11771.

T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

YÛNUS EMRE DÎVÂNI

(İNCELEME - METİN)

I

(Doktora Tezi)

Mustafa TATÇI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

ANKARA — 1990

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI..... XIV
KISALTMALAR..... XX
GİRİŞ..... 1
XIII. YÜZYILIN SİYÂSÎ VE KÜLTÜREL DURUMU 1

BİRİNCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'NİN HAYATI

A. YUNUS EMRE'NİN MENKABEVÎ HAYATI..... 8
B. YUNUS EMRE'NİN TARİHÎ HAYATI 15
1. Doğum Tarihi, Yaşadığı Devir ve Çevresi..... 15
2. Adı ve Mahlâsı 23
3. Ailesi ve Çocukları..... 25
4. Tahsili ve Seyahatleri..... 26
5. Mürşidi ve Mürşidine İntisâbı 33
6. Vefat Tarihi ve Mezarı..... 42

İKİNCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'NİN ESERLERİ, ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI, DİLİ VE SAN'ATI 56
A. ESERLERİ 57
1. Risâletü'n-Nushiyye..... 57
2. Divân..... 60
B. DİVAN'IN ŞEKİL YAPISI..... 69
1. Vezin ve Kafiye..... 69
2. Nazım Şekilleri..... 76
3. Nazım Türleri..... 78
C. DİLİ VE SAN'ATI..... 82
1. Dili..... 82
2. San'atı..... 85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNUS EMRE DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

I. DİN..... 92
A. İTİKAT..... 92
1. Allâh..... 92
2. Melekler..... 107

a. Cebrâil..... 109
b. İsrâfil..... 110
c. Azrâil..... 111
ç. Kirâmen Kâtibîn..... 112
d. Münker-Nekir..... 113
e. Harut-Marut..... 113
3. Kitaplar..... 114
4. Peygamberler..... 118
a. Âdem Peygamber 118
b. Şit Peygamber..... 121
c. İdrîs Peygamber..... 121
ç. Nûh Peygamber..... 121
d. İbrâhim Peygamber..... 122
e. İsmâil Peygamber..... 124
f. Ya'kûb Peygamber..... 125
g. Yûsuf Peygamber..... 126
ğ. Eyyûb Peygamber..... 128
h. Mûsâ Peygamber..... 128
ı. İsâ Peygamber..... 130
i. Dâvûd Peygamber..... 132
j. Süleymân Peygamber..... 133
k. Lokmân Peygamber..... 135
l. Hızır Peygamber..... 135
m. İlyâs Peygamber..... 136
n. Yûnus Peygamber..... 136
o. Zekeriyyâ Peygamber..... 136
ö. Cercis (?) Peygamber..... 137
p. Muhammed Peygamber..... 137
5. Âhiret ve İlgili Mefhumlar..... 145
a. Âhiret..... 145
b. Âhir Zaman..... 146
c. Kıyâmet,Sûr..... 147
ç. Haşr,Mahşer,Mahşer Günü,Yarınkı Gün. 149
d. Terazî(Mizân),Sırat,Âmel Defteri.... 150
e. Cennet ve İlgili Mefhumlar..... 152
ea. Cennet(Uçmak)..... 152
eb. Tûbâ..... 154

ec. Kevser..... 154
eç. Hûrî..... 155
ed. Kasr-Köşk..... 157
ee. Hulle..... 157
ef. Rıdvân..... 157
eg. Gılmân..... 158
f. Arasat..... 158
g. Cehennem ve İlgili Mefhumlar..... 158
ga. Cehennem(Tamu)..... 158
gb. Zebânî..... 159
6. Hayır ve Şer,Kazâ ve Kader..... 160
B. İBADET..... 162
1. Kelime-i Şahâdet..... 165
2. Namâz ve İlgili Mefhumlar..... 165
a. Namâz..... 165
b. Abdest..... 170
c. Kıyam,Rükû',Sücûd..... 171
ç. Mescid,Mihrâb,Minber,Minâre..... 172
d. İmam,Müezzin,Kıble,Ezan,Cemâat..... 174
e. Seccâde,Tesbih,Duâ,Salâvat,..... 174
3. Oruç ve İlgili Mefhûmlar..... 176
a.Oruç..... 176
b. İftâr..... 177
4. Hac ve İlgili Mefhumlar..... 177
a. Hac..... 177
b. Ka'be..... 178
5. Zekât..... 179
C. ÂYET VE HADÎSLER..... 179
1. Âyetler..... 179
2. Hadîsler..... 186
Ç. DİĞER DİNÎ MEFHÛMLAR..... 189
1. Mi'râc ve İlgili Mefhumlar..... 189
a. Mi'râc..... 189
b. Sidretü'l-Müntehâ..... 190
c. Ferş-Arş..... 191
ç. Burak..... 191

2. Ölüm-Ölümsüzlük..... 191
3. Cin,Peri,Dev..... 203
4. Şeytân..... 204
5. Şirk..... 208
6. Harâm ve Helâl..... 209
7. Günâh,Cürm,Yazuk,Günahkâr..... 210
8. Gaza ve Gâzi..... 212
9. Şehid..... 213
10. Nûr..... 213
11. Âb-ı Hayât..... 217
12. Mübârek Geceler..... 218
13. Kurbân..... 218
D. DİNÎ ŞAHSİYETLER..... 219
1. Dört Halife..... 219
a. Ebû Bekr..... 219
b. ʿÖmer..... 220
c. ʿOsmân..... 220
ç. ʿAli..... 220
2. Ehl-i Beyt..... 221
3. Bazı Sahabeler..... 221
a. Hz.Hamza..... 222
b. Câfer-i Tayyâr..... 222
c. Selmân-ı Farisî..... 222
ç. Üveys..... 222
d. Ashâb-ı Suffa..... 223
E. DİNLERLE İLGİLİ MEFHUMLAR..... 224
1. Din,Diyânet..... 224
2. Küfür,İmân..... 226
3. Mü'min,Müselmân,İslâm..... 228
a. Mü'min..... 228
b. Müselmân..... 229
c. İslâm..... 230
4. Ümmet,Millet..... 230
5. Mezheb..... 231
6. Bid'at..... 231
7. Fetvâ..... 232

8. Kâfir,İnkâr..... 232
9. Münkir,Münafık,Asi,Fâsık,Müfsid,Mürted.... 233
a. Münkir..... 233
b. Münâfık..... 234
c. ʿÂsi..... 234
ç. Fâsık..... 234
d. Müfsid..... 235
e. Mürted..... 235
10.Kilise,Deyr..... 235
11.Nâkûs,Hâç,Zünnâr,Tersa,Keşiş,Ruhbân..... 235
a. Nâkûs..... 235
b. Haç..... 235
c. Zünnâr..... 236
ç. Tersâ..... 236
d. Keşiş..... 237
e. Ruhbân..... 237
12.Pût..... 237
II. TASAVVUF..... 238
A. VAHDET-İ VÜCÛD VE TEVHÎD..... 241
1. Vahdet-Kesret..... 246
2. Mâsivâ..... 250
3. Tecellî..... 251
4. Cemâl,Dîdâr..... 252
5. Nişân,Bî-Nişân..... 255
6. Pinhân,Nihân..... 256
7. Sır(Esrâr)..... 257
8. Gönül(Kalb,Yürek)..... 258
Gönül İle İlgili Benzetmeler..... 262
a. Ka'be..... 262
b. Sırça,Kadeh,Meyhane..... 262
c. Gök,Arş..... 262
ç. Kuş,Su,Ummân(Deniz)..... 263
d. Tûr..... 263
e. Taş,Mum,Kış..... 264
f. Leylâ,Garîb,Kılavuz,Kul,İhtiyâr,
Dervîş..... 264

g. Başlu(Yaralı),Sayrı,Şikeste(Sınuk).. 265
h. Sarây,Taht,Sultân..... 265
ı. Mülk,Kal'a,Seyrângâh..... 266
i. Ev,Dükkân,Hücre,Vîrâne,Hazîne,Şehr.. 266
j. Bâġ,Varâk,Kitâp,Levh..... 268
k. Kara,Cemâat,Eğlence,..... 269
l. Hayrân,Rûşen,Perişân,Derde esîr,Dermande,Âbid,Zâhid,Âsi,Mûti',Şâdî,Giryân,Kış,Zemheri,Bostân,Katre,Câhil, Câlinus,Lokmân,Dîv,Peri,Sultan-ı insü Cin,Gedâ,Fagfûr,Hakan,Günâhkâr,Rıdvân,Rûhbân,Mûsâ,Firavn,Hamân,İsâ,Gümrâh,Cebrâil,Dîvân,Kur'ân..... 270
9. ʿAşk..... 271
ʿAşk İle İlgili Benzetmeler..... 278
a. Ev,Bâzâr,Bâġ,Külhân,Meydân,Şehir,il, Burc..... 278
b. Cevher,Hazine,Maʿden..... 281
c. Zencîr(Selâsil),Urġan,Şemʿ,Od..... 281
ç. Deñiz,Ummân(Bahr),Mevc,Ṣu,Yaġmur.... 283
d. Kılıç,Ok,Külüng,Çadır..... 284
e. Ḳuş,Kanat,Tuzak..... 286
f. Devlet,Sultân,Çeri,Kılavuz,Yoldaş, Serhenk,El..... 286
g. Derd,Cefâ,Dermân,Yara,Hastalık,Âh... 288
h. Güneş,Felek,Evvelbahâr..... 289
ı. Aġu,Tat,Şarâb,Süçi,Câm(Badya),Piyâle, Meyhâne,Bezm,Şerbet,Şehid..... 289
i. Hʷân(Sofra),Turfanda,Sergüzeşt,Kitap, Divân,Sebâk..... .. 293
j. İmâm,Müderris,Süleymân,Ulu nazar.... 294
k. Ulu hil'ât,Ton(Elbise),Etek,Kuşak, Cübbe ve ʿİrfân..... 294
l. Renk,Metâʿ,Ḳazan,Körük,Cenk,Gözgü, Dâr..... 295
m. Cân,İman,Din,Kurbân,Niheng,Şîr-gîr.. 295
n. Hak..... 296

10. 'Anâsır-ı Erbâ..... 296
11. Kendini Bilmek..... 296
12. Cân..... 298
Cân İle İlgili Benzetmeler..... 304
a. Kurbân,Şükrâne,Kuş,Tuzak..... 304
b. Yoldaş,Balık,Deñiz..... 305
c. Esir,Mahbûs,Savaş alanı,Sultân,Ha-
kîm..... 305
ç. Sermâye,Genç,Kân,Ev,Çerâg,Kandîl,
Külhân,..... 307
d. Şehir(İl),Yûsuf,Mûsâ,Mansûr..... 307
e. Emânet,Aşk,Âşık,Hasta..... 307
13. Vücûd(Ten,Cism,Beden)..... 308
Vücûd İle İlgili Benzetmeler..... 310
a. Şehir,Dükkân,Binâ,Mülk,Zindân,Kafes,
Kuyu,Kal'a..... 310
b. Bahr,Tekne,Gemi,Dağ,Kovan..... 312
c. At,Merkeb,Cübbe,Gönlek,Kefen..... 313
14. Akıl(Öğ)..... 314
15. Nefis..... 316
Nefisle İlgili Benzetmeler..... 320
a. Koç,İt,Ejdehâ,Yılan,Kuş..... 321
b. Ciğer,Kan,Küt..... 321
c. İl,Düşman,Çeri,Leşker,Tuzak,Kal'a.. 321
16. Rûh..... 324
B. BEZM-İ EZEL..... 325
C. ÂLEM-İ MA'NÂ..... 327
Ç. TEFERRÜC..... 328
D. DEVR..... 329
E. YARATILIŞ..... 333
F. TASAVVUFÎ MERTEBELER VE KAVRAMLAR..... 336
1. Dört Kapı(Şeriat,Tarîkat,Hakikat,Mari-
fet)..... 336
2. Seyr ü Sülûk..... 345
3. Yakîn..... 352
4. Fenâ Makâmları..... 353

5. Müşâhede..... 356
6. Terk..... 358
7. Sabır..... 358
8. Nazar..... 359
9. Naz,Niyâz..... 360
10. Münâcât..... 362
11. Sekr,Sahv..... 362
12. Riyâzet..... 362
13. Sıdk..... 362
14. İhsân..... 363
15. Velâyet..... 363
16. Zühd..... 364
17. Kerâmet,Keşf..... 364
18. Kanaat..... 366
19. Şükr..... 367
20. Gayret..... 367
21. Selâmet..... 368
22. Telvîn..... 368
23. Mücâhede..... 369
24. Tasarruf..... 370
25. Hicâb..... 370
26. Rızâ..... 371
27. İnâyet..... 371
28. Fakr..... 373
29. Himmet..... 373
30. Ma'nâ..... 373
31. Halvet..... 374
32. Hâl..... 375
33. On sekiz bin âlem..... 375
34. Cân Gözü..... 376
35. Cân Kulağı..... 377
36. Cân Dudağı..... 377
37. Havf-Recâ..... 377
38. İki cihân..... 378
39. Melâmet..... 379
40. Hayrân..... 380
41. Yetmiş İki Millet..... 381

42. Rü'yâ..... 382
43. Nefes..... 383
44. Tevekkül..... 384
45. Hikmet.....384
46. Ene'l-Hak..... 386
47. Hâl Dili..... 387
48. İhlâs... 388
49. Ubûdiyyet..... 389
50. Tecrîd,Tefrîd..... 389
51. Tevbe..... 389
52. Firâk,Vuslât..... 390
53. Dünyâ..... 394
54. Muhabbetullah..... 397
G.TARİKAT VE İLGİLİ MEFHUMLAR..... 397
1. Mürşid(Şeyh)..... 398
2. Dervîş..... 405
3. Tâlib,Mürid,Sâlik,Vâsıl..... 411
4. Pîr..... 412
5. Baba,..... 413
6. Dergâh,Tekye,Zaviye..... 413
7. İrşâd..... 415
8. İkrâr..... 417
9. Zikir..... 417
10. Semâ..... 418
11. Hırka-Pelâs..... 419
12. Fereci..... 420
13. Abâ..... 421
14. Cübbe..... 421
15. Palheng..... 421
16. 'Asâ..... 422
17. Destâr..... 422
18. Tâc..... 422
19. Gülbenk..... 423
20. Meydân..... 425
21. Mahfil..... 423

22. İcâzet,Berât..... 424
H. BAZI MÜTASAVVIFLAR..... 424
1. Hallâc-ı Mansûr..... 424
2. İbrahim Edhem..... 425
3. Cüneyd-i Bağdadî..... 425
4. Bâyezîd-ı Bestamî..... 426
5. Ma'rûf-ı Kerhî..... 426
6. Şiblî..... 426
7. Necmüddin-i Kübrâ..... 426
8. Abdürrezzak..... 426
9. Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî..... 427
10. Ahmed Fâkıh..... 428
11. Tapduk Emre..... 428
12. Barak Baba,Sarı Saltuk..... 431
13. Seydi Balum..... 433
14. Geyikli Baba..... 433
I. YUNUS EMRE'YE GÖRE BAZI TİPLER..... 434
1. İnsan-ı Kâmil..... 434
2. Ricâlü'l-Gayb..... 436
3. Evliyâ..... 436
4. Er,Eren..... 439
5. Ârif..... 441
6. Yâran..... 443
7. Rind..... 443
8. Garîb..... 444
9. Âgâh..... 445
10. Âşinâ(Biliş,Tanış)..... 445
11. Muhakkik..... 447
12. Avâm,Has,Hassü'l-Has..... 447
13. Miskîn..... 448
14. Ahî..... 449
15. Âbid..... 451
16. Fâkıh,..... 451
17. Sûfî..... 451
18. Hoca..... 452
19. Âşık..... 453
Âşık İle İlgili Benzetmeler..... 458
a. Irmak,Kuru ağaç,Taze cüvân,Bülbül ,

Koyun,Kurbân,Bahrî,Arslan,Nahçir,Pervane..... 458
b. Serhoş,Meste,Esrük,Delü,Divâne,Bî-Çâre, Hasta,Dertlü,Sayru,Müflis,Kul,Gevheri,Bezirgân,Gavvas,Garîb,Ümmî..... 461
c. Pul,Gubar,Tâc,Zerre,Başı top,Muhammed Çerâğı,Kul,Küntü Kenz..... 464
ç. Bahadır,Esîr,Eyyûb,İsâ,Mûsâ,Cercis,Hz. Ömer,Mecnûn,Leylâ,Ferhâd,Hüsrev,Mansûr,İbrâhim,Edhem,Bâyezîd,Fakı..... 465
20. Zâhid(Kolmaş)..... 468
21. Müftî..... 468
22. Âlim..... 469
23. Danişmend(Danışman)..... 469
24. Işık..... 470
25. Ayyâr..... 471
26. Hâcı..... 472
27. Âkil..... 472
28. Gâfil..... 472
29. Müderris..... 473
30. Câhil..... 473
31. Müddeî..... 475
İ. AHLAKÎ UNSURLAR..... 474
SONUÇ..... 481
UMUMÎ BİBLİYOGRAFYA..... 500
YUNUS EMRE DİVÂNI'NIN SİSTEMATİK İNDEKSİ.... 512-539

SÖZ BAŞI

"Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı"nın ilk ve önemli temsilcilerinden olan Yunus Emre(1241 ?-1321 ?) dinî ve insanî fikirleriyle üniversel bir şöhrete ulaşmıştır.Yunus Emre,sade fakat derin ifade gücüyle kaleme aldığı şiirlerinde,Türkçe'yi edebîleştirmiş;millî dil ve edebî formlarla kendisine has bir varlık,bilgi,aşk ve ahlak felsefesi ortaya koymaya çalışmıştır.

Bilindiği gibi,Anodolu Türklüğü XIII. Yüzyılda siyâsî ve ekonomik meseleler yüzünden bir bunalım çağını yaşamıştır. İşte böyle bir çağda Yunus,insanlığı tanış olmaya,birliğe,sevgiye,ilme ve ahlaka davet etmektedir.Edebiyat tarihimizde kendisine has bir tarzın müessisi olarak tanınan Yunus, bilhassa bu tarzıyla, sonra gelen pek çok şâiri etkilemiştir.

Araştırmamız,Yunus Emre Divânı" ve Divân'ın " Dinî-Tasavvufî Unsurlarının Tahlili" üzerinedir. İşte biz bu çalışmamızda Yunus'un edebî şahsiyetini,eserini ve eserinin tahlilini ilmî ve sistematik bir metodla incelemeye gayret ettik.

Yunus Emre Divânı,bugüne kadar bir kaç defa yayımlanmıştır.Buna rağmen,Divân'ın karşılaştırmalı ve sağlam metinlere dayalı tam bir neşri gerçekleştirilememiştir.Yayımlanmış olan Divân'larda,okuma hataları,mısra atlamaları,yanlış manâlandırmalar,beyit eksiklikleri,benzer redifli şiir karışıklıkları,dışarıda bırakılan veya yazma sayfalarında kalan şiirler,mahlas karışıklıkları ve başka Yunuslar'ın şiirlerinin ayıklanmaması gibi bir çok problem bulunmaktadır.Yunus Emre'nin eserini yeniden ele almamızın sebebi,yukarıda sıraladığımız problemlerin giderilmek istenmesidir.

"Yunus Emre Divânı,İnceleme-Metin" adını taşıyan bu araştırmamız,İnceleme(I),Metin(II) olmak üzere iki bölümden ibarettir.Ortaya koyduğumuz tenkitli metin,daha önceki neşirlerden oldukça farklıdır.

Divân'ın tenkitli metnini yapabilmek için yurt içinden ve Türkiye dışındaki pek çok kütüphanede bulunan yazmalardan

uygun görülen metinler kritikte esas alınmışlardır.Bunlardan özellikle Karaman'daki Yunus Emre Divânı,yazı ve kağıt karakteri bakımından Selçuklu dönemi yazmalarına benzemektedir.Fuat Köprülü,Şahabettin Tekindağ,Müjgan Cunbur ve Âmil Çelebioğlu gibi ilim adamlarına göre XIV. Yüzyılda istinsah edilmiştir.Burada belirtmek gerekir ki,Karaman yazması tek başına asla yeterli değildir.Fakat bu yazmanın tenkitli metinde kullanılmaması da büyük bir eksikliktir.Nüsha tavsiflerini yaparken de belirttiğimiz gibi Mustafa Canpolat nüshası-eksik olmakla birlikte- Karaman yazmasından istinsah edilmiş intibaını vermektedir.

Divân'ın metnini tertip ederken K ve F yazmalarından başka YE,NO,Rt,RY gibi bilinen en eski nüshalar da kullanılmıştır.Bu yazmalara ilave olarak Hacı Bektaş Kütüphanesi'ndeki "Barak Baba Risalesi"nde ve Millî Kütüphane'de bir Mecmua içinde bulunan (FB,Nu:442) şiirleri de değerlendirdik.

Divan'daki şiirler en doğru şekilde tesbit edilmeye çalışılmış,nüshalar arasındaki farklar dipnotlarda gösterilmiştir.Nüsha farkları,dil araştırmalarında önemli olduğu kadar, gözümüzden kaçan tercih hatalarımızın da düzeltilmesini sağlayacaktır.Divan'ın tenkitli metnini ortaya koyarken devrin dil ve gramer özelliklerini aynen koruduk.Esas aldığımız bazı metinlerin harekeli olması,bilhassa arkaik kelimelerin doğru okunmasında işimizi kolaylaştırmıştır.Tek nüshada bulunan bazı şiirlerde görülebilecek vezin,harekelendirme ve manâ yanlışlıkları aynen bırakılmış,gerekli açıklamalar dipnotlarda yapılmıştır.Şiirlerde,manâyı değiştirecek hiç bir müdahelede bulunulmamıştır.

Yunus Emre'ye ait şiirler genellikle eski yazmalardan alındığı için doğru bir seçim yaptığımıza inanıyoruz.Metne aldığımız bir şiirin Yunus'a ait değildir, denebilmesi için kesin bilgi ve belgeler gerekir.Yunus Emre'nin şiirleri daha ziyade Âşık Yunus'un şiirleriyle karıştırılmaktadır.Bu iki Yunus'un şiirleri ilk defa "Bursa Mecmuası"nda tasnif edilmiştir.İncelemezde bu yazma titizlikle değerlendirilmiştir.

Metin tenkidi sonunda Yunus'a ait 415 şiir(=3432) tesbit etmiş bulunuyoruz.Bu şiirlere ileride yenileri eklenebilir.

Yazmalarda daha bir hayli "Yunus" mahlaslı şiir vardır.Bunların hangi Yunus'a ait olduğuna karar vermek zordur.

Tezimizin I.bölümünde yaptığımız "tahlil",Yunus Emre'nin edebiyat tarihimizdeki yerini daha iyi belirlemek için geniş olarak kaleme alınmıştır.Kanaatimizce,klasik edebiyatımızla ilgili araştırmalarda,sadece metin neşri,edebiyat tarihimize objektif malzeme veremez.Gerçek bir edebiyat tarihini yazabilmek için klasik eserlerin tahlil edilmesi gerekir.Gerçekte Yunus Emre Divânı gibi temel bir eserin tahlili,edebiyat tarihimize olduğu kadar kültür tarihi araştırmalarına da malzemeler verecektir.Yunus Emre Divânı'nın tahlilini,"Dinî ve Tasavvufî" muhteva ile sınırladık.Böylece,ilgili mefhumlar daha geniş olarak ele alınmışlardır.Divan,ileride daha başka yönlerden(Cemiyet,Tabiat,Kozmik Âlem vs.)de tahlil edilebilir.

Divân'ın tahlilini gerçekleştirebilmek için evvelâ kavramları,tavsifleri,benzetme ve mecazları belirledik.Sonra bu kavramları,konularına göre tasnif edip mukayese yoluyla tahlil ettik.Sistematik tahlil dediğimiz bu metod,bir nevi eserin, eserdeki bilgilerle açıklanması demek olduğundan,netice itibariyle objektiftir.

Araştırmamızın birinci bölümü,üç ana konudan meydana gelmektedir.

Bu ana konuların birincisinde,Yunus'un hayatı,tarihî ve menkabevî kaynaklardan derlenen bilgiler ışığında yeniden ve muhtasaran yazılmıştır.İkinci kısımda,Yunus'un eserleri,eserlerinin şekil ve muhtevası,dili ve sanatı ele alınıp işlenmiştir. Etüdümüzün temelini teşkil eden üçüncü kısımda ise,Divân'daki dinî ve tasavvufî kavramlar tahlil edilmiştir.Bu kavramlar,yaklaşık olarak beş yüz kadardır.Bütün bu kavramları biz,iki başlık altında topladık:"Din"ve "Tasavvuf" .

Din bahsini,itikat,ibadet,ahlak ve diğer dinî unsurlar olarak ele aldık.Tasavvuf bahsini de,Vahdet-i vücûd,Elest Meclisi,mertebeler vb. mefhumlar cihetiyle değerlendirdik.İncelediğimiz bu ana konulardan elde ettiğimiz bilgileri,kitabın tertibine uygun olarak bir "Sonuç"ta özetledik.

Kullandığımız beyitlerin numaralarını,yine kitabın tertibine uygun bir şekilde "Sistematik İndeks"te gösterdik.İndeksteki her beyit,ilgili konunun tahlilinde istisnasız değerlendirilmiştir.Gerek indekste ve gerekse tahlilde parantez içinde verdiğimiz numaralardan birincisi Divân'daki şiire,ikincisi ise beyite aittir.

Eserin hazırlık safhasında birinci dereceden kaynak olarak kullandığımız kitap ve makaleleri ihtiva eden bir bibliyoğrafyayı I. bölümün sonuna ilave ettik.Yazma divanların künyeleri II. bölümün girişinde tavsifli olarak verildiği için bu yazmalar bibliyografyada tekrar gösterilmemiştir.

Çalışmamızın II.bölümünü oluşturan Divân metni,on dört ayrı yazma divan ve mecmuadaki şiirlerin karşılaştırılması yoluyla elde edilmiştir.Bu bölüm,nüsha tavsifleri,transkiripsiyon sistemi,divân metni,nüsha farkları,şahıs,yer,millet ve soy isimleri indeksi,lügatçe,yazmalardan örnekler şeklindeki ana başlıklardan meydana gelmektedir.

Netice itibariyle,bu çalışmamızda,en eski yazmalardan hareketle Yunus Emre Divanı'nın tenkitli bir metnini ortaya koymuş ve bu metin üzerinde sistematik bir tahlil denemesi yapmış bulunuyoruz.Ortaya koyduğumuz bu tahlil ile ileride gerçekleştirilecek olan benzeri çalışmalar arasındaki mukayese,Yunus'un hangi şairlere ne şekilde te'sîr ettiğini,hangi konularda orijinal,hangi konularda millî ve evrensel olduğunu gözler önüne serecektir.

Türk düşünce tarihinde,tasavvufun manâ ve mahiyetini tam olarak belirleyebilmek için özellikle Yunus takipçilerine ait eserlerin tahlil edilmesinin lüzumuna inanıyoruz.Çalışmamızın sonunda,bizde şu kanaat hâsıl olmuştur:Yunus Emre,Anadolu Türklüğü içinde yetişmiş olgun bir sûfîdir.Düşüncelerini millî nazım şekilleriyle ifade etmiştir.Türkçeyi edebîleştirme yolunda en büyük gayreti gösterenlerin başında Yunus Emre bulunmaktadır. Yunus'un bir başka özelliği de,Türkçe dinî,tasavvufî ve millî bir terminoloji geliştirip kullanmasıdır.O,bir yönüyle varlık, bilgi,aşk,ahlak,tevhîd,vahdet-i vücûd,Tanrı konularında cevaplar arayan bir düşünür olarak karşımıza çıkmakta;diğer taraftan şâir yüzünü göstermektedir.Dolayısıyla biz,Yunus'un dünyasına panteist,mistik ve hümanist terminolojiyle değil,O'nun ken-

di terminolojisiyle girebiliriz.Bu araştırmada ulaşılan en mühim sonuçlardan birisi de,Yunus Emre'nin terminolojisinin tesbit edilmiş olmasıdır.

Araştırmalarımız sırasında pek çok kişiden yardım gördük; bilhassa elinde bulunan iki ayrı yazma Divan'ın fotokopilerini vererek kullanmama müsaade eden Prof. Dr.Mustafa Canpolat'a;zaman zaman bilgisine danıştığım Hocam Prof.Dr.Umay Günay Hanım'a teşekkür ederim.

Son olarak,Yunus Emre'yle ilgili bir çalışma yapmama vesile olan,herşeyden önemlisi metod ve görüşleriyle yol gösteren Hocam Prof.Dr.Abdurrahman Güzel Bey'e ne kadar teşekkür etsem azdır.Sağolsunlar.

Mustafa Tatçı
Mart 1990,Ankara

KISALTMALAR

A : Yunus Emre Divanı, Avusturya(Viyana)nüshası
a : Arapça
a.g.e.: Adı geçen eser.
a.g.m.: Adı geçen Mecmua
Ank. : Ankara
b. : bin(oğul)
Bl. : Bölüm
Bsk. : Başkı
C. :Cilt
Ç. :Yunus Emre Divanı Çorum nüshası
Çev. : Çeviren
Derg. : Dergisi
Ed. : Edebiyat
F. : Yunus Emre Divanı Fatih nüshası
f. : Farsça
Fak. : Fakültesi
History Of: History Of Ottoman Poetry
Hzr. :Hazırlayan
İst. :İstanbul
İ.A. : İslam Ansiklopedisi
K. : Yunus Emre Divanı Karaman nüshası
Ktp. : Kütüphanesi
MC. : Yunus Emre Divanı, Mustafa Canpolat nüshası
NO. : Yunus Emre Divanı, Nuruosmaniye nüshası
Nu. : Numara
Ölç. : Ölçüsü
Ölm. : Ölümü, Ölüm tarihi
Rt. : Yunus Emre Divanı Ritter nüshası
RY. : Yunus Emre Divanı Raff Yelkenci nüshası
S. : Sayı
s. : Sayfa
St. : Satır
t. : Türkçe
TD. : Türk Dili Dergisi
TDK. : Türk Dil Kurumu
TDED. : Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi (İst.)
TEİM : Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar

TK. : Türk Kültürü Dergisi
TTK. : Türk Tarih Kurumu
Vb. : Ve bunun gibi
Vd. : Ve devamı,ve diğerleri
vr. : Varak
vs. : Ve sair
YE. : Yunus Emre Divânı,Yahya Efendi nüshası
YED. : Yunus Emre Divânı,Faruk K. Timurtaş neşri
YET. : Yunus Emre Ve Tasavvuf (A.Gölpınarlı)
YRD. : Yunus Emre,Risalata'l-Nushiyya ve Divan(A.Gölpınarlı)
yz. : Yazma

GİRİŞ

GİRİŞ

XIII . YÜZYILIN SİYASI VE KÜLTÜREL DURUMU

XIII. Yüzyıl Anadolu'da siyâsî ve sosyal hayatın karmaşık ve çalkantılı devrini teşkil etmektedir.Mogol(Tatar)ların 1243 yılındaki Kösedağ savaşından sonra Anadolu'daki belli başlı yerleşim merkezlerini istilâ etmeleri,Anadolu Selçuklu Türk Devleti'nin sarsılmasına sebep olmuştur.Bu savaştan sonra,Anadolu Selçuklu Devleti,Mogollara haraç vererek yaşayan yarı bağımlı bir devlet durumuna düşmüştür.

II.Gıyaseddin Keyhusrev'den sonra bütün ülkede bir iç kargaşa başlamış,uçlardaki tebâlar ve merkeze bağlı beğler birbirlerine düşmüşlerdir.Merkezî otorite olmayınca,ordunun disiplimi de bozulmuştur.Mogol ordusu 1256'da,Baycu Noyan komutasında yeniden bir saldırı düzenlemiş,Selçuklu Türk ordusu, Konya civarında yeniden bir bozguna uğramıştır.Bu arada Amasya Kadısı Vezir Münecciddin Ali,Mogol komutanına gelip,akınların durdurulmasını istemiştir.Çünki Batı Anadolu'daki diğer Türk şehirleri sıkı koruma altına alınmıştır.Dolayısıyla Mogallar akınlarına devam ederlerse daha ileriye gidemeyecekleri gibi,fazla kan dökülmesine sebep olacaklardır.Diğer taraftan Batı Anadolu'daki Türk gücü kırılırsa Bizans ile mücadele sürdürülemeyecektir.

Gıyaseddîn Keyhusrev'den sonra yerine IV.Rükneddin Kılıçarslan tahta çıkarıldı.Mogollar,1256 yılından sonra Konya civarından geri(Doğu)ye çekilmeye başladılar.Aynı zamanda,Rükneddin'in kardeşi II. İzzeddin Keykavus da,Antalya'ya gitmiş ve burada sultanlığını ilan etmişti.Konya'da tahta oturan Rükneddin,Mogol Hanı Hulagu'ya bağlılık arzetmeye gittiğinde,İzzeddin,bir grup Türkmen ile Konya'ya gelip tahtı ele geçirmişti.İzzeddin Keykavus'un sonra Tebriz'e gittiğini görüyoruz.İlhan Hulagu,1259 senesinde Anadolu Selçuklu topraklarını ikiye taksim eder.Tokat ve Konya başkent ilan edilir.

Mogolların Anadolu'yu terk edişlerinden sonra,devlet yöneticileri arasında bir kardeş kavgası başlar.1265'te,Rükneddin öldürülür.III.Gıyaseddin Keyhusrev tahta çıkarılır.Mui-

niddin Pervane de,1277'de Mogollar tarafından katledilerek öldürülür.Bu hadise ile Anadolu'daki iç karışıklık tamamen artar.Ülke,İzzeddin Keykavus'un oğlu Gıyaseddin Mesut ile III.Gıyaseddin Keyhusrev arasında yeniden paylaşılır.Gıyaseddin Keyhusrev,kendisine düşen paydan memnun olmayınca tekrar bir karışıklık çıkar.Nihayet III.Keyhusrev de,Erzincan'da öldürülür.Taht,Gıyaseddin Mesut'a kalır.

1298'de Gıyaseddin Mesut'un yerine kardeşinin oğlu III.Alaaddin Keykubat tahta geçer.O da 1302'de Isfahan'da Mogollar tarafından öldürülür.Taht tekrar Gıyaseddin Mesut'a kalır.Nihayet Gıyaseddin Mesut 1308 senesinde vefat eder.Esasen bu sırada artık Anadolu Selçuklu Devleti'nin sembolik bir ünvanı kalmış,otoritesi kalmamıştır.Ülkede bu sırada,küçüklübüyüklü pek çok "Beylik" ortaya çıkar.

Görüldüğü üzere XIII. Yüzyıl,Anadolu için buhranlı bir dönemdir.Selçuklu devlet adamlarının zaman zaman otoritelerinin zayıflamaları veya taht kavgalarına düşmeleri,mogol akınlarının artması ve diğer çekişmeler,ekonomik şartların bozulması,bu buhranların başlıca sebeplerini teşkil eder.Bu arada,devlet adamlarının,mansıp yüzünden mogol komutan ve elçilerine hazineden para yedirmeleri,devleti fakîr düşürmüştür.

Yukarıda kısaca çizdiğimiz dahilî ve haricî şartların tesiriyle bir taraftan Anadolu Selçuklu Devleti yavaş yavaş zayıflarken diğer taraftan da küçük-büyük"Türk Beylikleri" ortaya çıkmaktaydı.Bu beyliklerin en eskisi I.Keykubat zamanında teşekkül eden ve merkezi "Ermenak" olan "Karamanlılar"dır. Karamanlılar,devrin en güçlü beyliği idiler.XIII.Asrın ikinci yarısından sonra teşekkül eden bir başka beylik de,Germiyanoğulları'dır.(1260-1429) yıllarında Kütahya ve havalisinde tasarruf eden bu beylik,özellikle Bizans güçlerine karşı koymakla,mühim vazifeler icra etmişti.Bu sırada,merkezi Aydın vilayetinde olan "Aydınoğulları",Denizli'deki "İnançoğulları", Manisa'daki Saruhanoğulları,Balıkesir'deki Karesioğulları,başlangıçta Germiyanoğullarına bağlı küçük birer beyliktirler. XIII.Asrın sonlarına doğru teşekkül eden diğer beyliklerden ba-

zıları şunlardır;Muğla civarındaki Menteşeoğulları(1300-1426) ;Antalya civarındaki Hamidoğulları(1280-1391) ve Eşrefoğulları(1280-1326);Kastamonu havalisindeki Candaroğulları(1291-1461), Bu beylikler,devrin en güçlü siyasî teşekkülleridir.

İleride Osmanlı Türk Devletini kuracak olan Osmanoğulları ise,başlangıçta Anadolu Selçuklu sultanı Alaaddin Bey,Ertogrul Bey'e Anadolu'nun Batı uçlarını Bizans birliklerinden korumak için toprak vermiş,Kayı Beyliği,kendilerine verilen bu dirlikte yavaş yavaş genişlemeye başlamıştır. Ertuğrul Gazi 1281 senesinde vefat edince,yerine geçen oğlu Osman Bey,1324 senesine kadar ,yani vefatına kadar Beylikte bulundu.Osman Bey'in vefatıyla birlikte oğlu Orhan Bey,beyliğin başına geçti.

xxx

XIII. Yüzyıl Anadolu'sunda sosyal ve kültürel hayat,her türlü zorluğa rağmen inkişaf halindedir ve renklidir:

Hususiyetle 1250-1270 yılları arasında şehirlerde geniş bir imar faaliyeti görülmektedir.Konya'daki Sahib-Fahreddin Ata Camii,Küçük Karatay,Seyfiyye,Molla Atik,Hatuniye Medreseleri ile yine Kayseri'deki Sahibiye medresesi,bu yılların eserleridir.Bu yüzyılda Türk millî kültürü yeni bir oluşum safhası içindedir;Doğu'dan Batı'ya büyük kütleler halinde göçler devam etmektedir,bu göçlerle birlikte çok sayıda mutasavvıf,âlim ve san'atkâr Anadolu'ya gelmiştir.Türkler,fethettikleri yerlerde önceden yerleşmiş Türk cemaatleriyle de karşılaşmaktaydılar.Askerî ve idarî yöneticiler,yeni kurulan şehirlerin ilk unsurları idiler.Askerî iktâ sistemi,çok sayıda göçebe Türkmen'in şehirlere yerleşmesine,ticaret ve zanaatlere girmesine imkân verir.Dervişler ise,hemen her yeni kurulan şehire koşarak irşada başlarlar.Ahmed Yesevî ve halifelerinin tesiriyle Anadolu'ya gelen pek çok derviş,bu topraklarda manevî bir güç oluşturuyorlardı.Yine bu asırda,Türk sûfi literatürüne Abdâlân-ı Rûm adıyla giren Anadolu Gâzileri,ahileri,abdalları ve bacıları,fikrî ve meslekî birliği temin etmek için mühim vazifeler görmüşlerdir.Rum Abdalları denilen Anadolu velileri,bu asırda,zulme uğramış Türk halkının moral kay-

nağı olduğu gibi,bu velilere ait ribatlar,zaviyeler ve tekkeler de mazlumların ilticagâhı olmuştur.Esasen bu asırda,bilhassa sınır boylarındaki Türk unsurlar,gaza yoluyla zenginleşmekte;Camii,tekke ve medreseler (vs.) yaptırmaktaydılar.Bu birlikler,şehirleri sür'atle büyütüp kültür hayatını canlandırıyorlardı.

Şehirlerde ahî esnafı,iktisadî ve ahlakî bir teşkilat olarak,zanaat hayatında fevkalade rol oynuyorlardı.Anadolu Selçuklularının ve daha sonraları Türk Beyliklerinin iktisadî hakimiyetleri,ahiler sayesinde mümkün olmaktaydı.

Bu yüzyılda,ilim hayatı da Selçukluların XI. ve XII. yüzyıldaki faaliyetlerinin bir neticesi olarak,oldukça parlaktır. Gerçekten Yunus'un yaşadığı asır,içten ve dıştan maruz kalınan pek çok saldırıya rağmen,Anadolu'nun ilim ve irfan yuvası haline getirildiği bir devirdir.Bunun bir sebebi de,yukarıda belirtildiği üzere,doğudan batıya göçlerle gelen mutasavvıf ve âlimlerdir.Bu yüzyılda,Anadolu'da en fazla ragbet gören fikir sistemi Fahreddin-i Razî(vef.1209)nin ekolüdür.Bu ekolün mühim temsilcileri Selçuklu Türkiyesinde yaşamaktaydılar.Kadı Sirâceddin Urmenî (1198-1283) bunlardan birisidir.Yine,XIII. asır ortalarında yaşayan Filazof Esirüddin Mufazzal El-Ebherî (Ölm.1264)Osmanlı Medreselerinde de okutulan bazı eserlerin müellifidir.XIII.Yüzyılda olumlu ve mus'ut mazhariyetlerden birisi de,Selçuklu Sultan ve Beylerinin içinde şair, ressam ve musikî-şinasların da bulunmasıdır.Bu san'atkâr yaradılışlı sultanlar,her türlü siyasî karışıklığa rağmen san'atkârları desteklemişlerdir.Devlet adamları ve medrese talebeleri İmam-ı Gazâlî'nin Kimya-yı Saadet'inden Nizamü'l-Mülkün "Siyaset-nâme"sine kadar pek çok eseri okumakta idiler.

Meşhur Mutasavvıf Sadrüddin-i Konevî,Mevlanâ Celaleddin-i Rumî,Necmeddin Daye ,Seyyid Burhaneddin Tirmizi ve Ahmed Fakih bu devirde yaşamışlardı.Devrin bir büyük mutasavvıfı da Şeyhül- Ekber Muhyiddin-i Arabî idi.Sultan Alaeddin Keykubat zamanında Anadolu'ya gelerek Konya,Sivas,Erzincan ve Malatya havalisinde irşad faaliyetlerinde bulunan İbn Arabî,vahdet-i vücud fikrinin sistematiğini yazıp ortaya koymuştu. Necmeddin

Daye,Mirsad'ını 1230'da Sivas'ta ikmal etmişti.Yukarıda ismi geçen Sadreddin Konevî ise,Şeyhül-Ekber'in manevî evladı ve talebesi idi.

XIII.Yüzyıl Anadolu'sunda,Yesevîlikten sonra daha geniş muhite yayılan ve daha müessir olan iki tarikat vardır: Mevlevîlik ve Bektaşilik!Esasen bu iki tarikatın erkanı,kurucu pîrlerin vefatlarından sonra teşekkül etmiştir.Fakat,gerek Mevlana'nın ve gerekse Hacı Bektaş-ı Velî'nin,pek geniş bir muhitte tesir ve nüfûzları vardi.Bu arada, Sühreverdîlik ve Kübrevîlik gibi İslam tarikatları ve bu yolların inandıkları vahdet-i vücud düşüncesi,Anadolu Türklüğünün mânâ ve düşünce hayatını olumlu yönde etkilemiştir.Necmeddin Daye,(Ölm.1251) Kübrevîliğin Anadolu'daki temsilcisi idi.Mevlânâ'nın pederi Sultanü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled (ölm.1230) Kübrevî idi.Şunu da belirtelim ki,Halvetîlik ve Rifaîlik gibi iki büyük İslam tarikatı,bu yüzyılda Anadolu'da boy atmaya başlamıştı.

XIII. yüzyıl,imar yönüyle de verimli bir dönemdir.Bu dönemde Camiler,medreseler,imarethâneler,hastahaneler,kervansaraylar,çeşmeler,selsebiller,hanlar ve hamamlar,köprüler bilhassa vakıflar vasıtasıyla yurdun belli başlı merkezlerinde yükselmeye başlamıştır.Taş işçiliğinin en güzel örneklerinden olan bu mimarî eserlerden bazıları günümüzde halâ ayakta durmaktadır.Bu yapılarda sistem çok güzeldir;Camii yanlarında medreseler ve hamamlar,medreselere bitişik olarak aşevleri;yollarda kervansaraylar,hastalar için darü'ş-şifâlar,bu sistemin parçalarını oluşturmaktadırlar.Hülasa Selçuklu kültüründe "Küllîyeler"in yeri pek mühimdir.Söz konusu yapılar başta Konya olmak üzere Tokat'tan Amasya'ya; Amasya'dan Kayserî'ye,hatta Batı'da Antalya'dan Denizli'ye kadar uzanıyordu.

Tekkeler arttıkça,musıkî hayatı da canlanmıştı.Devrin en ünlü eserleri tekkelerde telif edilmişti.Müelliflerin pek çoğu ise mutasavvıftı.Musıkî bilhassa Mevlevîlikteki âyin sistemi ile birlikte ihya olmuştu.

XIII. Yüzyıl Anadolu'sunda Türkmenler,çoktan şehir hayatına geçmişlerdi.Bu arada,göçebeler,hayvancılık,dokumacılık ve ta-

şımacılıkla meşgul idiler.Köylerde ve kasabalarda,ziraatçilikle geçinen ahali mevcuttur.Şehir merkezlerinde ise dokumacılıkla birlikte dericilik,demircilik,bakırcılık revaçtadır.

Yunus Emre'nin beyitlerinde mesleklerle ilgili beyitlere rastlanmaktadır.Şehirlerde ve sınırlarda açık pazarlar,dükkanlar çalıştırılmaktadır.Hülasa,bu yüzyılda ticarî faaliyetler,olanca canlılığı ile devam etmektedir.

Selçuklular devrinde sınırları korumak,düşman ülkelerine akınlar yapmak için uç beyleri teşkilatlandırılmıştır.Yukarıda isimleri zikredilen beyliklerin pek çoğu esasen Anadolu Selçuklu sultanlarına bağlı vazifeli beyliklerdi.Bilahare içlerinden bazıları gelişip güçlenmiş,devlet olmaya namzet birer tavır içine girmişlerdir.Nihayet 14.Asrın başlarında,Söğüt'ü merkez kabul eden Kayı boyu Selçuklu'nun da mirasına konarak Türk-İslam birliğini yeniden temin etmiş,neticede bir cihan imparatorluğuna doğru adım atmıştır.

İşte Yunus Emre,böyle bir asrın insanıdır.O'nun eserinde devrinin siyâsî bunalımı alenen gözler önüne serilmektedir. Şairimizin tasavvufî anlayışı bir yana,O'nda,sosyal hayatın tezahürleri de mücerred ve mecazî bir üslupla ele alınmaktadır.Bu sebeple,Yunus Emre Divanı,ictimaî hayat,insan anlayışı,Kozmik şuur ve tabiat anlayışları zaviyesinden de değerlendirildiği takdirde XIII.Asır hakkında vesika olabilecek ip uçlarına rastlanacaktır kanaatindeyiz.(x)

(x) Yunus Emre'nin yaşadığı Yüzyılın genel hususiyetleri için bkz.İsmail Hakkı Uzunçarşılı,Osmanlı Tarihi,Ank.1988,(5.bsk.)C. I,s.1-37 ;Yılmaz Öztuna,Büyük Türkiye Tarihi,C.2,İst.1977,Abdülbaki Gölpınarlı,Mevlana Celaleddin,İst.1985,s.1-21;Büyük Türk Klasikleri,(Tarih,Nevzat Köseoğlu),C.I,İst.1985,s.187-202;Fuat Köprülü,Osmanlı Devletinin Kuruluşu,(3.bsk.)Ank.1988 ;Barthold, W.,Fuat Köprülü;İslam Medeniyeti Tarihi,İst.1940(5.bsk.Ank.) Nihat Sami Banarlı,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I,İst.1983, s.288 vd.

YUNUS EMRE'NİN HAYATI

BIRINCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'NİN HAYATI

A. YUNUS EMRE'NİN MENKABEVÎ HAYATI

Yunus Emre'nin tarihî kişiliği menkabeler içinde kaybolup gitmiştir.Kaynaklar O'ndan bahsederken daima rivâyetleri aktarmaktadırlar.Bu sebeple,Yunus'un hakiki kimliğini araştırırken menkabelerden hareket etmek zarurî olmaktadır.

Yunus'un destanî hayatı daha çok Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyetnâme"sinde kayıtlıdır.Bu eserde Mutasavvıf Şairimizin,Hacı Bektaş-ı Velî huzuruna gidişi anlatılırken şöyle deniliyor:

"Hacı Bektaş-ı Velî,Horasan diyarından Rum'a gelip yerleştikten sonra veliliği ve kerametleri etrafa yayıldı.Her taraftan mürid ve muhibler gelmeye,büyük meclisler kurulmaya başladı.Fakîr halli kimseler gelir,nasib alır giderlerdi. O zaman Sivrihisar'ın şimâl tarafında Sarıköy(1) denilen yerde Yunus derler bir kimse var idi. Gayet fakir halli olup ekincilik ederdi. Bir vakit kıtlık oldu,ekinden bir mesne hâsıl olmadı.Yunus,erenlerin bu güzel vasıflarını işitti.Herkesin bu kapıdan boş dönmemesi dolayısıyla bir bahane ile gidip kifâf dinecek kadar birşeyle istemegi düşündü.Eli boş gitmemek için öküzüne dağdan alıç yükleyip sulucakarahöyük'e doğru yola koyuldu.

Karahöyük'e varınca,Hacı Bektaş-ı Veli Huzuruna çıktı, armağanını sunup "ben fakîr bir kimseyim,bu yıl ekinimden bir nesne alamadım,ümiddir ki,şu yemişi kabul edip karşılığında buğday veresiniz,aşkunuza kifâf edelim" dedi.Hacı Bektaş,"öyle olsun" diyerek abdallara işaret etti,alıcı alıp paylaşıp yediler.Yunus birkaç gün orada eğlendi.Gidecek olunca,Hacı Bektaş'a haber verdiler, O da,"sorun bakalum ne ister buğday mı,nefes mi verelüm ?" dedi.Sordular,Yunus "Ben nefe-

---

(1) Bu cümleki "Şimal" ve "Sarıköy" kelimelerini Gölpınarlı "Vilayetnâme" neşrinde şöyle kaydetmektedir;"Sivrihisar'ın güneyinde Sarıgök derler bir köy vardı."(Bkz.A.Gölpınarlı,Vilâyetnâme",İst.1958,s.48.Bu iki kelime yazmalarda kaydettiğimiz şekildedir.

si neyleyeyim,bana buğday gerek" diyecevap verdi.Yunus'un cevabını Hacı bektaş'a bildirdiler.Hünkâr,"varun Yunus'a söyleyün,alıcının her tanesi için bir(iki)nefes verelüm"buyurdu.Yunus dedi ki:"Ehil-iyālüm var,nefes karın doyurmaz, lutfederse buğday versinler kifâf edelim."

Bu sözü Hacı Bektaş'a arzeylediler.Bu defa "varun söyleyün,alıcının her çekirdeği başına on nefes verelim" dedi.Yunus bu söze karşılık yine:"Ben nefesi neyleyim,çoluğum çocuğum var,bana buğday gerek" diye ısrar etti.Razı olmadı.Hacı Bektaş,dileğiği kadar buğday verilmesini emretti,öküzüne yüklediler.

Yunus vedā edip yola koyuldu.Köyün aşağı ucunda olan hamamın öte başındaki yokuşu çıkınca aklı başına geldi.Şöyle düşündü: "Vilāyet erine vardum,bana nasib sundular alıcımın her çekirdeği başına on nefes verdiler,kâil olmadum.Ne olmayacak iş ettim,gâfil oldum.İmdi bu buğday bir niçe gün içinde tükenür,nefes ise ölünceye dek tükenmez.O nasipten mahrum kaldum.Geri döneyim,erenlerin eşiğine varayım.Ola ki,himmet ettikleri nasibi vereler."Yunus dönüp tekyeye geldi.Buğdayı öküzün arkasından indirdi.Halifeler bu hali görüp Yunus'a " niçün geri geldün" diye sordılar.Yunus,"Bana buğday gerekmez o himmet olunan nasibi versinler" dedi.Yunus'un ahvali Hacı Bektaş'a arzedildi.Hacı Bektaş buyurdu ki;

"O şimden sonra olmaz.Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik,varsın nasibini O'ndan alsın.

Yunus'a bunu duyurdular.Bu söz üzerine Yunus yola koyuldu,Tapduk Emre'ye geldi.Hacı Bektaş'ın selamını söyledi,vaki olan hâli anlattı.Tapduk Emre "Safa geldün,halin bize ma'lum olmuştu;hizmet et,emek yetir,nasibini al" dedi.Yunus dedi ki; "Ne hizmet varise yapalum!"

Tapduk'un tekyesinin ardında dağ vardı.Tapduk,Yunus'u dağdan odun getirme hizmetine koştu.Yunus her gün dağdan odun getirir oldu.Odunu sırtına vurup getirirdi.Amma,yaşını ve eğrisini kesmezdi."Erenler meydanına eğri yakışmaz" derdi.Tam kırk yıl bu hizmeti gördü.

Günlerden birgün Anadolu(Rum) erenleri Tapduk Emre'nin Tekyesine geldiler.Büyük cemaat oldu.Meclis kuruldu.O mecliste

Yunus-ı Gûyende derler bir kimse vardı.Yunus da orada idi. Tapduk Emre cezbelenip hallenince Gûyende'ye,"Yunus,söyle!" dedi.Gûyende işitmedi.Tekrar "Yunus şevkımız var,sohbet eyle işitelim"dedi. Yunus-ı Gûyende yine işitmedi.Üçüncüsünde de Gûyende'den haber çıkmayınca,bu sefer ikinci Yunus'a(Bizim Yunus'a) dönüp;

"Yunus,vakit oldu,o hazinenin kilidini açtık,nasibini alıverdin,sen söyle!Bu mecliste sohbet eyle.Hünkâr varlığının nefesi yerine geldi" dedi.Yunus'un gönlü açıldı,gözlerinden perde kalktı,şevk denizine düştü...

Ağzını açıp inci ve cevahir saçtı.İlahî hakikatlerin sırlarından,inceliklerinden öyle sohbet eyledi ki,işitenler hayran kaldılar.Sonra o ne söylediyse hepsini kaleme aldılar Ulu bir divan oldu.Hâlâ mezarı Sivrihisar civarında doğduğu yere yakındır."(2)

Yunus Emre'nin destanî hayatı kendi çağından taşmış,özellikle sufi çevrelerde O'nun hikayesi ve şiirleri tekrar edilip durmuştur.XVI. Asır Halvetîlerinden Vâhib Ümmî'nin;

Biz Yunus'un sebakın evliyadan okuduk
Gizlü değül bellüyüz şimdi zaman içinde

beyti Yunus Emre'nin şöhret ve tesirini gösteren küçük bir örnektir.Şairimizin bir kısım rivayetlerini XVI. Asırda yaşayan bir başka Halvetî büyüğü Üftade (Ölm.1580) anlatmış,bunları dervişi-Sonra post-nişîn- Aziz Mahmud Hüdayî(Ölm.1628) "Vakıat" adıyla Arapça bir eserde derlemiştir.Vakıat'taki rivayetler,Yunus Emre'nin "Vilayetname"deki menakıbını tamamlar gibidir.Hüdayî'nin aldığı notlara göre,Yunus'un mürşidi

---

(2) Bu menkabe için bkz.Vilayetname,(Hzr.Abdülbaki Gölpınarlı),s.48-49,Faruk Kadri Timurtaş,Yunus Emre Divanı,İst.1972, s.21-22,Nihat Sami Banarlı,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I, İst.1983,s.325-327;Metindeki "Mezarı Sivrihisar civarında doğduğu yere yakındır." cümlesi,Gölpınarlı'nın Vilâyetname neşrinde yoktur.Bunun yerine bazı yazmalarda "Şimdi merkâd-i şerifleri Sivrihisar kurbinde mevlûdı olan Aksaraya yakındur" denmektedir.Bkz.Vilâyetnâme,Diyanet İş.Bşk.Ktp.(Ankara)Yz.Nu: 714,vr.128[a]

Taptuk Emre "Şeşta çalardı.Birgün yanında birisi vardı.Tapduk gene şeşta çalmaya başladı.Şeştanın sesi adama dokundu,cezbelendi,san'atını bırakıp Tapduk'a derviş oldu.(3)

Vakıattaki rivayetlerin birinde Yunus Emre'nin,Tapduk Emre'ye otuz yıl hizmet ettiği,tekkeye odun taşıdığı ve nihayet şeyhinin kızıyla evlendiği yazılıdır:

"Yunus Tapduk'a otuz yıl sadakatla hizmet etti.Odun taşımaktan sırtı yara oldu.Fakat kimseye belli etmedi.Şeyhi onu severdi.Bu,öbür dervişlere ağır geldi.Şeyhin kızını seviyor da onun için bu ağır hizmete katlanıyor,dediler.Bu dedikoduyu Tapduk'a duyurdular.Tapduk,Yunus'un halini bilirdi.Onları doğru yola getirmek,şüphelerini gidermek için,birgün Yunus'a tekyeye hep düzgün odun getirmesinin sebebini sordu.Yunus,"doğru olmayan bu kapıya layık değildir " diye cevap verdi.Tapduk "söyle-Yunus'um söyle!"dedi.Yunus bu nefesin bereketiyle şâir oldu. Sonra Tapduk,ihvân yalancı olmasınlar,utanmasınlar,diye kızını da Yunus'a verdi.Bu kız Kur'an okurken akan sular durur,dinlerdi."(4)

Vakıat'ta zikredilen bir başka rivayette,otuz sene hizmetmetten sonra sülûku tamamlayamadım zannıyla,Yunus,tekyeyi terketmiş ve fakat,yolda rastladığı yedi er ve onlarla yaşadığı olağan üstü hallerle gafletten uyanmıştır.Üftade bu hatırayı şöyle naklader:

"Yunus,Tapduk'a otuz yıl hizmet etti.Fakat,kendisine bâtın âleminden birşey açılmamıştı.O da kaçıp dağlara,kırlara düştü. Birgün bir mağarada yedi ere rastladı,onlarla arkadaş oldu.Her gece onlardan biri dua eder,duası berekâtiyle bir sofra yemek gelirdi.Nevbet Yunus'a geldi,O da,dua etti:"Yâ Rabbi,benüm yüzümü kara çıkarma.Onlar kimin hürmetine dua ediyorlarsa,Onun hürmetine beni utandırma,"dedi.O gece iki sofra yemek geldi.

---

(3) Aziz Mahmud Hüdayî,Vakıât-ı Üftade,Selimağa Ktp.Hüdayî Yz. Nu.574,s.237 (Bu eser müellif hattı olup aslı Arapça'dır.)
(4)Hüdayî,a.g.e.,s.91(Bu rivayet eserin 256.sayfasında bir kere daha geçmektedir.)

"Kimin yüzü suyu hürmetine dua ettin" diye sordular.Önce siz söyleyin" dedi.Onlar,"biz Tapduk Emre'nin kapısında otuz sene hizmet eden erin hürmetine dua ederiz" dediler.Yunus bunu duyunca hemen geri döndü ve doğru gelip Ana Bacı'ya sığındı.Aman beni bağışlat" dedi.(5)

Ana Bacı dedi ki:Tapduk,sabah namazına abdest almak için çıkar.Kapı eşiğine yat.Üstüne basınca bu kim diye sorar.Ben, "Yunus" derim."Hangi Yunus ?"derse bil ki,gönlünden çıkmışsın! "Bizim Yunus mu"derse ayaklarına kapan,kendini bağışlat.Yunus Ana Bacı'nın dediği gibi eşiğe yattı.Tapduk Emre'nin gözleri görmezmiş.Ana Bacı koluna girer,abdest almağa götürürmüş,o sabah gene götürürken ayağı Yunus'a değdi.Bu kim,diye sordu.Ana Bacı,"Yunus" dedi.Tapduk,"Bizim Yunus mu?" deyince,Yunus Emre ayaklarına kapanıp suçunu bağışlattı.

XVI.Asır tezkirecilerimizden Pîr Mehmed Âşık Çelebî (Ölm. 1571) Meşairü'ş-Şuarâ adlı eserinde Yunus'un "Kullâb-ı cezbe ile âlem-i mülkden cenâb-ı melekûta çekilmiş,âlemün insân-ı kâmil ve feridlerinden" olduğunu söyler ve Ümmîliğine işaret eder. Yunus Emre,Âşık Çelebî'ye göre hâl diliyle konuşur,şiir söyler. Çelebî şöyle diyor:

Mervîdür ki, her bâr ki okumak kasditmiş,hurûf-ı tehecciyi tamam itmeğe dili dönmemiş ve âyine-i kalbi küdûrât-ı nukûş-ı hutûtla tolmış.Bedihaten bu beyti dimiş:

Nazar eyle itiri bâzâr eyle götürî
Yaradılanı hoş gör yaradandan ötüri(6)

Görebildiğimiz yazma Yunus Divanlarında bulunmayan bu

---

(5) Hüdayî,a.g.e.,s.374;rivayetin bundan sonraki kısmı yazıya geçmemiştir.Halk arasında böyle bilinir.Bkz.A.Gölpınarlı,Yunus Emre ve Tasavvuf,s.54-55,F.K.Timurtaş,YED,İst.1972,s.23-24,İsmail Hakkı Bursavî,Rûhü'l-Beyân,C.I,İst. 1306,s.171

(6) Âşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuarâ,(Faksimile neşr için bkz.G.M. Meredith Owens,London 1971, vr.98b;Aynı eser,Ankara Millî Ktp. MFA,A/4765,Yunus Maddesi ;Fuat Köprülü,TEİM,s.271,A.Gölpınarlı, YET,s.56;Çelebî bu beyitle Yunus'un okumadığını anlatmak istiyor.

kıt'a (Çelebî'ye göre beyt),halk ağzında şu hâle girmiştir:

Elif okuduk ötürü bâzâr eyledük götürü
Yaradılanı severüz yaradandan ötürü

X X X

Abdülbaki Gölpınarlı,Şerafettin Yaltkaya'dan alıp faydalandığı bir Mecmua'da Yunus'la ilgili bazı rivayetlere rastlamıştır.Bunları değerlendirirken şöyle diyor:

"Gülşenî Hasan Sezaî halifesi Mustafa Efendi'den hilafet alan ve 1802'de İstanbul'da ölüp Hasekî'de Şeyhi bulunduğu Başçı Mahmud Tekkesi'nin avlusuna gömülen Mehmed Said Efendi'nin Mecmua'sında Yunus'a ait şu rivayetler var:

"Şeyh Yunus Emre Hazretleri duayı ve niyazı böyle buyururlarmış ve icabet vâki' olurmış deyü kudemadan istimâ' eyledik, teberrüken bu mahalle kaydolundu:

"Binbir adlu bir Allah yüz bin adlu yâ Sübhan
Bir iş düşdü bir dermân sen yari kıl ya Rahmân

Cenâblarından duâ niyaz edenlere böyle buyururmuş K.S."

Gene aynı Mecmua'da Niyâzî-i Mısrî'nin (Ölm.1694) Yunus Emre'ye atfedilen:

Çıkdum erik dalına anda yidüm üzümi
Bostân ıssı kakıyup dir ne yersin kozumı

matlalı şathiyyeyi şerhederken "Allah'ım,sen bizi,keremler sahibi emin sevgilinin(Muhammed'in)hürmetine,tam gerçeğe ulaşanlardan et.Sapıklıkta kalanlardan etme.Öyle olsun ey âlemler Rabbi" mealinde Arapça bir dua okuduğunu kaydediyor."(7)

Köstendili Şeyhî Süleyman Efendi,(Ölm.1819) telif ettiği "Bahrü'l-Velâye" adlı bir veliler tezkiresinde Yunus'tan,Şeyhi Tapduk Emre'den,şiirlerinden ve ştekyeye taşıdığı odunlardan söz ettikten sonra şu rivayeti anlatır:

"Naklolunur ki,Mevlânâ Rûmî dimişdür ki. ,"İlahî menzillerin hangisine çıkdımsa,bir Türkmen Kocası'nın izini önümde buldum, O'nu geçemedim."Bundan muradları Yunus Emre'dir.(8)

XXX

---

(7) A.Gölpınarlı,YET,s.57

(8) Şeyhî Süleyman Efendi,Bahrü'l-Velâye,Berlin Ktp.(Almanya), Nu.1683,vr.143^{b}

Bir halk rivayetinde Yunus'un üç bin şiir söylediği,fakat bu şiirlerin Molla Kâsım adlı bir zâhid tarafından şeriata aykırı bulunduğundan tahrip edildiği işlenir.Molla Kasım,şiirleri ele geçirip bir su kenarına oturur.Bin tanesini yakar;bin tanesini de suya atar.Üçüncü bin şiirleri okumaya başlayınca şu beyitle karşılaşır:

Dervîş Yunus bu sözi eğri büğri söyleme
Seni sığaya çeken bir Molla Kasım gelür(9)

Beyti okuyan Molla Kasım,şaşırır,tevbeye gelir ve Yunus'un velayetine inanır.Nevar ki, iş işten geçmiştir.Elde sadece bin adet şiir kalmıştır.

Halk şimdi yakılan şiirlerin gökte melekler tarafından,suya atılan şiirlerin balıklar tarafından ve kalan şiirlerin de insanlar tarafından okunduğuna inanır.(10)

X X X

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Yunus feyiz alamadım diye şeyhinden ayrıldıktan sonra,karşılaştığı dervişlerle başından geçen mâcerâ üzerine kendi mertebesini anlamış,şeyhinin büyüklüğünü tastik ederek dergâha dönmüş ve eşiğe yatarak kendisini afvettirmişti.Fakat Tapduk "mertebeni öğrendin artık burada duramazsın,asâmı attığım yere gider orada ruhunu teslim edersin" demiş.Asasını atmış.Yunus bu asâyı tam beş sene aramış,sonunda Sarıköy'de bulmuş ve O'rada ölmüş."(11)

Son olarak konuyla ilgili meşhur bir rivayeti daha kaydedelim:

Yunus birgün Mevlanâ'ya ;"Mesnevî'yi sen mi yazdın demiş. Mevlânâ evet deyince,"uzun yazmışsın!Ben olsam:

Ete kemiğe büründüm/Yûnus diye göründüm
derdim,olur biterdi!Demiş.(12)

---

(9) Bu beyit,esas aldığımız en eski Yunus Divanı yazmalarında yoktur.Bazı muahhar divanlarda kayıtlıdır ve bestelenmiştir.
(10) Bkz.YET,s.60
(11) Bkz.YET,s.61
(12) Bkz.YET,s.61

B. YUNUS EMRE'NİN TARİHÎ HAYATI

1. Doğum Tarihi,Yaşadığı Devir ve Çevresi:

Yunus Emre'nin hakikî hayatı ve şahsiyeti hakkında pek az şey bilinmektedir.Tarihî belgelerin yetersiz oluşu,şairin doğum tarihi ve yeri,tarikatı,yaşadığı çevre,şiirleri ve vefat tarihiyle mezarı konusunda muhtelif fikirlerin ortaya atılmasına sebep olmuştur.Bu cümleden olarak "Marifet-nâme" müellifi İbrahim Hakkı,1779'da Erzurum'a bağlı Tuzcu köyünde Yunus ve Tapduk Emrelere atfolunan mezar üzerine H.797/M.1394-5 tarihini taşıyan bir kitabe diktirerek(13) zımmen şairin Yıldırım Bâyezîd devrine eriştiğini bildiren kaynaklara(14)inandığını göstermiştir.Hammer ise,Yunus'u,Kanûnî S.Süleyman'la muasır şairler arasında zikretmiş(15),Flügel de,O'nun,X.asır şairlerinden biri olduğunu mütalea etmiştir.(16)Gibb'e göre Yunus,Risaletü'n-Nushiyye'nin sonunda bulunan;

Söze târîh yidiyüz yidiyidi
Yunus cânı bu yolda fidiyidi

beytinde belirtilen tarih sebebiyle H.VII.asrın son ve VIII. asrın ilk senelerinde yaşamıştır.(17)

Bursalı M. Tahir'in de kabul ettiği bu görüş(18),Melioransky tarafından itiraz edilmiş,yukarıda zikredilen beyitteki H.707/M.1307-8 tarihinin Yunus'un ancak doğum veya Tapduk Em-

---

(13) Bkz.A.Şerif Beygu,Erzurum Tarihi,İst.1936,s.171-175
(14) Bu kaynaklar için Bkz. Dr.Mordtmann,Türkisches Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen,V/2,1902,s.162-163;A.Gölpınarlı,Yunus Emre'nin Hayatı, İst.1936,s.50-68
(15) Geschichte der Osmanischen Dichtkunst,C.II,1837,s.566, (Bu tarihin III.Cilt,431. sayfasında XVII. asırda yaşadığı sanılan bir başka Yunus'tan söz edilmektedir.
(16) Bkz. Die arabischen,Persischen und türkischen Handschriften der Kaiserlichköniglichen,Hofbibliothek,Zu Wien,1865,Nu: 677,s.636
(17)Gibb,History of Ottoman Poetry, C.I,London 1900,s.165
(18) Bursalı M.Tahir,Aydın İline Mensup ...,İzmir 1324,s.31; Osmanlı Müellifleri,C.I,İst.1333,s.193

ye sülûk etme tarihi olabileceği belirtilmiştir.(19) Fuat Köprülü,bütün bu görüş ve tahminleri,tarihî kaynaklardaki bilgileri de dikkate alarak tenkit etmekte,nihayet Yunus'un yaşadığı devri XIII. yüzyılın son yarısı ile XIV. yüzyılın ilk yarısı kabul etmektedir.(20)

H. Duda (21) ve Burhan Ümit(22) de Fuat Köprülü gibi düşünerek,aynı tarihleri kabul ederler.

A.Gölpınarlı ,Yunus Emre ile ilgili ilk araştırmalarında isabetli olarak H.672'de vefat eden Mevlânâ ile görüşen ve

---

(19) Bu fikir için bkz.Fuat Köprülü,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,Ank.1976,s.261-262

(20) Fuat Köprülü,TEİM,s.265-271;Köprülü,Yunus'un ölüm tarihini (bkz.)M.1307-8'i takip eden senelerde aramak icap ettiğini söylediği halde,daha sonra Adnan Erzi'nin bulduğu evraktaki bilgileri kabul etmiştir.Önceki yazdıklarını şöyle tashihte bulunur:

"Adnan Erzi yine bu makalesinde Bayezıd Umumî Kütüphanesindeki bir Mecmua'da,muhtelif kronolojik kayıtlar arasında 8 Vefat-ı Yunus Emre,Sene 720,Müddet-i Ömr 82" kaydına tesadüf olunduğu zikredilmektedir.Biz,İlk Mutasavvıflarda O'nun ölüm yılı hakkında 707 tarihini takip eden seneler esnasında vefat etti,demiştik.Adnan Erzi'nin bulduğu bu yeni vesika,bizim bu istidlalimizi teyid etmektedir."(Ord.Prof.Dr.Fuat Köprülü,Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan,I Haziran 1965,sayı 20,s.24

(21) H. Duda,Junus Emre,Sonderdruck aus der Zeitung, Türkische Post,4,Jabrgang,Nu:116-118,İst.1929,s.6

(22) B.Ümit(Toprak),Yunus Emre Divanı,İst.1933,s.14;Yazar,bu fikrini eserinin sonraki baskılarında da devam ettirmekte,şöyle demektedir;"BenceYunus Emre hicri yedinci yüzyılın son çeyreği ile sekizinci yüzyılın yarısı arasında yaşamıştır.Gibb'in Veled Efendi ile birlikte "Tarih dahi yedi yüz yedi idi/Yunus canı bu yolda kodı idi" beytine dayanarak,O'nun yedinci yüzyılın son ve sekizinci yüzyılın ilk senelerinde yaşamış olmasına hükmetmesini doğru bulmuyorum." Bkz.Burhan Ümit,Yunus Emre, İst.1982,s.18

H.707/M.1307'de muteber bir eser yazan Yunus'un bir asra yakın bir ömür sürdüğü kabul edilse bile yine Yıldırım Bayezîd devrine (1389/1403) erişemeyeceğini,nihayet H.730-735/M.1329-1334 yıllarında ölebileceğini ileri sürmektedir.(23)Daha sonra Adna Erzi'nin neşrettiği vesikayı aynen kabul eden Gölpınarlı şunları yazar:

"Bu kayıttan önceki ve sonraki tarihlerin hepsi doğru, bu tarihte,Yunus'un andığı kişiler ve 707 'de risalesini yazışı bakımından tam yerinde.Şu halde Yunus,638 hicride doğmuştur.(1240).Mevlânâ'nın intikalinde 34 yaşındadır."(24)

Kâmil Kepecioğlu'nun 1945 yılında yayınladığı bir belgede,Yunus'un 1319'dan önce tahta geçtiği bilinen Karamanoğlu I.İbrahim Bey'den "Yerce" namında bir köy satınaldığı bildirilmektedir. Eğer bu belgedeki bilgiler doğru ise,Yunus'un yaşadığı zamanın yanında,O'nun toprakla uğraşan birisi olduğu da ortaya çıkar.(25)

Yukarıda Yunus'un doğum tarihiyle ilgili izah ve iktibas ettiğimiz bütün görüşler,nihayet Adnan Erzi'nin -hacmi küçük fakat muhtevası büyük- bir neşriyatıyla kesin bir sonuca bağlanmış oldu.Erzi'nin bulmuş olduğu bir belgede,Yunus'un doğumu,yaşı ve ölüm tarihi açık bir şekilde belirtilmektedir.Erzi, belgeyle ilgili şunları kaydeder:

"Bâyezîd Umumî Kütüphanesindeki bir mecmua içinde(26) bulunan bir kayıd,Yunus'un yaşadığı devir hakkındaki bütün bu ihtilafları halledebilecek ve hakikate yaklaşan tahminlere kat'i bir mahiyet verebilecektir.

Adı geçen Mecmua,Kütüphane defterinde 7912 numara ile kayıtlı olup,çeşitli mevzulara ait bazı risale ve fevaid'i ihtiva etmektedir.Bu arada vrk.36^{a}'da Osman Gazi'nin cülûsundan başlayarak Kapdan-ı Deryâ Ali Paşa'nın-Hiç şüphesiz Müezzinzade- Leponto deniz savaşında şehadeti (H.979/M.1571) hakkın-

---

(23) A.Gölpınarlı,Yunus Emre'nin Hayatı,s.53-63

(24) A.Gölpınarlı,YRD,s.XVII

(25) Kamil Kepecioğlu,Yunus Emre Nerede Yatıyor,Nilüfer Mecm., sayı 4,Bursa 1945,s.6-7

(26) Bkz.Mecmua Nu:7912,vr.38^{b}

da söylenen bir tarih mısraı ile biten bir kronoloji cedveli vardır.Bu cedvelde Osman Gazi'nin hayat ve saltanat müddeti ile Bilecik ve Yerhisar'ın fethi ve Sultan Veled'in ölümü zikredildikten sonra şu kayıt gelmektedir:

Vefât-ı Yûnus Emre
Müddet-i 'Ömr 82
Sene 720

İşte bu kayda göre,Yunus Emre, H.648/M. 1240-1 tarihinde doğmuş,82 yıllık bir hayattan sonra H.720/M.1320-1 tarihinde vefat etmiştir.H.VIII.asrın başlarını veyahut H.730-735/M.1329-1334 yıllarını şairin ölüm tarihi olarak kabul eden müelliflerin dayandıkları çeşitli delilleri teyidettiğinden dolayı şimdilik bu kayda itimat etmemek için hiç bir sebep yoktur." (27)

Bu belgeden de anlaşılacağı gibi,Yunus Emre,Murat (1360-1389) veya Yıldırım Bâyezîd (1389-1402) devirlerine yetişmemiştir.Şu halde,Şakayık-ı Numaniyye müellifinin Yunus'u Yıldırım devri şairi ve şeyhlerinden göstermesi ve yine Âşık paşa-zâde'nin Orhan devri (1320-1360) ile Murat I.zamanını idrak ettiğini bildirmesi(28)doğru değildir.Esasen Yunus, eserinde,az da olsa kendi çağdaşlarından,husûsiyetle Mevlânâdan,Ahmed Fakih ve Geyikli Baba'dan bahseder.Bu şahısların yaşadığı XIII yüzyıl ve XIV. yüzyıl başları tarih olarak bilindiğinden dolayı,Bayezıd Umumî Kütüphanesindeki belgenin doğruluğu tastik edilebilir.(29)

---

(27) Bkz.Adnan Sadık Erzi,Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar I,Yunus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir Vesika,Belleten, TTK,C.XIV,sayı 53,Ank.1950,s.85-89

(28) Mecdî,Şakayık-ı Numaniyye Tercemesi,s.78;Aşıkpaşaoğlu, Tarih,(Hzr.Nihal Atsız)Ank.1985,s.194

(29) Bu belgeye ve tarihî bazı gerçeklere nazaran günümüzde gene de değişik kanaatlar ortaya konabilmektedir.Bunlardan birisi Hikmet İlaydın'ın görüşüdür.İlaydın,Yunus'un Risale'sinin yazılış tarihini (M.1307),tarikate intisap tarihi kabul edip,bu tarihe oranla doğumunun 1272-1282 yıllarına rastlayacağını söylemektedir.İlaydın,Şairimizin 80 yıl kadar yaşadığını

Bütün bu izahlardan sonra şunu da söylemek gerekir ki,Yunus Emre,Risale'sinin sonundaki H. 707 tarihini verdiği beytiy-

---

düşünerek 1352-1362 yıllarında vefat edebileceğini belirtmektedir.Bu tarihler,Aşıkpaşa-zade'nin görüşüyle uygunluk arzeder.(Bkz.Hikmet İlaydın,Yunus Emre,Türk Dili,sayı 384,Ank.1983 sayfa 517)İlaydın'ın görüşlerine benzeyen bir görüş de,Yunus araştırmalarına çok emeği geçen rahmetli Raif Yelkenci'ye aittir.Yelkenci,Yunus divanı'ndaki iki ayrı beyitten hareketle şairimizin yaşını şöyle hesap etmektedir;

"...şimdi bu şiirin şu satırlarını dikkatle tetkik edelim:

Adımı atdım yedi dört on sekizden öte
Dokuzı yolda koyup şah emrine ferman olam

Birinci mısradan 7x4=28 + 18=46 mecmuu hasıl oluyor.Bu basit hesaptan anladığım nokta şudur:Yunus bu şiirini 46 yaşında söylemiştir.İkinci mısraa gelelim;dokuzu yolda koyup demekle yukarıdaki mecmu'dan 9 rakamını tarh icap ediyor: 46-9=37

Mısraın ikinci yarısında "şah emrine ferman olam" demekle 37 yaşında iken tarikata intisap eylemiş olduğu manası tezahür ediyor.

Diğer taraftan:Divanda yazılı olduğuna göre bu divanın nazmedildiği tarih 707'dir.O halde 37 yaşında intisap ettiğini söyleyen ve divanını 707 senesinde tanzim eyleyen Yunus'un doğum tarihi 707-37=670 (M.1270) edeceği tabiidir.

Yunus'un matbu divanının başında Mesnevî şeklinde bir nazm vardır.Baki(Gölpınarlı)Bey tarafından isminin 'Kitabü'l-Nushiye olduğu yazılmıştır.Yazma nüshalarda görülmektedir.

Yunus,Kitabü'l-Nushiyyeyi 37 yaşında yani 707 tarihinde telif etti.46 yaşında da şerh mahiyetinde bu uzunca şiirde hayatını tasvir etmektedir.707 senesine 9 ilave edilecek olursa, 707+9=716 eder ki,bu tarih mezkur şiirin telif tarihi olmuş olur.Yunus'u 716'dan 722'ye kadar altı sene daha Amasya'da hanikahı Mesudî'de görüyoruz.722 senesinde Hanikahı Mesudîyi oğlu Elvan Çelebîye bırakıyor.Ve Kırşehir'de küşei inzivaya çekiliyor,ibadetle meşgul oluyor.Tam 15 sene Yunus mahlasını kullanıyor." Raif Yelkenci,Bir Etüd Bir İddia,Ün Isparta Halkevi Derg., C.6,şubat 1940,s.71-72,s.991-993

le,yaşadığı tarihi devre için önemli bir ipucu vermektedir. Bu eser açıkça anlaşılmaktadır ki,Yunus'un olgunluk dönemi eseridir.

Mutasavvıfımızın doğum tarihi M.1240-1 seneleri esas alındığı taktirde,O'nun çağdaşları olan sufilerin vefatlarında yaş durumu şöyle olacaktır:

Mevlânâ (Ölm.1273)	Yunus'un yaşı:	33
Hacı Bektaş-ı Veli(Ölm.1275)	" " :	35
Sultan Veled (Ölm.1313)	" " :	75
Ahi Evran (Ölm.1261)	" " :	21

X X X

Yunus'un doğum yeri hakkındaki bilgilerimiz yetersizdir. Rivayetlere dayanan görüşler tutarsızdır.Hacı Bektaş-ı Velî Vilayet-nâme'si,Yunus'u Sivrihisar'ın Sarıköy adlı bir köyünde doğmuş gösterir.Aynı eserde,Yunus'un mezarının da bu köye yakın bir yerde olduğu yazılıdır.(30)Şakayık Tercümesi'nde de,Tapduk Emre'nin Sakarya Nehrine yakın bir yerde yerleşmiş olduğu,Yunusun ise Bolu havalisinde bir yerde ikamet ettiği belirtilir. (31)Nefahat mütercimi,Yunus'un Kütahya suyunun üzerinde,O suyun Sakaryaya karıştığı yere yakın bir mahalde yattığını söyleyerek,Vilâyetname'yi teyit eder.(32)Âşık Çelebî,Meşairüş-Şuarâda,Yunus Emre'nin Bolu'lu olduğunu belirtir.(33)

---

(30)Bkz.A.Gölpınarlı,Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî,Vilayet-nâme İst.1958,s.48-49; "Sivrihisar'ın güneyinde Sarıgök(?)derler bir köy vardı.O köyde doğmuş Yunus Emre adlı biri vardı..."Gölpınarlı'nın neşrettiği metindeki bu ifadeler yazmalarda şöyle geçmektedir:"Meğer kim Sivrihisarın şimali tarafında Sarıköy nam bir mahalde Yunus dirler bir kimesne var idi.Fakîrü'l-hal olmağla çift sürüp ekincik ekerdi."Bkz.Vilayetnâme,Diyanet İşl. Bşk. Kütüphanesi,Yz.Nu:714,Vr.128^{a}.Gölpınarlı,Yazma Vilayetnâmelerdeki "Şimal" kelimesini"Güney" şeklinde çevirmiş,fakat bu hatasını daha sonra düzeltmiştir.Bkz.YET,s.51

(31) Mecdî,Şakâyık Tercümesi,s.78

(32) Lamiî,Nefahat Tercümesi,s.91

(33) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuarâ,London 1971,vr.98^{b}

Kâmil Kepecioğlu Başbakanlık arşivinde Yunus'un hayatını kısmen aydınlatan bir vesika bulmuş,bunu ve dolayısıyla Yunus'un mezarı hakkındaki düşüncelerini bir makalede neşretmiştir.(34)Arşivdeki vesikada özetle şunlar yazılıdır:

"İsmail Hacı evladı topluluğuna bazı yerler verilmiş.Kara Turgut ve Kara Mehmed toplulukları da bunlara komşu,fakat kışın buralarda oturuyorlar,yazın göçüyorlar.Turhan ve Selman kişiler de bunlarla beraber oturmada İbrahim Bey'in kazaskerlerinden hüccetleri var.Yerce denen araziyi bu topluluktan Yunus Emre,Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almış.O ölünce, evladına kalmış.Yunus Emre'nin oğlu İsmail de İbrahim Bey'den buraları alıp yurd edinmiş.

93.nolu defterin 237.ve 455 nolu defterin 110 sahifelerindeki kayıtta da,Larende kazasında şeyh Hacı İsmail'in dervişlerden bir toplulukla Horasan'dan gelmiş bir aziz olduğu,burada yerleştiği,sonra oğlu Musa Paşa'nın ondan sonra da onun oğlu Güvey Çelebî'nin birer zaviye yaptırdıkları "ellerinde birkaç vakfiyyet tasarruf yerleri bulunduğu,bunlardan başkalarının bu yerleri ekip biçtikleri taktirde öşürlerini vakfa verdikleri ve zaviyeye sarfedildiği,kendileriyle dervişlerinin avarızdan ve resm-i hasdan muaf tutuldukları" belirtilmekte." (35)

Bu iki metinde ismi zikredilen İsmail Hacı veya Hacı İsmail,bir derviş topluluğuyla Horasan'dan gelmiştir.Topluluk mensubu olan Yunus Emre,İbrahim Bey'den Yerce denilen araziyi satın almıştır.

Burada ismi geçen İbrahim Bey,Eflakî'ye göre H.719/M.1320 yılında Karaman'ın beyidir.(36)Beyliği 733 yılı sonlarında bitmiştir.(M.1333) Yine bu yılda İbn Batuta,Ramazanı Lazkiye-de geçirdiğini,Karamanoğlu İbrahim Bey'le görüştüğünü yazmaktadır.(37)

---

(34) Kâmil Kepecioğlu,Yunus Emre Nerede Yatıyor? Nilüfer,Bursa 1945,sayı 4,s.68;Belge için Bkz.Başbakanlık Arşivi,Konya Defteri,Nu:63,s.238,Nu:455,s.111;Gölpınarlı,YET,s.63-64

(35) Bkz.Gölpınarlı,YRD,s.XXV

(36) Ahmet Eflakî,Menakıbü'l-Arifîn,C.II,Ank.1961,s.906-908

(37) Şahabettin Tekindağ,Karamanlılar,İ.A,Cüz 58-59,s.316 vd.

İbrahim Bey 1341 yılında Beyliği kardeşine devretmiştir. (38)

Yukarıdaki izahlardan sonra iki meselenin halli ile,adı geçen Yunus'un Karamanoğlu İbrahim Bey'den arazi satın aldığı kabul edilebilir.(39)Birincisi,bu belgedeki Yunus Emre'nin Bizim Yunus olup olmadığı meselesidir.O devirde sadece bir Yunus Emre yaşamıştır diye iddia etmek mümkün değildir.İkincisi,Yunus'un vefat tarihi (1320-1) sırasında Beyliğe gelen İbrahim Beyin,Yunus vefat etmeden araziyi satma meselesidir! Bu tarihte 82 yaşında olan Yunus Emre,acaba büyük bir araziyle uğraşmış mıdır?Bu soruların cevaplarını bilemiyoruz. Hacı İsmail Cemaatinin ve tabiî Yunus Emre'nin Horasan'dan geldiğini düşünürsek,şiirlerdeki Anadolu Türkçesinin cevabını da kesin olarak veremeyiz.Bütün bu cevapsız soruların yeni bilgi ve belgelerle gerçek bir sonuca ulaşacağını belirtelim, Nihayet Yunus,Karamaonoğlu'ndan yer satın aldıysa,son günlerini bu havalide geçirmiş olabilir.

Cemil Rif'at'ın nereden kaynaklandığını bilmediğimiz görüşüne göre Yunus,Kastamonu'ya bağlı Kızıl Ahmed imaretinde yetişmiştir.Müellif hiçbir delili olmayan bu görüşünü Mihrab'ta yazmıştır:

"Yunus'un mahall-i tevellüdü de mechul bulunmaktadır.Ancak kadim şuara tezkirelerine nazaran şimdiki Kastamonu vilayeti dahilindeki Bolu şehrinde ikamet ettiği mütevatir bulunmasına göre müşarileyhin Osmanlı imaretine tabi' olmayıp o vakitler Kastamonu'ya sahip olan Kızıl Ahmedlü imaretine tabi' bulunduğunu kabul etmek lazım gelir."(40)

F.Köprülü,Yunus'un yaşadığı çevre hususunda Bektaşî ananesinin doğru olduğunu kabul etmektedir.O şöyle diyor:

"Yunus Emre XIII. yüzyılın son yarısında Sivrihisar civa-

---

(38)Ş.Tekindağ,a.g.m,,s.320-321

(39)Bu belgelerin metin ve tenkidleri için Bkz.A.Gölpınarlı, YRD,s.XXVI.

(40)Cemil Rif'at,Yunus Emre(Aşık Yunus),Mihrab,sayı 26,1340, s.396

rında,yahut Bolu mülhakatından Sakarya suyu civarındaki karyelerden birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsüydü.(41)

F.Kadri Timurtaş,Yunus'un yaşadığı çevre konusunda kesin bir hükme varmamakta,rivayetlere şüpheyle bakmaktadır.O'na göre,mutasavvıfımızın yetiştiği çevre belli değildir.(42)

Biz kati olarak bir neticeye varmamakla beraber,günümüze kadar bulunan belgelere göre,Yunus'un Orta Anadolu'da bir merkezde yaşamış olmasının kesin olduğunu belirtmekle iktifa ediyoruz.

2. Adı ve Mahlası:

Yunus Emre,en eski kaynaklardan itibaren bu isimle tanınmış ve tanıtılmıştır.Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyet-nâme'sinde(43), Nefahat(44) ve Şakâyık Tercümesi(45)nde,Âşık Çelebî'nin Tezkiresi'nde(46) O'nun ismi,daima "Yunus Emre" şeklinde geçmektedir

Şairimiz,şiirlerinde mahlas olarak "Yunus Emre"den başka "Yunus,Âşık Yunus,Bî-çâre Yunus,Koca Yunus,Yunus Dedem,Tapduk Yunus,Miskin Yunus,Derviş Yunus" gibi isimleri kullanmaktadır. Hemen belirtelim ki,bu mahlasların başında bulunan sıfatlar, bazı araştırmacıları yanıltmış ve bu mahlaslardan hareketle "Yunusları ayırmak" isteyenler de bulunmuştur.(47)Esasen en eski Divan yazmalarında bu mahlaslar değişebilmektedir. Böyle olunca,mahlasların gelişi güzel tasnifiyle "Yunusları" ayırmak mümkün değildir.

---

(41) Fuat Köprülü,TEİM,s.262-265; Fakat Köprülü,hemen bu satırların altına not düşerek şöyle der;"Yalnız şurasını söyleyelim ki,Yunus'un nereli olduğu hakkında kesin bir fikir ileri sürmek kabil olmamakla beraber O'nu Bolu çevresinde bir yerde doğmuş saymak pek yanlış sayılamaz."TEİM,s.265(Dipnot)

(42) Faruk Kadri Timurtaş,Yunus Emre Divanı,İst.1972,s.15

(43) Gölpınarlı,Vilayetname,s.48

(44) Lamiî,Nefahat Tercümesi,s.691

(45) Mecdî,Şakayık Tercümesi,s.78

(46) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,vr.98b

(47) İbrahim Arslanoğlu,Yunusları Ayırmak,II.Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri,Ank.1987,s.27-33

Şu halde şairimizin ismi Yunus Emre,mahlası da,zikredilen isimden başka,Âşık Yunus,Derviş Yunus vs. olmaktadır.O'nun ismindeki "Emre" kelimesi de çok tartışılmıştır.Bu kelimeye,hülasa olarak,âşık,şâir,birader,kardeş,atabek,lâlâ,ahî gibi manalar verilmiştir.(48)

Yunus,Bursa'da yaşamış olan Halvetîlerin teliflerinde daima "Âşık Yunus" veya "Yunus Emre" şeklinde anılmaktadır.(49)

Şairimiz,kendi adını muhtelif beyitlerinde hatırlatmaktadır.Şu beyitte,adının Yunus olduğunu açıkca söyler:

Yunus çağırurlar adum gün geçdükçe artar odum
İki cihânda maksûdum bana seni gerek seni
(381/10)

Bedri Noyan'a göre,"Türk Kocası'nın adı Yunus İmre şeklinde söylenmelidir.Ve böylece şâir ve Âşık Yunus anlamına gelir. O'nun için en doğru ve en uygun ad" budur.(50)

Yunus'un adıyla ilgili eski bir iddia da Osman Ergin'e aittir.Ergin,"Yunus'un Asıl Adı Sait Hatta Sadettin'dir" başlıklı yazısında,yazma divanlardan birisinde bulunan,

Sözi sait'den işit kılma kibir öğüt tut
Ol seni sora gelmez sen yavu varmayınca

mahlashaneli şiirden hareketle Yunus'un asıl adının "Said" olduğunu söylemektedir.(51)Bu mahlas Raif Yelkenci (RY) Divan nüshasında var olup (Bkz. vr.11^{b}) "Sa'îd"şeklindedir.Aynı şiir, Fatih (F. Vr.163a) ve Yahya Efendi (YE.Vr.86b) Divan nüshalarında "Yunus" mahlaslıdır.Bize göre söz konusu şiir,Yunus Emreye aittir.(Bkz. Metin,29.şiir)Bu izahtan da anlaşılacağı gibi, Yunus'un bir şiiri,bir müstensih tarafından Said Emre'nin zannedilmiş, Osman Ergin de bu mahlastan hareketle,Yunus'un adının "Said" olduğunu sanmıştır.

Hülaseten söylemek gerekirse mutasavvıfımızın ismi ve mahlası "Yunus Emre"dir.Bu ismin önüne bazen yukarıda sıraladığı-

---

(48) F.Köprülü,TEİM,s.257-258 (dipnot)

(49) Bkz.Abdüllatif Gazzî,Hülasatü'l-Vefeyât,Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Bl.,yz.Nu:2257,vr.35^{b} ;Mustafa Lutfî,Tuhfetü'l-Asri fî Menakıb-ı Mısrî,Bursa 1309,s.73;Mehmed Şemseddin,Gülzâr-ı Mısrî ,63-84,(Bu eserin müellif hattı bir kopyası elimizdedir.)

(50) Bedri Noyan,Bektaşîlik Alevilik Nedir,(2.Bsk.)Ank.1987,442

(51) Osman Ergin,Yunus'un Adı Sait Hatta Sadettin'dir,Millî Mecmua, C.12,nu:129,1931,s.214-220

mız sıfatlar gelebilir.

3. Ailesi ve Çocukları :

Yunus Emre'nin evlenip evlenmediği,çocuklarının olup olmadığı tam olarak belli değildir.Bu konuda kaynaklarda yeterli bilgi mevcut değildir.Rivayete dayanan Hacı Bektaş Vilayetname'sinde Yunus,Hacı Bektaş-ı Veli'nin buğday yerine nefes vermek istemesi üzerine "Ben nefesi neyleyeyim ehil-'ıyâlim var!" diyerek reddeder.(52)O'nun bu sözlerinden evlendiği ve çocukları olduğu neticesi çıkarılabilir.Bundan başka,Başbakanlık Arşivindeki 871 sayılı Konya Defteri'nde (H.924/M.1519) tarihli bir belgede Yunus'un oğlunun adı İsmail olarak geçmektedir.Bu defterde şöyle deniliyor:

"Amma Yerce nam yeri bu cemaatden Yunus Emre,Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almış; elinde mülk-nâmesi vardır.Yunus Emre fevt olup evladına intikal eylemiştir.(53)

Bu belgedeki Yunus,gerçekten Bizim Yunus ise,İsmail de Onun oğlu olmalıdır.Bu mevzudaki karar,belgenin sıhhati ve Bizim Yunus'la ilgisi isbatlandıktan sonra verilebilir.

Yunus'un Divanı'nda bulunan iki ayrı beyitte de şöyle denilmektedir:

Bunda dahı virdün bize oğul u kız çift ü halâl
Andan dahı geçdi arzum benüm âhum didariçün
(234/5)

Ne oğul vardı ne kız vâhididük anda biz
Koñşıyıduk cümlemüz nûr tagın yaylar iken
(243/8)

Bu beyitlerden birincisinde Yunus,oğuldan,kızdan ve hatta iki helalinden de geçmiş,tam olarak Allah'a yönelmiş bir tavır içindedir.İkinci beyitte de,Vahdet âleminde(nur dağında) iken oğul ve kıza karışmadığını,yani kesretle iştigal etmediğini söylemek ister.

---

(52) A.Gölpınarlı,Velayetnâme,s.48

(53) Bu belgenin özetini daha önce vermiştik; bir başka değerlendirme ve fotokopisi için bkz.Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977,s.7

Yukarıda sıraladığımız cüz'i birkaç belgeden anlaşılan odur ki,Yunus Emre evlenmiş ve bir-birkaç çocuğu olmuştur. Bu netice esasen tasavvufun ve sünnetin ruhuna da uygundur. Fakat Yunus,tekke hayatıyla birlikte bu evliliği nasıl yürütmüştür,çocuklarının geçimini neyle temin etmiştir ?gibi sorular,elimizdeki bilgilerle cevaplanması mümkün olmayan sorulardır.

4. Tahsili ve Seyahatleri:

Yunus Emre'den bahseden en eski kaynaklar,O'nun Ümmî olduğunu belirtirler.(54)Âşık Çelebî,Yunus'un medresede başarılı olamayıp Tanrı mektebinde(Tarikat'te) ders gördüğünü;

"Egerçi Ümmîdür amma debistan-ı kuds sebâk-hânıdur" cümlesiyle ifade eder.(55)Bektaşî ananesinde de,Yunus'un Ümmî olduğu kabul edilegelmiştir.Daha sonra Gibb(56) ve Rıza Tevfik (57) gibi âlimler de şâirin okuma-yazma bilmediğini söylemişlerdir.

İsmail Hakkı Bursavî,"Çıkdum erik talına" şerhinde,Yunus'un mesleğinin "Müftî" olduğunu söyler;

"Yunus Emre,evâilinde sâkin olduğı şehrün müftîsi imiş.Kenar müftîleri gibi diyen bilmedi."(58) Bursavî'nin bu satırları,aynı zamanda Yunus'un ümmî olmadığı inancının da beyanıdır. Hemen belirtelim ki,Bursavî'nin,Yunus Emre'nin mesleğiyle ilgili görüşü daha önce yazılmış hiç bir kaynakta yer almamaktadır.

Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde Yunus'un tahsili konusunda kesin bir sonuca ulaşamamışsa da,O'nun "okumuş" olması ihtimali üzerinde ısrar eder.Köprülü,yukarıda zikredilen ilk kaynaklardaki hükümleri şu cümlede toplar:"Bugün elde bulunan bütün

---

(54) Mecdî,Şakayık Tercümesi, s.78

(55) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,vr.98^{b}

(56) Gibb,History of...,C.I,s.170-175

(57) Rıza Tevfik,Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat,Büyük Duygu Mecm,Nu:10-13,Temmuz 1329(1913);Abdullah Uçman,Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri,Ank.1983,36

(58) İ.Hakkı Bursavî,Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye/Esad Efendi Bl.,Nu:1521/2,vr.40^{b}

vesikalara göre,Yunus Emre'yi Ümmî bir derviş saymak icap ediyor."(59)

Köprülü'ye göre Yunus,ârîftir.Ve ârîfler,ilham tarikiyle ilim elde ederler.Böyle olmakla birlikte,Köprülü,Yunus'un eline kalem almadığı hakkındaki itirafını ve eski kaynakların bu husutaki ifadelerini aynen ve sarahaten kabul etmez(60)O'na göre,"tam manasıyla Ümmî bir derviş,ufak nefesler ve İlahîler yazsa bile Yunus Divanı'nın başındaki -hemen hemen beşyüz beyti aşan uzun bir mesnevî parçasını mümkün değil yazamazdı.Lakin O'nun hurûf-ı hecâ'yı telaffuz edememesi iddiası nasıl bir ifrat eseri ise,bu saf dervişi tam manasıyla okumuş ,medrese görmüş bir adam saymak da bir tefrit eseridir.(61)Köprülü aynı eserinin bir başka yerinde de şu görüşü ileri sürer:

"O devrin ilmî ve felsefî sistemlerine Yunus Divanı'nda yer yer belig işaretler vardır.Onları gördükten sonra,Yunus'un Ümmîliği hakkındaki an'anenin hiç bir zaman tarihî bur hakikat sayılamayacağı büsbütün anlaşılır."(62)

Gölpınarlı'nın etüdlerine göre Yunus,Sâdî'den ve Mevlânâdan terceme yapacak kadar Farsça biliyordu.İyi bir tahsil görmüştü.Devrindeki medrese tahsilini tamamlamış olup-olmaması,icâzet alıp almaması veya ihtisâs yapıp-yapmadığı hususu tam olarak cevaplanamasa da,Yunus,bir öğrenimden geçmiştir.Bu cümleden olarak Gölpınarlı,görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

"Şurası muhakkak ki,Yunus,okumuş,yazmış,dil bilir,zamanının bilgilerini elde etmiş bir adamdır.Ümmî oluşu,bir masaldan ibarettir.Bu masalı uyduranlar,O'nun sözlerindeki anlamı anlamayan kişilerdir.Meselâ O,"Ümmî benem Yunus benem dörttür anam dokuz babam" derken,okuma yazma bilmediğini değil,dört unsura mensup olduğunu söylemiştir.Dokuz babası,dokuz kat göktür.Dört anası da dört unsur!"(63)

---

(59) Fuat Köprülü,TEİM,s.271

(60) Fuat Köprülü,TEİM,s.273

(61) Fuat Köprülü,TEİM,s.273

(62) Fuat Köprülü,TEİM,s.296;Buradaki görüş,eserin bir de 334. sayfasında tekrar edilmektedir.

(63) A.Gölpınarlı,YET,s.100-101

Bir başka yerde Gölpınarlı,Yunus Emre'nin Konya'da tahsil görmüş olabileceğini tahmin eder.(64)

F.Kadri Timurtaş'a göre ise,Yunus Ümmî değildir.Araştırmacı,şairimizin Divanı'ndan hareketle bu hükmü vermekte ve "Yunus büyük ihtimalle tahsilini Konya'da yapmıştır."(65) demektedir.

Mutasavvıf Yunus'un Konya'da tahsil gördüğü fikri,muhakkak Divanı'ndaki Mevlânâ ve Konya ile ile ilgili birkaç beyitten kaynaklanmaktadır.Şu da bir gerçektir ki,XIII. Asır Konyası,Türklerin Anadolu'ya fethinden sonra sürekli işlenmiş,bir ilim ve tedrisat merkezi haline getirilmiştir.(66)

Sufî indinde Ümmîlik kavramı ap-ayrı bir manâ ve mahiyet taşımaktadır."Tomar-ı Turûk-ı Aliyye" sahibi Sadık Vicdanî, Yunus'un,Ümmî olmadığı halde Hz.Peygamber'in vasfıyla vasıflanmak için "Ümmî" bilindiğini anlatırken şunları söyler:

"Mefhar-i-Mevcudat efendimize vasf olmak cihetiyle mazhar-ı şeref olan "Ümmî" lakabını fî-hadd-i zat ümmî olmadıkları halde meşayıh-ı sufiyye içinde teberrüken tahallüs edenler olmuştur.Meşhur şeyh Yunus Emre onlardandır."(67)

Bütün bu görüşlerin yanında Yunus'un kendi eserinde rastlanılan bilgilerde de bir ikilik vardır.O'nun bazı beyitleri tahsiliyle alakalı olduğu halde,bazı beyitleri de Ümmîliğiyle alakalıdır;

Ümmîliğini anlattığı birkaç beyit şöyledir:

Ne elif okudum ne cim varlıkdandur kelecim
Bilmeye yüz bin müneccim taliim ne ılduzdan gelür
(42/4)

Yerde gökde bu ışk ile 'ışkdan gelür bu söz dile
Bî-çâre Yunus ne bile ne kara okıdı ne ak
(130/9)

Şu beyitlerde ise şairimiz,tahsiliyle ilgili bilgi vermek-

(64) A.Gölpınarlı,YRD,s.XIX

(65) F.Kadri Timurtaş,YED,s.15

(66) Bkz.Tuncer Baykara,Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Ank.1985,s.86-92

(67) Sadık Vicdanî,Tomar-ı Turuk-ı Aliyye,Kadiriyye Silsilesi, İst.1338-1340,s.64

tedir:

Benüm gibi mücrim kul var iste bir dahı bul
Dilümde ilm ü usûl gönlüm de dünyâ sever
(41/2)

Mescid ü medresede çok 'ibadet eyledüm
'Işk odına yanuban ondan hâsıla geldüm
(196/9)

Yunus Emre'nin ilim görüşü de tahsili konusunda herhangi bir bilgi vermemektedir.Görüleceği üzere ilim kavramı ile mutasavvıfımız âlet ilimlerini kasdeder.Divan'da bir kaç defa zikredilen "usûl-i din" (Bkz.209/3) terkibi de,tefsir,hadis, fıkıh ve kelâm gibi teolojik ilimleri anlatmak için kullanılmıştır.Bütün bu ilimler,mutasavvıfımıza göre,insanı Allah'a ulaştıracak metodu veremez.İlm-i ledünniyat,âlet ilimlerinin ötesindedir:

İlmile hikmetile kimse irmez bu sırra
Bu bir acayib sırdur ilme kitaba sığmaz
(110/2)

İlm ü 'amel ne assı bir gönül yıkdunısa
'Ârif gönül yapdugı berâber hicaz ile
(335/12)

İlim hod göz hicabıdur dünya âhret hisabıdur
Kitab hod 'ışk kitabıdur bu okınan varak nedür
(37/4)

İlm okımak ma'nîsi ibret anlamagıçün
Çün ibretden degülsin görmedin taş atarsın
(248/6)

Dört kitabı şerhiden 'âsidür hakîkatde
Zirâ tefsîr okıyup ma'nisin bilmediler
(38/5)

İlmi yüzünden okumakla birşey öğrenilmez;bâtın gözünü açmak gerekir:

Okımagıl ilmün yüzin 'ilme 'amel eyle güzin
Aç gönülden bâtın gözin 'aşık maşuk hâlini bak
(130/2)

İlim,kendini bilmekten ibarettir:

İlm okumak bilmeklik kendözüni bilmekdür
Pes kendözün bilmezsen bir hayvandan betersin
(248/5)

İlim ilim bilmekdür ilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin ya niçe okumakdur
(91/1)

Yunus'un ilm öğrenmekten gayesi ledünnîdir:

İlmünde gark oluban ben beni bilimezin
Dilile söyleyüben sıfatun iremezin
(256/1)

Mütasavvıf telvîne girip "ilm-i din" öğrendiğini veya rücu edip şirk beslediğini söyleyebilir.Bu konu tamamen Vahdet-i vücut'la alakalıdır.Şu beyit,Yunus'un tahsili konusunda bir vesika olamaz.Zira belirttiğimiz gibi,telvin makamından söylenmiştir:

Gerekse 'ilm-i dinde yüz bin kez minber depem
Gerekse şirk besleyem şirk ü gümandan farig
(126/6)

Aşk,âşıka herşeyden el çektirir,usul-i din öğrenimini terk ettirir:

Canum seni seveliden benüm halüm hale döner
Kanı bana usûl-i din ilmün edebin öğrenem
(209/3)

İlmiyle mağrûr olanlar,Hakk'a vasıl olamaz.Bu yolda herşeyi(varlık-kefen) terk edip,kefenden soyunmak gerekir:

İlm ü 'amele olmagıl mağrur
Hak kabul etdi kefen soyanı
(353/7)

Buraya kadar yazdıklarımızın Yunus'un tahsil yapıp-yapmadığını açıklayıcı mahiyette olmadığı ortadadır.Esasen Yunus'u, yetiştiği kültür çevresi içinde düşünmek gerekir.Medrese eğitiminin kitabî ve pozitif olması karşısında,tekke eğitiminin şifahî olduğu bir gerçektir.Yunus Emre,şiirlerinde dile getirdiği konuları mutlaka medrese yoluyla öğrenmiştir şeklinde bir iddiada bulunulamaz.Nihayet O'nun için önemli olan"Gönül kitabı"ndan okumak,yani aşkı yaşamaktır.Gönül,Tanrı'nın tecellî mahalli olduğuna göre,gönül kitabı da "Tanrı'nın sırrı" veya Lahutî bilgiler olacaktır.İlahî bilgiyle donanan kişi,hem âlimdir,hem de ârif!

Yunus'un ilmi,ilahî aşk ve ahlak,yaratılış sırrı ve mutlak hakikatten ibarettir.Bunun öğrenimi de ancak ve nihayet bir

mürşid-i kâmil ile mümkündür.Yunus ve muakkibi pek çok sufî şair,kendi yaşadıkları çağın kültürünü şifahen alıyorlardı. İşte,bütün bu hususları göz önünde bulundurarak,Yunus'un tahsilini,yetiştiği tekke ve çevre içinde düşünmenin zaruretine inanıyoruz.

Yunus'un seyahatleri konusunda da kayda değer bir bilgi yoktur.Bazı araştırmacılar O'nun birkaç beytinden hareketle gezip-dolaştığı yerleri çıkarmaya çalışmışlardır.Buna göre Yunus,Azerbaycan'da ve Anadolu'nun bazı şehirlerinde propaganda için gezmiştir.(68)Bu görüş,özellikle şu beyitten kaynaklanmaktadır:

Vardugumuz illere şol safa gönüllere
Baba Tapduk mânîsin saçduk elhamdülillah
(292/4)

Gerçekten de Yunus,ilden ile yürüyüp dost sorduğunu,Urumda,Şam'da kendisi gibi bir garîb bulamadığını, gurbet ilinde âşık olup Mecnûn gibi dolaştığını,Kayserî,Tebriz,Sivas,Nahcuvan,Maraş,Şiraz gibi şehirlerden sonra,Anadolu'ya geri geldiğini,Rum'da(Anadolu'da) kışlayıp baharda (memleketine) geri döndüğünü vs. işleyen bazı şiirler yazmıştır.

Ben yürürem ilden ile dost soraram dilden dile
Gurbetde hâlüm kim bile gel gör beni ʿışk neyledi
(404/3)

Gezdüm Urum ile Şam'ı yukarı illeri kamu
Çok istedüm bulımadum şöyle garib bencileyin
(277/2)

Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram gel gör beni ʿışk neyledi
(404/5)

Kayserî Tebriz ü Sivas Nahcuvan u Maraş Şiraz
Gönül sana Bagdad yakın 'âlemlere divândasın
(278/1)

İndük Rûm'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
Uş bahar geldi girü göçdük elhamdülillah
(292/6)

(68) A.Gölpınarlı,YET,s.69;Aynı yazar,YRD,s.XXIII

Yunus'un,Urum'u ve Şam'ı,Yukarı illeri(Azerbaycan'ı) gezdiğini söylediği beyitten hareketle,F.Timurtaş,şairimizin seyahat eden bir derviş olduğunu kabul eder.Ancak,bu seyahatin sebebinin bilinmediğini,belki ilim belki de aşk derdi dolayısıyla olabileceğini belirtir.(69)

Köprülü'ye göre,Yunus, Şam'dan başka Anteb'e de gitmiştir.(70)

Bugünkü bilgilerimizle Yunus Emre'nin gezip dolaştığı yerleri kesin olarak belirtmemiz ve belgelememiz mümkün değildir.Yunus'un yukarıdaki zikredilen seyahatle ilgili beyitleri,mecazî anlamda da kullanılmış olabilir.Beyitlerde işlenen mekan isimleri gönül açısından ele alınırken ve mesela "gönül sana Bagdad yakın" denilirken(Bkz.278/1)sufinin mekandan "lâ-mekan"a geçişi dile getirilmektedir.Bunun yanında,gurbet kelimesi,Yunus Emre'de dünya anlamında;garîb kelimesi de tevhid ehli mukabili kullanılmaktadır.Ledünnî ıstılahta garîbler,ferdaniyet makamı sahibidirler.Zira vücutlarını terk ettikleri için dünyada kendilerine benzeyen kişi kalmamıştır.Bu halleri "garîb" olmalarının sebebini teşkil eder.Hz.Peygamber, "garîblere ne mutlu" derken sufilere işaret etmektedir.(Bkz. Dervişler)

Yunus araştırmalarında ileri sürülen bir görüş de,Şairimizin Horasan'dan Anadolu'ya gelen ve yine yukarı illere(Azerbaycana) geri dönen bir şair derviş olduğu şeklindedir. Bu tür iddialar,kanaatimizce Yunus'un kullandığı Batı Türkçesi göz ardı edildiğinden muteber değildir.(71)

---

(69) F.Timurtaş,YED,s.16-17

(70) F.Köprülü,Yunus'un seyahatlerinden bahsederken Yunus'un olmayan şu:

Emr-i mürşidile oldum Şam'a revâne
Ne mümkindür gide Şam'a böyle divâne
Murad olan Antep imiş çıkdı revâne
Yunus bir nutuk söyledi Antep'de

kıt'asını zikrederek,Şam'a,Antep'e gittiğini söyler.Başka kıt'alardan hareketle de Hacca gittiğini belirtir.Bize göre bu fikirlerin kaynağı olan şiir ve kıt'alar,Âşık Yunus'undur.

(71) Bu görüş için ayrıca Bkz.Hikmet İlaydın,Yunus Emre,I,Türk Dili,sayı 384,Aralık 1983,Ank.,s.522

5. Mürşidi ve Mürşidine İntisabı:

Yunus Emre'nin tarikatı kati olarak bilinmemektedir.Bu konudaki araştırmalar da ihtilaflıdır.

Bir kısım araştırmacılar Yunus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlamakta(72)bazıları Nakşî(73),Halvetî(74),Mevlevî(75), veyâ Kâdirî(76)tarikatlarına müntesiptir şeklinde hükümler vermektedirler.İddialar arasında en fazla üzerinde durulan tarikat, muhakkak ki,Mevlevîlik ve Bektaşîlik olmuştur.Bilindiği gibi, bu iki manevî yol,Yunus'un gençlik yıllarında henüz teşekkül etmekteydi.

Yunus Emre bir beytinde kendi tarikat şeceresini vermekte ve şöyle demektedir:

Yunus'a Tapduğ u Saltuğ u Barak'dandur nasîb
Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhan olam

(201/41)

Bu beyite göre Yunus,Tapduk'a,Tapduk,Barak Baba'ya,Barak da Sarı Saltuk'a müntesiptir.

Tarihî kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Barak Baba,Sarı Saltuk'un halifesidir.Barak Baba'ya ait risalede(77)Saltuk'tan, "Saltuk Ata,Miskin Barak" şeklinde bahsedilmektedir.(78)

Yunus,kendisini Sarı Saltuk'a bağlamakla birlikte,gerek Barak Baba'nın ve gerekse Sarı Saltuk'un(79) tarikatları bilinme-

---

(72) Bkz.Abdülkadir Karahan,Horasan Kültürünün Anadolu Türk Kültürünün Gelişmesine Etkileri,16.Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri,Ank.1979,s.179

(73) Vehbi C.Aşkun,Eskişehir ve Ulusları,Eskişehir 1978,s.35

(74) Bkz.Tahsin Ünal,Yunus Emre ve Ahi Babalığı,Türk Dili ve Yunus Emre,Kültür ve Sanat Dergisi,Sayı 5,Karaman 1986,s.46-48 (Bu yazıda Yunus'un Karamanlı olduğunu iddia eden Ünal,Karamandaki Yunus adına yapılan tekyenin Halvetiyye tekyesi olması sebebiyle Yunus'un Halvetî olabileceğini tahmin eder.Halbukî Halvetîlik Anadolu'ya XV. asırdan sonra yayılmaya başlamıştır.

(75) Meselâ Bkz.Kul Sadi,İrfan Ve Yunus Emre,İst.1983,s.5

(76) Bursalı M.Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...s.31;Osmanlı Müellifleri,C.I,İst.1333,s.193

(77) Risalanin neşri Gölpınarlı tarafından yapılmıştır.Bkz.YET.

(78) A.Gölpınarlı,YET,s.26-29-41

(79) Sarı Saltuk için Bkz.Kemal Yüce,Saltukname'de Tarihî,Dinî ve Efsanevî Unsurlar,Ank.1987

mektedir.Kaynaklara göre Barak,Tokat köylerinde doğmuştur.Barak'ın moğollar tarafından elçilikle gönderildiği;Giylân'da öldürüldüğü söyleniyor.(707/1308)İsmi,Menakibü'l-Ârifîn'de de geçmektedir.Bu eserden anlaşıldığı kadarıyla Barak,Konya'ya da uğramış ve Mevlânâ devrinde yaşamıştır.(80)Vilayetname'de Barak Baba,Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi gösterilmektedir. (81)Gölpınarlı,Barak'ın Bektaşî olamayacağını tarihî delilleriyle ortaya koymuştur.(82)Gölpınarlı'ya göre,her iki zat ve hatta Tapduk Emre,Babaîler zümresinden bâtınî inançlara sahip kişilerdir.

Sarı Saltuk ise,Seyyid Mahmud Hayranî'ye mensuptur.İbn Batuta'da bu şeyhten şeriata uymayan bazı şeyler nakil ve rivayet edildiği kayıtlıdır.Bu zat M.1263 senesinde Rumeli'ye geçmiş,pek çok fetih hareketinde bulunmuştur.Adı şerif Hızır'dır. (83)

Bilindiği gibi,Anadolu'nun Türkler tarafından fethiyle birlikte,en ücrâ köşelerde tekye ve zaviyeler inşa edilmiş,geniş Anadolu sathında mühim bir tasavvufî tesir vücuda gelmiştir.Bu fütûhât yıllarında en faal rol oynayan sufiler,Abdalân-ı Rum, Kalenderan-ı Rum,Baciyân-ı Rum ve Ahîyân-ı Rum diye adlandırılmaktadır.İşte Barak Baba ile Sarı Saltuk Anadolu fütûhatında bulunmuş iki kolonizatör Türk sûfîsi olabilir.(84)

Yunus Emre'nin Bektaşî olabileceği hususunda da muhtelif fikirler ileri sürülmüştür.Bazı kaynaklarda Hacı Bektaş-ı Veliye bağlanan Yunus,Hacı Bektaş'ın Ahmed Yesevî'yle münasebeti cihetiyle bir Yesevî müntesibi gibi değerlendirilmiştir.Gerçekten de Ahmed Yesevî'nin Hacı Bektaş-ı Velî'ye derin bir tesiri vardır.(85)

---

(80) Ahmed Eflakî,Menakıbü'l-Arifîn,(Hzr.T.Yazıcı),C.II,Ank. 1961,s.484

(81) Vilayetnâme,s.81-90

(82) Vilayetnâme,s.XIX-XX,YET,s.252,259,455,472.sayfalar.

(83) S.Saltuk için Bkz.Gölpınarlı,YRD,s.XII;Ebu'l-Hayr-ı Rûmî, Saltuk-nâme,(Hzr.Şükrü H.Akalın)C.I,Ank.1987,C.II,Ank.1988;Kemal Yüce,a.g.e.

(84) Ömer L.Barkan,İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler,Vakıflar Dergisi,Sayı 2,1942,s.279-304

(85) F.Köprülü,TEİM,s.234,Sadık Vicdanî,Tomar-ı Turuk-ı Aliyye, Melamilik,İst.1338-1340

Bu tesiri anlamak için sadece Hacı Bektaş Vilayetname'sine bir göz atmak yeter.Bu eserde,Ahmed Yesevî'den son derece hürmetle bahsedilmekte;O'nun için "Doksan dokuz bin Türkistan Pîrinin Ulusu" ve "Pirlerin pîri" gibi övgü dolu sıfatlar bulunmaktadır.(86)Hacim Sultan Vilayetnâme'si dışındaki bütün Vilayetnameler,Hacı Bektaş'ın,Ahmed Yesevî'nin halifesi Lokman Perende'ye müntesip olduğunu yazarlar.Hacım Sultan Vilayetname'si(87) ise,Onu doğrudan Ahmed Yesevî'ye bağlamaktadır.Ahmed Yesevî'nin 1166 yılında öldüğünü,Hacı Bektaş-ı Velî'nin ise 1210 yıllarında doğduğunu göz önünde bulundurursak,Hacim Sultan'ın verdiği bilgilerin doğru olmadığı anlaşılır.Yine Vilayetname'de Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anadolu'ya gönderenin Ahmed Yesevî olduğu yazılıdır:

"Ahmed Yesevî,biz yokluk yurdunda eğlenmeyiz,âhirete gideriz.Var seni Rum'a saldık.Sulucakarahöyük'ü sana yurt verdik. Rum abdallarına seni baş yaptık,dedi.Hacı Bektaş-ı Velî,ertesi gün,gün doğarken Ahmed Yesevî'den izin alarak yola düştü."(88)

Bu ifadelerin Ahmed Yesevî ile Hacı Bektaş'ın yaşadığı tarih farkından dolayı kabul edilemeyeceği ortadadır.Bu manevî bağ doğru ise,arada Lokman Perende ile birlikte birkaç tane daha halife olmalıdır.

Yesevî ile Hacı Bektaş'ın alakası sadece Vilayetname'deki bilgilerden ibaret değildir.Bu silsile,özellikle fikrî yönden de ele alınabilir.Yesevî'nin Divan-ı Hikmet ve Fakr-nâme'sindeki (89)fikirler ,Hacı Bektaş tarafından bilhassa Kitabü'l-Fevaid(90) ve Makalat'ta tekrar edilmektedir.

---

(86) Vilayetnâme,s.5-9

(87) Hacim Sultan,Vilayetnâme,(Neşr.Tschudi R.)Das Vilayetnâme des Hacim Sultan,Berlin 1914

(88)Vilayetnâme,s.16 (Yesevî'nin H.Bektaş-ı Veli ile münasebeti için Bkz.Mürsel Öztürk,Ahmed Yesevî,Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre,Emre(Derg.) C.III/III,sayı 9,Ank.1987,s.759-768)

(89) Yesevî'nin eserleri için Bkz.Kemal Eraslan,Divan-ı Hikmetten Seçmeler,Ank.1983; Aynı yazar,Yesevî'nin Fakr-nâme'si,TDED, C.XVIII,İst.1977,s.45-120-XV

(90) Hacı Bektaş-ı Velî,Kitabü'l-Fevaid,(Tertibleyen,İ.Ö.)İst. 1959

Bu eserlerden Yesevî'nin Fakr-nâme'si,"Dört kapı-Kırk makam" tertibi üzere kaleme alınmıştır.Hacı Bektaş-ı Veli'nin "Makalat"ı da Fakr-name tertibiyle yazılmış olup,belki,O'nun şerhi mahiyetindedir.(91)

Yunus Emre,şiirlerinde doğrudan Hacı Bektaş'tan söz etmez. Fakat,Vilayetnâme'de,Yunus'un mürşidi Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş halifesi olduğu söylenir.Yunus,bu esere göre,evvelâ Hacı Bektaş-ı Velî'ye,bilahare Tapduk Emre'ye gitmiş ve "Tapduk'un tapusunda" kemâl bulmuştur.(Bkz.Menkabevî Hayatı)Ayrıca,Makalat'ı inceleyen Esat Coşan'ın da haklı olarak belirttiği vechile "Türk Edebiyatının en büyük şairlerinden olan Yunus Emre'nin şiirleri,Hacı Bektaş'ın düşünceleriyle aynı düşünceleri açıklar.O da,Hacı Bektaş gibi,dört kapıdan,kırk makamdan,ibadetten, yetmiş iki millet e saygı gösterilmesinden,insanda bulunan şeytanî güçlerle İlahî güçlerin bitmeyen savaşından,iyi ve kötü huyların askerlerinden söz eder.Yunus'un Risaletü'n-Nushiye adlı eserine de bazı ilavelerin yapıldığını kabul eden kimseler,O'nun yukarıda bahsettiğimiz düşünceleri açıklayan şiirlerinin divanına sonradan girdiğini savunsalar da,doğrudan doğruya veya dolaylı yollardan olsun,Hacı Bektaş ile Yunus arasında geçmişte kurulmuş samimî ilişkiler inkâr edilemez."(92)

---

(91) Makalat'ı neşre hazırlayan Esat Coşan,Yesevî,Hacı Bektaş ve Yunus silsilesi konusunda şu kanaattadır: "Asıl isminin Muhammed olması muhtemel bulunan Hacı Bektaş'ın hayatı hakkında müsbet tarihi belgeler az,soyu,nesli ve tarikatı konuları münakaşalıdır.A.Yesevî'ye bağlı bulunduğu tarafımızdan kesinlikle isbatlanan Hacı Bektaş,Babaîler,Gâzîler,Ahiler ile de ilgilidir. Biz,eserinin ve fikirlerinin karşılaştırılması sonucu Yunus'un da Hacı Bektaş'la doğrudan veya dolaylı bir irtibatı bulunduğunu gösterdik." Bkz.Hacı Bektaş-ı Veli,Makalat,(Hzr.E.Coşan)İst. trs.,s.LIX

(92) Esad Coşan,Hacı Bektaş-ı Velî Le Bektâşî,Arts de Coppodoce,Geneve,1971,s.194;Bu makalede yazılanlar Makalat'ın girişinde de aynen tekrar edilmektedir.Coşan'a göre Yunus'un Hacı Bektaş'la ilgisi kesindir.Bkz.Makalat,s.XXXVI

F.Timurtaş,yukarıda sıralanan ve Esad Coşan tarafından da iddia edilen Hacı Bektaş,Yesevî ve Yunus Emre arasındaki manevî silsilenin gerçeğe uygun olmadığını söyler.Timurtaş'a göre bu ilişki halk rivayetlerinden ibarettir.Böyle olmasaydı,Yunus eserinde Hacı Bektaş'tan bahsederdi.(93)Ayrıca Yunus'un divanında bulunan "Yunus'a Tapduk'dan oldı hem Barak'dan Saltuk'a/ Bu nasîb çün cûş kıldı ben niçe pinhan olam" beytinin şüpheli olduğunu belirten Timurtaş, Şairimizin tarikat silsilesinin Barak Baba ve Saltuk'a da bağlanamayacağı inancındadır.(94)

Gölpınarlı ise,Yunus'un Hacı Bektaş ile ve dolayısıyla Yesevî ile bir alakasının olmadığına hükm eder.Gölpınarlı,bu hususdaki delillerini şöyle sıralar:

"Ahmed-i Yesevî,Anadolu'da ancak Bektaşî ve Nakşî an'aneleriyle tanınmıştır.Bu sûfinin şiirlerini,ne Anadolu'da bilen vardır,ne Rumeli'de !zaten lehçe bakımından bilinmesine,benimsenmesine de imkân yoktur.XIII-XIV.yüzyıllardan kalma,sonraki çağlarda yazılma bu kadar nefes ve ilahî cönkü gördük.Bunların hiçbirinde Ahmed-i Yesevî'nin bir tek mısraına bile rastlamadık.XV.yüzyılda Bektaşî ananesine girmesi ve Hâcegân'dan sayılması bakımından en ziyade Bektaşî ve Nakşilerin tanımaları gereken Ahmed-i Yesevî'nin hiç bir şiiri ne bir Bektaşî tekyesinde ne bir Nakşî tekkesinde okunmazdı.Türkistan'daki büyük şöhretine rağmen bu suffî şairin bizim diyarımızda edebî bir tesiri hiç yoktur.Hacı Bektaş Vilayetnâme'siyle Nakşî kitaplarında geçen sözlerden ve silsilenâmelerle icazetnâmelerdeki adından başka hiç bir iz yoktur.Kaldı ki,Yunus,Mevlâna,kendi şeyhi Tapduk Baba,O'nun şeyhi Barak Baba,O'nun şeyhi Baba Saltuk'tan çağdaş ve pîrdaşlarından Geyikli Baba'dan,Seydi Balum'dan eski sûfîlerden Cüneyd'den bilhassa Hüseyn İbn-i Mansur el-Hallac'dan bahsettiği halde,Ahmed-i Yesevî'nin adını bile anmamıştır.Yunus,Yesevî'lerin Hikmet dedikleri tasavvufî şiire nefes der. "Didüm iş bu nefesi âşıklar hükmüyile/Bahılluksuz er gerek bir karara turası". Yunus'un edâ bakımından da Ahmed-i Yesevî'ye

(93) F.Timurtaş,YED,s.25

(94) F.Timurtaş,YED,s. 26

bir benzerliği yoktur.Mevlanâ'nın şiirleri farsça olmakla beraber edâ ve müeddâ bakımından Yunus'un şiirlerine ne kadar benzer...Halbuki Ahmed-i Yesevî'nin şiirleriyle Yunus'un şiirleri arasında böyle bir benzerlik bulmaya imkân yoktur.(95)

Gölpınarlı'nın anlayışına göre,Hacı Bektaş'tan hiç söz etmeyen Yunus,Bektaşî değildir!Hatta,Sarı Saltık'un,Barak'ın ve Tapduk Emre'nin de Hacı Bektaş-ı Velî ile alakası yoktur.Buna karşılık Yunus,Mevlânâ'yı iki yerde büyük bir saygıyla anar.(96)

Yunus Emre'nin Mevlânâ'yı övdüğü beyitler esasen üzerinde ciddiyetle durulması gereken belgelerdir.(Bkz.Divan,58/7,301/7 veya Mevlanâ Maddesi)Nevar ki,sadece bu beyitlerden hareketle Yunus Mevlevî'dir demek çok büyük bir iddia olacaktır.Şu da bir gerçek ki,bir sufî,kendi müntesibi olduğu tarikat meclisinden başka meclislerdeede bulunabilir.

Yunus Emre'nin yaşadığı çağda Anadolu'da teşekkül etmeye başlayan dört büyük tarikat vardır;Rufailik,Halvetîlik,Bektaşilik,Mevlevîlik!(97)Bunun yanında isimlerinden söz edilen Babaîlik,Kalenderîlik ve diğer pek çok yol gayr-ı sünnî anlayışları olan birer tarikattır.Bu tarikatlarda,Kur'an'a ve sünnet'e aykırı pek çok umde bulmak mümkündür.Yunus'un divanını sistematik olarak tahlil ve tenkid ettiğimizde gördüğümüz kadarıyla,Yunus,gayr-ı sünnî hiç bir fikre sahip değildir.Şu halde Yunus'u biz,ehl-i sünnete uygun bir manevî silsilede aramak zorundayız.Bu silsile de,kanaatimizce Bektaşîlik veya Mevlevîlik gibi bir tarikat bünyesinde olacaktır.

Yukarıdaki teferruattan anlaşılacağı gibi,Yunus'un tarikati ve mürşidi hususunda kaynaklar ve araştırmalar yetersiz kalmaktadır.

---

(95) A.Gölpınarlı,YET,111,172

(96) A.Gölpınarlı,YRD,s.XIII.(Görüldüğü gibi konu oldukça karışıktır.Gölpınarlı Vilayetnâme'yi bir yerde muteber kaynak olarak kullanırken bir başka yerde de hiç esas almamaktadır.Bu kısımda Tapduk'un Hacı Bektaş'la alakası üzerinde durulmalı,Vilâyetnâme değerlendirilmeliydi.

(97) F.Köprülü,TEİM,204

Hülasa olarak diyebiliriz ki,Yunus Emre,Mevlânâ'ya zihnen bağlıdır.Fakat Mevlevî olup-olmadığı belli değildir.Yunus,aynı zamanda hiç bir bâtıl yola mensup da değildir.Tapduk Emre, bir bâtınî tarikin mürşidi olamaz.Bektaşî ananesine göre Hacı Bektaş halifesi olan Tapduk,Yunus'un yetişmesinde en mühim unsurdur.Şu durumda Yunus Emre'nin tarikati hakkındaki tartışmalar yeni belgeler ortaya çıkmadıkça sürüp gidecektir.

X X X

Yunus'un mürşidi,şiirlerinde saygıyla andığı Tapduk Emre'dir.(Bkz.Tapduk Emre maddesinin tahlili)Tapduk'un hayatı hakkındaki bilgilerimiz Yunus Emre'den daha az ve hatta Yunus Emre söz konusu edilirken bi'l-vesile kısa bir rivayetten ibarettir.En eski kaynaktan biri olan Hacı Bektaş-ı Velî Vilayetnâmesinde Tapduk'un adı Hacı Bektaş-ı Velî ve Yunus Emre ile birlikte zikredilir:

"Rum erenleri,Hacı Bektaş-ı Velî'ye gidecekleri vakit Emre'ye haydi dediler,sen de bizimle gel.Emre çok kuvvetli erdi. Dost divanında bütün erenlere nasip üleştirirken Hacı Bektaş adlı bir er görmedik dedi.Hacı Bektaş'a gitmedi.Hacı Bektaş'a Emre'nin sözünü haber verdiler.Hünkar,Sulucakarahöyük'te,Kadıncık Ana'nın evinde yerleşince her taraftan muhib,mürid ıhtırılmaya başlandı.Hünkar,Sarı İsmail'i gönderip Emre'yi çağırttı. Emre yanına gelince Hacı Bektaş siz dedi,dost divanında erenlere nasip üleştirirken Hacı Bektaş adlı kimse görmedik demişsiniz;O nasip üleştiren elinin nişanesi vardır,onu da bilir misiniz ?Emre,O divanda bir yeşil perde vardı dedi,Onun ardından bir el çıktı,bize nasîb üleştirdi.O elin avucunda latîf,yeşil bir ben vardı.Şimdi bile görsem tanırım.Hacı Bektaş,elini açtı.Emre,Hacı Bektaş'ın avucunda,o güzelim yeşil beni görür görmez üç kere "Tapduk Hünkârım !" dedi.Bundan sonra adı Tapduk Emre kaldı.Emre,başındaki tâcı çıkarıp Hünkâra teslim etti.Hünkâr,tâcını tekbîrleyip giydirdi.O da izin alıp makamına döndü." (98)

Vilayetnâme'nin bu satırlarında ve tekrar Yunus'la ilgili bahsinde Tapduk'un nereli olduğu,nerede yaşadığı kaydedilmemiş-

(98) A.Gölpınarlı,Vilayetnâme,s.21;Fuat Köprülü,TEİM,s.257

tir.Ancak Yunus'un Sivrihisar'lı olduğuna dair bilgi verilmiştir.

Bazı araştırmalarda,Tapduk'un,Baba İlyas,Baba İshak ve Sarı Saltuk'la beraber Horasan erenlerinden olduğu ihtimali üzerinde durulmuştur.(99)

Lamiî,Nefahat Tercümesi'nde Yunus'tan bahsederken "Kendisi Tapduk Emre'nin müridîdir,"der.(100)Fakat,zamanından bahsetmediği gibi hâl tercümesine ait de bir şey kaydetmez.Taşköprî-zâde,Tapduk'un,Sakarya nehrine yakın bir köyde herkesten çekilmiş bir hâlde yaşadığını kaydeder.(101)Ancak,gerek onu,gerekse Yunus Emre'yi Yıldırım devrinde yaşamış göstermesi,evvelce de söylediğimiz gibi,tamamıyla yanlıştır. Nişancı Tarihi de aynı hataya düşmüş,fakat Sakarya suyu yakınında bir köyde oturduğunu yazmıştır.(102)'Âlî,Hacı Bektaş'ı Orhan devri şeyhlerinden gösterip(103)Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş'a nasıl intisap ettiğini "Vilayetnâme"den naklettiği halde(104),hem Tapduk Emre'yi, hem Yunus Emre'yi Yıldırım devri şeyhlerinden göstermek gafletinde bulunur.(105)Aşıkpaşazade,hem Yunus'u,hem Tapduk'u Orhan devri şeyhleri arasında anar.(106)Âşık Çelebî'nin Tezkire'siyle (107)Mollazade Süleymân Şeyhî'nin Bahrü'l-Velaye'sinde(108)

---

(99) Mesela Bkz.Abdülkadir Karahan,Anadolu'da Horasan Kültürünün Etkisi,16.Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri, Ank.1978,s.177

(100) Lamiî,Nefahat Tercemesi,s.691

(101) Mecdî,Şakayık Tercemesi,s.78

(102) Nişancı Mehmet Paşa,Nişancı Tarihi,İst.1279,s.137

(103) Âlî,Künhü'l-Ahbar,İst.1277,C.5,s.53-58

(104) Âlî,Künhü'l-Ahbar,s.56

(105) Âlî,Künhü'l-Ahbar,s.127-128

(106) Aşıkpaşaoğlu,Tarih,(Hzr.Nihal Atsız)Ank.1985,s.193(Gölpınarlı Lamiî'den Aşıkpaşaoğlu Tarihine kadar bu eserlerin bir değerlendirmesini yapmıştır.Bkz.YET,s.42)

(107) Aşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,Vr.98^{b}

(108) Mollazade S. Şeyhî,Bahrü'l-Velâye,Berlin Ktp.Nu:1683,vr. 143^{b}."Bu eserin Yunus bahsinde "Tapduk Emre mürşididir" denilir.

Tapduk,Yunus Emre'nin şeyhi olduğu için anılmaktadır.

Görüldüğü üzere XVI. Asırdan sonra yazılmış eserlerden bazıları,Tapduk Emre'den Yunus Emre vesilesiyle çok kısa bir şekilde bahsetmektedirler.Yunus Emre,M.1320-1 senesinde vefat ettiğine göre,Tapduk'un XIII.Asır sonlarında vefat ettiği tahmin olunabilir.

Tapduk Emre'nin yaşadığı yer ve vefat tarihi gibi,mezarının da nerede olduğu bilinmemektedir.Bu arada,O'nun Ankara Nallıhan'da bir mezarından bahsedilmekte(109)Şakayık'taki kayda(110)ve Gölpınarlı'nın fikrine göre ise Sakarya nehrine yakın bir yerde ve Mihalıççık yakınlarında Emre köyünde yatmaktadır.(111) Bu fikirlerin yanında,Tapduk'un mezarının Nigde Aksaray'da olduğunu(112)söyleyen araştırmacılar bulunduğu gibi, Manisa(Kula)-da da O'na ait bir mezarın var olduğunu iddia edenler de mevcuttur.(113)

F.Timurtaş,Tapduk Emre'yle ilgili vesikaların rivayetlerden ibaret olduğunu vurgulayarak,böyle bir kişinin yaşayıp yaşamadığının bilinmediğini söyler.(114)Kanaatimizce bu fikir geçerli olamaz.Tasavvuf tarihi ve din psikolojisi tetkikleri bir

---

(109) Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977,

(110) Mecdî,Şakayık Tercemesi,s.78

(111) Bkz.A.Gölpınarlı,YRD,s.IX

(112) Mikail Bayram,Yunus Emre Eskişehirli Olabilir mi?25.Türk Dili Bayramı ve Yunus Emre Anma Törenleri,6-7 Temmuz 1985,sayı 4,Karaman 1985,s.50;Doğan Kaya,Yunus Emre Ortaköy'de Yatıyor,Halk Kültürü,İst.1984,s.2,s.46

(113) Bkz.İsmail Tosun,Yunus Emre ve Hocası Tapduk Emre'nin Yaşam Öyküsü,İzmir 1981(Bu makamdan evvela Bursalı M.Tahir Bey bahsetmiştir.Müellif Tapduk Emre'nin Yunus'un mürşidi ve tarikatinin Kadirî olduğunu söyledikten sonra,gözünün de görmediğini yazar.Bursalı'ya göre Tapduk,Kula'da yatmaktadır.Bkz.Aydın Vilayetine Mensup...,İzmir 1324,s.30-31;Osmanlı Müellifleri, C.I,İst.1333,s.192

(114) F.Timurtaş,YED,s.17

mutasavvıfın ancak bir mürşid-i kâmil kontrolünde yetişebileceğini göstermektedir.(115)Esasen Yunus ,kendisinin Tapduk Emre'nin kapısında yetiştiğini şu beytinde açıkça ifade etmektedir:

Tapdugun tapusında kul olduk kapusında
Yunus miskîn çigidük pişdük elhamdülillah
(292/8)

Nihayet şunu da belirtelim ki,kaynaklarda Yunus'un Tapduk Emre dergâhında kırk yıl hizmet ettiği bildirilmektedir; O'nun bu sülûk devresi Vilayetnâme'de ve bilahare yazılan bazı kaynaklarda bahsedilmiştir.(Bkz.Yunus'un Menkabevî Hayatı) Esasen söz konusu "kırk sene hizmet" kültü,manevî olgunluğu dile getirmek içindir.(116)

6. Vefat Tarihi ve Mezarı:

Yunus Emre,bir kaç beytinde uzun müddet yaşadığını ve yaşlandığını imâ etmektedir.O,kendisinin "Şâirler kocası" (351/14) veyâ "Bir âşık koca" (124/12) olduğunu söylemektedir.İlahî aşkı bilmeyenler,Yunus'un artık ihtiyarladığını,aşkı bırakması gerektiğini tavsiye ederler.Cevaben Yunus şöyle der:

Niçeler eydür Yunus'a çün kocaldun 'ışkı kogıl
Rûzigâr ugramaz 'ışka 'ışkun ne ay u yılı var
(32/7)

Niçeler eydür Yunus'a kim kocaldun 'ışkı kogıl
Bu ışk bize yinile geldi henüz dahı turvandadur
(65/7)

Mutasavvıfımızın Tanrı aşkıyla beli iki büklüm olmuştur.Aşağıdaki beyitin mecazî manası yanında Yunus'un ihtiyarlığını yansıtan bir gerçek yönü de vardır:

---

(115) Bkz.Hayatî Hökelekli,Din Psikolojisi Açısından Şeyh-Mürid İlişkileri ve Yunus Emre-Tapduk Emre,Fikir ve Sanatta Hareket, Mart 1981,İst.VII.Devre,s.23,s.36-49 (Konuyla ilgili fazla bilgi için Mürşid ve Derviş maddelerinin tahliline bkz.)
(116) Annemarıe Schimmel,Tasavvufun Boyutları,(Çev.Ender Gürol) İst.1982,s.283

Miskîn gönlün 'ışk elinden iki büküldi vücûdı
Tevbe kapusından sundum ana iman tayağını
(376/6)

Aşağıdaki iki ayrı beyitten anlaşıldığı kadarıyla Yunus, fikrinden ve sözlerinden dolayı öldürülmek istenmiştir:

Münkir münafıklar beni öldürelim dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok var iden gelsün berü

Gelsün beni ol öldüren külümi göge savuran
Ben Küntü Kenz'em mahfiyem izhâr iden gelsün berü
(287/6,7)

Yunus Emre'nin vefat tarihi hakkında muhtelif görüşler ileri sürülmüştür.Adnan Erzi'nin bulup yayımladığı(Bkz.Yunus'un Doğumu) belgeyle,bu tartışmalar bitmişse de,biz bu görüşlerden kısaca bahsedeceğiz.

Bursalı M. Tahir'e göre "bazı teracüm-i ahval kitaplarımızda (Yunus'un) tarih-i vefatları " گلشن توحید " (Gülşeh-i tevhîd) terkibinin delaleti olan 843 olmak üzere mukayyed ise de divanındaki,

Tarih dahı yidi yüz yidi idi
Yunus canı bu yolda kodı idi

beytine nazaran daha akdem olması lazım gelir.(117)

Nâil Tuman,"Tuhfe-i Nâilî"de Yunus'tan muhtasaran bahsederken vefatıyla ilgili bilgiler de verir:

"Yunus Emre(Âşık Yunus);Bolu'lu,Tapduk Emre müridi,vefat tarihi kati olarak ma'lûm olmadığından "Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafya",Mecelle ve Sicill-i Osmanî'nin " عاشق یونس امره " ('Âşık Yunus Emre")isminin gösterdiği H.842 (M.1429) tarihini yazmaya mecbûr oldum.'Âşık Çelebî,Bursa'da medfûn olduğunu yazıyorsa da bu da ihtilaflıdır.(118)

---

(117) Bursalı M.Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...,s.31,Osmanlı Müellifleri,s.193

(118) Nail Tuman,Tuhfe-i Nâilî,(Ank.)Millî Ktp.Yz.Nu: 611/2, s.1727-1728;Şemseddin Sami,Kamusu'l-Alâm'daaynı görüşte idi. (Bkz.Kamusu'l-Âlâm,İst.1311,C.6,s.4828)"Bolulu olduğu halde Porsuk nehrinin Sakarya'ya karıştığı mahalde bir zaviye ve çilehane edinip ibadet ve riyazatla meşgul olmuş,makamatı şöhret bulup 843'de vefat etmiştir. Zaviyesi kurbinde vâki türbesi ziyaretgâhtır."

Bazı araştırmacılar,Yunus'un Risale'sini yazıp bitirdiği (707/M.1307) senesini,tarikate intisap ettiği sene olarak değerlendirip,Bâyezıd kütüphanesindeki vefat tarihini (M.1320) kabul etmemektedirler.Bundan dolayı -mesela- Câhit Öztelli,Yunus'un ölüm tarihini (1320)den sonra aramak gerektiğini söyler.(119)Yine bu görüşte olan Hikmet İlaydın,şairin 1307'de tarikata girdiğini söyleyerek,doğumunu 1272-82 yıllarında aramaktadır.İlaydın,Yunus'un 80 yıl kadar yaşadığını farzederek vefatının 1352-62 yıllarında vaki olduğunu ileri sürer.(120)O'nun bu fikrini destekleyen Aşıkpaşaoğlu gibi bir kaynak ve destek varsa da,bu iddia,Yunus'un eseriyle Adnan Erzi'nin yayımladığı reddi mümkün olmayan tarih ve Vilayetname'deki rivayetlere ters düşmektedir.

Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde Yunus'un vefat tarihini, Risaletü'n-Nushiyye'nin yazıldığı 1307 tarihinden sonra aranması gerektiğini söyler:"Elimizdeki vesikalara göre vefat tarihini açık bir surette tayin edebilmek ne yazıkkki mümkün değildir."der.(121)Fakat Köprülü,Adnan Erzi'nin yayınladığı belgeden sonra,Şairimizin vefat tarihinin (M.1320-1) olduğunu kabul etmiştir.(122)

Nihayet Gölpınarlı ve Timurtaş'ın incelemelerine göre de, Bayezîd Kütüphanesi'ndeki belge doğrudur.Burada,şu ibare yazılı idi:(123)

Vefat-ı Yûnus Emre
Müddet-i Ömr 82
Sene 720

Bütün bu vesikalar ve Yunus'un eserindeki özellikleri dikkate alarak,biz,büyük şairin H.720/M.1320-21 senesinde Vuslat ettiğine inanıyoruz.

---

(119) Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977,s.6-7

(120) Hikmet İlaydın,Yunus Emre,Türk Dili,sayı 384/Aralık 1983, s.517

(121) Fuat Köprülü,TEİM,s.271

(122) Fuat Köprülü,Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan,sayı 20,Haziran 1965,s.24

(123) Adnan Erzi,Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar, Belleten,TTK,C.XIV.sayı 53,Ank.1950,s.85-89

Yunus Emre'nin medfeni de kesin olarak bilinmemektedir.Anadolu'nun pek çok yerinde,O'na ait olduğu iddia edilen makam ve mezarlar bulunmaktadır.Bu makamlar,muhakkak yaşadığı asırdan itibaren bir destan hâlesi hâline gelen Yunus'un mübarek hayat ve fikirlerinden kaynaklanır.Zamanla bu destanî hayat,halk tahayyülünde genişlemiş ve herkes O'na sahip çıkmaya başlamıştır. "İslâm memleketlerinde yalnız Yunus gibi öldükleri yer belli olmayanların değil,medfenleri pek belli olan büyük zatların bile çeşitli medfen veya makamları bulunur." (124)Hülasa,halk, Yunus'un kutsîyetinden feyz almak için bir çok makam icat ve ihdas etmiştir.

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan mutasavvıfımıza ait mezarlardan üç tanesinin hakikî mezar olduğu iddia edilmektedir. Bunlar,Sivrihisar(Sarıköy),Karaman,ve Ortaköy'deki mezar veya makamlardır.(125)Bursa'daki Yunus merkadinin ise,Âşık Yunus adlı Yunus Emre muakkibi bir başka mutasavvıf şaire ait olduğu söylenmektedir.Şairin bunlardan başka Kula'da(126)Erzurum Dutçu(Düzcü) Köyü'nde(127)Isparta Keçiborlu'da (128), Afyon San-

---

(124) Fuat Köprülü,TEİM,s.274

(125) Bu mezarlarla ilgili belgelerin toplu bir neşri ve değerlendirmesi için Bkz. İ.Hulusî Güngör,Yunus Emre'nin Mezarı Hakkında Yeni Bir Yorum,Karaman 25.Türk Dili Bayramı ve Yunus Emreyi Anma Törenleri,6-7 Temmuz,1985,s.11-36;Halim B.Kunter,Yunus Emre,Eskişehir 1966

(126) Bkz.A.Gölpınarlı,YET,s.79; YRD,s.XXIII;Fuat Köprülü,TEİM, s.276-277;İsmail Tosun,Yunus Emre ve Hocası Tapduk Emre'nin Yaşam Öyküsü,İzmir 1981;İ.Tosun-Merdan Dinçkök,Kula'daki Yunus Emre,Türk Yurdu Derg.Sayı 319,13 Mayıs 1966,s.33-34;Bursalı M. Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...,s.31;Osmanlı Müellifleri,s.193

(127) F.Köprülü,TEİM,s.277,A.Gölpınarlı,YRD,s.XXIV;YET,s.82;Z. Fahri Fındıkoğlu,Erzurumdaki Yunus Emre'ye Dair,Türk Yurdu,s. 319,s.54-58;A.Şerif Beygu,Erzurum Tarihi,İst.1936,s.171-175; Muhan Bali,Yunus Emre ve Erzurum,Çağrı (Derg.),Konya 1977,s. 22-26

(128) İsmail Hakkı Bursavî,Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye Ktp.Esad Ef.Bl.Nu:1521-2 vr.40[a]

dıklı'da (129),Nallıhan'da(130),Ünye ve Sivas'ta bir yol üzerinde(131) makamları bulunmaktadır.Yukarıda belirttiğimiz gibi,Yunus'un Bursa'daki mezarı,başka bir Yunus'a ait sanılmaktadır.Kaynaklarda,burada bulunan üç mezardan birisi Yunus Emre'ye,bir diğeri Âşık Yunus'a,öbürü de Kara Abdürrezzak adında bir şahsa ait gösterilmektedir.(132)Daha önce yapılan incelemelerde,söz konusu mezardan ilk defa Rıza Tevfik'in bahsettiği söylenegelmiştir.(133)Bu doğru olmamakla birlikte Rıza Tevfik'in Bursalı Yunus hakkında kaleme aldığı bir makale,konuyu ciddî olarak gündeme getirmiştir.(134)Müellif bu makaleyi yazdığında Yunus'un mezarıyla ilgili tartışmalar başlamamıştır.Rıza Tevfik,ziyaret ettiği bu mezarı tenkid etmeden doğrudan Yunus Emre'nin kabri olarak kabul etmektedir.Söz konusu kabir hakkında Fuat Köprülü'nün kanaatı müsbet değildir. Köprülü'ye göre,Bursa fethinden sonra yaşayan veliler bilinmektedir.Bu arada,şöhretli bir mutasavvıf olan Yunus'un bilinmemesi imkansızdır.(135)

Hakikaten,Bursa fethinden sonra kaleme alınan kroniklerde Yunus'un ismi geçmemekte,buna mukabil Geyikli Baba'lardan

---

(129) A.Gölpınarlı,YET,s.83;YRD,s.XXIV;Osman Atilla,Büyük Mutasavvıf Yunus Emre'nin Mezarı Sandıklı'dadır,Kocatepe Gazetesi,Afyon,Yıl 2,sayı 615,30 Agustos 1967,s.3;Aynı Yazar,Yunus Emre ve Tapduk Emre'nin Afyondaki Mezarları ve Kaybolan Cönkler,Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Bildirileri,Konya 1977,s.108-121

(130) Bkz.Naki Tezel,Nallıhan ve Yunus Emre,Ülkü,Sayı 63,Ank. 1944,s.18-19

(131) Bkz.A.Gölpınarlı,YRD,s.XXIV

(132) Bu makamın kitabesi ve tamiriyle ilgili bilgiler için Bkz. Fethi Erden,Yunus Emre,Mezarları,Makamları veya Başka Yunuslar,Türk Yurdu,s.319,s.183

(133) Mesela Bkz.A.Gölpınarlı,YET,s.74

(134) Bkz.Rıza Tevfik,Yunus Emreyi Ziyaret,Peyam-Edebî İlave 19 Haziren 1330/2 Temmuz 1914,Nu:43;Aynı Makale için Bkz.Abdullah Uçman,Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri,Ank.1982,s.207-215

(135) Fuat Köprülü,TEİM,276

bahsedilmektedir.

Aşağıda zikredeceğimiz gibi,rivayete göre Bursalı Yunus'un kabri Niyazî-i Mısrî(Ölm.1694) tarafından bulunmuştur.Köprülü ve Gölpınarlı,rivayeti hatırlattıktan sonra,bu keşfin "aslı olsaydı Niyazî'nin ölümünden sonra O'na saygı besleyen Bursalı İsmail Hakkı'nın mutlaka rivayeti anması gerekirdi.(136) demektedirler.Esasen Bursalı İ.Hakkı,bu rivayetten menfi olarak bahsetmektedir(137)Fakat Gölpınarlı ve Köprülü,galiba O'nun bu satırlarını gözden kaçırmışlardır.Ayrıca,Gölpınarlı, Niyazî'nin keşfi hakkındaki rivayetleri uydurma kabul ettiği (138)gibi,buradaki mezarda,Yunus Emre'den sonra yaşayıp H.833/ M.1428'de vefat eden Emir Sultan dervişlerinden Halvetî bir Âşık Yunus'un yattığına inanır.(139)

Köprülü,"Yunus Emre'nin Aşık Yunus adlı bir de halifesi olduğu hakkındaki rivayetlere tarihî bir mahiyet verilemez" (140)diyerek Bursalı Yunus'u ve "Osmanlıca matbu' Yunus Divanı"nın ser-levhasındaki "Âşık Yunus" ibaresini ehemmiyetli bulmaz.(141)

Faruk K. Timurtaş'a göre,kimliği bilinen iki Yunus vardır. Bunlardan birisi,Bursalı Âşık Yunus'tur.XV.Yüzyıl başlarında

---

(136) A.Gölpınarlı,YET,s.74;F.Köprülü,TEİM,s.276

(137) İsmail H.Bursavî"Çıkdum erik dalına" şerhinde şöyle diyor: "Bursa'da Şiblî mahallesi mescidi harîminde medfun olup Şeyh Yunus ıtlak olunan kimesneye dahi Yunus Emre'dür diyen isabet eylemedi."Bkz.Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye Ktp. /Esad Efendi Bl. Nu:1521/2,vr.41a

(138) A.Gölpınarlı,YET,s.74

(139) A.Gölpınarlı,YRD,XXIII

(140) F.Köprülü,TEİM,s.261

(141) Gerçekten de eski harflerle basılan bu Divan'ın başına iki ayrı Yunus'un yetiştiği düşünülerek şöyle denmiştir."İşbu kitâb-ı müstetabın derûnunda kutbu'l-ârifîn-meşayıh-ı 'izâmdan Mevlânâ Âşık Yunus Emre Hazretlerinin Divan-ı Latifleriyle Halifesi Âşık Yunus Hazretlerinin Divan-ı Pür-Kemalleri..." Bkz.Divan-ı Âşık Yunus,İst.1340(1924),s.1

vefat eden bu şair,şiirlerini dörtlüklerle ve ekseriya 7+7 ile 6+5 vezinleriyle yazmıştır.Yıldırım Bâyezîd,Çelebî Mehmed ve II.Murad devrinde yaşamış olan Âşık Yunus,Emir Sultan'ı övmektedir.Dolayısıyla Bursalı Yunus,Halvetîyye tarikinin Nurbahşiyye kolu müntesibi olmalıdır.(142)

Bursalı Âşık Yunus'la alakalı dikkatimizi çeken bir başka husus da şudur:

Bilindiği gibi Yunus'un şiirlerini havi Bursa İl Halk Kütüphanesi'nde (Bkz.Nu:882) bir Mecmua bulunmaktadır.XV.Yüzyılda istinsah edilen bu kıymetli Mecmua'daki şiirlerde "Âşık Yunus Fermayed" ve "Yunus Emre Fermayed" serlevhaları bulunmaktadır.Yani her iki şairin şiirleri ayrıştırılmıştır.Müstensihin bu dikkati gerçekten mühimdir.Demek ki, O devirde,Bizim Yunus'un muakkibi olan Aşık Yunus adlı bir şair yaşamıştır.

Bursa'daki Yunus merkadi hakkında Rıza Tevfik'ten önce ve sonra kayıtlara geçmiş cüz'i bazı bilgiler vardır.Bu bilgilerin pek çoğu Niyazî-i Mısrî müntesipleri tarafından yazılmıştır.

Hülasatü'l-Vefeyat müellifi,eserinde "Yunuslar"başlığı altında şunları yazar:

"Yunuslar Kaddesallahu Esrarehüm.

Sultan Emîr yolunda Şiblî önüne karîb mahalle arasında üç zat meşhûrdur.Merâkıd-ı 'aliyyeleri ziyâret olunur.Evvelki Yunus Emre,Âşık Yunus ikinci,üçüncü Abdürrezzak 'Uşşak, ser-bülendî diyü tarîflerinde şuarâdan biri beyt inşâd idüp türbe kapusı üzerinde dahı sâir ebyâtla mermer üzere nakş ve tahrîr olunmuştur."(143)

Şeyh Mustafa Lutfî'nin yazmış olduğu Niyâzî-i Mısrî menakıbında(144),Mısrî'nin,Yunus'a ait makamı nasıl keşfettiği şu şekilde anlatılmaktadır:

---

(142) F.Timurtaş,YED,s.19

(143) Gazzî-zâde Şeyh Abdüllatîf,Hülasatü'l-Vefeyat,Süleymaniye Ktp./Esad Efendi Bl.Yz.Nu:2257,vr.35b

(144) Bu eser,Mısrî'nin halifelerinden olduğu söylenen Rakım Efendi tarafından yazılan menakıb-nâme esas alınarak yazılmıştır.Bu açıdan,Mısrî'ya ait her türlü rivayeti aslına en yakın bir şekilde kaydeder.Bkz.Tuhfetü'l-Asrî Fî-Menakıb-ı Mısrî, s.1-3

"...Yunus Emrem Hazretlerinin medfen-i münîf ü kabr-i latîfleri bir zaman mevki'-i ihtiram-ı ziyaret iken nihade-i tab'-ı nisyân olup,herkes ta'yîn ü tahsîsde müteredded ve 'aciz olduğu halde,Ekmel-i 'Asrî Hazret-i Mısrî bizzat Kara 'Abdürrezzak mahallesini teşrîf buyurup mescid ü zaviye-i mezbûrenin cânib-i garbiyyesinde vâki' üç 'aded kabr-i şerifeden birini "Haza makâm-ı Yûnus" diyü ta'yîn ve tasrîh ile ref-i iştibâh ve def'-i eşkâl ..." buyurmuşlardır."(145)

Nihayet son Mısrî Dergâhı post-nişîni Mehmed Şemseddin Efendi, "Gülzâr-ı Mısrî"adlı Mısrî menakıbnamesi'nde,yukarıda iktibas ettiğimiz Yunus'un makamının keşfi hadisesini şu şekilde tekrar eder:

"Niyâzî-i Mısrî,Bursa'da 'Aşık Yunus Hazretlerinin makamına keşfen meydana çıkararak el-yevm ziyaretgâh olan makamına giderek "Haza kabr-i 'Âşık Yunus" buyururlar.Hakikaten orasını kazarak lahdler zuhur eder ki,vâlide cihetinden ceddim Sadî Şeyhi Haydar Efendi'nin hulefasından olup mahall-i mezkûrda kâin câmi-i şerifin imamı olan Şeyh Esad Efendi tarafından Vâlide-i Mahdûmları tarafından dergâh olarak usûl-i Sa'dî icra ediliyordu.Sonraları harab olmış ise de,geçenlerde Cami' ve tavsiye-hane olan mahalli inşa ve binâ tasallut etti."(146)

Hemen işaret edelim ki,Gülzâr-ı Mısrî'nin birkaç yerinde daha "Âşık Yunus"tan bahsedilir.

Şu durumda,Bursa'daki Mısrî Halvetîleri içinde bir Âşık Yunus telakkisi vardır.Gerçekte,yukarıda işaret ettiğimiz vechile Âşık Yunus adına mukayyed şiirler,Niyazî-i Mısrî tarafından ihvana okunup şerhedilmiştir.Hattâ diyebiliriz ki,Mısrî Divanı'nda Âşık Yunus'un pek çok şiirine nazire vardır.

Yukarıda iktibas ettiğimiz Hülasa ve Tuhfe'de zikredilen rivayetlerde iki ayrı Yunus'tan bahsedilmekte,Gülzâr'da ise,

---

(145) Bkz.Şeyh Mustafa Lutfî,Tuhfetü'l-Asrî Fî-Menâkıb-ı Mısrî, Bursa 1309,s.73

(146) Mehmed Şemseddin-i Mısrî(Ulusoy),Gülzâr-ı Mısrî,(Müellif Hattı)s.63,Bu eserin bir kopyasını verme lutfunda bulunan Eşrefzâde Safiyüddin Erhan Beye teşekkürü bir borç bilirim.)

Âşık Yunus ismi âdeta vurgulanarak zikredilmektedir.Tuhfedeki kayıt, dikkat edilirse,Niyazî'nin keşfettiği yer için "makam" dendiği görülecektir.Gülzar-i Mısrî'deki "...el-yevm ziyaretgâh olan makamına giderek..." ibaresi de,buranın bir makam olabileceğine işarettir.

Henüz Yunus'la ilgili tartışmaların başlamadığı bir zamanda yazılan ve halkın telakkisini aksettiren bu ibarelerdeki makam kelimesi,şayan-ı dikkattir.Bu mahal bir,bizim kanaatimize göre bir makam,bir de Âşık Yunus'un kabrinden ibarettir. Tabiî,diğer üçüncü şahıs-Kara Abdürrezzak-ın kimliği ise mechuldür.

Bu belgeler ışığında Bursa'daki kabirlerle ilgili nihayî bir neticeye ulaşamasak da,burada yaşayan ve Yunus Emre muakkibi olan bir Âşık Yunus'tan söz etmek yerinde ve doğru bir karar olsa gerektir.

X X X

Yunus Emre'nin mezarı olarak gösterilen yerlerden birisi de Niğde(Ortaköy)de,"Ziyarettepe" ismiyle bilinen ve halen ziyaret edilen türbedir.A.Gölpınarlı bu mahal için "Bu mezar da ya bir makamdır,yahut Yunus adlı başka bir erene aittir."(147) demektedir.

Aksaray'ın 34 Km.kuzeyinde bulunan Tapduk Emre'nin de mezarı olduğu iddia edilen Tapduk Köyü,Beştepe dağının eteklerindedir.Tapduk Köyü ile Yunus'un makamı(Ziyarettepe) arasında 25 Km.kadar mesafe vardır.Tapduk köyünde,Şeyh adına bir câmi,yemek taşı ve şifa tokmağı var olduğu söyleniyor.(148)İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Aksaray Tarihi'nde verdiği bir belgede konuyla ilgili şuhlar yazılıdır:

Bu köy,Derviş Tapduk'un evladının tasarrufundadır.Ellerinde Karamanoğlu İbrahim Bey'in ve Şeh-zâde Cem Çelebî'nin Şehzâde Abdullah Çelebî'nin mektupları-beratları- vardır.Saltukzâde Derviş Tapduk bu köyde bir zaviye yaptırmıştır.Bu köyün

---

(147) A.Gölpınarlı,YET,s.83; YRD,s.XXIV

(148) Bkz.Refik H. Soykut,Emrem Yunus,Ank.1982;Doğan Kaya,Yunus Emre Ortaköyde Yatıyor,Halk Kültürü,İst.1984/2,s.46

geliri ile bu zâviyeyi ihya edermiş."(149)

Bu bölgede kıymetli araştırmalar yapan Refik Soykut,Vilayetnâme'deki Yunus ve Tapduk'la ilgili bahislerden;bölgenin siyâsî ve ictimaî tarihinden hareketle,Yunus'un hakikî mezarının Ziyaret-tepe'de olduğunu söyler:

Hacı Bektaş Vilayetnamesinde yer almış kayıtlara göre,hakkında genel bilgiler edindiğimiz yoksul çiftçi Yunus'un yetişmiş ve faaliyetlerini sürdürmüş olduğu zemin bölge,Orta Anadolu'dur.O'nun da tam ortası olup,coğrafî koordinatlar verilmek gerekirse 34-35 boylam (tul) dereceleri ile 38-39 enlem(arz) dereceleri arasındaki arazi kesimi görünmektedir.Dörtgen bölge diyebileceğimiz bu kesimin kuzeylerdeki birer ucunda Kırşehir ve Karahöyük(Hacı Bektaş) vardır.Doğu açıklarında Kayseri ile Sivas yer almıştır.Ortalarında Aksaray,Nevşehir,Ürgüp,Göreme,Ihlara,Güney alt ucunda Nigde,keza Nigde-Aksaray eski yolu üzerinde zamanının bir hayli ünlü ve önemli kalesi olan Sivrihisâr bulunur.Konya,bu dörtgenin güney-batı açıklarındadır. Karaman(Larende) ise,biraz daha uzaklarda kalır.(150)

Yunus Emre'ye makam olarak gösterilen Aksaray'da bir tepe, meşhur dörtgen bölgenin içindedir.Coğrafî koordinatları 34 - 15 derece boylam,38,47,40 derece enlemdir.Halen Kırşehir il hudutları içinde Sulhanlı Köyü'ndedir.1267 rakımlı olup adı Ziyarettepe'dir.

"İşbu ziyaret tepeden etrafa açık bir havada bakılırsa,Kuzeyde Hacı Bektaş ve Hırka dağını güneyde 2133 rakımlı Ekecik 1875 rakımlı Küçük ekecik,daha güneyde 1850 rakımlı tepeye kurulmuş metrûk Sivrihisar'ı nihayet 3253 rakımlı meşhur Hasan dağlarını görebilmek mümkün oluyor."

"Yunus'un doğum köyü olduğu ifade edilen Sarıköy ya da Sarıkaman(Sararman),Ziyarettepe'nin 4 km.güneyindedir.Mezarın işbu Sarıkaraman kabristanında değil de evet,sadece 4 km. uzakta hakim bir tepede bulunması,Vilayetnâme kayıtlarına uygun düşmektedir.(151)

---

(149) İbrahim Nakkı Konyalı,Aksaray Tarihi,C.2,İst.1974,s.2085
(150) Refik Soykut,Emrem Yunus,s.30-31
(151) Refik Soykut,a.g.e.,s.61

X X X

Konu ile alakalı bir başka görüş,Yunus Emre'nin mezarının Karaman'da oluşudur.(152)Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde,Bursalı M.Tahir'den iktibas ederek burada Yunus'un bir medfeni olduğunu belirtmekle iktifa etmektedir.(153)Daha sonra Köprülü,Yunus'un mezarı konusundaki tartışmaların yersiz ve subjektif olduğunu belirten bir yazı kaleme alarak Eskişehir ve Karaman taraftarlarının Yunus Emre ismi geçen her vesikayı katiyet ve taassupla,en ufak bir şüpheye ve ihtimale yer vermeden mutasavvıf Yunus'a mâl etmelerinin ilmî bir yol olmadığını söyler.(154)Nihayet Köprülü,Karamanlı Yunus Emre araştırmalarında kullanılan "Şikârî Tarihi"ni tenkit ederek,eser hakkında menfî bir sonuca ulaşır.(155)

İbrahim Hakkı Konyalı(156),Cahit Öztelli(157),Tahsin Ünal (158),İ.Hulusî Güngör(159) ve Mikail Bayram(160) gibi araştırmacılar,hemen aynı belgeleri-ki bunların büyük bir kısmını İ. Hakkı Konyalı neşretmiştir.- kullanıp değerlendirerek Yunus'un Karaman'lı olduğunu söylemektedirler.

---

(152) Bu konuda iddiülı pek çok yazı neşredilmiştir.Toplu bir Bibliyografya için Bkz. Mustafa Tatçı,Yunus Emre Bibliyografyası,Ankara 1988,104 sayfa.

(153) Bkz.F.Köprülü,TEİM,s.278

(154) Bkz.F.Köprülü,Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan,İst.1965,s.20 s.24

(155) F.Köprülü,a.g.m.,s.24

(156) İ.H.Konyalı,Yunus Emre Nerelidir,Yedigün,Nu:626,İst.1945, s.5;aynı yazar,Karamandaki Yunus Emre,Türk Yurdu,s.319,İst.1966, s.145-159

(157) Cahit Öztelli,Belgelerle Yunus Emre,s.21 vd.;Yunus Emre'nin Mezarı İle İlgili Yeni Belgeler,Emre(Derg.)C.I,s.8,Eskişehir 1963,s.25-28;aynı yazar,Yunus Emre'nin Mezarı İle İlgili Yeni Belgeler,Türk Dili,C.4,s.38,Ank.1954,s.100-103

(158) Tahsin Ünal,Yunus Emre'nin Sosyal ve Kültürel Çevresi,Türk Kültürü(Derg.),s.296,Ank.1987,s.31-38

(159) İ.Hulusî Güngör,Yunus Emre'nin Mezarı Hakkında Yeni Bir Yorum,Karaman 25.Türk Dili Bayramı,..,s.4,Karaman 1985,s.11-36

(160) Mikail Bayram,Yunus Emre Eskişehir(Sivrihisar)li Olabilir mi ? Karaman 25.Türk Dili Bayramı...,s.4,Karaman 1985,s.48 -50

Yunus Emre'nin eserinde Konya ismi Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî münasebetiyle geçmektedir.Fakat Karaman(Larende) anılmaz.İ. Hakkı Konyalı,'Ankara Kadîm Kayıtlar Arşivinde bulunan "İlyazıcı" defterinde,Karaman eyaletindeki evkafı tesbit eden bazı belgeleri neşretmiştir.Bunlar Fatih Sultan Mehmet Han zamanından(M.1476) itibaren tutulan defterlerdeki belgelerdir.Bu konudaki hemen bütün evkaf yazılarında "Kirişçi Baba" namındaki bir şeyhle birlikte Yunus Emre ve Oğlu İsmail Emre'den bahsedilir.(161)

Kirişçi Baba adına yapılan Cami'deki merkadlardan birisi, Yunus Emre'nin olarak bilinmektedir.Bu merkadtan Evliya Çelebî de haber vermektedir:

"...Ve Kirişçi Baba Câmi'indeki Yunus Emre Hazretlerinin merkadi.Türkîce tasavvufâne ebyâd ve eş'âr-ı İlahiyâtları meşhûr-ı âfakdır."(162)

İ.Hakkı Konyalı,Yunus Emre'nin mensup olduğu âilenin reisi İsmail Hacı'nın,Mevlânâ'nın babası Sultanü'l-Ulemâ gibi,Cemaatıyla Horasan'dan geldiğini ve Larende'ye yerleştiğini söyler. O'nun bu tesbiti,Topkapı Sarayı Defterhane Hazinesinden Başvekalet Arşivine getirtilen (924 H/1518 M) tarihli 63 numaralı defterin 335.ci sayfasındaki bilgilere dayanır.(163)

Şu halde denebilir ki,Karamanlı Yunus iddiası,Karaman'daki Kirişçi Baba Camiinde bulunan Yunus merkadiyle,yine,Yunus'un Horasan'dan gelen İsmail Hacı Cemaatine mensup olmasına dayandırılmaktadır.

Belgelere göre Yunus,Larende'de otururken Yerce nam yeri Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almıştır.Elinde de mülknâmesi vardır.Yunus vefat edince bu mülk,evladına geçmiştir.(164)

---

(161) İ.Hakkı Konyalı,Karaman Tarihi,İst.1967,s.371 vd.

(162) Evliya Çelebî,Seyahatnâme,C.9,İst.1314,s.315

(163) Metinde "Karye-i Şeyh Hacı İsmail an Kaza-i Larende,mezbur Şeyh Hacı İsmail an Cemaatin dervişleri ile diyâr-ı Horasandan gelmiş 'aziz imiş..."denmektedir.Bkz.Karaman Tarihi,s. 389

(164) Halim Baki Kunter,Yunus Emre-Bilgiler-Belgeler,Eskişehir 1966,s.78

Bütün bu iddia ve vesikaları tahlil ve tenkit eden Gölpınarlı,Yunus'un Karaman'daki mezarının başka bir Yunus'a ait olduğunu söyler.O'na göre,"Karaman'da Yunus Emre'nin kabri diye gösterilen yer,şeyh Hüseynoğlu Kirişçi Baba tarafından yaptırılmıştır.Evvelce Halvetîlere aitken 1175 Hicrî'de Kâdirîlere meşrût olan bu Câmi ve Zaviyede yatan Kirişçi Baba Tekkesi şeyhi Karamanlı Kâtipzâde Yunus Efendi'dir.XIII-XIV.Yüzyılda Anadolu'da Kâdirîlik yoktur.Konya'da 6.Vakıf defterinin 493. sahifesinde Konya kadısı Muhammed,oğlu Şeyh Hasan Nesib tarafından 918 Hicrî'de (1512-3) yazılan ve Karaman soyundan Nâsût Bey oğlu Pîr Ahmed'e ait olan Vakfiyyede imzası,"Şeyh Yunus Baba el-ma'ruf post-nişîn-i Kirişçi Baba" tarzındadır.ve tanıklar arasındadır.Bu tarihte sağ olan Karamanlı Yunus Efendi ile bizim Yunus'umuzun vefatı arasında tam 198 yıl vardır.(Bkz.M. Çağatay Uluçay,Gediz Dergisi,C.IV,1943,s.70,s.5-7;Azmi Avcı, Karaman'da Kirişçi Câmii,Konya Dergisi,Yıl V,s.34,Konya 1940) (165)

X X X

Hacı Bektaş-ı Velî Vilayetnâme'sinde(166)Nefahat Tercümesi'nde(167),Şakayık Tercümesi'nde(168),Kitâb-ı Mahbub-ı Mahbûbta(169),Ankara Kuyûd-ı kadîme arşivi 530 numarada kayıtlı bulunan Kanunî devrine ait defterde(170)ve diğer muahhar bazı kaynaklarda(171) Yunus'un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy'de olduğu kayıtlıdır.

Bu mezar 6 Mayıs 1946 günü açılmış ve başka bir yere nakledilmiş,bilahare yeni yapılan bir anıt mezara,yani bugünkü yerine getirilmiştir.(1970)

Fuat Köprülü,Yunus Emre'nin hayatını ve felsefesini

---

(165) A.Gölpınarlı,YRD,s.XXXI

(166) Vilayetnâme,s.49

(167) Nefahat Tercemesi,s.691

(168) Şakayık Tercemesi,s.78

(169) Sivrihisarlı Baba Yusuf,Kitab-ı Mahbûb-ı Mahbûb,Konya,Koyunoğlu Müzesi,s.392

(170) Bkz.s.191

(171) A.Gölpınarlı,YRD,s.XXXII-XXXIV;H.Baki Kunter,Yunus Emre, Eskişehir 1966,s.93 vd.

ciddî olarak ilk defa inceleyen kişidir.Köprülü,TEİM adlı eserinde Yunus'un hakikî mezarının Sarıköy'de olduğuna kânidir.(172)Daha sonra bu mezar,A.Gölpınarlı ve Faruk Kadri Timurtaş gibi âlimler tarafından da kabul edilmiştir.

Yukarıda Yunus'un mezarıyla ilgili görüşleri muhtasaran ele almış durumdayız.Görüleceği üzere,şairimizin hakikî mezarının hangisi olduğu bilinmemektedir.Mevcut belgeler de yetersiz kalmaktadır.Yeni vesikalar olmadan bu tartışmanın devam ettirilmesi lüzumsuzdur.(173)Şu da var ki,eldeki vesikaların herhangi birinin itiraz edilmesi mümkün olmadığı gibi, doğrudan kabul edilmesi de imkan haricidir.Netice olarak, tarihî bilgilerle rivayetler çatışmaktadır,denebilir.

Esasen o devirde, birden çok Yunus mevcut olabilir.

Kanaatımız odur ki,Yunus'un mezarıyla ilgili neşriyatlar, lüzumundan fazladır.Bilen-bilmeyen pek çok kişi bu tartışmanın içine girmiştir.Halbukî tarihî şahsiyetlerin hayatı ve eserleri arşivlerdeki yazmalarda gizlidir.Yazmalar günyüzüne çıkarıldıkça pek çok mesele kendiliğinden hallolacaktır.

Gerçekte Yunus'un mezarıyla ilgili yeni belgeler bulunmasa da önemli değildir.Zira Yunus,müslüman ve Türktür.Anadoluda yaşamıştır.Millî ve manevî kültürümüzde O'nun mayası vardır.Bu husus,millî kültürümüz ve edebiyat tarihimiz için en önemli cihettir.İlminin,irfanının aşk ve felsefesinin sınırı olmayan Yunus'u, turizm zihniyetiyle(174) küçük bir mezarda aramanın manâsı yoktur.Yunus,F.Timurtaş'ın deyimiyle"Türk milletinin kalbinde yatmaktadır."(175)

---

(172) F.Köprülü,TEİM,s.278;Aynı yazar,Yunus'un Mezarı,Meydan, s.20,s.24;Aynı yazar,Yunus Emre,Cumhuriyet Gazetesi,5.sene,Nu: 1773,1929,s.1

(173) Yunus'un mezarıyla ilgili tartışmalar,Yunus Emre araştırmalarının üçte ikisini teşkil eder.Bkz.Mustafa Tatçı,Yunus Emre Bibliyografyası,Ank.1988.Bu kadar araştırma,Yunus'un eseri ve fikrî derinliği hakkında olsaydı daha güzel sonuçlar alınabilirdi.

(174) Bu ifade ve itiraz Fuat Köprülü'ye aittir.Bkz.Meydan,s. 20,s.1

(175) F.Timurtaş,YED,s.18

YUNUS EMRE'NİN ESERLERİ,ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI DİLİ VE SAN'ATI

İKİNCİ BÖLÜM

YUNUS EMRE'NİN ESERLERİ, ESERLERİNİN ŞEKİL YAPISI, DİLİ VE SAN'ATI

A. ESERLERİ:

Yunus Emre'nin Risaletü'n-Nushiyye ve Divanı olmak üzere, bilinen iki eseri vardır.

1. Risaletü'n-Nushiyye:

Bu eser, H.707/M.1307-8 yılında kaleme alınmış olup, şekli mesnevî; türü ise tasavvufî nasihat-nâmedir.(176)

Risale, yazmalarda oldukça karışıktır. Konu başlıklarıyla birlikte, beyitler diğer bir konuyla iç içe girmiştir. Bunun yanında bazı beyitler düşmüş, bazıları da müstensihlerin cahilâne istinsahlarıyla anlaşılmaz hale gelmiştir. Aynı beyit, çeşitli yazmalarda karşılaştırıldığı zaman farklı beyitlermiş gibi karşımıza çıkabilmektedir.

Risale, eski yazmalardan özellikle F, K, YE nüshalarında, muahhar yazmalara göre daha iyicedir. A. Gölpınarlı, bu eserin tenkitli bir neşrini 1943 senesinde gerçekleştirmişse de, daha sonra bu neşrine iltifat etmemiş 1965 senesinde tekrar ve sadece F nüshasını çevirip yayınlamıştır.(177) Mevcut araştırmalarda

---

(176) RN'nin bazı değerlendirmeleri için Bkz. Mehmet Kaplan, Yunus Emre'nin İnsan Ve Ahlak Görüşü, TDED, C.XXI, 31 Aralık 1973, s.65-82; Hüseyin Ayan, Risaletü'n-Nushiyye Üzerine, Yunus Emre Simpozyumu, 2-5 Mayıs 1988, (Ank. Millî Ktp.); Prof. Dr. Kisling, Yunus Emre Divanı'nın Mukaddime Beyitleri Üzerinde Düşünceler, Bildiriler, İst. 1971, s.160-164

(177) Gölpınarlı'nın 1965'te neşrettiği RN, kritiksiz olup F nüshasının çevirisinden ibarettir. Bkz. YRD, s.1-37, (Bu eserde bazı okuma hataları vardır: yögşürür:yanşurur (s.5), gebürdürler:kibirdirler (s.7), gönül arı:gönül eri (s.8), yesinün:bir senün (s.10). mesidür:nesidür(s.11), surtde:sûretde(s.14), yîkagelür:bıkagelür(s.15), hâzır:kâdır (s.15), dîvâr:dîvârı (s.15) uyutmadı:uyanmadı(s.16), kekince:gelince (s.16), vechile:zerkile(s.16), kekince:gelince (s.18), bozulmış:yoyulmış(s.18), iyesi: âyâsı(s.19), ol arşa süner:el arşa süner (s.20), akıl:'âkil(s.22) kendün özle:kendün izle(s.22), menna''öküş:meta' öküş(s.30), sengle:sen de(s.35) olmalıdır.

Gölpınarlı'nın bu neşri esas alınmaktadır,

Bize göre Risaletü'n-Nushiyye en eski yazmalar esas alınarak yeniden, tenkitli metin olarak hazırlanmalıdır.

Fatih(F) yazmasına göre Risaletü'n-nushiyye,"Fa'ilatün/Fa'ilatün/Fa'ilün" vezniyle yazılmış 13 beyitlik bir mesnevî ile başlar.Daha sonra bir mensur bölüm gelir.Asıl mesnevî,bu mensur bölümden sonra başlar.

Metin, başlangıçla beraber 563 beyitten müteşekkildir.Asıl mesnevî,"Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ülün" vezniyle yazılmıştır.Fakat aruz vezninin Türkçeye yeni yeni adapte edildiği bir devirde yazılan Risale'de,bir hayli vezin aksamaları vardır.

F.Köprülü,"bu mesnevî Yunus'un Ümmî olmadığını gösterir" der.Köprülü'ye göre,Yunus,bu eserini İran'ın mutasavvıf-ahlakçı şairlerinden ilham alarak yazmıştır.(TEİM,s.293)Risale'nin Yunus'un eseri olduğundan şüphe etmeye gerek yoktur.Çünkü,13. ve 14. yüzyılda Anadolu'da mesnevî edebiyâtı çoktan başlamıştır.Bu arada aruzla şiir yazanlar çoğalmaktadır.Geçiş devresi olması ve aruzun Türkçe'ye adaptesinde karşılaşılan zorluklar sebebiyle bu devir eserlerinde pek çok aruz hatasının görülmesi tabiîdir.İşte Risaletü'n-Nushiyye,bu özellikleri hâvi bir eserdir.(178)

Risaletü'n-Nushiyye,belli bir plana göre yazılmakla birlikte eserin üslûbu,Yunus'un İlahîlerine nisbetle daha az şiiriyet taşır.Bu mesnevîde ahenk ve âşıkânelikten söz etmek mümkün değildir.Fakat sembolizm mükemmeldir.Buradaki mefhumlar,mücerret olup,umumiyetle teşhis san'atıyla işlenmiştir.Didaktik bir tahkiye olan Risaletü'n-Nushiyye,Mehmet Kaplan'a göre,"İnsanoğlunun hâlini ortaya koyar."(179)

Eserin mahiyeti kısaca şöyledir:

"Baştaki on üç beyitlik kısımda Yunus,insanın Allah tarafından nasıl yaratıldığını anlatır:İnsan,anâsır-ı erba' ve cândan ibarettir.Anasır-ı erba,insan ölünce tekrar asıllarına dönerler.Cân(Rûh) ölmez;ebedidir.İnsan bu dünyaya yaratılış sırrı-

---

(178) F.Köprülü,TEİM,s.295

(179) Mehmet Kaplan,Yunus Emre'nin İnsan ve Ahlak Görüşü,TDED, C.XXI,İst.1973,s.65

nı öğrenmek için gelmiştir.O'nun terkibindeki toprakla sabır ve iyi huy;Tanrı'ya dayanmak,halka iyilik etmek,izzet ve şerefini korumak;suyla arılık,cömertlik,lütûfta bulunmak ve Tanrı'yla buluşmak sıfatlarının geldiği;yelle yalancılığın,sahte gösterişin,tezlikle nefsin,odla da kibrin,şehvetin tamaın ve hasedin geldiği bildirilir.Cân ile insana gelen şeyler de şunlardır:İzzet,vahdet,utanma ve hal edepleri!

Görüldüğü gibi,maddî ve fânî vücud ile manevî ve ebedî ruh mahiyetleri itibariyle biribirine zıttır.Vücut insanı dünyaya bağlar.Ruh Tanrı'ya yükselmek ister.İnsanoğlu'nun hayatı bu sebeple dramatik bir durum arzeder.İnsanda vücut haline gelen dört maddî unsur,birbirine zıt ihtirasları doğurur.(180)

"Mensur kısım akla ve bilgiye ayrılmıştır.Akıl,pâdişahın yani Tanrı'nın kadîmliği nurundandır.Akl-ı ma'aş,akl-ı ma'ad, akl-ı kül olarak üçe ayrılır.Akl-ı ma'aş,dünyada geçim işlerini başarır.Akl-ı ma'ad âhiret işlerini bildirir.Akl-ı Kül , Tanrı tecellîsidir.

İmân,Tanrı'nın hidayeti ışığındandır.O da üçe ayrılır:İlme'l-yakîn,ayne'l-yakîn,Hakke'l-yakîn.

İlme'l-yakîn,yani bilgiyle edinilen iman,akıldandır.Ayne'l-yakîn,yani görgüyle edinilen iman gönüldedir.Hakke'l-yakîn,yani buluş ve oluşla edinilen iman candadır.Canla duran iman canla gider.Cennet,Tanrı'nın lutfu ışığındandır.Cehennem,heybetinden,od hışmındandır.Toprakla suyun yeri cennettir,yelle ateşin yeri Cehennem.

Yel ve ateşle dokuz kişi gelmiştir.Bunların her biri binbaşıdır,bin ere hükmeder.Kime gelirse onu,kendi yurduna götürmek isterler.Toprak ve suyla on üç kişi gelmiştir.Bunlar da binbaşıdır,herbirerinin hükmünde bin er vardır.Kime gelirse O'nu Cennete çekerler.Canla gelen dört kişidir.Bu dört kişi canla gelmiştir,canla gider.Bunların biner eri vardır.Bunlarla bulunanlar,didara gark olurlar.Ateşle,yelle gelenler,Cehenneme giderler,toprakla suyla gelenler Cennete giderler.Canla gelenlerse Tanrı'ya ulaşırlar.İnsanın hangi bölükten olduğunu bilmesi gerekir."(181)

---

(180) Mehmet Kaplan,a.g.m.,s.66

(181) A.Gölpınarlı,YET,s.122

Eserin bu mensur kısmı bitince,manzum bölümler başlamaktadır.Bu bölümlerde,rûh ve nefsin,kanaatın; buşu(öfke)nun;sabrın;nekeslik ve aklın hikayeleri vardır.Nihayet Mesnevînin sonunda, Yunus,telif tarihini kaydederek klasik âdete uyar:

Söze târîh yidiyüz yidiyidi
Yunus cânı bu yolda fidi idi

(Hicrî 707/Miladî 1307)

Gölpınarlı'ya göre"bu risalede,bilhassa teşhis san'atı üstündür.Vezin aksaklığı hiç yoktur.Aruza uydurabilmek için bazı kelimeler çekiliyor.Fakat bu,O devirde umumidir.Sultan Veled'de,Şeyyâd Hamza'da,Âşık Paşa'da Fakih Ahmed'de,Gülşehrî'de,hepsinde bu var."(182)

2. Divân:

Yunus'un ikinci ve önemli eseri Divanı'dır.O'nun bu eseri daha hayattayken tanınmıştır(183)Fakat ne yazık ki,elimizde, Yunus'un yaşadığı zamanda yazılmış bir yazma mevcut değildir. Bilinen yazmaların en eskileri şunlardır:(184)

Fatih Nüshası:203 şiirin bulunduğu bu divan,tanminen XIV. asra aittir.

Raif Yelkenci Nüshası:182 şiir mevcuttur.XIV.asırda istinsah edilmiştir.

Yahya Efendi Nüshası:302 şiir vardır.XVI.asırda istinsah edilmiştir.

---

(182) A.Gölpınarlı,YET,s.126

(183) Bazı beyitlerinde Yunus,kendi divanından söz eder:

Yunus miskîn anı görmiş eline hem divan almış
'Âlimler okıyamamış bu ma'nîden tuyan gelsün
(230/7)

Yunus Emrem sebakı senden okur
Elinde defteri divanı sensin
(282/6)

Yunus oldıysa adum pes ne 'aceb
Okuyalar defter-ü divânumı
(389/8)

Bu beyitlerden anlaşılan odur ki,Yunus,Divanı'nı hayatta iken tanzim etmiştir.

(184) Yazma Divanlar için Bkz.Mustafa Tatçı,Yunus Emre'ye Ait Divanlar,Divan Neşirleri ve Metin Tamiri Mes'elesi,Millî Eği-

Ritter Nüshası:Şu anda aslının nerede olduğunu tesbit edemediğimiz bu Divan'da 98 şiir mevcuttur.XIV.asırda istinsah edilmiştir.

Nuruosmaniye Nüshası:219 şiir mevcuttur. H.940/M.1540 tarihinde istinsah edilmiştir.Camiü'l-Meanî adlı Mecmua içindedir.

Bursa Nüshası:Bu eserde,Yunus mahlaslı 115 şiir mevcuttur. XV.asrın ikinci yarısında istinsah edilmiştir.Mecmua içinde Yunus'tan başka Âşık Yunus,Şeyyad Hamza ve Şemsî mahlaslı şiirler de bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Nüshası: Barak Baba Risalesi'nin içinde Yunus mahlaslı 40'a yakın şiir bulunmaktadır.Bu eser H.890/M.1485 yılında istinsah edilmiştir.

Karaman Nüshası:Bu yazma,halen Baha Kayserlioğlu'nun elinde bulunmaktadır.İçinde Yunus'a ait 211 tane şiir vardır.Gölpınarlı,bu yazmanın XVIII.asırda yazıldığını tahmin eder.(185) F. Köprülü'ye göreyse,XIV.asırda yazılmıştır.(186)Biz eserin mikrofilmini kullandığımız için istinsah tarihi hakkında birşey söyleyemiyoruz.Fakat eserin yazısı,Selçuklu dönemi yazılarıyla uygunluk arzeder.(187)

Bu yazmalara,muahhar pek çok yazma ilave edilebilir.Fakat muahhar divanlar incelendiğinde,Yunus mahlaslı şiirlerle başka şairlerin şiirlerinin yoğun bir şekilde karıştırıldığı görülecektir.(188)Divan yazmalarını incelediğimiz zaman şu olumsuz hususiyetler karşımıza çıkacaktır:

İstinsah hataları,

Şiir sayılarında fevkalade bir fark,

---

tim Dergisi,s.83,Ank.1989,s.60-71

(185) Bkz.Gölpınarlı,YRD,s.LII

(186) Bu bilgimiz şifahîdir.Bkz.Mustafa Tatçı,a.g.m.,s.61

(187) Burada sıraladığımız yazmaların tavsifi,Kütüphane ve Mikrofilm numaraları için eserin II.Cildinin girişine Bkz.

(188) Yunus'un en eski Divan yazmalarında bile başka şairlerin şiirlerine rastlanır.Mesela Ritter yazmasında bir adet,Raif Yelkenci Mecmuasında da üç adet "Safd" mahlaslı şiir vardır.Yine Raif Yelkenci Divanı'nda "Halil" mahlaslı;Yahya Efendi nüshasında da"Şeyhoğlu Satu" mahlaslı birer şiir bulunmaktadır.Bkz.A. Gölpınarlı,YET,s.129

Beyit ve mısraların yer değiştirmeleri

Biribirleriyle karışıp iç içe giren veya ikiye bölünen şiirler,

Aynı şiirin farklı yazmalarda değişik beyit sayılarıyla kaydedilmesi,

Mahlas karışıklıkları,

Şiirlerin Yunus'a,âşık Yunus'a veya bir başka şaire ait olup olmaması mes'elesi,yazma Yunus Divanlarının belli başlı menfi hususiyetlerini teşkil eder.

Bu menfi hususiyetler mevcut neşirlere aynen aksetmiş,bu yüzden ortaya mükemmel bir Divan çıkmamıştır.

Yunus Emre Divanı'ndaki eksik ve hatalar,ilk araştırmalardan itibaren araştırmacıların daima dikkatini çekmiştir.Fuat Köprülü,TEİM,adlı eserinde Osmanlıca matbu "Divân-ı 'Âşık Yunus"(189)adlı eseri kullanmakla beraber,bu eserin hata ve eksiklerinin pek çok olduğunu belirtir.(190)

Köprülü'ye göre,Yunus Divanı yazmaları arasındaki farklar, güvenilir eski bir nüshanın yokluğundan dolayı,herkesin kendi kavrayışına göre,rastlayabildiği manzumeleri oraya dahil etmesinden ileri gelmiştir.Anlaşıyor ki,Yunus,bir Divan tertibi maksadını gütmeyerek birçok İlahîler söylemiş ve ayrı ayrı mecmualarda-az çok-bir takım farklarla tesbit edilmiş olan O İlahîlerden Divan tertip edilmiştir.Aynı İlahilerin çeşitli yerlerde birbirinden çok farklı olması,bundan dolayıdır.(191)

Güvenilir bir Yunus Emre Divanı ortaya koymak için bazı araştırmacılar çeşitli teklifler getirmişlerdir.

Cemil Rif'at,Mihrâb'ta yazmış olduğu bir yazıda,senelerce önce, yapılması gerekeni şöyle tesbit ediyordu:

"Yunus'a ait olan parçaları tefrik edebilmek için elimizde mevcut yegane çâre muhtelif divanları karşılaştırmak ve bir de Yunus'un ruh ve üslûbuna az-çok nüfûz edebilmiş olmağa istina-

---

(189) Bu eser 1302,1320 ve sair tarihlerde bir kaç defa basılmıştır.

(190) F.Köprülü,TEİM,s.287,291,Köprülü,bu eserini yazarken XIV. ve XV. asırda yazılmış bir eski Yunus Divanı rastlamadığını,eldeki divanların son asırlara ait olduğunu söyler.

(191) F.Köprülü,TEİM,291

den bir kanaat-ı vicdaniyye hasıl edebilmekten ibarettir."(192)

Köprülü'ye göre iyi bir Yunus Divanı ortaya koymak için "çeşitli yazmaları ve muhtelif mecmualardaki dağınık parçaları toplamak,sonra o devir dil mahsullerinin-yani o devirdeki Anadolu Türkçesinin-hususiyetlerine göre o metinleri kuvvetli bir lisânî tetkikle karşı karşıya bırakarak Recanstitution Philologigue" sûretiyle yeni bir nüsha meydana getirmek gerekir." (193)

Köprülü'nün bu teklifinden sonra günümüz harfleriyle pek çok Yunus Emre Divanı neşredildi.Ne var ki, bunların hiç birisi ilmî neşir değildir.1965'lere gelindiğinde hala elle tutulur bir Divan yayınlanmamıştır.Bunun için olacak,Şahabettin Tekindağ,bir yazısında,Köprülü'nün 1918'li yıllarda söylediklerini tekrar etmekte,filolojik esaslar dikkate alınarak tenkitli bir divan hazırlamanın gerektiğini belirtmektedir.(194) Mesele,tabiatıyla,Yunus Divanı'nı filolojik tenkitle yeniden neşretmekle bitmez.Yazmaların,heterodoks tarikat anlayışına sahip müstensihlerce tahrif edilmesi de işi zorlaştırır.(195) Divanı ilmî olarak neşr ederken bu hususun dikkat edilmesi elzemdir.Bu konuda Necla Pekolcay'ın işaret ettiği şu kriter oldukça önemlidir:

"Yunus Divanı'nın pek çok sayıda olan yazma nüshaları karşılaştırılırsa ve Yunus Emre'ye aidiyeti ekseriyetle tesbit edilen manzum parçalar bir araya getirilirse,bu şairimizin şeriata uygun tarikat mensuplarından olduğu anlaşılabilir.Neticede de bu görüş dışındaki akideleri muhtevî manzumelerin Yunus'a ait olmadığı belirir.(196)

Yunus Divanı araştırmalarında ihmal edilmemesi gereken bir başka husus da,Mecmua ve Cönklerdir!

---

(192) Cemil Rif'at,Yunus Emre(Âşık Yunus),Mihrab,s.397-398

(193) F.Köprülü,TEİM,s.287

(194) Şahabettin Tekindağ,Büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre Hakkında Araştırmalar,Türk Yurdu,S.319,İst.1966,s.169

(195) Necla Pekolcay,Yunus Emre'nin Edebî ve Tasavvufî Şahsiyeti,Türk Yurdu,s.319,İst.1966,s.177

(196) Necla Pekolcay,İslamî Türk Edebiyatı,I,İst.1981,s.118

Yazma mecmualarda Yunus'a ait pek çok şiire rastlanmaktadır.Fakat bu eserler sistemli olarak taranmadığından istifade edilememekte ve önemli bir eksik doğmaktadır.Hemen belirtelim ki,söz konusu mecmualar sadece Arap harfleriyle yazılmamıştır. Grek harfleriyle kaleme alınan 1480 tarihli eser bunun en bariz örneğidir.

Murat II. devrinde Türklere esir düşen Georg adlı bir Macar genci tarafından yazılan "Tarctatus" adlı eserde,Yunus mahlasıyla iki İlahî kaydedilmiştir.Bu iki İlahî,tamamen Yunus tarzındadır.Georg'un eserini ve içindeki iki ilahîyi ilk defa Alman Türkolog Foy tanıtmıştır.Foy'un makalesinden,zamanında haberdar olan Köprülü,İlahileri tenkitli olarak neşretmiş ve değerlendirmiştir.(197)Söz konusu iki İlahî,daha sonra ciddî olarak ele alınmamış,nihayet Talat Tekin konuyu araştırıp ilahileri de faksimile ve çeviri metin halinde yeniden neşretmiştir.(198)Tekin'e ve bize göre bu iki şiir,bizim Yunus'a aittir. Her iki metnin matlaları şöyledir:

Gâfil olma aç gözüni hâluña bak öleni gör
Kürelik itme dünyede yazukların dileni gör

X

Yanar içüm göyner özüm ben ölümümi añıcak
Ölüm endişesi ne hoş ululara danışıcak

X X X

Yunus Emre'nin bütün İlahîleri,şairin yaşadığı devirde istinsah edilmiş bir divan bulunmadan mükemmel olarak ortaya konamaz.Cönk ve Mecmualardaki şiirlerin tamamı da Yunus'a ait değildir.Eldeki yazmalardan hareketle mevcut şiirlerin otantik yapısını tesbit etmek ise hayli müşkildir.

Yunus'un şiirleriyle sözlü(oral) teori metodisyenleri de

---

(197) Karl Foy,Die Altesten Osmanischen Transcriptions texte in gothischen Lettern; II.Mitthelungen des seminars für orientalishe Sprachen,C.5,Berlin 1902,s.233-293,Köprülü'nün değerlendirmesi için Bkz.TEİM,s.263

(198) Talat Tekin,Yunus Emre'nin Gotik Harfleri'yle İki Manzumesi,Erdem Dergisi,C.3,s.8,Ank.1987,s.367

ilgilenmişler,lakin,ortaya elle tutulur bir şey koyamamışlardır.Amerikalı Türkolog Dr.Natalie K.Moyle,"Oral Teori ve Yunus Emre" adlı araştırmasında,Yunus'a atfedilen şiirlerin Oral Teori(199) ile yeniden değerlendirilebileceği görüşündedir.Sözlü teoriyi savunanların iki hedefi vardır;Yunus'un şiirlerini diğer Yunus'lardan ayırmak ve şiirlerin ilk şekillerini bulmak!(200)

Oral teori taraftarlarına göre,halk edebiyatı mahsullerinde,şairin eser vermesini kolaylaştıran bir takım kalıp ifadeler vardır.Bu ifade kalıpları,şair tarafından,benzer fikir ve hisler anlatılırken tekrar edilegelmektedir.Halk şiirinde(Saz şairlerinde) esas olan irticalen şiir söylemektir.Bu durumda şair hazır ifade kalıplarını yeri geldikçe kullanacaktır.

Oral teoriciler, tekrar edilen ifade kalıplarına "formula" demekte ve bunların kelime,kelime grubu veya mısra olabileceğini belirtmektedirler.Usta malı şiirler,daha sonra,çıraklar tarafından okunup söylenirken şiirdeki bazı kısımlar değişse bile,ifade formları değişmeyecektir.Dr.Natalie Moyle,Yunus'un şiirlerindeki ifade formları çıkarılıp bir sözlük hazırlanırsa,şaire ait olmayan şiirlerin düzeltilip ayrıştırılabileceğini söyler.

Geniş bir uygulaması olmayan bu metot,bazı açılardan tenkit edilebilir:

Evvelâ,bu metotla,yazma Yunus Divanlarından hareketle ilmî bir örnek verilmeliydi! Halbuki oral teori uygulaması yapılan ve verilen birkaç örnek, ilmî olmayan divan neşirlerinden tercih edilen şiirleri havidir.Latin alfabesiyle yayınlanan pek çok Yunus Emre Divanı,bazı yazmaların çevirilerinden ibarettir.Şiirlerin hangi yazmalardan alındığı dahi belirtilmemiştir.Eski tarihli yazmalarda mevcut olan şiirlerin pek

---

(199) Teori için Bkz. Albert Bates Lord,Singer of Tales,Harward Üniv.Press.1960;aynı yazar,The Singer of Tales,Atheneum, Newyork 1971

(200) Natalie K.Moyle,Oral Teory ve Yunus Emre,Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Semineri Bildirileri,Konya 1977,s.95

fazla varyantı vardır.Bu varyantları gözardı edip,şiirlerin ifade formlarını nasıl çıkaracağız?Bir başka husus ise, şiirlerdeki ifade formları çıkarılırken hangi şiirleri esas alacağız?Bunların ölçüleri ne olacak? Moyle,bütün bu soruların cevâbını vermeli idi! Moyle'nin yanıldığı bir başka husus ise, Yunus'u bir saz şairi gibi değerlendirmiş olmasıdır.Esasen O, bu metodu da Yunus'u saz şairi zannettiği için teklif etmektedir.Halbuki Yunus bir ozan,bir saz şairi değildir.Yunus,şiirlerini irticalen söyleyen ve bir divanda toplaması muhtemel olan mutasavvıf bir şairdir.Ancak,elimizde ne kendisinin yazmış olduğu ne de yaşadığı yüzyılda istinsah edilen bir Divan mevcut değildir.En eski yazma Divanlar da,kanaatımızca hafız zâkirler tarafından tertip edilmiştir.Yoksa şiirler arasında önemli varyantlar olmazdı.

Günümüz harfleriyle neşredilen Yunus Divanlarının durumuna gelince:

Bilindiği gibi,"Yunus Emre Divanı",günümüz harfleriyle ilk defa Burhan Toprak tarafından yayımlanmıştır.(201)Yunus Emre'nin tanınıp sevilmesinde büyük rolü olan bu neşirde,tesbit edilen 1250 İlahîden 350' kadarının Bizim Yunus'a ait oldğu belirtilmektedir.Bu eserin neşrinden on yedi yıl sonra kanaatını değiştiren Burhan Toprak,tesbit ettiği 350 şiirden 150'ye yakın İlahînin Yunus Emre'ye ait olabileceğini söyleyerek,Divanı yeni bir değerlendirmeyle ikinci defa yayımlamıştır.O,bu şiirleri "şahsî kanaatıyla" seçtiğini söyler.(202)

Bu eserlerde nüsha farkları gösterilmemiş,hangi nüshaların kullanıldığı belirtilmemiştir.Pek çok da okuma hatası vardır.

"Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı" adıyla yayımlanan Divan (203),Osmanlıca matbu "Divan-ı Aşık Yunus"un çevirisinden ibarettir.Risaletü'n-Nushiyye ile birlikte 340 şiiri hâvîdir.Bu Divanda tercih edilen şiirlerden bazıları Yunus'un değildir.

---

(201) Burhan Ü.Toprak,Yunus Emre Divanı,İst.1933,572 s.

(202) Burhan Ü. Toprak,Yunus Emre,(6.bsk.)İst.1982,s.7

(203) Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı,Naşiri Naci Kasım,İst. 1969.

okuma hataları ise bir hayli fazladır.

Cahit Öztelli,hazırlamış olduğu "Yunus Emre Divanı" önsözünde,"bu kitapta,okurlar Yunus'un üç yüze yakın şiirini bulacaklardır.Bunlar elden geldikçe öteki Yunuslarınkinden arınmış olarak seçilmiştir"(204) diyerek,mükemmellik iddiasından kaçınmıştır.Bu eserde filolojik hususlar hiç dikkat edilmediği gibi, nüsha farkları ve kullanılan yazmalar da belirtilmemiştir.Toplam 273 şiir mevcuttur.

Yunus Emre Divanı neşirleri içinde Abdülbaki Gölpınarlı'nın hazırladığı iki divandan ilki,ilk ciddî neşir sayılmaktadır.Bu eser,metin tenkidine dayanan tek eserdir.Gölpınarlı'nın kendi ifadesiyle Yunus'un "yazma-basma bir çok divanını ellerde ve kütüphanelerde bulunan cönklerdeki şiirlerini karşılaştırmak, şiirleri Türk alfabesindeki harflere göre tertiplemek,elden geldiği kadar deyim özelliklerini belirtmek,her harfin sonunda nüsha farklarını göstermek"(205) suretiyle meydana getirilmiştir. RY,F,Rt,YE ve bazı Mecmuaların taranmasıyla ortaya konulan bu neşir,esasen ihtimam gösterilseydi,çok daha mükemmel olabilirdi.Gölpınarlı,bu çalışmasında,nüshalardaki tek olan yahut iki ayrı nüshada kayıtlı olan pek çok şiiri elemiştir.Ayrıca,nüsha farklarını istisnasız her şiirde göstermemiş,pek çoğunu atlamıştır.

Yine Gölpınarlı tarafından hazırlanan ve ilmî araştırmalarda da kaynak gösterilen Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği'nin yayımladığı Yunus Emre Divanı(206)F nüshası esas alınarak,bu nüshada olmayan şiirler RY,YE,Rt,NO ve birkaç Mecmua'dan ilave edilerek tertip edilmiştir.Mezkur divanda metin farkları gösterilmemiştir.Başta Risaletü'n-Nushiyye'nin de yer aldığı bu divanda okuma hataları en aza indirilmiştir.Ancak ,şiirler tek yazmadan tercih edildiği için mısra değişmeleri,beyit fazlalıkları ve istinsah hataları gibi problemler giderilememiştir.

---

(204) Cahit Öztelli,Yunus Emre,Yaşamı ve Bütün Şiirleri,(3.Bsk.) İst.1986,s.13

(205) A.Gölpınarlı,Yunus Emre Divanı,Ahmet Halit Ktb.,İst.1943 (önsöz)

(206) A.Gölpınarlı,Yunus Emre,Divan,Risalat-al-Nushiyya,İst.1965

Gölpınarlı'ya ,göre bu divan,"Yunus davasını kökünden halletmiştir.(207)

Yunus Emre Divanı'nı neşreden bir başka araştırmacı da,F. Kadri Timurtaş'tır.Timurtaş'ın ilk yayımladığı divan'da(208) Yunus'a ait 192,Âşık Yunus'a ait 15 tane şiir vardır.Bu eser daha sonra biraz daha genişletilerek üç defa daha basılmıştır. (209)Bu baskılarda Yunus'un 2324,Âşık Yunus'un ise 37 şiiri bulunmaktadır.Hemen işaret edelim ki,Âşık Yunus'a ait bu 37 şiir,Bursa Kütüphanesinde bulunan kıymetli Mecmuadan seçilmiştir.(Bkz.II.Cilt'teki Nüsha tavsifleri)

Timurtaş,divanın önsözünde,şiirlerin filolojik esaslar çerçevesinde hazırlandığını belirterek şöyle diyor:

"Yunus Emre Divanı,bugüne kadar hep edebiyatçı ve edebiyat tarihçisi zatlar tarafından neşredildi.Halbuki,O'nun bir dilci, bir filolog gözüyle düzenlenmesi gerekirdi.Bu sunduğumuz kitapla,Yunus Divanı,ilk defa bir filolog tarafından hazırlanmış bulunmaktadır.Bunun manâsı,Yunus'un şiirlerinin devrinin hususiyetlerine göre,en doğru şekilde tesbit edilmesi demektir.Yunus'un şiirleri, bilindiği üzere Tarihî Türkiye Türkçesi'nin ilk devresi olan Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmıştır.Bu iyi bilinmedikçe,Yunus'un şiirlerini doğru olarak vermek mümkin değildir.Bu yüzden,bugüne kadar yayınlanan Yunus Divanlarında pek çok okunuş hatası vardır.Sözlüğe alınan kelimelerin bir çoğuna ise yanlış manâ verilmiştir."Timurtaş,önsözün devamında,"Yunus Emre'den sonra Yunus mahlasını taşıyan bir kaç şairin daha gelmiş olması,Yunus Emre Divanını tesbit etmeyi güçleştirmektedir. Yunus'un olan şiirlerde de fazla sayıda nüsha farkı görülmektedir.İşte bütün bunlar,Yunus Emre Divanı'nın yeni bir nüshasını hazırlamayı gerektirmiştir."(210)demektedir.

---

(207) A.Gölpınarlı,YRD,s.LIII;A.Schimmel Gölpınarlı'nın neşirleri için şunları yazıyor;"Türk bilgini Gölpınarlı'nın yayımladı-Divan'ın türlü baskıları,Yunus'un şiirlerinin gerçekliği konusunda bilgili yazarın gittikçe kuşkuya düştüğünü gösteriyor.Şimdiki durumda güvenilir bir metin tesbiti imkânsızdır."Bkz.Tasavvufun Boyutları,s.283

(208) F.K.Timurtaş,Yunus Emre Divanı,İst.1972

(209) F.K.Timurtaş,a.g.e.,Ank.1980,1986,1990

(210) F.K.Timurtaş,Yunus Emre Divanı,İst.1972,s.2

Timurtaş'ın yayınladığı söz konusu metnin en mühim tarafı filolojik kaidelere riayet edilmiş olmasıdır.Gerçekten de,bu metinde okuma hataları pek azdır.

Bütün bu metinlerden başka,daha pek çok Yunus Emre Divanı neşri vardır.Fakat itiraf edelim ki,bunların pek çoğu,A.Gölpınarlı veya Timurtaş neşirlerinden iktibas yoluyla ortaya konmuştur.Doğrudan yazmaların taranması yoluyla tertip edilen daha ciddî bir divan yayını mevcut değildir.Bu arada,Batı dilleriyle gerçekleştirilen Yunus'tan seçmeler mahiyetindeki eserlerin kaynağı da umumiyetle Gölpınarlı neşri olmuştur.

Buraya kadar tenkit edegeldiğimiz Yunus Emre Divanı problemlerileri ve yayımlanmış Divanlardaki eksik ve hatalar sebebiyle,biz, incelememizi yeniden ve tenkitli olarak hazırladığımız "Yunus Emre Divanı ve Metin Tenkidi" üzerinde yapmış bulunmaktayız.(Bkz.II.Cilt Yunus Emre Divanı)

B. DİVÂN'IN ŞEKİL YAPISI :

Yunus Emre Divanı, mevcut haliyle şifahî kaynaklardan derlenmiştir.Zira yazmalar arasında fevkalade farklar bulunmaktadır.Yazmalardan pek çoğu,hurûf-ı heca ile istinsah edilmemiştir. En eski yazmaların -F nüshası haric-karışık yazılması,bu divanın şifahî olarak derlendiğini gösterir.

1. Vezin ve Kafiye:

Yunus,İlahilerini aruz ve hece vezni ile yazmıştır.Bu ilahileri inceleyen Fuat Köprülü,Gölpınarlı,Timurtaş ve diğer bazı araştırmacılar,aruzlu şiirlerin az,hecelilerin ise daha çok olduğunu söylemektedirler.

Yukarıda belirttiğimiz gibi,Risaletü'n-Nushiyye,girişteki 13 beyitlik "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâ'ilün" vezinli kısımdan sonra asıl mesnevî "Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ûlün"vezniyle yazılmıştır. (211)Yunus'un yaşadığı devirde aruz,Türkçe'ye yavaş yavaş tatbik edilmektedir.Bu bakımdan Yunus,şiirlerinde pek çok aruz ha-

(211) Köprülü,Mesnevî'nin vezninden bahsederken "O devir mutasavvıf şâirlerinin 'acem aruzu tesirinde kaldıklarını söyler. Aruzda bu kadar hatanın olması,eserin heceyle yazıldığı zannını uyandırmıştır." Bkz. TEİM,s.294-295

yapmıştır.

Köprülü,Yunus Emre'nin şiirlerinin vezni için şöyle diyor: "Halk arasında yetişmekle ve halka hitap etmekle beraber,hiç de ümmî bir derviş olmayan Yunus'un aruz veznini kullanması, bu bakımdan pek tabiî görülmelidir.Divan'da aruz veznine muntazam ve mükemmel bir surette tatbik edilmiş bazı manzumelerin Yunus'a ait olmadığı ne kadar açık ise,aruzun Türkçe'deki ibtidaî şekliyle ve âdeta hece vezninden fark olunmayacak kadar kusûrlu bir surette yazılmış aruz eserlerinin Yunus'a ait oluşu da o kadar kesindir.Esasen Yunus,aruz vezninin hece veznine en çok uyan basit cüzlerini kullanmıştır."(212)

Mutasavvıfımızın Divanı'ndaki vezinlerin dağılışı ve şiir numaraları şöyledir:(213)

BAHR-İ RECEZ:

Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün

Şiir numarası:1,2,4,5,7,8,9,10,11,13,14,16,17,21,24,27,28, 32,40,42,44,45,49,50,52,53,54,63,73,78,87,88,89,114,120,130, 132,137,138,139,140,144,146,148,152,155,170,177,180,183,186, 192,193,194,197,198,199,204,209,210,211,212,214,215,216,219, 253,256,273,278,283,286,294,298,317,323,327,329,348,349,350, 359,360,366,374,376,384,386,402,403,405,406,409,410

Müfteilün/Mefâ'ilün/Müfteilün/Mefâ'ilün

Şiir numarası:392

BAHR-İ HECEZ:

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Feûlün

Şiir numarası:19,31,48,90,95,100,101,102,113,203,245,258, 262,263,279,282,289,290,332,387,411

Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün

Şiir numarası:30,55,235

Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Mef'ûLü/Mefâ'ilün

71,232,260

BAHR-İ REMEL

---

(212) F.Köprülü,TEİM,s.299

(213) Burada verilecek olan şiir numaralar,Eserin II.Cildindeki şiirlere ait numaralardır.

Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün
244,296,324,379,389,415
Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün
67,150,200,228
BAHR-İ MÜTEKARİB:
Fe'ûlün/Fe'ûlün/Feûlün/Fe'ûlün
Şiir numarası:62

X X X

Yunus Emre'nin hem aruzlu,hem de heceli şiirleri musammat tarzındadır.Bütün şiirler,beyit esasıyla kaleme alınmıştır. Yazmalarda kıt'a birimiyle yazılan bir şiiri yoktur.Bu özellik, o devrin genel bir özelliğidir.Fakat musammatlar ikiye bölündüğünde her beyit kıt'a şekline girer.Aynı özellik,Mevlânâ'nın Farsça gazellerinde de görülmektedir.Musammat şiirlerden aruzlu olanlar genel olarak Müstef'ilün/Müstef'ilün/Müstef'ilün/ Müstef'ilün" vezniyle yazılanlardır.Bu vezinle yazılan şiirler, heceyle yazılmış intibaını verir.Söz konusu vezinle kaleme alınan pek çok şiirde fevkalade hatalar görüldüğü için,bunların vezinlerini kaydetmedik.Bu durumdaki şiirler,kanaatımızca,ağızdan ağıza intikal ederken tahrif edilmiştir.Şu da var ki,Yunus'un musammat İlahilerinde her beyit,musammat değildir.Arada bir-birkaç beyit düz bir şekilde devam edebilir.Bu hususiyet de,musammat şiirlerin aruzla yazılmaya çalışılan birer şiir olabileceği izlenimi vermektedir.Bütün buraya kadar sıraladığımız şekille ilgili mes'eleler,Gölpınarlı tarafından şu cümle ile özetlenmektedir:

"Yunus,tam bir istihale devrinin şairidir."(214)

Yunus Emre'nin şiirlerindeki hece,aruz ikiliği,dilinde de vardır.O,sade Türkçe ile söylemiş,hem aruzu hem de heceyi kullanmıştır.Kullandığı dile bakarak,Yunus'u "saz şairi" sınıfında değerlendirilebilecek bir Halk şairi saymak doğru değildir. Hakikatte,tekke mensubu bir şair,ayrı bir edebî disiplin içinde değerlendirilmelidir.Bu disiplin,bize göre "Tekke Edebiyatı"dır.Hulasa olarak söylemek gerekirse,Yunus Türkçe yazan,bir

(214) A.Gölpınarlı,YRD,s.XXXIX

mutasavvıf şairdir.O'nun aruza temayül göstermesi,İlk İslamî ve tasavvufî eserlerin Arapça ve Farsça;manzumelerin de,aruzla kaleme alınmasındandır.Kısacası Yunus ve devrinin diğer şairleri,ilk İslâmî kaynaklardan faydalanmışlardır.(215)Tekkelerde,her devirde, Şer'î ve tasavvufî ilk kaynaklar,muteber addedilmiştir.

Mutasavvıf şairimizin İlahîlerindeki hece yapısını inceleyen Köprülü,bu şiirlerin bir san'at endişesiyle değil,İlahî bir hamle ile inşad edildiğini söyler:

"...Manzumelerini san'at kaygusu ile değil,hattâ,san'at endişesinden bile uzak olarak,sırf İlahî bir hamle ile inşad eden Yunus Emre,pek tabiî,vicdanında gizli olan tabiî ve millî ahenge uymuştur.Yunus Divanı'nda hece vezninin hemen her şekline,6;7;8;5+5=10;6+5=11;6+6=12;7+7=14;8+8=16; hecelilere rastlanır ki,bunlardan bilhassa 10 ve 12 hecelilere edebiyatımızda pek azdır.Bunlarda da bazan duraklara bağlı kalınmadığı yahut birtakım maksatlara ehemmiyet verilmediği görülürse de, ekseriyet bakımından Yunus,bu vezni büyük bir başarı ile kullanmıştır."(216)

Bütün buraya kadar anlatıla gelen şekil mevzularından sonra diyebiliriz ki,Yunus,dil yönüyle millî;konu yönüyle de,İslamîdir.Şekil mevzuu açısından ise,bu iki özellik arasındadır.

Yunus'un kafiye anlayışı hakkında şunları söyleyebiliriz:

Yunus,kâfiye konusunda ,devrinin diğer şairleri gibi oldukça serbest hareket eder.Kafiyeyi bir ses estetiği olarak değerlendirir.O,kulağa gelen her türlü benzer ve müzikal sesle kafiye yapar.Dolayısıyla,Yunus'a göre kulak kafiyesi esastır.Bu sebeple mutasavvıfımız,Farsça veya Arapça bir kelimeyi benzer sesli olmak kaydıyla kafiyeli kullanabilmiştir.Hatta O,Arap ve Acem menşeli bir kelime ile,Türkçe ekli bir kelimeyi kafiye yapabilir:

---

(215) Gibb,Yunus'un mensup olduğu zümre ve Divanı bir bütün olarak ele almadığından,O'nun doğrudan ve sadece bir hece şairi olduğunu belirtmektedir.Bkz.History Of... C.I,s.170-175

(216) A.Gölpınarlı,TEİM,s.300

İki cihan zindanısa gerek bana bôstân ola
Ayruk bana ne gam gussa çün 'inayet dostdan ola

Varam ol dosta kul olam her açılam gül olam
Hem söyleyem bülbül olam turagum gülistân ola
(4/1-2)

Yunus Emre,yazılışları biribirlerine benzemeyen d-t,c-ç gibi sesdeşleri kafiye olarak kabul eder.ve hatta bu kafiyeleri ustalıkla kullanır.Şu örneklerde kulağı tırmalayan her hangi bir kafiye sesine rastlamak mümkün değildir:

Böyl'uzamak ne ma'nîdir çünki bu dünya fânîdür
Bu fuzûlluk nişanıdur gel beri miskinlige geç

Böyle lâtîf bezenüben böyle şîrîn düzünüben
Gönül Hakk'a uzanuban dilek nedür neye muhtâc
(17/2-3)

Ölmez bu 'ışk bilişleri esrük meclis serhoşları
Dâ'im bunlarun işleri ceng ü şeşte rebâb durur

Yunus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl
Zirâ miskîn olanları arzulayan Çalap durur
(47/6-7)

Ölicegiz şükr ideler sinden yana iledeler
Allah adın zikr ideler çok şüküre irdi gönül

Su getüreler yumaga kefen saralar komaga
Agaç ata bindireler teneşire düşdi gönül

Eger varısa 'amelün gin olısar sinün senün
Eger yogısa 'amelün oddan şarab içdi gönül
(152/13-15)

Kıyl u kâle mecâl yok ol hâldür ana kâl yok
Nergiz ana ecel yok ezel-ebed içinde

İşdür bunca avazlar didügüm ma'nî sözler
Tapduk Yunus'ı gözler bu vilâyet içinde
(295/-29-30)

Şairimizin şiirlerinde umumiyetle yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.Bunlara mukabil zengin kafiye,daha az görülmektedir.Yarım kafiyeye örnek olarak şu beyitler verilebilir:

Miskîn ademoğlanı nefse zebûn olmışdur
Hayvân canavar gibi otlamaga kalmışdur

Oglanlar öğüt almaz yigitler tevbe kılmaz
Kocalar ta'at kılmaz sarp rûzigâr olmışdur

Yunus sözi 'alimden zinhar olman zâlimden
Korka durun ölümden cümle togan ölmişdür
(76/1,3,5)

Sensüz yola girürisem çârem yok adım atmaga
Gevdemde kuvvetüm sensin başum götürüp gitmege
(1/1)

Yunus Emre,pek çok şiirinde yarım ve tam kafiyeleri beraber kullanmıştır.Böyle bir şiirde,meselâ şu kelimelerle kafiye yapılabilmektedir: düz-gündüz sâz-kaz-tiz-avaz-vaz-az.(Bkz. II.Cilt,23.şiir)

Yarım kafiyelerin kullanıldığı şiirlerde redif daha sıkça kullanılmaktadır.Bu redifler,şiirin sesini daha da güzelleştirir:

Sen bu cihan mülkini Kaf'dan Kaf'a dutdun tut
Ya bu 'âlem malını oynayuban utdun tut

Sen Süleymân köşkünde taht kurup oturdun bil
Dîv ü perîye düp-düz hükümler eyledün tut

Sen Feridûn naznesin Nûşirevan gencile
Kârûn mâlını dahı sen mâluna katdun tut

Bu dünyâ bir lokmadur agızdadur çeynenmiş
Çeynenmişi ne dutmak ha sen anı yutdun tut

'Ömrün delim bir okdur yay içinde top-tolu
Tolmış oka ne turmak ha sen anı atdun tut
(18/1-6)

Şu beyitler de tam kafiyeye misâldir:

'Işk eteğin tutmak gerek 'akıbet zevâl olmaya
'Işkdan bir elif okıyan kimseden su'âl olmaya
.....
Görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervânenün yuvasında bal olmaya
(5/1-5)

Yunus Divanı'nda zengin kafiyelere de rastlanır; fakat müstakil bir şiirde bu kafiyeyi baştan sona bozulmamış olarak bulmak mümkün değildir.Şu kelimeler,bir şiirin kafiyelerini oluştururken,tam kafiyelerle zengin kafiyeler,iç içe bulunmak-

tadır;"kudretün,heybetün,âyetün,adun,nihayetün,sûretün,himmetün,melekûtun,keyfiyyetün,'ibretün,mülketün,hikmetün,münacatun,mürüvvetün,kerametün,âyetün,rahmetün." (Bkz. 114.şiir)

Görüldüğü gibi,Yunus Emre,kafiye konusunda fazla özen göstermez.O,bu konuda tabiî davranır.Esasen Yunus Emre'de,bahsedilen millî zevki bu noktalarda aramak gerekir.O'nun dili,şiir telakkisi halk zevkine uygundur.

Divan'da,son kısımda bulunan mesnevî hariç(217) bütün İlahîler "gazel"şeklinde yazılmıştır.Bu şiirlerin kafiye şeması (aa-ba-ca-da vs.) tarzındadır.Fakat musammat şiirler,iç kafiyelerden müteşekkildir.Bunlar bazı yayınlarda heceli şiir gibi değerlendirilip kıt'alar halinde kaydedilmiştir.Yukarıda söylediğimiz gibi,Yunus Emre'nin şiirlerinde aruza ve hususiyetle musammat şekle bir temayül vardır.Bu sebeple,musammat şiirlerin yazmalardaki gibi değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.Bize göre aruzlu musammatlar,şifahî kaynaklar tarafından tahrif edilmiştir.Bu şekildeki şiirlerin kafiye şemaları şöyledir:

_____ a _____ a
_____ a _____ a
X
_____ b _____ b
_____ b _____ a
X
_____ c _____ c
_____ c _____ a

Kafiye hususunda netice olarak şunlar söylenebilir;Yunus, kafiyeye [illegible] fazla ihtimam göstermez.Hatta bu konuda,külfete,sanatkârâne bir tavra rastlamak kabil değildir.O'nda, tasannu' yoktur.Arapça bir kelimeyle Farsça bir kelimeyi,yahutFarsça bir kelimeyle Türkçe bir kelimeyi kafiyeli bir şekilde görmek hemen her şiirde mümkündür.Mesela,"Cihân,lisân,dinden,gümân,seven,bundan"(Bkz.126.Şiir) kelimeleri,kafiyeleri oluşturabilir.Bu arada,kafiyesi bozulan şiirler de az değildir. Sadece rediflerle kaleme alınmış şiirler de mevcuttur.

---

(217) Bu şiir,Münâcât serlevhasıyla da istinsah edilmiş olup (Bkz.II.Cilt 415.şiir) aa-bb-cc- vs. şeklinde kafiyelenmiştir.

2. Nazım Şekilleri:

Yunus Emre'nin "Risaletü'n-Nushiyye"si,(Bkz.Yunus'un Eserleri)daha önce de belirttiğimiz üzere,mesnevî şekliyle yazılmıştır.O'nun bu tarzda yazdığı bir şiir de,yazma divanların son varaklarına kaydedilen "Şathiyye/Münacat" türündeki;

Yâ İlahî ger su'âl itsen bana
Bu durur anda cevabum uş sana

matlalı şiirdir.(Bkz.415.Şiir)Bizim tesbitimize göre 28 beyitten ibarettir.(218)

Yunus'un Divanı'ndaki diğer şiirlerin şekliyle ilgili birkaç görüş vardır;Gölpınarlı,Yunus'un daha çok bir gazel şairi olduğuna inanır.(219)Fakat,Gölpınarlı'nın bu konudaki fikirleri,1961 ve 1965 yıllarındaki iki ayrı neşriyatında net değildir.

Fuat Köprülü,TEİM adlı eserinde,Yunus Divanı'nda,Acemlerin mesnevî ve gazel tarzına tesadüf edildiğini,fakat,daha çok "murabba ve musammat diyebileceğimiz eski koşma şekline rast gelindiğini" söyler.O'na göre,mutasavvıfımızın en güzel şiirleri,koşma şekliyle tanzim edilmiştir.Yunus'un kullandığı koşma-murabba şekli,Acemlerin murabba veya musammatına taklitle değil,halk edebiyatının kuvvetli tesiriyle tercih edilmiştir.(220)

Nihat S. Banarlı'ya göre,Yunus,daha çok "dörtlük" millî nazım şeklini kullanmış,bu arada,gazel şeklinde manzumeler de yazmıştır.(221)

F.Timurtaş,bu şiirlerin "umumiyetle gazel-kaside" şeklinde ve çoğu defa musammat tarzında-mısra ortaları kafiyeli-yazıldığını söyler.(222)

Cahit Öztelli'ye göre şâirimiz,"Millî nazım hecenin her türlüsünü kullanmış,o kadar ki,gazel biçiminde yazdığı şiirlerde

---

(218) Bu şiirin bir değerlendirmesi için Bkz.Meserret Diriöz, Yunus Emre'nin Bir Münacatı veya Şathiyyesi,Türk Edebiyatı Derg. s.193,İst.1989,s.17-20

(219) A.Gölpınarlı,Yunus Emre Divanı,İst.1943,Giriş.

(220) F.Köprülü,TEİM,s.300

(221) Nihat Sami Banarlı,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I,s.334

(222) F.Timurtaş,YED,s.38

bile heceyi üstün tutmuştur.O,gazel biçiminde yani,çift mısralı şiirlerinde 7+7=14 ve 8+8=16 ölçülerini kullanmıştır.Bu tutum,O'nun şekil olarak aldığı divan gazelini bile millî ölçü olan heceye uygulamasıdır.Bu,yeni bir çığırdır."(223)

Kemal Eraslan,Ahmed Yesevî ve eseri Divan-ı Hikmet hakkındaki incelemesinde,Yesevî'nin,bazı hikmetlerini gazel tarzında yazdığını ve aruz veznini kullandığını belirterek,Yunus İlahîlerinin,bu tarzın bir devamı olduğunu söyler.(224)Şu da bir gerçek ki,hikmetlerin pek çoğunda koşmaya benzer bir şekil kullanılmaktadır.(225)Divan-ı Hikmet'in bu koşma-gazel ikiliği, Yunus Emre'de devam etmektedir.

Yukarıda iktibas ettiğimiz çeşitli görüşlerden anlaşılacağı üzere,ilahîlerin şeklî yapısı,tam olarak çözülmüş değildir. Bunun bir sebebi,Divanın bir bütün olarak ele alınmaması,Türkçe'nin hangi medeniyet dairesinde ve hangi devrinde yazıldığının gözardı edilmesidir.Yunus,herşeyden evvel bir İslâm mutasavvıfıdır.O'nun bu özelliği,millî şair olmasına mânî teşkil etmez. Şiirlerin şeklî özelliğinin yanlış değerlendirilmesinin bir başka sebebi ise,millî şairlerin sadece heceyle ve koşma şeklinde yazabileceği inancıdır.Bu yüzden İlahîlerin musammat gazel değil de,musammat koşma şeklinde yazıldığı söylenegelmiştir.Bu doğru değildir.(226)

Eski tezkire ve tabâkât kitabı yazarları,mutasavvıfımızın şiirlerinden ilâhî veya nefes diye bahsederler.Şekil mevzuunda Lâmiî,herhangi birşey söylemez,fakat,bu ilahîlerin "tevhid esrarını açıklayan rumûz ve işaretler" olduğunu belirtir.(227) Molla-zâde Şeyhî Süleymân Efendi'nin telakkisini şu cümlelerinden anlıyoruz:

---

(223) Cahit Öztelli,Yunus Emre,(3.Bsk.)İst.1986,s.64

(224) Kemal Eraslan,Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler,Ank.1983,s.38

(225) Kemal Eraslan,a.g.e.,s.46

(226) Bazı araştırmacılar Yunus'un musammat gazelinin olmadığına inanırlar.Bu,doğru değildir.(Meselâ Bkz.Cevdet Kudret,Yunus Emre,(3.Bsk.)İst.1985,s.23-24)Bu anlayış ilmî değildir,aruz aleyhtarlığından kaynaklanmaktadır.

(227) Lamiî,Nefahat Tercemesi,s.691

"Eş'ârı meşhûr-ı 'âlemyândur.Kabaca türkî ibaretlerle gazeliyât ve ilahîyât vè rumûz u esrâr-ı nükatlar söylemişdür." (228)Mollazade,bu cümlesinde İlahîlerin "gazel" tarzında yazıldığını vurgulamış olmaktadır.Bu ibare,Yunus Emre'nin şiirlerinin nasıl anlaşıldığını göstermesi açısından pek mühimdir. Şu da var ki,Yunus İlahîlerini şerheden Niyazî-i Mısrî ve İsmail Hakkı Bursavî gibi mutasavvıfların risalelerinde,"Şerh-i beyt-i Yunus Emre","Şerh-i ebyât-ı Yunus Emre","Şerh-i kelimât-ı Yunus Emre","Şerh-i gazel-i Yunus Emre","Şerh-i güfte-i Yunus Emre","Şerh-i Kaside-i Yunus Emre","Şerh-i nutk-ı Yunus Emre" gibi(229) başlıklar bulunmaktadır.Bu risale başlıklarında "Beyt,Ebyat,Kelimat,Gazel,Güfte,Kaside,Nutk" kelimeleri,Yunus'un şiirlerinin şekil ve mahiyetini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar ve Divan'daki şiirler gözönünde bulundurularak denebilir ki,Yunus Emre,edebiyat tarihimizde,gazel,kaside,nutuk,İlahî veya nefes şairi olarak tanınmıştır.Bu cihetle,yukarıdaki iktibaslarımız arasından Faruk Kadri Timurtaş,Yunus Emre'nin şiirlerinin sekli konusunda en isabetli kararı veren kişidir.Dolayısıyla İlahîlerin koşma tarzında yazılmış olduğunu söyleyenlere biz de katılamıyoruz.Böyle olmakla birlikte, Yunus'umuz,büyük bir dil ve üslûpçu olarak millî hüviyetinden hiç bir şey kaybetmez.O,Türk dilini aruza ciddî bir şekilde adepte eden ve ilk defa millî şiir şeklini gazel ve mesnevîye yaklaştıran,hususiyetle,Yunusça bir edâ yaratan ilk büyük şairimizdir.

3. Nazım Türleri:

Yunus Emre'nin şiirleri umumî kanaata göre,İlahî ve nutuk (230) türünde yazılmıştır.Cönk ve Mecmualara kaydedilen pek çok

---

(228) Mollazade Süleyman Şeyhî,Bahrül-Velaye,vr.143b

(229) Bu başlıklardan bazı örnekler için Bkz.Mustafa Tatçı, Yunus Emre Bibliyografyası,Ank.1988,s.9-12

(230) Nutuk,Kuşadalı İbrahim Halvetî'ye göre,"âriflerin vehbiyatından olan kelâmlarıdır."Şöyle diyor Kuşadalı:"Bazı âriflerin nutuklarında noksan olduğu için İmam-ı Gazalî,İhya-yı Ulûm'da vehbiyâttan kelam etmemiştir."Bkz.Yaşar Nurî Öztürk, Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst.1982,s.65

şiirin başında "İlahî" ser-levhası bulunmaktadır.

Yunus,kendi şiiri için,bir beytinde "nefes" tabirini kullanmaktadır:

Didüm iş bu nefesi 'âşıklar hükmiyile
Bahılluksuz er gerek bir karara turası
(378/6)

Hemen işaret edelim ki,"nefes" mefhumu,Anadolu sufilerinin birçoğu tarafından "İlahî" manasına kullanılmıştır.Bu meyanda mesela Mevlanâ Celaleddin-i Rûmî,kendi sözleri için bu kelimeyi sarfeder.(231)

Yunus Emre Divanı'ndaki şiirler umumîyetle İlahî,nutuk veya nefes kategorilerinde değerlendirilmekle birlikte,şiirler arasında birer-ikişer tane de olsa şu türlere rastlanır;"Münacat,Na't ve İştişfa,Miraciyye,Nasihatnâme,Vücûdnâme, Yaşname, Baharname,Lugaz,Fütüvvetname,vs."

Bu türlere ait örneklerin matla beyitleri şöyledir:

Münacat:(232)

'Aceb bu benüm canum azad ola mı yâ Rab
Yohsa yidi tamuda yana kala mı yâ Rab
(15/1)

Ulu ulu günahlarum yüz komadı bana Çalap
Hiç kimse çâre kılmadı döndüm yine sana Çalap
(16/1)

Na't-İştişfa:

'Işkun ile 'aşıklar yansun yâ Resûlullah
İçüp 'ışkun şarabın kansun ya Resûlullah
(344/1)

Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'ün
'Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'ün
(145/1)

---

(231)Ali Nihat Tarlan,Mevlânâ,İst.1974,s.55 ;Sûfî şiirlere nefes denmesinin sebebi,nefes unsurunun cân âlameti olduğundandır.Cân da Allah'a aittir.Ayrıca,zikir nefesle yapılır..İnsan,her nefeste Allah'ı anmaktadır.İşte bu sebeple sûfî,nefesle İlahî sözleri kasteder.

(232)Bu tür,Musa peygamber'in Allah'a çok yalvarması hadisesine dayandırılabilir.(Bkz.Nisâ Suresi/âyet 164)

Mi'racnâme : (233)

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür hᵛâcem Mi'rāc'a kıgırdı Hak

Vücûdnâme:(234) (134/1)

Ma'nî bahrine ṭalduk vücûd sırrını bulduk
İki cihān serteser cümle vücûdda bulduk

(133/1)

Salatnâme:(235)

Sana direm iy velî tur irte namazına
Eger degilsen öli tur irte namazına

(315/1)

Bana namaz kılmaz diyen ben kıluram namazumı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumı

(349/1)

Nasihatnâme:

Gafil olma aç gözüni haluna bak öleni gör
Kürelik itme dünyede yazuklarun̄ dileni gör

(22/1)

Rızıkiçün gussa yime kimse rızkın kimse yimez
Rızıkiçün gussa yime pâdişâh eksük eylemez

(109/1)

Yaşnāme:(236)

Ata belinden bir zaman anasına düşdi gönül
Hak'dan bize destûr oldı hazîneye düşdi gönül

(152/1)

Bahārnāme:

Yine bu bâd-ı nev-bahar hoş nev'ile esdi yine
Yine kışun sovukluğı fuzûllugın kesdi yine

(312)

---

(233) Bu konu ve şiirin değerlendirmesi için Bkz.Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzûm Mi'racnâmeler, Ank.1987,

(234) Bu konuda Kaygusuz Abdal'dan bir örnek için Bkz.Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal'ın Vücudnamesi Üzerine,Türk Kültürü, s.197 Ank.1979,s.276-283

(235) Bu konuda Kaygusuz Abdal'dan bir örnek için Bkz.Abdurrahman Güzel,Minbernâme ve Salatnâme,Hacettepe Ü.Edebiyat Fak.Der. s.2,Ank.1984,s.29-35

(236) Bu konuda bir araştırma için Bkz.Amil Çelebioğlu,Türk Edebiyatında Yaşnameler,Türklük Araştırmaları Dergisi,s.1,İst. →

Şathiyye:(237)

Çıkdum erik talına anda yidüm üzümi
Bostân ıası kakıyup dir ne yirsin kozumı
(407/1)

Yâ İlahî ger su'âl itsen bana
Bu durur anda cevabum uş sana
(415/1)

İy bana eyü diyen benem kamudan yavuz
Alnumı ay bilürem bu gözlerümi yılduz
(106/1)

Mahşernâme:

Yokdur bende ʿamel taʿat ben nideyiyin neyleyeyin
Kopucak rûz-ı kıyamet ben nideyin ney leyeyin
(275/1)

Bu ne gülecek yirdür aglasana key katı
ʿAzrail seni kovar katı cân ʿalâmâtı
(385/1)

Lugaz:(238)

Gelmeyen gelmedi sapdı secde eyledi tapdı
Bu ʿimâreti kim yapdı bu mülke güleymân nedür
(94/1)

Fütüvvetnâme:

Ben bende seyr ider iken 'aceb sırra irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görün dostı bende gördüm ahî
(370/1)

İy yârânlar iy kardaşlar görün beni n'itdüm ahî
Ere irdüm eri buldum er eteğin tutdum ahî
(399/1)

1984,s.171-172

(237) Mustafa Tatçı,Tasavvuf Edebiyatında Şathiyyat-ı Sûfîyâne Geleneği,Türk Kültürü, s.267,Ank.1985,s.481-487 ;Aynı yazar, Ledünnî Şiirde Şatahat Problemine Dair Notlar,Türk Kültürü, s.280,Ankara 1986,s.500-503

(238) Sadece Bınüshasında mevcut olan bu lügaz'ın cevabı kaydedilmemiştir.Belki "Ruh ve Nefis" olabilir(?)Her mısranın ayrı ayrı cevabı da bulunabilir.Biz ,tasavvufî bir lügaz olarak kaydetmekle yetindik.

C. DİLİ VE SAN'ATI

1.Dili :

Yunus Emre,XIII. yüzyılda,Anadolu sahasında Oğuz Türklerinin konuşup-yazdığı "yazı dili'nin en mühim temsilcisidir.(239) Türkiye Türkçesi'nin tarihî devresinin ilk safhasını teşkil eden ve "Eski Anadolu Türkçesi" adı verilen bu şivenin meydana gelmesinde,Yunus Emre,önemli bir rol oynamıştır.

Yunus'un kullandığı kelime ve ifade kalıpları,mecaz ve ıstılahlar,Türkçe'nin edebîleşmesi yolunda hakîkî bir dönüm noktasıdır.Esasen Yunus'un eserlerinde görülen gramer kaideleri, Sultan Veled'in,Gülşehrî'nin,Ahmed Fakih ve Âşık Paşa gibi o devir mutasavvıf şairlerinin eserlerinde de görülür.(240)Fakat Yunus'un üslûbu,kendine has bir edebîlik,estetik ve edâ taşımaktadır.(241)

Anadolu Selçuklu devleti zamanında din ve ilim dili olarak Arapça;edebiyat dili olarak da Farsça kullanılıyordu.Hatta bu devirde Farsça,saray dili olmuştu.İşte Yunus Emre ve devrinin diğer Türkçe yazan şairleri,sessiz sedasız önemli bir inkılap gerçekleştirmişler;Türkçe'ye dönüş yapmışlardı.(242)

Günümüze intikal etmemekle birlikte,Yunus'un yaşadığı çağ-

---

(239) A.Gölpınarlı,YET,s.113;F.Köprülü,TEİM,231

(240) Necmeddin Hacıeminoğlu,Yunus'un Türkçesi,Atsız Armağanı, İst.1976,s.283-285;Köprülü bu hususta,"Yunus'un dili,Oğuzcanın gelişmiş bir şekli olan eski Anadolu Türkçesinden ibarettir.Fonetik ve vokabüler bakımından O'nun şiirleri Sultan Veled'in, Gülşehrî'nin Ahmed Fakih'in dilinden farklılık göstermez."der. (TEİM,s.292)

(241) Esasen bu konu daha önce bazı müelliflerce belirtilmiştir.Mollazade,Bahrül-Velaye'de "Kendisinden sonra gelen şairler O'nun gibi şiir söylemeğe muvaffak olamamışlardır."(Bkz.Vr.143^{b}) der. Bursavî İ.Hakkı'ya göre "Şeyh Yunus bu lisanın hatemidir. Zira ondan sonra gelen erbâb-ı mezâkın her biri anın mezakı üzerine gitmiş,nazmda ona taklid etmişdir.Pes bu nazm bukadar ki, kelâm-ı Yunus'da ol nazmın ma'nâsı mefkûd ola.Egerçi ki gayrın nazmında asâyiş-i bedii ve selâset-i tâbiî ola."Bkz.Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,vr.41a

(242) Bu konuda Bkz. F.Timurtaş,Yunus Emre'nin Dili Üzerine →

da zengin bir sözlü edebiyatın var olduğu söylenebilir.Daha XII.yüzyılın başından itibaren yazılı bir edebiyatın doğmaya başladığı da şüphesizdir.(243)Yunus Emre ve çağdaşları,Anadolu-da yeni bir edebî dil meydana getirirken halk diline,sözlü ve yazılı edebiyata dayanmışlardır.

Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî'nin pek az Türkçe şiiri vardır. Sultan Veled daha çok Farsça yazmış olmakla beraber,Türkçe şiirler de yazmıştır.Bu yüzyılda,Ahmed Fakih,Şeyyad Hamza ve Dehhanî (vs.) Türkçe yazan şairlerdir.Yunus'un bu şairler içinde müstesna bir yeri vardır.(244)

Yunus'un asıl başarısı,Türkçe'yi san'atkârâne bir üslûpla kullanmasında aranmalıdır.O âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusudur.Türkçe,Yunus'un dilinde estetikleşmiş,canlanıp yayılmıştır.Bu dil,İslâmî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren bir özellik arzeder.(245)

Yunus'un kullandığı dil sadedir.Bununla birlikte O,devrinin Türkçesinde var olan ve halk tarafından da anlaşılan Arapça ve Farsça kelimeleri de kullanmıştır.Zira bu devirde Türkler,İslamî medeniyet dairesine çoktan girmiş; Kur'an'a,Sünnete ve mezhebe hatta tasavvufa ait kültürü ve dili hazmetmişlerdi.

Notlar,II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,II. Cilt,Ank.1982,s.405;Nihat Sami Banarlı,Millî Tekevvünümüzde Yunus Emre'nin Yeri,Kubbealtı Akademi Mecmuası,C.3,s.7,İst.1974, 37-46;Mecdut Mansuroğlu,Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının ilk Mahsulleri,TDED,C.I,s.I,İst.1946,s.9-17;aynı yazar,Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi,TDED,C.4,s.3,İst.1951, s.215-219

(243) Bazı araştırmacılar Batı Türkçe'sinin 13. yüzyılda yazı dili olduğunu söylemektedirler.Bkz.Fahir İz,Yunus Emre'nin Dili, Uluslararası Yunus Emre Semineri-Bildiriler,İst.1971,s.126.

(244) Bkz.F.Timurtaş,a.g.m.,s.406;Mecdut Mansuroğlu,Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının İlk Mahsulleri,s.9-17

(245) Yunus Emre'nin hususiyetle İslamî-Tasavvufî ıstılahların Türkçelerini ilk olarak kullanan bir Türk mutasavvıfı olduğu unutulmamalıdır.Esasen eserimizin tahlil bölümünde bu konu yeri geldikçe dikkat çekilmiştir.

Bu sebeple Yunus'un dili,halkın yabancı olduğu bir dil değil bilakis âşinâsı olduğu bir dildi.Bu yüzden şöhreti geniş bir muhite yayılmıştı.O'nun şiirlerinde;halk söyleyişlerini,deyimleri,Türkçe'ye adapte edilen Farsça ve Arapça kelimeleri,devrin kültürünü yansıtan bilhassa,din-tasavvuf,cemiyet,insan,maddî kültür,kozmik âlem ve devrin tipleriyle,ictimaî ve siyasî düzenini dile getiren ifade ve unsurları bol miktarda bulabiliriz.

Yunus Emre,şiirlerinde bazı Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçe fonetiğe uyarlamıştır:

bicid;becid olmuştur.
berk urmak:balkurmak "
çerâg:çırak "
âşikâre:eşkere "
Fârig: Fârik "
hecâ: hece "
düşvâr:düşgar "
kıbâle:kabala "
tâb-hâne:tavhana "
bismil:mısmıl "
vasıyyet:vasyet "
yârân: yarên "

Yunus Emre Divanı'nda manâları aynı olan Arapça-Farsça kelimelerle Türkçe kelimeler,aynı veya ayrı şiirlerde birlikte kullanılabilmektedir.Bu kelime ikiliği,devrin dil yönüyle de bir istihale devri olduğunu gösterir:

Evliyâ(a) - Eren (t)
Allah (a) - Çalap,Tanrı(t)
Cennet(a) - Uçmak (t)
Cehennem(a) - Tamu (t)
Işk (a) - Sevü(t)
Günah (a)- yazuk(t)
Şarab(a) - Süçi(t)
Mest (f) - Esrük (t)
Münker-Nekir(a) - Soruci (t) (vs.)

Yunus Emre Divanı'nda,günümüzde kullanılmayan pek çok arkaik kelime de mevcuttur.Bazı örnekler şunlardır:

" Arkuru,ög,ötmek,üzmek,ayruk,bezek,kezek,dikçi,ton,genez,

karımak,uçmak,pusarık,tanmak,şeşmek,sagınmak,sınuk,kiçi,esenlemek,tükeli,bayık,iye,sünük,sösmek,utlu,yazu,yazuk,tuş olmak, vs."

Şiirlerde az da olsa, Âyet veya hadislerden iktibaslar bulunmaktadır.(Bkz.İlgili Maddelerin Tahlili)

Yunus Emre,kullandığı dil,üslup ve mücerred unsurlarıyla kendinden sonraki hem Halk,hem de Divan şairlerini hazırlayan kişi olmuştur.Keza O'nun yaşadığı devirde Halk ve Divan edebiyatı ikiliği de yoktu.Edebiyatımızın kaynağı birdi.İnanç ve değerler müşterekti.Bu cihetle Yunus Emre'nin fikrî yönden Mevlânâ,Gülşehrî,Kaygusuz Abdâl,Âşık Paşa veya Ahmed Fakih'ten farklı düşündüğü söylenemez.O'nun asıl farkı,Türkçe'ye getirdiği değişik ses ve kelimelere yüklediği orijinal manâlardadır. O,sade bir dile derin manâlar yüklemesini bilmiştir.Şiirlerde hakim olan üslûp,konuşma üslubudur.Bu hususiyet,İlahîlerin asırlarca dilden dile yaşayıp gelmesinin gerçek sebebidir.

2. San'atı:

Bu bizden öndin gelenler ma'nâyı pinhân didiler
Ben anadan toğmış gibi geldüm ki ʿuryân eyleyem
(173/3)

Yunus Emre,bir Türk-İslam mutasavvıfıdır.O'nun şahsiyetini yoğuran en önemli unsur da tasavvufî hayattır.Bu özelliği esas olmak kaydıyla Yunus,dili,düşünce sistemi,çevresi,değer verdiği maddî ve manevî unsurlar,cemiyet ve otarite anlayışı ile, Türk ve millîdir.Yunus'u incelerken,eserinin şeklî yapısıyla beraber muhtevasını da değerlendirmek gerekir.O'nun dünyasını oluşturan iki mefhum,aşk ve ahlaktır.O,bu fikirleri şiirle ifade ederken sade fakat,derindir.

Yunus Emre'nin idealize ettiği tip,"insan-ı kâmil" tipidir. Varlık,mutasavvıfımıza göre,tek ve mutlak varlık olan Tanrı'dan zuhur edip,yine Tanrı'ya doğru yol alan ve nihayet geldiği aleme geri dönen bir mahiyet arzeder.Varlığın kendisine bağlı,kendisine ait bir vücudu yoktur.Vücut tektir ve o da Tanrı'ya aittir.Yunus'a göre ahlak,insanî olmayan davranışları terk edip İlahî yaradılışa yönelmektir.Ahlakî olmayan davranışlar,Yunus'un lügatına "yaramaz" kelimesiyle girer.Yaramaz davranışların "yarar" davranışlara dönüştürülmesi,insan-ı kamil olmanın esasıdır.

İnsanı insan yapan öz,yaratılışındaki aşk nüvesidir.Aşk, varolmanın sebebidir.

Yunus'u Batılı manâda panteist,mistik veya hümanist kabul etmek doğru değildir.Herşeyden evvel,Yunus'un tasavvufî anlayışı Kur'an-ı Kerim'e,Hz.Peygamber'in davranışlarına klasik mutasavvıfların fikir sistemine dayanır.Yunus'un mutasavvıflığı dinamiktir.O,manevî hayatı cemiyetle iç içe yaşar.İdealize ettiği tipi anlatırken hayattan,tabiattan,çevresinden bazı unsurları mecaz olarak alır.Meselâ dervişi deniz kenarına göçen bir kuşa;kuşun menzilini denize benzetir.

Yunus,çevresinden,tabiattan,insanî değerlerden küçük misaller getirmekle beraber,maddî unsurları gaye olarak ele almamıştır.O'nun gayesi İlâhîdir.Varlığın özü mühimdir.Her şeyin özünde var olan mutlak varlık olunca,varlıklara ve insana verilen değer de Allah'a münhasır olmaktadır.Sevginin temelinde yaratıcı vardır.Bu yüzden,her türlü sevgi insan içindir,diyen hümanistler Yunus'tan ayrı düşünürler.Burada özetle söylemek gerekirse,Yunus'un manevî dünyasına felsefî kavramlarla girilemez!O'nun dünyasına yine kabul ettiği fikrin kavramlarıyla girmek gerekir.(Bu kavramlar Tahlil kısmında değerlendirilmiştir. Bkz.)(246)

Esasen eski kronikçiler,edebiyat ve tabakat âlimleri,tezkire yazarları Yunus'un sanatından bahsederlerken,"tasavvufî şahsiyetini" daima ön plana çıkarmaktadırlar.Bu konuda Lâmiî, şâirin şiirini anlatırken "ser-â-ser esrâr-ı tevhid ve etvâr-ı

---

(246) Yunus'un hümanizması için F.Timurtaş şöyle diyor:"Yunus Emre'nin hümanizmasının kaynağını başka yerlerde aramak manasızdır.O'nda görülen bu insan sevgisi tamamıyla islam dininin esaslarına ve bunu en iyi şekilde tatbik eden Türk milletinin değer hükümlerine dayanmaktadır.Kur'an-ı Kerim'de "Müminler kardeştirler."buyurulmuştur.Hz.Peygamberimizin ise "Ey Allah'ın kulları,hepiniz kardeş olun.","Kendisi için sevdiği şeyi mümin kardeşi için de sevmeyen tam mümin olamaz","Biribirinize kin tutmayınız,biribirinizi kıskanmayınız,biribirinize sırt çevirip alakasız davranmayınız." gibi hadisleri vardır.İslamiyette insanın değeri çok büyüktür...Yunus Emre de,başkaları gibi İslamın anlayışını ve görüşünü,hayat telakkisini anlatmıştır. O'nun büyüklüğü,bunları ifade ediştеki kudretinden ileri gelmektedir." F.Timurtaş,Yunus Emre Üzerine Notlar, Türk Edebiyatı, C.1,İst.1972,s.5,s.6-8

tefrîd ve rumûz u işarettir."(247) demektedir.Âşık Çelebî'ye göre,Tanrı mektebinde okuyan bir ârîftir,Yunus! Şöyle yazıyor: "Lisân-ı kâli,lisân-ı hâle tercemân itmiş abdal ve ebrârdandır. Ve lisân-ı aynıyla izhâr-ı mafi'z-zamîr eden eshâb-ı esrârdandır."(248)Şeyhî Süleymân Köstentili'nin kanaati de bunlardan farklı değildir. 'Yunus,Şeyhî'ye göre,Türkçe ibarelerle gazel ve İlahî tarzında pek çok tasavvufî sırrı izhar etmiştir.(249) Bursalı M.t Tahir'in şu cümleleri,Yunus'un san'atkâr şahsiyetinin çerçevesini çizer:

"İlâhîyat-ı ârifâneleri sâde ve âmiyâne olmakla beraber, gavâmız-ı ilm-i tasavvuf cihetiyle pek çok mezâmîn-i hakikayı câmi' olduğu kendisinden sonra gelen bi'l-çümle urefâ ve kümmelînin teslîm gerdesidir."(250)

Cemil Rif'at'ın şu sözleri de konumuz açısından pek mühimdir:

"Yunus,bugün bile okunması lezzet verecek derecede temiz ve açık bir Türkçe ile yazar.Gazeliyâtının mevzuu,hemen kâmilen derviştiğe,uluhiyete,mürşidliğe,cennet ve cehenneme dairdir.Bütün eserlerinde tasavvufun müsterih ve dünyaya gülen ruhu hissedilir.Bilhassa Yunus Emre mısralarına çok derin ve samimi bir heceyân da vermeğe muvaffak olmuştur ki,bugün bile üzerinden tamam yedi asır geçtiği halde o mısraları tekrar ederken ruhumuzu saran güzelliğin sırrı da budur."(251)

Köprülü'ye göre Yunus'un san'atı "millî"dir.Bu Türk san'atının başlıca iki hususiyeti vardır.Birincisi O'na ahlakî,sofiyâne esaslarını veren İslâmî-nev-eflâtunî unsur;ikincisi,lisânın esası,diğeri şekli teşkil eden bu iki unsur Yunus'un şahsiyetinde biribiriyle o sûretle mecz olmuştur ki,Ondan vücûda gelen o yeni san'at şekli zevk itibariyle tamamen Türk'tür."(252)

---

(247) Lâmiî,Nefahat Tercemesi,s.691

(248) Âşık Çelebî,Meşairü'ş-Şuara,vr.98b

(249) Şeyhî Süleyman Efendi,Bahrül-Velaye,vr.143b

(250) Bursalı Mehmed Tahir,Aydın Vilayetine Mensup...,s.193

(251) Cemil Rifat,Yunus Emre,Mihrab,s.398

(252) F.Köprülü,Yunus Emre,Cumhuriyet Gazetesi,5.Sene,nu:1773, 15 Nisan 1929,s.1

Esasen Köprülü'nün,Yunus'un san'atını oluşturan unsurlardan saydığı "İslamî nev-eflatûnî görüş,Hz.Peygamberden beri yaşanagelen "ledünnî" hayattır.Yunus,bu hayatı ve görüşü,Türke has bir zevk ile ifade etmiştir.(253)Bunu yaparken,sanatını oluşturan bazı karakteristik hususiyetlerden de söz etmek gerekir.Bunlar,samimilik; açıklık ve ilahî bir duyuştur.

Yunus'u okurken,karşımıza sade,masum ve ruhu şefkat dolu bir dervişin İlâhî bir lisanla konuştuğunu hissederiz;zaten bu sebepledir ki,Yunus,daha yaşadığı çağda yayılmış,haklı bir şöhrete kavuşmuştur.(254)

Yunus Emre,Ortaasya'da,Ahmed Yesevî ve dervişlerinin Hikmetleriyle başlayan çığırı,Anadolu'da devam ettirmiştir.Fakat bu devam,taklidî mahiyette değildir.Yunus hikmet geleneğini kendi kabiliyetiyle yoğurmuş orijinal bir şairdir.Bu yüzden O,mektep bir şair olarak tanınmıştır.

Bu mektep şair,klasik sûfî terminolojisini Türkçeleştirmiş, kendisine has mücerred bir sûfî dili geliştirmiştir.Yunus'tan sonra gelen ve Türkçe şiir yazan sufî şairler,Yunus'un kullandığı dili kullanırlar.Meselâ 17.yüzyıl mutasavvıfı Niyazî Mısrî,bu özelliği bir beytiyle açıkça anlatır:

Niyâzî'nin ağzından Yunus durur söyleyen
Herkese çün cân gerek Yunus durur cân bana

İşte,Yunus'u tekke edebiyatı içinde ölümsüzleştiren,müessir kılan şey,kurmuş olduğu yeni bir sufi terminolojisidir.

---

(253) Bkz.F.Köprülü,a.g.m.,s.1;Yine Köprülü,TEİM,adlı eserinde şunları yazar:"Yunus Emre bu yabancı felsefî unsuru Türk zevkinin hususi dehasına göre millî unsurla birleştirdi ve zevk bakımından Acem tasavvufî eserlerinden tamamıyla ayrı bir mahiyette,halkın zevkine uygun bir Türk tasavvuf edebiyatı vücuda geldi.Milletin sînesinde yüzyıllarca kuvvetle yaşayan ve kökünü de ondan alan bu şahsî edebiyatın doğmasında Yunus'un rolü, muhitin ihtiyacını millî bir san'atkâr dehasıyla anlayarak asırların hazırladığı bir takım çeşitli unsurların arasında millî zevki temsil eyleyebilmektedir."(Bkz.s.255)

(254) Köprülü,TEİM,s.333

Tabii,Yunus'un kültürü sadece bu terminoloji ile sınırlı değildir.O'nun Divanı'nda Hint-İran ve Yunan mitolojisinden; efsanevî unsurlardan,âyet ve hadislerden,klasik dönem mutasavvıflarından,halk kahramanlarından bir hayli iktibas vardır.Bu arada,mahallî hayatın O'nda çok canlı olarak izlerini görmekteyiz.(255)

Yunus,Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmesiyle birlikte yaşamaya başladığı kültür değişmelerinin de canlı bir şâhididir.Divan'da,akıncı bir Türk toplumundan ekinci bir Türk toplumuna geçişin reel izlerini görebilmekteyiz.

Mutasavvıfımızın san'atında,didaktizm ile lirizm paraleldir, Bu sebeple şiiri,Mevlanâ'nın şiirine benzemektedir.(256)Şiirlerde görülen didaktizm,insana bıkkınlık verecek derecede değildir.Çünki tabiîve âşıkâne edâ,didaktizmi hissettirmeyecek kadar gelişmiştir.Şerif Aktaş'a göre,Yunus Emre'deki fikrî unsur, duygunun potasında erimiştir.Aktaş,bu konuda şöyle der:

"Yunus'un bütün şiirlerinde fikrî unsur,duygunun potasında, sıcaklığında öylesine eritilmiştir ki,O'nda gerçek manâsıyla fikrî olanı aramak hakikaten Yunus-vârî güzelliğe ihanet etmektir."(257)Yunus,insan tabiatını şiirinin özüne yerleştirmiştir. Yunus'un eserindeki insan,her devirde yeniden yorumlanmaya,dolayısıyla yeniden yaşanmaya açıktır.Öyleyse ondaki lirizmin kaynağı değişik mekan ve zamana göre değişmeyen insanın,bütün zamanları kapsayan ona has duyuş tarzından kaynaklanmaktadır.Yunus'un her şiirinin yorumu,bizi bu noktaya getirir.(258)

Buraya kadar sıraladığımız özellikleri dikkate alacak olur-

---

(255) Bu hususta A.Schimmel şunları yazıyor:"Yunus,büyük bir anlatım ustasıydı,hayallerinin ilhamını veren,sadece geleneğin dağarcığından değil,aynı zamanda Anadolu günlük yaşayışından da kaynaklanır.Yunus'un dizelerinin gerçek tazeliğinin zevkine varmak için uçsuz bucaksız Anadolu yaylalarını tanımak gerekir. Bkz.Tasavvufun Boyutları,s.284

(256) A.Gölpınarlı,YET,s.137

(257) Şerif Aktaş,Yunus Emre'de Lirizmin Kaynağı,Millî Kültür, s.64,Ank.1988,s.2

(258) Şerif Aktaş,a.g.m.,s.5

sak,Yunus'un san'atını şu birkaç noktada toplayabiliriz:

Yunus Emre'nin işlediği tasavvuf,islamî ve insanî (moral) bir tasavvuftur.O,gayesi olan aslını ve Allah'ı ararken, ilâhî değerlere sadık olduğu gibi,cemiyetten de kopmuş değildir.Dolayısıyla şiiri bütün bu hususiyetleri yansıtır.

Yunus,tasavvufî görüşlerini dile getirirken kendi dilini ve terminolojisini kullanır.Bu dili en sade bir biçimde kullandığı halde yüksek bir tefekküre ulaşmıştır.

Şiirlerindeki şekil ve muhteva,kendine has,millî ve İslâmî bir yapı arzeder.

O,insandaki özü bilir.İnsandaki değişmeyeni yakalar,Bunları anlatırken de seçmeye tâbi tutar.San'atı,İlâhî bir ilhama ve ahenge bağlıdır.

Eserlerindeki ses ve ahenk yüksek bir seviyededir.Söyleyiş, orijinaldir.

İşte,bu ve benzeri sebeplerle Yunus,yüzyıllardan beri yaşayan bir İlahî sesin sahibi olmuştur.Nihayet Yunus Emre,ölümsüz bir Türk İslam klasiğidir.

YUNUS EMRE DİVÂNI'NDA DİN VE TASAVVUF

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNUS EMRE DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

I. DİN

A. İTİKAT

1. Allah:

Yunus Emre,"Vücûd birliği"ne inanan bir sûfî olarak,eserinde,Allah'ın varlığı hakkında derin fikirler beyan etmektedir. "Bu dünyada dosttan artuk Yunus nesne sevemedi"(337/1) (.) diyerek,inancını herşeyden evvel "aşk" temeline oturtan Yunus,mutlak varlığa teslimiyetini;

'Âlem düşman olurısa beni dostdan ırımaya
Dost kandayısa ben anda düşmanlık ayırımaya
(337/1)

beytiyle dile getirirken,kendi varlığını,Hakk'ın varlığında "ifnâ" eden bir mutasavvıf kimliğiyle karşımıza çıkar.

Ne var söylenen dilde varlık Hak'undur kulda
Varlığum hep ol ilde ben bunda garîb geldüm
(191/2)

Hatta sadece kendi varlığını değil,bütün varlıkları-ki bunu yetmiş iki millet ta'bîr eder- tevhîd zâviyesinden bakan Yunus Emre,görüşünü şöyle ortaya koyar:

Yitmiş iki millete suçum budur Hak didüm
Korkı hıyanetedür ya ben niçün kızaram
(171/5)

Bu görüş,tevhîd ve tehlîlin sûfîler nazarında bir değerlendirmesidir.Bütün mutasavvıflar gibi Yunus'da,da esas olan "Kelime-i şahadet"tir.O,biraz da Türkçe duyarlılıkla Kelime-i şahadeti "Tanrı birdür Hakdur Resûl" diye çevirirken sûfîyâne bir edâ ile şu yorumu getirir:

Ezelîden dilümde uş Tanrı birdür Hak'dur Resûl
Bunı böyle bilmeziken bir 'aceb makâmdayıdum
(168/2)

Hakikat şu ki,Yunus Emre'de,"İmân-ı tahkikî" Allah'ı birlemek-

---

(.) Tahlil esnasında kullanacağımız bu numaralar,eserin II.Cildinde bulunan şiirlere aittir.Birinci numaralar şiire,ikinci numaralar da beyite delalet etmektedir.

le başlar.Allah'ı bir bilmeyen ve birliğine vâkıf olmayan kişi "imânsız"dır:

Dünyâ içün gussalanan mescid göricek tutınan
Anda imânsuz bulınan Allah'ı bir bilmeyendür
(99/4)

Yüce makamlara ulaşmak,bir olan Tanrı ve Peygamberi ikrâr etmekle mümkündür:

Bir Tanrı'nun peygamberi ben andan aldum haberi
Bir Tanrı vü peygamberi ikrâr iden gelsün berü
(287/4)

Gerçek dost Allah'tır.Allah,gönüllerdedir.Gönüller yapan kişi, Allah'a ulaşır:

Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaya geldüm
(179/2)

"Dosta gidenün yolu gönül içinden geçer."(338/3)Zirâ,Hakk'ın zatî tecellisi gönüldedir.Bu vecihle "Ka'be"ye de benzetilen gönül,mübarektir,mukaddestir:

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bahdı
İki cihan bedbahtı kim gönül yıkarısa
(299/5)

denmesinin sebebi de budur.

İleride daha geniş açıklanacağı gibi,Yunus,gerek Esmaü'l-Hüsna'da ve gerekse Esmaü'l-Hüsna dışında Allah'a ait ne kadar isim,fiil ve sıfat varsa, bunları tamamen "Vahdet-i Vücûd"çu kabuller dairesinden değerlendirir.Fakat bu değerlendirmelerde şer'î hiç bir tezattan söz edilemez.Beyitlerde Esmaü'l-Hüsna'dan şu isimler,doğrudan veya telmih yoluyla zikredilmektedir.(259)"Allâh,Hak,Rahmân,Rahîm,Zâhir,Bâtın,Evvel,Âhir,Rezzâk,Kadir,Zü'l-Celâl,Cemâl,Hâlik,Hayy,Cebbâr,Basîr,Kayyûm,Ganî,Kerîm, Nûr,Gafûr,Kahhâr..."

Bu isimler dışında,beyitlerde,Allah'ın sıfatları ve zatı için kullanılan pek çok isim vardır.Bunların bazıları teşbih, mecaz ve istiare yoluyla işlenmekle birlikte,diyebiliriz ki,

---

(259) Bu isimler için Bkz.Ali Osman Tatlısu,Esmaü'l-Hüsna,Şerhi,İst.1972;İmâm-ı Gazalî,Esmaü'l-Hüsna,(Hzr.M.Ferşat)İst.1987

pek çoğu "Esmaü'l-Hüsna"ya atfen kullanılmaktadır.Mevzu edilen ifadelerden bazıları şunlardır: "Hû,Dost,Sultân,Gül,Leylâ,Maşûk,Çalap,Tanrı,Pâdişâh,Cânân,Hazret,Çalap Tanrı,Şîrîn hulu dilber,Şâh,Âb-ı Hayvân,Genc-i Pinhân,'Iyân,Sübhân,Güneş,Yâr,Cân, Dest-gîr,Üstâd,Cânlar cânı,Cânlara Cân,İnâyet sahibi(ıssı),Hak Çalap,Server,Bâkî,Ulu,Lâ-mekân,Pâdişâh-ı Lem-yezel,Kâdî,Hak Tanrı,Hayyü'l-Bekâ,Dilber,Cevher,Eşkere,Pinhân,Nihân,Ganî Cebbâr, Irahman,Ezel-i Azâl,İş Issı,Sâkî,Nigar,Ulu Hece,Dîdâr,Dildâr, Vâhid,Kadîm,Padişâhlar Pâdişahı,Kâdir-i Künfeyekün,Rabbü'l-Enâm,'Ayıbları örten,Nakkâş,Cebbâr-ı 'Âlem,Sanem,Ma'bûd,Kadîm paşa, Şâh-ı Kerîm,Hudâ,Mennân,Bekâ,Yezdân,Sahib-i Kur'an,But, Bî-kıyâs,Kudret,Şîrîn,Bî-Hadd,Bî-pâyân,Yaradan,Hakk Hazreti, Sevdük,Sultân-ı Cihan, vs."

Bunlara ilaveten,Divan'da,Allah'ın varlığı ve hakikatı ile doğrudan ilgili veya âşıkın Allah'la çeşitli hâl ve makamlardaki münasebetini dile getiren bazı deyim ve ifade kalıplarının kullanıldığı göze çarpar.Bu ifade kalıplarının pek çoğunda görülen mecâzî ve estetik kullanışların varlığı da dikkat çekicidir.Söz konusu deyimlerin bazıları "Yâ Rab,İlâhî" gibi niyâz ifadeleri olduğunu söyleyerek,şu örnekleri kaydediyoruz:

"İlâhî devlet bulmak,Ma'şûk nakşından Kur'ân okumak,Hazrette nâzı geçmek,Çalap Tanrı'nın hâsı olmak,Hakk'a şükür eylemek, Allah'a şükür kılmak,Hak kabul etmek,Hak için bir pûl vermek, Ulu divan,Hak yoluna durmak,Dost ile bilişmek,Hak buyruğu,Hakdan almak,Hak'dan dolmak,Hak korkusu,Pâdşâh dergâhı,Tanrı için, Dost öge(akla) düşmek,Tanrı tanuk,Ene'l-Hak söylemek,Ene'l-Hak şerbetini dost elinden içmek,Dost yüzüni görmek, Gönül alan, Sübhânı çağırmak,Hak yoluna cân feda etmek,Kula Hak'dan nazar olmak,Hak ile Hak olmak,Kudret eli, Mülkünü dost tutmak,Yâ Ganî, Yâ Rab,İlâhî,Allah'a eli irmek,Hak sözünü tutmak,Hak sözü söylemek,Hakk bilür,Gönlü Hakk'a uzanmak,Tanrı evi(gönül için),Hak katına çıkmak,Hakk'a yaramak, Hakk'a yarar kul olmak,Ma'şûk burcunda bitmek,Hakk'a layık dirliği olmak,Minnet şükür yüzbin Hakka,Yidi iklim dutan sultan,Cânı Hakk'a kurban kılmak,Çalap saklamak,Cânı Hakk'a tapmak,İşi Hakk'ıla olmak,Hakk'a mutî' olmak, Hak'dan yana uçmak,Hak yavuz gözlerden ırak etmek,Hakk'a nazı

geçmek,Dükkân ısısı,Tanrı buyruğu ,Rahman çerisi,Dost katına ulaşmak,Dost elinden ölmek,Emanet ıssıyla bilişmek,Hak'tan yana kastetmek,Hak demek,mülk sultanı,Hak'tan emân olmak,Hak şarabı içimek,Hak kapısı(evliyâ huzuru için),Allah'a yarar kul olmak, Dost burcunda cevlan kılmak,Hakk'ın hazinesine girmek,Hak'tan nazar olmak,yüceler yücesi,İşi(hali) Allah'a kalmak,Maşûka yolunda kül olmak,Hazret'de yüzü kara,Dosta gönül vermek,Kudret hazinesi açılmak,Hakk'ın sırrı(evliyâ için),Dost armağanı,vs."

Yunus Emre,Kur'an ve Sünnet verilerinden hareketle,Allah bahsinde ledünnî görüşler dile getirir.Zaman zaman rûhî tecellîlerin verdiği aşk mağlubiyetiyle Hallâc-vârî müşahedelerini şatah kabilinden sözlere döküp taşkın bir edaya da bürünür. O'na göre,Allah;tek kudret ve hüküm sâhibidir.Doğmamış,doğurulmamıştır.Eşi,ortağı ve benzeri yoktur.Yedi iklîmi tutan tek pâdişahtır.Bu yönüyle Tanrı,Mâlikü'l-Mülk"tür.Yeri ve göğü yaratan O'dur,Heybet(azamet) sahibidir:

Senündür pâdişahlık kudretün var
Yaratdun yiri gögi heybetün var

(48/1)

Ezel'de a'mâda yalnız O var idi.ve peygamberler O'nda cân idi. (Bkz.191/15;12/4)Nûr hâlindeki zatı(gizli hazîne)nı görmek isteyince,kendi zatından yarattığı "Cevher"e nazar kıldı.Böylece, zatında bulunan gizli sıfatlar zuhur etmeye başladı.(Bkz.Şiir 249):

Diledi göre yüzin işide kendü sözin
Nazar kıldı bir kezin anda cân virdi bana

(12/6)

Kainattaki görünen sıfatlar,kendi sıfatlarıdır.Dolayısıyla,bütün varlık,O'nun nuruyla kaplıdır.Fakat Hak,zât nurunu sıfatlarıyla gizlediği için zâtıyla değil,sıfatları(nişanları) ile bilinir:

Dünyâ-âhiret ol Hak yir gök toludur mutlak
Hiç gözlere görinmez kim bilür ne nişanda

(328/2)

Sûretler,mutlak zâtın gömlekleridirler;bu noktada,zâtının birliğine mukabil isim ve sıfatlarının çokluğu söz konusu olur:

'Işkıla isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş geyer sûretile bu teni

(395/1)

Dil(söz) O'nun niteliğini belirtemez.Zirâ Allah,bin-bir ad içinde görünür:

Niçe eydebile dil niteliğün
Dile getürmeğe bin-bir adun var

(48/3)

Evvelde var olan yalnız Hak olduğu gibi,âhirde de sadece Hak var olacaktır.(63/4)Yunus,"Hakk'ı dünyada görmek" gerektiğini pek çok beytinde söz konusu eder.(104/7)"İsteridüm Allah'ı buldumısa ne oldı ?"(393/1) diyen mutasavvıf,dost varlığının kendisinde tecellî ettiğini,O'ndan nişan verebileceğini beyân eder:

Dost yolından gider isem gelmekligüm geniz ola
Dost varlığı benümile her dem nişan virügelem

(182/9)

Dost bundadur bellü beyân gördüm dost dîdârın 'ıyân
Bu 'ilm-i hikmeti duyan ider bana dek 'azimi

(349/4)

Allah,"kün"(ol) emriyle (bkz.Âyetler) bütün nesneleri yaratmıştır.Yine (Âhir) bu söz ile herşeyi harâb edecektir.(89/7)Evvel O'dur.Âhir O'dur,Zâhir ve Bâtın O'dur:

Hem evvelsin hem âhir kamu yirlerde zâhir
Hiç makam yokdur sensüz ben niçün göremezin

(256/3)

Keremî boldur.Maddî ve manevî bütün rızıkları veren "Rezzâk"tır. Yerde,gökte hikmetleri sonsuzdur.(369/2)Kadîm sıfatıyla,her varlığın ilkidir.Kullarını,kendisini bildirmek için var etmiştir. Bu yüzden,varlığı "kulları" ile bilinir.(260):

Kul pâdişâhsuz olmaz pâdişah kulsuz değül
Pâdişahı kim bileydi kul itmese yort-savul

(151/1)

Kul ile Hak,"Lâ-ta'ayyün" mertebesi yönüyle vahdet halindedir. (261)Zira varlığın iç yüzü Hak,dış yüzü Halk'tır.Bu sebeple Yu-

---

(260) Bu husus ve 151/1 numaralı beytin şerhi için Bkz.A.Gölpınarlı,Yepyeni Bir Şerh,Yeni Edebiyat Dergisi,C.2,S.11,İst.1971, s.4-5,

(261) Lâ-Taayyün Mertebesi için Bkz.Niyazî-i Mısrî,Şerh-i Esma-i İsna-Aşare,(Hzr.Mustafa Tatçı),Türk Yurdu İst.1988,C.8,s.12,s.28 -32 (Hu ismine bkz.)

nus Emre,kulu,kadîm sıfatı nazarından Hak'la beraber görür.Esasen kulun Tanrı'daki varlığı kadîm hâlidir.(262):

Tanrı kadîm kul kadîm ayrılmadum bir adum
Gör kul kim Tanrı kimdür anlâ iy sâhib-kabûl

(151/3)

Vücûda gelmeyince kimse Hakk'ı bilemez.Dost,didarını,vücuttan gösterir.(397/4)Allah,âleme celâl ve cemâl sıfatlarıyla tecelli eder.Zatî idrak ancak bu sıfatları anlamakla gerçekleşir:

.....
Kimin kâfir idüp kimin müselmân
Anı kimse itmez illâ ol eyler

Kimine derd virür asla inletmez
Kiminün dünyâda derdin bol eyler

Kimi baydur kimi yoksul dime kim
Eger baydur eğer yoksul ol eyler

Kimine bir 'aba virmez kim giye
Kiminün atına atlas çul eyler

Kimini dünyâda hayvan yaratur
Kimini kendine muhlis kul eyler

Kimin elin alur 'Arşa çıkarur
Kimin yire çalar kara kül eyler
.....

(95/7-12)

Allah,dilediğine doğru yolu gösterir.Şeriki yoktur.(89/2) Sıfatlarında, mutlak varlığı(İlahî zâtı)nın sırrı olduğu için, sıfatlarının hakikati dile gelmez.(256/2)Nutfeden Âdem yaratan, yumurtadan kuş türeten,kudret dilini söyleyen(211/2),türlü türlü cünbüşler gösteren,tevfîk ve inayet kılan,varlığını ilm ile Kur'an'da izhâr eden O'dur:

İy kendözini bilmeyen söz ma'nîsin anlamayan
Hak varlığın isterisen uş'ilmile Kur'ân'dadur

(65/5)

---

(262) Bu görüş Muhyiddin-i Arabî gibi Vahdet-i Vücût ehli tarafından geniş olarak açıklanmıştır.Özellikle bkz.Füsûsu'l-Hikem, (Çev. M.Nuri Gençosman) İst.1981

Cümle âlemin gerçek dostudur.Kainatta herşey,çiçek ve kuş,(kendi dilince) hoş avaz ile Hakk'ı zikreder.(28/3)Günah ve hataları bağışlayan,insanları yarlığayan O'dur.Has u ʿam,mutiʿ ve âsi, cümlesi Allah'ın kuludur.(338/2)Yol varana yol verir.Allah güzeldir.Cemali(Vechullah)nin tertibi(sıfatı) dile gelmez.Ancak, cân dudağı O'nun fiillerinden tat(zevk) alabilir:

Dilile kim eydibile anun cemâli tertîbin
Cân tutağı gerek tada anun kılıncı tuzını
(359/3)

Allah'ın acaib(şaşılacak) işleri vardır.Cansızlar,fiilullah'ı anlayamadıkları için bu işleri "düş" sanırlar.(360/3)Herkese sırrını vermez; sırrı anlamaya hak etmek gerekir.Hakk'ın kudretini kavramak için,kişi,kendisine dönmeli,içine yönelmeli ve aslını anlamalıdır.Hakk'ın nuru,baştan ayağa değin insanı ihata etmiştir.Bu hususta şüpheye düşmemek gerekir:

Başdan ayağa değin Hak nuru seni dutmuş
Hak'dan ayru ne vardur kalma güman içinde
(302/11)

İlâhî nûrun kendilerinde tecellî ettiğini bilen uyanık rûhlar, benliklerini Tanrı'ya teslîm etmişlerdir.Herşey aslına dönecektir.(33/10)İnsanın aslı -ki bunu Yunus,cevher,genc veyâ hazine diyebiliyor- Hak'tır:

İy pâdişâh iy pâdişâh uş ben beni virdüm sana
Genc ü hazînem kamusı sensün benüm öndin sona
(8/1)

Yukarıdaki beyitte görüldüğü gibi,Yunus,Tanrı'ya hitabederken "pâdişâh" benzetmesi yapmaktadır.Tanrı-padişâh istiaresinin temelinde,Tanrı'nın tek ve mutlak hüküm sahibi oluşu söz konusudur.Allah,kullarına,kendilerinden daha yakındır.Gaflet ehli bunun farkında değildir.Âşıklar ise,kendilerine "şâh damarından daha yakın olan" Allah'ın varlığının şuurundadırlar:

Sen kim didün yâ Rab bana ben yakınam senden sana
Çün yakınsın benden bana görklü yüzün göster bana
(14/3)

Allah,cemâlini perdelerle gizlemiştir:

Dilde söylenür haberün hergiz bulunmaz eserün
Götür yüzünden perdeyi dîdâruna göyüneyin
(268/7)

Kudret sahibi Allah,emriyle,felekleri döndürür;ay ve güneşi devrettirir.(Şiir 282)İki cihanı kudret eli ile tutar.Hiç kimseO'nun izni olmadan bir adım atamaz.(322/3)Dilerse yoktan var eder;toprağa can verir.Ebedî diri(hayy)dir.Cânlılar O'nun nefesiyle ömür sürebilir.Zâtı,ummana;deryâya,denize benzer.Bu teşbihte zâtî tecellînin ihata edici bir özelliği vardır.Zât ummanı karşısında yaratılmış herşey ırmak veya katre gibidir.Fakat ırmağın da,katrenin de aslı ummandır.Bu cihetle her yaratılmış zat nuruyla kaplanmış birer görüntüdür.(187/1;211/9)

Cemâlî tecellîsi bazan güle benzetilir.Bu benzetmede,gülün latîf görüntüsü,ferahlatıcı özelliği söz konusu olabilir.(95/2) Yine Allah'ın cemali,dilber benzetmesiyle söz konusu edilebilmektedir.Tanrı'nın "Dilber" sıfatıyla tavsifi,zatındaki güzelliğin eşyâ âleminde (sıfatlarıyla) tecellîsindendir.(290/12) Bunun içindir ki, âşık,madde âlemindeki güzelliklerden mutlak varlığa yol bulabilir;mecâzdan hakikate geçebilir.Ne var ki,mecâzî güzelliklerde takılıp kalan kişi,Hârût-Mârût gibi,Zühre-(mecazî sevgili)den geçip (Bkz.) Hakikî sevgiliye dönemez:

Gökdeki Hârût-Mârût ışk içün indi yire
Zühre yüzin göricek unıtdı Rahmân'ını

(398/ 6)

Allah'ın inayeti,rahmeti çoktur. (186/1) Rahmeti göle benzer. Âdem'i dünyada bağışlamış,aziz etmiş(355/9),Halil peygamber'i Nemrud'un âteşinden korumuş,Yusuf'u kuyudan çıkartmış,Eyyûb'un derdine derman olmuş,İsmail'i de azad etmiştir.(Bkz.Peygamberler)Allah,günahları afv eden,bağışlayan tek mağfiret sahibidir. Bütün ins ve cinn,O'nun rahmetine sığınmıştır:

Bu cümle ins ü cinne rahmetünden
'İnâyet vechile hoş himmetün var

(48/6)

Öldüren,dirilten O'dur.Hz.İsâ'yı babasız yaratmıştır.(191/12) Tur'da Mûsâ peygamber'e kelâmıyla tecellî etmiş, yüzünü göstermemiştir.(Bkz.Mûsâ)

Kullar uyurken O uyanıktır.(61/7),sadece Hakk'a münacat edilir.Özellikle namaz ehli âdemler,pâdişahın dergahından (Allah'ın huzurundan) mahrum dönmezler.(109/4)Haşır günü hükmünü gösterecek,mahlûkatı yeniden diriltecektir.Hüküm sahibi oluşu

ile âlemlerin "Kadısı"dır.(9/2)Hükmü,Celâlî tecellîlerindendir.

Andan İsrafîl sur ura ölenler yirinden tura
Mizân-terâzû kurıla hükmini ide Zü'l-Celâl

(153/6)

Sübhan olan Allah,kulun tek sığınağıdır.Dervişler,Hak yoluna durmuş kişiler olarak,O'na yol bulmaya çalışırlar.(167/3)Ölenlerin umusu Hak'tır.(82/8)Düşeni kaldıran,birliğini bildiren, içimize aşk dolduran Hak'tır.(118/7)Bizatihi O'nun varlığı "ışktır:

'Işkdur Hakk'un varlığı yir ü gök ma'mûrlığı
'Işk bizi pertev itdi her biri birümüzden

(233/5)

Âşık,Ma'şûkla beraber devran sürer.(309/2)Hulku Muhammedî olmayan kişi dîdâr göremez.(326/7)Nefsini hayvanî makamlardan kurtaramayan insanlar,dost döşeğine(vahdet makamına) geçemezler.Bu konuda Yunus Emre,"Dost döşeğine geçemez at u katır yahut deve"(2/7) mısraını söyler.

Allah Kur'an'ı,gökten (Kendi zatından) yere indirmiş., (248/3)Kullarına "pîşrev" kılmıştır.(333/3)O'ndan haber soran kişi "erenler gönlüne Ygirmelidir.(372/6) Benliğini terk eden kul; kul iken sultan olur.Bu husus,"Ene'l-Hak" kavramıyla birlikte defalarca zikredilmektedir:

Benligüm benden koyayın senün kohunı duyayın
Bunca zaman ben kul iken sultân olayın bir zaman

(253/7)

Hikmet bilen Hakk'ı bulur.(253/8) O'nun nuru âşıklara her dem hüzûl eder.Nüzûl değmeyen kişi,Hakk'ın huzurundan kovulmuş ve cehennemî bir hayata düçâr olmuştur.(352/1) .

Allah'ın buyruğunu(şerîatı),hususiyetle namaz emrini tutmak,yerine getirmek gerekir.(341/3)Hakk'ın rızasını kazanmak için bir hastaya varıp bir içim su vermek yeterlidir.Bu bir içim su yarın kulların karşısına "Hak şarabı" olarak gelecektir. Yunus Emre'nin,Hak şarabı'ndan maksadı,İlâhî aşk,feyz ve bunların neticesi Allah'a vuslat olsa gerektir.(388/5)Kulun Hak tecellîsine mazhar olabilmesi için gönülden sivâyı çıkarması gerekir:

Hak tecellî kılmağa cân aslını bulmağa
Gönülden sür sivâyı nazarı taşı degül

(164/6)

Hakk'a yararlı kulun gözü "bir"i görür;kulağı "bir"i işitir; dili "bir"i söyler.Ma'şûk,âlemde türlü şekil vè renklerle tecellî etmekle birlikte(73/5),asıl birdir.Kesrette vahdeti gören Yunus,şöyle der:

Yitmiş iki milletün ayagın öpmek gerek
Yaramagçün ma'şûka cümle millete bile

(338/8)

Âşık ve Ma'şuk'un ayrı sıfatlar ve fiiller içinde değerlendirilmesi hatadır.Bu konudaki pek çok beyitten birisi şöyledir:

Gör ma'şûkun ne işdedür 'âşık dahı ol işdedür
İkisi bir sır işdedür iki sanup kalma ırak

(130/3)

Hakk'ın tam mazharı,insân-ı kâmildir.Yunus bu mealde "aslum Hak'dur şekk değül" der.(12/2)Âşıklar,dervişler,insân-ı kâmilin yüzünden (Bkz.Fenafi'ş-Şeyh) Hak cemâline mazhar olurlar. (263)Yunus,Fenâ mertebelerini anlatırken de sık sık bu görüşünü dile getirir.(Bkz.)Fenafi'ş-Şeyh olmadan Fenâfi'l-llâh olunmaz.Bir kaç örnek beyit şöyledir:

Yunus Hak tecellîsın senün yuzunde gordı
Çâre yok ayrılmaga çün sende göründi Hak

(132/9)

Ol birün nûrı bana göründi er yüzinden
Cân gözile ol nûrı ben bunda sora geldüm

(178/3)

'Âşık Yunus sen cânunı Hak yolına eyle fidâ
Ben Şeyhıla buldum Hakk'ı ben gayrı nesne bilmezem

(192/8)

Erenler kapusı Hazret kapusı
Bu tapuya gelen mahrûm gönülmez

(113/10

Anladum kendü hâlumı gözledüm toğru yolumı
Tutdum ulular eteğin Hazrete ben yitdüm ahî

(399/4)

---

(263) Bu konuda Bkz.Abdülhakîm Arvasî,Râbıta-i Şerife,(Sad.Necip Fazıl Kısakürek) İst.1982

Y. K.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Erenler gönlünün "dükkân"a benzetildiği beyitlerde,alış-veriş nesnelerinin, istiare yoluyla "marifet,ilm-i ledün" anlamında kullanıldığı görülür.Allah'ın marifeti,dükkana benzetilen erenler gönlünden dervişlere neşredilmektedir.(Bkz.Erenler):

Erenlerün gönlinde ol sultan dükkân açdı
Niçe bizüm gibiler anda konuban göçdi
(391/1)

İsâ Peygamber,üzerinde yarım iğne bulunduğu için (Bkz.)Hazrete (Allah'a) yol bulamamıştır.(221/5)Şu hâlde,dünyevî şeyler,insanı yoldan mahrum eyler.Hak katında,"has"lardan olmak isteyen kişi,İbrahim Edhem gibi "terk" yolunu seçer,(335/17) miskînliği tercih eder.Yunus'ta miskîn(Bkz.) kelimesi,Fenâfillah anlamında kullanılır.Miskinleri bizzat Allah kendi âlemine çeker. Kendi varlığında yok eder:

Yûnus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl
Zirâ miskîn olanları arzûlayan Çalap durur
(47/7)

Yunus,Hak varlığında yok olmayı,"Ma'şûklığun hil'atini giymek" (365/6) veya "Hak ile Hak olmak"(335/10) deyimleriyle vecizleştirmektedir.

Yunus Emre'ye göre,Allah düşte görülebilir:(264)

Esridi Yunus'un cânı yoldayım illerüm kanı
Yunus düşde gördi seni sayru mısın sağlar mısın
(270/7)

Okumaktan manâ,Hakk'ı bilmektir.(91/2)Ben dervişim deyip yalan dava kılanlar,"yarın Hak didârını" gözleriyle göremeyeceklerdir.(335/11)Gece gündüz Hakk'ı isteyen kişi O'nun her yerde hâzır ve nâzır olduğunu(54/1) bilmek için âşık olmak zorundadır. Nitekim:

Allah benüm didügine virmişdür ʿışk varlığını
Kime bir zerre ʿışk vire Çalap varlığı andadur
(65/6)

Âşık,Elest'te(Bkz.)ve hatta Elest'ten önce Ma'şûkuna âşıktır. (190/7;243/3;33/4)Allah'la olan kişinin işi dâima "ihsan"dır.

---

(264) Bu konuda Bkz. Nihat Keklik,İbnü'l-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak El-Fütûhat El-Mekkiye,C.II , Bölüm A,İst.1974,s.94-95

(238/2)Yunus Emre,dünyada Allah'ın vechini müşahade hususunda üç ayrı tip çizer.Bunlardan birincisi;dost yüzünü göreyim deyip göremez.İkincisi;dost yüzünü görmüş,O'na vâsıl olamamıştır. Üçüncü tip;dost yüzünü görmüş ve Ma'şûka ermiştir:

Kimisi dost yüzin gördi kimi dahi görem dirdi
Âşık Ma'şûkına irdi uş yine bayram eyler
(75/3)

Allah'ın cemâli,yetmiş yedi perdeyle perdelenmiştir.Bunların tamamını kaldırıp "Yakîn" mertebelerini (Bkz.) yaşayarak Cemâl müşahede edilebilir.(Bkz.255/6)Allah aşkı ,âşıkların bağrını yara(baş)lamıştır.(362/1)Bu aşk iledir ki, nuru gözlerden,adı dillerden gitmez.(362/2)İlâhî âşıkın gönlü Allah'ın arşıdır. (362/3)Fonksiyonu yönüyle şaraba benzetilen İlahî aşkı,âşıklar Rablerinin elinden içerler.Bu sebeple âşıkların kasdettikleri "sâkî",Allah'tır:

Yunus imdi söyle Hakk'ı Allah oldı sana sâkî
Gider gönüldeki şeki elündeki menkûr nedür
(56/12)

Vay bu ayrılık firakı dünyâ kime kaldı bâkî
Hak Çalab'um olmış sâkî kadeh sunar kullarına
(345/2)

Yunus,Allah'ın gaybî(zat) hüviyetini anlatırken bir beytinde "Dost burcu" benzetmesini yapar.Aşıkların "fenâfillah" hallerinde de bu âleme mensup oldukları işlenir:

Dost burcında toğmış iken niçün ırak varmak bana
Ol muhabbet feleğinde her sabah çevürü gelem
(182/5)

Yunus Emre,İnsândaki ruh ve diğer İlahî kuvvetler için bir istiare ile "Rahman çerisi" tabirini kullanır.Bu güçler ile insan, nefsî ve şeytânî vasıflarını perişan eder.Bir savaş istiaresinin resmedildiği bu mecaz yüklü beyit şöyledir:

Cânum üzere turdı Rahmân çerîsin dirdi
Şeytân ilini urdı key yagma tarâş oldı
(394/2)

Yunus Emre'nin kendisine has mecazlarından birisi de "Ulu hece" tabiridir.İlahî zat için kullanılan bu tabir;

Dört kitabun ma'nîsin okıdum tahsîl kıldum
'Işka gelicek gördüm bir ulu hece imiş
(124/9)

beytinde görüleceği üzere,dört kitapla birlikte ele alınır.(Bkz. Kitaplar)Dört kiap ile kasdedilen remiz,sûfilerin işaret ettikleri tevhid makamlarıdır.İncil isimler tevhidine,Zebûr fiiller tevhidine,Tevrat sıfatlar tevhidine,Kur'an ise Zat tevhidine delalet eder.(265)Yunus'un,"ulu hece"den maksadı,elif harfi olup,bu da,Kur'an'a,Allah'a,kısacası tevhide işârettir.Kur'an, zât âleminden tecellî eden bir kitaptır.Yunus Emre,yukarıdaki beytiyle,"tevhid makamlarını tamamladığını söylemek istiyor.

Yine Yunus Emre,Allah'ın zatî âlemi için "pâdişâh iklimi" şeklinde bir mecaz daha kullanmaktadır:

Bundan böylesi bilgil pâdişâh iklîmidür
Dört yanum dîdâr oldı gör ne hûb yire geldüm
(178/12)

Zât âlemi,sûfî hayatında "Bekâ-ender-bekâ" denen makamda manen idrak edilmesi gereken bir âlemdir.Yunus Emre de,bu makam için aynı ta'bîri kullanmıştır. (200/3)Mutasavvıfımız bir beytinde "pâdişah dergahı" terkibiyle "Allah'ın huzuru"nu ifade eder. Yine,uluhiyyet âlemi,yüceliği cihetiyle "kal'a"ya benzetilmekte, "pâdişâh kal'ası" tabir edilmektedir.(64/3)Yunus'a göre,evliyanın vatanı "pâdişâh kal'ası"dır.Tecellîsi güneş gibi âşikâr olmuştur.Bu tecellî karşısında âşıkın hâli buluta benzetilir.(73/7) Bulut(nefis perdesi) tecellîye mâni olur.Allah'ın Cebbârlığı kul'a mukabil kal'a burcu gibidir.(56/10)Rahmeti hayat veren ve temizleyen suya veya göle benzetilir.Hak,suya benzeyen rahmeti ile gönüllerdeki kiri(masivâyı) yıkar.(230/5)

"Hak turağı gönülde/âyâtı var Kur'an'da" (378/9) diyen şair, Tanrı'yı kendisinde arar.Beşerî benliği terk edenler,Yunus'a göre,İlâhî benliği bulurlar."Bir ben vardur bende benden içerü" dediği mısra'daki ikinci ben "Hak"tır.(Ayrıca Bkz.103/1) Dostu içinde bulanlar,çoklukta tekliği görürler:

---

(265) Bkz.Abdülkerim Cilî,İnsan-ı Kâmil,(çev.A.Akçiçek),I.Bsk., İst.1974,s.337-393

Az bakmagıl sen çoğa çün dost içünden doğa
Varlığuñ sayğıl yoğa bunca ne haber gerek
(135/14)

Yunus;vücud birliğine inanan bir mutasavvıftır.O,İlahî benliğin tam tecellîsi olarak "insân-ı kâmil"i görmektedir.Âdem'den anlaşılması gereken de "insan-ı kâmil"dir.(266)Kâmil insân,mutlak tasarruf sahibidir.Allah'ın isim,fiil ve sıfatları onda toplanmıştır.Yunus'a göre kâmil insan,Allah'ın sırrıdır.Allah'ı yerde gökte,şurda burda aramak gereksizdir.Allah,k insan-ı kamilde gizlidir ve ancak,bu insana[illegible] intisap etmekle bulunabilir:

Çok cehd idüp istedüm yir ü gögi aradum
Hiç mekânda bulmadum buldum insân içinde
(339/3)

Allah,kendi nurunu olgun insanın alnına yerleştirmiştir.(267) (Bkz.286/4)Bu insana verilen tasarruf,o kadar yücedir ki,kendi hususiyetlerini anlatan bir kâmilin,Allah'ın diliyle konuştuğu görülür.Esasen bu makamda kul-sultan ikiliğinden söz edilemez. (268)Bu hâl tam bir vahdet-i vücud hâlidir.Yunus Emre,özellikle

---

(266) Bu özellik umumîdir.Mesela 17.Yüzyıl Sufilerinden Niyazî Mısrî bir beytinde Adem-İnsan-ı kâmil ilişkisinden bahsederken,

Âdemliğini her kim bulduysa O'dur Âdem
Yoksa görünen sûret bir gölge imiş ancak

diyor.Bkz.Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,İst.1982,s.115

(267) Bu konu tarikatlar tarihinde "Râbıta"yla alakalıdır.Bkz. Yaşar Nuri Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst.1982,Rabıta Bahsi.

(268) Şeyhü'l-Ekber "Bir vakit olur ki kul şüphesiz Rab olur. Başka bir vakitte de iftirasız kulluk derekesine iner."der.(Bkz. Füsûsü'l-Hikem,İst.1981,s.57,Buna benzer bir ifadesi de şudur: "İsim nasıl müsemmanın aynıysa,aynı şekilde abd dahi Mevlâ'nın aynıdır."Nihat Keklik,İbnül-Arabînin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak El-Fütûhat-El-Mekkiye,C.II,Bölüm B,İst.1980,s.435 Yunus Emre'nin konuyla ilgili görüşleri Şeyhü'l-Ekber'den farklı değildir.O da bir vakit kulun Mevlâ olduğunu söyler:

Bunca yıl bunca zaman biz işitdük bî-gümân
Çalap kendü sun'ından ere Tanrılık kıldı.
(367/2)

"benem" redifiyle biten şiirlerinde ʿabd ile maʿbûdun birlik halini anlatır.Bu konunun fenafillah makamıyla alakasını tekrar hatırlatarak bir kaç örnek veriyoruz:

Hem bâtınam hem zâhirem hem evvelem hem âhirem
Bu cümlesini yaradup hem tertîbi kılan benem
(211/8)

Ol Kadîr-i Kün-feyekûn lutfedici Sübhân benem
Kesmedin rizkını viren cümlelere sultân benem
(211/1)

Gâh hâlis ü gâh muhlis olam uş Furkan'ıla
Gah Rahmani'r-rahîm ya Hayy u yâ Mennân olam
(201/43)

Kar yagduran buz tonduran hayvanlarun rızkın viren
Şöyle bilün ol mahlûka ol Rahîm ü Rahman benem
(193/7)

Benüm Hakk'un kudret eli benüm belî 'ışk bülbüli
Söyleyüp her türlü dili halka haber viren benem
(193/11)

"Allah" bahsinde şüphesiz en çok sözü edilebilecek hususlardan birisi,Allah ve Resûlünün münasebetleridir.(Bkz.Muhammed)Yunus Emre,beyitlerinde "Hz. Peygamber'in,İlâhî haberleri Allah'ın Cebrail adlı tercümanı vasıtasıyla aldığını (86/4) (269),Çalab'ın gönderdiği Burak ile Mirâc'a çıktığını ve bunun Hakk'ın davetine icabet olduğunu(134/1),Mi'râc'ta,perdesiz Allah'la konuştuğunu(134/3),Muhammed'in Hakk'ı bildiğini ve kendinde gördüğünü (379/4)Çalab'ın,Muhammed'in canını nûrdan yarattığını, O'nu âlemlere rahmet olarak gönderdiğini (145/1) ve Habîbüm diye övdüğünü söyler.

Allah,Muhammedî nûru yetmiş bin yıl önceden yaratmıştır. Esasen yaratılan bu nur,zât-ı ulûhiyetin âşık olduğu kendi nurudur.(Küntü Kenz):

Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammed'i
Hak kendü 'âşık oldı bahane bir yılduzdan
(233/8)

---

(269) Yunus bir başka beytinde Hz.Peygamber'in vasıtasız olarak Allah'tan vahy alabildiğini söyler.(Bkz.21/5)

Esas olan Nûr-ı Muhammedî'dir.Hz.Peygamber,Allah'a ulaşmada bir vesile ve vâsıtadır.Yunus Emre'ye göre Nûr-ı Muhammedî,insanî hakikattir.Her varlığın özünde de bu vardır.

Hülasa edecek olursak,Yunus'a göre Allah,Muhammedî nûr,insân-ı kâmil ve gönül üçgeni içinde kavranabilecek İlahî bir nûrdur.Mekansızlık âleminde gönülleri taht edinmiştir.Vücud şehrindeki tahtın sahibi O'dur:

Bu vücûdum şehrine her dem giresüm gelür
İçindeki Sultan'uñ yüzin göresüm gelür

(46/1)

Bütün varlık Hakk'ındır:

Dervîş Ene'l-Hak dirse nola ʿaceb mi
Hep varlık Hakk'undur ʿalâ küllî hâl

(156/5)

2. Melekler:

Melekler,semâ ehlidirler.Bulundukları âlem,melekût âlemidir. Melekût âlemi için "melekler mülkü"(201/31) de denilir.

Divan'da,melekler için, melek'in çokluğu olan "melâik" kelimesi kullanıldığı gibi,"ferişteh" veya "firişteh" isimleri de zikredilmektedir.

Latîf olan ve nurdan yaratılan (270) melekler,beyitlerde iki ayrı zaviyeden ele alınmışlardır;birincisi,melekler Âdem'e baş indirmişlerdir.Bu açıdan Âdem,(insân-ı kâmil) meleklerden üstündür:

Ben ol kimseyem ki Ferişteh baş indürür
Allah'ile ʿahdüm var ol ʿahdümi güderem

(220/2)

İkincisi , melekler,insan ile Allah arasında-hususiyetle seyr ü sülûk esnasında- vâsıta olan nuranî güçler olarak ele alınmaktadır.Böyle olunca derviş,seyr-i afâkîye girip,feleklerde bulunan meleklerden dileklerde bulunabilir:

Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyem
Gâhı 'arş u şemsile gerdûn olam gerdân olam

(201/2)

---

(270) Süleymân Âteş,İnsan ve İnsan Üstü,(Ruh-Melek-Cin-İnsan), İst.1985,s.20-31

Dervîş,seyr-i âfâkîde âdemîlikten çıkıp(yani varlık elbisesinden soyunup) melekût âlemine geçebilir,melekleşebilir.Yunus'un, "Âdemîlikten çıkam,uçam melekler mülküne" (201/31) dediği mısrada bu fikir vardır.

İnsân,yaratılış tertibi yönüyle meleklerden öncedir.Hatta, bu hususu kâmil insan yönüyle düşünürsek,"yaradanın mülkünde" hep var olan bir varlıktır insan!(Bkz.172/2;196/10):

Yire bünyâd urulmadın yir gök melâik tolmadın
Levh ü kalem çalınmadın mülk-i yaradandayıdum
(169/2)

Nefsî insan,kendisini tanıyıp melaik'ten yukarı(Lâhûtî âlem)yı seyrân edemez:

Men ʿarefe nefsehu dirsin illâ degülsin
Melâikden yukarı seyrân arzû kılursın
(255/2)

Yunus'a göre,gökteki meleklerin herbirisi bir cünbüştedir.Melekler zikir ehlidirler.(177/5)İnsanlarla münasebetleri vardır.(301/8),Hususiyetle zikir meclislerinde erenlerle birlikte zikrederler:

Mevlânâ sohbetinde sâzıla ʿişret oldı
Ârif maʿnâya taldı çün biledür ferişte
(301/7)

Dervişlerin sohbetine müştak olan(arzu duyan) ve dervişlerin adlarını anan melekler için:

Ay u güneş müştâk durur dervîşlerün sohbetine
Firiştehler tesbîh okur zikir ider dervîşleri
(374/2)

denmektedir.Bu semâvî varlıklar da,dîv;perî,ve ins gibi,Hakk'ı severler.Hûrî ve melek,Hakk'ın huzurunda "hayran" dururlar:

Dîv ü perî ins ü melek sever seni her mahlûkât
Hayrân olup ileyünde turmış durur Hûr u melek
(144/4)

Âdem peygamber'in bedeni,Azrail tarafından getirilen toprağın dört melek tarafından yoğrulmasıyla yaratılmıştır:

Azrail gökden indi bir avuç toprak aldı
Dört ferişte yoğurdı bir peygamber eyledi
(355/5)

Bütün melekler Allah'ın emri ile Âdem'e secde etmişlerdi.Azazil bu secdeye kibredip karşı geldi.(Bkz.İblis mad.)Allah,İblis(Aza-

zil)in davasını yalanladığı gibi,O'nu azaba müstahak kıldı.(47/5) :

Secde geldi Âdeme eydür inün kademe
Cümle firişte indi 'Azâzil dura kaldı

(367/9)

Hz.Peygamber,Mi'râc'a çıktığı zaman bütün gökler,meleklerle dolmuştu.(271)Hangi âleme geldiği açık olarak belirtilmemekle birlikte,Kaynaklara göre "Sidre"ye gelen Hz.Peygamber,melekler tarafından karşılanmış,Burak'tan indirilerek na'lini döndürülmüştür :

Ferişteler geldiler Burak'dan indürdiler
Na'lini döndürdiler ol dem yüridi yayak

(134/11)

Yunus Emre,dört büyük melekten de bahseder.Bu meleklerin,Cebrail,İsrafil,Mikâ'il ve 'Azrâil gibi meşhur isimleriyle anıldığını görürüz.Hepsi için şairimiz "Dört ferişte"(355/5) veya "Kerrûb" (201/19) ifadelerini de kullanır.Bazan hepsinin ismini arka arkaya sıralar.Bir yerde Yunus-ul insan-ı kâmil ağzıyla- Kerrûbiyân'ın,insanın bâtınî güçlerini oluşturduğunu imâ eder:

Bakan benem gören benem alan benem viren benem
Ne Cebrâil ne Mikâil İsrâfil'i kılan benem

(212/2)

Hz.Peygamber'in Mi'râcı'nın telmih edildiği ve mürşid-i kâmilin Hızır istiaresiyle anıldığı bir beyitte,"Kerrûb"un -Hususiyetle Cebrail'in-,ledünnî sırdan haberdâr olduğu bahis mevzuudur:

Değmeler bu sırra irmezler ledünnîdür 'aziz
Hızrı koyup yolda ben kerrûb'ıla gerdân olam

(201/19)

Divân'da,Mikâil bir tek beyitte ismen zikredilmektedir.(Bkz. yukarıda 212/2)Diğer büyük meleklerle,Kirâmen kâtibîn ve Münker-Nekir hakkındaki görüşleri aşağıda teker teker ele alacağız:

a.Cebrâil:

---

(271) Süleymân Ateş,a.g.e.,s.25

Dört büyük melekten biri olan Cebrâil,beyitlerde Cibrîl, Cebrâil-i Mürsel,Elçi isimleriyle de anılmaktadır.En mühim vasfı Hz.Peygamber'in tercümânı,Allah'ın elçisi oluşudur.(86/4) O'nun ismi,genellikle Mi'râc hadisesinin anlatıldığı beyitlerde zikredilir.Allah,Hz. Peygamber'i Mi'râc'a davet için Cebrail'i -Burak'la beraber- göndermiştir.Cebrâil Hz.Peygamber'e geldiğinde "Hocâm " diye hitap eder:

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür Hvocam Mi'râc'a kıgurdı Hak
(134/1)

Cebrâil'den bahsedilirken hil'âtının,gözünün ve yüzünün de zikredilmesi,O'nun,insân sûretinde görülmesi fikrinden kaynaklanır.Buna göre,Cebrail'in gözü gevher,hil'atı nûr,yüzü ise aktır:

Gitdi Cibrîl Hazreti getürdi Burak atı
Nûrdanıdı hil'âtı gözi gevher yüzi ak
(134/4)

Cibrîl,Divan'da,kanatlı ve uçan bir varlık tasavvuruyla işlenir.(173/6)Dervîşin gönlü bir yönüyle Cebrâil'e dönüktür.(49/13)Aşıkla Ma'şûk ,halvet hâlinde iken,Cebrâil,arada "hicâb"tır. (47/3)Yunus'a göre Tanrı,âşıkın münacatına vâsıtasız karşılık verir.Cebrâil araya giremez:

Anun gibi ma'şuk anun haberini kim getürür
Cebrâil-i Mürsel sığmaz anda olıcak münâcât
(21/5)

Allah'ın elçisi Cebrâil,dervişe,Hakk'ın davetini bildirir.Buna mukâbil derviş,yârin(Hakk'ın) huzuruna merkepten inip yayan varmak ister.Tabiatıyla Yunus Emre'nin Mi'râc motifinde zikrettiği merkep,"Burak"tır.Burak ise,cismânî âlemle ruhanî âlem arasında İlâhî bir vâsıtadır:

Yârimden elçi gelür cânumdan ulak diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür
(46/9)

b. İsrafil:

İsrâfil,kıyamet gününü,haşır ve neşri sûruyla haber verecek olan melektir.Kıyâmet günü,elindeki sûru birinci üfürüşünde bütün cânlılar ölecek;yeryüzü devşirilecek,ber ü bahr (kara ve deniz) harap olup feleğin çarkı bozulacaktır:

İsrafil sûrı ura yir yüzi divşürile
Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla
(306/1)

Sûrun ikinci üflenişiyle,cümle mahlûkat dirilecektir:

İsrafil sûrın urıcak mahlûkât turu gelicek
Senüñ ününden artuk kulaġum işitmeye
(3/8)

Mizân,terazî,soru-hesâp ve haşır,İsrafil'in ikinci sûru üfleyişinden sonradır (Bkz.138/2;153/6;385/6):

İsrâfil sûrını ura cümle mahlûk turı gele
Dirilüben haşre vara anda kadı Sübhân ola
(9/2)

İkinci sûrun üflenişinde her sûret kendi nefsini arayacak ve o makamda haşr olunacaktır.Yunus,O gün,kendisi için "Tapduk gele ol dem dile" diyerek müntesibi olduğu mürşid-i kâmilden meded bekler.(317/10)Esasen Yunus Emre,İsrafil'in ve üfladiği surdan ledünnî manalar çıkarır.Bu manâlar,"Bekâ" makamıyla alakalıdır. İsrafil ve sûr,insan vücudundan taşra değildir:

Mûsâ'nuñ aġduğu Tûr'ı yohsa Beytü'l-Ma'mûr'ı
İsrâfil çalduğı sûrı cümle vücûdda bulduk
(133/5)

c. Azrâil:

Ölüm meleği Azrail için iki beyitte "cân alıcı" bir beyitte de "dernek dağıtan" sıfatları kullanılır.

Azrail, emaneti(cânı) almaya geldiğinde,insan kimseden meded umamaz.(6/2)Görenin aklı başından gider.Cânını almaya geldiği kişiye aman vermez.(6/3)

Âdem yaratılmadan toprağını yerden alıp,dört melekle birlikte yoğurmuştur.(355/5)

Ölüm için "Azrail pençesi" denilmekte ve ayrıca,"Azrail eli irmek,Azrail hamle kılmak,Azrail pençesine döymek,Azrail kasdetmek" gibi,konuyla ilgili deyimler de zikredilmektedir.Dünyâ Çalab'ın fermânıyla dönen bir değirmen;Azrail,Allah'ın isteğiyle icrâda bulunan bir değirmencidir.Öğütülen daneler ise "cân"lar olacaktır:

Dünyâ bir değirmendür ol Çalab'a fermandur
'Azrail'dür dimişler ol unı öğüdene
(313/2)

Divân'ın pek çok beytinde zikredilen Azrail mefhumu,diğer meleklerde olduğu gibi,insandaki bâtınî bir güç olarak ele alınır.Hususiyetle İnsân-ı kâmil makamı cihetinden bu melek,yine, insan-ı kâmil'in emrindedir.Bu mes'elenin Bekâ makamıyla alakalı olduğunu tekrar hatırlatalım:

'Azrail gelmez cânuma sorucı gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum
(176/3)

Azrail,insanın tenine kasdeder.(311/6)Cânı,kula Hak verdiğine göre,cân Hak'tan başkasına teslîm edilemez.Cânı Hakk'a teslim etmek,Allah'a vasıl olmak anlamında kullanılmaktadır.(Bkz.181/9;210/3;173/5):

Bana cânı sen virdün 'Azrail'e bildürdün
Senden artuk kimseye emânet viremezin
(256/6)

'Azrail ne kişidür kasd idesi cânuma
Ben emânet ıssıyla anda bitrişüp geldüm
(181/9)

ç. Kirâmen Kâtibîn:

Yunus Emre Divanı'nda zikredilen meleklerden diğer ikisi, "Kirâmen kâtibîn" denilen meleklerdir.Kur'an'da da bu adla anılan ve "Oysa yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar sizi gözetlemektedir."(272) âyetiyle varlıkları bildirilen yazıcılar için mutasavvıfımız şöyle diyor:

Ol ferişteler adı Kirâmen Kâtibîndür
Yazmakdan usanmazlar armazlar yaz u kışda
(301/9)

Bu meleklerden birisi insanın sağ omuzunda,diğeri sol omuzundadır.Sağdaki,hayır işleri yazar;soldaki şer cünbüştedir:

Birisi sağ omzunda birisi sol omzunda
Birisi hayrun yazar birisi şer cünbişde
(301/10)

İnsân,kendinin,kirâmen kâtibîn tarafından gözetlendiğinin farkında değildir.(301/12)Yunus,bu melekler için "Kâğıtları ; mürekkepleri tükenmez,kalemleri aşınmaz."(301/11) demektedir.

---

(272) Bkz.İnfitâr Sûresi/Âyet 10-12

Kâtipler[illegible],insanın iyi kötü hâllerini sürekli kaydeden ve tanık olan melekler olduğu için,bu meleklere bir beyitte "Tanuklar" da denebilmektedir.(44/6)

d. Münker-Nekir:

Öldükten sonra kabir hayatında görülecek olan iki sorucu melektir.(Bkz.Ölüm Maddesi)

Münker-Nekir için,beyitlerde "İki firişteh"(385/4) ve "Soruca"(72/4;176/3) terkip ve sıfatları da zikredilmektedir.Âşıkların kabirlerine sorucular gelmez.(176/3)O'nların soruları, ölen kişileredir.(385/3)Soracakları ilk soru,"Tanrı'n kimdür?" (72/4) şeklinde olacaktır.Âşıklar,bu sorulara kolaylıkla cevap verirler.(210/5)Cevap veremeyenlerin günahları liste hâlinde o kişinin boynuna asılacaktır.(385/4)Dünyada cümle muradı terk edenler,Münker-Nekir'in sorularına muhatap olmazlar.(21/6)

Gerçekte Yunus Emre'ye göre,sorucu meleklerden kinaye,kişinin iyi ve kötü 'amelleridir.'Ameli dosta layık olanın sorucularla işi kalmaz:

Kamılarun 'amelidür Münker-Nekir olup gelen
Benüm ʿamelüm dostıdı ʿamelümi tuta varam
(205/8)

e. Hârût-Mârût:

İsrailiyât'ta oldukça geniş rivayetlere bürünmüş olan Hârût-Mârût (273),Kur'ân'ın bir âyetinde (Bkz. Bakara/102) anılmaktadır.Yunus,iki beytinde doğrudan,bir beytinde de "melâik" adıyla bu meleklerden bahseder,Yunus'un bu bahislerinde her iki melek,mecâzî aşk ve dünyevî ihtiraslara takılıp kalan kişileri sembolize ederler.Harut ve Marut'un âşık oldukları zühre,macazî aşk ve dünya sevgisinin-kısacası kesretin- istiaresidir:

Gökdeki Hârût-Mârût ʿışk içün indi yire
Zühre yüzin göricek unutdı Rahmân'ını
(398/6)

Hârût ve Mârut,yeryüzüne inmeden önce,Allah katında yaşayan iki ferişte'dir:

---

(273) Bkz.Abdullah Aydemir,Tefsîrde İsrailiyât,Ankara 1979,s. 136-161

Gör Hârût-Mârût neyidi Hazret'de ferişteyidi
Nasîbin 'ışka aldurup makamın zühreye vire
(307/3)

3. Kitâplar:

Divan'da dört İlahî kitaptan söz edilmektedir.Mutasavvıfımıza göre her İlahî kitap,manevî birer makama delalet etmektedir.Bu anlayış çerçevesinde,semavî kitaplar,insân-ı Kâmil vücûdundan hariçte değildir.Bunlar,yaşanan birer mertebeden ibarettir:

Tevrât'ıla İncil'i Zebûr'ıla Furkan'ı
Bunlardagı beyânı cümle vücûdda bulduk
(133/6)

Tevrat ve Zebûr,iktibas ettiğimiz bu beyitten başka bir yerde doğrudan zikredilmez.Fakat,İncil'den iki ayrı beyitte daha bahis vardır.İncil,Ruhbân(bkz.)lar tarafından okunur.Gönül,seyr esnasında rûhban olup incil okur.Rûhbân'ın gönül için benzetme unsuru olması tamamen mücerrettir.Zira gönül, manen terakki veya tenezzül edebilir.Burada rûhban,gönlün tevhid makamlarını yaşarken konaklayacağı bir menzil olarak düşünülmektedir :

Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur
(49/10)

Fenafillah makamlarını yaşayan sâlik kendi sırrını İncil'de ve Kur'ân'da görünce-ki bu iki kitap isim ve zat tevhidlerine işarettir.- kendisinin İncil ve Kur'ân olduğunu söyleyebilir:

Gördüm gögin meleklerin her biri bir cünbişdedür
Hak Çalab'un zikrin ider İncil ü hem Kur'ân benem
(177/5)

Yunus Emre'de,kalıplaşmış ve derin manâlar yüklenmiş bir "dört kitap"terkibi mevcuttur.(Bkz.Allah maddesi)Dört kitapla,muhakkak Dâvûd'a indirilen Zebûr,Mûsâ'ya indirilen Tevrât,İsâ'ya indirilen İncil ve Hz.Peygamber'e indirilen Kur'ân(Furkân) söz konusudur.Fakat bu kitaplardan gaye,ledünnî ve manevîdir.Dört kitabın da kendi vücûdunda olduğunu söyleyen Yunus,(bkz.133/6) bir makama gelir (Ahadiyet) bütün kitapları yazanın ve Kur'ânda da yazılanın kendisi olduğunu söyler.Dolayısıyla mutasavvıfımıza göre Kur'an insanın,insan Kur'ân'ın hakikatidir:

Halk içinde dirlik düzen dört kitabı toğru yazan
Aġ üstine kara dizen ol yazılan Kur'ân benem
(193/8)

Dört kitap,tefsîr okuyup,şerh etmekle anlaşılmaz.Hatta şerh etmek isteyenler âsî de olabilirler.(38/5)Beğler,kâdılar,sultanlar,müderrisler vs. dört kitabı anlayamazlar.Zira O'nlar,aşktan mahrumdurlar.Bu kitâplar ise aşk ile anlaşılabilirler.(371/2)Aşk hanendeleri dört kitabı okumadan aşkı tatmışlar,ezelden derslerini öğrenmişlerdir.(169/7)Hakikatte bu kitapları anlamak zor değildir;varlıklara bir göz ile bakmak(tevhid-i zâtî) düşmanda dostu,zehirde panzehiri görmek,hülasa çokluktaki tek nuru idrak etmek,dört kitabı bilmek demektir:

Sen seni ne sanursañ ayruġa da anı san
Dört kitâbuñ ma'nîsi budur eğer varısa
(299/6)

Dervîşleri sevmeyen gökten inen kitabı bin kez okuyup-hatmetse Allah'ın cemâlini göremez.(374/8)Erenlere münkir olanlar da,aynı durumdadırlar.(10/4)

Dört kitabın manâsı bir elifte toplanmıştır.Bu husus,"aşka gelince" idrak olunur.(124/9)Elif'ten murat,zât-ı mutlak,yahut Kur'an'dır.Yunus bu harf için sembolik olarak "ulu hece" terkibini de kullanmaktadır.Esasen uzun okunan elif,dört sülûk makamını gösterir.Terkibin Ulu hece denmesindeki espri bu olmalıdır:

Dört kitâbun ma'nîsin okıdum tahsîl kıldum
'Işka gelicek gördüm bir ulu heceyimiş
(124/9)

Tevhid sırrı dört kitapta toplanmıştır.Zatî tevhid ise,elifle anlatılmıştır.Zâhiren elif-be okumakla elifin sırrına vakıf olmak mümkün değildir:

Dört kitâbuñ ma'nisi bellüdür bir elifde
Sen elif dirsün hoca mânîsi ne dimekdür
(91/4)

Âşık,dört kitabın manâsının bir elif'te toplandığına inanmıştır.Bundan dolayı "elif" der,başka birşey -bâ- demez. "Bâ"

dan maksat,kesrettir.(274)

Dört kitâbun ma'nîsi tamamdur bir elifde
Ba didürmen siz bana bâ diyicek azaram
(171/3)

Yunus Emre'nin beyitlerdeki işaretlerine göre,Kur'ân-ı Kerim, gökten inen Allah buyruğu bir kitâptır.(248/3;57/3) Âşıkların pîşrevi(mürşidi)dir:(333/3)

Kaf tağı zerrem değil ay u güneş bana kul
Aslum Hak'dur şek değül mürşiddür Kur'ân bana
(12/2)

Hakk'ın varlığı- Varlığın iç yüzü- Kur'ân'da gizlidir.(65/5) Gerçek ümmet,Kur'ân yolundan sapmaz.Kur'an'dan ayrılıp bid'atlar peşinden gitmez:

Gönül tolu zulmetdür işledügi bid'âtdür
Bu niçesi ümmetdür Kur'ân yolına girmez
(115/4)

Kur'an'da,Hakk'ın durağının "gönül" olduğu beyan edilir.(378/9) Âşıklar,Kur'ân adına and içerler ve "And içerem Kur'ân'ıla" derler.(219/2)Bir beyitte,Hz.Osman'ın gönlünün Kur'ân'la dolu olduğu söylenir.(Bkz.Hz.Osman)Kur'ân'da,kabir azabından bahsedilir.(313/9)İmân ve Kur'ân,insana son menzilde yoldaş olur. Kur'ân'da,kulların kâhil olup oturmamaları,tevbe etmeleri ve sakınıp âmele dönmeleri buyurulmuştur.(Bkz.Âyetler)(137/8) Yunus,zamanından şikayet ettiği bir şiirinde,Kur'an'a da kulak tutulmadığından yakınır:

Okınan Kur'ân'a kulak tutulmaz
Şeytânlar semirdi kuvvetli oldı
(387/2)

---

(274) Niyâzî-i Mısrî bir beytinde "Niyâzî taht-ı bâ'da oldı nokta/Âli'nin sırrına olalı mahrem" diyerek,Hz.Ali'den mervî "nokta şerhine telmihan "bâ" hecesinden bahseder.Bâ'nın noktası vahdeti,teknesi ise kesreti(halkı) gösterir.Yunus Emre de,"Bâ didürmen siz bana/bâ diyicek azaram" derken vahdetten kesrete düşmekle yaşanacak olan acı hali dile getiriyor.(Meselenin izahı için Bkz.Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,İst.1982,s.156

Kur'ân'ın Furkân sıfatı,sülûk makamlarının anlatıldığı bir şiirde zikredilmektedir:

Gah hâlis ü gah muhlis olam uş Furkân'ıla
Gah Rahmanı'rrahîm yâ Hayy u yâ Mennân olam
(201/43)

İki ayrı beyitte,Kur'ân ilmi"veya "ilm-i kitâp"terkipleri geçmekte ve bunlarla "kelâm ilmi" kasdedilmektedir(339/2):

Gâib işin kim bilür meger Kur'ân ilminden
Yûnus içdi esridi ol gevher denizinden
(249/5)

Kur'ân,âşıkın gönlünde gizli sırlardan ibarettir.(121/3)Âşıklar,Kur'ân'ı,ma'şûk nakşından okurlar.Maşûk nakşı ile,insân-ı kâmilin manevî yüzü yahut,çokluk âlemindeki tecellîler kasdedilmiş olabilir:

Halâl kıldı ma'şûka âşık kendi kanını
Ma'şûk nakşından okur her âşık Kur'ân'ını
(398/1)

Vahdet telakkisi içinde,Kur'an'ı okuyan ve okunan Kur'ân,ayrı şeyler değildir.Mutasavvıfımız bu görüşünü "Kur'ân okuyan kendi,kendi Kur'ân içinde" (302/8) mısraıyla dile getirir.Gerçekte,kâmil insanın hüviyeti daimî bir vahdet haliyle açıklanabilir.Bu insan,ne zaman vücuda gelirse gelsin,O hep "Üstadda Kur'an'da"dır:

Benüm gibi bu cihana yüz bin gelürse az ola
Benüm gelişüm şimdidür Üstadda Kur'ândayıdum
(169/6)

Yunus,daha yüksek bir ifade ile,"İncil ve Kur'ân"ın kendisi olduğunu da söyler.(177/5)Divan'da iki ayrı beyitte,sadece "kitap" ismiyle "aşk"a işâret edilmektedir.Aşk kitabının sûreleri,aşkın halleridir.Sureler(haller) gönülde yazılıdır.Gönül kitabından okuyanlar,İlâhî aşkı anlamışlardır.(37/4)

Âlimler kitâp düzer karayı aka yazar
Gönüllerde yazılur bu kitabuñ sûresi
(378/7)

Kur'ân'ın yedi çeşit okunuşu vardır ve bu okunuşlara uygun bir bir şekilde gönderilmiştir.Bu inanca telmih edilerek "Yedi mushaf" tabiri kullanılır:

Okıdun yidi Muṣḥafı ṭâ'at gösterürsün ṣâfi
Çünki 'amel eylemedün gerekse var yüz bin okı
(366/5)

4. Peygamberler:

Peygamberlerden umumî olarak "enbiyâ,nebî,cânlar,haslar," şeklinde bahsedilir.Gelmiş-geçmiş bütün peygamberlerin sayıları "yüz yiğirmi dört biñ"dir.(233/3;48/12)

Yüz yigirmi dört bin hâsı dört yüz kırk dört ṭabakası
Devlet makâmında ol gün ulu hanedândayıdum
(172/3)

Peygamberler henüz yokken;Hz.Âdem yaratılmadan önce,Hz.Muhammed'in nûru(=yıldız) var idi.(233/9)Diğer peygamberler bu nûrdan varedilmiş olduğu için,Muhammed,"peygamberler serveri" dir.(311/2)Muhammed'in gölünde(=Nûr-ı Muhammedî) yetmiş bin Peygamber mevcuttur.(143/3)Peygamberler,âlem yaratılmadan cânlar hâlinde mevcuttur.(191/15)İlk yaratılan Peygamber Âdem'dir:

Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrı balkıdı içimüzden
(233/6)

Muhammedî nûr(Ahmed),Âdem atadan beri velî,enbiyâ ve nebî'de görülegelmiştir.(233/7)Allah'ın inayeti olmasa,hiç bir peygamber şefâatçi olamaz.(380/7)Dîdâr isteyenler,dünyayı bırakmalıdırlar.Velîler ve Nebîler bunu öğütlemişlerdir.(39/2)Peygamberler aşka giriftâr olup gelmişlerdir.(262/7)Bütün yaratılmışlar gibi enbiya da,dünyada bâkî değildir.(262/7)

a. Âdem Peygamber(Âdem Sâfî):

Âdem.bir nutfeden yaratılmıştır.(211/2)Nutfenin yapısında dört unsur mevcuttur.Yunus,bu unsurlar için "dört âlet" demektedir:

Ṭoprağı kadarladı sûreti ḥat bağladı
Durgurdı dört âleti adın insân eyledi
(358/3)

Âdem ve nesli bir tek ma'denden yaratılmıştır.(358/4)Bu ma'den, tabiî olarak "nûr-ı Muhammedî"dir.Beyitlerde Âdem'in cismi için "Âdem donu"tabiri kullanılır.İnsân-ı kâmil,aslında mutlak

zat'ta iken,Âdem donu giyip mülke kadem basmıştır.(195/7)Meleklerin Âdem'e secde ile emr olunmaları,O'ndaki İlahî nûr tecellîsindendir.(367/9)Âzâzil'in Âdem'e secde etmemesi,bu nûru görememesindendir.Allah'ın İlahî isimleri Âdem'e öğretmesi sebebiyle,Âdem,insân-ı kâmil için model olmuştur.Yunus'un,"Hak ere benüm didi varlığın erde kodı"(84/5) gibi beyitlerinin arka planında bu gerçek vardır.İnsân-ı kâmil'in varlığı,Âdem ve Havvâdan da öncedir.(233/2):

Çalap 'ışkı cândaydı bu bilişlik andaydı
Âdem-Havvâ kandaydı biz anunla yâr iken
(243/3)

Ol yıldız ki varıdı kandaydı Âdem cânı
Yâ bunca peygamberler anılmadan ağızdan
(233/9)

Bir yerde "Altı bin yidi yüzi yıldan geçen Âdemi"(256/25) dille getiren Yunus,bu peygamberin vücûda geldiği yılı da belirlemiş olmaktadır.

Yunus Emre'de [illegible] Âdem,ıstılahî manada kullanılmaktadır.(195/3;201/40)Buna göre kelime,İnsan-ı kâmil demektir.Zira, tevhidi kavrayan ilk kişi âdemdir:

Tevhidimiş cümle 'âlem tevhidi bilendür Âdem
Bu tevhidi inkâr iden öz cânına düşmanımış
(125/6)

Âdem'in yaratılmasıyla murad edilen,Muhammedî nûrun zuhûrudur. Bu nûr,Âdem'in alnında tecellî etmiştir.Âlem'in yaratılması ve nüvesinde de,nûr-ı Muhammedî söz konusudur:

Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrı balkıdı içümüzden
(233/6)

Et ü deri büründüm geldüm size göründüm
Adumı Âdem kodum andan zuhûra geldüm (x)
(178/8)

Allah meleklere,Âdeme secde etmelerini emrettiği zaman,'Azazil

---

(x) Bu beyitin birinci mısraı ;

"Et ü deri büründüm Yunus diye göründüm"

şeklinde kaydedile gelmiştir.Yukarıya aldığımız beyit,en eski yazmalardaki şekliyle alınmıştır. (Bkz.II.Cilt,dipnot)

bu emre karşı gelmişti .Zira İblis(Azâzil)e göre,Âdem topraktan;kendisi ise od(âteş)dan yaratılmıştı:(356/1)

Âdem toprakdan'ıdı 'Azāzil oddanıdı
İşitdük 'Azâzil'i Âdem'e bakdı güldi
(367/8)

İblis,Âdem'in bâtınına bakmamıştı:(356/2)

Zâhir gördi Âdem'ün bâtınına bakmadı
Bilmedi kim Âdem'i halka server eyledi
(356/3)

Bunun üzerine İblis,Hakk'ın huzurundan kovuldu;la'netlendi.(12/5)Bu hâdiseden sonra Âdem'e düşman olan İblis,türlü hilelerle O'nu ve evladını kandırmak istedi.Esasen Âdem'in göbeğinden yaratılan İblis (356/7) insana nasıl yaklaşacağını da biliyordu. Bir sürü fitneler çıkarmaya başladı.(356/4)

Allah,Âdem'i cennete -Havva ile birlikte- koyduğunda "Yeyiniz,içiniz,lakin şu ağaca yaklaşmayınız."dedi.Bir yolunu bulup Cennet'e giren şeytan,yasaklanan meyveyi(buğday)(275) Âdem-le Havva'ya yedirdi:

Miskîn Âdem yañıldı uçmakda buğday yidi
İşi Hak'dan bilenler şeytân'dan tutmayalar
(57/8)

Âdem ve Havvâ'nın Cennet'den sürülmesi,bu vak'adan sonradır.(191/6)Artık bundan sonra Âdem, "Âsi Âdem" adıyla anılacaktır. (415/3)

Cennetten dünyaya kovulan Âdem,(243/4)tevbe etti,yalvardı, üç yüz yıl ağladı.(326/2)(276)

Buraya kadar sıralanan Adem-Havva ve Azazil ile ilgili kıssaların muhakkak bir de ledünnî mana ve mahiyeti vardır.Bu mana,insanın insan-ı kâmil olana kadar başından geçen serüvenle ilgilidir.(Bkz.180/3)

Âdem bahsinde işlenen orijinal bir motif de,Âdem devrinin (şeriatinin) Musâ kavliyle(şeriatıyla) son bulmuş olmasıdır. (356/8)Bundan başka,insan-ı kamil'in telmih edildiği bir beyit-

(275) Dîvân'da sadece "buğday" zikrediliyor,meyve denmiyor.
(276) Pek çoğu Kur'ân'da zikredilen bu kıssaları için bkz.Ahmed Cevdet Paşa,Kısas-ı Enbiya,(Hzr.Mahir İz),II.Bsk.Ank.1985,s.3-4

te,Âdem,Arapça heceleriyle "elif","dal","mim" şeklinde anılır: "Girem denize gark olam ne elif ü mim-dal olam"(213/2)denilen bu beyitte,deniz vahdeti,Elif-dal-mim (Âdem) de,vücûdu temsil eder.Denizde gark olan kişinin vücudu birliğe dönüşür.

Divanda,iki ayrı beyitte de "Miskîn Âdem oğlanı" ibaresi geçmektedir ki,konuyla doğrudan alakası yoktur.(76/1,388/3)

b.Şit Peygamber:

Şit,Âdem'in oğludur."Bahşiş" manasına gelen Şit kelimesi, Hâbil'e karşılık olarak Âdem peygamber'e bağışlandığı için bu peygamber'e ad olmuştur.Yunus Emre,seyr ü sülûkta, Şit olup bez dokuduğunu söyleyerek,'O'nun dokumacı olduğunu belirtmiş olur:

Ben oldum İdris-i derzî Şit oldum tokıdum bizi
Dâvûd'un görklü avâzı âh idüp nâlişe geldüm
(224/4)

c.İdrîs Peygamber:

Şit'in oğludur.İlk yazıyı yazan kişi olarak bilinir.Bir beyitte,icadettiği san'at olan terziliği söz konusu edilir:

Ben oldum İdrîs-i derzî Şit oldum dokudum bizi
Dâvûd'un görklü avâzı âh idüp nâlişe geldüm
(224/4)

ç.Nûh Peygamber:

Nûh Peygamber,uzun ömürlü oluşu ve tufan hadisesiyle anılmaktadır.Âşık(Sâlik)ın sülûk makamlarından birini temsîl eder:

Bin yıl cefâ çekmeyince Nûh gibi
Tûfânında gemiye bindürmeye
(326/4)

Nûh oldum Tûfân içün çok dürüşdüm diniçün
Dînüme dönmeyeni suya gark idüp geldüm
(191/7)

Kâmil insan,Nûha tufan verenin kendisi olduğunu beyân eder.Bu cihetle tufan,sülûk esnasında,vücûdta meydana gelen manevî bir istihâledir.(168/6):

Ben bu yiri yaradıcak yir üstine gök turıcak
Ulu deniz mevc urıcak Nûh'a tûfân viren benem
(195/2)

d. İbrahim Peygamber:

Allah'ın sevgi ve dostluğunu kazandığı için "Hâlil,Hâlilullah" lakabıyla anılır.İbrahim Peygamber,yıldızlara tapan kavmini Allah'a davet edince,Bâbil hükümdârı olan Nemrûd,O'nu âteşe attırdı.

Nemrud'daki sûret kılan İbrâhim'i oda atan
Bir kılını yandurmayan od u kül ü reyhân benem
(199/4)

Nemrud'un âteşi,İbrahim Peygamber'i yakmaz.Allah'ın inayetiyle İbrahim bir mucize gösterir,âteş gülzâra döner.(187/8)

Hakk'un ʿinâyeti çokdur arar kullarına dâim
Allah Hâlil'i sakladı Nemrud oda atmış iken
(273/3)

İbrâhîm'e Nemrûd odın ʿışkdur gülistân eyleyen
ʿIşkdan çün irdi bir nazar gülzâr oldı nâr olmadı
(386/6)

Bir rivayete göre Kaʿbe'yi ilk defa bünyâd vuran Hz.İbrahim'dir.(277)Yunus'un,"İbrahim'ile Mekke'ye bünyâd bıraġandayıdım"(168/7) mısraı,bu mevzuda söylenmiştir.Başka bir yerde İbrahim'den, oğlu İsmail'i kurban etmek istemesiyle söz edilir:

İbrahim Hâlil geldi Kaʿbe'ye bünyâd urdı
Oğlına bıçak çaldı İsmâil kurbân kanı
(396/3)

Beyitlerde Hâlilullâh,sâlik için bir benzetme unsuru olarak ele alınır.Sâlik,Allah'ın muhabbetini kazanmak -Hâlil olmak- istiyorsa,nefsini horlamalıdır.Ancak bu şekilde İsmail gibi kurbana erişebilir.İsmail'in nefis; kurbânın nefis terki ve Hakk'a yakınlık anlamında -iki manâda- ele alındığı bir beyit şöyledir:

Gâyet hôr u hakîr ol başda Hâlil olasın
İsmâil gibi sen de kurbâna irişince
(309/3)

Divân'ın bir beytinde Hâlil peygamber'in,mallarını hayır işler-

---

(277) Diğer bir rivayette,Ka'be,ilk defa Hz.Âdem tarafından yapılmıştır.Bkz.Abdullah Aydemir,Tefsîr'de İsrâiliyât,Ank.1979, s.299-300:Ahmed Bicân,Envarü'l-Âşıkîn,İst.1973,c.I,s.142-144

de kullandığı,bunun aksine Kârûn'un zengin olduğu halde hayır-hasenat yapmayıp,dünyada da bir rahat bulamadan ölüp gittiği dile getirilmiştir.(216/3) Bir başka beyitte,Halil Peygamber'in hullesinden bahsedilir.(282/3)

İbrahim,-diğer peygamberler gibi-Muhammed peygamberin varlığına bir delildir.(12/8)Seyr ü sülûkla alakalı bir şiirde Hâlilullah'ın ismi de zikredilir.Şiirin ilk üç beyti şöyledir:

Bir ay gördüm bu gice kamu burclardan yüce
Esritdi gönlüm cânum bilmezem hâlüm niçe

Nûr Muhammed nûrudur Hâlilullah sırrıdur
Sanasın kim açıldı Uçmak'dan bir deriçe

Ol ayun şuʿlesinden ʿālem münevver oldı
Gönlümdeki çerâgı uyardı ulu ḥᵛōca

(342/1-3)

Bu beyitlerde,mutasavvıfımız,İbrahim Peygamber'in Kur'ân'da anlatılan müşâhede ve rü'yetinden mülhem,kendi makamını ortaya koyar.Tasavvufî ıstılahatta bu makama "Rüyet Makamı" veya "Ibrahim Makamı" da denilmektedir.Kur'ân'da bu husus,şöyle işlenmektedir.

"Yakînen bilenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu göstermiştik.Gece basınca bir yıldız görmüştü: İşte,bu benim Rabbim dedi.Yıldız batınca,batanları sevmem,dedi.Ayı doğarken görünce,İşte bu benim Rabbim,dedi.Batınca,Rabbim beni doğruya erişkirmeseydi and olsun ki,sapıklardan olurdum,dedi.Güneşi doğarken görünce,İşte bu benim Rabbim,bu daha büyük,dedi.Batınca,"Ey milletim!Doğrusu ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana dostoğru çevirdim,ben puta tapanlardan değilim." (En'am sûresi/âyet 75-79)

Yukarıdaki şiirde Yunus'un bahsettiği "ay" sembolü,İbrahim'in gördüğü "ay"dan başka birşey değildir.Bu "ay" manevî olup, kalb gözüyle alakalıdır.Seyr ü sülûk esnasında bu müşahedenin yeri "beşinci esma"dır.(278) Söz konusu şiirdeki üçüncü beyit-

---

(278) Halvetî meşayıhından Niyazî-i Mısrî(Ölm.1694),İrfan Sofraları(Ank.1971) adlı eserinde İbrahim Peygamber'in rüyetiyle ilgili âyetlerin yorumunu,kendi sülûkundaki müşahedesiyle ya-

te Yunus'un bahsettiği "Ulu hoca" mürşidi "Tapduk Emre"dir. Hülasa olarak belirtelim ki, "Halilullah sırrı" olarak nitelendirilen "ay" Nûr-ı Muhammedî'nin beşinci makamdaki müşahede ve timsalinden ibarettir.

e.İsmâil Peygamber:

Beyitlerde, babası İbrahim Peygamber tarafından -Arafat'ta- (187/11) kurban edilmek istenmesiyle anılan İsmail, Salik için bir timsaltir. İsmail Peygamber, teslimiyet ve sıtkın da sem-

---

par. Bu yorum, adeta Yunus'un yukarıdaki şiirinin şerhi gibidir. Şöyle diyor Mısrî:

"....Nihayet bin altmış senesi Muharrem ayının son gününde dördüncü cuma gecesinde sülûk esnasında uyanık iken bir de gördüm ki evin içinde karşımda bir yıldız, O'nu baş gözümle gördüğümü zannettim de, gözümü yomdum. Baktım ki, hayır, yine öylegörünüyor. Gözümü açtım, yine önceki gibi karşımda. O zaman anladım ki, bu, kalb gözüyle görülüyor. Birkaç gün o yıldız gözümden kaybolmadı. Sonra büyüdü, büyüdü. Ay kadar oldu. Bir kaç gün de böyle devam etti. Sonra git gide büyüdü güneş kadar oldu. Bir kaç gün de böyle gittikten sonra yine yavaş yavaş büyüdü, yükseldi, altı ciheti kapladı. İlk gördüğüm zamandaki ıstırabım, kalb çalkantım, nûrun genişleyip altı yönü kaplayıncaya kadar yavaş yavaş, tamamen dinmişti. Artık bundan sonra cesetle mücadele ve riyazet yapamadım. Kalb ve ruh ile bunların durumlarına uygun şekilde mücahedeye devam ettim. Bu hali şeyhim, gözbebeğim Elmalılı Ümmî Sinân'a söyledim. Dedi ki: "İbrahim A.S.dan kalan beşinci menzilin hali budur. Bu menzil O'nun ilk makamı idi. O'nun ilk menzili, ittiba bereketiyle Muhammed Aleyhisselam'ın Ümmeti için beşinci menzil oldu. Fakat, Allah'ın Resûlü için bir makam yoktur. Bütün makamlar O'nun ayakları altında bir tek adımdan ibarettir. Sonra buyurdu:

"Seni İbrahim Aleyhisselam'a lütfettiği Sırat-ı Mustakim'e ileten ve seni O'nun izinde gittiğin için O'na vâris kılan Allah'a hamdolsun. Sonra şu âyeti okudu : Gece O'nu örtünce bir yıldız gördü." (Bkz.s.36-38)

bolü olmuştur(168/8;396/3).Allah,İsmail gibi kurban olmayan insana gökten koç indirmez.Bu motifte zikredilen koç mefhumu, İsmail'in nefsinin temessülüdür:

Kurbân olmayınca İsmâil gibi
Kimse içün gökden koç indürmeye

(326/5)

İsmail Peygamber'e gönderilen kurbân'dan gaye "nefs" olduğu gibi;nefsin kurban olması hâlinde bu mefhuma verilecek manâ, Allah'a yakın olmaktır.Zirâ,kurbân kelimesi aynı zamanda "kurbiyet"e işarettir.Şu beyitte, "kurban" lafzıyla ilgili belirttiğimiz ikili manâ mevcuttur.:(Ayrıca Bkz.46/7)

Gâyet hôr u hâkir ol başda Hâlil olasın
İsmail gibi sen de kurbân a irişince

(309/3)

Hemen işaret edelim ki,yukarıdaki beyitte "Halil" kurbiyetin remzidir.Şu halde,beyitte,kurban olan-nefsini feda eden-kurbiyete ulaşır,şeklinde bir manâ vardır.

Yunus Emre,"devriyye-i 'arşiyye" türündeki iki ayrı şiirinde,kemâl noktasından "makam-ı İsmail"i seyreder(279):

Şimdi adum Yunus durur ol demde İsmail idi
Ol dost içün Arafat'a kurbân olup çıkan benem

(187/11)

İsmail'e çaldum bıçak bıçak ana kâr itmedi
Hak beni azad eyledi koçıla kurbandayıdum

(168/8)

f. Ya'kûb:

Ya'kûp Peygamber hemen bütün beyitlerde oğlu Yusuf'la beraber ele alınır.O,evlatları içinde en çok Yusuf'u severdi.Kardeşleri,Yusuf'u kuyuya atınca,Ya'kûp,derdinden göz yaşları döktü,ayrılık acılarıyla kıvrandı.(168/9;228/2;309/4) O kadar ağladı ki,gözleri görmez oldu.(379/8):

---

(279) Bu beytin geçtiği şiir,A.Gölpınarlı'ya göre İsmail Emre (?) adlı bir şairindir.Bkz.Yunus Emre ve Tasavvuf,İst.1961,s. 348.Araştırmalarımızda bu isimde bir şaire rastlamadık.Bize göre bu şiir,bir devriyye-i arşiyyedir.Yunus'un İsmail'den gayesi de,Sülûku esnasında yaşadığı "Makam-ı İsmail"dir.

Ya'kûb'ı agladup aldun gözlerin
Yûsuf'i Mısr'un sen itdün sultânı

(379/8)

Ya'kup,hasreti ve gözyaşı sebebiyle,âşıkların,gam ve hüznün sembolü oldu.Yunus,"aşk,bazan Yûsuf-ı Ken'ân,bazan da Ya'kub gözünde kan yaş olur." mealindeki beytiyle ,Yakûb'u İlahî aşk için bir benzetme unsuru olarak değerlendirir.(90/6)

Orijinal bir beyitte,mutasavvıf, Yusuf ve Yakûb'un tasavvufî manâlarını verir.Buna göre,Yakûp, âşıkın kesretteki hâli,Yusuf ise vahdetteki hâlidir.Hakikatte vahdet âleminde ne Yusuf vardır,ne Yakup!

Bu 'âlem-i kesretde sen Yûsuf-u ben Ya'kûb
Ol 'âlem-i vahdetde ne Yûsuf u ne Ken'ân

(260/4)

Nihayet işaret edelim ki,Yakûp, salikin sülûkunda yaşaması gereken bir mertebeden ibarettir.Bunu teyit eden bir beyit şudur:(Ayrıca Bkz.199/3,228/2,309/4)

Yusuf'ıla ben kuyıda yatdum bile çekdüm cezâ
Ya'kûb'ıla çok ağladum bulınca figândayıdum

(168/9)

g. Yûsuf Peygamber:

Hz.Yakûb'un oğlu olan Yûsuf,beyitlerde "Yûsuf,Yusuf-ı Ken'an Yûsuf-sıfat,Yusuf-ı Ken'ân-ı 'Işk" isim ve terkipleriyle anılır.

Yusuf,güzelliği ve Ken'ân'dan Mısır'a gelip sultân oluşu ile kesretten vahdete ulaşan insân-ı kâmil için bir benzetilen olur.Yusuf'un hayatı etrafında teşekkül eden kıssalardan bazıları şunlardır:

Kardeşleri tarafından götürülüp kuyuya atılan Yusuf için, babası Yakûp ; çok ağlamış,ayrılık acısıyla kıvranmıştır.(228/2);168/9):

Yûsuf'ıla câha inen terâzuya altun uran
Keffesine basaduran Mısır ıssı sultân benem

(195/4)

Yûsuf'un kuyudan çıkarılıp bazirgâna satılması da,bir kaç beyitte zikredilmektedir.(273/4;310/3)Daha sonra,Mısır sarayının maliye nazırı tarafından satın alınan Yûsuf,güzelliğiyle

dikkat çekmişti.Mısır sultanının karısı Zalihâ,Yûsuf'u elde etmek istemiş,Yusuf Zaliha'nın teklifini kabul etmeyince de iftiraya uğramış,zindana atılmıştı:

Ne gördi Züleyhâ Yûsuf yüzinde
İşi efgân olupdur ʿışḳ elinden

(245/8)

Hâlil'ün hullesi Ya'kûb'un âhı
Yûsuf'un bendile zindânı sensin

(282/3)

Zindanda,"fazl-ı Rahman" isteyen Yusuf (228/2) Allah'ın inayetiyle buradan kurtulur.O'nun zindandan kurtuluşu,kul iken sultan,kesrette iken vahdette oluşu demektir.(273/4;379/8):

Kim ki istedi buldı kulluġı tamam oldı
Key Mısr'a sulṭân oldı Yûsuf-ı Ken'ân kanı

(396/5)

Yûsuf,vahdet makamının bir sembolüdür.(260/4)Atıldığı kuyu,ruhun tecellî ettiği bedenden ibarettir.Bu telakkiye göre Yusuf da,rûhu temsil eder.Seyr ü sülûkun, vücuttan ruha yapılan bir yolculuk olduğu hatırlanırsa,Yusuf'un "kul iken sultan olması"nın ledünnî manâsı da ortaya çıkar.Yunus'ta,Yusuf peygamber'in "sultân" olduktan sonraki hâli(379/8) bu yorum çerçevesinde ele alınır.Dolayısıyla Yusuf,insân-ı kâmil veya mürşid için bir benzetme/makam olur:(219/4):

Yüzünde gün tutılur ay toġmaya utanur
Gören heybete kalur Yûsuf-ı Kenʿân mısın

(257/4)

Gelün biz varalum Yûsuf'ı görelüm
Cemâli ḫonından bin açlar toyalar

(62/2)

Yusuf'un güzelliği,Allah'ın cemâl tecellîsi oluşundandır.Bu güzelliğin nûru,insan-ı kâmillerde de tecellî edegelmiştir. Şu beyit,mevzunun mübalaġalı bir örneğidir:

Yûsuf eğer hayâlüni düşde göreydi bir gice
Terk ideyidi mülklerîn bana seni gerek seni

(381/9)

Bir beyitte Yûsuf,aşk için benzetme unsuru olmaktadır.(9
(90/6)Bir başka beyitte de,âşıkın "Yûsuf-sıfat" olarak Ken'ân'a - Kesretteki vahdet tecellîsine- erişmesi istenir.(309/4)Mısır'a sultan iken Ken'ân arzulamak,sadefteki gevherin farkına varmamak demektir.Biradaki mecâzlar,yukarıdaki izahlardan anlaşılacağı üzere,vahdet hâlinin kıymetini bilmeyip,mâsivâ ile oyalanmaktır:

Bilimedün sen seni sadefde ne gevhersin
Mısır'a sultân iken Ken'ân arzu kılursın
(255/4)

Yûsuf,diğer peygamberler işlenirken de belirtildiği gibi,aynı zamanda bir sülûk mertebesinin de sembolüdür.(199/3,195/4)

ğ. Eyyûb Peygamber:

Eyyûp,kendisine musallat olan bir hastalıkla imtihan edilmiştir.Bu hastalığı sabırla karşıladığı için,sabrın remzi olmuştur.Vücûdunda türeyen kurtlar hemen her beyitte söz konusu edilir.Aşk derdiyle hastalanan âşıklar,Eyyûb'a benzerler. Aşk derdine Eyyûp sabrı gerekir.Âşık,tenine Eyyûp olup canına cefâ kılabilir.Bu,aşıkın sabrındaki şiddeti gösterir:

Dostdan bela gelicegiz Eyyûb'layın sabr eylegil
Niçe sıhhat buldı teni bunca belâ çekmiş iken
(273/10)

Eyyûb oldum tenüme cefâ kıldum cânuma
Çağurdum Sübhân'uma kurtlar toyurup geldüm
(191/9)

h. Mûsâ Peygamber:

Beyitlerde,Tûr'daki "tecellî" hadisesiyle zikredilen Mûsâ peygamber için,"Mûsâ-i İmrânî,Kelîm" ifadeleri de kullanılmaktadır.Elinde 'asâ,Tûr'a münacat kılmaya çıkan Mûsâ Peygamber (168/7),Allah'ın cemalini görmek istedi:

Mûsâ varur Tur'a çıkar anda varur nura bakar
Dostdan gayrı zerre kadar bu gözlerüm görmez benüm
(170/4)

Mûsâ'nun münâcâtı Tûr tağında
İsâ'nuñ göklerde seyrânı sensin
(282/4)

Mûsâ,Allah'ın cemâlini görmekte ısrar edince,Cenâb-ı Hak,"len terânî" (Bkz.Âyetler) diyerek cemâlini göremeyeceğini ve O'nun bu tecellîye dayanamayacağını belirtmiştir.(305/4)Nihayet Mûsâ'nın talebiyle,zat nûru bir dağa tecellî eder.Bunun karşısında Mûsâ Peygamber,aklı gitmiş ve hayrân bir vaziyette oraya yığılıp kalır.(177/7,178/3,195/8,206/4):

Gör Mûsâ'ya Tur içinde bir tecellî neler kılur
Yir gök tolu tecellîdür ya ben niçe sabr eyleyem
(206/4)

Mûsâ Peygamber,kelam(sıfat) tecellîsine mazhar olmakla,Kelimullah lakabıyla anılır.Allah'ın yere göğe sığmayıp mü'min kulların kalbine sığması (hadis) rivayetine istinaden tecellî mahalli olan Tûr,ledünnî anlayışla "gönül" şeklinde yorumlana gelmiştir.Söz konusu Gönül-Tur benzetmesi, Yûnus Emre'de yoğun bir şekilde göze çarpmaktadır.(364/3):

Gir gönüle bulasın Tûr sen-ben dimek defterin dür
Key güher er gönlündedür sanma ki ol 'ummândadur
(54/3)

Mûsâ Peygamber bir beyitte doğrudan "gönül" için bir benzetme unsuru olmaktadır:

Bir dem gelür Mûsâ olur yüz bin münâcât kılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hamân olur
(49/11)

Hakikat makamında Mûsâ ve Tûr'dan maksat,sâlik ve gönüldür.Hakk'a münacat için bir mekan gerekmez:

Ol dostıla durur benüm dünin günin münâcâtum
Ben kandasam dost andadur n'iderem Mûsâ vü Tûr'ı
(408/3)

Ne Tûr'um var ne turağum hiç yirde yokdur kararum
Hakk'a münâcât itmege bellü yirüm olmaz benüm
(175/4)

Ol nurı göreliden unıtdum kendözümi
Sanasın Musa benem hacete Tur'a geldüm
(178/3)

Bu beyitlerdeki "turu turagı olmamak,binbir kelime kılmak,turduğu yer tur olmak,Mûsâ olup Tûr'a varmak,gönülde Tûr bulmak, yüz bin münâcât kılmak " gibi deyimlerin estetik ve mecazî kıy-

metlerinin yanında "Tur" kelimesiyle yapılan tevriyeye de işâret edelim.Bu deyimlerden "Turu durağı kalmamak",kararsız kişiler için halâ kullanılmaktadır.Hacete Tur'a gelmek(178/3) söyleyişindeki "Tur" kelimesi,aynı zamanda "ayağa kalkmak" anlamında olup,ayakta münacat etmek kasdedilmektedir.

Bir beyitte,Musa Peygamber'in çobanlık yaptığına işaret edilmektedir.(326/6)Bir diğer beyitte ise,üstün vasıflarıyla Musa,mürşid-i kâmil'in sıfatı olur.(219/4)

Aşk,Mûsâ'yı bile "sergerdân" etmiştir.(401/3)Bir misalde, Mûsâ Peygamber'in münacatı, âşıkın canı için benzetme unsuru olmaktadır.(173/2)Konuyla ilgili iki değişik beyit şöyledir:

Şunuñ gibi çâpuk-naẓar bir Mūsā'dan yüz bin Mūsā
Ser-mest ü hayrân ḳamusı ben niçe tedbîr
(206/5)

İy Yûnus imdi veli yirde gökde toptolu
Her bir taşuñ altında bin İmranoğlu Mūsā
(382/5)

1. İsâ Peygamber:

Divan'da,İsâ Peygamber için "İsâ bin Meryem,Meryemoğlı ʿİsâ" terkipleri kullanılmaktadır.O'nuñ, -Allah'ın kudretiyle- babasız yaratıldığı söz konusu edildiği gibi,ölüyü diriltip mucize gösterdiğine de işaret edilir:

ʿİsâ oldum kudretden bahane bir ʿavretden
ʿİnāyet oldı Hak'dan ölü dirgürüp geldüm
(191/12)

Yunus Emre,İsâ Peygamber bahsinde de "ledünnî" düşünmektedir. O'na göre İsâ,"saf nur"dan ibarettir.Saf nur,nefsin tam terki halinde vücutta tecellî edecektir.Şairimiz bu hali kasdederek "ben,İsa'nın Meryem'e vardığı gibi Hakk'a varayım"diyor:

ʿİsā ki Meryem'e varur şöyle varam ben ol Ḥaḳḳ'a
Fazlı yolunda ol Ḥaḳḳ'uñ ʿālemi handān eyleyem
(173/4)

Tekrâr edelim ki,yukarıdaki beyitte ʿİsâ,tamamen "rûh-nûr" manâsına kullanılmaktadır.İbn Arabî Füsusü'l-Hikem'de konuyla ilgili şunları yazar:

"Ruh ya Meryem'in suyundan veya Cibrîl'in nefesinden balçıkla mevcut olan beşer suretinde siccin denilen tabiattan a-

rınmış olan tertemiz bakirede yerleşti...Allah'tan gelen, ruhtur.Ondan başkasından değil.Bundan dolayı ölüleri diriltti ve çamurdan kuş yaptı."(280)

Esasen Cebrail A.S. olarak değerlendirilen "Ruhü'l-Emîn" Meryem'e,insan sûretinde görünmüştü.Bu mücerred sûret,Meryem'e bir nefes şeklinde üflendi.Üflenen nefes,saf nurun kendisiydi. (Meryem'e tecellî eden İsâ, nûr'du.)Suffî'nin, makam-ı İsâ'da da tecellîsi nur olacaktır.İşte bu makamda Yunus Emre;"Nûr bana İsâ oldı." der.Şu halde sûfiler erenlerin himmetiyle "Ruhullah olabilirler. :

Nûr bana ʿİsâ oldı erenler duʿâ ḳıldı
Niçe kezin toprakdan ben öri ṭurup geldüm

(217/5)

Beyitlerde işlenen bir diğer motif,İsâ'nın Hakk'a sülûku esnasında,üzerinde unuttuğu "yarım iğnenin" manevî yolculuğuna manî olup dördüncü felekte kalmasıdır.(281)Bu motif gerçekte,süluk ehlinin nefsî tecridi gerçekleştiremeyince,Hakk'a kavuşamayacağını dile getirir.(282)

İşitdüñ Meryemoğlı dostına varuriken
Gör âhir yarım igne ʿİsā'yı yoldan kodı

(369/8)

ʿİsā Peygamber'in mücerred hâli,"fevka'l-ʿulā"ya liyâkât kazanan dervişin manevî halidir:(282/4)

Tiz çıkarurlar fevka'l-ʿulāya
Bil ʿİsâ gibi dünyā koyanı

(353/4)

---

(280) Muhyiddin-i Arabî,Füsûsü'l-Hikem, (Çev.M.N.Gençosman), İst.1981,s.121; İsa'nın bu mucizeleri göstermesi,O'nun saf ruh olmasındandır.Zira ruh Allah'ın emrinde bir kudrettir.Bu makamdaki veliler de aynı kudrete sahiptirler.Divanda bazı örnekler bulunmaktadır.(Bkz.49/12,191/12,353/4)

(281)Bkz.Al-i İmrân Sûresi/âyet 49

(282) Yunus'un ʿİsā'yı "Meryemoğlu İsā"diye anması dikkat çekicidir."O'nun beşer suretinde beliren insanlık vasfı bakımından görenler,O Meryem'in oğludur dediler.İnsanlığa temessül etmiş sureti bakımından görenler de O'nu Cebrâil'e nisbet ettiler. (Bkz.M.Arabî,a.g.e.,s.125)

ʿİsâ'nın Ölü'yü diriltme kudretine şahit olanlar,O'nu,rûhî bir varlık olarak Allah'a nisbet ederler.Bu yüzden ʿİsā'ya "Ruhullah" denmiştir.İsā,batınında gizli olan İlahî nefesle ölü(gönül)leri diriltti:

Ölü görse dirilür kalıbına cān gelür
Toprak'dan avaz gelür ʿİsā bin Meryem misin
(257/5)

ʿİsā,-yukarıda işaret edilen- ölüleri diriltme mucizesiyle mürşid-i kâmil için bir müşebbehünbih oldu.(257/5;219/4)Zirā uyuyan gönülleri uyandıran,cânlı cenazelere hayat veren iksir,Onun nefesinde mevcuttur.

Bütün peygamberler gibi,Yunus Emre'ye göre,ʿİsā Peygamber de seyr ü sülûk'ta yaşanacak olan bir makamın remzidir.(185/5) Yûnus'un;

"Yüz bin ʿİsā'yilen Mūsā ʿışkıla sergerdān gezer
ʿAceblemeñ beni dahı ʿışk nihengi yutduğını
(401/3)

dediği beyitte kasdedilen "yüzbiñ ʿİsā",İsā'nın haliyle hallenen sūfilerdir.Bütün bunların yanında Hz.İsā, gönül ve aşk için benzetme unsuru olarak da zikredilmektedir. Burada,gönül ve aşk gibi iki mücerret unsur,Hz.İsâ gibi mücerrede ulaşmış bir peygamber vech-i şebeh alınarak işlenmektedir:

Dirildür ölüyi ʿİsā deminde
Geh olur Mūsî-i Ümrān-ı ʿışkdur
(90/7)

Bir dem gelür ʿİsā gibi ölmişleri diri kılur
Bir dem gelür gümrāhlayın yolunda sergerdān olur
(49/12)

i.Dâvûd:Peygamber:

Dâvûd,güzel sesi ile tanınmıştır.Âşık,seyr ü sülûkta Dâvûd'un görklü avazı (Davudî sesi) ile âh eder;ağlar.(224/4)Bir örnekte,"Kanı Davud u Süleymân Kaf'tan Kaf'a dutmış iken"(273/7) mısraıyla dünyānın fâniliği işlenirken,Dâvûd Peygamber'in ismi de zikredilir.Davud'tan sonra yerine oğlu Süleyman,peygamber olmuştur:

Geh varam Dâvûd olam çıkam Süleymân tahtına
Geh gine gümrâh olup vaṣlı ḳoyup hicrân olam
(201/33)

j. Süleymân Peyġamber:

Süleyman,Dâvûd'un yerine peygamber oldu.(201/23)Madde ve manâ âleminin hükümdârıdır.Böyle olmakla birlikte,mütevâzi yaşamış,geçimini "zenbil örüp" sağlamıştır.

Süleymân Zenbil ördi kendü emegin yirdi
Anuñıla buldılar bunlar peyġamberliği
(361/4)

Süleymân Peyġamber,dünyânın fânîliği; hükümdarlığı,tahtının havada seyr etmesi,mührü,Belkîs ile münasebetleri,karıncayla konuşması,ve kuş dilini bilmesi dolayısıyla söz konusu edilmektedir.

Dünyâ Süleymân Peygamber'e bile kalmamıştır:

Bu dünya kime kaldı kimi berhurdar kıldı
Süleymân'a kalmadı anuñ berhurdarlığı
(361/3)

Bu dünye hod bâkî degül mülke Süleymân neyimiş
Ḳanı Dâvûd u Süleymân Ḳaf'dan Kaf'a dutmış iken
(120/3)

Süleyman Peygamber,elinde "ism-i ʿazâm" yazılı bir mühür ile,(168/5)div ve perilere hükmetmiştir.(195/6):

Sen Süleyman köşkinde taht kurup oturduñ bil
Dîv ü Perîye düp-düz hükümler eyledüñ tut
(18/2)

Süleyman'ın hükmü manevîdir.Dolayısıyla tahtı ve diğer hükümdarlık alametleri -mührü,köşkü,fermanı vs.-de manevî olacaktır. Tahtı rüzgâr tarafından taşınır.Bir beyitte gönül "taht-ı Süleyman"a benzetilir.Bu benzetmede tahtın Süleyman tarafından hükmedilmesiyle,gönlün mürşid(sevgili) tarafından hükmedilmesi ilişkisi mevzuu olabilir.(200/7)Aynı örnek beyitte,derviş,Süleymân Peygamber gibi,manevî kuvvetle donanmak ister:

Bir niçemüz Ḥaḳ'dan oldı bir niçemüz Ḥaḳ'dan toldı
Bir niçe Süleymân oldı 'ışḳ tahtına binemüz
(118/4)

Aşk,aşıka hükmeden bir kuvvet oluşuyla Süleyman'a benzetilir. (173/2)Beyitlerde Süleyman-Belkîs aşkından da bahsedilmektedir.(398/5) .Biribirlerini tamamlayan Süleyman Peygamber ve Belkîs,madde ve manâ âlemlerinin hükümranları olarak "mürşid-i kamil" için müşebbehünbih olurlar:

Uçan kuşlar uçunur esen yil görse tutur
Divler hükmüne girür Belkîs-Süleymān mısın
(257/3)

Mürşid-i kāmil,manevî tasarrufuyla mülkün Süleymānıdır.(94/1) Hemen işaret edelim ki,Süleymān Peygamber de,diğer peygamberler gibi,seyr ü sülûk esnāsında uğranılacak bir makamı remzeder .. Yunus,bu hususu "Belkıs'ıla taht üzere mühr-i Süleyman'dayıdum"(168/5) mısraıyla işlemektedir.

Süleyman'ın,karıncayla konuşması,karıncanın diğer karıncalardan -Süleyman'ın geçmesi için- yol istemesi,Yunus Emre'nin konuyla ilgili zikrettiği diğer telmihlerdir.Süleyman'ın karıncanın verdiği cevaba gülmesi(283),maksadı anladığını gösterir. (124/2)Bu motifte Süleymân,sâlik için bir timsaldir.Kur'an'da zikredilen bu hadiselerde (bkz.Ayetler),karıncalar insanın dünyaya meyli,karıncalara hitap eden tek (reis) karınca,hırs sıfatı,Süleyman'ın ordusu ise,sālikin ruhî kuvvetleridir:

Erenlerün yolları inceden inceyimiş
Süleymān'a yol kesen şol bir karıncayımış
(124/1)

diyen Yunus,sālikin bir karınca yüzünden,yani hırs sıfatı yüzünden yoldan kalabileceğini imâ etmektedir.Söz konusu incelik, karıncanın küçük görülüp büyük bir engel teşkil etmesinde aranabilir.

Kur'ân-ı Kerim'de Süleyman,"Ey insanlar;bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden bolca verildi."(284) demektedir.Burada bahs olunan "kuş dili"(Mantıku't-Tayr) Yunus Emre'nin beyitlerinde "Kuş dili,mana dili,kudret dili" terkipleriyle işlenmektedir.Bu dil ile anlatılmak istenen,"vahdet sırrı"dır.

---

(283) Bkz.Neml Suresi/âyet 19

(284) Bkz.Neml Suresi/âyet 16

Erenler ve âşıklar kuş dilini bilirler(163/6):

'Âşık dilin bilmeyen ya delüdür ya dehri
Ben kuş dilin bilürem söyler Süleymân bana
(12/9)

Yunus bu kuş dilidür bunı Süleymân bilür
Gerçek eren bu yolda ne didüğin sezerem
(171/12)

Süleymân kuş dilin bilür didiler
Süleymân var Süleymân'dan içerü
(290/9)

k. Lokmân Peygamber:

Lokmân Peygamber,hakîmdir.O'nunla birlikte kullanılan"hikmet ilmi" terkibi,"ledünnî ilim" anlamında ele alınmıştır. Lokmân Peygamber,derviş ve mürşid-i kâmil için bir timsâldir (201/23):

Ol dost bana benden yakın hikmet bilen bulur Hakk'ın
Okuyup hikmet ilmini Lokmân olayın bir zaman
(253/8)

Gönül,bir dem hikmete dalan Lokmân'a benzetilir:

Bir dem cehaletde kalur bir nesneyi bilmez olur
Bir dem talar hikmetlere Calinus u Lokman olur
(49/5)

l.Hızır Peygamber:

Hızır,umumî olarak "İlyâs" ile birlikte işlenir.Âb-ı Hayât'ı bulduğu ve içtiği için ölümsüzleşmiştir.Âb-ı Hayât için, "ledünnî sır" ifadesi kullanılır.Hızır,denizde gezebilir.Zülkarneyn,Hızır ve İlyas ile zulmete girip hayat suyu aramışsa da,bulamamıştır.Zikredilen bu motifler çerçevesinde Hızır,mürşid-i kamilin bir timsalidir:

Degmeler bu sırra irmezler ledünnîdür 'azîz
Hızr'ı koyup yolda ben Kerrûb'ıla gerdân olam
(201/19)

Âb-ı Hayvân,İlahî bilgiden kinâye zikredilmektedir.Bütün beyitler dikkate alındığında,Hızır;Zülkarneyn ve Âb-ı Hayât, mürşid,derviş ve marifetullah mukabili kullanılmaktadır denilebilir.

Bir mekana varmışam ki ol benüm yurdum degül
Hızr'ıla zulmete irdüm Âb-ı Hayvân isterem
(228/4)

Bir beyitte,Hızır'ın "sakka"lığından bahis vardır.O'nun sakka oluşu,Âb-ı Hayvân dağıtmasıyla alakalıdır.Burada da mürşid-marifetullah münasebeti söz konusudur:

Benem ebed benem bekâ ol Kadir ü Hay-mutlaka
Hızır ola yarın sakka anı kılan Gufrân benem
(211/5)

m.İlyâs Peygamber:

İlyâs Peygamber,yukarıda belirtildiği vechile Hızır'la birlikte ele alınır.(Bkz.)İlyas da,Hayat suyu içen ölümsüzlerdendir.Dünyada kalacak olan iki kişiden birisidir:

Yunus Emre bu dünyada iki kişi kalur dirler
Meger Hızır-İlyâs ola Âb-ı Hayât içmiş gibi
(388/7)

İlyas,Hızır ve Zülkarneyn ile Hayat suyu aramaya gitmiş,bu sudan içmiştir.(335/16)İlyas peygamber,derviş için bir semboldür.

n. Yunus Peygamber:

Yunus Peygamber'in,denize atıldığında bir balık tarafından kurtarıldığına işaret olunup,balık karnında aşk ve ibadetini terk etmediği söylenir.Sâlik için bir timsaldir(168/6):

'Işkıla gelseñ n'ola Yunuslayın olsan n'ola
Tâ'atını terk itmedi balık anı yutmış iken
(273/5)

o. Zekeriyya Peygamber:

Zekeriyya Peygamber,Yahudîlerden kaçarken saklandığı ağaç ile birlikte zikredilir.Salik için bir timsaldir(379/6):

Yunus ile balık beni çekdi deme yutdı beni
Zekeriyya'yıla kaçdum Nuh'ıla tufandayıdum
(168/6)

Zekerya oldum kaçdum irdüm agaca geçdüm
Kanum dört yaña saçdum depem deldürüp geldüm
(191/10)

ö. Cercis Peygamber:

Cercis'in adı Kur'an'da geçmemektedir.Kavmi tarafından yetmiş kez öldürüldüğü halde,her seferinde yeniden dirilmiştir:

Cercis'leyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
Bin kez dahı ölsün dise yüz bin kez ilerü gelem
(182/3)

Eger beni Cercis'leyin yitmiş kez öldürürisen
Dönem girü sana varam zira ki ʿarum yok durur
(52/5)

p.Muhammed Peygamber:

Beyitlerde,"Mustafa,Muhammed,Ahmed,Muhammed Mustafa,Resûl, Resul-i Mutlak,Dost,Habib,Hak Habibi,Fahr-i ʿÂlem,İki cihân güneşi,Nebî,Şefi',Hak yalvarıcı,Server,Pîş Kadem,Din metası,Sıdk u Safa Ma'deni,İki cihan sultanı,Cân,Gül, vs." gibi isim,sıfat, terkip ve benzetmelerle,adından en fazla söz edilen peygamber,Hz.Muhammed Aleyhisselâm'dır.

Yunus Emre,tevhid ve tehlil ehli olarak,"Bir Tanrı ve Peygamber"e inanır.(287/41)Hz.Peygamber,peygamberlerin serveri ve dinin direğidir:

Peygamberler serveri din direği Muhammed
Gör ne gevherler kodı bu bizüm kânumuza
(311/2)

Hak O'nu,öğmüş yaratmıştır.Fahr-i 'alemdir.Dünya,O'nun dostluğuna yaratılmıştır:

Yaratdı Hak dünyayı peygamber dostlığına
Dünyaya gelen gider bakı kalası degül
(158/7)

Din ve imanımıza bünya vuran (311/1),Ümmetine imân hilʿatini giydiren O'dur.(379/4)Sıdk ve safa sahibidir.Vefalı peygamberdir.(121/1) Daima Ümmeti için çalışmıştır.O'ndan utanıp Şeriatine uymak(335/1),O'na layık olmak gerekir.(235/6)Kamu yüzden tecellî eden O'dur.(233/7)Nuru,canlardan içeridedir;herşeyin aslıdır.(235/8)Olmemiştir,zahiren dünyasını değiştirmiştir. (157/7).

Ol iki cihân güneşi zâhir dünyasın deñşürdi
Câhil anı öldi sanur ol hod ölmez ölür degül
(157/7)

Muhammed Peygamber Hakk'ı bilmiş ve kendi varlığında görmüştür:

Muhammed Hakk'ı bildi Hakk'ı kendüde gördi
Cümle yirde Hak hazır göz gerekdür göresi
(378/4)

Layık olanlar, Cennet'te 'O'na yoldaş(eş) olacaklardır.(99/7) Muhammed, herşeyi ihata eden bir deniz gibidir.O'nun varlık gölünde (muhit mahiyetinde) yetmiş bin peygamber vardır;şefaat sahibidir.Mahşerde herkes O'nun müşfik gölgesine sığınacaktır. (385/8)Dünyada nefsini ıslah edene şefaati muhakkaktır.(380/6) Farz ve sünnet ibadetleri O getirmiştir;bunları yerine getirenler -kabirlerinde- soru ve hesaptan beridirler.(81/5)Varlığını yağmaya veren,nefsini terk eden kişilere "manâ-yı Resûl" erer:

Varlığın yağmaya virdi irdi ma'nâ-yı Resûl
Ol kapudan gir içerü yüri var kıl a hâzır
(67/8)

Bu beyitte zikredilen "Resûl'ün manâsı", "Fenâfi'r-Resûl"le alakalıdır.

Hz.Peygamber,sekiz Üçmak(Cennet)ın sakası(100/4),yerlerin ve göklerin safasıdır;Hakk'ın Habibi,gönüllerin tabibidir.(100/6)Evvel-ahir yol gösterici ve serverdir.(27/5)Dinin metaı,peygamberlerin hüccetidir.(12/8)Âlemlerin fahri,sıdk ve safa ma'denidir:

Ol Fahr-i 'âlem Muskafâ ol ma'den-i sıdk u safâ
İsterisen ondan vefâ incitmegil dervîşleri
(374/4)

O'na selam gönderen,salâvât getiren kişi,günahlarından arınır. (81/1)Ömer,Osman,Ali ve bunların Ulusu Ebu Bekr Sıddık ,Mustafa'nın yârenleridirler.(Bkz.Sahabeler)Hulku o kadar temizdir ki,bu vasfıyla Allah'ın cemâlini görmüştür.Hulkunu O'na benzeten kişiler de, Allah'ın cemalini göreceklerdir.(326/7)Mucizatı ile Mirac'ı gerçekleştirmiş,putları devirmiştir.Kudreti

ile bir taşa nazar edip parçalamış ve taşla konuşmuştur.(285) Kafirler üç kere zehirlemek istedikleri halde zehirlenmemiş, ağuyu şeker kılmıştır.(321/6)Mucizatle ilgili bir şiirde, şöyle denilmektedir:

Muhammed'ün medhini idelüm baş üstine
Zira ki ol Muhammed yürüdi ʿarş üstine

ʿArşına basdı kadem ol Resûlullah benem
Düşdi bu cümle sanem ser-nigûn ferş üstine

Bir taşa kıldı nazar muʿcizât ile yarar
Çıkdı ber-tâ vü sin ü yâ dürlü nakış üstine

Taş elinde söyledi Hak Resûlsin sen didi
Anuniçün komadı bir taşı taş üstine

Muhammed'e kâfirler üç kez ağu virdiler
Birin kuzuyla yidi ikin aşın üstine
.....

(321/1-5)

Yunus Emre'nin,Hz.Peygamber'le ilgili müstakil medhiyye ve İstişfâları da vardır.Bu şiirlerden üç tanesinin matla beyitleri şöyledir:

Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'ün
ʿÂleme rahmet saçmış adını Muhammed'ün

(145/1)

ʿIşkun ile ʿâşıklar yansun ya Resulullah
İçüp ʿışkun şarâbın kansun ya Resulullah

(314/1)

Yirün gögün safası Mustafa'dur
Kamu ʿahdün vefâsı Mustafa'dur

(100/1)

---

(285) Bu motif,yukarıda 321 .ci şiirin 4.beytinde geçmektedir. Taşın parçalanıp konuşması,Hz.Peygamber'in taş üstüne taş koymaması-dünya malına önem vermemesi-nın sebebi olarak gösterilerek hüsn-i ta'lil yapılmaktadır.

Hz.Peygamber,Mi'rāc esnasında enfüsî ve afakî bütün sırlara vakıf olmuş,Allâh'ın cemalini üstün bir görüşle seyretmiş ve Allah'la konuşmuştu.Yunus,Mi'rac hadisesini anlatırken hem batınî hem de zahirî bir yorum getirir.Buna göre,zâhiren Hz. Peygamber'in mucizesiyle şekillenen Mi'rāc,bâtınen,bizzat insan ruhunun gerçekleştirebileceği seyr ü sülûk ve visâlden ibarettir:(286)

Ben severin şol kulumı yoksul ola sabreyleye
Benden ona yol eyledüm Mi'rāc'uma gitsin dimiş
(122/5)

Yunus Emre,"dervişlerün" redifiyle yazmış olduğu bir şiirinde, Mi'rāc'ı anlatırken,hadisenin gizli taraflarının dervişler tarafından bilindiğini imâ eder:

.....
Resūl ağdı Mi'rāc'a nazar eyledi Hâce
Görün görün kim niçe vasfını dervişlerün

'Arşdan döndi Muştafâ anda ashab-ı safa
Dinledi sözlerini sır sözi dervişlerün

Resūl indi tapuya elin urdı kapuya
Didiler kimsin ana miskîni dervişlerün
.....
(146/3,4,5)

Seyr ü sülûkunu tamamlayan insan-ı kamil ağzından Yunus,Mi'rac'ın batınî mahiyetini şöyle dile getirir:

Ol Hak Habibi Mustafa Mi'rāc'a idicek sefer
Ol dem cānum fikr eyledüm ol sırrını duyan benem
(187/10)

---

(286) Mutasavvıflara göre Kur'an'da zikredilen her peygamber, kendine has bir mi'rac gerçekleştirmiştir.Musa,Tur'da;İbrahim, Âteşte; Yunus,balık karnında vs. miraclarını tamamlamışlardır. Bundan anlaşılan odur ki,süluk ile mirâc,mânen aynı şeyleri ifade etmektedir.Fakat muhakkak Hz.Peygamber'in Mi'racı,hepsinin fevkindedir. Bu konuda Bkz.Y.Nuri Öztürk,Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'e Göre Tasavvuf,İst.1979,s.22; Nihat Keklik,El Fütuhat el-mekkiye,İst.1974,C.II,A,s.100-105

Hz.Peygamber'in Hak'tan doksan bin İlahî sır aldığı ve ümmetine yeni müjdelerle döndüğü bu İlahî yükseliş şöyle gerçekleşmiştir:(287)

Cebrail bir gece,yanında Burak -Cennet,Berzah vasıtası- olduğu halde Hz. Peygamber'e gelmiş; Ulu Peygamber'e,"Hocam ! Hak sizi Mi'rac'a davet etti" diye haber vermişti.

Tanrı,Muhammed Peygamber'e "behişt ü didar"ını müjdelemekteydi.

Muhammed,abdest alıp,Mi'râc niyetiyle yola çıktı;dostuna secde kıldı.Yakın ırak demeyip yürüdü.Yoldaşı Cebrâil'in (Bkz.Melekler) hil'atı nûr,gözü gevher ve yüzü ak idi.Birlikte,Mescid-i Aksa'ya geldiler.Burada bulunan bir taşın üzerinden yolculuk yeniden başladı.Göklere haber olmuş,yer-gök şadılık dolmuştu.Ahmed geliyor,diye sekiz cennet bezendi.

Muhammed,gökleri seyrederek yükseldi.Felekleri geçmişti; bi ses işitti:

-Gel beri !

Bundan sonrasını şiir diliyle şöyle anlatıyor Yunus:

Çün geçdi felekleri ün geldi kim gel beri
Kaldurdum perdeleri heman cemâlüme bak

Didârum sana ʿıyân gösterem bellü beyân
İn Burak'dan ol yayan ʿArşuma bas bir ayak

Feriştеler geldiler Burak'dan indirdilem
Naʿlini döndürdüler ol dem yüridi yayak (288)

---

(287) Yunus Emre Divanı'ndaki 134 numaralı şiir bir Mirâciyye olup;

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür Hâcem Mirâc'a kıgurdı Hak

matlaıyla başlar.Yukarıda verilen özet bu şiirden hareketle yapılmış,yeri geldikçe diğer beyitlerden de faydalanılmıştır.

(288) Hz.Peygamber'in Mirâc'ta giydiği naʿlin şu beyitte de zikredilir:

Mi'râc gicesi Ahmed'ün döndürdüm ʿArş'da naʿlinin
Üveysile urdum tâcı Mansûr'ıla urgandayıdum

(168/10)

Üveys yirinden turdı ʿArş'da naʿlin döndürdi
Muhammed anı gördi visâle döndi firâk

Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelâm danışdı(289)
Ümmetiyçün çalışdı oldur Resûl-i Mutlak

Mi'rāc'dan döndi yine girü geldi evine
Geldi gördi henüz kim döşeciği ısıcak

Niçe bin yıllık yola bir demde vara gele
Yunus Eydür kim ola Muhammed'dür o mutlak

Ümmete Ümmet diyen Ümmet kaydını yiyen
Eger Ümmeti iseñ di İslām dînine hak
.....

(134/9-15)

Münferit beyitlerde,âşık ve dervişlerin Hz.Peygamber'e karşı hâl ve tavırları da belirlenmektedir:

Âşıklar,Hz.Peygamber'e salat ve selām gönderirler.Bu salat-ve salamlar karşılıksız kalmaz.(321/7)Derviş,Muhammed'in çerağı olmak ister.(186/5)Âşık,din metā'sı Muhammed'ten(12/8) ihsanlar görür.(12/7)Hz.Peygamber'e aşk ile ikrār etmek gerekir.(110/7).Dünya âşıkların zindānıdır (Hadîs),denmiştir.Dervişler,Hz.Peygamber'in dünya ile ilgili tavsiyesini tutmalıdırlar.(251/5).Âşıkların yaşadığı İlahî aşkı en güzel şekilde Hz.Peygamber yaşamıştır:

Dünyada Peygamber'üñ başına geldi bu ʿışk
Tercemānı Cebrāil Ma'şūka'sı Hâlik'dur

(86/4)

Birkaç beyitte kısmen de olsa,Hz.Peygamber'in "Şemāil"i çizilmektedir.Buna göre,Cenāb-ı Peygamber'in alnı bedr aya;kaşı hi-

---

(289) Hz.Peygamber,Mi'rāc'ta Cenāb-ı Hak'la "doksan bin kelam" konuşmuştur.Bunun otuz bini sırdır.Yukarıda yüz bin kelam konuşulduğu söyleniyorsa da şu beyitte bilinen şekliyle işlenmektedir:

Toksan bin Hak kelâmını söyleşicek Habib
Otuz bini sır olucak ben ol sır olandayıdum

(169/9)

lale,yüzünün ziyası güneşe benzer.(100/2)Yüzündeki nur,"didar nuru",saçı " Mi'rāc gecesi gibîdir.Bu hususiyetler,varis-i nebi olan insān-ı kamillerde de mevcuttur.(290)Şu beyit mürşid-i kamil'e hitaben söylenmiştir:

Yüzüñ didâr nûrıdur saçuñ Mi'rāc dünidür
Gören cānın unıdur Fahr-i ʿĀlem sen misin

(257/8)

Teri,yeryüzündeki bütün çiçeklerin kokusuna benzer.(81/2)Gül, O'nun terinin tezahürüdür. Bülbüle benzeyen âşık,bu güle -gül: Muhammedî sır-ʿāşık olmuştur:(x)

Gül Muhammed deridür bülbül anuñ yâridür
Ol gülile ezelî cihâna bile geldüm

(196/8)

Ne haldayım ne bilem duzakdayum ne gülem
Bir garîbçe bülbülem ötmege güle geldüm

(196/7)

Bir beyitte gül,Hz.Peygamber'in şeriatine benzetilmektedir.Bu benzetme ;gülün ferahlatıcı,latif,uyarıcı özellikleri ile şeriatın nefs-i emmareyi gafletten uyaran özellikleri münāsebet kurularak yapılmaktadır.(235/1)

Yukarıdaki bilgiler ışığında denebilir ki,Yunus Emre Divanındaki "gül" motifi,Hz. Peygamber'i ve O'nun şeriatini sembolize etmektedir.

Yunus bir beytinde,Hz.Peygamber'in "on iki bin" hadisi cem ettiği ni söylemektedir.(248/7)Müslümanlar,bu hadislerin muhtevasına uygun yaşamalıdırlar.Nebî'nin varisi olduğunu söyleyen hocalar,halkın başına zahmetli olmamalı;zorlaştırmamalı, kolaylaştırmalıdırlar:

Peygamber yirine geçen hocalar
Bu halkuñ başına zahmetlü oldı

(387/7)

Peygamber hadisi terkedilince,herkes doğrudan ve Hak'tan uzaklaşır.(387/8)

---

(290) Bu benzerlik,ıstılahî manada "Fenafi'ş-şeyh" ve "Fenafi'r-resûl" mevzularıyla alakalı olüp ileride izah edilecektir.(Bkz.Fena makamları)

(x) Bir rivayete göre gül,Hz. Peygamber'in yere düşen ter damlasından meydana gelmiştir.Yunus bu rivayeti telmihan "gül Muhammed teridir" demektedir.

Muhammedî Nûr:

Türk sûfîleri,Hz.Muhammed'in ilk nûr,fakat son peygamber oluşunu ifade için şu ünlü sözü kullanırlar:"O varlığın ilk nuru,son zuhurudur.Bu sözün kaynağı yine Hz.Muhammed'in bir hadisi olmaktadır.Diyor ki: "Ben insanların yaradılışta ilki,peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum."(291)Sufi düşüncenin bu hadisten çıkardığı sonuç şudur:Hz. Peygamber, gaye varlık, gaye insan,gaye peygamber olduğu için bütün hayatı,bütün peygamberler ve bütün insanlık onun şahsiyetindeki kemalin tecellî etmesi ve açılıp-saçılması olarak görülebilir.Nitekim bir kutsî hadiste yaratıcı demiştir ki,"Eğer sen olmasaydın ey Muhammed ben bu varlıkları vücuda getirmezdim."(292)İnsanın dışındaki varlıklar,insanın vücud bulması için bir mukaddime olduğu gibi,insanlardada nebilerin varedilişi için bir mukaddimedir."(293)

Yaş ve kuru,madde ve manâ her varlığın özünde var olan Muhammedî nurun mahiyeti (147/5) Âdem peygamber'den bu yana gelen her nebi tarafından biliniyordu.Bütün yüzlerden tecellî eden bu nuru,Yunus Emre,Ahmad ismiyle anarak şöyle demektedir:

Âdem atadan berü velî-evliyâ Nebî
Hak müşerref eyledi Ahmed'i kamu yüzden
(233/7)

Nûr-ı Muhammedî "yetmiş bin yıl" önceden yaratılmıştır.Allah ilk yarattığı bu nûra âşıktır:

Yitmiş bin yıl öñdinden yaratdı Muhammedî
Hak kendü ʿāşık oldı bahane bir yıldızdan
(233/8)

Seyr ü sülûka giren sûfî,yaşadığı makama göre muhammedî nurun çeşitli şekillerde temessül ettiğini görür.Buna bir misâl İbrahim Peygamber'in Muhammedî nuru ay ve güneş şeklinde görmesidir.(Bkz.İbrahim)Bu nurun tam tecellisi,Fenafi'r-resûl'de ger-

(291) Aliyyü'l-Kari,Şerhü'ş-Şifa,İst.1307,1/508;Aclunî,Keşfü'l-Hafa,Beyrut 1351,C.I,II,2.cilt s.163

(292) Aclunî,a.g.e,2.cilt,s.163

(293) Yaşar Nuri Öztürk,Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar,İst.1988, s.45,

çekleşmektedir.Yunus'un,hem bu makamı,hem de Nur-ı Muhammedî-nin mahiyetini açıkladığı "Âhir Muhammed nurı balkıdı içimiz-den" (233/6)mısraına benzeyen ifadeleri vardır.Bir örnek de şudur:

Yüz bin yiğirmi dört bin cānlar cānum içinde
Gizli Muhammed cānı dahı içerü bizden
(233/3)

5. Âhiret ve İlgili Mefhûmlar:

a. Âhiret:

Âhiret,insanların öldükten sonraki yaşayacağı âlemdir.Bu â-lem,nihayet insanlar tarafından tanınacaktır.Beyitlerde "dün-ya ve ahiret" yahut "iki dünya" şeklinde ele alındığı gibi,"Ba-kî ev,ev,yalancı davası,yarın" kelime ve terkipleriyle de iş-lenmektedir.

Âhiret bakî,dünyā fânîdir.(137/3)Onun için,dünyayı elden bırakıp âhirete hazırlık yapmalıdır.Âhirete hazır olmak için "erenlere ikrar etmek " gerekir:

Bu dünyayı elden bırak âhirete eyle yerak
Erenlerden olma ırak gel ikrār it erenlere
(314/7)

Âşık dünyāyı terk eder,âhireti ister.Ahirette Allah'ın hu-zuruna çıkmak için "yükü tutmak" gerekir.(122/3)Oraya giden ge-ri gelmez.(158/8)Dünyaya aldanan ahireti unutur.Ahiret yolunda yoldaş hurilerdir.(197/2)Dünyada ne varsa,ahirette de vardır. (Hadis telmihi)(3/12)Dünya ve ahirette,hiç birşey aşkın yerini tutmaz.(254/5)Âşıklar,âhiret denen "yalancılar davası"nın pe-şinde koşmazlar.(148/7)O'nlar,yarını bugünden bulmuş,orada ya-şayacaklarını burada yaşamışlardır(397/2):

Ahiret kavramını 'tasavvuftaki' terk fikri zaviyesinden de-ğerlendiren Yunus Emre,"dünya-ahiret elden komak,dünya ahiret terk etmek,iki dünyadan geçmek" gibi deyimlerle de bu fikrini pekiştirmektedir.Yunus'a göre hakikî âşık,"âhiret terkini vur-muş" kişidir:

Gerçek 'âşık olan kişi añmaya dünyā vü âhiret
'Âşık değüldür ol kişi yüriye 'izzeti kova
(2/2)

sorı hisâb olmayısar dünya-âhiret koyana
Münker-nekir ne sorar terk olıcak cümle murâd
(21/6)

Dost ʿışka ulaşalıdan dünyâ-âhiret bir oldı
Ezel-ebed sorarısan dünilèe bugündür bana
(7/8)

Başında ʿaklı olan âhirete(âhiret için) ʿamel etmez:

Başında ʿaklı olan ʿâhrete ʿamel itmez /(294)
Hûrilere aldanmaz gözile kaşdan geçer
(70/6)

Dünyâ ve âhiret insanın kendi vücûdundadır.(328/5)Bütün insanlar,âhirette "cemalullah"ı göreyim diye ümitlenirler.Derviş olan Hakk'ı bunda bulur.(87/8)Âşık,bu dünyanın malına değer vermediği gibi Âhiret korkusuna da "çöp kadar" kıymet vermez.(113/6)

Bir beyitte Yunus,ahireti "âhî "lerin yurdu olarak kabul eder: (295)

Sufilere sohbet gerek ahîlere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek bana seni gerek seni
(381/6)

Dünya ve ahiret,ihata edici bir denize benzetilen "melekut" âlemi karşısında bir katre gibidir.Bu telakki,ahiretin,melekût aleminden bir parça olduğunu ortaya koymaktadır:

Ne dünyâ-âhiret ne Kaf u ne Kaf
Bular katre derya melekûtun var
(48/7).

Dünyâ ve âhiret,yer ve gök,Allah'ın nuruyla kaplıdır.(328/2)

b. Âhir Zaman:

Dünyanın son zamanı şeklinde telakki edilen "âhir zaman"da

---

(294) Bu beyitteki "ahiret" kelimesi daha önce hep "ücret" şeklinde okunmuştur.Kelimenin doğrusu "ahiret olmalıdır.(Mesela bkz. A.Gölpınarlı,YRD,s.158)

(295) Bu beyitte,lèdünnî dört makama işaret vardır:Sûfi şeriat makamında;ahi tarikat makamında;Mecnun hakikat makamında;ârif ise marifettedir.

müslümanlar azalacak(60/1),kıyamet alametlerinden olan "Deccal" yerden huruc edecektir.(296):

Ya'ni er gelmiş erden elini çekmiş şerden
Deccâl kopısar yirden âhir zamân olısar

(60/4)

c.Kıyâmet,Sûr:

Beyitlerde,kıyamet veya rûz-ı kıyamet ifadeleriyle işlenen bu mefhum,dünyanın sonu,ahiret hayatının başlangıcını kapsamaktadır.Kıyamet alametlerinden birisi "Deccal"dir.Pek yakında kopacaktır.Kıyametle birlikte zikredilen "Sur",o gün İsrafil tarafından(bkz.) üflenecek olan bir borudur.

Sur,haşr gününe kadar üç defa üflenecektir;padişah önünde Hak terazi kurulacak,hesaplar görülecektir:

İsrâfil surı ura yir yüzi divşürile
Harâb ola berr ü bahr çarh-ı felek yoyıla

Kimse varmaya bunda cümlesi vara anda
Ol Pâdişâh onunde Hak terazu kurıla

'Iyân ola cümle iş kurtıla yad u biliş
Gel fülan ibn-i fülan her bir kula kıgrıla

Cümle halâyık tura yir yüzin tolu tuta
Hükm eyleye Pâdişâh mahşere dek sürile

Kopa kıyamet hevli ikinci nefhayılan
Üçünci nefha içinde yirler yüzi yarıla
.....

(306/1-5)

Âşıklar,kıyamet gününü anarak ağlaşırlar;O gün melamet günüdür.(272/1)'Dağların hallac pamuğu gibi atılacağı,göklerin ya-

---

(296) Deccal,tasavvufî tefsirlerde,insandaki "şeytanî" sıfatlar anlamında yorumlanmıştır.Bu sıfatlar,riyaset,rububiyyet, hile,hud'a ve benzerleridir. Bkz.Niyazî-i Mısrî,İrfan Sofraları,Ank.1971,s.119

rılıp yıldızların bağının kırılacağı (9/6),cümle ölenlerin dirileceği,günahların sorulacağı kıyamet günü,insanların "korku içinde" beklediği bir gündür.(272/3) Kıyamet korkusu masumları koca(ihtiyar) kılar,mücrimleri perişan eder.O gün,derman, sadece Hak'tandır.(272/6)Kaçılacak hiç bir yer yoktur.

Dünya zevkına düşüp kıyameti unutanlar,hata içindedirler. (380/1)Kıyamet bir "pazar yeri"dir ki, burada herkes alış-verişini kendisi yapar; herkes başının çaresine bakar.(317/8)

Âşıklar dünyada iman ve Kur'ân'ı yoldaş edinmişlerdir.Kıyamet anıldığında canları titremez.Yani onlar,kıyamet korkusundan kurtulmuşlardır.(273/11)Kıyamet-pazar benzetmesi yapılan bir beyitte,Yunus,aşıklarla birlikte,hiç kıyamet görmeyeceğini söyler.Bu ifade,Yunus'un kıyameti inkar ettiği anlamına gelmez.Bilakis bu beyitte,kıyamet mefhumuna ledünnî bir manâ yüklenmiştir.Dünyada alış-verişini yapanlar,kıyamet pazarında yapılacak olan alış verişle uğraşmazlar:

Ol kıyâmet bâzârında her bir kula baş kayısı
Yûnus sen ʿâşıklarıla hiç görmeyesin kıyâmet
(21/8)

Yukarıda söylendiği gibi,kıyametle alakalı bir mefhum da,surdur.Surun birinci üflenişinde bütün kainat yerle bir olacak, hatta,bir karıncanın cevabını bin Süleyman veremeyecektir.(316/4) Surun ikinci üflenişinde haşr gerçekleşecektir.Bu hususta-ki beyitlerden bir kaçı şöyledir:

İsrâfil surın urıcak cümle mahlûk uyanıcak
Sorı hisâb sorılıcak ʿarab dili lisân gerek
(138/2)

İsrâfil surın urıcak mahlûkat turu gelicek
Senün ününden artuk kulağum işitmeye
(3/8)

Andan İsrâfil sur ura ölenler yirinden tura
Mizân terazu kurıla hükmini ide Zü'l-Celâl
(153/6)

Yunus Emre'ye göre kıyâmeti gerçekleştirecek olan güç veya İsrâfil'in suru,insanın bâtınında mevcut olup,bütün bu kavramlardan gaye "enfüsî"dir:

Musa'nuñ aġduġı Tur'ı yohsa Beytü'l-Ma'mûr'ı
İsrâfil çalduġı surı cümle vücûdda bulduk
(133/5)

ç. Haşr,Mahşer,Mahşer Günü,Yarınki Gün:

Kıyamet koptuktan sonra ikinci nefhâ ile vuku bulacak olan dirilişe "haşr";haşr gününe "mahşer günü";toplanılacağı yere,"mahşer yeri" denilmektedir.

Kıyamet meydanında tek hüküm sahibi olan Allah,"kâdı" sıfatıyla kullarını yargılar.((9/2,306/4)Mahşer günü için "Yevme Yenfehu" da denilmektedir.(Bkz. Ayetler)Bu günde,aşıklar korkudan beridirler.(306/6) Ata ve ananın çağrıştığı,kardeşin kardeşten usandığı kıyamet vakti,er(evliya)ler niyaz içindedirler.(138/5)Dünyada kulluktan ırak olanların içi-dışı haşr günü "nâr" olacaktır.(274/2)

Mahşerde her mükellef insan,sual ve cevaba tâbi olacak, amel defterleri herkesin eline verilecektir:

Ulu divân kurıla anda kullık sorıla
Bin tekebbür virmeye bir garîb nevâz ile
(335/13)

İsrafil surın urıcak cümle mahluk uyanıcak
Sorı hisab sorılıcak 'arab dili lisân gerek
(138/2)

Haşır günü her şahıs "sırat"tan geçmek zorundadır.Sırat'tan geçip-geçmemek hususu,Cennetlik veya Cehennemlik kişileri belirlemek içindir:

Korkarısañ sen Tamudan gel alçak olgıl kamudan
Ol güni ince Sırat'dan bil kamular geçmek gerek
(137/5)

Mahşer günü,kullarla sultanlar eşittir.(153/7)Hak edenler va'dedilen "Cemal"i müşahede edeceklerdir.Aşıklar indinde bütün mahşer hayatı; sırat,mizan,terazi vs.enfüsî olarak yaşanacaktır.Mahşer hayatından gaye cemalullah olduğuna göre,aşıklar vadedilen cemali bugünden görmüşler,dolayısıyla mahşerî hayatı seyr ü sülûklarında yaşamışlardır:

Ol yarınki yollara anda yoldaş isteyen
Bu dünyede dostını kılavuz dutmak gerek
(141/3)

Kullarına va'deyledi yarınki gün görnem didi
Ol dostlarun sevündügi yarınum bugündür bana
(7/7)

Va'de olundı kamuya kim göreler yarın anı
Benüm yarum bunda durur bunda göründi ol Kadîr
(53/5)

d. Terazi(Mizan),Sırat,Amel Defteri:

Terazi,mahşer günü kişilerin amellerini tartan bir adalet mikyasıdır.Allah,hükmünü İlahî mizanla icra eder.(153/6) Şâir,terazi için,"terezü" kelimesini kullandığı gibi "Hak terezü" veya "Mizân" da diyebilmektedir.Terazi'de günahları ağır gelenler sırattan geçemeyip Cehennem'e gideceklerdir:

Varıcağız terazuya Hak kendü bakar yazuya
Göricek ṭağlar eriye ol zebânîler andadur
(44/5)

Varlık-yokluk bırakan -insan-ı kamil- kişi,korku ve ümit,ilim ve 'amel,terazi ve sırat kayıtlarından tkurtulmuştur;

Havf u reca nişe gelür varlık yokluk bırakana
'İlm ü 'amel sıgmaz anda ne terazu ne hod sırat
(21/7)

Şath diliyle, Yunus Emre,mahşerdeki teraziden gayenin mecazî olduğunu, vurgulamaktadır.Bu şiire göre,terazî Allah'ın adaletinin tecellisidir.Aşıklar,Allah'a tam teslim oldukları için terazî ve sair mahşerî fiillerden hakikaten geçmişlerdir:

Terazu kurdun günahum tartmaġa
Ḳasd idesin beni oda atmaġa

Terazu ana gerek bakkal ola
Ya bezirgân tâcir ü 'attâr ola
(415/16-17)

Sırat,mahşerde Cehennem üzerine kurulan köprüdür.Yunus bu köprü için "geçit,kıl köprü,ince yol" gibi sıfatlar da kullanır. Sırat'ın altında "gökren katran denizi" kaynamaktadır:

Yunus yaraġun eyle yol korḫulı key anla
Gökren katran denizi kıldan sırat gerile
(306/7)

Amelleri yetmeyenler Sırat geçemezler.(184/14)Bu köprü "kıl gibi" ince olduğu için geçmesi pek zordur.(369/1) Geçemeyen-

ler de zebanîlerr tarafından tutulup Cehenneme atılacaklardır.(385/5)

Sırat mefhumu,Yunus Emre'nin lügatına,ledünnî manâ ve mahiyetiyle girer.

Dervişlik dirliği-erkanı- sırat üzredir.Kısacası,dervişlik mesleği,pek incedir:

Dervîşlik dirliği sırat üzredür
Hisabı itdiler zerre-i miskâl

(156/4)

Dosta giden sadık aşıklar sırattan kolay geçerler.(375/7) Kazandığı malı "Tanrı içün" harcayabilen cömert,sırattan düşmez.(137/6)Dirliği Hak olanlar için de durum aynıdır.(153/8) Sevdiği didar olanların (bkz. Cemal) sin-sırat görmeyeceğini söyleyen mutasavvıf (299/8) iki ayrı şiirinde,şath diliyle şöyle der:

Kırk kişi bir ağacı tağdan indürimeye
Ya bunca mürid muhib-sırat niçe geçesi

(351/11)

Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben kevser şarabın iç diyü

Yine fazlundur kulunı geçiren
Geçüben kevser şarābın içüren (297)

(415/11-12)

Beyitlerde,"biti,yazu,defter-i amâl" gibi ad ve terkiplerle işlenen amel defteri,insanın yaptığı iyi-kötü bütün hareketlerin kaydedildiği defterdir.Yazıcıları meleklerdir.Bu defter,herkesin kendinde mevcuttur.Ahirette sahibinin eline tutuşturulacaktır:(228/5 ;385/4)

---

(297) Sırat ile ilgili buna benzer bir şathiyye de XIV.Yüzyıl mutasavvıflarından Kaygusuz Abdal'da vardır:

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsün kullar geçsün diyü
Hele biz şöyle duralum
Yiğit isen geç i Tañrı

(Bkz.Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal,Ank.1981,s.218

Biti sunıla elüñe itdügün gele yoluña
Tanuklar bile bulına dostun düşmenün andadur
(44/6)

Varıcagaz terazuya Ḥak kendü bakar yazüya
Göricek taglar eriye ol zebanîler andadur
(44/5)

e.Cennet Ve İlgili Mefhumlar:

ea. Cennet(Uçmak):

Divan'da,Behişt,Cinan,Uçmak,Firdevs-i alâ,Sekiz Uçmak,Sekiz Cennet, vb. adlarla yer [illegible]alan Cennet,yeşillik ve güllük-gülüstânlık bir bağ şekîinde tasavvur olunur.(365/6)Cehennem ve Cennet'in yolu,dünyadan geçer.Sekiz Uçmak'ın sekiz yolu vardır.Her bir yolda "bin çarşı" bulunur.(184/16)Sekiz tabaka olduğu için "sekiz Uçmak" tabir olunur.(195/8)Bir ev ve bir kaç huriden ibarettir;aşıklar Cennet'teki evlerden ve hurilerden geçmişlerdir.O'nlar didara hayrandırlar.(381/8)

Cennet'te,müminler Burak denilen bineklere binecekler ve gezeceklerdir.(186/2)Burada sakka Hz.Peygamber'dir.(Bkz.Muhammed)Yine,Hz.Peygamber,Mirac esnasında Cennet'i görmüş,didarı müşahede etmiştir.Hz.Peygamber'in geldiğini haber alan gök ehli,Sekiz Uçmak'ı bezemişlerdir.(Bkz.Muhammed) O yüce peygamber'e ümmet olanın yeri Cennet olacaktır.(81/4)

Kahillik kılanlar kafirdirler ve Cennet'e giremezler.(136/9) Adem ve Havva,Uçmak'ta yaşarlarken Allah'ın yasaklamış olduğu meyveden yedikleri için buradan kovulmuşlardı.(Bkz. Âdem)

Dünya,âşıkların zindanı kafirlerin cenneti'dir.(97/5)Kılavuzu Kur'an olanın vatanı Cennet'tir.(333/3)

Aşıkların âhı yedi veyl tamısını kül eder;sekiz Uçmak'ı nur ile doldurur.(1/9)Uçmak seven âşık olmaz.Zira uçmak bir tuzaktır.Cennet için ibadet edilmez.(21/2)Gerçek âşık, sekiz Uçmak arz olunsa,yetmiş bin huri gelse(verilse) aldanmaz.(263/6)

Allah,aşıklarını Tamu(Cehennem)da yandırmadığı gibi,Uçmak'a da baş indirtmez.(326/1) diyen Yunus Emre,zühd makamında böyle düşünmez;Uçmak'taki hurileri kendisine yoldaş edinir.(197/2) Burada(dünyada) zinâ kılmayan (99/6),Allah'ın yolundan ayrılmayan kişinin yeri Cennet'tir.Seherde kalkıp namazını eda edenlere Uçmak helâldir.Bu kişiler,Cennet'te kevser şarabına layık

(nail) olacaklardır:

Helal ola sana Uçmak Uçmakda Hûriler kuçmak
Kevser şarâbını içmek tanla seher vaktinde tur
(88/8)

Cennet,züht makamıdır,zâhidlerin arzusudur.Didâr görenlere zindandır;mâsivâdır:

Seni gördüm güneş gibi Cennet bana zindan gibi
Cennetüne zâhidün ko Uçmak'da arzum yok durur
(52/6)

Zâhidün zühdiyile Cennet makâmı olur
Mâsivânun küllisi zindânıdur ʿâşıklarun̄
(150/4)

Âşıkın kuşa benzeyen canı, ne Uçmak'ta konaklar,ne de Tamu'da! (1/11)Sakî (Mürşid) elinden aşk şerbeti içenlere Uçmak'ta kevser gerekmez.(101/3)Hülasa,âşık,sekiz Cennet'ten geçmiştir.Şu veciz beyitler konuyla alakalıdır:

Cennet Cennet didükleri bir ev ile bir kaç huri
İsteyene virgil anı bana seni gerek seni
(381/8)

Uçmak Uçmagum didügin̄ mü'minleri yiltedügün̄
Bir evile bir kaç Hûri hevesüm yok kuçmagıçün
(234/4)

ʿIşkunıla mest olanı derdüñi her dem bulanı
Visâlün nişânın alalı Cennet'lere kalımazam
(189/5)

Sensin benüm cânum canı sensüz kararum yok durur
Uçmakda sen olmazısan vallâh nazarum yok durur
(52/1)

Yunus Emre'nin telakkisine göre,Cennet ve Hûri,Allah'a ulaşma-yolunda birer vâsıtadır.Kendilerini terk edenler,Hakk'a kavuşurlar,sorusuz Uçmak'a girerler.(372/3)Esasen Cennet ve Cehennem, insanın enfüsünde gizli iki âlemdir:

Yidi gök yidi yiri tagları denizleri
Uçmagıla Tamu'yı cümle vücûdda bulduk
(133/3)

Uçmak,Allah'a "Allah'a vuslat" anlamında da ele alınmaktadır.Vuslatın sermayesi bir gönül elde etmektir.Bu makam,erenlere ik-

rar ile ulaşılabilecek bir makamdır.(300/4)

Beyitlerde,baharda canlanan tabiat cennete benzetilir.Tabiatın uyanışı,insanın gafletten uyanışıyla ilgi kurularak işlenir.(343/2)Söz demini bilenin olgun bir sözü,cihan Cehennemini "Sekiz Uçmak"a çevirir.(102/5)Süluk esnasında seyr edilen Hâlilullah sırrı,muhammedî nur olup bu seyr manevî makamların beşincisinde gerçekleşir.(Bkz.İbrahim Peygamber)Yunus Emre bu motifi işlerken söz konusu makamda salike sanki "Uçmakdan bir deriçe(kapı) açıldığını belirtmektedir.Bu beyte göre Yunus Emre'nin Sekiz Cennet'ten kasdının Sülûk Makamları olduğunu söyleyebiliriz.(Bkz.342/2)

Nihayet bir beyitte,Şeddad'ın (298) Cennet'e benzer bir yer yapmak istediği ve fakat Cenab-ı Hakk'ın buna müsâade etmediği işlenmektedir:

Şeddad yapdı Uçmağını girmedin aldı canını
Bir dem aman virdürmedi yidi iklîm dutan ana
(11/2)

eb. Tûbâ:

Tûbâ,Sidre'de bulunur.Beyitlerde,bu ağacın özelliklerine ait her hangi birşey belirtilmez.Âşıkların "Tûbâ dalından uçup yüce makamlar geçeceği" söylenir.(345/7)Tûbâ ağacı,çok yüksekte bulunduğu için manevî mertebeler mevzuunda zikredilir. Nefsini düşman bilenler Tûbâ dalına konarlar:

Kevser havzına talanlar ölmezdin öndin ölenler
Nefsine düşman bilenler konar Tûbâ dallarına
(345/6)

ec. Kevser:

Kevser,Cennet'te müminlerin içeceği bir meşrubattır.Mefhum Yunus Emre'de, ledünnî bir mânâ ve mâhiyette ele alınır.Buna göre kevser,hakikat bilgisinden ibarettir.(345/6)

Tan (seher) vakti ibadet edenler,Allah'ın sunacağı kevser-

---

(298) Şeddad,Yemende Âd kavminin hükümdarı olup Hud Peygamber zamanında yaşamıştır.Kendisine kibir gelip Tanrılık iddiasında bulunmuş,bu iddiasını isbat etmek için "Bağ-ı İrem denilen Cennet'den mülhem bağlar,bahçeler inşâ ettirmiştir.Neticede,bu bağ içindeki sarayına giderken Allah'ın kudretiyle helak olmuştur.

den içeceklerdir.(88/8)Yunus bir beytinde "erenler sohbeti" yerine "sözümüz kevser âbıdur" demektedir:

Sohbetümüz İlahîdür sözümüz kevser âbıdur
Şâhumuz şâhlar şâhudur çalgumızdur dost firâkı
(366/2)

Kevser şarabından içmek,Sırattan geçmekle mümkündür.Bu motif,Yunus Emre'nin bir şathiyyesinde zikredilmektedir:

Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben kevser şarâbından iç diyü

Yine fazlundur kulunı geçüren
Geçüben kevser şarâbın içüren
(415/11-12)

Yunus Emre'de,"işk şerbeti" terkibi zatî tevhidi,yani hakikat bilgisini ifade eder.Buna karşılık kevser zühdî bilgi anlamında kullanılmaktadır.Aşk şerbetinden içenler,kevser arzusundan geçmişlerdir:

Bize işk şerbetinden sun i sakî
Bize Uçmak'da Kevser gerekmez
(101/3)

Bir beyitte,Cennet'te içilecek olan "Şarâben tahur"dan da söz edilir.(299)Sunulacak olan bu temiz şarab,masivâ(dünya) ile mukayyed olmayan ruhanîlerin makamını gösterir ki,tevhid-i zatî'dir:

Tûbâ talından Uçanlar yüce makâmlar geçenler
Şarâben tâhûr içenler banmaz dünyâ ballarına
(345/7)

eç. Hûri:

Huriler Cennet'te bulunan meleklerdir.(234/4)Dünyada namazını eda eden müminler,Cennet'te Hûrilerle beraber olacaklardır.(88/8)Elbiseleri nûrdandır:

Uçmakdaki Hûrileri geymiş onlar nûr tonları
Ne bahtılu mü'minleri bize nasîb eyle Çalap
(16/7)

(299) Şaraben Tahur,"Temiz içecekler" anlamındadır.Bkz.İnsan suresi/âyet 21

Âşıklar,Hûrilerin sırdaşları(99/7) ve yoldaşları(197/2)dırlar. Yunus Emre'de,diğer bütün Cennet varlıkları gibi Hûri mefhumu da mecazî olup,Allah'a ulaşmada bir engeła teşkil etmektedir.Esasen iki cihan Hak ile doludur.(37/7,320/7)Bunun farkında olan âşık,sekiz Cennet'in bezenip gelen Hûrilerine aldanmaz;onun gönlü Allah' ile beraberdir.(3/11)Huriler,diğer bütün varlıklar gibi kamil insana hayrandırlar.(144/4)

Yunus bir yerde,Sekiz Uçmak'ta bulunan Hûri sayısının "yetmiş bin"tane olduğunu söyler.Âşik,bu yetmiş bin Huriye aldanmaz:

Sekiz Uçmak arz olursa yitmiş bin huri gelirse
Aldamaya bu canumı bunda nite aldanayın
(268/6)

Aynı motifleri taşıyan bir başka beyitte,dost yüzünü gören âşık ne Uçmak,ne de bin kusur Hûriye nazar eder!(408/1)Gözü açık olan aşıklar,Hurilerden geçmişler,Allah'a yönelmişlerdir:

Cennet Cennet didükleri bir ev ile bir kaç Hûri
İsteyene virgil anı bana seni gerek seni
(381/8)

Başında ʿaklı olan âhrete ʿamel itmez
Hûrilere aldanmaz gözile kaşdan geçer
(70/6)

Buraya kadar ele alınan motiflerden anlaşılacağı üzre,Hûriler,ledünnî anlamda,seyr ü sülûk esnasında salikin önüne çıkacak olan manevî engellerdir.Aşağıdaki beyitlerde bu telakki pek açıktır:

Altıncı kapusında bir Hûr oturur anda
Sana eydür gel berü olmasun kim varasun

Çünkim anda varasın ol Hûriyi alasın
Bir vâyeden ötürü yoldan mahrûm kalasın
(242/12-13)

İsmail Hakkı Bursavî,bu şiirin şerhinde "Hûrdan maksad,ʿulûm ve maʿrifetdir" diyerek(300),Hûrinin,kesbî ve zâhirî ilimlere işaret ettiğini söyler.Zahirî ilim,bir noktada salikin yo-

(300) İ.Hakkı Bursavî,Şerh-i Ebyât-ı Yûnus Emre,Süleymaniye Ktp. /Esad Efendi Bl.,Nu:1521/2,

ed. Kasr,Köşk:

Cennet'te bulunan kasırlar için "ev" ve "çardağ" isimleri de kullanılmaktadır.Kasr'ın çokluk şekli olan "kusûr" da, "Hûr u Kusûr" kalıbıyla zikredilir.Kasr hakkında geniş bir bilgiye rastlanmaz.Aşıklar,Cennet'teki köşklere,saraylara,kasırlara tenezzül etmezler.Cennet "Çardak"ları,sofaların arzu ettikleri makamlardan ibârettir.Şu beyitler,mevzu ile ilgilidir:

Sofılara vir sen anı bana seni gerek seni
Ben niçe terk idem seni şol bir ev ü Çardağıçün
(234/6)

Seni seven kişiye ne hacet Hûr u Kusûr
Seni sevmeyen cana Tamu'dur cümle makâm
(202/4)

Uçmak Uçmağum didüğüñ mü'minleri yiltedüğüñ
Bir evile bir kaç Hûri hevesüm yok kuçmağıçün
(234/4)

Sekiz Uçmak 'aşıklara köşk ü sarâydur anlara
Mûsî'leyin hayrân olup Tûr tagında kalan benem
(177/7)

ee. Hulle:

Hulle,Cennet'te mü'minlerin giyeceği elbise(don)dir.Dünyada yokluğa erenlerin manevî hil'ati(makâmı) hulle olacaktır:

Kudret haznesi açıldı 'aleme rahmet saçıldı
Hulle tonları biçildi söyle bülbülcüğüm söyle
(343/7)

Bî-mekânam bu cihânda menzilüm turagum anda
Sultânam tâcıla tahtum Hulle vü Burag'um anda
(310/1)

ef. Rıdvân:

Aşıkın gönlü iki hal arasındadır.Bir dem duzah(Cehennem)ta Firavn ve Hâmân ile yanan gönül,bir dem Cennet'te Gılman ve Rıdvan olur:

Gah dûzâhda yanam Firavn'ıla Hâmân'ıla
Gah Cennet'de varam Gılmân'ıla Rıdvân'ıla
(201/14)

Bir dem günahın fikr ider tostoğrı Tamu'ya gider
Bir dem görür Hak rahmetin Uçmaklara Rıdvân olur
(49/9)

eg. Gılman:

Cennet'teki çocuklara verilen isimdir.Bunlar nurdan yaratılmışlardır.Bir beyitte isminden bahsedilir.(Bkz.Rıdvan)

f. Arasat:

Arasat,Cennet ve Cehennem arasındaki âhiret yurdudur.Yunus, bir beyitte Arasat'tan bahseder:

Ol kıyamet bâzârında her bir kula baş kayusı
Ne kayursın anı seven çün ol 'arasatda bile
(317/8)

g.Cehennem ve İlgili Mefhumlar:

ga. Cehennem(Tamu):

Beyitlerde,Tamu,Duzah,nar ve od gibi isim ve mecazlarla ele alınan Cehennem,umumî olarak Cennet kavramıyla birlikte zikredilir.Konuyla ilgili "Oda yanmak,Oddan şarab içmek,Tamuda yir eylemek,Tamu'dan korkmak,Tamu'ran azad olmak" gibi deyimlerin de yer aldığı bu beyitlerde şu fikirler işlenmektedir:

Cehennem'im yolu dünyadan geçer.(69/7)Karanlık ve taht'es-serâ olan Cehennem (369/5) yedi kısımdır.Her bir bölümün bir yolu vardır.Bu yolların üzerinde bine çarşı bulunmaktadır.(184/16)Âsiler(275/5)komşu hakkını ödemeyenler,Cehennem'e gideceklerdir.(279/12)Cehennemlikler Sırat'tan geçemezler.(137/5) Ameli olmayan ahirette "Oddan şarab" içer.(152/5)Münkirlerin yeri de Cehennem'dir.(81/6)

Kazandığını yoksullarla paylaşan,Hak Hazretinin katında oddan kurtulur.(1137/7)Cehennemlikler,burada namaz kılmaz.(99/5) Beş vakit namaz kılmayan,Tamu'ya girecektir.(136/8,9/5)Cehennemi,ihlas yur-yıkar.Tamu'dan korkan kişi kamudan alçak olmalıdır.(137/5)

Âşık,Uçmak'tan bir şey ummadığı gibi,Tamu'dan da korkmaz. O,hakikat menziline ulaşmış,birliğe yetmiştir.(236/3)Hakk'ı sevenler Cennet'ten geçmişlerdir fakat sevmeyenlere bütün makamlar Tamu gibi gelir.(202/4)

Âşıkın gönlü iki hal arasında gider-gelir.Bir dem Cennet'te Rıdvan ile Gılman'a varır;bir dem Duzah'a girer,Firavn ile Haman'a varır.(201/14)Yedi Tamu,gerçek âşıkların âhlarına dayanamaz.Âh,aşıkların zikridir.Bu zikir Cehennem'i yakar.(268/5)

Yidi veyil Tamu'sını kül eyler 'âşıklar âhı
Kasdider sekiz Uçmağ'ı nûr ide nûra katmaga
(1/9)

Âşıklar,Tamu'da eğlenmez,Uçmak'ta köşk bağlamazlar:

Ne Tamu'da yir eyledüm ne Uçmak'da köşk bağladum
Senüñ içün çok ağladum bana seni gerek seni
(381/7)

Hz.Peygamber'e ümmet olanlar Cehennem'de karar eylemezler.(112/6)Sadık aşıklar,Tamu'nun ateşini gülzara çevirirler.(333/3)

Yunus Emre'ye göre,âlemde merkez olan insandır.Bütün âlem, insânın vücûdunda derilip dürülmüştür.Bu görüşten hareketle, Cehennem de,insanın vücudundadır.Bu antropomorfik hususiyet, tasavvuf bir vücud-nâme'de işlenmektedir:

Yidi gök yidi yiri tagları denizleri
Uçmagıla Tamu'yı cümle vücûdda bulduk
(133/3)

Sülûk ehli,yolculuklarında Yedi Tamu'dan geçecekler,vücudları na Cehennem azabını tattıracaklardır:

Bundan 'ışkuñ şehrine üç yüz deniz geçeler
Üç yüz deniz geçüben yidi Tamu bulasın

Yidi Tamu'da yangıl her birinde kül olgıl
Vücûdun anda koğıl ayruk vücûd bulasın
(242/5)

Yunus'a göre,insanlar,kem söz ile,kötü davranışlarla "cihanı Cehennem'e çevirmekte"dirler.İyi söz cihan Cehennemlini sekiz Uçmağa benzetir:

Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihan Cehennem'ini Sekiz Uçmak ide bir söz
(102/5)

gb. Zebânî:

Zebânîler,Cehennem'in kapısında bulunurlar.(44/5)Günahkârları Cehennem'e atarlar:

Zebânîler çeke tuta götürü Tamu'ya ata
Deri yana sünük düte dün-gün işi efgân ola
(9/3)

Günahların tartalar andan sırata ilteler
Zebanîler dutalar figanlar ola katı
(385/5)

Tamu'da yetmiş bin zebânî vardır:

Yitmiş bin Zebânî yide Tamu'yı haşrda ilede
Mücrimlere heybet ide ben nideyin neyleyeyin
(275/4)

6. Hayır ve Şer,Kazâ ve Kader:

Hayır ve Şer Allah'tandır.Kulun kendisine ait fiili yoktur. Nefsinden arınmış kişiler,hayır ve şerrin Hak'tan olduğunu bilirler:

Yunus bu sözleri kogıl kendözünden elün yugıl
Senden ne gele bir digil çün Hak'dan ola hayr u şer
(28/9)

Beyitlerde,"Hayr etmek,hayır ve şerri elden komak,hayır ve şer işlemek" gibi deyimler,konuyla alakalıdır.Hayır ve Şer,Allah'ın bir "yasa"sıdır.Cümle âlemlerin tâbi olduğu yasa budur:

Cümle 'alemler üstine hayr u şerri sen yasadun
Rahmet ü hışm havaledür kendü aslına katmaga
(323/5)

Hayır,Allah'ın "rahmet" sıfatından,şerr ise, "Celâl" (hışm)sıfatındandır.Vahdet'e ulaşan kişi,"Hayrı da,şerri de elden bırakır."Yani,Cemali de Celali de Allah'a bağlar:

Hayır ve Şer fiiller,Kiramen kâtibîn tarafından sürekli yazılır.(405/7)Kâmil kişiler,şerden el çekmişlerdir.(60/4)Kim kime hayır veya şer bir şey dese,Allah cezasını(karşılığını) O'na göre verecektir.(124/4)

Hayra döndi benüm işüm endişeden azad başum
Nefsüm başını kesüben şer işlerden kaçar oldum
(208/4)

Hayır ve şerri elden koyan-ikiliği terk eden- kişi,korku ve ümitten beridir,benlikten kurtulmuş,varlık defterini yumuştur.(264/7)

Uçmakdan umusı yok tamudan korkusı yok
Kendözin yavı kılup hayr u şer elden koyan
(236/3)

Mahşerde yok olup gitmemek için şerri azaltıp,hayri çoğalt-

mak gerekir.(415/21)Hayrı şerriden seçmek aşk ile mümkündür. (208/3)Yunus Emre,bir beytinde;Rum'a inip hayır ve şerler işlediğini,baharda geri göçtüğünü söylüyor.Buradaki Rum kelimesi kesretin,bahar ise vahdetin remzi olabilir:

İndük Rum'ı kışladuk çok hayr u şer işledük
Uş bahar geldi girü göçdük elhamdülillah

(292/6)

Divan'da "Kaza ve Kader" konusunda tafsilatlı bilgiye rastlanmaz.Bilindiği üzre kader varlık yaratılmadan evvel Allah'ın o varlık hakkındaki takdiridir.Bu mevzu,Cenab-ı Hakk'ın "Alîm" sıfatıyla alakalıdır.Kaza ise,Allah'ın takdirinin varlık yaratıldıktan sonra meydana gelmesinden ibarettir.Yunus Emre,Kaza ve kader konusunda İslamî-Şer'î bir inanca sahiptir.

İnsanın kaderi -ezel bezminde Cenab-ı Hak tarafından- levh üzere yazılmıştır.(89/3)Ezelde ne yazılmışsa,dünyada insanın başına o gelecektir:

Yunus İmdi gam yime nidem ne kılam dime
Gelür kişi başına ezelden ne yazıla

(335/20)

Beyitlerde kaderle ilgili bazı deyimlere de rastlanır;"Levh ü kalem çalınmak,kalem çalınmak,ezelde yazılan başa gelmek vb." bunlardan bazılarıdır.Bilindiği üzere;kalem,yazı yazılan alet anlamında kullanıldığı gibi,ıstılahî olarak da,"Nur-ı Muhammedî-Nefs-i Küllî" anlamında da kullanılır."Kalem çalınmak" bu iki manâ ile derinleşen bir deyimdir ve tevriyeli kullanılmaktadır.Varlık,şu halde kalemin yazdığı şekilde,yani,Allah'ın takdir ettiği şekilde muhammedî nurun bir zuhurudur.Varlığın dünyadaki hayatı ezelî takdire uygundur:

Kalem çalınıcak görgil haber böyle durur bilgil
Kâlû Belâ kelecisin bunda haber viren benem

(177/8)

Çok sorarlar Yunus'a niçe ʿışk esrükliği
Nitsün ezel bezminde öyle çalındı kalem

(202/9)

Vahdet makamında söylenen bir şiirde,Yunus,henüz hiç bir şey yaratılmadan,kalu Belâ denmeden,-ə levh ve kalem yaratılmadan önce "Mi'râc'a kâdir" olduğunu söyler:

Yir-gök yaradılmadın Kalu Belâ dinmedin
Levh-kalem çalınmadın Mi'râc'a kâdir idüm
(223/4)

Bir beyitte de,insanın tâli'i ile yıldızlar arasında bir münasebet kurulmaktadır:

Ne elif okıdum ne cim ne varlıkdandur kelecim
Bilmeye yüz bin müneccim tâli'im ne ılduzdan gelür
(42/4)

B. İBADET

Hz. Peygamber "Müslümanlık beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka bir Tanrı,İbadet olunacak hak ma'bud olmadığına ve Muhammed (S.A) O'nun kulu ve Resulü olduğuna şehadet etmek;namazı kılmak,zekatı vermek;Ramazan orucunu tutmak;hacca gitmek" ifade buyuruyor.(301)Yunus Emre'de bu beş temel esas mevcuttur.

Mutasavvıfımız "Emr-i ma'ruf"u yerine getirir.Sünnet çizgisinden çıkmaz ve bid'atin sünneti bozduğuna inanır:

Emr-ı ma'ruf bu dem kaldı bid'at gelüp sünnet öldi
Nasîbli nasîbin aldı saladur kudse gidelüm
(218/5)

Farz ibadetler için "Çalap buyrugı" terkibini kullanır:

Benden ögüt isterisen eydiverem bildügümden
Budur Çalab'un buyrugı tutun oruç kulun namaz
(109/2)

Farz ve sünneti kim yerine getirirse,yol hazırlığını yapmış demektir.Bu kişiler,mahşerde soru ve hesaptan beridirler. Sırat-ı Mustakîm ehli farizayı yerine getirir.Allah'a "Hakke'l-Yakîn" kavuşmak ancak ibadetle mümkündür.(155/9)Allah sevgisi de İbadetle hasıl olur:

Yunus sen kendüni görme 'ibadet kıl mahrûm kalma
Gayrısına gönül virme Allah sevgüsi var iken
(238/5)

İbadetlerin başı "dünya terki"dir.Terki yaşamayan gerçeğe ulaşa-

(301) A.Hamdi Akseki,İslam Dini,İtikat,İbadet ve Ahlak,s.103

maz.(279/10) İbadet,riyasız olmalı,gösteriş için yapılmamalıdır.İbadet yapıp da nefsî davranışlarına devam eden kişi müslüman değildir.Güzel ibadet için gönüldeki putları kırmak gerekir:(56/2)

İbadet,ahiret için yol hazırlığıdır.Yolcunun azığıdır:

İşitdüñ Mustafa'yı kim bu yir yüzinde kalmadı
Şunı şöyle bilüriken yeragun nişe kılmazsun
(235/8)

Zâhir ehli "taşra ibadet eyler;ibadeti gösteriş için yapar.Bu kişilerin aşıklardan ibret almaları gerekir.(170/2)Saliklerin gönülleri iki hal içinde inip-çıkabilen bir özelliğe sahiptir. Zira onun gönlü küllî gönüldür.Bir dem müslüman olup bin yıl ibadet eden bu gönül,bir dem imandan uzaklaşır, kâfir olur:

Gerek müsülmân olam bin yıl 'ibadet kılam
Gerekse kâfir olam küfr ü îmândan fârig
(126/4)

Âşıkın gösteriş için tâat kıldığı görülmemiştir.(170/5)Allah sevgisi(mahabbetullah) farz ve sünnetten üstündür.Cânı aşkta kalanda- yani aşk ile vecde girende- şart ve farzı yerine getirecek karar kalmaz:

Eydürisem eya gönül kanı fârizâ ya sünnet
Eydür ki yok teşviş yime bu sevüye 'amel irmez
(104/6)

Şart u farz olmaz anda cânı 'ışkda kalanda
Cevâb sözi dil söyler niçe bilsün bu lisân
(264/5)

İbadet insanı vecde ulaştırır.Vecd hali ise,Allah'a ulaşmanın en kısa yoludur.Aşka gelen ruh,her hangi bir kayıt altında tutulamaz.Fakat kişi farka gelince bu hali de değişir.Farza ve sünnete döner.Esasen Yunus,sülûkunu anlattığı bir beytinde;

Mescidde medresede çok 'ibâdet eyledüm
'Işk odına yanuban andan hâsıla geldüm
(196/9)

diyerek çok ibâdetler eylediğini söylemektedir.

Yunus Emre,ibadet mefhumunu ele aldığı beyitlerinde iki ayrı kelimeyi çok sık zikreder;'amel ve tâ'at!"Bu iki kelime,genel anlamda "ibâdet",özel manada "namaz" karşılığında kullanılmaktadır.Buña misâl olarak,sabah namazı için "tañla tâata durmak"

deyimi verilebilir.(35/6)Taate duran zahid,müşahedeye uğrarsa teshih ve seccadesini unutur.(13/2) Er odur ki,gece gündüz tâattedir.(295/13)Gönlündeki putları temizlemeyen kişinin bütün taati ᶜabestir.(280/6)Ubudiyyet,sağlam taat ile mümkündür.(295/10)Tâat kılan bu dünyadan nasibini alır.(137/4)İşi taat olanın mekanı Cennet olacaktır.(154/5)

Tâat saf olmalıdır.Zühd ve taat aşksız helâl olmaz.Cennet için tâat kılınmamalıdır.Âşıkın böyle bir gayesi de yoktur.(21/3)Aşıkın iki hali vardır.Bu manevî iniş ve çıkışı şöyle dile getirir Yunus:

Gah mü'minem tâatde dem-be-dem münâcâtda
Gah rindim harabatda ben bir ᶜaceb kolmaşam
(227/5)

Âşıkın tâati doğruluktur: "Abdestümüz namâzumuz doğrulukdur tâ'atumuz"(307/4)diyen şâir,sadık olmayanların ibadetlerinin riyâ olduğunu ifade etmek ister.Gerçi Yunus Emre,riyâ taati yererken mücerred ve içe dönük bir üslup kullanır;kendisinden örnek verir:

Dakındum şeyhlik adın kodum maᶜşûk tâᶜatin
Virdüm nefsün murâdın kanı Hakk'ıla bâzâr

Yayıldı Yunus adı suçdur cümle tâᶜatı
Çalab'um ᶜinâyeti suçın geçüre meger
(41/8-9)

Zamanından ve zamanının ihtiyarlarının tâatsızlığından şikayet eden Yunus,bir beytinde şöyle der:

Oğlanlar ögüt almaz yigitler tevbe kılmaz
Kocalar tâᶜat kılmaz sarp rûzigâr olmışdur
(76/3)

Beyitlerde "ᶜamel" kavramı da oldukça fazla yer almaktadır.Bu kavram,genel olarak "bedenî" ibadetler için söz konusu edilmektedir.İnsana vacib olan "hoş hulk ileᶜamel'dir."(138/1)ᶜAmel,geçici değildir,insanın ölümüyle birlikte peşinden gelir.(205/7) İyi amel sahibinin mezarı -ölünce- geniş olur.ᶜAmeli olmayan,yarın "oddan şarab" içecektir.(152/15)İyi ᶜameller kişiye mezarında "şem ü çerâg" olacaktır.(136/6)

Ahşam durur üç farizā ṭagca günāhın arıda
Eyü ʿamellerün sinde şemʿ ü çerāg olsa gerek
(136/6)

İyi veya kötü ameller -insan ölünce- kabirde Münker ve Nekir olarak tecellî edecektir.Âşıkların amelleri dosta(Allah'a) layıktır:

Kamularun ʿamelidür Münker-Nekir olup gelen
Benüm ʿamelüm dostıdı ʿamelümi tuta varam
(205/8)

İlim sahibi olup da ʿameli olmayan insan günaha batar,(248/9) gönül yıkanın ilmi veʿameli kâr etmez.(335/12)İnsanın eli ererken,gücü yeterken amel etmesi gerekir.(311/3)Ameli riya olanın ihlası yoktur.(258/5)Aşk,amel ile hasıl olur:

ʿIşk ʿameli biter layık olursa yiter
Gerekse ʿuryân yüri gerekse geygil libâs
(119/2)

Başında aklı olan ahiret için amel etmez.(70/6)Bâtın gözünü açmak,âşık ve maʿşukun birliğini anlamak için "amel etmek" gerekir.(130/2)Aşksız amellerle "vahdet sırrı" anlaşılamaz.

1. Kelime-i Şahadet:

İslam'ın ilk şartı,Allah'ın birliğine ve Hz.Muhammed'in Hak Resul olduğuna inanmaktır.Bu inanç,kelime-i şahadetle belirtilir.Âşıklar,ezelden beri "Tanrı birdür Hak'dur Resûl" derler:

Ezelîden dilümde uş "Tanrı birdür Hak'dur Resûl
Bunı böyle bilmeziken bir 'aceb makamdayıdum
(168/2)

Allah'ın birliği -tevhid- gönülde tecellî eder.Yunus Emre bu telakkiyi şöyle işler:

Yunus'ıla buna denlü nasîbüm
Gönül dost turagı dilüm şahâdet
(19/9)

2. Namaz ve İlgili Mefhumlar:

a. Namaz:

Yunus Emre,beyitlerinde "namaz" konusunda geniş bilgiler verir.Bu meyanda,"beş vakt namaz,beş vakit tertip,Çalap

buyrugı,tertipler,tā'at,salat" gibi ifadelere yer verilir.Divan'daki dört müstakil şiir,"Şalat-nâme" türünde yazılmıştır.(302)

Yunus'a göre,müslümanım diyen kişi İslam'ın şartlarını bilir,Tanrı'nın buyrugunu tutup beş vakit namazını kılar.(136/1)En güzel kılavuzdur namaz!O'ndan daha güzel bir san'at yoktur.Namaz kılan kişide "yavuz endişeler"(hatarat) olmaz.(341/1) Müslüman,Allah'ın buyrugunu tutup;namazını kılmadan işe başlamaz.Evindeki hèlaline(eşine) beş vakit namazı öğretir; kılmasını öğütler:

San'atuñ yigregi çün namâzımış hoş pişe
Namāz kılan kişide olmaz yavuz endîşe

Tanlacak turı gelgil elüni suya urgıl
Üç kez salāvāt virgil andan bakgıl güneşe

Allah buyrugın dutgıl namâzın kılup gitgil
Namāzun kılmayınca zinhār varmagıl işe

Evünde helâlüne biş vakt namāz ögretgil
Ögüdüñ dutmazısa yazugı yokdur boşa

(341/1-4)

Namaz,Mi'rac'ta,Hz.Peygamber'e bildirilmiş,ümmetine farz kılınmıştır.Kulun Allah'a yakınlaşması namaz ile mümkindir.Namaz, ümmete "azık"tır:

'Alem fahri Muhammed Mi'râc'a agdugında
Çalap'dan diledügi ümmetine azıkdur

(86/6)

Namaz,niyaz için buyrulmuştur.(279/7)Bu farzı yerine getirmeyen kişinin kazancı hep harâm olur.(341/5)Ma'şūka gönül verenlere sayısız tertip(namaz) gerekir.(126/9)Namaz insanı Allah'a hazırlar;riya ile namaz edâ etmek Cehennem'de yatmak demektir.

---

(302) Salat-nāme,namazı konu olan ve umumiyetle manzum olarak yazılan dinî-tasavvufî bir türdür.Edebiyatımızda ilk örnekleri Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal'da görülmektedir.(Bkz.Giriş-Türler.)Yunus'un salātnāmeleri için Bkz. 88,136,315,341.ci şiirler.

(248/8)Beş vakit namazını terk edenler müslüman değildir;bu-kişilerin yerleri Cehennem olacaktır.(136/8)Ömür boyu namazı kılmak gerekir;zira,ansızın ecel gelir,ömür telef olur.(341/7) Namaz,gönüllerden ikiliği giderir.Namaz kılan "boş değil"dir. Bu kişiler Hakk'ın huzurundan mahrum dönmezlir:

Namaz kılan âdemîler tehî kalası degüldür
Ol pâdişâh dergâhından kimseyi mahrûm eylemez
(9/4)

Gönül yıkanın namazı gider.Bunun için şâir,"Bir kez gönül yıkdunısa bu kılduğun namâz degül"(116/1) der.Namaz,Hakk'a mi'rac, gönül ise Hakk'ın mekanı olunca,yukarıdaki mısra daha iyi anlaşılır.Gönlünü temizleyen ,Mi'rac diye nitelenen namazı eda eder:

"Gönül pası yunmayınca namâz eda olmayısar"(24/2)

Hakk'ı talep eden ere verilecek en güzel öğüt,"namaz kılın,oruç tutun"(109/2) demektir.Yunus Emre,bir"salât-nâme"sinde beş vakit namazın zahirî ve bâtınî manâlarını şöyle dile getirir:

Müslümânum diyen kişi şartı nedür bilse gerek
Tanrı'nuñ buyruğın tutup biş vakt namâz kılsa gerek

Tañla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek

Kılurısan tan namazın Hak'la ola hem niyâzun
Âhiretde ʿizz ü nâzun bulup anda bulsa gerek

Öyle namazın kılasın her ne dilersen bulasın
Tamudan azad olasın kullar azad olsa gerek

Ol ikindiyi kılanlar arı dirlik dirilenler
Olardur Ḥakḳ'a irenler her-dem anlar irse gerek

Aḫşam durur üç farizâ tagca günâhun arıda
Eyü ʿamellerün sinde şemʿ ü çerâg olsa gerek

Yatsu namazına ol hâzır hâzırları sever Kadîr
İmânun eksügin bitir imân pîş-rev olsa gerek

Her kim bu sözden almadı biş vakt namāzı kılmadı
Bilün müsülmān olmadı ol Tamu'ya girse gerek

Bildünise cemā'ati hazır olanlar Cennet'i
Ger kahillik kılurısan münāfıkdan olsa gerek
.....

(136/1-9)

Yunus Emre,iki şiirinde de,"sabah namazı"nı anlatır.O'nun,sabah namazı üzerinde ısrarla durması,seher vaktinde yapılan ibadetlerin daha üstün kabul edilmesindendir.Şöyle diyor şâir:

Saña direm iy veli tur irte namāzına
Eger değülsen öli tur irte namāzına

Ezān okur mü'ezzin çagırur Allah adın
Yıkma dinün bünyādın tur irte namāzına

Agar perväze kuşlar tesbih okur agaçlar
Himmet alan kardaşlar tur irte namāzına

Namāzı kıl zikr eyle elün götür şükr eyle
Ölecegün fikreyle tur irte namāzına
.....

(315/1-4)

Beyitlerde Cenāze namāzı anlatılırken "dört tekbir namaz" terkibi kullanılır.Cenâze namâzı,evvela bir "sala" ile duyurulur, "dört görklü tekbir" ile edâ edilir.(184/6-7)Yunus'un cenaze namazını bâtınî açıdan ele aldığı beyitler de bulunmaktadır.Buna göre cenaze namazı "ölmeden evvel ölmeyi" işaret etmektedir. Dört tekbirle kılınan bu namaz,dört tevhid makamının sembolüdür.

Oğlan gider danışmana saladur dosta-düşmana
Şol dört tekbîr namâzıla vaktim tamam kılam bir gün

(241/3)

Bu beyitte,"vakti tamam olan" âşıkın ölümünü,danışman(zahid)a haber veren bir"oğlan"dan bahsedilmektedir.Yunus,başka beyitlerinde oğlan kelimesini "şeriat oğlanı" şeklinde kullanır. (bkz.Şeriat)Bu tip,şeriat ilimleri tahsil eden bir çocuk(genç) anlamındadır.Danışman(şeriat alimi) âşıkın ölümünden memnundur.

Namaz,her şeyden önce zühd makamıdır.Aşkın tartibi yoktur fakat zahidin vardır.İnsan,aşkı yaşamak için zühd makamından geçmek zorundadır.Yunus,bu kabulünü,"Sadiklar ikrar ile sufiler namaz ile"(335/8) mısraında dile getirir.Namazı şekilden öteye geçmeyen zahid,aşıkların kıldıkları hakikî namazdan haberdar değildir. .Hatta zahid,aşıklar namaz kılmaz diye ta'n eder;Yunus'un bu ta'na verdiği cevap şöyledir:

Bana namaz kılmaz diyen ben kıluram namâzumı
Kılurısam kılmazısam ol Hak bilür niyâzumı

Hak'dan artuk kimse bilmez kâfir müsülmân kim durur
Ben kıluram namâzumı Hak geçürürse nâzumı
(349/1-2)

Namâz kıluram diyüben münkir gelmen dervişlere
Eğer bin yıl kılurısam kendü du'ân yarlıgamaz
(109/3)

Aşk ve vecd halinde,duâ;selâm,zikir ve tesbih unutulur.Beş vakit namaz eda edilemez.Bu haldeki âşıkın aklı alınmış ve, âşık,mutlak zatın kontrol[illegible] dairesine girmiştir.

Ne du'ā kılam ne selām ne zikr ü tesbih kılam
Bu biş vakt namāzumı 'ışkun garet eyledi
(364/5)

Ben oruç-namaz içün süçi içdüm esrüdüm (303)
Tesbîh seccâde içün dinlerem şeşte-kopuz
(106/8)

Gönlüm bana yoldaşiken zühd ü tâ'at kılurıdum
Yıkıldı bu tertîplerüm gönülsüzem elüm irmez
(104/4)

Aşık,daima salat halindedir.O,dost yüzünü kıble edinmiş,aşkı imām;gönlü cemâat bilmiştir:

'Işk imāmdur bize gönül cemā'at
Kıblemüz dost yüzi dâimdür salât
(20/1)

---

(303) Bu beyitteki süçi(şarab) kelimesi,İlahî aşk anlamında bir mecazdır.İbadetlerin temelinde "aşk" yoksa,hakikate ulaşmak mümkün değildir.Yunus,bunun için "oruç-namaz için süçi içip,esridiğini" söylüyor.

Şeklî ibadet,aşıklar için hicaptır.Seçkinlerin seçkini olan aşık için gaye,Tanrı'nın sırrına ulaşmaktır:

Oruç-namâz-gusl u hac hicâbdur 'âşıklara
'Âşık andan müneẓẓeh hassü'l-havâs içinde
(302/14)

Oruc-namâz-zekât-hac cürm ü cinâyet durur
Fakîr bundan azaddur hass-ı havâṣ içinde
(303/4)

Yunus Emre'ye göre,okumaktan,bilmekten ve çok taat kılmaktan maksat "eri Hak" bilmektir.Eri Hak bilmek,insan-ı kamilin hakikatine vakıf olmaktan kinaye kullanılmaktadır.(91/3)

Bir beyitte de "beş vakit tertibin bir vakte geldiği"nden söylenmektedir.Namaz,müminin mirâcıdır.Namazın bir vakte inmesi,mirâcın gerçekleşmesi,yani vahdet sırrının vukuudur.Hakk'a vasıl olan kişi hakikaten "namazını" kılmıştır:

Biş vakt tertibümüz bir vakte geldi
Biş bölük oluban kim kıla ta'at
(20/3)

b. Abdest:

Namaz,abdest alınarak kılınır.Nefis ejderhasına karşı bir silah olarak nitelenir:

Tanla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek
(136/2)

Abdest,insanın bedenindeki kirleri arıtır.Fakat önemli olan "yavuz huylardan" arınmaktır.Gönül temizliği için Hakk'ın inayeti şarttır:

Su ne kadar arıda çün yavuz huyun bile
Meger bizi pâk ide Hak'dan 'inayetümüz
(116/6)

Abdest karşılığı "zahir suya banmak" terkibini kullanan Yunus, konunun ledünnî manâsı üzerinde durur.Gaye,cisimden tecrid olmaktır.Âşıklar,"zâhir suya banmadan" tâat içindedirler.Oruç,namaz,gusl ve hac gibi ~~farz~~ farzları dışarıdan bakıp içeriden görememek,insanın mahçup olduğunu gösterir.(302/14)

Mutasavvıfımız,bir beyitte de,yüce peygamberin Mi'raca çıkarken "abdestli" olduğunu işlemektedir.(Bkz.Muhammed)

c. Kıyâm,Rükuᶜ,Sücûd:

Bu kavramlar beyitlerde ayrı ayrı ele alınıp işlenir.Âşık, Hazrete eli bağlı duran,dilinde Fâtiha,bel büküp Hakk'a rükû'at eyleyen kişidir:

Hazretee bağlu elüm Fâtihâ okur dilüm
Bilini büküp Hakk'a hoş rükûat eyledi

(364/2)

Âşık,aşk ile kamet bağlamışdır.(307/4)Kamet,nefsini cem' eyleyip "birliği" bulanların makamıdır:

Uş ben beni cemᶜ eyledüm ol dosta imân eyledüm
Birligine buldum kâmet riyâ tâᶜat nemdür benüm

(170/5)

Münâcât ehli rükû' ve sücûdda kalmaz:

Rükû' sücûda kalma ᶜamelüne tayanma
ᶜİlm ü ᶜamel gark olur nâz u niyâz içinde

(303/2)

Ne Kaᶜbe vü ne mescid ne rükûᶜ u ne sücûd
Hakk'ıla dâim becid olur münâcâtumuz

(116/4)

Âşıklar aşk halinde secde ve rükû'yu terk edebilirler.Usûl-i dîn ,zühd ve tâ'at aşk haddinin dışındadır:

Zühd ü tâ'at usûl-i dîn 'ışk haddinden taşra durur
Nisbet degüldür ana hem secde vü rüku'-kıyâm

(209/6)

Yunus Emre,secde konusunda şunları söyler; âşık,başı secdeye inmeden ta'at(namaz)kılar.(116/3)Münacatı rüku ve secdeden öte, Hakk'la daimdir.(116/4)Cânı dost mihrabında secde(münacat)halindedir."dost mihrabı" ifadesi,kamil insanın manevî yüzü için kullanılmaktadır:

Can dost mihrâbına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münâcât

(20/2)

İnsan-ı kâmil,salikin ruh aynasıdır.Zira kâmil insan,"fenafillah olmuştur.Yunus Emre,taliplerin,insan-ı kamilin manevî vücuduna secde etmeleri gerektiğini söyler.Aslında bu secde,Allah'a secdedir:

Yârun sana mukâbil tapusında sücûd kıl
Çıkar cigerün yidür eger çâreñ varısa
(300/6)

Secde ile Fenâ(yokluk) makamı kasdedilir:

Bir sûret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıkıldı tertîblerüm zühdümi mat eyledi
(364/4)

Dervişlik makamı pek yücedir.Bu makama dağlar taşlar secde kılar:

Tersalar tapuya gelür hükm ısları zebûn olur
Taglar taşlar secde kılur göricegez dervişleri
(374/3)

Bir beyitte,Hz.Peygamber'in Mi'râc'ta,Hakk'a secde ettiği belirtilir.(134/3)Divân'da ayrıca meleklerin Âdem Peygamber'e secdesinden de bahsedilmektedir.(Bkz.Âdem)

ç. Mescid,Mihrâb,Minber,Minâre:

Beyitlerde,mescid kavramının bâtınî anlamda ele alındığını söyleyebiliriz.Halâyıkların pak cemâat olup mescitte namaz kılması "aşk şükrânesi"dir.(307/5)Mescid,cemâl tecellisinden ibarettir.(267/5)Gerçek cân,puthane ve şarabhâneyi "mescid" bilir.Yani,celâldan cemâli bulur.

But-hane ve şarâb-hâne mescid oldı gerçek câna
Bir puluñ sormaz ziyana yalancılık neñdür senün
(148/6)

Derviş,Ka'be'de,mescitte,rüku ve sücutta,hülasa her hal ve makamda Hakk'a münacattadır.(116/4)Âşık'ın gönlü bir zaman tenezzül eder;mescitlerde yüzünü yere sürer:(278/3)

Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur
(49/10)

Yunus,devriyye türü bir şiirinde,bir zamân mescidte çok ibadet eylediğini söyler:

Mescidde medresede çok 'ibâdet eyledüm
'Işk odına yanuban andan hâsıla geldüm
(196/9)

Divân'ın bir baytinde de,zaviye kelimesiyle birlikte "mescid-hâne" kelimesi zikredilmektedir.Yunus'un yaşadığı çağda,bu iki müessesenin aynı fonksiyona sahip olduğu anlaşılmaktadır.Garip-lerin,misafirlerin ve dervişlerin konakladıkları mescidhaneler-de şeyh de bulunur:

Bunda el ayak öpilür görenün cânı kapılur
Garîb müsafür yapılur zavye vü mescid-haneden
(265/4)

Mihrâb kavramı,kâmil insanın manevî yüzü için bir remizdir:

Can dost mihrâbına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münacat
(20/2)

Minber,câmîde hatibin hutbe okuduğu yüksek(merdivenli)kürsü-dür.Nebr kökünden olup ism-i alettir.Yükselme,manevî makamlar elde etme mahallîdir.Bir beyitte,"minber depmek" şeklinde mev-zu edilen deyimle birlikte geçmektedir.Deyim,ilerlemek,makam ve mansıp sahibi olmak,manen yükselmek anlamında kullanılmış-tır.Beyitte "ilm-i dinde yüz bin kez minber depmek" denilerek, din ilimlerinde -kelam,fıkıh ve hadis gibi- yükselmek kasde-dilmektedir:

Gerekse 'ilm-i dînde yüz bin kez minber depem
Gerekse şirk besleyem şirk ü gümândan fârig
(126/6)

Şathiyye türü bir şiirde de,"minare(menâre)den bahsedilir.Şek-len ve manen,minâre,birin;birliğin ve mutlak zatın remzidir.Le-dünnî makamlardan "Bekabillah"ı temsil eder:

Yunus'un bu sözinden sen ma'nî anlarısan
Konya menâresini göresin bir çuvalduz
(106/9)

Bu beyitte "minareyi çuvalduz görmek" deyimi,minarenin zahiri-ne değil bâtınına bakmak anlamında kullanılmış olabileceği gi-bi,minarenin mahiyetini anlamamak şeklinde de ele alınmış o-labilir.

Konya minaresini çuvalduz gibi görenler,kendi iç dünyala-rındaki minareden-vahdet sırrından- haberdârdırlar.

d. İmâm,Müezzin,Kıble,Ezan,Cema'at:

Namaz,imama uyularak kılınır.Aşikin imamı "aşk"tır.(20/1) Gerçek imam,insan-ı kâmildir.Yunus,bütün kainatı(kesreti) cemaat olarak ele alır.Bu telakkiye göre imam,kesrette vahdeti yaşayan,vücud birliğini bulan kişidir:

Bu 'ışk meydanı içinde çagurdum bir avaz itdüm
Müezzinlik bizüm oldı imâm oldum uyan gelsün
(230/3)

Ezan-ı Muhammedî,yedi mertebe üzere tertip edilmiştir.Şu halde,müezzin taliplerı "bekâ" yurduna davet eden kişidir.Kıble mefhumuyla ise,mürşidin yüzü veya asitanı kasdedilir.Derviş, mürşidinin yüzünü kıble edinmiştir.Bu fikir,tasavvuftaki "Hak yüzü mürşid yüzünden bilinir,esasından kaynaklanır.Kamil insan,Hakk'ın aynasıdır."Kıblemüz dost yüzi daimdür salat"(20/1) mısraının geri planındaki gerçek,insan-ı kamil'in ruh yönüyle Allah'la beraber olduğu gerçeğidir.Yoksa,kıble iki değildir. Mürşidin asitanı ayniyle ka'be(kıble)dir:

Âsitân-ı mürşidüñ gel kıble-i cân kılalum
Ol şeh-i şahlar şâhın gel biz de mihman idelüm
(200/4)

Ezan,bir İlahî davettir.Dinin direği olan namaz,ezan-ı Muhammedî okunduktan sonra kılınır:(315/2)

Ezan okur mü'ezzin çağırur Allah adın
Yıkma dinün bünyadın tur irte namâzına
(315/2)

Cemaat olup namaz kılmak,bir aşk şükranesidir.(307/5)Gönül,vahdet merkezi olması yönünden cemaat mahallîdir.Aşıkın gönlü,Hakk'ın esma,ef'âl ve sıfatlarını kendinde topladığı için,Yunus, "Işk imamdur bize gönül cemaat"(20/1) der.

e. Seccâde,Tesbîh,Dua,Salavat:

Namaz,secde,tesbih ve diğer ibadetlerden maksat,Allah'a ulaşmaktır.Mutasavvıfımız,Oruç,namaz için süçi(şarap) içtiğini; tesbîh ve seccâde için de şeşte ve kopuz (304) dinlediğini

---

(304) Şeşte(şeştâ) altı telli bir sazdır.Üç çeşidi vardır.Dinî sema ve devranlarda çalınırdı.(Bkz.M.Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,C.III,İst.1983,s.344;Kopuz,eski Türk sazlarından birisidir.a.g.e.,C.I,s.295

söylüyor."Süçi" İlahî aşkın remzidir.Şeşte ve kopuz ise,vahdet zevkine işarettir.çalgıdan maksat,ruhların vahdet âlemindeki zevk ve hallerini hatırlatmaktır.Güzel sesin insanı vecde getirmesi,Elest bezmindeki İlahî sesden kinâyedir.Tesbih-seccâde için musikî dinlemek,Hakk'ı ezel halindeki bilişle "idrak etmek" demektir:

Ben oruç-namâz için süçi içdüm esridüm
Tesbih seccâde içün dinlerem şeşte-kopuz
(106/8)

Tesbih,Allah'ı güzel isimleriyle zikretmek demektir.Kainatta herşey,kendi diliyle Hakk'ı tesbih etmektedir.(315/3)Kulun yaratıcıya layık olması için şuurlu olarak tesbih gerekir.Esasen "söyleyen O'dur;söz O'nundur;bize ait tesbih yoktur.O, kendi kendisini tesbih eder:

Anı ana dirsin anun söyleyen ol söz anuñ
Ol bizümdür biz anun gayrı tesbîh dilidür
(25/6)

Derviş,Hakk'ın cemalini müşahede eden kişidir.O,bu makama, [illegible] daimî zikirle gelmiştir.(3/1)

Yunus Emre,tesbih konusunda,"zikretmek" anlamında "tesbih okumak" şeklinde bir de deyim kullanmaktadır.Dervişlere âşık olan melekler,dervişler adına "tesbih okur"lar :

Ay u güneş müştâk durur dervişlerüñ sohbetine
Firişteler tesbiḥ okur zikir ider dervişleri
(374/2)

Bir beyitte,zahidin halk içinde tesbih ile dolaştığı belirtilir.Sûfi,dil ârifidir,gönül ârifi değil!

Sofıyam halk içinde tesbih elümden gitmez
Dilüm maʿrifet söyler gönlüm hiç kabul itmez
(117/1)

Divan'da,"duâ" konusunda bir hayli beyit bulunmaktadır.Dua kılmak,hayır-dua kılmak,el götürüp şükr eylemek gibi deyimlerin de zikredildiği bu beyitlerde,namaz sonunda dua kılmanın zaruret ve fazileti de işlenir:

Namazı kıl zikr eyle elüñ götür şükreyle
Öleceğüñ fikreyle tur irte namāzına

(315/4)

Dünyadan göçen kişilerin arkasından hayır-dua kılınır.(231/1) Derviş Yunus Şeyhi Tapduk Emre'ye duâlar eder:

Yunus sen Tapduk'a kılgıl du'âlar
'Âşıklar meydānı 'arşdan uludur

(50/7)

Derviş,erenlerin duasıyla "ölü iken dirilir."Bu hayat,tabiî ki İlahî bir hayattır:

Nûr bana 'İsā oldı erenler duâ kıldı
Niçe kezin toprakdan ben öri turup geldüm

(217/5)

Âşık,aşk halinde duâdan,selamdan,zikir ve tesbihten geçer.Aşk bunların cümlesini garet eyler.(364/5)

Salāvāt,Hz.Peygamber'e samimi bir ilticadır.Âşık,nebiler serveri Muhammed'e aşk ile salavat getirir.Salavat,"günahları eritir."(61/1)Aşık,salavat getirerek "Muhammedî bir meşrep" kazanır.

Beklerisen din gayretin virmegil nefse muradın
Yunus Nebî salavatın 'ışkıla değürse gerek

(136/11)

3. Oruç ve İlgili Mefhumlar:

a. Oruç:

Oruç,Tanrı buyruğudur.Müslüman,orucunu tutmak zorundadır. (109/2)Âşıklar,Oruç ve namazlarını aşk ile tutup kılarlar.Bunun için Yunus,"Ben oruç namaz için süçi içdüm esridüm"(106/8) der. Şarab,ilahî aşkın remzidir.Naz ve niyaz ehli,şeriattan hakikata vasıl olmuştur.Hakikat,şeriatın bâtını olduğundan dolayı,derviş,şeklî bir oruç(ibadet)ta takılıp kalmaz.Böyle bir oruç,naz ve niyaz makamında "kusûr"dur:

Orucuna güvenme namāzuna tayanma
Cümle tâ'at tak olur nâz u niyâz içinde

(302/13)

Oruç-namaz zekāt hac cürm ü cināyet durur
Fakîr bundan azaddur hass-ı havāş içinde

(303/4)

Oruç-namaz gusl u hac hicabdur 'âşıklara
Âşık ondan münezzeh hassü'l-havas içinde
(302/14)

b. İftâr:

Yunus Emre,âşıkın,mütevazî bir hayat içinde "halvette riyazat" etmesi gerektiğini söyler.Aşık,dünyadan gönlünü çekmeli,eli ile arpa ekip ununa yarı kül katarak güneşte kurutmalı ve nefsini üç günde bir bu ekmekten yedirerek "iftar" etmelidir.Yunus'un çizdiği bu tablo,tam bir halvet halidir.Âşık'ın orucundan maksat,halvettir:

Dünyadan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarı kül kata güneşde kurutmak gerek

'Aceb anı niçe yiye nefsi dilerse yiyleye
Kaçan kim iftâr eyleye üç günde bir itmek gerek
(140/5)

4. Hac ve İlgili Mefhumlar:

a. Hac:

Beyitlerde,haccının şeklî tarafıyla ilgili herhangi bir görüşe rastlanmaz.Hass-ı havas(seçkinlerin seçkini) olan kişi, hakikat makamındadır.Bu makamda şeklî " hac"tan bahsetmek, cürm ve cinayettir.(303/4);aşıklara böyle bir hac,"hicab"tır. (302/14)Âriflerin haccı,bir "insân-ı kâmil" gönlüne girip,gönül yapmaktır.Şöyle diyor Yunus:

ʿİlm ü ʿamel ne assı bir gönül yıkduñısa
ʿÂrif gönül yapduğı berâber hicâz ile
(335/12)

ʿÂriflerin aksine,bir gönül yıkan(gönül sıyan) kişi,bin kez hacca varsa,haccı kabul olunmaz.(366/6)

Ak sakallu pîr koca bilmez ki hâli niçe
Emek yimesin hacca bir gönül yıkarısa
(299/3)

Yunus,bir beyitte,yılda yetmiş bin hacının "hacca niyet" ettiğini söyler.(145/6)Bir başka beyitte de,zamane hacılarının azmış olduğu dile getirilir.(122/2)

b. Kaʿbe:

Kaʿbe için "Beytü'l-maʿmûr" da denilmektedir.Gönül,tecellî mahallî oluşuyla mukaddes bir Kaʿbe'ye benzetilmekte, hatta,Kaʿbe'den de üstün görülmektedir:

Gönül mi yig Kaʿbe mi yig eyit bana ʿaklı iren
Gönül yigdür zirā ki Ḥak gönülde tutar turağı
(366/7)

Yunus bir kaç beyitte,Kaʿbenin İbrahim Peygamber tarafından imar edildiğini söyler.(Bkz.İbrahim) "İbrahim'ile Mekke'ye bünyad bırakandayıdum"(168/7) diyerek bu konuya işaret eder. Bir örnekte,Kaʿbe,sülûk ta yaşanması gereken "makâm-ı İbrahim" için bir remiz olarak kullanılır.İbrahim Peygamber,"tevhid inancının babası" olduğu gibi,Kaʿbe de,zatî tevhidin sembolüdür.Yunus,"İbrahim ile Mekke'de bünyad bırakanda idim,diyerek,tevhid-i zatîde olduğunu bildirir:ima eder.

Kaʿbe,beyitlerde mürşidin eşiği veya gönlü anlamında kullanılınca,mürşidin hakikatine vasıl olmak da "Haccü'l-Ekber" şeklinde düşünülmektedir:

Düriş kazan yi yidür bir gönül ele getür
Yüz Kaʿbe'den yigrekdür bir gönül ziyâreti
(380/4)

Kaʿbe senün eşigündür eyle bil
Bulımadum yol çeküp varmağıla
(296/5)

Kaʿbe'ye varmak,meşakkatlidir.Bu yollarda "muğaylan dikenleri" vardır.Âşıkların ayakları altında bu dikenler "harîr"(ipek) olur.Bu motifle anlatılmak istenen,seyr ü sülûkun meşakkatleridir.Aşıklar,bu çetin -manevî- yollardan aşıp Kaʿbe'ye,(birlik makamına) vasıl olurlar:

Yunus teveccüh ideli Kaʿbe-i ʿIşka cânilen
Oldı muğaylan dikeni ayağı altında harîr
(53 / 6)

Dervişlerin makamları uludur.Müddeî zahid,yüz kez Kaʿbe'ye gitse,bu ulu makamı anlayamaz.(342/4)Bir beyitte de,Kaʿbenin insan vücudundan taşra olmadığı işlenir:

Mûsâ'nuñ agdugı Tur'ı yoḫsa Beytü'l-maʿmûrı
İsrâfil çaldugı surı cümle vücûdda bulduk
(133/5)

5. Zekât:

Divân'da zekât konusunda fazla bilgiye rastlanılmaz.Bir beyitte;

Oruç-namaz zekat hac cürm ü cinayet durur
Fakîr bundan azaddur ḫass-ı ḫavāṣ içinde
(303/4)

denilir.Zekat vermeyen zenginler,"Bin kızılı varısa birisi gelmez işe" (341/5) mısraıyla yerilmektedir.Hakikî müslüman,"Ele getürdügini miskinlere harc eyler."(51/4)

C.ÂYET VE HADÎSLER

1.Âyetler:

Yunus Emre Divan'ında,çeşitli vesilelerle ıktıbas veya telmih edilen pek çok âyet bulunmaktadır.Denebilir ki,O'nun, her beyti bir âyetten hareketle söylenmiştir.Tabiî,bu ayetlerin tefsiri mahiyetindeki görüşler,ledünnî manâ ve mahiyettedirler.

Şâir,beyitlerinde âyet mefhumunu kullandığı gibi,kelimenin çokluk şekli olan "âyât" kelimesini de kullanır:

Bu dîn ü diyânetde dünyâ vü âhiretde
Yitmiş iki milletde ayrıdur âyâtumuz
(116/2)

Kâinâttaki bütün eşyâ,Allah'ın bî-nihâyet âyetleridir.(48/2) İnsân-ı kâmilin özü,âyet-i küll (tam âyet) denen mutlak zat veya Kur'ân'dır:

Ben Hazret'e tutdum yüzüm ol ʿışk eri açdı gözüm
Gösterdi bana kendözüm âyet-i kül dinen benem
(187/4)

Sûfinin verdiği haber bugünkü -yani hadîs,sonradan öğrenilenbir haber değil;evvelki âyetlerin haberidir.Burada "elest"te mevcût birlik sırrı söz konusudur:

ʿAkhamun haberi bugünki degül
Anı er dirisen evvelki âyet

(19/7)

Yukarıdaki beyitte geçen "anı er dirisen" ibaresi,bugünkü söyleyişle "onu eger sorarsan" demektir.

Yunus Emre,bir beytinde "Allah'ın altı bin altıyüz altmış altı âyetinin" var olduğunu söyler.(48/15)İktibas veya telmih edilen ayetlerin yanında,bazı beyitlerde sure isimlerine de tesadüf edilmektedir.Bunlardan belli başlı örnekleri aşağıya alıyoruz:

Okına Kur'ân u Yâ-sîn kulak urup dinleyesin
Tagca günahın yuyasın tanla seher vaktinde tur (305)

(88/6)

Hazret'e baglu elüm Fâtiha okur dilüm
Bilüni büküp Hakk'a hoş rüku'at eyledi (306)

(364/2)

Bu cihana gelmedin ma'şûkıla bir idüm
Kulhuvallah sıfatlu bir bî-nişan nûr idüm(307)

(223/1)

Sözi togrı diyene Kuli'l-Hak didi Çalap
Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdur (308)

(29/3)

Tûbâ talından uçanlar yüce makâmlar geçenler
Şarâben tâhûr içenler bañmaz dünya ballarına(309)

(345/7)

---

(305) Yâ-sîn,36.sûre olup,83 âyettir.
(306) Fâtihâ,1. sure olup,7 âyettir.
(307) "Allah bir tekdir." İhlas sûresi,âyet 1;aynı sûre,63/5 numaralı şiirde de telmih edilmektedir.
(308) Kur'an'ın pek çok âyetinde geçen "Kuli'l-Hak" tabiri,"gerçeği söyle,gerçeği söyler,gerçek olmak,anlamlarında kullanılmaktadır.Mesela bkz.Ahzab sûresi,âyet 4
(309) "Temiz içecekler",İnsan sûresi,âyet 21

Ol Kadir-i kün feyekûn lutfedici Sübhân benem
Kesmedin rızkını viren cümlelere sultân benem (310)
(211/1)

Kur'ân eydür ki attakû yine eydür ki tazra'u
Kâhil olup oturmagıl tiz tevbeye gelmek gerek(311)
(137/8)

Rahîm durur senün adun Rahîm'lıgun bize didün
Mürşidlerün muştıladı lâ taknatu hitâb nedür(312)
(89/4)

Çalap nûrdan yaratmış cânını Muhammed'ün
'Âleme rahmet saçmış adını Muhammed'ün(313)
(145/1)

---

(310) "Ol der,ve olur."Bkz. Bakara sûresi,âyet 117;Âl- imran,sûresi,âyet 47;En'am suresi,âyet 73;Mümin sûresi,âyet 68;Yâsîn sûresi,âyet 82,Nahl sûresi,âyet 40;Meryem sûresi,âyet 35;Bu âyet, bir hayli beyitte telmih edilmektedir.İki örnek de şöyledir:

Kün'i bir kezin söyledün her nesneyi var eyledün
Yine âhir bir sözile anı kılmak harab nedür
(89/7)

Kün deminde nazar iden bir nazarda dünya düzen
Kudretinden han döşeyüp 'ışka bünyad uran benem
(193/3)

(311) Bu beyitteki "attaku",sakınınız,sakınanlar,sakınsaydınız (v.b.) manalarda kullanılmış olup pek çok âyette geçmektedir.Bkz. Bakar suresi,âyet 103-212;Al-i İmran,15-172-198;Mâide suresi,âyet 65-93;Araf suresi,âyet 96-201;Yusuf suresi,âyet 109;Ra'd sûresi,ayet 35; "tazra'u" kelimesi ise,ekiniz,ektikleriniz(v.b.) manalarında kullanılmış olup,Yûsuf suresi,âyet 47;Vâkı'a suresi,âyet 64'te geçmektedir.

Beyit sadece F nüshasında mevcut olup bugüne kadar yanlış olarak "Kur'ân eydür ki vattaku gine eydür ki tizreü" şeklinde okuna gelmiştir.

(312) "Umut kesmeyiniz",Zümer suresi,âyet 53

(313) "Ey Muhammed biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.",Enbiya suresi,âyet 107.

Bağlana bin bin sunûf ʿâşıka yok havf u hayf
Yarın mahşer güninde Yevme yenfehu urıla(314)
(306/6)

Mansûr-vâr oldum bugün ber-dâr iden gelsün beri
İnni ene'l-Hak okıdum inkâr iden gelsün beri(315)
(287/1)

Elestü bi-rabbîküm Hak'dan nidâ gelicek
Mü'minlem "belî" diyüp itdiler ikrârını(316)
(397/7)

Evveli Hû âhiri Hû yâhû illâ Hû olam
Evvel âhir ol kala vü men aleyhâ fan olam (317)
(201/45)

Her kancaru bakarısam oldur gözüme görinen
Önüm ardum sağum solum küncile göz-kaş oldı (318)
(354/5)

---

(314) "(Sura)üfleneceği gün..."Enam suresi,âyet 73;Taha suresi,âyet 102;Neml sûresi,âyet 87;Nebe sûresi,âyet 18;Bu beyit, F nüshasında şu şekildedir:

Çün gele sıddîk u za'îf âşıklara yokdur havuf
Yarın mahşer güninde Yevme yeşfeu kurıla

(315) Beyitteki "İnni ene'l-Hak" terkibi "Ben senin Hakk'ınım" anlamında olup,bazı nüshalarda "İnni enellah" şeklinde geçer. (Bkz.Metin,dipnot)Bu ikinci şekli ile şu âyetler telmih olunmaktadır:Kasas suresi,âyet 30;Tâhâ suresi,âyet 12

(316) "Ben sizin Rabbiniz degil miyim ?";"evet";Aʿraf sûresi,âyet 172-173

(317) "Yeryüzünde bulunan herşey fânidir."Rahman suresi,âyet 26. Bu âyet,3/8 numaralı beyitte de telmih edilir.

(318) "Doğu da,batı da,Allah'ındır.Nereye dönerseniz Allah'ın vechi oradadır.Doğrusu Allah her yeri kaplar,ve her şeyi bilir." Bakara suresi,âyet 115;bu âyet,daha pek çok beyitte telmih edilmektedir.(Bkz.264/09;3/2;118/2;188/5;178/12;349/5;268/1: bir örnek de şudur:

Yiri gögi benüm diyen mağrib maşrik benüm diyen
Denizlere gel kılgıran Yunus ummân hemen benem
(194/7)

Yûnus beşâret sañа gel dirler dostdan yana
Küllî Şey'ün yercî ilâ aslih söz aslıdur (319)
(33/10)

Sen kim didün ya Rab bañа ben yakınam senden yañа
Çün yakınsın benden bañа görklü yüzün göster bañа(320)
(14/3)

Ol karınca söyledi Süleymân'a yol didi
Ol karınca söyledügi cevâb alıncayımış(321)
(124/2)

Beni okıdı sultanum uş gönüldi gider cânum
Elden bırakdı benliği bunda niçe egleneyin (322)
(268/2)

Her bir çiçek bin nazıla öger Hakk'ı niyâzıla
Her murğu hoş avazıla ol pâdişâhı zikrider (323)
(28/3)

Rûhumdan kimsene haber viremez
Emrdür Kadîrlığı virür hareket(324)
(19/5)

---

(319) "Her şey aslına dönecektir."mealindeki bu söz,Bakara suresi,âyet 156;Yâsîn suresi,âyet 83'ten serbest bir iktibas sayılabilir.

(320) "Biz O'na şah damarından daha yakınız." ;Kaf suresi,âyet 16;Bu âyet bir kaç beyitte daha telmih edilir.(411/7):

Sensin bize bizden yakın görünmezsin hicâb nedür
Çün ʿaybı yok görklü yüzün üzerinde nikâb nedür
(89/1)

(321) "Sonunda,karıncaların bulunduğu vadiye geldiklerinde bir karınca:Ey karıncalar!Yuvalarınıza girin,Süleyman'ın ordusu, farkına varmadan sizi ezmesin,dedi." Neml suresi,âyet 18

(322) Beyitte şu âyet telmih edilmektedir:"Ey huzur içinde olan cân,o senden,sen de ondan razı olarak Rabbine dön!"Fecr sûresi,âyet 27-28;Yunus bir beyitte bu daveti,"Hak'dan gelen görklü avaz"(7/2) demektedir.

(323) "Yedi gök ile yer ve bunların içinde bulunanlar,O'nu tesbih ederler.Hiç bir varlık yoktur ki,O'nu hamdile tesbih etmesin sin."İsra suresi,âyet 44

(324) "Ey Muhammed,sana ruhun ne olduğunu soruyorlar,de ki:Ruh Rabb'imin emrinden ibarettir."İsra suresi,âyet 85

Lâ-şerikden okursın sonra şerik katarsın
Bire iki dimegi kimden fetvâ dutarsın (325)
(248/1)

Dile rızkını Hak'dan Nahnü kasemnâ pinhân
Cümle yirde Hak hâzır göz gerekdür göresi(326)
(378/5)

Sen eyitdüñ iy pâdişâh Yehdillahu limen yeşâ
Şerikün yok senün i şâh suçlu kimdür ʿazâb nedür(327)
(89/2)

Ben bir kitâb okıdum kalem anı yazmadı
Mürekkeb eylerisem yitmeye yidi deniz (328)
(106/7)

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür Ḫ^vocām Mi'râc'a kıgurdı Hak(329)
(134/1)

Kim göre anı ʿıyân kim diye nakş u nişân
Sözi Len terânî'dür Mûsâ'ya Tûr içinde (330)
(305/4)

---

(325) "O'nun hiç bir ortağı yoktur.Böyle emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim." En'âm suresi,âyet 163

(326) "Biz taksim ettik."Zuhruf suresi,âyet 32

(327) "Dilediğini doğru yolu gösterir."Bakara sûresi,âyet 142-213,272;Yunus suresi,âyet 25;Ra'd sûresi,âyet 27;İbrahim suresi, âyet 4;Nahl suresi,âyet 93; vs.

(328) "Rabb'imin sözlerini yazmak için denizler mürekkeb olsa ve bir o kadarını da katsak,Rabb'imin sözleri tükenmez,denizler tükenirdi." Kehf suresi,âyet 109;"Eğer yer yüzündeki ağaçlar kalem olsa denizler mürekkeb olsa yine de Allah'ın sözleri bitmezdi."Lokman suresi,âyet 27; Yedi deniz motifi,bir beyitte daha telmih edilmektedir.Bkz.128/6)

(329) Bu beyitte,Necm suresi,âyet 5-19 arasında zikredilen Miʿrâc hadisesine telmih vardır.

(330) "Sen beni göremezsin." A'raf suresi,âyet 143

Yunus Emre yok oldı küllî varı yok oldı
Andan artuk nesne yok kalman gümân içinde(331)
(339/8)

Varıcağaz terazuya Hak kendü bakar yazuya
Göricek tağlar eriye ol zebânîler andadur(332)
(44/5)

Ol ferişteler adı Kirâmen kâtibîndür
Yazmâk'dan usanmazlar ırmazlar yaz u kışda(333)
(301/9)

Gelmedin didün hakuma kem diyü
Toğmadın didün ʿâsî Âdem diyü (334)
(415/3)

Emânetdür sakıngıl ʿışk haberini zinhâr
Oturup degme yirde söyleme ʿışkunsözin(335)
(254/6)

Âlet ü hareket kamu senündür
Anuniçün işüne kimse karılmaz (336)
(107/6)

Çalap eydür şol kula ʿinâyet benden ola
Ne Şeytân azdurusar ne kimse kâr eyledi(337)
(256/24)

---

(331) "O'ndan başka Tanrı yoktur.O'ndan başka herşey yok olacaktır." Kasas suresi,âyet 88

(332) Bu beyitte bir kıyamet tasviri vardır.Münferit surelerde anlatılan kıyamet,Yunus'un beyitlerinde pek çok işlenmektedir. (Bkz. Kıyamet)Bir kaç örnek şudur:

"Gök yarıldığı zaman..."(İnfitar suresi,âyet 82)

O günde gök çatlayısar insan niçe katlanısar
Ol günde kim korkmayısar ağlaşalum ol gün için
(272/3)

"Gök yarılıp boyun eğdiği zaman,yer düzeltilip içinde olanları dışarı atarak boşaldığı zaman..."İnşikak suresi,âyet 1-5

Ecel irer kurur baş tiz dükenür uzun yaş
Düp düz olur tağ u taş gök dürilür yir gider(35/5)

(333) "Yapdıklarınızı bilen değerli yazıcılar",İnfitâr,âyet 10

(334) "Adem,Rabbine baş kaldırdı ve yolunu şaşırdı"Taha,â.121

(335) "Allah emanetleri ehline teslim etmenizi emreder."Nisâ,58

(336) "Kuvvet ancak Allah'a mahsustur."Kehf suresi,âyet 38

(337) "Kullarıma gücün yetmez;..."Hicr,42

2. Hadîsler:

Yunus Emre Divanı'nda "hadîs" tabirinin kullanıldığı beyitler şunlardır:

Okına hadîs ü kelâm diyeler ʿaleyhisselâm
ʿAşıkısan bellü bilem tañla seher vaktinde ṭur
(88/7)

Dutulmaz oldı Peygamber hadîsi
Halâyık cümle Ḥaḳ'dan utlu oldı
(387/8)

On iki bin hadîsi cemʿ eyledi Muṣṭafā
Anı işitdüñ meger şerhile söz ṣatarsın
(248/7)

Yūnus'un sözi şiirden amma aslıdur kitâbdan
Hadîs ile dinene key bilgil ṣâdıḳ olmak gerek
(137/9)

Hadîsdür Muṣṭafa'dan ʿışḳıla ikrâr didi
Binde bir ʿârif bunı bakup okıyabilmez
(110/7)

Beyitlerde,iktibas veya telmih yoluyla zikredilen bazı hadîsleri aşağıya kaydediyoruz.Fakat tekrar belirtmek gerekir ki, Yunus'un bütün beyitlerini hemen bir âyet veya hadisle desteklemek mümkündür.Bunları baştan sona tetkik etmek,eserin hacmini aşacaktır.Buraya kaydedilen hadisler,İslam mutasavvıflarının sık sık dile getirdikleri misallerdir:

Men ʿarefe nefsehu fekad ʿarefe Rabbehu
Bildüm bunı buldum anı inkâr iden gelsün berü(338)
(287/5)

Gelsün beni ol öldüren külümi göge savuran
Ben küntü kenzem mahfîyem izhār iden gelsün beri(339)
(287/7)

---

(338) "Nefsini bilen Rabb'ini bilir." Aclunî,Ş.İsmail bin Muhammed,Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-ilbâs Amma Şifâre fî-Esneti'n-Nas, Beyrut 1351,C.II,s.262;Hadis nu:2532.Bu hadis Divanda şu beyitlerde de geçer;255/2;248/5

(339) "Gizli bir hazine idim" Aclunî,Keşfü'l-Hafa,C.II,s.132, Hadis nu:2016;Şu beyitte de ʿe zikredilir:259,

Gelün bugün yanalum yanın yanmamağıçün
Ölelüm ölmeziken yine ölmemegiçün(340)
(251/1)

Maʿrifet gönül şehri makamun bulur fakrı
Bahrî gerekdür bahrî bu maʿrifet içinde (341)
(295/20)

Yaratıldı yir ile gök Muhammed dostlığına
Levlâk ana delil durur ansuz yir ü gök olmada(342)
(386/7)

Yitmiş biñ yıl öndinden yaratdı Muḥammed'i
Hak kendü ʿâşıḳ oldı bahāne bir yılduzdan(343)
(233/8)

Bu dünyada hod ne ola âhiretde bulunmaya
Bilürsin iki cihānda kimsene gümān tutmaya(344)
(3/12)

Tartalum günahumuz arturalum âhumuz
İdelüm hisâbumuz hisâb olmamağıçün (345)
(251/2)

---

(340) "Ölmeden önce ölünüz" Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.II,s.291,Hadis nu:2669;aynı hadis şu beyitlerde de anılmaktadır:205/6, 205/7,129/2,261/2,345/6;bir örnek şöyledir:

Âşıklara yoldaş olup sâdıklara yâr olmaduñ
Ölmezdin öndin ölmedüñ ʿışḳ neylesün senüñile
(347/2)

(341) "Fakirliğimle iftihār ederim." Aclunî,Keşfül-Hafâ,C.II, s.87;Hadîs nu:1835

(342) "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."Aliyyü'l-Kârî,Mevzuat,İst.1308,s.67,28-29;Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.II,s.164;Hadis nu:2123.Bu hadis kudsîdir.

(343) "Allah'ın ilk yarattığı nûr benim nûrumdur.",Aliyyü'l-Kârî,Şerhüş-Şifâ,İst.1307,C.I,s.505

(344)"Dünya ahiretin tarlasıdır." Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.413 Hadis nu:1320.

(345) "Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekiniz."Muhammed b.Abdurrahman Es-Sahavî,El Makasidü'l-Hasane,Kahire 1956, s.436,Hadîs nu:1213

Yunus yok dünya tadı çün kim fânîymiş adı
Muhammed Zindân didi biz şad olmamagiçün (346)
(251/5)

Dünyâyı bırak elden dünya hicâb bu yolda
Biz velîden Nebî'den eyle işitdük haber (347)
(39/2)

Ne virsen elünile şol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcagaz göresin(348)
(250/2)

Yalınuz Sübhân'ıdı peygamber'ler cânıdı
Yûnus hod pinhan'ıdı sûret deñşürüp geldüm(349)
(191/15)

Bu dünyânun meselî benzer murdâr gevdeye
İtler murdâra üşdi Hak dostı kodı kaçdı(350)
(391/3)

Düşdi ögüme hubbü'l-vatân gidem hey dost diyü diyü
Anda varan kalur hemen kalam hey dost diyü diyü(351)
(291/1)

---

(346) "Dünya,mü'minin zindanı kâfirin Cennet'idir." Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.410;Hadis nu:1318;Bir başka örnek beyit için Bkz.154/3

(347) "Dünyayı dünya ehline bırakınız."Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I, s.238,Hadis nu:71

(348) "Meyyite üç şey tâbi olur.Evladı,malı ve ameli;Bundan ikisi geri döner,birisi bakî kalır.(Ameli önunla gider.)Aclunî,Keşfü'l-Hafa,C.II,s.384, Hadis nu:3194

(349) "Allah vardı,kendisiyle beraber hiç bir şey yoktu."Aclunî, Keşfü'l-Hafâ,C.II,s.130,Hadis nu:1102,Bir başka örnek beyit için bkz.12/4

(350) "Dünya bir cifedir."Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.409,Hadis nu:1313

(351) "Vatan sevgisi imandandır."Aclunî,Keşfü'l-Hafâ,C.I,s.445, Hadîs nu:1102;aynı hadis şu beyitte de iktibas edilmektedir:

Düşdükçe aña Hubbu'l-vatan zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yagları
(365/4)

Ç. DİĞER DİNÎ MEFHUMLAR

1.Mi'râc ve İlgili Mefhumlar:

a. Mi'râc:

Mi'râc,Hz.Peygamber'in,peygamberliğinin on ikinci senesinde,recep ayının yirmi yedince gecesi ,Cebrail'in rehberliğinde, ᶜArşa çıkması ve Allah ile görüşüp dönmesidir.

Yunus'un,Mi'râc'ı anlattığı veya telmih ettiği bir hayli beyti vardır.(Bkz. Muhammed Peygamber)Bir şiirinde,hadiseyi bütün safhalarıyla anlatıp,tasvîr eder:

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burāḳ
Cebrâil eydür Hᵛācem Mi'râc'a kıgırdı Ḥaḳ

Aç kendüne cinânuñ Behişt ü dîdâr senüñ
Seni okur Sübhân'uñ ne yatursın kıl yaraḳ

Turdı Mi'rāc ḳasdına yüridi âbdestine
Secde kıldı dostuna dimedi yaḳın-ırak

Gitdi Cibrîl Ḥażreti getürdi Burak atı
Nûrdanıdı hil'âti gözi gevher yüzi aḳ
.....
(134/1-4)

Cebrail(A.S) ile birlikte "Sidre"ye gelen Muhammed,Burak'tan indi;Cebrâil'den ayrıldı ve göklere yalnız olarak yükselmeye başladı.Dost,dosta kavuştu...

Çün dost dosta kavuşdı yüz bin kelam danışdı
Ümmetiyçün çalışdı oldur Resûl-i Mutlaḳ
(134/13)

Allah'ın cemâlini gören ve O'nunla konuşan Hz.Peygamber,aynı yoldan geri döndü.Geri geldiğinde,döşeği daha soğumamıştı:

Miᶜrâc'dan döndiyyine girü geldi evine
Geldi gördi hènüz ḳim döşeciği ısıcaḳ
(134/14)

Hz.Peygamber,Mi'râc'ta,Cenâb-ı Hak'la doksan bin kelime söyleşmiştir.Bunların otuz bini ümmeti için,otuz bini ḫaslar içindir. geri kalan kısmı ise,sır olarak kalmıştır.(305/7) Ümmetin azığı olan namaz,Mi'râc'ta farz kılınmıştır.(86/6)Yunus Emre'ye

göre,yüz yirmi dört bin nebînin,kendilerine göre Mi'râc ve Turları(münacat kasdediliyor) vardır.(48/12)Mi'râc,ledünnî anlamda,insân-ı kâmiller için de geçerlidir."Mahlûk bilisinden geçen",yani,aklı terk edip küllî iradeye teslim olan,Mi'racı yaşar.Esasen bu telakki,sünnete de uygundur:

Mahlûk bilüsinden geçen Miʿrâc depe oldur uçan
Maʿnî şarabını içen mestlikden ayılmadılar
(40/6)

Mi'râc,insanın,kendi iç dünyasına yaptığı manevî bir yolculuktur.Bunu gerçekleştirmek,vücud denen hicabı açmakla mümkündür:

Gel imdi hicâbun aç senden ayrıl sana kaç
Sende bulasın Miʿrâc sana gelür cümle yol
(151/7)

Gönül seyrângâhtır ve âşık,mi'râcını gönülde yapar:

ʿâşık kılar dün-gün âhı varur Hakk'a doğru cânı
Her dem gönül seyrengehi gönli miʿrâcdur ʿâşıkun
(146/5)

Dervîsler,henüz yer ve gök yaratılmadan,"Kâlû Belâ" denmeden, levh ve kalem çalınmadan "mi'râc"a kadir olurlar.(223/4)Bu ezelî takdîr,seyr ü sülûkla gerçekleşir:

Muhammed ile bile Mi'râc'a çıkan benem
Ashâb-ı Suffayıla yalıncak olan benem
(185/1)

İnsan-ı kâmilin saçlarıMi'râc gecesine benzetilir ki,müşahede ve vahdet(birlik) sırrına işarettir:

Yüzün dîdâr nûrıdur saçun Miʿrâc dünidür
Gören cânın unıdur Fahr-i ʿâlem sen misin
(257/8)

b. Sidretü'l-Müntehâ:

Sidre,Cibrîl-i Emin'in makamıdır.Yunus,bu makamı,aklın; havsalanın ve maddenin sınırı olarak ele alır.Sidreden ötesi, "menzil-i nûr"(nûr menzili) mevcûttur:

Sidretü'l-Münteha'dan andan içerü giden
Hiç nişân eydimedi menzil-i nûr içinde
(305/6)

c. Ferş-'Arş:

Ferş,cisimler(mahluk) ʿâlemidir.ʿArş ise,zâtî tecellî mahallidir.ʿArş âlemi,gönül veya insân-ı kâmilin vücudu için remizdir.Bu âlem ,bütün cisimler âlemini kaplayan bir nufdur. Miʿrâcʾta, mûhun seyri,ferşten arşa,hatta ʿarş-ı azîme (Bkz. Tevbe sûresi,âyet 129) doğrudur.Âşıkların seyrângâhı daima "arş-ı azîm"dir.Cemalullah,burada müşahede olunur:

Her gice cevlân ider Ḥaḳḳ'un cemâlin görmege
ʿArş-ı ʿazîm dem-be-dem seyrânıdur ʿâşıklarun
(150/3)

Bu ferşi gördük aldanduḳ henüz ʿarşa iremedük
Bu ʿarşa -ferşe iy hâce gör e ferrâş olan kimdür
(30/4)

ç. Burak:

Burak,İslamî inanışa göre,bir Cennet bineğidir.Hz.Peygamber,Miʾrâcʾını,Sidreʾye kadar "Burak" ile gerçekleştirmiştir. Bu Cennet bineği,tasavvufî manâda,madde âleminden manâ âlemine geçişte bir vâsıtadır.(Bkz.Muhammed)

Ferişteler geldiler Burakʾdan indürdiler
Naʿlini döndürdiler ol dem yüridi yayak
(134/11)

Dîdârum sana ʿıyân gösterem bellü beyân
İn Burakʾdan ol yayan ʿarşuma bas bir ayak
(134/10)

2. Ölüm-Ölümsüzlük:

Yunus Emreʾye göre,insanın bir ölümlü,bir de ölümsüz tarafı vardır.Beşerî yönüyle insan,ölmeye mahkûmdur;ruh yönüyle ise,ebedîdir.Böylece insan,varlığın iki özelliğini kendi nefsinde toplamıştır.

Bedenin ölümü,gerçekte,tekamül etmek için şarttır.Dolayısıyla ölüm,yokluk demek değildir.Böyle inandığı halde mutasavvıfımız,zaman zaman ölümden korkmakta,ölüm karşısında ürpermektedir.O,bakışlarını "sin"lerden çekmez.Mezarlıklarda teferrüc eder.Gafletten uyanayım,gafllettekiler uyansın diye...

Ölümlü olmak,şuursuzların akıbetidir.Ölümlüler,varlık dairesini tamamlayamadan "madde âleminde" kaybolup giderler.Yu-

nus Emre,insana,ölümsüzlüğü veya diğer deyişle ölmeden önce ölümü tavsiye eder.Dikkat edilirse,konuyla ilgili her beyitte, ebediyyete bir davet vardır.

Beyitlerde,ölüm konusunda bir hayli ifade kalıbı da zikredilmektedir.Bunlardan bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

"Ömrü eskitmek,ecel serhengi gelmek,ecel eri irmek,ecel salmak,eceli olmamak,ecel avlayıp yutmak,ecel şerbetini içmek,ecel yutmak,ecel sana senden yakın,ecel tuzağına basmak,ecelsiz ölmek,ecel bel bükmek,ecel el sunmak,ecel yakayı almak,kefen soymak,câna vade ermek,nefsin dileğini öldürmek,gassâl fermân okumak,ayrılıkdan ölmek yiğ,ölmeden önce ölmek(Hadîs),Zinde iken ölmek,ölmez dirliğe sataşmak,kabri dar dolmak,va'desi yetmek,kara yere yatmak,ölüye rahmet,cân,sûretin sakalına gelmek, yensiz gönlek giymek,peymânesi dolmak,sûreti terk etmek,ömür geçip ecel ermek,ma'şûk derdinden ölmek,câna azrail gelmemek,ölüme çâre yok.kıyamet kopmak,ölüm şarabını içmek,yiğit iken ölenler gök ekini biçmiş gibi,kendi meyyitini yumak,kefeni eğine kaftan etmek,ölüm hak,ömür başa yitişmek,ağaç ata binmek,ömür kadehi dolmak,kefen donunu pârelemek,topraktan turup gelmek, ölüm haberi gelmek,azrail hamle kılmak,sûret terki kılmak,ölücek şükr etmek,ölüp sîne girmek,yakasız don giymek,bir kul bin yıl yaşasa ölücek bir saat olmamak,...

Yukarıda sıraladığımız deyimler incelenirse,pek çoğunun mecazî olduğu anlaşılacaktır.Şu da var ki,bu ifadelerin çoğu,Yunus Emre'ye hastır.Orijinaldir.Belki bazıları ilk defa Türk diline girmektedir.

Dîvân'da,ölümle ilgili şu görüşlere yer verilir:

Her anadan doğan kişi ölür.(184/8)Öldüren ve dirilten Allahtır.(112/7)Ölüm,geri gelinmeyecek olan yoldur,(231/7)İnsan,öleceğini fikretmelidir.(315/4)Gaflet ehli öleceğini düşünmez;dünyaya meyleder.(76/2)Dünyada fesat işler yapan kişinin ölünce kabri dar olur.(274/3)Ölenleri anmak,öğüt almak gerekir.(384/1) Mezarda herkes,dünyada ettiklerinin karşılığını bulacaktır.(285/1)Aşktan eser duymayanlar ölmeye mahkûmdurlar.(28/7)Ölümden korkmak gerekir.(76/5)İyi ameller mezarda şem' ve çerâğ olsa gerektir.(136/6)İnsân,eli erer;gücü yeterken 'amel etmelidir.

Yoksa ansızın ecel gelecektir.(311/3)Ölen mü'min ise,yoldaşı imân olur,kabrine nûr dolar.(35/7)Cânı verên(Allah) alır, insanı kimse öldüremez.(370/12)Farz ve sünneti kaim tutan,ölünce soru ve hesaptan beri olur.(81/5)İyi insan,Allah'ın huzuruna güzel 'amel ile çıkar.(87/3)

Vadesi yeten ölecektir.(16/3)Bir vakit beğ olanların,öldüklerinde kapılarında ne kapıcıları kalır ne de kulları!(368/6) Kara toprak birgün herkesi yiyecektir.Yiğit,koca;vezir,hoca,her her kes bu türabta(toprakta) yatmaktadır.Ölüm gelince,oğlancıklar bülbül gibi söyleşirken susmuşlar;analarından ayrılmışlardır.Bu toprakta,gül yüzlü hatunlar,nökerli kızlar yatmaktadır. (82/2-8)

Kâbirde kefene sarılarak gömülen insan,birgün çürüyecek,etini yılan-çıyan,keler(kertenkele),karınca,kurt,kuş yiyip gidecektir.(241/4,340/4)Ölüm,nâ-reste(çocuk)leri,soldurur,ölenin incidişleri dökülür,sarı saçları biter.(74/3,4,5)Kabir'de "Kabir suali vardır.(Bkz.Münker-Nekir).

Ölüm,sürekli insan arasında dolaşır:

Hiç bilmezem kezek kimün aramuzda gezer ölüm
Âlemi bôstân eylemiş râyehânın keser ölüm
(198/1)

Ölüm,öcaklar söndürür,beller bükür,mülkler yıkar,gözlerden yaşlar döktürür,anaların içini yakar,kızların teneşirde saçlarını çözdürür:

Alur yigidi kocayı yakar ananın içini
Kızların sarı saçını teneşirde çözer ölüm

Alur yigidüñ alasın divâne ider anasın
Gelinlerün el kınasın topraklara karar ölüm
(198/6-7)

Ölüm,şiddetlidir.İnsanı yok eden,yiyip bitiren bir ejderhâya benzer.(198/9)

Ölenlerin arkasından yapılan çeşitli âdetler vardır:

Ölenin evvela ayakları kösülenir;elleri yeni içine katılır. (340/2)Ölü,ılık su ile yıkanır;garîblerin suyunu ılıdacak kişi bulunmadığı için "soğuk su ile" yıkanırlar.Ölen,salâ ile haber verilir.(113/8)Cenaze,gassal tarafından yunur.(155/7)Kefenlenen ölü,salacaya sarılır.(184/6)Salaca(tabut) için "ağaç at"

(291/2,276/5) veya "başsuz at"(127/3) tabirleri de kullanılmaktadır.Cenaze,tabutla musallaya getirilir.Namaz edâ edildikten sonra gömülür.(340/5)Mezar başında halka olup oturulur,dua edilir.(184/10)Mezara,"mezar taşı(hece taşı) dikilir.(241/5)Mezar taşının "hece taşı" şeklinde ifade edilmesi,Arapça ilk hecenin elif/elifin olması de mezar taşına benzemesindendir.Elif,birliğin(vahdet anlayışının) sembolüdür.Dolayısıyla mezar taşı "Hüve'l-Bâkî" anlayışını yansıtır.

Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice
Âlemler ümidi Hâce sana fermân olam bir gün
(241/5)

Ölenin defnedilmesiyle iş bitmemiştir.Ölenin ailesine taziyete gidilir.Bu,ölen için rahmete vesiledir.(45/8)Duâlar edilir.

Ölen kişi,server yiğitlerden ise,cenazesi kalkmadan başı ucunda yay ve ok kırılır.Bu geleneği yansıtan beyitler şöyledir:

Ulu kiçi ağlamışlar server yiğitler komışlar
Baş ucunda yay sımışlar kırıluban oklar yatur

Atlarınun izi tozlu önleri tabıl bazılu
İle güne hükmi yazlu şu muhteşem begler yatur
(82/4-5)

Beyitlerde,"kabir" anlamında şu kelimeler de kullanılmaktadır: "Sin,makbere,meşhed,gûr,mezâr" vb." Mezarın şekli ve mahiyeti hakkında da hayli bilgi verilmektedir;mezâr karanlık bir yerdir.(311/5)Kapısı yoktur,bir nebze ışık sızmaz.(348/7)Üzerinde taşlar vardır.(368/43)Hemen bir adımlık yerdir.(153/3)Üzerinden seneler geçtikçe,sinler devrilip toza toprağa karışacaktır.(291/6)

Yunus Emre,kefen hakkında da orijinal teşbihler yapmaktadır.Bazen kefen,mecaz-ı mürsel yoluyla doğrudan "ölüm"ü anlatmak için söz konusu edilebilir:

Şol bir biş-on ʿarşun bizi kefen ideler egnüme
Dikem şol dünyâ ṭonların geyem hey dost diyü diyü
(291/4)

"Ham bez,yensiz gönlek,kefen tonu,yakasız don,yakasız gönlek" gibi mecazî ifade kalıpları,kefen anlamında kullanılmaktadır. Esasen,kefen,maddenin yokluğunu;kulun aczini,hayatın geçiciliı

ğini gösterir.Ölümsüzlüğü yakalayan kişi,"kefeni eğnine kaftan edinir."

Şol bir iki ʿarşın bizün ne yini var ne yakası
Kafdan idübén egnüme sarāyın andan varayım
(210/2)

Divan'da,ölüm bazı benzetmelerle de anlatılır;bu meyanda ölüm boş bir "peymâne"dir.Peymânesi dolan gider:

Bin uyağur bin bir ṭoğar buyruk eyle gelmiş meger
Kimdür bu dünyada toyar peymânesi toldı ʾgider
(87/6)

Azrail bir arslana;ölüm ise pençesine benzetilir.(105/4) Ölüm, dilin şerbeti tattığı gibi-herkes tarafından- tadılacaktır.Bu motif,"Kur'an'ın,"her nefis ölümü tadacaktır,"prensibini hatırlatır:

İşbu eçeh şerbetini elbet dadısarsın
Dadışuña şek yoḳdur şimdi anı datduñ tut
(18/7)

Bir beyitte ise,ölüm şarāba benzetilir.(384/6)Bu benzetmede de, tıpkı şerbet-ölüm münasebetinde olduğu gibi,tatma veya hissetme ciheti söz konusudur.Ölüm,şarābın tadıldığı gibi tadılacaktır:

Orijinal bir beyitte,azrail yerine "ecel serhengi"(ecel bekçisi/askeri) terkibi(benzetmesi) kullanılır.Bu benzetmede,asker mefhumunun fonksiyonu yani öldürücülük unsuru,benzetme yönünü teşkil eder.

Allah sañā viribiye bir gün ecel senhengini
Gele gözüne görine azdura benzüñ rengini
(350/1)

Yunus,bir örnek beyitte de "iklimlere ecel salmak" şeklinde bir deyim kullanmaktadır.Deyimdeki "iklim" unsuru,vücuda mukabil söz konusu edilmektedir.Şu halde iklimlere ecel salmak,vücûd iklimine ölüm gelmek demektir.Ölmeden önce nefsini öldüren âşıklar,aşk yolunda kâvidirler.Maʿşûk,bu âşıkların "gönülleriyle" oynamaz:

Ecel salam iklîmlere vasyet kılam ʿâşıklara
Maʿşûkadan diyem sakın oynar ʿâşıḳ gönlin atar
(78/4)

Ölüm sadece insanların değil,varlık âleminin ʿakibetidir.Öldükten sonra dirilmeye iman eden Yûnus Emre,buna,ot ve ağaçların bahar ve kış aylarındaki ölüp-dirilmesiyle misal verir; "Ölmiş idi ot u şecer dirilüben girü biter"(312/4)der.Yiğit iken ölenler,gök ekini biçmişe benzetilir:

Bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm
Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

(388/4)

Divân'da,ölümü,ölüyü,eceli ve bunlarla ilgili gelenekleri yansıtan müstakil şiirler yekûn teşkil eder.Ölümsüzlükle ilgili görüşlere geçmeden önce bir kaç örnek vermek yerinde olacaktır:

İy benüm ʿömrüm kuşı kanda varasın birgün
Ecel avlayup yudar ele giresin bir gün

Gelüp gögsüne kona dutuşup cānun yana
Bir kadeh şerbet ṣuna içüp ḳanasın bir gün

Görmege gelenleri hâtırıñ soranları
Sevgüli yâranları görmez olasın bir gün

Yâranlarıñ geleler seni taʿcîlleyeler
Ṣoyalar ṭonlarını ʿuryân olasın bir gün

Binüp ağaç atına yanulup Ḫıżr'a tañna
Ṣol ḳara yir altına gire yatasın bir gün

Ṭap tımar eyle tene yaraḳ eyle bu cāna
Ṣol yılana çıyana nasîb olasın bir gün

Münker ü Nekire gele hāllerüñ düşvār ola
Dilince su'âl sora cevāb viresin bir gün

Yûnus Emre'm n'idesin ḳaçup kanda gidesin
Erenler sohbetine gelmez olasın bir gün

(276)

Anmaz mısın sen şol güni gözün nesne görmez ola
Düşe sûretüñ toprağa dilüñ haber virmez ola

Çün ʿAzrail'i ne duta assı kılmaz ana ata
Kimse döymez o heybete ḫalḳdan meded irmez ola

Gele saña cân alıcı daḫı cân alur kılıca
ʿAḳluñı başdan alıcı bir dem amān virmez ola

Evvel gele şol yuyucı ardınca şol su koyucı
İledüp kefen ṣarıcı bunlar hâlün bilmez ola

Oğlan gider danışmana ṣaladur dosta düşmana
Ṣoñra gelmek peşimāna sana assı ḳılmaz ola

Ağaç ata bindüreler sinden yana göndereler
Yir altuna indüreler kimse ayruk görmez ola

Üç güne dek oturalar hep işüni bitüreler
Ol dem dile getürmeler ayruk kimse anmaz ola

Yunus miskîn bu ögüdi sen sana virsen yigidi
Bu şimdiki mahlûkata öğüt assı kılmaz ola

(6)

Yunus Emre'de,ölümsüzlük(immortalite) mevzuu da,ölüm fikri kadar geniş ve derindir.

Sufî düşüncenin temelini oluşturan "ölmeden önce ölmek" hadîsi,ebedilik(bekâ) özlemini dile getiren veciz bir prensiptir.Yunus'un fikir sisteminin temelinde bu hadis bulunmaktadır.Âşık,yahut tâlip,Yunus'un gösterdiği istikamet üzre olursa,bekâya vasıl olacaktır.Şöyle diyor:

Ḳo ölmek endişesin ʿāşık ölmez bâḳîdür
Ölmek senüñ neñ ola çün cānun İlâhîdür

(33/1)

Yeryüzünde bu hedeften daha mükemmel,daha kalıcı bir gaye bulmak mümkün değildir.Yûnus Emre,ölümsüzlük görüşünü bir

dantel gibi motif motif işler.

Yunus'a göre,ölümsüzlüğün temelinde manevî bir doğum vardır.Bu doğumun gerçekleşmesi,erenlere ikrâr etmekle mümkündür:

Yûnus sen pesmân olmadın irişgil ere ölmedin
Bu dünye sañа gülmedin gel ikrâr it erenlere

(314/9)

Yûnus derdiyiçen tüter gönlinde Ḥaḳ ʿışḳı biter
Erenler etegin tutar ölürse yumañ gerekmez

(108/5)

İkinci doğum diyebileceğimiz bu fikir,Hz.İsā'nın bir sözüyle açıklık kazanmaktadır.Hz.İsā, "İki defa doğmayan arzın ve göklerin melekûtuna giremez"(352) diyerek, konunun mahiyetini ortaya koymuştur.Bu sözden anlaşılması gereken şudur:

İki kere doğmayan eşyânın cevherini anlayamaz,nefsini ve hakikî maʿbudu tanıyamaz.Birinci doğum,vücuda gelmek,ikinci doğum ise vücudun aslını bilmektir.(Ruhî doğumdur.)Yunus,bu konuyu anlatırken,"dost burcunda doğmak" veya "maʿşûk burcunda bitmek" terkiplerini kullanır.Dost burcunda doğanlar,yani ölümsüzler, ʿālemi güneş gibi küşatırlar:

Yûnus ölürse ne gam ʿışḳ içinde kardaşlar
ʿIşḳ yolına uyagan maʿşûk burcında biter

(26/10)

Yunus Emre,nefsî doğumu-ruhun bedende tecellîsini-anlatırken bir yerde;

Bilmezem aşlum nedür ata hod bahanedür
Ezel ana karnında kan yiyüp dirilmişem

Ḳan degül benüm aşum ḥırş u hevā yoldaşum
Ḥażrete uçar kuşum meger tene girmişem

(227/3-4)

demektedir.Burada -mahiyeti bilimeyen-asıl,ruhtur.Ana,dört

---

(352) Şahabettin Sühreverdi,Avarifü'l-Maarif,Mısır,1968,10.bab, ;Niyazî-i Mısrî,Eşratü's-Saat,Süleymaniye,Pertev Paşa Ktp.Nu: 620,vr.17b

unsur;kan ise,ana rahminde yediğimiz gıdadır.Dünyāya gelen varlık(insan)buradaki nimetlerden zevk almaya başlayıncakendisini besleyen ana rahmindeki kandan tiksinecektir.Bu insan, dünya hayatında da hırs ve hevayı yoldaş edinirse,tende müztarip olacak,ruh kuşu,asıl âlemine uçamayacaktır.Esasen dört unsur içinde kan yemek(mâsivâ ile oyalanmak),âşıkların işi değildir.Âşıklar,ölmeden önce ölüp,ruhlarını Hazrete uçurmak isterler.(353)

Ölmemek için doğanlar,ıstıraplara tahammül ederek o makama ulaşmışlardır.

Derdi derman bilenler,"cân kurban" edip nefislerini ölüme teslim etmişlerdir.Can kurban etmek,fedakârlığın zirvesidir. Allah'a yakınlıktır!

Cânum ḳurbān ḳılan ana ger cân ḳabul ḳılurısa
Ḳaçanısa ölesiyem niçe bunda diri turam

(205/3)

Ölümün olduğu yerde ayrılık vardır.Ayrılık ölüm demektir.Ölümsüzlük ise,insānın aslına (Hakk'a) dönmesidir:

Ayurma beni senden yaradan
Düşdüm ölürüm ben bu yaradan

(284/1

diyen Yunus,yaradandan ayrılığı "ölüm" şeklinde nitelemektedir.Fakat,O,nefsinde,beşerî ölümün kaygısını duymaz;"Öldüğüm için gussa mı yirem ?"(284/2) mısraı bunun ifadesidir.Şâir,beden kafesindeki ruh kuşunu manâ âlemine uçuran kişidir.Kendi-

---

(353) Daima kan ile (mâsivâ) uğraşılırsa,vuslat mümkün değildir.Mânen bülûğa erenler,masivâdan geçmişlerdir.Fuzûlî,Yunus'un işaret ettiği birinci doğumdan öte ikinci doğumu tavsiye ederek;

Bahr-i 'ışka düşdün ey dil la'l-i cânânı unut
Bâliğ oldun gel rahimden içdiğin kanı unut

der.Mevlana,birinci ve ikinci doğumları kan-süt metaforuyla işler:"Senin talihin yeni bir çocuk doğurmadıkça kan,tatlı süt haline gelmez."(Ahmed Eflakî,Menakıbü'l- Ârifîn(Hzr.T.Yazıcı, İst.1973,C.II,s.170

sini kainatın bir parçası değil,kâinatı kendisinin parçası bilen bir idrakle hareket eden velî,ruh kuşunu asıl alemine uçurup ölümsüzleşmiştir:

Öldi diyeler kaydum yiyeler
Bir kuş oluban çıkam aradan

(284/3)

Yunus Emre'de,iradî ölüm -yani ölümsüzlük-sevgi(aşk) esasına bağlıdır.Aşk,eksikleri tamamlayan bir iksirdir.Ölmüş cânlar, aşk ile dirilir: (374/10)

ʿÂşıklara yoldaş olup ṣâdıklara yâr olmaduñ
Ölmezdin öndin ölmedüñ ʾışk neylesün senünile

(347/2)

Ben ʿışḳsuzın olımazam ʾışk olıcaḳ ben ölmezem
ʿIşḳdur hayâtum hâsılı ʿışḳdan ġayrısın bilmezem

(192/5)

Gönül,tecellîden habersiz ve aslından uzak ise,ölüdür.Benliğinde öz "cânı" bulanın ölü gönlü dirilir:

Ol can kaçan öliser sen ona cân olasın
Ölmiş gönül dirile anda ki sen olasın

(261/1)

ʿİsâ Peygamber'in ölüyü diriltme mucizesi,insan-ı kâmilin "ölü gönülleri" diriltmesi(uyarması)nden başka bir şey değildir(191/12)Hakk'ı seven kişiler,ölüp toprağa konduklarında tenleri çürümez.Bu özellik,bilindiği gibi,"şehidlik"e has bir durumdur. Yunus'a göre Hak âşıkları gerçek şehittirler.Zira Hakk'ı müşahade etmişlerdir:

Ölüp sine girürisem etüm tenüm çürimeye
Anuñ içün kim dünyadan ben giderem sevmeğile

(317/4)

Ölümsüzler kervanının serveri "Hallac-ı Mansur"dan örnek veren Yunus Emre,Mansûr'un vücudunun öldürüldükten sonra bile "ʿışk nefesi vurageldiğini" söyler.(Bkz.Mansur):

Bin yıl toprakda yatursam hiç komayam Ene'l-Hakk'ı
Ne vakt gerek olurısa ʿışḳ nefesin uru gelem

(182/7)

Mutasavvıfımız,bazı beyitlerinde mezar(sin)ı,ıstılahî olarak "beden-vücud" anlamında kullanmaktadır.Aşık,mezarından-toprağın

dan- kefenini parçalayarak ayağa kalkmıştır.Kefeni parçalamak, manen dirilmektir.Toprakdan durmak(kalkmak) ise,ebediliğe (bekaya) remizdir:

İnanmayan gel sinüme dost adını eyit kığır
Kefen tonın pâre kılup toprağumdan turu gelem
(182/8)

Orijinal bir beyitte de,"(kendi)meyyitini yumak„şeklinde bir deyime rastlanır.Bu deyimdeki meyyit,beden için bir ıstılahtır. Bunun kaynağı,ruhun bedende tecellî etmesiyle aslından uzaklaşmasına dayanmaktadır.Şu halde,aslından uzak,ruhundan habersiz her kişi "meyyit"tir.Yunus'un "meyyit yumak" deyiminden kasdı, nefsi(vücudu) temizlemek,aslı ortaya çıkarmaktır:

Yudum şöyle meyyitümi miskînem aran yetîmi
Öldürem nefsüm itini gelmesin koman gerekmez
(108/2)

Yukarıdaki beyitte zikredilen "yetim" kelimesi de,"muhammedî nur"(ruh) anlamında bir ıstılahtır.ruh'un yetîm istiaresiyle anlatılması,varlığı bir vasıtaya bağlı olmamasından,yani ana ve babasının olmamasındandır.Bu arada,meyyit(vücud)ten ayrılan ruh,öksüz kalmıştır,şeklinde de düşünülebilir.Dolayısıyla beyitte meyyit,yetim,ölüm unsurlarının yanyana gelmesi(tenasüp) tesadüfî değildir.Nefis itini öldüren,meyyitini yuyacak,yetimi(ruhu) bulacaktır.Miskîn kelimesi de Yunus'ta,"fenafillah" anlamındadır.Beyit,fena makamında söylenmiş bir mahiyet arzeder.

Ölümsüzlükle ilgili diğer bazı motifler şöyledir:

Manâ eri olan âşık,aşk yolunda melûl olmayacaktır.Manâ duyan gönüller ölmezler:

Ma'nâ eri bu yolda melûl olası degül
Ma'nâ tuyan gönüller hergiz ölesi degül
(158/1)

"Zinde iken ölenler",Hakk'ı dünyada bilmişler,hakikat haberini almışlardır.Bu kişiler varıp onda-zekerat anında,gayr-ı iradî olarak -ölmezler:

Kişi Hak'ı bilmek gerek Hak haberin almak gerek
Zindeyiken ölmek gerek varup anda ölmez ola
(327/7)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Al gider benden benliği toldur içüme senliği
Bundayiken öldür beni varup anda ölmeyeyin
(269/3)

Sûretler sayısız olduğu halde öz(sîret) birdir.Suretler hep bu özün görüntüleridir.Âşık bir kere özü buldu ve bildi mi,istediği surette görünür.Bir gömlege benzeyen sureti,âşık,istediği gibi giyer-çıkarır.Bu hâl,kâmil insanın tasarruf gücüyle ilgilidir:

Âşıklara iş bu sûret meselâ bir gönlek gibi
Yüz bin gönlek eskidürse ʿaşıklarun muhâli var
(32/6)

İlahî hayatı bulanlar,"her dem yeni dirliktedirler."Yunus,basit ölüm için "ömrü eskitmek";ölümsüzlük için de,"ömrü eskitmemek" deyimlerini kullanıyor.Bir örnek şudur:

Yunus seni seveliden beşâret oldı cânına
Her dem yini dirlikdedür hergiz ʿömrin eskitmeye
(3/13)

Divan'daki,"ecel eli ermemek,Azrail el sunmamak(190/5),sinle sırat görmemek(299/8),'ışk için ölmek(165/8),Âb-ı hayât içmek(110/5),dost elinden ölmek(182/1),cânı şükrane virmek(182/1),aşk kadehinden içmek(175/3),bâkî suyunu içmek(189/4),zevâl ermemek 189/4)Kapuya cânsuz gelip bâkî dirlik bulmak(281/1)aşk ile dirlik bulmak(360/4),Hızır İlyâs gibi ölmez dirliğe sataşmak(354/6)vb. deyimler,ölümsüzlük(bekabillâh) konusundaki görüşleri doğrudan veya mecazî olarak yansıtırlar.

Şâir,çeşitli beyitlerinde,bekâ bulmuş kâmil insan modeli olarak Hallâc-ı Mansur,Hızır-İlyas ve Cercis'i takdim eder,Bu şahısların ölümsüzlükleri,muhakkak ki,"ruhî" açıdandır.Nefsini terkedip nuhaniyete ulaşan veya diğer tabirle,beşerî benlikten soyunup İlahî benliğe bürünen bu ,seyr ü sülûk ile Tanrıya vâsıl olmuşlardır:

Yunus Emre bu dünyada iki kişi kalur dirler
Meğer Hızır-İlyâs ola Âb-ı hayât içmiş gibi
(388/7)

Cercis'leyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
Biñ kez dahı ölsün dise yüz bin kez ilerü gelem
(182/3)

Tasarruf ehli(ölümsüz) kâmil,melekût güçlerin de hakimidir.Bu

görüş doğrultusunda,Yunus,"Azrail" ve "sorucu" melekleri bile kendisinin hükmettiğini söyler:

Azrail gelmez cânuma sorucı gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum
(176/3)

Mistik sistemlerde,gayeye ulaşan insanın vazifesi bitmiş olmaktadır.Halbukî İslam tasavvufunda,insanın vazifesi gayeye ulaşmakla bitmez.Gâye "Allah'a ulaşmaktır."Bu nokta,insan-ı kamil için bir başlangıçtır.İnsana verilen "halifelik" sıfatı(payesi), insanın,ölmeden evvel ölüp, ölmemek üzre doğmasını ve hayat içinde faal rol oynamasını gerektirir.Artık kamil insan,Tanrı'nın fiillerinin şuurundadır.Ölümle birlikte,ebedî ve ilahî bir hayat başlar:

"Ol dostıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser"(317/9)

mısraı,İslam tasavvufunun en esaslı farkını ortaya koymaktadır.Şu beyit de,aynı görüşü yansıtmaktadır:

Hey Yunus Emre ölince var yüri togru yolunca
Dünyasını terk idenler yarın Hazret'de ölmeye
(316/6)

Ölüm konusunda daha pek çok görüşten söz edilebilir: Neticede şunu diyebiliriz ki,Yunus Emre'ye göre,insan,ölümlü olandan ölümsüz olana yolculuk yapan bir yolcudur.Öze dönmek, ölümsüzlüğe ulaşmaktır.Ölümsüz olan kişi,ebedî ve ilahî bir "faaliyet" içindedir.İnsana matuf "halifelik" sırrı da bundandır:

Âşık öldi diyü sala virürler
Ölen hayvân durur âşıklar ölmez
(113/8)

Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın
Çün kim işe yararsın bu söz fâsid da'vîdür
(33/2)

3. Cin,Perî,Dev:

Cinler,gözle görünmeyen ruhanî varlıklardır.Çeşitli şekillere girip görünebilen,güç işleri yapabilen yetenekleri vardır. Âteşten yaratılmışlardır.(354)Beyitlerde,cinlerle ilgili tafsi-

(354) Süleymah Âteş,İnsan ve İnsanüstü,İst.1985,s.35

lat yoktur.Allah'ın rahmeti,"ins ve cinnedir" denilir.(48/6)
İnsan-ı kamil,Cinlere de tasarruf eder:

İns ile bu cinn ü perî divler benüm hükmümdedür
Tahtum benüm yil götürür mühr-i Süleymân tutaram
(180/2)

Beyitlerde,dev ve peri kavramları birlikte ele alınır ve bunlar umumiyetle Süleyman Peygamber konusunda iktibas edilir. (bkz.Süleyman)Devler ve periler,Süleyman'ın emrindedir:(18/2)

Kaf'dan Kaf'a hükm eyleyen divlere hükmine koyan
Yile binüp seyrân kılan bu mülke Süleymân benem
(195/6)

Gerçekte Süleyman Peygamber(İnsan-ı kamil)in hükmettiği dev(şeytan),nefsin riyaset,rubûbiyyet,hile ve kibir sıfatlarından ibarettir.Sâlikin gönlü de,bir dem Süleymân olur, devleri hükmüne alır;bir dem nefsine uyar dev yahut peri olur:

Bir dem dîv olur ya perî vîrâneler olur yiri
Bir dem uçar Belkis'ıla sultân-ı ins ü cinn olur
(49/6)

4. Şeytân:

Şeytân,'Azazil ve İblis adlarıyla da zikredilmektedir. O, Cennet'ten çıkarıldığı için "kovulmuş,lanetlenmiş" anlamında "la'în' sıfatıyla anılır.

İblîs,Adem'e secde emredilmeden evvel "melekût âleminde" bir melek idi.O bu halde iken "'Azâzil" ismiyle bilinmekteydi. Kur'an-ı Kerîm'de,şeytanın hikâyesi şöyle anlatılmaktadır:

"Rabb'ın meleklere:Ben,balçıktan,işlenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım.O'nu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın,demişti.Bunun üzerine İblis'in dışında bütün melekler hemen secde ettiler,o secde edenlerle beraber olmaktan çekindi.Allah;Ey İblîs,secde edenlerle beraber olmakdan seni alıkoyan nedir?dedi.O başlıktan-işlenebilen kara topraktan yarattığın insana secde edemem,dedi.Öyleyse defol oradan!Sen artık kovulmuş birisin.Doğrusu hesap gününe kadar lanet sanadır,dedi.Rabbim!Beni hiç olmazsa tekrar dirilecekleri güne kadar ertele,dedi.Allah;sen bilinen gün gelene kadar bırakılanlardansın,dedi.Rabbim beni saptırdığın için and olsun ki, yer-

yüzünde fenalıkları onlara güzel göstereceğim;halis kıldığın kulların bir yana,onların hepsini saptıracağım,dedi.Allah şöyle dedi:Benim gerekli kıldığım dostoğru yol bulur.Kullarımın üzerinde senin bir nüfuzun olamaz.Ancak sana uyan sapıklar,bunun dışındadır."(355)

Yunus Emre,İblis'in Kur'an'da zikredilen bu kıssaını müstakil olarak bir şiirinde ele alıp işler:

Çalap Âdem cismini toprakdan var eyledi
Şeytân geldi Âdem'e tapmaga'ar eyledi

Eydür ben oddan nûrdan ol bir avuç toprakdan
Bilmedi kim Âdem'ün için gevher eyledi

Zâhir gördi Âdem'ün bâtınına bakmadı
Bilmedi kim Âdem'i halka server eyledi

Kırk yıl kalıbı yatdı adı âlemi tutdı
Gör şeytânı buğzından ne fitneler eyledi
..... (356/1-4)

Bir başka şiirde,kıssa,söyle anlatılmaktadır:

Âdem toprakdanıdı ʿAzāzil oddanıdı
İşitdük ʿAzāzil'i Âdem'e bakdı güldi

Secde geldi Âdem'e eydür inün kademe
Cümle firişte indi ʿAzāzil dura kaldı

Eydür ben oddan olam yüz bin yıl tāʿat kılam
Ṭapu buyuracağın tāʿatın ʿarza kıldı

Ol ḫalkun varlığından pâdişâh birliğinden
Şol bir söz sebebinden sürildi laʿnet oldı

Her kim kendüyi gördi üstādı İblîs oldı
Kişi ne buldıysa miskînliğile buldı

---

(355) Kur'ân-ı Kerim,Hicr sûresi,âyet 28-43

.....

(367/8-13)

Yunus Emre'ye göre,şeytân,insanın nefsinden başka bir şey değildir.Beyitlerde,nefse uymak manâsında şeytan kelimesiyle şu deyimler kullanılmaktadır;"Şeytânıla şerler düzmek(201/7),şeytâna yâr olmak(99/3),şeytân yolına girmek(115/1),şeytân fırsat bulmak(218/3),ġazāyı şeytān almak(414/5),gönüle şeytān dolmak (58/4),şeytânlar semirmek(387/2), vb.

İnsan-ı kamil,âdem yaratılmadan,cân kalıba girmeden ve şeytan la'net olmadan evvel "ʿArş"ta mevcut idi.(12/5)Burada birlik(vahdet) halini idrāk eden insan,şeytanın kurduğu tuzağa düşmez.Çünki o,"işi Hak'tan bilir ":

İblîs ü Âdem kim olur kim azdura yâhud aza
Bu cümlesi eyü-yavuz ḳamusın andan tutaram
(180/3)

Miskîn Âdem yanıldı uçmaḳda buğday yidi
İşi Ḥaḳ'dan bilenler şeytândan ṭutmayalar
(57/8)

Şeytân,davranış,yaratılış ve fonksiyon cihetiyle,bir kaç beyitte "ejderhâ"ya ve "arslan"a benzetilmektedir.Mücādeleci olan ruh,zorlu nefsin(şeytānın) boynunu vurur.Şeytanla savaşıp boynunu vurmak,ʿibādetle mümkündür:

Ṭaňla turup başun kaldur ellerüni suya daldur
Hem şeytânun boynını ur hem nefs dahı ölse gerek
(136/2)

Beyitlerde "nefsî insan"ın şeytanî tavırlarını da ele alan Yunus,şunları söyler:

Şeytânların istilâ ettiği gönül kararıp ölür:
Şeyâtîn fırsatın buldı gönül ḳararuban öldi
Eyü dirlik kesad oldı saladur kudse gidelüm
(218/3)

Gaflet ehli,ölecekleri güne kadar nefislerine uyarlar.Bunların can ve gönülleri,şeytān tarafından mahpūs edilmiştir;öğüt almazlar.(414/5)Nefs ve heva sahiplerinin içleri "şeytanla dolu"dur.Cahiller,şeytanın kendileridir;bunlar okunan Kur'ân'a kulak tutmazlar.(387/2)Er(mürşid)den nazar almayanlar,Hazrette(Allah huzurunda) yüzü kara olan şeytanın yârları olacak ca-

hillerdir.(99/3)Mürşid-i kâmile intisap etmeyen kişinin şeyhi şeytandır:(356)

Dünya seven derviş degül dervişliği olmaz kabûl
Dervişlikden kaçanlarun heman şeyhi şeytân olur
(97/4)

Bir beyitte,"şeytanlar",doğrudan "vesveseler,hileler,fitneler, kötü düşünceler" anlamında bir ıstılahtır.Bu ıstılah,zahidlerin gönüllerini ve davranışlarını ortaya koyan bir sıfat mahiyetindedir:

Bir niçenün gönline şeytanlar tolup durur
Erenler sema'ına bunlar gülüşken olur
(58/4)

Zahidler,erenler semaına karşıdırlar.Semaın mahiyetini bilmedikleri için de, erenlere bakıp gülüşürler.Zahidler bu davranışlarıyla -aslında- fitneye sebep olurlar:

Yunus'a göre insan,sülûk esnasında -bir zaman- iki kuvvet arasında bir çatışma yaşar.Suffî literatüre "nefs-i hayvanî" ve "rûh-ı sultânî" ıstılahlarıyla giren bu iki kuvvet, seyr ü sülûkta biribirleriyle mücadeleye girişirler,Yunus bu kuvvetlerden rûhî olanı "Rahman çerisi";nefsî olanı da "şeytan" rumuzlarıyla dile getirir:

Cânum üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân elini urdı key yağma taraş oldı
(394/2)

Bu ışk bize Rahmanîdür hem cânumuzun cânıdur
Anuñ içün şeytânıla her dem bu savaşum benüm
(204/3)

Yukarıdaki beyitlerde görülebileceği gibi,şeytân(nefis)la mücadele,daima bir savaş tasvîri ile verilmektedir.Bu hususiyet de,Yunus'un kendi zamanının sosyal şartlarını şiirinde nasıl dile getirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

---

(356) Bu söz Ebu Yezid Bistamî'nin meşhur "mürşidi olmayanın mürşidi şeytandır." sözüne telmihan söylenmektedir.Bkz.Nicholson,R.A.,Fi't-Tasavvufi'l-İslamiyy,(Arapça tercüme.Ebu'l-Alâ Afifî),Kahire,1375,s.19

5. Şirk:

Allah'ın "vahdaniyyet" sıfatı,O'nun,zatında,sıfatlarında ve fiillerinde tek olduğunu,eşi,benzeri ve ortağı olmadığını ifade eder. Tanrı,nuruyla bütün eşya ve kainatı kaplamıştır. Yunus Emre,kalbin fesadını şirke bağlamaktadır.Şaire göre,insanın kendisine ait vücudu yoktur.Vücud,Tanrı'nındır.İnsanın, kendisine ve eşyaya müstakil birer vücud nisbet etmesi şirktir (ikiliktir):

Senlik-benlik olıcak iş ikilikde kalur
İkilik dutan kişi niçe birike birle

(338/5)

Tanrı'nın birliğini bilen doğru yolu bulmuştur.İkilik ile gelen,Celal ve cemâl tecellîlerinin mahiyetini bilmeyen kişi, doğru yoldan sapmıştır:

İy Yunus Hakk'ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen toğrı yol bulmış degül

(167/5)

Dil ile "Allah'ın ortağı yoktur"diyenler,kalbleriyle de bunu tasdik etmelidirler.Zanıd,"lâ-şerik"(Bkz.Âyetler) okuduğu halde,bire iki der durur.(248/1)

Yunus,Tanrı'dan gayrı mabûd aramanın,fiilleri mutlak olarak kula nisbet etmenin,kulun ve halkın vücudlarını kendilerine nisbet etmenin vs. şirk(ikilik) olduğuna inanır.Görüldüğü üzere,bu konular, mutasavvıfane bir lisanla söylemek gerekirse, isimler,fiiller,sıfatlar ve zat tevhidlerinin inkarıdır.Beyitlerde zatî şirk için kullanılan bir terim de "ikilik" kelimesidir.İkilikten geçen(Cemal ve Celali,hayır ve şerri,güzellik ve çirkinliği vb. izafî değerlendirmeleri) Allah'a bağlayan kişi, "zatî birliği" ledünnî manada yaşayacaktır.Yunus tevhid davetçisidir:

Bize birlik sarāyın toğru beşāret ʿayın
Geç ikilik fikrinden koğıl benliği ya kul

(151/4)

İkilik eylemeye hiç yalan söylemeye
ʿAlem bulanurısa bulanmadın turıla

(304/2)

Şair bir beyitte ikiliği,yaz ve kış sembolleriyle anlatır.Bir-

liği bilen ve bulan kişi,yaz ve kıştan geçmiştir.Şu beyitler, Yunus'un,muvahhid kişiliğini göstermektedir:

İkilikden usandum 'ışk tonını tonandum
Derdi hânına kandum dermânum yagma olsun

Geçdüm bitmez sagınçdan usandum yaz u kışdan
Bôstânlar başın buldum bostânum yagma olsun
(271/4-6)

Herşeyin iki yüzü vardır;Şeriatın dış yüzü(zahiri) kâideler; itikad ve ibâdet esasları;iç yüzü ise,tevhidin itikad ve ibadet esaslarının hakikâtidir.Mutasavvıf nazarında zatî şirk,insanın kendisine ait bir vücûdunun var olduğuna inanmasıdır.Dost yüzünü müşahede eden insan,zatî şirkten kurtulmuştur.Yunus'a göre,hakikat âlemine şeriat kapısından girilir.Hakikat makamında "kapıdan" bahsedilmez.İçeriden(hakikatten) bahsedilir:

Dost yüzin göricek şirk yagmalandı
Anuñiçün kapuda kaldı şerî'at
(20/5)

6. Harâm ve Helâl:

Yunus,eserinde,zaman zaman çağının kritiğini yapar,şikayetlerde bulunur;sitemler eder! "Müslümanlar,zamane yatlu oldı/helâl yenmez,haram kıymetli oldu"(387/1) diye hayıflanır.Bu beytin akabinde "cihanı haram ile hâmir tutdu" ifadesini kullanır.

Yunus'a göre insan,elini haramdan,dilini gıybetten kesmelidir.(35/4)Hayatta iken "zâlimlik eyleyen,nefsini haramla toylayan"kişi,mahşere yüzü kara gelecektir.(154/4) Namaz kılmayan kişinin kazandığı hep haramdır.Bu kişinin bin kızılı(parası) da olsa,bir tanesi işe yaramaz.Yani,o paranın hayrı yoktur:

Namaz kılmaz kişinüñ kazandugı hep harâm
Bin kızılı varısa birisi gelmez işe
(341/5)

Yunus Emre,dervişliği anlayamayan "harâm yiyiciler"den de söz eder:

Ben dervişem diyenler haramı yimeyenler
Haramun yinmedüği ele girinceyimiş
(124/10)

İnsanın harâm ve helâl bütün kazançları Allah tarafından değerlendirilecektir.(275/3)İbadetini yerine getiren,namâzını kılan kişiye Cennet,helâl olacaktır:

Helâl ola sana Uzmak Uçmakda Hûriler kuçmak
Kevser şarâbını içmek tanla seher vaktinde tur
(88/8)

Âşık,kendi nefsi(kanı)nin kâtilidir.Maşûk,bu katli âşıka helal kılmıştır.Söz konusu motif,şu orijinal beyitte işlenmektedir:

Halâl kıldı ma'şûka âşık kendü kanını
Ma'şûk nakşından okur her 'âşık Kur'ân'ını
(398/1)

Mutasavvıfımız,kopuz ve şeştâyı teşhis ve intak san'atıyla işler.Zâhid bu mûsikî âletlerinin haram olduğunu sanır.Gerçekte bunların asılları mismil(temiz)dir.Yunus'un,kopuz ve şeştayı insan;kiriş(ses)i aşk anlamında mecazen kullandığı bu beyit şöyledir:

Eydürler bana harâm ben uğrulık değülem
Çünki aslum mismildür ne varımış kirişde
(301/3)

7.Günâh,Cürm,Yazuk,Günahkâr;

Yunus Emre'nin eserinde,günâh konusunda bir hayli açıklama mevcuttur.Bu fikirler anlatılırken şu örnek deyimler de kullanılmaktadır;" günâhını yumak,günâhını dile getirmek,günaha batmak,günahı boynunda olmak,günahına özü göynemek,günahlı derdi olmak,yazıkları dilenmek,günahı öküş olmak,yazugı çok olmak,günahı gizli işlemek,günahlı teni olmak vs."

Divan'da,konuyla ilgili fikirler şöyle işlenir:

Âşık,günahtan kurtulmak için Hakk'a yalvarmalı,seherlerde ibâdet etmeli(88/5),Kur'ân ve Yâsîn dinleyip günahını yumalıdır.(88/6)Gerçek âşık,kendisini hesaba çekilmeden önce hesaba çeken(bkz.Hadîsler),günahını ölmeden önce "tartan" kişidir.(251/2) Yunus,kendisinin günahkâr olduğunu,bundan kurtulmak için "Hakk'ın dergâhına yüz tutmuş" olduğunu söyler.(258/9)Âşıkın, işlediği günahtan özü köyner.(16/8)Günah,iman güllerini soldurur.(235/2)Allah,günahlı derde dermandır.(16/2)Gözyaşı insanı

günahlarından arındırır.(385/8)Aynı şekilde,âşıkın Hz.Peygamber'e salavat getirmesi de günahları eritir.(81/1)Âşıkın kamu günahlarını yuyan miskînliktir (Vücudu ifnâ etmektir):

Bu kamu günahların yuyan miskînliğimiş
Var Yunus sen miskîn ol gel tama'un yayın yas
(119/5)

Niçeler,bu dünyada günahını yuyamaz.(105/1)Günahkârların yüzü karadır.(414/3)Mahşerde insanın yazıkları tartılacak,(415/16) perdeler yırtılacak ve günahlar ayân olacaktır.(9/7)Her insanın günah ve sevapları Kirâmen kâtibîn tarafından yazılmaktadır.(385/4)Azrâil cân aldığında,günahlının günahı boynunda kalacaktır.(350/3;311/6)Günahları tartılan kişi,sırata iletilecek,buradan geçemeyenler,zebânîler tarafından tutulacak(ve Cehenneme atılacak)tır.(385/5)

Riyâ namaz kılanın yazığı(günahı) çoktur.Bunun yeri Cehennem'dir.(248/8)Yâranlardan utanıp gizli günah işleyenler,Hâlik'in her yerde hazır olduğunu bilmezler:

Yârânlarundan utanup günâhun gizli işlersin
Yaradan Hâlik'un hâzır niçün ondan utanmazsın
(235/5)

Yunus,fetva verecek kadar dinî ilimleri bilen fakihin,âmeli olmazsa günaha batacağını belirtir:

Halka fetvâ virürsin yâ sen niçün dutmazsın
'İlmün var 'âmelün yok hâ günâha batarsın
(248/9)

Beyitlerde,nadir olarak,günah yerine "yazuk",günâhkâr yerine "yaramaz" ve "mücrim" kelimeleri de kullanılır.Günâh,murdârların murdârı,yaramazların kârı(işi)dır :

Çün günâh murdârların murdârıdur
Hazretünde yaramazlar kârıdur
(415/18)

'Âşıklar maksuda ire 'ârifler dost yüzin göre
Şöyle mücrim yüzi kara ben nideyin neyleyeyin
(275/6)

Yazuğum çok günâh öküş yürür idüm dünyâda hoş
İtdüklerümün hisâbın vireyin andan varayın
(210/6)

Allah,sonsuz inayetiyle,bunca günah işleyen kuluna "didar"ını

gösterecek,(273/2)onu Cennet'ine salıp Burak'a bindirecektir.(186/2)Hülasa,Âllah,kendisine sığınanların günahlarını afvedecektir. (285/5)Âşık,seyr ü sülûkta iki hal içinde gelip-gider;bir dem günahlarını fikreder,döner bir dem de Cennet'lere Rıdvân olur. (49/9)

Yunus Emre'ye göre günah,kişinin kendi kendisine yapmış olduğu zülûmdür:

"Ben bana zulm eyledüm itdüm günâh"(415/2)

mısraı bu ledünnî fikri pek güzel açıklar.Günah,insanın kendi nefsine müstakil varlık izafe etmesi,varlığın Hak ile kaim olduğunu unutmasıdır.

Yunus'un bakışları daima kendisine dönüktür.O,güzellik ve çirkinliği ;hata ve sevabı dış âlemde aramaz.Her şey,insanın kendisinde başlar,kendisinde biter.

Tarikat erbabının giydiği tac ve hırka,tevazunun;saflığın ve bâtınî hayatın sembolleridir.(Bkz.Tac,Hırka)Yunus,tâc ve hırka ehli olduğu halde,mütevazi bir üslupla,kendisinin "günahkâr" olduğunu söyler:

Görenler elüm öper tâc u hırkaya bakar
Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez
(117/6)

Orijinal bir beyitte de,mutasavvıfımız,evde,namaz kılmayan hanımı boşamanın günah(yazuk) olmayacağını belirtir.(Bkz.Namaz.)

8. Gazâ ve Gâzî:

Bu iki mefhum beyitlerde çok az işlenmektedir.Şâir,gönül yıkan kişinin gazasının kabul olmayacağını söyler:

Bir kez hacca varduñısa bin kez gazâ kılduñısa
Bir kez gönül sıdunısa gerekse yüz yıl yol dokı
(366/6)

İktibas ettiğimiz bu beyite göre,gazanın kutsal bir vazife olduğu ayrıca sezdirilmektedir.

Sülûk ehli âşık,bazan bir gazi olur "Frenk"(nefsi) ile cenk eder; bazan da döner"Frenk" gibi isyânkâr olur.(201/15)İnsan-ı kamil, "Cem" makamında,gaziyi,şehidi;öleni ve öldüreni kendisinde toplamıştır:

Gâzî benem şehid benem ölüben öldüren benem
İrte gice ol dostıla bâzâr iden gelsün berü
(287/8)

9.Şehîd:

Divan'da,şehit kavramıyla ilgili telakkiler gayet muhtasardır.Şehid,ıstılahî anlamda,nefsini katledip Hakk'ı müşahede eden kişidir.İnsan-ı kâmil,cem makamında,"gazinin,şehidin,ölenin ve öldürenin" kendisi olduğunu söyler:(287/8)Erenler eteğini tutan kişi şehittir.(Allah'ı görmüştür.)Şehid olanı yumak gerekmez:

Yûnus derdiyilen tüter gönlinde Hak ʿışkı biter
Erenler etegin tutar ölürse yumañ gerekmez
(108/5)

Şehidler ölmez.(Bkz. Bakara sûresi,âyet 154)O'nlar,Tanrı'yı bir bilmişler,cânlarını Hakk'a kurbân kılmışlardır:

İy Tañrı'yı bir bilenler cân Hakk'a kurbân kılanlar
Ölü değüldür bu cânlar ʿışk gölinde yüze durur
(72/5)

10. Nûr:

Nûr ismi,Esmaü'l-Hüsnâ'dandır.(Bkz.Allah)Allah,zatıyla bir nûr olup gökleri ve yeri kaplamıştır.Nûr zahirdir,fakat,canlar perdeli olduğu için bu nuru göremezler.Bu yüzden Yunus,"Hem cânlar aña perde ol nûr içinde nûrda"(223/4) demektedir.

Allah,nuruyla ʿâlemi ihata etmiştir.O'nun ilk yarattığı şey, "Nûr- Muhammedî"dir.(357) Bu nûr,âlemin özüdür,yaratılış sebebi ve aslıdır.Muhammedî nûr,Hz.Âdem'in batınına yerleştirilmiş ve O'ndan diğer peygamberler vasıtasıyla Hz.Peygamber'e ulaşarak zâhir olmuştur.Hz.Muhammed'den de,insan-ı kâmillere intikal êdecektir.

Muhammedî nûr,Yunus Emre Dîvanı'nda "gevher" istiaresiyle işlenir.Cevher,bütün madenlerin en safı,en kıymetlisi,belkide özüdür.Nur-cevher münasebeti kıymet ve saflık cihetiyle olabilir:

---

(357) Bkz.Mahmut Sadeddin Bilginer,Allah ve İnsan,İst.1977,s.29 ;Mehmet Demirci,Nûr-ı Muhammedî,Dokuz Eylül Üniv.İFD.s.1,İzmir 1983

Yir-gök yaradılmadan Hak bir gevher eyledi
Nazar kıldı gevhere sızurdı dür eyledi

(355/1)

Hz.Âdem,vücûd olarak yaratılışta ilk,Hz.Muhammed ise,yaratılışta ilktir.Yaratılış sebebi olan nûr olmasaydı,Hz.Âdem yaratılmazdı.Allah'ın zatındaki bütün sıfatlar,söz konusu Muhammedî nûr ile açığa çıkmıştır.Yukarıda belirtildiği gibi,insân-ı kâmiller vasıtasıyla ebediyyete devrolacak olan Muhammedî nûr,sülûkunu tamamlayan velî kişilerde de tecellî edecektir:

Evvel Âdem yaratdı sonra peygamberleri
Âhir Muhammed nûrı balkıdı içümüzden

(233/6)

Muhammedî nur,parlak ve tacellîsi zâhir olan bir yıldıza benzetilmektedir.Bu benzetmenin temelinde,ancak manevî olarak bilinebilecek bir sebep de olabilir:

Yitmiş bin yıl öndinden yaratdı Muhammed'i
Hak kendü 'âşık oldı bahâne bir yıldızdan

Ol Yıldız ki varıdı kandaydı Âdem cânı
Yâ bunca Peygamberler anılmadın ağızdan

(233/8-9)

Nûr,arayışın;feyzin,saflığın,kesretden vahdete gidişin sembolü olan suya da benzetilir.Irmağın hedefi deniz; maddenin hedefi mânâ,canların hedefi de Cânân(Allah)dır.(147/1)İnsânın asıl vatanı,âlem-i ervah(bezm-i ezel)tır.İnsan burada,saf ruh(mücerred) hâlde "Hak ile birlik" içindedir.Yunus'un "Nûr tağı" dediği rûhlar âlemi,olgun insanın birlik zevkini tattığı yerdir.

Yunus,nur dağında nûrdan şarap içtiği demleri hatırlar ve bunu şöyle dile getirir:

Ol vaktin biz uçarduk cevlân urup göçerdük
Nûrdan şarâb içerdük Hak bizi toylar iken

Ne oğul varıdı ne kız vâhididük anda biz
Koñşıyıduk cümlemüz nûr tağın yaylarıken

(243/5-8)

Âşık bu cihana gelmeden evvel,ezelde ma'şûk ile "kulhuvallah" sıfatlı bir nişansız nûrdur.(bkz.Âyetler)Beden, bu nuru perdelédi. Gerçekte,nur ve hicap,insanın kendisindedir.(411/6)İnsan, nûr halindeki âlemini tekrar Allah'ın inayet ve rahmetiyle hatırlaya-

bilir.(295/28)Âşk ile kendi özünü arayıp bulan kişinin içi-dışı tekrar nûr olur.(280/5)

İnsânın hakikî gayesi "didâr nûru"nu müşâhede etmektir.(288/4)Bu yolda gayret sarfeden kişiye Hakk'ın nûru -her dem- nüzûl eder.(352/1)Allah'ın nûru,âşıkların gönüllerinden karanlığı sürer çıkarır.(77/3)Âşık,gözlerini "Çalap" nurundan alamaz :

Hergiz gitmez gözümden hiç eksilmez dilümden
Çalap kendü nûrını gözümi tûş eyledi
(362/2)

Rûhun bedendeki hâli kesif,bedensiz hali ise latîftir.Latif haliyle ruh,Allah'a vâsıl olmaya layıktır.Hakk'ın tecellî mahalli olan gönülde zuhur eden "nûr",insanın "benlik cihânını" yağma edecektir:

Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nûr toldı cihânum yağma olsun
(271/5)

Buraya kadar işlenen motiflerden anlaşılacağı üzre,nûr,zatî bir tecellî olmaktadır.Bu nûr,ancak mürşidin -manevî-yüzünden görülebilir:(Bkz.Fenâfi'ş-Şey)

Ol birün nûrı bana göründi er yüzünden
Cân gözile ol nûrı ben bunda sora geldüm
(178/3)

Tanrı'nın nûru,evliyânın alnına yerleştirilmiştir.(358)Yunus'un, "Evliyâdur Hakk'un sırrı alnındaki Allah nûrı"(286/4)mısraıyla kendisini hakikate ulaştıran Tapduk Emre'nin de ismi geçen "Bakduğum yirde gördüm Tapduğ'umun nûrını" (397/1) şeklindeki mısraı nur-alın münasebetini ortaya koyacak mahiyettedir.Esasen,Tapduk Emre'yle ilgili mısra,Yunus'un "Fenafi'ş-şeyh" makamındaki halini gösterir.(Bkz.Tapduk Emre)

---

(358)Bu konu,tasavvufta "rabıta" konusuyla yakından ilgilidir. Mısrî (Niyazî'nin bu hususdaki şu beyti pek meşhurdur:

İki kaşın arasından çekdi hatt-ı istivâ
'Allâme'l-esmâyı ta'lîm etdi ol hattan Hudâ

Mısrî,Divan Şerhi,(Hzr.M.Sadettin Bilginer)İst.1982,s.20;aynı konu için bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst. 1982,s.77-86

Beyitlerde, Yunus,Hz.Peygamber'in nuranî hüviyetinden de bahseder.Şâirimize göre Hz.Muhammed'in yüzü nûrlu (12/7)idi. Mirâc'ta,Sidre'den içeri "menzil-i nûr"da nişânsız bir makamda bulunuyordu.Bineği Burak'ın da hil'âti nûrdandı.(Bkz.Burak) Mi'râc tamamlanınca,gökten yere "nûr" yağmıştı.(396/6)Âşıklar Muhammed nûrunu hayatta iken görürler.(310/8)

Bir beyitte de Hz.Peygamber'in kabri için "nûr" istiaresi kullanmaktadır.Kabrinin nûr olması,O'nun ölümsüz tarafına işarettir.Gerçek hacı,Muhammed'in nûrunu (kabrini) ziyaret eder. (Haccü'l-Ekber eder):

Yılda yitmiş bin hacı her biri niyyet ider
Varur ziyaret ider nûrını Muhammedün

(145/6)

Her sâlikin vücûdu,Allah'ın tecellî nûruna dayanmaz.Bu nuru görmek için cisim gemisinin bağları muhkem olmalıdır.(365/1)Burada,Mûsâ makamına bir telmih vardırBilindiği üzere,Mûsâ peygamber(bkz.)nûr tecellîsine dayanamamış,bayılmıştır.Böyle bir müşahadeye uğrayan âşık,kendi özünü unutmuştur:

Ol nûrı göreliden unıtdum kendözümi
Sanasın Mûsâ benem hâcete Tûr'a geldüm

(178/3)

Nuru gören âşık,Tur'da oyalanmaz.(Vücudundan geçer.)Artık bu makamda nur olup gözlerden bakan kişi olur .(170/3)Bu konu vahdet-i vücudla alakalıdır.Sâlikin seyri esnasında zuhur eden nur, çeşitli sembollerle anlatılmaktadır.Hemen belirtelim ki,nûr,mutlak,tek ve değişmez bir mahiyette olmakla birlikte,tecellîleri mertebelere göredir.Meselâ,Yûnus,"Nûr Muhammed nûrıdur Hâlilullah sırrıdur" (bkz. İbrahim Peygamber)demektedir.Hatırlanacağı gibi,İbrahim peygamber gönlünde tecellî eden nuru,evvela yıldız, sonra ay,sonra güneş şeklinde görmüştü.Ay,bizatihi nûr sıfatına mazhar olmakla birlikte, ayın nur(ışık)ı güneşe bağlı olduğundan,vahdetin maddede tecellîsi anlamında kullanılmaktadır.Ay, bu hususiyetiyle mürşid-i kâmili de remz eder.Çünki mürşid,ledünnî özelliklerini,güneşe benzetilen İlahî zattan almıştır.

Âşık,Tanrı'yı mürşid yüzünden göreceği için,gece,ayın nuru ile yol bulan kişi gibidir:

Bulut gölge kılmayısar benüm ayum ışığına
Hem gedilmez ṭoluluġı nûrı gökden yire doġar
(77/2)

Eydürsin kim gözüm görür daʿvîyi maʿnîye irür
Gündüz güneş şu'le virür giçe yanan ol nûr nedür
(56/5)

Bir başka beyitte de,cemal nuru tecellisi şemʿe (muma) benzetilir.Bu benzetmede "vech-i şebeh",muhakkak ki,parlaklık hususiyetidir.Bu şem'a karşı yananın(âşık-pervane) bütün vücudu nur olur:

Ol şemʿa ḳarşu yananuñ küllî vücudu nûr olur.
Ol od bu oda benzemez hiç belürmez zebânesi
(406/3)

Divân'daki nurla ilgili genel kanaatlar şöyle sıralanabilir:

Hayatta iken yoldaşı iman olanın ölünce kabri nûr ile dolar.(35/7)Âşıkların âhı yedi Cehennem'i kül,sekiz Cennet'i nûr eder.(1/9)Dünyaya dalmayan âşık,Muhammed nuruna batar.(99/1) Gönüller tahtının sultanı(Tanrı),âşıkın "gözünün nûru"dur.Aşık, bu nur ile görür.(282/5)Yunus,bir beytinde,"Nûr bana Îsâ oldı" demektedir ki,İsâ Peygamber,ruhullah olması hasebiyle,âşıkın vücuttan geçip nura dönmesi(kesretten vahdete ulaşması) kasdedilmektedir.(Bkz.İsâ Peygamber).Beyitlerde,"Nûr denizine dalmak" şeklinde işlenen deyim, vahdet makamına işaret etmektedir.Zirâ deniz daima tekliğin,vahdet fikrinin sembolü olmuştur.Nûr ise. zatî tecellîdir.(319/7) Cennet'teki meleklerin,bilhassa Hûrilerin elbiseleri "nûr"dandır.Bu vasıflarıyla Hûriler,mücerred varlıklar olmaktadırlar.(10/7)

Beyitlerde "nûr" konusuyla ilgili şu deyimlere rastlanmaktadır:

"Kabri nûr dolmak,nûra nur katmak,vücûdu nûr olmak,nur içinde nurda olmak,bînişân nûr olmak,gözümün nûru,içi dışı nûr dolmak,nur olup gözlerden bakmak,nûr denizine dalmak,vahdete gark olmak ,nûr tonı giymek,vs."

11. Âb-ı Hayât:

Bu mefhum,Hızır ve İlyâs peygamber'lerle birlikte işlenmektedir.(Bkz.)İlahî aşk,mürşidin sözleri veya ilm-i ledün için bir benzetme unsurudur.(158/6)

Yûnus Emre bu dünyada iki kişi kalur dirler
Meger Hızır-İlyâs ola Âb-ı Hayât içmiş gibi
(388/7)

12. Mübârek Geceler:

Divan'ın birkaç beytinde "Kadir Gecesi"nden bahsedilir.Mirâc konusunda hayli beyit olmakla birlikte,doğrudan Mi'rac kandilinden söz edilmez.Kadir Gecesi,ledünnî manâda,kulun melekî ilhamlara,Rabbanî bilgilere sâhip olduğu gecedir.Bu gecede,Kur'an'ın tamamı indirilmiştir.Yunus Emre,dört kapının sonuncusu olan "hakikat makamına" gelen kişinin "gündüzü bayram,gecesi Kadir olur" demektedir:

Dördüncüsi hakîkat ere eksik bakmaya
Bayram ola gündüzi Kadir ola gicesi
(351/6)

Kadir sûresi'nin son âyeti "şafak atıncaya kadar selâmet"(359) şeklindedir.Âyetin bâtınî tefsirini yapan sûfiler,"Bir mürşid-i kâmilin mürakebesi altında sülûkî mücahede,ta hakikat güneşi doğuncaya kadar her türlü yol afetlerinden selamette olmaktır."(360)şeklinde bir yorum getirmektedirler.Yunus,Kadir Gecesi'ni vuslat(zatî tecellî) anlamında bir yorum getirmektedir.O'nun, sehere(hakikat güneşinin doğma zamanına) kadar beklemeye tahammülü yoktur :

Bize Kadir Gicesi'dir bu gice
Ko irte olmasun seher gerekmez.
(101/2)

13. Kurbân:

Beyitlerde kurban,âşık dervişin canı veya doğrudan vücudu için bir benzetme unsuru(istiâre) olmaktadır.Âşık,cânını Allah'a kurban kılan kişidir:

Yûnus miskîn kalmaz câna virür cânını kurbâna
Gelseñ sığınsañ Sübhân'a toğru yola gitsen gönül
(161/5)

---

(359) Bkz.Kadir suresi,âyet 5
(360) Niyazî-i Mısrî,İrfan Sofraları,s.71

İy Tañrı'yı bir bilenler cân Hakk'a kurban kılanlar
Ölü degüldür bu cânlar ʿışḳ gölinde yüze durur
(72/5)

Hz.İbrahim'in,oğlu İsmail'i kurban etmek istemesi söz konusu edildiğinde;İsmail,derviş için müşebbehünbih olur.Yunu,"Gerçek İsmail gibi ḳurban olmak" ister.(46/7)İsmail Peygamber'in kurban edilmek istendiği yer "Arafat" (187/11) dağıdır.

Salik,nefsini Allah yolunda "kurbân" etmelidir.Esasen,İsmail Peygamber'e gönderilen "koç" da,nefsinin temessülüdür:

Kurbân olmayınca İsmail gibi
Kimse içün gökden koç indürmeye
(326/5)

Âşıklar safına girmek için "yetmiş iki millete kurban olmak gerekir."Bu ifade ve görüşler,vücûd birliğiyle alakalıdır:

Yitmiş iki millete kurbân ol 'âşıḳısañ
Ta ʿâşıḳlar ṣafında tamām olasın ṣadıḳ
(131/5)

Divân'da kurbân mevzuunda bazı deyimlere de rastlanmaktadır.Bir kaçını aşağıya kaydediyoruz:

"Cânı kurbân vermek,dost önünde kurban olmak,aşk kurbanı olmak,yetmiş iki millete kurbân olmak,cânı Hakk'a kurbân vermek,kurbānlığa cân vermek,bıçaḳ çalmak,koç olup kurbāna gelmek, kurbāna erişmek,Ḥaḳ için kurbān olmak ..."

D. DİNİ ŞAHSİYETLER

1. Dört Halife:

Yunus Emre,dört halifeden hürmetle söz eder.Üç ayrı beyitte,hepsi birlikte anılmaktadır (31/3,396/7):

ʿÖmer ü ʿOsman ʿAli Mustafa yârenleri
Bu dördünüñ ulusı Ebu Bekr-i Sıddîḳ'dur
(86/5)

a. Ebu Bekr:

Suffler tarafından yazılan tabakat ve tezkirelerde,sûfî-sahabelerin ilki olarak daima "Ebu Bekr" zikredilir.(361)Yunus

(361) Mesela bkz.Hucvirî,Keşfü'l-Maḥcûb,(Hzr. Süleyman Uludağ), İst.1982,s.155

Emre,Ebu Bekir'i,"Sıddîk" sıfatıyla anar.

Ebu Bekr ü ʿÖmer ol dîn ulusı.
ʿAliyy-i Murtaża ʿOsmān benümdür

(31/3)

b. Ömer:

Hz.Peygamber'in yârenlerindendir.(86/5)(362)Firāset ve kemâli pek yücedir.Ebu Bekr gibi,Ömer'in de,yüzünden "nûr damlar".(396/7)Dinin ulularındandır.(Bkz.Ebu Bekr)Yûnus,bir devriyyesinde;

ʿÖmer-i Hattâb'ıla çok ʿadl u dâd işledüm
Oğlıla fısk içinde hadde basılan benem

(185/8)

demektedir.

c. ʿOsmân:

Hayâsı ve hilmi ile tanındığından "Osman-ı ʿAffân"ismi ile tanınmaktadır.Sinesinin "Kur'ān dolu" olduğu söylenir.(363)

Ebu Bekr'ile ʿÖmer yüzlerinden nûr tamar
Sinesi tolu Kur'ân ʿOsmān-ı ʿAffân kanı

(396/7)

ç. ʿAli:

Hz.Ali,beyitlerde "'Aliyy-i Murtaza,Tanrı Arslanı ʿAli, Er,vs."isim ve sıfatlarla da anılmaktadır.O,erenlerin rehberi, tasavvuf yolunun imamıdır.Hz.Peygamber'e maddî ve manevî yakınlığı sebebiyle,"Tanrı Arslanı ʿAli,sağında Muhammed'üñ"(145/5) mısraıyla tanıtılır.

Hz. ʿAli,hem nefsine,hem de düşmana karşı kahramanca mücadele ettiği için gerçek bir erdir.Bu yüzden de,"Tanrı Arslanı" (364) lakabıyla anılır.Atı "Düldül" ve kılıcı "Zülfekâr",ʿAli'yi tamamlayan diğer unsurlardır:

Bineridi Düldül'e bilinde Zülfekâr'ı
Erenler açdı dini Tanrı arslanı kanı

(396/8)

---

(362) Ömer için bkz.Hucvîrî,a.g.e.,s.158-159

(363) Osman için bkz. Hucvirî,a.g.e.,s.159

(364) Ali'nin Tanrı arslanı lakabını bazı araştırmacılar,Hz.Muhammed'in,O'nu mirac'ta arslan şeklinde görmesi rivayetiyle açıklamaktadırlar.Bkz.Cavit Sunar,Melamîlik ve Bektaşîlik ,Ank,

→

Yüri var epsam ol a ne simsârlık satarsın
ʿAli gibi er gerek iş bu sırra eresi

(378/3)

Allah,Muhammed Peygamber'i "mahlûkat şefkatinden",Ali'yi ise, mü'minlere fazlından yaratmıştır:

Muhammed'i yaratdı mahlûkat şefkatinden
Hem ʿAli'yi yaratdı mü'minlere fazlından

(249/4)

Yunus Emre,sülûkunu anlattığı iki"devriyye-i arşiyye" türü şiirinde,Ali olup kılıç saldığını söyler:

Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbân'a geldüm
ʿAli olup kılıç saldum meydâna güreşe geldüm

(224/6)

2.Ehl-i Beyt:

Hz.Ali ve O'nun reisi olduğu Ehl-i beyt kadrosu Hz.Fatma, Hasan ve Hüseyin,İslâm peygamberi nezaretinde müstakbel Allah yolcuları için şaşmaz örnek kabul edilen bir hayat yaşamışlardır.(365)Bütün mutasavvıflar gibi,Yunus Emre'nin de "Ehl-i Beyt sevgisi bu ölçüler içindedir.Esasen Hz.Hasan ve Hüseyin,babaları Hz.Ali'den sonra sufilerin Ehl-i Beyt'ten olan imamlarıdırlar.(366)Yunus,bu iki imamın yerini şu beytiyle tâyin eder:

Tanrı Arslanı ʿAli sağında Muhammed'ün
Hasan'ıla Hüseyin solunda Muhammed'ün

(145/5)

Yunus'un,cismi içinde parlayan nuru "Hasan"dan;irfanı ise Hüseyin'dendir:

Hasan'dur cismüm içre nûr-ı imân
Hüseyn-i sâhibü'l-'irfân benümdür

(31/6)

3. Bazı Sahabeler:

1975,s.191,dipnot nu:75

(365)Yaşar Nuri Öztürk,Tasavvufun Ruhu ve Tarikatler,İst.1988, s.70

(366) Hucvirî,a.g.e.,s.162-166

a. Hz.Hamza:

Hz.Peygamber'in amcasıdır.Kuvvetiyle ve kahramanlıklarıyla meşhurdur.Yunus,âşıkın manevî kudret ve tasarrufunu Hamza'nın kuvvetine benzetir:

Gani Cebbâr ʿışk erine bin Hamza'ca kuvvet virür
Tağları yirinden ırar yol eyler dosta gitmege
(1/5)

Hz.Hamza,rivayete göre Kaf dağına kaçırılmış,on sekiz yıl burada yaşamıştır.Yunus bir devriyyesinde bu konuya telmihan,"On-sekiz yıl Kaf dağında Hamza'yıla meydandayıdum" (169/11)demektedir.

b.Caʿfer-i Tayyâr:

Devriyye türü bir şiirde,Caʿfer-i Tayyâr'dan bahsedilir.Hz. ʿAli'nin büyük kardeşi olan Caʿfer,Mûte savaşında(M.630) iki kolları koparak şehid olmuştur.Hz.Peygamber,O'nun şehid olması üzerine "Abu Tâliboğlu Caʿfer'i gördüm,iki kanatla Cennet'te meleklerle uçuyordu."buyurmuştur.Bu hadiste geçen uçan kişi anlamındaki "Tayyâr",Ca'fer'in lakabı olmuştur.Yunus'un,Ca'fer-i Tayyâr'dan söz ettiği beyit şöyledir:

Gah bir mechûl olam merdûd olam Nemrûd olam
Geh varam Ca'fer olam Tayyâr olam perrân olam
(201/16)

c. Selmân-ı Farisî:

Fars ehlinden olan Selman,Medine'ye gelmiş,Hz.Peygamber'e biat etmiştir.Hakkında pek çok ve övgü dolu rivayetler vardır. Yunus,sülûk esnasında "Selman" olduğunu söyleyerek,O'nun makamına telmihte bulunur:

Gah batn-ı Hût içinde Yunus'ıla söyleşem
Geh çıkam ʿArş üzere bin cân olam Selmân olam
(201/6)

ç.Üveys(Veyse'l-Karanî):

Veyse'l-Karanî,tâbi'indendir.(367).Yunus,üç beytinde O'n-

(367) Veysel-Karanî hakkında bkz.Ahmet Yaşar Ocak,Veysel-Karanî ve Üveysîlik,İst.1982;M.Necatî Bursalı,Veysel Karanî,İst.1977; Veysel Karanî,tâbiînden olmakla birlikte,Müstakil bir bölüm açmamak için sahabeler bölümünde değerlendirilmiştir.

dan bahseder.Bu beyitlerde,Veysel Karanî'nin,Hz.Peygamber Mi'-rac'a çıktığında,Arş'ta,na'linini döndürdüğü (Bkz.Hz. Muhammed) belirtilir.(368)Veysel Karanî,fenâfillah makamındaki sâlikin timsali olarak ele alınıp,işlenir:

Dervîşlerün halları Hakk'a gider yolları
'Arş'da na'lin dönderdi Üveysi dervîşlerün
(149/2)

Üveys yirinden turdı 'Arş'da na'lin döndürdi
Muhammed anı gördi visâle döndi firâk
(134/12)

Yukarıdaki beyitlerden açıkça anlaşılmaktadır ki,Yunus'a göre Veyse'l-Karanî,Hz.Peygamber'le 'Arş'ta görüşmüştür. Tabiî,bu görüşme de, ledünnî manâda bir semboldür.

d. Ashab-ı Suffa:

Ashab-ı Suffa,Hz.Peygamber devrinde yaşayan "kendilerini Allah yolunda vakfetmiş fakîrler"dir.(369)Bu kişiler,"devr-i saadette,tekke hayatının küçük bir örneğini teşkil ederler.Gündüzleri çalışan geceleri de ibadetle meşgul olan ehl-i suffa, ruhî tecrübelere önem veriyorlardı."(370)Sayıları,kırk ile dört yüz arasında değişebiliyordu.Kanaatkâr ve muvahhid kişilerdi. Yunus,bir devriyyesinde,kendisini "Ashab-ı Suffa ile yalıncak olan" kişi olarak takdim eder.Buradaki yalıncak,(371)çıplak,maddeden mücerred(fenafillah) anlamında kullanılmıştır:

---

(368) Kanaatimizce,na'linin ters çevrilmesi motifiyle,beşerî benliğin İlahî benliğe istihalesi dile getirilmektedir.Kur'an'-da,bir ayette de,Mûsâ Peygamber'in Tûr'da na'linlerini çıkarması mevzu edilir.Müfessirler,bu âyetteki nâlin mefhumunû,nefis manâsı vermektedirler.(Bkz.Taha suresi,âyet 12;tefsîri için bkz. Süleyman Ateş,Sülemi ve Tasavvuf Tefsiri,İst.1969,s.210

(369) Bkz.Bakara suresi,âyet 272-273

(370) Bkz.Muhammed Hamidullah,İnitiation à l'Islâm,Paris 1970, s.204

(371) Kelime için bkz.Osman F.Sertkaya,Cebelü(Zırhlı),Yalanaç -Yalınaç(Çıplak),Türk Dili,s.439,Ank.1988,s.1-7

Muhammed ile bile Mi'râc'a çıkan benem
Ashab-ı Suffa'yıla yalıncak olan benem

Şabrıla kana'atı viribidüm bunlara
Kırkını bir gönlege kana'at kılan benem

Ol kırkdan birisine çaldumıdı neşteri
Kırkından kan akıdup 'ibret gösteren benem
.....
(183/1-3)

E. DİNLERLE İLGİLİ MEFHUMLAR

1. Din-Diyanet:

Din,Tanrı ile kul arasındaki münasebetleri düzenleyen nizamdır.Diyanet ise,dinin nizamlarının tatbiki veya umumî olarak din işlerinin tamamıdır.Yunus,hırka ve takyenin yol vermeyeceğini;fereci ile âlim olunmayacağını,din-diyanet olmayınca ilim elde etmenin önemi bulunmadığını söyler.(366/4)Mutasavvıfımız, din ve diyânet kelimelerini,zahirî manâlarıyla ele alır;kendisinin "Vahdet-i Vücud"çu kişiliğini tebarüz ettirerek,"bu din ve diyanette,dünya ve ahirette,yetmiş iki millet içinde "ayâtlarının"(işaretlerinin) farklı olduğunu söyler.(Bkz.Mezheb):

Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz
Hiç dinde bulunmadı dîn ü diyânetümüz
(116/1)

Dinini terk edenin işi küfürdür.(290/11)Din ve imanın temel esaslarını(bünyadını) Hz.Peygamber koymuştur.(311/1)Ezan,Allah adı ve namaz,dinin temellerindendir.Bunlar yoksa,dinin temeli yıkılır.(315/2)Din bir elbise(dom)dir;onu giyinmek(itikad ve ibadet esaslarını yerine getirmek) gerekir.(267/2)Buna benzer bir başka motifte,din ve iman,Muhammed ümmetinin hil'ati olmaktadır:

Biz müsülmân Muhammed Ümmetine
Hil'at virdi bize dîn ü imânı
(379/4)

Din yolunda gönül hasta olabilir.Bu yola ciddiyetle dayanmak

(tahammül etmek) gerekir.(267/4)Hak sözünü tutmayana "dinden fayda" yoktur.(11/3)Gönülden kini gidermek gerekir.Kin tutanın dini yoktur:

Giderdüm gönlümden kini kin tutanun yokdur dini
İy yâranlar ben bu sözi uludan işitdüm ahî

(399/5)

Âşıkın dini "aşk mezhebi"dir.(7/1)Bir beyitte ;

Sülûk seyir iden 'ışkun erine
Niçe mezheb olur dinden içerü

(290/10)

denilerek,sâlikin "dinden içerü" mezhebinin olmadığı söylenir. Bu ifade,âşıkların mezheblerinin "Hak mezhebi"olduğunu imâ eder.(372) Aşk tadını tadan,zâhir dinden geçer:

Dadarsan 'ışk dadından geçesin zâhir dinden
Ayrulıgun odundan ol vaktin kurtulasın

(281/6)

Din ve millet,sen-ben pazarıdır.Âşık,bu pazarı yağmalayıp iki aradan çıkar.(143/5)Âşık Cehennem korkusundan dolayı din tutmaz.(21/3)O,aşk harabıdır.dîni ve imânı aşktır.(90/10)Gönlünü ve cânını "dost" almıştır.Böyle âşık,ne ile dîn besler?

Tuymayanlar hâlümi dinin kodı dir bana
Neyile din beslesin cânsuz gönülsüz kalan

(264/2)

Âşık,kimsenin dinine hilaf(bir söz) demez.Din tamam olunca muhabbet doğar.(20/7)Hakk'ın tecellî etmediği gönüle "din"gerek mez(108/1)Dost yüzünü gören zâhid,bildiklerini terk eder,din ve

---

(372) Hak mezhebi tabiri Bayezid-i Bistamî'den beri sufilerce açıklana gelmiştir.Mısrî Niyâzî şöyle yazıyor: "Bir gün Bâyezîd-ı Bestamî Hazretlerine şöyle sordular:Hangi mezheptensin ? O da şu cevabı verdi:-Allah mezhebindenim!Bu ne demektir?Diye sorulacak olursa,şu cevabı veririz:Yukarıda adı geçen (dört Hak) mezheplerin her biri Allahu Tâ'alâ Hazretlerine gider.İmam-ı Azam mezhebi,İmam-ı Şafiî mezhebi ... demek mecazdır.Hakikatta bu yollar,Allah'a giden yollardır.Dolayısıyla Bayezîd-ı Bestamî hakikat söylemiştir.Yoksa o sözün manâsı,"ben mezheplerin dışındayım" demek değildir."Niyazî Mısrî,Es'ile ve Ecvibe,(sad. Nazım Akkoyun),İst.1966,s.15-16

imanını yağmaya verir.(209/1)

Fena ehlinin görüşüne göre,din,iman,mezhep ve benzeri kavramlar izafîdir.Kendisini yoğa sayan bunlardan geçer:

Din ü milletden geçer ʿışk eserini tuyan
Mezheb ü din mi seçer kendüyü yoğa sayan
(236/1)

Yunus,bir kaç beytinde kelâm,Hadîs,fıkıh gibi dinî ilimleri, "usûl-ı dîn" veya "ilm-i din" terkipleriyle ifâde eder.(209/3-6,126/6)Aşk,bütün bu ilimlerden üstündür.

Beyitlerde,din mefhumuyla kurulan bazı deyimler de vardır. Bir kaç örnek şöyledir:

"Din-imân şükrane virmek,dinden içerü mezhep,din-iman tutmak, din tonun tonanmak,din yolunda gönül sayru olmak,din ü millet bâzârı,din gayretini baklemek,dîn komak,din beslemek,küfr ile dîn tutmak,din değiştirmek..."

2. Küfür,İman:

İman,hemen bütün beyitlerde küfür mefhumuyla birlikte bir tezat olarak ele alınır.Her şey zıttı ile bilinir anlayışı gereğince imanın olduğu yerde küfür,küfrün olduğu yerde de iman bulunacaktır.İmanın kemale ulaşabilmesi için küfrü yaşamak gerekir.Hatta kâmil insan,imandan küfre,küfürden imana dönüp,vahdette kesreti kesrette vahdeti yaşama tecrübelerinde bulunur. Esasen burada zikredilen "küfür" kavramı,kesreti ifade eder. Zira bu kelime,örten,gizleyen ve karanlık anlamındadır.Kesret de,vahdeti örten(gizleyen) bir mahiyettedir.Kesretin vahdetten zuhur ettiği gibi, küfür imanda,iman ise küfürde gizlidir.

Yunus'un iman telakkisinde,Allah'ın birliğine ve Hz.Peygamber'in Resûllüğüne inanmak esastır.(99/4,121/1)Müslüman,namazını iman ile kılan kişidir.(315/6)Namaz,nâkıs imanı tamamlar;kamil iman pişrevdir.(136/7)İnsanın,ikiliği bırakıp birliğe ulaşması ve bütün manâ bulması için iman şarttır.İçi aşk ile dolan kişinin imanı dürüst olur.Dürüst iman,tahkikî iman anlamında olup,şu beyitte işlenir:

Düşmiş idük ol kaldurdı birligin bize bildürdi
İçümüze ʿışk toldurdı dürüst oldı imânumuz
(118/7)

Birlik(vahdet)im olduğu yerde küfür ve imân ikiliğinden bahsedilmez.Bu yolda küfür ve iman hicaptır.Küfrün kesret anlamında kullanıldığı bir beyitte,"küfrile safalaşduk/imanı yağmaya virdük" denilir."Küfr ile safalaşmak"deyimiyle,"kesreti(hicabı) gözden kaldırıp vahdeti anlamak fikri söz konusu edilmektedir. İmanı yağmaya vermek deyimiyle de,taklidî imandan tahkikî imana geçildiği belirtilmek istenmektedir.

Küfrile imân sözi hicâb oldı bu yolda
Safalaşduk küfrile imânı yağmaya virdük

(143/6)

İman,insanın yoldaşıdır.(138/1;273/11)İmanı yoldaş bilenler,yol yanılmazlar.(99/7)İman,nefisle mücadelede tek yardımcıdır.İnsanın bâtınında var olan iman ve nefis denen iki zıt kutup,sürekli çatışma halindedirler.(181/5)İman,canın çerağıdır.Bu çerağ yanarsa vücuttan kin gider.Aksine kin galip gelirse iman gider.

İmân durur cân çerâgı gevde durur cân turagı
Kîn durur imâna yagı gelse giderür imânı

(412/11)

İman güle benzer;günah bu gülü soldurur.(235/3)Gönülde iman gülü biterse güman(şekk) gider.(222/6)Âşıkın dini ve imânı aşktır.(90/10)Fenaya ulaşmak,eksikleri tamamlamak için "iman kuşağını berk kuşanmak gerekir.(44/8)Hakk'ı candan sevmeyenlerin imanı taş(gibi) olur.(354/9)Küfür bir beyitte,imanı vuran oka benzetilir.(356/12)Gönül,aşk derdiyle iki büklüm olmuş bir ihtiyâr, imân,gönül ihtiyarının elinde baston(dayanak) gibi düşünülür:

Miskîn gönlün 'ışk elinden iki büküldi vücûdı
Tevbe kapusından sundum ana imân tayagını

(376/6)

Zühdün ve şirkin remzi olan zünnâr,- ki,zâhidin alâmetidir.- terkedilmedikçe,imân bulunmaz.(Burada imân-ı tahkîkî kasdedilmektedir.)(255/1)

Sevilen(Allah veya mürşid) âşıkın dinidir,imânıdır:

Dinüm-imânum ol durur ansuz olursam dünyede
Ne puta haça taparam ne dîn ü imân tutaram

(180/7)

Âşıkın sevgiliden başka "imân kayusı" yoktur.(165/3)Sûret küfür elbisesini giyerse,gönül,cânı imân içinde görür.Bunun aksi

ise,"vahdet hali"dir:

Egerçi küfr tonını geydi sûret
Gönül cânı görür imân içinde

(332/5)

Divân'ın pek çok beytinde,küfür-imân tezadı söz konusudur.Yukarıda belirttiğimiz üzere,bu tezad,vahdet-kesret;aydınlık karanlık,zahir batın gibi zıt tecellîleri yansıtır.Yunus,küfrü iman ile değiştiğini söyleyerek kesretten vahdete geldini belirtmiş olur.(390/3)

Yunus Emre'ye ne gam âşık melâmet-bed-nâm
Küfrüm-imâna şol dem anda değişüp geldüm

(181/11)

'Akıl gide hayrân ola dünyada sergerdân ola
Küfri anun iman ola 'ışka gönül viren kişi

(372/7)

Varlık levhini yuyan kişi,küfür ve imanın kâr ve ziyanından farig(uzak)dir.(236/6)Aşkın olduğu yerde ne küfür vardır ne iman !(264/4)Aşk yolu Allah yoludur.Küfrünü ve imanını satmayan birlik yolunu anlayamaz:

Âşık gönlünde çok yol var o yolda bin dürlü hal var
Kimse bu yolı anlamaz küfr ü imân satmayınca

(325/3)

Allah Celâlini -İbrahim'in Nemrud'un âteşinde gördüğü gibi- küfür yüzünden gösterir.(187/8)Gönül bir zaman âsi olup "küfür işler."Döner,bir dem de imanı yoldaş edinir.(49/8)

Şu deyimler,iman ve küfür mevzuuyla alakalıdır:

"Dini-imânı aşk olmak,yoldaşı iman olmak,din ve iman tutmak, imanı dürüst olmak,küfri iman olmak,küfr ile imanı yağmaya vermek,küfr ü imandan farig olmak,iman biliğin(kemerini) berk kuşanmak,imanı taş olmak,iman kayusı,küfür-iman satmak,küfrile din tutmak,küfrü suya atmak,küfü r yüzünden toğmak,vs."

3. Mü'min,Müselmân,İslâm:

a. Mü'min:

Mü'min,ezel bezminde Tanrı'nın,"Elestü bi-Rabbiküm" sorusuna "Belî" diye ikrâr eden kişidir.(397/7)Ezel'de ikrar eden kişiler,dünyada didar görecekerdir.(63/3)Mü'minler,müşkili olma-

yan kişilerdir.(40/5)Dünya,mü'minlerin zindanıdır.O'nlar burada şad(sevinçli-mutlu) olamazlar.(154/3)Mümine göre,dünya terki ibadetlerin başıdır:

ʿİbadetler başıdur terk-i dünyâ
Eğer mü'minisen ana inanasın

(279/10)

Uçmak(Cennet)ta gözleri yoktur."Uçmak dahı tuzağımış mü'min cānların tutmaġa" (1/4) mısraı,bu fikri teyit eder.Müminliğin bariz vasfı,"şefkatli,merhametli,sünnî bir müslüman olmak" (396/1-2)Cahil olmamaktır.(157/8)

Bir beyitte,Cennet Hurileri için "bahtılu mü'minler" denilir.(Bkz.Huriler)Müminlere fazilet örneği olarak Hz.Ali gösterilir.(249/4)Mü'min,mürşid ile fahreden(övünen) kişidir.(56/10) Süluk ehli derviş,yolculuğu sırasında iki ayrı hal içinde gelir gider:

Gah mü'minem tāʿatda dem-be-dem münācātda
Gah rindem harâbâtda ben bir 'aceb ḳolmaşam

(227/5)

b. Müselman:

Müslümânım diyen kişi İslâmın şartını bilir.Tanrı'nın buyruğunu tutar ve beş vakit namazını kılar:

Müsülmânum diyen kişi şartı nedür bilse gerek
Tañrı'nuñ buyruġın tutup biş vakt namāz ḳılsa gerek

Her kim bu sözden almadı biş vakt namāzı ḳılmadı
Bilüñ müsülmān olmadı ol ṭamuʿya girse gerek

(136/1-8)

Müslüman,Hak sözünü tutan,Allah'ın emrine ferman olan kişidir. (11/1)Muhammed'e ümmet olmuştur.(379/4)Müslüman ve mürted,yarın (kıyamette) belli olacaktır.(116/7)Hakiki müslüman,nefsini müslüman eden kişidir.(346/7)

Nefsin müsülmân iden Hakk yola toğru giden
Yarın ana olısar Muḥammed şefâʿati

(380/6)

Bağrı taş gibi katı olan kişiye müslümân denemez:

Namâz kılmayana sen müsülmândur dimegil
Hergiz müsülmân olmaz bağrı dönmişdür taşa

(341/6)

Müslüman,isyân yoluna girmez.(115/2)Kafir ve müslümanın kim olduğunu Allah bilir.(349/2)Allah,yetmiş iki millet yaratıp,müslümanı en üste koymuştur.(379/3)Kafir de, müslüman da Allah'tandır.(95/7)

Bazı beyitlerinde,yaşadığı çağın insanlarından şikayet eden Yunus,"Müslümânlar,zamane yatlu oldı"(387/1)der.Şu sitemkâr beyitler de,zamanın müslümanlarını açıklayıcı mahiyettedir:

İşidün iy ulular âhir zaman olısar
Sag müselmān seyrakdür ol da gümān olısar
(60/1)

Kimde ki şefkât vardur rahmet dolu andadur
Şimdi bir gönli açuk sünnî müsülmân kanı
(396/2)

Kendisine yaramayanı başkasına layık gören kişi. -,sözde müslüman olup,keşişten farkı yoktur.(Bkz.Keşiş)

c. İslâm:

Allah katında Hak dîn islāmdır.(134/16)Aşk,insanı hiç bir nesneye bırakmaz;bu durumda,ne İslām'da,ne dinde küfür ve imān anılmaz.(264/4)Yarın İslām adı okununca,insanın tek yoldaşı imân olacaktır.138/1)

4. Ümmet,Millet:

Hz.Peygamber'e ümmet olan kişi"Tamuda karar" eylemez.(112/6)O'nun ümmetinin yeri "sekiz Cennet" olacaktır.(81/4)İslam ümmeti bid'at işlemez,Kur'an yolundan sapmaz.(115/4)Pek çok beyitte,Hz.Peygamber'in sadece ümmetini düşündüğü,ümmetini istediği,ümmetinin kaydını yediği belirtilmektedir.Mirac'ta Hz.Peygamber'e verilen hediyeler,ümmete azık olmuştur:

Ümmete ümmet diyen ümmet kaydını yiyen
Eğer ümmeti isen di İslâm dinine hak
(134/16)

Görmez misin Mustafā'yı niçe bekledi vefāyı
Ümmetiçün ol safayı ümmet ana irse gerek
(136/10)

Dostum dimiş yaratmış hem anun kaydın yimiş
Ümmetden yaña komış yönini Muhammed'ün
145/2)

Şâir bir beyitte İslâm ümmeti anlamında "ehl-i millet" terkibi-

ni kullanır.(126/5)Âşıkların milleti,her milletten ayrıdır.Zira onlar,vahdet ehlidirler.Burada da,millet kelimesi ümmet anlamındadır:

Gayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz
Hiç dinde bulunmadı dîn ü diyânetümüz
(116/1)

5. Mezheb:

Mezheb,takip edilen yol ve esas anlamındadır.Hz.Peygamber'in emir ve sünnetinden ayrılmayan dört Hak mezhep vardır.Ehl-i Sünnet olan bu mezhepler,Hanefî,Şâfiî,Hanbelî ve Malikî mezhepleridir.Âşık,bu dört mezhebi kabul etmekle birlikte,onların fevkinde olan "aşk mezhebine" dahil olmuştur.Aşk mezhebi,Hak mezhebi olup,âşıkların dinidir:

İy 'âşıkan iy ʿâşıkan 'ışk mezhebi dindür bana
Gördi gözüm dost yüzini yas kamu düğündür bana
(7/1)

ʿÂşıklara sorarsan bî-mezheb-ü bî-millet
Yolda kalupdur sakın gice vü gündüz sayan
(236/5)

Yunus,dört mezhebin âşıkı olduğunu,yedi mezhepten geçtiğini söyler;bu yedi mezhep kavramı,nefis merhaleleri için kullanılmış olmalıdır:

Dört mezhebün ʿâşıkıyam yidi mezhep geçdi cânum
Kogıl beni söyletmegil bu yollarda uyanayın
(268/4)

Divan'ın iki ayrı beytinde "sünnî" kavramı zikredilmektedir.Bu kavram doğrudan mezheple alakalı olduğu için aşağıya alıyoruz:

Bir söz geldi dilüme eydem dilüm üstine
Gerek Sünnî müsülmân gerek zâlim üstine
(340/1)

Kimde ki şefkât vardur rahmet dahı andadur
Şimdi bir gönli açuk Sünnî müsülmân kanı
(396/2)

6.Bidʿat:

Dinin aslında ve esasında olmayan,sonradan çıkarılan âdetler,bid'attir.Yunus,kendi çağının tenkidini yaparken "Emr-i ma'-

ruf bu dem kaldı bid'at gelüp sünnet öldi"(218/5)der.Gönülde zulmet dolu olursa,insanın her fiili bid'at olur.Gerçek ümmet,Kur'an yolına giren,bid'ate dalmayan ümmettir:

Gönül tolu zulmetdür işledügi bidʿatdür
Bu niçesi ümmetdür Kurʾân yolına girmez

(115/4)

7. Fetvâ:

Fetva,şer'î bir hususta verilen hüküm demektir.Yunus Emre,halka fetva verip kendisi tutmayan "ilmi var ʿameli yok " kişileri tenkit eder.(248/9)Lâ-şerik okuyup Hakk'a şirk koşanlar,"bire iki demeği fetvâ tutur"lar.(248/1)(bkz.Âyetler)Âşık,canını dost önünde vermeye hazırdır.Bunun için kamu dilde fetva verilmiştir:

Can ne durur dost önünde fetvâ budur kamu dilde
Gel göresin bu meydanda tapdur dostı seven başı

(360/7)

8. Kâfir,İnkâr:

Kâfir küfür zulmetine dalan kişidir.Kâfiri ve müslümanı Hak'tan başkası bilemez.(349/2)Hakk'ı müşahede eden kişinin verdiği habere inanmayan "kâfir"dir.(187/5)

İnsan-ı kâmil,"cemʿ makamında","kâfirdeki küfr-i nihan, mü'mindeki iman benem"(199/1) diyebilir.Birlik gözüyle bakan, "kimini kâfir edip kimini müslüman" edenin Tanrı olduğunu bilir.(95/7)Âşıkın hali içler acısıdır;onun halini gören kişi, kâfir de olsa içi yanar,ağlar:

Gündüz hâlum gören kişi kâfir ise köyner özi
Kim ne bilür ben bilürem kim niçe geçer dünümi

(409/4)

Şâir bir beyitte,aşk haberinden içeri bir haber verir;bu haberde,hakikatın kafiri,şer'în evliyâsıdur denilir.(29/9)Mutasavvıfımıza göre,şer'î bilgi ile hakikat vakıf olunamaz. Kâfir,sadece küfr içindeki kişi değil,küfrü bilen anlamına da kullanılmaktadır.Hakikat ehline göre "küfr" kesrettir. Hakikat bilgisinden çok az haberi olan veya hakikati inkar eden kişi,şeriat bilgisinin fevkinde bir bilgiye sahiptir:

Bundan içerü haber işit eydeyüm iy yâr
Hakîkatün kâfiri şerʿün evliyâsıdur

(29/9)

İnkâr,kişiyi Hak'tan,öz canından uzaklaştırır.İnkâr ile yola gelenler,mürşide hakikaten biat etmemişlerdir.(164/5)Dilinde(gönlünde) inkârı olan,dervişlikte karar kılamaz.(117/4) Tevhidi inkar eden şahıs kendisine düşmandır.(125/6)Hak benim diyen Hallac-ı Mansur'un davasını inkar etmek doğru değildir. Zira O,davasını isbat etmiştir.(287/7)

9. Münkir,Münâfık,'Âsi,Fâsık,Müfsid,Mürted:

a. Münkir:

Münkir,Hak yoluna girmeyen kişidir.(291/7)Kalu Belâ deminden beri inkar içindedir.(397/8)Evliyaya münkirler,Hak yoluna da âsidirler.(64/1)Mürşide muhib gibi görünüp gerçekte münkir olanları aradan tez çıkarırlar.(265/3)

Münkir,aklına şâkirdir.Sözünün nereye varacağını bilmez; sözü anlaşılmaz -karışık- düşe benzer.(66/8)Gözü körâür.Dervişlerin makamını bunun için göremez.(374/9)âlemin envârını fark edemez.(299/4)âşıkların halleriyle hallenemez.Aşk figanları münkire savaş çığlığı gibi gelir.(92/2)

Yunus Emre'nin sözünde kusur(tak/dak) bulan münkir,gerçeği farketmeyen,-ömrünü zulmete salmış- bir maʿrifet yoksuludur.(25/71)

Şairin,münkir mefhumu etrafında işlediği esas konu aşk ve aşkın inkarıdır.Özetle söylemek icap ederse,münkir aşkı,hakikati,marifet bilgisini inkar eden kişidir.(291/7,370/5,349/10) Yunus'a göre,münkir ve müddeî,buçuk değeri olmayan-değersiziki tiptir.Bunlar,bir hayvandan farksızdırlar:

Münkir ile müddeîyi sayma buçuğa koyanı
Git ahura tak buları her kim ki ʿâşık-bâz degül

(166/4)

Mutasavvıf,âlemi bir vahdet gözüyle seyreder.O'nun düşencesi, vücud birliği ile şekillenmiştir. Bunun içindir ki,âlemdeki tezat gibi görünen her şeyi kabullenmiştir :

Bir kimsenün devletine taʿn idüben biz gülmezüz
Ne münkirüz ʿâlimlere ne tersenüñ hâçındayuz

(114/2)

b. Münâfık:

Münafık,görünüşte ve sözde islâm,hakikatte inkar içinde olan kişidir.İki yüzlülük ve fitnecilik,bariz vasfıdır.Gözü,hakikati göremez.(4/6,268/9)Münafıklar da,münkir ve câhiller gibi ʿakıllarına şâkirdirler.ʿAkıllarına şâkir olmak ile,"ben bilirimcilik" kasdedilir.(335/9)Münâfıklara uyanlar,âşıklara ta'n edip sıdk yoluna gelmezler.(414/6)Yunus,bir beytinde,sözünü münafıklar elinden örttüğünü belirtir.Bu ibare,bir şathiyyede zikredilmektedir.(407/13)Bir beyitte de,münafıkların kendisini öldürmek istediğini söyler ki,hayatı mevzuunda bu beyit çok önemlidir.(Bkz.Hayatı,ölümü bahsi):

Münkir-münâfıklar beni öldürelüm dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok var iden gelsün berü
(287/6)

c. ʿÂsî:

ʿÂsiler,Cehennem ehlidirler.(275/5)Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan,şer'în evliyâsı ise bile,hakikatte âsidir.Birlik inancı,insanı isyân ehli olmaktan kurtarır.(29/4)

Beyitlerde âsi birer tip olarak"Firavn" ve veziri "Hamân"ile,Şeddâd ve Nemrûd gibi kişiler ele alınır.(373)Sülûk ehli,vahdetten kesrete inip:

Bir dem gelür ʿâsî olur Hak zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem imân olur
(49/8)

diyebilir.Burada âsi,zühd ve imân ile birlikte gönlün bir sıfatı olmaktadır.

ç. Fâsık:

Divan'da iki ayrı beyitte zikredilen bu kavramla ilgili geniş bir değerlendirme yoktur.İnsan-ı kâmil,"cem'" makamında, "kimini zâhid ey leyen,kimini fâsık eyleyen benem" der.(211/3) Kendi özünü suçlu bilen kişi fâsık değildir:

---

(373) Bu isimler için bkz.İskender Pala,Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, C.I,II,Ank.1989,

ʿÂbid midür ol işlemedi tāʿat u ihlâs
Fâsık dimenüz kendözini suçlu bileni

(357/4)

d. Müfsid:

Müfsid,ibadetini bozan,gayr-ı ciddî ve gösterişçi bir tiptir.Yunus Emre, bir beytinde müfsidi,teslimiyete,tevazu ve aşka davet eder.Bu teklif,müfsidin hoşuna gitmeyecektir:

Sen kandasan teslîm ile kamulardan aşağa dur
Usan olma bu sözümden gör müfsidi niçe kızar

(83/3)

e.Mürted:

Mürted,İslamdan ve Hak yolundan(tarikattan) dönen kişidir:

Kimün sırrın kimbile çün irilmez bu hale
Yarın anda bell'ola müslümân-mürtedümüz

(116/7)

10. Kilîse,Deyr:

Kamil insan sülûk esnasında kesretten vahdete veya bunun aksine yükselir veya iner.Bu makamda "Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur."49/10)Vahdet ehli,baktığı her yerde,mutlak zatı görür:

Kilîseye dirsen girem nâkus dahı dirsen çalam
ʿÂşıklara yokdur kalem senden yüzüm döndürmezem

(219/3)

11. Nâkus,Haç,Zünnâr,Tersâ,Keşiş,Rûhbân:

a. Nâkûs:

Nâkûs,kilîselerde bulunan ve belirli vakitlerde çalınan "çan"dır.Yunus'un muvahhid kişiliği,kilise çanında da "tevhid"i görür.Bir beyitte,aşk için din değiştiren Abdürrezzak(bkz.)-tan bahsedilmekte,"O'nun gibi din ulusı haç öpdi çaldı nâkûsı" (130/6) denmektedir.Bu beyitte,aşk kavramının üstünlüğü ve ledünnî bakış açısı,nâkûs kavramıyla ele alınır:

Anuñ gibi din ulusı hâç öpdi çaldı nâkûsı
Sen dahı bırak nâmusı nefsün itini oda yak.

(139/6)

b. Haç:

Haç unsuru,yukarıda zikredilen beyitten başka iki ayrı beyitte daha işlenir.Âşıkın dini imânı "dost"tur.O,dostsuz ,dünyada

"ne pûta,hâça tapar;ne de din ve iman tutar!"(180/7)Vahdet ehli, her varlığa olduğu gibi,"tersânın hâçına" da ilahî gözle bakar:

Bir kimsenüñ devletine ta'n idüben biz gülmeyüz
Ne münkirüz 'âlimlere ne tersenüñ hâçındayuz
(114/2)

c.Zünnâr:

Hıristiyân rahiblerin bellerine bağladıkları kıl kuşak,İslâm'da küfür sayılmış,yasaklanmıştır.Bu kuşak,bilindiği gibi, "Zünnâr" şeklinde adlandırılmaktadır.

Yunus Emre'de zünnâr,küfür;kesret,mâsivâ veya manâ yoluna engel olan hâl ve tavırlar anlamında "mecazî" olarak ele alınır.Belden zünnarı kesmeden hakikî imâna ulaşmak(masivâdan alakaları kesmeden Allah'a ulaşmak) mümkün değildir.Şu beyitler,konuyla alakalıdır:

Yûnus'a küfr elinden şikâyete geldiler
İy Sultân'um gerçek er kes gider zünnârını
(397/9)

Sen cânuñdan geçmedin cânân arzu kılursın
Bilden zünnâr kesmedin imân arzu kılursın
(255/1)

ç. Tersâ:

Terse,Hıristiyânlar için kullanılan bir terimdir.Dervişler, manevî kudret,tasarruf ve irfanlarıyla,madde ve manâ alemlerinden haberdâr,kâmil kişilerdir.Bunları gören "tersâlar",hayran bir şekilde boyun eğerler.(374):

Tersâlar tapuya gelür hükm ısları zebûn olur
Tağlar taşlar secde kılur göricegez dervişleri
(374/3)

Âşıklar,vücûd birliğine inandıkları için,hiç kimsenin devletine ta'n edip gülmazler,âlimlere münkir olmazlar ;tersânın

(374) Bu beyit,Anadolu'nun fütûhatı sırasında çok büyük rolleri olan kolonizatör Türk Dervişlerinin,ahlâk ve irfanlarıyla Hıristiyanları nasıl etkileyip kendilerine bağladıklarını gösteren önemli bir delildir.

haçına karışmazlar.(114/2)

d. Keşiş:

Kendisi için kötü olanı(yaramayanı) başkası için isteyen kişi müslümanım dese de,keşişe benzer:

Kendüye yaramazı biregüye sanan ol
Adı müsülmân anuñ kendü benzer keşîşe

(293/3)

e. Ruhbân:

Ruhbân,kendisini maddeden tecrid eden kişidir.Yaşadığı ruhanî âlemden çıkmak istemediği için dünyevî şeylerle uğraşmaz.Bu özelliğiyle ruhban,süluk ehlinin geçmek ve yaşamak zorunda olduğu manevî beş gücü temsil eder.Bu melekeler,hayâl; fikir,akıl,hıfz,zikr şeklinde isimlendirilebilecek melekelerdir.Bunların tamamı mücerrettir.Sâlik,sülûku sırasında kendisine teklif edilecek "beş ruhbânı"(yani beş manevî meta'yı)alıp yoldan kalmamalıdır:

Beşinci kapusında biş rûhbân vardur anda
Dürlü meta'lar satar olmasun kim alasın

(242/11)

Yunus Emre,bir mısraında "Gah varam rükkân olam rehber olam ruhban olam"(201/3) diyerek,ruhbân mefhumunu,sülûkta yaşanması gereken bir makam olarak değerlendirir.

12. Pût:

Put,âşıkın gönlündeki dünyevî düşünce,arzu ve mâsivâya temayülden başka bir şey değildir.Gönlünün putunu kırmayan,cümle tâ'at fasittir.(56/2)Birlik ehli,putperestin putunda da, Hakk'ı müşahede eder.Bu dünyada dost(Allah) olmasa,ne puta tapılır,ne de hâça!(180/7)Bu ifade,bütün ibadet ve tapınmaların Allah arayışından kaynaklandığını göstermektedir.İnsan-ı kâmilin vücûdu "tamamlanmış(küllî)" bir vücuttur.Bu vücut âlemi kendisinde toplamıştır.Bunun içindir ki,"Ka'be de odur,put da odur,iman da odur!"

Ka'be vü pût-imân benem çarh uruban dönen benem
Bulut olup göge agan yağmur olup yağan benem

(194/1)

Pûthane,gerçek canların(muvahhidlerin) mescididir.Bu mecâzî ifade,vahdet ehlinin her baktığı yerde Allah'ın vechini gören yapılarını dile getirir:

But-hâne vü şarâb-hâne mescid oldı gerçek câna
Bir pûlun varmaz ziyana yalancılık neñdür senün
(148/6)

Bu beyitteki "pût-hane",kilise anlamında da kullanılmış olabilir.

II. TASAVVUF

Yunus Emre,herşeyden evvel bir mutasavvıftır.San'atı da, mutasavvıflığına bağlı olarak düşünülmeli ve değerlendirilmelidir.O,felsefî manâda bir filozof değildir.Aklî ve naklî ilimlerle uğraşan,sistemli bir eğitimden geçen müderrislerden de değildir.Bu yüzden,Yunus'un şiirleri filozofik tartışmalara malzeme olamaz.Yine,Yunus filozofik manada hakîm(bilge) denebilecek bir şahsiyet değildir.Zaten Yunus'a göre hikmet, ledün anlamında kullanılmıştır.Bunun için"Hikmet bilen buldu Hakk'ı" diyor.(bkz.Hikmet)

Yunus Emre,İslâm şeriatine bağlı,seyr ü sülûk yaşamış ve yine İslâm tasavvufunun belirlemiş olduğu "Şeriat,tarikat, hakikat ve marifet" makamlarından geçerek irfana ulaşmış bir gönül eri (ârif)dir.Yunus'un bilgisi "yakîn" bilgisidir.Bu bilgi,medresede okuyup-okumamakla alakalı değildir.Tamamen ilhama dayalıdır.Rabbanî(vehbî)dir.

Yunus Emre,tasavvuf karşılığında"ilm-i ledün" veya "ledünnî" tabirlerini kullanır.Bu tabirlere,"ilm-i bâtın,ilm-i hüner,Âb-ı Hayvân" terkipleri(mecazları) da ilave edilebilir.

Bilindiği üzere,Kur'ân'da tasavvuf ilmine "ledün ilmi" denmektedir.Hızır Peygamber'in(bkz.)Mürşid-i kâmil için bir sembol olarak kullanıldığı âyette,"Biz Hızır'a kendi ilmimizden öğrettik." (Kehf suresi,65)denilmektedir.Yunus,pek çok mutasavvıf gibi,bu âyette zikredilen "ledün" kelimesini "tasavvuf" anlamında benimsemiştir: "'İlm-i ledündür üstadum ol esrarı duyan benem "(187/13) mısraı veya;

Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram
'İlm-i ledün seyr ü sülûk güftâr iden gelsün berü
(287/3)

beyti,buna delildir.Bilindiği üzere,Kur'ân-ı Kerîm'de manâ çift yönlüdür.Bir âyette bu husûs şöyle işâret edilmektedir:

" Allah,kelamın en güzelini ahenkli ve çift manâlı bir kitap halinde indirmiştir ki,Rablerine derin saygı göstermekle olanların ondan tüyleri ürperir."(375)

Âyette işaret edilen iki manâdan birincisi zâhirî,ikincisi,bâtınîdir.Bâtınî manâ,pek çok insânın bilgi ve tecrübesini aşmaktadır.Bâtınî yorum,ancak ârifler tarafından yapılabilir ve bilinebilir.Ayette belirtilen "tüyleri ürperen" kişiler, onlardır.İşte,ilm-i ledün,Kur'ân'ın bâtınî hüviyetini öğreten ilim olmaktadır ki,bu da nihâyet bir mürşid-i kâmile biat ile elde edilir.

Yunus Emre'nin izah ve tasvir ettiği tasavvufî hayatı en ideal bir biçimde Hz. Peygamber yaşamıştır;Cüneyd-i Bagdadî, Hallac-ı Mansur,Bâyez-ı Bistamî,Ma'ruf-ı Kerhî,İbrahim Edhem (bkz. Mutasavvıflar) gibi mutasavvıflar da,Hz. Peygamber'in yaşadığı ideal tasavvufî hayatı yaşayan örnek şahsiyetlerdir.Yunus Emre,ayrıca,Ashab-ı Suffa'yı da "fenafillah" ehli için timsal almaktadır.(Bkz.Sahabeler)

Ledün yolu aşk yoludur.Âlemdeki bütün ilimleri okuyan,dört mezhebin inceliklerini bilen kişi,ledün ilminde aciz kalmıştır. (110/3)Gaybî sır mutlaktır.Ancak ledün yoluyla bu sırra ulaşılır.Tabii,bu ilim,istidadı olmayana açık değildir:

Degmeler bu sırra irmezler ledünnîdür 'azîz
Hızrı koyup yolda ben kerrubıla gerdan olam
(201/19)

Ledünnî bilgi ve hayat,insanı ölümsüz kılar.Bu yönüyle "ledün ilmî",Âb-ı Hayat'a benzetilmiştir.Âb-ı Hayat ise,Hızır'a (bkz.) benzeyen mürşid-i kamilin elindedir.(228/4)Ledün makamı,sali-

(375) Zümer suresi,âyet 23

kin yaşayacağı dört menzil ötesindedir:

Bu dört menzildür utan ledün makâmun tutan
Oldur menzile yiten tamam murâd içinde

(295/25)

Ledün yolu zordur,istidâd ister.Nefisle mücadele yolu olan tasavvuf ilmi için "ilm-i hüner" terkibi de kullanılır.Yani, hüner sahiplerinin takip ettiği yoldur,tasavvuf:İlm-i hüner, kıymet yönüyle gevhere benzetilir.(263/5)

Bu dünyada,kendi muammasını çözmek zorunda olan insan,nereden geldiğini,nerede olduğunu ve nereye gideceğini bilmek ister.Gaflet,bu soruların çözülmesine engeldir.(346/1)İşte, ilm-i ledün tahsil eden,kendi muammasını çözer.Dolayısıyla, gönül yolundan gitmek gerekir.

Şairimiz tasavvuf anlamında ,"ilm-i bâtın" terkibini de kullanmaktadır.Dervişler,ilm-i bâtından bahsederler:

Her kim gördi yüzini indürür kendözini
'İlm-i bâtından öter eve dervişler geldi

(373/2)

Bir çocuğun ana kucağına muhtaç olduğu gibi,bir sâlik de mürşidinin kucağına muhtaçtır.Burada sâlik,manâ âleminin çocuğu gibi düşünülmektedir.Mürşidin sinesi hikmetin beşiğidir.Bu sine ledün hazinesidir. Mürşidin konuşacağı her söz,"kudret südü" ifadesiyle anlatılmaktadır.Malûm olduğu gibi,süt,mutasavvıf indinde manâ alemini,gaybî bilgiyi temsil etmektedir. Hz. Peygamber'e ilk vahiy ,sembolik olarak "süt" şeklinde gelmiş(temessül etmiş)tir.(376)Yukarıdaki motifler çerçevesinde Yunus,şu beyitte,sembolik olarak ilm-i ledün tahsil ettiğini söylemektedir:

Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri tutan
Hikmet beşiğinde yatan kudret südün emen benem

(194/5)

Bu kısa girişten sonra,Yunus'un "Vahdet-i Vücûd"la ilgili görüşlerine geçebiliriz:

---

(376) Muhyiddin-i Arabî,Füsûsü'l-Hikem,İst.1981,s.72,Yûsuf Maddesi.

A. VAHDET-İ VÜCÛD VE TEVHİD

Vahdet-i vücud fikrine göre âlem,bir tek hakikat ve vücûttan ibarettir.Çokluk, birin tecellisidir.Allah mutlak ve tek varlıktır.O'nun varlığının bir sebebi,başlangıcı ve nihayeti yoktur.Kendi zatıyla var olan Tanrı,bütün zamanları ve mekanları kaplayan bir nurdur.Zatı,zatıyla bilinmez.Sıfatlarıyla bilinir.

Pek çok İslam mutasavvıfı tarafından benimsenen ve Muhyiddin-i Arabî (Ölm.638/1240) tarafından sistemleştirilen Vahdet-i vücud telakkîsi (377) Yunus Emre tarafından da benimsenmiştir. Aşağıda görüleceği üzere,Yunus Emre bir vahdet-i vücut ehlidir. (378)

Yunus Emre'ye göre, bütün mahlukat,Allah'tan zuhûr etmiştir.Varlığın aslını(tekliğini) bilen göz,baktığı yerde Tanrının cemalini görecektir,Çünki,mutlak zatın nuru,âlemleri kaplamışkır.Varlığın önü ve sonu,evvel ve âhiri Hak'tır: (379)

Sensin bu gözümde gören sensin dilümde söyleyen
Sensin beni var eyleyen sensin hemin Sûdin soña
(14/2)

Allah'ın zatıyla beraber başka bir şey mevcut değildir.Halen de, O'nunla beraber birşey yoktur.Buna delil olan şu hadis-i şerif zikredile gelmiştir:"Allah vardır,O"nunla beraber hiç bir şey yoktur."(380)Yunus Emre,bu hadiste işaretenen inancı,"Yoğidi bir bârigâh/varıdı ol pâdişâh" mısraıyla ortaya koymaktadır.Varlıklar,ezelde(âlem-i ervahta) mutlak varlıkta gizlidirler.Âlem-i ervah,Yunus'un diline "nûr dağı" mecazıyla girmektedir.Nur da-

---

(378) Vahdet-i Vücud hakkında bazı kaynaklar şunlardır:Ferit Kam, Vahdet-i Vücud,İst.1951;Cavit Sunar,Vahdet-i Vücud-Vahdet-i Şuhut Mes'elesi,Ank.1960; Ebu'l-Alâ Afifî,Muhyiddin İbnü'l-Arabînin Tasavvuf Felsefesi,(Terc.Mehmet Dağ)Ank.1975,İsmail Fennî Ertuğrul,Vahdet-i Vücud ve Muhyiddin-i Arabî,İst.1928,Hayrettin Karaman,İmam-ı Rabbanî ve İslam Tasavvufu,İst.1987,Niyazî-i Mısrî,Risale-i Vahdet-i Vücud,yazma vs.

(379) Bu fikir daha önce Nurettin Topçu tarafından işaret edilmiştir.Bkz. Nurettin Topçu,Yunus Emre'de Vahdet-i Vücut,Türk Yurdu,C.5,s.319,s.84-87

(380) M.Sadettin Bilginer,Allah Ve İnsan,İst.1977,s.9

ğı,vahdet merkezidir.Orada,ne oğul vardır,ne kız!

Ne oğul varıdı ne kız vâhididük anda biz
Konşıyıduk cümlemüz nûr tağın yaylar iken

(243/8)

Vahdet anlayışına göre,Tanrı'nın kadîm sıfatı,kul için de geçerlidir:

Tanrı kadîm kul kadîm ayrılmadum bir adum
Gör kul kim Tanrı kimdür anla iy sâhib-kabûl

(151/3)

Allah'ın kendisini bildirmek ve sıfatlarını göstermek istemesi üzerine -ki bunun sebebi de aşktır.- tecellî başlamıştır.Tecellî zat âleminden olduğu için âlemde herşey O'dur:

Her gelen oldur giden ol görinen oldur gören ol
Ulvî vü suflî cümleten oldur ger bana görine

(14/5)

Mutasavvufa göre,kesreti ifade eden "onsekiz bin âlem"in aslı ve esası birdir.Birden başka bir şey yoktur.Dillerde söylenip duran bu birliktir.(305/1)Varlığın başı ve sonu "bir"e dönecektir.(Bkz.Bakara suresi,âyet 156)Bu fikir,"Cümle bir anı birler cümle ana giderler"(305/2) mısraında işlenir.

İnsan,ezelde Allah'ın birliğini tastik etmiştir.Dünyaya gelişin sebebi de,ezelî birliği dünyada müşahede etmektir:

Elest'e bileyidük göz açduk Belî didük
Yunus'ıla gayrını kamu birden eyledi

(358/11)

Kalû Belâ söylenmedin tertîb düzen eylenmedin
Hak'dan ayru degilidüm ol ulu divândayıdum

(168/3)

Görünen şekil,desen,renk ve sayılarda bir tek "cân" vardır.Bu çokluk,o canın varlığa tenezzül halinden başka bir şey değildir. O cân,suret ile bu teni gömlek edinip giyen ve cümle işleri yapan varlıktır:

'Işkıla isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş geyer sûretile bu teni

Girmiş sûretde gezer cümle işleri düzer
Girü kendüye söyler gevherile bu kânı

(395/1-2)

Yunus'a göre,mutlak ve hakikî varlık olan Allah,insanın kendinde gizlidir:

Yûnus imdi sen senden ayru degül hem cândan
Sen sende bulmazısan kanda bulasın anı

(395/5)

İnsanın vücudu,ahadiyet deryasında kaybolmuştur.Bu kemal noktasında"Adını Yunus takıp sırrını âleme çakan"(185/9) kişinin nefsî varlığından söz edilemez.O'nun varlığı mutlak zattadır. Bu konuyu anlamayan "aşk delisi", perakende(kesrette) kalacaktır. (328/1)

Vahdet-i vücût sülûk neticesinde ulaşılacak bir makam veya görüştür.Şâir,sülûku esnasında Allah'a şöyle yalvarır:

"Al gider benden benliği doldur içüme senliği"(269/3)

Benliğini terk eden insân,kul iken sultan (253/7),âşık iken ma'şuk olur.(244/4)

Yunus'a göre Ḥaḳḳ'ın varlığı "aşk"tan başka bir şey değildir.Bu kelime(bkz.Aşk maddesi)doğrudan Onun varlığı için de kullanılmaktadır.Varlığı aşk olan Allah'ın,yarattığı varlıklar da aşk ile ve aşk için yaratılmış olacaktır.(233/5)Benliğini terk edenler gerçek failin dost olduğunu anlayacaklardır.Âşıklar, "aşk rengine boyanmış" olan kişilerdir:

Yunus sen beni gider her ne ider dost ider
'Aczüni bil ebsem ol var 'ışḳ rengine boyan

(236/7)

Vahdet-i vücut halinde "sen-ben" yoktur.Bu makam,yoklukta var olunan,"eşyaya ayruksu bakılmayacak" olan bir makamdır:

Yunus imdi sen-ben iken 'âşıḳlara ne sen ü ben
Yokluk durur anı sevmek koyun ayruksı bakışı

(360/9)

Şu beyitler,vahdet düşüncesini sarih bir şekilde aksettirmektedir:

Birisen birlige baḳ ikiyi elden bıraḳ
Bütün ma'nî bulasın sıdk u imân içinde

(302/12)

Kimseden ayru görme her birile bile gör
Cümle 'âlem ṭoludur berrile baḥr içinde

(305/5)

Yûnus'un sözleri Hak cümle didügi saddâk
Ne gördüyse kamu Hak cümle vücûdda bulduk

(133/8)

Yûnus Emre Divânı'nda tevhid fikri ile ilgili oldukça geniş bilgi vardır.Mutasavvıfımız,"Allah'tan başka mabud yoktur." cümlesiyle ifade edilen tevhid fikrini,avamî bir tarzda anlamamakta,bilakis,tevhidi,vahdet-i vücutçu bir daire içinde değerlendirmektedir.

Klasik ifade ile mutasavvıflar tevhid makamlarını dört merhalede yaşamaktadırlar.Bu makamlar,"isimler tevhidi,fiiller tevhidi,sıfatlar tevhidi,zat tevhidi" şeklinde adlandırılmaktadır.Bütün bu makamlar,Yunus'un şiirlerinde -sistemli olmamakla birlikte- işlenmiştir.

Âşıkların hakikî gayesi,zatî tevhidi yaşamaktır.Vahdeti bulan,sen-ben demeği terk eder.O,dil ile "tevhid"ten geçmiş,tevhidi gönlüne sindirmiştir.(323/9)Fiiller tevhidini yaşayan sâlik,zerrede "bin bin" gösterilen ibretlerin fâilini bilir.Bu makamdaki kişinin "aklı mat" olur.(48/9)Her işi Allah yaptırır. İnsanın,kendi gücüyle her hangi bir iş vukuu bulmaz.(8/4)Faili tanıyan sâlik,gerçekten,"hayır ve şerrin Allah'tan olduğunu" anlayacaktır.(28/9)Kahrı hoş görmeyen "tevhidte" tutunamaz.(295/23)Fiiller tevhidini yaşayan mutasavvıf,mutlak zatı,yürüse önünde,söylese dilinde,otursa yanında bulacaktır:

Yürürisem önümdesin söylerisem dilümdesin
Otururşam yanumdasın ayrukda ne bâzarum var

(43/2)

Diyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
Her sözi söyleyen ol sûret cân menzilidür

(25/2)

Yunus Emre,fiiller tevhidini,top ve çevgan oyunu ile sembolik bir şekilde de anlatmaktadır.Bu misalde top âşık.;çevgân ise, Allah'ın fiili(kudreti)dir.İkisinin bir arada olması da "tevhidi" ifâde eder:

Top benem çevgânı aldum çalaram
Kim ala bu topdan meydânumuzı

(389/6)

Şu beyitte de fiiller tevhidi işlenmektedir:

Yûnus sen beni gider her ne ider dost ider
ʿAczüni bil ebsem ol var ʿışḳ rengine boyan
(236/7)

Tevhidin ikinci merhâlesi olan "sıfatlar tevhidi"nde sâlik,kâinatta vücut bulan bütün eşyanın Hakk'ın birer sıfatı olduğunu anlar.Renk,şekil ve desenler Hakk'ın birer tecellîsidir.Bu tecellîlerde,vahdet kalb gözüyle müşahede edilir.Sıfatlar tevhidinde suret çok,hakikat tektir:

Hikmet ile bak bana ta ʿıyân olam sana
Zirâ ben bu sûretde yüz bin dürlü gelmişem
(227/6)

Sıfatlar,sâni olan Tanrı'nın "sun'undan" başka bir şey değildir.Sıfatın hakikatı " zat"tır.Böyle olmakla birlikte Zat-ı Uluhiyyetin sıfatları dile gelmez. (256/7)Dil ile "Allah'tan başka mevcut yoktur" diyenler tevhidi anlayamazlar.Dildeki dava,kalb ile isbat edilmelidir.Bu görüşü şöyle dile getirir Yunus:

ʿİlmuñde ġarḳ olubaṅ ben beni bilimezin
Dilile söyleyübeṅ sıfatuñ iremezin
(256/1)

Sıfatlar tevhîdini tam olarak(zevkine vararak) yaşayan kişi,Hakk'a mûtiʿ olur;herşeyde Hakk'ı görür.(130/7)Bu müşahede âşıkı vecde getirecektir:

Maʿşûḳanuñ tecellîsi dürlü dürlü renkler olur
Bir şîvede yüz bin gönlüm hemişe ...cûşa gelür
(73/5)

Zat tevhidi,fenafillahta yaşanır.Bu makamda,görünen her varlık izafidir.Bir tek varlık vardır.O da vacib-i mutlak olan Tanrıdır.Varlığını terk eden kişi,zatı ve sıfatlarını her dem seyreder:

Her sevdügi terkin ura kayıḳmaya değme yaña
Her dem anun seyrângâhı hem zât u hem sıfat olur
(45/2)

Şu beyitler zât tevhidiyle alakalıdır:

Tevhidimiş cümle ʿâlem tevhîdi bilendür âdem
Bu tevhidi inkâr iden öz cânına düşman imiş
(125/6)

Ḥaḳ cihâna doludur kimsene Ḥaḳḳ'ı bilmez
Anı sen senden iste o sendeh ayru olmaz
(103/1)

Bu tevhîd tonını geyen varlugını yoga sayan
İş bu yola kayım turan mutlaḳ bilün ol er durur
(61/9)

Sen sana yararısan bu sözden tuyarısan
Ḳancaru bakarısan dimegil sen ol degül
(163/2)

Birligile bir olam birlik benümle bir ola
Geh dönem deryâ olam ḳatre olam ʿummân olam
(201/13)

İkiliği terk itgil birlik makâmın tutgıl
Cânlar cânın bulasın iş bu dirlik içinde
(303/3)

Beyitlerde,zatî tevhid anlatılırken,bazı mecâzlara da baş vurulmaktadır.Yûnus'a göre,Hallâc-ı Mansûr'dan ifşâ olunan "Ene'l-Hak" sözü,âşıkların tevhididir.(260/3)İki ayrı beyitte,"Âşk kadehini dolu içmek"(72/6) ve "dolu peymâne gelmek" deyimleri kullanılır.Her iki deyim,mutlak zâtın tecellîsini ifade eder. Zirâ kadehler "dolu"dur.Yani tecellî tamdır.Elif,Allah'ı temsil eder.Zatî tevhid için "Elif tahsil etmek" denilir.

Bir elif tahsîl iden münezzehdür ʿâlemden
Endişe iklîminde niçün durup gezerem
(171/4)

Yunus Emre,tevhid makamlarını tamamlamış bir erendir:

Yûnus bu tevhîde ġark oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaklı dirilmez
(107/12)

Aşağıda,vahdet-i vücûdla yakından alakalı olan kavramlar tek tek ele alınarak,Yûnus'un mutasavvıf kimliği daha net bir şekilde ortaya konmaya çalışılacaktır:

1. Vahdet-Kesret:

Yukarıda vahdet-i vücûd anlatılırken,Yunus'un,varlıkların aslının Hak olduğuna inandığını belirtmiştik.O'na göre,zâhirdeki çokluk,bâtında tektir.Görülen ʿâlem,izâfîdir.Varlıkları İlâhî varlığa bağlıdır.Vahdet,oransız,nakışsız ve hacimsiz bir âlem-

dir.Vahdet ili lâ-mekân ve lâ-zamândır.

Mahlukat,yaratılmadan evvel vahdet yurdunda-nûr dağında- İlâhî zat ile yek-vücuttur.Burada seyrederken "birlikten" zuhûr etmiş,imkân âlemine inmiştir.Buradan tekrar vahdete dönecektir.

Yunus Emre,vahdet-kesret münasebetini çeşitli benzetmelerle de anlatır.Pek çok beyitte,vahdet,kuşatıcı ve temiz(saf) özellikleriyle denize,ummana veya deryaya benzetilmektedir. Kesret,vahdet deryası karşısında bir katre,yağmur damlası veya ırmak gibidir.Katre veya ırmağın aslı deryadandır.Kesret de, vahdettendir.Şu halde,çoklukta birlik gizlidir.Perdeleri kaldıran kesretin hüviyetinde Hakk'ın birliğini görecektir:

Zihî derya ki katreden görindi
Ne deryâdur ne katredür gör indi

'Aceb katre ki deryâ anda mahfî
Bu mahfî sırrı sen senden sor indi
.....

(411/1-2)

Görüntülerin çokluğu,âşıkların görüşünü bozmaz.Âşıklar birliği görürler.Kesret,vahdetin "aynası" gibidir.Bakmasını bilen kişi,aynada bir tek yüz(cemal) müşâhede eder:

Eger âyine biñ olsa bakan bir
Gören bir görinen bin-bin görindi

(411/9)

Baktığı her mekânda mutlak varlığı gören derviş,"Yad yok bana bu ilde anda bilişüp geldüm" (181/2) diyerek,eşyanın "lâta'ayyün" mertebesindeki durumundan haber verir.İnsan,"derya-yı nihân" denilen birlik âleminin "katrede gizli olduğunu bilmelidir:

Gel mevc-i 'acâib gör deryâ-yı nihân gözle
Zî-bahr-i nihâyetsüz katrede olur pinhân

(260)

Vahdet, saf bir su gibidir.Su,girdiği kabın rengi ile görünür.Vahdet,eşyâya,sıfat ve fiiller şeklinde tenezzül edince, akıp deniz olan,dağılıp toz olan,güllerde saz olan;hülasa,

bin bir isimle tecellî eden (nesneler) vahdetin bir görüntüsü olmaktadır.(147/7)Dünyada yaşarken,birlik ve çokluğun aslına müdrik olan gönüller,denize akan ırmaklar gibi,asıl olana (tekliğe) doğru yol almaya başlarlar:

Benüm cânum uyanıkdur dost yüzine bakan benem
Hem denize karışmağa ırmak olup akan benem
(187/1)

Gel berü tağılmayalum katre-i bârân gibi
Cem' olup deryâlayın gel kaşd-ı 'ummân idelüm
(200/5)

Vahdet sırrı mürşidin bâtınında tecellî etmiştir.Tâlipler, mürşidin bâtınındaki bu vahdet deryasına ulaşmak isterler.Bu husus,talip ırmağa;mürşid deryâya benzetilerek işlenir:

Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör 'ummân bulasın birgün
(229/1)

Kesrette tutuhup birliği idrak eden kişi,denizdeki(çokluktaki) dalgalanmadan(tecellîlerden) etkilenmeyen tekne gibi,bir karar üzre durur.Bu kişi için,imkan âlemindeki iyi-kötü,güzel-çirkin,hayır-şer nüansları izafîdir.Zira,fâil ve fiil tektir:

Çünkim girdüm bu denize ne kenâr var ne cezire
Çün dört yanumdan mevc ura teknem kavî hiç batmayam
(183/8)

Vahdet denizinde yüzen âşık,"bahrî" ya benzetilir.(295/19)Şunu da belirtelim ki,vahdetin denize benzetilmesi,temelde Kur'anîdir.Çünki,İslamî inanca göre "herşey su ile hayat" bulmuştur.Misal âlemine göre su(deniz) aynı zamanda "nûr" sıfatına mazhardır.Buna işareten Yunus ;

"Yunus sen bahrî olgıl nûr denizine talgıl"(319/7)

demektedir.

Beyitlerde konuyla ilgili şu motifler işlenmektedir:

"İkilik ile gelen doğru yolu bulamaz.(167/5)Doğru yol,birlik yoludur.Hakk(Pâdişah)ın birliğini evvel-kadîm bilen kişi, insan-ı kamil(Âdem)dir.(376/1)Vahdet,şaraba benzetilir.Bu şarab,cân dudağı hâlis olanlar tadabilirler.(323/8)Vahdet şara-

bından içmek,"sırf peymâne" yani,safî şarap içmek gibidir. şarap,vahdet zevkinin sembolüdür.(320/1)Birliğe ulaşan,dirlik bulur.(320/4)Vahdet gözüyle bakan, hiç kimseyi "tehî" (boş) göremez.(167/1)Erenler,eşyada Allah'ın nurunu görürler.(167/1) Kesret âleminde âşıkın hali,Yusuf'u gözleyen Ya'kup gibidir. (bkz.Peygamberler)Bu metafor,talibin mürşid özlemini dile getirir.Vahdet aleminde Yusuf ve Yakûp'tan bahsedilmez.Yani bu makamda Yusuf için Ken'ân (kesret) söz konusu olamaz:

Bu ʿâlem-i kesretde sen Yûsuf u ben Ya'kûb
Ol ʿâlem-i vahdetde ne Yûsuf u ne Ken'ân

(260/4)

Dervişler,vahdet ehlidirler.Deniz,yukarıda belirtildiği vechile tevhidin,vahdet âleminin remzidir.Yunus,dervişlerin "deniz kenarında kışladığını söyleyerek,makamlarını belirlemektedir:

"Dervişler uçar kuşlar deniz kenarın kışlar"(373/3)

Yunus,kendisinin vahdet ehli olduğunu,aynı motifle işlemektedir:

Yûnus bu deryâya gark oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaklı dirilmez

(113/12)

Beyitlerde,kesret karşılığında kullanılan bazı benzetmeler şunlardır;"katre,mevc,mevc-i ʿacâib,ırmak,sûret nakşı,fânî nakş,kuru efsâne,yaban,dünya,çokluk,hicâb,vücûd,dağ,bulut,duman,ağyar,gayr,hayâl,varlık evi,nefs,kudret denizi,taş kapu, renk,bezenmiş sûretler vs."

İnsan,dünyada fanî nakşa aldanmamalı,gözünü dosttan uzaklaştırmamalıdır.(39/4) Göz,baktığına akmamalıdır;yoksa dostu göremez.(112/2)Dünya insana vahdet yolunda hicâbtır.(128/4) Bir beyitte,vahdet "elif" harfiyle sembolize edilmekte,elifften başka harfler kesreti ifade etmektedir.Elif diyen,bâ demez.(171/3)Mülke suret bezeyenler,yani,surette takılıp kalanlar,"kara toprak olup yatan" ölülerdir.(74/7)Yûsuf peygamber vahdet makamındaki insanı temsil eder.Bu makamda karar edemeyen kişi,Mısır'a sultan iken Ken'ân(Yusuf'un geldiği yer,kesreti temsil eder.) arzulayan Yûsuf'a benzer:

Bilimedüñ sen seni ṣadefde ne gevhersin
Mıṣır'a ṣultān iken Ken'ân arzu ḳılarsın

(255/4)

Kesret,aslı olmadığından bir "kuru efsâne"dir.Yani asılsız(hayâl)dır.(320/4)Yunus Emre,bir şiirinde de,kesreti,kinayeli sir üslûpla dağ ve bulut istiareleri ile işler:

Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu ḳarşuma gögüs gerüp taş bağurlu tağlar mısın

Haramî gibi yoluma arkurı inen karlu tağ
Ben yârumdan ayru düşdüm sen yolumı bağlar mısın

Ḳarlu dağlaruñ başında ṣalḳım ṣalḳım olan bulut
Ṣaçun çözüp benüm içün yaşın yaşın ağlar mısın

(270/4-5-6)

2. Mâsivâ:

Mâsivâ,kesreti ifade eder.Vahdet-i vücutçu olan Yunus,Hak'tan başka varlığın olmadığına inanır.Şu halde mâsivâ,yani Haktan başka şeyler izafîdir.Gayrullahın vücudu yoktur.Bize var görünen eşya,nefsîmiz cihetiyledir.

Yunus,beyitlerinde,mâsivâanlamında "gayr,varlık,sivâ,yalan dava,ağyar,ayruk" gibi kelimeler de kullanmaktadır.Şairimize göre masivâ,âşıkların zindânıdır.(150/4)Zira Tanrı,zahir olduğu halde,mâsivâ ile gizlenmiştir.Gönlünden sivâyı silip çıkaranlar,Hakk'ın zatî tecellîsine mazhar olurlar.(164/6)Varlığından soyunana,sermaye kendisidir.(331/4)Çünki Hak,insanın kendisindedir.Bu yüzden"nefsini bilen Rabbini bilir."(Bkz.Hadisler) denmiştir.Vahdet ehli ağyarı yâr bilir.Zirâ eşyanın aslını tanımıştır.(358/11)Mâsivâ gelip-geçici olduğundan "yalan davâ" terkibiyle ifade edilir:

Yûnus ko yalan da'vîyi gel arıta ko sîvâyı
Gönlün evini kız eyle dost gelicek kondurmağa

(329/7)

"gayr" kavramıyla dile getirilen "benlik", aşk suyu ile yunur. Aşk suyu,göz yaşı anlamındadır.Gayrı yuyan kişi ârîftir:

Bu dem 'ışkun suyıyla gayrı yudum
'Aceb 'ârif benem 'irfân içinde

(332/2)

3. Tecellî:

Hakk'a yönelen kalblerde,Allah'ın cemali tecellî eder. Gönülden masivayı temizleyenler,tecellîye mazhar olacaklardır.(164/6)Tecellî sonsuz ve sınırsızdır.Fakat bir tecellî iki defa tekrar edilmez.Hak,her an başka şekilde,başka sıfatlarda kendisini gösterir:

"Bin dürlü kılıncıla gönlümi şöyle kapdı"(363/2) mısraı, tecellîlerin çokluğunu gösterir.

Tanrı,tam olarak "insan-ı kamil"in gönlünde tecellî etmiştir.Mürşid,"mazhar-ı tam" olduğundan irşada yetkilidir:

Yûnus Hak tecellîsin senün yüzünde gördi
Çâre yok ayrılmaga çün sende görindi Ḥaḳ

(132/9)

Tecellînin mahalli gönüldür.Mûsâ'nın Tûr'u,gönülden başka birşey değildir.(Bkz. Mûsâ ve Gönül maddeleri)Mûsâ,bu makamda, Allah'ın kelâm tecellîsine mazhar olmuştur:

Gör Mûsâ'ya Tur içinde bir tecellî neler kılur
Yir-gök tolu tecellîdür yâ ben niçe ṣabr eyleyem

(206/4)

Bir başka tecellî de,İbrahim Peygamber'in başına gelmiştir. O,Tanrı'nın tecellîlerini,kalbî olarak yıldızlar,ay ve güneş şeklinde müşahede etmiştir.(Bkz.İbrahim P.)

Mutlak varlık,saliklerin gönlünde,isim,fiil,sıfat ve zatıyla tedricen tecellî eder."Ma'şuḳanuñ tecellîsi dürlü dürlü renkler olur" (73/5) mısraı,Allah'ın sıfatlardaki tecellîsini ifade eder.Aşk,insanın nefsini öldürür,kalbini tecellî ile doldurur.(381/3).Allah,sıfatlarıyla,cemâlî ve celâlî yönlerden tecellî edebilir.Her iki yönü de bir bilenler,hem celali hem de cemali/bir kabul edenler,vahdet mevzuunu anlamışlardır. Bu iki tecellî(ikilik) meyhane ve mescid rumûzlarıyla da ele alınmaktadır.Meyhane,Allah'ın celal tecellîsindendir.Mescid ise,cemal tecellîsindendir:Vahdet ehli,her iki yerde de Allah'ın nurunu görür:

Ger meyhâneye vardum ansuz yir göremedüm
Yine ana ṣataşdum girdüm dahı külhânda

Bir niçesine kaç dir bir niçesine ṭut dir
Ḳaçanla bile kaçar bile ṭutur ṭuranda

(328/4-6)

Tecellîden maksat,Allah'ın,kendi yüzünü göstermek istemesidir. (Bkz. Hadisler,Küntü kenz...)Bu durumda,tecellî edenle tecellî ettiren aynı varlıktır:

Diledi göre yüzin işide kendü sözin
Nazar kıldı bir kezin ahda cân virdi baña
(12/6)

Allah,hüsn-i mutlak olduğu içindir ki,tecellîsi cemalî de olsa,celalî de olsa,hoş karşılanır.Kamu gönüller O'na hayrandır.

"Tolalı hüsnün illere hayran kamu gönüllere"(189/4)

mısrası bu konuda söylenmiştir.

Allah'ın ilk tecellîsi "söz" iledir.Bilahare diğer sıfatlar zuhur etmiştir:

Sûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldı
Sûrete kendü geldi dil hikmetün yolıdur
(25/3)

Tecellî söz ile başlayınca,salikin sülûk anında uğrayacağı ilk tecellî de,söz ile alakalı olacaktır.Bu hususiyet gereğince,manevî şahsiyetlerin ilk defa "kulağı"açılır,sonra gözü!Hz.Mûsâ ile İbrahim Peygamber'lerin tecelliyatı bunlara örnektir.

Yunus Emre,zat tecellîsine mazhar bir velidir.İlahîleri de, Hakke'l-yakîn bilgiyi dile getirir.İşte buna delil olan bir mısra şöyledir:

"Yunus Hak tecellîsin şâir dilinden söyler"(383/5)

4. Cemâl,Dîdâr:

Yunus Emre,"didâr ve cemâl" kavramlarını Vechullah karşılığı kullanmaktadır.Allah'ın vechi,Kur'ân'da şu âyette zikredilir:

"Yüzünüzü ne tarafa çevirirseniz Allah'ın vechi oradadır." (381)

Bu âyet mucibince,sûfiler,Tanrı'nın didarının dünyada görülebileceğini belirtirler,Bu müşahede,tabii ki, seyr ü sülûk ile mümkün olur.

Yunus Emre,pek çok beytinde "dost didarını" gördüğünü söyler:

---

(381) Bakara suresi,âyet 115

Dost bundadur bellü beyân gördüm dost dîdarın ʿıyân
Bu ʿilm-i hikmeti ṭuyan ider bañа dek ʿazimi
(349/4)

Bundan böylesi bilgil pâdişâh iklîmidür
Dört yanum dîdâr oldı gör ne hûb yire geldüm
(178/12)

Her kim ol dost dîdârını bunda ʿıyân görmezise
Yarın ol sergerdân geze hiç bilmeye n'itdügini
(401/6)

Dost yüzünü burada göremeyen iki cihanda da didardan mahrumdur. (337/4)Ben dervişim deyip yalan davâ kılanlar,yarın Hak didarını gözleriyle göremeyeceklerdir.(335/11)

Didar arzu eden sin ile sırat görmez.(299/8)O,Cennet ve Cehennemden geçmiştir.(142/5)Benliğini terk edenler didârı muhakkak görürler.(288/4):

Sen hicâb oldun sañа ne bakarsın dört yana
Kaykımaz öne sona kime ki dîdâr gerek
(135/4)

Âşıkların kan bahası didâr olur.Kan,nefis(vücud) anlamında bir mecâzdır:

Terk eyle gel sen senligüñ anuñ ʿışkını bul anuñ
Bu ʿışḳ içinde ölenüñ kan bahası dîdâr olur
(93/4)

Dost,didarını salikin kendi vücûdundan gösterecektir.İlahî vücudun müşahedesi için,insanın kendi nefsine yönelmesi gerekir:

Vücûda gelmeyince kimse Ḥaḳḳ'ı bilmedi
Bu vücûddan gösterdi dost bize didârını
(397/4)

Erenlere münkir olanlar(10/4) ve dervişleri sevmeyenler,didardan mahrumdurlar.(374/8)Allah'ın cemâli,erenin yüzünden bilinir. (397/5)

Didar tecellîsiyle ilgili pek çok beyitte,Hz.Mûsâ'nın adı geçmektedir.Bilindiği gibi Mûsâ,Tûr'da Allah'ın cemâlini görmek istemiş,fakat,"Sen beni göremezsin" (len teranî) hitabıyla karşılaşmıştır.(Bkz.Âyetler)Buna karşılık Hz. Peygamber,Mi'râc-

ta,Allah'ı tam görüş ile görmüş ve konuşmuştur.(bkz.Mi'râc)

Yûnus,Hz. Muhammed'in,yüzünü "didâr nuru"na,saçını Mi'rac gecesine benzetir.(bkz.257/8) Bu benzetmede,"Beni gören D'nu (Allah'ı) görmüş gibidir" hadisini hatırlamamak mümkün değildir.Allah'ın didarı,Hz. Peygamber'in didarından tecellî eder. (Bkz. Fenâfi'r-resûl)

Beyitlerde,"cemâl" kavramı da yukarıdaki bilgiler çerçevesinde ele alınıp işlenmektedir.

Cemal(Cemalullah),can gözü açık,temiz bakışlı kişiler tarafından görülebilir.(135/1)Âşıklar,her gece Hak cemalini görmek için cevlân ederler.(150/3)

Allah'ın vechi yerine bir beyitte doğrudan "hüsn" kavramı kullanılmaktadır.(365/7)Dolayısıyla bu kavram,Allah'ın mutlak güzelliğini de hatırlatır.Hüsn-i Mutlak,bir kitaba benzetilir. Âşıklar bu kitabın okuyucularıdırlar.

Yunus Emre,Allah'ın cemâlinin düşde görülebileceğini,şu beytiyle anlatmaktadır:

Cemâlüni gördüm düşde çok aradum yayda kışda
Bulımadum tagda taşda deñizleri süzer oldum
(222/2)

Cemâlullah,aşıklara türlü makâm ve yönlerden tecellî eder.Buna göre de çeşitli teşbihlere mevzuu olur:

Cemâl,-manevî yüzü kasdetmesi ve- nûr oluşu sebebiyle,daimâ parlak ve şu'leli nesnelere benzetilmiştir.Buna göre,teşbih ve istiarelerle mahbûbun cemali güneşe,aya,yeni aya,bahara,şem' (mum)e ve güle benzetilmektedir.Bir kaç örnek şöyledir:

Bulut gölge kılmayısar benüm ayum ışığına
Hem gedilmez tolulugı nûrı gökden yire doğar
(77/2)

Râzıyam ol oda ben günde bin kez yanarısam
Gör niçe cân fidâ kılur şem'i öninde pervâne
(294/7)

Kaçan gülde görür dostun cemâlin
Çagırur kim beni deli şol eyler
(95/2)

Seni gördüm güneş gibi Cennet bana zindân gibi
Cennetüne zâhidün ko Uçmak'da arzum yok durur
(52/6)

Allah'ın vechi mürşid yüzünden bilinir.(Bkz.Fenafi'ş-şeyh)Cemalullah tecellîsini başka türlü düşünmek mümkün değildir.Şu beyit sembolik olarak yukarıdaki belirttiğimiz hususu dile getirir:

Ben ayumı yirde gördüm ne isterem gök yüzünde
Benüm yüzüm yirde gerek bana rahmet yirden yagar
(77/5)

Bu beyitteki ay,ışığını güneşten aldığı için mürşidi temsil eder.Esasen Yunus'un diğer beyitlerindeki ay motifleri incelendiğinde de aynı netice elde edilecektir.Tabiî ay karşısında güneş motifi de İlahî zatı sembolize etmektedir.Beyitte,söylenmek istenen şudur:Allah'ı zahirî alemde (gök yüzünde) aramak neticesiz kalacaktır.İlahî nuru(ayı) yerde(vücutta,bâtın aleminde) aramak gerekir.

5. Nişân-Bî-Nişân:

Mutlak zat,nişansızdır.Mutlak zatın isim ve sıfatlarda tecellîleri ise "nişân" mefhumuyla ifade edilir.Nişân,âyet kelimesiyle de anlatılmaktadır.Allah'ın ayetleri(nişanları) nihayetsizdir.(48/2)Zatının nişanı dile gelmez.(318/6)Sözün manâsına erenler,bî-nişândan haber verebilirler.(349/7)

İnsan bu dünyaya gelmeden evvel ma'şuka ile birdir."Kulhuvallah" sıfatlı bir bî-nişân nurdur.(223/1)Süluk gören salik, nişansızlık âleminden nişân verebilir.Bu makam,Sidretü'l-Müntaha makamı gibidir.Bunun ötesi "menzil-i nûr" olduğu için hiç nişan verilemez.(305/6)

Gözün kendisini göremediği gibi,zat da nişanından nişan göstermez.Gözün nişanı "görmek",zatın nişanı da sıfatlardır:

Bu göz kendözin görmez nişanun nişân virmez
Yûnus'uñ ʿaklı irmez inen oldı dîvâne
(320/10)

Nişansuz İlahî zatı gören-ve O'nda yok olan- kişi de nişansızdır.Bu hal tam bir vahdet-i vücut halidir ki,şu mısrada dile getirilir:

"Görenün hâli döner nişânsuz bî-nişâne"(320/1)

Vuslat yolcusu,geçtiği her manevî makamda İlahî bir nişandan haberdâr olur.Bu nişanlar sembolik olup sadece salik tarafından bilinir:

Vasf-ı hâlin eydiserem vuslat hâlin bilenlere
Yidi dürlü nîşân gerek hakîkate irenlere

(298/1)

6.Pinhân,Nihân:

Bu mefhumlar,Allah'ın zâhir ve bâtın sıfatlarıyla alakalıdır.Mutlak zat,insanın nefsî yönüyle bâtındır.Bu sebeple Tanrı'nıñ zâtı "pinhân" kelimesiyle anlatılır. (191/15)

Tañrı zâtını sıfatlarıyla(eşya alemiyle) gizlemiştir.Sıfatlardaki birlik nuru ancak gönül gözü açıklar tarafından görülebilir.Gerçekte Tanrı,gizli değildir.Varlık,O'nun zuhuruna karşı "perdeli"dir.Yunus bu hususu;

Miskîn Yunus gözün aç bak iki cihân toptolu Hak
Sıdk odına gümânı yak ol eşkere pinhândadur

(54/9)

beytinde açıklamaktadır.Tanrı'nıñ sıfatlardaki gizliliği,âşıklar tarafından ifşa edilmektedir:

Sen bunca sıfat birle pinhân iken iy server
Âşıklar devletisin meşhûr olduñ cihâna

(320/2)

Mutlak varlık,varlık alemini "âşikâr kılınca" zâtını pinhân eylemiştir.(358/1)Bu "cünbüş"ü anlayan kişi nefsini gizleyip Ḥaḳ varlığını âşikâr etmeye(fenafillah olmaya) çalışır:

Pinhân iderler kendözin anlar görürler Ḥaḳ yüzin
Görmek dilersen Ḥaḳ yüzin ikrâr iden gelsün berü

(288/4)

Yûnus,zat tecellîsine mazhar olduğunu;

Eşkere kıldum bugün pinhânumı
Cân virüben buldum ol cânânumı

(389/1)

beytiyle anlatır.Beyitlerde zikredilen "nihân" kavramı da pinhan kelimesiyle aynı anlamda kullanılmaktadır.Mutlak zat için bir yerde "genc-i nihân"(131/8) terkibi geçmektedir.Bu terkipte,genc(hazine)in gizliliği ile İlahî zatın gizliliği ve kıymet yönü dikkate alınması gereken bir husustur.Ḥaḳ,nihân değil,eşkere(âşikâre) can içindedir.O'nu,kendimizde aramamız gerekir:

İstedügümi buldum eşkere cân içinde
Taşra isteyen kendü kendü nihân içinde

(302/1)

7. Sır(Esrâr):

Sır,gönülde mekan tutmuştur.Allah'ın zatı hususunda zikredilen bir kavramdır.Bu kavramın anlaşılması "hal" makamında mümkin olacaktır.Sır,zevk yoluyla elde edildiği için lisana gelmez.(339/6)İlme,kitâba sığmaz ve hikmet ile elde edilmez.(110/6)Sırrı duyan kişi,akıldan geçer.Derviş olan zat sırrını bilir.Gönülde sır olur;sırrı duyar:

Yunus sen bir olġıl gönülde sır olġıl
Ki derviş olanlar bu sırdan tuyalar

(62/8)

Cân sırrını can duyar.(39/7)Sır sözünü duyanlar,İbrahim Edhem gibi atlası koyup palaş giyerler.(353/8;185/6)Evliyânın sırrını değme kişi anlayamaz.(319/3)Yunus Emre,çok kitap okuyan âlim(zahid)lere;

"Ta bilesin sırrı ʿıyān gel ʿışkdan okı bir varak"

(130/1)

diye öğütler.O'na göre "esrâr" ledünnîdir.(187/13)Âşıklar, vecd halinde sırrı ifşa edebilirler.(259/8)Âşık,sır haberini dostuñ "didârını" görünce öğrenir.(394/4)

Ol Çalab'umuñ ʿışkı bağrumı baş eyledi
Aldı benüm gönlümi sırrumı faş eyledi

(362/1)

Allah,dervişlerin gönlünü sır denizi(149/7) kılmıştır.Dervişlerin gönüllerindeki sır,arştan uludur.(54/8)Bunu iyi korumak (saklamak) gerekir.Yoksa,Hallac-ı Mansur gibi oda atarlar.(408/5)Mürşide erişenler,"gizli râzı" açmaya başlarlar.(208/9)Evliyâ,Allah'ın sırrıdır.(286/4)Evliyâ'nın sözü de :

Yûnus Emre'm işbu sözi cân içinde söyledi
Söyleyen bî-çâre Yunus Tapduk Emre'm sırrıdur

(81/7)

Sır sözü,bir boncuk -gibi değersiz- değildir.(135/18)Sır,değerli bir gevhere benzer.Kıymetini ârifler bilir.(232/7):

"ʿIşk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr"(26/7)

denilerek,aşk ve esrâr,gizli-değerli-bir hazineye benzetilmiş-

tir.Hz.Peygamber'in Mi'râc esnasında Allah ile konuştuğu otuz bin kelamın da sır olduğu,bu mevzuda dile getirilmektedir. (bkz. Muhammed ve Mi'râc maddeleri)

8. Gönül (Kalb,Yürek):

Gönül tasavvufî hayatın merkezini teşkil eden mefhumlardandır.Bütün bâtınî faaliyetler gönülde meydana gelir.Kur'an-ı Kerîm'de,kıyamet günü Allah'ın huzuruna "selim bir kalb ile gelenler, müstesna bir yere sahip"tirler.(Bkz.Şuara suresi, âyet 89)Yine Kur'an'da,Hz. Musa,"Rabbim gögsümü aç!"(Taha suresi,âyet 55) diye dua ettiği halde; Hz. Peygamber "senin gögsünü açmadık mı ?" hitabına(Bkz. İnşirah suresi,âyet 1) mazhar olmuştur.Bu iki peygamberin kalbî makamları,iki ayrı makamın hususiyetlerini ortaya koymaktadır.Yunus'ta, her iki peygamberin kalb makamları,geniş bir şekilde ele alınmıştır:

Gönül(kalb,fuad,yürek) umumî kanaate göre Hakk'ın nazargâhı,bâtınî idrak merkezidir.Hz.Peygamber'in gögsüyle ilgili hitap da,bunun delili olmaktadır.Yunus,kalbin bu özelliğini en veciz ifadeyle;

"Gönül Çalab'un tahtı"

şeklinde dile getirir.

Gönül,Allah'ın tecellî mahallî olmakla birlikte,O bazen mutmain olmayan,bazen mühürlenen,bazen hastalanan,katılaşan ve kibirlenen tavırlarla da ortaya çıkabilmektedir.Gönlün bu tavırları,Kur'an'da ayrı ayrı dile getirilmiştir.

Beyitlerde gönül,Hakk'ın; aşkın,sırların,hikmet ve bilginin merkezi olarak ayrı ayrı işlenmektedir.(390/2)Gönül,Tanrı ile bilişir,buluşur.(104/2)Bu cihetle gönül,Ka'be'dir.(366/7)Gönül inciten,kalb kıran gerçekte Allah'ı incitm ştir.(366/6) Gönül yıkanın namazı da yoktur.Kılsa bile kabul edilemez.(166/1)Gönül yapmak, hacca gitmekle beraberdir.Hatta,hactan da üstündür.(335/12,380/4):

Yunus Emre dir Hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmekdür

(91/5)

Gönüle uyan kişiye rahmetler ulaşır.(278/2)Bu makamda her an manâlar biter(ortaya çıkar.)(51/6)Gönül yapmak,Uçmak'ın serma-

yesidir.(51/6)Cân gözü veya bâtın gözü,gönüldedir.Gönül gözü Hakk'ı görür.(Bkz. Gönül gözü)Hakk'ın tecellî ettiği gönüllerde "cân yenilenir."Can yenilenmek,İlahî hayat bulmaktır; ölümsüzlüktür.(261/3)Gönül neyi severse dil onu şerheder. (139/5)Aşk şarabı içenlerin gönlü ölmez.(186/4)Maşuk sevgisi, gönüldeki gamı giderir.(402/2)Dost gönlün sırrı,kalbin sevincidir.(408/2)Aşk gelince,gönüldeki karar gider,yeri göğü seyrân etmeye başlar.Arş ve kürsîde cevlân vurur.(264/6)Yürek yarası,aşk derdinin ifadesidir.(329/4)Aşk bir odtur,yürekte yanar. (78/2)Gönül aşk ile cuşa gelir.(362/6)Varlık(kesret-mâsivâ) ile daralır ve sıkılır.Mâsivâdan arındırılmayan gönülden darlık gitmez:

Girü durur yoklukdan kamularun baylığı
Bunca varlık anuñdur gitmez göñli ṭarlığı
(361/1)

Âşıkın gönlü aşktan usanmaz.(113/2)Aşkı olmayan gönüller taş gibi katıdır.(66/7)Derviş,gönlünü sevdiği (mürşid,peygamber, Allah)ne kaptırmıştır.(390/1)Erenin nefesi,gönüldeki pası siler;yerine nûr doldurur:

Döndürür erün nefesi iricegiz Tañrı ḥası
Siler gönüllerden pası yirine nûr ṭoldurmaga
(329/5)

Yaratılış sırrını anlamak,müşkili halletmek için mürşide gönül vermek gerekir.(164/1)Yol eri(mürşid) garib gönüller(dervişler)in yâridir.(11/7)Erenlerden etek tutan kişi gönüllerde bekâ bulur.(366/9)Gönül pası tevhid ile yunur.(29/1)Derviş, gönlünü temizleyen kişidir:

"Giderdüm gönlümden kini kin tutamun yokdur dini"
(399/5)

mısraı,derviş ağzından söylenmistir.Âşıkların gönüllerinde pek çok yol,bu yollarda bin türlü hâl vardır.Küfrünü ve imanını satmayan kişi,bu yolları anlayamaz.(325/3)Gönüllere girmek,Allah'a vasıl olmak demektir.(338/3)Derviş gönlü "geñ" olur:

Ben dervişem diyen kişi iş bu yola ṭar gerekmez
Derviş olan kişilerün göñli geñdür ṭar gerekmez
(111/2)

Yunus Emre,pek çok şiirinde gönüle bir şahsiyet verir;O'nu tecrit ve teşhis eder.Konuşur gönülle!Nefse uyan gönlünün fesadı terk etmesini,kanaatkâr olmasını,dünyayı terk etmesini ister:

N'ola gelsen şimden girü fesâdı terk itsen gönül
Gâh ağlasañ günâhuna gâh kanâ'at itseñ gönül
(161/5)

Gönül öyle bir güç ve madendir ki, ona ulaşanları ebedileştirir.Gönül ulvî bir nes'ede ise,insanın davranışları da ulvîdir;suflî bir neş'ede ise,bu davranışlar suflî olarak tezahür edecektir.Yüksekte(kibirli) gezen gönül,yoldan azar.Yunus,insan davranıslarını "gönlün neş'esine" bağlar.Gönül,içinde ne varsa dış yüzüne onu sızdırır:(382)

Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
Taş yüzine ol sızar içinde ne varısa
(299/2)

Âşıkın gönlü bir kararda durmaz.(104/1)Bir lahza rûşen,bir dem perişân yol alır.Âlemlerdeki nâm ve nişân,dert ve dermân gönüle aittir.(278/3)Gönül bazen yolcu,bazen yolun kendisi ve bazen kılavuzdur.Dost odur.Dosta giden de odur!Gönlüyle yoldaş ve haldaş olan kişi,"dosta" gider:

Yoldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
Hâldaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül
(160/1)

Gönlün makamı "ezel bezmi" iken,Hak buyruğu ile bu vatandan ayrılmış,dünyaya gelmiştir.Ata belinden bir zaman anasına düşen;et,sünük(kemik)ve kan olup can bulan;beşikte çocuk olup eli ayağı sarılan,tuzlanıp acı duyan,hülasa,büyüyüp yürüyen(vs.) varlık,esasen gönüldür.Bu fikirler bir yaşnamede şöyle işlenmektedir:

Ata belinden bir zaman anasına düşdi gönül
Hak'dan bize destûr oldı hazîneye düşdi gönül

---

(382) Yunus'un bu tesbiti psikolojik rahatsızlıkların kaynağını göstermesi bakımından çok önemlidir.Davranış bozuklukları "gönül ile alakalı" olunca,gönül eğitimi olan tasavvufun ne kadar önemli ve gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.Yunus'un buna benzer daha pek çok modern ifadesi vardır.

Anda beni cân eyledi et ü sünük kân eyledi
Dört on güni diyicegez değirtmege düşdi gönül

Yürüridüm anda pinhân Hak buyrugı virmez aman
Vatanumdan ayurdılar bu dünyaya düşdi gönül
.....

(152/1-2-3)

"Su ile gönül yunmaz" (304/5) diyen Yunus,gönül temizliğinin "vahdet yolu"ndan yürümekle mümkün olacağını belirtir.Şaire göre gönül,"iç ben"den başka bir şey değildir.İç ben,hakikî mabûda ulaşınca,eşyanın sırları açılır.

İnsan-ı kamilin gönlü makam-ı hayrette kainattaki bütün ikiliklere inip çıkabilir.Bu manevî iniş-çıkışlar,ân denen zaman parçasında olur.Bu halde iken gönül,bir dem şadî ...,bir dem giryân olur!Hikmetlere dalar lokman olur,bir dem de cehalette kalır.Dev,peri,Hûri gibi viranelerde mesken tutar.Hülasa,gönül,hayret makamında hakan veya gedâ,mümin veya âsi,Mûsâ yahut Firavn olabilir....Bu makamlar daha uzatılabilir.(383)

Divan'da,gönülle alakalı pek çok deyim de mevcuttur.Bunlardan bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

"Gönüle rahmet dolmak,yüreğe yara urmak,gönül yere düşmek, gönül sımak,gönül vermek,gönül yıkmak,gönülde teşvişi olmak, gönülde çerağ uyandırmak,gönül gözü,gönül gözü uyumak,gönül gözü açık olmak,gönlünü derviş eylemek,gönülden sivayı sürmek, gönülde yer eylemek,gönül oynamak,gönüle endişe gelmek,gönlü alınmak,gönlü ma'şuka akmak,gönülde yol bulmak,gönülden gönüle yol olmak,gönülde keleci bitmek,gönül yapmak,gönlü kabul etmek,gönlü pâslı olmak,garîp gönüller yârı olmak,gönüle gitmek, gönle uymak,yürege işlemek,yüreği döymek,gönül bağlamak,gönlü-

---

(383) Bu fikirler,hayret(telvin) makamında söylenmiş olan;

Hak bir gönül verdi bana ha dimedin hayrân olur
Bir demgelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur

(49/1)

matlalı şiirde geniş olarak işlenmektedir.Şiirin tahlili için bkz. Mehmet Kaplan,Ebedî Yunus,Kaynaklar Dergisi, İst.1985,s.5, s.12-13;Ahmet Kabaklı,Telvîn,Türk Edebiyatı,İst.1989,s.193,s. 4-6

nü dünyadan çekmek,gönlü geñ olmak,gönüller gütmek,gönlü gözü toymak,gönlü Uçmak"a bakmak..."

Gönül İle İlgili Benzetmeler:

a. Ka'be:

Mukaddes,harîm ve mübarek olan Ka'ba,zâhiren beytullah, bâtınen gönül anlamında bir mefhum olmaktadır.Beytullah,Âzer oğlu İbrahim Peygamber tarafından yapıldığı halde, gönül,Cenab-ı Hakk'ın nazargâhı ve seyrangahıdır.Yere ve göklere sığmayan Tanrı,mümin kulun kalbine sığmıştır.Beyitlerde Ka'be kavramı,zatî tecellînin(zuhurun) mahallî olmaktadır.(384)

Göñül mi yig Ka'be mi yig eyit bañа 'aḳlı iren
Göñül yigdür zirâ ki Hak gönülde tutar turaġı
(366/7)

b. Sırça,Kadeh,Meyhane:

Gönül,ince; hassas ve narin bir sırçaya benzer.Sırça kırıldıktan sonra bütün olmayacağı gibi,gönül de kırılırsa tamir edilemez:

Şakıngıl yarun gönlin sırçadur sımayasın
Şırça sındukdan girü bütün olası değil
(158/4)

İçi şarab(şerbet) dolu olan kadeh,kâmil insanın ma'rifetle dolu gönlüne benzetilir.(391/5)Meyhaneden gaye de,kâmil mürşidin gönlü olmaktadır.Âşık,bu meyhânede İlahî şarabla(İlahî aşkla) serhoş olur:

Bir sâkîden içdük şarab 'arşdan yüce meyhâne
Ol sâḳînün mestleriyüz cânlar anuñ peymânesi
(406/1)

c. Gök,'Arş:

Aşk İlâhî bir rahmetdir.Bu rahmet gönül gögünden damlar. İnsân,bu rahmetle ebedî hayat bulur.Yunus:

"Işḳ yaġmurı ṭamlası göñül gögünden ṭamar"(335/19)

---

(384) Gönül-Ka'be münasebeti ve gönülle ilgili diğer benzetmeler için bkz.Âmil Çelebioğlu,Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı'nda Gönül,Millî Kültür,Ankara,1979,s.12,s.31-37

der.Bir başka yerde gönül,mücerret genişliği ve madde ötesi âlemleri de kaplaması sebebiyle "ʿArş"a benzetilir.Rahman'ın istilâ ettiği geniş ʿArş'tan kasıt dâ,kâmil insanın gönlüdür:

Cân gözi anı gördi dil andan haber virdi
Cân içinde oturmış gönlümi ʿArş eyledi

(362/3)

ç.Kuş,Su,ʿUmmân(Deniz):

Sâlikin gönlü bir halde karar etmez.Bir mekandan başka bir mekana uçan kuş gibi,madde âleminden manâ âlemine doğru yol alır:

ʿÂşık gönli dölenmez maʿşûkın bulmayınca
Karârı yok dünyada pervâzı kuşa benzer

(66/7)

Âşıkın gönlü,cezbe esnasında taşkın bir su gibi çağlar.Böyle bir gönül,deli sıfatıyla sıfatlanmaktadır:

Taşdun yine deli gönül sular gibi çağlar mısın
Akdun yine kanlu yaşum yollarumı bağlar mısın

(270/1)

Deniz,sınırsız oluşu ve ihata edici hususiyetiyle gönül için bir benzetme unsuru olur.Ayrıca,âteşe de benzetilen aşk,aşıkın gönlünü yakar.Âşık,gönül deryâsına dalıp teskîn olmaya çalışacaktır.Aşağıdaki beyitte ʿışk odu ile gönül deryası arasında mükemmel bir tezat mevcuttur:

Şâhum senün ʿışkun odı düşdi gönül deryâsına
ʿAceblemen kaynayuban maʿrifetler bitdügini

(401/2)

Gönül bir beyitte de,sır denizine benzetilir.Bu benzetmede,denizin,bünyesindeki varlıkları örtüp gizleyen özelliği ile sır arasında da bir ilgi vardır.Sır(bkz.) Allah'ın zatıyla ilgilidir.Gönül ise,zatî tecellî mahallidir:

Resûl eydür ey Kayyûm bunlar ʿacâyib kavim
Sır denizi kılmışsın gönlini dervişlerün

(149/7)

d. Tûr:

Hz. Mûsâ,Tanrı'nın cemâlini görmek isteğiyle Tur dağına çıkmış,burada tecellîye uğramıştır.(bkz.Mûsâ)Tur,tecellî mahallî

oluşuyla,derviş(kamil insan)in gönlüne benzetile gelmiştir. Tur için "Tûr-a Sinâ"denmesi de,Tur(dağı) ile sine (gönül)arasındaki alakanın temelini teşkil eder.Gönüle giren,aynen Hz. Mûsâ gibi,tecellîye uğrayacaktır.Yunus Emre'de,"tecellîye uğramak"anlamında,"Tur bulmak" deyimi de kullanılır:

Gir gönüle bulasın Tur sen-ben dimek defterin dür
Key güher er gönlündedür sanma ki ol ummândadur
(54/3)

e. Taş,Mum,Kış:

Aşkı olmayan gönül taşa,aşık gönül ise muma benzetilir.Bu benzetme unsurlarındaki sertlik(taş) ve yumuşaklık(mum) özellikleri,insanın "merhamet" sıfatıyla da alakalıdır.Aşk,nefislere bir rahmettir.Bu rahmetle Allah'a ulaşılır.Taş gönüller-kendilerine ve eşya âlemine karşı "kararmış,sarp-katı kışa benzerler:

İşidüñ iy yârenler 'ışk bir güneşe beñzer
'Işkı olmayan gönül meseli taşa beñzer

'Işkı var gönül yanar yumşanur muma döner
Taş gönüller kararmış sarp katı kışa beñzer
(66/1-3)

f.Leylâ,Garîb,Kılavuz,Kul,İhtiyar,Derviş:

Aşk,Mecnun'a benzetilince(Bkz.)Leylâ da gönül olur.Âşık, sevdiğinde yok olmak ister.Sevgilinin gönlüne giren âşık,onda fena bulacaktır.Leylâ,mürşid için bir timsâldir.Yunus Emre,aşk için de "kadeh" istiaresini(mecazını) kullanır:

Mecnûn kadehin aldum leylî gönline taldum
Çün Hakk'ı 'ıyân bildüm andan sıñura geldüm
(178/11)

Gönül dostu görmezse,garîptir;kimsesizdir:

Şu gönlüm garîb idi cigerüm kebâb idi
Görklü yüzüni gördüm içim taşum bezendi
(400/4)

Gönül bir kılavuz(mürşid)a benzetilir(160/7),Hak aşkına düşer, esrük(sarhoş)olur.(318/3)Maşûka karşısında kul olup baş eğer. Gönlün kula benzetildiği beyitte ma'şuk da sultan olacaktır. (205/5)Aşk,çekilmesi ve yaşanması zor bir derttir.Gönül,aşk derdini çeke çeke beli bükülmüş bir "ihtiyâr" olmuştur:

Miskîn gönlün ʿışk elinden iki büküldi vücûdı
Tevbe kapusından sundum ana imân tayağını
(376/6)

Yunus,tevazuu anlatırken "gönlü derviş eylemek" deyimini kullanır.Mütevazi gönüller,dost ile "biliş" olur(167/2).Gönlünü derviş eyleyen kişi -tevazu ve manevî makam alameti olan- hırkaya muhtaç değildir:

Dervîşlik didükleri hırkayıla tâc degül
Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtac degül
(162/1)

g. Başlu(yaralı),Sayrı,Şikeste(Sınuk):

Aşk oku,gönlü yaralamıştır.(378/10)Yaralı (başlı) gönlün merhemi sevgili(mürşid)dir:

Ölmeklik dirlik ola ölümsüz dirlik bula
Başlu gönül oñula merhemi sen olasın
(261/2)

YunussEmre "din yolunda gönül sayrı" der.(267/4)Gönülde hakikî iman oluşuncaya kadar âşık çok elem çekmiştir.Gönül bu sebeple hastadır.Gönlün şikeste(kırık) veya sınuk(kırık) olması ise,yârden ayrı düşmesiyle alakalıdır.(392/3)

Ben garîbün hatırını sormaġa geldi şol sanem
Düzdi göñül sınuġını hâtır ziyâret eyledi
(392/4)

Esasen gönlün yaralı,hasta,sınuk vs. oluşu,âşıkın psikolojik halleriyle ilgilidir.

h. Sarây,Taht,Sultân:

Gönül,oniki hücreli yedi dervaze(pencere)li,iki dilberli bir saraydır.İçinde şah oturur.Fakat gönül paslı olursa,içindeki sultan görülmez.Gönlün saraya benzetilmesi,sevilenin saraya layık olmasındandır.(250/3-4)Gönül,Çalab'ın tahtıdır.Sultan burada oturup "Kaf'tan Kaf'a" hükmeder.Gönlün saraya ve tahta benzetilmesi,sevilenin pâdişâh olarak düşünülmesindendir:

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bakdı
İki cihân bend-bahtı kim göñül yıkarısa
(299/5)

Gönül oturur tahta hükmider Kaf'dan Kaf'a
Nefis durmış ırakda meyli ʿişret içinde
(295/3)

Yukarıdaki beyitte,gönül,doğrudan sevgili anlamında kullanılmaktadır.Bir beyitte de,gönlün doğrudan sultâna benzetildiğini görüyoruz.(295/3)

ı.Mülk,Kal'a,Seyrengah:

Gönül,sultanın tasarrufunda bulunan bir mülktür.Gönül mülkünü temizlemek için içinde bulunan suretleri(kesreti) temizlemek yetmez.Rahmet suyuna da ihtiyac vardır.Bu motifte,rahmetle su;gönülle rahmet arasında da güzel bir münasebet kurulmuştur:

Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz
Akar rahmet suyı çağlar gönül kirin yuyan gelsün
(230/5)

Gönül mülkü dost tarafından yağmalanmıştır.Yağmalanan mülkte, tahribat,yangın ve sıkıntı meydana gelmiştir.Gönül mülkü için bu tahribat, aşk derdinden başka bir şey değildir.(286/2)

Bir beyitte gönül,cân şehri içinde bulunan bir kal'aya benzetilir.Bu kal'anın etrafı,"nefs askerleri" tarafından korunur. Dost,can şehrini yağmalayıp,gönül kal'asını ele geçirir:

Dostdan yaña giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yağmalar cân şehrini alur gönül kalʿasını
(348/5)

Âşıkın gezip dolaştığı yer,"gönül seyrengehi"dir.Onun bu seyrengehte bir dem dolaşması,"Mi'râc"ıdır.(146/5)

i. Ev,Dükkân,Hücre,Virâne,Hazîne,Şehr (Şâr):

Gönül bir ev gibi imâr edilir.Her evin bir sahibi olduğu gibi gönül evinin de sahibi vardır.Gönül ev sahibini(Tanrı'yı)bilmek zorundadır.(57/3)Bir beyitte,âşıkın gönlü,bacası tüten ve şûleleri görülen bir ev gibi resmedilmektedir.Burada,yerleşik hayata ait ev gibi bir unsurun ele alınması ayrıca dikkate değer:

Virgil su'âle cevâb tutalum olsun sevâb
Şuʿle kime gösterür ʿışk evinün bacası
(351/2)

Gönül evi aşk çerileri tarafından yağmalanmış,istilâ edilmiş-

tir.Aşk,çeri(asker)nin memleketteki düşmanları temizlediği gibi,gönülden mâsivâyı temizleyecektir:

'Işkuñ çeri saldı benüm gönlüm evi iklîmine
'Cânumı esîr eyledün n'ider bana yagı Ṭatar
(78/3)

Yaşadığımız evi nasıl temiz tutuyorsak,dostun evi olan gönlü de öyle temiz tutmalıyız.Gönlün temizliği,masivâdan arındırmakla mümkündür.Âşıkın gönlünü rahmet suyu temizler(376/3,230/5):

Yunus ko yalan da'vîyi gel arıta ko sîvâyı
Gönlün evini kız eyle dost gelicek ḳondurmaga
(329/7)

Gönlün eve benzetildiği bir diğer beyitte vahdet anlayışı şöyle dile getirilir:

Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm
(179/2)

Beyitlerde gönül, dükkana da benzetilmektedir.Bu benzetmenin gerisinde daima bir ârif unsuru görülmektedir.İlahî bilgi(Marifetullah)ârifin gönlünde tecellî etmiş,dolayısıyla irfan, ariflerin gönlünden neşr edilmiştir.Dükkan,halkın ihtiyacı olan mal ve eşyanın satıldığı bir yerdir.Bunun gibi,ledünnî bilgi de,ariflerin gönlünden ifşa edilir.Bu benzerlik sebebi ile gönül dükkan münasebeti sıkça ele alınır:

Ya ben anca kaçan olam anun buyruġın buyuram
Ol geldi gönlüme toldı ben ana bir dükkân oldum
(176/4)

Erenlerün gönlinde ol sultân dükkân açdı
Niçe bizüm gibiler anda konuban göçdi
(391/1)

Gönül dükkânı,nefsi temizlemekle açılır.Kibir ve kin,bu dükkânın kilididir.Bu kilidi kırıp açmak gerekir:

Ol dükkân açılmadugı ḳokusı ṣaçılmadugı
Sırrınun açılmadugı kilidi kibr ü kînimiş
(121/7)

Gönül,dâr ve ḳaranlık bir hücredir.Bu karanlık mekân,Tañrı'nın nûru ile aydınlanır ve genişler:

Anuñ nûrı karanuyı sürer gönül hücresinden
Pes karanulık nûrıla bir hücreye nite sığar
(77/3)

Âşıkın gönlü,sevgiliden ayrı düşünce;kimsesiz ve harap bir virâneye benzer.Dost tevellî edince bu virane nûr dolar,hayat bulur.Virânelerde hazine olması sebebiyle gönül,bir beyitte viraneye benzetilir:

Ḳanda bulam isteyüben iy gönül seni kandasın
Kanda vîrân varısa va'llahi gönül andasın
(278/1)

Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nur toldı cihanum yagma olsun
(271/5)

Gönül,mahiyeti bilinmeyen ve pahası biçilmeyen bir hazîneye benzetilir.Aşk,bu hazinenin bekçisidir.Aşk erinin gönlü,pâdişah(Tanrı)ın hazinesiyle doludur.Burada hazine "ilâhî bilgi" karşılığında bir mecâzdır:

ʿIşḳ erinüñ gönli dolu pâdişâhun haznesidür
ʿIşḳsuz âdem ne añlasun şerîʿatuñ maʿnâsıdur
(59/1)

İşbu vücûd bir ḳal'adur ʿaḳıl içinde sultânı
İşbu gönül bir hazînedür ʿışḳ ṭutmış bekler anı
(512/1)

"Gönlümüz oldı ulu şâr o şâr gibi ya kanda var "(222/4)diyen Yunus,daha pek çok beytinde,gönlünü mamur ve bayındır bir şenire benzetir.Gönül,İlahî bir makamdır.(194/6)Gönül şehrinden ayrılmamak gerekir.Bu şehir,aşk ile abâd olur.Aşkı olmayanın gönlü virâneye benzer.(386/5)Dil şehrini gayrıdan arıtıp temizlemek gerekir.(365/3)

Gönlümüz oldı ulu şâr o şâr gibi ya ḳanda var
Haznesinden aldum gevher dükkân yüzin bezer oldum
(222/4)

j.Bağ,Varak,Kitâp,Levh:

Sûreti virân olanın gönlü bağa(bağçeye) benzer.Bağ,ferahlatıcı,yeşil,sulak ve meyve yetiştirilen bir yer oluşu ile gönül için bir benzetme unsurudur. .Bağ,bu özellikleriyle Cennet için de benzetme unsuru olmuştur.Hatta,Cennet-bağ münasebetini

dile getiren hadîsler de mevcuttur.(385) Yunus,"gönül bağı cinân ola" diyerek,hadislerde işaret edilen manâyâ da uygun fikirler ortaya koymaktadır. Yunus'a göre,sûreti viran olan(fenafillah ehli) kişinin gönül bağı,Cennet olur:

Çün sûretün vîran ola gönlün bağı Cinân ola
Cânun genci vîrân ola çünki bu genc vîrândadur
(54/7)

Gönül,Allah'ın gizli sırlarının yazılı olduğu gizli bir varaktır.Âşık,bu varaktan okuyup sırrını halka ifşa eder:

Bir dem gönüle kayakdum ol gizlü varâka bakdum
Uş sırrumı halka çakdum bir pâyânsuz ʿummânımış
(121/4)

Aşk,kitaba;gönül de saf ve düzgün bir levhe benzetilir.Aşk kitabının suresi gönüllerde yazılıdır.Âşık,ezel bezminde yazılan levhini bu dünyada okuyan kişidir:

ʿÂlimler kitâb düzer karayı aka yazar
Gönüllerde yazılur bu kitâbun sûresi
(378/7)

Evvel gönül levhinde Hak yazmışıdı çün bir varak
Bu şimdi okınan sebâk ezel-i azâldan gelür
(42/6)

ʿAkıl gönül levhine bakar.Söz,âşıkın diline bu levhten akar.(42/6)Bu fikirden anlaşılacağı gibi,insana ait bütün mücerret kuvveler (cân,his,akıl,hayâl)gönül merkezine bağlıdır.

k. Kara(Renk),Cemaʿat,Eğlence:

Gönül nefsî(şeytânî) düşünce ve tavırlarla kararmıştır, Âşık,gönlünü bu düşüncelerden kurtarıp "dervîş" olmak ister.

Nefs yolından geçemezin ʿışk şarâbın içemezin
Gönlüm kara açamazın derviş olubilsem dervîş
(123/2)

Gönül,mücerret kavramları kendinde toplayan bir merkez olduğu için "cemaʿat mukabili de kullanılır.Tasavvufî manâda cemâat, İlahî sıfatlardır:

---

(385) Meselâ bir hadîste,"Eğer Cennet bağçelerine uğrarsanız meyvelerinden yeyiniz."denmektedir.Tasavvufî yorumu için bkz. Niyâzî-i Mısrî,İrfan Sofraları,Ank.1971,s.81

ʿIşḳ imâmdur bize gönül cemaʿat
Ḳıblemüz dost yüzi dâimdür ṣalât

(20/1)

Yunus Emre,bir beytinde "gönül eğlencesi" terkibini zikretmektedir.Âşıkın "gönlünün eğlencesi" mürşid-i kâmildir:

İy gönlümüñ eglencesi eyit bana neyleyeyin
ʿIşḳundan oldum avare derdüm kime söyleyeyin

(283/1)

1. Hayrân,Rûşen,Perişân,Derde esîr,Dermânde,Âbid,Zâhid,Âsi,Mûtî,Şâdi,Giryân,Kış,Zemheri,Bostân,Katre,Câhil,Câlinus,Lokman,Dîv,Perî,Sultân-ı İns ü Cinn,Gedâ,Faġfûr,Haḳân,Günahkâr, Rıdvân,Ruhbân,Mûsâ,Firavn,Hâmân,İsa,Gümrâh,Cebrail,Divân,Kur'ân

Bu kelime ve mefhumlar,gönül bahsinde,birer benzetme unsuru olmaktan ziyade manevî birer hal ve mertebe şeklinde değerlendirilmektedir.

Âşıkın gönlü,sülûk esnasında ve bilhassa "telvîn" makamında,her sıfata iner ve çıkar,her şekilde görünebilir.Bilindiği üzere Mutlak zat'ın bütün özellikleri "Celâl" ve "Cemâl" sıfatlarında toplanmıştır.Gönül zatî tecellî mahallî oluşuyla,Celalî ve Cemâlî sıfatlara bağlı tecellîlerin de (hayır-şer,iyi-kötü, manî-mûtiʿ vb.) kaynağı olmuş olur.Sülûk göran şahıs işte,bu tecellîlere-ikiliklere- tenezzül edebilir.Gönlün yukarıdaki sıraladığımız sıfatlarında,teşbihten ziyade manevî bir hal söz konusudur.Bütün bu fikirler şu şiirde ele alınıp işlenmektedir:

Ḥaḳ bir gönül virdi bana hâ dimedin hayrân olur
Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur

Bir dem ṣanasın ḳış gibi şol zemheri olmış gibi
Bir dem beşâretden ṭoġar hoş bağıla bostân olur

Bir dem gelür söyleyemez bir sözi şerh eyleyemez
Bir dem dilinden dürr döker dertlülere dermân olur

Bir dem çıkar ʿArş üzere bir dem iner tahte's-serâ
Bir dem sanasın ḳaṭredür bir dem ṭaşar ʿummân olur

Bir dem cehâletdekalur hiç nesneyi bilmez olur
Bir dem ṭalar hikmetlere Câlinûs u Lokmân olur

Bir dem dîv olur ya perî vîrâneler olur yiri
Bir uçar Belkîs'ıla sultan-ı ins ü cinn olur

Bir dem görür olmış gedâ yalın tene geymiş abâ
Bir dem ganî himmetile fagfûr u hem ḥaḳan olur

Bir dem gelür 'âsî olur Ḥaḳ zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem îmân olur

Bir dem günâhın fikr ider ṭos-ṭoğru ṭamuya gider
Bir dem görür Ḥaḳ rahmetin uçmaklara Rıdvân olur

Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncil okur ruhbân olur

Bir dem gelür Mûsâ olur yüz bin münâcatlar kılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hamân olur

Bir dem gelür ʿİsâ gibi ölmişleri diri kılur
Bir dem gelür gümrâhleyin yolunda sergerdân olur

Bir dem döner Cebrâil'e raḥmet saçar her mahfile
Bir dem gelür gümrâh olur miskîn Yunus hayrân olur
(49/1-13)

9. ʿAşk:

Gelün ṭañşuk idelüm işi kolay tutalum
Sevelüm sevilelüm dünya kimseye kalmaz
(103/5)

Yunus Emre,bir aşk ahlakçısıdır. O'nun divânı incelendiği zaman en fazla "aşk" mefhumunun yer aldığı görülecektir.Beyitlerde aşk,"sevü,mihr,sevgi,muhabbet" gibi kelimelerle de işlenmektedir.

Aşk,aşık-maşûk ikiliğini birliğe dönüştüren;âşıkın nefsini

hakikî varlık olan Hakk'ın varlığında ifnâ eden bir kuvvettir. Bu kuvvet,erdirici ve oldurucu biricik vâsıtadır.

Mutlak varlığın bizatihi kendi varlığında var olan "aşk" yaratıcı gücün eşya âleminde zuhuruyla beraber,kendisini göstermiştir.

Çalab'uñ dünyasında yüz bin dürlü sevgü var
Kabûl it kendözüne gör kangısı lâyıkdur
(86/2)

diyen Yunus,yaratıcı sevginin sayısız olduğunu ve nefislerin "layık" oldukları sevgiyle yaratıldıklarını belirtir.

Şâir,mecazî aşklarla İlahî aşkın kaynağını Rahmanî ve Şeytanî(rûhî ve nefsî)neş'elere bağlamaktadır.(86/3)Bir de hiç aşkı bilmeyenler vardır.Yunus bu kişiler için "hayvan" sıfatını kullanır:

ʿIşksuzlara virme ögüt ögüdünden alur degül
ʿIşksuz âdem hayvân olur hayvân ögüt bilür degül
(157/1)

Beyitlerde kişiler,aşkı idrâk edişlerine göre."aşk düzen,aşk bozan(386),esrük gezen" üç ayrı tavırda ele alınır.(47/2) İlahî aşkâa serhoş olanlar tabiî ki, övülmektedir.

Mutlak varlığa inananlar,âşık olup onda yok olanlar,özlerini "nur"a dönüştürmüş insanlardır.(280/5)Hakiki aşık,aşk ile beka bulmuştur.(32/5)

Bilindiği üzere,tasavvuf sâliki dört makam yaşayarak,şeri'at,tarikat,marifet ve hakikat mertebelerinden geçecektir.İlahî aşk bu mertebelerin tamamlanmasını sağlar.Aşk,yaratıcı kuvvet manâsına ele alındığında hakikat makamında tecellî eden bir mefhum olmaktadır:

Evvel kapu şerîʿat geçse andan ṭarîḳat
Gönül evi maʿrifet ʿışḳ ḥaḳiḳat içinde (295/5)

---

(386) Aşk bozanlar,mecazî aşka düşenlerdir.Bir beyitte bu grup,

Kimi avrat oğlan sever kimi mülk hânumân sever
Kim sermâye dükkân sever bu dünya hâlden hâledür
(59/3)

şeklinde işlenir.

Aşk,saliki vecde hazırlar.Vecde ulaşmak için kalbte şiddetli bir sevgiye ihtiyaç vardır.Bu sevgi salikte evvelâ mürşide,peygambere ve bilahare Mutlak varlığa karşı tedricen gelişir.Yunus Emre'de aşk safhalarıyla alakalı pek çok örnek vardır.Şu beyitler bunlardandır:

ʿIşḳ sulṭânı Ṭapduḳ durur Yūnus gedā bu ḳapuda
Gedālara lutf eylemek hem kâidedür sulṭāna
(294/9)

ʿIşḳuñ ile ʿâşıḳlar yansun yâ Resûlullâh
İçüp ʿışḳuñ şarābın ḳansun ya Resûlullâh
(344/5)

ʿIşḳun ezelî şâhum yoḳlukda ḳomış varı
Bu remzî duyan ʿâşıḳ yoḳlugı şikâr itsün
(232/3)

ʿIşḳuna düşenlerün yüregi yanar olur
Kendüyi sāña viren dükeli işden geçer
(70/2)

Divân'da,İlahî aşkın mahiyetiyle ilgili şu fikirler ortaya konmaktadır:

Aşk,yer ve gök yaratılmadan,ezelden de kadîm olan herşeyin ilk kaynağı ve yaratılış sebebi bir cevherdir:

Evvel yir-gök yoġıdı varıdı ʿışḳ bünyâdı
ʿIşḳ ezelden kadîmdür ʿışḳ getürdi ne varın
(254/3)

Âşıkın cânına ʿaşk koyan yüce Sübhân'dır.(121/1)Aşk makâmı ʿâlîdir.Aşk sözünü söyleyen dil,kudret dilidir.(25/1)İnsanı ölümsüzleştiren güç,bâtınındaki aşktır.(214/9)Aşk haberi şîrîndir.(254/1)İnsana verilen en mukaddes sırdır.Aşk sırrını bilen emanet ehli,bu sırrı korumakla yükümlüdür:

Emanetdür ṣaḳınġıl ʿışḳ haberini zinhâr
Oturup değme yirde söyleme ʿışḳuñ sözin
(254/6)

Yunus Emre,aşk yerine "sevü" kelimesini de kullanır.O'na göre,insân bu dünyaya daʿvaya(iddiaya,cedele,gavgaya) gelmemiştir. İnsan "sevme"ye gelmiştir.Tanrı gönüllerdedir.Seven ve gönüller yapan Allah'a ulaşır:

Ben gelmedüm daʿvî içün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaġa geldüm
(179/2)

Aşk,dağları zerre zerre eritir,denizleriʿummān eder.(245/4) Kaynatır,cuşa getirir.Hayatın hâsılıdır;ölmüşleri diri kılar. (374/10)Kocalar(ihtiyarlar) aşk ile yiğitleşir.(318/8)Aşkın zaman ve mekan üstü olduğunu idrak edemeyenler,Yunus'a "Çün kocalduñ ʿışḳı ḳoġıl" derler.Halbuki,aşka rüzgâr uğramaz,aşkın ayı ve yılı olmaz:

Niçeler eydür Yûnus'a çün ḳocalduñ ʿışḳı ḳoġıl
Rûzigâr uġramaz ʿışḳa ʿışḳun ne ay u yılı var
(32/7)

İlahî aşk benliği yok eder.(269/1)Dünya izzetini sevenler,aşktan haber veremezler.(2/5)Aşk ile bilişenler,hassü'l-hastan olurlar. (4/4)Dost aşkına ulaşanlara dünyâ-ahiret bir olur.(7/8)Gönül şehrine girip seyredenler "cân içinde iz" bulurlar.(333/4)Canında aşk eseri bulunanlara gönül vermek gerekir.(27/1)Hakikate erenlerin canları ne bahtlıdır ki,onlar hep muhabbet içindedirler.(295/12)Ceng,şeştâ ve rebâb,âşıkları aşka getirir.(47/6)Aşk bir belâ ve afettir;aşıkı hâlden hale döndürür.(68/4)Erenler mahfilinde aşk ile cûşa gelinir. (367/8)Âşıkın aşkı Hak'tandır.(367/13).Aşk ile didar teferrüc edilir.(303/6)

Aşk anadan doğmamış,kimseye kul olmamıştır.Hükmü,cümle bilişi ve yadı esir kılar.(371/4)Aşkın nihayeti ve gayeti yoktur.(45/9)Mekanı da bilinmez.Aşkın mekansızlığı ve sınırsızlığı,"pâyânsız aşk"terkibiyle dile getirilir.

Hakikatte, her kişinin cânı aşktır.(90/1)Aşk,canda zâhir veyâ pinhandır.(90/1)Bu âlem,insan-ı kamil(Yunus)in aşkıyla kaimdir.Devran,bu aşk ile devreder.(332/8)Aşk,canlara durak,yeregöğe direktir.(360/8)Âlem,aşk şevkıyla dolmuştur.Aşıkların yaratılışları da bu şavktandır.Bütün varlık,aşk ile hayat bulmuştur:

ʿIşḳ şevkından ʿâlem ṭoldı bu ʿâşıḳlar andan geldi
ʿIşksuz biten çiçek soldı ʿışḳıladur dirlik hoşı
(360/4)

Aşk niceye sele vermiş,göz yaşlarına boğmuştur.(390/2)Aşk cefasıyla ağlayan kişinin göz yaşları pınarla mukayese edilemez:

ʿIşkuñuñ cefâsından dünin günin ağlaram
Akan bıñar ne misâl gözden inen yaşlara
(330/4)

İlahî aşktan gayrı sevgiler "yok sevdâ"diye nitelenmektedir. Aşksız geçen ömrüne hayıflanan şâir,"Şimdiye değin ömrüm geçmiş yok sevdayıla"(338/4) demektedir.İçi dışı murdar olanlarda ve gönül gözü uyuyanlarda "aşk" yoktur.(347/1)Allah,ayne'l-yakîn(bkz.) görülmek isteniyorsa,"bu sevüden taşra durmamak" gerekir.(259/7)Aşk,doğru yola(tarikate) gelenlerde karar kılacaktır.(347/6)Aşıkın ibadeti,duası,selâmı zikri,tesbih ve namazı aşk tarafından yağmalanmıştır.(364/5)Aşk,aşıkı söyletir.(289/9)Niçe sultanlar sevgi ile zebûn olmuşlardır.(92/6)Derviş-ler,aşk ile,delilik yapabilirler.Bunun iç yüzünü bilmeyenler, dervişlere güleceklerdir:

Dervîş olan kişiler deli olagan olur
ʿIşk neydügin bilmeyen ana gülegen olur
(96/1)

ʿAşk,türlü cefâlara verilen adtır.Bu cefalara katlanan kişi,dosta halvet ermiştir:

Dürlü dürlü cefanun adını ʿışk virmişler
Bu cefâya katlanan dosta halvet irmişler
(68/1)

Aşka yoldaş olanların işleri kolaylaşır.Maksat ele girince,dost iline sefer olur.(93/6)Aşk Allah'tandır.Bunun şuurunda olan Yunus,"Yunus sen anı sanma bu ʿışk sâña sendendür"(71/12) demektedir.İnsan başına gelen en güzel,en yeğrek şeydir aşk!(73/9) Yola aşk ile gelen dosta ulaşır.(79/4)

Aşıklar ortasında sofılık satan(zahid)lar,aşka riyâ katarlar.Halbuki aşk,ihlâs ister.(57/1)Âşk eteğine tutunanlar,vuslata layık olurlar.Aşkın yeri gönüldür.(334/1)Gönüldeki kötü fikirler,mekr ve hileler;dünya ve ahiret arzusu, aşk ile giderilir.(348/3)Gönül aşktan usanmaz.(113/2)Aşk tahammül ister.(85/5) Çalap aşkı âşıkın bağrını baş,sırrını faş eyler.(362/1)Gönüldeki "teşviş" aşk ile yok olur.(343/4)Aşksızlara aşk haberini (vahdet sırrını) vermek doğru değildir.(254/2)Gönlü aşk ile göyneyen(için için yanan) âşık,dosttan gizli haberler verir.(243/9)

Gerçek âşık,aşk nefesini(Ene'l-Hakk'ı)dilinden düşürmez.(182/7)Din,millet ve mezhep kaygusundan geçer,kendisini yoğa sayar.(236/1)Dervişliğe aşk ile gelinir.(237/1)Sultan'a aşk ile erişilir.Dört kitabın manâsı,aşk ile çözülür.(124/9)

Allah,aşkını,"benim" dediğine verir.O'nun varlığı,bir zerre aşkı olanda tecellî etmiştir.(65/6)Ezelde aşk sunan Allah'tır.Yunus,"adı henüz Yunus değilken aşk sunan(Allah)da mevcuttur.Bu sebeple dünyaya geldiğinde de "âşık" olmuştur.(169/11)

Aşk,insanı Allah'a ulaştırır.(257/7)Aşksız âdem hayvandır.Hayvan öğüt bilmez.(157/1)Aşka münkir ademi bu meydandan(erenler meclisinden) sürerler.(68/5)Aşk,aşıkın sermayesi(can)ni almıştır.(266/2)Dilini lâl,kanını helâl etmiştir.(390/5)

Dil ile "aşk" demek kolay,aşık olmak zordur;"Işk dilde genez olur 'ışk bilici az olur"(331/3) mısraı,dil ariflerini tenkit eder.Mescitte,medresede namaz kılıp ilim tahsil etmek,cemaatle namaz kılmak,hülasa ibadetleri yerine getirmek,bir "aşk şükranesi"dir.(307/5)İlahî aşk,canı alıp farktan geçirir:

Alaldan cânumı ʿışk-ı İlâhî
Benem Mecnûn gibi avâre karşu

(289/4)

Aşk,yüz bin İsâ ile Mûsâ'yı sergerdân gezdirir.(401/3)İbrahim'e, Nemrûd'un âteşini gülistân eyleyen de aşktır.(386/6)Süleymân Peygamber ve Belkîs,bir zaman aşka düştüler ve bu aşka dermân bulamadılar.(bkz. Süleyman)

Aşk denilince,Mecnun ile Leylâ adlarını hatırlamamak mümkün değildir.İlâhî aşkın timsali olmuş bu iki kahraman,Yunus'un eserinde bir hayli anılmıştır.Onların aşkı,bu halka acaip gelmektedir:

Leylîyle Mecnûn işi ʿaceb gelür bu halka"(398/9)

mısraı,aşktan anlamayan halkın tavrını ortaya koyar.Şair bir beytinde,"aşk haberini duyanların kimisinin Leylî,kimisinin Mecnun ve Ferhad olduğunu söyler.(118/12)

Aşk,tarifi olmayan şeydir.Mansur(bkz.) gibi bir aşk şehidi, aşkı,başını vererek tarif etmiştir.Bir beyitte,tecridî bir üslupla,"aşk eli" terkibiyle aşk,bir fail;İlahî bir kuvvet veya cellâd gibi düşünülmektedir:

Zihî Mansûr ki maʿşûḳ yolında
Başı berdâr olupdur ʿışḳ elinden

(245/6)

Yukarıdaki beyitten anlaşılacağı gibi,Mansur'a benzeyen âşıkların başları,maşûk yolunda aşk eliyle berdâr olur.Her âşık, aşk yolunun bir Mansûr'udur.Ve yine aşk,İbrahim Edhem gibi bir Sultan'ın tacını ve tahtını bıraktırmış,yerini külhân ettirmiştir.(245/5)Abdürrezzak(Şeyh San'an) da aşk yüzünden din değiştirmiştir.(398/9)

Yunus Emre,eserinde,aşk ile ilgili pek çok deyim kullanmaktadır.Bunlardan,"aşk demini oynamak",Ezel bezmi'nde,ruhların vahdet zevkini tattığı hâli ifade eden bir deyim olmaktadır. (243/7)"Aşktan bir elif okumak",vahdet sırrına vukufiyeti(3/1), "Aşk mezhebi",Hak mezhebini veya birlik meşrebini ifade eden deyimlerdir.(Bkz.Din veya Mezheb)

Din tamam olunca muhabbet doğar:

Kimsene dînine hilâf dimezüz
Dîn tamam olıcak ṭoğar maḥabbet

(20/7)

"Aşk bâzârı",erenler meclisi demektir.(93/3)Âh etmek,aşk alâmetidir.(93/1)Aşk âlemi,manâ âlemi anlamında kullanılan bir deyimdir.Yunus,sözlerini nefsinden değil, aşk âleminden söyler. (248/12)"Cübbe vü hırka taht u tâc,bular virürler ʿışḳa bac" (130/5) mısraında zikredilen "aşka bac vermek" deyimi ise,aşka esîr olmak(aşka bağlanmak) yerine kullanılmıştır.Diğer bazı deyimler de aşağıya alınmıştır:

"Aşk içinde ölmek,aşk bazarına girmek,âh ile zar içinde olmak,aşka yoldaş olmak,aşk eteğini tutmak,aşka yanmak,aşkta kül olmak,aşk ile yâr olmak,aşka sataşmak,aşka erişmek,aşk ile barışmak,aşka müşteri olmak,aşka mesel bağlamak,aşk ile pişmek,aşka döymek,aşktan terbiye yemek,aşk ile salavat vermek,aşk elinden taşmak,aşkı başdan aşmak,aşk ile göynemek,aşk demini oynamak, aşk divanı,aşk evine girmek,aşk davası kılmak,nasibini aşka aldırmak,aşk cefası çekmek,aşktan sebak okumak,aşk oduna düşmek, aşkdan eser duymak,başı gavgaya vermek,aşk nefesi vurmak,aşk artırmak,aşka boyun vermek,aşk zencirine kızmak,sevüden taşra durmak,aşkın burcundan uçmak,aşka el urmak,gönülde aşk bitmek ..."

Beyitlerde aşk ile alakalı mecazî bazı ifade kalıpları da söz konusu edilmektedir.Elest bezmi için kullanılan "aşk ili",âşık için kullanılan "aşk eri",mürşid için kullanılan "aşk gözgüsü" bu ifade kalıplarından birkaçıdır.

Yunus,aşkın ve âşıkların bazı hallerini şu müşahedeler dairesinde ele al_ maktadır.Bunlardan birincisi "aşksızların hali",ikincisi "âşıkın hali",üçüncüsü de "aşkın neticesi "dir.

Aşıkın sözü aşksızlara kaya yankısı gibi gelir.Aşksızlar, yaban(kesret)dadırlar:

ʿIşḳsuzlara benüm sözüm benzer ḳaya yankusına
Bir zerre ʿışḳı olmayan bellü bilüñ yabandadur
(65/3)

Âşık,aşk hâlinde "söylemek" zorundadır.Aşk söyletir,dert ağlatır dedikleri bu hâldir:

Sözüm ay gün için degül sevenlere bir söz yiter
Sevdügüm söylemezisem sevmek derdi beni boġar
(77/6)

Âşık,aşk yolundan gider,ma'şûk burcunda biter.(Bu hal,aşkın kemal hali,âşıkın sükûnet bulduğu makamdır:

Yunus ölürse ne gam ʿışḳ içinde ḳardaşlar
ʿIşḳ yolına uyaġan maʿşûk burcunda biter
(26/10)

Divan'da,doğrudan "ışk"ı anlatan veya bu kavramın redif olarak tercih edildiği müstakil şiirler de bulunmaktadır.Bunlardan birisi,şu matla ile başlamaktadır:

Hakîkat her vücûdun cânı ʿışḳdur
Ne cân kim cân içinde cânı ʿışḳdur
(90/1)

Bir başka örnek,şu matla beytiyle başlamaktadır:

Gönlüm düşdi bir sevdâya gel gör beni ʿışḳ neyledi
Başumı virdüm gavġaya gel gör beni ʿışḳ neyledi
(404/1)

Aşk İle İlgili Benzetmeler:

a. Ev,Bâzâr,Bağ,Külhân,Meydân,Şehir,İl,Burc:

Taşraya kapalı olan ev,huzur ve saadet bulduğumuz bir mekân dır.Bu yönüyle aşk için bir benzetme unsurudur.Aşk evi,mecazî bir terkip olup,gönül anlamındadır.Aşk evine girenler,

Tanrı'dan başka hiç bir şeye meyledip vefa göstermezler:

ʿIşk da'vîsi kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ
ʿIşk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ
(2/1)

Virgil su'âle cevâb tutalum olsun sevâb
Şu'le kime gösterür ʿışk evinün bacası
(351/3)

Bâzâr,alış-veriş mahallîdir.Aşk bazarı,âşıkın canını satıp canan satın aldığı yer,yani erenler meclisidir:

ʿIşk bâzârıdur bu cânlar satılur
Sataram cânumı hiç kimse almaz
(113/5)

Bağda,türlü yemişler ve çiçekler hasıl olur.Aşkın da,tıpkı bir bağ gibi,nimetleri vardır.Özellikle bu yemişler, vecd ile elde edilen ilahî bilgilerdir:

Çü girdüm ʿışkuñ bağına bakdum şoluma şaguma
Dürlü yemişlerün yiyüp güllerini yıylayayın
(283/4)

Aşkın,hamam ocağı(külhan)na benzetilmesi,aşıkın vücudunun,aşk ile yanışındandır.Külhana ne kadar fazla yakacak (odun) atılırsa,âteş ve alev o kadar fazla olacaktır.Bunun gibi,aşk ne kadar şiddetli olursa(külhandaki odunun ve alevin yaptığını yapacak)vücut o denli yanacaktır.Burada,can aşk külhanına,dolayısıyla vücud hamama benzetilmektedir.Daha açık bir ifade ile belirtmek gerekirse,hamamın suyu külhandan kaynadığı gibi,vücudu ve cânı etkileyen kuvve de,aşktır:

Cânum ʿışkun külhānıdur tartınmadın ur odını
Kamış şuyı şeker olur od bırağıcak külhāna
(204/2)

Aşk,çevgân oyunu oynanan bir er meydânıdır.Bu meydanda nefis ata,âşıkın başı topa benzetilmektedir.Çevgan,aşk oyununundan başka bir şey değildir:

Niçe bir ʿışk meydânında nafs atın segirtdürem
Ya niçe bir başumı top eyleyüp çevgân olam
(201/12)

Aşkın mücerret sonsuzluğu da,aşk-meydan ilişkisiyle verilmektedir.Bu ilişkide,meydanın geniş bir mekan olması,vech-i şebehi teşkil eder.(230/3)

Aşkın şehire benzetilmesi,şehir unsurunun imaretiyle alakalıdır.Aşk şehri,bayındır ve mamurdur.Şehir,ledünnî manâda,"ahadiyyet" mertebesine işarettir.(387)

Bundan ʿışkuñ şehrine üç yüz deniz geçerler
Üç yüz deniz geçüben yidi ʿamu bulasın
(242/4)

Yunus'un "aşk ili" ifadesiyle kastettiği manâ da,tıpkı şehir benzetmesi gibi,"ezel bezmi"ne veya sûfînin ahadiyyet makamınä işarettir.(252/4):

ʿIşk ilinün haberin disem işide misin
Yoldaş olup bu yola sen bile gide misin
(252/1)

Aşkın burca benzetildiği beyitlerde,burcun yüksekliği,teşbih yönünü oluşturur.Burcun,tabiye,palanka,kule,kale duvarının yüksek çıkıntıları manâlarından başka,güneş etrafındaki on iki takım yıldızlarını ifade eden manâsı da vardır.Bu iki ayrı manâ,bir beyitte tevriyeli olarak ele alınır.Aşağıdaki beyitte,"aşk burcunun kulesi" terkibi,ʿarş ve kule(kale) ile alakalıdır.

Hak turağı gönülde ayâtı var Kur'ân'da
ʿArş'dan yukarı cânda ʿışk burcınun kulesi
(378/9)

Hemen işaret edelim ki,beyitteki kulenin müşahhas yüksekliği ile arşın mücerret yüksekliği,aşkın ulviyetini anlatmak için seçilmiş iki güzel benzetme(mecaz) unsurudur.

Yıldızlar,insan tâlihiyle yakından ilgilidir.Yunus,bu münasebetle,tāliʿ kelimesi yerine "yıldız" kelimesini kullanarak,bir istiare yapmaktadır.Aşıkların yıldızı,"Muhabbet burcunda" bulunmaktadır.Yani onların talihinde 'aşık olmak" vardır:

Hiç kimsene geñiyile doştuna ʿâşık olmadı
Mahabbet burcunda komış ʿâşıklarun yılduzını (359/6)

---

(387) Bu benzetme için bkz.Min Kelimati'ş-Şeyh Yunus Emre ve Şerhü'ş-Şeyh İsmail Hakkı,Süleymaniye Ktp.Esad Efendi Bl.,Nu: 1521/2,vr.187a-b;Muhammed Nurü'l-Arabî,Şerh-i Hacı Bayram-ı Veli,(Çalab'ım Bir Şar Yaratmış Şerhi),Yazma,(Mahmut S. Bilginer Elinde)

Yunus bir beyitte,visali gerçekleştirdiğini "ışk burcundan uçmak" (165/10) terkibiyle anlatır.Bu deyim,vecd halini de dile getirmektedir.

b. Cevher,Hazîne,Ma'den:

Aşk,kıymeti cihetiyle cevhere benzetilmektedir.(254/7)Yine aşk,değerli ve gizli bir hazîne gibidir.Aşk hazinesini elde edenler,aynı zamanda korumak da zorundadırlar:

Âşıklarun hâlini ʿâşık olanlar bilür
ʿIşk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr
(26/7)

Aşk ile maden arasındaki ilgi de,aşkın kıymetli bir nesneye benzetilmesine dayanmaktadır.Aşk,paha yetirilmeyen ve bulunması zor olan bir ma'dene benzer:

Haber eylen 'âşıklara ʿışka gönül viren benem
ʿIşka baha kim yitüre ʿışk maʿdenin bulan benem
(177/1)

c. Zencîr (Selasıl),Urgan,Şem',Od:

Zencîr,birbirine geçmiş madeni halkaların meydana getirdiği uzunca bir bağdır.Eskiden,deliler çılgınlık yapmasınlar diye,zencîrle bağlanırlardı.Bu zencir,delilerin boyunlarından, ayaklarından geçirilirdi.İşte,aşkın verdiği delilik ile,delilere vurulan zencir münasebeti,aşk zencîri terkibiyle ifade edilir:

ʿIşkun zencirini üzem delü olam taga düşem
Sensin dün ü gün endişem bana seni gerek seni
(381/4)

Niçe arslan daʿvî kılur ʿışka boyun virmemege
Senüñ ʿışkun zencîrinden kızan evvel yavaş oldı
(354/8)

ʿIşkun selâsilinde zencire kim ki düşse
Azadlık istemez ol olsa vücûdı toprak
(132/6)

Âşık,İlahî sevgiyle sükûn bulmuş kişidir.O,bu sükûnetiyle, munis,yumuşak huylu(yavaş) bir koyuna benzetilir.Âşık,urgan la bağlı olan bir koyun gibi -sakin-dir.O,aşkın verdiği hu-

zurla yaşar.Aşkın urgana benzetilmesi,aşka olan bağlılık yönüyledir:

Anı seven ʿâşıḳlaruñ söylerisem sıfatını
Anuñ ʿışḳı urganında ḳoyundan da yavaş oldı
(354/7)

Yunus Emre'nin,bir beytinde,kandîl fitili için "urgan" kelimesi kullanılır.Kandîl bu örnekte "gönül" karşılığında ele alınan bir benzetme unsurudur.Kandîlin içindeki fitil görülmez. Fitil,yağla temas ederek kandilin yanmasını sağlar.Esasen göze görünmeden yanan şey, fitildir.Gönül de,fitil gibi,gizli gizli ve için için yanar:

Ol kim beni bekleridi her ḳandasam saḳlarıdı
ʿIşḳ urganı ucındaġı kandîldaġı cândayıdum
(169/3)

Şemʿ(mum),balmumu demektir.(388)Aydınlatma aracı olarak kullanılır.Âşıkın cânı,aşk ile aydınlanır.Yunus,aşk şem'i terkibiyle,doğrudan "mürşid"i kasteder.Dervişler,mürşid huzurunda şem' etrafındaki pervanelere benzerler.Mumun âteşinde yok olan pervane,mürşidin aşkıyla yok olan derviş gibidir.Görüldüğü üzere,şemʿ,aydınlatma;yanma ve yok etme özellikleriyle aşk için bir teşbih unsuru olmaktadır:

Dervîşler Hakk'uñ dostı cânlarıdur Hak mestî
ʿIşḳ şem'ini yaḳdılar pervâne olan gelsün
(239/8)

Aşk,yakıcıdır.Aşkın yakıcı hususiyeti,müşahhas bir nesne olan "od" kelimesiyle verilir.Aşk odunun yeri gönüldür.Od,bazen doğrudan aşk yerine kullanılan bir "istiare"dir.Âşık,aşk ateşiyle yanıp ḳavrulmaḳ ister.Zira ateş,yok edicidir.Aşk ateşi de,aşıkın nefsini yok edecektir.Bu motif,divanda oldukça fazla zikredilmektedir.Bir kaç örnek mısra aşağıya kaydedilmiştir:

"Benüm dirligüm çiğidi ʿışḳ odı oldı bahâne"(294/3)
"Devlet durur ol kişiye yanarısa ʿışḳ odına"(294/5)
"Âşık ol ışk odına pervâne gibi yana gör" (150/2)

---

(388) Mütercim Asım,Kamus Tercümesi,İst.1304,C.II,s.310

"ʿIşk odınun tütününden Yunus'un benzi sarara"(307/6)
"ʿIşkun aslı oddan durur sabrumıla olmaz benüm"(214/7)
"Bu mahabbet odı benüm yüregümde yana durur"(214/5)

Yunus Emre,bir kaç örnekte,âteş ve su unsurlarını,aşk ve gönül münasebetiyle söz konusu eder.Bu unsurlar,biribirlerine zıttırlar.Aşk odu,gönül deryasına düşer,sönmez!Bilakis alevlenir.(280/2,326/2):

Şahum senün ʿışkun odı düşdi gönül deryâsına
ʿAceblemen kaynayuban maʿrifetler bitdügin e
(401/2)

Aşk odu yürekteki yağı eritir.Yunus'un yürek yağı ile nefsî hevesleri kasdettiğini söyleyebiliriz:

ʿIşkum odı düşdi câna eritti yürek yagını
Kesdi hevâsetin kökin oda yandurdı bagını
(376/1)

Âteş olan yerde duman tüter.Aşk odu,âşıkın sırrını ifşa ettirir.Bu ifşa,duman karşılığında kullanılmaktadır:

'Işkun odı yüregümde yandugına 'âlem tanuk
Kanda bir od yanarısa nişanı var dütün tüter
(78/2)

Yunus bir beytinde ateş yerine "kızgın" kelimesini zikreder.Bu kelime de,aşk için bir benzetme unsuru olmaktadır:

Yunus'a bu 'ışk kızgını komaz dilini tutmaga
ʿÂşıkla ma'şuk razını dürüst diyemeye lisan
(259/8)

Şunu da belirtelim ki,yukarıda anlatmaya çalıştığımız aşk-od münasebetinde,hiç bir zaman âteş kelimesi geçmemektedir.Bu husus,Yunus'un dil hassasıyetini gösteren mühim bir örnektir.

ç. Deniz,Ummân(Bahr),Mevc,Su,Yağmur:

Deniz,sınırsız oluşu,içinde bulunan varlıkları kapsaması, derinliği ve genişliğiyle, aşkla alakalı bir benzetme unsuru olmaktadır.Denizde bulunan kıymetli gevherler,aşk ve vecd ile hasıl olacak olan nimetlerdir;âşık,aşk denizine dalmış bir dalgıç(yüzgeç) olduğu halde,"yüz bin gevherden fârig"dir.(264/9) Aşk denizine dalan kişiye,gemi hacet değildir.(402/1)Zirâ,âşık bu denizde gark olmak ister.(213/1,214/4,215/3)Aşk, derin bir denizdir.Bu denizde herkes yüzemez:

Yüzgeçlik ögrenimeyen kul girmesün bu denize
ʿIşk deñizi derin olur ʿaceblemeñ batdugını

(401/4)

Aşk ve muhabbetin denize benzetildiği beyitlerde,âşık da gavvas(dalgıç) veya bahrî(deniz ördeği) şeklinde düşünülmektedir:

Mahabbet bahrînün gavvâsı oldum
Gerekmez Ceyhûn'a talmazam ayruk

(129/4)

ʿAşk deryâsına dalan hakikat gevherini bulacaktır:

Bir kişi ʿâşık olsa ʿışk deryâsına talsa
O deryâñuñ içinde gevher bulagan olur

(96/4)

Aşk,insanın can,gönül idrâk ve akıl gibi mücerret(manevî) kuvvelerini kendisinde yok eden bir dalgadır:

Cân u gönül fehm ü ʿakıl ʿışk mevcini gark olıcak
Pes niçe ansun ol kişi yazug u müzd assı ziyân

(259/3)

Aşk insanda mâsivayı(gayrı) yuyan bir suya da benzetilmektedir.Aşağıdaki beyitte "ışk suyı" tabiri mecazî olup göz yaşı anlamındadır.Aşk suyu(göz yaşı) ile nefsini temizleyen kişi âriftir:

Bu dem ʿışkuñ suyıyla gayrı yudum
ʿAceb ʿârif benem 'irfân içinde

(332/2)

ʿAşkın yağmura benzetilmesi,yağmurun rahmet ve hayat kaynağı olmasındandır:

Işk yağmurı tamlası gönül gögünden tamar
Sevgü yili götürür yagmurı ayaz ile

(335/19)

d. Kılıç,Ok,Külüng,Çadır:

Kılıç,yaralayıcı ve öldürücü bir âlettir.Düşmana karşı kullanılır.Âşıkın düşmanı nefistir.O,nefis asker(çeri)ini aşk kılıcı ile kırar:

Her kapuda bir çeri yüz bin çerisi vardur
ʿIşk kılıcın kuşanup cümle kırasum gelür

(46/4)

Aşkın oka benzetildiği beyitlerde,genellikle,ıztırap ve cefâ vardır.Çünki ok,öldürücü ve yaralayıcıdır.Ok motifinin geçtiği beyitlerde âşıka ait gönül,can ve yürek gibi manevî aksam dikkati çekmektedir.Dolayısıyla âşıkın çektiği dert,manevî olmaktadır.Zira,sıralanan aksam,soyuttur ve ıztırabı hisseden merkezler olmaktadır.Şu halde aşk,verdiği acı ve ıztırap ile, oka benzetilmektedir:

"Yüregine ʿışk okın urmayan ʿâşık mıdur"(36/7)
"Yüregümde işledi ʿışk okınun yarası"(378/10)

Aşkın tahammülü zor acısı ve şiddeti,"katı taştan geçen ok" motifiyle işlenmektedir:

Dost senüñ ʿışkun okı key katı taşdan geçer
ʿIşkuña düşen ʿâşık cânıla başdan geçer
(70/1)

Ferhad,Şîrîn'e ulaşmak için aşkın külüngüne baş tutmuş, ömür boyu taş kesmiştir.Âşık,Hakk'a kavuşmak için Ferhad'ın külüngü gibi bir vâsıtaya muhtaçtır;bu vâsıta,aşktır:

Canum ʿışkuñ külüngüne Ferhâd olup dutdum başum
Dâim taşları keserem Şîrînüm hiç solmaz benüm
(226/4)

Bir beyitte,"dost bağının içinde aşk çadırı"kurduğunu söyleyen Yunus,aşkı,çadır gibi,konaklama yeri(makamı)ne benzetmektedir."Bağda çadır kurmak", hayat ve yaşama şartlarının müsait olduğu bir menzilde konaklamak demektir.Bu motif,devrin hususiyetleri-özellikle yarı göçebelik- göz önünde bulundurulursa,daha kolay çözülecektir:

Görüñ görüñ bu devleti bu ʿışkıla beşâreti
Dost bağınuñ içinde ben ʿışk çadırın kurdum bugün
(240/4)

Bu beyitte,devlet,beşâret ve çadır unsurlarının peşi sıra ele alınması,sultan veya beğin,yeni fethedilen bir mülkte Çadır(otag) kurup konaklamasını hatırlatmaktadır.Tabii,yeni fethedilen yer,merkeze tebşîr edilecektir."Beşaret" kelimesi de bu sebeple kullanılmış olmalıdır.Yunus'un gayesi,bu reel tabloyu vermek değildir.Esas tema,tasavvuffdir.Bu reel hadise, tasavvuffî manâya bir zemin teşkil eder.Yunus'un bu beytinin tarihî ve sosyolojik bir vesika olabileceğini de ayrıca işaret edelim.

e. Kuş,Kanat,Tuzak:

Aşk,kuş gibidir;onu yakalamak zordur.Şu beyitte kuş,avlamak ve tuzak kelimeleriyle mecaz-ı mürsel yapılarak işlenmekte ve aşk için benzetme unsuru olmaktadır:

Câna tuzak kuralum şayed ʿışk ele gire
ʿIşkı niçe avlarlar soralum tutmışlara
(330/5)

Sâlik,madde âleminden manâ alemine -kesretten vahdete- giden kişidir.Onun bu yükselişi kuş motifiyle verilmektedir.Kuşun vâsıtası kanat olduğu gibi,âşıkın vasıtası da aşktır.(208/5)

Kurıyıduk yaş olduk ayagıduk baş olduk
Kanatlanduk kuş olduk uçduk elhamdülillāh
(292/3)

Bir başka beyitte de,aşk için "konmaduk kuş" terkibi kullanılır.Bu aşk kuşunun sıfatı "hevaî" olmasıdır.(389)

Şöyle hevâî gelür duzak ilmin kim bilür
Niçe duzak kuralum bu konmaduk kuşlara
(330/3)

Aşk, düşenin içinden çıkamayacağı bir tuzaktır:

Gör ne yuvadan uçdum râzumı halka açdum
ʿIşk duzağına düşdüm tutuldum ele geldüm

Tuzaga düşen gülmez ʿâşıklar rahat olmaz
Söylerem dilüm bilmez bir ʿaceb ile geldüm
(146/3-4)

f. Devlet,Sultân,Çerî,Kılavuz,Yoldaş,Serheng,El:

Aşk,insana saadet veren bir devlettir.(45/1)Aşkın sultana benzetilmesi,gönlün taht şeklindeki tasavvurundandır.Aşk sultanı,gönül tahtından hükmeder.Bu motifin işlendiği bir örnekte,sultanın tahtıyla birlikte askerleri(çerîleri) de söz konusu edilmektedir.(334/1)Aşk sultanı,âşıkın gönül evi iklimine çeri salmış,canını- en kıymetli varlığını- esîr olarak almış-

(389) Bu örnekte şair, hevaî sıfatıyla hem . .(havaya mensup) kuşu;hem de kuşun hercâî uçuşunu kasdetmiş olabilir.Burada hevâî kelimesi nefse ait bir tavır şeklinde de değerlendirilebilir.

tır:

ʿIşkuñ çeri saldı benüm gönlüm evi iklîmine
Cânumı esîr eyledüñ n'ider bana yağı Tatar
(78/3)

Bir başka örnekte de,aşk,istiâre ile askere(veya orduya) benzetilmektedir.Bu benzerliğin,fonksiyon yönüyle olduğunu belirtelim:

ʿIşk nefs iline akdı ne buldıysa yakdı
Kibir kalʿasın yıkdı anda çok savaş oldı
(394/3)

Görüleceği üzere,aşk,vücuttaki nefis faaliyetlerini ortadan kaldıran önemli ve biricik manevî güç olmaktadır.

İki beyitte aşk,yol gösteren kılavuza(mürşide) benzetilmektedir:(212/8)

Cânum ben andan bunda ezelî ʿâşık geldüm
ʿIşkı kılavuz tutdum ʿışka ulaşup geldüm
(181/1)

Aşk,âşıkın herşeyidir;işidir,teşvîşidir,yoldaşıdır.Aşkın bilhassa yoldaşa benzetilmesi,âşıkın daima aşk ile işe olmasındandır:

Her kancaru dönerisem ʿışkıladur işüm benüm
Oldur gönülde teşvîşüm hem ʿışkdur yoldaşum benüm
(204/1)

Gönüldeki sır(hakikat)lar bir hazineye benzetilir.Bu hazine, aşk serhengi(bekçisi) tarafından korunmaktadır.(412/1)Serheng (bekçi) esasen yasakçıdır (koruyucudur.)Aşk serhengi,sâliki mâsivâdan korur:

ʿIşkuñ serhengi beni komaz hiç bir nesneye
Ne İslâm'da ne dinde anılmaz küfr ü îmân
(264/4)

Aşk elçiye benzetilirken,doğrudan aşkın verdiği cezbe veya vecd işaret edilmektedir.Zira elçi,herşeyden evvel habercidir.Aşıkın İlahî haberleri alması ise,vecdile olmaktadır.Yunus,aşk elçisi terkibiyle doğrudan mürşid-i kâmili kastetmiş olabilir:

Yine ʿışk elçisi yine toldı meydânumuz
Yine teferrücgâh oldı sağdan sola dört yanumuz
(118/1)

Aşk,bir örnekte,yol-yordam târif eden bir ele benzetilmektedir.Âşık,doğru yolu aşkın târifiyle öğrenir:

ʿIşḳ oldı elüm benüm gösterdi ṭoğrı yolum
Ḥaḳḳ'a şükür kim hâlum bayaġıdan hoş oldı
(394/6)

g. Derd,Cefâ,Dermân,Yara,Hastalık,Âh:

Aşk,verdiği ıztırap yüzünden "derd";derde merhem olması yüzünden de dermândır:

Hey Emre'm Yûnus bî-çâre bulunmaz derdüñe çâre
Var imdi gez şârdan şâra şöyle garîb bencileyin
(277/7)

ʿIşḳdur bu derdüñ dermânı ʿışḳ yolına virdün cânı
Miskîn Yûnus dir yâ Ganî bir dem ʿışḳsüz ḳalmayayın
(268/8)

Var derdile yan yüri dermâna irişince
ʿIşḳıla ḳulluḳ eyle sulṭâna irişince
(309/1)

Her kim uġrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılı viricek perde dostuñ cemâlin arzular
(98/2)

Aşk,dermanı belli olmayan bir"derd"olduğu gibi,"zahmı belürmez yara" olarak da anılmaktadır:

Bu ne derddür ʿaceb dermân belürmez
Ya bu ne yaradur zahmı belürmez
(113/1)

Aşk bir cefâdır.Maşûka erişinceye kadar çekilir:

Tartduk bu ʿışḳ cefâsın ta irince ma'şûka
Zirâ ki ol dost benüm derdümün devâsıdur
(64/2)

Çâresi olmayan bir hastalıktır,aşk:

Dört kitâbı şerhiden bulmadı ʿışḳa çâre
Ne begler ne sulṭânlar ne müderris ne kadı
(371/2)

Âh,bir aşk alâmetidir.Hangi beyitte "âh" varsa,orada aşk feryadı vardır:

Erenlerün âhına tag taş katlanımadı
Kalkanı demirise okları atmak gerek

(141/5)

Bezm-i Ezel'de pâdişâh elüme şundı bir kadeh
İçeliden kıluram âh bilmezem ki ne belâdur

(59/5)

Yogıdı bu bârigâh varıdı ol pâdişâh
Âh bu ʿışk elinden âh derd oldı dermân bana

(12/4)

h. Güneş,Felek,Evvel bahâr:

Güneşin,âleme nûr saçan özelliği,aşkın,gönül âlemini aydınlatan güneş gibi düşünülmesine sebep olur:

İşidüñ iy yârenler ʿışk bir güneşe
ʿIşkı olmayan gönül meşeli taşa benzer

(66/7)

Bir örnekte,muhabbet feleği terkibi kullanılmaktadır.Burada, feleğin dönmesi,her sabah yüz göstermesi gibi hususiyetler imâ edilmektedir.Dolayısıyla "muhabbet feleği" ile güneş kasdedilmiş olabilir.Muhabbetin feleğe benzetilmesi,aşkın sürekliliğini,insan ruhunda meydana getirdiği aydınlığı vs.belirtmek içindir.

Dost burcunda toğmış iken niçün ırak varmak bana
Ol mahabbet feleğinde her sabah çevürü gelem

(182/5)

Âşık,aşk ile her an yenilenir.Baharda her şeyin yeniden hayat bulması,aşkın bahara(evvel bahar=ilkbahâr) benzetilmesine vesile olur:

Kendü miktârın bilen bildi kendü hâlini
Veli dahı ʿışkıla evvel bahâra benzer

(69/9)

ı. Agu,Tat,Şarâb,Süçi,Câm(Badya),Piyale,Meyhane,Bezm,Şerbet,Şehid:

Aşk,yaşanması zor bir haldir.Ağunuñ açılığı,içilmesine mâni olduğu gibi,aşkın ıztırabı da,yaşanmasına mânidir.Hakikî âşık,"aşk ağusu tiryâk bana" der.Ağunuñ tiryâk(ilaç) olarak

kullanılması,devrin bir tedavi yöntemidir.Bu motif,aşk ıztırabına katlananların dertte derman,ayrılıkta vuslat bulmalarını yansıtır: (390)

ʿAceb ʿaceb ne nesnedür bu derdile firâk bana
Cânumı serhoş eyledi ʿışk agusı tiryâk bana
(10/1)

Aşk,dildeki tat gibidir.Şu beyitte "dat" kelimesi,aynı zamanda "şerbet" yerine kullanılmaktadır.Aşık,aşk tadıyla mesttir:

Yi-nûn-sin ulaşmadın can kuyuya düşmedin
'Işk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan
(260/6)

Aşkın şaraba benzetilmesi de, şarabın,insan üzerindeki tesiri zaviyesindendir.Âşık,aşk şarabını dost(mürşid,Hz.Peygamber, Allah) elinden içip,kanmak ister:

Fena sarayından göçüp beka sarayına geçüp
'Işk şarabından içüp kansa gerek şimden girü
(286/6)

Ṭoldur ḳadeh şungıl bize ʿışk şarabından iy sâḳî
Ol badyadan gerek bize andan içe şeyḫ ü faḳı
(366/1)

Aşk şarabıyla mest olan âşık,ne yaptığını ve nerede olduğunu bilmez.Kendisinden geçmiştir.Bu hâl,vecd hâlidir ki,insanı fenafillaha götürür.(189/1)Yunus bir beytinde,"kim mânâ duyarsa,ışk şarabından içmiştir" (299/7) demektedir.Bu örnekten anlaşılacağı üzere aşk şarabından gaye,manâ sözleri,yani,insan-ı kamilin "ârifâne" sözleridir.Bu sözleri duyan salik,mest olur.İki beyitte,şarap anlamında kullanılan "zehr-i katil" terkibi,gene,aşk için bir benzetme unsuru olmaktadır.Zehr-i katil,yani şarap,aşıkın canına tiryaktır.Öldürme ve diriltme anlamı olan bu iki zıt kavramın aşk için kullanılma sebebi,aşkın insanın nefsini öldürüp ruhen diriltmesindendir. (262/10)

---

(390) Tiryak,zehiri tesirsiz hale getiren nesnedir.Bu mefhum canı serhoş eyleyen "afyon" anlamında da kullanılmış olabilir.ʏZiya Şükun,Ferheng-i Ziyâ,C.I,İst.1984,s.584

Tâbii, afyon burada mecâzîdir.

Nûşdur senüñ elünile zehr-i kâtil içerisem
Bilmezem ne ma'nîsi var ol olur cânuma tiryâk
(144/5)

'Aşkın süçi(şarâb) istiaresiyle işlendiği bir beyitte:

Ben oruç-namâz içün süçi içdüm esrüdim
Tesbîh seccâde içün dinlerem şeşte kopuz
(106/8)

denilir.Şüçinin oruç ve namaz unsurlarıyla birlikte ele alınması,ibadetlerin aşk ile yapılması gerektiğini veya aşkfneticesinde,bunların hakikatlerinin bilineceğini vurgulamak içindir.Yukarıdaki beyitte "süçi",şeşte ve kopuz ile birlikte değerlendirilerek ayrıca bir işret sahnesi tesvîr edilmektedir. Burada,mutasavvıfın,taklitten tahkiki;zâhirden bâtını kasdettiğini hatırlamak gerekir.Divanda,on altı ayrı beyitte,şarap ile İlahî aşk ve bilginin bahis mevzu olduğu meydanda iken,yukarıda zikredilen beyitteki "işret tablosu"nun zahirî olduğunu kabul etmek doğru değildir.Bu işret manevî olup,erenlerin zikir meclisini ifade eder.

Cam,badya veya kadeh (391) mefhumları,esasen şarap anlamında kullanılmış olup,bu kelimelerle "mecâz-ı mürsel" yapılmaktadır.Yunus'un,"ışk badyası,câm-ı ışk,câm-ı ebedî" terkipleriyle,aşk şarabını,dolayısıyla İlahî aşkı söz konusu ettiği açıktır:

Yunus ol 'ışk badyasından sen inen esrük olmışsun
Bî-hod iken irdün Ḥaḳḳ'a ayuḳ olmaḳ neñdür senüñ
(148/10)

Gel berü ḳulum diyüp ḳalbüne nazar şalup
Câm-ı ebedî sunup hayran olasın birgün
(229/2)

---

(391) Cam;kadeh,piyale,ayna ve şişeye denir.Mütercim Asım,Burhan-ı Katı,İst.1268,s.198;Badya;Ağzı geniş,yayvan kap.Tarama Sözlüğü,C.I,Ank.1988,s.362;Kadeh,camdan,gümüş ve topraktan yapılan iki insanı kandıracak büyüklükteki su veya içki kabıdır.

İlahî aşk,işret meclisinde elden ele devredilen piyale gibi, (392) erenlerden erenlere devredile gelir:

ʿIşk şarābın içenlere gel bir nazar eyleyi gör
Bunca yıldur niçe döner ol meclisin piyâlesi
(406/6)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi,beyitlerde zikredilen kadeh(bade) ve içindeki şarap,aşk,irfan ve ledünnî sırların bir sembolü olmaktadır.Aşağıdaki örnekte,kadeh sunan mahbub,Allah'tır.Allah'ın kullarına sunacağı şarap,ledünnî bilgiden başka ne olabilir?

Vay bu ayrılık firâkı dünyâ kime kaldı bâkî
Hak Çalab'um olmış sakî kadeh sunar kullarına
(345/2)

Kadehin dolu oluşu,aşk ve irfanın tamlığını,vahdet makamından alınan zevkin eksiksizliğini ifade eder:

Her kim bu dünyadan geçer ʿışk kadehin tolu içer
ʿIşka cânun saçu saçar dost gülüni diren kişi
(372/4)

Âşıkların timsâli olan Mecnûn, bir beyitte "aşk" yerine kullanılır.Yunus bu örnekte,aşk kadehi yerine "Mecnûn kadehi" der:

Mecnûn kadehin aldum leylî gönline daldum
Çün Hakk'ı ʿıyân bildüm andan sınura geldüm
(178/11)

Aşk bir meyhanedir ki,âşıklar bu meyhanede sâkînin sunacağı şarabı nûş ederler.Aşk meyhanesi,mürşidin dergâhı;daha şümûllü bir ifade ile gönlüdür:

ʿÂşıkuñ çü kahr nâlesi hemen sabr etmek çâresi
ʿÂlemde ʿışk meyhânesi nûş eyle gel sâkîsini
(348/7)

Bir beyitte,"ʿışk bezmi" terkibiyle "erenler meclisi"ne işaret olunmaktadır.(240/3) Aşkın verdiği zevk ve tat,şerbet unsuruyla birlikte ele alınır:

Bildük gelen geçerimiş konan girü göçerimiş
ʿIşk şerbetin içe mimiş her kim bu maʿnîden tuyar

(392) Bu adet için bkz.Nahit Aybet,Fuzûlî Divanı'nda Maddî Kültür,Ank.1989,s.206

(28/8)

Aşk şerbeti,aynı zamanda "Kevser" ile mukayese edilir.Sufunun Cennet'te içmek için can attığı kevser,salikin nazarında "ışk şerbeti"ndan başka bir şey değildir.Âşık,ferdadaiçeceği bu şarâbı,beklemez.Şöyle der:

Bize ʿışk şerbetinden sun. i sâkî
Bize Uçmak'da Kevser gerekmez

(101/3)

Tabii,bu beyitte de,ışk şerbeti ile mürşid-i kâmil'in sözleri ve ilahî hakikatler kasdedilmektedir.

Şerbet,fazla tatlı olunca dili yakar.Şiddetli aşk da, âşıkların yüreğini yakar.O kişi,tahammülünü yitirir.Şâir,aşk şerbetinin derde sebep olduğunu söyleyerek,şiddetli aşk halini ifade etmeye çalışır.(47/1)Yine,aşkın şerbet benzetmesiyle işlendiği bir örnekte,"şerbete gül veya gül suyu katma" geleneğine telmihte bulunulur.Gül unsurunun Hz. Peygamber'i hatırlattığı düşünülürse (bkz. Muhammed ʿPeygamber).ʿışk şerbeti gülü" terkibinin Muhammedî aşkı ve sırrı remzettiği söylenebilir:

Bu bizüm ʿişretümüz oldur bu lezzetümüz
İçüp esridügümüz ʿışk şerbeti gülidür

(25/5)

Bal şerbeti demek olan şehd kelimesi de,aynen "şerbet" gibi, zevk ve tat vermesi yönüyle aşk için bir benzetme unsuru olmaktadır.(230/1)

i. Hʷān(Sofra),Turfanda,Sergüzeşt,Kitap,Divân,Sebâk:

Aşk,aşıkların gıdasıdır.Âşık,aşk hanından doyar,hayat bulur.Aşk meclisinde aşk sofrasından yenilip içilir.Aşk sofrası âşıkın "visal"ini gösterir.Çünki visal,âşıkların düğünüdür.Düğünlerde ise,yemek verilir,gelenler "toylanır".Hülasa, aşkın hana benzetilmesi,manevî doymuşluğu,zevki ve kavuşmayı ifade eder:(331/1)

ʿIşkun od urdı cânuma gelsünʿâşıklar yanuma
Dökeyin ʿışkuñ hânını ʿâşıkları toylayayın

(283/3)

Aşkın âşıka verdiği zindelik,hayat ve kıymet,mefhumun," turfandaya" benzetilmesine vesile olur:

Niçeler eydür Yunus'a kim kocaldun ʿışḳı ḳoġıl
ʿIşḳ bize yiñüle değdi henüz dahı turvandadur
(65/7)

Bir örnekte ʿaşk için "acâyib sergüzeşt" denmekte(286/3) ve yine aşk,okunması gereken bir kitap,divan ve ezberlenmesi gereken bir sebâk (ders) şeklinde değerlendirilmektedir:

Ben bu ʿışḳ kitâbını okıdum taḥsîl ḳıldum
Ḥacet degüldür bańa aġa ḳara yazaram
(171/2)

Yûnus'a ṣorarısañ bu sözleri ḳandan alur
Meger ol dîvân-ı ʿışḳuñ defterinden yad ider
(67/9)

ʿIşḳdan sebâk alursın hem key ḳatı bilürsin
Nite revâ görürsin hizmeti dervişlere
(330/3)

j. İmâm,Müderris,Süleymân,Ulu nazar:

Aşk birer beyitte,kendisine uyulan bir imama(20/1),ders alınan bir müderrise(29/8),Süleyman Peygamber'e(bkz.)Ulu bir nazara benzetilmektedir.Ulu nazar,bilindiği üzere toprağı altın eden bir kimyâ gibidir.Aşk,insanın canını didara ulaştıran bir güç olmakla,ulu nazara teşbih edilmiştir.:

ʿIşḳ bir ulu ḥazar durur ʿâşıḳ cânı didâr durur
ʿIşḳı olmayan gönüller vîrânedür şâr olmadı
(386/5)

k. Ulu Hil'ât,Ton,Elbise,Etek,Kuşak,Cübbe ve İrfân:

Hil'at,bir kişiye "taltifen" giydirilen elbise ve ʿalemdir. Makam ve rütbeye de işarettir.Âşıḳ indinde en güzel makam,"aşk"-tır.Bu yönüyle aşk,ulu bir hil'at(386/4) veya giyilen bir don(elbise)a benzetilmiştir.Âşıkların -ah u vah (feryat)ları,aşk donudur:(271/4)

Fikir yumuş oğlanıdur endişe ḳaygu kânıdur
Bu âh u vâh ʿışḳ tonıdur taht'oturan ḥan neyimiş
(120/2)

Aşk,âşıkın tutunması gereken bir etek (141/1),kuşanması gereken bir kuşaktır.Kuşak,ağır yük kaldıranların bellerine doladıkları bezdir.Destek için kullanılır.Aşk,âşıkların yükü olmakla

aşk kuşağı kuşananlarca,kaldırılabilir:

ʿIşk kuşağın kuşanġıl dostuñ yolını varġıl
Mücâhede çekerseñ müşâhede idesin

(242/3)

Bir örnekte de,aşkın Cüneyd'e ait cübbe ve irfana benzetildiğini görmekteyiz. (Bkz.Cüneyd)

1. Renk,Metaʿ,Kazan,Körük,Ceng,Gözgü,Dâr:

Âşık,nefsini terkedip "aşk renginin boyası" ile boyanmalıdır.Aşkın renge benzetilmesi,aşk hallerinin değişken olmasındandır:

Yunus sen beni gider her ne ider dost ider
Aczüni bil ebsem ol var ʿışk rengine boyan

(236/7)

Kıymet yönüyle aşk, bir metaʿdır.(325/6)Aşıkın çiğlerini(nefsî davranışlarını) pişiren bir kazandır.(391/2)ve yine,âşıkların nefsini kaynatıp pek çok kaptan geçirecek şekilde eriten kudret körüğüne benzetilmektedir:

ʿIşkdur kudret körüği kaynadur ʿâşıkları
Niçe kapdan geçürür andan gümüşe benzer

(66/6)

Çeng,telli bir saz olduğu için sesi gürdür.Aşk halleri içe cezbeye giren âşık,feryadlar koparır,melamete düşer.Türlü sesler çıkarıp aşkını âleme duyurur.Bu sebeple aşkın cenge benzetildiğini görmekteyiz:

ʿIşk cengine düşenin melâmet olur işi
Anuñ içün bed-nâmdur miskîn Yunus ʿuñ adı

(371/9)

Aşk bir beyitte gözgü(ayna) unsuruyla birlikte işlenmekte(318/3),bir başka beyitte de,darağacına teşbih edilmektedir:

Dem urmazıdı Mansûr tevhîd-i Ene'l-Ḥaḳ'dan
ʿIşk dârına dost zülfi asmışdı beni ʿuryân

(260/3)

m.Cân,İmân,Din,Kurbân,Niheng,Şîr-gîr:

Yunus bir şiirinde aşkı,cân,imân,din,kurbân gibi mefhumlarla birlikte ele alır.(90/1,10,11)Niheng(timsâh) ve Şîrgîr(arslan) mefhumlarıyla aşk unsurunun münasebeti olan beyitleri aşağıya kaydediyoruz:

Yüz bin ʿİsâ'yilen Mûsâ ʿışkıla sergerdân gezer
ʿAceblemeñ beni dahı 'ışk nihengi yutduġumı
(401/3)

Hidâyet irdi ḳamuya hevâsından geçmezlere
Tevfîk yüzin yire urup ʿışkumı şîr-gîr eyleyem
(206/8)

n. Hak:

Divan'da,Cenâb-ı Hak'ın varlığı,doğrudan"aşk" kavramıyla da işlenmektedir.(bkz.118/7,244/5)

ʿIşḳdur Ḥaḳḳ'un varlığı yir ü gök maʿmûrluġı
ʿIşḳ bizi pertev itdi her biri birümüzden
(233/5)

10. ʿAnâsır-ı Erbaʿ:

Vücut,anasır-ı erba(dört unsur)dan meydana gelmiş bir terkiptir:

Od u su vü toprağı yili bile
Anuñıla bünyâd eyledi teni
(379/2)

Dört unsur,ruh ile hayat bulmuştur.Rûh ,vücutta Allah'ın sırrıdır.İnsan "anâsır-ı erbâ"yı aslına terkedip,"bî-ten ve bî-cân" olmalıdır.Bu takdirde o,şeş(altı) cihetten zuhur edecek, (nur)olacaktır:

Terk idem nârıla hâki badı nârı aslına
Şeş cihetten ben çıkam bî-ten olam bî-cân olam
(201/22)

Bir örnekte,dört unsur,"ejdehâ" ya benzetilir.İnsan(ruh),bu unsurlarla cenkedip,ejdeha(vücut)ya galip gelmezse kamil insan olamaz:

Bu ṭokuz arslan u yidi evren ü dört ejdehâ
Bunlaruñla ceng idem Rüstem olam destân olam
(201/24)

11. Kendini Bilmek:

Kur'an-ı Kerim'in "Ez-Zâriyât" suresinin 56. âyetinde Allah,"Cin ve insanları bana 'ibadet etsinler diye yarattım." diye buyurmaktadır.İbn Abbas,bu âyetin inişinde Hazret-i Resulullah'a sordum:"İbadet nedir ?" Cevab verdiler: "Hak,ben,

Cin ve insanları beni tevhid etmek,beni bilmeleri için yarattım " buyurdu.(393) Âyette ve hadîste belirlendiği gibi,insan, dünyaya,ibadet ve tevhidi gerçekleştirmek;Tanrı'yı bilmek için gönderilmiştir.Tanrı'yı bilmek,"Nefsini bilen Rabbini bilir." (bkz. Hadisler) hadisi gereğince,insanın kendisini tanımasıyla mümkündür.Kendi özü(İlahî benlik)nü tanımayan kişi,Yunus Emre'ye göre,"hayvandan beter"dir.Bilmekten gaye,"kitâbî" değil,onun özünü tanımakla alakalıdır.İlim,kişinin kendisini bilmesi demektir:

ʿİlm okımak bilmeklik kendözini bilmekdür
Pes kendözün bilmezsen bir ḫayvândan betersin
(248/5)

ʿİlim ʿilim bilmekdür ʿilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin ya niçe okumakdur
(91/1)

Yunus'a göre,kendini bilen kişi,öğüt alır,menzile varmak(Allah'a vuslat) için uğraşır.(247/2)Bu özellikleri taşımayan kişi,"nefsini bilen Rabbini bilir" dese de,manâsından habersizdir. (255/2)Allah insanın özünde gizlidir.Benliği kendisine atfedenler,özlerinden habersizdirler.Dost,benliğini viran edenin varlığını imâr eder.(297/7)Dünyada kendi özünü gören,yolda kalır.(51/5)Kısacası,dünyayı seven dünyada,ukbayı seven ukbada,Allah'ı seven Allah'ta kalır.Benlik,"kendini bilme" yolunda bir tuzaktır.Benlik tuzağından kurtulmak için bir ere (mürşide) nazar etmek (bağlanmak) gerekir:

Sen seni bilmeyince ere nazar kılmayınca
Senliği bu ara yirden gidermezsen oldı duzak
(128/5)

Dünyada en yeğrek şey "kendini bilmek"tir.Kendisini bilen yaratıkların en seçkinidir:

Andan yigrek ne vardur kişi bile kendözin
Kendözin bilen kişi ḳamulardan ol güzin
(247/1)

Ölmeden evvel ölenler,"öz hallerine nazar eder"ler.(218/6)Yunus,

---

(393) Mahmut Sadettin Bilginer,Allah ve İnsan,İst.1977,s.68

insanın hedefini gösterir;O'na göre,"insanın hedefi insandır." İnsan,bakışlarını afaktan enfüse,dıştan içe çevirmeli;kendisine yönelmelidir:

Sana gel sen seni sende bulıgör
Sana bak sendeki bil kimdür indi

(411/4)

Kendini bilen,Hakk'ı bulur,korkudan kurtulur:

Neteki ben beni bildüm diledügüm Hakk'ı buldum
Korkum anı bulıncadı korkudan kurtuldum ahî

(370/11)

Allah,kendisini bilenlerde âşikârdır:

Biz bizi bilmezidük bizi kendüden eyledi
Âşkare kıldı bizi kendüy pinhân eyledi

(358/1)

Kendini bilen kâmil kişi,dost talep eden tâlibe yol gösterir:

Dost isteyen gelsün bana göstereyin dostı ana
Budur sözüm öñdin soña ben bilürem kendözümi

(349/9)

Beyitlerde,"kendini bilmek"konusuyla ilgili bazı deyimler de zikredilmektedir.Bazılarını kaydediyoruz:

"Kendözinden el yumak(28/9),kendözini unutmak(338/4),benliği dosta virmek(4/7)kendözine gelmek(241/1)kendözinden vaz gelmek(23/7)kendözinden bîzâr olmak(93/3)Varlığı yokluğa denşürmek(44/8),kendi miktarın bilmek(69/9)kendözini göstermek(225/2) öz hâline nazar kılmak(218/6)kendözinden şaşa gelmek(73/4)aslını bilmemek(227/3)kendini Allah'a vermek(70/4)...

12. Cân:

Cân,cismi yaşatan ve ayakta tutan varlığa ait en kıymetli unsurdur.Aslı nur(Allah)dur:

Cân nûrdandur nûra karışırısañ
'Ayb eyleme sûret olursa fânî

(379/5)

Beden,canın âletidir.Cân ise ulu bir kimse:

Cân bir ulu kimsedir beden anuñ âletidür
Her ne lokma yiriseñ bedenüñ kuvvetidür

(34/1)

Cân ezelden beri mevcuttur.Hakk'ıñ kudreti olan(120/1) bu kutsî

varlık,Allah'ın emriyle tene(sıfata) girmiştir.Zira Allah,"Kendi yüzünü görmek,sözünü işitmek istemiş"(12/6),bunun için de, en mükemmel varlık olan insanı yaratmıştır.Can,Tanrı'dan bir parça olduğu için,insan Tanrı'nın mazharı olmuştur.Ve yine Can, yaratıcının emrindedir.Bunun içindir ki,insanın kendisine ait bir davranışından söz edilemez.(42/9)

Evvel hitâb kılur câna cânı andan gelür tene
Biz âletüz bahane ayruk ne elümüzdün gelür
(42/7)

Canlar,tenlerinde bâkî değillerdir.(72/3)Onlar,birkaç günlük seyahate çıkan "kişi" gibidirler.Yolcu,yolda oyalanmaz,menzile doğru gider.Cân da bu yolcuya benzer.Beden,bu yolcunun konağıdır.Yunus,yaratılmışlara "cânlar" gözüyle bakar.Cânların hakikatini bilmeyen "gaflet" içindedir.Allah,bir nurdur ki,canlarla perdelenmiştir.Cânlar yaratılmazdan "aşk" o nurda kadîmdir:

Hem cânlar ana perde ol nûr içinde nûrda
'Işk anda kadîm durur cânlara ayrılmazdan
(233/4)

Âlemin yaratılış sebebi ve kaynağı "Nûr-ı Muhammedî"dir.Canlar bu nûrdan ortaya çıkmıştır.Bütün canlıların tek kaynağı vardır.(145/1)Toprak iken cân verilen insan,(355/8,152/2)cânın vi'ası(konağı) olan vücuttan,ezelde tanımış olduğu birlik âlemine tekrar sefer edecektir.Bu husûs,"Cân odur kim Hakk'a ere/ayak odur yola gire" (166/3) mısraında ortaya konmaktadır. Eğer "tende kısmet varsa,can vahdeti bulacaktır."(229/4)Kendisine verilen konak(vücut)ta vahdeti bulan insanın canı İlahîdir.Bu kişiden "söyleyen,söyleten,gören ve gösteren" varlık,Allah'tır.(25/2)Canların yolculuğunda,insanın bütün hissiyatı, canın meylettiği makama doğru gider."Can neye ulaşır ise,akıl da ona harcolur."(139/5)mısraındaki fikir, ulvî ve süflî iki yöne sahiptir.Can,süflî bir noktada ise,akıl da süflî şeyler düşünecektir.

Âşıkların canları ezelden beri aşıktır.(190/8)Ezel aşkını dünyada isbat eden kişinin canı "dosta" gider.Ve bu can,artık "geri gelmez"!Çünki dosttan gelmişti ,dosta karışmıştır:

Gel iy gözüm ağla gülmezem ayruk
Cânum dosta gider gelmezem ayruk
(129/1)

Divân'daki pek çok beyitte Yûnus,"Canlar" veya "canım" hitabı ile vahdet yolunun sâliklerini,mürşitlerini veya taliplerini kasdeder.(394)Nadir olarak da,"canlar" kelimesi,tecridî bir üslûp ile,bütün insanlar için kullanılmıştır:

Bunda bilişmeyen cânlar anda bilişimez anlar"
(179/5)

Burada,Yunus'un üslûbundaki incelik ve samimiyeti göstermesi açısından belirtmekte fayda gördüğümüz "cânım" hitabına da işaret edelim:

Bahası cânum anun mâlıla ṭavar degül
Sevdük mi ele girür sevdükler virmeyince
(297/5)

Bütün hayat,hareket ve faaliyetlerin kaynağı olan cân,bazı beyitlerde doğrudan "Allah" veya "İlahî kuvvet" karşılığında ele alınıp işlenmektedir:

ʿÂşık cânına ʿışḳ koyan ol bir yüce Sübhânımış
Cânum içinde bulmışam cânlara dahı cânımış
(121/1)

Allah,"Cânlara cân","cânlar cânı"dır:

Cânlar cânını buldum bu cânım yaġma olsun
Assı ziyandan geçdüm dükkânum yaġma olsun
(271/1)

İkiliği terk itgil birlik makamın tutgıl
Cânlar cânın bulasın iş bu dirlik içinde
(/)

Cânlar Cânı(Allah)nı bulan "cân olur!"(303/6)Dost makamı candadır.(337/3)Bu makama ulaşan,kâmil insandır.Evvel benem,âhir benem/cânlara cân olan benem" diyen(193/1) kişi de kâmil insandır:

Kim vire bu dilile ol maʿşûkadan haber
Meger ol kimseler kim cân içinde cânı var
(26/9)

Bu dünya bir "aşk pazarı"dır.Burada "cânlar satılır."Âşık,canı-

(394) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler Ve Atasözleri,İst.1977,s.67

nı satmak ister,fakat alan olmaz.(113/5)Can tatlıdır.Kolay kolay terkedilemez.Hakikatte,her vücûdun cânı aşktır.(90/1)Dünyada nasibini alan kişiler,cana kalmazlar;ecelsiz ölürler.(110/5)Can sırrı İlahîdir.Bu sırrı bilenler dile getirmezler."Can yolu can içinde can razını can duyar"(39/7) veya "Can razını can bile can razın virmez dile" (39/8) mısraları,can ve sırrın münasebetini ortaya koymaktadır.

Yunus Emre,"Canı uyanmak" deyimiyle irfana ulaşmayı kasdeder.(320/9),"Can yinilemek" deyimi ise,ölmeden önce ölüp ölümsüzlüğe ulaşmak demektir.(116/8)Canı yenilenen kişi,ikinci defa doğmuştur.(Bkz. Ölüm-Ölümsüzlük) Canlar,evliya sohbeti (irşad) ile asayiş bulur.Bu sohbette "can nimeti" bulunur.(34/3) Canın "nefis" anlamında kullanıldığı bir beyitte de,"Dört Mezhebin âşıkı olan kişinin canı,yedi mezhep geçmiştir."Burada,yedi mezhep,nefis merhaleleridir ki,tamamlayan kişinin canı Hak'tadır.(268/4)Şeriat tene,tarîkat câna hitâp eder.Zirâ tarîkat can gibi"sır" dır.(295/11)

Can Hakk'ındır.Benliğinden soyunamayanlar "cânı" nefislerine atfederler.Bu hâli şâir, "Cân tuta gelmek "deyimiyle açıklamaktadır:

Cân tuta gelüriseñ cânum vardur dirisen
Cân şumâr ideriseñ küllî sagıncılasın

(281/2)

Cânını yolda koyanlar,yüz bin cân bulurlar.(281/4)Âşık-ı zindenin cânlara hükmü geçer.Zirâ bâkî dirlik bulmuştur.(331/1) Âşık,cânının neye daldığını dil ile söyleyip tarif edemez.(390/1)Cân evini şirin huylu dilber doldurmuştur.(318/1)Cân evi ile gönül kasdedilir.Sevgili,âşıkın cânına bir kadeh sunmuştur.Canı serhoş olan kişi kendisinden geçer.(362/4)Canın mahiyeti herkes tarafından bilinmez:

"Bu söz Yunus'a kandan kim vire haber candan"

(355/10)

Yunus,canının âşıklar ile ezelî seyran ve cevlanda olduğunu söyler(168/12)Can,dirliğin ve hayatın kaynağı olmakla "insanın en kıymetli" varlığıdır.Sevilen,âşıkın "cânına cân bırakır." (363/4)Cânân,can verilerek bulunur:

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Eşkere kıldum bugün pinhânumı
Cân virüben buldum ol cânânumı

(389/1)

Cân Allah'ın emânetidir.Bu emâneti âşık,Azrail'e değil,Allah'a teslim eder.(256/6)

Yunus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Yarın göresin sen anı er nazarından gitmegil

(159/8)

Âşıklar dost yoluna cân kurbân ederler.(348/4)Gönül ve can iki düşmandır,bazen!Bu ikisi devamlı biribirlerine galip gel meye çalışırlar.Esasen can da,gönül de,maşûka hayrandırlar.(389/2) Cânı esrük olan âşıkın lisânı dür(inci) döker.(362/5) Allah'a vuslat,can gövdede iken gerçekleşmelidir.(160/2)Bülbül'e benzetilen 'âşık (zâkir)ın nefesi(sözü-şiiri),dinleyenlerine zevk ve şevk verir.Âşıkların güzel sesten etkilendikleri bir gerçektir, Yunus bu durumu:

"Nefesin cânlar bağışlar söyle bülbülcüğüm söyle"

(343/3)

mısraıyla dile getirir.Cânlar ölümsüzdür:

Ten fânîdür cân ölmez çün gitdi gerü gelmez
Ölürise ten ölür cânlar ölesi degül

(158/2)

Cânların ölümsüz olduğunu teyid eden, müstakil bazı şiirler de vardır:

Ol can kaçan öliser sen ana can olasın
Ölmiş gönül dirile anda ki sen olasın

Sen olduğun gönüller her dem canın yiniler
Bunlardur ölmeyenler hâkimi sen olasın

Tozını yil almaya bir zerre ırılmaya
Âşık canı ölmeye ma'şûkı sen olasın
.....

(261/1,3,6)

Ko ölmek endişesin 'âşık ölmez bâkidür
Ölmek senün neñ ola çün cânın İlâhîdür

(33/1)

Divan'da,canla ilgili oldukça fazla "deyim" dikkat çekmekte-

dir.Bazılarını aşağıya kaydediyoruz:

"Canı azad olmak,can içinde can olmak,canına aşk yoluna vermek,yüz bin can kabul etmek,canı diri kılmak,yola can vermek,canları bahtlı olmak,can asayiş kılmak,can şumar etmek, can razını bilmek,can içinde canı var olmak,can kayısı,can feda kılmak,can durmak,can yinilemek,canlar satılmak,cana kalmak,can terketmek,canı esrimek,can şükrane vermek,canlar uyanmak,candaki odu söndürmek,canını zebanî dağlamak,sözü can içinden söylemek,canı zebûn olmak,cana cefa kılmak,can kıymak, canlara can olmak,canlar canını bulmak,cana can bırakmak,cana dost avazı dolmak,canı uyanık olmak,canı aşık olmak,canı dalmak,canı hayran olmak,can vermek,canlara hükmü geçmek,canı gözsüz can olmak,canını gafletten uyarmak,can gözü görmek,can kulağı duymak,canda çerağ yanmak,candı gövdeye inmek,canı gövdeden ayrılmak,cana kadeh sunulmak,canı serhoş eylemek,can bağışlamak,canım üstüne,canı dat olmak,cansız suret,can ile emre muti olmak,can iletmek,canda gevher olmak,can uyarmak,cana başa kalmak,can gerekmek,cansız gelmek,canı Hazret'e uçmak,canı tatlı olmak,canı aşkta kalmak,canı Ene'l-Hak bilmek,canı göynemek,canı aşka yürümek,canda cefa ocağı kazmak,canı göğe ağmak, canı fikreylemek,can bî-karar olmak,canı dost yoluna izhar etmek,cana dağ vurmak,<u>can boynuna zülf takılmak,</u>canına kıymak, canı gitmek,candan dirlik tutmak,canı yolda koymak,canı arif olmak,canı vahdet bulmak,canda but bitmek,vs."

Bütün bu deyimlerin içinde,can gözü ve can kulağı ile ilgili deyimlerin özel bir yeri vardır.(Bkz. konuyla ilgili tahliller.)

Buraya kadar kaydettiğimiz özellikleri değerlendirmek gerekirse,şöyle denebilir:

Can,Allah'ın Âdem Peygamber'in cismine yerleştirdiği İlahî bir kudrettir.Ulu varlıktır.Bu varlık cisme girince,süflî tahriklerin de kaynağı olmaktadır.Nihayet can,kendisinde var olan "aşk" kabiliyetiyle,mutlak zata ulaşabilme özelliğine sahiptir.Sevilen,aşıkın mertebesine göre mürşid,Hz. Peygamber veya Allah'tır.Âşıkın cânı mürşide ulaşırsa,cân hitâbı mürşid için kullanılır.Mertebe yükseldikçe,can hitabının Hz Peygamber'i veyâ Allah'ı kasdedeceği açıktır.Bu görüşler çerçevesinde "<u>cân</u>"

beyitlerde çeşitli benzetmelere de konu olmaktadır:

Can İle İlgili Benzetmeler:

Can ve gönül iki soyut mefhumdur.Bu mefhumlar genellikle birlikte ele alınırlar.Canla ilgili benzetmelerin pek çoğu,bu sebeple "gönül" bahsinde değerlendirilmiştir.(bkz.)Aşağıdaki benzetmeler incelenirken,gönül bahsinin de gözden uzak tutulmaması gerekir:

a. Kurban,Şükrane,Kuş,Tuzak:

Kurban,yakın olmanın,fedakarlığın ve muhabbetin timsalidir.İnsan,sevgisini,en sevdiği varlığı sevdiğine sunarak gösterir.Can,insanın en kıymetli ve en sevgili varlığıdır.Canı terk etmek çok zordur.Sevilene kavuşmak için cân terk etmek gerekir.Âşık, Allah'a kavuşmak için şöyle seslenir:

"Cânum kurban kılam ana ger can kabûl kılurısa"(205/5)

"Kurbân kılayın bu cânı ışka münkir olmayayın"(269/7)

"Kurbanlığa bu cânımı vireyim andan varayım"(210/1)

Canın şükrane kılınması(verilmesi) motifiyle,sevilene en kıymetli hediyenin verilmesi söz konusudur:

Dost elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ganimet görem bu demi cân şükrâne virügelem
(182/1)

Cânını şükrâne vire yüzin ayaklara süre
Erenler gönline gire Hak'dan haber soran kişi
(372/6)

Yunus bazı beyitlerinde,cânı,kuşa,gövdeye,kafese benzetmektedir.Gerçekte de can,beden kafesinde tutsak olan bir kuşa benzer.Bu kuş bir gün kafesten kurtulup uçacaktır:

Benüm cânum bir kuş durur gevdem anuñ kafesidür
Dostdan haber gelicegiz bir gün uçar kuşum benüm
(204/4)

İş bu söze Hak tanukdur bu cân gevdeye konukdur
Bir gün ola çıka gide kafesden kuş uçmuş gibi
(388/2)

Aşkın kuşa benzetildiği(Bkz.) bir beyitte ise,cân,aşk kuşunun tutulduğu bir tuzak(yeri) şeklinde değerlendirilmektedir.(330/5)

b. Yoldaş,Balık,Deniz:

Can,iman; nefis ve din gibi unsurlarla birlikte,insanın ezelî yoldaşıdır.(Bkz. İlgili Maddeler)Canın balığa benzetilmesi de,aşkın kararsız bir denize benzetilmesindendir.Cân,kararsız(aşk) denizinde yüzen bir balıktır.(336/3,5)Orijinal bir beyitte ise,İlahî aşk,"can denizinin tutuşması"gibi tezatlı bir terkiple anlatılır.Su ve âteş unsurunun mecaz yoluyla ele alındığı bu terkipte,can;aslı(özü) temsil etmekte,saflığı,genişliği ve ihata edici özellikleri ile "denize" benzetilmektedir. Bu cân denizi,ancak aşk(ateşi) ile tutuşabilir:

Dost işi 'aceb iş durur cân denizin tutuşdurur
Cânsuzlara bir düş durur ger yorasuñ sen bu düşi
(360/3)

c. Esîr,Mahbûs,Savaş Alanı,Sultân,Hakim:

Gönül evi aşk sultanının çeri(asker)leri tarafından yağmalanmış,aşka düşman olan cân,esir alınmıştır.(78/3)Cânın,gönülle birlikte mahbûs gibi düşünülmesi,vücûdun zindana benzetilmesindendir.Vücut,şeytan(nefs) orduları tarafından istila edilerek cân tutuklanmıştır.(414/5)Canda rahmanî ve şeytanî iki güç vardır.Bu güçler,"can üzere durup "biribirleriyle mücadele ederler.Bu yönüyle can,savaş meydanına benzetilir:

Cânum üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân elini urdı key yağma taraş oldı
(394/2)

Yukarıdaki beyitte yapılan tasvirin devrin sosyal hayatıyla ilgili olduğunu ve "yağmacılığın" metaforik olarak ele alındığını da hemen hatırlatalım!

Her mülkün bir sultanı olduğu gibi,vücut mülkünün sultânı da, cândır.Vücut,can tarafından tasarruf ve hükmedilir.(89/8)Bir örnekte de, gönül sultana;can ise "hâkim"e benzetilir.Canın hakim oluşu,bedene hükmetmesi dolayısıyladır:

Gönül sultân hâkim cân cümle iş ana kurbân
Dil dahı bir tercemân yürür kudret içinde
(295/2)

ç. Sermaye,Genc,Kân,Ev,Çerag,Kandîl,Külhan:

Aşk bir ticarettir;aşk bezirganı(âşık)nın ticaret yapması, sermayesine bağlıdır. Âşıkın sermayesi ise "canı"dır.O,can verir,cânân satın alır.(353/1)

Sermâyemüz bir cânıdı anı dahı aldı bu ʿışḳ
Ne sermâye var ne dükkân bâzâra neye varayın
(256/2)

Cânın genc(hazine)e benzetilmesi de,kıymet ve gizlilik yönü iledir.Bilindiği gibi hazîne,virânelerde saklıdır.Âşıkın en kıymetli varlığı olan cânı da,vücutta gizlidir:

Çün sûretün virân ola gönlüñ bâġı virân ola
Cânuñ genci virân ola çünki bu genc virândadur
(54/7)

Bir örnekte,can,her şeyin aslı olan "küllî ruh" anlamında, kân(ma'den)a benzetilmiştir:

Niçe yıllar biz anda cem idük can kânında
Hakîkat ʿâleminde maʿrifet söyleriken
(273/2)

Cânın mücerret mahiyeti,gizliliği ve mahremiyeti,ev metaforuyla verilir.Dost(Allah) can evindedir.(318/1)Tabii,cân evi terkibi ile,gönül de kasdedilmiş olabilir.Can-çerağ münâsebeti ise,iman sebebiyledir.Cânda yanan çerağ,imandır.(412/11)Bu benzerlik,imânın cânı aydınlattığına,huzura ve mutluluğa kavuşturmasına dayanır.Yunus;

Cânum ʿışḳuñ külhânıdur tartınmadın ur odını
Ḳamış ṣuyı şeker olur od bıraġıcaḳ külhâna
(294/2)

diyerek,cânını,şeklen hamam ocağına benzetir.Bu ocağın âteşi "aşk"tır.Ayrıca,şeker kamışındaki suyun âteşle şekere dönüşmesi gibi,vücutta gizli olan cân da,aşk âteşi ile aslına kavuşacaktır.Şu beyitte de,can-kandîl(fitil) münasebeti vardır:

Nasîhat kandîlinden bir işâret göründi
Tenüm içinde cânum andan yaña süründi
(383/1)

d. Şehir(İl),Yûsuf,Mûsâ,Mansûr:

Can,hükmedilen bir il,mamur ve kapalı bir şehirdir.Yani bu şehrin etrafı surlarla çevrilmiştir.Can şehrinin içindeki kal'a ise "gönül"dür.Dost,gönül kal'asını ele geçirmek ,için

"can şehrini" yağmalar.Şu örnek beyitte de,devrin şehir hayatı,metaforik - olarak ele alınmaktadır:

Dostdan yana giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yağmalar cân şehrini alur gönül kal'asını
(348/5)

Cânın Yûsuf ve Mûsâ peygamberlerle Hallac-ı Mansur'a benzetilmesi,bu peygamberler ve velinin başlarından geçen bazı kıssalar zaviyesindendir.Beden'e giren can,kuyuya düşen(atılan)Yusuf'a benzetilir.Bu motif,mecaz-ı mürsel yoluyla(Kuyu söylenir Yusuf kasdedilir.) işlenir.Yunus,kendi mahlasını da,hecelerini vererek zikreder.Bunun sebebi,Mutasavvıflar nazarında harflerin İlahî sıfatları karşılaması fikridir.Şöyle diyor Yunus:

Yî-nûn-sin ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
'Işk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan
(260/6)

Ve yine can,Tur'da -gönül'de- tecellîye uğrayan Mûsâ'ya benzetilmektedir.(Bkz. Mûsâ)Cânın aslı gevher(nur-ı Muhammedî)dir. Mansur,hakikate ulaşmak için canını vermiştir.Can,Mansur'un ulaştığı cevhere ulaşmak istiyorsa,"berdâr" olmalıdır:

Gevher bu can maksûdıdur cân maksûdun Mansûr'ıdur
Maksûd içün Mansûr'layın berdâr olan gelsün berü
(288/3)

e. Emânet,'Aşk,Âşık,Hasta:

Can bir emanettir,zamanı gelince sahibine teslim edilecektir:

Bana cânı sen virdün 'Azrail'e bildürdün
Senden artuk kimseye emânet viremezin
(256/6)

Can,hayat unsurudur.Hayat,can ile devam eder.Âşıkı manen ihya eden(hayat veren) şey ise,aşktır.Bu sebeple Yûnus,"aşktır Yunus'un canı"(68/5) der.Âşıklar anlamında kullanılan "canlar" kelimesi de,beyitlerde hayli yer kaplamaktadır:(135/10)

'Işk şarabın içen canlar uymaz göçmeğe konmağa
(1/10)

Âşık,mecâz-ı mürsel yoluyla, hasta mefhumuyla da işlenmektedir. (232/5,144/5)

13. Vücûd (Ten,Cism,Beden):

Kur'ân-ı Kerim'e göre insanın maddesini "balçık",manâsını ise "İlahî nefha" oluşturur.(395)İnsanın balçık tarafı ilahî nefhayı gizlemiştir.Bunun için insan,hakikat ve mahiyetini unutmuştur.Özünü tekrar hatırlamak ve bilmek isteyen insan, ibadet,tevhid ve tehlile dönmelidir.

Vücut,birbirine zıt dört zıt nesnenin terkibiyle ortaya çıkmıştır.(19/2)Od,su,toprak ve yel(rüzgâr)den ibaret olan bu zıt unsurların çatışmasından,nefsin "süflî" faaliyetleri tezahür eder:

Niteligüm soran işit hikâyet
Şu vü toprak od u yil oldı sûret
(19/1)

Bu vücûduñ sermâyesi od u su toprag u yildür
Her biri aslına gider gâfil olmak neñdür senün
(148/4)

Dört unsurun her birinin "asıllarına gitmesi",teni terkedip fenaya ulaşmaktır ki, bu makama ulaşan kişinin vücûdu "nûr"dur:

Terk idem nârıla hâki bâdı nârı aslına
Şeş cihetden ben çıkam bî-ten olam bî-cân olam
(201/22)

Et,deri ve kemik(sünük)ten mürekkep olan ten,mutlak zata da perde olmaktadır.(211/7)Sûret,zat nurunun gömleğidir.(395/1) Suretin aslı topraktır,demek doğru değildir.Allah'a ulaşanların vücudları da cevher(nur)e dönüşmüştür:

Sûret toprakdur diyeni gönlüm kabûl itmez anı
Bu topraguñ cevherini hazrete irgürdüm ahî
(370/4)

Vücudun cevherini bilmek için viran olmak gerekir.Virân olmayanın vücudu.. imar olmaz.(297/7)

Vücud sırrı,manâ denizinde gizlidir.Yunus bu sırrı dile getirirken,dış alemle; insan-ı kâmil vücudunu karşılaştırır; Ona göre vücud,bizatihi "vahdet" alemini temsil eder.Kamil insanın vücudu,gökleri;yerleri,denizleri,Uçmak'ı,Tamu'yu,gece ve gündüzü

---

(395) İnsanın bedenî yönü için Bkz.Kur'ân-ı Kerim,15/26,23/12, 32/7,Ruh yönü için bkz. 15/28-29

Beytullah'ı,İsrafil'in surunu,dört kitabı,göklerdeki yıldızları,hülasa,kesretin tamamını kendi vücudunda toplayan bir "küll"dür.(396)Yunus,vücud-nâme türündeki bir şiirinde,insan-ı kamil ile âlem arasındaki aynîliği(antropomorfizmi) şöyle işlemektedir:

Ma'na bahrine ṭalduḳ vücûd sırrını bulduḳ
İki cihān ser-te-ser cümle vücûdda bulduḳ

Bu çizginen gökleri tahte's-serâ yirleri
Yitmiş bin hicâbları cümle vücûdda bulduḳ

Yidi gök yidi yiri tağları denizleri
Uçmaġıla Ṭamuġı cümle vücûdda bulduḳ

Gice ile gündüzi gökde yidi yılduzı
Levḥde yazılan sözi cümle vücûdda bulduḳ
.....

(133/1-4)

Beyitlerde,sûret konusunda şu düşüncelere rastlanır:

Fenafillah olan vücut,Allah'tadır.Bu vücut,artık ilahî bir benliktir."Benüm varlıġum dost aldı eserümdür kalan bunda"(318/5) veya "Fenâ olmayan sûret şâhına vasıl olmaz"(110/8) mısraları bu görüşleri ortaya koyar.

Didarın müşahadesi,ancak "vücud"da iken gerçekleşir.Surete can olan Hak'tır (370/2):

---

(396) İslam mutasavvıfları insanla âlem arasında daima bir ilgi kurmakta ve insan-ı kamil(Âdem) vücûdunu 'alem-i ekber kabul etmektediler.Sufiler bu,insan-kainat antropomorfizmini" Biz onlara âyetlerimizi ufuklarda(kainatta) ve nefislerde göstereceğiz."(Fussilet/53) âyetiyle izah ederler.Söz konusu ilgi, Sülemî'de,İbn Arabî'de,en olgun bir şekilde görülmektedir.(bkz. Süleyman Ateş,Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri,İst.1969,s.118-119, Türk mutasavvıflar,konuyla ilgili mensûr ve manzum Vücûd-name'ler yazmışlardır.Mesela bkz. Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal, Ank.1981,s.137,141;Niyazî-i Mısrî,İrfan Sofraları,Ank.1971,s. 67-68

Vücûda gelmeyince kimse Hakk'ı bilmedi
Bu vücûddan gösterdi dost bize didârını
(397/4)

Beyitlerde,ayrıca ,vücudun ölümlü(384/7) ve canın vi'ası(konağı) oluşu (87/1,33/6)baştaki 'akılın,vücûdun şahına benzeyişi ele alınır.(412/5)Sûret gözü, âşıkların meclisinden ve sırlarından haberdâr olamaz.(348/8)Suret düzmekle derviş olunmaz. Derviş,suretten sıfatı,sıfattan zatı gören kişidir.(347/5)Suretten sıfata gelenler,yolda safa bulurlar;hayal âleminden hakikat âlemine geçerler.(397)Âkil kişiler,mülke sûret bezemezler.(74/4)

Nefsî insanlar,gönüllerini "sûret nakşı" ile doldurup kirletmişlerdir.Suret nakşı,"kalbe gelen hatıralar ,vesveseler ve dünyevî arzulardır.Suretten öze geçebilmek için "gönül kirini yumak" gerekir:

Sûret nakşın gidermekle gönül mülki temiz olmaz
Akar rahmet suyı çağlar gönül kirin yuyan gelsün
(230/5)

Sûret cân menzilidir.Cân,Allah'ın tasarrufuyla hareket ettiği içindir ki,vücuttan konuşan,işiten ve gören "O"dur.(25/2)Yunus bir beyitte "cemâlullah" yerine "sûret"kelimesini kullanır.(364/4)

Beyitlerde "sûret" mevzuunda zikredilen bir kaç deyim, şunlardır:

"Vücûdunu ortaya koymak,suret gözi,suret düzmek,mülke suret bezemek,suret denşürmek,surete can olmak,sureti baş gezdirmek,sûret terki urmak(ölmek),sureti oda yakmak ..."

Vücûd İle İlgili Benzetmeler:

a. Şehir,Dükkân,Binâ,Mülk,Zindân,Kafes,Kuyu,Kal'a:

Şehir,kafilelerin gelip geçtiği,kervanların konakladığı, halkın iyi şartlarda yaşadığı mamur ve bayındır bir mekandır.(397) Bu fikrin işlendiği;

Sûretden gel sıfata yolda ma'nâ bulasın
Hayâllerde kalmagıl erden mahrum kalasın (242)

matlalı şiir,Bursalı İsmail Hakkı tarafından şerhedilmiştir. Bkz. Süleymaniye Ktp,Esad Efendi Bl.Nu:1521/2,telif 1118/H.

Etrafı surlarla çevrilidir.Bu özellikleri ile şehir,vücut için bir teşbih unsuru olur.Bu şehir içinde oturan sultan ise,ruhtur:

Bu vücûdum şehrine her dem giresüm gelür
İçindeki sultânun yüzin göresüm gelür

(46/1)

Şehir,kalın duvarla çevrili olduğu için işgal edilmesi ve sultana ulaşılması oldukça zordur.Nefis,ruha göre tıpkı bu şehir gibidir.Nefis kal'ası,ruh sultanını göstermez.(397/3)

Bilindiği gibi dükkân,çok çeşitli nesnelerin bulunduğu, sergilendiği ve satışlarının yapıldığı bir imarettir.Yunus;

Bu dünya bir bazardur sûretler olmış dükkân
Bu dükkâna giriben oldur satan bu kânı

(395/3)

diyerek,Tanrı'nın,bu dünya bazarında,fiileri,alış-verişleri, dükkana benzeyen "suretler"le gerçekleştirdiğini anlatır.O halde,suretlerde(dükkanlarda) alış-veriş yapan Hakk'ın kendisidir.Dükkân sahibi dükkandan hâli olmayacağı gibi,vücudun sahibi(Hak) de vücuttan uzak olmayacaktır.(176/5):

Eger ʿârif isen bilgil ki binâ
Girü kendüsidür dükkân içinde

(332/6)

Vücud,aynı zamanda,içinde -hayat emaresi olan- ocağı tüten(âteş yanan) bir evdir.Âşıkın aşk ile yanan veya aydınlanan vücûdu,bu imajla işlenmektedir:(118/3)

Devlet durur ol kişiye yanarısa ʿışḳ odına
Acı tütüni çıkıcaḳ aydın olısar bu hâne

(294/5)

Evin bir sahibi olduğu gibi,vücut evinin de sahibi vardır.Vücudun sahibi olan "ruh",bütün vücutların sahibidir.(131/7)Hal böyle iken,yaban yolunu(mâsivâ) gözetip evden dışarı gitmek ve evin sahibini dışarıda aramak abestir.

Yaban yolın gözetme yol evde taşra gitme
Cân yolı cân içinde cân râzını cân tuyar

(39/7)

Benden benligüm gitdi hep mülkümi dost ṭutdı
Lâ-mekân kavmı oldum mekânum yaġma olsun

(271/3)

Vücud,ruhun zindanıdır.Nefis ve hevâ,bu zindanın görevli(gardiyan)leri gibi de düşünülmektedir.(415/7)Ârifler, hakiki varlığı tanıdıkları için "vücûdlarının zindan" olması söz konusu değildir:

Yunus Emre sen kanda kalmayasın zindânda
Zindân kanda sen kanda kimün malın yimişem
(227/7)

Ruh,istiare ile,kuşa benzetilir.İki beyitte vücut,ruh kuşunun kafesi gibi düşünülür:

Uşadam bu kafesi yıḳam hırs u hevesi
Zaîf kılam bu nefsi tâ aṣluma ulaşam
(227/2)

Vücud,şeklen bir kuyuya da benzer.Bu benzetmede can,istiare ile kuyu içindeki "su" gibi düşünülmüştür:

Yi-nûn-sin ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
ʿIşḳ dadıla mest geldük hem-mest giderüz bundan
(260/6)

Yukarıda zikredilen Yi-nun-sin harfleri, "Yunus" isminin hecâ fatıdır.Ayrıca bu beyitte,Yusuf'un kuyuya(kesrete) düşme kıssası da telmih edilmiş olabilir.

Yunus,zaman zaman metaforik bir üslup da kullanır.Vücudun kal'aya,aklın sultana,gönlün hazineye ve aşkın bekçiye benzetildiği bir beyitte,mücerret konular,müşahhas unsurlarla karşılanmaktadır.Şu beyitte,vücut,bünyesindeki varlıkları çevreleyen,koruyan ve gizleyen bir kal'aya benzetilir:

İş bu vücûd bir kalʿadur ʿakıl içinde sultânı
İş bu gönül bir hazînedür ʿışḳ tutmış bekler anı
(412/1)

b. Bahr,Tekne,Gemi,Dag,Kovan:

Deniz,içinde bulunan varlıkları ihata etme,geniş ve sınırsız olmasıyla,vücud için bir benzetme unsurudur.Aşk gemisiyle vücud denizinde seyr eden aşık,hakikate(menzile) vasıl olur:

Girdüm vücûd bahrine ṭaldum anuñ kaʿrına
ʿIşḳıla seyr iderken iz buldum cân içinde
(339/4)

Hakikat bir deniz gibi düşünülünce,âşıkın vücudu da "tekne"ye benzetilir.Kavî(sağlam) tekne,dalgalı denizde batmaz:

Çünkim girdüm bu deñize ne kenâr var ne cezire
Çün dört yanumdan mevc ura teknem kâvi hiç batmayam
(183/8)

Cisim,bir başka beyitte,gene,şeklen ve muhteva yönüyle "gemi"-ye benzetilmektedir.Tecellî nuruna dayanamayan -Musa'ya/âşıka ait- vücut,bağları muhkem olmayan gemi gibidir.Vücût,Mûsa'nın çıktığı dağa da benzetilir:

Tecellîyatuñ nûrına döymez vücûdum dağları
Cismüm gemisinün zirâ muhkem degüldür bağları
(365/1)

Arı kovanı ve bal unsurları vücûd ve ruh anlamında kullanılan iki istiaredir.Hakikate ulaşan,kabuğu terkeder:

Yûnus, ne hoş dimişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum kovanum yağma olsun
(271/8)

c. At,Merkeb,Cübbe,Gömlek,Kefen:

Rûhun süvâri olarak düşünülmesi,atın vücud(nefis)a benzetilmesine sebep teşkil eder.Atın eğerlenmesi(gemlenmesi),nefsin arzu ve istekleminin "terbiyesi"dir ki,vuslat için şarttır:

Beri gel barışalum yadısañ bilişelüm
Atumuz eyerlendi eşdük elhamdülillah
(292/5)

Merkebin vücuda benzetilmesi de,ruhun bineği olması yönüyledir:

Yarımdan elçi gelür cânumdan ulak diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür
(46/9)

Vücûdun cübbeye benzetilmesi,ruhun örtüsü gibi düşünülmesindendir:

Vücûdun cübbesini ʿışḳıla çaḳ it
Ṭala gör aña kim ʿummân-ı ʾışḳdur
(90/12)

Âşık(insân-ı kâmil)a göre sûret,gömlek gibidir.Âşık,istediği gömleği giyer-çıkarır;istediği surete girebilir."Yüz bin gömleği eskitebilir."Vücûd-gömlek münasebeti,aynen cübbe gibi,gömleğin örtücü vasfıyla alakalıdır.Vücut,ruhun örtüsüdür:

ʿÂşıklara iş bu sûret meselâ bir gönlek gibi
Gönlek idinmiş gezer sûretile bu teni
(32/6)

ʿIşkıla isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş gezer sûretile bu teni
(/)

14. ʿAkıl(ög):

Soyut bir kavram ve kuvvet olan akıl,daha çok menfi olarak ele alınıp işlenir.Nefsî bir faaliyet merkezi olan akıl,menfidir.Fakat gönle tâbi olan akıl,müsbettir.

Akıl,vücut kal'asında bir sultandır.Gönül akıl ve vücut arasında bir hazineye benzetilir.İşte bu hazine,aşk ile ortaya çıkabilir.Nefsin bütün davranışları,akıl tarafından düzenlenir. Gönlün emrine verilmeyen akıl buşu(öfke)nun eline düşer.Öfke, aklın düşmanı,olumsuz davranışların başıdır.Akıl evi buşu eline geçerse,sultan(hükümrân) artık odur:

İş bu vücud bir kal'adur ʿakıl içinde sultânı
İş bu gönül bir hazînedür ʿışk tutmış bekler anı

Nazar üzre dil kapucı cümlesi ʿakla tapucı
ʿAkıldur işler yapucı eyler cümle ʿabâd anı

ʿAkıl başda iş bitürür nazar gözden bakar görür
ʿAkıl gönül içre turur ol üç haslet besler anı

ʿAkıl taht eyledi başı şöyle bilür her bir işi
Dünyâ içre ʿakil kişi degmez kimseye ziyanı

Başdur bu vücudun şâhı başdur ʿaklun tahtgâhı
Katı buşmagıl nigâhı buşudur ʿaklun düşmânı
.....
ʿAkıl gitdi buşu geldi ʿakl evini buşu aldı
Sultân buşu oldı göze göstermez oldı cihânı
(412/1-7)

Gönül aklı yoldaş edinirse,"sultan" olur.(152/7)Aşk,erdirici ve oldurucu bir güçtür;vücudun bütün soyut azaları(nefis,fehm,cân) ve bu arada akıl,aşk dalgalanmalarıyla vahdet denizinde gark o-

lacaktır.(259/3)Gönlü,canı ve aklı vahdette karar eden âşık, dosta gitmek için kanat vuran bir kuşa benzetilir.(1/2)Âşık, maşuk yolunda nisar olmalıdır ki, dosta ulaşsın!(32/2)

Aklı başında olan,hayrı-şerri seçer.(208/3)Akıl,gönüle yönelirse ve gönlün prensipleriyle hareket ederse,nefse galip gelir.(112/3)Aklına şakir olanlar,cahildir;münafıktır,münkirdir! Ârifin canı nereye ulaşırsa,akıl canın ulaştığı makama hareket olur. (139/5)Fenafillah'ta,cüz'i akıldan söz edilemez.Bu makamda akıl,diğer uzuvlar gibi "ilahî vücud"a dönüşmüştür.Beyitlerde zikredilen 'aklı başından gitmek,aklı yavı varmak,aklı mat olmak gibi deyimler,âşıkın fena makamındaki akıl durumunu yansıtır.Velayet sahibinin aklı "vahdet âlemi"nden haber verebilir:

'Aklumuñ haberi bugünki degül
Anı er dirisen evvelki âyet
(19/7)

'Aklumuz ol levhe bakar gizli marazlarum açar
Söz gelür gönlüme akar söz dile ansuzun gelür
(42/8)

Şu beyitler,İlahî aşk cezbesiyle aklını fenâya vermişlerin hallerini ortaya koymaktadır:

İy dost seni sevelden 'aklum gitdi kaldum ben
Bıñarları terk idüp denizlere taldum ben
(280/1)

'Akıl gide hayrān ola dünyede sergerdān ola
Küfri anuñ imān ola 'ışka gönül viren kişi
(372/7)

Çün 'aḳıl fenāya vara delü ola ne başara
Delülere sensin çare delü oldum çpes n'itmeyem
(183/4)

Akıl -Cebrail gibi- İlahî tecellî ve sırlar karşısında âcizdir. (182/10,233/10)İki ayrı beyitte de,"akl-ı kül"den bahsolunmaktadır.Akl-ı kül,varlığın özü,aslı ve ilki olmak itibari "cevher"e benzetilir.Nefsini "akl-ı küll"e ulaştıran kişi,ikilikten kurtulur,benliğinin Hakk'a ait olduğunu anlar:

Nefsüñüñ varlığını 'akl-ı külle ulaşdur
Varlığuñ yoga deñşür cevher ol olma muhās
(/)

Yunus,Cüz'iyyat-ı müselsel tabir ettiği madenler,bitkiler ve hayvanlar aleminin "akl-ı kül"den zuhur ettiğini belirtir.Yunusa göre,bütün eşya âlemi,küllî nefisten haber verir:

Kanca varduñ iy ʿâkil bir ağızdan cümle dil
Cüz'iyyât-ı müselsel haber virür ʿakl-ı kül
(151/8)

Beyitlerde 'akıl konusunda zikredilen deyimlerden bazıları şunlardır:

"Aklı var olmak,aklı şaşmak,aklı başta olmak,aklı başına gelmek,gaflet ögin almak,dost öge düşmek,aklı yavı varmak,akl ile fehme ermemek,aklı gitmek,aklı yok,aklı levhe bakmak,akıl fenaya varmak,aklı mat olmak,aklı fehmi olmak,öğin dirmek,aklı dirilmek,aklı yoldaş olmak,aklı başa divşürmek,uslu olmak, akl-ı külle ulaşmak..."

15. Nefs:

Bir ahlakçı olan Yunus,nefisle ilgili geniş bilgiler verir. O'na göre,nefis,çeşitli makamlarda ayrı tavırlar sergiler.Beyitlerde bu kavramla birlikte "Ar,namus,benlik,varlık,dirlik, hırs" gibi isimler de "nefis" anlamında kullanılmaktadır.

Bütün insanlar,bir tek nefisten yaratıldıkları halde(bkz. Nisa suresi,âyet 1)nefsin her vücuttaki faaliyeti değişiktir. Sufilere göre,nefis,vücudun en bayağı tabakasıdır.Bunun üstünde kalb,rûh ve sır mertebeleri vardır.Nefsin altında,"tab'" denen"beden-dört unsur" vardır.(39§)Sufi,sırasıyla,tab'tan nefse, nefisten kalbe,kalbten ruha,ruhtan da sırra geçerek müşahadeye erer.Bu yükseliş sırasında, üst makamın sırrı,alt makamdaki salik tarafından anlaşılmaz.

Nefis,cismanî varlık içinde(vücutta)bulunan ve faaliyet gös-

(39§)Nefsin tab' ile münasebeti Risaletü'n-Nushiyye'de geniş bir şekilde incelenmiştir.(bkz.)Divan'daki bir örnekte Yunus:

Miskîn Yunus'un nefsî dört tabî'at içinde
ʿIşkıla cân sırrına pinhân varasum gelür
(46/10)

diyerek,nefsin dört tabiat içindeki durumunu belirtir.

teren bir kuvvetdir.Bu kuvvet,bütün kötü huyların ve çirkin hareketlerin kaynağı şeklinde telakki edilir.Buna mukabil ruh,kalbi etkisi altına alarak Allah'a ulaşacak bir manevî güç olmaktadır.Kalb,nefse meylederse "nefis",ruha meylederse,"ruh" diye adlandırılır.

Sufiler,nefsi mutlak düşman telakki etmişlerdir.Nitekim Yunus'un nefisle ilgili teşbih ve sıfatlarından en çoğu,"düşman"kelimesidir.Hakk'ı talep eden bir mürid,kendisine isabet eden bir iyiliğiAllah'tan,kötülüğü ise nefsinden bilir.(Bkz.Nisa suresi,âyet 79)

Esasen nefis,ruhtan farklı bir şey değildir.Ruhun en alt tabakasıdır,nefis.Kur'an-ı Kerim'de,nefsin ruha doğru yedi merhalesinden bahsedilmektedir.(399)Her nefis makamı,seyr ü süluk esnasında bir mertebeyi karşılar.Son mertebe olan "safiye-kamile" makamında nefis,küllî ruh ile hemhal olmuştur.Yunus;

Maʿşûka halvetinin yidi kapusı vardur
Ol kapudan içerü seyrān kılasum gelür

(46/3)

diyerek,bu yedi nefis merhalesinden söz eder.Yedi makamı tamamlamak gayet zor ve meşakkatlidir;bu yüzden her makamı Yunus, zindan istiaresiyle anar:

Yidi zindan kapusı Yunus soynuban çıkdı
Kalmaya sensüz dahı ben gussadan yadaram

(220/8)

Yedi merhalenin her kapısında,bir komutan yüzer bin de asker bulunmaktadır.Salik,bu askerlerle mücadele ede ede son kapıya ulaşır.(46/4)Aynı konuyu anlatan bir beyitte,kapılarda bulunan asker(çeri) sayısı yetmiş bin olarak belirtilir.Bu durumda,her merhalede on bin nefis askeri vardır:

Yitmiş bin riyâ çeri vardur bu yolda bilün
Nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi kırası

(375/4)

---

(399) Bkz. Yusuf s.,53;Kıyamet s.,2;Şems s.,8-9;Fecr s.,27-28; (Bu ayetler,sırayla iktibas edilmiştir.)

Bir örnekte,nefis makamlarından geçmek,"oddan bir denizden geçmek" motifiyle işlenir:(400)

Yidi deniz gördüm anda birisi oddanıdı
Bu harâbât ehlinün dirler yolı andan geçer
(67/4)

Nefsin ilk hatası,Hz. Âdem'in Cennet'te yasak meyveyi yemesidir.(191/6)Bu sebeple,yaratılan her nefis,hata yapmaya mütemayildir:

Miskîn Âdem oğlanı nefse zebûn olmışdur
Hayvân cânavar gibi otlamağa kalmıştır
(76/1)

Muhammedî nûr,âlemin sırrıdır.Bu sır,nefsin Küllî nefse ulaşması ile çözülecektir.Emmare nefsini "gafletten uyaran" salik, Muhammedî hakikate ulaşır.(35/1)

Nefsünüñ varlığını ʿakl-ı külle ulaşdur
Varlığuñ yoğa denşür cevher ol olma muhâs
(119/4)

Yunus bir yerde,ruh ve nefsi "iki dilber"e benzetir.Bunlardan hangisi üstün gelirse,insan ona meyleder.(250/4)

Yunus'un,taliplere nefisle ilgili pek veciz öğütleri de vardır:"Nefsdür eri yolda koyan yolda kalur nefse uyan"(403/3)," Nefsüni uyup biş parmağun bir kezden iltme ağzuna"(159/5),"Dilersen kim iresin feragat menziline/Var kana'at dârında nefsün boğazından as"(119/3),"Nefse uyanların gitmez yüzi karası" (375/3),"Nefs halına düşerisen ol başdağı ʿakıl kanı"(412/6) Bu mısralar daha da uzatılabilir.

Yunus'a göre,"nefsini müslüman eden kişi Hakk'a doğru yol alır."(380/6)Nefsini bilen erler,gözlerinden hicabı silmişlerdir.(378/5)Derviş,nefs yolundan geçen,aşk şarabından içen kişidir.(123/2)Şair;

Arzumuz nefs içün degül dünya teferrücündeyüz"(114/3) der,dervişçe gayesini açıklar.Nefsine kalan kişi,öldüğünde müs-

---

(400) Bu motif Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinde de vardır; Bkz. Hüsn ü Aşk,(Hzr.Orhan Okay;Hüseyin Ayan),Mayıs 1975,s.272

lüman olarak haşrolmayacaktır.(108/3),Nefis,tıpkı dünya gibi fânidir.(222/10)Dirliği(nefsi) çiğ olan kişi,aşk oduyla olgunlaşır.(294/3)Nefsin üstadı İblis'tir.(367/12)İnsan,İlahî nazarı bırakıp tama'ya yönelirse,"nefsinden" kurtulamaz.(412/9)Nefis,uzun endişeler verir ki,bu endişeler vuslata mani'dir.(314/5)Nefsine muhalif kişinin göz yaşı durmadan akar.(345/5)

Aşk,nefsin sen-ben demesini yok eder.(374/10)Derviş,tevhid ile kibrin boynunu ezen,hırs evini bozan(121/8)Hülasa,nefsini tepeleyen kişidir.(302/7)Yunus'un şu beyitinde geçen "kudret kılıcı" metaforu "tevhid" anlamındadır:

Kudret kılıcın almış nefsün boynını çalmış
Nefsini depelemiş elleri kan içinde

(302/7)

Bazı beyitlerde,doğrudan "vücud" manasına kullanılan nefs terimi,ruhun bir elbisesi gibi de, düşünülmektedir.Bu yönüyle nefis,hakikat karşısında "hicap"tır.Vücudundan geçen kişi dosta ulaşır:(397/3)

İnsanın en büyüt düşmanı nefsidir.İşi gücü dost(Allah) olanlar bu düşmandan korkmazlar.(337/3)Âşıklar,nefislerini "Tatar"ların bir mülkü yağmaladıkları gibi yağmalamışlar,nefislerinden eser bırakmamışlardır.(222/6)Bütün günahların kaynağı nefistir.Yunus,şöyle dervişlerin şikayetlerinin nefislerinden olduğunu söyler:

Bu miskîn Yunus'ı gör dervişlik ide geldi
Nefsindendür şikâyet nefsin öldüren gelsin

(239/9)

Nefisler,ancak bir mürşid-i kamile biat etmekle asayiş bulur.Mürşidi olmayan kişinin gönlü kaygudan kurtulmaz.(225/4)Beyitlerde konuyla ilgili olarak şu deyimlere rastlanmaktadır:

"Nefsün gülbengini urmak,benliği gitmek,benliğini bilmemek,nefsin boynuna kudret kılıcı çalmak,nefs dileğinden geçmek,nefsin muradını vermek,nefsine kılmak,nefse zebûn olmka, nefsi haramla toylamak,nefis dileğini kovmak,nefse uymak,benliği elden komak,dirliği çiğ olmak, benliği benden komak,kendini görmek,nefsi yâr eylemek, nefsin dileğini öldürmek,beni yavı kıldırmak,nefsin boynunu kurmak,sen-ben dimek,benliği komak,benlik davası,nefsi müslüman etmek,nefsin ciğerini dağlamak..."

Nefisle İlgili Benzetmeler:

a. Koç,İt,Ejdeha,Yılan,Kuş:

Nefis,fedakarlık ve teslimiyet makamında,boynunu bıçağın altına koyan bir "koç"a benzetilir.Aşağıdaki örnekte geçen "himmet eri"mürşid-i kamil olup,dervişin mürşidine "teslimiyeti" söz. konusu edilmektedir.Koç,mecaz-ı mürsel ile nefis için bir benzetme unsurudur:

Ḳazdı ḳahır ḳazmasıla canda cefâ ocağını
Çaldı nefsümüñ boynına himmet eri bıçağını
(376/2)

Nefis,dört ayrı beyitte,saldırganlık,hırçınlık,yırtıcılık ve benzeri özellikleriyle "it"e benzetilir.Derviş "nefis iti"nden kaçan kişidir:

Dervîş oldur itden ḳaçar it besleyen ḳanlar içer
Ḳoġıl hem it beslemegi it besleyen sekbân olur
(97/3)

Nefis, ejderha gibi azgın ve obur [illegible],yılan gibi kindâr ve sinsidir.Nefis yılanından kurtulmak için,başını kesmek gerekir: (208/4)

Nefsümüñ ejdehâsı döndi bañа ḥaml itdi
Kanâ'at hay dimezse ḥaḳîḳatdür yir indi
(383/2)

Nefsî fiillerin kin,kibir ve şehvet gibi bir başa bağlı bulunması,O'nun bir kuşa benzetilmesine sebep olur.Başı kesilen kuş, hareketsiz kalacaktır.Nefsin de belli başlı faaliyetleri[40] mâni' olunursa,ruhî faaliyetler daha kolay hasıl olacaktır.Aşağıdaki örnekte,mecaz-ı mürsel ile ele alınan kuş,zira sadece kanadından bahsediliyor -başı kesildikten sonra uçan bir varlık olarak ele alınmaktadır ki,bu haliyle o,"ruh"a delalet eder. (401)

---

(401) Nefsin kuşa benzetilmesi,Kur'anda da mevcuttur.Bkz.Bakara suresi,âyet 260; burada İbrahim Peygamber'e "dört kuş tutması" emrediliyor.Kuşların İbrahim tarafından tutulması,nefsin kontroludur.Kesilmesi,şehevî duyguların yok edilmesidir. Tefsiri için bkz.Hallac-ı Mansur,Kitabü't-Tavasin,İst.1976,s.92

Kesildi nefs başı öldi fısk u fesâd işler kaldı
Hak'dan bañа nazar oldı kanatlandum uçar oldum
(208/5)

Nefis,ruhun bineği gibi düşünüldüğünden "at"a teşbih edilmekte ve "Niçe bir 'ışk meydanında nefs atın seğirtdürem"(201/12) denilmektedir.

b. Ciğer,Kan,Küt:

Birer beyitte,nefisle ciğer;kan ve küt(kötürüm) kavramları arasında ilgi kurulmaktadır.Ciğer,kanın toplandığı bir merkezdir.Maddî ıztırabın acısı,en fazla "ciğer"de hissedilir.İnsan vücudu,ana rahminde "kan" ile beslenir.Dolayısıyla kan, nefsimizi besleyen önemli bir varlık olmaktadır.Bu sebeple kan,maddenin ve kesret âleminin sembolü olmaktadır.(402)İnsanın nefsî davranışları "kan" ile alakalı olduğundan dolayı,sufî "nefsin ciğerini dağlar".(Nefsi,riyazat ve halvetle eğitir.) Böylece,ciğerden kan akacak ,yahut,ciğer pişmiş olacaktır. Ciğerden kanın akması veya ciğerin pişmesi motifleri.nefsin izalesi(temizlenmesi) anlamında kullanılmaktadır:(227/3)

Irmak gibi ben çağlaram gâh gülerem gâh ağlaram
Nefsüm ciğerin dağlaram kibr ü kini yıkan benem
(187/2)

Küt(kötürüm) motifi,Yunus'un meşhur şathiyyesinde geçmektedir. Nefis için bir istiaredir.Kötürümle güreşmek zordur.Zira eli ve ayağı yoktur,nereden saldıracağı veya tutacağı mechuldür.Örnek beyitte nefis,güreşirken çifte dalan bir küte benzetilerek şöyle deniliyor:

Bir küt ile güreşdüm elsüz,ayağum aldı
Güreşüp basamadum köyündürdi özümi
(407/7)

c. İl,Düşman,Çeri,Leşker,Tuzak,Kal'a:

Nefis,kibir askerleri veya kal'ası tarafından korunan et-

(402)Tasavvuf edebiyatında kan-ciğer ilişkisi oldukça yaygındır. Bir değerlendirme için bkz. Ali Nihat Tarlan,Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf,TDED,C.8,İst.1958,s.13

rafı çevrili,aşılması zor bir ile benzetilmektedir.Bu il, aşkın cesur,akıncı ve kudretli askerleri tarafından alınabilir:

ʿIşḳ nefs iline aḳdı ne buldıysa yaḳdı
Kibir ḳal'asın yıḳdı anda çok savaş oldı

Nefs ili oldı harâb kibr ayaklarda türâb
Gitdi perde vü hicâb dost gözüme duş oldı
(394/5)

Âşık,nefsiyle savaşır.Dışarıdaki düşman mülk üzerinde neler yapıyorsa,nefis denen düşman da,vücud mülkünde onları yapar. Yukarıda belirttiğimiz gibi,Yunus,nefis kelimesiyle birlikte,nefsin sıfatı olarak en fazla "düşman" kelimesini zikretmektedir.Hemen belirtelim ki,düşmanın bulunduğu yerde, "savaş", zaruretkir.Nefisle yapılan savaş,"mücâhede" ve "riyâzet"tir.

Hakikatde bakarısam nefsün sana düşmân yiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş-savaş yüri
(403/2)

Şu mısralar da,nefis-düşman münasebetini ortaya koymakta;sûfînin mücadelesini daha iyi tanıtmaktadır:

Gice gündüz nefsiyile her dem savaşdur ʿâşıḳın"(146/6)
Düşman benüm nefsüm durur tamaʿıla ḥırsum durur"(112/4)

Yunus'a göre,"işi gücü dost(Allah) olan kişinin nefisten korkusu yoktur.Dost candadır ve âşık bu makama ulaşmıştır.(337/3) Yolda muhkem duranlar(sülûk esnasında iyi mücadele edenler)nefis düşmanının boynunu vururlar.Şaha gönül verenler,düşmana yenik düşmezler.(232/8)Âşıkın nefsiyle mücadelesinde,en mühim ve güçlü silahı,akıl ve gönül birliğidir.Bu ikisi "bir işte" ise,düşman(nefis) hiç birşey yapamaz.Dost kime kapı açarsa,düşman o kişiyi elinden kaçırmış olur.Bu motifte de,nefsin içerden fethedilen bir kal'aya benzetildiğini görüyoruz.Dostun açtığı kapı -ki müşahade anlamında kullanılmaktadır- kal'anın mazgalları mesabesindedir.Kal'adaki düşmanın elinde bulunan gevherler ise,nefs elinde bulunan İlahî hakikatlerin remzi olmaktadır.Bu metafor,bir beyitte söz konusudur:

Kime kim dost kapu aça düşmânı elinden kaça
Yunus ağzı güher saça değme ʿârif diremeye
(337/5)

Nefis bir kal'aya benzetilince,nefsin kategarileri olan Kin, kibir ve şehvet kuvveleri çeri(asker) gibi düşünülür.Yunus, nefsî kuvveler için "varlık leşkeri(askeri)" tabirini de kullanmaktadır.(bkz.135/10)

Kırdum bu nefsüñ çerisin bir itdüm burc u bârusın
Pâk eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem
(187/3)

Nefis,aynı zamanda içinden çıkılamayan veya düşenin kurtulamayacağı bir tuzağa da benzetilmektedir.(128/5)

Zinhâr gözüni aça gör nefs duzağını seçe gör
Dost mahfiline geçe gör andan yigrek turak nedür
(37/5)

Yukarıda zikredildiği gibi,nefis,yüksek;aşılması zor ve ele geçirilmeyecek kadar muhkem bir kal'aya da benzetilir.(222/8) Nefis kal'ası,ancak doğruluk mancınığının attığı taş ile(istiğfâr ile) yıkılabilir:

Ṭoğruluk mancınığı istiğfâr ṭaşıyıla
Ṭoğru vardı atıldı yıkıldı nefs kal'ası
(375/5)

Tekrar belirtelim ki ,yukarıdaki örneklerde Yunus,tasavvufa ve genel olarak mücerret konulara ait ıstılah ve ifadeleri kullanırken,devrin sosyal hayatından(maddî hayattan) orijinal benzetme unsurlarını tercih etmekte ve dolayısıyla "metaforik" bir üslup yaratmaktadır.Şiirlerdeki bu özellikler de devrin maddî kültürünü ortaya koymak için ayrıca incelenebilir.

Ruhun kuşa benzetildiği bir örnekte,nefis,ruh kuşunun tutulduğu kafes gibi düşünülmektedir:

Uşadam bu kafesi yıkam hırs u hevesi
Zaff kılam bu nefsi ta aslıma ulaşam
(227/ 2)

Nefis,ruhun konakladığı bir "ev"e de benzetilir:

Ḥayırdan şerri çok sever işlemegi becid iver
Nefsinüñ dilegin kovar nefs evine düşdi gönül
(152/9)

Nefsî hevesler bir göle benzer;içine düşen kurtulamaz:

Begler azdı yolından bilmez yoḥsul hâlinden
Çıkdı raḥmet gölinden nefs göline talmışdur
(76/4)

Nefis,bir örnekte de,"put"a benzetilir.Bu tabir, nefsin vazgeçemediği herşeyi kapsamaktadır:

Şımasam butın nefsün ʿabes ḳamu ṭāʿatüñ
Anı sımaga çâre hele şimdi buldum ben

(280/6)

16. Rûh:

Ruh,İlahî bir nefestir ve Allah'ın emri cümlesindendir. Hakk'ın tecellîsidir.Zahirî ve bâtınî olmak üzere iki hali vardır.Zahirî hali,gözlerimizin gördüğü canlı ve kesif mevcudattır.Batınî hali ise,bu zuhur ʿâlemine gelinmezdem önceki hâl ile sonra fenâ âleminden bekâ âlemine rücû eden latif halidir.Ruhun her iki hali de, Allah'ın kün emrine mazhar olmuşlardır.İnsanın bir iç ve bir de dış âlemi vardır.Dışı kesif, yani ruha kafeslik yapan vücudu,içi de latiftir.(403)Nefis konusunda belirttiğimiz gibi, ruh,Âdem'e üflenen İlahî bir nefha'dır.(bkz. Hicr suresi/âyet 28-29)Nefis mertebelerini tamamlayan sülûk ehli "ruh" makamındadır.Bu kişide,hayvanî nefis, insanî ruha dönüşmüştür.Esasen,nefis ve akıl,ruhun tabiat âlemindeki isimlerinden ibarettir.

Ruhun mahiyeti,hiç kimse tarafından bilinemez.O,Allah'ın emriyle hareket eder:(bkz. Esrâ, Âyet 85)

Rûhumdan kimsene haber viremez
Emrdür Kadîrlığı virür hareket

(19/5)

Ruh cisim(tabiat) belâsına düşünce,aslını unutmuştur.Yunus, ruhu,belaya düşmüş bir sultan (260/7) şeklinde telakki eder. Bedenin aslı dört unsur,bu unsurların da aslı ruhtur.(148/4)

Yunus'un Divanı'nda ruh,bazı benzetme unsurlarıyla da işlenmektedir:

Ruh,vücud zindanına düşen bir mahbustur;(227/7) ten kafesinden kurtulup Hazret'e uçan bir kuştur.(227/4)Kovanından çıkarılmış bal (271/8)gibidir.Vücud toprağında gizli bir gevher olan "ruh",aslına ulaşmıştır:

---

(403) Bkz. Mahmut Sadettin Bilginer,Allah Ve İnsan,s.91

Sûret toprakdur diyeni gönlüm kabûl itmez anı
Bu topragun cevherini Hazret'e irgürdüm ahî
(370/4)

B. BEZM-İ EZEL:

Va'de kılduk ol dostıla biz bu cihâna gelmeden
Pes ne kadar eglenevüz ol va'demüz yitse gerek
(135/2)

Yunus'a göre insan,"Kalu Belâ" denmeden evvel "mutlak zât" ile beraber idi.(33/4)Allah,varlık âlemini kendisinin bilinip, tanınması için yaratmıştır.Bu vücutlar,ilahi birer emanettirler.Buna delil olarak Allah,ezelde ruhlarla sözleşmiştir.

Kur'an'da şöyle deniliyor: "Rabbin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini aldı ve onları kendi nefislerine şehadet ettirdi:

-Ben sizin Rabbınız değil miyim?(Elestü bi-rabbiküm ?)
-Evet,dediler.(Kâlu belâ) (404)

Zikredilen bu sözleşme,kıyamet günü kulların asli geyelerini unutmamaları içindir.Bu sözleşmeyi unutan kişi,dünyada, sorumluluğunun farkında değildir.

İşte Yunus Emre,bütün seyr ü sülûk ehli gibi,dünyada 'ubudiyetini gerçekleştiren ve Eleşt şuuru içinde yaşayan,aslını ve sorumluluğunu bilen olgun bir tavır içindedir.Ahdine vefa gösteren bir kişidir Yunus:

Ol dostıla bâzârumuz fülân vaktan berü degül
Severidük ma'şûkayı henüz gelmedin cihâna
(294/6)

Mutasavvıfımıza göre "gerçek vatan" Elest bezmi'dir.Dünya gelip-geçici bir misafirhânedir.(139/1)

Bu dünyâya gelen kişi ahir yire gitse gerek
Misâfirdür vatanına birgün sefer itse gerek
(139/1)

Beyitlerde şu terkip,sıfat ve mecâzlarla daima "Elest Meclisi" hatırlatılır:

---

(404) El-Araf,ayet 172

"Kadimi deniz(217/3),evvel kadim(39/9),vahdet evi(39/9), Tanrı evi(35/6),Hakikat âlemi(243/2),vatan(152/2 ,139/1),elest(190/7)il(191/2),can kânı(243/4),canan ili(67/1),birlik sarayı(151/4)ezel bezmi((202/9),ahir yer(139/1),dost ili(283/1)ulu mekan(169/4),ulu divan(168/3),'aceb makam(168/2),ezelî vatan(168/1),evvelki dem(156/6),"

Sadece sıraladığımız bu ifadelerden hareketle söylenebilirki,Yunus'un,vuslattan;fenafillahtan,dervişlikten ve süluktan gayesi "Elest sırrına vakıf olmak ve yine geldiği yer olan Elest'e dönmek"tir.O,bu şuurla yaşar:

Ben bunda geldümise ilüme girü gidem
Sanma ki bunda beni altuna mâla geldüm
(196/5)

Yunus,Hz. Peygamber'in "Hubbu'l-Vatan Mine'l-İman"(bkz. Hadisler) hadisindeki "vatan" kavramını "ledünnî" anlamda ele alır; buna göre,vatan,elesti karşılar.(291/1)Vatanını seven,vatanı için çalışır.Yunus,varlıkların ve tabii,insanın,ruhlar âleminden ayrıldıktan sonra uzunca bir yolculuğa çıktıklarını belirtir.(405)Burada,yolcuya(salik'e) düşen görev,kulluğunu yerine getirmektir.Kuluğunu gerçekleştiren kişi, tekrar"başlangıç" noktasına ,yani,Elest'e ulaşır.(139/1)"Başlangıç O'ndandır,dönüş O'nadır,"âyetinin manası burada gizlidir.(406)Bazı mutasavvıflar,bu Elest'ten çıkıp yine Elest'e dönme halini, "tenezzül" ve"terakki" kelimeleriyle ifade ettikleri gibi,"nüzûl" ve "uruc" kavramlarıyla da anlatmaktadırlar.(407)

Yunus,Elest'teki halin dünyada kavranacağını,yaşanacağını ve tecelli edeceğini belirtir.Bu manevî mecliste esasen " birlik" olmakla birlikte,'358/11)bu birlik,"Ben ol idüm ol ben idi" diyecek kadar farkta olmayı gerektirir ki, bilinebilsin!

---

(405) Yunus'un Elest için kullandığı tabir ve terkipler,Cüneyd-i Bağdadî'de "Misak"ismiyle zikrediliyor.Yunus'un b u konudaki düşünceleri,Misak nazariyesi ile aynîlik arzeder.(bkz. Süleyman Âteş,Cüneyd-i Bağdadî,İst.1970,s.88-90

(406) Bkz.

(407)Son devrin büyük mutasavvıfı Kuşadalı İbrahim Halveti,Bezm-i Elest'ten itibaren yapılan yolculuk için "tenezzül ve terakki" kelimelerini kullanmaktadır.Bkz. Y.N.Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halveti,İst.1982,s.58-60

Yunus'un şiirlerinden çıkarabildiğimiz neticeye göre,Elest deminde iki grup mevcuttur.Münkirler,ve muhiblir!Bu demde münkirler,"inkara" düştüler.Muhibler ise,ikrar ettiler:

Kalu belâ dinildi münkir-muhib bilindi
O demde duta geldi câhiller inkârını

(397/8)

İkrâr ehli,"Tanrı birdür,Resul Hak'dur" sözünü,dünyada da söylediler.(168/2)Elest'te'belâ" diyenin dünyada işi tamam oldu:

Bunda belî diyen kişi anda tamam olur işi
Bizden nişân isteyene ol Hallâc-ı Mansûr nedür

(56/11)

Âşıkın varlığı rûhlar âlemindedir.Kendisi burada(dünyada)"garîb"tir.Çünki O,dünyada kendisine ait bir varlığın(nefsin) olmadığına inanır.Gerçek garîbler de,bunun için mutludurlar:

Ne var söylenen dilde varlık Hakk'undur kulda
Varlıgum hep ol ilde ben bunda garîb geldüm

(191/2)

Elest ezel ve ebedi birleştiren bir "nâ"dir.Hal ise,yaşanarak idrâk edilir.Böylece Yunus,Elest ikrarının bir "vahdet şuuru" olduğunu ortaya koyar.(bkz.156/6)

Kalu belâ didük evvelki demde
Dahı bugündür ol dem ü bu sâ'at

(20/9)

Ezel benüm ilümdür Elest benüm yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm

(178/5)

Nihayet velimiz,"Kalu Belâ" sözünün bir "aşk haberi" olduğunu,bu haberi de ancak "dost yüzünü görenlerin" verebileceğini söyler.(254/4)Derviş,gözünü Elest'ten ayırmaz.(156/2):

Derviş ırma gözün evvelki demden
Yûnus girüp durur hem âhir hem evvel(408)

(156/6)

C. ÂLEM-Î MA'NÂ:

Âlem-i ma'nâ terkibi,"ruhlar âlemi" anlamında kullanılmak-

(408) Bu beyit yazma divanlardan sadece F nüshasında vardır. (bkz. var.116a) "Girüp durur" şeklinde istinsah edilen kelime,bizce,"görüp durur" veya "ger budurur" olmalıdır.

tadır.Yunus'a göre bu âlem,"gerçek il"dir.(30/1)Manâ âlemi, padişahın dergahıdır.(87/3)Yani zat âlemidir.Suretten sıfata gelen kişi,hayallerden geçer-kesreti terkeder- manâ alemine ulaşır.(242/1)Dünyanın fenâ-yokluk" sarayı olmasına karşılık âlem-i ervah,beka sarayıdır.(286/6)Manâ alemi,canların,bedenlerini terk ettikleri âlemdir.(261/5)Dünyada maksadını ele geçiren kişi,"dost iline" sefer eder.(93/6)Yunus,manâ âlemi haricinde,birer beyitte "gayb" ve "melekut" âlemlerinden de bahseder.(8/7,249/5)

Ç. TEFERRÜC:

Teferrüc,ferec kelimesinden müştak olup,lügatta ferahlamak,içi açılmak,gezintiye çıkmak,seyretmek gibi manalardakullanılmaktadır.Yunus'un beyitlerinde de,bu kelime aynı sözlük manâlarıyla zikredilmektedir.Teferrüc,ıstılahî olarak,dünyaya gelen bir ruhun bir zaman burada oyalanıp tekrar "Allah"a dönmesi (devretmesi) demektir.Bu manâ yönüyle teferrüc,iki şekilde değerlendirilir.Birincisi,dünya teferrücü(seyri,hayatı, gezintisi)dür:

Biz bunun neligün bildük dünyenün nesine kalduk
Arzumuz nefsiçün degül dünyâ teferrücündeyüz
(114/3)

Ne oda yanam dağılam ne dara çıkam bağıram
İşüm bitince yüriyem teferrüce geldüm ahî
(370/9)

Dünya teferrücü bir defaya mahsus değildir.Bu seyrân,Allah'a ulaşıncaya kadar devam eder.Yunus,zemin ve âsûmânda çok teferrüc ettiğini söyler:

Ma'şûk mı isteyü iş bu cihân içinde
Delim teferrüc kıldum zemin ü âsûman içinde
(339/1)

İkinci manâda teferrüc,aşk makamında gerçekleştirilen "seyr"den ibarettir.Bu seyr, tamamen "enfüsî"dir.Didâr müşahedesi aşk teferrücü ile mümkündür:

Cânlar cânın bulasın sen dahı cân içinde
'Işkıla teferrücün ola didâr içinde
(300/6)

Yine ʿışk elçisi geldi yine toldı meydânumuz
Yine teferrücgâh oldı sağdan sola dört yanumuz
(118/1)

Teferrüc,bir manzumede,denize doğru yol alırken başından türlü mâceralar geçen,pek çok çukurlara girip çıkan ve dolanarak vatanına(denize) ulaşan suya benzetilir.Esasen suyun hikayesi, Muhammedî nûrun hikayesidir.Su,bu nûr için misal olmuştur.Varlığın özü olan bu nur,pek-çok sıfatlara girip çıkarak aslını arar.Mukaleme üslubuyla kaleme alınan bu şiir,şöyle başlar:

İy su kandan gelürsin vatanuñ kanda senüñ
Kanda çukur bulursan yatagun anda senüñ
(147/1)

Yunus,"teferrücün kolay anlaşılamayacağını belirtir.Bu sırrı çözmek gerekir.Ancak,teferrüc sırrı,"eren soyın soylayıp o soya düşmekle"anlaşılabilir.(181/10)(409)

Yukarıdaki görüşlerden hareketle,denilebilir ki,"teferrüc", ruhun tenezzül ve terakkî makamlarından ibaret olan "devre-i ferşiyye" ve "devre-i arşiyye"den başka birşey değildir.

D. DEVR:

Devir,dönüp dolaşmak,başlangıç noktasına gelmek demektir. Allah,ilk tecellîsiyle ʿakl-ı küllîyi(Muhammedî nuru) yarattı. Akl-ı küllîden taşan tecellîlerle de,diğer mahlukat yaratılmıştır.Nûr,bu şekiller(imkan) âleminde,tedricen zuhur etmiş;tenezzül ve terakkî makamlarından geçerek tekrar geldiği âleme karışmıştır.Muhammedî nur, sırasıyla ruhlar âlemi(nefs-i kül),tabiat,heyula,cism-i kül,şekil,arş,kürsî,atlas feleği,menazil feleği,yedi felek,yedi yer ve mevâlid-i selase(maden,bitki,hayvan)mertebelerinde zuhur eder.Bunların tamamı "On sekiz bin âlem."i oluşturur.(410)

---

(409)Soylamak;tahkik etmek,araştırmak demektir.Eren soyı,Hak'tır. Çünki Eren, fenafillah ehlidir.

(410) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.93-95;Muhammed Nur,Mısrî Niyazî Divanı Şerhi, s.4,Niyazî-i Mısrî,Risale-i Devriyye,(Neşr.Abdurrahman Güzel) TKA,yıl XVII-XXI/1-2,Ank.1979-1983,s.121-139;Yunus Emre,bu menzillerden bahsettiği bir beytinde yedi feleği "ata"ya,dört unsu-

En güzel bir kıvamda yaratılan insan,yine,en süflî âleme gönderilmiştir.(411)O'nlar Allah'tan geldiler ve yine Allah'a dönecekler,(412) âyeti mucibince insan,bu süflî âlemden kurtulup tekrar aslî vatanına yani "mutlak varlığa" dönecektir.Kur-an'ın,başlangıç ondandır,dönüş onadır(413) hükmünü,mutasavvıflar bir daire ile izah etmektedirler.Bu daire,tenezzül makamları(kavs-i nüzûl) ve terakkî makamları(kavs-i uruc) şeklinde,iki kısımda mütalea edilmektedir.Sufilere göre,tenezzül makamları,madenlere kadar olan kısımdır.Terakkî makamları ma'denlerden insan-ı kamil'e kadar olan kısımdır.Esasen başlangıç ile son aynı noktadır ki,bu nokta Ahadiyyet makamıdır.Ruhun bu aradaki seyri, bir zamanlık "teferrüc" (bkz.)ten ibarettir.Makamların tamamlanması,insan-ı kamil olmakla mümkündür.Kemal mertebesine ulaşan insan,istediği anda "seyr-i enfüsî"ye veya "seyr-i afakî"ye girebilir.(414) Yunus'un bu makamda söylediği pek çok manzumesi

---

ru(toprak,hava,âteş,su) anaya benzetmiştir.Bunların aslı birdir (Nurdur):

Atamı yidi dirler anamı dört bilürem
Atam-anam birimiş niçün gussa yudaram
(220/4)

Bir başka beyitte ise,dokuz gökler arslana,yedi gökler evrene, dört unsur ejderhaya benzetilmektedir.Bu -teşbih unsuru- hayvanların tamamı yırtıcı,yuducu ve yok edicidir.Ruh bu menzillerde şuursuzdur;aslından uzaklaşmış geldiği âlemi unutmuştur.Beyit şöyledir:

Bu tokuz arslan yidi evren ü dört ejdeha
Bunlarunla ceng idem Rüstem olam destân olam
(201/24)

(411) Bkz.Sure 95/âyet 4
(412) sure 2/âyet 156
(413)
(414) Mesela şu beyit,enfüsî seyr ile ilgilidir:

Niçe bir sûretde insan ü şıfatda cânavar
Niçe bir dilkü olam ya kurd u ya arslan olam
(201/10)

İnsan-ı kâmil,demek ki,bu yollardan geçmiştir.Seyr-i enfüsîde, geçtiği âlemleri yeniden tanıması mümkün olmaktadır.

bulunmaktadır.Öyle ki Yunus,kemal noktasında,"devrân içinde devr eden varlığın" kendisi olduğunu söyler.Unutmamak gerekir ki,Yunus'un bu hali,tamamen "vahdet-i vücud" mevzuuyla ilgilidir:

Benem sâhib-kıran devrân benümdür
Benem key pehlevân meydân benümdür
(31/1)

Yûnus ʿışḳuñla kâimdür bu ʿâlem
Anuñ çün devr ider devrân içinde
(332/8)

İki cihan meydan ola devrânum sürem yürüyem
(213/1)

Cân gönül hayrân bulupdur maʿşûḳa
Maʿşûḳıla sürerem devrânumı
(389/2)

Yunus'a göre,kişi,mülkün sultanını,tenin ve canın hakikatini hususiyetle merci'(başlangıc) ve me'âb(son)ı bilmek zorndadır.O'na göre,başlangıç ve son;evvel ve âhir Allah'tır.(bkz. Allah):

Kanı bu mülkün sultanı pes ten isen kanı canı
Bu göz görmek diler anı bu merci' ü me'âb nedür
(89/8)

Elest bahsinde belirttiğimiz gibi,dünya,geçici bir mekandır;aslolan Elest'te verilen sözü yerine getirip nihayet,başlangıç noktasına ulaşmaktır.Şu halde sınırlı dünya hayatını çok iyi değerlendirmek gerekir:(39/6)

Pâyânlu devr-i zamân çok egledi Yûnus'ı
Pâyânsuz devre irdi devrânı yaġmaya virdük
(143/9)

Basit varlıklar,devirlerini tamamlayıp Allah'a ulaşamazlar; İnsan-ı kamildir ki,devrini tamamlayıp şu ifadeleri kullanabilir:

Çün gökden yire yaġdum yirden göge çok aġdum
Âdem ṭonın ṭonandum devrânum süre geldüm
(178/7)

Niçe kez geldüm gitdüm delim sûret yaratdum
Bu şimdiki devrede Yûnus'a aldar idüm
(223/5)

Dünyâya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
Kudret ünini işitdüm kaynayuban cûşa geldüm
(224/2)

Ben bu mülke ta'lim kıldum hem yidi kez cevlân urdum
Muhammed nûrını gördüm bu benüm mekânum anda
(310/8)

Yunus'un aşağıda vereceğimiz şiiri bir "devriyye-i arşiyye" dir.Bu şiire göre,dünyaya gönderilen insân,"erenler eteğini tuttuktan sonra bir manevî seyre girmekte,geldiği âlemi,geçtiği yolları ve nebî makamlarını anlatmaktadır.Neticede Hak'a vasıl olan insan,"Hak olup dile düşer":

Beni bunda viribiyen bilür ben ne işe geldüm
Kararum yok bu dünyâda giderem yumışa geldüm

Dünyâya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
Kudret ünini işitdüm kaynayuban cuşa geldüm

Serd sözile gönül yıkdum od oldum cânları yakdum
Sırrumı 'âleme çakdum bu halka temaşa geldüm

Ben oldum İdrîs-i derzî Şit oldum tokıdum bizi
Dâvûd'un görklü avazı âh idüp nâlişe geldüm

'Âşık oldum şol ay yüze nisar oldum bal agıza
Nazar kıldum kara göze siyah olup kaşa geldüm

Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbâna geldüm
'Ali olup kılıç saldum meydana güreşe geldüm

Deñiz kenârında ova kuyuda işleyen kova
'Îsâ agzındaki du'â oluban ben işe geldüm

Ay oldum 'âleme toğdum bulut oldum göge ağdum
Yağmur olup yire yağdum nûr olup güneşe geldüm

Kâl ü kîlden geçenlere yolda gözin açanlara
Anlayuban seçenlere vak'a olup düşe geldüm

Benem dertlüler dermânı benem ol maʿrifet kânı
Benem Musî-i İmrânî Ṭūr ṭagından aşa geldüm

Yolum sañā oldı ṭurak sabaḥ söyleyendür Ḥaḳ
Yûnus Emre dilinde Ḥaḳ olup dile düşe geldüm
(224)

E. YARATILIŞ:(415)

Nesnelerin yaratılışı:Allah,bu âlemi "Kün"emriyle var etmiştir:(Bkz. Âyetler)

Kün'i bir kezin söyledüm her nesneyi var eyledün
Yine âhir bir sözile anı kılmak harâb nedür
(89/7)

Kâinâtın yaratılış sebebi: Eşyâ âleminin var oluş sebebi, "aşk"tır.Hiç bir şey yokken "aşk" vardı.Yunus Emre'ye göre, aşk,mutlak zatın kendinde var olan "yaratıcı" bir güçtür.Bu güç,her an "faâl"dir:

Evvel yir-gök yoġıdı varıdı 'ışk bünyadı
'Işk ezelden kadimdür 'ışk getürdi ne varın
(254/3)

Yaratılışın temelinde,Muhammedî Nûrun dostluğu vardır: Muhammedî nur olmasaydı,bu mümkinat(eşya alemi) yaratılmazdı.Şu halde,yaratılmış her şeyde,Muhammedî bir nişan vardır. Yaratılmışlara bakarken bu nişanın varlığını unutmak doğru değildir:

Yaratıldı yir ile gök Muhammed dostlıġına
Levlâk añā delil durur ansuz yir ü gök olmadı
(386/7)

İnsan,vücud bulmadan önce ruhlar âleminde Allah ile beraberdi.Ezeldeki bu hal,vahdet halidir ki,nihayette ulaşılacak olan hal de farklı olmayacaktır:

---

(415) Bu konuda bkz.Mehmet Bayraktar,İslam'da Yaratılış Teorisi,İst.1987; Rene Guenon,İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış,İst.1989,s.77-87

İy yâranlar iy kardaşlar soruñ bana kandayıdum
Dinlerseñüz eydivirem ezelî vatandayıdum
(168/1)

İnsan,dünyada,ezeldeki verdiği sözü yerine getirip,vahdet şuuruyla yaşamak zorundadır. "Ben ins ve cinni bana ibadet etsinler diye yarattım."(bkz. Âyetler) İlahî hükmünde belirtilen isteğe uygun yaşayan insan,kulluğunu yerine getirmiştir demektir.Nefsine kulluk edenler,azabtan kurtulamazlar.

Nemin geldüm bu dünyâya nefsüme kulluk itmege
Eyü ʿamel işlemedüm ʿazabdan kurtulam diyü
(285/4)

Yaratılış tedricidir (bkz.Devr):

Yir gök yaratılmadın Hak bir gevher eyledi
Nazar kıldı gevhere sızurdı dür eyledi
(355/1)

Gevher,varlığın özü(Muhammedî nur) için kullanılan bir misaldir.Gevherden sızan dür ise,nefs-i küll'dür.Bundan sonra yedi gök,yedi yer,anasır-ı erba ve mevalid-i selase yaratılmıştır:(223/1)

Eyle sanmañ siz beni kendözümden gelmişem
Ya kendü gönlümile bu kafese girmişem
(227/1)

Yunus,bu yaratılış tertibi içinde,bir zaman da,"yıldız" olduğunu söyler:

Yılduzıdum bunca zamân gökde melâik arzûmân
Cebbâr-ı ʿâlem hükmider ben ol zamân andayıdum
(169/9)

Madenler,bitkiler ve hayvanlardan geçen ruh-(151/8)Kemale ulaşır.Bu seviyedeki insan,enfüsî seyre girip geçtiği mertebelere inebilir.Şu mısra'da Yunus,ma'denlere kadar indiğini söylemektedir:(416)

"Asl-ı maʿdendeyidük kaygusuz ganiyidük"(358/5)

---

(416) Yunus,bir başka beyitte de,aslını bilmediğinden yakınır.

Bilmezem aslum nedür ata hod bahanedür
Ezel ana karnında kan yiyüp dirilmişem (227/3)

Aslı bilmek,tasavvufî terbiye ile alakalıdır.Beyitteki "ezel" birlik âlemini; kan yemek ise nefsin teşekkül etmesini ifade eder.

Yaratıklar,pek çeşitli ve değişik makamlarda olmakla birlikte, bir tek varlık...vardır.O da,mutlak olan Tanrı'dır. Kiminin hayvan,kiminin insan vs. olması,izafî zaman cihetiyledir :

Kimini dünyada hayvân yaratur
Kimini kendine muhlis kul eyler

(95/11)

Âdem: Henüz Âdem yaratılmadan ve hatta öküz(Sevr burcu) ve balık(Hut burcu) yaratılmadan önce, varlık vahdet halindedir.Âşıklar bu vahdet halinin farkındadırlar.Balık ve Öküz burcları, arşlık devrinde yaratılmışlardır. İnsanlık(Âdem) Sünbüle(başak) burcuna gelindiğinde yaratılmıştır.(417)

Yire bünyâd urulmadın Âdem dünyaya gelmedin
Öküz balık eylenmedin ben ezelî andayıdum

(168/4)

diyen Yunus ; yer,burclar ve sünbüle burcunun son devresinde yaratılan Âdem (A.S) yaratılmadan önce,ezelî olan İlahî zatın varlığında olduğunu söylemek istiyor.

Ruh,"Âdem tonı"nı donanıncaya kadar -bir yağmur gibi- gökten yere yağmış,yerden göğe çok ağmıştır.(358/11)

Çün gökden yire yağdum yirden göğe çok ağdum
Âdem tonın tonandum devrânum süre geldüm

(178/2)

Âdem'in cismi "toprak"tır.(356/1)Fakat et ve deri içindeki bu varlığın özü "Hak"tır.(178/8)Âdem,padişahın birliğini -vahdet-i vücudu- evvel kadîm (ezelden de önce) bilen kişidir.(367/1)Buraya kadar incelediğimiz "Âdem" kavramı,görüldüğü gibi ,"insan-ı kâmil" için kullanılmaktadır.

Dünyâ:Dünyanın yaratılışı hakkında tamamen Kur'ânî bilgiler veren Yunus Emre,şöyle der:

Ezelî bünyâd urdı altı günde dünya toldı
İsrafil'e buyurdı dem evliyâ demidür

(85/2)

---

(417) Burcların ledünnî açıklaması için bkz.Niyazî Mısrî,İrfan Sofraları,s.51-53;Erzurumlu İbrahim Hakkı,Ma'rifetnâme,İst.1978, (sad. Turgut Ulusoy)IV.Cilt;Muhiddin-i Arabî,Fütühat-ı Mekkiye, (Terc. Selahaddin Alpay),İst.1977,s.351 vd.

Beyitte,dünyanın altı günde yaratıldığı(418) belirtilmekle beraber,bu zamanın,"dem evliya demidir" ifadesiyle mücerret bir mahiyeti olduğu da imâ edilmiştir.Yunus'un pek çok beytinde ele alınıp işlenen dünya,"bir dengeler kompozisyonu"dur.O'nun dengesini,düz döşenen yerler;çivi gibi çakılan dağlar,sayvan şeklinde düzülen gökler sağlamaktadır.Âyette:

"Yeri,bir yatak(gibi) yapmadık mı ?Dağları da kazıklar(gibi) yapmadık mı ?"(419)Veyâ "Dağları da Allah sapasağlam çaktı."(420)Yahut,"Biz,gögü kuvvetle bina ettik.Muhakkak ki,biz Onu genişletmekteyiz."(421)denilmektedir.Yunus,beyitlerinde adeta bu âyetlerin mealini verir:

Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu tağları
Sayvan eyledüm gökleri girü tutup duran benem
(193/4)

Klasik tasavvufî tefsirlerde,bu âyetlerde zikredilen yerlerden, dağlardan ve göklerden,çeşitli makamlardaki velayet erbabı anlaşılmış ve anlatıla gelmiştir.Yaratılış bahsinde hülasa olarak değerlendirdiğimiz bu tecellîler esasen ilahî varlığın,sıfatlardaki görüntülerinden ibarettir.Yaratılışın sebebi:

Diledi göre yüzin işide kendü sözin
Nazar kıldı bir kezin anda can virdi bana
(12/6)

beytinde de belirtildiği gibi,Hakk'ın kendi yüzünü seyretmek istemesidir.Bu yüzden de Tanrı,kendi varlığındaki "cevher"e nazar kılmış,akabinde sudur ve tecellî gerçekleşmiştir.Bu tecellîler, ebediyyen devam edecektir.Sufinin,baktığı her şeyde "Allah'ın vechi"ni görmesi,zatın eşya âleminde vahdet sırrıyla zuhur etmesindendir.

F.TASAVVUFÎ MERTEBELER VE KAVRAMLAR:

1. Dört Kapı(Şeriat,Tarikat,Marifet,Hakikat):

İslam sufileri,"dervişlik" mertebelerinin kırk makamda ta-

(418) Bkz.El-Furkan,59;Araf,54;Yunus, 3;Hûd,7
(419) Nebe suresi,6-7
(420) Nâziat suresi,32
(421) Zariyat suresi,47

mamlandığına inanmışlar,ve bu mertebelerle ilgili eserler telif etmişlerdir.(422)Bu inanç,Hz. Ali'nin bir sözüne dayanır. Daha sonra ilk Türk sûfîsi Ahmed Yesevî,tarîkat erkanını ve irşâd metodunu "kırk makam" esasına göre tanzim etmiştir.Söz konusu makamların,Yesevî'de ve daha pek çok sufînin sisteminde "dört kapı"sının var olduğunu görüyoruz.Ahmed Yesevî "Dört kapı-kırk makam"la ilgili görüşlerini "Fakr-nâme" adlı telifinde ortaya koymaktadır.Şöyle diyor Yesevî:(423)

"Hz. Ali,radyallahu anhu rivayet kılurlar kim,dervişlik makamı kırk turur.Eğer bilip 'amel kılsa,dervişliği pâk turur ve eğer bilmese ve örgenmese,dervişlik makâmı anga haram turur ve câhil turur. Ol kırk makamnı onı makam-ı şerî'atta turur ve onı makam-ı tarîkatda turur ve onı makam-ı ma'rifetde turur ve onı makam-ı hakîkatda turur."

Yesevî kırk makamı şöyle sıralar:

Şeriat Makamları: Hak Ta'âlâ'nın varlığına,birliğine,sıfatlarına ve zatına iman getirmek;namaz kılmak,Oruç tutmak,Zekat vermek; Hac yapmak;Yumuşak konuşmak;ilim öğrenmek;Hz. Peygamberin Sünnetlerini yerine getirmek;emr-i ma'rufu yerîne getirmek, Nehy-i münker kılmaktır.

Tarîkat Makamları:Tevbe kılmak,pîre el vermek,havf,reca,vird-i evkati yerine getirmek,Pîrin hizmetinde olmak,Pirin izniyle konuşmak,nasihat dinlemek,tecrîd olmak,tefrîd olmak,

Ma'rifet Makamları:Fenâ olmak,dervîşliği kabul etmek,her işe tahammül etmek,helâl ve güzel istekte bulunmak,ma'rifet kılmak, şeriat ve tarikatı ayakta tutmak,dünyayı terk etmek,ahireti seç-

---

(422)Meselâ,İmam-ı Gazalî'ye ait olan "Kırk Esas"pek meşhurdur. Bundan başka,bkz.Hallac-ı Mansur,Kitabü't-Tavasîn,İst.1976,s.85, Hallac bu eserinde,kırk makamı,ledünnî anlamda fevkalade yorumlar getirir.Bu makamlardan Türk sufileri de bahsetmişlerdir.Örnek olmak üzere bkz. Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal,Ank.1981, s.287-290;Ali Yılmaz,Köstendilli Süleyman Şeyhî,Ank.1989,s.133-138 vs.

(423) Bu risalenin neşri için bkz. Kemal Eraslan,Yesevî'nin Fakr-nâmesi,TDED,C.XXII,İst. 1977,s.45-120

mek,vücud(varlık) makamını bilmek,hakikat sırlarını bilmek,

Hakîkat Makamları:Alçak gönüllülük,iyiyi kötüyü tanımak,bir parça el uzatmamak,belki fazlaya kanaat etmek,kendisini,lokmasını Hak yolunda sebil etmek,kimseyi incitmemek,fakirliği inkar etmemek,seyr-i süluk kılmak,sırrı saklamak,Şeriat,tarikat,marifet ve hakikat makamlarını bilmek ve'amel etmek.

Ahmed Yesevî,bu görüşleriyle,kendisinden sonra gelen sufilerin yolunu ve sistemini belirliyordu.Özellikle,Yesevî yolunun âbide şahsiyeti Hacı Bektaş-ı Velî,yukarıda sıraladığımız "dört kapı kırk esas"ın adeta şerhini yaptığı "Makalat" adlı eserinde şöyle diyor:

"Yüce Allah'a giden yollar yaratıkların nefesleri sayısıncadır.Gerçeğe ulaşmış kişiler bunların arasından,içinde şu dört mertebe bulunan bir yolu tercih edip seçmişlerdir. 1-Şeriat,2-Tarikat,3-Marifet,4-Hakikat. Bu mertebeler,ancak şeriat olduğu takdirde tamam olur.

Şeriata bağlılığı mükemmel olmayan kimseye tarikat,marifet ve hakikat mertebeleri de kapanık kalır.Bu mertebeleri usûlüne uygun olarak tamamlayan kimse sonradan şeriata bağlılığını bozarsa,tarikat,marifet,hakikatı da bozmuş olur.Nitekim Peygamberimiz-O'na selam olsun- buyurmuştur ki:

"Şeriat bir ağaçtır,tarikat onun dalları,marifet yaprakları,hakikat de meyvalarıdır.Ağaç mevcut olmazsa,dalları ve meyvarı da mevcut olmaz.Bu suretle anlaşılır ki,şeriat asıl,diğerleri teferruattır.Varlığı ancak,aslın varlığı sayesinde olur.Asıl olmayınca,teferruat da olmaz.Bu,kulun belirtilen merhalelerin hiç birinde şeriatden hariç olmayacağına işarettir.Şeriatin sınırından dışarı çıktığı halde kendisini halâ doğru yolda sanırsa ziyana uğrayan,helâk olan,mülhitlerden olur.Hem sapık,hem de saptırıcı bir kişi olur;kazananlardan,Allah'a ulaşanlardan olmaz da,şeytanın tebâsından olur ki, bu ap-açık bir hüsranın ta kendisidir.Bu dört mertebe,kırk tane makam ihtiva ederKul Allahu Ta'alâya ancak bu makamları geçerek ulaşır.Bunların on tanesi şeriatta,on tanesi tarikatta,on tanesi Ma'rifette, on tanesi de, hakîkattadır.(424)

---

(424) Hacı Bektaş-ı Velî,Makalat,(Hzr. Esad Coşan)s.112

Hacı Bektaş-ı Velî'nin eserinde sıralanan kırk makam,Yesevî'nin verdiği listeden kısmen değişiktir.Makalat'taki tertip şu şekildedir:

Şeriat Makamları: İman getirmek,ilim ögrenmek,namaz kılmak, halal kesb kazanıp ribayı haram bilmek,nikah kılmak,hayzun ve nifasun cima'ın haram bilmek,sünnet ve cemaat ehlinden olmak, şefakat,arı yemek ve arı geymek,emr-i ma'rûf ve nehy-i münkerdir.

Tarikat Makamları:Pirden el alıp tevbe kılmak,mürid olmak, saç gidermek,ve libas döndürmek,mücahedede göyünmek,hizmet eylemek,havuf,ümid tutmak,hırka,zenbil,mıkras,seccade,subha,ibret ve hidayettir.Makam,camiyyat,hasîhat ve mahabbet sahibi olmaktır.Aşk,safa ve fakîrliktir.

Ma'rifet Makamları:Edeb,korku,perhizkerlik,sabûr ve kanaat, utanmak,cömertlik,ma'rifet,kendözin bilmek,

Hakîkat Makamları:Toprak olmak(cömertlik),yetmiş iki milleti ayıplamamak,eline geleni men' kılmamak,yaradılmış mecmu' nesne ondan emin olmak,mülk sahibine yüzünü sürüp,yüz suyunu bulmak,sohbette hakikat esrarın söylemek,yedinci makamı seyr-i süluk,sır,münacat,Çalap Ta'alâya ulaşmak.(425)

Yunus Emre'ye gelince;O'nun Divanı'ndaki şer'î ve tasavvufî düşünceler,Yesevî'de ve Hacı Bektaş-ı Velî'de görülen bu kırk esastan hiç de farklı değildir.Esasen Yunus'un ahlakçılığı "dört kapı-kırk makam" gerçeğine dayanmaktadır.Hatta Yunus, bir kaç beytinde doğrudan "dört kapı-kırk makam" ifadesini de kullanmaktadır.Bu örnekler,O'nun anlayışını da ortaya koyacak mahiyettedir:

Kırḳ biñ ḳırḳ dört tabakat meşāyıh evliyâlar
Dört kapıdur ḳırk makām dem evliyâ demidür
(85/3)

Bazı beyitlerinde,geçilmesi gereken menzillerin isimini de zikreder:

(425) Bkz. Hacı Bektaş-ı Velî,Makalat,s.19-30

Şerî'at tarîkat yoldur varana
Hakîkat ma'rifet andan içerü
(290/8)

Evvel kapu şerî'at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma'rifet 'ışk hakîkat içinde
(295/5)

Bu dört menzildür utan ledün makâmun tutan
Oldur menzile yiten tamam murâd içinde
(295/25)

Şeriat,tarîkat,ma'rifet ve hakikat makamları,şathiyye türü bir şiirde "sembolik" olarak dile getirilmektedir:

Çıkdum erik dalına anda yidüm üzümi
Bostân ısısı kakıyup dir ne yirsün kozumı
(407/1)

Beytindeki koz(ceviz) dört tabakalı olmakla,dört makamı karşılamaktadır.Diğer üzüm ve erik,hakikat ve şeriat mukabili zikredilmiş birer mecaz olmaktadır.Üzümün her şeyi yendiği ve pek çok mamulü olduğu halde,eriğin sadece dışı yenir.Hakikat de,şeriat makamına göre böyledir.İç yüzü anlaşılmayan şeriatin yaşanması zordur.

Dört makamı yaşayan dervişin her makamdan bir nişanı vardır.(426)Bu meyanda,mesela hakikate ulaşan derviş,şeriatini bırakmış değildir:

Ol menzile yitenüñ dört nişânı var anuñ
Ol nişânı kılanuñ yiri rahmet içinde
(295/26)

Mutasavvıfımız,bir manzumesinde,dört kapının bir değerlendirmesini yapar.O'na göre,bu makamlar içinde "yüz altmış menzil" bulunmaktadır.(bkz.351/13)

.....
Evvel kapu şeriat emr ü nehyi bildürür
Yuya günahlarını hers bir Kur'ân hecesi

---

(426) Bu konuda bkz. Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.101-103 (Dört Kapu maddesi)

İkincisi tarîkat kulluğa bil bağlaya
Yolı ṭoğru varanı yarlıgaya ḫocası

Üçüncisi ma'rifet cân gönül gözin açar
Bak ma'nî sarâyına 'Arşa değin yücesi

Dördüncüsi hakîkat ere eksük baḳmaya
Bayram ola gündüzi Ḳadîr ola gicesi

Bu şerîat güç olur ṭarîkat yoḳuş olur
Ma'rifet sarplıḳ durur haḳîḳatdür yücesi

Dervîşüñ dört yanında dört ulu ḳapu gerek
Ḳancaru baḳarısa gündüz ola gicesi

Dört ḳapudur kırḳ makâm yüz altmış menzili var
Aña irene açılur vilâyet derecesi

(351/3-13)

Yunus Emre,daha pek çok beytinde dört makamla ilgili düşüncelerini dile getirmektedir.Bunları teker teker ele almak,Yunus'un kabullendiği ve takip ettiği ledünnî yol ve sistemi -diğer tabirle Yesevî ve Hacı Bektaş-ı Velî'den ne ölçüde etkilendiğini- ortaya koymak açısından pek mühimdir.

Şeriat:Yunus Emre'ye göre,şeriat; hakîkate açılan ilk kapıdır.Hakikatin hududsuz denizinde seyretmek için şeriat gemisine binmek gerekir (Yani hakikate ulaşmak için şeriat gibi bir vasıta gereklidir.):

Şer'ile ḥaḳîḳatüñ vaṣfını eydem sañа
Şerî'at bir gemidür hakîkat deryâsıdur

(29/5)

Şeriat,hakikat ordusunda bir korucudur.(303/5)Ve yine şeriat, mumlu bala;tarikat ise tortusuz yağa benzer.Dost için,vahdet için balı yağa katmak gerekir.(57/5)

Şeriat,şartı bırakmamayı emreder.Esasen şeriatin "şart" olması "hıyanet" ehli içindir.(20/4)Hakikat ehli şeriati zaten vazife telakki etmektedir.Şeriat ehlinden olmayan,ta'at kılmayan, üstada(mürşide) varmayan kişinin adı la'netlenmiştir.(295/14) Şeriatini bilen kişi,gece gündüz ta'at içindedir.(295/13)Şeri-

at şîrin olur;işidene hoş gelir.(295/62)Müslümanın görevi,evindeki helaline(karısına) beş vakit namazı öğretmektir.Öğüt tutmayan kadın boşansa günahı yoktur.(341/4)Şeriatta kalıp hakikat makamına vasıl olamayan kişi "Kapıda kalır".(Marifet ehli değildir.)(20/5) Şeriat sûrettir;hakikat ise öz!(295/10) Suretten öze gitmelidir.Suretten geçemeyen "tapu"(huzur)dan içeri giremez.(38/3)Hakikat ehli:

Ḳorḳaram söylemege şerî'at edebinden
Yoḫsa eydeydüm sāna dahı ayruḳsı ḫaber

(26/8)

diyerek sırrını,şeriat edebinden dolayı ifşa etmek istemez.Hakikatte,"hakîkatin mürted(reddedilmiş) kâfiri şeriatın evliyası"(29/9) gibidir.Hakikatten habersiz olan "şeriat oğlanları" (zahidler) evliya ile cedelleşirler.Tabii ki burada söz konusu olan,tarikatlar tarihinde pek sık rastlanılan şeriat ehli-tarikat ehli çatışmasıdır.Hakikat erenleri da'va ehli değillerdir.Bu çatışma,şeriat ehlinin hakikatten habersiz olmalarındandır:

Şerîat oglanları bahis da'vâ ḳılurlar
Ḥakiḳat erenleri da'vîye ḳalmadılar

(38/4)

Tarîkat:Yunus Emre'ye göre,hakikat yolunun ikinci kapısı, tarîkattır.Tarikat şeriattan içeri bir makamdır.(38/3)Yunus, tarikat anlayışını,"Hak yolu,doğru yol" gibi terkiplerle anlattığı gibi;"kafile(346/2),kervan(39/6),dost bağı(283/6),dost bagçesi(245/3) gibi mecazî kelime ve terkiplerle de, aynı anlayışını dile getirir.Tarikat mevzuunda söylenmiş şu deyimler de, ayrıca dikkatimizi çekmektedir;"yola gelmek,yol yanılmak,yoldan ırılmak,yoldan gitmek,Hak yola gitmek,vs."

Şair,bir şathiyyesinde,tarikati,mecazen "kazan" a benzetir. (407/2) Derviş bu kazanda pişecektir.

Her tarikatin başında bir mürşid (evliya-pîr) bulunur.Yunus:

N'itdi bu Yunus n'itdi bir toğrı yola gitdi
Pîrler etegin tutdı Allah görelüm neyler

(71/23)

beytinde,doğru bir yola girip,pîr eteğini tuttuğunu söyler.Hakikate ulaşmak için bir Hak yola intisap etmeli,mürşitten el alınmalıdır.Şu mısra ve beyit bu konuda söylenmiştir:

Alun evliyânuñ elin toğru varuñ Hakk'un yolın
63/6

Toğrı yola gitdünise er etegin tutdunısa
Bir hayır da itdünise birine bündür az degül
(166/5)

Tarikatte,"yolu doğru izleyen,mürşidini gözleyen,sırrını gizleyen" kişi hakikate ulaşır.(257/9)Tarikat ehli "gece gündüz ibret içinde"dir.(295/7)Yol ehli,aynı zamanda "terk ehli"dir:

Her kim tarika gire gerek mal terkin ura
Yola toğrı cân vire bu tarîkat içinde
(295/16)

Yol ehli kötülüğe iyilikle cevap verir:

Her kim bize taş atarsa güller nisar olsun ana
Çıraguma kasd idenün Hak yandursun çırağını
(376/5)

Tarikat ehlinin gönlünde kibir ve kin olmaz.(250/1)O,dedi-koduyu da terk etmiştir.(88/2)Bu yol irfan yoludur.Menzili ırak, müşkili çoktur.(375/1)Mürşide baş indiren(teslim olan kişi) (519/4) müşkilleri çözer;irfana ulaşır.

Tarikat ehli kişi,bir yere müntesip ise,ikinci bir mürşide intisap edemez.Çünki sülûk ve erkanları çatışacaktır.Bu mühim husus,şu beyitte söz konusu edilmektedir:

Kimse bağına girmegil kimse gülini dirmegil
Var kendü Ma'şûkuñıla bağçede al-alış yüri
(403/6)

Nihayet tarikatte en mühim erkân,pîre tam teslimiyettir:

Şeyh-i kâmil hizmetinden farig olma iy Yûnus
Kulluk itmek pîrine erkânıdur 'âşıklaruñ
(150/6)

Ma'rifet: Ma'rifet,Allah'ı tanımaktır.Kalbin Hak ile hayat bulması ve diri olması,sırrın Hakk'ın haricinde kalan şeyden yüz çevirmesidir.(427)Allah'ı hakikatiyle tanımak için,İlahî isim, fiil ve sıfatlarıyla bilmek icap eder.Bu da,ancak nefis terbiye-

---

(427) Hucvirî,Keşfü'l-Mahcub,(Çev.Süleyman Uludag),İst.1982,s. 397-410

siyle mümkündür.Ma'rifet,böylece,nefsi terbiye etmek yoluyla İlahî bilgilerle donanmak,Allah'ı kemaliyle idrak etmek demektir.Tasavvuf büyükleri bu makamın "zevkî" bir makam olduğunu, kalbte tecellî ettiğini işlemişlerdir.Marifet ehlinde daimî bir sükût belirmektedir.(428)

Yunus,ma'rifet makamını kıymeti yönüyle bir cevhere benzetir.Bu gevher,can ve baş kıyılarak elde edilmiştir.(311/2, 230/4)Ma'rifet,Hakk'ın kula bahşettiği bir "sofra"dır.(349/10) Fakra ulaşan kişilerin gönülleri ma'rifetle dolar:

Maʿrifet gönül şehri makâmın bulur Fakr'ı
Bahrî gerekdür bahrî bu maʿrifet içinde
(295/20)

Ma'rifet,erenler sofrasında elde edilir.(46/5)Yunus'un sözünü inkar eden kişi,ömrünü zulmate salmış bir marifet yoksuludur. (25/7)Hakk'ı bilen yalan söylemez.Dil ile ma'rifet söyleyenin delili yoktur.Dilim ma'rifet söyler,gönlüm hiç kabul etmez."(117/1)mısraı,dil ârifini târif etmektedir.Dil ârifliğinin temelinde "kibir" vardır:

Söylerem maʿrifeti sâlûslanuram katı
Miskînliğe dönmeğe gönlümden kibir gitmez
(117/3)

Gerçek ârif,Hakk'ı bilen,Hak'tan haber alan kişidir.(327/7) Maʿrifet,bâtın(gönül) hazinesidir.(281/5)Bu hazine,aşk ile ele geçer:

Şâhum senüñ ʿışḳuñ odı düşdi gönül deryâsına
ʿAceblemeñ ḳaynayuban maʿrifetler bitdügini
(401/2)

Yunus'un sözleri,"marifet"makamından söylenmiş sözlerdir:

Turmış maʿrifet söyler erene Yunus Emre'm
Yol eriyle yoldadur yolsuza yoldaş degül
(162/4)

Hakîkat: Şeriat,hakîkatin zahiri;hakikat şeriatin batınıdır.Yunus'un ,beyitlerinde ortaya koyduğu düşünce bu çizgidedir.

---

(428) Bilgi için bkz. Esseyid Abdülhakim Arvasî, Tasavvuf Bahçeleri,(Sad. N.Fazıl Kısakürek),İst.1983,s.84

Şeriatsiz hakîkat bulunamaz.Hakikat,hudutsuz bir deryadır.Bu deryada şeriat gemisi ile seyredilir;fakat,hakikat makamına ulaşabilmek için gemiden çıkıp denize garkolmak gerekir:

Hakikat bir deñizdür şeriatdur gemisi
Çoklar gemiden çıkup denize ṭalmadılar
(38/2)

Hakikat,tıpkı marifet makamı gibi bir hazineye benzetilir.Hakikat sözü bir sırdır.Onu boncuk sanıp harcamak hatadır.Bu makam,ancak aşk deryasında bulunabilir.Hakikat ehline göre herşeyin iki yönü vardır.Meselâ şeriat nazarıyla bakan kişi, düşmanı dışarıda arar;hakikat nazarıyla bakılınca,gerçek düşman içeridedir:

Hakîkatde bakarısan nefsüñ saña düşmān yiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş savaş yüri
(403/2)

Hakikat sözü "nâdâna" söylenmez.(290/8)Bu makam bir şehirdir. Bu şehrin sultanı "Hak"tır.Hakikat şehrinin yedi kapısı vardır. Bu kapılar "yedi nefis mertebesi"ne işarettir.(242/6)Velâyet makamı için Yunus,"hakikat donu giymek"deyimini kullanır:

Ḥaḳîḳat ʿışḳdur ʿıyān görsün ol şebih beyân
Hakîkat donın geyen ağır hil'at içinde
(295/9)

Hakikat sözleri şerh(açıklama) ile anlaşılmaz.(38/1)Hatta, dört kitabı tefsîr eden ḥakikatte ʿâsidir(şirk ehlidir.)Zirâ, ma'nâsını anlamamıştır.(38/5)

Hakikat ehli,kanaatı yar edinmiş,nefsî dileklerden el çekmiştir.(383/3)Hakikate erenlerin canları bahtlıdır:

Ḥaḳîḳata irenler ḥaḳîḳati bulanlar
Ne bahtludur cânları hep mahabbet içinde
(295/12)

Hakikatte,ikilik yoktur;bu makamdaki kişi kahrı ve lutfu bir görür:

Her kim hakîkat süre kahrı lutfu bir göre
İş aça toğru dura bu hakikat içinde
(295/22)

2. Seyr ü Sülûk:

Bir tasavvuf ıstılahı olarak sülûk "Allah'a vâsıl olmaya istidat kesbetmek için ahlakı güzelleştirmekten ibaret-

tir."(429)Sülûktan gaye,Muhammedî ahlak üzere olmaktır.Allah'a vuslât,ancak sülûk ile mümkündür.Süluk ehline "sâlik",salikin takibettiği yol ve metoda "meslek",menzile ulaşah sâlike ise "vasıl" ismi verilir.

Sülûk sırasında bir takım makamlar geçilir,hâller yaşanır. Bütün bu makam ve haller,kul ile Allah arasında manevî birer sırdır.Kul,süluk esnasında,nefis merhalelerini sırasıyla yaşar. Yunus Emre'nin "sülûk" anlayışı,"nefsi tasfiye"usûlüne dayanır. (430)Bu süluk sisteminde rüyâ,yakaza ve hâlde yaşanan zuhuratın pek büyük önemi vardır.Nitekim her üç mefhum -yakaza yerine eşkere denmek kaydıyla- beyitlerde genişçe işlenmektedir. (431)

Beyitlerde seyr ü sülûk kavramı genellikle "seyr,seyrân,sefer,sülûk seyri,teferrüc(bkz.) ifadeleriyle işlenmektedir. Şu beyitte,doğrudan seyr ü sülûk ifadesine yer verilmektedir:

Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram
ʿİlm-i ledün seyr ü sülûk güftâr iden gelsün berü
(287/3)

Yukarıdaki ifadeler çoğu zaman dervişin manevî yolculuğuna işaret eder.Bazen de,ruhun ezel bezminden ayrılışıyla başlayan bir uzun yolculuğu dile getirir.Beyitlerde,seyr ü sülûk konusunda söylenmiş bir hayli deyim bulunmaktadır.Bu deyimler,sülukun mahiyetini ortaya koyacak önemli bilgiler vermektedir. Bazıları şunlardır;"Yol iletmek(39/3),süluk seyr etmek(290/10) (Kanatlanıp)kuş olup uçmak(292/3),canı asla ulaşmak(1/11),dost iline sefer etmek(93/6)yola düşmek(92/6)yolca yürümek(56/8)se-

---

(429) Et-Tehavenî,Muhammed el-A'lâ,Keşşâfu Istılahati'l-Fünûn C.II, Kalküta,1863,slk maddesi.

(430) Bu sülûk tarzı için bkz. Şemseddin Muhammed Nuri,Risale-i Murakabe,İst.1282,s.3-14

(431) Rüyanın süluktaki rolü için özellikle bkz.Harirî-zade Muhammed Kemaleddin,Tibyanu Vesâili'l-Hakâik fî-Beyânî Selâsili't-Taraik,Süleymaniye Ktp,İbrahim Efendi Bl.Nu:430,C.I,vr.343a

fer kılmak(107/7),Hakk'a yol varmak(214/7),uçup bir hoş yere varmak(208/yedi mezhepten geçmek(268/4),sarp yola varmak(298/2) Hak'tan yana yönelmek(333/4) toğru yola gitmek(166/5),Hazret'e yitmek(399/4)dost yoluna gönülmek(348/6)yolu dosta gitmek(12/3) yol urup gelmek(191/8),dosta gitmek(338/4)dostan yana uçmak(271/7)dosttan yana gitmek(318/3),dost iline uçmak(160/6)

Yukarıdaki deyimlerin bazılarından anlaşılacağı kadarıyla, Yunus,saliki kuşa benzetmektedir.Tabii,uçmak da süluk için bir mecazdır.Kuşun uçması "kanat" vasıtasıyla mümkün olduğu gibi, salikin yolculuğu için de,aşk gibi bir vasıta gerekir.Yunus'un mecaz sistemi içinde süluk,"kanatlanıp uçmak" demektir:

Kesildi nefs başı öldi fısk ü fesad işler kaldı
Hak'dan bana nazar oldı kanatlanup uçar oldum
(208/5)

Bir kuş olup uçmak gerek bir kenara geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola
(327/2)

Seyr ü sefer terkibinin zikredildiği bir beyitte de,sâlik,denize ulaşmak isteyen bir ırmağa benzetilir.Şunu da belirtelim ki, sülûkta yaşanacak olan ilk makam "fenâfi'ş-Şeyh" (Şeyhte yok olma) makamıdır:

Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör ummân bulasın bir gün
(229/3)

Sülûk,sûfilerin mi'racıdır.Her sufi,bu manevî yolculuğu,kendi nefsinde yaşar.(151/7)Tamamen bir manevî haldir,süluk!Bu yola, bir mürşid-i kamilin kılavuzluğunda gidilir.(99/1,79/3)Yol uzaktır,korkulu geçitleri vardır.(71/7)Erenlerin yolları gayet incedir:

Erenlerün yolları inceden inceyimiş
Süleymân'a yol kesen şol bir karıncayımış
(124/1)

diyen Yunus,salike(Süleyman'a) sülûkunda bir karıncanın bile yol kesebileceğini sembolik olarak belirtir.Karınca,hırs sıfatını temsil eder.Beyitte ayrıca,yolun inceliği ile karıncanın küçüklüğü arasında tenasüp vardır.

Dünya,süluk ehline bir tuzaktır.(247/3)Miskînlerve mürşide teslim olanlar,yol alır.(1/8)Sülukta,nefis terki gayedir.Bu da,

sabır,kanaat ve riyazatla hasıl olur.(140/3)Süluk,dünyada yeniden Elest şuuruyla şuurlanmak,tevhidi gerçekleştirip yeniden birlik âlemine dönmektir.Salikler,geçici dünya âleminden hakikî âleme sefer ederler:

Budünyaya gelen kişi âhir yire gitse gerek
Misafirdür vatânına bir gün sefer itse gerek
(139/1)

Seyr ü sülûk,"başlangıç ondandır,dönüş onadır" ilahî hükmünce, mazi ve istikbali bir noktada birleştiren yolculuktur.Sülûkunu tamamlayan manâ adamı,gözünden ve gönlünden bütün izafetleri kaldırmış,hakikati bulmuştur.Bumakamdaki kişi,ezel ve elesti dünyada gören kişidir:

Ezel benüm ilümdür Elest benüm yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm
(178/5)

Seyrân'ın da başlangıcı olan sülûk,nefsî vücuttan İlahî vücuda(Seyr İlallah);İlahî isimlerden sıfatlara ve zata(Seyr fillah) bütün zıtlardan kurtulup Ka'be Kavseyn'e(Aynü'l-Cem) ve Allah ile Allah'ta seyre (Seyr billah anillah)doğru bir silsile arzeder. Bu son makam,tam velayet makamı olup Hak'tan tekrar halka-Hak ile beraber- dönmeyi ifade eder.Artık vahdette kesret,kesrette vahdet yaşanacaktır.(432)Şu beyitler,Yunus'un kesretten vahdete seyrettiğini göstermektedir:

Gerçek sana kul olan gönlüni sana viren
Kendüde seni bulan kancaru sefer itsün
(232/6)

Akıdayım kanlu yaşum arturayım bağrum başın
Ta ki bulunca nakkaşum seyrân ideyin bir zaman
(253/5)

Meydanumuz meydan oldı canlarumuz hayran oldı
Her dem ʿArş'a seyrân oldı Hazret oldı dîvânumuz
(118/6)

Her gice cevlân ider Ḥakḳ'un cemâlin görmeye
ʿArş-ı ʿazim dem-be-dem seyrânıdur ʿâşıklarun
(150/3)

(432) Süluk makamları için bkz.Mahir İz,Tasavvuf,İst.1981,s.204

Her sevdügi terkin ura kayıkmaya degme yola
Her dem anun seyrengehi hem zât u hem sıfat olur
(45/2)

Sülûk seyreden âşık,her şeyi birlemiştir.O'nun dinden içeri mezhebi,Hak mezhebidir:(433)

Sülûk seyir iden 'ışkun erine
Niçe mezheb olur dinden içerü
(290/10)

Süluk,yedi nefis mertebesini yaşayarak tamamlanır.(434)Emmare nefisten kâmile nefse ulaşan kişi,"insân-ı kamil" mertebesine çıkmış olur.Yunus,yedi mertebeden şöyle bahseder:

Hakîkatdür Hak şârı yididür kapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek kudret göresin
(242/6)

Ma'şûka halvetinün yidi kapusı vardur
Ol kapudan içerü seyrân kılasum gelür
(46/3)

yedi merhalenin yetmiş yedi perdesi vardır.Dost,bu perdelerin gerisindedir.Perdeler,yakîn ile kaldırılır:

Yitmiş yidi perde var dostunı arzulama
Yidisinden geçmedin yakîn arzu kılursın
(255/6)

Bu perdelerin otuzu gözde;fotuzu gönüldedir.Kalan on tanesi ise, sırdır:

Otuzı gözde durur otuzı gönüldedür
Onın dahı bilmedin görmek arzu kılursın
(255/7)

Yukarıda söylediğimiz gibi,sülûkta pek çok haller yaşanır. Suretten sıfata(yani,suretin sahibine) geçen ve hayallerde takılmayan salik,süluk hallerini acaib karşılamayacaktır:

Sûretden gel sıfata yolda safa bulasın
Hayâllerde kalmagıl yoldan mahrum kalasın

Bu yolda 'acaib çok sen acâib anlama
'Acâib anda ola dost yüzini göresin

---

(433) Bu mesele için bkz. Niyazî-i Mısrî,El-Es'iletü Ve'l- Ecvibe,İst.1966,s.15-16

(434) Hayranî Altıntaş,Tasavvuf Tarihi,Ank.1986,s.45-48

'Işḳ kuşagın kuşangıl dostuñ yolını varġıl
Mücâhede çekersen müşâhede idesin

Bundan 'ışḳun şehrine üç yüz deniz geçerler
Üç yüz deñiz geçüben yidi 'ṭamu bulasın

Yidi 'ṭamuda yanġıl her birinde kül olġıl
Vücûdun anda koġıl ayruḳ vücûd bulasın

Ḥaḳîḳatdür Ḥaḳ şârı yididür ḳapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek ḳudret göresin
.....

(242/1-6)

Şiirin devamında yedi nefis merhalesi ve bu merhalelerde salike yapılan İlahî imtihanlar söz konusu edilir.İmtihan unsurları, semboliktir.Birinci kapıda bir kişi durur.İkincide,iki arslan, üçüncüde üç evren,dördüncüde dört pîrler,beşincide beş ruhbân, altıncıda bir Hûrî,yedincide yediler vardır.Bu kapıcılardan geçen,Allah'a ulaşır.

Çün içerü giresin dost yüzini göresin
Enel-Hak şerbetini dost elinden içesin

(242/15)

Yunus'un bu "sülûk-nâme"si,İsmail Hakkı Bursavî tarafından şerhedilmiştir:(435)Şiirde bahsi geçen semboller şöyle değerlendirilebilir;birinci mertebedeki "kişi",nefs-i emmâredir.İki arslan,kibir ve gazap sıfatlarıdır.Üç evren(ejdehâ) riyâ,hased ve mal sevgisidir.Dört pîr(rehber ?) Hz. İbrahim'in dört kuşu olarak yorumlanmıştır.Bu kuşlardan tavus ziyneti;karga hırsı,horoz şehveti;güvercin hevayı temsil eder.Beş ruhban(perîler)insandaki hayal,fikir,akıl,hıfz,zikr kuvveleridir.Altıncı kapıdaki hûrî ilimdir.Bunun da terki gerekir.Yediler ise İlahî sıfattır:Hayat, ilim,iradet,kudret,semi',basar,kelâm.Altıncı kapıdaki ilim,sa-

---

(435) Şeyh İ.Hakkı Bursavî,Min Kelimati'ş-Şeyh Yunus Emre..., Süleymaniye;Esad Efendi,1521/2

likin vuslatına mâni olacak mahiyetteki gaybi ilimlerden biridir. Huddemcilik gibi.

Yunus,sülûk bahsinde müstakil bir şiir daha yazmıştır.

Bir ay gördüm bu gice kamu burclardan yüce
Esritdi gönlüm cânum bilmezem hâlum niçe

(342/1)

beytiyle başlayan bu sembolik şiir,sülûk mertebelerinden bahseder.Hz. İbrahim'in telmih edildiği şiirde,rüyet makamı(beşinci esma:Hay esması) söz konusudur.(bkz. İbrahim P.)Böylece, Yunus'un sülûk çizgisini de alenen görmüş oluyoruz.Şiire göre, Yunus,makam-ı rüyet(5.esma)ten oldukça zevk almış bir derviştir.

Seyr bahsinde önemli olan bir diğer husus,salikin sülûk neticesinde,istediği an afakî seyre;istediği an da,enfüsî seyre girebilmesidir.Enfüsî seyr,insanın kendi nefsinde inip yükselebilmesidir.Afakî seyr ise,diğer nefislerin varlığında inip yükselebilmektir.Salik,evvelâ enfüste bilahare afakta seyre girebilir.Yunus,kemale ulaşmış bir sufidir.Zira nefsinin ve nefislerin hakikatine vakıf olmuştur.Şu beyitler enfüsî ve afakî seyriyle alakalı dır:

Ben bende seyr ideriken aceb sırra irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görün dostı bende gördüm ahî

(370/1)

Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nûr toldı cihânum yağma olsun

(271/5)

Yunus,"Çıkdum erik dalına" matlalı şathiyyesinin bir beytinde sülûku "Çulha(mürşid)ya verilen bir "ip"e benzetir.İp, çulha tarafından sarılıp yumak edilecektir.Gerçekten de sülûk,hal ve makamlar yaşandıkça ipliğin dolandığı gibi,tamamlanacaktır.

İplik virdüm Çulhaya sarup yumak itmemiş
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bizini

(407/3)

Nihayet şunu da belirtelim ki,sufilerin "Adabü's-Sülûk"(sülûk edebleri olarak zikrettikleri üç ana kaideden birincisi,mürşide teslimiyet,ikincisi nefsi tasfiye ederek zihin ve şuuru berraklaştırmak,üçüncüsü manevî makam ve mertebelerin gerekle-

rini tam riayet etmektir.(436)Buraya kadar yaptığımız muhtasar tahlile göre,Yunus'un seyr-ü sülûk anlayışında,bu üç şart aynen mevcuttur.

3. Yakîn:

Yakîn,açık,kesin ve şüphe edilmeyecek bilgidir.Üç makamı vardır:İlme'l-Yakîn;ilim ve aklî delillerle elde edilen bilgidir.Ayne'l-Yakîn;mukaşefe yoluyla elde edilen bilgidir.Hakke'l-yakîn;müşahede ve bizzat içinde yaşanılarak elde edilen bilgidir.İlme'l-yakîn,akıl ve tefekkürle elde edilebilir.Aynel-yakîn ve Hakke'l-yakîn bilgiler,salikler ve velilere has bilgiler olup vehbî ve keşfîdir.Bu bilgilerin yeri ise,gönüldür.

Yunus Emre,ilme'l-yakînden söz etmez.O,tamamen Hakk'ı bilmek,bulmak,ve Hak'ta olmak makamları olan 'ayne'l-yakîn ve Hakke'l-yakînden bahseder:

'Ayne'l-yakîn görüpdür Yûnus Mecnûn olupdur
Birile bir olupdur Hakke'l-yakîn içinde
(303/7)

'Ayne'l-yâkîn gören kişi ırmaz gözün dost yüzünden
Niçe görebilsün anı bu sevüden taşra duran
(259/7)

Yûnus sâna fariza iş bu sırat-ı müstakîm
İleyinde haşre neşre Hakk'el-yakîn gerek visâl
(155/9)

Hayatta(zinde) iken Hakk'ı bilmeyen,Hak haberini almayan kişi "ölümlü"dür.(327/7)İnsanın vazifesi Hakk'ı bilmek olmalı ve bu yolda "cehdetmeli"dir.(314/2)Okumaktan mânâ Hakk'ı bilmektir, başka her şey kuru bir emekten ibarettir.(91/2)Gönlünü derviş eyleyen(167/2)kendini(nefsini) tanıyan(370/11)kişi,Hakk ile bilişir,buluşur.Yakîn,sülûk ile hasıl olur.Hakk'e'l-yakîn müşahede için "yetmiş yedi perde"den geçmek gerekir.(bkz. Süluk) Hakk'ı müşahede eden yakîn ehline inanmak gerekir.Hatta yakîn görüşü kabul etmeyen kişi "kafir"dir.

---

(436)Bkz. Muhammed bin Hasan Halvetî,El-Adabü's-Seniyye,Süleymaniye Ktp.Düğümlü Baba Bl.Nu:218,vr.29a-84a

Şâh didârın gördüm ʿıyân gümânsuzın bellü beyân
Kâfir ola inanmayan ol dîdâra bakan benem
(187/5)

Yunus,ayrıca,Hakk'ın can gözüyle bulanacağını da belirtmektedir. (410./1)

4. Fenâ Makamları:(437)

Sufilerin benimsediği bir tarife göre fenâ,"kulun,varlığını Allah için ve Allah ile beraber görmek,bekâ ise,Allah'ın varlığını kullukla ilgili hükümlerde görmek ve müşahede etmek demektir."(438)Kul bu makamda kendinden ve sıfatlarından fânî olarak Hakk'ın sıfatları ile bâkî olur.Bir üst makamda kul,Hakk'ın sıfatlarından fanidir.Nihayet kul,fenâdan da fani olur.(Fena-en-der-fenâ)Bu makamda kul,artık Allah'ın varlığıyla vardır.

Fena mertebeleri,zikir,tefekkür ve riyâzat ile hasıl olur. Fenafillah(Allah'ta fani olma) salikin hedefidir.

Beşerî varlığından İlahî varlığa yolculuk eden salik,terk makamlarını(bkz.) yaşayarak fenada bekâ bulur.Kendinden ve dünyadan geçmek,fiziki varlığı inkar etmek değildir.Allah ile beraber olma(Bekabillah) hali ise, kesinlikle Allah olma hali değildir.Bu makamda beşerî vücut,bir katrenin deryaya karıştığı gibi İlahî vücuda karışır.

Yunus,beyitlerinde "Fenâfillah" görüşünü oldukça geniş bir şekilde ele almıştır.Şairimiz,kesin bir ifade ile,"fena olmayan suretin" vuslat edemeyeceğini söyler:

Yûnus cânunı berk it bildüklerini terk it
Fenâ olmayan sûret şâhına vâsıl olmaz
(110/8)

Sâlik,bekabillah olabilmek için şu makamlardan geçmek zorundadır:

---

(437) Bu konuda bkz. Mustafa Kara,Tasavvufta Fena-Beka Nazariyesi;Fikir ve San'atta Hareket,İst.1980,VII,Devre,s.14,s.3-9;Süleyman Ateş,İslam Tasavvufu,s.93,94

(438) Ebu Abdurrahman Sülemî,Tabakatü's-Sufiyye,Mısır,1969,s.48 ;Serrâc Tusî,El-Lumâ fi't-Tasavvuf,Leiden 1914,s.284

Fenafi'ş-şeyh
Fenafi'r-Resûl
Fenâfillah

Yunus,bu makamların ilk ikisinden "ıstılahî" olarak bahsetmez.Fakat her iki makam,çeşitli terkiplerle ve imalarla işlenmektedir.Dolayısıyla Yunus,fena mertebelerini dört makamda ele alır.

Allah,bir vesile ile bilinir;görülür ve bulunur.Bu vesile, mürşid-i kamildir.(439)Salik ilk olarak bir mürşid-i kâmile tâbi olup onda fânî olacaktır.Hakkıyla yaşadığı bu makamda,her baktığı yerde "mürşidini" görecektir artık:(440)

Erenler nefesin ʿasa idin sen
Erenler nefsine uyarsan fenâsın

(279/9)

Ne yire bakdumısa er oturur
Gönlin aldum yüz yire sürmagile

(296/3)

Bakduğum yüzde gördüm O Tapduğ'um nûrını
Mahbûdum buğu baldım ben ayıderer yarını

(397/1)

Uşda miskîn Yunus eydür Tapduğ'umuz dost yüzidür
İnanmayan iş bu söze eydebilsin eytdügini

(401/7)

Ol birün nûrı baña göründi er yüzünden
Cân gözile ben bunda ol nûrı sora geldüm

(/)

Fenafi'ş-şeyhi yaşayan sâlik er(mürşid) yüzünden fenâfi'r-Resûle ulaşır.Bu makamda,Muhammedî nurun "cân"dan içeri olduğunu anlayan (233/3)sâlik,Resûl'ün mânâsını(hüviyetini) hakkıyla bilir.

---

(439) Mürşidin lüzumu için şu ayetler mesnet gösterilmektedir:"Ey iman edenler,Allah'tan korkun,O'na yaklaşmaya vesile arayın ve yolunda savaşın.Ta ki, muradınıza eresiniz." Maide suresi,âyet 35; "Ey iman edenler,Allah'tan korkun ve (O'na) sadık olanlarla birlikte olun."Tevbe suresi,ayet 119.

(440) Bu konu rabıta ile alakalıdır.Bkz. Abdülhakim Arvasî,Rabıta-i Şerife,3.bsk.İst.1982;Yuşar Nuri,Kuşadalı İbrahim Halvetî, İst.1982,s.79-80

Bu mertebeye işareten "Resûl'e itaat eden,Allah'a itaat etmiştir."(441) veya "Ya Muhammed,sana biât edenler Allah'a biat ediyorlar."(442) âyetleri zikredilmektedir.Yunus,Resûl'un manâsına ulaştığını söyler:

Varlıgın yagmaya virdi irdi manâ-yı Resûl
Ol kapudan gir içerü yüri var kıl a hazer
(67/8)

Fenâ mertebelerinin üçüncüsü,fenafillâhtır.Şu beyitler,Yunus'un fenafillah ehli olduğumu gösterir:

Yunus Emre yok oldı küllî varı yok oldı
Andan artuk nesne yok kalmañ gümân içinde
(339/8)

Beni sormañ baña bende degilem
Şûretüm boş gezer tondan içerü
(290/3)

Yûnus,fenâfillah makamı için "varlıkta yok olmak" (119/4) fenadan sonra bekâ için de,"yoklukta var olmak"(69/8) ifadelerini kullanır.Ayrıca,Yunus'un terminolojisinde önemli bir yeri olan "miskîn" kelimesi de,"fenâfillâh" anlamında ele alınmaktadır.(378/11)

Yunus,fenâ mertebelerinin hususiyetlerini geniş olarak işlemektedir.O'na göre,sâlik bu mertebeleri yaşarken,"benliğini yok eder;yokluk yolunu benimser.(252/5)Eşyayı daima vahdet gözüyle bakar.(360/9)Fenâfillah ehli,tevhidi bir elbise gibi giyinmiştir.(61/9)O'nun gözüyle gördüğü, diliyle söylediği,kulağıyla duyduğu hep mutlak zata aittir.(52/2)Bu kişi,bekâ suyunu (Ab-ı Hayat'ı) içmiş,Hak ile Hak olmuştur.(335/10)Aklını ve fikrini tasfiye etmiş,vücudu Hak ile dolmuştur:

'Aklum yavı vardı besi tagıldı fikrüm kamusı
Boşaldum uş toldum velî neyile toldum bilmezem
(192/3)

Fenafillah makamında,varlık defteri kapatılır.(264/7)Kayıtlardan,din;mezhep vemillet gibi izafî değerlerden kurtulunur.(335/2)Hayret ve hayran lık ile vuslatta zevk bulunur:

---

(441) Bkz. Nisâ sûresi,ayet 80
(442) Bkz. Fetih sûresi,ayet 10

Fenâ ol kim bulasın zevk-i vuslat
Bu sözüm düşmidür sana yor indi

(411/5)

Fena makamındaki salik,mutlak zâtı kasdederek "O bendir/ben oyum" diyebilir:

Yunus eydür hiç şek degül ol benven ü ben olvanın
Ben ne dirisem dost tutar dost didügin ben tutaram

(180/8)

5. Müşâhede:

Ben bende buldum çün Hakk'ı şek ü gümân nemdür benüm
Ol dost yüzin görmezisem bu gözlerüm nemdür benüm

(170/1)

Müşâhede,gözle görmek ve seyretmek anlamındadır.Kavram olarak,Allah'ın cemalinin kalb gözüyle temaşasıdır.Rüyetullah tabiriyle de ifade edilen müşahede,ehl-i sünnete mensup âlimler tarafından uzun uzun tartışılmıştır.Zahirî tefsir yapan alimler, Allah'ın âhirette görüleceği kanaatındadır.Fakat başta mu'tezile ve Harici diğer mezhep ehli,Allah'ın asla görülemeyeceğine inanırlar.(443)Kelâmcıların bu konudaki düşünceleri pek teferruatlıdır.(444)Mutasavvıflar,Allah'ın dünyada-hayatta iken- görülebileceğini söylerler.(445)Yunus Emre'de de, bu düşünce hâkimdir.

Kamu 'âlem ümid tutar âhiretde görem diye
Yûnus eydür dervîş olan bunda Hakk'ı buldı gider

(87/8)

Hakk'ın müşâhedesi,ten gözüyle değil "cân gözü" iledir.(209/8)

Dost yüzine bakmaga key şafa nazar gerek
Dostıla bilişmege can gözi bîdâr gerek

(135/1)

Müşâhede,nefis terki ile mümkündür:

"Sen seni elden bırak dost yüzine sensüz bak"

(135/7)

---

(443) Talat Koçyiğit,Kur'an ve Hadiste Rü'yet Mes'elesi,Ank. 1974,s.7

(444) Talat Koçyiğit,Hadîsçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar,Ank.1969,s.172-184;Süleyman Ateş,İş'arî Tefsîr Okulu, Ank. 1974,s.294-297

(445) Hucvirî,Keşfül-Mahcûb,s.474;Süleyman Ateş,İslâm Tasavvufu, s.155-158

Hulku Muhammedî olmayan kişi,Hak didarını göremez.(326/7)Müşahede için mücâhede(nefisle savaş) gerekir:

'Işk kuşağın kuşangıl dostuñ yolını vargıl
Mücâhede çekersen müşâhede idesin

(242/3)

Müşâhede,tevhîd makamıdır.Bu makamda,şirk yağmalanmış(vücudun Hakka ait olduğu anlaşılmış)tır:

Dost yüzin göricek şirk yağmalandı
Anuñiçün kapuda kaldı Şerî'at

(20/5)

Müşâhede,dil ile tarif edilemez.(359/1)Cemalullah'ı gördüm diyen kişiyi -Mansur gibi- dara çekerler;oda yakarlar.(328/3)Allah'ı ayne'l-yakîn gören kişi başka bir şeye bakmaz.(259/7)Müşahede ehlinin "canı karar kılmaz,rahatı olmaz."(59/1)Fakat o, dert ve tasadan kurtulmuştur.(7/7)Allah'ın didarını görenler, vaktin sultanı olmuşlardır(73/6)Bir tevhid deryasıdır müşahede makamı;bu makama gark olanlar bir daha çıkamazlar.(206/1)

Allah'ın vechini gördüm diyen görmemiş;bildim diyen bilmemiştir.(177/6)Hakk'ı gören kişinin canı tende değildir.Dostu gören kişi cümle varlıktan mat olur:

Ol işlere eli iren Hak 'ışkına gönül virem
Dostını yüze yüz gören cümle varlıktan mat olur

(45/7)

Bu dünyada,üç grup insan "Hak didârını" göremez.Dikçi(Âsî),kovucu,gammaz!

Bu dünyada üçü kişi Hak didârını görmeye
Bir dikçi bir kovcı biri gammâzdur beşe

(293/5)

Sâlikte,müşâhede,Allah'ın hayat,ilim,irade,kudret,semi',basar, kelâm gibi sıfatlarının tecellîsiyle başlar.Bu makamlardan geçen kişi "içeri girip dost yüzünü" görecektir:

Çün içeri giresin dost yüzini göresin
Ene'l-Hak şerbetini dost elinden içesin

(242/15)

6. Terk:

Fakr makamına ulaşmak için "terk" mertebelerinden geçmek gerekir.Tasavvufta üç terk mertebesinden bahs edilir.

Dünya terki
Ukba terki
Terki terk.

Yunus'un beyitlerinde,bu terkler,daha tafsilatlı olarak ele alınmıştır.Şu terklerden söz eder Yunus:

"Dünya terki (331/4,cihân terki(93/5,cân terki(113/45),bildiklerinin terki(110/8),vücûd terki(201/22)iki cihân terki(3/10), mal terki(295/16)kendini terk(1/3,372/3),sevdiklerinin terki(45/2),benlik terki(93/4),senlik-benlik terki(201/27),cümle teşvişin terki(169/5),Ud u edeb terki(221/1) vs.

Dünya terki,ibadetlerin başıdır.Aşka düşüp menzile yetmek için dünyayı terk etmek gerekir:(148/3)

Dünyâyı elden bırak olmagıl Hak'dan ırak
Sermâye kendüsi olmış varlıklar yuyanlara
(331/4)

İbâdetler başının terkidir dünyâ

Eğer mü'minisen ana inanasın
(279/10)

Esasen dünya ve ukba terkinden gaye,"murâdların terki"dir.Derviş, bu makamları yaşarken cemiyetten kopmaz.Terk,cemiyetten ve tabiattan el çekmek demek değildir.Derviş,bizatihi cemiyet içinde yaşar;görünüşte halk,hakikatte Hak iledir.İki cihan terki, kalbin maddî ve manevî arzulardan arınması demektir:

Şorı hisâb olmayısar dünyâ âhiret koyana
Münkir-Nekir ne sorar terk olıcak cümle murâd
(21/6)

N'ider 'âşık hânumânı sensüz cihânı ya cânı
İki cihân fidâ sana kimsene gümân dutmaya
(3/10)

7. Sabır:(446)

Sabr,nefsin zorluklara tahammülüdür.Sûfi,bütün belaları İla-

(446) Râgıb,Ebul-Kâsım Hüseyn b.Muhammed el-İsfahanî,El-Müfredat, Mısır 1961,sbr maddesi.

hî bir imtihan kabul eder.Sabır yolda ilerlemenin sermayesidir.Kur'ân'da ismi geçen bütün peygamberler,pek çok musibetlere düçâr olmuşlar,başlarına gelen her belayı,sabırla karşı koyarak,zafere ulaşmışlardır.Yusuf'un kuyuya ve daha sonra zindana atılışı;İbrahim'in âteşe atılışı,Eyyub'un bilhassa hastalıkla uğraşması,sabırla ilgili bazı mühim kıssalardır.

Derviş,sülûk esnasında tıpkı bu peygamberler gibi,belâlarla uğraşır;bu belâlara sabırla karşı koyar.Sabır,mahabbetin, mahabbet vecdin,vecdise vuslatın anahtarıdır.Şöyle diyor Yunus:

Kimden öğüt istersem sabır gösterür bana
Sabrumun perdesini mahabbet odı yakdı
(363/3)

Miskîn Yunus sabr eylegil bu dünyânun zâhmetine
Dürlü cefâya katlanur sen sultâna iren kişi
(372/12)

Bir beyitte,sabır sembolü olarak Ashab-ı Suffâ'dan bahsedilir.

Şabrıla kanâ'atı viribidüm bunlara
[illegible] gönlege kanâ'at kılan benem
(185/2)

Nihayet Yunus,pek çok beytinde,sabır gösteren âşıkları Eyyûp peygamber'e benzetmektedir.(bkz. Eyyûb)

Eyyûb'layın şabr eyle Ya'kûb'layın çok ağla
Yûsuf-sıfat sen dahı Ken'ân'a irişince
(309/4)

8. Nazar:

Mürşid-i kamil'in sâlike manevî hayat bahşeden,feyz ve neşe veren bakışına nazar denmektedir.Bu bakış,beşerî varlığı İlahî varlıkta yok eden Hakkanî bir kuvvettir.Yunus,nazarın " gözde" olduğunu belirtir.(412/10)

Yûnus er nazarında taze güller açılmış
Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek
(141/6)

Kime dokundısa ol dost nazarı
Anun şu'lesi var k'andan içerü (290/6)

Bu söz Yunus'a kandan kim vire haber candan
Meger ol lutf ıssı ana nazar eyledi

(355/10)

9. Nâz-Niyâz:

Naz,bildiği halde aldırış etmemek,bilmezlikten gelmek,kendini çekmek,çekmiş görünmek,nazlanmak anlamına Farsça bir sözdür.Niyaz da,yalvarmak,dilemek,gönül alçaklığında bulunmak,duâ etmek,selam ve hürmet anlamına gelir.Aynı dildendir."(447)

Niyaz,salikin hâlidir.Fakat nâz,kamil insanın,fena ehlinin,seçkinlerin halidir.Bu iki terim,divanda,genellikle birlikte zikredilir.Bir beyitte,ariflerin niyaz içinde oldukları söylenir.(335/9)Tanrı haslarının nazları geçer:

Çalap Tanrı'nun hası Hazret'de geçer nâzı
Peygamber'ün ʿamūsı Hamza pehlevân ḳanı

(396/9)

Ben gördüm erenler uçdı ʿışḳ ḳadehin tolu içdi
Ḥaḳ katında nâzı geçdi şöyle yüzi yire durur

(72/6)

Yunus,namazın niyaz olduğunu,özellikle belirtmektedir:"Niyaz için buyurdı Hak namazı"(279/7) mısraı veya;

Bana namaz ḳılmaz diyen ben ḳıluram namâzumı
Ḳılurısam kılmazısam ol Ḥaḳ bilür niyâzumı

(349/1)

beyti,ibadetin niyaz makamı olduğunun ifadesidir.İki ayrı beyitte ise,ilim,amel ve taatin,naz ve niyaz içinde garkolup gideceği söylenir.(bkz. Namaz)Hak katında nazı geçenlerin kim oldukları bilinemez.Naz makamında sufi,şath kabilinden sözler söyleyebilir.Nitekim,Yunus'un da bir kaç şathiyyesi vardır. Şu beyitler,Allah'a nazı geçen derviş Yûnus'un ifadeleridir:

.....

(447) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Terimler,s.248

Sen ezelden beni ʿâsî yazasın
Toldurasın ʿâleme avâzesin

Her ne diler sen hakumda işledün
Ne tuşa durdumısa sen tuşladuñ
.....

(415/4-5)

Beyitlerde ,bu konuda ayrıca bir kaç deyim zikredilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır;nazı geçmek,Hazret'te nazı geçmek,dergâhta nazı geçmek,niyazını Hak bilmek,niyaz için namaz kılmak vs.

10. Münâcât:

Âşıkın gizli olarak,ruhen ve sırren Allah'a yalvarmasıdır. Kalbin niyazı,âşıkla maşuku birbirine yaklaştırır.Yunus,pek çok beytinde "münacat" eden bir âşık tavrı içindedir.O,"Hakk'ıla daim becid olur münacatumuz"(116/4) diyerek niyazın devamlılığına işaret eder.Aşık,münacat etmek için belli bir mekan aramaz (175/4)Münacat,Allah'a uzatılan eldir.(184/1)Muhakkak karşılık bulacaktır.Münacatın en iyi vakti,seher(tan) vaktidir.Şöyle denilir bir beyitte:

İşit sözümi yâ sagır ta terezün gele ağır
Yalvar Çalab'uña çagır tañla seher vaktinde tur

(88/3)

Âşık,canını dost mihrabına secdeye koyarak yalvarır,yakarır.(20/2)Dost ile halvet olanın münacat etmesi söz konusu değildir. (20/6)Bu konuda ayrıca,sık sık Mûsâ Peygamber'in Tûr'daki münacatı telmih edilmektedir.

Hacet degül ʿâşıklara Tûr'da münâcât eylemek
Ben kandasam dost andadur her bir yiri Tur eyleyem

(206/6)

11. Sekr-Sahv:

Sekr,âşıkın İlahî aşk ile serhoş olduğu haldir.Sahv ise,ayıklık halidir.Yunus'ta,sahv ile ilgili ifadeler pek azdır.Buna karşılık sekr hali,"esrük" kelimesiyle oldukça fazla işlenmiştir.Kalbe gelen ilham,gözün müşahedesi veya kulagın duyduğu bir nağme,âşıkın sekre girmesine sebep olur.Sekrin sonu sahvtır.

Sekre giren kişi,divanedir.Şu beyit,sekr (esrük) halini gösterir:

İy yaranlar tınmañ baña ben yine n'oldum
'İlm ü 'amel sormañ baña divâne oldum bilmezem
(192/1)

Aşık,bazan esrük,bazan da ayıktır.Bu iki hal arasında bir zaman gider gelir.Nihayet gönül bir makama gelir, durulur:

Bu 'ışkıla bulanugam ne esrügem ne ayıgam
Ne uyuram ne uyanugam hayrân u mestem bilmezem
(192/6)

12. Riyâzet:

Riyazet,az yemek,az uyumak,az konuşmak şartıyla daimî zikir,tefekkür ve ibâdet hâlidir.Hırş ve hevâdan;ten kafesinden kurtulmak için nefsi zayıf kılmak gerekmektedir.Ancak riyazet ile vuslat imkanı hasıl olur.(Bkz. 227.şiir)Sûfi,daima riyazet içindedir:

Dâyim riyazet çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak didârı eserin görmeyen 'âşık mıdur
(36/4)

Yunus,fakr makamını,"yokluk makâmı" olarak değerlendirdiği bir beyitte "açlık sonı toklıkdur/toklık sonı yoklıkdur"(71/4) demektedir.Şu halde riyâzet,açlık gibi görünmekle birlikte,ruhu tokluğa ulaştıran bir metodun adıdır.

13. Sıdk:

Sıdk,sözde,davranışta ve düşüncede "doğruluk"tur.Sâlik," sıdkiyyet" makamına ulaşırsa İlahî emaneti" yüklenebilir,taşıyabilir.Sufî sadıklarla beraber olan kişidir.İlahî bilgi ve emanetin sadıklara verileceğine işaret edilerek,Yunus,kendi nefsine şöyle hitap eder:

Yunus özün yalvarursañ sıdkıla yola girürsen
El açup tevbe kılursan mahrûm kalmayasun bigi
(414/7)

Sıdk bir âteş(od)dir ki,bütün hatıraları ,şüpheleri,kalbteki ikilikleri yakar,yok eder.(54/9)Beyitlerde,sıdk ile iman,beraber ele alınır:

Birisen birlige bak ikiyi elden bırak
Bütün ma'nî bulasın sıdk u imân içinde

(302/12)

Fena makamında,şüpheden söz edilemeyeceği gibi,sıdktan da eser kalmamıştır.Zira sıdkiyyet yaşanarak fenâya ulaşılmıştır. (165/9)Bu örnekte,söz konusu makamın izafî olduğu vurgulanmaktadır.

14. İhsân:

İhsân,mürşidin müride,Allah'ın kula,manevî lutfudur:

Bu şarun sultânı var cümleye ihsânı var
Sultânıla bilişen yoğiken vara benzer

(69/8)

Yaratıldı Mustafa yüzi nûr gönli şafa
Ol kıldı Hakk'a vefâ andandur ihsân bana

(12/7)

15. Velâyet:

Velâyet,velilik makamıdır.Bu makamda sâlik,fenâda bekâ bulmuş;Yunus'un deyimiyle "yoklukta var"olmuştur.(Bkz. Fena Mertebeleri)Veli,dost makamındaki kişidir.Bir beyitte,velâyet makamı yerine "dost döşeğine geçmek"(2/7) ifadesi kullanılmaktadır.Nefis,bu makamda kemâle ulaşmış,safiyyet kazanmıştır.Dört kapı,kırk makam ve yüz altmış menzilden geçen kişi,velâyete ulaşır:

Dört kapudur kırk makam yüz altmış menzili var
Ana irene açılur velâyet derecesi

(351/13)

Âşık,nice harâb ise,velayeti o kadar artar.(259/6)Yani,velilik makamına "ıstırap" ile gelinir.Mürşid,velayet sırrının-emanetin- sahibidir.Bu emanet,zamanı gelene verilir:

İşdür bunca avazlar didügüm ma'nî sözler
Tapduk Yunus'ı gözler bu velâyet içinde

(295/30)

Velayetten başka,Peygamberin nübüvvet yönünü ilgilendiren "Risalet" konusu da,bir beyitte işlenmektedir.Bütün işler,risalet gücüyle hasıl olur.Fakat sıfatlarla perdelendiği için,işlerin iç yüzü bilinemez:

Sûretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler hicabsuz olmaz risalet hâsılıdur

(25/4)

16. Zühd:

Zühd,ilahî yasaklardan yüz çevirmek,emirleri ise yerine getirmektir.Haramın terki,avamın zühdüdür.Âriflerin zühdü,kalbin Hak'tan başkasıyla meşgul olmamasıdır.Yûnus,zühdü üç makamda ele alır:

Zâhidin zühdü:

Zâhidün zühdiyile Cennet makâmı olur
Mâsivânuñ küllîsi zindânıdur ʿâşıklaruñ

(150/4)

Salikin zühdü:

Zühdile çok istedük hiç müyesser olmadı
Terkidüben küllîsin gümânı yağmaya virdük

(143/7)

Bir dem gelür ʿâsî olur Hak,zihnini yavı kılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem imân olur

(49/8)

Kâmil insanın zühdü:Kâmil insan,fenafillah ehlidir.Bu makamda zühd ve tertip(namaz)ten eser kalmaz.Fakat,fenadan tekrar farka gelindi mi,zühde dönülür:

Zühd ü taʿat usûl-i din ʿışk haddinden taşra durur
Nisbet degüldür aña hem secde vü rükuʿu kıyam

(209/6)

Bir sûret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıkıldı tertiblerüm zühdümi mat eyledi

(364/4)

17. Kerâmet,Keşf:

Keramet,lügatta "cömert ve aziz olmak"kökünden gelen bir masdardır.Istılahî manası,"Allah'ın bir lutf ve ihsan eseri olarak velî kullarından zuhur eden harikulade olaylara denmektedir.(448)Mucize,peygamberlere has olduğu için burada sadece

(448) Konu için bkz. Ahmet Yaşar Ocak,Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri,Ank.1984,s.27-38

velîlere ait kerametlerden bahs olunacaktır.Yunus,velilerin kerametlerinden şöyle söz eder:

Dört yüz kırk dört tabakat evliyâya
Virilmiş onlara kerâmetün var

(48/14)

Yunus,beyitlerinde şu kerâmet motiflerinden örnekler vermektedir:(449)

Velinin ölü vücûdunun kuş olup dirilmesi:

Öldi diyeler kaydum yiyeler
Bir kuş oluban çıkam aradan

(284/3)

Denizde yürüme:

Biz âhret gamın yiyicek dün ü gün yâ Hû diyicek
Hak'dan yana gönelicek denizde yol vardur bize

(333/4)

Kılıç ve benzeri silahları etkisiz hale getirme:

Zihî bahadur can terkin urur
Kılıç mı kesser himmet giyen

(353/2)

Veliliği kabûl etmeyen hasımlara manevî ok atma: (bkz. 265/2.

Derviş okı ırak atar hey dimedin câna batar
Gâfil olma yiter tutar hor görmegil dervişleri

(374/6)

İncidesin âh ideler ʿömrin gülin kurıdalar
Gözsüz olasın yideler tâ bilesin dervîşleri

(374/5)

Yemeden-içmeden yaşama veya ölümsüzlüğe ulaşma:

Hızır u İlyâs degüliken ölmez dirlige sataşdum
Hergiz yimez içmez iken içüm toptolu aş oldı

(354/6)

Öldükten sonra tasarruf etme:

---

(449) Bu motifleri karşılaştırmak için bkz. A.Yaşar Ocak,a.g.e, s.70-95

Bin yıl toprakda yatursam hiç komayam Ene'l-Ḥakk'ı
Ne vakt gerek olurısa ʿışk nefesin urugelem
(182/7)

Öldükten sonra bedenin çürümemesi:

Ölüp sine girürisem etüm-tenüm çürimeye
Anuniçün kim dünyeden ben giderem sevmegile
(317/4)

Hakikî kerâmet,nefsi müslümân etmektir.

Kerâmetüm var diyen halka saluslık satan
Nefsin müsülmân itsün varısa kerâmeti
(380/5)

Keşf mefhumu,bir beyitte söz konusu edilmektedir.Bu örnekte,Muhammedî nûrun,kâmil insan yüzünden keşf olunacağı belirtilmektedir:

ʿÂlimler bunı bilmez değme ʿakl aña irmez
Hidâyetdür Yûnus'a keşf oldı hâcemüzden
(233/10)

18. Kanâʿat:

Kanaat,yaşamak için zarurî olan ihtiyaçların dışında kalan bütün nefsî arzu ve hayvanî isteklerden ölü bir kimsenin uzak kaldığı gibi uzak durmak ,yeme-içme ve oturulan ev konuşunda israfa gitmemek,özellikle yemeği asgarî sınıra indirmek demektir.(450)

Nefsine uyarak kanaat sahibi olmayan kişi,sergerdan(başı dönmüş,çaresiz ve perişan) olacaktır:

Kanâ'at didügini eğer sen tutmazısan
Nefsüne uyarısan ser-gerdân ol var indi

Kanâati yâr idin uyma nefs dilegine
İresin hakîkate yirün buldun tur indi
(383/3-4)

Nefs ejderhâsı,kanâat silahıyla karşı konulur:

---

(450) Necmüddin Kübra,Tasavvufî Hayat,(Hzr. Mustafa Kara)İst. 1980,s.51

Nefsümün ejderhası döndi bana haml itdi
Kanâ'at hay dimezse hakîkatdür yir indi
(383/2)

Kanaat,nefis atının gemidir.(83/2),Bitmez tükenmez arzular, onunla dizginlenir.Sabır ve kanaat,Ashab-ı suffa'da sembolleşmiştir.(185/2)Derviş,tevekkülü iş,kanaati de aş bilmiştir.(295/28)Bir beyitte,nefis dara çekilecek bir düşmana benzetilmekte, kanaat ise,darağacı olmaktadır.(119/3)Bir örnekte de,kanaat, hevaseti kesip atan bir "bıçağa" benzetilmektedir.(376/7)Kanaat,aynı zamanda saliki nefsî bütün arzu ve davranışlardan koruyan bir makamdır.Kanaat hırkasına bürünen kişi,selâmettedir:

Kanâ'at hırkası içre selâmet başını çekdüm
Melâmet gönlegin biçdüm ʿârif olup geyen gelsün
(230/2)

19. Şükr:

Şükür,her aza ne için yaratılmışsa,ona sarfetmektir.(451) Yunus,Allah'ın kendisine verdiği aşkın şükrünü edâ eder:

Yunus bu 'ışkdur ʿâşıka minnet şükür yüz bin Hakk'a
(40/7)

Şükür,Allah'a ulaşmada,âşıkın en mühim sermayelerinden birisidir:

Şükr eylegil Hâlikâ ol durur Hayyü'l-Bekâ
Anña varursın mutlaka bâri şükrile varu dur
(33/5)

20. Gayret:

Gayret,İlahî kıskançlık(Gayyûrluk)tır.Ortaklık(şirk)tan hoşlanmayan mutlak varlık,sâlikin nefsini kendi zatına doğru çeker. Gayret hasıl olan salik ,nefsî arzularını böylece men etmeye başlayacaktır. Bu makamda,âşıka aşktan başka herşey haramdır. Aşka düşen kişi,gayreti bir an bırakır:

ʿIşkda kahırlar çok olur ʿışk erine gayret muhâl
Yûnus ʿâşık olduñısa ʿâsıklarda ʿar olmadı
(386/8)

Gayret,erenlerin hil'atıdır.Bu makamda,âşıkın vücu-

(451) Mehmet Ali Aynî,Türk Ahlakçaları,İst.1939,c.I,s.164

dundan tasarruf eden İlahî zattır.Tanrı kıskanç(Gayyûr) olduğu için,velînin ruhaniyeti incitildiği anda,bu sıfat tecellî edecek,velîden(Gayret hil'ati giyen kişiden) manevî bir gazap tecellî edecektir:

Ḳahır erenler atıdur Gayret dahı hil'âtıdur
Erenler yayı katıdur okları geçer kayadan
(265/2)

21. Selâmet:

Selâmet,nefsi olgunlaştırıp fitneden kurtulmak demektir. Derviş,sülukunun her merhalesinde,"Allah selâmet evine çağırır"(Kadir suresi/âyet 5) hükmü gereğince,nefsinden biraz daha emin olarak yükselir.Selamet,erenler nefesiyle hasıl olacaktır:

Erenler nefesidür devletümüz
Anuñiçün fitneden olduk selâmet
(20/8)

Bir örnekte,"başı selâmette olmak" şeklinde zikredilen deyim, kanaat mefhumuyla birlikte ele alınır:

Ḳanâ'at ḫırḳası içre selâmet başını çekdüm
Melâmet gönlegi biçdüm 'ârif olup geyen gelsün
(230/2)

22. Telvîn:

Telvîn,bir halden diğer bir hale geçmek demektir.Telvînin neticesi,temkin makamıdır ki,bu da,bir halde karar kılmak anlamındadır.Telvîn,hal ehli dervişin vasfıdır.Gaye,temkîndir.Yunus'ta,hâl veya aşka mağlûbiyet yoğunluk arzeder.Yunus,bu makamdan bahsederken "yüz bin kaba girmek","Ḥakk'ın rengine boyanmak" gibi deyimler kullanır.

Dahı Elest belürmedin 'âşıḳıdum sen ma'şuḳa
Gözüm şaşı bakmaz benüm yüz bin kaba girürisem
(190/7)

Yanmışam 'ışḳuna ta kül olunca
Boyandum rengüne solmazam ayruḳ
(129/9)

Halden hale geçiş sırasında"telvîn"den çıkılabilir.Bu hal,vahdet halidir.Yunus,bu makama işareten;"Yâ Hu deryaya girem bî-reng ü bî-elvân olam"(201/26) der.Şu beyitte de telvîn makamın-

da bulunan bir sufi söz konusudur:

Âdemîlikden çıkam uçam melekler mülkine
Levn olam bî-levn olam geh kân olam bî-kân olam
(201/31)

Yunus,müstakil bir şiirinde,âşıkın telvîn makamında giripçıkacağı sıfatlardan,boyanacağı renklerden oldukça teferruatlı olarak bahsetmektedir.Bu şiirin sadece matlaını veriyoruz (bkz.Gönül maddesi):

Hak bir gönül virdi bana ha dimedin hayrân olur
Bir dem gelür şâdî olur bir dem gelür giryân olur
.....
(49/1)

23. Mücâhede:

Mücâhede,zahmet ve zorluğa aldırmadan gayeye doğru yürümektir.Bu terim,nefisle mücadele etme anlamındadır.Müşâhede için mücâhede şarttır.Hz. Peygamber,Allah'ı görmenin "karnı aç,bedenleri çıplak,ciğerleri susuz bırakıp ihtirasları ve dünyayı terk etmekle mümkün olacağını" söylemektedir,(452)

Mücâhede,canlı bir seferberlik halindedir.Bu seferberlik,ruhsal safiyet kazanmasına kadar devam edecektir. Vuslat,mücahede ile mümkün olur:

Cânını ʿışḳ yolına virmeyen ʿâşıḳ mıdur
Cehd eyleyüp ol dosta irmeyen ʿâşıḳ mıdur
(36/1)

Mücâhede,adeta nefisle tutulan bir güreştir.Sâlik,mücahedenin ilk safhalarında nefsine yenilecektir:

Bir küt ile güreşdüm elsüz ayagum aldı
Güreşüp basamadum köyündürdi üzümi
(407/7)

Mücâhede,devamlılık arzetmelidir.Bugün-yarın diye oyalanan kişi,aldanır.(175/7)Mücahede çeken müşahedeye erer:

(452) Hucvirî,Keşfü'l-Mahcub,s.474

ʿIşḳ ḳuşaġın ḳuşangıl dostuñ yoluna varġıl
Mücâhede çekersen müşâhede idersin

(242/3)

24. Tasarruf:

Âşıkların,dolayısıyla kâmil insanların enfüse ve afaka tasarrufları vardır.Tabiî ki bu tasarruf,manevîdir:

Bana gelsün yoḫsul olan bay ola
Bu mâl u sermaye dükkân benümdür

(31/5)

Âşıklarun ne kim varı tecrîd gerekdür arada
Her nesneye ol hükm ider her yol içinde yolı var

(32/5)

25. Hicâb:

Dünyâ,eşyâ âlemi veya insanın benliği,hicaptır.Nikap da,aynı manada kullanılan bir mefhumdur.Hakikati bulmak için dünyayı ve benliği terk etmek gerekir:

Dünyâyı bırak elden dünya hicâb bu yolda
Bir velîden Nebîden eyle işitdük ḫabe

(39/2)

Nefs ili oldı ḫarâb kibr ayaklarda tûrâb
Gitdi perde vü hicâb dost gözüme duş oldı

(394/5)

İnsan ile Tanrı arasında "yetmiş bin" hicap vardır.Yunus,bütün bunların vücutta olduğunu söyler.(133/2)Esasen,dost bize bizden yakındır.ve hatta perde ile de gizli değildir.(89/1)Fakat benlik, ara yerde engeldir.Can gözü,hicapsız dost yüzünü görür.Tanrı,zatını sıfatlarıyla gizlemiştir.Dünyadaki bütün görüntülerin gerisinde o vardır:

Dürlü dürlü ʿimâret köşk ü sarây yapan ol
Kara nikâb dutunmış girmiş külhân içinde

(302/19)

Sûretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler hicâbsuz olmaz risâlet hâsılıdur

25/4)

Yunus'a göre,zahirî ilim,sülûk ehline hicap olabilir.(37/4)

Hassü'l-has(velî) indinde oruç,namaz,gusul ve hac,hicaptır.(453)

Oruc,namaz,gusl u hac hicabdur 'âşıklara
Âşık ondan münezzeh hassü'l-havas içinde

(302/14)

Bir beyitte,vahdetin zuhuru güneşe,kesretin(hicabın) zuhuru da, buluda benzetilmektedir:

Ol dostıla benüm işüm bulıdıla güneşleyin
Bir dem hicâbı sürilür bir dem nikâb başa gelür

(73/7)

Nikap kavramıyla birlikte zikredilen bir motif de,Hz. Peygamber'in Mi'râc esnasında hicâplardan geçmiş olduğudur.(Bkz.Mirâc)

26. Rızâ:

Rıza,kulun her türlü tecellîyi kabul edip,boyun bükmesidir. Yunus,fenâda rızanın da terkedileceğini söyler:

Ol benem dirse revâ benliğin bilen hatâ
Terk eyleyüben rızâ ʿakl koyup ʿışka uyan

(230)

27. İnâyet:

İnayet,Allah'ın rahmet sıfatından tecellî eder.Seçkin kulların kalbine dolan sevinçten ibarettir.Kul,Allah'ın inayetiyle yüce makamlara ulaşır:

Bu cümle ins ü cinne rahmetünden
ʿİnâyet vechile hoş himmetün var

(48/6)

İki cihân zındanısa gerek bana bôstân ola
Ayruk bana ne gam gussa çün ʿinâyet dostdan ola

(4/1)

---

(453) İbadetten gaye mutlak zatı idrak etmektir.Âşık Allah'a ulaşmıştır.Yani,ibadetle gayesi hasıl olmuştur.Bu beyti,ibadetin terki şeklinde değerlendirmek yanlış olur.Yunus,kanaatimizce âşıkın ibadet ve taatte zahirî ahkam üzere olmadığını belirtmek istemektedir.

İnayet,hüma kuşu gibidir;kime konarsa o kişi,devlet(saadet) bulur:

İnayetdür anun işi anlamaz degme bir kişi
Bilgil ki bu hümâ kuşı ᶜâşıḳlaruñ devletidür
(34/6)

Allah'ın inayeti(manevî yardımı) insanın iman güllerini soldıran nefsî faaliyetlerini yok eder;bir su gibi,gönüldeki iman güllerine hayat verir.Görüldüğü gibi inayet,sufiye hayat ve rahmet kaynağı olan manevî yardımdır:

Günahun çoğı şummından imānuñ gülleri soldı
İnâyet suyıla her dem niçün anı suvarmazsın
(235/3)

28. Fakr:(454)

Fakr,her türlü nefsî ve dünyevî arzuları kalbten çıkarmak, varlığın mutlak varlığa ait olduğunu bilmek demektir.Yunus,bütün mutasavvıflar gibi,fakr kavramını "Muhammedî Fakr" şeklinde anlar ve anlatır.Bu konunun temelinde,"El fakru fahr"hadisi vardır.(Bkz. Hadisler)(295/20)

Fakrın mahalli gönüldür.Fakra ulaşan marifet ehli ve bu makam sahipleri,nefislerinden arınmışlar,Tanrı'da bekâ bulmuşlardır.(303/4)Yunus fakrı anlatırken,"varlığı yokluğa denşürmek" şeklinde bir deyim kullanır.(44/8)

Bir beyitte,fakih(zahid) ile fakîr(âşık) mukayese edilir; fakir,ihlasıyla fakra ulaşmış olduğu için daha üstün görülmektedir:

Sen fakihsin ben fakir sana tanumuz yokdur
İhlasıla gelürsen bizden nesne ütesin
(248/10)

Bir beyitte,fakîr kavramı,"yoksul"kelimesiyle de,işlenmektedir. Yunus'un,tasavvufî ıstılahları Türkçeleştirme temayülünü gösteren bu örnek şöyledir:

Ben severin şol kulumı yoksul ola şabreyleye
Benden ana yol eyledüm mi'râcumı gitsün dimiş
(122/5)

---

(454) Fakr,yanlış yorumlanagelmiştir.Meselenin tasrihi için bkz. Mahir İz,Tasavvuf,s.153

29. Himmet:

Himmet,mürşidin ma'nevî yardımıdır.Himmetin yüceliği;

Ḥaḳ ere benüm didi varlıġın erde ḳodı
Erenlerüñ himmeti yirden göge direkdür

(84/5)

beytiyle ortaya konmaktadır.Âşıḳların nefis(murdar)den kurtulmaları,mürşidin himmeti iledir.(24/4)Himmet,seherde esen bir rahmet yeli(88/4),İlahî bir devlet(318/7),âşıkın yoldaşı (197/1)dır.Ve himmet,ʿArş'tan uludur:

Erenüñ yüzi suyı himmeti ʿArş'dan ulu
Kimi görsen bu hulı eren ʿinâyetidür

(34/5)

Mürşid,bir beyitte "himmet eri" terkibiyle anlatılır.(376/2) Beyitlerde "himmet almak,himmet giymek,himmet leşkerini çağırmak,himmetleri bakî olmak" gibi,konuyla ilgili bir kaç deyim de zikredilmektedir.Özellikle "himmeti baki olsun(olmak)" deyimi,zikir meclislerinde dervişlerin mürşidlerine hitaben söyledikleri bir deyimdir.(374/7)Himmet,mürşidin müride manevî bir yardımı olması yönüyle leşker(asker)e benzetilir.(212/6)Himmet,hizmet eden dervişe yöneliktir.Dilimizde halen kullanılan "Baba himmet-oğlum hizmet"deyimi,bundan dolayı söylenmektedir.(164/3):

Her kim uğrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılı viricek perde dostuñ cemâlin arzular

(98/2)

Cânını terk eden,ölümsüz âşıklar himmeti bir elbise gibi giyinmişler,yani manevî tasarruf sahibi olmuşlardır:

Zihî bahadur cân terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni

(353/2)

30. Maʿnâ:

Yunus'un şiirlerinde "ma'nâ" kavramı,hakikat,nükte,ma'rifet(irfan),ruhî bilgi ve âlem anlamlarında kullanılmaktadır. Ma'nânın en önemli vasfı,açıkça ifade edilmeyen bir şey olmasıdır.(63/6)Manâyı,bildim diyen bilmez.Şu halde,sırrî bir yapı

sı vardır manânın.Yunus,ma'nânın zıddını "dâ'vâ" demektedir. Da'vâ,kuru,şekilci ve anlamsız bilgidir.İddiadır fakat,hakikati yoktur:

Bize didâr gerek dünyâ gerekmez
Bize ma'nâ gerek davâ gerekmez

(101/1)

Yunus,kendi şiirlerinin "ma'nâ"dan olduğunu söyler.Burada manâ,kapalılığı,rumuzlu oluşu ve sözlerin manâ aleminden geldiğini hatırlatır.(230/7)Manâya yol bulmak deyimi,dünya terki ile ruhlar alemine yol bulmak anlamındadır.(148/1)

Manâ,mürşid-i kâmilin sırrıdır.Bu hususun telmih edildiği bir mısrada;

Baba Tapduk manâsın bulduk elhamdülillah

292/4)

denilir.Çeşitli hususiyetleriyle de manâ(söz,irfan,âlem) bazı benzetme unsurlarıyla birlikte ele alınır.Meselâ sınırsız bir "bahre"(133/1)içenleri serhoş eden bir şaraba(40/6)tatlı bir şerbete(28/8),yüce ve sağlam(kavi) bir saraya(351/5) benzetilir.Yunus,kendinden önce gelen mutasavvıf şairlerden farklı olarak,manâyı gizlemeden söylemiştir:

Bu bizden öndin gelenler ma'nîyi pinhân didiler
Ben añadan toğmış gibi geldüm ki 'uryân eyleyem

(173/7)

31.Halvet:

Halvet,zahirde halk,batında Hak ile olma hâlidir.Buna kesrette vahdet(cem') makamı da denilmektedir.Yunus Emre,sufîlerin yedi nişanlarından birisinin "halvet" olduğunu söyler. (298/7)Maşukla bir olmak,halvete ulaşmak için yedi kapıdan(mertebeden) geçmek gerekir.(46/3)Halvet,sûfinin nihayî hedefidir:

Bu işler tamam olıcak halvet olur ma'şûkıla
Ma'şûk yüzin gören kişi gerek yaña vü dükene

(294/4)

Halvet,tenhada zikirle meşgul olmak anlamında da işlenmektedir. Bu mevzudaki iki örnekten birisi aşağıya alınmıştır:(291/3)

Dâyim riyâzat çeküp halvetlerde diz çöküp
Hak didârı eserin görmeyen 'âşık mıdur

(36/4)

32. Hâl:

Kulun hiç bir gayreti olmadan,doğrudan Allah tarafından -vehbî olarak- kalbinde tecellî eden sevinç,üzüntü,açılma,kapanma gibi ruhî hadiselere hal denmektedir.Hal sürekli değildir. Kalbi daha ziyade bast(açılma) halinde olan dervişe halli dervîş denmektedir.Yunus,beyitlerinden anlaşıldığı kadarıyla " bast" halinde çok kalmıştır.Yani halli bir derviştir.Şu mısralar,Yunus'un halini açıkça ortaya koymaktadır:

Yunus gel anlat halüni bildür nedür ahvâlüni (288/6)
Kimün sırrın kim bile çün irilmez bu hâle(116/7)
Bu bir ʿacâyib hâldür bu hâle kimse irmaz(110/1)
Dün-gün uyumaz oldum ʿacâyib hâlüm vardur(51/1)
ʿIşk durur âfet belâ döndürür hâlden hâle(68/4)

Şu deyimler de,hâl kavramıyla ilgilidir:

"Hale haldaş olmak,halden hale dönmek,halden hale gelmek, kâlden hale gelmek,halden bilmek,vs."

Yunus,halin kâl ile bilinmeyeceğini,bu makamın gönülle alakalı olduğunu;

"Kıyl u kâle mecâl yok ol hâldür aña kâl yok" (295/29)

mısraıyla vurgulamaktadır.Derviş,halden hale dönmek kıyâzındır;

Cânum seni seveliden benüm hâlüm hâle döner
Kanı baña usûl-i din ilmün edebin ögrenem (209/3)

33. Onsekiz Biñ ʿÂlem:

On sekiz bin âlem,semboliktir.Yaratılmış bütün âlemler için kullanılır.Bunlar kısaca,Muhammedî nur,yedi gökler,yedi yerler ve mevâlid-i selase(madenler,bitkiler,hayvanlar)dir. Yunus,onsekiz bin âlemin Allah'a ulaşmak arzusu ile yaratıldığını söyler:

Muradı onsekiz bin ʿâlemin sen
Bu gaflet pes aña sendendür -indi (411/3)

Allah'a ulaşan velâyet ehli,onsekiz bin âlemden öteye adım atmış,varlık kategorilerinden geçmiş,İlahî aleme dönmüştür.Şu

beyit,sembolik olarak onsekiz bin âlemi anlatır:

Adımum atdum yidi dört on sekiz binden öte
Tokuzı yolda koyup şâh emrine fermân olam
(201/3)

Bu beyitteki yedi,dört,onsekiz sayılarının toplamı,yirmidokuzdur. Tasavvuflî kaynaklarda İlahî alemlerin sayısının yirmi sekiz olduğu söylenmektedir.Muhammed Nur,şöyle diyor:

"İlahî mertebeler yirmisekizdir;Birinci mertebe Nûr-ı Muhammed'dir.Sonra sırayla Nefs-i kül gelir,bu ruhlar âlemidir.Nefs-i külden tabiat,tabiattan heyula,heyuladan cism-i kül,cism-i külden şekil,şekilden arş,arştan kürsî,kürsîden yedi kat gök, göklerden âteş küresine,âteş küresinden hava küresine,hava küresinden su küresine,ondan toprak küresine,ondan ma'denlere,ondanbitkilere,ondan da İnsana gelir,bu devir şer'îdir.Yani,ayet ve hadisle sabittir."(455)

Yunus'un verdiği âlem sayısının yirmi dokuz olmasının sebebi,kalan bir âlemin uluhiyet(Ahadiyet) makamına işaret etmesindendir.Fakat esas olan on sekiz bin âlemdir.Bu on sekiz alemin yarısı tenezzül yarısı da terakki mertebeleridir.İşte Yunus,yukarıdaki beytinde "dokuzunu yolda koyup" diyerek tenezzül mertebelerinden geçmek iste diğini belirtiyor.

34. Cân Gözü:

Can gözü,Tanrı'nın cemâlini gören "iç göz"(gönül gözü)dür. Bu göz,nefis safiyet kazanırsa açılır:

Dost yüzine bakmaga key safa nazar gerek
Dostıla bilişmege cân gözi bîdâr gerek
(135/1)

Yunus,can gözü anlamında "bâtın gözü"(54/6) veya "gönül gözü" (21/2) gibi tabirler de zikretmektedir.Cân gözüne mukabil,baş gözü yahut "yaban gözü",dostu göremez.Çünkü baş gözü,zahir gözüdür.(54/6)

Cân gözile bakan görür Yûnus gözile gördügün
Yohsa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem (209/8)

---

(455) Muhammed Nurü'l-Arabî,Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,İst.1976, s.70,ayrıca bkz. s.243.

Boncuk degül sır sözi gel gidelüm ko sözi
Dostı görmez baş gözi ayruksı basar gerek
(135/18)

35. Cân Kulağı:

Can kulağı,marifet ve hakikat sırrını duyan kulaktır.Bu deyim,vahdet sırrından kinaye söylenmektedir.Can kulağıyla beraber,aynı anlamda gönül kulağı tabiri de zikredilir.

İy yaranlar siz bu sözi dinleñ gönül kulağıla
Can dudağı halis gerek birlik şarâbın tatmaga
(323/8)

İsteyelüm iş ıssını bulı görelüm kandadur
Cân kulağıla dinlersen iş bu sözüm turvandadur
(44/1)

36. Can Dudağı:

Can dudağı tabiri de,can gözü ve can kulağı gibi,vahdet zevkinden kinaye kullanılmaktadır.Bu deyimle birlikte,şarab ve tuz kelimeleri zikredilir.Şu beyit,Allah'ın fiillerdeki tecellisinin zevk ile idrak olunabileceğini dile getirir.

Dilile kim eydibile anuñ cemâli tertîbin
Can tutağı gerek dada anuñ kılıncı tuzını
(359/3)

Can dudağı ile şarâb münasebetinin olduğu bir beyitte,zat tevhidine işaret edilmektedir:

İy yâranlar siz bu sözi dinlen gönül kulağıla
Cân dudağı hâlis gerek birlik şarâbın tatmaga
(323/8)

Yukarı ayrı ayrı incelediğimiz can gözü,can kulağı ve burada ele aldığımız can dudağı deyimlerinde,dikkat edilirse birer unsur maddî,can unsuru ise manevîdir.Hülasa edecek olursak, görmek,duymak ve tatmakla ilgili olan bu uzuvlar,manevî birer fonksiyon yüklenmektedirler.Tabii gaye,tevhidin mânen idrak edilebileceğini vurgulamaktır.

37. Havf-Recâ:

Korku ve ümit anlamlarına gelen bu iki kavram,sufinin nefsî davranışlarını dengeleyen iki hâle işaret eder.Korkunun ümide,ümidin de korkuya üstün gelmesi hoş karşılanmamıştır.Bu i-

ki hal,dengeli olmalıdır.Yunus Emre,korku ve ümit arasında yaşamayan medreseli zahide şöyle hitap eder:

Okursun tasnif kitâb niçe binâ vü iʿrâb
Havf u recâ sende yok eyle ki bir Tatar'sın
(248/4)

Derviş,fena mertebelerine gelinceye kadar korku ve ümit içinde olmalıdır.Fenaya gelince bu iki halin önemi kalmaz.Şu beyitte "havf" yerine "Korku" kelimesi kullanılarak,aynı zamanda mefhum Türkçe ifade edilmektedir:

Kaçan kim ben beni bildüm yakîn bil kim Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncaydı şimdi korkudan kurtuldum
(176/1)

Fenafillahtaki kişi,korkudan ve ümitten beridir:

Beni benlikden kodı varlık defterin yudı
Havf u recâ göstermez hayr u şer elden koyan
(264/7)

Havf u recâ nişe gelür varlık yokluk bıragana
İlm ü ʿamel sığmaz anda ne terazu ne hod sırat
(21/7)

38. İki Cihân:

İki cihan,dünya ve ahirettir.Beyitlerde,doğrudan dünya ve ukba(âhiret) ifadesiyle de bu iki âlem söz konusu edilmektedir. Aşıklar bu iki cihandan geçmişlerdir.Bu âlemlerle kayıtlanan kişiler,gamdan kurtulamazlar.Âşıklar karşılıksız,menfaatsiz ve her türlü arzudan geçmiş olarak severler:

Sensüz iki cihân benüm zindân görinür gözüme
Senün ʿışkunla bilişen gerek hassü'l-hasdan ola
(4/4)

Ben seni sevdügüm içün eger bahâ dirlerise
İki cihân milkin virem dahı bahası yitmeye
(3/5)

Bu dünyâdan âhiretden içerü
ʿÂşıkuñ yirü var kimsene bilmez
(113/7)

Yunus'a göre,âlemler insana bir aynadır.Manâ,bir bahrdir ki, her şeyi ihata etmiştir.Keza,iki cihan mefhumları da,insanın kendisindedir:

İki cihân serteser cümle vücûdda bulduk

(133/1)

Allah'ın cemali ukbada görülür diyen zahide karşılık sufî,"Miskin Yunus gözün aç bak iki cihan toptolu Hak"(54/9) diyerek,Tanrı'nın iki cihanı ihata etmiş olduğunu söyler. Allah'a gönül veren âşıklar,iki cihan fikrini terk etmişlerdir:

İki cihânı unıdur sana gönül viren kişi
Yalan söyler ʿâşık degül gözin senden ıran kişi

(372/1)

39. Melâmet:

Melamet,kınamak,kötülemek, yermek,manâlarına gelir.Devamlı nefslerini kınadıkları ve her zaman halk tarafından yerildikleri için bu yolu tutanlara melâmî,melâmetî veya melamet ehli denilir.(456)Yunus Emre melamî meşrep bir sufidir:

Benem bugün harâbât u melâmet
Benem ol yürüyen seyrân içinde

(124/4)

Yârenlerüm eydürler ʿâşık melâmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş

(124/7)

"Melamî neşvenin tasavvufî hayata getirdiği güzelliklerin başında tevazu,alçakgönüllülük ve mahviyetkârlık gelmektedir. Bir başka ifade ile islâm ahlakının esaslarından biri olan tevazu tasavvuf dünyasında melamî neşve ile kemale ulaşmıştır."(457)

Melamet,bir aşk halidir.Melâmî,zahiren ve şer'an yasak olan bazı kaideleri, bozup tanımayabilir.Tabii bu kaide-tanımazlık,şeklîdir.Nitekim Kur'an'da melamet hali "kınayanın kınamasından korkmama" (Maide suresi,ayet 54) ifadesiyle tanıtılmaktadır.Yunus Emre,meselâ:

---

(456) Kuşeyrî,Kuşeyri Risalesi,(Hzr.Süleyman Uludağ),İst.1981, s.380;A.Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler,v e Atasözleri,s.226

(457) Mustafa Kara,Yunus'un Neşvesi,Melamet Neşvesi,Türk Edebiyatı,İst.1989,sayı 193,s.43

Dost elinden piyâle hoş melâmet olmışlar

(68/4)

gibi mısralarıyla,zâhidlerin kaldıramayacağı melamî neşve pek çok ifade kullanır.Esasen melâmet,hakikati gizlemek için giyilen bir elbise gibidir.(237/2,67/2)Melamet ehli bed-nam olur.(371/9) Dile düşer.(391/4)Ar ve namusu(benliği) terk eder:

Gerçek sana ʿâşıkısam ʿarlanmaklık nemdür benüm
Şükrâne cânumı virem ger melâmet tonın geyem

(209/5)

Bir örnekte,kıyamet gününün aynı zamanda melamet günü olduğu belirtilir:

Anup kıyâmet gününi ağlaşalum ol gün içün
Ol gün melâmet günidür ağlaşalum ol gün içün

(272/1)

40. Hayrân:

Hayranlık,hayret makamındaki müşahede ile meydana gelen bir haldir.Allah'ın fiil ve sıfatlarındaki kemali anlamakla başlayan hayranlık,aynı zamanda,aklın fonksiyonunu yitirdiği bir makamdır.Yunus,bu halin zevkine varmış sufilerden olsa gerektir :

Gözleri giryân ciğeri büryân
Olmışlar hayrân divaneler var

(79/6)

Ağzına şekker aluban gözleri sana tuş olan
Unıda şekkerini ayruk çeyneyüben yutmaya

(3/3)

Hayranlık,aşka mağlubiyet demektir:

Ev içi ʿışkıla ṭoldı ulu-kiçi ʿâşık oldı
Cânlarumuz hayrân oldı ṭağıldı perîşânumuz

(118/3)

Hayran kişi,zaman ve mekanın farkında değildir.Zira bu hal,bir fenâ halidir:

Şöyle hayrân eyle beni bilmeyeyin dün ü günı
İsteyeyin dâim seni ayruk nakşa kalmayayın

(269/2)

Çünki gördüm yüzini ana virdüm özümi
Beni benden iletdi kaldum hayran içinde

(339/7)

Hayran olan âşık,Musa Peygamber'in Tur'da yaşadığı teçellîler gibi manevî tecellîler yaşar.

Musalayın hayran olup Tur dağında kalan benem

(177/7)

Beyitlerde,hayran kavramıyla birlikte işlenen iki ayrı kelimeden birincisi "sermest",bir diğeri de"vâlih" kelimeleridir.

41. Yetmiş İki Millet:

İslamî telakkiye göre,yetmiş üç fırka vardır.Bunların sadece birisi "fırka-i naciye"dir.Yani,kurtuluşa erecek olan fırkadır.Vahdet ehli,kendisinin,kurtuluş fırkasından olduğuna inanır.Yunus,beyitlerinde millet kelimesiyle fırkayı kasdeder.O' nun şiirlerinde "yetmiş iki millet" deyimi adeta özel bir anlam ve değer kazanmıştır.Yetmiş üç fırkanın,yetmiş iki fırka diye söylenmesi,bir fırkanın kurtuluş fırkasını temsil etmesindendir.Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi sufinin yetmiş iki millete bir göz ile bakması,vahdet-i vücud cihetiyledir:

Bir kez gönül yıkdunısa bu kıldugun namâz değül
Yitmiş iki millet dahı elin yüzin yumaz değül

(166/1)

Yitmiş iki milletün hem ma'şukı ol durur
'Âşıkı ma'şûkından ayırmaklık fal degül

(163/3)

Yitmiş iki milletün ayagın öpmek gerek
Yaramagçün ma'şûka cümle millete bile

(338/8)

Yitmiş iki milletün sözüni 'ârif bilür
Yûnus Emre sözleri dâim usûl degül mi

(352/7)

Yaratdı yitmiş iki dürlü dili
Aradan üstün kodı müsülmânı

(379/3)

Yitmiş iki millete suçum budur Hak didüm
Korku hıyânetedür ya ben niçün kızaram
(171/5)

Degülem kâl ü kîlde bu yitmiş iki dilde
Hâlüm ahvâlüm nedür bu mülke sora geldüm
(196/6)

Bu dîn ü diyanetde dünyâ vü âhiretde
Yitmiş iki milletde ayrıdur âyâtumuz
(110/2)

42. Rü'yâ:

Sufilerin bulundukları mertebeyle ilgili bilgi elde etme yollarından ilki rüyâdır.(458)Rüyânın üzerinde yakaza,onun da üzerinde hâl vardır.Kur'ân'da,Hz.İbrâhim'in (Saffat,103)Hz. Yusuf'un(Yusuf,4)Mısır Meliki'nin (Yusuf,43)ve Hz. Peygamber'in rüyâlarından bahsedilmektedir.Hadislerde de,rüyâ konusunda hayli yorumlar getirilmiştir.Hz. Peygamber,sâdık rüyaların nübüvvetin kırk altı şubesinden bir şube olduğunu söylemiştir.Ayrıca,Hz. Peygamber,"beni rüyada gören hakikatte görmüş gibidir,çünkü şeytan benim suretime giremez."demiştir.

Sûfi,manevî yolculuğunda müşkillerini doğrudan Hz. Peygamber'e de danışabilmektedir.(459)Kısaca belirtmek gerekirse,sufîrüyâda Allah'ın ve peygamber'in görüleceğine inanır.Rüya ile, makamını tayin eder.

Yunus Emre'nin on bir ayrı beytinde "düş"ten bahsedilir. Düş kavramı,seyr,vak'a,rüya gibi kelimelerle de ifade edilmek-

(458) Bu konuda bkz. H.Avni Yüksel,Türk İslam Ve Tasavvuf Geleneğinde Rü'yâ,Gazi Üniv. S.B.E.,Basılmamış Dr. Tezi,Ank.1990 ;Süluk esnasında,emmare makamından Mutmainne makamına gelinceye kadar rüya yoluyla makam alınır.Sufiler rüyaya pek önem vermişler,"Tabir-name" ismiyle risaleler telif etmişlerdir.Bir örnek için bkz. Mustafa Tatçı,Niyazî-i Mısrî'nin Tasavvufî Bir Rüyâ Tabirnamesi,TFA,Ank.1989,s.85-96

(459) Bu konu için bkz. Mustafa Kara,Tasavvuf ve Tarikatlar, s.135-140

tedir.

Cân denizinin tutuşması motifiyle anlatılan "aşk",cansız-lar(aşkı yaşamayanlar) tarafından yorumlanamayan bir düşe benze-tilmektedir:

Dost işi ʿaceb iş durur cân denizin tutuşdurur
Cânsuzlara bir düş durur ger yorasın sen bu düşü
(360/3)

Düş,varılan manevî menzili de göstermektedir.Yüce makamlarda görülen düşler,değme ʿârifler tarafından yorumlanamaz:

Er oldur ki menzili her dem gösteri tura
Degme ʿârif bu düşi yoramaz işi degül
(164/4)

Yunus,dost(Allah,Peygamber veya mürşid)u düşünde gördüğünü söyler:

Esridi Yunus'un canı yoldayım illerüm kanı
Yunus düşde gördi seni sayru mısın sağlar mısın
(270/7)

Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram gel gör beni ʿışk neyledi
(404/3)

Bir beyitte,Yusuf'un muabbirliğine telmihan,"Yusuf eğer hayalüni düşde göreydi bir gice/Terk ideyidi mülklerin bana seni gerek seni"(381/9) denilmektedir.

Sülûk neticesinde tahkike ulaşan kişinin makâmı "müşahede" makamıdır.Bu seviyede "rüyâ"nın sâlikin sülûkunda bir fonksiyonu kalmamıştır.Aşağıdaki beyitte hem bu husus telmih edilmekte;hem de,yıldız(necm)ların durumları ve kişinin yıldızı ile gördüğü rüyayı yorumlama geleneği üzerinde durulmaktadır.Bu mühim beyit şöyledir:

Muḥakkikler göre durur Yûnus gözile gördügin
Düşüm degül söyledügüm necmile taʿbîr eyleyem
(206/9)

43. Nefes:

Bilindiği gibi nefes,soluk demektir ve tabiî hayat unsurudur. Âşık,insan-ı kamile intisap etmeden evvel bir ölüye benzer.İşte bu ölü,mürşidin hayat bahşeden nefesiyle dirilir.Nefes,mürşidin İlahî hayat veren sözleri,duası,feyzi ve taliplere manevî tasarrufudur.Şu beyitte Yunus,ledünnî mahiyetteki şiirine nefes

adı vermektedir:

Didüm iş bu nefesi ʿâşıklar hükmiyile
Bahıllıksuz er gerek bir ḳarara ṭurası

(378/6)

Bu beyitten anlaşıldığı kadarıyla,Yunus Emre çağında,tasavvufî şiirlere nefes denilmektedir..Şu beyitteki nefes unsuru da,kamil insanın sohbeti(feyzi,duası) anlamındadır:

Bu sohbete gelmeyenler Hak nefesi almayanlar
Sürün anı bundan gitsün ṭururısa çok iş ider

(378/6)

Bir örnekte de,aşk nefesi tabirine rastlanılmaktadır.Bundan gaye "Ene'l-Ḥaḳ"tır.(Bkz. Enel'l-Hak)

44. Tevekkül:

Tevekkül,ḳulun,Allah'ın mutlaḳ irâdesine tam teslim olmasıdır:Sâlik,mütevekkil olmalıdır:

Tevekkül işi ola ḳanāʿat aşı ola
ʿİnâyet başı ola nûr-ı raḥmet içinde

(295/28)

45. Hikmet:

Hikmet kelimesi,sözlüklerde "maʿrifet-i ḥaḳâyıḳ-ı mevcudat, âdet ve ahlakla ilgili özlü söz,gizli sebep,insanın mevcudatın hakikatini bilip hayırlı işler yapması,eşyanın iç ve dış keyfiyetlerinden bahseden ilim,kâinat ve yaradılıştaki İlâhî gaye, Tanrı hakikatini ifade eden dinî ve tasavvufî özlü söz vb. (460) manâlar ihtivâ etmektedir.Bu ḳavram,felsefî ve ilmî düşünceyi ifade etmek için de kullanılmaktadır(461)Mutasavvıflar hikmet kelimesiyle "ledünnî bilgi"yi kasdederler.(462)Kur'ân-ı Kerim'deki "Biz Lokman'a hikmet verdik"âyetinde(463) zikredilen hikmet,sufî müfessirlerce "bâtınî ilim" şeklinde anlaşılmıştır.Yine sufiler,"Hikmet müslümânın kaybolmuş malıdır,nerede bulursa almalı" veya "Hikmetin başı Allâh korkusudur"gibi hadislerde söz konu-

(460)Bkz. Ahmed Yesevî,Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler,(Hzr.Kemal Eraslan),Ank.1983,s.39-40
(461) Bkz. Nihat Keklik,Felsefenin İlkeleri,I,İst.1982,s. 1-13
(462) Süleyman Ateş,Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri,s.14
(463) Lokman suresi,âyet. 12

su edilen hikmet unsurunu da,batinî ilim anlamında yorumlamaktadırlar.

Hikmet kavramının en bariz özelliği,"Allah tarafından ve yalnız Allah'ın dilediği kullara verilen bilgi olmasıdır.(464)

Yunus'un Divânı'nda bahis konusu kavramın bir hayli işlendiği görülmektedir.Bu beyitlerden sadece iki örnekte hikmet, felsefî bilgi anlamında kullanılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.Şâirimiz,ilm-i hikmet okuyan(hakîm/filazof)ların aşktan fakîr olduklarını söyler:

İlm-i Hikmet okuyanlar ʿışḳdan fakîr durur bunlar
Mansûr oldum aṣun beni hep dillerde söyleneyin
(268/8)

Diğer örnekte,ḥikmet,varlık sırrını çözemeyecek bir ilim anlamında ele alınmaktadır:

ʿİlmile ḥikmetile kimse irmez bu sırra
Bu bir ʿacâyib sırdur ʿilme kitâba ṣığmaz
(110/2)

Aşağıdaki bütün örneklerde,hikmet kavramı,ledün ilmi anlamında ele alınıp işlenmektedir:

Yunus,Lokman Peygamber'in "hikmet" bildiğine telmih ederek "Okuyup hikmet ilmini Lokman olayın bir zaman"(253/8) der.Lokman,ölümsüzlük sırrını bilmekle,"insan-ı kamil" modeli olmuştur. Bir başka örnek beyitte,"lokman olup hikmet bilmek isteyen" varlık,âşıkın gönlüdür.(49/5)Gerçekte hikmet,aşkın ve âşıkların ilmidir.Sufi,Allah'ın sonsuz hikmetleri karşısında kali terkedip hâle dönmüştür.(369/2)Akılla hikmet elde edilemez.Allah'ın hikmeti,gönül sahipleri tarafından anlaşılıp bilinir.(320/5)Hikmetin yolu dildir:(dil:gönül,sohbet)

Ṣûret söz kanda buldı kanda sözi iş oldı
Ṣûrete kendü geldi dil ḥikmetün yolıdur
(25/3)

Yunus,mürşidine hitâben;"hikmet ıssı sultan" sıfatını kullanır.

---

(464) Bkz. Bakara suresi,âyet 269

(194/4)Sufi,cahillerin yanında hikmetli söz söylemez;çünki cahil şekavet penbesiyle(pamuğuyla) kulağını tıkamıştır.(235/2) İnsan-ı kamil,sırrını "hikmet" bilene açar.Yunus,fena makamından şöyle seslenir:

Hikmet ile bak bana ta 'ıyân olam sana
Zirâ ben bu şûretde yüz bin türlü gelmişem
(227/6)

Allah'ın sonsuz hikmetleri vardır ve bunları bilmek pek zordur. (8/3):

Senden sana varur yolum senden seni söyler dilüm
Allah sana irmez elüm bu hikmete kaldum tana
(7/4)

Vücûthikmet sırrı içinde bir binâdır.(295/1)Bir beyitte,mürşid-i kâmilin gönlü (vahdet âlemi,ruhlar âlemi) için "hikmet beşiği" terkibi zikredilmektedir.Bu metaforik ifade,çocuğu tedaî ettirir. ....Hikmet çocuğu,saliktir.Onun emeceği süt ise,kudret südüdür.Yani ilahî menşelidir.Bilindiği gibi süt,vahyin;ilahî bilginin temsalidir.(Hz. Peygamber'e ilk vahiy, süt şeklinde,sembolik olarak sunulmuştur.)Şu halde,hikmet çocuğu olan salik,mürşidinden kudret südünü,yani hikmet sırrını öğrenen kişidir:

Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri tutan
Hikmet beşiğinde yatan kudret südin emen benem
(194/5)

46. Ene'l-Hak:

Mutasavvıf,bütün varlık âlemini Hakk'ın vücudu bilir ve görür.Bu anlayışını "Lâ-mevcude illallah" ifadesiyle dile getirir.Arif,eşyada Tanrı'nın vücudunu görünce,mevhumu bırakır: Kendi vücudunda Mutlak vücudu yaşar ve "Ene'l-Hak" der.Bu söz,sûfilerce "Ben Hak ileyim,Hak'tan ayrı değilim" veya,"Hak'tan gayrı bir şey yok" şeklinde anlaşılmış ve anlatıla gelmiştir.(465)

Enel-Hak sırrı(466) Hallac-ı Mansûr(bkz.) tarafından ifşâ

(465) Bkz. Yaşar Nuri Öztürk,Kuşadalı İbrahim Halveti,s.118
(466) Bkz.Kasas sûresi,ayet 30 "....Ben Allah'ınım."

edildiği için,beyitlerde Ene'l-Hak bahsolunduğu an,Hallac-ı Mansur hatırlatılır.Bunun aksine,Hallac-ı Mansur zikredilerek,Enel-Hak unsurunun telmih edildiği de görülür.(467)

Bazı örnekler şunlardır:

'Işk esritdi cânumı uş Ene'l-Hak didürür
Korku gitdi gönlümden Mansûr'am dara geldüm
(178/9)

Ezelden benüm fikrüm Ene'l-Hak idi zikrüm
Henüz dahı toğmadan ol Mansûr-ı Bağdadî
(371/7)

Ene'l-Hak,âşıkın ezelî zikri veya tevhididir.Gerçekten de,bu sözle âşık,kendisini hakiki varlıktan farklı görmeyerek "tevhid"in en mükemmel tarifini yapar.

Dem urmazıdı Mansûr tevhîd-i Ene'l-Hak'dan
'Işk dârına dost zülfi asmışdı beni'uryân
(260/3)

Enel-Hak,bir aşk nefesidir.Tevhid ehli,ölüp bin yıl toprakta yatsa bile mezarından(toprağından) Ene'l-Hak nefesi gelir.(182/7) Beyitlerde konuyla ilgili bazı deyimler de zikredilmektedir; "İnni Ene'l-Hak okumak(287/1),Ene'l-Hak demi urmak(188/7),Ene'l-Hak şerbetini dost elinden içmek (242/15),Demi Ene'l-Hak olmak(406/5),zikri Ene'l-Hak olmak(371/7).

47. Hâl Dili:

Yunus,kendisinin dilini tarif ederken "Hal dili","kuş dili (163/6,171/12,175/2,290/9,325/7) veya "kudret dili"(25/1, 64/6,211/2) gibi ifadeler kullanır.(468)Bütün bu ifadelerden gaye,aşk ile söylenen sözlerdir.

'Işk makâmı 'âlidür 'ışk kadîm ezelîdür
'Işk sözini söyleyen çümle kudret dilidür
(25/1)

---

(467) Hallac-ı Mansur'un anlayışı ve menkabesi için bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Kitabü't-Tavasin,İst.1976.(Giriş bölümü)

(468) Bu konuda bir değerlendirme için bkz.Necla Pekolcay,İslamî Türk Edebiyatı Metinlerini Tetkik Metodları,İst.1986,s.33

Kuş dili,ledünnî dildir.İlahî keşifler ancak sembollerle anlatılabilir.Zira vahdet sırrı,avam tarafından anlaşılamaz. Kuş dili tabiri,Kur'ân'da,"Mantıku't-Tayr" terkibiyle Süleyman kıssasında zikredilir:

"Süleyman Davud'a varis oldu:Ey insanlar !Bize kuş dili öğretildi.Ve bize herşeyden bolca verildi.Doğrusu bu apaçık bir lütuftur."(469)Bu âyetin telmih edildiği bir kaç beyit şöyledir:(470)

Benüm dilüm kuş dilüdür benüm ilüm dost ilidür
Ben bülbülem dost gülümdür bilüñ gülüm solmaz benüm
(175/2)

Süleymân kuş dili bilür didiler
Süleymân var Süleymân'dan içerü
(290/9)

Kudret dili Rabbanînidir:

Geyiklünün şol Hasan söz eyitmiş kendüden
Kudret dilidür söyler kendinün söz nesidür
(64/6)

Benüm degül bu keleci varlık senüñ Yûnus neci
Çün dilüme sensin kadîr sensüz lisân depretmeyem
(183/9)

48. İhlâs:

İhlas,kişinin kalben ve ruhan Allah'a yönelmesi,Allah'ı karşılıksız ve sadece rızayı tahsil etmek için sevmesidir. Yunus,ihlası aynı manada;özellikle riyaya tezat olarak ele alır:

Sen fâkihsün ben fakîr sañа tañumuz yokdur
İhlâsıla gelürsen bizden nesne ütersin
(248/10)

Riyâ çökük yirde durur key sakın oda duyurur
İhlâs gelüp cümlesin yur Yunus yolı yavlak sezer

(469) Neml suresi,16

(470) Bu konunun bir değerlendirmesi için bkz.Mustafa Tatçı, Yunus Emre'ye Epistemolojik Bir Yaklaşım,Millî Eğitim,Ank.1989 sayı 82,s.42-43

'Âşıklar ortasında sofılık satmayalar
İhlâsıla bu 'ışka riyâyı katmayalar

(57/1)

49. 'Ubûdiyet:

Ubudiyyet,ibadetten daha üstün bir haldir.Bu kavram,yakîn mertebesinde bulunan'âşıkın kulluğunu dile getirir.Ubudiyyet ehlinin Allah'ın hükmüne rızası tamdır.Yunus'a göre,ubudiyyet, tarikat makamlarındandır:

İkincisi tarikat kulluğa bel bağlaya
Yolı toğru varanı yarlıgaya hocası

(351/4)

Kulluk,gönlü Hakk'a verip(232/6)ağlamakla gerçekleşir:

Eger gerçek kulımışsam ana kullık kılayıdum
Ağlayadum bu dünyede yarın anda gülem diyü

(285/3)

Kulluktan uzaklaşmayan kişi,birgün Allah'ın cemalini görecektir.(229/1)İnsan,bu dünyada kulluğunu yerine getirmelidir.(323/7)Gerçek âşık ebedî kullık makamında kalmak ister.(295/10)

Sen hocasın ben bir kulam ebedî kullukda kalam
Bu sözümi cümle 'âlem bilse gerek şimden girü

(286/5)

Her kim hâli hallendi ol beg oldı kullandı
Yûnus sen kul olıgör beg söyleşür kulıla

(304/8)

50. Tecrîd-Tefrîd:

Tecrîd,soymak,sıyırmak demektir.Bir kavram olarak,kalbi mâsivâdan arındırma halidir.Tefrid ise Allah'la birlik hâl ve şuurudur.Şu beyitlerde bu iki kavramdan bahsedilmektedir:

Niçe bir tecrîd ü tefrîd ü mücerred-münferid
Niçe bir cinni vü ins ya niçe şeytân olam

(201/11)

'Âşıklaruñ ne kim varı tecrîd gerekdür arada
Her nesneye ol hükm ider yol içinde yolı var

(32/4)

51. Tevbe:

Tevbe,hatadan dönüp Allah'a yönelmektir.Mânen yol almak için tevbe gerekir.Âşıkın tevbesi,kalbindeki mâsivâ arzularını giderir.Konuyla ilgili pek çok beyit vardır:

Yunus gel âşıkısan tevbe eyle
Nasuha tevbe ucı kutlu oldı

(387/9)

Tevbe,âşıkların pelhengi(dizgini)dir.Nefis atı bu dizginle durdurulur.(350/7)Tevbe kılmak,istigfar dilemektir.Bir beyitte, nefis bir kal'aya,doğruluk mancınığa,istigfar da mancınıkla kal'aya atılan taşa benzetilir.Bu motif,Yunus'un yaşadığı çağda çok sık rastlanılan bir kal'a fethini resmetmektedir.Tabii,motif,metaforik olup maddî unsurlar,manevî bir konu için söz konusu edilmişlerdir:

Toğrulık mancınığı istiğfâr taşıyla
Toğrulık vardı atıldı yıkıldı nefs kal'ası

(375/5)

Gönül evine tevbe kapısından imân dayağına(asasına) dayanılarak girilir.(376/6)Âşık,aşk halinde iken -yani sekr ile- bazı sözler söyleyebilir ve bunlar,şer'e muhalif de olabilir;bu halde iken yapılan hatalardan sorumlu değildir âsık:

Müslümânlar kim görmüşdür âşık tevbe itdügini
Ya kim işitdi cenize co düşüben tütdügini

(401/1)

52. Firâk-Vuslat:

Bir vahdet-i vücutçu olan Yunus Emre'ye göre,varlıkların ve insanın aslı Hak'tır.Bütün eşya,ezelde Hak ile biliş ve tanış (birlik) halinde iken yaratılışın mutlak kanunu gereğince,denizden kopan bir ırmak gibi,madde âlemine gönderilmiştir.Bu sudur(yaratılış) ile birlikte bir ayrılık hali yaşanmaya başlanmıştır.Dünyaya gönderilen her varlık,aynı zamanda İlahî bir unutkanlığa itilmiştir.Bu unutkanlık,beraberinde bir yabancılaşmayı da getirmiştir.Mutlak zata karşı bir yabancılaşma...

Varlık ve insân,Aslı olan İlahî varlıktan ayrı olduğu dünya âleminden,tekrar geldiği âleme dönecektir.Bu dönüş,vuslat halidir.

İnsan,firkat halinde,Allah'ın birliğinden habersiz,cemalullah'tan mahrum yaşar.Vuslat için,menzil menzil yol almak gerekir:

Yârenlerüm eydür bana ayrık anı görmeyevüz
Fürkate düşdi sûretüm bir menzilden bir menzile
(317/5)

Menziller geçilip,yol tamamlanınca firkat vuslata dönecektir.

Düşdükçe ana Hubbü'l-vatan zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregüm yağları
(160/6)

Biz bu cihândan göçelüm ol dost iline uçalum
Arzu hevâdan geçelüm gel dosta gidelüm gönül
(160/6)

Esasen insan,hakikî varlıktan ayrı değildir .Bizi ayıran,dünya ve beden zindânlarıdır.(204/5)Âşık,ruh kuşunu beden ve dünya kafesinden kurtarabilirse,hakiki hürriyetine kavuşacaktır. Fakat bu zordur.Firkatin acı zevkini her beden tatmak zorundadır.Bu yüzden, "Ayrılık"tan bahsedilen beyitlerde,inilti,gözyaşı,hasret ve ıztırap vardır.(234/7)Yunus,firkat halinin verdiği kederle şöyle terennüm eder:

Bir dem anunla dirligüm bin yıl 'ömrümden yigimiş
Anı [illegible] geçen gün yüregümde [illegible]
(354/4)

Tanrıyiçün cânum cânı cefâyısa tapdur yiter
Senün firâkundan beter 'azāb dahı var mı beter
(78/1)

Vuslat(Allah'a kavuşma),dünyadan,nefisten,bedenden kurtuluş demektir;Dosta kavuşmak isteyen varlıktan elini çekmelidir:

Dilersen dost visâli varlıkdan hazer gerek
(135/17)

Vuslata eren kişi,dostu "yakîn" görür.O'nun için artık ırak-yakın gibi mesafeler söz konusu değildir.(37/1)Âlemlerin arzusu, vuslat içindir.(202/8)Şu halde,her varlık,sessiz sedasız ilahî varlığa doğru yol almaktadır.İş,vuslatla tamamlanacaktır:

Geldüm dünyâyı seyr itdüm yâ bugün ya yarın gitdüm
Ben bunda eğlenemezem bunda bitmez işüm benüm
(204/5)

Allah'a vuslat,mürşide intisap etmekle mümkündür.(Bkz. Fenafi'şşey):

Ere irdüm erde buldum maksûdum
Bulımadum taşradan şormağıla

(296/2)

Dosta ulaşmak için erenin göstereceği yoldan gitmeli;bildikleri terketmeli(110/8),nefsi zaîf kılmalı(227/2),sabretmeli(214/7)aşkı körükleyip(43/5),sûreti fenâ(yokluk)ya iletmelidir.(148/10):

Sen seni aradan al cism ü sûret cânsuz kal
Anda bulasın visâl ayruk ne bâzâr gerek

(135/9)

Fenâ ol kim bulasın zevk-i vuslat
Bu sözüm düş midür sana yor indi

(411/5)

Vuslat hali,katrenin ummaha kavuşması gibidir:

Görün ki Yûnus n'itdi varuban Hazrete gitdi
Katredür 'ummâna yitdi dalsa gerek şimden girü

(286/7)

Yunus Emre,vuslat yoluna "sırat-ı müstakîm" diyor ve buradan gitmeyi,farîza kabûl ediyor.Sırat-ı müstakîm eri,hakkın visale kavuşacaktır.(155/9)

Gerçekte dervişler,her an visal halindedirler;evvelki dem(ruhlar âlemi)den ayrı ve uzak değildirler:

Dervîş ayrılımaz evvelki demden
Hiç firkat olmadı nasîbdür visâl

(156/2)

Beyitlerde zikredilen şu deyimler,visal ile ilgilidir:

"Menzile yetişmek(165/13),dermân bulmak(330/2),sefer kaydı görmak(322/3);Hak hazretine varmak(137/7)Visâl nişanı olmak(189/5), bî-hod iken Hakk'a irmek(148/10),yoklukda visal bulmak(135/11)vuslat meyi içmek(267/5),toy toylamak(327/6),bugünü bayram -düğün olmak(397/2) vb."

Visal hali,dervişe büyük bir zevk verir.Beyitlerde zikredilen "şerbet içmek" veya "Bayram eylemek" gibi deyimler,söz konusu zevki ortaya koyar.İki örnek şöyledir:

Bir kuş olup uçmak gerek bir kenâra geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola

(327/2)

Kimisi dost yüzin gördi kimi dahı görem dirdi
ʿÂşık ma'şûkına irdi uş yine bayram eyler
(75/3)

Hakk'a vuslat eden sâlikin,yedi nişânı vardır.Sâlik bu nişânlardan haber verir(471):

Vasf-ı halin eydiserem vuslat hâlin bilenlere
Yidi dürlü nişân gerek hakîkate irenlere
(298/1)

---

(471) Yunus,vuslat halinin yedi nişanı olduğunu söyler fakat bunların neler olduğunu belirtmez.XVI.Yüzyıl Hayâtî meşayıhından Vahib Ümmî -ki bir Yunus muakkibidir.- bir şiirinde Yunusun açmadığı nişanlardan bahseder.Şiir şudur:

Erenlerden sır sorana yidi türlü nişân gerek
Evvel kapu şerîatdur güneş gibi ʿıyân gerek

Âyet ile Hadîs ile anlayana virdüm cevâb
Andan öte içerüye levvâmede seyrân gerek

Şerîatden tarîkatden içerüsi sır ilidür
ʿAkıl ana ârif olmaz mülhimede vicdân gerek

Dördüncüsi mutmainne Mansur bilür bu menzili
Er yüzünden irişmege ikrâr ider bir cân gerek

İhtiyarum elde değül lâzım geldi söylemesi
Beşincisi kerâmetdür 'ıyân değül nihân gerek

Yol erinün tevhîdini ârif gerek anlamaga
Altıncısı marziyyedür bunda bürhân kurbân gerek

Yidincisi safiyyedür halka ʿıyân itmek olmaz
Andan geçüp ulaşmaga cân Hazret'e kurbân gerek
.....

Vâhib Ümmî,Divan,(Hzr. Ali Torun),Ank. 1987,(Gazi Üniv. S.B.E., basılmamış master tezi)

53. Dünya:

Yunus'un,dünya mevzuundaki tavrı menfidir.Beyitlerde dünyayı ifade etmek için şu isim ,mecaz,teşbih ve tavsifler kullanılmaktadır; ;"mülk(310/8),bârigâh (12/4),iklim(30/2)harâb(331/2),zindan (251/5),fânî(251/4)avrat karı(335/5),ayyar(335/5),tuzak(247/3),yalan dava(329/7),siva(Masivâ)(329/7) kahır ocağı(396/12)belâ(348/3),gelin(105/3),köprü(103/4),yoklık babı(83/5),yaban(65/3)harabat iklimi(67/1)varlık sarayı(137/3),kahır evi(154/2,141/2,137/2)dar-ı mihnet(414/2),endişe iklimi (171/4),siyaset meydanı(138/4),fena mülki(201/1,283/2) vs.

Dünya âhiretin tarlasıdır.(3/12,bkz. Hadisler)geçip geçici,hayalî bir mekandır.Bakî değildir.Bu cihetle dünya,bir konak yeri,bir misafir-hane,geçici bir menzil olarak nitelendirilir:

Bu gün cihâna geldüm uş giderem
Sanasın bir eve kondum konukvam

(203/6)

Bu dünyaya gelen kişi âhir yine gitse gerek
Müsafirdür vatânına birgün sefer itse gerek

(139/1)

İnsanın ebedî vatanı ruhlar âlemidir.(Bkz. Ezel Bezmi)Dünya bir teferrüc yeri(bkz. Teferrüc),bir imtihan sahnesidir.Buraya gelmekten gaye,aslımızı tanımaktır.Dünyaya sarılan kişi,Hak'tan ıraktır.(331/4)Dünya berhudarlığı insanın elinde kalmaz.(311/3-5)Dünya malına batıp ölümü unutan,Karun kadar zengin de olsa,sonu müşkildir.(361)

Âşıkın gözünde dünyanın çöp kadar kıymeti yoktur.(113/6) Kibrini kinini terk eden kişi,dünyanın şerrinden emin olur. (403/4)Dünyaya aldanmamak gerekir;aldanan kişi,hayır ve şerri unutur.(396/1)

Hz. Peygamber,dünya malına düşkün değildi.(145/4)O'nu örnek alan haslar,dünya sevgisini haram bilmişlerdir.(333/6) Dünyaperestler hakikat davasında bulunamazlar.İki dava(dünya-âhiret)bu yolda sığmaz.(39/3)Dünya seven mihnet bulur.(279/2) Baykuş gibi yabanda kalır.(44/3)Dünyayı murad etmek,bal değil

ağuyu murad etmektir. Ağuya parmak banılmaz.(279/4)

Dünyanuñ mahabbeti ağulı aşa benzer
Âhirin şanan kişi ağulı aşdan geçer

(70/5)

Dünyayı terk eden kişi,"fevka'l-Ulâ"ya -İsâ Peygamber gibi- tez çıkar.(353/4)Didarı müşahede eder.(96/6) Aşk kadehini dolu içer.(372/4)

Yunus,dünyanın kararsız olduğunu söyler.Bu kararsızlık, O'nun hem dönüşünü hem de geçiciliğini ifade eder.(120/5)Devran kelimesinin dünya için kullanılması da bu yüzdendir.Âşıklara dünya hayatında cazib bir şey yoktur.Ârif,dünyanın asıl vatan olmadığını bilir:

Bir mekâna varmışam ki ol benüm yurdum degül
Hızrîla zulmete irdüm Âb-ı Hayvân isterem

(228/4)

Esasen dünya en alçak (denî,süflî) alemdir.Halkın düşmanıdır. O'nunla dost olanlar İlahî alemle dostluk kuramazlar.Dünyayı seven dünyada kalır.

Bu dünyâya gönül viren sonucı pişmân olısar
Dünyâ benüm didükleri hep aña düşman olısar

(63/1)

Dünyâ halkuñ düşmânıdur maksûd ol cânlar cânıdur
Bilün ki dünyâ fânîdür dünyâyı terk itsen gönül

(161/4)

Beyitlerde,dünyaya inanmak(335/18),dünyâ âhret elden komak(318/10)dünyayı elden komak(319/6),dünyaya kalmak(99/1), gibi bazı deyimler de zikredilmektedir.Bir beyitte de,dünyanın altı günde yaratıldığı söylenir.(bkz. Yaratılış)

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi,dünya,çeşitli özellikleriyle bazı benzetmelerle de ele alınır.Bu benzetmeler,sufî düşüncede dünya telakkisini ortaya koyacak mahiyettedir.

İmaretiyle dünya,mükemmel bir şekilde inşâ edilmiş saray gibidir.(122/4)Bu saray da birgün yok olacaktır.(286/6)Gene, mamur bir şehire benzemektedir.(69/1,5,6,7)Tıpkı şehir gibi, il de,dünya için bir benzetme unsuru olmaktadır.(171/1,175/1) Dünya,halkı buğday gibi öğüten bir değirmen(313/1-10)alış-veriş yapılan bir bazar(395/3)âdemleri yutan bir evren(yılan)

gibi düşünülür.Bütün bunların yanında,dünya,zindâna(154/3),tuzağa(171/1,220/1,247/3),katreye(48/7),lokmaya(18/4)aguya(258/8)bostana(72/1),gurbete(79/4,222/11,240/3,289/9)hayâl ve düşe(70/4),murdara(333/6,391/3)benzetilmektedir.

Bu benzetmelerden,meselâ dünyâ-zindân münasebetinin bulunduğu örnek beyitte,bir hadis-i şerife telmih vardır (bkz .Hadisler):

Şol senün mü'min kullarun dünya zindan anlara
Bu dünyada mü'min olan hurrem oluban şad degül
(154/3)

Bir hadiste de,dünyanın bir cife olduğu söylenir.Şu beyitte söz konusu hadis telmih edilmektedir:

Bu dünyânun meseli benzer murdâr gevdeye
İtler murdara üşdi Hak dostı kodı kaçdı
(391/3)

Dünyânın evrene,geline ve ihtiyar kadına benzetilmesi,Yunustan önce de mevcuttur:(472)Bu benzetmelerle ilgili beyitlerden bir kaçı şudur:

Bu dünya bir evrendür âdemleri yuducı
Bize dahı gelüben yuda toyuma bir gün
(246/2)

Dünyâ bir 'avretdür karı yolda koyar niçeleri
Sürüñ gitsün ol 'Ayyâr'ı anı sevmek ardur bize
(333/5)

Bu dünyâ bir gelindür yeşil-kızıl donanmış
Kişi yeni geline bakubanı toyamaz (105/3)

---

(472) Hasan-ı Basrî (ölm.H.110/M.728) Ünlü halife Ömer bin Abdülaziz'e yazdığı bir mektubunda şöyle diyor:"Hile ve tuzaklarını aklı çelecek şekilde süslemiş ve aldatıcı,bu yalancı ve hain dünyadan sakın.O,süslü ve fakat ihanete hazır bir gelin gibi sarılanları aldatır ve perişan eder.O kendisini arzulayanlar kendi arzuları içinde mahveden bir kahpedir. Kendini ondan koru.O,dokunulması hoş,fakat zehiri öldürücü bir yılana benzer.Ondan sakın !" Bkz. Nuaym el-İsfahanî,Hilyetü'l-Evliya C.II,s.134-140

54. Muhabbetullah:

Muhabbetullah,Allah sevgisi demektir.Bu sevgi,cândan içeri bir sevgidir.(290/1,51/1)Hakk'ı savmeyenler,cânsız birer surettirler.(144/2)Gerçekten Allah'ı sevenler,benliklerini terk etmişlerdir:

Yûnus eydür dimegil dostı girçek severin
Dostı girçek sevenler benliğin elden kodı

(369/9)

Kulun Rabbini sevmesi,ifadelere sığmaz.Kul,muhabbet halinde sürekli Rabbi ile beraberdir:

Miskin Yûnus'un sermâyesi yokdur İlâhî
İllâ sevicidür seni 'ışkıyile seveni

(357/7)

Bu dünyede dostdan artuk Yunus nesne sevemedi
Bilmez misin gayretsüze dost u düşmân gülesini

(348/9)

Yukarıda kaydettiğimiz beyitlerde işlenen "dost sevgisi",şu âyetin tecellîsinden başka bir şey değildir:

"İman edenler Allah'ı en çok severler"(Maide,54)

Muhabbetullah,pek yüce bir makamdır.Bu vecihle göklerdeki burca benzer:

"Muhabbet burcunda komış âşıklarun yılduzını"

(359/6)

Allah'ı sevmeyenin imanı taş gibidir.(354/9)Dost sevgisini,gönülde berkitmeyen,aşkı terkedip uzun emeller peşinde koşturur.(36/3)Dostu seven,dosttan yana gider,işi gücü dost olur.(21/4) mahabbet ehlinin aklı gitmiştir.Maşûk sevgisi ile dolan âşık, kaygulardan azat olmuş,gönlünden gamı gidermiştir:

Dünyâlugum yokdur dime bu gussayı öküş yime
Ma'şûk'ı ger sevdünise gider gönüldeki gamı

(402/2)

Muhabbet,cefa ile de karşılık bulabilir;vefa ile de!Âşık,her hâlukârdasevgisinde sabit olmalıdır.O,ölse de,dostunu sever:

Yüz bin cefâ kılsan bana senden yüzüm döndürmezem
Cânum dahı alurısan senden yüzüm döndürmezem

(219/1)

Allah sevgisi,evliyanın sohbetiyle artar.(237/4)Bu sevgi,der-

lere devâdır.(231/8)Bütün vehimlerden,ikiliklerden Allah muhebbetiyle kurtulunur.

Yunus Emre,şekiller âleminde takılıp kalmayan erenlerin birlik şuurunu veciz bir şekilde işler:

"Hakk'ı gerçek sevenlere cümle ʿâlem kardaş gelür"
(92/7)

Yûnus,Allah'ı seven kişilerinde sevilmesi gerektiğini söyler:

Maʿşûkanı kim sevse lazımdur anı sevmek
Dostumuzuñ dostuna yad endişe ne layık
(131/2)

G. TARÎKAT VE İLGİLİ MEFHUMLAR:

1. Mürşid:

Mürşid,irşad eden,manen yol gösteren kılavuz kişidir.Üstün vasıflarıyla en gerçek mürşid,Hz. Muhammet'tir.Hz. Peygamber'e varis olan kamil insanlar,bütün ahlakî ve ilmî hususiyetleriyle,irşada yetkili olmuşlardır.İnsan-ı kamil olan mürşid,Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmakla kulların Hakk'a açılan kapısı gibidir.(128/7)Salikler ancak ve nihayet bu kapıdan Allah'a yol bulabilirler.Şu halde,mürşid,kendisine râbıta edilebilecek kişidir.Yunus'un,"ulular eteği tutmak" veya "ay yüzlü,gül yüzlü yâre dost olmak" gibi deyimlerle ifade ettiği manevî bağlılık,O'nun bir mürşide müntesip olduğunu gösterir.

Mürşid,Muhammedî ruhu ve sırrı taşıyan yetkilidir.Yüce makamlara yol bulmanın ilk şartı,mürşidde fani olmaktır.Mutlak varlıkla hem-hâl olmak,mürşidin murakabesiyle mümkündür.O halde, talibin ilk yapacağı şey,erenler huzurunda bulunup "musahebe" ehli olmaktır.

Mürşid,bir silsile ile Hz. Peygamber'e ulaşan kişidir.Bu silsile,O'nun manevî kemalinin teyidi için gereklidir.(473) Çünki mürşid,Muhammedî bir varistir.

Yukarıda mürşidin özellikleriyle ilgili sıraladığımız genel hususiyetlerin tamamı Yunus'un beyitlerinde mevcuttur.

---

(473) Bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar,s.62

Beyitlerde mürşid kavramı,bu kelimeyle birlikte,hoca,üstad ve şeyh gibi kelimelerle de ifade edilmektedir.Bunların yanında mürşid kavramı,mecazî bazı kelime ve terkiplerle de ele alınır.Bazıları şöyledir:

"Aşk eri(397/6),Ay yüzlü yâr(310/5),kılavuz(247/3),doğan (kuşu)(246/4),sultan(397/9)gerçek er(387/9),gül yüzlü yar(397/1),şah(327/1)şâhlar şahı(366/2),leylî(398/9),şîrîn(5398/8),Dil (67/7),dost(bazı örnekler,68/4,8/4,129/6),üstad(295/24 ,51/3), İbrahim Edhem(257/7),İsâ(257/5,219/4),ulu(399/5),ulu hoca(342/3),Mûsâ(219/4),Yusuf-ı Ken'ân(257/4,219/4),sâkî(406/1,348/7 , 366/1)canlar canı(78/1),Hızır(228/4),yâr dost(240/5),Tanrı hası(314/5),Hocalar hocası(351/9)Haslar babı(320/6),Âşıkların kitabı(320/6),Bostan başı(271/6)Hoca(351/4),Şayyad(53/3),Hak kapusı(128/7),Ka'be-i 'Işk (53/6),şarun sultanı(69/8),yoldaş(141/3),Himmet kapusı(376/3),Himmet eri(376/2),merd-i irfan(228/6), pâdişâh(374/7),mürebbi(140/2),dosta bilişen(123/5),gerçek er(160/10),dükkandar(222/5) vs."

Yunus'a göre mürşid,yüksek hususiyetleri olan kişidir.Bilgisiyle hocadır,mürebbidir,üstadtır.Yüzü,nuruyla bir aydır;mumdur(406/2),güldür,aynadır(209/7).Konuşmasının irşadımır,sohbetinin tatlılığı cihetiyle ağzı baldır:

'Âşık oldum şol ay yüze nisar oldum bal ağıza
Nazar kıldum kara göze siyâh olup kaşa geldüm
(225/5)

Mürşidin hayât bahşeden nefesi,'İsâ'ya benzer.Ölü gönülleri diriltir.(257/5),Makamı İbrahim Edhem'in makamı gibidir.Görenler baş indirir.(257/7)Güzelliği ve heybeti Yusuf peygamber'e benzer.Yüzü didar nuru,saçı mi'râc gecesidir.Her haliyle mürşid, Fahr-i âlem'e benzer.(257/8)Gönlü sırça gibi narindir.(158/4) Bu şarın sultanıdır,gerçek ihsan sahibidir.(69/8)

Derviş,mürşidin eşiğini Ka'be bilir.Derviş kelimesinin hikmeti de buradadır.(296/5)Nuru gönüllerde tecellî etmiştir.Derviş, nereye bakarsa erin yüzünü görür.(Bkz. Fenâ makamları)Âşık melâmî tavırlarla hata yaparsa,mürşid bu hataları örter.(412/13)

Dervişlik,ulular eteğini tutmakla başlar.(369/7,366/9,399/1) Ulu kişiler,hakikî kılavuzlardır.(141/3)Sâliki,küfür,şirk ve dünya belasından mürşid kurtarır.(397/9),Mürşid,himmet sahibidir.

Nazarı,açılmış güle benzetilir.Bu gül,İlahî sırların kokusunu neşreder:

Yunus er nazarında taze güller açılmış
Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek

(141/6)

Yüzü güneşten arı(temiz),özü gevherdir.Sözü şekerden tatlıdır:

Gevherdür senün özün güneşden arı yüzün
Şekerden datlu sözün her kim gördi utandı

(400/3)

Vahdeti temsil eden boyu serviden alâ(132/8),bir İlahî aşk hazinesi olan gönlü meyhane,dinleyenlerini serhoş eden sözleri şarab(gibi)tır:

Bir sakiden içdük şarab ʿArş'dan yüce meyhânesi
Ol sâkînün mestleriyüz cânlar anun peymanesi

(406/1)

Konuşmalarındaki İlahî esrar,cevhere veya mercana benzetilir. (132/3)Yüzünün tecellîsi,ayın on dördü gibidir:

Kerem ile bir berü bak hikâbı yüzünden bırak
Ayun ondurdı mısın balkurur yüz ü yanak

Yunus Hak tecellîsin senün yüzünde gördi
Çâre yok ayrılmaga çün sende görindi Hak

(132/9)

Mürşid-i kamilin feyzi,devamlı akan,temiz,berrak bir su(çeşme)ya benzer.Talibin gönlü de,boş bir bardak gibidir.Bu gönül,mürşidin (suya benzeyen) feyzi ile dolar:

Çeşmelerden bardagun toldurmadın korısan
Bin yıl anda turursa kendü tolası degül

(158/5)

Derviş bir kuş gibi telakki edilince,mürşid de avcı kuş(doğan)a benzetilir.(246/4)Meşhur şathiyyesinde Yunus,"mürşid geçinen sahtekârları,Çulha ve balık istiareleriyle işlemektedir:

İplik virdüm çulhaya sarup yumak itmemiş
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bezini

(407/3)

Balık kavaga çıkmış zift turşısın yimege
Leylek koduk togurmış bak a şunun sözini

(407/6)

Dervişler mürşidin âsitânesini "canlarının kıblesi" bilirler. Mürşidin astanesi veya zaviyesi,garîb misafirlerin konakladığı yerdir:

Âsitân-ı mürşidüñ gel kıble-i cân kılalum
Ol şeh-i şâhlar şâhın gel biz de mihmân idelüm
(265/4)

Mürşidin huzuru ve dergâhı,çoğu zaman gülzâra,bağçeye,bağa" benzetilir.Bu benzetmelerin bulunduğu beyitlerde,âşık derviş,daimâ bülbül gibi düşünülür.(397/5,240/5)Mürşidin sunduğu kadeh, daima ilahî aşkı temsil eder.(366/1)Nazarına kimse dayanamaz. Bunazar,aşk pençesidir ki,bu pençeyle âşıklar,vücudlarını yokluk denizinde gark ederler.(307/1)Mürşid,dervişi dünya tuzağından kurtarır,elinden tutar kaldırır;şad eder güldürür.(247/3)

Bir beyitte,Kur'an'ın gerçek bir mürşid olduğu belirtilir:

Kaf ṭağı zerrem degül ay u güneş baña kul
Aslum Ḥaḳ'dur şek değül mürşiddür Kur'ân baña
(12/2)

Şu beyitler,mürşid kavramına işlediği gibi,Yunus'un nasıl bir terbiyeci elinde yetiştiğini göstermesi bakımından da pek ehemmiyetlidir:

Miskîn Yunus uç gözüni Ḥażrat'e urgıl yüzüni
Mürşid-i kâmil yolına ḳurbân olayın bir zamân
(253/9)

Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör ʿummân bulasın bir gün
(229/3)

Mü'miniseñ gel gel berü Cebbâr ola burc u bâru
Fahr idelüm mürşidile ma'lûm ola münkir nedür
(56/10)

Ḥaḳḳ'ı bulmak isteyenler eylesün nefsini derviş
Çalap bize mürşid virmiş derviş olubilsem derviş
(123/1)

Mürşid,Hakk'a tabi',irşad ehli şeriati ve hakikati mükemmel bir kişi olmalıdır:

Ḥocânun tâlibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunuñ kim mürşidi Ḥaḳ'dur uymaz nâsun âllerine
(345/4)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Yunus,taklitçi mürşid için "eğri yar" ifadesini kullanır.Dervîş,böyle bir mürşide intisap etmekten sakınmalıdır:

Gördün yarun egridür nen varısa vir kogıl
Ululardan meseldür işitdügün varısa

(300/7)

Bir salik,iki ayrı mürşide gönül veremez:

Kimse bağına girmegil kimse güline dirmegil
Var kendü ma'şukunıla bağçede al-alış yüri

(403/6)

Şeyh kavramı,Yunus'un mürşid anlamında en fazla kullandığı kelimelerdendir.Bu kavram üç ayrı beyitte,zahid anlamında da ele alınmıştır:(27/7,410/4)

Yunus eydür ol melâmet Şeyhlıgı âşıklığa sat
Âşık da h'ister eyü ad bed-nâmı hoşdur âşıkın

(146/7)

Şeyh kelimesi,görüldüğü gibi,Yunus'un beyitlerinde iki ayrı manada zikredilmektedir.Fakat daha sonraki yüz yıllarda bu kavram,zahid anlamını yavaş yavaş yitirmiş,mürşid için kullanılmaya başlanmıştır.Şu örnekler,Yunus'un şeyh kelimesini mürşid anlamında ele aldığı beyitlerdendir:(75/4,343/8,404/7)

Varam kul olam şeyh işigine
'Abā dikinem yüz bin pâreden

(284/7)

Gel gidelüm ḳalma ırak dost içün ḳılalum yarak
Şeyhüm ḳatındadur ṭurak gel gidelüm dosta gönül

(160/3)

Dünyâ seven derviş degül dervişligi olmaz kabûl
Dervişlikden kᵃçᵃnlᵃruñ heman şeyhi şeytān olur

(97/4)

Şeyhüm kamudan ulu yolda uludan ulu
Gönlüm idi ḳayġulu nefsüm asayiş benüm

(225/4)

Şeyhüm görem baş indürem el ḳavşurup karşu duram
Kendümi direm divşürem dost iline göndermeğe

(329/3)

Yidi deniz suyı n'ider ṣusamış âşık cānına
Şeyhüm yüzi gerek bana gördükde baş indürmege

(329/2)

Maksudumuz didarıdı şeyhümüz gerçek er idi
Evvel dahı ol varıdı âhir dahı ol olısar
(63/4)

Şu beyit,Yunus'un irşad anlayışını belirlemek için dikkati şayandır:

Dirsin şeyhüm ʿışkıla yalın ayak baş açık
Er var dirlik dirilmiş yalın ayak aç degül
(162/3)

Bu beyitte,gerçek bir şeyhin,dervişini melamete düşürmeden,halk içinde halvet ettirerek maksada ve menzile ulaştıracağı belirtilmekte ve bu hal hasseten övülmektedir.Yunus'un bu görüşü,yaşadığı çağın tarikat erkan ve anlayışının modern ve çok ileri bir seviyede olduğunu alenen göstermektedir.

Yunus Emre,iki ayrı beyitte,"şeyhliği" terk ettiğini söyler.Bu örneklerdeki şeyh tipi,gösterişçi,bilgiç ve nefisten geçememiş bir kişi olarak ele alınır.(41/8)Şu beyitteki şeyh,zahid yerine kullanılmıştır:

Sen beni şeyh oldı diyü benden nasihat isteme
Ben sanuram key bilürem ben şimdi bilürem bilmezem
(192/7)

Bir örnekte,"meşâyıh" tabiri zikredilir:

Su'âlüm var tapuña iy dervişler ecesi
Meşâyıh ne buyurur yol haberi niçesi
(351/1)

Sekiz ayrı beyitte "Hoca" kavramı,mürşid anlamında kullanılmıştır.Tabii bu kavram,aynı zamanda zahid için de ele alınıp zikredilmektedir: (Bkz. Tipler,Hoca)

Ol kadehüñ içi tolu anı içen olur deli
Ol hocānun tâlibleri bil bağlamış yollarına
(344/3)

Ol ayuñ şu'lesinden ʿâlem münevver oldı
Gönlümdeki çerāğı uyardı ulu hoca
(342/3)

Añā iren dervişe iki cihān keşf olur
Anuñ sıfatın öger ol hocālar hocāsı
(351/9)

(Diğer örnekleri için bkz.351/4,286/5,233/10,277/3)

Aşağıdaki örnekte,mürşid-i kamil için "Hak kapısı" tabiri kullanılmaktadır:

Evliyâdur Hak kapusı Yûnus durur kapucısı
'Işkıla geldi bu yola 'ışkı idindi hem turak
(128/7)

Mürşid için "gerçek er(eren) sıfatı da zikredilmektedir:

Gerçek erene varalum Hakk'uñ haberin soralum
Yunus Emre'yi alalum gel dosta gidelüm gönül
(160/10)

Yûnus Emre'âşık olmış ma'şûka derdinden ölmiş
Girçek erüñ kapusında hâlüm arz itmege geldüm
(179/6)

Mürşid,kılavuzdur:

Karañu dünler olsa yollar hiç eglenmese
Kulavuzum er olsa ben neyiçün azaram
(171/3)

Mürşid,Tanrı'nın en seçkin insanlarındandır:

Dutgıl bir Tañrı hâsını gel ikrâr it erenlere
[illegible] gel ikrâr it erenlere
(314/1)

Mürşid "ulu" kişidir:

Ger uluya irdünise sûret nakşı neñdür senüñ
Ma'niye yol bulduñise iş bu dünyâ neñdür senüñ
(148/1)

Mürşid,tasarruf sahibi bir"şâh"tır:

Bir şâha kul olmak gerek hergiz ma'zûl olmaz
Bir işik yasdanmak gerek kimse elden almaz ola
(327/1)

Mürşid,mürebbidir:

Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya
Mürebbisi ne dirise pes ol anı dutmak gerek
(140/2)

Beyitlerde,mürşidi konu alan bazı deyimler de vardır;bir kaçı şöyledir:

"Dost eteği tut mak(369/7),ulular eteği tutmak(366/9),er eteğin tutmak(399/1)dost eşiğine yasdanmak(yatmak)(129/6 ,327/1) vs."

Yunus'un mürşidle ilgili düşüncelerinin değerlendirildiği bu bölümde;bir mutasavvıfın mürşidsiz asla yol alamayacağı ve menzile varamayacağı açıkça anlaşılmaktadır.Şu halde,bazı araştırıcıların,Yunus'u belli bir tarikata mensup derviş kabul etmeyişleri veya Tapduk Emre'nin efsanevî bir şahsiyet olduğunu söylemeleri yanlıştır.

2. Dervîş:

Dervîş,Farsça yok yoksul kişi anlamındadır.Terim olarak,bir tarikata intisap eden kişiye denir.(474)

Dervişlik,bir mürşide ikrar(biat)la(111/6) başlar.Her derviş, kendi mürşidini kamudan ulu bilir.(225/4,109/6,351/1)Dervişin sermayesi sabır,kanaat ve miskinliktir(111/5)Ashab-ı suffa gibi yalıncak(fenâfillah) olmuştur.Her şeyden yüz çevirmiştir (185/1-2,97/4-5)Yunus,kendi mürşidinden bahsederken;

Yûnus'dur dervişler kulu Tapduk gibi serveri var
(27/7)

der.Böylece O'nuñ Tapduk Emre dervişi olduğunu öğreniriz.

Yunus'a göre,bir dervişin [illegible] hallenmesi gerekir;bunlar sıdk,tevbe,zikir.Bu konuda bir hayli örnek beyit vardır.(239/1, 287/2):

Yûnus özün yalvarursañ sıdkıla yola girürseñ
El olup tevbe kılursañ mahrûm kalmayasın bigi
(414/7)

Derviş,"tertib-i tevhid" ehlidir; bu ibare,sufinin günlük virdi mukabili kullanılmaktadır.(287/3)Dervîşler,dört makam yaşamak zorundadırlar;şeriat,tarîkat,marifet ve hakikat!Bu makamlardan geçen dervişte,kalbî keşif başlar:

Añа iren dervîşe iki cihân keşf olur
Anuñ sıfatın öger ol ḫocalar ḫocası
(351/9)

Söz konusu makamlardan geçemeyen kişi,siyaset çeker,menzile varamaz.(351/10)

Şeriatsız derviş yol alamaz.Şu halde,zahidlerin sufiler hak-

(474) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri ,İst.1972,s.17

kındaki "namaz kılmazlar,oruç tutmazlar vs" gibi hükümleri doğ-ru değildir.Yunus şöyle diyor:

Namaz kıluram diyüben münkir gelmeñ dervişlere
Eger biñ yıl kılurısam kendü duʿān yarlıgamaz

(109/3)

Berviş,gönlünden benliği gidermiş(84/4),miskinliğe ulaşmıştır. Miskin dervîş,fenafillahtadır;Onun hal ve makamı,derviş olma-yanlarca bilinmez:

Dervişlik makamı hâl içinde hâl
Feraġatlık maḳamı derviş olana muhâl
.....
Dervişlik dirligi ṣırat üzredir
Hisâbı itdiler zerre-i miskâl

Derviş Ene'l-Ḥaḳ dirse n'ola ʿaceb mi
Hep varlık Ḥaḳḳ'undur ʿalâ küllî hâl

(156/1-4-5)

Dervişlik yolu aşk yoludur.Riya sahipleri bu yola gelemezler. Derviş melamîdir,kınayanın kınamasından korkmaz.(Bkz. Maide-su-resi/âyet 54)Bu hali Yunus Emre,"melâmet donu giymek" deyimi i-le izah eder.(237/6)Derviş,ar ve namusu -nefsi- terkeden kişi-dir.Gönlü genişlemiştir,vahdeti anlamıştır:

Ben dervişem diyen kişi iş bu yola ʿar gerekmez
Derviş olan kişilerün göñli geñdür ṭar gerekmez

Derviş gönülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür
Dögene elsüz gerekdür ḫalḳa berâber gerekmez

Ḫalḳa benzetmeye işin süre gönlinden teşvişin
Yüz biñi birdür dervişüñ arada aġyâr gerekmez

Eger dervişiseñ derviş cümle 'alem sana biliş
Fuzûllıgı ḫulḳa değiş arada aġyâr gerekmez

(111/1-4)

Dervişlik yolu zordur.Bu yolatalip olan,şerbete değil,aġuya ta-lip olmuştur.Terbiyete gelen kişi,bütün bildiklerini terk etmeli, mürebbisi ne der ise,ona uymalıdır:

Gel iy dervişlik isteyen eydem sana nitmek gerek
Şerbetleri elden koyup aguyu nûş itmek gerek

Gelmek gerek terbiyete kamu bildüklerin koya
Mürebbisi ne dirise ol anı dutmak gerek

(140/1-2)

Hakk'ı bulmak isteyenler,nefsini derviş eylemelidirler:

Hakk'ı bulmak isteyenler eylesün nefsini derviş
Çalap bize mürşid virmiş derviş olubilsem derviş

(123/1)

Gerçekte derviş,bu dünyada cemalullahı gören kişidir:

Kamu ʿâlem ümid ṭutar âhiretde görem diyü
Yunus eydür dervîş olan bunda Ḥakk'ı buldı gider

(87/8)

Bakmadan görür derviş;kulağı saktır.Söylenenleri dil ve dudak deprenmeden anlar.(239/5)Hikmet bilir,Lokman'a benzer.(253/8) Hak yolunun Mansur'udur,Ene'l-hak yolcusudur.(253/3)Varlığını terk etmiştir.Birlik bulmuştur.Teslimiyet ehlidir.Yeri aşk di-[illegible].(231/7)Gönlü vahdet ummanıdır.Uyanıktır.(326/6)Merdan-ı Hak'tır.(40/1)Ehl-i dèrdtir.(58/5)Kapu kuludur.(163/1)Gönül sultanının gedası olan derviş,aşk bahrinin gavvasıdır.(253/1)Hakk'ı arayan seyyahtır.(253/1)Vahdet daryasının bahrî(deniz ördeği)-dir.(327/3,295/19)Derviş, dolunup doğan bir ay,her nefes göğe ağan güneştir.(239/3)Dostun gül olduğu bağçede derviş bülbüldür.(240/5)El kuşudur,gül kuşudur:

El kuşı elden ele gül kuşı gülden güle
Baykuş virâne sever şahinler pervâz ile

(335/6)

Bazan doğan(avcı kuş) elinde bir avcı kuş(246/4)bazan da doğanın kendisidir derviş:

Yunus bir toğanıdı ḳondı Ṭapduḳ ḳoluna
Ava şikâre geldi bu yuva ḳuşı degül

(164/8)

Hümâ kuşuna benzer derviş,alçaktan uçmaz,süfliye konmaz:

Derviş bilür dervişi Ḥaḳ yolına ṭurmışı
Dervişler hümâ ḳuşı çaylaḳ u baykuş degül

(167/3)

Mürşid-i kamil yolunun kurbanıdır.(253/9)Cânı esrük,lisanı dür(inci)dür.(362/5)Canı dostun makamıdır.Aşk badesini dost elinden içmiştir.(164/7)Yol ehlidir.(295/16)Yol eridir.(40/2)Gerçeği yer yüzündedir fakat sırrı Arş'tan uludur.(54/8)Gözü su dolabı gibidir,sürekli ağlar.(97/2)Muma benzetilen mürşidinin etrafında derviş,pervane kesilir.(406/2)Aşk meclisinin bir İbrahim Edhem'idir;viraneleri Belh şehrinden uludur.(406/4)

Derviş,erenler huzurunda açılmadık(deste) kızıl gül ik , açılıp ele gelmiş ve kemale ulaşmıştır :

Erenler sohbetinde deste kızıl gül idüm
Açıldum ele geldüm soldumısa ne oldı

(393/3)

Bubeyitte derviş güle,aşk ve cezbe hali gülün açılmasına,kemal hali de gülün soluşuna benzetilmektedir.

Yuvarlanır bir topdur derviş;padişahın çevganında takılıp kalmıştır.Bu motifte,çevgan,mürşid(padişah)in tasarrufundan başka bir şey değildir.Topun çevgana takılıp kalması,vahdet merkezinde karar kılmaktan ibarettir.

Erenler meydanında yuvarlanur top idüm
Pâdişâh çevganında kaldumısa ne oldı

(393/2)

Beyitlerde,dervişin tekke hayatı,merasim ve kıyafetleriyle ilgili hususlar da dikkat çekmektedir.Bunlar ileride ayrıca değerlendirilecektir.Şu kadarını söyleyelim ki,derviş,tac ve hırka ile derviş olmaz;(117/6)hırka aşkın ve manevî mertebelerin remzidir.Onu giyen kinden ve kibirden soyunmalıdır.Yoksa,iş gösterişte kalır.(403/4)Dervişin yeri dostun eşiğidir.Bu eşik,yokluk(fenâ) makamıdır.(129/6)Kuşağı(palhengi),tevbeye yönelip aşka bel bağlamanın remzidir.(350/9)Bu mevzuları dile getiren bir şiir,dervişliğin hakiki yüzünü ortaya koyduğu gibi,Yunus'un tarikatlar tarihindeki yerini de belirleyecek mahiyettedir.Yunus bu mısralarında,bir tarikat ehli olarak sahabe devri sufiliğini tarif eder gibidir:

Dervişlik didükleri hırkayıla tâc degül
Gönlin derviş eyleyen hırkaya muhtâc degül

Hırkanun ne suçı var sen yolına varmazsan
Vargıl yolınca yüri er yolı kalmaç degül

Dirsin Şeyhüm ʿışkıla yalın ayak baş açık
Er var dirlik dirilmiş yalın ayaḳ aç degül

Ṭurmış maʿrifet söyler erene Yunus Emre'm
Yol eriyle yoldadur yolsuza yoldaş degül

(162/1-4)

Ne varki, her devirde olduğu gibi,Yunus'un dervişliğini ve dervişçe tefekkürünü anlamayan kişiler de vardır.Dervişliğin "hâl içinde hâl" olduğunu anlamayan ve yine "Kaf'tan Kaf'a" hükmeden tasarruflarını görmeyen menfi tavırlı- zahid- kişiler şöyle anlatılır:

Yâr yüregüm yâr gör ki neler var
Bu halḳ içinde bize güler var

(79/2)

Yunus Emre,bir diğer manzumesinde de, biraz da zahidlerin uyanmasını isteyerek,dervişlerin tasarruf ve makamlarından şöyle bahseder:

Derviş olan kişiler deli olaġan olur
[illegible]

Gülme saḳın sen aña eyü degüldür saña
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur
.....
Derviş Yunus sen dahı incitme dervişleri
Dervişlerüñ duʿâsı ḳabûl olaġan olur

(95/1,2,5)

Dervişin manevi tasarrufundan sakınmak,dervişlere dalaşmamak gerekir.Çünki O'ndan işleyen Allah'tır:

Dervîş okı ırak atar hey dimedin cãna batar
Gâfil olma yiter tutar ḫor görmegil dervîşleri

(374/6)

Dervişüñ eli uzun çıḳarur münkir gözin
Şarḳa ġarba düp-düzin sunmadın iren gelsün

(239/7)

Dini ve imanı olan kişi,dervişleri hor görmez.Âlemdeki bütün varlıklar,dervişleri görmek için can atarlar,ay ve yıldızlar, onların sohbetlerine hasret duyarlar.Melekler dervişlerin ad-

larını anar(zikreder)lar.Dervişleri görenlerin dilleri zebûn, akılları mat olur.(374/2)Dağlar taşlar,dervişlik makamına secde kılar.Böyle olunca,kapıya gelen dervişe kaş çatmak,laf etmek doğru bir şey değildir:

Gördüñ ki bir derviş gelür yüz vur anuñ kademine
Senden Şey'ullah idicek kaşuñ karagun çatmağıl
(359/4)

Gökden inen dört kitâbı günde bin kez okurısañ
V'allah dîdâr görmeyesin sevmezisen dervişleri
(374/8)

Yunus,dervişleri sevmeyenin Allah'ın didarını görmeyeceğini söylemesi,danışman zâhidin fikrini değiştirmez!Câhil danışman, yine dervişin aleyhindedir:

Danışmanuñ câhili oñamaz dervişleri
Dervişile danışman yavlak erişgen olur
(58/3)

Dinî ve sosyal pek çok müessesede olduğu gibi,dervişlik müessesesinde de, dejenere bir grup vardır.Esasen bunlar,gerçek ve doğru olan yolu ve dervişleri temsil edemezler.Yunus dejenerasyona uğramış dervişlerden ve taklitçi sufilerden bahsederken öfkelidir:

Bize girçek derviş gerek cihân toldı da'va ile
Yalan da'va iderisen 'ışk neylesün senüñile

Dervişliği sanma heman sûret düzmegile olur
Dilde ise senün işün 'ışk neylesün senüñile
(347/4-5)

Danişmend okur dutmaz derviş yolın gözetmez
Bu halk ögüt işitmez ne sarp zaman olısar
(60/2)

Ben dervişem diyenler harâmı yimeyenler
Harâmun yinmedügi ele girinceyimiş
(124/10)

Ben dervişin diyenler yalan da'vâ kılanlar
Yarın Hak dîdârını görmeyiser göz ile
(335/11)

Yunus,bazı beyitlerinde,mücerret bir üslûpla,kendi dervişliği-

nin tenkidini de yapar.Esasen aşağıda kaydedeceğimiz bir kaç örnek beyit,Yunus'un irşâd tavrını ortaya koyan mütevazî ifadelerinden ibarettir:

Hoş dervişem sabrum yok dilümde inkarum çok
Kulagumdan gireni hergiz içüm işitmez
(117/4)

Derviş adın idündüm derviş tonın tonandum
Yola bakdum utandum hep işüm yanlış benüm
(225/3)

İy derviş diyen bana nem durur derviş benüm
Dervişlik yaylasında hareketüm kış benüm
(225/1)

3. Tâlib,Mürid,Sâlik,Vasıl:(475)

Bu kavramlar,tasavvufta seyr ü sülûk eden kişinin vuslat edinceye kadar geçireceği merhaleleri gösterir.Bu merhaleler beyitlerde sistemli olarak görülmese de,her biri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Tâlib,ledünnî hayatı isteyen kişidir.Bu sebeple,bir mürşide bağlanmak ister:

Hocanuñ tâlibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunuñ kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsuñ âllerine
(345/4)

Tâlib meseli ırmak mürşid meseli deryâ
Seyr ü seferi hoş gör ummân bulasın bir gün
(226/3)

Beyitlerde,muhib kavramı da tâlib anlamında kullanılmaktadır:

Bize muhib olanları Hak'dan dilerüz anları
Dönüp münkir olanları tîz çıkarurlar aradan
(265/3)

Mürid,sülûk yoluna giren,bir mürşide intisap eden kişidir.

Kim ki gerçek mürid ola bil bağlayup gelsün yola
Şol yürekde ki derd ola dostuñ cemâlin arzular
(98/3)

---

(475) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.237;Mahir İz,Tasavvuf, s.202

Kırk kişi bir ağacı tağdan indürimeye
Ya bunca mürid-muhib sırat niçe geçesi

(351/11)

Dostuñ etegin tutan dostıla bâzâr iden
Bâzâr iden dostıla bâzârın elden ḳodı

(369/7)

Seyr ü sülûka başlayan mürid,salik adıyla anılmaktadır.Sâlik, ilahî mertebeleri katetmeğe başlamıştır.Beyitlerde bu mefhum doğrudan kullanılmaz;sülûk seyir iden aşkın eri" ifadesiyle ele alınır.Sâlik,ḳuş mecâzıyla da söz konusu edilmektedir:

Ḳurıyıduk yaş olduk ayaġıduḳ baş olduḳ
Ḳanatlanduḳ ḳuş olduḳ uçduḳ elhamdülillah

(292/3)

Şu beyitte de,Zülkarneyn,sâlikin bir remzi olmaktadır:

Ḳula nasîb degicek sultan elden alamaz
Zülkarneyn neyledi ya Hızır u İlyâs ile

(335/16)

Vasıl mefhumu da Allah'a vuslat eden kişi için kullanılır.Yunus,vasıl için "vuslat eri" veya "sadık" demektedir.(37/2,335/6)

Âşıklara yoldaş olup sadıklara yâr olmadun
Ölmezden öndin ölmedün 'ışk neylesün senünile

(347/2)

4. Pîr:

Pîr kelimesi farsça ihtiyar demektir.Istılahî olarak,tarikat kurucusu anlamındadır.Yunus'un beş ayrı beyitinde söz konusu edilir:

Şeyh-i kâmil hizmetinden fâriġ olma iy Yûnus
Kulluk itmek pîrine erkânıdur ʿâşıklaruñ

(150/6)

N'itdi bu Yûnus n'itdi bir ṭoġru yola gitdi
Pîrler etegin tutdı Allâh görelüm neyler

(/)

Yunus,pirler eteğini tutmuş,pîr makamında fanî olmuş bir dervîştir:

Şükür şükür ol Çalab'a maksûduma irdüm bugün
Müştâḳıdum bunca zaman pîrüm yüzin gördüm bugün

Kaygu beni almışıdı cânum zebûn olmışıdı
Gördüm pîrümüñ yüzini ol kayguyı sürdüm bugün
(240/2)

Yunus Emre,sembolik bir"sülûk-nâme"sinde;

Dördünci kapusında dört pîrler vardur anda
Bu söz sañа rumûzdur gör kim delil bulasın
(242/10)

der.Beyitteki "dört pîrler",farklı ve mecazî bir manada kullanılmış olup,sülûk sırasında dördüncü mertebede salike mâni olacak olan nefsin kibir,kararsızlık,şehvet ve gıybet gibi dört sıfatına delalet eder.Bursavî'ye göre dört pîrler,dört kuş demektir ki,sembolik olarak bu kuşlar bizim verdiğimiz manalardan başka bir şey değildir.(476)

5. Baba:

Baba,şeyhin sıfatıdır.Bir beyitte Yunus,Tapduk Emre'den, "Baba Tapduk" diye bahseder:

Vardugumuz illere şol safa gönüllere
Baba Tapduk ma'şûsın saçduk elhamdülillâh
(292/4)

6. Dergâh,Tekye,Zaviye:

"Astân,âstâne ve dergâh farsçadır.Kapı dibi,eşik yanı,ayakkabıların çıkarıldığı yer anlamlarına gelir.Tekye,dayanılacak yer anlamına farsça bir sözdür.Türkçe'de bu söze tekke tarzında söyleriz.Zaviye,arapçadır;köşeye bucağa denir.Sufilerce astân,astâne,tarikat pîrinin,yahut ulularından birinin yattığı tekkedir ki,o tarikat ehlince ulu ve muteber sayılır,Bu çeşit tekkelere dergâh da denir.Astane,dergâh ve tekke tarikat ehlinin toplandığı,dervişlerin oturdukları,hizmet ettikleri yerdir. ve dergahla tekke sözü umumîdir.Astana ve zaviyeye de denir.Zaviye,dergahtan daha küçük olan ve gelip geçen dervişlerin konaklaması için yapılmış bulunan tekkelere verilen addır."(477)

---

(476) Bkz. İsmail Hakkı Bursavî,Min Kelimatü's-Şeyh,Süleymaniye Ktp.Esad Efendi Bl. NO:1521/2,s.90

(477) Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.28;aynı konu için daha geniş bilgi için bkz.Mustafa Kara,Tekkeler ve Zaviyeler, İst.1980

Yunus Emre,âsitân,dergah,tekke ve zaviye kavramlarının tamamını zikretmekle beraber,daha ziyada "dergâh"unsurundan bahseder.Bundan başka,"er kapısı"(179/6),.kapı(176/7,107/11)Işk meyhanesi(348/7),Harabat(59/6,393/4)Meyhane(267/5,406/1) gibi mecazî ifadeler de,dergah ve tekke anlamlarında kullanılmaktadır.Beyitlerdeki "dergâh" kavramının pek çoğu Allah(peygamber, mürşid)ın cemâli veyâ huzuru manâ ve mahiyetinde ele alınmaktadır.Konuyla ilgili şu deyimler de pek mühimdir:

"Dergâha yüz tutmak,(9/8,88/2,333/7,258/9),dergâha nazı geçmek(349/3)dergâhda yüz dürlü kudret görmek(242/6),dergahdan sürülmek(7/5)dergahda vâlih ü hayrân olmak(59/6)dergâhda yüz sürümek(408/4)

Şu örnek beyitlerde,dergâh mefhumunun özellikleri işlenmektedir:

Ol dost durur kamularun hâcetini revâ kılan
Var hâcetün andan dile yüzün dergâhına süri
(408/4)

Namaz kılan âdemîler tehî kalası degüldür
Ol pâdişâh dergâhından kimseyi mahrûm eylemez
(105/4)

Hakîkatdür Hak şarı yididür kapuları
Dergâhında yüz dürlü gerek kudret göresin
(242/6)

Şu beyitlerde "dergâh" kelimesi,âlem-i ervâh(Bezm-i Elest) için bir mecâzdır:

Yunus senüñ 'âşık cânuñ ezelî 'âşıklarıla
Ol Allah'uñ dergâhında seyrân u cevlândayıdum
(168/12)

Mukarrebdüm Musa ben ol Hakk'uñ dergâhında
Götürdi urdı yire işümi beşer eyledi
(356/13)

Bir beyitte,"zâviye"den bahsedilir.Zaviyeler,daha çok şehir dışında ,yol kavşaklarında kurulurdu.Bunlar hususiyetle,gelip geçen dervişlerin konakladıkları küçük konaklardı.Zaviyelerde, misafirlerin her türlü ihtiyaçları karşılanıyordu:

Bunda el ayak öpilür görenüñ cânı kapılur
Garîb müsafir yapılur zavye vü mescid-hâneden
(265/4)

Mürşidin âstânesi,canların kıblesidir.Astânelerde genellikle pîrlerin merkadleri de bulunur.Şu beyitte,astane,mürşid-i kâmilin bulunduğu(yaşadığı) mekân olarak gösterilmektedir:

Âsitân-ı mürşidün gel kıble-i cân kılalum
Ol şeh-i şâhlar şâhın gel biz de mihmân idelüm

(200/4)

Tekyeler,bucaklara yapılır.Bucak,Eski Türkiye Türkçesinde "köşe" anlamında kullanılmakla birlikte(478),kanaatimizce,bu kelime,arapça zâviye kelimesinin tam karşılığıdır.Zaviye,bilindiği üzere,köşe veya açı demektir.Küçük tekkelerin "Ribat"lar (479)gibi,evvela sınır boylarında yapıldığı gerçektir.(480)Bu sebeple,"bucak" kelimesinin zaviye yapılmaya müsait sınır(köşe) boylarındaki mülk için kullanıldığını sanıyoruz.(481)

Ne bucak var elümde tekye kılam ben ana
Âşıklar hânmânını buşla boynuma dakdum

(221/3)

7. İrşad:

Tasavvuf yolunda irşadın en kestirme yolu kâmil mürşid ile sohbet etmek ve hem-hâl olmaktır.Bu konuda,mürşidlere ait daha önce yazılmış irşâdî şiir ve nutuklar bile ledünnî sohbetin yerini alamaz.Yunus'ta,bu hususlara ait bir hayli örnek beyit vardır:

---

(478) Tarama Sözlüğü,C.I,Ank.1988,s.622

(479) Fuat Köprülü,Ribat,VD,1942,sayı 2,s.267-278

(480) Bu konular için bkz. Ömer Lütfî Barkan,İstilâ Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler,VD,sayı 2,1942,s.279-387

(481)Bucak kelimesinin -yine dergahla ilgili olan- hücre kavramıyla birlikte kullanıldığı bir beyit daha vardır.Bu örnekte,bucak kelimesi doğrudan köşe(tenha mahal) anlamındadır:

Hücrede vü bucakda Hakk'a lâyık olmadum
Kiminde derd ü firâk kiminde eserlü söz

(106/3)

ʿIşkdur ʿâşıklar dermânı ʿışkdan hâsıldur murâdı
Âşık kişinüñ sohbeti ʿışksuz kişiye belâdur
59/2)

Yûnus eydür Mevlânâ epsem otur yiründe
Bu sohbete döymeyen sonra savaşgan olur
(58/7)

Yûnus'uñ gönli gözi ṭoludur Ḥaḳ sevgüsi
Sohbet ihtiyâr iden yâd u bilişden geçer
(70/8)

Gelmek gerek terbiyete ḳamu bildüklerin koya
Mürebbisi ne dirise pes ol anı dutmak gerek
(140/2)

Çeşmelerden bardaguñ ṭoldurmadın korısañ
Biñ yıl anda ṭurursa kendü ṭolası degül
(158/5)

İrşadı tamamlayan unsurlardan birisi de zikirdir.Aşağıdaki bazı beyitlerden zikrin mûsikî ile icra edildiği çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır:

Mevlânâ sohbetinde sazıla ʿışret oldı
ʿÂrif maʿnîye ṭaldı çün biledür ferişde
(301/7)

Sohbetümüz İlâhîdür sözümüz kevser âbıdur
Şâhumuz şâhlar şâhıdur çalgumuzdur dost firâkı
(366/2)

Mürşid sohbetiyle elde edilen aşk,âşıkın,mutlak sırrı öğrenmesini sağlar;bu sır,dilin tattığı bir şehde,şerbete,kevsere benzer:

Bugün sohbet bizüm oldı bize bizüm diyen gelsün
İçürdi ʿışḳ bize şehdin nûş eyleyüp yudan gelsün
(230/1)

Erenlerin sohbeti maʿrifeti artırır.Mürsid-i kamilin sohbeti, "Hakk'ın nefesi"dir.İnsan bu nefesle irşad olur:

Erenlerün sohbeti arturur ma'rifeti
Bî-derdleri sohbetden her-dem süresüm gelür
(46/5)

Bu sohbete gelmeyenler Hak nefesi almayanlar
Sürün anı bundan gitsün tururısa çok iş ider
(80/4)

8. İkrâr:

İkrar,erenler yoluna girmek,kamil bir mürşidden nasîb almak demektir.İkrâr,sûfî yolunun ilk şartıdır.Gönül adamı olmak için taliplere şöyle der Yunus:

Dutgıl bir Tanrı hasını gel ikrâr it erenlere
Sileler gönlün pâsını gel ikrar it erenlere
.....
Gider gönül teşvişini bezeme hoyrat nakşını
Uçurmadın cân kuşını gel ikrâr it erenlere
(314/1-4)

Kamil bir mürşide ikrar vermek,gerçekte "Elest" ikrarını hatırlamak için bir tecrübedir.Âlem-i ervah'ta tevhidi kabullenen ruh,dünyada da ikrarını hatırlayacaktır.(397/7)Derviş, ikrar vererek mürşidinin dergahına yüz tutmuş,(333/7)ahdini yerine getirmeye başlamıştır.(142/6)Şu kaideleri uyacağına söz verir derviş:

1.Tevbe kılmak,
2.Sıdkıyyet,
3.Daimî zikir
4.Dünya ve Ukba terki,

Bu kaideleri hakkıyle yerine getiren dervişin"ikrarı bütün olur."(24/3)

Divan'da,ikrarla ilgili zengin bir deyim kadrosu da dikkatimizi çekmektedir.Bazıları şunlardır:

"Dostıla bazar etmek,(369/7),ikrarı olmak(300/3)el almak(414/7),ikrarı bütün olmak(24/3)ikrar etmek(397/7),erden nasib almak(250/1)ahdi berk itmek(314/2)evliyadan etek tutmak(122/1) erenlerden etek tutmak(224/2)dost esiğinde yatmak(129/6)yola girmek(37/2),eşik yasdanmak(327/1),yola kadem basmak(189/3), miskinlik eteğin tutmak(399/2),ulular eteğin tutmak(399/4)

9.Zikir:

Tarikatlerin temelini zikir teşkil eder.Kur'an'da yetmiş surede ve iki yüz elli altı yerde zikirden bahsedilir.Hakiki zikir her an Allah'ı düşünmek ve düşündürmektir.Zikir,dilden kalbe,kalbten de bütün bedene inmelidir.Yalnız dilde kalan

zikir,gerçek zikir(vird) sayılamaz.(482)Sufiler,manevî makamlarına göre Esmaü'l-Hüsna'dan bazı isimleri vird edinirler.Bu isimler,makam ve erkana göre değişebilir.En üstün zikrin kelime-i tevhid olduğu söylenmiştir.(483)

Yunus Emre,zikr unsurunu,namazla birlikte ele alır.Zikir âdeta namazı tamamlar:

Namâzı kıl zikr eyle elün götür şükr eyle
Ölecegüñ fikr eyle tur irte namâzına
(315/4)

Zikrin zamanı yoktur.Gece gündüz zikretmelidir.(413/6)Yunus, kendisinin daimazikir içinde olduğunu söyler.İnsan,nefsi faaliyetlerinden ancak zikirle kurtulabilir.Nefis burcu,zikir kazmasıyla yıkılır.(222/8)

Beyitlerde,zikirle ilgili bazı deyimler de bulunmaktadır.Bir kaçı şöyledir:

"Daima Allah demek(71/6),zikr etmek(335/4)dost adını eyitmek(kığırmak)(182/8),Hak Çalab'un zikrini itmek(177/5)Ma'şukı zikr etmek(239/6) vs.

Yunus'un beyitlerinde, "toplu zikir"le ilgili bilgilere de rastlanır."Dost meclisindeki âşıklar nâlesi"(139/6) muhakkak toplu zikir seslerini hatırlatır.Ayrıca bu meclislerde,"saz"lar eşliğinde ilahîler de okunuyordu:

Mevlânâ sohbetinde sazıla 'işret oldı"(301/7)

Yunus,zikir ehlinin acayip karşılanmaması gerektiğini söyler.

Aceb midür 'âşık kişi ma'şukını zikr ider
Işk başından aşıcagız gönlini zar itse gerek
(139/6)

10. Semâ:

Sema,duymak,işitmek demektir.Sufinin hiç bir kaideye uymadan vecd ile dönmesidir.Hal ehli,özellikle güzel sesten et-

(482) Geniş bilgi için bkz.Mahir İz,Tasavvuf,s.145-151
(483) Mehmet Ali Aynî,İslam Tasavvuf Tarihi,İst. 1985,s.68-86

kilenir.Bu vecd ile semâ yapar(484) Yunus Emre,zahitlerin sema'nın karşısında olduklarını söyler.Erenler semaına girmeyen kişi,sonunda pişman olur:

Bu semâ'a girmeyen sonına peşmân olur
İrişür bizümile ser-te-ser düşmân olur

Bir niçenüñ gönline şeytânlar tolup durur
Erenler semâına bunlar gülüşken olur

(58/1-4)

11. Hırka-Pelâs:

Hırka arapça olup bez parçası anlamındadır.Dervişlerin giydikleri elbiseye "hırka" ismi verilmiştir.Önü açık,yakasız, geniş kollu ve uzundur.Umumiyetle yamalıklı olur.(485)

Hırka,dervişliğin,saflık ve kusurları örtücülüğün,tevazun,aşkın alâmetidir:

Terk eyle bu kibr ü kini hırkaya gir derviş yürü
(403/4)

Esasen hırka,mahiyet itibarıyle manevîdir.Şeklen hırka,hiç bir şey ifade etmez.Önemli olan "gönüllerin hırkaya bürünmesi"dir. Yunus böyle inanmaktadır.Sufiye göre en büyük günah "vücudta olmak"tır.Derviş vücudunu terk edemediyse,o vücudun hırka ile örtülmesi önemli değildir. Layık olunmadan giyilen hırka dervişin suçuna perdeden ibarettir:

"Hırkam suçuma perde"(41/6)

ifadesi bunun için söylenmiştir.Gerçekte hırkanın hakedilerek giyilmesi gerekmektedir.

Hırka vü takye yol virmez ferecile 'âlim olmaz
Din diyânet olmayıcak neylersün bunca varakı
(366/4)

---

(484) Bkz.Abdülbaki Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.290;aynı yazar,Mevlevî Adab ve Erkanı, s.40;Mahir İz,Tasavvuf,s.174 vdb(Sema,umumiyetle kaidesiz yapılır.Çünki,vecd ile coşan ruhu sema ile teskin ederler.Fakat sema daha sonraları Mevlevîlerce kaideye bağlanmış ve meşkle öğrenilmeye başlanmıştır.Bu eğitime "sema meşki" denmiştir. Görüldüğü gibi,Yunus'un bağlı olduğu yolda da sema vardır.

(485) Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuftann Dilimize Geçen...,s.1 158

Dervişlik,hırka ve tactan ibaret değildir.Gönlünü derviş eyleyen hırkaya muhtaç olmaz:

Dervişlik didükleri hırkayıla tâc degül
Gönlin derviş eyleyen hırkaya muhtac degül

(162/1)

Hırka,sufinin makam ehli olduğunun göstergesidir.Onu giyen kişi,hakkını da vermek zorundadır.Yol ehliyim deyip hata yapan-kişiler,hırkaya laf getirirler.Gerçek hırka sahipleri,insan-ı kamil yolundan giderler;hırkalarına laf getirmezler:

Hırkanuñ ne suçı var sen yolına varmazsan
Vargıl yolınca yüri er yolı kalmaç degül

(162/2)

Beyitlerde hırka ile ilgili şu ifade malıplarına rastlanmaktadır:

"Hırkaya taca bakmak(117/6),dervişlik hırka ile tac degil (162/1)aşk,hırka-pûş eylemek(312/7)hırka vü takye yol vermek(366/4)hırka suça perde olmak(41/6),hırka ve tac gözetmek(225/ 5)hırkası mîse olmak (149/9)hırka hakı(374/7)hırkaya girmek(403/4),hırka ve palas içinde cevlân etmek(302/9)

Yunus Emre,üç ayrı beytinde de,"pelâs"tan bahseder.Pelas da,dervişlerin sırtlarına giydikleri yün (keçe-çul) elbisedir. Dervişliğin,tevazuun bir timsali olmaktadır:

Kamusın bir gör kemterîn er gör
Alçak görmegil palas giyeni
.....
Kodı atlası geydi palası
İbrahim Edhem sırdan duyanı

(353/3-8)

12. Fereci:

Yunus'un Türkçesine "fereci" şeklinde giren ferace,bol ve uzun bir cübbedir.Bir beyitte zikredilen bu kavram,doğrudan dervişlerle alakalı olmayıp,âlimlerin giydikleri bir nişân olarak görülmektedir:

Hırka vü takye yol virmez ferecile ʿâlim olmaz
Din-diyânet olmayıcak neylersün bunca varakı

(366/4)

13. Abâ:

Aba,hırkaya benzer.Döğme yünden ince olarak yapılır.Rengi beyazdır.Dervişler tarafından giyilir;dervişliğin tevazuun ve fakr makamının işaretidir.(486) Yunus Emre,aba kavramı ile "hırka"yı kasdeder.Şu beyitte,"yüz bin pareden aba dikinmek" deyimiyle,abanın yamalı oluşu söz konusu edilir:

Varam kul olam şeyh işiğine
Abâ dikinem yüz bin pâreden

(284/7)

Kimisi,bir abâ giyinecek kadar güce sahip değildir;kimisinin atında atlas çullar örtülüdür:

Kimine bir abâ virmez kim giye
Kiminüñ atına atlas çul eyler

(95/10)

14. Cübbe:

Cübbe iki ayrı beyitte işlenir.Aşk gelince,ne cübbe kalır, ne hırka!Bunlar makam işareti olmakla birlikte,aşk ile terk edilirler:

Cübbe vü hırka taht u tâc bular virürler 'aşka baç
Dört yüz mürid ü elli hac terk eyledi Abdürrezzak

(130/5)

İkinci örnekte,cübbenin Cüneyd-i Bağdadî'de,aşk"şeklinde tecellî ettiği söylenir.Esasen gerçek makam,aşk makamıdır.Cübbe,aşk yolunun perdesidir.(90/8)

15. Palheng:

Palhenk,dervişlerin bellerine kuşandıkları kuşağa bağlanan bir taştır.(487)Divan'da,bir beyitte zikredilir.Bu taş, nefsî arzuyu,şehveti temsil eder.Palhengin kuşak ile bağlanması, nefsin dervişlik kuşağıyla bağlanması demektir:

Yunus var imdi tevbe kıl can sendeyiken it âmel
Âşıkısañ kuşanı gör dervişlerün palhengini

(350/7)

---

(486) Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.e.,s.1-4

(487) Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.e.,s.271

16. ʿAsā:

Asa,umumiyetle şeyhlik alâmetidir.Yunus,asayı sembolik olarak ele alır;O'na göre,salikin muhtaç olduğu erenler nefesidir asa:

Sana erden ʿasâ gerek bu yolda
Tayanursan ʿasāya tayanasın

Erenler nefesin ʿasâ idin sen
Erenler nefsine uyarsan fenâsın

(279/9)

Asa bahsinde Hz. Musa'yı hatırlamamak mümkün değildir.Bilindiği üzere Musa peygamber,Tûr dağına çıkarken elindeki asâ ile tasavvur olunur.(Bkz. Mûsâ,168/7)

17. Destâr:

Destar,sarık demektir.Tarikatta -genellikle mevlevîlerde- destar,şeyhlik ve halifelik remzidir.(488)Bir kaç çeşit sarılışı vardır.Bu sarılışlarına göre de isim alır.

Yunus Emre,destarı bir makam sembolü olarak [illegible]; aşk yolunda destarı değil,başı bile terketmek gerekir:

ʿÂşıka ʿizzet ü ʿar v'allâh bedi ʿ bu haber
ʿÂşıkısañ cânsız gel ne ser ü destâr gerek

(135/6)

18. Tâc:

Tâc,sufilerin ve bilhassa şeyhlerin,başlarına giydikleri yün veya dülbentten dolama serpûştur.Tarikatlara ve halifenin makamına göre tac çeşitleri vardır.

Yunus,şekilci,mevki ve makam gözetleyen sufilerin tac ve hırka düşkünü dervişlerin hata içinde olduklarını söyler:

Dervişlik didükleri hırka ile tâc degül
Gönlin derviş eyleyen hırkaya muhtâc degül

(162/1)

Görenler elüm öper tâc u hırkaya bakar
Şöyle sanurlar beni zerrece günâh itmez

(117/6)

---

(488) Abdülbakî Gölpınarlı,a.g.e.,s.91-92 ;Mevlevî Adab ve Erkanı,s.15

Hırkam tâcum gözlerem fasid işler işlerem
Her yanumdan gizlerem bên bir fâsid iş benüm
(225/5)

19. Gülbank:

Tarîkatlarda,tertîplenmiş virdlere gülbank denir.Yunus Emre bir beyitte gülbenk tabirini kullanır.Burada,ölüm anında okunan dua söz konusudur:

Emâneti senden ala gövdeni şöyle boş sala
Günâhlar boynunda kala nefsün ura gülbengini
(350/3)

20. Meydân:

Meydan;zikir ve âyin icrâ edilen yere denir.Dergâhın bir bölümüdür.Bir beyitte,"aşk meydanı" ifadesiyle bütün kainat zikir meydanı kabul edilmektedir.Meydanın sahibi "mürşid-i kâmil"dir.Mürşid için de "aşk elçisi" terkibi kullanılır:

Yine ʿışk elçisi geldi yine toldı meydânumuz
Yine teferrücgâh oldı sağdan sola dört yanumuz
(118/1)

Meydânumuz meydan oldı cânlarumuz hayrân oldı
Her demʿArş'a seyrân oldı Hażret oldı divânumuz
(118/6)

Sufiler,zikir meclislerinde -meydanda- mürşidlerinin "başının selamette" olması için duâ ederler.Bu motif,bir beyitte görülmektedir.Yunus bu örnekte,Tapduk için duâ eder:

Yunus sen Tapduk'a kılgıl du'âlar
Âşıklar meydanı ʿArş'dan uludur
(50/7)

Aynı motifin işlendiği bir başka beyitte,zikir çevgân oyununa,zikir meydanı da,çevgan meydanına benzetilmektedir.Aşıklar meydanı,Arş'tan uludur:

ʿAşıklar meydânı ʿarşdan yücedür
Çalarlar çevgânı topı belürmez
(113/10)

21. Mahfil:

Mahfil,ihtifâl(toplantı) yapılan yer demektir. Yunus,bir yerde bu kavramdan bahseder.O'na göre,mahfil mürşidin bulunduğu yer veyâ vahdet makamıdır:

Zinhâr gözüni aça gör nefs duzağını seçe gör
Dost mahfiline geçe gör andan yigrek turak nedür
(37/5)

22. İcâzet-Berât:

İcâzet,izin ve ruhsat demektir.Şeyhin müridine verdiği yazılı ve mühürlü irşad belgesidir.Bu belge,nefis merhalelerini tamamlayan dervişe verilir.Berat kavramı da aynı manâya gelmektedir.Her iki kavram birer beyitte zikredilir:

Boynumda icâzetüm riyâyıla tâ'atum
Endişem ayruk lyirde gözüm yolı gözetmez
(117/2)

Ma'ni berâtın alduk uş yine elümüze
Hak sözi viribidi pâdişah dilümüze
(319/1)

H. BAZI MUTASAVVIFLAR:

1. Hallâc-ı Mansur:(Ölm.309/921)

Hallâc-ı Mansur,Yunus Emre'nin,adından en fazla söz ettiği mutasavvıftır.Otuz üç beyitte ve daima müsbet olarak Hallac'ın ismi zikredilmektedir.Mansur,Allah âşıkının mükemmel bir timsalidir.Mansur'la beraber,ifşa ettiği sırrı dile getiren "Ene'l-Hak" sözü de sık sık iktibas edilmektedir.Bu ifade,bazan doğrudan Hallac'ı telmih eder.(489) Ene'l- Hak sözü,vahdet-i vücudun,fena makamlarının veya terki terkin izahından ibarettir.Mansur,fenafillah sırrını ifşa ettiği için asılarak öldürülmüştür.Yunus'un bu konudaki beyitlerinden bazıları şöyledir:(Bkz. Ene'l-Hak Maddesi)

(489) Hallac Hakkında bkz. Feridüddin Attar,Tezkiretü'l-Evliya-(Tercüme,Süleyman Uludağ)Bursa 1984,s.616-628;Yaşar Nuri Öztürk, Hallac-ı Mansur ve Eseri Kitabü't-Tavasîn,İst.1976,Niyâzî (?) (XV.yy.),Menâkıb-ı Hallac-ı Mansur, Elimizde bulunan H.936 tarihli yazma,

Mansûr eydür Ene'l-Hak dir suretiñ oda yaḳ
Diñüz dâra gelsünler ben dârı kurup geldüm
(217/6)

Ol Hallâc-ı Mansûr'ıla söyleridüm Ene'l-Hakk'ı
Hem yine anuñ boynına dâr urganın dakan benem
(187/9)

ʿAlemde fitneyi ḳodum Mansûr'ı kül itdi odum
Dilümde Ene'l-Hak didüm boynundaġı urgan benem
(199/2)

Eger gerçek ʿâşıḳısañ key beklegil sır sözini
Bir sözden oda atdılar miskîn Hallâc-ı Mansûr'ı
(408/5)

Dem urmazıdı Mansûr tevhid-i Ene'l-Hak'dan
ʿIşḳ dârına dost zülfi asmışdı beni ʿuryân
(260/3)

ʿİlm-i hikmet oḳıyanlar ʿışḳdan fakîrdurur bunlar
Mansûr oldum asuñ beni hep dillerde söyleneyin
(268/8)

2. İbrâhîm Edhem: (Ölm. 161/778)

Belh sultanı iken aşka düşüp tâcını ve tahtını terketmiş, tasavvufa intisap etmiştir. İbrahim Edhem, aşık ve salikler için bir timsaldir. Sekiz ayrı beyitte adından bahsolunur:

Ne görindi şâh İbrahim gözine
Tâcını tahtını târumâr eyler
(95/6)

Görmez misin Edhem'i tahtını terk eyledi
Ḥaḳ katında ḫas oldı bir eski palâs ile
(335/17)

İbrahim Edhem, terk ehlidir; atlası bırakıp palas giymiş, (353/8) tahtını bırakıp yerini külhan etmiştir. (245/5) O'nun yüce makamlara gelişi, dünya değerlerine gönül vermemesiyle alakalıdır. Bir beyitte, mürşid için bir semboldür:

ʿIşḳun Ḥaḳḳ'a irgürür cân gözi didâr görür
Görenler baş indürür İbrâhim Edhem misin
(257/7)

3. Cüneyd-i Bağdadî: (Ölm. 297/909)

Cüneyd, iki beyitte söz konusu edilir. Âşıkın ve Allah'a vasıl olan insân-ı kâmilin timsâlidir:

Cüneyd-i Bagdadî vü Şiblî vü Ma'rûf-ı Karhî
Anlar vardı bu yolı şimdi ol erkân kanı
(396/10)

4. Bâyezîd-ı Bestâmî:(Ölm.136/753-231/845)

Bayezîd ,otuz sene riyâzet ve mücahede etmiş bir ârif-tir.Zühd ve takvası ile şöhret bulmuştur.İki ayrı beyitte ismi geçmektedir:

Tûr-ı münacat bana turduğum yirde olur
Benem bugün Bayezîd uş gizli sırra geldüm
(178/4)

Bâyezîd-ı Bistamî yidi kat gök seyrânı
Ol erenler sultânı gevher-i ma'den kanı
(396/11)

5. Ma'rûf-ı Kerhî:(Ölm.200/815)

Bağdad'lıdır.Seriyyü's-Sakatî'nin üstadıdır.Fütüvvetle tanınmıştır.Yunus,bir beyitte adından ve kâmil bir mürşid oluşundan -övgüyle- bahseder:(Bkz.Cüneyd-i Bağdadî Mad.)

6. Şiblî:(Ölm.334/945)

Şiblî, yaşadığı çağda hal ve ilmiyle şöhret bulmuş büyük sufilerdendir.Yunus bir beyitte adından hürmetle bahseder:(Bkz. Cüneyd-i Bagdadî Mad.)

7.Necmüddin-i Kübrâ:(Ölm.623/1226)

Harezm bölgesinde yetişmiş bir büyük sufidir.Şeyh Ruzbihan Mısrî'nin manevî terbiyesi altında şiddetli riyazetler geçirdi.Moğalların Harezm'i zaptı sırasında şehit düşmüştür.(490) Yunus,bir beyitte Necmüddin-i Kübra'dan şöyle bahseder:

Fâkıh Ahmed kutbüddin Sultan Seyyid Necmüddin
Mevlânâ Celalüddin ol kutb-ı cihân kanı
(396/14)

8.Abdürrezzak:(?)

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.Attar,Mantıku't-Tayr adlı eserinde,Abdürrezzak(Şeyh San'an)ın hikayesini anlatmaktadır.(491)Bir Hristeyan kızına âşık olup postunu ve mürid-

(490) F.Attar,a.g.e.,s.646 vd.

(491) F.Attar,Mantık al-Tayr,(çev.A.Gölpınarlı),C.I,s.105-137

lerini terketmiştir.Sufilere göre,Şeyh San'an'ın yaptığı hareketin temelinde esrarengiz bir imtihan yatmaktadır. Yunus Emre;

Dört yüz mürid ü elli hac terk eyledi Abdürrezzâk
(130/5)

diyerek,şeyhin,aşk sebebiyle dört yüz mürid ve elli hac terkettiğini vurgular.Abdürrezzak'ın haç öpüp nakus çalması,gerçekte,O'nun vahdet makamında olduğunu gösterir.Çünki Şeyh,Salib'e ait unsurlarda Hakk'ın tecellîsini görünce,benliğini terketmiş,zühdü aşka dönüşmüştür:

Anuñ gibi din ulusı haç öpdi çaldı nâkûsı
Sen dahı bırak namusı nefsün itini oda yak
(130/6)

Abdürrezzak'ın sevdiği Hristiyan kız,Mecnun'un Leylası gibi, mecazdan hakikate geçişin sembolüdür.Esasen Şeyhin ilk hali, zühdî bir haldir.Kızı sevdikten sonrakî hal ise,ledünnîdir. Şu halde,O'nun terkettiği iman,taklidî imandır:

Leylî'yle Mecnûn işi 'aceb gelür bu halka
'Abdürrezzâk terk itdi 'işk için imânını
(398/9)

9. Mevlânâ Celâlüddin-i Rûmî:(Ölm.672/1273)

Yunus,dört ayrı beyitte Mevlânâ Hazretlerinden bahseder. Bugünkü bilgilerimize göre,Mevlânâ vefat ettiğinde Yunus henüz otuz üç(?) yaşında olmalıdır.Yunus,bu büyük velinin nazarıyla ihyâ olmuştur:

Mevlânâ Huda-vendgâr bize nazar kılalı
Anuñ görklü nazarı gönlümüz aynasıdur
(64/4)

Yunus Emre,Mevlânâ'nın zikir meclisinde bulunmuştur:

Mevlânâ sohbetinde sazıla 'işret oldı
'Ârif ma'nîye taldı çün biledür ferişde
(301/7)

Mevlânâ,ulvî sırları dile getiren,ölü gönülleri dirilten zamanının en büyük mürşididir.Böyle olmakla birlikte,bu büyük velinin rakipleri de vardır.

Yunus eydür Mevlânâ epsem otur yiründe
Bu sohbete döymeyen sonra savaşgan olur

(58/7)

Mevlânâ ile ilgili bir başka beyitte,dünyanın fani oluşu dile getirilir.(Bkz. Ahmed Fakih)

10. Ahmed Fakıh:(Ölm.628/1230 ?)

Horasan'dan gelip Konya'ya yerleşmiş olan Kutbiddin Fakıh Ahmed,Sultanü'l- Ulemâ Baheddin Veled'in öğrencisidir.Türbesi Konya'dadır.Devrin manevî büyüklerinden olduğu kaynaklarda zikredilmektedir.(492)Yunus,bir şiirinde,Mevlana ile birlikte O'ndan bahseder:

Bir gönül ele getür feragat ol geç otur
Konya şehrinde yatur ol iki sulṭân ḳanı

Fâkih Ahmed Kutbiddin Sultân Seyyid Necmüddin
Mevlânâ Celalüddin ol kutb-ı cihân ḳanı

Ol Seyyid Ahmed Kebir müyesserdi ana nûr
ʿIyâlleri cümle şîr ol hulḳ-ı merdân ḳanı

(396/13-15)

11. Tapduk Emre:(?)

Tapduk Emre Yunus'un mürşididir.Bu husus,Uzun Firdevsi'-nin yazmış olduğu "Vilâyet-nâme"de doğrulanmaktadır.(493)Yunus,kendi tarikat silsilesini verirken,ilk olarak Tapduk'un adını anmaktadır:

Yunus'a Tapduġ u Ṣaltuġ u Barak'dandur nasîb
Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhân olam

(201/41)

---

(492) Bkz. Ahmed Fakih;Kitabu Evsaf-ı Mesacidü'ş-Şerife, (yay. Hasibe Mazıoğlu) Ank.1974;Dr. Rıza Nur,Fakı Ahmed'e Dair,Türk Bilik Revüsü,İskenderiye 1938,sayı 8,s.1740

(493) Bkz.Vilayetname,(Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli)(Neşr.A. Gölpınarlı),İst.1958,s. XXII-XXV

Bu beyitte zikredilen silsilenin ve özellikle Tapduk Emre nin hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgimiz pek azdır.16. yüzyıl müelliflerinden Lamiî (Ölm.938/1531) Yunus Emre'den söz ederken ,"Tapduk Emre'nin müridi olduğunu söyler.(494)Taşköprî-zâde(Ölm.968/1560) Tapduk'un Sakarya nehrine yakın bir köyde yalnız olarak yaşadığını kaydeder.O'na göre,Tapduk,Yıldırım Han zamanında yaşamıştır.(495)Nişancı Tarihi'nde de, Yıldırım Han zamanında yaşamış gösterilen Tapduk,Sakarya Nehrine yakın bir yerde oturmuştur.(496)Aşıkpaşaoğlu,Tapduk ve Yunus Emre'lerin Orhan devri mutasavvıflarından dlduğunu belirtir.(497)Yazıcıoğlu Ali,Tapduk'u,Hacı Bektaş-ı Veli'nin yetiştirdiği bir halife kabul ettiği halde,aynı eserinde, Yunus'un Yıldırım Han devrinde yaşadığını söyler.(498)Muahhar bir kaynak olan Kösdendili Süleyman Efendi'nin "Bahrü'l-Velâye"sinde -Nefahatü'l-Üns ve Şakâyık'tan mülhem- Tapduk, Yunus'u yetiştiren mübarek bir kişi olarak tanıtılır.(499)

Girişte de değerlendirdiğimiz gibi,Tapduk konusundaki bilgiler hem karışık,hem de yetersizdir.Yukarıdaki kaynaklarda söz konusu edilen atıflar da rivayetlerden ibarettir.Şu var ki,Yunus'un divanındaki muhtelif beyitler göz önüne alınırsa,Tapduk'un XIII. Yüzyılda yaşamış olduğuna hükmedilebilir. Şu beyitler Tapduk'la doğrudan alakalıdır:

Yunus Emre'm iş bu sözi cân içinde söyledi
Söyleyen bî-çâre Yunus Tapduk Emre'm Sırrıdur
(81/7)

Yunus sen Tapduk'a kılgıl duâlar
Âşıklar meydânı ʿArş'dan uludur
(50/7)

---

(494) Lamiî,Nefahat Tercemesi, İst.1270,s.91
(495) Mecdî,Şakayık Tercemesi, İst.1269,s.78
(496) Nişancı Mehmed Tarihi,İst.1279,s.137
(497) Aşıkpaşaoğlu Tarihi,(Hzr. Nihal Atsız),Ank.1985,s.193
(498) Ali,Selçuk-nâme,(Tarih-i 'Al-i Selçuk) Topkapı Sarayı Ktp. Revan Kitapları,Nu:1391,s.56-126-128
(499) Mollazade Süleyman Şeyhî,Bahrü'l-Velâye,Federal Almanya,Berlin Ktp.Nu:1683,vr.143b

Şeyh ü danışmend ü velî cümlesi birdür er yolı
Yûnus'dur dervişler kulı Tapduk gibi serveri var
(27/7)

Yûnus esriyüben düşdi susakda
Çagırur Tapdug'ına ʿâr gerekmez
(101/7)

Soruñ Tapduk'lu Yûnus'a bu dünyeden ne añladı
Bu dünyenün kararı yok sen neyimiş ben neyimiş
(120/5)

Yûnus bir ṭoganıdı kondı Tapduk ḳolına
Ava şikâre geldi bu yuva ḳuşı degül
(164/8)

Saga sola bakmadın hoş söyler Tapduk Yûnus
Ol gerçeğe âşıklar küllî sagdur sol degül
(113/7)

Tapduk diyem cümle ile inanmazam degme ḳula
Yûnus dahı hod kim ola bu sözleri diyen benem
(195/10)

Yûnus Hakk'a bilişeli can u gönül virişeli
Şol Tapdug'a irişeli gizlü râzum açar oldum
(208/9)

Yûnus sen Tapdug'una kıl du'âyı
İçürsin zehr-i kâtil ʿışḳ elinden
(262/10)

Tapduk eydür bu Yûnus'a bu ʿışḳ Ḥaḳḳ'a irse gerek
Ḳamulardan ol yücedür ben ona niçe ireyin
(266/6)

ʿIşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu ḳapuda
Gedâlara lutf eylemek hem kâidedür sulṭâna
(294/9)

Miskîn Yunus var dek otur yüzüni Ḥazreṭe götür
Tapduk'layın bir er getür hiç cihâna gelmez ola
(327/8)

İsrâfil surı urıcak her bir sûret nefsüm diye
Ben anmayam hiç Yûnus'ı Tapduk gele ol dem dile
(317/10)

Varduğumuz illere şol ṣafa gönüllere
Baba Tapduk ma'nâsın saçduk elhamdülillah
(292/4)

Uşda miskîn Yunus eydür Tapduğ'umuz dost yüzidür
İnanmayan iş bu söze eydebilsin eytdügini
(401/7)

Yine esridi Yûnus Tapduk yüzin görelden
Meger anun gönlinden bir cur'a şerbet içdi
(391/5)

Bakdugum yüzde gördüm o Tapduğ'um nûrını
Maksûdum bugün buldum ben niderem yarını
(397/1)

12. Barak Baba-Sarı Saltuk: (?)

Camiü'd-Düvel,Tarih-i Âl-i Selçuk,Menakıbü'l-Arifîn ,Tarih-i Berzalî gibi eserlerde Sarı Saltuk'un Barak Baba adlı bir müridinden bahsedilmektedir.(500)Barak Baba'nın hayatı ve tarihî şahsiyeti hakkında bilgilerimiz gayet azdır.(501)Camiü'd-Düvel'de,Barak Baba'nın ,Sarı Saltuk müridlerinden olduğu na dair iki rivayet nakledilmektedir.Bu esere göre,Barak Baba,Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'un Bizans'ta kalmış ve Hristiyan olmuş çocuğudur.Sarı Saltuk bu çocuğu patrikten alarak müslüman eder.Barak,Sarı Saltuk'un müridi sıfatıyla bir çok kişiyi etrafına toplamıştır.Bunlara "Barakiyyûn"-Baraklılar- denilir.Barak Baba'nın,risalesinde de,Saru Saltuk müntesibi olduğu kayıtlıdır.(502)

---

(500) Müneccim Ahmed Dede,Camiü'd-Düvel,İst.Üniv.Ktp.,Arapça Yz. 86;Hasan Fehmî Turgal,Anadolu Selçukîleri;Müneccimbaşıya Göre, İst.1935,s.73-74;Yazıcı-zade Ali,Tarih-i Al-i Selçuk,Topkapı,Revan Ktp.Nu:1391,vr.375a,377a;Eflâkî Ahmed Dede,Menakıbul-Arifîn (Neşr.Tahsin Yazıcı)Ank.1961,C.II,s.484;Yusuf İbn Berzalî,Topkapı Sarayı Enderun,Sultan Ahmed Ktp.2951,C.2,vr.105a-b

(501) Bkz. Hilmi Ziya Ülken,Anadolu Tarihinde Dinî Ruhiyat Müşahedeleri,Mihrab Mecmuası, s.13-14,1340, s.434-448

(502) A.Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf,s. 252-259 ,455-472, Bu risale,Gölpınarlı tarafından çevrilip,faksimileyle birlikte yayımlanmıştır.Aslı Ayasofya Ktp. olup,3135 numarada kayıtlıdır.

Barak Baba'yla ilgili daha bazı rivayetler vardır;O'nun Tokat'lı bir şeyh olduğu,şiî fikirlerinin bulunduğu gibi konular,bu rivayetler arasındadır.(503)Bektaşî Vilayetnâme'si, Barak Baba'yı Hacı Bektaş'ın halifelerinden birisi olarak gösterir.(504)

Yukarıda kısaca izah ettiğimiz gibi,Yunus Divanı'nda,gerek Barak Baba ve gerekse Sarı Saltuk hakkında tafsilatlı bir bilgiye rastlanmaz.

Esasen Yunus'un Hacı Bektaş-ı Velî ile doğrudan ilgisi olsaydı,Barak Baba'nın da Hacı Bektaş silsilesinden geldiği kesin olarak bilinseydi,Yunus, tıpkı Mevlanâ'dan bahsettiği gibi Hacı Bektaş-ı Velî'den bahsederdi.Bize göre Yunus,fikren Hacı Bektaş-ı Velî'ye yakındır.Böyle olunca,belki Tapduk Emre'nin Hacı Bektaş-ı Velî'ye -veya Mevlânâ'ya- bağlılığından söz edilebilir.

Saru Saltuk'a ait bilgilerimiz de yetersizdir.Tarihî olay ve şahıslarla,Ebu'l-Hayr Rumî'nin derlediği Saltuk-name'deki olaylar karşılaştırıldığında,Saru Saltuk'un 13.yy. başlarında muhtemelen M.1210-15 yılları arasında doğduğu söylenebilir.(505)Kaynaklar O'nun,Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlânâ ve Tapduk Emre'yle görüştüğünü bildirmektedir.Fakat Saru Saltuk'un kime mensup olduğu konusu karışıktır.Franz Babinger'e göre Saltuk,şiî-bâtınî hareketlere de katılmıştır.(506)Hülasa, Barak Baba ve Saru Saltuk'un kimlikleri tam olarak bilinmemektedir.(507)Yunus'un bir beytinde,bu iki efsanevî şahsın (bkz.Tapduk

---

(503) Bütün bu hususlar için bkz. Kemal Yüce,Saltuk-nâme'de Tarihî,Dinî ve Efsanevî Unsurlar,Ank.1987,s.161-163

(504) Abdülbaki Gölpınarlı,Vilayet-name,s.87-90

(505) Bkz. Kemal Yüce,a.g.e.,s.100

(506) Babinger,Encyclopedie d'Islâm ,Saru Saltuk.Mad.

(507) Her iki velinin tarihî hayatları Abdülbakî Gölpınarlı tarafından incelenmiş,kaynakların bir değerlendirmesi yapılmıştır.Bkz. YRD,s.X-XII;Ayrıca Saltuk-name'nin karşılaştırmalı bir metni hazırlanmış ve iki cilt olarak basılmıştır.Bkz. Ebul-Hayr Rumî,Saltuk-name,Hzr. Şükrü Haluk Akalın,C.I,II,Ank. 1987-1988

Emre Mad.,201/41) adı zikredilir.Yunus'un silsilesini belirlemede sadece bu beyit ,kanaatimizce yetersizdir.Yeni bilgi ve belgelere ihtiyaç vardır.

13. Seydi Balum:

Seydî Balum,tarihî şahsiyeti bilinmeyen erenlerdendir.Germiyan Beyi'nin oğlu olduğu zannedilmektedir.Yunus'un sevdiği, adından hürmetle bahsettiği bir eren olduğu şu beyitten anlaşılmaktadır:

Seydi Balum ilinden şeker tamar dilinden
Dost bagçesi yolundan eve dervişler geldi
(373/5)

Ahmet Refik Altınay,Seydi Balum'un,Geyikli Baba'nın pirdaşlarından olduğunu söylemektedir.(508)Bu zat,Balım Sultan'la karıştırılmamalıdır.(509)

14. Geyikli Baba:

Yunus,bir beytinde,Geyikli Baba'dan şöyle bahseder:

Geyiklü'nün ol Hasan söz eyitmiş kendüden
Kudret dilidür söyler kendinün söz nesidür
(64/6)

Bu zat,Yunus'un çağdaşlarındandır.Osman ve Orhan Gaziler devrinde -yani XIV. asrın başlarında- olgunluk yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuş,bilahare Anadolu'ya gelerek Bursa civarına yerleşmiştir.Bursa'nın fethinde de bulunmuştur.Geyikler kendisine müsehhar olduğundan "Geyikli" lakabıyla anılmıştır.(510)

Yunus,yukarıdaki beytinde,Geyikli Baba'ya naz makamından bir

---

(508) Ahmed Refik(Altınay),Türkiye Tarihi, İst.1342(1923),s.349

(509) Abdülbaki Gölpınarlı,Yunus Emre Risalat-al-Nushiyyya ve Divan,s.287

(510) Bkz. Köstendili Şeyhî Süleyman,Bahrül-Velaye,vr.143b;Eserde şöyle deniliyor;"Bursa kurbinde Keşiş Dağı eteğinde v e Orhan Han üzerine türbe ve tekye ve câmi' binâ etmişdir.Derler ki,dağda geyiklerle müsahebet edermiş ve sultan Osman -ki evvel-i pâdişah-ı İslam'dır.-vüzerasından Orhan Han zamanında pîr olup ona iradet getürüp binefaihi hizmetin idermiş."

mesaj göndermektedir.Bu ifadelerin Geyikli Baba'yı kınamak veya küçümsemek için söylendiği düşünülmemelidir.Çünki,En eski Yunus Divanı yazmalarından bir kaçında,Geyikli'yle ilgili bir beyte daha rastlanmaktadır.Söz konusu beyte göre bu velî,büyük bir nazar ehli,belki de gayb erenlerinden bir zat olarak işlenmektedir:

Geyiklü Baba bize bir kez nazar ḳılaldan
Hâsıl oldı Yûnus'a her ne ki vâyesidür
(29/10,bu beyit için bkz. Dipnot)

I. YUNUS EMRE'YE GÖRE BAZI TİPLER:

1- İnsân-ı Kâmil:

Kâmil insan,nefis mertebelerini tamamlayıp kemale ulaşmış kişidir.(511)O,tamamlanmış bir metindir.Bütün varlıklar, kemal sahibi insanın manevî varlığı etrafında devreder. Bu vecihle kamil insan,dünyanın kutbudur.Varlık onun tasarrufundadır.Ve yine,varlık çok ve çokluk içinde olduğu halde,o tektir,teklik içindedir.Her çağda başka başka isimlerle zuhur eder.Lakin kamil insanın özü değişmez,aynı ruhaniyet,ebediyen devrolur gelir.O'nun ruhanî hakikati,Muhammedî nur'dan başka bir şey değildir.Vazıh bir ifadeyle kamil insan,İlahî bir benlik"tir.Her haliyle Muhammedî bir fıtrat üzredir.

İnsân-ı kâmil zaman ve mekan üstü bir şahsiyet kazanmıştır:

Bî- mekânam bu cihanda menzilüm ṭuraġum anda
Sulṭânam tâcıla tahtum hulle vü buraġum anda
(310/1)

Sülûk ile,Allah'a vuslat etmiştir.Yunus bu hususu sâlik-kuş istiaresiyle işler:

Kurıyuduk yaş olduk ayaġıduḳ baş olduḳ
Kanatlanduḳ kuş olduḳ uçduḳ elḥamdülillâh
(292/3)

---

(511) Bu konuda bkz. Abdülkerim Cilî,İnsan-ı Kamil,(Çev.Abdülkadir Akçiçek)İst. ;,İsmail Yakıt,Türk İslam Düşünürü Mevlanaya Göre İdeal İnsan Tasavvuru,İst.1986,s.1-23

Sıfatı insan,kendi Hak'tır;bu ifade,kamil insanın beşerî benden ilahî bene yükseldiğini,varlığının Hakka ait olduğunu belirtir.Kısacası insan-ı kamil,fenafillah olmuştur:

İnsan sıfatı kendü Ḥaḳ insândadur Hak doğru bak
Bu insânun sıfatına cümle ʿâlem hayrânımış

Her kim ol insanı bile hayvânısa insân ola
Cümle yaradılmış ḳula insan tolu sultanımış

İnsan olan buldı Ḥaḳḳ'ı meclis anuñ oldur sâḳî
Hemen bu bî-çâre Yûnus ʿışḳıla âşinâyımış

(125/4-5-7)

Hayvanî insan,iyiliğe kötülükle karşılık verir;dramatik insan iyiliğine karşılık iyilik ister.Fakat İnsan-ı kamil,kötülüğe iyilikle mukabelede bulunur.Yunus, kâmil insanın tavrını şu mısraıyla pek güzel anlatır:

Bana aġu sunan kişi şehd ü şeker olsun işi

(13/2)

Kamil insanın,ibadet ve taati mükemmeldir.(88/1)Gönlü,manâ hazinesidir.Ölümsüzdür.(158/1)Çiğleri pişmiş(olgunlaşmış)tir. Meydan için bir merttir.Hakikat donunu(elbisesini) giymiş bir ehil kişidir.(295/9)Varlık dairesini tamamlamıştır;vücut zindanından kurtulup merkezden muhite çıkmıştır.İlahî tasarrufun sahibidir.Âdem'e üflenen ruhun taşıyıcısıdır.Canlara canandır:

Yunus bu cismüm adıdur cisim anuñ bünyâdıdır
Adum eger sorarısañ bilgil câna cânân benem

(199/5)

İnsan-ı kamil,meleklerin baş indirdiği kişidir.Yani, o, âdemliğini bulmuştur:

Ben ol kimseyem ki feriṣteh baş indürür
Allah'ıla ʿahdüm var ol ahdümi güderem

(220/2)

Kâmil insan,enfüste ve afakta istediği an "seyredebilir."Bu seyre,"seyr-i afakî" ve "seyr-i enfüsî" denmektedir.Bu vecihle Yunus,pek çok şiirinde kendisinin varlık kademelerine inip-çıktığını -madenlerde,bitkilerde ve hayvanlarda bulundu-

gunu- dile getirmektedir.Özellikle "devriyye-i arşiyye" türündeki "benem" redifli şiirlerinde,insan-ı kamilîn enfüsî seyri anlatılmaktadır.Şu bir kaç beyit,konuyla ilgili örneklerdendir:

Dem olam Âdem olam ʿâlem olam ʿâlemde ben
Dem olam bî-dem olam hem nam olam hem nan olam
(201/40)

Ben ʿâbidem ben maʾbūdam kamu yirlerde hâzıram
Zâlimlerden dad alan miskînleri dutan benem
(195/9)

Muhammed ile bile Miʿrâcʾa çıkan benem
Ashāb-ı ṣuffaʾyıla yalıncak olan benem
(185/1)

Benem Ḥakkʾuñ kudret eli benem belî ʿışḳ bülbüli
Söyleyüp her türlü dili ḥalḳa haber viren benem
(193/11)

2. Ricalü'l-Gayb:

Yunus sadece bir beytinde "yediler"den bahseder.Fakat bu örnekteki "yediler" ,mecâzen ele alınmıştır ve İnsân-ı kamilde tecellî eden sabit sıfatlar anlamındadır:(512)

Yidinci kapusında yidiler oturur anda
Sañā kurtulduñ dirler gir dost yüzin göresin
(242/14)

3. Evliyâ:

Evliyâ,Tanrı'nın dostluğunu kazanmış,züht ve takvâda üstün,keşif ehli kişidir.İlimde,hilmde,cömertlikte,sıdkıyette mükemmeldir.Kur'ân-ı Kerim'de veliler için şöyle denilir:

"O,iyileri dost edinir."(513)

"Haberiniz olsun ki,evliyaullah için hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.Onlar iman edip takvaya ermiş

---

(512) Bu beyitteki "yediler" mefhumu,İsmail Hakkı Bursavî tarafından "sıfat-ı seb'a-i vücûdiyye,yani,ilim,irade,kudret, sem'i,basar,kelam anlamında yorumlanmıştır.Bkz. Bursavî,Min Kelimatü'ş-Şeyh ..., vr.91b

(513) Bkz.Araf suresi,âyet 196,

olanlardır.Dünya hayatında da ahirette de onlar için müjdeler vardır.Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur.Bu en büyük saadetin ta kendisidir.(514)

Yunus,bu âyetlerde tasvir edilen velînin hususiyetlerini ayrı ayrı beyitlerde genişçe anlatmaktadır.Şu ifadeler, veliler için kullanılır:

"Dost ehli(337/2),Tanrı hası(319/2)dost(65/2),Hak dostu(128/3)dostun dostu(131/3)Hak kapusı(128/7),Hakk'ın sırrı(286/4)vuslat eri(37/3) vs."

Şair,yeryüzünde "yüz yirmi dört bin has (dört yüz)kırk dört tabaka da evliya olduğunu " söyler.Bu sayılar,tasavvuf tarihinde tekrar edile gelmiştir.Yunus'a göre veliler keramet ehlidirler:

Dört yüz kırk dört tabakat evliyâya (515)
Virilmiş onlara kerâmetüñ var

(48/14)

Yüz yigirmi dört biñ hası dört yüz kırk dört tabakası
Devlet makamında ol gün ulu [illegible]dum.

(172/3)

Evliyâ,Ḥakk'ın kapısıdır;Yunus bu kapının kapıcısıdır:

Evliyâdur Hak kapusı Yûnus durur kapucısı
ʿIşḳıla geldi bu yola ʿışḳı idindi hem turaḳ

(128/7)

Hakk'ın evine ulaşmak için -yani vahdet dairesine girebilmek için- bu kapıdan içeri adım atmak gerekir.Velilerin yedi nişanı vardır.Veli,hiç bir milleti yermez,nefsini semirtmez;bütün arzulardan geçer,dünyadan münezzehtir.(298/1-7)Tanrı'nın en seçkin kuludur,nefesi hayat bahşeder;gönüllerden pası siler. Sözleri Hak'tır,Hak'tandır;dinleyenler hayran kalır-

(514) Bkz. Yunus suresi,âyet 62-64

(515) Yunus'un bu iki beytinde geçen "dört yüz kırk dört" evliya tabakası,Yesevî'de,velayet mertebeleri olarak ele alınmıştır.Mukayese için kaydediyoruz:

Üç yüz altmış su kiçtim tört yüz kırk tört tag aştım
Vahdet şarabın içtim tüştüm meydân içinde

(Bkz. Kemal Eraslan,Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler,s.310

lar(319/2)Yolu birlik yoludur;sohbeti canı asâyiş kılar:

Bu cân ni'meti kanı gelüñ bulalum anı
Asâyiş kılan cânı evliyâ sohbetidür

(34/3)

Evliyâya âsî olan kişi,Hak yoluna âsidir.(64/1)Evliyadan el almak,Hak yoluna varmaktır.Bundan başka bir mana aramak boşunadır:

Alun evliyanun elin toğru varun Hakk'un yolın
Ma'ni budur bellü bilün bildüm diyen bilmeyiser

(63/6)

Gerçek âşıklar,dostun dostuna,yani velilere dostturlar.(131/3) Evliyanın nuru,yerde ve gökte dop doludur.(382/5)Sofrası irfan sofrasıdır.(64/2)

Muhammedî nûr(Ahmediyyet) velide tecellî etmiştir.(233/6) Bir beyitte,Allah'ın nurunun velilerin alnında tecellî ettiği ve yine velilerin Allah'ın sırrı olduğu söylenir:

Evliyâdur Hakk'un sırrı alnındaki Allah nûrı
Anı seven âh u zârı kılsa gerek şim den girü

(286/4)

Evliyânın bir ayağı yer yüzünde,bir ayağı da Arş'tadır.Makamları 'âlem-i ervâh(vahdet)tır.Bu makam için padişah kal'ası istiaresi kullanılır:

Henüz bu yir olmadın gökler yaradılmadın
Evliyâlar vatânı pâdişah kal'asıdur

(64/3)

Yunus Emre,bir beytinde "evliyâdan dirilmek"şeklinde bir deyim kullanır.(516)Bu deyim,insanın ikinci doğumuna işarettir:

Hak'dan haber geldi yine kullar yarag itsün dimiş
Dirilüben evliyâdan bir el etek dutsun dimiş

(122/1)

Divan'da konuyla ilgili bazı deyimlere de rastlanır;"evliyâ eteği tutmak(331/1)evliyâ vatanı(elest için)(64/3),evliyâya

---

(516) İkinci doğum için bkz.Yaşar Nuri Öztürk,Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf,s.455-457

münkir olmak(64/1)evliyanın elini almak(63/6)evliya demi(85/Redif) vs."

Yunus,"evliyânın makamı"yla ilgili müstakil şiirler de yazmıştır.Bu şiirlerden birisi "dem evliyâ demidür" redifiyle kaleme alınmıştır;evliya demi,birlik sırrının tecelli ettiği makamdır.Bu makamdaki kişiye,tasavvuf ıstılah ile söylemek gerekirse,"Ebu'l-vakt"denilir.

İşidüñ iy yâranlar dem evliyâ demidür
Gelsün ʿömür sürenler dem evliyâ demidür

Ezelî bünyâd urdı altı günde dünyâ ṭoldı
İsrâfil'e buyurdı dem evliyâ demidür

(85/1-2)

4. Er,Eren:

Er ve eren kelimeleri,Kur'an'da "evliyaullah" ifadesiyle dile getirilen Tanrı dostlarının türkçesidir.Aşağıda görüleceği gibi,Yunus Emre,bu kelimeyi oldukça fazla kullanmıştır.

"Eren" beyitlerde mürşid-i kamil veya insan-ı kamil anlamındadır.Bir kaç beyitte,âşıklar için de er veya eren sıfatı kullanılmıştır;fakat bunun sayısı sınırlıdır.Erenlerin hususiyetleri,evliyâ veya mürşid bahsinde dile getirilen hususiyetlerle aynıdır.Erenler için mecazen "sultan","can","merdan","Ulu" gibi kelimeler de zikredilmektedir.

Eren,varlık âleminden bekâ mülküne yükselen bir kuşa benzetilir:(72/6)

Cümle erenler uçdı ṭaġlar yazılar geçdi
ʿIşḳ ḳazanına düşdi ḳaynayubanın bişdi

(391/2)

Erenlerin gönülleri,ma'rifet hazineleridir;İlahî sırların satıldıkları yerler(dükkanlar)dir.Dolayısıyla eren,sarrafa benzetilir.(399/6)

Erenlerüñ gönlinde ol sulṭân dükkân açdı
Niçe bizüm gibiler anda ḳonuban göçdi

(391/1)

Erenler,sonsuz,sınırsız ve derin bir denize benzerler;bu denizdeki gevherler,erenlerin ma'rifetleri gibidir:

Erenler bir denizdür ʿâşık gerek talası
Bahrî gerek denizden girüp gevher alası
(378/1)

Erenler, tevhid donunu giymiş; varlığını yoğa saymışlardır. Bu ifadelerden onların vahdet ve fenafillah ehli olduğu anlaşılmaktadır:

Bu tevhîd tonını geyen varlığını yoğa sayan
İşbu yolda kâyım turan mutlak bilün ol er durur
(61/9)

Anlar ki göz açdılar bu dünyeden geçdiler
Bekâya ulaşdılar menzilleri ʿArş oldı
(394/7)

Erün nefesi kutludur; hayat bahşedicidir. Bu nefes gönüllerdeki pası silip yerine nûr doldurur:

Döndürür erün nefesi iriceğiz Tañrı haşı
Siler gönüllerden pâsı yirine nûr toldurmağa
(329/5)

Yûnus, yüzünü cihanda en gerçek er olan Tapduk'a döndürmüştür. (327/8) Gerçek erenler, Allah'ın tam mazharıdırlar. Şu beyitte "Fenâfi'ş-Şeyh"e işaret edilir:

Bilür misüz iy yârenler gerçek erenler kandadur
Kanda baksam anda hâzır kanda istesem andadur
(65/1)

Beyitlerde, er ve eren kavramlarının geçtiği bazı deyimler şunlardır:

"Erden nasîb almak(250/1), kemteri er görmek(353/3), eren izini izlemek(247/6), eren eteği tutmak(99/1,247/5,399/1,378/11,108/5,325/2) gerçek ere yitmek(325/1) ulular eteği tutmak(399/4), ere irmek, eri bulmak(399/1) erün didarın görmek(397/5) erenler sultanı(Bayezıd-ı Bestami için)(396/11), eksüklik ile nazar erenlere hoş degül(167/1) Erün yoldaşı olmak(164/5,304/3,4), er nazarından gitmek(159/8), erenler kapısı, Hazret kapısı(113/10) er elini almak(111/6) ere gönül vermek(111/6), erenler mahfilinde aşk cünbişi yapmak(362/8) erenler nefesi(20/8), yeri er yeri olmak(17/6), erenler gelip geçmek(304/7), erenin himmeti olmak(34/4), erden himmet almak(124/4), erenün yüzi suyu, himmeti arştan ulu(34/5) erenin inayeti(34/5), Hak yoluna er gibi durmak(36/2) ere eksik bakmak(351/6) erenler gibi Tanrı hası olmak(314/3) erenlere ikrar itmek(314/9) erenler sırrı-

nı duymak(279/2),erenlerden söz almak(279/13),erenler yüzünü görmek(280/4)er nazar kılmak(280/8,46/8),erenler dirliği(38/1)erenler kademinde toprak olmak(46/8),erenler sohbeti(46/5) erlik ummak(27/4),erenlere münkir olmak(10/4),erenlere tekebbür olmak(10/5)nihayetsüz er olmak(45/9),yol eri ma'lûm (40/2),Eri Hak bilmek(91/3,329/5),erenlir manâsını almaza satmak (57/7),erenler semaına gülüşmek(58/4),tevhid tonunu giyip er olmak(61/9),varlığını yoğa sayıp er olmak(61/9),erden er gelmek(60/4),er gönlünde güher bulmak(54/3),Ululara danışmak (127/1),erenlerin yolları inceden inceyimiş(124/1),erden nazar olmak(24/3),ere nazar kılmak(128/5),er yüzünden birün nurunu görmek(178/3),eri bilmek(176/6),erenlerün kulu olmak(72/7) erenleri uçar görmek(72/6,39/2),erenlerin âhına katlanmak(141/5)erlik bulmak(140/6),nefsini bilen er olmak(378/5),er olup yolda hoş yürümek(403/8),eren soyın soylamak(181/10),nefs eri yolda koymak(403/3),erenler gönlüne girmek(372/6)gerçek er olmak(382/2),gerçek er sermayesi(375/6),erenler gönlünde dükkan açılmak(391/1),er olup yol aramak(386/3),erenler manîsine talmak(393/5),erenler sohbetinde deste kızıl gül olmak(393/3), erenler meydanında yuvalanur top olmak(393/2),erenlere ikrar etmek(314/8),kahır erenler atı(265/2),erenlere muhib(265/1), erenlerin himmetini yoldaş eylemek(197/1),dost yüzünden nikab götünen er(135/3),erde himmet bulmak(98/2),er yolu(162/2),erene varmak(160/10),er menzili göstermek(164/4),er,alçakta durmak(166/3),erenlere dua kılmak(217/5),ulu kiçi erenler(237/4), ere ölmeden erişmek(314/9),ikrar erün yârıdur(300/4),miskinlikde buldular kimde erlik varısa(299/1),erenler nefesini asâ edinmek(279/9),eren yolunda gül olmak(279/6),maksudu erde bulmak(296/2),erene kulluk eylemek(84/2,3),erenlerin himmeti,yerden göge direk(84/5),er yüzünü görmek(247/5),erenlerin cur'asından içmek(188/7),erenlere yüzü toprak olmak(4/3),er tonu giymek(11/5)...

5. Ârif:

Ârif,Allah'ı bilen,ilahî bilgiyle donanan kişidir.Yunus, âriflerin niyâz ehli olduğunu söyler:

Âşıklar didâr sever <u>ârifler</u> niyâz ile" (335/9)

Âriflerin yerleri "lâ-mekân"dır.(271/3)Müşahede ehlidirler(

(84/10)Yine ârifler,beyitlerde bazı benzetme unsurlarıyla ele alınıp işlenirler;meselâ balabana,şahine,doğan kuşuna benzetilirler.Bu kuşlar,avcı kuşlardır.Keşif ehli olan arif, kainattaki ayetleri(işaretleri) sürekli keşfetmeye(yakalamaya) çalışır.Şu halde âriflerin(avcı kuşların) yakaladıkları avlar,ilahî işaretlerdir.Bir örnek şöyledir:

Şah balaban şahin doğan zihî ögmiş anı ögen
Toğan zaîf olurısa toğanlıkdan ḳalur degül

(157/6)

Bu beyitteki avcı kuşların,devrin sosyal hayatında da önemli bir yeri olduğunu hemen söyleyelim.

Gönül,marifet denizi olunca,ârif de bahrî(deniz ördeği)-ye benzetilmektedir.(295/20)

6. Yârân:

Yârân,dost,arkadaş,muhib demektir.Yunus,bu kelimeyi pek çok beyitte,ihvan yerine kullanmaktadır.Yaran,aşıkın razdaşıdır.Hakk'a ve hakikate layık kişidir.Bir kaç örnek şöyledir:

Bilür misüz iy yaranlar girçek erenler kandadur
Kanda baksam anda hazır kanda istesem andadur

(65/1)

Yaranlar saladur kapu açıkdur
Bu kapuya gelen mahrum sürilmez

(107/11)

Yâranlar eydürler ʿâşıḳ melâmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş

(124/7)

7. Rind:

Rind,harabat ehlidir.Dünyevî şeyleri terketmiş,Tanrı'ya yönelmiş kişidir.Yunus,enfüsî seyrde,sâlikin gâh zâhid,gâh rind olduğunu belirtir:

Gah mü'minem tâʿatde dem-be-dem münâcâtda
Gah rindem harâbâtda ben bir ʿaceb ḳolmaşam

(227/5)

Bir beyitte de,rindlerin menzile varmak için ʿacele ettikle-

ri söylenir.Sâlikler de bu özellikleriyle rindlere benzerler:

Bir niçeler turmışlar dün-gün nevbet öñerler (517)
Bir niçeler küymezler öñürdürler rindâne

(313 /4)

8. Garîb:

Tasavvufta ve Yunus Emre Divanı'nda garib,Allah'a yakın (kurbiyet sahibi) kişi anlamında zikredilir."İlahî tecellînin neticesi olarak helak(yok) olan dünyada bir takım değişiklikler meydana geldiği gibi,kamil insanda da Hakk'a vüsulden sonra,değişik neş'e ve zevk halleri ortaya çıkar.Orada, dünyada olan abdest bozma,dışarı çıkma,kadınlara mahsus haller (vs.) yoktur.Çünki insan,makam-ı ev-ednâ'dan (Necm,9)döndükten sonra,Hakk'ın elbisesine bürünür ki,buna Celvet diyoruz. Bu mertebede sufilerin iki yönü vardır.İnsan,oluşları yönüyle bilinirler,diğer insanlarla ilişki kurarlar,melekût âleminde yaşarlar.Hakikatları yönüyle ise bilinmezler,mechuldürler,halktan uzaktırlar,gayb âleminde yaşarlar.O'nun için bu ikincilere "gurâba-i hakîkiye"(Hakikî garibler)ismi verilir. Nitekim peygamberimiz şöyle buyurmuştur:"Garîblere ne mutlu!" (518)

Şu da var ki,dünya gurbettir.Ruhlar âleminden kopan varlıklar,asıllarından uzaklaştıkları için gariptirler.Bu manâda garîb,kırık kalbli ve mahzûndur.Aşık,bu hüzn ile yollara düşer.Sevdalanır ve ağlar.Şu şiirinde Yunus,garibliğin en buruk taraflarını dile getirmekte,gariplerin Elest özlemini işlemektedir:

ʿAceb şu yirde var m'ola şöyle garîb bencileyin
Bağrı başlı gözi yaşlı şöyle garîb bencileyin

Gezdüm Urum ile Şam'ı yukaru illeri kamu

(517) Beyitteki nevbet önmek,nevbet beklemek;küymek,beklemek; önürdürler,yarışırlar,acele ederler,demektir.
(518) Bkz. Necmüddin Kübra,Tasavvufî Hayat,İst.1980,s.61

Çok istedüm bulımadum şöyle garîb bencileyin

Kimseler garîb olmasun hasret odına yanmasun
Ḥocām kimseler olmasun şöyle garîb bencileyin

Söyler dilüm aġlar gözüm gariblere göynür özüm
Meger ki gökde yılduzum şöyle garib bencileyin

Niçe bu derdiyle yanam ecel ire bir gün ölem
Meger ki sinümde bulam şöyle garib bencileyin

Bir garîb ölmiş diyeler üç günden sonra ṭuyalar
Savuk suyıla yuyalar şöyle garîb bencileyin

Hey Emre'm Yûnus bî-çâre bulunmaz derdüme çâre
Var imdi gez şârdan şâra şöyle garib bencileyin
(277/1-7)

2. [illegible]h(Uyanık):

Yunus,bu tipten daima "uyanık" şeklinde bahseder.Uyanıklık,irfanla ilgilidir.Mukâşefe ve müşahede ehlinin sıfatıdır: (bkz.108/4)

Eger girçek ḳonuġısañ aç gözün uyanıġısan
Sen bu söze ṭanuġısañ girü ḳalur mülkile mâl
(153 /2)

10. Âşinâ(Biliş-Tanış) :

Âşina,tanıdık,bildik anlamında bir kavramdır.Ariflerin bir sıfatıdır.Âşinâ,vahdetten ve gönül sırlarından haberdardır.Bu kavramın zıttı "bigâne"dir.Bigâne,nefsî insandır.

Yunus ,âşinâ yerine,daha çok "biliş-bildik" veya "tanış" kelimelerini kullanır.Bilişin aksi ise,agyar,el veya yad'tır.

Kim durur kim irer ana dün-gün taat kılan ana
Virilür uçmak anlara zira bilişdür yad degül
(154/5)

Derviş tevhid ehli olduğundan cümle âlem ona biliştir.Zira o, kesretin hakikatini bilir:

Eger derviş iseñ derviş cümle âlem sañа biliş
Fuzûllığı ḫulḳa deñiş arada aġyar gerekmez
(111/4)

Degülem kâl u kîlde ya yitmiş iki dilde
Yad yoh bañа bu ilde anda bilişüp geldüm
(181/2)

Dost(Tanrı) ile bilişen, gönüldür:

Tañrı'yiçün iy uslular gönlüm bañа alıvirün
Vardı bilişdi dostıla girü bañа boyun virmez
(104/2)

Bilişlik, ezeldendir.Allah ile yar olma halidir.(243/3)Birlik ve beraberlik şuurudur.Yunus bu şuuru,"bilelik söylemek" şeklinde ifade eder.

Yadlık yoḳdur bilene dirlik tuta gelene
Bilelik söyleyene vuṣ'at yolı kâvidür
(33/8)

Ezelî bilişidük birlige yitmişidük
Sen bu sûrete bakma vücud cân vü'âşıḳdur
(33/6)

Burada bilişmeyen canlar,ahirette de bilişemez.Yunus bu gerçekten hareketle,"Bunda bilişip dostıla halüm arzetmeğe geldüm"(179/5) der.

Tanış kelimesi de,bir beyitte "biliş" anlamında zikredilmiştir.Yunus,insanın insanı içeriden tanımasını ister;tanış mefhumunda,gizli bir vahdet anlayışı,bir gönül birliği vardır."Gelün tanuşuk idelüm" ifadesinin altında yatan gerçek, insanların iç dünyalarının, aslında "bir" olduğudur:

Gelün tanşuk idelüm işi ḳolay tutalum
Sevelüm sevilelüm dünyâ kimseye ḳalmaz
(103/5)

Dünya,elestte tastik edilen birliğin, tecrübelerle tekrar yaşandığı,hatırlandığı bir yerdir.Burada birliği tecrübe etmeyen, dost ile bilişmeyen kişiler,"çaresiz derde" düşerler:

Kim bilişmediyse bunda dostıla
Gam durur dirliği kaldı bî-çâre
(308/6)

Allah ile bilişen ler,"yok iken var olurlar.(69/8)Ölümsüzlüğe ulaşırlar.

Beyitlerde "bilişlik"le ilgili bir kaç tane de ifade kalıbı vardır; bunları aşağıya kaydediyoruz:

"Aşkıla âşina olmak(125/7),ışka tanışık sığmak(36/5),dostıla bilişmek(135/1,8)ışka biliş can (24/1),yad u bilişden geçmek(70/8),bilişip gelmek(181/2),Hakk'ıla biliş olmak(128/2),kadimden bile biliş olmak(33/4)

11. Muhakkik:

Muhakkik,hakikat ehli için kullanılır.Bir misal şöyledir:

Muhakkikler göre durur Yunus gözile gördügin
Düşüm degül söyledügüm necmile ta'bîr eyleyem
(206/9)

12.Avâm,Has,Hassü'l-Has:

Mutasavvıflar,kişileri,İlahî bilgi ve görüşlerine göre şu üç kategoride değerlendirirler;avam,havas,havassü'l-has.Divanda,her gruba ait özellikler anlatılmaktadır.Bunlardan "avam" (halk) "has u 'am" ifadesiyle işlenmektedir.Vahdet şuurunu[illegible] olmayan halk,inkar içinde de olabilir.Haslar,avama karşı müşfiktirler:

Dirligüm neyidügin eydeyin kıldan kıla
Irak yakın işide has u 'am cümle bile
(338/1)

Haslar,ilme'l-yakîn bilgi sahibidirler.Fakat bu grup da,mutlak birliği tam olarak idrak edememişlerdir.

Görmez misin Edhem'i tahtına terk eyledi
Hak katında has oldı bir eski palâs ile
(335/17)

Seçkinlerin seçkini(Hassü'l-has) veliler,zatî tevhidi anlamışlar,yaşamışlar ve batınî sırları bilmişlerdir:

Sensüz iki cihan benüm zindan görinür gözüme
Senün 'ışkuñla bilişen gerek hassü'l-hasdan ola
(4/4)

Oruç-namaz gusl u hac hicâbdur 'âşıklara
'Âşık andan münezzeh hassü'l-havas içinde
(302/14)

13. Miskîn:

Miskin,sözlükte,fakîr;bî-çâre,zarurete düçar,beceriksiz âciz vb. anlamlarda kullanılmaktadır.Tasavvufta bu terim fenafillah ehlinin sıfatı olmaktadır.(519)Yunus Emre,kendisinin miskin olduğunu;

"Adumuz miskîndür bizüm"(333/3)

diyerek ve "miskîn Yunus" mahlas ve ya ibaresini sekiz ayrı manzumenin mahlâs-hânesinde zikrederek işlemektedir.Şu mısralar,Yunus'un Miskîn kavramından neler anladığını gösterecek mahiyettedir:

Tutdum miskînlik etegin ben menzile yitdüm ahî
(399/2)

Miskinlige dönmeğe gönlümden kibir gitmez
(117/3)

Senden haber sorana key miskînlik gerekdür
(84/4)

Zira miskîn olanları arzulayan Çalap durur
(47/7)

Derviş niçe miskînise anuñ gönlü mekân olur
(97/1)

Kimde miskînlik varısa Ḥaḳ didârın ol göriser
(63/7)

Miskîn olugör bâri benlikden ırak yüri
(84/4)

Girdüñ miskînler gönline edündüñ durak Çalab'um
(186/4)

Bu kamu günahlarun yuyan miskînligimiş
(19/5)

---

(519) İsmail H.Bursavî,Yunus'un;

Yunus sen bu sözleri ʿıyân ʿıyân söyledüñ
İsterisen kânını miskînlikde bulasın

beytini şerhederken şöyle der "miskînlikden murad,fenafillahdur ki,asâr-ı evsâf-ı nefsaniyyeyi bi'l-külliye izale etmekdür ..."Min kelimatü'ş-Şeyh..., s.28

Miskinlikden özge bize mâl u mülk ü şâr gerekmez
(111/5)

Bir beyitte,miskîn kelimesinin "aciz" anlamında kullanıldığı görülmektedir:

Yunus Emre'm ʿışklıdır eksiklidür miskîndür
Her kim yimez mahrûmdur ḫ^vōnını Muḥammed'ün
(145/7)

14. Ahî:(520)

Ahilik,İslamiyetle birlikte gelişen fütüvvet anlayışının Türk illerinde ahlakî ve iktisadî bir müessese olarak yeniden teşekkül etmesinden başka bir şey değildir.Fütüvvet, ilk kaynaklardan itibaren,Allah'a ve peygamber'e tam itaat, her türlü nefsânî düşünce ve davranışı terk,mutlak güzele yönelme,iyilik ve cömertlik,hülasa,Allah'ın ahlakıyla ahlaklanma şeklinde anlaşılmıştır.Bu anlayışta olan kişiye "fetâ" denmektedir.Fetâ,Arapça bir kelime olup, ahî mukabilidir.Gerek ahî ve gerek fetâ,cömert,yiğit ve ahlaklı kişiye dendiği gibi,"kardeşim" anlamına da gelmektedir.İslam mutasavvıfları Hz. Ali'nin güzel pek çok vasfından dolayı "en iyi fetâ Hz. Ali'dir,(Lâ fetâ İllâ Ali) demişlerdir.Esasen fetâ sıfatı,Hz. Peygamber tarafından,Hz. Ali için kullanılmıştır.(521)Dolayısıyla Ali,kendisinden sonra gelen bütün ahilerin bir timsali olmuştur.

Yunus,ahî kavramını,tamamen sufiyâne bir telakkiyle ele almaktadır.Ayrıca ahî redifli iki tane de manzume yazmıştır. Bu şiirlerde Yunus,Ahi'yi,Allah'a talip ve muhib kişi(yaran) anlamında bir manâ yüklemektedir.Yunus,aşağıdaki manzumede kendisini bir sâlik olarak tanıtmakta;ahîyi mürşid-i kamile biat tavsiye etmektedir.Salik,bir etek tutmadan önce,canının gözsüz bir can,içinin sen-ben (kesret) fikriyle dolu olduğunu, miskinlik eteği(fenâ yolu)ni tutarak nefisten kurtulduğunu söyler.Bütün bu hususlar,salikten -talib ahîye- birer öğüttür:

---

(520) Bu konuda bkz. Neş'et Çağatay,Ahilik,Konya 1981;Abdülbaki Gölpınarlı,İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları,İktisat Fakültesi Mecmuası,s.1-4,yıl 1949-50, C.11,s.

(521) Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.m.,

İy yâranlar iy kardaşlar görün beni n'itdüm ahî
Ere irdüm eri buldum er etegin dutdum ahî

Cânum bir gözsüz cânıdı içi dolu sen-ben idi
Dutdum miskînlik etegin ben menzile yitdüm ahî

Korkar oldum bir Tañrı'dan bizâr oldum yatlu hudan
İşbu işüm sagıncıla ben yoluma gitdüm ahî

Giderdüm gönlümden kini kin dutanun yokdur dini
İy yârânlar ben bu sözi uludan işitdüm ahî

Añladum kendü hâlümi gözledüm togrı yolumı
Dutdum ulular eteğin Hazret'e ben yitdüm ahî

Âşıkısañ miskîn Yûnus Hazret'e dutgıl yüzini
Anlayana gevher durur söz sarrafa satdum ahî

(399/1-6)

Yunus Emre, ahî redifli ikinci şiirinde,doğrudan ahînin bilgi ve mesrebinden söz etmemektedir.Bu şiirde de,şâir,ahinin bilmesi gereken bilgiyi,yaşaması gereken makamı,takip etmesi gereken yolu vs. gösterir.Denebilir ki,ahî,sülûk tavsiye olunan bir tâliptir:

Ben bende seyr ideriken 'açeb sırra irdüm ahî
Bir siz dahı siz de görüñ dostı bende gördüm ahî

Bende bakdum bende gördüm benümile bir olanı
Sûretüme cân olanı kim durur ben bildüm ahî
.....

(370/1-2)

Gel ahî iy şehriyârî sözümüzi dinle bari
Hezâr gevher ü dinarı kara toprag ide bir söz

(102/4)

Yunus,bir beytinde ahîyi bir zahit tipi olarak ele almaktadır.Bu örnekte,ahî,ahiret talep eden kişi olmaktadır:

Sûfilere sohbet gerek ahîlere ahret gerek
Mecnûnlara leylâ gerek bana seni gerek seni
(381/6)

15. Âbid:

Yunus'a göre âbid,"tâ'at ve ihlâs" ehli olmalıdır:

Âbid midür ol işlemedi tâ'at u ihlâs
Fâsık dimenüz kendözini suçlu bileni
(357/4)

Sâlik,enfüsî seyre girip bir dem âbid,bir dem mabûd olabilir:

Ben 'âbidem ben ma'bûdam kamu yirlerde hâzıram
Zâlimlerden dad alıcı miskînleri dutan benem
(195/9)

Yukarıdaki beyit,Yunus'un vücûd birliğini idrak ettiği makamda söylenmiştir.

16. Fâkıh(Fakı):

Fakıh,fıkıhla(İslam hukukuyla) uğraşan kişidir.Yunus'un lügatına "Fakı" şeklinde de giren bu kavram,genel anlamda "zahid" yerine kullanılmaktadır.Fakı,mizaç olarak fakr ehli-derviş- ile tezat teşkile eder.Fakîr fenafillahtan (yokluk makamından) dem vurduğu halde,fakı kabukla uğraşır.Gerçi bu tip,bilgilidir fakat bilgisi zahirîdir.Sufinin huzuruna ihlas ile gelen fakı,batınî bilgiden de haberdar olacaktır:

Sen fâkıhsun ben fakîr sana tanumuz yokdur
İhlâsıla gelürsen bizden nesne ütersin
(248/10)

Fakı,ikilikten geçememiş,halî hâlden seçememiştir:

İkilikden geçemedün hâli hâlden seçemedün
Hak'dan yana uçamadun fakılık oldı sana fak
(130/4)

Aşk şarabı içen herkes,tevhidi anlayacaktır.Fakı da olsa,bu husus geçerlidir.Gönül yapan fakı,Hakk'ı bulacaktır.

Şeyh ü danişmend ü fakı gönül yapan bulur Hakk'ı
(410/4)

17.Sûfî:

Sufî ve bu kelimeyle ilgili olan "tasavvuf" kavramı "suf" kökünden gelmiş olup "yün" anlamındadır.Sufî sofla alakalı olduğu gibi,yün giyen kişiye de aynı isim verilmiştir.Bugün-

kü manâda tasavvufî hayatı yaşayan kişilere İslam'ın ilk zamanlarından beri sûfî deniliyordu.Mutasavvıfın bu isimle anılması,yün(suf) giymesindendir.Suf,peygamberlik ve velilik müessesesinde zühd,takva,tevazu ve feragat sembolü olmuştur.Hz. Peygamber:

"Suf giyin,arpa ekmeği yiyin,merkeple dolaşın ki,göklerin melekutuna erebilesiniz"(522) demektedir.

Sahabeler arasında suf pek tutulmuş,tevazu ve ahlak nişanesi olarak giyilmiştir.Ayrıca pamuklu ve ipekli kumaşın gösterişli ve pahalı oluşu,sufun önemini ve sembolik değerini ortaya koymaktadır.Yünün, tevazu ve ahlak nişanı olması ve Hz. Peygamber tarafından tavsiye edilmesi,zahidlerce de benimsenmesine sebeb oldu.

Fakat,tasavvufun müesseseleşmesiyle birlikte yün giyen sufilerle ,gene yün giyen zahidler biribirleriyle karıştırlmaya başlandı.Hususiyetle gösterişçi,riyakâr zahidler,sufilik müessesesinin dejemere olmasına sebep oldular.Böylece sufun hakikî manâsı unutuldu.Ve suf,kabukla uğraşan zahid ve fakihin nişanı oldu.Sufî belli bir zamandan sonra "ham softa" anlamında zikredilmeye başlanmıştır.Klasik kaynakların geriye doğru taranmasıyla bu konu alenen görülecektir.Yunus Emre'ye gelinceye kadar sufî'nin "zâhid" manâsı -tabii ki tam bugünkü anlaşıldığı gibi- teşekkül etmiştir:

ʿÂşıklar ortasında sofılık satmayalar
İhlâsıla bu ʿışḳa riyâyı ḳatmayalar

(57/1)

Yüri hey sufî zerrâk ne sâlusluk satarsın
Ḥaḳ'dan artuḳ kim ola ḳula dilek viresi

(378/8)

Sofıyam ḫalḳ içinde tesbih elümden gitmez
Dilüm maʿrifet söyler gönlüm hiç kabul itmez

(117/1)

---

(522) Bu konudaki hadis ve rivayetlerin tafsilatlı bir değerlendirmesi Fatih'in hocası Akşemseddin tarafından yapılmıştır. Bkz.Risâletü'n-Nûr, Süleymaniye Ktp.Hacı Mahmud Efendi.Nu:2408 vr.2a-36a arası.

18. Hoca:

Hoca kelimesi,farsçada muallim,efendi ve hatırı sayılır kişi gibi anlamlara gelmektedir.Genellikle müderrislerin sıfatı olarak kullanılmaktadır.Bundan başka,ailenin büyüğü,koca,yaşlı,zengin,hâkim,vâlî,zengin,tüccar gibi anlamları da vardır.(523)

Yunus Emre'de,Hoca kavramının dört ayrı anlamı bulunmaktadır.

Hoca,Allah'ın bir sıfatıdır.Kanaatimizce bu sıfat,"Alîm" sıfatını karşılamaktadır:

Resûl agdı Mi'râc'a nazar eyledi Hâce
Görüñ görüñ kim niçe vasfını dervişlerin
(149/3)

Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice
Âlemler ümidi Hâce saña fermân olam birgün
(241/5)

Hoca,Hz. Peygamber'in bir sıfatıdır:

Muhammed'e bir gice Çalap'dan indi Burak
Cebrâil eydür,Hâcem [illegible] Hâc'e çıgurdı Hak
(134/1)

Hoca,Mürşid-i kâmilin sıfatıdır.Divan'da söz konusu tabir, daha ziyade bu anlamıyla karşımıza çıkmaktadır:

Hocânuñ tâlibi çokdur hiç bundan kemteri yokdur
Şunuñ kim mürşidi Hak'dur uymaz nâsun âllerine
(345/4)

Dilerem fazlundan ayurmayasun
Hocam senden özge sevmezem ayruk
(129/9)

O hocamdur ben kulıyam dost bagçesi bülbüliyem
O hocamuñ bagçesinde şad olup ötmege geldüm
(179/4)

Hoca,nihayet zahidlerin de bir sıfatı olmaktadır.Divan'da,bu manâda dört ayrı beyit örneği vardır.

---

(523) Mehmet Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri,Sözlüğü,İst.1983,C.I,s.345

Yunus Emre dir hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden iyice bir gönüle girmekdür
(91/5)

Paşa bu kuş dilidür bunı Süleyman bilür
Sana derem iy hace bu dil tehî dil degül
(163/6)

19. Âşık:

Aşık tipi,Yunus Emre Divanı'nda adından ve özelliklerinden en fazla bahsedilen tiptir.Bu tipin en bariz vasfı,Allah'a âşık oluşudur.Bu vecihle aşık için derviş veya salik de denebilir.Gerçekten,Yunus'un çizdiği âşık tipi,Allah'a talip kişi ile ârif kişi arasında bir yerdedir.Aşıkın iki mertebesi vardır;biri muhip(seven),diğeri habîb(sevilen)dir.Allah,bir âyette şöyle buyurur:

"Onlar ki Allah'ı sevdiler,Allah da onları sevdi."(524)

Bu âyetten de anlaşılacağı gibi,kul Allah'ı sever;Allah da kulunu sevebilir.Esasen sevgi(Aşk-Mahabbet) duymak,Allah'ın bir sıfatıdır.Aşıklar da Allah'ın hakikî sevgilisi olabilirler.Nitekim Hz. Peygamber bu konuda en güzel örnektir.Allah O'na "Habibim" diye hitap eder.Kul seven(âşık)olur da aşkın zahmetine katlanırsa,sevilen(Maşuk) olur.İleride de işleneceği gibi Yunus bu mevzuyu ne güzel anlatır:(525)

"Biz sevdik âşık olduk sevildik ma'şuk olduk"

Âşıkın psikolojisi çok değişkendir;o,hüzün ve sevinç,korku ve ümit arasında gelir gider.Bu geliş ve gidişlerden de memnundur âşık:

Ağlamak gülmek'âşıka dirilmek ölmek'âşıka
Kahırla lutfı bir bilür bilmez melûl olduğını
(390/4)

Âşıkın benzi sarı,gözleri yaşlıdır,bağrı pâre,yüreği yare,hâli perişândır.Beli bükülmüştür (262/4):

Benzüm sarı gözlerüm yaş bagrum pâre yüregüm baş
Hâlüm bilen dertlü kardaş gel gör beni 'ışk neyledi
(404/4)

(524) Bkz.

(525) Bu konuda bkz. Muhammed Nur,Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,s. s.182

Âşık,velayet sâhibidir.Ne kadar harap ise,velayeti o kadar artar.(259/6)Gönül ehlidir.(113/3).Hakk'ın nuru,gönlünde tecellî etmiştir.(352/2)Didar müşahede etmiş,gönül gözleri açılmıştır.(21/2)Hak sırrı ile doludur;hal ehlidir.(390/2)Canlara hükmü geçer.Sofraları aşk sofrası,içecekleri aşk şarabıdır.(331/1)Yönü,dosttan yanadır.(318/4)Âşıkla maşuk birliği gül ve reyhan kokusu gibidir.(3/7)Gerçekte her ikisi birdir.(163/3)Âşıklar,yaradanın emirlerine sadıktırlar;yalan davâ peşinde koşmazlar.(256/7)vahdet sırrı,gerçek âşıklara söylenir.(254/2)Naleleri tevhid nalesidir.(348/8)

Aşık,yoluna sadıktır.Sadıkların yaridir.(347/2)Tevbe ehlidir.(387/9)Her hangi bir kişinin devletine ta'n edip gülmez, âlimlere münkir olmaz,tersanın hâçıyla uğraşmaz.(114/2)Gözü, sadece maşuku görür.Ölmeden önce ölmüştür.Bu, onun ölümsüzlüğü demektir:

'Âşık öldi diyü sala virürler
Ölen hayvân durur 'âşıklar ölmez

(113/8)

Yar'dan gayrı kalan âşık,[illegible] ölmeyi yiğ görür.(398/2)Her âşık,maşukunun nakşından Kur'ân okur.Bu motif,ilahî sırların, mürşidin manevî yüzünden okunabileceğini gösterir.Ve yine âşıklar,dostun gül yüzünden gerçeğe yol bulurlar.(397/6)Ledünnî sırra vakıftırlar;bir şeyhe baş indirmişlerdir:

Yidi deñiz suyı nider susamış 'âşık cânına
Şeyhüm yüzi gerek bana gördükde baş indürmege

(329/2)

Tamudan korkmaz âşık;Uçmak'a baş indirmez!Bu ifade,âşıkların "rızayı tahsil" etmeleriyle ilgilidir.(326/1)Dünya ve ukbayı terketmişlerdir.(331/3)Meydanları 'Arş'tan yücedir.(113/10)Aşk fakîridirler,hikmet ilmini bilirler.(268/8)Canları,mürşid sohbetiyle ihyâ olur.(34/4)

Âşıklar cefakârdırlar.Dertli ve muztariptirler.Derdile gece gündüz ağlarlar.(330/4)Canlarına aşk odu düşmüştür.Hasrete mihman olmuşlardır.(245/10)Gözyaşlarının meydana getirdiği gölde biten kamışlar,ezelî hasretin sembolüdür:

'Aşıkuñ gözi yaşı hem göl ola
Ayağından saz bitüp kamışlana

(324/4)

Dil,âşık ve maşûk sırrını söyleyemez.Âşık olmayan kişi kuru ağaca benzer.Âşıklar,dünya malına deger vermezler.onların gözünde,dühyanın çöp kadar kıymeti yoktur.(113/6)cana kalmazlar,terk ehlidirler.(113/4)ibâdet ve tâ'at içindedirler.Yunus;

'âşıkısañ bellü bilüñ tañla seher vaḳtinde tur
(88/7)

diyerek,gerçek âşıkların "şer'î" tavırlarını da ortaya koyar. Âşıklar,nefislerinden geçmiş,Hak yoluna durmuşlardır.Uzun emelleri yoktur.Riyazet ve halvetlerde diz çökmüşlerdir.(36/1-7)

Sultana kulluk eden âşık,sular gibi,bir yerde karar edemez-;ummana ulaşıncaya kadar akar.İli ezel,yolu elest'tir.O,her iki âlemi buraya görmeye gelmiştir.(178/5)Aşk yoluna bin can feda eder.(38/4)Bî-karardır.(400/5)İlden ile yürür,dilden dile dost sorar.Gurbette hâlini kimse bilmez.(404/3)Yüzünü Hazret(Allah)e tutar(414/6).Dili kuş dilidir.(bkz.Süleyman Pey.)Bazan aşka düşer,İlahî sırları ifşa eder.(377/4)Aşk rengine boyanır. (236/7)Makamı gönül şehridir.(194/6)Bu cihana gelmeden evvel "sultan-ı cihanda,hükm-i sultanda"dır.(172/1)Âşık,ezelde âşık olduğu için burada da âşıktır.(181/1)O,'aşkı kılavuz tutmuş,aşka uymuştur:

Cânum ben andan bunda ezelî 'âşıḳ geldüm
'Işḳı ḳılavuz ṭutdum 'ışḳa ulaşup geldüm
(181/1)

Hakk'a ulaşan âşıkın mezhebi de,milleti de haktır.(221/6)Bu sebeple 'âşık,"bî-mezheb-ü bî-millet"tir. Yani, vahdete ulaşan kişinin mezhep ve ümmet gibi vasıtalarla uğraşması söz konusu değildir:

'Âşıklara sorarısañ bî-mezheb ü bî-millet
Yolda ḳalupdur ṣakın gice vü gündüz ṣayan
(234/5)

Bir beyitte zikredilen "gece-gündüz saymak" deyimi,varlıkla uğraşmak,izafetlere aldanmak anlamındadır.Hakikat ehlinin makamı birlik makamıdır.O,yoklukta var olmuş,bekâbillaha ulaşmıştır.(232/3)

Sinesi aşk dolu olan âşık,derdini, aşkını gizleyemez.(254/8) Hak varlığı âşıkın gönül evinde dop doludur.Bu ifade,vahdet

tecellîsiyle alakalıdır.(173/8)Maşukunun sürekli adını anan âşık(139/6)Tenine yumuşak giymez;döşeği toprak,yastığı taştır.(197/3)Yoldaşı,erenlerin himmetidir.(197/1)Üzerindeki keçe(palas) tevazuuna alâmettir.Paŷhengi de nefisten kurtulduğunu gösterir.(bkz. Paŷheng)Aşk yolunda her aşık destar ve başlarını(ser) terketmişlerdir:

'Âşıka 'izzet ü 'ār vallāh bedi' bu haber
'Āşıkısañ cânsız gel ne ser ü destâr gerek
(135/6)

Sevip âşık olmaktan yegâne gaye,sevilip maşûk olmaktır.(Bkz. Vahdet-i Vücûd):

Biz sevdük 'âşık olduk sevildük ma'şūk olduk
Her dem yiñi dirlikde sizden kim usanası
(382/3)

Aşıkların gönülleri bulut ile güneş gibidir;bir açılır bir kapanır.(73/7)Kararsızdır.(66/7)Halleri bilinmez.(343/4)Halk içinde gezerler, sırlarını kimse anlayamaz.(322/1)Gönüllerinde pek çok yol vardır.(325/2)Erene ermiş,'296/1)yüzleri didar görmüştür.(289/2)İl il, şehir şehir dolaşırlar. (285/5)Adları miskîn(fenafillah olmuş)dir.(1/8)Hülasa makamları o kadar yücedir ki;Yunus,sultanı(Allah'ı) bulmak isteyen kişilere,aşıkların ayağından yüz kaldırmamayı öğütler:

Yûnus yüzün kaldırmagıl âşıklarun ayagından
Fiddî eyle yüz bin cânı anda bulasın sultânı
(377/8)

Âşık aynı zamanda,melâmîdir.(bkz.)Bunun içindir ki,kınanır.Adını deliye,avareye,divaneye çıkarmıştır.Aklını da aşka aldırmış(aşk delisi olmuş)tır.(256/4)Mertebesini "bed-nâm" ile gizler:

Yunus Emre'ye ne gam 'âşık melâmet bed-nâm
Küfrüm imâna şol dem anda deñişüp geldüm
(181/11)

Yunus Emre,bir beyitte de,âşıklara ta'n edilmemesi gerektiğini belirterek avamı uyarır.Zira âşık hâl ehlidir."Ferman dinlemez" bir gönlü vardır.Hareketleri nefsî değil Rabbânîdir.

Ta'na urmañ âşıklara her ne hâle dönerise
Fermân olmaz kendüye müşâhedeye gark olan
(259/2)

Bu beyitteki "kendine ferman olmak" deyimi,nefsine hükmü geçmek,kararlı olmak,davranışlarını kontrol altında bulundurmak anlamındadır.Tabii müşahede ehli,kararsız olduğundan kendisine ferman veremez.

Yunus Emre Divanı'nda âşık yerine kullanılan terkibî bazı ifadeler de bulunmaktadır.Bir kaçını örnek olarak kaydediyoruz:

"aşk esiri(177/6),âşık-ı zinde(331/1),âşık-baz(166/4),şeydayı rahman(46/1)hayran-ı aşk(90/5),handan-ı aşk(90/9)aşk eri (28/1,59/1),vs."

Yukarıdaki terkiplerden "aşk eri",mürşid-i kamil anlamında da kullanılmaktadır.(bkz. Mürşid)

Beyitlerde aşık mevzuu çerçevesinde,mecazî bazı ifade ve terkipler de zikredilir;meselâ "âşıklar kitabı" denilerek mürşid-i kamil"(329/6)âşıklar devleti" denilerek Allah kasdedilmektedir.Diğer birkaç örnek şunlardır; "aşıklar işreti"(3/9)Allah'ı tevhid hali veya zikir meclisi için söylenmektedir.Aşıklar dili(12/6);kuş dili,hal dili yerine söylenmektedir.Aşıklar'ın yıldızı(359/6),aşıkların hali için kullanılmaktadır.Aşıkların şeriatı(47/1),âşıkların sözleri ve halleri için söylenmektedir.Aşıklar dağı(62/4) âlem-i ervah için söylenmektedir.

Buraya kadar iktibas ettiğimiz ve değerlendirdiğimiz bilgiler dikkat edilirse,âşık tipinin,divanın en önemli konularından birisi olduğu anlaşılacaktır.Diğer bütün konular,âşık tipine bağlı olarak gelişir.Ve çizilen bu tip,Allah'a aşıktır.Zaten bu husus bir örnekte açıkça belirtilir:

'Âşık oldur Hakk'ı seve Hak derdine kıla devâ
Bizüm içün hâyır-duâ kılanlara selâm olsun
(231/8)

Nihayet,çizilen'âşık tipinin psikolojisi karmaşıktır.Bu psikoloji aşk potasına girmeyen kişiler tarafından anlaşılmayacaktır.Bunun içindir ki,Yunus,tıpkı Mevlâna'nın "aşk nedir ?" sorusuna verdiği "Ben ol da gör!" cevabı gibi,âşık nedir,sorusuna şöyle cevap vermektedir:

'Âşıklarun hâlini'âşık olanlar bilür
'Işk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr
(26/7)

Âşık İle İlgili Benzetmeler:

a. Irmak,Kuru ağaç,Taze cüvan,Bülbül,Koyun,Kurban,Bahrî, Arslan,Nahçîr,Pervâne:

Âşıkın coşkun gönül halleri,onun,çağlayarak akan bir ırmağa benzetilmesine sebep olur.Yunus,tecridî bir üslûpla,gönlüne hitaben;

Taşdun yine delü gönül şular gibi çağlar mısın
(270/1)

diye sorar;tecahül-i ârifâne yapar.Irmak,arayışın,hasretin ve kavuşmanın da sembolüdür.Âşık bu sebeple de ırmağa benzetilmektedir:

Irmak gibi ben çağlaram gah gülerem gâh ağlaram
Nefsün cigerin tağlaram kibr ü kini yıkan benem
(187/2)

Âşık,bir mürşide gönül vermeden evvel,kendisinden habersiz;adeta kuru bir ağaç gibidir.Mürşidin nazarıyla hayat bulmuş,taze bir cüvâna benzemiştir:

Ben kuru ağacıdum yol üzre düşmiş idüm
Er bana nazar kıldı tâze cüvan oldum ben
(280/8)

Sevilen(mürşid,Allah,Peygamber)in güle,bulunduğu yer (dergah veya Elest)in gül bahçesine benzetildiği beyitlerde,aşık da "bülbül" gibi tasavvur edilir.

Bülbül de âşık olmış kızıl gülün yüzine
Gördüm erenler yüzin hezar destân oldum ben
(280/4)

Benüm dilüm kuş dilidür benüm ilüm dost ilidür
Ben bülbülem dost gülümdür bilün gülüm solmaz benüm
(175/2)

Gül bahçesinin baharda yeniden hayat bulması,âşıkın gönlünde meydana gelen tecellîler gibidir.Bu tecellinin tesiriyle,âşık, bülbül gibi feryâd eder:

Yine yaz günleri geldi söyle bülbülcüğüm söyle
Cümle çiçekler zeynoldı söyle bülbülcüğüm söyle
(343/1)

Bülbülün feryâdı güle,âşıkın feryâdı da cemalullaha karsıdır. (95/3)Âşıkların sabah vakti(sehergâh) kalkıp Hakk'a niyâz edişleri,yine seher vakti güle karşı öten bülbüle benzetilir.

Sehergâhın turup zâri kıluram
Sanasın bülbülem gülzâre karşu

(289/3)

Gül bahçesinde öten bülbül,zikir meclisinde,mürşidine karşı niyaz eden dervişe de benzetilir.Dost bağının bülbülü olan âşık,. budaktan gül düzer.Bu motifteki "budaktan gül düzmek" deyimi,aşkın ıztırabını yaşayıp,zikir ve tevhid,halvet ve riyazet ile gayeye ulaşmak,dosta kavuşmak demektir:

Ben ol dükkândar kulıyam gevherler ile doluyam
Dost bağınun bülbüliyem budakdan gül düzer oldum

(222/5)

Bülbülün gül dermesi motifi de, âşıkın sevilene visâli için söz konusu edilmektedir:

Dost bâğında bülbül olam gülleri direm yüriyem

(213/2)

Bülbüle tuzak,diken olduğu gibi,âşıkın tuzağı da,dünyadır.(196/7)Yunus'a göre "gül",Muhammed teri'dir.Güla âşık olan bülbül ise Muhammedî âşıktır.

Gül Muhammed deridür bülbül anun yâridür
Ol gülile ezelî cihâna bile geldüm

(196/8)

Âşık için bir beyitte "bülbül-i haste" denilir.(391/1)Hasta sıfatı,bülbülün çektiği aşk ıztırabı sebebiyle zikredilir.

Bilindiği gibi âşıkla zâhidin bilgi,yaşayış ve anlayışları çok farklıdır.Hususiyetle her şeyi kabuğuyla değerlendiren zâhid ,âşıkın ruhanî taşkınlıklarını kaldıramaz ,böylece âşık ve zahid arasında bir rekabet başlar.Zahid,dedi kodulara yüzünden çoğu zaman "karga"ya benzetilir.Buna mukabil aşk terennümleri içindeki âşık,bülbüle benzetilir:

Karga ile bülbüli bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâim melûl degül mi

(352/3)

Âşık,bir beyitte,aşk urganıyla bağlanan koyuna benzetilir.Bu benzetmede,koyunun munis ve sâkin özellikleri benzetme yönü olabilir (Bkz. Aşk):

Anı seven ʿâşıklarun̄ söylerisem sıfatını
Anun̄ ʿışḳı urġanında koyundan da yavaş oldı
(354/7)

ʿÂsıḳın kendisi veya cânı,ḳurbân olarak düşünülür.Ḳurbân;fedakarlığın,yokluğun,nefis terkinin remzidir.Kurban-âşık münasebetinde hatırlanması gereken bir isim de,İsmail Peygamber'dir.Bizatihi bu peygamber,âşıkın timsalidir.(bkz.)

Lâyık degüldür değme cân dost yolında harc olmaġa
Ümid dutar cümle ʿâşıḳ dosta ḳurbân olasını
(348/4)

Aşk bir denize benzetilince(bkz.)Âşık da bu denizde yüzen balık gibi tasavvur olunur.Balığın sudan çıkınca ölmesi,âşıkın aşksız yaşayamayacağı şeklinde düşünülür:

Senün̄ ʿışḳun̄ deñiz ben bir baġıcak
Balıḳ ṣudan çıḳa hemen ölidür
(57/4)

ʿÂşıḳ için bir başka benzetme unsuru da "bahrî"dir.Deniz ördeği anlamına gelen bahrî,denizde çok rahat hareket eder,dalar ve yüzer.Beyitlerde,vahdeti,aşkı ve hakikatı,erenleri temsil eden bahr,bahrînin yaşaması için gerekli olan tek yerdir. Âşık da,aşk ve vahdet denizinden başka hiç bir yerde yaşayamaz:

Yir gök ṭolu bu ʿışḳ durur ʿışḳsuz hiç nesne yoḳ durur
ʿIşḳ bahrîsi olubanı denizlere ṭalan benem
(177/2)

Erenler bir deñizdür ʿâşıḳ gerek ṭalası
Bahrî gerek deñizden girüp gevher alası
(378/1)

Arslan zaptedilmek için zincire vurulur.Aşkın zincire benzetildiği bir beyitte,âşık,zincire vurulmuş bir arslan gibi düşünmektedir:

Niçe arslan da'vâ ḳılur ʿışḳa boyun virmemege
Senün̄ ʿışḳun zencirinden ḳızan evvel yavaş oldı
(/)

Bir beyitte de,sevilen sayyad(avcı)a,aşık da nahcîre benzetilir.Bu benzetmede,aşk tabiatıyla âşıkın kurtulamayacağı bir tuzak olmaktadır:

Ömrüm niçe olurısa azadlığum muhâl durur
Seyyâd elinden kim alur duzaga düşicek nahçîr
(53/3)

Pervane ve mum,umumiyetle birlikte zikredilir.Âşıkın pervane şekyinde tasavvur edildiği beyitlerde,sevilenin(mürşidin) yanağı ve cemali,parlaklığıyla muma benzetilir.Yanak veya cemal,vahdeti temsil eder.Âşıkın yanmak istediği çerag da, fenâ çerağı olmaktadır:

Dervîşler Hakk'uñ dostı cânlarıdur Hak mesti
'Işk şem'ini yakdılar pervâne olan gelsün
(239/8)

b. Serhoş,Mest,Esrük,Delü,Divâne,Bî-çâre,Hasta,Dertlü,Sayru,Müflis,Kul,Gevherî,Bezirgan,Gavvas;Garîb,Ümmî:

Aşk,mahiyeti itibariyle şaraba benzer.Buna bağlı olarak da aşk şarabı içen âşık,serhoş telakkisiyle işlenmektedir.Âşık, aşka düşüp şuurunu yitiren kişidir.Bu motifle birlikte,âşık, deli,rind,her davadan geçen,hayran bir sıfatla karşımıza çıkmaktadır.Serhoş âşıkın işreti olduğu gibi ilahî aşıkların da işreti vardır.Bu işret,zikir(tevhid) meclisidir:

Ölmez bu ışk bilişleri esrük meclis serhoşları
Dâim bunlaruñ işleri ceng ü şeşte rebâb durur
(47/6)

İsterisen bu dünyede ebedî serhoş olasın
'Işk kadehin tolu götür yıl on'iki ay serhoş yüri
(403/5)

Sevgi her şeyi yaptırır.Âşık,sevgiliye duyduğu aşkla her türlü çılgınlığı yapabilir.Esasen âşık,aşkın verdiği haller karşısında hayran ve mest kalmış,aklını aldırmıştır.O'nun deliliği gerçekte,tecellîler karşısında şuurunu ve benliğini yitirip ilahî müşahedeye dalmasıyla alakalıdır.Aşıkın deli sıfatı ile anıldığı bir hayli beyit vardır:

İşit Yûnus'ı işit uş yine delü olmış
Erenler ma'nîsine taldumısa ne oldı
(393/5)

İy 'ışk delüsi olan ne kalduñ perakende
Ol seni delü kılan yine sendedür sende
(328/1)

Delüyem pendi tutmazam degme yire ben gitmezem
İş bu sözi işitmezem ṭutmışam ḳulaġum anda
(310/6)

Âşık,aşk derdiyle hastadır,dertli ve çâresizdir:

Bî-çâre miskîn Yunus ʿışḳdan daʿvî ḳılursın
Dostdan ḫaber gelicek yüz sürüyü varasın
(250/6)

Beyitlerde,âşıkın sıfatlarından olan dertli,sayru,zaîf gibi kelimeler daima aynı mahâyadır.Âşık,sevilene kavuşamamanın verdiği dertle hastadır.Fakat o,aşk hastalığından memnundur. Esasen bu husus,aşk ıztırabının sâliki olgunlaştırmasıyla alakalıdır.Dertlinin hâlinden dertli,hastanın halinden hasta anlar:

Âkil eli irmez ile irse dahı gelmez dile
Dertli hâlin dertli bile ṣayru ne bilsün sağları
(365/5)

ʿIşḳdan dertlü olana dermânum vardur benüm
ʿIşḳ sayrusı olana erkândur ṣora geldüm
(...)

Âşık,kararsızdır.Avaredir:

Yunus'dur ʿışḳ avaresi bî-çâreler bî-çâresi
Sendedür derdüm çâresi dermanum ṣoram yüriyem
(213/6)

Âsık,aşk derdiyle hastalanmış,zayıf düşmüştür:

Haylî zamandı vaʿdeye ṣalmışıdı zaîfini
Gördi gönül şikestesin yapdı ʿimâret eyledi
(392/3)

Âşık,aynı zamanda müflistir.Müflis,sözlükte kazancını kaybetmiş,parasız kalmış kişi anlamına gelir.Aşıkın dileği vuslattır;onun Allah'a ulaşması,tevhid ve zikr iledir.Bunlar âşıkın kazancıdır.Âşıkın kazancı yoksa,Hazret'(Allah)te yüzü kara kalacaktır:

İmdi key Yûnus kalmış Ḥażret'te yüzi ḳara
Çün nesnesi yok müflis neyile bâzâr itsün
(232/9)

Sevilen(Allah) hüküm ve tasarruf sahibi bir pâdişâh olunca, âşık,sultana bağlı bir kul gibi düşünülür:

Sen sultânsın ben kulam sen gülsün ben bülbülem
Hükmün âleme yiter ne kim var kul üstine
(334/2)

Aşk bir deniz,âşık da bu denizde yüzen veya cevher arayan bir yüzgeç(dalgıc) şeklinde tasavvur olunur.

Yüzgeçlik öğrenimeyen kul girmesün bu denize
(401/4)

Âşıkın gavvâsa benzetildiği bir beyit de şöyledir:

Bugün 'ışk bahrinüñ gavvâsı oldum
Gevherler bulmışam 'ummân içinde
(332/3)

Cevherî sarrâf demektir.Cevherin kadrini o bilir.Aşk bir cevher olunca,âşık da cevherîye benzetilir:

Cevherîler katında kâide böyle durur
Kadrini bilmezlere göstermedi gevherin
(254/7)

Âşık,sermâyesi cân olan bir bezirgândır.Can metaını veren âşık,sevdiğine kavuşur:

'Işk bezirgânı sermâye cânı
Bahadur gördüm câna kıyanı
(353/1)

'Aşk bezirganı olan âşıkın metaı çoktur.Aşağıdaki motifte zikredilen metâ,irfân anlamındadır:

Bezirganam metâ'm çok dest-gîrüm üstadum Hak
Ben ziyânum assıya anda deñişüp geldüm
(191/3)

Âşıkın bir sifatı da,"garîb"tir.Bu kelime bazan doğrudan âşıkın kendisi için kullanılan bir istiare olmaktadır.Daha önce işaret edildiği gibi(bkz. Derviş)garîb,çoklukta birliği gören kişidir.Bu makamdaki âşık,Tanrı ile halvettedir:

Ne var söylenen dilde varlık Hakk'uñdur kulda
Varlığum hep ol ilde ben bunda garîb geldüm
(191/2)

Ben garîbün hâtırını şormaga geldi şol sanem
Düzdi gönül şınuğını hâtır ziyaret eyledi
(392/4)

Yunus,kendisini kasdederek iki ayrı beyitte,Ümmî" olduğunu söyler.Ümmî,anasından doğduğu gibi kalan,okumayan kişidir.Aynı za-

manda ana mesabesinde olan anasır-ı erbaya mensup olan demektir.Âşıkın ümmî oluşu,ana unsurları(yani anasır-ı erbayı) tanıyışındandır:

Ol dost bana ümmî dimiş hem adumı Yunus konuş
Dilüm şeker gevdem kamış bu söyleyen nemdür benüm

Ümmî benem Yunus benem dokuz atam dörtdür anam
Işk odına düşüp yanam suk u bazar nemdür benüm
(170/6-7)

c. Pul,Gubar,Tac,Zerre,Başı top,Muhammed'in Çeragı,Kul, Küntü Kenz,...

Pul,kuruşun küsuratından birine verilen addır.Kuruşun diğer küsuru para ve akçadır.Bir kuruş kırk para bir para üç akça bir akça üç puldur.(526)Paralar,umumiyetle değerli madenlerden-özellikle altından- basılırdı.Pul ise,değersiz,basit bir madenden imal edilmekteydi.Delikli,madenî küçük paralara da pul denilir.Görüldüğü gibi pul,değersizdir.Pulun bu özelliği,aşıkın evvelki hâliyle uygunluk arzeder:

Beni güren bir pula paymazdı
Şimdi gören gösterür barmağıla
(296/6)

Aşkın türlü halleri,âşıkın sırrını ifşâ ettirmiş ;O'nu gözlerden düşürmüştür.Bu sebeple melâmî âşık gözlere gubar(toz zerreciği) gibi görünür.Esasen o,irfanıyla âlemlerin tâcıdır:

Bu cümle 'âlemün tâcı iken uş
Ayaklarda gubâram 'ışk elinden
(262/2)

Maddenin en küçük parçası olan zerre cirmsiz,hacimsiz ve değersizdir.Âşık,âlemde bir zerre gibidir.Fakat aşk tamamlayıcıdır;aşık,aşk kuvvetiyle mutlak varlıktan ayrı olmadığını anlar ve kendisinin "kadimî bir zerre" olduğunu söyler:

Ger suretüm düşer ise niçe noksan ire bana
Kadîmî zerrenem senün niçe düşüp tuturısam
(190/6)

---

(526) Mehmet Zeki Pakalın,Osmanlı Tarih Deyimleri...,C.II,s. 781,

Hazineler viranda bulunur.Âşık vücudunu viraneye döndürmüş-fakat hazine değerindeki velayetini artırmıştır:

Âşık niçe harâbısa velâyeti arta durur
Anuñ içün ki dâimâ virândadur genc-i nihân
(259/6)

Âşık,başını çevgan topu gibi meydana koymuştur;meydanın sahibi(sevgili)bu topu istediği gibi oynar.Bu motif,âşıkın sevgiliye teslimiyetini göstermektedir:

Cân ne durur dost önünde fetvâ budur kamu dilde
Gel göresin bu meydânda topdur dostı seven başı
(360/7)

Hz. Peygamber,âleme ebedî ışık veren bir kandîldir.Âşık,bu kandilin nûrundan kül gibi yanar yok olur;yahut kandîlin çerağı olup daima yanmak(ışık vermek) ister:

Koġıl beni hoş yanayın kül oluban uşanayın
Ol sevdügüñ Muḥammed'e olayın çerâk Çalab'um
(186/5)

Mutlak varlık,gizli bir hazinedir.Âşık fenâda vücudunu terk edip,hakikî varlığın rengine boyanınca,kuntü kenz(gizli hazine)in kendisi olur:

Gelsün beni ol öldüren külünü göge ṣavuram
Ben küntü kenzem mahfîyem izhar iden gelsün berü
(287/7)

ç. Bahadır,Esir,Eyyûb,İsâ,Musa,Cercis,Hz. Ömer,Mecnûn, Leylâ,Ferhâd,Hüsrev,Mansûr,İbrâhim Edhem,Bâyezîd,Fakî :

Âşıkın bahadır oluşu,göz kırpmadan cânını fedâ etmesindendir.Bahadırın,vücûduna çelik zırh giymesine karşılık âşık da himmet elbisesi giymiştir:

Zihi bahadur cân terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni
(353/2)

Zincire vurulan mahkum,esaretten kurtulamaz.Bu gerçekten hareketle aşkın zincire benzetildiği bir kaç beyitte(Bkz. Aşk) Âşık da aşk zincirine bağlanmış "esîr" gibi düşünülür:

Gördüm diyen degül gören bildüm diyen degül bilen
Bilen ol durur gösteren ʿışka esîr olan benem
(177/6)

Yunus Emre,aşıkı, çeşitli teşbih yönleriyle ve bilinen kıssalarıyla,Eyyûb'a İsâ'ya,Musa'ya,Yusuf'a ve Cercis'e benzetir.Bu meyanda âsık, Eyyup Peygamber gibi hasta gönüllüdür, derdine derman istemektedir.(228/1)İsanın Meryem'e (vasıtasızbabasız) varışı gibi Allah'a ulaşmak arzusundadır.(173/4)Aynı zamanda o,İsa gibi dünyayı bırakıp mücerred olmak ister. (353/4)Âşık,münacat ehli oluşuyla da Musa Peygamber'e benzetilmektedir.Cercis Peygamber gibi aşk ile dirilir.Bütün bunlara ilaveten,aşıkın türlü vecihlerle Kur'an'da zikredilen her peygamber'den bir nişanı vardır:(Bkz. Peygamberler)

Aşıkın Hz. Ömer'e benzetilmesi,sülûk makamlarıyla(devriyya-i arşiyye) ile alakalı olup doğrudan bir teşbih söz konusu değildir:

ʿÖmer-i Hattâb'ıla çok ʿadl ü dâd işledüm
(185/8)

Şark âleminde aşk ıztırabıyla şöhret bulan hikaye kahramanı Mecnûn,Leylâ'nın derdiyle yanıp yakılmış,dillere destan olmuştur.Mecnun,bir aşk kahramanı olarak âşıkların gerçek timsalidir.

Eydür Yunus kim hakîkat ben Mecnûn oldum ʿakıbet
N'ola disen Mecnûn-sıfat hoş tutunuz Mecnûn'umı
(409/6)

Âşık-Mecnûn münasebetinde Yunus,Mecnûn kelimesiyle çoğu zaman Leylâ ve Mecnûn adlı kahramanları telmih etmekle beraber,birkaç beyitte tevriye ile hem bu kahramanları hem de Mecnûn kelimesinin hakikî manâsı olan deliliği kasdeder:

Gurbet ilinde yürürem dostı düşümde görürem
Uyanup Mecnûn oluram gel gör beni ʿışk neyledi
(404/5)

Âşıkın gayesi,Leylâya kavuşmaktır;Leylâ,hakikî sevgilidir.Leylâ,aynı zamanda "geceyle ilgili,geceye mensup"(zulmette olan) demektir.Âşık,leylâ ile,ezeldeki aslını-gizli halini- kasdederek,"Mecnûn-ı ser-gerdân yokken leylâ idüm" der.

Bunda dimeden Mecnûn Leylâ adını mevzûn
Ne Leylâ idüm anda ne Mecnûn-ı ser-gerdân
(260/5)

Âşıkın Mecnûn'a benzetildiği beyitlerde,Mecnûn'a ait her sıfat,aynı zamanda âşıkta da vardır.Bu konuda Yunus; "aşka Mec-

nûn olmak(371/6),Mecnun gibi avâre olmak"(71/11),Mecnûn olup yürümek(291/5) şeklinde deyimler de zikreder.

Ferhad,Müslüman şarkın tıpkı Mecnun gibi en iyi bildiği aşk hikayelerinden birinin kahramanıdır.Sevgilisi Şîrîn'e kavuşmak için dağları delip su getirmek isteyen Ferhad,aşkın zorluklarına katlanan fedâkâr âşıka örnektir:

Ne göründi şu Ferhâd'un gözine
Ḳayalar kesüben dosta yol eyler

(95/5)

Cânum ʿışḳuñ külüngüne Ferhâd olup dutdum başım
Dâim taşları keserem Şîrîn'üm hiç ṣolmaz benüm

(226/4)

Âşıkı temsil eden bir başka aşk kahramanı da,Hüsrev'dir.Hüsrev,Nuşirevan'ın torunu olup ,Sasaniyan hükümdarlarındandır. Ermen Melikesi Şîrîn'e aşkı ile tanınmıştır.Şîrîn'e kavuştuğu sırada hançerlenerek öldürüldüğü için fedakâr âşıkların timsâli olmuştur:

Ferhâd bu ʿışḳ yolında basın külünge ṭutdı
Hüsrev Şîrîn derdinden dosta virdi cânını

(398/8)

Tasavvuf tarihinde "aşk şehidi" sıfatıyla anılan Hallâc-ı Mansur da (bkz. Mansur)İlâhî aşıklar için bir model olmaktadır. Mansûr,fenafillah olmuş bir âşıktır:

Mansûr var oldum bugün berdâr iden gelsün berü
İnni Ene'l-Ḥaḳ oḳudum inkâr iden gelsün berü

(287/1)

Aşk ile tac ve tahtlar terkeden İbrahim Edhem de (bkz.) âşıkları temsil etmektedir.Her âşık terk ehli oluşuyla ,aşk meclisinin bir Edhem'idir:

Ol meclisün ʿâşıkları İbrahim Edhem'dür biri
Belh şehri gibi bin ola her guşede virânesi

(406/4)

Bir başka beyitte da,âşık,"vahdet" sırrını bilen Bâyezîd-ı Bestamî 'ye benzetilmektedir.(178/4)

Nihayet âşıkın bir beyitte "fâkî" sıfatıyla sıfatlandığını görüyoruz:

ʿAşıklarun ʿArş yüzinden maʿşûḳ gitmez gözünden
Dâimâ okur sözinden zirâ kim ol durur fakî

(410/3)

20. Zâhid(Kolmaş):

Zâhid,esasen zühd ve takva sahibi olmakla beraber zamanla "zahir-perest" dindarlar vasfında kullanılmaya başlanmıştır.Zâhid tipi,ârif tipiyle tam bir tezat içindedir.Zahid,Yunus Emre'ye göre" ilmi olan fakat âmeli olmayan(248/9)yola üşenen,erenleri sevmeyen ve herkesi hakir gören(80/1),kalleş (92/3),sözünün manâsından habersiz (80/3) bir kişiliğe sahiptir.Arzusu Cennet'tir.(52/6)

Zâhidüñ zühdi ile Cennet makâmı olur

(150/4)

Zahidler dünyâya aldanmışlar,ezelde verdikleri ikrârı yerine getirmemişlerdir.(394/8)Yunus,zahidler için "şeriat oğlanları" şeklinde bir terkip de kullanmaktadır.Şeriat oğlanları,âşıklara yol tarîf edemezler:

Şerîat oğlanları niçe yol eyde bana
Hakîkat deryâsında bahrî oldum yüzerem

(171/7)

Zâhidlerin yol azıkları(tevhid,ibadet) yoktur.(62/1)Onlar,erenler meclisine de düşmandırlar.(58/7)Beyitlerde zahidler,murdar dünyaya düşkünlükleriyle "it"e(391/3)âriflere saldırmalarıyla "yaban canavarı"na(80/3),dedi-koduları ve dünya denen suflî âleme verdikleri önem ile kargaya(352/4,365/3)çaylağa ve baykuşa(167/3),kerkese(335/7),dürraca(342/6)çokal cevşene(50/3),erenleri bir sinek kadar küçük gören kartala(407/5),yağmacı bir Tatar'a(248/4),sığ ve basit,topuğa bile çıkmayan çaya (80/1),serçe kadar küçük gördüğü erenin kanadını bile taşıyamayan kanlu(araba)ya(407/4) vs.benzetilirler.Âşıkın bülbül, zâhidin kargaya benzetildiği bir misâl şöyledir:

Kargayıla bülbüli bir kafese koysalar
Birbiri sohbetinden dâim melûl degil mi

(352/3)

21. Müftî:

Müftî,fıkha dair meselelerin şer'î hükümlerini açıklayan kişidir.Yunus bu tipi,bir zâhid tipi olarak ele alıp işler.

Müftî,dervişlik beratını okuyamaz.İlahî sırrı kavrayamaz. Bir beyitte,Yunus,zamane müftîlerinden şikayet eder:

Bu dervişlik berâtın okumadı müftîler
Kim ne biliser bunı bir acâyib varakdur
(84/6)

Kim ki bir dem sohbet ola müftî müderris mat ola
Bir İlâhî devlet ola andan içen oldı bâkî
(366/3)

22. ʿÂlim:

Yunus'a göre âlim, zahirî bilgi sahibi kişidir.Hakikî âlim,ilmine layık amel eden kişidir.(357/3)Âşıkların kitabını (yani aşkı) değme âlim okuyamaz:

Değme ʿâlimler okımaz bu ʿâşıklar kitâbını
Zirâ ki ol yazmış anı ezel ebed oldur bakî
(410/2)

Âlimlerin bilgisi aklîdir.(233/10)Bu bilgi medresede tahsîl edilir:

ʿÂlimler müderrisler medresede buldılar
Ben harâbât içinde buldumısa ne oldı
(393/4)

Yunus,çağının âlimlerinden şikayetçidir:

ʿÂlımler okuyup tutmaz halkı görüben gözetmez
Gönüllerde safa bitmez saladur kudse gidelüm
(218/4)

23. Danişmend(Danışman):

Bilgin,medrese mezunu kişi anlamında farsça bir taʿbîr olan danışmend(527)divanda,zahirî ilimlerle mümeyyiz ve fakat tahkîk ehli olmayan menfi bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır;bilgisi ledünnî olmayıp kitabî olduğundan Yunus şöyle bir tarizde bulunur:

Dostdur bizi okıyan üstümüze şakıyan
Şimd'üç buçuk okıyan derin danışmân olur
(58/2)

Yunus Emre,yaşadığı çağda,dervişlerle danışmanların biribirleriyle,bilgi ve anlayış yönüyle farklı fikirler taşıdıklarını

(527) M.Zeki Pakalın,a.g.e.,C.I,s.393

ve çatıştıklarını anlatırken şöyle der:

Danışmanuñ câhili oñamaz dervişleri
Dervişile danışman yavlak erişgen olur
(58/3)

Danışman oldı geldi okıduğında buldı
Ehl-i derd dervişlere cânı karışgan olur
(58/5)

Danışman,bir beyitte de,âşıkın ölüm haberini duyunca sevinen bir tip olmaktadır:

Oğlan gider danışmana şaladur dosta düşmâna
Şol dört tekbîr namâzıla vaktim tamam kılam birgün
(241/3)

Bu beyitte,oğlan,'âşıkın ölümünü danışmana haber vermeye giden bir talebe gibi düşünülmektedir.(528)Bir başka beyitte de danişmend(âlim)lerin bâtınî Işıklarla(bkz.) anlaşamadıkları vurgulanır.Danişmend,Işık'ı şeriatsiz olmakla suçlar:

Işık ile danişmend su'i işler her zamân
Danişmend Işık'a eydür bî-şerîat degül mi
(352/6)

Danişmend okuyan,fakat okuduğunu uygulamayan kişidir:

Danişmend okur dutmaz derviş yolın gözetmez
Bu halk ögüt işitmez ne sarp zaman olısar
(60/2)

İki ayrı beyitte de,er yoluna giren-tasavvufa intisap eden-danişmendlerin Hakk'ı bulacakları belirtilir.(27/7,410/4)

24.Işık:

Kaynaklara göre Işıklar,ehl-i sünnet inancına uymayan,şiî ve bâtınî temayülleri olan bir gruptur.Danişmend(âlim)lere göre Işıklar "bî-şerîat"tırlar:

Işık ile danışman su'i işler her zamân
Danışman Işık'a eydür bî-şerîat degül mi
(352/6)

Yunus'un yukarıda iktibas ettiğimiz bu beytinden de anlaşılacağı üzere,"Işık" taifesi,devrin en belirgin "gayr-ı sünnî

(528) Beytin tahlili için bkz.Orhan Şaik Gökyay,Yunus Emre'yi ve Halk Şairlerini Anlamak Tarih ve Toplum,s.40,İst.1987,s.202

taifesidir.Şu da var ki,Işık ile Danişmendin "sui işlediği" belirtilen beyitte Yunus,her iki grubun davranışlarını tasvip etmemektedir.(529)

25. Ayyâr:

Ayyâr,arapça bir sözdür;gözü pek,yılmaz,atılgan ve yan kesici anlamlarındadır.Abbasî'ler çağında Bağdad'ta askerin fedaî bölüğüne Ayyar denilirdi.Fütüvvet erbabının seyfî koluna da Ayyâr dendiği halde,sonraları,isyan çıkaran,yakıp yıkan kişiler bu ad ile anılmaya başlanmıştır.

Yunus,Ayyârlardan menfî bir tip olarak bahseder.Ayyar,hususiyetle fasid taatlar işleyen âşıkın gönlü için bir benzetme unsuru olur.Ayyârlar aşağıdaki beyitte belirtildiği gibi "Bagdad"ta mekan tutmuşlardır:

Zâhirüm eyü adda gönlüm fâsid ta'atda
Buluhmaya Bagdad'da bencileyin bir 'Ayyâr
(41/3)

Ayyarlar,döneklikleri,acımasızlıkları ve diğer özellikleriyle "dünya" için bir benzetme unsuru olur.Ayyarların kapıdan sürülüp çıkarılması,dünya sevgisinin kalbten çıkarılması için zikredilen bir motiftir:

Dünyâ bir ʿavretdür karı yolda koyar niçeleri
Sürün gitsün ol ʿAyyâr'ı anı sevmek ʿardur bize
(333/5)

---

(529) Bu konuda bkz. Abdülbakî Gölpınarlı,Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,s.166;Fuat Köprülü,TEİM,s.113, aynı yazar,Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, Abdal Maddesi, s.I,İst.1935,s.31-34; Yukarıda iktibas ettiğimiz beyit,daha öncece neşredilen Yunus Emre Divanları'nda şöyle okuna gelmiştir:

Işık ile Danışman savaşırlar her zaman
Danışman aydur şer'ân sözü ma'lûl degil mi

Burada,danışman Işık'ın sözünü şer'ân hatalı bulur.Dolayısıyla Işık,hakikat ehli gibi değerlendirilebilir.Bize göre bu beyit,yukarıda iktibas ettiğimiz şekilde olmalıdır.(Bir değerlendirme için Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı,a.g.e,s.167)

Bir beyitte de,Ayyar'ın şekilci,gösterişçi ve riyakâr bir kişi için benzetme unsuru olduğunu görüyoruz:

Taşumda ʿibādetüm sohbetüm hoş tâʿatüm
İç bâzâra gelicek bin yıllık Ayyâr itmez

(/)

26. Hacı:

Hacı,hac farizasını yerine getiren kişidir.Yunus,hakikî haccın,"gönüle girmek"(Haccü'l-Ekber) olduğuna inanır.(bkz. Hac)Hacılar,gönüle giremezlerse,kabukta kalırlar.Şairimize göre bu tip,"zahidâne" özellikler göstermektedir.Gerçekten Hac yapan insanlar,miskînlerdir:

Yakındur işimün ucı azupdur müftî vü hâcı
Göreyin diyen Mi'râc'ı miskînligin dutsın dimiş

(122/2)

27.'Âkil:

Akil kişi tevhid sırrını bilir.(53/4)Mülke suret bezemez. (74/7)Ömrünü gaflet ile geçirmez;ârîftir.(115/3)Ma'nâyı bi-(106/7)

28. Gâfil:

Gafil,aslından habersiz olan kişidir.Tevhid sırrını da bilmez.Nefsine kul olmuştur.(298/4)Ömrünü hebâ eder.(336/2)Dünyaya aldanmıştır:

Bu şarun hayâlleri dürlü dürlü hâlleri
Aldamış gâfilleri câzu ʿAyyâr'a benzer

(69/5)

İnsan,onsekiz bin âlemin muradı ve hedefidir.Böyle olmakla birlikte,çoğu kişi bundan gafildir.(411/3)Hakk'ın didarını burada göremeyen yarın sergerdan olarak gezecektir.(401/6)Bu durum insan için acı bir sondur;o nereden gelip nereye gittiğini bilmek,gafletten kurtulmak zorundadır:

Kandayıdun kandan geldün dîvâne
Aç gözüni bu gafletden uyane

(346/1)

gaflet ehli nefs-i emmaradedir.(235/1)Allah'ın sırlarına,arifîlerin hikmetine şekva pamuğu ile kulak tıkarlar.(235/2)Yunus'a göre,gafiller,bir mürşide gönül vermeyen kişilerdir:

Hep gafletile gāfil gafleti n'ider 'âkil
Biñ söyleseñ key câhil irfân yolına girmez
(115/3)

Kâfile geçdi sen gafletde bulundun
Sakın sermayesini virme ziyane
(346/2)

Gafil,cansız bir surettir.(144/2)Sözden anlamayan bir dağ hayvanıdır:

İş bu sözüm añlamayan eydem saña neye benzer
Hayvân durur anuñ gibi tağda yürür süri süri
(408/6)

29. Müderris:

Müderris,medrese hocasıdır.Bu tip,ilmi var,âmeli yok bir tiptir.Dört kitabı şerhetse de aşk sırrına vakıf olamaz.(371/2)Ledünnî sohbette,âşıklara mat olur.(366/3) Söz konusu kavramla ilgili bir örnek şöyledir:

Medreseler müderrisi okumadılar bu dersi
Şöyle kaldılar ʿâciz bilmediler ne bab durur
(47/4)

30. Câhil:

Cahil,kalu belâ sırrından habersizdir.İnkarcıdır.(397/8) Aklına şakirdir.(335/9)Manâdan anlamaz,öleceğini sanmaz.(80/5)Dertsiz,gamsızdır.Gününü gün etmeğe çalışır.(46/5)İlmine layık âmeli yoktur.(357/3)Kendi yolunu aramaz.(386/3)Gönlünde gevher yoktur.Hak'tan nasibsizdir.İnansa câhilliği gidecektir fakat inanmaz.(157/8)Yunus,kendisine hitaben cahillerden olmamayı diler:

Yunus olma cahillerden ırak olma ehillerden
(157/8)

Arif,cahile bin kerre söylese manâda miskâl olmaz:

Eger güher isteriseñ hıdmet ile ʿâriflere
Câhile bin söylerisen ma'nâda miskâl olmaya
(5/6)

Cahil,ârifin sözünü kızıl pul eyler(değerini bilmez.):

Bî-çâre Yunus'uñ altın sözini
Câhile söylemen kızıl pul eyler
(95/13)

Câhilin gönlü elli sene suda ıslatılmış bir taştan daha katıdır.Cahil,dünyevî şeylere değer veren bir tip olmakla "baykuş"a;hakikati görememekle "köstebek"e;gayretsiz olmak- ve bir şey üretememekle -ve belki de murdar olmakla- sinek ve pervaneye benzetilmektedir:

Görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervânenün yuvasında bal olmaya
(5/5)

Yoz yapalak devlengece emek yime irte gice
Anun işi göz sepekdür salup ördek alur degül
(157/5)

31, Müddeî:

Müddeî bir zâhid tipi olarak karşımıza çıkar:

Müddeî bizi görmez gözine girersevüz
Gerekse yüz kez varsun Ka'be'ye ulu hacca
(342/4)

I. AHLAKÎ UNSURLAR:

Yunus'un tasavvufî anlayışı ahlakî unsurların tahliliyle dahaiyi anlaşılacaktır.Zira tasavvuf güzel ahlaktan ibarettir.Yunus'a göre de mutasavvıf ahlakı tamamlayan,Muhammedî hulk ile muttasıf bir kişidir.Şairimiz iyi huyları över; güzel davranışlar sergilemeyi tavsiye eder:

Şirîn huylar eylegil tatlu sözler söyleğil
(57/9)

Din ve imanın bünyadı doğruluk ve gerçekliktir.Bunlar olmadan dim tamam olmaz:

Din ü imân bünyâdı toğrulukla gerçeklik
Ol tamâm olmayıcak neyile din çatarsın
(248/2)

İnsana vacip olan "hoş hulk ile 'amel"dir.(158/1)Hakk'a iyilik yaraşır.İnsan,iyiliklerle yüceliklere ulaşır:(300/3)Eğriler Hakk'a yaramaz.Eğriler eğrilerle doğrular da doğrularla değerlendirilir:

Eğriler eğri ile toğrular toğru ile
Yalan yalanı sever gammâzlar gammâz ile
(335/14)

Doğru yola giden,mürşid eteğini tutan kişi,bir de hayır ehli

olursa,birine karşı bin (sevap) alır.(166/5)Doğrularda benlik yoktur.Böyle bir kişi iki cihana yarayışlı olur.Dostluk edebi,yokluk babından(dünyadan) geçmekle gerçekleşir.(83/5) Dosta giden kişinin çaresi "doğruluk"tur:

İnce sırat köprüsi geñez imiş bu yolda
Dosta giden kişinüñ toğrılıkdur çâresi

(375/7)

İyilik yapan kişi,öldükten sonra iyi adla anılır:

Yavuzlık eylemegil laʿnet işitmeyesin
Senden soñra söylene key eyligün varısa

(300/2)

Fakir fukarayı doyuran,giydiren (148/8)öğüt dinleyen(41/7) kibrini terkeden kişinin ahlakı güzeldir.Kötü huy su ile temizlenmez;Hakk'ın inayeti olmasa insan bu huylardan kurtulamaz:

Yunus Emre,beyitlerinde bazı güzel haslatlerden de bahseder.Aşağıda, bir kaç örnek verilmiştir:

Cömertlik:

Kazandugını viriben yokşulları hoş görüben
Hak Hazretine varuban oddan o kurtulmak gerek

(137/7)

Tevazuu:

Yunus Emre kendözün toprağa urgıl yüzün
Maʿşûkaya yaraşur bir miskînliğin vardur

(51/7)

Eyidüñ Yûnus'a tursun yüzini toprağa sürsin
Ögüdin kendüye virsün okudugın dutsun dimiş

(122/9)

Yûnus Emre'm aç gözün toprak eylegil yüzün
Sañа dahı diyeler cigeri biryân kanı

(396/66)

Toprak eyle yüzüni miskînlere iy Yûnus
Cümlesinden ziyâde erüñ ikrârı gerek

(/)

Dünyâdan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarı kül kata güneşde kurutmak gerek

(140/4)

Miskîn Yûnus erenlere tekebbür olma toprak ol
Toprakdan biter küllisi gülistânı toprak bana
(10/5)

Fazl:

Dilerem fazlundan ayurmayasun
Hocâm senden özge sevmezem ayruk
(129/9)

Söz söyleme adabı:

Bu hususta "söz" redifli müstakil bir şiir vardır.Söz, söylemesini bilenin yüzünü ağartır:

Keleci bilen kişinün yüzini ag ide bir söz
Sözi bişirüp diyenüñ işini sag ide bir söz

Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola agulu aşı balıla yağ ide bir söz

Kelecilerün bişürgil yaramazunı şeşürgil
Sözüñ usıla düşürgil dimegil çag ide bir söz
.....
Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihân cehennemini sekiz uşmag ide bir söz
(102/1-5)

Benlik davasından geçip,sözün hasını söylemek gerekir.(142/2) Söylenen sözün işitildiği gibi söylenmesi;içine bir kaç ilave söz katılmaması gerekir.(159/6)Canında cevher olana bir söz yeter:

Çok söz hayvân yükidür az söz erün görkidür
Bilene bir söz yiter cânda gevher varısa
(300/9)

Aşağıdaki örnek beyitlerde ise,gayr-ı ahlakî unsurlar ele alınmakta ve güzel hasletler tavsiye edilmektedir:

Kibir(Sâlûsluk):

Söylerem ma'rifeti sâlûslanuram katı
Miskînliğe dönmeğe gönlümden kibir gitmez
(127/3)

Egriligin koyasın doğru yola gelesin
Kibr ü kini çıkargıl erden nasîb alasın
(250/1)

Sen Hakk'a âşıkısañ Hak saña kapu açar
Ko seni begenmegil varlıgun evini yık
(131/6)

Gerçek saña 'âşıkısam 'arlanmaklık nemdür benüm
Şükrâne cânumı virem ger melâmet tonın geyem
(209/5)

Eger kine dutarısan gitdi senden imân dahı
Billâhi ol Tañrı hak'ı yokdur bu sözüñ yalanı
(412/12)

Dilerisen bu dünyâ şerrinden olasın emin
Terk eyle bu kibr evini hırkaya gir derviş yüri
(403/4)

Cimrilik, Buhl, Hased:

Bir niçe kişilerün gaflet sözin bağlamış
Hak yoluna dirisen bir yufkaya kıyamaz
(105/2)

Añа durur buhl u hased key mübâriz durur gayet
Kökini kaz yabana at fârig otur iy gam-güzâr
(83/4)

Yalancılık:

Ârif cân virür duymaz yalancı mala kıymaz
Yalanıla gerçeği berâber tutmayalar
(57/6)

Yalancılık eylemegil 'ışka yalandur dimegil
Bunda yalan söyleyenün anda yiri zindân olur
(65/4)

İy Yûnus Hakk'ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen toğrı yol bulmış degül
(167/5)

Gammâzlık:

Bir kişinüñ yatlu sözin varuban kimseye dime
Biz uludan işitmişüz hınzırdan girüdür gammâz
(109/5)

İy dostını düşman dutan gaybet yalan söz söyleme
Bunda gammâzlık eyleyen anda yiri tar olısar
(63/2)

Kıyl u kâl:

Terk eyle kıyl u kâli dosta virgil mecâli
Yoklıkdadur visâli kamudan güzer gerek
(135/11)

Tûl-ı emel,Uzun endişe:

Giceyi iresini kimse bilmez
Tûl-ı emel başın uzatmışam ben
(258/6)

Dost sevgüsin gönülde cânıla berkitmeyen
Tul-ı emel defterin dürmeyen âşık mıdur
(36/3)

Bunca uzun endişeler yoldaşımızıdı bizüm
Dost fikretinden artuğı bilün ki küllî kıyl u kâl
(155/4)

Riyâ:

Zevk ü riyâ didükleri boynunı urmayınca ben
Şâh-ı Kerim'e sıdkıla kanda bulısaram
(155/6)

Riyâ çökük yirde durur key şakın oda buyurur
İhlâs gelüp cümlesin yur Yûnus yolı yavlak
(83/7)

Yûnus miskîn mestânesin sen seni gör ko bunlar
Dünyâda riyâlu dirlik kişiye eyü ud degül
(154/6)

Tama',Hırs,Hevâ:

Hiç bir kişi bilmez bizi biz ne işün içindeyüz
Ne hırşumuz baydur bizüm ne nefsümüz içindeyüz
(114/1)

Çün kibrün boynunı ezdün hırs evini bile bozdun
Dükkânı areste düzdün alan alsun ma'denimiş
(121/8)

Eger tama' kılurısan gördügüne kalurısan
Nefsün gümrâh kılurısan nazar dahı oldı fânî
(412/8)

ʿIşk daʿvîsin kılan kişi hiç anmaya hırs u hevâ
ʿIşk evine girenlere ayruk ne meyl ü ne vefâ
(2/1)

Bir söz diyeyin sañā dinle cânun varısa
Hiç tamaʿ eylemegil ʿaḳluñ sañā yarısa
(300/1)

Zinâ:

Hûrîlerle bile yatan uçmak ḳokusına batan
Anda bülbül olup öten bunda zinâ ḳılmayandur
(99/6)

Buġz, Adâvet:

Kendözümi görürüm sallanubaḥ yürürüm
Buġz u kibr ü ʿadāvet gönlümi almış benüm
(225/2)

ʿAyıp gözetmek:

Eyâ gâfil aç gözüni gönlün yavlak uzatmagıl
Bakgıl kendü dirligüne kimse ʿaybın gözetmegil
(159/1)

Fesâdlık:

Önümce kuyı ḳazanı Ḥaḳ taḥtın aġdursın anı
Ardumca taşlar atana güller nisār olsun añā
(13/3)

Kendüye yaramazı biregüye sanan ol
Adı müsülmân anuñ kendü beñzer keşişe
(293/3)

İşün gücün fesadıla yakdı beni ḥırs odıla
İltsen yarı bir uġurdan yanar oda atsañ gönül
(161/2)

Sâlikler ḳalmadı gitdi bu cihânı fesâd tutdı
Bu cihânun işi bitdi saladur ḳudse gidelüm
(218/2)

ʿİzzet:

Kes gider ʿizzet başını terk eylesün fuzûllıġı
Kesmez iseñ başın anuñ ʿışḳıla dirligün muhâl
(155/3)

Her kim ʿizzetden geçmedi ʿâşıklık bühtândur ana
Hergiz girdügi yok durur ʿışkıla ʿizzet bir eve
(2/3)

Dünya vü ʿizzet ʿışkıla bunlar sâz-kâr olmadı
Vallâh nükte benüm degül ʿışk hâzırdur görmez revâ
(2/6)

Harâm:

Komadugun nesneyi şunuban götürmegil
Komadugun götürmegil düşüre yatlu işe
(293/4)

Kesgil harâmdan elün kesgil gaybetden dilün
ʿAzrâil el irmedin bu dükkânı dir gider
(34/4)

Gümrâh olmak:

ʿIşkıla biliş cânlara ezel eberi olmayısar
Gümrâh olup bu cihânda kimse bakî kalmayısar
(24/1)

Gönül yıkmak:

Ak sakallı pîr koca bilmez ki hâli niçe
Emek yimesün haçca bir gönül yıkarısa
(299/3)

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalap bakdı
İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa
(299/5)

SONUÇ

SONUÇ

Büyük Türk-İslâm mutasavvıfı Yunus Emre'nin Divanı'nı dinî ve tasavvufî yönlerden tahlil ve tetkik etmiş bulunuyoruz. Böyle bir çalışma, herşeyden evvel, özel olarak Kur'ân-ı Kerim'deki, genel olarak doğuş devrinde geliştirilen dinî ve tasavvufî terminolojinin Türkçe'ye geçişini ve Türkçe'de kazandığı manâ hüviyetini tesbit etmek yönüyle yapılması zarurî olan bir çalışmadır. Mukayeseli terminoloji çalışmasının Yunus Emre divanı üzerinde yapılması -Yunus'un ilk mutasavvıflardan olması sebebiyle- bir kat daha önem arzeder. Esasen elinizdeki bu etüd, Yunus'un sağlam bir divan metni olmadığı için gecikmiş bir araştırmadır. Biz böyle bir araştırmayı gerçekleştirebilmek için herşeyden önce Yunus Emre Divanı'nın en eski yazmalarından hareketle yeni ve karşılaştırmalı bir Divân metni kurmaya çalıştık. İtiraf edelim ki, sadece bu kritik, yoğun bir şekilde çalıştığımız halde çok uzun bir zamanımızı almıştır. Tahlilî çalışmamız, bu yorucu divan metni üzerine inşâ olunmuştur. Bize göre yeniden hazırladığımız bu metin, bilhassa okuma yönüyle en doğrusudur.

Tahlilî çalışmalar, mukayeseli edebiyat araştırmalarındandır. Çalışmamızın "Yunus Emre Divanı'nda Din ve Tasavvuf" başlığı altında incelediğimiz III. Ana bölümünde, şâirimizin konumuzla ilgili zikrettiği bütün mefhûmlar teker teker fişlenmiş, sonra her mefhum kendi arasında karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde ele alınan fiş sayısı sekiz bin kadardır. Mefhumların tahlili yapılırken Yunus'un fikir, his ve hayâlleri realist bir gözle bakıldığı gibi, mecazî ve metaforik mefhumlar dağerlendirilirken de, objektif olmaya gayret edilmiştir. Bu arada, Yunus'a has olan veya orijinal bulunan hususlara, yeri geldikçe, dikkat çekilmiştir.

Bize göre, gerçek bir edebiyat tarihi, edebî eserin tarihidir. İyi bir edebiyat tarihi yazmanın ilk kademesi, klasik eserlerin tahlil ve tenkitlerinin yapılmasıdır. Tahlili yapılmayan bir eser, edebiyat tarihine malzeme olamaz. Bizim bu çalışmamız, yukarıda zikrettiğimiz görüşten hareketle ele alınmıştır. Böylece, hem divan, hem halk edebiyatımızın kurucularından olan Yunus, bize hakiki yüzünü gösterecektir. Nitekim yaptığı-

mız bu çalışma ile Yunus'un fikrî ve estetik yönünü daha net bir şekilde ortaya koyduğumuza inanıyoruz.

Etüdümüzün birinci cildindeki muhteva daha ziyade, tasavvufî mefhumların ve buna bağlı olarak teşbih ve mecaz kadrosunun tesbiti noktasında toplanmaktadır. Bu cildin girişinde, Yunus'un fikir ve estetiğini tamamlayacağı inancıyla, hayatı ve eserlerinin muhtasaran bir kritiği de yapılmıştır. Böylece birinci cilt üç ana bölümden meydana gelmistir :

I. Yunus Emre'nin Hayatı;

II. Yunus Emre'nin Eserleri ve Eserlerinin Hususiyetleri;

III. Yunus Emre'nin Dinî ve Tasavvufî Anlayışı;

Yukarıdaki birinci ve ikinci sırayı işgal eden konular, esasen çalışmamızda, orijinal sonuçlar almak gayesiyle değil, tamamlayıcı konular olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, Yunus'un hayatı ve eserleri mevzuunda, günümüze kadar yapılan çalışmalar gözden geçirilerek yeni bir terkibe gidilmiştir. Bu bölümlerde, günümüze kadar yapılan kitap veya makale çapındaki bin beş yüze yakın konuyla ilgili araştırma taranmış, fişlenmiş ve orijinal her bilgi değerlendirilmiştir. Hatta tesbit ettiğimiz bibliyografya bir eser hacmine ulaştığı için tarafımızdan yayımlanmıştır. (Bkz. Mustafa Tatçı, Yunus Emre Bibliyografyası, Ank. 1988, 104 s.) Yunus hakkında bu kadar fazla bibliyografya olmakla birlikte, O'nun hayatında pek çok nokta halâ karanlıktır. Yunus Emre'nin hayatını incelediğimiz bölümdeki orijinal konulardan birisi, şairimizle Hacı Bektaş-ı Veli ve Ahmed Yesevî'nin fikrî karakterlerinin benzerliği olmuştur. Bu konu daha geniş bir şekilde "tasavvufî konuların tahlil edildiği bölümde (Bkz. Dört Kapı-Kırk Makam) ele alınmıştır. Birinci bölümdeki orijinal konulardan bir diğeri de, Bursalı Âşık Yunus'la ilgili ilk defa iktibas ettiğimiz bilgilerdir.

Bu çalışmamızda, bizi asıl ilgilendiren husus, Yunus'un dinî ve tasavvufî telakkisini ve bu telakki ile beraber ortaya çıkan estetik formu tesbit etmek olmuştur. Şunu da işaret edelim ki, Yunus Emre'nin fikrî dünyasını bir bütün olarak ortaya koymak için ahlakî ve didaktik bir mesnevî olan "Risâletü'n-Nushiyye"yi de ele almak, tahlil etmek icap ederdi. Fakat bu eser, kendi içinde bir bütün ve vak'aya dayalı olduğundan

müstakil olarak değerlendirilmesi gerekir.Ayrıca,risale,incelediğimiz yazmalara göre,fevkalade tahriş olmuş,câhil müstensihlerce karıştırılmıştır.Bu mesnevînin titiz bir çalışma ile karşılaştırmalı olarak yeniden neşri gerekmektedir. Biz bu sebeplerle tahlilimizde,Risale'den atıflarda bulunmadık.Bu eserin tenkitli bir neşrini ve tahlilini ileride yapmak istiyoruz.

Yunus Emre Divanı üzerinde yaptığımız tahlil "Din" ve "Tasavvuf" başlıklarını taşıyan iki ana bölüm ve bunlara ait alt bölümlerden meydana gelmiştir.Din başlığı altında incelediğimiz konular şunlardır:

İtikat
İbâdet
Âyet ve Hadîsler
Diğer İtikadî Unsurlar
Dinî Şahsiyetler
Dinlerle İlgili Mefhumlar

Tasavvuf başlığı altında incelediğimiz konular da şunlardır:

Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd
Bezm-i Ezel
Âlem-i Mânâ
Teferrüc
Devir
Yaratılış
Tasavvufî Mertebeler
Tarikat ve İlgili Mefhûmlar
Bazı Mutasavvıflar
Tipler
Ahlakî Unsurlar

Bu ana konuları ve konulara bağlı alt başlıkları incelerken izlediğimiz metod ve üslup -metin tetkik edildiğinde anlaşılacağı gibi- incelenen mefhumun evvela şer'î,sonra hakikî(ledünnî) hususiyetini tesbit etmek şeklinde olmuştur.Ayrıca o mefhumla ilgili teşbih ve mecazlar çözümlendiği gibi,deyimler de,çıkarılmıştır.Bu arada,yorumlanması gereken bazı ifade kalıplarının ,kısa da olsa,yorumu verilmeye çalışılmıştır. (Mesela,ağlamak yerine "aşk suyu dökmek" dendiğini görüyoruz, bunları çözümlemeye çalıştık.)

Tahlilimiz neticesinde ortaya çıkan "Yunus'un fikir dünyası"nı şöyle hülasa edebiliriz:

Büyük mutasavvıfın fikrî dünyası "Kelime-i tevhid" inancına dayanır.O,Allah'ın birliğine inanan,Muhammedî bir tarikat izleyen,vahdet-i vücûdçu bir Türk-İslam mutasavvıfıdır. Seyr ü sülûkta"nefsi tasfiye"usûlünü benimseyen ve Ahmed Yesevî,Hacı Bektaş-ı Velî gibi "Dört Kapı-Kırk Makam"erkânıyla yetişen bir velîdir.Eserinde zikredilen bütün mefhumlar,bu usûl ve erkana göre şekil almaktadır.Şu halde Yunus;

Temiz bir şeriat ehlidir;

Vahdet-i vücûdu yaşayan bir âriftir.

Yunus'un dünya görüşü de,bu özellikleriyle çerçevelidir.O'nun tahsili "ledünnî"dir.Bu husus bir beytinde "İlm-i ledündür üstadum bu hikmeti duyan benem" mısraıyla teyit edilir.Yunus,itikad ve ibadetle ilgili mes'elelerde hem zahirî hem bâtınî yorumlar getirir.Böylece veli,"ümmet-i vasat" terkibiyle ifade edilen bir müslüman tipi olarak karşımıza çıkar.Ancak,aşkın verdiği hal ve cezbe ile O,bazan sadece "batınî" görüşlere yükselebilmektedir.Fakat bu hali de geçicidir.Farka dönünce ,bâtınî sırları neşretmekten vaz geçer.

"Bana namâz kılmaz diyen ben kılarum namâzımı"

diyecek kadar şerîatine bağlıdır.O'na göre,"ledün yolu" varlık muammasını çözmek için takip edilmesi zarurî olan bir yoldur. Yunus'un Allah fikri,Esmaül-Hüsnâ'ya merbût olup vücûd birliğine inanan mutasavvıflarla aynıdır.Allah "mutlak varlık,mutlak güzel,mutlak fâildir.İnsan-ı kamil,Tanrı'nın tam mazharıdır.Âdem mefhumundan anlaşılması gereken de insan-ı kâmildir.Beyitlerde, meleklerle -bilhassa dört büyük melek ve kiramen kâtibîn ileilgili geniş bir değerlendirme mevcuttur.Bu arada,Azrâil yerine "can alıcı" veya "dernek dağıtan";Cebrâil yerine"Elçi";Kirâmen kâtibîn yerine "Tanuklar" şeklinde isim ve sıfatlar kullanılması,Yunus'un Kur'ân ve tasavvuf ıstılahlarının Türkçelerini arayış tavrını ve özellikle Türkçe şuurunu gösterecek mahiyettedir.Dolayısıyla Yunus,Kur'an'ın ve tasavvufun Türkler tarafından anlaşılmasında Yesevî'den sonra önemli bir merhaledir.

Beyitlerde peygamberler için genellikle "enbiyâ,nebî,cânlar veya hâslar ifadeleri kullanılır.Adından en fazla zikredilen peygamber şüphesiz "Muhammed Peygamber"dir.Hz.Muhammed, en üstün meziyetlerle dile getirilmiş ve tanıtılmıştır.Yunus, O'nun temiz fıtratından ve nûrundan bahseder.Kâmil insan olabilmek için örnek alınması gereken tek kişi O'dur.

"Âhir Muhammed nûru balkıdı içümüzden"

mısraı,Yunus'un "Muhammedî" bir fıtrata ulaştığını gösterir. Divan'da,Hz. Peygamber'den sonra,bir tecrid örneği olarak İsâ, bir arayış sembolü olarak Musâ,en süflî ve en ulvî iki makamın sembolü olarak Âdem,müşahede makamının timsali olarak İbrahim,aşkın ve kavuşamamanın ıztırabını yaşayan sâlikin sembolü olarak Yakûp,güzelliğin ve kavuşmanın timsali olarak Yûsuf,adlarından en fazla bahsedilen peygamberlerdendir.

Şâirimiz,dört kitaptan,doğrudan tasavvufî olarak söz eder. Bunlardan Tevrât ve Zebûr hakkında tafsilatlı bilgi yoktur. İncil'den de pek az bahsedilmiştir;İncil'in ruhbanlar tarafından okunduğu belirtilmektedir.Beyitlerde "Dört kitap"terkibinin hususî bir yeri vardır.Bu terkip,esmâ,ef'âl,sıfat ve zat tevhidleri anlamında kullanılan bir mecazdır.Dört kitap,"elif'te toplanmış"tır.Elif,vahdetin,kemâlin hülasa Allah'ın remzidir.Yunus,dört kitabı okuduğunu söyler;bundan O'nun sülûk makamlarını tamamladığı anlaşılır.

İbadet hususunda titizdir,Yunus!O,herşeyden evvel,"Emr-i ma'rûf" esasına bağlıdır.(Bkz.218/5) İbadetler "Çalap buyruğu"dur.İnsan,ancak ibadet ederek manevî merhaleleri tamamlayabilir.Hayır ve şer,kaza ve kader Allah'tandır.Cennet ve Cehennem,insan üstü iki âlemdir.Bu iki kavram insanın tekamülünde iki denge unsurudur.Vücutlarının hakikatlerini bilen kişiler,Cennet ve Cehennem'den geçmişlerdir.Yunus dervişçe bir tavırla bazen "Cennet"ten geçtiğini söyleyebilir.Bu ifadelerinde inkar aramak doğru değildir.Nefislerini terk edenler,izafî mertebelerde oyalanmazlar.Cennet makamları sufî indinde manevî makamlar mukabili kullanılmaktadır.

Yunus,İslam'ın beş şartından ve bilhassa "namaz" mevzuundan oldukça geniş olarak bahseder.Gönül yıkan kişinin namazı kabul olunmaz.Namaz Hakk'a mirâctır.Cenâze namazı ise, ölmeden

evvel ölümü temsil eder.Divan'da,İslam'ın şartlarından olan oruç ve zekat unsurları namaz unsuruna göre daha az işlenmektedir.Fakat tasavvufî umdeler arasında da işlediğimiz gibi,halvet ve riyazat konuları üzerinden daha fazla durulmaktadır. Oruç,riyazat ve halvetten gaye nefsin kötülüğünden korunmaktır.Riyazat ve halvet,esasen oruç kaidesinin bâtınî bir mahiyet kazanmasından ibarettir.Yunus Emre,riyâkârca yapılan ibadetlerden ve tutulan oruçlardan nefret eder.İbadetler aşk ile icrâ edilmeli,oruç aşk ile tutulmalıdır.Nihayet şâire göre ibadet, Allah sevgisinin tahakkuku için şarttır.Hacla ilgili söylenebilecekler de namaz ve oruç için söylediklerimizden farklı değildir.Yunus,şekilci"hacı"ların gerçekten hac yapmış olduğuna inanmaz.Hac,bir insan kalbine girmek,bir gönül yapmaktır.Madde âleminden manâ âlemine yapılan yolculuktur.Varlık âlemini tanımaktır.Gerçekte gönüle girmekten maksat,gönlün batınî idrak merkezi oluşunu,dolayısıyla varlık hakikatinin gönülde idrak edilebileceğini bilmektir.Bütün İslam mutasavvıfları gibi Yunus Emre de;

"Gönül Kâbe'dir Rabb'ın tahtı"

der.Şu halde,gönüle ulaşan,Allah'a ulaşmış olur.

Yunus,İslam'ın şartlarını anlatırken,aynı zamanda,bu şartlar çerçevesinde gelişen mahallî,folklorik ve etnografik bilgilerden de söz eder.Bunlar yeri geldikçe işaret edilmişlerdir.

Tahlilimizde,mutasavvıfımızın doğrudan iktibas veya telmih ettiği ayet ve hadisleri tesbit etmekle birlikte,daha pek çok beytin âyet ve hadis menşeli olduğunu söyleyebiliriz.Bundan anlaşılacağı gibi,Yunus'un tasavvufunda Kur'an ve Sünnet esastır.

Şâirin eserinde hakim olan konulardan birisi de "ölüm"dür. Ölüm karşısında Yunus,"ölmeden evvel ölünüz" prensibine inanan diğer İslam mistikleri gibi "İmmortalist" bir anlayışa sahiptir.Fakat bazan O'nun ölüm karşısında ürperdiğine de şahit oluruz."Sinlere teferrüc"edip muztarip ölülerden bahsettiği beyitler,bu ürperişlere örnek teşkil eder.Esasen Yunus'a göre ölüm,basit insanların sonudur.Kâmil insana göre "varlık ebedîdir."

"Ölümden ne korkarsın korkma ebedî varsın"

ifadesi,insanın evrensel hakikatini ortaya koyan yüksek bir

görüştür.Yine Yunus,insanı,ölümüyle faaliyetini bitiren veya yokluğa mahkum bir varlık olarak kabul etmez.Şerefli ve Allah'ın zatına mazhar olan insan,bedenini terk ettikten sonra da faaliyetini sürdürür.Hakikatte islam mistiklerinin ve Yunus'un diğer mistik görüşlerden farkı bu noktadadır.Şair, ölüm sonrası için ısrarla şöyle der:

"Ol dostıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser"

Yunus,eşya âlemini "vahdet" gözüyle değerlendirir.Buna göre,eşyanın hakikati ve cevheri "tek"tir;fakat tezahürü çeşitlidir.İnsanın kendisine ait vücudu yoktur.Vücud Tanrı'nındır.Benliğini terk eden kişi vücudun kendisine ait olmadığını bilecek ve görecektir.Yunus sülûku esnasında sadece mutlak birliği yaşamak istemektedir:

"Al gider benden benliği doldur içüme senliği"

Şu halde,insanın kendisine ve eşyaya vücud nisbet etmesi şirktir.En doğru yol,kurtuluş yolu "birlik yolu"dur.

Divanda,gazi ve şehid kavramları da mutasavvıfâne bir anlamda ele alınmaktadır.Gazi,nefsiyle mücadele eden;ölümsüzlük için mücadele ve mücahede eden insandır.Şehid de,erenler eteğini tutup Tanrı'nın didarını müşahede eden kişidir.Ölmeden evvel ölmüştür.Şehidleri(erenleri) yumak gerekmez.

Yunus'un üzerinde titrediği konulardan birisi de " haram ve helâl"dir.İnsan elini haramdan çekmeli,nefsini haramla toylamamalıdır.Haram konusunda bazan çok şiddetli tenkidler de yapar Yunus,mesela ;

"Namaz kılmaz kişinin kazandığı hep haram"

diyebilir.

Din,Yunus'un fikir dünyasında "bir nizam"dır.Bu nizam peygamberler tarafından tanzim edilmiştir.Bu meyanda İslam dininin nizamını Hz. Peygamber koymuştur.Müslüman,"nefsini müslüman eden" kişidir.Yunus'un mezhep konusundaki düşünceleri,O'nun hiç bir bâtıl temayülünün olmadığını ortaya koymaktadır.Yunus "dört mezhebe âşık"tır.Devrinde "gönlü açık sünnî bir müslümanın kalmadığından şikayet eder.(340/1,396/2)O'nun şikayet ettiği bir diğer konu da,devrinde "bid'at" unsurlarının çoğalmasıdır.Emr-i ma'rûfu yerine getirmeyen halk "bid'ate dalmış,sünneti bozmuştur.(Bkz. Bid'at)

Divan'da,İsevîlere ait şu unsurlardan söz edilmektedir; "İncil,nâkûs,hâç,zünnâr,tersâ,keşiş,ruhbân,pût(kilise resmi)." Hemen belirtelim ki,bütün bu unsurlar,mecazî manâlarda işlenmekte;vahdet -i vücûdcuların zâviyesinden değerlendirilmektedir.Bunlardan sadece Zünnâr mefhumu zâhidâne bir anlayışla mevzu bahs edilmektedir.

Yunus'un bilgi anlayışı "sezgi"ye dayanır.O,ayne'l-yakîn, Hakke'l-yakîn bilgiyle mücehhez olduğunu alenen belirtir.Umumî olarak bütün mutasavvıflarda görülen ahlakî unsurlar Yunus'ta da vardır.Hatta bu unsurlar,Yunus'un tasavvufî görüşünün zeminini oluşturur.Bu sebeple diyebiliriz ki,Yunus, ahlakçı-moralist bir karakter arzeder.Divan'da ahlakî unsurları tamamlayan en mühim mefhum "aşk"tır.Aşk,varoluş'un ve kemâle ulaşmanın tahrik kaynağıdır.Şâirin yaratılış teorisi "Kur'ânî devir" diyebileceğimiz bir görüşe dayanmaktadır.Kainat aşk ile yaratıldığı gibi,cismin ve ruhun tekamülü de aşk ile gerçekleşmektedir.İnsan,kemal noktasına ulaşıncaya kadar on sekiz bin âlemi devreder.

Allah'tan gelen varlık,yine Allah'a dönecektir.Bunu farkedemeyenler "uykudadır"lar.Erenlerin eteğini tutanlar,gafletten uyanacaklardır.Erenlerden etek tutan menzil alıp Hakk'a yeter.Hakk'a ulaşmak için seyr ü sülûka girmek gerekir.Yunus'un süluk anlayışı "nefsi tasfiye" üsûlüne dayanır.Salik, dört kapı-kırk makamdan geçmelidir;bu makamlar şunlardır:

Şeriat
Tarîkat
Marifat
Hakikat

Sülûk tamamlanınca "irfan" hasıl olur.Yunus irfanı(Allah bilgisini)"hikmet" veyâ "ilm-i bâtın" ifadeleriyle de anlatır.

Yunus Emre tasavvufî fikirleri işlerken dünyevî (eşya ve tabiatla ilgili) motif ve fenomenleri birer teşbih veya mecaz unsuru olarak ele alır.Meselâ müşahhas bir unsur olan saray, veyahut deniz,mücerred olan gönül için benzetme unsuru olabilir.Buna benzer ifadeleriyle Yunus'un "Fenomenler" karşısında derin bir müşahit olduğunu söyleyebiliriz.Bu idrak aynı zamanda, velînin, toplum hayatından kopuk olmadığının bir belgesidir.

Yunus zaman zaman metaforik(İstiareli) bir üsluba da müracaat edebilir.Bu sebepledir ki,O,en girift konuları en anlaşılır bir biçimde dile getirir.Bilindiği gibi metafor, mücerredi müşahhasla anlatma yöntemidir.Anlasılması pek zor olan ledünniyat, nesneler vasıtasıyla kısmen anlatılabilmektedir.Bu meyanda Yunus,mesala "hikmet"i beşiğe,İlâhî kudreti de "süt"e benzeterek salik ve mürşid münasebetini şöyle ortaya koyar:

"Hikmet beşiğinde yatan kudret südün emen benem"

Bu mısradaki beşik ve süt kelimeleriyle bir çocuk motifinin çizildiği açıktır.Çocuk hikmet çocuğu olunca "sâlik" kasdedilmiş olur.Emdiği süt ise mürşide ait olacaktır.Dolayısıyla süt, hikmet ilminin (vehbî bilginin-ledünniyatın)remzidir. Esasen bu ifadeler, edebî ve estetik form cihetiyle de yüksek ifadelerdendir.

Yunus'a göre mevcudatta bir tek varlık vardır.Yaratılmış olan her şey,mutlak zatın sıfatlarıdır.(Bkz.Vahdet-Kesret Maddesi)Yunus bu meyzuda,Muhyiddin-i İbn Arabî veya Mevlânâ'dan farklı görüşlere sahip değildir.Varlık hemen önden sona(evvel ve âhir) Allah'tır:

Sensin beni var eyleyen
Sensin hemin öndin soña (14/2)

Şu var ki,Yunus Emre,vahdet-i vücûd görüşünü,Ne İbn Arabî gibi yoğun ve kompleks bir ifadeyle;ne de Mevlanâ gibi uzun hikaye paketcikleriyle anlatır.O,sade fakat derin Türkçesiyle,sehl-i mümtenilerle vücût birliği görüşünü dile getirir.Gerçekte Yunus'un farklı tarafını bu noktada aramak gerekir.Yoksa Yunus,yeni bir felsefenin veya ledünnî görüşün mümessili değildir.O'nun farkı söyleyişindedir.Mesela Elest Meclisini -dolayısıyla vahdet alemini özleyişini anlatırken- O,"nûr dağında yaylamak" deyimini(Bkz.243/8) kullanır.Bu ifade,Türkmen Yunus'un ifadesidir.Bir yanda "nûr" diğer yanda "dağda yaylamak" ifadeleriyle karşı karşıya getirilen maddî ve manevî hayata ait unsurlar,nev-i şahsına münhasır bir tarz ile birleştirilmiştir.Yunus,yukarıda söylediğimiz gibi,farklı bir görüşün değil farklı bir üslûbun sahibidir.

Tevhid,Allah'ı birlemek demektir.Yunus,sistemli olmasa da, tevhid anlayışını şu dört merhalede ele alır:

İsimler tevhidi
Fiiller tevhidi
Sıfatlar tevhidi
Zat tevhidi

Aşıkların gayesi,zât tevhidini yaşamaktır.Allah'ın zatî birliği sıfatları yoluyla bilinir.Suretten sıfata geçemeyen,diğer tabirle,mâsivâda takılıp kalan kişi zindana atılan mahkûma ma benzer.Gönlündeh masivâyı çıkaran kişiler,Allah'ın cemal tecellîsine mazhar olurlar.Yunus,gayrullahın göz yaşı ile temizleneceğine inanır:

Bu dem ʿışkuñ suyı ile ġayrı yudum

mısraındaki "ışk suyı",göz yaşı anlamındadır.Gayr ise "mâsivâ" demektir.Iztırap ve göz yaşı erdirici ve oldurucudur.

Yunus Emre Divanı'nda hakim olan unsurlardan ikisi,gönül ve aşktır.Gönül ve aşk tasavvufî hayatın merkezini teşkil eder. Aşk hayatı gönülde başlar ve gönülde biter.Allah sevgisinin yeri gönüldür.Yunus,Tur'un tecellî mahallî oluşundan kinaye, şöyle der:

Gir gönüle bulasın Tûr sen-ben dimek defterin dür

Yukarıda da belirttiğimiz vechile Yunus'un eserinde ontolojik, epistemolojik ve etik problemlerin üzerinde "aşk" vardır.Aşk, insanda potansiyel bir güçtür.Bu güç insanın aslını bilmesini, mutlak varlığa ulaşmasını sağlar.Aşk,türlü şekillerde tecellî eder.Bu tecellîlerin tamamı Allah'ın varlığından kopup gelir. Mecazî aşklar hakikî aşka köprüdür.İnsan,aslı olan Allah'a yaklaştıkça aşkının da şiddeti artar.Aşk bazan doğrudan Allah'ın zatı için kullanılan bir mefhum olarak karşımıza çıkar.

Tanrı âşıkı,Allah'a ulaşmada çeşitli kademelerden geçmek zorundadır.Bunların ilki bir mürşide gönül vermektir.Hakikî mürşid,saliki Muhammedî bir üslûpla yetiştirir.Yunus kendi mürşidi "Tapduk Emre" için "aşk sultânı" ifadesini kullanır:

ʿIşk sultânı Tapduk durur Yûnus gedâ bu kapuda

Divanda,aşk mevzuunda geniş bir teşbih ve mecaz kadrosu vardır.Bu mecaz kadrosunun tahlili,Yunus'u yetiştiren iklîm ve değerler sistemi hakkında pek çok ip uçları vermiştir.Bu teşbihler şu konulardan alınmışlardır:

1.Göçebe ve akıncı hayatından alınan benzetme unsurları:Çadır,kılıç,ok,külünk,tuzak,devlet.

2.Sosyal hayattan alınan benzetme unsurları:Cevher,hazine,maʿden,zencîr,urgan,mum vs.

3.Tabîatten alınan unsurlar:Deniz,umman,yağmur,mevc,güneş, bahar,kuş.

4.Yerleşik hayattan alınan unsurlar:Ev,bâr,bağ,külhan,şehir(İl),burc,kale,meyhâne.

5.Yiyecek ve içeceklerden alınan unsurlar:Ağu,tat,şarap, şerbet,süçi,şehd.

6.Eğitim hayatıyla ilgili unsurlar:Kitap,divân,sebâk,kitâp.

Aşk ile ilgili daha pek çok benzetme unsuru vardır.Bütün bunlar,Türklerin akıncı bir toplumdan ekinci bir topluma;göçebe hayatından yerleşik hayata geçiş devrini yansıtmaktadır.Burada şu husus pek önemlidir;statik bir mutasavvıf,yani,cemiyet içinde bulunmayan bir mistik,söz konusu fenomenleri ele almayacaktır.Yunus bîlakis fikir dünyasını dünyevî teşbih ve mecazlar yoluyla anlatıyor.Şu halde Yunus'un aşk felsefesi dinamiktir.

Yunus'un eserinin tahlili neticesinde orijinal sonuçlara ulaştığımız bazı başlıklar şunlardır:

ʿAnâsır-ı Erbâ

Kendini bilmek,

Ezel bezmi,

Fenâ mertebeleri ,

Kerâmet motifleri,

İnsan,dört unsurdan meydana gelmiştir.Bu terkip "rûh" ile hayat bulmuştur.Ruhsuz ceset ölüdür.Allah'ın emaneti ve sırrı olan ruh,dört unsurunu terk edenlerce idrak edilebilir.Anasır-ı erbaya bağımlılıktan kurtulan salik,altı yönden zuhur eder.

İnsan,dünyaya "kendini bilmek" için gelmiştir.Kendisini tanımayan kişi mutasavvıfımıza göre "bir hayvandan beterdir". İnsanın hedefi insan olmalıdır.İnsan,bakışlarını afaktan enfüse,dıştan içe çevirmelidir.Ancak bu şekilde "iç ben" anlaşılabilir.

Divanda geniş olarak ele alınan bir başka mücerret mefhum da "cân"dır.Şairimize göre "cân"ın aslı nûrdur.Cisim, cân ile ayakta durur.Allah'a ulaşan salikin cânı her dem yenilenir.Cân ile ilgili benzetme unsurları tıpkı aşk ile ilgili benzetmeler gibi oldukça dikkat çekicidir.Bu benzetmeler şu gruplarda toplanabilir:

1.Devrin sosyal ve askerî hayatını yansıtan benzetme unsurları:Esir,mahbûs,savaş alanı,sultân,hâkim vs.

2.Devrin maddî hayatını ve yerleşik kültürünü yansıtan benzetme unsurları:Sermaye,genç,ev,çerâg,kandîl,külhân.

3.İnsanın psikolojik halleriyle yapılan benzetmeler:Hasta,âşık,derdli.

Can konusuyla birlikte,vücût mevzuunu da değerlendirmek gerekir.Yûnus, vücûd(cism,beden) konusunda da oldukça geniş bir benzetme kadrosu sunmaktadır.Şairimiz,cismi bir belâ olarak nitelendirmekteyse de,umumî manâda, cismin Allah'a ulaşma yolunda bir vasıta olduğunu kabul etmektedir.Bu vasıtanın çok iyi değerlendirilmesi gerekir.

Beyitlerde "akıl" mefhumundan "akl-ı maaş" kasdedilir.Bu mefhum,Yunus'un literatürüne menfî olarak girmiştir.Allah'ı tanımayan akıl,menfidir.Aklî insanın davranışları "nefsî" olacaktır.Akıl ne zaman gönüle tâbi' olursa, o zaman "maad akıl" seviyesine çıkar.

Nefis;ar,namus,benlik,varlık,dirlik ve hırs gibi kelimelerle de anlatılan geniş bir yer kaplamaktadır.Aslı gevherdir, fakat,dünyaya gelmekle birlikte aslını unutmuştur.Yunus'a göre bütün nefsî davranışlar olumsuzdur.Bu davranışları gösteren bazı tipler şunlardır:"Müftî,müderris,hôca,Ayyar,kadı,Işık" vs.Âşık ve salikler nefsî davranışlardan İlahî ahlâka(davranışa)doğru yol alan kişidir.Yunus,nefisle ilgili benzetmelerinde genel olarak hayvan isimlerini zikreder.Bu meyanda mesela nefis,koça,ite,ejderhâya,yılana,kuşa vs. benzetilebilir.Bunun yanında kan veya ciğer gibi temiz olmayan unsurlar da nefis için benzetme unsuru olurlar.Yunus nefisle mücadele söz konusu olunca,il,kal'a,tuzak,çeri,leşker,düşman vs. unsurlarını birer teşbih unsuru olarak ele alır.

Tabii bütün mücerret mefhumların içinde "ruh" özel bir yere sahiptir.Şairimize göre ruh,İlahî bir nefestir.Hakk'ın tecel-

lîsidir.Ruh,belâ kuyusu şeklinde ifade edilen vücûda düşen bir sultandır.Sultanlara hürriyet yakıştığı gibi ruh da,beden zindanından kurtulmak ister.Hayvanî davranışlarından kurtulan kişinin ruhaniyeti safiyet kazanır.

Yunus'un yaratılış ve tekamülle ilgili görüşleri "manevî(Şer'î) tekamül nazariyesi" diyebileceğimiz bir görüşle anlatılabilir.İslam mutasavvıfları tekamül görüşlerini "devriyye-i ferşiyye ve devriyye-i arşiyye" denilen türlerle ifade etmişlerdir.Yunus'ta bir hayli devriyye mevcuttur.Yunus'un devir anlayışı,İbn Arabî'den yahut Mevlânâ Celaleddin-i Rumî'den farklı değildir.

Şairimiz fenâ makamıyla alakalı görüşlerini üç safhada anlatır;salik birinci safhada mürşidinde fânî olmalıdır.İkinci safhada Muhammedî makamda fânî olmadır.Üçüncü safhada ise, fenâfillah olmalıdır.O'na göre:

Fenâ olmayan sûret şâhına vâsıl olmaz !

(110/8)

Zühd,Allah'a ulaşmada bir merhaledir.Fakat aşksız zühd neticesiz,kuru bir emektir.İnsan Allah'a ancak aşk ile ulaşabilir.Hakikat yolcuları ibadet,zikir ve riyazetle keramet gösterebilirler.Nitekim Yunus Emre,yedi ayrı beytinde yedi ayrı keramet motifinden söz eder.Ancak,Yunus,netice itibariyle gerçek kerametin "nefsi müslümân etmek" olduğuna inanır.Bu mevzuda O,kerameti "hayz-ı ricâl" diyen kâmil mutasavvıflar gibi düşünmektedir.

Melamet konusunun tahlil edildiği bölümde tesbit ettiğimiz gibi Yunus aynı zamanda bir melamet ehlidir,melamî-meşrep bir neşveye sahiptir.Buna bağlı olarak da rind tavırlar gösterebilmektedir.Tabii bu tutum O'nun tenkid edilmesiyle neticelenecektir.

Mutasavvıfımız,dünya konusunda bütün İslam mistikleriyle aynı kanaati paylaşır.Dünya salik için bir engeldir.Terkedilmesi elzemdir.Sâlik için,geçici mekan olan dünya değil kalıcı olan ruhlar âlemi ehemmiyet arzeder.Şu hâlde ezel bezmi için gayret edilmelidir.Kısacası,dünya enbiyâ ve evliyâya haramdır.Yunus bu fikrini müteaddid defalar belirtir.

Fakr mevzuunda işlediğimiz gibi, Yunus,dünya karşısında "ruhbanca" bir tavır içinde değildir.Dünya terki, gönülde başlar ve gönülde biter.Sonra toplum içinde "vahdet" hali yaşanacaktır.Yunus'ta "halvet" kavramı biraz da bu hal için söz konusu edilmektedir.

Yunus'un dünya için kullandığı teşbihler de orijinaldir. Meselâ dünya, insanı yiyip bitiren bir ejderhaya,evrene,timsaha benzetilebilmektedir.Sufi,kendisini dünya yiyip bitirmeden, dünyayı yiyip bitiren-terk eden- insandır.Kısacası,Yunus'un dünya karşısındaki tutumu;

"El kârda dil yârda"

veciz ifadesiyle açıklanabilir.

Divanda tarikatla ilgili şu kavramlar zikredilmektedir:

Mürşid,
Derviş,
Tâlip,mürid,sâlik,muhib,vâsıl
Pîr,
Baba,
Tekke,Dergâh,zâviye,
İrşâd,
İkrâr(Etek tutmak),
Hırka-pelâs,
Semâ,gülbenk,
Meydân-Mahfil
Cübbe,abâ,tâc
Asâ,

Hemen belirtelim ki, bu unsurlardan üzerinde en fazla durulanı mürşid ve derviş kavramlarıdır.Yunus,tasavvuf tarihinde " Tekkeler devri/Müessese devri" diyebileceğimiz bir zamanda, şekle değil muhtevaya önem veren bir sufî olarak karşımıza çıkmaktadır.Zira O, pek çok beytinde,irşadın tekkesiz;hırkasız ve palassız,meydansız ve mahfilsiz,abâsız ve asâsız yapılabileceğini söylemektedir.Önemli olan özdür.Hırka ve tâc gözleyip fasit taat işlemek kadar kötü bir şey olamaz.

Yukarıda sıraladığımız tarikatle ilgili unsurlar tarikat-

lar tarihi açısından önemli olduğu kadar,Yunus'un müntesibi olduğu yolun tayini açısından da önemlidir.Söz konusu unsurlar,Yunus'un yetiştiği zamanda henüz teşekkül eden Mevlevîlik ve Bektaşilik gibi iki Türk tarikatinde de mevcuttur.Yunusun Sülûk anlayışı "dört kapı-kırk makam" sistemiyle Hacı Bektaş-ı Velî'nin anlayışına (bkz. Makâlât) bağlandığına göre,bu iki özellikten yola çıkarak Yunus'un ve Tapduk'un, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ocağında yetiştiğini -teorik olarak- söyleyebiliriz.

Denebilir ki Yunus'un irşad anlayışı,sahabe devrindeki saf ve sade,şekilden uzak irşad tarzına yakındır.Bu sebeple, şairimizin tekke(zaviye-bucak) ile ilgili görüşleri oldukça dikkat çekmektedir. Yunus Emre ve O'nun gibi düşünen cihânşümûl perspektifi olan mutasavvıflar,yeryüzünü ve hatta bütün kainatı dergâh bilmişlerdir.Yunus'a göre dergâh,Allah'ın huzurundan başka bir şey değildir.

Sâlikin, olgunlaşabilmesi için yerine getirmesi gereken iki önemli husus vardır;zikr ve sohbet.Yunus,erkan anlayışını dile getirirken,sema'a ve musıkîye de yer verir.(Bkz.İrşâd) İrşad için sohbet şarttır.Sohbet,ma'rifeti artırır.İkrâr ehli sufî şu üç kaideyi yerine getirmelidir:

Tevbe kılmalı,
Teslimiyeti tam olmalı,
Daima zikir içinde bulunmalıdır.

Yunus,mürşide ikrar vermeyi çoğu yerde "er eteğini tutmak" deyimiyle ifade eder.Şairimizin mürşid konusundaki düşünceleri incelendiği zaman,O'nun,Tapduk Emre gibi bir gönül mimarının elinde yetiştiği tereddütsüz tasdik edilecektir.Böylece,Yunus'un mürşidinin olmadığını ve bu şahsın hayalî bir kişi olduğunu söylemek yersizdir.

Yunus'un eserinde İslam tasavvuf tarihinde pek meşhur olan şu mutasavvıfların isimleri övgüyle zikredilmektedir.

Hallâc-ı Mansûr
Cüneyd-i Bağdadî
Bâyezîd-ı Bestâmî

Ma'rûf-ı Kerhî,

Şiblî ve Abdürrezzak(Şeyh San'an)

Beyitlerde Yunus'un yaşadığı zamana yakın devirlerde yaşayan bazı mutasavvıfların isimleri de zikredilmektedir.Bunlar, şu isimlerden ibarettir;Necmüddin-i Kübra,Mevlânâ Celaleddin Rumî,Ahmed Fâkıh,Barak Baba,Sarı Saltuk,Geyikli Baba,Seydi Balum.

Bu mutasavvıflar,Yunus'un eserinde âşık ve insan-ı kâmil için birer misaldir.Şunu da hatırlatalım ki,yukarıda sıraladığımız bu isimler,tasavvuf tarihine vahdet-i vücûdçu olarak geçmişlerdir.Gerçekte,Yunus'un düşünceleriyle Hallac-ı Mansur'un -Kitabü't-Tavasîn veyâ Divanındaki- düşüncelâriyle karşılaştırsak,aynı telakkileri görmemiz mümkün olacaktır.Bu mukayeseyi Cüneyd'in fikirleri-Mektupları-yle ve Necmeddün-i Kübra'nın eserleriyle de yapsak,sonuç değişmeyecektir.Nihayet ,Yunus'un sufiliği için şu denebilir:"Yunus,Kur'an ve hadîslere bağlı,şeriat ve hakikat makamlarını yaşayan bir kişidir.O'nun fikir dünyası,klasik İslam mutasavvıflarından farklı değildir.

Mutasavvıf Yunus,divanında şu müsbet tiplerden söz eder:

İnsan-ı kamil,yediler(ricalü'l-gayb,eren,mürşid,evliyâ, ârif,yârân,garîb,âgâh(uyanık),âşinâ,Has,Hassü'l-has,miskîn, âhi,âşık vs.

Şu tipler ise,menfidir:

Zâhid,âbid,âlim,danışman,hacı,ışık,âkil,ayyâr,müderris,kadı, hoca,müddeî,münkir.

Bunlardan "hoca" tipi anlatılırken,aynı sıfatın Allah ve peygamber için de kullanıldığını görüyoruz.Dolayısıyla hoca tipi,müstesna bir tiptir ve dikkatli değerlendirilmelidir.Âlim, müderris ve âbid gibi tiplerin olumsuz olarak değerlendirilmesi,bu tiplerin hakikat ilminden habersiz oluşlarıyla ilgilidir.Hususiyetle âlim,danışman veya müderrisler,Yunus'a göre "ilmi var ameli yok" tiplerdendir.Menfi tiplerin tamamı şirk içindedirler.

Yunus,âşıkın şahsında kendisini anlatır.Âşıkın her hal ve tavrı,Yunus'a ait bir vasıftır.Âşıklar,zahid ve benzeri tiplerle tam bir tezat içindedirler.Âşık,Allah'a gönülden bağlı-

dır.Allah sevgisinden ve Allah'ta olma hali(fenafillah)nden başka bir şey istemez.Derdi ve dileği İlahîdir.Şu mısra Yunus'taki âşık tipinin genel özelliğini pek açık dile getirir:

Âşık oldur Hakk'ı seve Hak derdine kıla devâ

(231/8)

Görüldüğü gibi,Yunus'un dünya görüşü "ledünnî"dir.Estetiği de, buna bağlı olarak "İlahî ahenk" prensibine dayanmaktadır. "Allah güzeldir güzeli sever"hadîsiyle belirlenen "güzellik" arayışı,Yunus'un eserinde ki hakim espiriyi çok iyi dile getirmektedir.Yunus,bir insan-ı kamil olarak,insanlara ideal bir insan olmayı öğütlemektedir."Hayrı güzel yüzlülerden umunuz " diyen Hz. Muhammed'in yüce tavsiyesine uyarak O,Tapduk Emre'nin nuraniyet ve ruhaniyetinden feyizlenmiştir:

Bakdugum yüzde gördüm Tapduk'umun nûrunu

mısraı,Yunus'un feyiz kaynağını tebarüz ettirecek mahiyettedir.

Yunus'un ilahilerindeki en mühim husus,tasavvuf ve Kuran terminolojisinin Anadolu Türklüğüne öğretilebilmesi için "Türkçe" ifade edilmesidir.Bu konudaki dikkatlerimiz tahlil esnasında belirtilmiştir.Mutasavvıf şâirimizin, kendinden sonra yetişen sufî şairlerce ekol şair olarak tanınmasının yegâne sebebi,Türkçe ledünnî terminolojiyi kurması ve görüşlerini ahenkli,belig ve mükemmel Türkçesiyle ifade etmesindendir.

Yunus Emre Divanı'ndaki şeklî muhtevâya gelince;bu eser,incelediğimiz yazmalara göre,sonradan -hurûf-ı hecâ ile- tanzim edilmiştir.Yunus,muhtelif türlerde- ki bunlar cüz'îdir- şiirler yazmıştır.Bunlardan en fazla tür,-ilahîler istisna edilmek kaydıyla-devriyyelerdir.Fakat bütün şiirleri dikkate alacak olursak,diyebiliriz ki, Yunus'un eserinde -ve tabii devrinde- tür şuuru yoktur.Bu sebeple şiirlerin tamamı "İlahî adıyla değerlendirilmiştir.Esasen İlahî lafzı veya nefes mefhumu,sadece Allah aşkını anlatan ifade ve şiirler için kullanılmamakta,erenlere Allah'tan ilham olunan ifadeler için söz konusu edilmektedir.Yunus'ta sadece "nefes" kavramı zikredilmektedir.

Şiirlerdeki dil hususiyetlerinin içinde en dikkate değer olanı "deyim" ve "ifade kalıpları"nın yapısıdır.Tahlil çalışmamız esnasında dikkatimizi çeken hemen bütün ifade kalıpları,ilgili bölümün içinde değerlendirilmiştir.Esasen divandaki deyimler,bir kitaplık çapında olup,bunlar manâlandırılarak ayrıca değerlendirilecektir.Şu da var ki,mezkur deyimlerin içinde "Yunusça" pek çok deyim vardır.Yunus bu yönü ile de,nev-i şahsına münhasır,orijinal ve tektir.O'nun ilk defa kullandığı ifadeler,bilahare muakkipleri tarafından tekrar edilmiş veya geliştirilmiştir.

Yunus Emre'de ve benzeri sufî şâirlerde bir san'at endişesi aramak gereksizdir.Yunus,şiirlerinde tabiatıyla san'atkârâne ifadeler kullanmıştır,fakat bunlar heyecana merbut şartlarda gerçekleşmiştir.Bu cümleden olarak beyitlerde hususiyetle teşbih,istiare,mecâz ve mecâz-ı mürsel ile teşhis san'atlarının yoğun olduğunu söyleyebiliriz.

Yunus'un şiirlerinde tabiî bir ahenk vardır.O adeta Türkçenin sesini bulmuş,musikîsini yaratmıştır.Yunus İlahîlerinin hemen tamamının bestelenmiş olması da,adeta söylenirken bestelenmesinden kaynaklanır.Yani bu ilahîlerin bestelenmesi çok kolaydır.Bu sebepledir ki,sadece Yunus İlahîleriyle "güfte mecmuaları" istinsah edile gelmiştir.Çorum İl Halk Kütüphanesi'ndeki "Yunus Emre Divanı" yazması bunun en güzel örneğidir. Söz konusu İlahî bestelerinin yüz yıllarca,tekkelerde okunduğunu ayrıca belirtelim.

Yunus'un her ilahisi,her beyti,hem musikî yönüyle hem şiiriyet ve ifade gücü yönüyle adeta bir sehl-i mümtenidir.Bu cihetle Yunus, taklit edilememiş,tanzir edilmiştir.

Biz bu çalışmamızla,yeni bir Yunus Emre Divanı Edisyon Kritiği yaparak,bu esere göre,mutasavvıf şâirin "Dinî ve Tasavvufî" anlayışını tesbit etmiş bulunuyoruz.Eseri,bundan sonra yapacağımız şu çalışmalar tamamlayacaktır:

Risaletü'n-Nushiyye'nin kritiği ve tahlili,

Yunus Emre Divânı'ndaki Deyimler ve manâları,

Yunus Emre Divânı'nda tabiat motiflerinin tahlili

Yunus Emre Divânı'nda Cemiyetle ilgili görüşler

Yunus Emre Divânı'nda Kozmik Âlem ve Eşya ile ilgili görüşler.Yunus Emre Divanında gelenek ve âdetlerin tahlili.

UMUMI BİBLİYOGRAFYA

UMUMÎ BİBLİYOGRAFYA

Abdülkerim Cilî : İnsan-ı Kâmil,(Çev.Abdülkadir Akçiçek),İst. 1974

Abdüllatif Gazzî(Şeyh): Hülasatü'l-Vefeyât,Süleymaniye Ktp., Esad Efendi Bl.,Yz.Nu: 2257,

Afifî,Ebu'l-Alâ: Muhyiddin-i İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi,(Terc. Mehmet Dağ),Ank.1975

Ahmed Asım(Mütercim),Burhan-ı Kat'ı Tercümesi, İst.1912

Ahmed-i Bî-cân; Envarü'l-Aşıkîn, C.I-II-III,İst.1973.

Ahmed Cevdet Paşa,Kısas-ı Enbiyâ,(Hzr.Mahir İz),C.I-IV,Ank. 1985

Ahmed Eflakî; Menakıbü'l-Arifîn,(Hzr. Tahsin Yazıcı),C.I-II, Ank.1961

Ahmed Fakih ; Kitabu Evsaf-ı Mesacidü's-Şerife,(Hzr.Hasibe Mazıoğlu),Ank.1974

Ahmed Refik ; Türkiye Tarihi,İst.1342(1923)

Ahmed Yesevî; Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler,(Hzr.Kemal Eraslan),Ank.1983

Akşemseddin,(Muhammed b.Hamza);Risaletü'n-Nur, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi Bl.Nu:2408,

Akar,Metin ;Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler, Ank.1987

Aktaş,Şerif ; Yunus Emre'de Lirizmin Kaynağı,Millî Kültür Dergisi, s.62,Ank.1988

Âlî,(Gelibolulu); Künhü'l-Ahbar,C.5,İst.1277

Âli,(Yazıcıoğlu,; Selçuk-nâme,Topkapı Sarayı Ktp.,Revan Köşkü Bölümü,Nu: 1391

Aliyyü'l-Kari; Şerhü'ş-Şifa, C.I,İst.1307,

Altıntaş,Hayranî; Tasavvuf Tarihi, Ank.1986

_____ ; Ma'rifet-nâmede Tasavvuf,İst.1981

Arslanoğlu,İbrahim; Yunusları Ayırmak,II.Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri,Ank.1987

Arvasî,Abdülhakîm; Râbıta-i Şerife(Sad.Necip Fazıl Kısakürek), İst.1982

_____ ; Tasavvuf Bahçeleri,(Sad.Necip Fazıl Kısakürek),İst.1983

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Âşık Çelebî ;Meşairü'ş-Şuara,(Neşr.Meredith Owens),London 1971

Âşıkpaşaoğlu ;Âşıkpaşaoğlu Tarihi,(Hzr. Nihal Atsız),Ank. 1985

Aşkun,Vehbî Cem ;Eskişehir ve Uluları,Eskişehir 1978

Âteş, Süleyman ;İş'ârî Tefsîr Okulu, Ank.1974

_____ ;Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri,İst.1969

_____ ;İnsan ve İnsanüstü-Ruh-Melek-Cin,İnsan,İst. 1985

_____ ;İslam Tasavvufu, Ank.1972

_____ ;Cüneyd-i Bağdadî,Hayatı ve Mektupları,İst.1970

Atilla,Osman ;Büyük Mutasavvıf Yunus Emre'nin Mezarı Sandıklıdadır,Kocatepe Gazetesi, yıl 2,sayı 616,Afyon 1967,s.3

_____ ;Yunus Emre ve Tapduk Emre'nin Afyondaki Mezarı ve Kaybolan Cönkler,Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Bildirileri,Konya 1977,s.109-121

Attar(Feriduddin);Tezkiretü'l-Evliya,(Terc.Süleyman Uludağ), İst.1985

_____ ;Mantıku't-Tayr,(Terc.Abdülbaki Gölpınarlı) İst.1944

Ayan,Hüseyin ;Risaletü'n-Nushiyye Üzerine,Yunus Emre Sempozyumu,2-5 Mayıs 1988,Ank.Millî Ktp.

Aybet,Nahid ;Fuzûlî Divanı'nda Maddî Kültür,Ank.1989

Aydemir,Abdullah;Tefsirde İsrailiyat, Ank.1979

Aydın,Hüseyin ;Muhasibi'nin Tasavvuf Felsefesi,Ank.1976

Aynî,Mehmet Ali ;İslâm Tasavvuf Tarihi,İst.1340(Yeni bsk.İst. 1985)

_____ ;Türk Ahlakçıları,C.I,İst.1936

Bali,Muhan ;Yunus Emre ve Erzurum,Çağrı Dergisi,s.235,s. 22-26,Konya 1977

Banarlı,Nihat Sami;Milli Tekevvünümüzde Yunus Emre'nin Yeri, Kubbealtı Akademi Mecmuası, C.3,s.7,İst.1974

_____ ;Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,C.I-II,İst.1933

Barkan,Ömer Lütfi;Kolonizatör Türk Dervişleri,Vakıflar Dergisi,C.XI.,İst.1942

Baykara,Tuncer ;Türkiye Selçukluları Devrinde Konya,Ank.1985
_____ ;Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I,Anadolu'nun İdarî Taksimatı,Ank.1988
Bayraktar,Mehmet;İslam'da Yaratılış Teorisi,İst.1987
Bayram,Mikail ;Yunus Emre Eskişehirli Olabilir mi?,25. Türk Dili Bayramı ve Yunus Emre Anma Törenleri,6-7 Temmuz 1985,sayı 4,Karaman 1985
Bayramoğlu,Fuat ;Hacı Bayram-ı Veli,C.I-II,Ank.1983
Beygu,A.Şerif ;Erzurum Tarihi,İst.1936
Bilginer,Mahmut Sadeddin;Allah ve İnsan,İst.1977
_____ ;İnsanın Aslı ve Ruhların Yıldızlarla İlişkisi,İst.1976
Coşan,Esad ;Hacı Bektaş-i Velî,Le Bektâşî Arts de Coppodore,Geneve 1971
Çağatay,Neş'et ;Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik,Konya 1981
Çavuşoğlu,Mehmet;Necatî Bey Divanı'nın Tahlili,İst.1971
Çelebioğlu,Âmil ;Türk Edebiyatında Yaşnameler,Türklük Araştırmaları,s.1,İst.1984
_____ ;Erzurumlu İbrahim Hakkı Divanı'nda Gönül,Türk Kültürü,s.185,s.282-294,Ank.1978
_____ ;Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Hususiyetler, Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,s.XXIV-XXV,İst. 1986
Demirci,Mehmet ;Nur-ı Muhammedî,Dokuz Eylül Üniversitesi,İlahiyat Fak.Dergisi,İzmir 1983,(I)
Diriöz,Meserret ;Yunus Emre'nin Bir Münacatı veya Şathiyyesi, Türk Edebiyatı Dergisi,s.193,İst.1989
Duda,Herbert W. ;Junus Emre,Sonderdruck aus der zeitug Türkische Pos,4 jabrgang,Nu:116-188,İst.1929
Ebu Abdurrahman Sülemî:Tabakatü's-Sufiyye,Mısır 1969
Ebul-Hayr Rumî ;Saltuk-nâme,(Hzr.Şükrü Haluk Akalın),C.I-II, Ank.1987,1988
Ebu Nasr Serrac,; El-Luma fi't-Tasavvuf,Leiden 1914
Ebu Nuaym İsfehanî;Hilyetü'l-Evliyâ,C.I-II,Kahire 1282
Elvan Çelebî ;Menakıbü'l-Kudsiyye Fi Menasibi'l-Ünsiye,(Neşr.İsmail Erunsal,Ahmet Y.Ocak)İst.1984
Eraslan,Kemal ;Yesevî'nin Fakr-nâmesi,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi, C.X,İst.1977

Eraydın,Selçuk ;Tasavvuf Ve Tarikatler,İst. 1981
Erden,Fethi ;Yunus Emre,Mezarları,Makamları veya Başka Yunuslar,Türk Yurdu,s.319,İst.1966
Ergin,Osman ;Yunus'un Asıl Adı Sait Hatta Sadettin'dir, Millî Mecmua,C.12,Nu:129,s.214-220,1931
Ertuğrul,İ.Fennî;Vahdet-i Vücud ve Muhyiddin-i Arabî,İst.1928
Erzî,Adnan Sadık;Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar,I,Yunus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir Vesika, I,Belleten,T.T.K.,C.XIV.s.53,s.85-89,Ank.1950
Evliya Çelebi ; Seyahatname,C.I-9,İst.1314
Fındıkoğlu,Z.Fahri;Erzurum'daki Yunus Emre'ye Dair,Türk Yurdu, s.319,s.54-58,İst.1966,
Firdevs-i Rûmî ;Vilayet-nâme,Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, (Neşr.Abdülbaki Gölpınarlı)İst.1958,
_____ ;Vilayet-nâme,Diyanet İşleri Bşk.Ktp.(Ank.)Yz. Nu: 714
Flügel ;Die arabischen,Persischen,Und türkischen Handschriften der Kaiserlich Konilichen,Hofbibliothek,Zu Wien,1865, Nu:677
Foy,Karl ;Die Altesten Osmanischen Transcriptions tekxte in gothischen Lettern II,Mitthelungen Seminars Für Orientolishe Sprachen C.5,s.233-293,Berlin 1902
Gazalî ;Esma-i Hüsna Şerhi,(Hzr.M.Ferşat)İst.1987
Gibb,E.J. ;History Of Ottoman Poetry,C.I,London 1900
Gökyay,Orhan Şaik; Yunus Emre'yi ve Halk Şairlerini Anlamak, Tarih ve Toplum (Derg.),s.40,s.202-208,İst.1987
_____ ;Dedem Korkudun Kitabı,İst.1973
Gölpınarlı,Abdülbaki;Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri,İst.1977
_____ ;Yunus Emre ve Tasavvuf,İst.1961
_____ ;Yunus Emre Risalata'l-Nushiyya ve Divan,İst. 1965
_____ ;Yunus Emre Divanı,İst.1943
_____ ;İslam ve Fütüvvet İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları,İktisat Fakültesi Mecmuası,C.II, s.1-4,İst.1949-50

Günay,Umay ;Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüyâ Motifi,Ank. 1986

Güngör,İ.Hulusî ;Yunus Emre'nin Mezarı Hakkında Yeni Bir Yorum, Karaman 25.Türk Dili Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Törenleri,Karaman 1985

Güzel,Abdurrahman;Kaygusuz Abdal,Ank.1981

_____ ; Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri ,Ank.1983

Hacı Bektaş-ı Velî; Kitabü'l-Fevaid,(Tertipleyen İ.Ö)İst.1959

_____ ;Makalat,(Hzr. Esad Coşan),İst.(Tarihsiz.)

Hacı Reşit Paşa,;Tasavvuf,Tarikatlar Silsilesi ve İslam Ahlakı İst.1966

Hallac-ı Mansur ;Kitabü't-Tavâsîn,(Hzr.Yaşar Nuri Öztürk),İst. 1976

Hammer,Purgstall,J.H.;Geschichte der Osmanischen Dichtkunts bis auf unsere zeit Bd.,3,Besth 1837 ,C.II

Harirî-zade Muhammed Kemaleddin;Tıbyanu Vesaili'l-Hakaik fî Beyânî Selasili't-Taraik,Süleymaniye Ktp.İbrahim Efendi Bl.,C.I,Nu 430

Hoca-zade Ahmed Hilmi;Hadikatül-Evliya,İst.1318

Hökelekli,Hayatî;Din Psikolojisi Açısından Şeyh-Mürid İlişkileri ve Yunus Emre-Tapduk Emre,Fikir ve Sanatta Hareket,s.23,İst.1981

Hucvirî ;Keşfü'l-Mahcub,(Hzr.Süleyman Uludağ),İst.1982

Hüdayî,Aziz Mahmud;Vakıat-ı Üftade,Üsküdar,Selimağa Ktp.Yz. Nu:574

İlaydın,Hikmet ;Yunus Emre,Türk Dili ,s.384,Ank.1983

İsmail Hakkı Bursavî,Ruhu'l-Beyân, C.I-10,Beyrut(tarihsiz)

_____ ;Şerh-i Ebyat-ı Yunus Emre,Süleymaniye Ktp.Esad Efendi Bl.Nu:1521/2

İz,Mahir, ;Tasavvuf,İst.1981

Kam,Ferit ;Vahdet-i Vücud,İst.1931

Kaplan,Mehmet ;Yunus Emre'nin İnsan ve Ahlak Görüşü,Risaletü'n-Nushiyye'nin Tahlili,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.XXI,İst.1973

_____ ;Ebedî Yunus,Kaynaklar Dergisi,s.5,İst.1985

Kara,Mustafa ;Tasavvufta Fenâ-Beka Nazariyesi,Fikir ve Sanatta Hareket,s.14,İst.1980

_____ : Tekkeler ve Zaviyeler,İst.1980
_____ ; Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi,İst.1985
Karahan,Abdülkadir; Horasan Kültürünün Anadolu Türk Kültürünün Gelişmesine Etkileri,16.Milletlerarası Altaistik Kongresi Bildirileri,Ank.1979
Karaman,Hayreddin ; İmam-ı Rabbanî ve İslam Tasavvufu,İst.1987
Kaya, Doğan ;Yunus Emre Ortaköy'de Yatıyor,Halk Kültürü, İst.1984/2
Kaygusuz Abdal ;Saray-nâme,(Hzr.Abdurrahman Güzel)Ank.1989
_____ ;Dilguşa,(Hzr.Abdurrahman Güzel),Ank.1988
Keklik,Nihat ;İbnü'l-Arabî'nin Eserleri ve Kaynakları İçin Misdak Olarak El-Fütühat el-Mekkiyye,C.II,B/A, İst.1974
_____ ;Felsefenin İlkeleri,İst.1982
Kelebazî, ;Et-Ta'arruf,Doğuş Devrinde Tasavvuf,(Terc.S. Uludağ)İst.1974
Kepecioğlu,Kâmil;Yunus Emre Nerede Yatıyor,Nilüfer Mecmuası, s.4,Bursa 1945
Kissling,H. ;Yunus Emre-Divanı'nın Mukaddime Beyitleri Üzerine Düşünceler,Uluslararası Yunus Emre Semineri,Bildiriler,İst.1971,
Koçyiğit,Talat ;Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Mürakasalar,Ank.1969
_____ ;Kur'ân ve Hadîste Rü'yet Mes'elesi,Ank.1974
Konyalı,İ.Hakkı ;Yunus Emre Nerelidir,Yedigün Mecmuası,Nu:626, İst.1945
_____ ;Karaman'daki Yunus Emre,Türk Yurdu,S.319,C.5, İst.1966
_____ ;Aksaray Tarihi,C.2,İst.1974
Köprülü,Fuat ;Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,(3.bsk.) Ank.1976
_____ ;Yunus Emre'nin Mezarı,Meydan Mecmuası,s.20, I Haziran 1965
_____ ;Ribat,Vakıflar Dergisi,s.2,yıl 1942
_____ ; Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi,C.I,İst. 1935
_____ ;Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu,(2.Bsk.), İst.1986

Kudret,Cevdet ;Yunus Emre,3.bsk.,İst.1985
Kul Sadi ;İrfan ve Yunus Emre,İst.1983
Kunter,H.Baki ;Yunus Emre-Bilgiler-Belgeler,Eskişehir 1966
Kur'an-ı Kerim ;Diyanet İşleri Bşk. Yayınları,Ank.1988
Kur'an-ı Kerim Lugatı,El Miftah,(Mütercim Mahmud Çanga),İst. 1986
Kurnaz,Cemal ;Hayalî Bey Divanı Tahlili,Ank.1987
Kuşeyrî ;Kuşeyrî Risalesi,(Hzr.Süleyman Uludağ),İst. 1981
Mansuroğlu,Mecdud;Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.4,s. 4,İst.1951
_____ ;Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatı'nın İlk Mahsulleri,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.I, s.1,İst.1946
Mazıoğlu,Hasibe ;Eski Türk Edebiyatı,Türk Ansiklopedisi,C. XXXII,s.80-134
Mehmet Paşa, ;Nişancı Tarihi,İst.1279
Mehmet Süreyyâ ;Sicill-i Osmanî,C.I-IV,İst.1311
Mehmet Tahir(Bursalı);Osmanlı Müellifleri,C.I,İst.1333
_____ ;Aydın Vilayetine Mensup Meşayıh,Ulema,Şuarâ, Müverrihîn ve Etibba'nın Teracüm-i Ahvali,İzmir,1324
Mordtman ;Türkisches-Mitteilungen des Seminars Für Orientalische Sprachen, V-2,1902
Moyle,K.Natalie ;Oral Teory ve Yunus Emre,Uluslararası Yunus Emre,Nasreddin Hoca,Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türk Dili Bildirileri, Konya 1977
Muhammed Hamidullah;İnstiation a L'islâm,Paris, 1970
Muhammed b.Hasan el-Halvetî;El Adabü's-Seniyye,Süleymaniye Ktp. Düğümlü Baba Bl. Nu: 218,
Muallim Naci, ;Lugat-ı Nâcî,İstanbul.
Muhyiddin-i Arabî;Füsusü'l-Hikem,(Çev. M.Nuri Gençosman),İst. 1981
Mustafa Lutfi(Şeyh): Tuhfetül-Asrî Fî Menakıb-ı Mısrî,Bursa 1309
Necmüddin Kübrâ ;Tasavvufî Hayat,(Çev. Mustafa Kara),İst.1980

Niyazî ;Menakıb-ı Hallac-ı Mansur,İstinsah Tarihi H.936,Elimizdeki yz.

Niyazî-i Mısrî ;Eşrâtü's-Sa'at,(Neşr.Mustafa Tatçı)Dolunay Dergisi, s.32-33,Kahramanmaraş 1988

_____ ;İrfan Sofraları,(Çev.Süleyman Âteş)Ank.1971

_____ ;Şerh-i Esma-i İsna Aşare,(Neşr.Mustafa Tatçı), Türk Yurdu,sayı 12,İst.1988

_____ Rüyâ Tabirnâmesi,Türk Folklor Araştırmaları, Ank. 1989,s.85-96

_____ ;Mısrî Niyazî Divanı Şerhi,(Şerh.Muhammed Nur, Hzr.Mahmut Sadeddin Bilginer) İst.1982

Noyan,Bedri ;Bektaşilik ve Alevîlik Nedir(2.bsk)Ank.1987

Ocak,Ahmet Yaşar;Türk Halk İnançlarında Ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri,Ank.1984

_____ ;Veysel Karanî ve Üveysîlik, İst.1982

_____ ;Babaîler İsyanı,İst.1980

Öztelli,Cahit ;Belgelerle Yunus Emre,Ank.1977

_____ ;Yunus Emre'nin Mezarı İle İlgili Yeni Belgeler, Emre Dergisi,C.I,s.S,Eskişehir 1963

Öztuna,Yılmaz ;Büyük Türkiye Tarihi, C.I-XIV,İst.1977

Öztürk,Mürsel ;Ahmed Yesevî,Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre, Erdem Dergisi,C.3/3,s.9,Ank.1987

Öztürk,Yaşar Nuri;Kur'an ve Sünnete Göre Tasavvuf,İst.1979

_____ ;Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar,İst.1988,

_____ ;Kuşadalı İbrahim Halvetî,İst.1982

_____ ; Bektaşilik,İst.1989

_____ ; Din ve Fıtrat, İst.1990

_____ ;Kendi Dilinden Son Peygamber,İst.1984

Pakalın,Mehmet Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,C.I-II-III,İst.1983

Pekolcay,Necla ;Yunus Emre'nin Edebî ve Tasavvufî Şahsiyeti, Türk Yurdu,s.319,İst.1966

_____ ;İslamî Türk Edebiyatı,(I)İst.1981

_____ ;İslamî Türk Edebiyatı Metinlerini Tetkik Metodları,İst.1986

Ragıb,Ebul-Kasım Hüseyn b.Muhammed el-İsfehanî,El-Müfredat,Mısır 1961

Rene Guenon ;İslam Maneviyatı,Ve Taoculuğa Toplu Bakış, İst.1989

Rıza Tevfik ;Yunus Emre Hakkında Biraz Daha Tafsilat,Büyük Duygu Mecmuası,Nu: 10,1329(1913)s.177-183

_____ ;Yunus Emre'yi Ziyaret,Peyam(Edebî İlave),1339 (1914),Nu:43

Rifat Cemil, ;Yunus Emre(Âşık Yunus)Mihrab,1340,s.13-14

Sadık Vicdanî ;Tomar-ı Turuk-ı Aliyye,İst.1338-1341

Sakaoğlu,Saim ;Yunus Emre'nin Elhamdülillah Redifli İlahileri,Eskişehir Anma Günleri,Dergisi, s.2,Eskişehir 1980

Schimmel,Annemarie;Tasavvufun Boyutları,(Çev.Ender Gürol)İst. 1982

Sefercioğlu,Nejat;Nev'î Divanı'nın Tahlili,Ank.1990

Soykut,Refik ; Emrem Yunus,Ank.1982

Sunar,Cavit ; Melamilik ve Bektaşilik,Ank.1975

_____ ;Vahdet-i Vücud,Vahdet-i Şuhud Meselesi,Ank. 1960

Şahabeddin Sühreverdi;Avarifül-Ma'arif,Mısır 1968

Şemseddin Muhammed Nuri;Risale-i Murakabe,İst.1282

Şemseddin Sami ;Kamusu'l-Alam: İst.1311

Şeyhî Süleyman Köstendili;Bahrü'l-Velâye,Berlin Ktp.Yz.Nu:1683,

Tarama Sözlüğü ;TDK.Yayını,Ank.1969

Tarlan,A.Nihad ;Mevlânâ,İst.1974

_____ ;Şeyhî Divanını Tetkik,İst.1964

_____ ;Fuzulî Divanı Şerhi,C.I-II-III,Ank.1985

_____ ;Şeyh Galip,C.H.P. Konferansları,1939

_____ ;Şiirde Manâ,Konya Halk Evi Dergisi,s.34,Konya 1941,

_____ ;Divan Edebiyatında Tevhidler,İst.1936

_____ ;Edebiyat Meseleleri,İst.1981

_____ ;Kadı Burhaneddin'de Tasavvuf,Türk Dili Ve Edebiyatı,C.VIII,IX,X,XI,İst.1958-1961

Tatçı,Mustafa ;Yunus Emre Bibliyografyası, Ank.1988,104 s.

_____ ;Hayretî Divanı'nda Din Ve Tasavvuf,(Basılmamış Master Tezi)Ank.1986

_____ ;Yunus Emre'ye Ait Divan'lar,Divan Nesirleri, Ve Metin Tamiri Meselesi,Millî Eğitim Derg. S.83,Ank.1989

_____ ;Yunus Emre'ye Epistemolojik Bir Yaklaşım, Millî Eğitim Dergisi, s.82,Ank.1989

_____ ;Yunus'un Yeni Bir Şiiri mi ?,Erguvan Dergisi, s.1,Mart,Ankara 1985

Tatlısu,Ali Osman;Esmaü'l-Hüsna Şerhi,İst.1972

Tehavenî,Muhammed El-A'lâ;Keşşâfü'l-Istılahati'l-Fünûn,C.I-II, Kalküta 1863

Tekin,Talat ;Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle İki Manzumesi,Erdem,C.3,s.8,Ank.1987

_____ ;XI.Yüzyıl Türk Şiiri,Ank.1989

Tekindağ,Şahabettin;Karamanlılar,İslam Ansiklopedisi,Cüz 58-59,s.316-321

_____ ;Büyük Türk Mutasavvıfı Yunus Emre Hakkında Araştırmalar,Türk Yurdu,s.319,C.5,İst.1966

Tezel,Naki ;Nallıhan ve Yunus Emre,Ülkü,s.63,Ank.1944

Tıblavî,Mahmud Sa'd;İbn Teymiyye'de Tasavvuf,(çev.Ali Durusoy), İst.1989

Timurtaş,Faruk Kadri;Yunus Emre Divanı,İst.1972

_____ ,Yunus Emre'nin Dili Üzerine Notlar,I.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,C. II,Ank.1982

_____ ;Yunus'un Türk Dili Ve Edebiyatındaki Yeri,Bilgi,C.25,s.291-292,1972

_____ Yunus Emre'yi Anarken,Babıalide Sabah,s.2,1/6/1972

Topçu,Nurettin ;Yunus Emre'de Vahdet-i Vücud,Türk Yurdu, s.319, C.5,s.84-87,İst.1966

Toprak,B.Ümit ;Yunus Emre Divanı,İst.1933

_____ ;Yunus Emre Divanı,İst.1982

Tosun,İsmail ;Yunus Emre ve Hocası Tapduk Emre'nin Yaşam Öyküsü,İzmir 1981

_____ ,Dinçkök,Merdan;Kula'daki Yunus Emre,Türk Yurdu, C.5,s.319,İst.1966

Tuman,Nail ;Tuhfe-i Nâilî,Millî Ktp.Yz.611/2,

Tural,Sadık Kemal;Zamanın Elinden Tutmak,İst.1982

Tschudi,R. ;Das Vilayet-nâme des Hacim Sultan,Berlin 1914

Turgal,Hasan Fehmi;Anadolu Selçukîleri,İst.1935

Uçman,Abdullah ;Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri,Ank.1983

Uluçay,M.Çağatay;Yunus Emre'nin Kabri Meselesi,Gediz,C.6,s.70, 1943

_____ ;Yunus Emre'ye Dair,Gediz,C.6,s.68,1943

Uludağ,Süleyman ;Tasavvufî Uluhiyet Telakkisinde Mertebeler,Fikirde Ve Sanatta Hareket,s.23,İst.1981

Ulusoy,Mehmed Çemseddin;Gülzar-ı Mısrî,Yz.(Müellif hattı fotokopisi elimizde)

Uzunçarşılı,İ.Hakkı;Osmanlı Tarihi,C.I,(5.bsk.)Ank.1988

_____ ;Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri,Ank.1947

Ülken,H.Ziya ;Anadolu Tarihinde Dini Ruhiyat Müşahedeleri, Mihrab,s.13-14,1340

Ünal,Tahsin, ;Yunus Emre ve Ahi Babalığı,Türk Dili Ve Yunus Emre-Kültür ve Sanat Dergisi,s.5,Karaman 1988

_____ ;Yunus Emre'nin Sosyal ve Kültürel Çevresi, Türk Kültürü,s.296,Ank.1987

Yakıt,İsmail ;Türk İslam Düşünürü Mevlanaya Göre İdeal İnsan Tasavvuru,İst.1986

Yelkenci,Raif ;Bir Etüd-Bir İddia,Ün Dergisi,C.6,s.71-72,Isparta 1940

Yıldırım,Dursun ;Dede Korkut Ve Yunus Emre'de Hayat,Tabiat,Tanrı ve Ölüm,Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi,C.20, İst.1972

Yılmaz,Ali ;Köstendili Süleyman Şeyhi,Ank.1989

Yılmaz,H.Kâmil ;Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye, İst.1982

Yunus Emre ;Divan-ı Aşık Yunus,İst.1340

Yüce,Kemal ;Saltuk-name'de Tarihî,Dini ve Efsanevî Unsurlar,Ank.1987

YUNUS EMRE DİVANI'NIN SİSTEMATİK İNDEKSİ

YUNUS EMRE DİVANI'NIN SİSTEMATİK İNDEKSİ(.)

I. DİN

A. İTİKAT

1. Allah: 1/3-4-5,2/7,3/7,4/1,5-7, 7/2-4,6-8,8/1,9/2-4-5-8, 11/1-2-3-6,12/2-3-4-6-7,13/1,14/1,14/3,15,16,17/3,20/1, 21/4-5,22/4-6,23/1,24/1-5,26/3-4-6-9-10,27/4,28/3-4-9, 29/3,8,31/2,32/2,33/3-4-5,10,34/4,35/1-2-6,37/7,39/8, 40/3,7,41/7-8-9,42/3,6-9,43/3,44/1,45/7,46/1-6,47/7,48, 49/1,8-9,50/5,51/1,52/1-3-7,53/2-5-6,54,55/6,56/2-10, 12,57/5,8,58/2,59/5,61/3-4-5-6,63/4-5-7,64/1-2-3,65/5-6, 66/4,67/5,68/1,70/1-7,71/1-5-7,72,73/2-4-8,74/4-5,75/3, 76/4,77/5-7-8,78/1,79/2,80/4,81/2,82/8,84/5,86/2-4-6, 87/2-3-8,88/2-3,89/2-4-6-7-8,90/2-5,91/2-3,92/1-4-5-7, 93,95,98,99/3-4,100/3,103/1,104/2,5-7-9,105/2,106/3,108/ 4-5,109/1-4,110/4-8,112/7,113/4-10,115/1-5,116/4-6,117/ 5-10,118/4-6-7-8,120/1-3-4,121/1,122/1-3-3-6,124/5-9, 125,126/1-9-10,128/1-2-3-6,129/10,130/2-3-4-7,131,132/ 7-9,133/3,134/1-13,135,136/1-5,137/6-7,139/6-7,140/7, 141/2,142/2,142/5,144/2-6,145/1,146/5,148/5-9,149/7,150/ 5,151/1-6,152/1-3,153/6-8,155/6-8,156/5-6,157/2,158/4, 160/3-4,161/5,163/3,164/6,165/2,167/2-3-4-168/3-8,169, 170/1-5-6,171/5-8-10,172/1-2-4,173/4-8,174/2-3,175,176/ 2-5-7,177/5-6,178/6-11,179/2-3-5,181/9,182,183/1-7-9, 184/1-5-19,185/6,186/1-3-4,6,187/1-4-5,10,188/5,190/7 191/2-3-9-12-14-15,192/8,193/1-5-7-11,194,195/5-9,196/ 200/1-2-3-6,201/17-26-32-45,204/3-4-5,205/1-4,206/1-6, 208/1-5,210/1-3,211/1-2-4-10,212/4,213/1-5,216/2-4-5,

---

(.)Bu sistematik indekste gösterilen unsurlar,kitabın terti - bine uygun olarak sıralanmıştır.Rakamlar,II.Cilt olarak verdiğimiz "Yunus Emre Divanı"na ait olup birinci numaralar şiir sayısını,ikinci numaralar ise beyit sayısını göstermektedir.

(..)İndeksteki tek sayılar şiirin tamamının bu konuyla alakalı olduğunu gösterir.

217/1,219/5,220/2,221/5-6,222/2,223/2-3,224/3,11,225/8-9,226/3-4,227/4-6,228/3-5,229/1,230/5-7,231/5,232/3-4-8-9,233/2-5-7-8,235/5,237/4,238/2,239/5,240/1,242/15-17,243/5-8,244/4,245/6,248/3,249/1,250/5,253/5,253/7,255/6-24,259/1-4-8,260/5,261/4,263/6,264/6,265/2,266/3,5-6,268/3-7,269/1-8,270/7,271/1-3-5-7,272/6,273/1-2-3,274/3,275/5-7,278/7,279/7,282/5,284/2,285/5,286/4,7,287/4-6-7,288/2-3,289/4,290/12,293/5,294/4,295/18-27,296/1-4,297/4-7,299/5,301/12-13,302/3-8,303/3,6,305/5,306/2-4,307/3,308/1-3-7,309/1,311/7,312/5,313/2-3,314/3-8,315/2,318/1-7,319/1-2-6,320/2-3-5,322/2-3-6,323/1-5-6,325/4,326/7,327/5,328/1-6-7,329/7,332/7,333/7,334/2,335/3,10-11-17,337/1-3-5,338/2-3-8,339/1-3-6-7,341/3,343/7,345/1-2,346/5-6,348/3-6-9,349/1-3-4-10,350/1,352/1,353/ 7,355/1,6-10,356/1-7-9-22-24,358/6,359/3,360/1-2,362/3,5,7,363/1-4-6,364/1-6,365/3-6,366/3-8,367/1-2-11-13,369/2-3-6-9,370/6-10-12,371/1,372/3-6,376/7,377/1-2-6-8,378/5-8-9,379/1-4-9,380/7,381/1,382/3,383/5,386/2-4,387/4,388/2-5,389/1-2,391/1,392/4-5,393/1-2,394/1-3-4-6,395/1-4,396/9,397/4,398/3,6-7,399/3-4,400/1-2,401/6,402/3-7,408/2,410/2-5,412/12,413/6,7,8,415/2-19-23-27

2. Melekler: 47/5,134/11,144/4,169/2-9,172/2,177/5,184/17,196/10,201/2-19-31,212/2-7,220/2,255/2,301/7-8,355/5,367/9,374/2,

a.Cebrail: 21/5,46/9,47/3,49/13,81/3,86/4,134/1-4,173/6,

b.İsrafil: 3/8,9/2,85/2,133/5,138/2,153/6,306/1,316/4,317/10,320/9,385/6

c.Azrail: 6/2-3,15/4,35/4,160/9,173/5,176/3,181/9,210/3,231/4,243/1,256/6,291/2,311/6,313/2,355/5,385/1,414/5

ç.Kirâmen Kâtibîn: 301/9-10-11-12

d. Münker-Nekir: 15/5,21/6,72/4,176/3,184/14,205/8,210/5,276/7,311/5,385/3-4

e. Hârût-Marut: 307/3,398/6,

3.Kitâplar: 10/4,12/2,37/4,38/5,49/10,57/3,65/5,91/4,115/4,121/3,124/9,133/6,137/8,169/6-7,171/3,172/5,177/5,193/8,201/43,219/2,248/3,249/5,273/11,278/5-7,299/6,302/8,

313/9,333/3,339/2,351/3,4,366/5,371/2,374/8,378/9,387/2,396/7,398/1,
4.Peygamberler: 39/2,48/12,143/3,172/3,191/15,233/3,6-7-9,262/7,273/7,311/2,380/7,
a. Âdem Peygamber:12/5-8,57/8,76/1,84/5,125/6,168/4,178/7-8,180/3,185/4,191/6,195/3-7,201/40,211/2,213/2,233/2-6-9,243/4,256/25,326/3,355/7,356/1-10,358/3-4-10,367/8-9,388/3,415/3
b.Şit Peygamber: 224/4
c.İdris Peygamber:224/4
ç.Nuh Peygamber: 168/6,191/7,195/2,326/4
d.İbrahim Peygamber:12/8,168/7,187/8,199/4,273/3,282/3,309/3,316/3,342/1-2-3,386/3,396/6,
e.İsmail Peygamber:46/7,168/8,187/11,309/3,326/1,396/3,
f.Ya'kût Peygamber: 90/6,168/9,199/3,228/2,260/4,282/3,309/4,379/8,
g.Yusuf Peygamber:62/2,90/6,168/9,195/4,199/3,219/4,228/2,245/8,255/4,257/4,260/4,273/4,283/3,309/4,310/3,379/8,381/9,396/5,398/3
ğ.Eyyûb Peygamber:168/5,191/9,228/1,255/9,273/10,309/4,310/2,379/7
h. Musa Peygamber:12/8,48/12,49/11,54/3,90/7,133/5,165/12,168/7,170/3-4,173/2,175/4-6,177/7,178/3-4,185/5, 191/11,195/8,201/32,206/4-5,219/4,223/2,224/6-10,228/3,282/4,305/4,326/6,356/8-9-10,11-12,364/3,382/5,401/1,408/3,
ı.İsâ Peygamber:49/12,90/7,173/4,185/5,191/12,217/5,219/4,221/5,224/7,257/5,282/4,353/4,369/8,401/3
i. Dâvûd Peygamber:201/33,224/4,273/7
j.Süleymân Peygamber: 12/9,18/2,94/1,118/4,120/4,124/1-2,163/6,168/5,171/12,173/2,180/2,195/6,200/7,201/33,257/3,273/7,290/9,316/4,361/3,4,398/5,
k.Lokman Peygamber: 49/5,201/23,253/8,
l.Hızır Peygamber:201/19,211/5,222/1,228/4,276/5,335/16,354/6,388/7,
m.İlyâs: 158/6,335/16,354/6,388/7
n.Yunus:168/6,273/5,
o.Zekeriyya:168/6,191/10,379/6

ö.Cercîs Peygamber:191/2,201/23,310/2,
p.Muhammed Peygamber:12/7-8,15/3,22/5,27/5,44/7,67/8,81/1-2-3,
4-5-6,85/4,86/4-5-6,99/7,100/2-3-4-5-6-7,110/7,112/6,
121/1,134,136/10,11,145/2-3-4-5-6-7,147/5,149/3,4-5-6,
158/7,168/2-10,169/9,185/1,186/5,187/10,191/14,196/7-8,
222/9,233/3,6,7,8,235/1-6-8,248/7,249/4,251/5,257/8,273/
6,279/4,287/4,311/1-2,313/9,321/1-7,326/7,342/2,344/1-
2,3-4-5,355/5,361/4,366/8,367/7,374/4,378/4,380/6,385/8,
387/7-8,396/6-9,
5.Âhiret ve İlgili Mefhumlar:
a.Ahiret:2/2,3/12,7/8,8/2,21/6,29/3,35/6,37/4,48/7,70/6,87/8,
103/3,113/6,122/3-4,137/3-4,148/7,158/8,197/2,333/4,
348/3,372/2,381/6,396/1,397/2,413/4,
b.Âhir zaman: 60/1-4,
c.Kıyamet,Sûr:3/8,9/1-6,21/8,60/4,133/5,138/3,153/6-5,272/1-6,
273/11,275/1,306/1-3-4-5,316/4,317/8,380/1,385/2-7,
ç.Haşr,Mahşer,Mahşer Günü,Yarınkı Gün:7/7,9/2,53/5,60/6,110/6,
137/5,138/2-5,141/3,153/7-9,272/5,274/2,275/4,306/4-6,
335/13,
d.Terazî,Mizan,Sırat,Âmel Defteri:9/7,21/7,44/4,5,6,88/3,89/5,
137/5-6,153/6,8,156/4,184/14,228/5,299/8,306/2-7,351/11,
369/1,375/7,385/4-5,315/11-12-16-17,
e. Cennet ve İlgili Mefhumlar:
ea.Cennet,Uçmak:1/4-9-11,3/11,11/2,21/3,52/1-6,57/8,69/7,81/4,
88/8,97/5,99/6,100/4,101/3,102/5,133/3,134/2-7,136/9,
141/4,150/4,154/2-5,184/16,185/4,186/6-2,191/5-6,195/8,
197/2,215/4,234/2-3-4,235/3,243/4,268/5-6,300/4,320/7,
326/1,333/3,342/2,343/2,365/6,372/3,381/7-8,408/1
eb.Tûbâ: 345/6,
ec.Kevser: 88/8,101/3,345/6-7,366/2,388/5,415/11-12
eç.Hûrî: 3/11,16/7,37/7,70/6,88/8,99/6-7,142/5,144/4,174/3,197/2,
202/4,234/4,242/12-13,268/6,320/7,381/8,408/1,
ed.Kasr,Köşk:37/7,177/7,202/4,234/4-6,305/8,
ee.Hulle: 310/1,343/7
ef. Rıdvan: 49/9,169/8,201/14
eg.Gılman:201/14
f.Arasat: 317/8

g.Cehennem ve İlgili Mefhumlar:
ga.Cehennem(Tamu):1/9-11,9/3-4-5,15/1,21/3,49/9,69/7,81/6,
83/7,99/5,102/5,112/6,133/3,136/4-8,137/5-7,142/5,
152/15,184/16,201/14,202/4,242/4-5,236/3,248/8,268/5,
274/4,275/5,279/6,12,295/15,326/1-2,333/3,369/5,381/7
gb.Zebânî:9/3,16/3-4,44/5,207/8,275/4,385/5
ğ.Hayır ve Şer,Kaza ve Kader:28/9,42/4,60/4,89/3,124/4,152/9,
16,177/8,202/9,208/3-4,223/4,236/3,264/7,292/6,301/10,
316/3,329/9,323/5,335/20,384/5,405/7,413/5,415/20-21
B.İBADET:3/2,5/7,21/2-3,35/6,41/8-9,70/6,76/3,103/6,104/4-6,
106/2,116/3,117/2-7,119/2,130/2,136/6,137/4,138/1,152/
15,154/5,155/8,159/3,171/11,186/6,195/5,198/9,205/8-9,
209/6,227/5,248/9,258/5,273/5,275/1-7,280/6,295/10-11
13-14,302/13,303/2,307/4,311/3,335/12,357/4,366/5,
1.Kelime-i Şahadet: 19/9,168/2
2.Namaz ve Namazla İlgili Mefhumlar:
a.Namaz:20/1-3,24/2,86/6,88,91/3-5,104/4,109/2-3-4,126/9,135/
2,136/1-2-3-4-5-6-7-8,166/1,184/6-7,231/5,241/3,248/8,
279/7,302/13-14,303/4,315/1-7,335/8,341/1-,349/1-2,
364/5,
b.Abdest: 116/3-5-6,134/3,136/2,302/14,
c.Kıyâm,Rükû',Sücud: 20/2,91/1,116/3-4,134/3,209/6,300/6,303/
2,356/18,364/2-4,367/9,374/3,
ç.Mescid,Mihrâb,Minber,Minâre:20/2,49/10,99/4,106/9,116/4-6,
126/6,148/6,196/9,265/4,267/5,278/3,307/5,
d.İmam,Müezzin,Kıble,Ezan,Cemaat: 20/1,88/5,136/9,170/5,200/4,
230/3,307/4-5,315/2,364/1,
e.Seccâde,Tesbih,Dua,Salavat: 3/1,25/6,50/7,81/1,100/7,106/8,
117/1,136/11,217/5,231/1, 315/3-4,321/6,364/5,374/2
3.Oruç ve İlgili Mefhumlar:
a.Oruç: 106/8,109/2,302/13-14,303/4
b.İftâr: 140/4-5,
4.Hac ve İlgili Mefhumlar:
a.Hac: 91/5,122/2,299/3,302/14,303/4,335(12,366/6,
b.Ka'be: 116/4-6,133/5,168/7,194/1,296/4-5,342/4,366/7,380/4,
396/3,
5.Zekat:303/4,341/5

C.AYET VE HADİSLER:
1.Âyetler:3/8,7/2,9/5,14/3,19/5-7,27/34,28/3,29/3,33/5-10,
35/5,39/39,44/5,48/2-15,88/6,89/1-2-4,106/5,107/6,116/
2,118/2-7,122/1-5-8,124/2,128/6,134/1,137/8,145/1,163/
2-3,171/10,178/12,187/4,188/5,193/3-4,194/7,195/3,201/
45,211/1,223/1,224/2,248/1,264/9,268/1-2,272/2-3,287/1,
301/9,305/4,306/6,339/8,345/7,349/5,354/5,364/2,378/5,
9,397)7,411/7,415/3
2.Hadîsler: 3/12,39/2,43/2,50/5,52/3,88/7,97/4,110/7,129/2,
131/2,134/16,137/9,154/3,166/5,191/15,205/6-7,233/8,
248/4-5-7,250/2,251/1-2-5,255/2,259/6,261/2,279/12,287/
5-7,291/1,295/29-29,339/3,345/6,347/2,359/4,363/5-6,
365/4,366/8,386/7,387/7-8,391/3,
Ç.DİĞER İTİKADI MEFHUMLAR:
1.Mi'râc ve İlgili Mefhumlar:
a.Mi'râc:40/6,48/12,81/3,122/2,5,134/1,146/5,149/3-5,151/7,
168/10,185/1,191/14,223/4,273/6,305/7,321/1-2,366/8,
396/6,134
b.Sidretü'l-Müntehâ:305/6,
c.Ferş-Arş:30/4,150/3,
ç.Burak: 37/7,134/1-4-11
2.Ölüm-Ölümsüzlük: 3/13,6,15/5,16/3-5,18/6-7,21/6,22/2-3,26/10,
28/7-8,32/6,33/1-235/2-5-7,45/8,51/4,56/6,61/4,72/2-5,
74/2-7,75/5,76/2-5,78/4,81/5,82,83/2,87/1-7,94/4,98/6,
103/4,105/4,108/2-3-5,112/7,113/8,124/11,127/1-2-3-4,
136/6,152/13-14,153/3,154/1,155/2-7,157/7,158/1,160/2-
9,165/8,173/3,175/3,176/3,182,184/1-14,17,18,189/4,190/
5,191/12,192/5,198/2-3-6-7-9,205/5,207/1-7,210/2,218/1-
6,226/7,227/3-4,231/3-6-7-9,235/7,241/3-4-5-6,246/3,251/
1,261/1,269/3,273/8,274/5,276,277/5,281/1,284/1-2-3,
285/1,287/8,291/2-4-6,295/29,299/8,311/3-4-5-6,312/4-9,
315/4,316/6,317/4-9,327/7,340/1-2-4-5,341/7,345/6,347/
2,350/1-4,5-6-7,353/7,354/6,359/8,360/4,366/3,368/1-2-3-6
350/5-6-7,353/7,354/6,359/8,360/4,366/3,368/1-3-6,8,
370/12,374/10,384/6,8,385/2-3,388/4-7,394/9,398/2-4,
413/1-6-7-9,
3.Cin,Peri,Dev:18/2,48/6,49/6,144/4,180/1-2,195/6,201/11,
4.Şeytân: 12/15,57/8,58/4,97/4,99/3,115/1,136/2,180/3,201/7

204/3,218/3,243/4,256/24,273/9,323/7,356,367/8-12,
369/3,387/2,394/2,414/5,415/7,
5.Şirk:20/5,126/6,151/4,167/5,248/1,271/4-6,304/2,338/5,
6.Haram ve Helâl: 35/4,60/5,88/8,124/10,154/4,275/3,301/3,
341/4-5,387/1-3,398/1,
7.Günâh,Cürm,Yazuk,Günâhkâr : 9/7,16/1-2-6-8,22/1,41/2,49/9,
78/6,81/1,86/3,88/5-6,105/1,117/6,119/5,161/1,186/1-
2,191/5,210/6,235/2-4-5,248/8-9,251/2,256/4,258/9,266/
3,267/4,272/2,273/2,275/6,282/1,285/5,311/6,350/3,351/
3,385/4-5-8,414/3,415/2-16-18
8.Gaza ve Gazî: 201/15,287/8,366/6,
9.Şehîd: 108/5,287/8,340/3,
10.Nûr: 1/9,12/7,23/2,33/3,35/7,77/3,99/1,134/4,145/1-6,147/1,
170/3-4,178/3,196/11,217/5,223/1,233/4-6-8-9,243/5-8,
249/1-2-3-5,271/5,280/5,282/5,286/4,288/4,295/28,305/6,
310/8,342/2,352/1,355/1-2,362/2,365/1,396/6,397/1,406/3,
411/6,
11.Âb-ı Hayât:158/6,388/7
12.Mübarek Geceler:101/2,361/6.
13.Kurban :46/7,72/5,90/11,131/5,161/5,168/8,173/3,187/11,200/2,
205/5,210/1,224/6,269/7,278/7,295/2,309/3,322/6,326/5,
348/2,396/3,
D.DİNI ŞAHSİYETLER:
1.Dört Halife:31/3,86/5,396/7
a. Ebu Bekr:31/3,86/5,396/7
b. Ömer: 31/3,86/5,168/11,185/8,396/7
c.Osman:31/3,86/5,396/7
ç.Ali: 31/3,86/5,145/5,168/11,224/6,249/4,378/3,396/8,
2.Ehl-İ Beyt:31/6,145/5,
3.Bazı Sahabeler:
a.Hz. Hamza: 1/5,168/11,
b.Ca'fer-i Tayyâr: 201/16
c.Selmân-ı Farisî: 201/6
ç.Üveys: 134/12,149/2,168/10
d.Ashab-ı Suffa: 185/1-2-3
E. DİNLERLE İLGİLİ MEFHUMLAR:
1.Din,Diyânet: 7/1-9,11/3,20/7,21/1-3,31/3,56/7,90/10,108/1,

116/1-2,117/9,126/5-6,136/11,143/5,165/3,180/7,181/5,
191/7,193/5,209/3-6,217/4,236/1,248/2,259/1,264/1-2-4,
267/1-2-4,278/4,281/6,290/10-11,311/1,315/2,325/5,328/
3,366/4,377/4,379/4,399/5,402/6,

2.Küfür,İmân: 7/9,35/7,44/8,49/8,56/7,71/8,90/10,99/4-7,118/
7,121/1,126/4,136/7,138/1,143/6,163/4,180/7,181/5-11,
187/8,193/5,199/1,201/39,222/6,235/3,236/6,255/1,264/4,
273/11,302/12,315/6,325/3,332/5,351/12,354/9,372/7,376/
6,390/3,396/1,397/9,398/9,412/11

3.Mümin,Müselman,İslam:

a.Mümin: 1/4,16/7,40/5,56/10,63/3,154/3,157/8,199/1,201/37,
227/5,234/4,249/4,279/10,396/1-2,397/7,

b.Müselmân:1/3,60/1,95/7,108/3,115/2,116/7,126/4,136/1-8 ,293/
3, 340/1,341/6,346/7,349/2,379/3-4,380/5-6,387/1,396/2,
401/2,

c.İslam:134/16,138/1,264/4,

4.Ümmet,Millet:81/3-4,85/4,86/6,112/6,115/4,116/1,126/5,134/13,
16/,136/10,145/2,218/4

5.Mezheb:7/1,110/3,221/6,236/5,[illegible]/4,290/10,[illegible]/1,396/[illegible]

6.Bid'at:115/4,218/5

7.Fetvâ: 248/1,9,360/7

8.Kâfir,İnkâr: 29/9,95/7,117/4,125/5,126/4,164/5,187/5,197/14,
199/1,287/1,340/3,349/2,409/4,

9.Münkir,Münafık,Âsî,Fâsık,Müfsid,Mürted,

a. Münkir:25/7,40/5,56/10,64/1,66/8,81/6,92/2,109/3,114/2,166/4,
265/3,269/7,291/7,299/4,335/9,349/10,370/5,374/9,397/8,

b.Münafık:4/6,136/9,268/9,287/6,335/9,407/13,414/6

c.Âsi: 29/4,49/8-11,275/5,278/6

ç.Fâsık: 211/3,357/4-5

d.Müfsid: 83/3

e.Mürted:116/7

10.Kilîse,Deyr:49/10,219/3

11.Nakus,Haç,Zünnar,Tersa,Keşiş,Ruhban:

a.Nâkus: 130/6,219/3,

b.Hâç:114/2,130/6,180/7

c.Zünnar: 255/1,397/9

ç.Tersa: 114/2,374/3

d.Keşiş:293/3,
e.Ruhban:49/10,201/37,242/11
12.Pût: 56/2,148/6,180/7,194/1

II. TASAVVUF:
110/3,180/5,185/1,187/13,194/5,201/19,228/4,263/5,287/3,
295/25,346/1,373/2,406/1
A. VAHDET-İ VÜCUD VE TEVHİD:1/1,12/2-4-5,133/8,151/3,155/8,
156/5,168/3,175/5,181/8,182/9,185/9,233/5,236/7,242/16,
243/1-3-8,244/4,253/7,269/3,299/6,302/12,305/1,305/2-3,
5,328/1,331/4,358/11,360/9,370/10,395/5,395/1-3
(TEVHİD):7/3,4-5,8/1-5,20/3,25/2-6-9,29/4,31/4,31/5,32/1-2,33/
6-7,42/1,42/1,43/2-3,45/2,9,48/9,49/9,51/5,52/3,53/2,
61/3-7-9-10,11,62/7,72/6,73/5,84/2,89/3-5,94/2-3,103/1,
107/10-12,111/3-7,112/5,118/8,120/3,125/2-3,129/3-5,130/
3-4-7,130/8,131/5,144/1,148/6,143/5,151/1-7,160/5,163/2,
165/11,169/11,170/5,171/3,172/3,174/1,175/5,178/1,8,10,
179/3,180/4,180/8,181/3,182/4,183/1-2,191/1,193/9,201/
13,205/9,212/1,216/6,223/1,223/2.227/6,236/7,242/1,248/
1,256/1256/1,2,260/3,281/1,291/7,292/5,295/23,297/8,303/
3-7,323/9,328/2,333/2,338/5,8,354/4,5,358/7,362/4,3389/
2,390/4,411/8,
1.Vahdet-Kesret: 8/2,39/1-5,48,62/3,74/7-8,83/1,104/3-5,105/3,
108/4,111/3,112/2,113/12,125/4,128/4,131/6,133/7,135/17,
137/3,142/5,147/6-7,148/1,167/1,168/4,169/1,171/3,175/
6,181/2,7,183/3,8,187/1,189/2,195/2,200/5,201/13,21,220/
6,222/3,229/3,230/4,255/4,260/22/2-4,270/4-5-6,273/2,
292/1,295/19,297/6,309/2,319/7,320/1,329/4,323/8,327/3,
332/3,365/2,367/1,373/3,411/1,9,
2.Mâsivâ: 13/1,150/4,164/6,329/7,331/4,332/2,333/1,358/9,358/
11,389/5,
3.Tecellî: 3/4,3/6,12/6,25/3,73/5,77/1,131/4,132/9,164/6,175/6,
189/4,206/4-6,228/3,261/3,289/5,328/4-6,334/3,342/1,363/
2,365/1,372/4,381/3-5,390/2,408/3
4.Cemâl-Didar:10/4,52/6,69/7,77/,92/8,93/3,95/2,98/1-6101/1-6,
122/6,134/9-10,135/1-4,140/7,142/5,165/12,178/12,184/19,
187/5,200/2-6,213/5,222/2,234/5,257/7-8,268/7,273/2,288/4

289/5, 294/7,303/6,308/2,320/6,335/11,337/4,344/4,349/4,365/3-7,374/8,386/5,391/1,397/4-5,401/6,408/7.

5.Nişân-Bî-Nişan: 48/2,189/4,223/1,298/1,305/6,318/4,320/1-10,339/5,349/7

6.Rinhân-Nihân:37/7,46/10,54/9,90/2,118/9,125/1,131/8,152/3,165/2,169/5,191/15,201/41,288/4,302/1,320/2,358/1,377/7,389/1,

7.Sır(Esrâr): 4/8,14/6,26/7,39/7,46/10,54/8,56/8,62/8,73/2,81/7,90/3,110/2,116/7,121/3-4,130/1-3,135/18,149/4-7,150/5,173/1,185/6,187/10,13,192/2,193/2,19196/2,201/29,203/1,206/1,3,208/7-9,214/1,232/7,257/9,259/8,286/4,295/1,305/7,310/7,319/3,328/8,335/3,339/6,349/6,353/8,356/23,362/1,394/4,408/5,

8.Gönül(Kalb,Yürek): 1/28,3/11,5/2,7/2,11/7,19/9,24/2-3-5,27/1,29/1,33/7,36/3,41,49,51/6,52/3,54/2,55/5-6,56/12,57/4,62/8,69/4,70/2,8,73/5-8,75/1,78/2,4,79/1,84/4,91/5,92/1,97/1,98/1,3-5,99/5,104/1-9,108/1, 111/2,112/1-6,113/2-3,115/4,117/1-3-5,118/8,124/5-6-9,128/1,130/2,139/4-5-6,140/4,141/4,142/4,146/5,152/14,158/5,160/3-10,161/5,164/1-3,166/1,174/3,175/3,179/2,183/2,186/4,188/1-2-4,192/4,193/2,196/2,200/1,204/1,205/1-4,213/3-4,214/4-5-8,216/2,218/4,224/3,225/2,6,229/2,230/7,232/2-6-10,234/3,237/3,243/6,245/1,246/1,250/3,257/9,259/3,261/1,263/1,267/1-6,278/2-3-4-6,289/6,290/2,291/1-8,297/1-2,299/2,305/5-9,307/6,314/1-3-4,317/3-9,318/6,325/3-4,6,329/4-5-6,332/5,335/12,338/3,342/1-3,343/4,347/1-3,349/5,352/2,354/1-2-3-4,357/6,358/6,359/7,361/1,362/1-6,366/6-9,370/4,380/9,386/1-2,387/6,390/1-2,396/13,399/5,402/2,403/1-2,404/10,408/2 ,410/4,414/6,

Gönül İli İlgili Benzetmeler:

Arş:362/3,

Bağ:54/7

Başlu(Yaralı): 261/2

Belkîs:49/6,

Cemaat:20/1

Derviş: 162/1,167/2

Deryâ: 54/4,121/5,401/2

Dükkân:121/6,7,8,176/4,391/1

Eğlence: 283/1,
Esrik: 318/3
Ev: 57/3,73/1,78/3,125/2,173/8,179/2,194/2,293/1,329/7,351,
376/3,
Garîb:40/4,
Gök:335/19
Hasta:267/19
Hazine:59/1,201/26,412/1
Hücre:77/3
İhtiyâr: 376/6,
Ka'be: 366/2
Kadem:391/2
Kal'a: 348/5
Kara: 123/2,218/3
Kılavuz: 160/7 ,Kış:66/3
Kitâb: 378/7
Kul:205/4
Kuş: 66/7
Leylâ:178/11
Levh: 42/6-8
Meyhâne: 406/1
Mum:66/3
Mülk:230/5,32/2
Ok: 378/10
Saray:250/3-4
Seyrengeh:146/5
Sınık:392/4,
Sır: 149/7,121/3
Sırça:158/4
Şikeste :392/3,
Su:270/1
Sultan:295/2-3
Taht: 279/1,299/5,
Taht-ı Süleyman:200/7
Tur: 54/3,173/2,364/3
Varak:121/4
(NOt:Gönül,Bir şiirde şu sıfatlarla sıfatlanır. (Bkz.Şiir 49/
1-13 beyitler):

Hayran,Rûşen,Perişan,Derdmend,Esîr,Dermânda,Âbid,Zahid,Âsi,Şâdî Giryân,Kış,Zemheri,Bostan Katre,Câhil,Câlinus,Lokman,Div,Perî,Sultan-ı İns ü Cinn,Gedâ,Fagfur,Hakan,Günahkâr,Rıdvan,Ruhban,Mûsâ,Firavn,Haman,İsâ,Gümrâh,Cebrail,Divan,Kur'ân.

9.Aşk: 1/5,7,10,3/11,4/4-8,5/1-2,7/1-5-8-9,20/7,24/1,25/2-10, 27/1,28/7,32/5-7,42/5,43/5,45/7-9,46/6-10,47/2-6,59/1, 59/3-4-6,60/7,64/7,65/3-6,68/1-5,70/2-3,71/12,73/1-3-9, 77/6,79/4,81/1,85/5,86/1-2-3,90/1-9,12,92/5-6,92/5-6, 93/1-2-3-4-6,96/1,103/5,104/6,108/5,110/3-4-7,113/7, 116/8,118/3-4-9-12,119/2,121/1,124/9,125(7,128/7,130/5-9,136/11,138/6,139/6,144/8,148/2,155/3,157/1,169/11, 177/1,178/1,179/2,182/7,191/4,192/4-5,204/1-3,205/12, 208/3,209/2-4-6,214/9,215/2,232/3-5,236/1-2-5,237/1,240/4,243/3-7-9,244/3,245/1-2-10,248/12,250/6,254/1-8,256/6, 257/2,259/7,262/1-10,264/6,266/2-6,269/1-7,270/2,271/7, 273/5,280/3,5,289/7-9,290/7,294/9,295/5,302/15,303/6, 307/3-5,308/5,309/1,317/4-9,318/4-6-9,330/3-4,331/3, 332/8,336/2,338/6,339/4,343/4,344/5,347/1,347/6,348/3, 354/3,360/4-8,262/1-6-9,367/8,364/5,367/10,371/1-3-4, 374/10,377/6,381/1-2-3,386/6-8,390/2-5,395/1,397/6,398/5-6-8-9,400/1,401/1-3,402/6,404/10,412/13,

Aşk İle İlgili Benzetmeler:

Agu:10/1,80/1,252/3

Ah: 12/4,42/10,59/5,96/3,141/5

Allah:233/4,5

Bâde:164/7

Badya:148/10

Bag: 252/2,283/4

Bâzâr: 113/5

Bezm:240/3,

Burc: 165/10,359/6,378/9

Câm: 150/1,229/2,

cân: 90/1

Cefâ: 64/2

Cevher:254/7

Cübbe:90/8

Çâdır: 240/4

Çeri: 394/3

Dâr: 260/3
Dat: 260/6
Deniz:(Umman,Bahr): 12/1,50/4,90/12,96/4,129/4,169/1,177/12,
213/1,214/4,215/3,215/3,22/1,253/1,264/9,283/2,301/6,
332/3,336/3,5,381/3,401/4,402/1
Derd:10/2,36/6,59/2,98/2,108/5,113/1,125/1,165/6,188/2-3,245/9
255/9,269/8,277/7,281/4,286/2,288/6,290/7,309/1,317/13,
322/4,330/1-2,332/2,345/9,349/8,359/7,389/2,389/3
Devlet:45/1,
Divân:67/9
Don(Elbise):120/2,271/4
El:394/6
Elçi:118/1
Elek: 182/5
Ev: 2/1,351/2
Evvel bahar: 69/9
gözgü:318/3
Güneş: 66/7
Han: 283/3,331/1
Hastalık:371/2
Hazine: 26/7
İmân: 20/1,90/10
İrfân:90/8
Kadeh: 26/5,36/2,72/6,175/3,178/11,188/7,208/2,345/2,362/4,
372/4,403/5
Kanat: 208/5,292/3
Kazan: 391/2
Kılavuz: 181/7,212/8,
Kılıç: 46/4
Kitab(Varak): 37/4,130/1,172/2,410/1
Körük:66/6
Kurban: 90/11
Kuş: 1/2,330/5-6
Kuşak: 242/3
Külhan: 294/2
Külüng: 226/4
Maden: 177/1
Meta':325/6
Mevc: 259/3

Meydân: 201/12,230/3
Meyhâne:348/7
Müderris:29/8
Niheng(Timsah):401/3
Od (kızgın): 10/3,75/1,78/2,92/1,2,129/7,144/8,146/1-2,150/2,
165/9,170/7,186/3,196/9,214/6-7,215/1,226/7,244/1-5,
253/4,259/8,280/2,283/3,294/1,8,307/6,327/5,329/1-2,354/
10,363/3,371/1,8,376/1,401/1-2,403/7,40/1-2
Ok : 36/7,70/1,165/8,269/5,307/2,378/10
Renk: 90/9,129/5,236/7
Sebak: 169/7,330/3
Sergüzeşt: 286/3
Serheng(Bekçi): 264/4,412/1
Sultan: 78/3,334/1
Sur: 332/2
Süçi: 106/8
Süleymân:173/2
Şarab: 1/10,4/5,123/2,144/5,178/9,189/1,200/6,202/9,252/5,
[illegible]
Şehd:230/1
Şehir(İl): 242/4,252/1-4
Şem': 239/8
Şerbet: 25/5,28/8,47/1,101/3,181/7,252/2
Şîr-gîr:206/8
Turvanda:65/7
Tuzak: 196/3-4
Ulu hil'at: 386/4
Ulu nazar: 386/7
Urgan: 169/3,354/7
Yağmur: 335/19
Yoldaş: 204/1
Zencîr:132/6,354/8,381/4
10. Anasır-ı Erbâ: 201/22-24,211/6,379/2
11. Kendini Bilmek: 1/10, 4/7,23/7,28/9,31/7,44/8,51/5,65/5,
69/9,70/4,73/4,91/1,93/3,128/5,187/4,218/6,225/2,227/3,230/ 6,
241/1,247/1-2,248/5,255/2,296/8,297/7,318/8,320/10,338/4,348/1
349/9,358/1-2,370/11,411/4,

12. Cân: 1/2,4-11,3/10-13,8/2-4,10/1,12/5-6,15/1-4,20/2,
25/2,26/6-9,27/1,32/2,33/1-6,34/1-2-3-4,35/6,36/1-5,
39/7-8,42/7-9,43/5,44/3,46/2,51/2,52/1,54/5-6,57/6,59/
6,60/7,61/5,67/1-7,68/2-5,70/1,71/12,72/2,3,4-5,73/8,
74/4,78/1-3,81/7,89/8,90/1-2-10-11,93/7,98/6,101/6,104/
9,110/5-6-8,112/5,113/4-5,116/8,118/2-3-8-9,120/1,121/
1,125/5-6,129/1-3,135/6-9-10,139/5,143/1,144/5-6,145/1,
147/8,152/2,158/2,159/8,160/2-8,164/5,165/5,166/3,168/
12,173/2-3-5,179/5,180/6,181/5-9,182/1-2,187/1-10,191/8-
9,192/8,193/1,197/5,199/5,200/1-2-28,32, 202/2,204/3-
4,205/5-6,206/3,207/8,208/9,209/5,210/1-4,214/3,216/2,
217/4,222/7,226/4-7,229/4,232/1-7,233/4,234/1,237/5,
240/2,243/2,6,244/2-5,255/1,256/5,257/7,259/2,3,260/6,
265/1-3-5-6,264/2-5,265/1,266/2-5,268/2-4-6-9,269/7,
8,270/1,271/1,273/1,279/1,280/3,281/2-5,283/3,284/2,
286/2,288/1-3-6,289/4,290/1,294/1-2,295/2,14-16,297/5,
302/1-15303/1-3-6,311/1,314/4-6,315/7,318/ 1-2,319/1,
320/5-9,331/1,334/1.336/3,4-5,337/3,339/4,343/3,348/2-
4-5,349/3,350/1-3-7,351/1-5,354/2,354/2,355/6-8 10,
359/8,360/3-5-7,362/3-5-6,363/4,365/2,370/3,371/1-8,372/
3-5-6,373/1-6,376/2,378/5-9,383/1-5,384/2,385/1,389/1,
3,390/1,394/2,398/10,402/3,412/1-13,413/2,414/5,

Can İle İlgili Benzetmeler:

Âşıklar:1/10,135/10,319/2,320/5

Aşk:68/5

Balık: 336/3-5

Çerag:412/11

Deniz:360/3

Emanet:256/6,350/2,3

Esir:78/3

Ev :318/1

Hakim:295/2

Hasta:144/5,232/5

İl:67/1

Kân:243/2

Kandil:383/1

Kurban:90/11,173/3,348/44,360/5,7

Kuş:204/4,314/4,365/2,388/2

Külhan:294/2
Mahpûs:414/5
Mansur:288/3
Musâ:173/2
Sermaye:266/2,353/1
Sultan:89/8,334/1
Şehir:348/5
Şükrane:182/1,209/5,372/6,373/1
Tuzak:330/5
Yoldaş:181/5
Yûsuf:260/6
13.Vücud:11/5,19/2,25/2,3-4,33/6,34/2,54/6-7,74/4,87/1,90/1,
110/8,133/1-2,134/1-8,135/9,148/4,160/2,172/5,190/6,191/
4-15,201/22,211/7,214/9,217/6,230/5,242/1-5,264/3,290/3,
297/7,317/10,332/5.347/5,348/8,364/4,370/2-4,379/5,384/
5-7,397/4,405/7,412/5,415/25
Vücud İle İlgili Benzetmeler:
At: 292/5
Bahr:330/4
Bina: 295/2
Cübbe: 90/12
Dağ: 365/1
Dükkân:35/4,143/3,146/4-5,176/5,222/4,266/2,271/1,332/6,335/15
389/9,395/3,402/4,
Ev: 30/3,39/7,42/10,118/3,131/7,294/5,
Gemi:365/1,
Gönlek:32/6,395/1
Hâne: 294/1
Kafes:227/1-2
Kal'a: 412/1
Kovan:271/8
Kuyu:260/6
Merkeb:46/9
Mülk:271/3
Şehir:46/1,106/2,363/1,397/3,
Tekne:183/8
Zindan:271/3, 271/1, 415/4

14. Akıl:1/2,8/2,14/6,19/7,26/5,23/8,32/2,42/8,50/6,70/6,73/
2-6,76/2,89/9,98/4,104/1-2,112/3,107/12,113/12,119/4,
139/5,151/8,152/7,182/10,183/3-4,192/2,3,207/9,208/3,
209/1,212/6,233/10,244/1,259/3,280/1,300/1,325/1,335/9,
349/5,372/7,377/6,412/1-7,
15.Nefs:46/1-10,47/4,76/1,101/7,114/1,121/8,140/5,159/5,191/6
220/8,222/6,225/4,235/1,239/9,250/4,287/5,295/3-4,298/4,
302/7,358/8,375/3-4,378/5,380/6,403/3,412/6,
Nefis İle İlgili Benzetmeler:
At: 201/12
Ciğer: 187/2
Çeri : 187/3
Düşman:146/6,160/2,181/5,232/8,337/3-5,345/6,403/2,
Ejdehâ:383/2,
Göl:76/4,
İl:394/3-5
İt:97/3,108/2,130/6,140/3,
Kafes:227/2
Kal'a:222/8,375/7,
Kan:227/3,4,
Koç:376/2
Kuş:208/5
Küt:407/7
Leşker:135/10
Tuzak:37/5,126/5
Yılan:208/4-5
16.Rûh:19/5,94/4,148/4,210/3,218/1,227/4,228/2,250/4,260/7,
271/8,370/4
B.BEZM-İ EZEL:20/9,33/4,35/6,39/9,41/8,59/5-11,67/1,70/7,93/5,
139/3-4-12,151/4,152/3,156/2-6,168/1-2-3,169/4,177/8,
178/5,181/8,191/2-3,196/3-5-7,202/9,217/3,220/2,223/1-4
243/2,252/1-4,254/4,283/2,291/1,294/6,317/7,329/3,358/11,
397/8
C.'ÂLEM-İ MA'NÂ:30/1,33/9,48/7,87/3,93/6,242/1,249/5,261/5,286/6
Ç.TEFERRÜC:17/7,30/3,114/3,118/1,147/1,181/10,207/1,303/6,
327/4,339/1,2,370/9
D.DEVR:31/1,39/6,89/8,143/9,178/7,181/6,193/11,201,213/1,
217/3-5,220/4,223,224,310/8,332/8,389/2,393

E.YARATILIŞ:12/5-6-7,19/4,32/3-9,47/3,48/1,64/3,85/2,89/7,
95/11,120/4,144/8,151/8,152/1-16,158/7,168/1-3-4,
169/2,172/1,177/2,178/7-8,181/8,190/8,191/4,193/3-4
196/8-9,10,203/3,223/1, 227/1-3,233/2-5,243/1,254/3
285/4,355/1,356/1,358/1,11,367/1,380/2

F.TASAVVUFÎ MERTEBELER VE KAVRAMLAR

1.Dört Kapı(Şeriat,Tarikat,Hakikat,Marifet):85/3,290/8,
295/5-8-25-26,351/1-13,407/1

Şeriat:20/4-5,26/8,29/5-6-9,38/2-3-4,57/5,295/6,10-13-14
303/5,341/4,352/6,407/8,

Tarikat:11/5,32/4,36/2,38/3,39/6-7,56/1,57/5,63/6,64/1,
71/1-3-13,99/7,115/3,128/7,131/4,137/1,139/4,150/6,
165/3,166/5,171/7,203/5,210/9,219/9,225/3,230/6,
240/3-4,242/3,250/1,257/9,288/2-6,290/1-8,295/7-J.8
319/4-5,322/1,335/4,346/2,373/5,375/1-4,376/4-5
380/6,402/1,403/6,407/2,

Hakikat:29/5-9,38/1-5,43/4,59/1,73/4,90/1,96/4,106/6,164/1,
166/6,171/7,242/6,247/6,290/8,295/1-25,303/5,309/5,
[illegible]
383/3,389/5,401/5,403/2

Marifet:22/7,25/7,46/5,90/8,162/4,167/5,191/3,221/4,222/4,5-7
226/1-6,230/4,243/2,267/3,271/8,281/5,290/8,295,300/9
311/2,327/7,332/2,349/10,401/2.

2.Seyr ü Sülûk: 1/1-8,7/4,12/3,21/4,30/5,37/7,38/6,43/3,45/2-
3,46/3,56/8,61/2,67/1,69/2,71/7,79/3,89 /6,90/1,92/7,
93/6,99/1,107/7,118/6,124/1,130/4,135/13,139/1,140/3,
146/5,148/2,150/3,151/5-7,160/6-7,165/10,166/5,168/12,
178/5,181/7,191/8,195/6,200/6,201/2,204/5,208/5-6-7,
210/6,214/7,228/5,229/2,232/6,242/1-11,247/3,251/3,253/
5,255/6,7,268/4,271/5-7,283/2,287/3,290/10,292/3,295/19,
298/2,299/1,304/15,318/8,327/2,332/4,333/4,338/2-3-4,
342/1-2-3-9,348/5-6,370/1,2-6,372/11,396/11,399/4,405/
8,407/3

3.Yakîn: 37/1-3,91/2,123/1,155/9,165/10,167/2,175/6,176/1,187/
5,191/1,255/6,256/7,303/7,314/2,327/7,370/11,410/1

4.Fenâ Makamları: 3/7,8/5,27/7,29/7,30/1,32/5,33/1,40/1,52/2

61/9,67/8,69/8,70/2,84/2,110/8,119/4,129/3,135/2,11-14,
143/1-4,169/11,171/4,178/3,180/8,183/4,187/1,188/1-4,
5-6,189/2,4-3-6,190/2,192/1-2,200/3,203/1,206/7,216/3,
220/8,222/7,229/9,232/3,233/3,236/1,243/9,252/5,264/7,
264/8,270/4,271/1-8,279/9,288/1,290/3,292/1,296/3,327/
8,335/10,338 /1,339/7-8,349/5,351/10,354/1,360/9,361/1,
378/11,381/4-5,393/1,394/7,397/1,398/4,399/6,401/7,410/
5,411/5

5.Müşahede: 2/8,3/2,7/1-7,20/3,39/4,46/2,45/7,45/4,52/7,53/2,
54/5,55/5,73/4,73/6,75/3,87/8,89/8-9,96/5,104/1-9,135/
1-2-16-18,159/8,163/2,165/5,170/1,175/5,177/6,187/5,193/
10,202/3,206/1,206/2,209/8,213/5,213,214/2,217/1-7,229/
1-7,242/2-3,242/15,250/5,254/4,255/6-7,259/1-2-5-7,261/
5,266/1,268/1,288/4,290/13,293/5,294/4,305/4,314/5,326/
7,328/3,354/1,359/1,3-9,360/2,362/2,363/2,394/4,400/1-2,
408/1-7

6. Terk: 1/3,3/10,21/7,35/1,37/2-3,45/2,56/4,59/4,70/6,93/5,
110/8,113/4,148/3,169/5,174/7,201/22-27,295/16,268/3;
[illegible]

7.Sabır:140/3,185/2,206/4,209/1,214/1-8,309/4,363/3,372/12,
379/7

8.Nazar:141/6,191/4,290/6,355/6,412/8-9-10

9.Naz-Niyaz:14/3,16/8,45/3,72/6,135/2,136/3,180/8,279/7,302/13,
303/2,335/1,9,349/1-2-3,396/3,415/1-8

10. Münacat: 20/2-6,88/3-5,107/3,116/4,170/2,175/4,183/6,184/1,
206/6,269/1-2,408/3,415/1

11.Sekr-Sahv:13/6,192/1-2

12.Riyazat: 36/4,71/4,227/2

13.Sıdk: 54/9,165/9,201/42,302/14,414/6-7

14.İhsan:12/7,69/8,201/ 39

15.Velâyet: 2/7,25/4,259/6,295/30,351/13

16.Zühd: 5/7,49/8,104/4,143/7,150/4,209/6,364/4,368/4;278/4

17. Keramet,Keşf:1/3,19/2,48/14,182/7,233/10,317/4,333/4,374/
5-6,380/5

18.Kanaat: 83/2,119/3,161/1,185/2,230/2,295/28,376/7,383/2-3-4

19.Şükr: 33/5,40/7,391/1

20.Gayret: 265/2,368/6
21.Selamet: 20/8,239/2
22.Telvîn:129/5,190/7,201/26-31
23.Mücahede:36/2,175/7,339/3,242/3,407/7
24.Tasarruf:31/5,32/4
25.Hicâb:25/4,26/3,37/4,39/2,73/7,89/1,98/4,122/6,128/4,132/1-2,134/9,135/3-4-5,151/7,205/2,256/7,271/2,275/4,302/10,349/3,377/7,378/5,394/5,411/6
26. Rızâ:236/4
27.İnayet:4/1,16/3,34/6,41/9,48/6,116/6,186/6,208/1,295/4,295/28,380/7
28.Fakr: 44/8,122/5,248/10,295/20,303/4,387/6
29.Himmet:24/4,29/10,34/4,7,84/45,98/4,164/3,197/1,212/6,315/3 352/2,374/7,376/2,
30.Ma'nâ: 27/1,28/8,37/6,40/6,45/4,56/3,63/6,80/5,91/2,101/1,106/9,133/1,148/1,163/1,167/2,173/2,230/7,292/4,295/30,299/7,300/5,319/1,345/8,349/3,351/5-14,
31.Halvet:20/6,36/4,46/3,61/4,68/1,291/3.233/2,294/4,298/7
32.Mal:26/4,51/1,56/6,68/4,73/3,82/3,92/4-5,110/1,118/7,130/4,152/12,188/2,196/6,209/3,222/11,228/6,288/6,295/29,319/3,342/1,
33.Onsekiz Bin Âlem: 201/3,411/3,
34.Cân Gözü:21/2,54/6,92/8,135/18,178/3,209/8
35.Can Kulağı:44/1,232/1,323/8,
36.Can Dudağı:323/8,359/3,
37.Havf-Recâ: 21/7,171/5,176/1-2,178/9,248/4,264/7,306/6,370/4,399/3
38.İki Cihan: 3/5-6-10,4/1-4,37/7,39/5,54/9,113/7,116/2,133/1,167/4,197/6,202/5,213/1,337/4,372/1,
39.Melâmet: 67/2,68/4,124/7,146/7,299/5,230/2,237/2,272/1,332/4,371/9,391/4,413/3
40.Hayrân: 3/3,9/2,49/1-13,59/6,69/10,118/3,144/4 ,146/2,173/1,177/7,189/2,201/25,206/5,229/1,253/4,258/1,269/2,339/7,
41.Yetmişiki Millet:116/5,131/5,163/3,166/1,171/5,196/6,338/8,352/7,359/5,379/3,382/4,
42.Rü'yâ:164/4,206/9,224/9,270/7,301/5,360/3,381/9,404/5,411/5,

413/5,
43.Nefes:182/7,378/6
44.Tevekkül: 295/28
45.Hikmet: 7/4,8/3,25/3,48/11,49/5,110/2,194/4-5,227/4,
235/2,268/8,295/1,320/5,367/3,369/2,
46.Ene'l-Hak: 94/3,178/5,182/7,188/7,197/5,199/2,242/15,253/3,
260/3,287/1,370/8,371/7,406/5,
47.Hâl Dili:25/1,28/3,64/6,163/6,171/12,175/1,2,183/9,193/14,
211/2,290/9,311/7,325/7,355/10,
48.İhlâs: 57/1,83/7,248/10,258/5,357/4,
49.Ubudiyet: 174/3,229/1-2,232/6,273/4,274/1,284/6,285/3,286/5,
295/10,304/8,320/6,323/7,335/13,16,338/2,346/5,351/4,
50.Tecrîd-Tefrîd: 32/4,201/11
51.Tevbe: 137/2-8,267/2,350/7,356/15-18,375/5,376/6,387/9,401/1
52.Firak-Vuslat:1/11,10/1,14/1-4,20/9,32/1,33/8,37/1-2,43/5,
75/3,78/7,98/1,103/3,110/8,134/2,135/9-11-17,137/7,148/
10,155/6-9,156/2,160/6,165/13,186/7,189/5,201/2-5-33,
202/8,214/7,217/1,227/2,232/2,234/7,247/4-5,253/3,255/9,
256/5,262/9,267/5,271/2,281/6-7,288/1,292/6,298/1,317/5,
322/3-4,327/6,330/2,345/1-2,354/4,365/4,372/12,391/1,
397/2-5,399/2,411/5
53.Dünya:3/12,7/3,12/4,17/2,18/4,30/2,39/3,44/3,48/7,48/7,63/1,
65/3,67/1-2,69/1-7,70/4-5,72/1,76/2,79/4,83/5,85/2,87/7,
95/5,97/4-5,99/1,103/4,105/3,109/8,113/6,114/3,120/4-5,
122/3-4,135/16-12,137/2-3-4,138/4,139/1,141/2,145/4,152/
3,153/1,154/1-2-3,155/1,158/7,159/3-7,160/8,161/4,171/1
172/4,175/1,178/1,181/6,196/5,197/2,201/1-2,203/6,208/6,
221/1,222/10-11,228/4,238/1,240/3,246/1-7,247/3,251/4-5,
254/5,258/8,263/3,267/1,268/5,279/3,4-5,283/2,285/3,286/6
-9,310/8,313/2-10,314/7-9,318/10,319/6,322/2-5,329/7,
331/2,4,333/5-6,335/18,345/8-9,348/3,353/4,361/2-3-5,
372/2-4-10,385/1,391/3,395/3,396/1,12,403/4,413/4,414/2-3
54.Mahabbetullah:21/4,36/3,51/1,70/8,71/7,73/8,92/5-7,126/8,131/
1,144/2-4,190/2-5-8,202/4,209/3,219/1,237/4,377/1,280/1,
290/1,231/8,348/9,354/9,357/7,359/6,369/9,402/2,

G. TARİKAT VE İLGİLİ MEFHUMLAR:

1.Mürşid(Şeyh): 12/2,26/2,27/7,37/5,38/3,41/8,51/3,43/5, 53/3-6,56/10,63/4,67/7,68/4,69/8,75/4,78/1-4-7,89/4,93/1,95/1-3,97/4,114/4,115/5,123/1-5,128/7,129/6-9,132/1-9,140/2-8,141/3-6,146/7,148/1,150/6,158/4-5,160/3-10,162/3, 171/9,179/4-6,187/4,192/7-8,200/4,209/7,213/2,219/4,222/3-5,225/4-5,226/7,228/4-6,229/3,233/10,240/4-5,241/5, 246/4,247/3,253/9,257/1-9,265/4,271/6,277/3,283/1-6,284/6-7,286/5,286/5,289/3-8,295/14,296/3-5,300/5-6-7,307/1, 310/5,314/1,320/6,327/4,329/3-6,335/16,342/3,344/3,345/4,348/7,351/1-4-9,366/1-2,374/7,376/2,377/8,392/2,397/5-6-9,398/8-9,399/1-5,400/3,402/7,403/6,406/1-2-3-4,407/1-3-6,412/13

2.Dervîş: 11/7,12/10,27/7,40/1-2,54/8,55/6,58/3-5,60/2,62/5-8, 67/4,71/10,79/2,84/1-7,87/8,92/4,95/5,96/1-2,97/1-5,109/3-6,111/1-7,117/4-9,123/1-7,124/10,126/10,128/7,129/6, 135/19,140/1-2,149/7,156/1-5,159/4,162/4,163/1,164/7-8, 167/2-3-4,185/1-2,197/1,222/1,225/3-9,239/3-8,240/5, 243/6-7,246/4,247/5,252/6,252,255/5,258/3,[illegible] 7,277/3,278/1,279/8,283/2,287/3-4,288/1,290/10,292/4, 294/9,295/16-19,296/3,319/5-6-7,321/6,326/8,327/2-3,330, 335/6-11,337/2-39,347/4-5,350/7,351/1-9-10,370/5-8,372/8,373/3-4-5,374/6-8,393/2-3,403/4,406/1-7,407/2-4,411/10,413/7,414/7

3.Tâlib,Mürid,Sâlik,Vâsıl: 29/8,37/2,54/1,98/3,139/5,179/4, 229/3,250/1,251/4,265/1-3,292/3,335/8-16,344/3,345/4, 347/2,348/1,351/11,369/7,372/10,397/8,

4.Pîr: 71/13,150/6,240/1-2,242/10

5.Baba:292/4

6.Dergâh,Tekye,Zâviye: 7/5,9/8,59/6,88/2,109/4,106/3,107/11, 168/12,176/7,179/6,200/4,221/3,227/5,242/6,258/9,295/4,267/5,333/7,348/7,349/3,356/13,393/4,406/1,408/4,

7.İrşâd: 34/3-4,46/5,58/7,59/2,70/8,80/4-6,109/2,113/3,117/7, 140/2,157/3,158/5,175/6,192/7,209/4,230/1,235/9,293/6, 295/17,301/7,363/3,366/2-3,377/2,414/2

8.İkrâr: 24/3,37/2,99/1,122/1,129/6,142/6,166/5,189/3,224/2, 247/5,250/1,251/3,300/3,314/1-9,327/1,333/7,369/7,378/11 397/7,399/1-3-4,414/7

9.Zikir:71/6,136/6,177/5,182/8,183/5,222/8-9,301/7,314/8,315/4,335/4,348/8,364/5,374/2,413/6
10.Semâ:58/1-4
11.Hırka:41/6,117/6,149/9,162/1-2,225/5,302/9,362/7,366/4,374/7,403/4 (Pelâs:)99/2,353/3-8
12.Fereci:366/4,
13.Aba:99/7,95/10,284/7
14.Cübbe.: 90/8,130/5
15.Palheng:350/7
16.Asa: 279/8,279/9,350/3
17.Destâr: 135/6
18.Tâc:90/8,117/6,130/5,162/1,225/5
19.Gülbenk:350/3
20.Meydan:50/7,79/7,113/10,118/1-6,230/3
21.Mahfil: 37/5,
22.İcazet-Berat:117/2,319/1

H. BAZI MUTASAVVIFLAR:

1.Hallâc-ı Mansûr:40/4,56/11,67/5,71/10,75/4,90/8,135/7,168/10,171/8-9,185/7-9,191/13,199/2,201/35,217/6,226/2,245/6,253/3,260/3,268/8,269/7,288/3,289/7,310/3,328/3,353/9,10,370/8,371/7,381/5,406/5,408/5
2.İbrahim Edhem:95/6,120/2,185/6,245/5,257/7,335/7,353/8,406/4
3.Cüneyd-i Bagdadî:90/8,396/10
4.Bâyezıd-ı Bestamî:178/4,396/11
5.Ma'ruf-ı Kerhî:396/10
6.Şiblî:396/10
7.Necmüddin-i Kübrâ:396/14
8.Abdürrezzak:130/5-6,185/7,253/6,398/9
9.Mevlânâ Celaleddin-i Rumî:58/7,64/4,301/7,396/13
10.Ahmed Fakih:396/13-14-15
11.Tapduk Emre:50/7,81/7,101/7,120/5,163/7,164/8,201/41,208/9,262/10,266/6,292/4,294/9,317/10,327/8,391/5,397/1,401/7
12.Barak Baba,Saru Saltuk:201/41
13.Seydî Balum: 373/5
14.Geyiklü Baba:29/10,64/6

I.YUNUS EMRE'YE GÖRE BAZI TİPLER:

1.İnsan-ı Kâmil:13/2,79/7,125/4-5-7,141/2,157/2-5,158/1,177/4, 177/5,180/1-2-5,185/1-9,187/6-7-8-9,193/1-6-11,194/1-5, 195/1-10196/3,199/1-5,201/1-25,211/1-9-10,212/3-5-7,216/ 1,220/2-4,223/1-10,260/1,279/5,292/3-8,295/9,296/7,310/ 1-2-3,398/10,401/5

2.Ricalu'l-Gayb:242/14

3.Evliyâ:27/7,29/4,34/3,37/3,39/2,48/14,63/5,6,64/1-3,65/2, 85/1,5,117/8,122/1-5,122/6,128/3,131/3,164/2-3,172/3, 173/7,233/6,261/4,273/7,286/4,298/1-7,313/3,315/1,319/ 2,329/5,336/1,337/2,382/5, 407/5,407/6

4.Er-Eren: 4/3,10/4-5,11/5,17/6,20/8,24/3-4,26/9,27/4,34/3-4, 5/7,36/2,38/1,40/2,45/9,46/5-8,54/3-4,57/7,58/4,60/1, 61/9,65/1,75/5,72/6-7,79/5,80/1,84/2-3-5,91/3,92/7-8, 98/2,99/1-3,106/6,108/5,111/5,7,113/10,124/1,127/1,128/ 5,135/3,140/6,141/5,159/8,160/10,162/2,164/4-5,166/2, 167/1,171/12,176/6,178/3,181/10,188/7,197/1,206/7,217/ 3,224/2,225/9,237/4,247/5-6,250/1,251/2,265/1-2,279/2, 6,279/8-9-13,280/4,280/8,296/1,2-7,297/3,299/1,300/4, 304/7,314/1-3,314/8-9,325/1-2,327/8,329/5,329/6,351/6, 353/3,362/8,367/1-4,372/6,375/6,378/1,11,382/2,386/3, 391/1-3,393/2-3-5,394/7,396/8,396/11,397/5,399/1-4,403/ 3,8

5.Ârif:5/4-6,23/5,28/5,57/6,70/4,84/7,95/13,110/7,113/10,143/ 3-4,144/2,157/2,157/6,164/4,201/27-29,221/4,230/2,232/ 7,271/3,275/6,295/20,301/7,13,305/8,317/6,332/2-6,335/9 12,337/5,349/6,352/2,5,7,367/3

6.Yârân:65/1,107/11,124/7,218/2,290/1,413/8

7.Rind227/5,313/7

8.Garîb:227/1-4,277/5-6-7

9.Âgâh(Uyanık): 108/4

10.Âşinâ(Biliş-Tanış):24/1,338/4-6-8,36/5,39/9,60/8,70/8,103/5, 104/2,111/4,125/7,128/2,135/1-8-10,128/2,154/5,163/4, 179/5,181/2,208/9,243/3,308/6

11.Muhakkik: 206/9

12.Avam-Has-Hassü'l-Has:4/4,5/3,126/8,130/8,131/7,202/1,246/3, 302/14,303/4,305/7,335/17,338/1

13. Miskîn: 40/2,43/5,46/10,47/7,51/4-7,57/8,63/7,64/5,71/8;
84/4-7,97/1,105/5,108/2,111/5,117/3,119/5,122/2,145/7,
146/4,149/5,154/6,186/4,194/1,203/5,242/7,248/12,269/
8,280/9,283/7,299/1, 333/2,378/11,387/6,388/3,399/2,
414/4
14.Ahî: 28/2,40/2,102/4,174/5,234/3,251/2,370/1-12,381/6,399,
15,'Abid:195/9,278/4,357/4
16.Fakih:130/4,248/10,366/1,410/4
17.Sufî:57/1,117/1,195/5,378/8,381/6,335/8
18.Hoca:30/3-4,91/5,93/1,129/9,134/1,149/3,163/6,179/4,241/5,
248/11,274/4,277/3,286/5,344/3,345/4,351/4
19.Âşık:1,2,3,7/1,12/9,21/1-2-8,26/2,26/4-6,28/1,32/1-2-3-4-6,
33/1,34/4-6,36/4-5-6-7,39/8,40/7,44/2,45/1,47/1-2,50/1-
2-7,52/7,55/4-5,56/1,57/1,59/1-2-4,63/1,65/6,66/4-6-7,
67/6,70/1,7,75/3-5,77/8,85/5,86/1,88/7,90/9,92/3,93/1,
7,96/5,113/3-4-5,113/7,113/8,10,12,114/1-2-4,114/4,118/
3,119/1,121/1,124/7-8-12,129/7-8-10,130/2,130/3,131/1-
5-6-8,139/4-6-7,141/1,146/3-5-10,148/10,149/6,150/2,
163/3,7,165/7,166/1,168/12,169/3,6,9,172/1,173/6,174/
2,175/1,5176/5-6,177/1-3-8,178/1-5,179/1-6,180/6,181/1,
182/4-6,184/1,187/4,191/2,192/5,193/5,194/6,195/8,196/6,
197/3,201/42,202/6,205/4,206/1-6-7,214/9,215/5,219/3,
220/1,221/1-2-3,224/5,226/3,227/1,228/4,232/2,234/6,238/
4,243/1,244/4,245/10,254/1,2,256/4,259/8,261/6-7,268/
8,269/5,270/3,280/9,281/1-7,284/3,286/2-3-7,289/1-4,
291/3-4,294/7,296/1-7,297/1,302/1 4,306/6,308/1-6,309/3,
309/4,310/5,317/1-2,318/4,320/2-6, 324/4,325/2,326/1,
327/5,328/1,329/1,330/4,331/1-3,334/4,332/1-4,335/9,339/
339/9,342/5,342/6,343/6-7-8,344/2-4-5,347/2,348/3-7,348/
8,350/7,352/1,353/3-6,357/1,359/6,360/4-8,363/5,364/6,
365/5-7,369/6,372/1-9,372/11,377/1-7,381/4-7,386/1,2-8,
387/9,389/4,390/2-4,391/4,392/5,397/6,398/1-2-4,399/6,
400/4-5,402/3-4-5-6,404/4-7,408/5,410/1-2-5

Âşık İle İlgili Benzetmeler:

Arslan:354/8
Avare:213/6,
Bahadır: 353/2,
Bahrî:171/7,177/2,222/1,370/1-2

Balık:50/4,
Bayezîd:178/4,
Bâzergân:191/3,353/1
Bî-çâre:229/4,249/5,250/6,285/5,404/10
Bülbül:67/3,95/1-3,96/6,141/6,175/2,196/7-8,213/2-3-4,222/5,
226/6,245/9,262/3,280/4,289/3,310/4,325/4,334/3,343/11
352/3-4391/1
Cercîs: 182/3,185/8
Cevherî:254/7
Delü :50/5,68/3,129/1,215/2,217/2,300/6,10,328/1,393/5,404/2
Dertli:(bkz.Hasta)
Esîr:132/6,177/6
Eyyûb:228/2
Fakı:410/3
Ferhâd:1/6,95/5,118/5,226/4,253/6,398/8,
Garîb:171/1,191/2,392/
Gavvâs:96/4,332/3401/4
Gubâr:262/2
Hasta:75/21,178/10,188/3,325/7,349/7,365/5
Irmak:187/2,279/1
İbrahim Edhem:185/6,406/4
İsâ:173/4,353/4
Koyun354/7,
Kul:334/2
Kurbân:187/11,348/2,4
Kuru ağaç(taze cüvan):280/8
Kül:186/5
Küntü Kenz:287/7
Leylâ:260/5
Mansûr:75/4,171/8,287/2,289/7,354/11,
Mecnûn:46/6,71/1,90/5,95/4,118/5,245/7,253/4,260/5,291/5,303/
7,371/6,398/9,404/5,409/6
Muhammed çeragı:186/5
Musa:177/7,178/3,191/11
Müflis:185/4,232/9
Nahçir:53/3
Pervâne:132/5,339/8
Pul:296/6
Ömer: 185/8

Serhoş(Mest,Esrük):4/5,47/6,154/6,179/3,189/5,256/5,270/7,
289/2,391/5
Tâc: 252/2,
Top:360/7
Ümmî:170/6-7
Virân: 259/6
Zaîf: 392/3
Zerre:144/8,190/6
20.Zâhid:3/2,27/2-6,50/3,52/6,58/7,62/1,80/1-3,92/3,150/4,167/3,
171/7,211/3,227/5,248/4,9259/1,301/4,335/4-6-7,342/6,352/
3-4,365/3,391/3,394/8,407/4-5
21.Müftî:84/6,122/2,201/5,366/3
22.'Âlim:16/2,110/1,114/2,218/4,230/7,233/10,357/3,393/4,410/2
23.Danişmend:27/7,58/2-5,60/2,241/3,352/6,410/4
24.Işık:352/6
25.Ayyâr: 41/3,117/7,333/5
26.Hâcı: 122/2,145/6
27.Âkil: 53/4,74/7,15/3,151/8,406/7
28.Gâfil:69/5,79/2,115/3,144/2,202/2,235/1-2,298/4,299/3,336/
2,361/2,346/1-2,380/1,392/2,401/6,408/6,411/3
29.Müderris:47/4,366/3,371/2
30.Cahil:5/5,6,46/5,80/5,95/13,157/1-8,158/3,176/6,193/2,335/
9,352/5,357/3,386/3,397/8
31.Müddeî342/4
I.AHLAKÎ UNSURLAR:1,2,4/7,10/5,11/6,13/3,22/7,24/7,34/7,36/3,
41/1-742/2,45/9,11,51/7,56/3,57/1-6-9,61/5,63/2,65/4-
5,72/6,76/3,77/5-8,83/1,83/3-5-6-7,99/6,102/1-5,104/
8,106/1,2-6,111/4,112/4,11461,116/6,117/3,119/1-5,121/
8,122/9,129/9,131/6,135/11,137/5-7,138/1,140/4,142/2-
6,147/2,148/8,151/9,154/2,154/6,155/3,5,157/1,159/1-2,
161/2,163/4,166/5,167/5,187/2,197/4,203/2,209/5,218/
2,225/2,237/2,247/4,248/2,250/1,258/6,293/3,293/4,297/
8,299/3-5,300/1,300/1,2-3-9,333/2,335/14,375/5,6,377/
1,387/5,394/3-5,396/16,403/4,412/8,412/9-12

T.C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

11771.

T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BÖLÜMÜ

YÛNUS EMRE DÎVÂNI

(İNCELEME - METİN)

II

(Doktora Tezi)

Mustafa TATÇI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

ANKARA — 1990

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İÇİNDEKİLER

NÜSHA TAVSİFLERİ..... 541
METİN TESBİTİNDE UYGULADIĞIMIZ BAZI ÖZELLİKLER
VE TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ..... 551
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ..... 553
DİVÂN..... 555
NÜSHA FARKLARI..... 885
ŞAHIS-YER-MİLLET-SOY İSİMLERİ İNDEKSİ..... 1149
LÜGATÇE..... 1155
TENKİTLİ METİNDE ESAS ALDIĞIMIZ YAZMALARDAN
BAZI ÖRNEKLER..... 1231-1284

NÜSHALARIN TANITILMASI (x)

I. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ-FATİH Bl.,3889

Dîvân-ı Yunus Emre,
İstinsah tarihi:-?
Müstensih:?

Yk:210,Ölç:17.0 x 12.5-12.5 x 7.3 cm.,Str:11,Yz. Harekeli nesih,Kt:Abadî,Ct:Kahverengi meşin,şemseli,zencirekli. 1. ve 21. sahifelerde tezhip var.Cedvel ve mısra sonlarındaki duraklar yaldızlı,söz başlıkları mâvi; Risaletü'n-Nushiyye 1^b- 54^a vr. arasındadır.Sonraki varaklarda 194 İlahî, 1 münacat mevcuttur.Varak 1^a'da,üst tarafta tuğra,alt tarafta yazı ve mühür vardır:

الحمد لله
الذي هدينا لهذا
وما كنا لنهتدي لولا ان
هدينا الله
وقف محمود بن مصطفى خان المظفر دائما

Bundan sonra ta'lîk yazıyla şu vakfiyye yazılmış:

قد وقف هذه النسخة الشريفة والمجلة خضرت سلطانتا اعظم السلاطين
المعظم واكرم الخواقين الفخام السلطان ابن السلطان السلطان الغازي
محمود خان ايده الله بالنصر في سرير العدل والاحسان من طالع
وافاد حرره الفقير اليه سبحانه وتعالى درويش مصطفى المأمور
بتفتيش اوقاف الحرمين الشريفين
غفر له

(x) Kısaltmalarda "Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu"ndaki Usûle uyulmuştur.

Sonda 210[a]. varakta şu beyitler kaydedilmiş:

ای کریم لم یزل ای پادشاه لایزال
سلطنت کلی سنکدر کدسکا یوقدرزوال

امام المتقین اولدر ختام المرسلین اول شاه
نظام العالمین اولدر هما الاکملین اول شاه

Millî Kütüphâne MFA (D)12

2. KARAMAN NÜSHASI

Dîvân-ı Yunus Emre.
İstinsah tarihi: XIV (?)
Müstensih: ?
Yk:208,Ölç:250 x 170-215 x 130 mm.,str:11,yz.Harekeli nesih. Kt:Abadî,Cilâsiz,teşhipsiz.Eserin girişinde "Risaletü'n-Nushiyye" olup, 535 beyitten ibarettir.İlahîlerin sayısı ise 211 tanedir.

Bu yazma ile Raff Yelkenci (kısmen) ve Mustafa Canpolat (bkz.İleride) yazmaları uygunluk arzeder.Canpolat nüshası kelimesi kelimesine aynıdır.Karaman nüshası Fuat Köprülü,Cahit Öztelli,Şahabettin Tekindağ gibi araştırmacılar tarafından XIV. yüz yıl yazması;Abdülbaki Gölpınarlı tarafından XVIII. yüz yıl yazması kabul edilmektedir.(Bkz.Mustafa Tatçı,Yunus Emre'ye Ait Divanlar,Divan Neşirleri ve Metin Tamiri Mes'elesi,Millî Eğitim Dergisi,s.83,Ank.1989,s.60-71)Söz konusu yazma bize göre de XIV. yüzyılda istinsah edilmiştir.

Karaman nüshasını biz,Fatih nüshasıyla birlikte birinci dereceden kaynak olarak değerlendirdik ve tenkitli metinde esas aldık.Aslını göremediğimiz için bütün özelliklerini tesbit edemediğimiz bu yazmanın Mikrofilmi,Kültür Bakanlığının 28/10/1987 tarih ve 1739 sayılı ilgisiyle (Ankara Milli Ktp.

Başkanlığında)halkın faydasına sunulmuştur.Eserin aslı halen Karaman'da Avukat Baha Kayserlioğlu'nun elindedir.

Millî Kütüphane MFA. A-4764

Baş:

هذا ديوان اصله الشعراء وافصح البلقا سلطان

Son:

طپراغه چون دشر ديلر ال طپراغه اشر ديلر
طاشلر يله بصدر ديلر الله سكا صندم الوم

3. YAHYA EFENDİ NÜSHASI

(SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ,HACI MAHMUD EFENDİ Bl.;3480)

Divân-ı İlahiyât-ı Yunus Emre,

İstinsah tarihi: XVI. yüzyıl yazmalarındandır.

Müstensih: ?

Yk:107,Ölç: 19.0 x 13.8 cm.Str:15,Yz:Muhteliftir,çoğunluğu şikeste ta'lîk.Kt:Aharlı ve sarıca renkli.Ct:Arkası meşin üstü siyah bez kaplı.Risaletü'n-Nushiyye 5^b-51^a varaklar arasında.İlahîler 302 tane.268'i Yunus Emre'nindir.Eserin sonunda 105^a'dan itibaren "Çıkdum erik dalına"şathiyyesinin şerhi yapılmış.

Millî Kütüphane MFA(D)9

Baş:

ادی پادشاه قديم ديلديی برحكمت ايلدی
اود صوطپراق ديكی قوتدن سويلدی

Son:

ای خيالی وجه دلبر غير ذات الله در

4. RAÎF YELKENCİ NÜSHASI

Bu divanın aslını göremedik.Bir fotografyası Mustafa Can-

polat'ın elindedir.Biz bu fotografları kullandık.(x)Divanın özellikleri Abdülbaki Gölpınarlı'nın tesbitlerine göre şöyledir:

"Bu divan Yunus'un münacatıyla başlar.Bu şiirle beraber 182 şiiri ihtivâ eder.Bu şiirlerin üçü Saîd Emre'nindir.Bir de Halil mahlasını taşıyan şiir vardır.Divan'da,huruf-ı imlâ yok gibidir.Bugün "e" ve "a" ile konuşulan heceler "elif" le "n"ler tenvînle gösterilmiştir.Kâgıt resm-i imlâ ve yazı bakımından Fatih nüshasına pek yakındır.Yazı karakteri ve başlıklar da F nüshasına benzer ve harekelidir.Şiirler alfabetik tertiplenmiştir."(Abdülbaki Gölpınarlı,Yunus Emre-Risalatü'n-Nushiyya ve Divân,İst.1965,s.L-LI)

XIV-XV. yüzyıllarda istinsah edildiği zannedilen bu yazma, Karaman nüshasıyla ve Canpolat nüshasıyla uygunluk arzeder.İmlâ ve istinsah hatalarıyla,ikişer defa yazılan şiirlere varıncaya kadar bu üç nüsha biribirinden istinsah edilmişe benziyor.

5. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ,4904

Câmiü'l-Meanî (172^b-195^a)

Müellif: Hz. Seyyid Yahya'dan bir risale ve Farsça şiirler Hz. Mevlânâ'dan manzum parçalar,Seyyid Nimetullah,Hz.Gülşenîden Manzumeler,Cemâlî,Kaygusuz Abdal,Kemâl Ümmî,Gülşenî-i Mısrî,Halilî,Ca'ferî,Yunus Emre,Said Emre,Kâsım,Ubeydî vs. şair ve nasirlere ait seçme manzum ve mensur parçalar mevcuttur.Yunus'un Risaletü'n-Nushiyye"si ve Divanı 172^b-195^a varaklar arasındadır.Eserin tamamı 315^b'de bitmektedir.

İstinsah tarihi:Şa'ban 940(.1540)

Müstensih:?

Yk: 22,Ölç:23.5 x 13.5-22x 11.0,cm. Str:yazılar sayfaları doldurmaktadır.Satır sayısı 29-30 arasında değişmektedir.Yz.

(x) Sayın Prof.Dr. Mustafa Canpolat gerek bu fotografları ve gerekse elindeki yazma Yunus Divanı'nı(bkz.İleride) kullanmamız için vermiştir.Kendisine alenen teşekkür ederiz.

İnce ta'lîk,Kt:Abadî.Ct:Kahverengi,ta'mîr görmüş,yumuşak meşin ve muhafazalı,başlıklar tezhipli,cedvellî,yaldızlı,söz başlıkları kırmızı.Risaletü'n-Nushiyye 172^{b}-180^{a} arasındadır. Divan kısmında 218 İlahî var. Tertipsiz olan bu şiirler,diğer nüshalardan Avusturya ve Çorum nüshalarına benzemektedir.Bu kıymetli Mecmua'nın bir değerlendirmesi için Bkz. Muharrem Ergin,Camiü'l-Meanî'deki Türkçe Şiirler,TDED.,C.III,İstanbul 1949,s.509-569.

Baş:

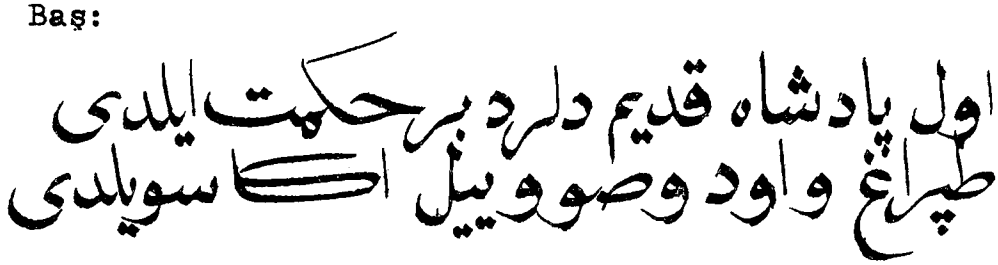

son:

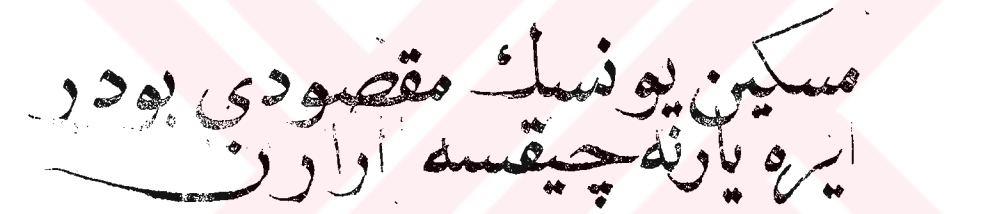

6. BURSA İL HALK KÜTÜPHANESİ,ESKİ ESERLER Bl.,882

Mecmuatü'l-Eş'âr,
Müellif:Yunus Emre,Şeyyâd Hamza,Şemsî
İstinsah tarihi:XV. Yüzyıl (?)
Müstensih: ?
Yk:53,Ölç:205x140 mm.Str:Değişik.Yz:Harekeli nesih kırması,Ct:Ciltsiz,Kt:Kırmızı kaplı filigranlı,esmer kâğıt.
Millî Kütüphane MFA,A-4893

Bu yazmada Yunus Emre ve Âşık Yunuslar'ın şiirleri "Yunus Emre Fermayed" ve "Âşık Yunus Fermayed" başlıklarıyla ayırılmıştır.Eserin 18^{a}-25^{a} varaklarında Risaletü'n-Nushiyye'nin bir kısmı kaydedilmiştir.Yazma Mecmua'da,Şeyyad Hamza'nın Medhiyyeleri ve Şemsî'nin şiirleri de vardır. Yunus Emre'ye ait şiir sayısı 115.Yazma baştan ve sondan eksik;arada da eksik sayfalar var.

Baş:

محمده بر کچه چالابدن ایندی براق
جبرایل ایدر خواجم معراجه قیعر دی حق

Son:

ارنلر سیرانده یوواليورطوپدم
پادشاه چو کاننده قلدم ایسه نه اولدی

7. HACI BEKTAŞ KÜTÜPHANESİ,196

Mecmûa-i Resail ve Eş'âr(Risale-i Barak Baba),10^{b}-17^{b}
İstinsah tarihi:890/Gelibolu.
Müstensih:Muhammed b.Bostanî
Yk:113,Ölç:208x115-163x68 mm.Str:Muhtelif.Yz:Nestalîk,Kt: Esmer-abâdî,Ct:Yeşil bez kaplı,mıklepli.Eserde Barak Baba risalesi,Kemal Ümmî ve Yunus'tan şiirler var.Yunus'un İlahîleri 10^{b}-17^{b} arasındadır.Ders-kenâr şiirlerde pek çok okunamayan şiir ve beyit var.Okunabilen mevcut şiirler,daha önceki neşirlerde eksik veya hatalı olan bir hayli ifadeyi düzeltecek mahiyettedir.Varak 1^{b}'de bir mühür bulunmaktadır.Burada şöyle bir kayıt vardır:

وقف حاجی بکتاش ولی سکمن میدان

Millî Kütüphane MFA;A-'4864

Baş:

باب اول در ریاضت واسباب خلوة بدو

Son: سوز بودر والله اعلم بالصواب

8. AVUSTURYA(VİYANA)NÜSHASI

Divân-ı Yunus Emre,

İstinsah tarihi: H.1241
Müstensih: ?
Yk:43,Str:19,Yz:Nesih,
Bu nüshanın özellikleri,Flügel Kataloğunda tesbit edilmiştir.Biz mikrofilmini getirtip kullandık.Divan,huruf-ı heca ile istinsah edilmiştir.Yazmanın 1-33 yaprakları arasında İlahîler,33-44. sayfalar arasında "Risaletü'n-Nushiyye bulunmaktadır.44.sayfasında "Çıkdum erik dalına"şathiyyesi kaydedilmiştir.(Bkz.Flügel,Viyana Millî Ktp.Kat.,C.I,NO:677,sayfa 636-637);Flügel'in tesbitleri,dipnotta aynen gösterilmiştir.Bu yazmanın 44-81.ci yaprakları arasında "Divan-ı Eşref-zâde Rûmî" mevcuttur.(x)

9. ÇORUM İL HALK KÜTÜPHANESİ,2157

Divân-ı Yûnus Emre,
İstinsah Tarihi : ?(Muahhar
Müstensih: ?
Yk:88,Ölç:205x155 mm-150x97 mm,Str:17,Yz:Nesih,Ct:Kırmızı meşin ve tamir görmüş.Kt:Saykallı,filigranlı,Avrupa kâgıt,serlevhâ:Yaldızlı,kaba nakışlı,şiir sayısı:195

(x)

Zweierlei.

I. Bl. 1—43: ديوان يونس امره

Die Gedichtsammlung des Scheich Junis Amra (Imra?), der schon um der alten Schrift des Codex willen in das 10. Jahrhundert der Flucht zu gehören scheint. — Sein Dîwân, der Bl. 1r mit dem Vers beginnt:

عشقه طلان كوكلده بو نشان اوله عشقله آصلتى اعيان اولا

enthält zunächst bis Bl. 32v Gazelen zum grossen Theil mystischen Inhalts, in denen er sich gewöhnlich ohne den Zusatz امره kurzweg يونس nennt — und dann von Bl. 32v—43v grössere doppeltgereimte Gedichte, die mit der letzten Zeile der Seite abschliessen, so dass leicht etwas fehlen könnte. Doch ist kein Blattzeiger, wie auf den vorhergehenden Seiten, da. Vgl. Gesch. der Osman. Dichtk. *II*, S. 566 und *III*, S. 431. wo nur der an zweiter Stelle genannte als Scheich bezeichnet wird.

Millî Kütüphane. MFA:A-4834

Bu yazma,Yunus Emre'nin şiirlerini havi bir güfteler mecmuasıdır.Şiirlerin beste makamları kaydedilmiştir.Güfteler huruf-ı hecâ ile istinsah edilmiştir.

Baş:

ای عاشقان ای عاشقان مذهبی دیندر بکا

Son:

یونس اولدنسه سن بو یوله خاك
نه قلمش اولا سن بو یوله ترك

10. MUSTAFA CANPOLAT NÜSHASI

Divan-ı Yunus Emre,

Müstensih,

İstinsah tarihi XVII-XVIII. Yüzyıllar (?)

Yk:85 yaprak(Sonlarında boş sayfalar var)147-151.sayfalarda bir risale var.Str:19,Yz:Nesih,harekesiz.Şiir sayısı:153.

Biz bu eserin fotokopisini kullandık;Sayın Prof.Dr.Mustafa Canpolat'ın tesbitlerini aşağıya kaydediyoruz:

"Özel kitaplığımızdaki tarihsiz nüshanın XVII-XVIII. yüzyıllarda iyi bir nüshadan çekildiği anlaşılıyor.Baştan birkaç yaprağı eksik olan yazmanın 1^a-40^a arasında Yunus(un şiirleri bulunuyor.Arada bulunan bir kaç boş sayfadan sonra Mustafa Halvetî el-Çerkeşî'nin tasavvufla ilgili bir risalesi yer alıyor.Ancak bu son bölümün gerek kâğıdı,gerekse yazısı değişik olduğundan nüshaya sonradan eklendiği anlaşılıyor.Bu nüshada Yunus'un 158 şiiri bulunmaktadır.Harekeli bir nüshadan harekesiz olarak çekildiği bellidir.Yazmanın oldukça okunaklı olan yazısı bu bakımdan bir takım güçlükler doğuru-

yor."(x)

Bizim tesbitlerimize göre bu yazma,Karaman Nüshasından istinsah edilmiştir.Buradaki şiirler,kelimesi kelimesine Karaman nüshasıyla aynıdır.Yazma,Raif Yelkenci nüshasına da oldukça yakındır.Karaman'da 211 şiir,bunda 158 şiir bulunduğuna göre,Canpolat nüshası yarım kalmış olmalıdır.Zira son yazılan şiirden sonra daha pek çok boş sayfa kalmıştır. Söz konusu yazmadaki Risâle-i Mustafa Çerkeşî yayımlanmıştır.Bkz.Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Şeriat Uleması ile Tarikat Meşayıhı İhtilafı Ve Tekke ve Zaviyelere Tayinler Hakkında İki Vesika,İFD,C.XXVIII,Ankara 1986,s.335-353.

11-RİTTER NÜSHASI.

Bu nüshanın aslını göremedik.Türkiyat Kütüphanesinde bulunan fotografyasından ve yaptırılan bir Mezuniyet tezinden faydalandık;Bkz.Gülistan Cân,Yunus Emre Divanı-Ritter Nüshasının Transkripsiyonlu Metin ve İndeksi, Türkiyat Kütüphanesi,İst.1979(Basılmamış Mezuniyet Tezi),Tez NO:1981.

Yazı ve kâğıdı bakımından XIV. yüzyılda istinsah edilen bu Mecmua,"Min Kelâm-ı Kıdvetü'l-Vasilîn Yûnus" başlığıyla başlayan birinci şiirden sonra"Velehu Aydan" başlıklarıyla devam eden 98 şiire hâvîdir.Yunus'a ait bu şiirlerden sonra Saîd Emre'nin 15 şiiri kaydedilmiştir.Söz konusu Mecmua'yı değerlendirirken biz,zaman zaman A.Gölpınarlı'nın eserine müracat ettik:Abdülbakî Gölpınarlı,Yunus Emre, Risalat al-Nushiyya ve Divan,İstanbul 1965,

12-MECMUALARDAN BAZILARI

Raîf Yelkenci Mecmuası,XV.Yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

(x) Mustafa Canpolat-Kayahan Erimer,Tıpkı Basımlarıyla Türk Dili ve Edebiyatı Örnekleri,DTCF.Ankara 1981,s.191;Bu eserde söz konusu yazmadan 23 İlâhî'nin tıpkı basımları verilmiştir.

Biz bu Mecmua'da bulunan bir kaç farklı şiiri Gölpınarlı'dan aynen aldık.

Millî Kütüphane FB-442 numaralı Mecmua: Bu Mecmua-i Eş'âr içinde 17 adet Yunus mahlaslı şiir vardır.Bu çok değerli mecmua'da Akşemseddin,Âşık(İ.Tennûrî),Şeyh Ahmed-i Velî,Hamdullah Hamdî.Abdurrahim Karahisarî,Kemâl Ümmî ve diğer pek çok mutasavvıf şairin İlahîleri bulunmaktadır.Mecmua'daki Akşemseddin'e ait şiirler yayınlanmıştır.Bkz.Kemâl Eraslan,Akşemseddin'in Dînî-Tasavvufî Şiirleri,TDAY-Belleten,1984-Ankara 1987,s.11-85;Mecmua'nın bir değerlendirmesi için bkz. Müjgan Cunbur,Eski Bir Mecmua-i Eş'âr'da Yunus ve Baba Yusuftan Bir kaç Deyiş,II.U.Arası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-8 Mayıs 1985,Eskişehir,s. 69-75,

Millî Kütüphane,A-204 numaralı Mecmûa:Bu yazma muahhar olmakla birlikte Yunus'un sağlam bir divanından aktarıldığı anlaşılan bir hayli şiiri vardır.Dipnotlarda belirterek bu yazmayı da kullandık.

Zikredeğer Mecmua ve Cönkleri daha önceden tesbit ettiğimiz için burada kütüphane künyeleri tek tek vermeyeceğiz.Bkz. Mustafa Tatçı,Yunus Emre Bibliyografyası-Kitap-Makale,Ankara 1988,s.82-84.

Nüshalar hakkında söyleyeceğimiz son söz şudur:

Kullanılan Karaman nüshası ile Mustafa Canpolat nüshasındaki şiirler aynıdır.Bunlara en yakın yazma Raif Yelkenci'ye ait olan Divan'dır.Nuruosmaniye nüshası ile Avusturya ve Çorum nüshaları birbirine pek yakındır.Bunların en eskisi Nuruosmaniye yazmasıdır.Edisyon Kritik yaparken biz,Fatih,Karaman,Yahya Efendi ve Raif Yelkenci yazmalarını birinci derece kaynaklar olarak ele aldık.Mecmualara zaman zaman baş vurduk.Bütün farklılıkları dipnotta atlamadan gösterdik.Mecmualardan özellikle Bursa,Hacı Bektaş ve Millî Kütüphane(NO:442) nüshalarının pek kıymetli olduğu ilgili şiirler incelendiğinde anlaşılacaktır.

METİN TESBİTİNDE UYGULADIĞIMIZ BAZI ÖZELLİKLER VE TRANSKİRİPSİYON SİSTEMİ

1. Yunus Emre Divanı'ndaki İlahîlerin tesbitinde,tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde uygulana gelen transkiripsiyon sistemini kullandık.Bu sistem,teleffuzu esas alan ve "fonetik transkripsiyon" denebilecek bir sistemdir.
2. Türkçe kelimeler ve aldıkları ekler harekeli yazmalardan tesbit ettiğimiz şekilde 13-14. yüzyıllardaki hurûf-i imlâya göre kaydedilmiştir.
3. Arapça ve Farsça kelimelerdeki "hurûf-ı med" denilen harflerler şöyle gösterilmiştir:

Â,â: آ
Û,û: و
I,î: ی

4. Fars'daki "Vâv-ı madûle" ile yazılan kelimeler,Divan'da pek az kullanılmakla birlikte,bu kelimelerin yazılışında istikrar yoktur.Meselâ "ḫ^{v}âce" kelimesinin üç çeşit yazılışı vardır:

خواجه ; خاجه ; خوجه

Biz,söz konusu vavları ^{v} işaretiyle gösterdik.Bununla birlikte,vâv-ı madûleli kelimeler, tercih ettiğimiz nüshada nasıl geçiyorsa,öylece kaydedildi.Bu yüzden bahis konusu kelimelerin imlasında farklılıklar görülecektir:Hôca,Hâce,H^{v}âce gibi.
5. Birleşik isim ve sifatlar arasına - istisnalar olmak kaydıyla- bir çizgi konulmuştur.İstisnalar,dilimizde tek kelime şeklinde teleffuz edilenlerdir.
6. Metinlerdeki müstensih yanlışı olarak atlanan hece ve kelimeleri,vezin ve manâyı tamamlayacak şekilde parentez() içinde kaydettik.Bu ilaveler genellikle tek nüshada görülen şiirlerde olup,çok az sayıdadır.
7. Yunus'un şiirlerinde hece vezninden aruz veznine doğru bir temayül vardır.Bu durumu göz önüne alarak,aruzla yazıldığından emin olduğumuz şiirlerin veznini kaydettik.Veznini kaydet-

mediğimiz şiirlerin doğrudan hece vezniyle yazıldığını söylemek yanlış sonuçlar doğurabilir.Heceli şiirleri ise ayrıca belirtmedik.

8. Beyitlerde,çok az da olsa,bugüne göre farklı şekilde kullanılan bazı ekler görülmektedir.Bilhassa birkaç mısrada,kelimede datif (-e)eki beklendiği halde akkuzatif (-i);akkuzatif beklendiği hâlde datif gelebilmektedir.Bu husus devrin mühim bir sentaks ve morfoloji özelliği olarak aynen korunmuştur.Bazı örnekler şunlardır:

Kevser havzına dalanlar ölmezdin öndin ölenler
Nefsine düşman bilenler konar Tûbâ dallarına
(345/6)

Kırk kişi bir ağaca ṭağdan indürimeye
Yâ bunca mürid-muhib sırat niçe geçesi
(351/1)

Hergiz gitmez gözümden hiç eksilmez dilümden
Çalap kendü nûrını gözümi ṭuş eyledi
(362/2)

9. Bazı Turkçe kelimeler telefuz veya vezin icabı bitişik yazılmıştır.Meselâ nē ister,n'ister;ne ola, n'ola;ne olsa, n'olsa;ki oldu,k'oldu şekillerinde istinsah edilmiştir.Bu bitişik kelimeler aynen alınmış ve bir apostrof ile ayırt edilmiştir.

10.Şiirlerin hangi yazma nüshalarda bulunduğunu,metinde her şiirin alt kısmında belirttik.

11. Yunus'un şiirleri yazma divanlarda farklı sayılarda bulunmaktadır.Bir şiir,kullandığımız pek çok yazma nüshada mevcut ise,bu şiir en sağlam metin esas alınarak ana metne dahil edilmiştir.Beyitlerde,düzeltilmesi gereken müstensih hataları (vs.)varsa,bunlar diğer yazmalardan faydalanılarak düzeltilmiştir.Esas aldığımız yazma metinler umumiyetle K,F,YE,NO,HB ve RY gibi en eski Yunus Emre Divanları'dır.Tâli nüshalardaki farklar,dipnotlarda uygun şekilde belirtilmiştir.

Dipnotlardaki farklar arasında (/)işareti kelimeleri ayırmada;(//) işareti ise,mısraları ayırmada kullanılmıştır.

Dipnotlardaki birinci kelime veya ibare esas metine aittir. Farkları iki noktadan sonra göstermeye çalıştık.Metin farkla-

rı sadece esas metinden aldığımız kelime ve ibare kısımlarını ilgilendirir.Örnek:

Metindeki I.Şiirimiz F,K,YE,NO,Rt,M,Ç yazma nüshalarında mevcuttur.Söz konusu şiirin meselâ 7.beyti şöyledir:

Âb-ı Hayâtuñ çeşmesi 'âşıklaruñ visâlidür
Kadehi tolu yüridür susamışları yakmağa

Beyite ait dipnotları da şöyledir:

"âşıklaruñ:ma'şûkuñ RY,ma'şûkanuñ K,M//kadehi tolu yüridür:sohbeti 'ışkıla ider F,kadehin tolu yürür M,kadehi tolu virüp Ç/susamışları yakmağa:susamışlar kandurmağa RY,K,M"

Kaydettiğimiz bu dip notlardaki "âşıklarun,kadehi tolu yüridür,susamışları yakmağa" kelime ve ibareleri(yani altı çizili olan kısımlar)esas metne aittir.İki noktadan sonraki kısımlar ise nüsha farklarıdır.

Şu halde tercih ettiğimiz "âşıklarun" kelimesi,RY,K,M,yazmalarında farklıdır.Buna karşılık F,YE,NO,Rt,Ç,yazmalarında aynıdır.Tabii,doğru kabul edilerek tercih olunan her kelime, ibare,mısra veya beyit, manâ ve vezin hususları dikkat edilerek esas metne alınmış,geri kalan her fark hiç atlanmadan,titizlikle dipnotlara yerleştirilmiştir.

11. Beyitlerde veya mısralarda çok büyük değişiklikler varsa, bunlar,dipnotlarda olduğu gibi gösterilmiş,kelime kelime gösterilmemiştir.

12. Bir beyit eğer her hangi bir yazmada mevcut değilse,dipnotta belirtilmiştir.

13. Dipnotlarda metinde takip ettiğimiz şiir ve beyit numaraları korunmuştur.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ā a	آ ا	z	ز	k	ك
b	ب	j	ژ	g	گ
p	پ	s	س	ñ	ڭ
t	ت	ş	ش	l	ل
s̲	ث	ṣ	ص	m	م
c	ج	ż ḍ	ض	n	ن
ç	چ	ṭ	ط	v	و
ḥ	ح	ẓ	ظ	h	ه

h̲	خ	c̲	ع	y	ی
d	د	ġ	غ	ā	آ
z̲	ذ	f	ف	ī	ای
r	ر	ḳ	ق	ū	او

DÎVÂN

ELİF

1

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sensüz yola girürisem çārem yoḳ adım atmaġa
Gevdemde ḳuvvetüm sensin başum götürüp gitmege

2 Gönlüm cānum ʿaḳlum bilüm senüńile ḳarār ider
Pervāz ururlar dem-be-dem uçuban dōsta gitmege

3 Kendüliginden geçeni ṭoġan idinür ma'şūḳı
Ördek ü keklige ṣalar sürü idüben ṭutmaġa

4 ʿĀşık mı diyem ben ana Tańrı'nuń uçmaġın seve
Uçmaḳ dahı ṭuzaġımış mü'min cānların ṭutmaġa

5 Ġanī Cebbār ʿışḳ erine bin Ḥamza'ca ḳuvvet virür
Ṭaġları yirinden ırar yol eyler dōsta gitmege

6 Yüz bin Ferhād külüng almış ḳazar ṭaġlar bünyādını
Ḳayalar kesüp yol eyler Āb-ı Ḥayāt akıtmaġa

7 Āb-ı Ḥayāt'un çeşmesi ʿāşıḳlaruń visālidür
Ḳadeḥi ṭolu yüridür ṣusamışları yaḳmaġa

8 ʿĀşıḳ kişi miskīn gerek yol içinde teslīm gerek
Kim n'iderise boyun bura çāre yok gönül yıḳmaġa

9 Yidi veyil ṭamusını kül eyler ʿāşıklar ahı
Ḳaṣdider sekiz uçmaġı nūr ide nūra ḳatmaġa

10 Bildük gelenler geçdiler gördük ḳonanlar göçdiler
ʿIşḳ şarābın içen cānlar uymaz göçmege ḳonmaġa

11 Ṭutulmadı Yūnus cānı geçdi ṭamudan uçmaḳdan
Yola düşüp dosta gider gine aṣlın ulaşmaġa

F.55b,K.95a,RY.70a,YE.83a,NO.188a,Rt.1,M.21,Ç.67b

2

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳ daʿvīsin ḳılan kişi hiç añmaya ḥırṣ u hevā
ʿIşk evine girenlere ayruḳ ne meyl ü ne vefā

2 Girçek ʿāşık olan kişi añmaya dünyā-āḫiret
ʿĀşıḳ degüldür ol kişi yüriye ʿizzeti ḳova

3 Her kim ʿizzetden geçmedi ʿāşıklıḳ bühtāndur añā
Herviz girdüği yoḳ durur ʿışḳıla ʿizzet bir [illegible]

4 Diliyile ʿışḳ diyenler bilmediler ʿışk neydügin
Benüm cevābum sen eyit ʿışḳa ʿizzet midür bahā

5 ʿİzzet ü erkān ḳamusı bunlardur dünyā sevgüsi
'Işḳdan haber eyitmesün kim dünya 'izzetin seve

6 Dünyā vü ʿizzet ʿışḳıla bunlar sāz-kār olmadı
V'allāh nükte benüm degül ʿışḳ ḥāżırdur görmez revā

7 Her kimde kim ʿışḳ varısa ayruḳ ne sıġar ol yire
Dōst döşegine geçemez at u ḳatır yāhūd deve

8 Bu cümle ʿāşık olanlar ʿışḳıla geldiler bile
Müsāhedeye ġarḳ olan düşmeyiserdür ol eve

9 Yūnus'ı ʿāşıḳ diyüben zinhār özenüp gelmeñüz
Çok bezirgān ziyān ider varıcaġız ırak çava

F.56b,K.115a,RY.38a,YE.22b,A.2,Ç.3a

3

1 Bir kez yüzüñ gören senüñ ʿömrince hiç unutmaya
Tesbīḥi sensin dilinde ayruḳ nesne eyitmeye

2 Ṭāʿatuña ṭuran zāhid naẓaruña irerise
Tesbīḥini unıdup ol ayruḳ secde de itmeye

3 Aġzına şekker aluban gözleri saña ṭuş olan
Unıda şekkerini ayruḳ çeyneyüben yutmaya

4 Görse yüzüñ nūrınuñ balḳıduġını gelüp
Ayuñ on dördi gicesi senden sebāḳ itmeye

5 Ben seni sevdügüm içün eger bahā dirlerise
İki cihān milkin virem daḥı bahāsı yitmeye

6 İki cihān ṭoptolu bag u bōstān olurısa
Senüñ ḳoḳuñdan eyü gül bōstān içinde bitmeye

7 Gül ü reyḥānuñ ḳoḳusı ʿāşıḳıla maʿşūḳadur
ʿĀşıḳ olanuñ maʿşūḳı hergiz öñinden gitmeye

8 İsrāfil şūrın urıcaḳ maḥlūḳāt ṭuru gelicek
Senüñ ünüñden artuḳ ḳulaġum işitmeye

9 Zühre yire inübeni sāzın nüvaḥt eylerise
ʿĀşıḳuñ ʿişreti sensüz gözi ol yaña gitmeye

10 N'ider 'aşık ḥānūmānı sensüz cihānı yā cānı
İki cihān fidā saña kimsene gümān dutmaya

11 Sekiz üçmaġın ḥūrisi eger bezenüp geleler
Senüñ sevgüñden özgeyi gönlüm hiç ḳabūl itmeye

12 Bu dünyada ḥōd ne olaḫiretde bulunmaya
Bilürsin iki cihānda kimsene gümān ṭutmaya

13 Yūnus seni seveliden beşāret oldı cānına
Her dem yeni dirlikdedür hergiz ʿömrin eskitmeye

F.57a,K.69b,159a,RY.53a,YE.80a,86a

4

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İki cihān zindānısa gerek bāna bōstān ola
Ayruḳ bāna ne gam ġussa çün ʿināyet dōstdan ola

2 Varam ol dosta ḳūl olam her dem açılam gül olam
Hem söyleyem bülbül olam ṭuraġum gülistān ola

3 Ol dost yüzin gördi gözüm erenlere toprak yüzüm
Sözüm bilene iş bu sözüm gerek şekeristān ola

4 Sensüz iki cihān benüm zindān görinür gözüme
Senün ʿışḳuńla bilişen gerek ḫāṣṣü'l-ḫāṣdan ola

5 Her daʿvīden geçen kişi Ḥaḳ'dan yana uçan kişi
ʿIşḳ şarābın içen kişi geh esrük geh mestān ola

6 Kördür münāfıḳuń gözi yarın ḳara ḳoyar yüzi
Ḫalḳuń bāna acı sözi gerek şekeristān ola

7 Her dem yüzüm yire uram Allāh'uma şükür ḳılam
Ben benligüm dōsta virem ne daʿvi yā destān ola

8 ʿIşḳa döyemedi özüm geńsüzin açıldı rāzum
Yūnus senüń iş bu sözüń ʿālemlere destān ola

F.58a,RY.10a,YE.85a,NO.184a,Rt.25

5

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳ etegin ṭutmaḳ gerek ʿaḳibet zevāl olmaya
ʿIşḳdan bir elif oḳıyan kimseden suʾāl olmaya

2 ʿIşḳ didügüñ bilürisen ʿışḳa göñül virürisen̄
ʿIşḳ yolına māl ne olur cān daḫı muḥāl olmaya

3 Aṣil-zādeler nişānın eger bilmek dileriseñ
Her sözinüñ maʿnisi var sözi sebük-sāl olmaya

4 ʿĀriflerden nişān budur her göñülde ḥāżır ola
Kendüyi teslīm eyleye sözde ḳīl u ḳāl olmaya

5 Görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ider
Sinegile pervānenüñ yuvasında bal olmaya

6 Eger güher isterisen ḫıdmet ile ʿāriflere
Cāhile bin söyleriseñ maʿnide misḳāl olmaya

7 Miskīn Yūnus zehr-i ḳātil ʿışḳ elinden tiryāḳ olur
ʿİlm ü ʿāmel zühd ü ṭāʿat pes ʿışḳsuz ḥalāl olmaya

F.58b,YE.79b,NO.194a

6

1 Añmaz mısın sen şol güni gözüñ nesne görmez ola
Düşe ṣūretüñ ṭoprağa dilüñ ḫaber virmez ola

2 Çün Azrāil'i ne ṭuta aṣṣı ḳılmaz ana-ata
Kimse döymez o heybete ḫalḳdan meded irmez ola

3 Gele sañā cān alıcı daḫı cān alur ḳılıcı
ʿAḳluñı başdan alıcı bir dem aman virmez ola

4 Evvel gele şol yuyucı ardınca şol ṣu ḳoyucı
İledüp kefen ṣarıcı bunlar ḥālün bilmez ola

5 Oġlan gider danışmana saladur dosta düşmana
Ṣoñra gelmek peşimāna sāña aṣṣı ḳılmaz ola

6 Aġaç ata bindüreler sinden yana göndereler
Yir altına indüreler kimse ayruḳ görmez ola

7 Üç güne dek oturalar hep işüñi bitüreler
Ol dem dile getüreler ayruḳ kimse añmaz ola

8 Yūnus miskīn bu ögüdi sen sāña virsen yig idi
Bu şimdiki maḥlūḳata ögüt aṣṣı ḳılmaz ola

F. 175², A. 2, RY(Mecmûa) 6²

7

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ʿāşıḳān iy ʿāşıḳān ʿışḳ meẕhebi dīndür bāña
Gördi gözüm dōst yüzüni yaṣ ḳamu dügündür bāña

2 Ayruḳ bize yaṣ eylemez gönlümüzi pas eylemez
Ḥaḳ'dan gelen görklü avaz andan gelen ündür bāña

3 Ayruḳ bāña ben dimeyem kimesneye sen dimeyem
Ya ḳul yā sulṭān dimeyem ḳalsun işidenler ṭāña

4 Senden sāña varur yolum senden seni söyler dilüm
Allāh sāña irmez elüm bu ḥikmete ḳaldum ṭāña

5 Ben ʿışḳuñdan ırılmayam dēgāhuñdan sürülmeyem
Bundan daḫı giderisem senüñile varam sāña

6 Ol dost bizi viribidi var dünyāyı bir gör didi
Geldüm gördüm bir arâyiş seni seven ḳalmaz añā

7 Ḳullarına vaʿdeyledi yarınḳı gün görnem didi
Ol dōstlaruñ sevindügi yarınum bugündür baña

8 Dōst ʿışḳa ulaşalıdan dünyā aḫiret bir oldı
Ezel-ebed ṣorarısañ dünile bugündür baña

9 Yūnus seni dīn idindi dīn nedür imān idindi
ʿIşḳa bugün yarın n'olur işi nedür öñdin soña

F.56b,K.148a,YE.23a,RY.4a,NO.186a,HB.14b

8

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy pādişāh iy pādişāh uş ben beni virdüm saña
Genç ü ḫazînem ḳamusı sensün benüm öñdin soña

2 Evvel daḫı bu ʿaḳl u cān senüñile aṣıl mekān
Aḫirete sensün mekān anda varam senden yaña

3 Bu āhıla bu zārıla bu ḥikmeti kim ne bile
Bilse daḫı gelmez dile ṭutdum yüzüm senden yaña

4 Sensün baña cān u cihān sensün baña genc-i nihān
Senüñ durur aṣṣı-ziyān nē iş gele benden baña

5 Yūnus saña ṭutdı yüzin unıtdı cümle kendözin
Cümle saña söyler sözin (sensün) söz söyleden baña

F.56b

9

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Añma mısın sen ṣol güni cümle ʿālem ḥayrān ola
N'idesini bilimeye bī-ḫōd u ser-gerdān ola

2 İsrāfil ṣūrını ura cümle maḫlūḳ ṭurı gele
Dirilüben ḥaşre vara anda ḳāżı Sübḥān ola

3 Zebānīler çeke tuta götüre Ṭamuya ata
Deri yana süñük düte dün-gün işi efgān ola

4 Mālik çaġıra Ṭamuya çek anı meydana getür
Ḥaḳ ḳorḳısından Ṭamuda ditreyüben figān ola

5 Mālik eydür hey hey Ṭamu ḳorḳubanı ditrer ḳamu
Ṭañrı buyruġın tutmayan anda bişe biryān ola

6 Ṭaġlar yirinden ırıla heybetinden gök yarıla
Yılduzlar baġı kırıla düşe yire perrān ola

7 Yazuḳlarumuz ṭartıla anca perdeler yırtıla
Bilmedügün günāh[illegible]

8 Yūnus eydür iş bu sözi dergāhına dutġıl yüzi
Diler Ḥaḳ'ı göre gözi hem ʿināyet andan ola

F.60b,K.136a,YE.82b,RY.50a,HB.16b,M.39

10

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿAceb ʿaceb ne nesnedür bu derdile firāḳ baña
Cānumı serḫōş eyledi ʿışḳ aġusı tiryāḳ baña

2 Kimüñ ki renci varısa derdine dermān istesün
Kesdi benüm bu rencümi dermān oldı bu derd baña

3 ʿIşḳ odına yan dirisen gönüllere gir dirisen
Karañular aydın ola ne ḳandīl ü çerāḳ baña

4 Gökden inen dört kitābı günde bin kez okurısañ
Erenlere münkirisen dīdār ırak senden yaña

5 Miskīn Yūnus erenlere tekebbür olma ṭoprak ol
Ṭoprakdan biter küllīsi gülistānı ṭoprak bāña

RY.64a,K.198a,M.71

11

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ol kişinüñ yoḳdur yārı iş bu cihān zindān āña
Dimesün kim ben şādıyam ya şādılıḳ ḳandan āña

2 Şeddād yapdı uçmaġını girmedin aldı cānını
Bir dem amān virdürmedi yidi iḳlīm dutan āña

3 Dimesün kim müselmānam Çalap emrine fermānam
Dutmazısa Ḥaḳ sözini fāyide yok dīnden āña

4 Eyitmesün çoġaç ṭoġar etüm-tenüm üşütmeye
Çün vücūduñ delük degül şu'le irmez günden āña

5 Er ṭonını giyübeni ṭoġru yola gelmezise
Çıḳarsun ol ṭonı yoḫsa noḳsan irer ṭondan āña

6 Ol kişi kim saġır durur söyleme Ḥaḳ sözin āña
Ger dirisen żāyi' olur naṣīb yoḳdur sözden āña

7 Ol kişi kim yol eridür ġarīb gönüller yārıdur
Bir söz diyem ṭutarısa yigdür şeker baldan āña

8 Yūnus senün ḳuluñ durur bellü bilürsin sen anı
Ko söyleyenler söylesün ne yapışur dilden āña

K.190a,RY.59a,YE.22b,M.67

12

1 Benem ol ʿışḳ baḥrisi deñizler ḥayrān bañā
Deryā benüm ḳaṭremdür zerreler ʿummān bañā

2 Ḳaf ṭaġı zerrem degül ay u güneş bañā ḳul
Aṣlum Ḥaḳ'dur sek degül mürşiddür Ḳur'ān bañā

3 Çün dosta gider yolum mülk-i ezeldür ilüm
Ḥaḳ'dan söyler bu dilüm ne ḳul ne sulṭān bañā

4 Yoġıdı bu bārigāh varıdı ol pādişāh
Āh bu ʿışḳ elinden āh derd oldı dermān bañā

5 Ādem yaradılmadın cān ḳalıba girmedin
Şeyṭān laʿnet olmadın ʿarşıdı ṣayvān bañā

6 Dilediğüne göre yüzin [illegible] kendü bilin
Naẓar ḳıldı bir kezin anda cān virdi bañā

7 Yaradıldı Muṣṭafā yüzi nūr göñli ṣafā
Ol ḳıldı Ḥaḳḳ'a vefā andandur iḥsān bañā

8 Toġdı ol dīn meteʿsı andan oldı ḳamusı
Ādem Ḫālil ü Mūsā hüccet ü bürhān bañā

9 ʿĀşıḳ dilin bilmeyen yā delüdür yā dehri
Ben ḳuş dilin bilürem söyler Süleymān bañā

10 Yūnus Emre'm bu yolda eksükligin bildürür
Mest oluban çağırur dervişlik bühtān bañā

NO.189b,B.14b,Ç.2b,YE.

13

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Her kim baña aġyārısa Ḥaḳ Taṅrı yār olsun aña
Her ḳancaru varurısa baġ u bahār olsun aña

2 Baña aġu ṣunan kişi şehd ü şeker olsun aşı
Gelsün ḳolay cümle işi eli irer olsun aña

3 Önümce ḳuyı ḳazanı Ḥaḳ ṭaḫtın aġdursun anı
Ardumca ṭaşlar atana güller niṣār olsun aña

4 Acı dirligüm isteyen ṭatlu dirilsin dünyede
Kim ölümüm isterise bin yıl ʿömür virsün aña

5 Her kim diler ben ḫār olam düşmen elinde zār olam
Dōstları şād u düşmānı dōst u aġyār olsun aña

6 Miskīn Yūnus(uṅ) dünyede güldügini işitmeyin
Aġladuġum isteyene gözüm bıñar olsun aña

YE.23b

14

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy pādişāh-ı Lem-yezel Ḳıldum yönüm senden yaña
İş bu yüzüm ḳarasıyla vaṣl isterem senden yaña

2 Sensin bu gözümde gören sensin dilümde söyleyen
Sensin beni var eyleyen sensin hemin öñdin soña

3 Sen kim didün yā Rab baña ben yaḳınam senden ṣaña
Çün yaḳınsın benden baña görklü yüzüñ göster baña

4 Niçe yaḳınsın baña sen müştāḳ u ḥasret saña ben
Dün-gün seni gözleyüben göremezem ḳaldum ṭaña

5 Her gelen oldur giden ol görinen oldur gören ol
ʿUlvī vü süflī cümleten oldur ger baña görine

6 Yūnus bu sır Ḥaḳ durur bu dilile gelmek yoḳ durur
Bilmesi bunun zevḳ durur ʿaḳlıla fehm irmez aña

YE.23b

BA

15

1 ʿAceb bu benüm cānum azād ola mı yā Rab
Yoḫsa yidi tamuda yana kala mı yā Rab

2 ʿAceb bu benüm ḥālüm yir altında aḥvālüm
Yanar yanacaḳ yirüm aḳreb dola mı yā Rab

3 Allāh olıcaḳ ḳāżı bizden ola mı rāzı
Görüp Ḥabībi bizi şefiʿ ola mı yā Rab

4 Cān ḫulḳuma geldükde ʿAzrāil'i gördükde
Yā cānumı alduḳda āṣān ola mı yā Rab

5 Yūnus ḳabre varduḳda Münker-Nekir geldükde
Baña suʾāl ṣorduḳda dilüm döne mi yā Rab

Ç.3b, Divān-ı ʿÂşık Yūnus.43

16

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ulu ulu günāhlarum yüz ḳomadı baña Çalap
Hiç kimse çāre ḳılmadı döndüm yine saña Çalap

2 ʿĀlimlere ṣordum nedür dermān günāhlu derdüme
Anlar daḫı eyitdiler dermān aña yine Çalap

3 Vaʿde yitüp ölicegez ol sinleye varıcaġaz
Zebānīler gelicegez sen ʿināyet eyle Çalap

4 Zebānīler çün geleler beni yalıñuz bulalar
Bilmedügüm dil ṣoralar sen yardım eylegil Çalap

5 Gürde ṣoralar bu sözi esirgemez anlar bizi
Biz de sana ṭutduk yüzi sen esirge bizi Çalap

6 Sensün bu benüm sulṭānum bu cānlar içinde cānum
Çokdur benüm günāhlarum sen meded eylegil Çalap

7 Uçmakdaġı ḥūrīleri geymiş anlar nūr ṭonları
Ne baḫtılu mūʾminleri bize nasıb eyle Çalap

8 Ṭurmayup söylerem sözüm günāhuma göyner özüm
Günāhlu Yūnus'un sözin sen kabūl eylegil Çalap

RY.20a,K.205b,M.75

ÇA

17

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Gideridüm ben yol ṣıra yavlaḳ uzamış bir aġaç
Böyle laṭīf böyle ṣîrîn gönlüm eydür bir ḳaç sır aç

2 Böyl'uzamaḳ ne maʿnîdür çünki bu dünyā fānīdür
Bu fużullıḳ nişānıdur gel beri miskīnlīge geç

3 Böyle laṭīf bezenüben böyle ṣīrīn düzünüben
Gönül Ḥaḳḳ'a uzanuban dilek nedür neye muḥtāç

4 Aġaç ḳarır devrān döner ḳuş budaġa bir kez ḳonar
Daḫı saña ḳuş ḳonmamış ne gügercin ne ḫōd duraç

5 Bir gün saña zevāl ire yüce ḳaddüñ ine yire
Budaḳlaruñ oda gire ḳaynaya ḳazan ḳıza saç

6 Er sırrıdur sırruñ senüñ er yiridür yirün senüñ
Ne yirdedür yirün senüñ saña sorarum iy aġaç

7 Yūnus Emre sen bir niçe eksükligüñ yüz biñ anca
Ḳur'aġaca yol sorunca teferrüclen yoluña geç

F.61b,Ç.4b

TA

18

1 ~~Sen bu cihān mülkini Ḳāf'dan Ḳāf'a dutdıñ tut~~
~~Yā bu ʿālem mālını oynayuban atdıñ tut~~

2 ~~Sen Süleymān köşkinde taḫt kurup oturdıñ bil~~
Dīv ü perīye düp-düz hükümler eyledüñ tut

3 Sen Ferīdūn ḫaznesin Nūşirevān gencile
Ḳārūn mālını daḫı sen māluna ḳatduñ tut

4 Bu dünyā bir Loḳmadur aġızdadur çeynenmiş
Çeynenmişi ne dutmaḳ hā sen anı yutduñ tut

5 ʿÖmrüñ delim bir oḳdur yay içinde ṭop-ṭolu
Ṭolmış oḳa ne ṭurmaḳ hā sen anı atduñ tut

6 İş bu cihān mülkinden ansuzın üñ iderler
Ansuzını şimdi bil yaraḳlanup gitdüñ tut

7 Çün deñize ġarḳ olduñ boġazuña geldi ṣu
Delü bigi ṭalbınma iy bī-çāre batduñ ṭut

8 Her gāh ki nefes gelür ol kīseñden eksilür
Çün kīse ortalandı sen anı düketdüñ ṭut

9 İş bu ecel şerbetini elbet dadısarsın
Dadışuña şek yoḳdur şimdi anı dūtduñ ṭut

10 Āḫir bir gün ölürsin ölüm vardur bilürsin
Ḳamulardan ayrılup varup sinde yatduñ ṭut

11 Yüz yıllar ḫoşluġıla ʿömrün olursa Yūnus
Ṣoñucı bir nefesdür geç andan da ötdüñ ṭut

F.62a,K.118b,RY.42a,YE.25a,NO.188a,HB.13b,A.3,Ç.4a

19

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1 Niteligüm ṣoran işit ḥikāyet
Ṣu vü ṭoprak od u yil oldı ṣūret

2 Dört muḫālif nesneden dört divārüñ
Sāzıkār eyledi virdi kerāmet

3 Yil ile ṭopraġı ḳıldı muʿallaḳ
Ṣu içinde ḳodı dutdı selāmet

4 Rızḳ-ı ʿömri tamām eyledi henüz
Şeş cihet olmadın ṭutduġı kisvet

5 Ruhumdan kimsene ḫaber viremez
Emrdür ḳādırlıġı virür ḥareket

6 Bāḳī tertīblerümi şerḥ ideyüm
ʿİnāyet mevcūdı semʿ ü baṣāret

7 ʿAḳlumuñ ḫaberi bugünki degül
Anı er dirisēñ evvelki āyet

8 Suʾāl cevāb kelecisi buña degindür
Bundan böyle cihānum bī-nihāyet

9 Yunus'ıla buña deñlü naṣībüm
Gönül dōst turaġı dilüm şahādet

F 62b

20

1 ʿIşḳ İmāmdur bize gönül cemāʿat
Ḳıbleмuz dōst yüzi dāʾimdur ṣalā

2 Cān dōst mihrabına secdeye vardı
Yüz yire uruban ider münācāt

3 Biş vaḳt tertibümüz bir vaḳte geldi
Biş bölük oluban kim ḳıla ṭāʿat

4 Şerīʿat eydür bize şarṭı bıraḳma
Şarṭ ol kişiyedür ider ḫıyānet

5 Dōst yüzin göricek şirk yaġmalandı
Anuñçün ḳapuda ḳaldı şerīʿat

6 Münācāt gibi vaḳt olmaz arada
Kim ola dostıla bu demde ḫalvet

7 Kimsene dīnine ḫilāf dimezüz
Dīn tamām olıcaḳ ṭoġar maḥabbet

8 Erenler nefesidür devletümüz
Anuñçün fitneden olduḳ selāmet

9 Kālū belī didük evvelki demde
Dahı bugündür ol dem ü bu sā'at

10 Ṭoġrılıḳ bekleyen dōst ḳapusında
Gümānsuz ol bulur İlāhī devlet

11 Yūnus öyle esīrdür ol ḳapuda
Diler ki olmaya ebedī raḥat

F.63b NO.189b VE.24b,K.123a,RY.44b,A.3

21

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dīn ü millet ṣorarısañ 'āşıḳlara dīn ne ḥācet
~~'Āşıḳ kişi ḫarāb olur 'āşıḳ bilmez dīn diyānet~~

2 'Aşıklarun gönli gözi ma'şukın isteyü gider
Ayruk suretde ne kalur kim kılısar zühd ü ṭā'at

3 Tā'at ḳılan uçmaġıçün dīn ṭutmayan ṭamu içün
Ol ikiden ġafāriġ olur neye benzer bu 'işāret

4 Her kim dōstı severise dōstdan yaña gitmek gerek
İşi güci dost olıcaḳ cümle işden olur azat

5 Anuñ gibi ma'şūḳanuñ ḫaberini kim getürür
Cebrāil-i Mürsel ṣıġmaz anda olıcaḳ münācāt

6 Ṣorı ḥisāb olmayısar dünyā āḫiret ḳoyana
Münker ü Nekir ne ṣorar terk olıcaḳ cümle murād

7 Ḫavf u recā niçe gelür varlıḳ yokluḳ bıraġana
ʿİlm ü ʿamel sıġmaz anda ne terāzū ne ḫōd ṣıraṭ

8 Ol ḳıyāmet bāzārında her bir ḳula baş ḳayısı
Yūnus sen ʿaşıḳlarıla hiç görmeyesin ḳıyāmet

F.64b,N0.184b,YE.24a,K.77b,Rt.35,A.3,M.12

RA

22

1 Ġāfil olma aç gözüñi ḥāluña baḳ öleni gör
Kürelik itme dünyede yazuḳlaruñ dileni gör

2 Niçe yatur düşübeni ılan çıyan üşübeni
Sünükleri çaġşabanı çüriyüben ulanı gör

3 Kimi āh idüp ḳılur zārı günehdür elinde varı
Gömiş yatur ḳara yiri miskīnleri güleni gör

4 Ṣorma ḥālın kimisine varma Raḥmān'suzına
Kim isine gövdesine ulşup yeñi yolanı gör

5 Ḳanı Muḥammed Muṣṭafā ḥüküm itdi Ḳaf'dan Ḳaf'a
Dünye kime ḳıldı vefā aldanuban ḳalanı gör

6 Aldanma māla davara ḳulluḳ eyle Ḥaḳḳ'a yara
Seviyile bile vara bāḳī yoldaş olanı gör

7 Yūnus bu sözleri çatar ḥalḳa maʿarifet ṣatar
Kendüsi ne ḳadar dutar söyledügi yalanı gör

GEORGYZ.

23

1 Dün gider gündüz gelür gör niçesi uz gelür
Emr-i Ḥaḳḳ'uñ ser-be-ser cihāna düp-düz gelür

2 Ḳarañulık sürilür ʿālem münevver olur
Ḳarañulık yirine nūrıla gündüz gelür

3 ʿİbrete ḳalmaz mısın ya ḫōd añlamaz mısın
Diñle ḳuşlar üñini niçe dürlü sāz gelür

4 Ḳuş ḫōd yumurtayıdı yuva ḫōd perdeyidi
Üñ ḫōd ḳudret üñidür bilmeyene ḳaz gelür

5 Diñle sözüm maʿnīsin añlayayım dirisen
ʿĀrifüñ ḳulaġına ḳudret üñi tīz gelür

6 Bir baḳġıl saġa sola taḫılma degme yola
Ḳudret baġından saña gör niçe avaz gelür

7 Söz issi sözin alur ṣūret toprakda ḳalur
Her kim bu ḥāli bilür kendözinden vaz gelür

8 ʿAḳlum bu yola gitdi beni benden iletdi
Yūnus'uñ yüki yitdi bilmeyene az gelür

F.65b,YE.26ŞN.189a,K.68b,M.9,Ç.13b

24

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳıla biliş cānlara ezel-ebed olmayısar
Güm-rāh olup bu cihānda kimse bāḳī ḳalmayısar

2 Bir ṭona ḳan bulaşıcaḳ yumayınca mismil olmaz
Gönül pāsı yunmayınca namāz edā olmayısar

3 Gönül pāsın yuduñısa kibr ü kini ḳoduñısa
İkrār bütün olmayınca erden naẓar olmayısar

4 Bu murdārı divşürenler bu ṣu ile yunur ṣanur
Erden himmet olmayınca ʿömür geçer yunmayısar

5 Yūnus imdi sen Ḥaḳḳ'a ir dün ü gün gönlüñ Ḥaḳḳ'a vir
Gönül gözi görmeyince bu baş gözi görmeyiser

F.67a,YE.35a

25

1 ʿIşk maḳāmı ʿālidür ʿışḳ ḳadīm ezelīdür
ʿIşḳ sözini söyleyen cümle ḳudrat dilidür

2 Diyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
[illegible]

3 ~~Ṣūret söz ḳanda buldı ḳanda sözi iş oldı~~
Ṣūrete kendü geldi dil hikmetün yolıdur

4 Ṣūretler ün diyemez söz kendüsüz söylenmez
İşler hicābsuz olmaz risālet hāṣılıdur

5 Bu bizüm ʿişretümüz oldur bu lezzetümüz
İçüp esridügümüz ʿışḳ şerbeti gülidür

6 Anı aña dirsin anuñ söyleyen ol söz anuñ
Ol bizümdür biz anuñ ġayrı tesbīḥ dilidür

7 Yūnus sözin ṭaḳ ḳılan görmedi münkir olan
ʿÖmrin ẓulmete ṣalan maʿrifet yoḥsulıdur

F.67b,YE.36a,A.7

26

1 İy beni ʿayıplayan gel beni ʿışḳdan ḳurtar
Ger elüñden gelmezse söyleme faṣīd ḫaber

2 ʿÂşıḳlaruñ aḥvāli maʿşūḳ ḳatında biter
Sözüñ var añā söyle benüm elümde ne var

3 Dost yüzinden nikābı her kim giderdiyise
Hicāb ḳalmadı añā ayruḳ ne ḫayr u ne şer

4 Hīç kimesne kendüden ḫālden ḫāle gelmedi
ʿÂşıḳlaruñ cānına maʿşūḳa urur minkār

5 Kim ki ʿışḳ ḳadehinden bir zerre içdiyise
Añā ne ʿaḳl u ne uṣ ne esrük ü ne ḫumār

6 Tek ben degilem ʿāşık ol maʿşūk nazarında
ʿIşḳ yolına cān fidi benüm gibi sād-hezār

7 ʿÂşıḳlaruñ ḫālini ʿāşıḳ olanlar bilür
ʿIşḳ bir gizlü ḫaznedür gizlü gerekdür esrār

8 Ḳorḳaram söylemege şerīʿat edebinden
Yoḫsa eydeydüm sañā daḫı ayruḳsı ḫaber

9 Kim vire bu dilile ol maʿşūḳadan ḫaber
Meger ol kimseler kim cān içinde cānı var

10 Yūnus ölürse ne gam ʿışḳ içinde ḳardaşlar
ʿIşḳ yolına uyagan maʿşūḳ burcında biter

F.66a,YE.32b,NO.191b,RY.26b,K.96a,A.7,Ç.16b

27

Müstef'ilün Müstef'ilünMüstef'ilün Müstef'ilün

1 Bir kişiden sorgıl ḫaber kim maʿnīden ḫaberi var
Bir kişiye virgil gönül cānında ʿışḳ eṣeri var

2 Şunuñ ki ṭaşı ḫōş durur bilüñ kim içi boş durur
Dün-gün öter bayḳuş durur ṣanmañ bütün dīvārı var

3 Bir devlengeç yuva yapar yürür ilden yavrıt kapar
Ṭogan ileyinden ṣapar zir'elinde murdārı var

4 Yokdur ṭoganla birliigi ya Ḥaḳḳ'a lāyık dirligi
Bir kişiden um erligi anuñ ṣafā-naẓarı var

5 Ṣūretile çoḳdur ādem degmesinde yoḳdur ḳadem
Evvel-āḫir ol pīş ḳadem bir Muḥammed serveri var

6 İven yolı durur mişe mişe ḳolaydur ḳolmaşa
Mişe olan yirde paşa ḫarāmı çoḳ Anteri var

7 Şeyḫ ü danişmend ü velī cümlesi birdür er yolı
Yūnus'dur dervīşler ḳulı Ṭapduḳ gibi serveri var

F.68a,NO.191b,YE.28a,Rt.4,Ç.56

28

28

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ʿışḳ eri aç gözüñi yir yüzine ḳılgıl naẓar
Gör bu laṭīf çiçekleri bezenüben Ḥaḳḳ'a gider

2 Bunlar yazın bezenüben dostdan yana uzanuban
Bir ser aḫī bunlara sen ḳancarudur ʿazm-i sefer

3 Her bir çiçek biñ nazıla öger Ḥaḳ'ı niyāzıla
Her murġu hoş āvāzıla ol pādişāhı zikrider

4 Öger anuñ Ḳādirlilġın her bir işe ḥāzırlıġın
İllā ʿömür ḳāṣırlıġın añıcagız rengi döner

5 Rengi döner günden güne ṭoprağa dökilür gine
ʿİbret durur añlayana bu ʿibreti ʿārif ṭuyar

6 Bu sırrı ger ṭuyayıduñ yā bu ġamı yiyeyidüñ
Yiründe eriyeyidüñ gideydi senden kār u bār

7 Ne gelmegüñ gelmek durur ne bilmegün bilmek durur
Son menzilüñ ölmek durur tuymaduñ ʿışḳdan bir eser

8 Bildük gelen geçerimiş ḳonan girü göçerimiş
ʿIşḳ şerbetin içerimiş her kim bu maʿnīden ṭuyar

9 Yūnus bu sözleri ḳoġıl kendözünden elüñ yuġıl
Senden ne gele bir digil çün Ḥaḳ'dan ola ḥayr u şer

F.68b,YE.36a,RY.24b,K.155a,HB.12a,A.8

29

1 Söylememek ḫarcısı söylemegüñ ḫāṣıdur
Söylemeklik ḫarcısı gönüllerüñ pāsıdur

2 Bu gönüller pāsını yuyuban gidermege
Şol sözi söylegil kim sözüñ ḫulāṣasıdur

3 Sözi ṭoġrı diyene Kuli'l-Ḥaḳ didi Çalap
Bunda yalan söyleyen yarın utanasıdur

4 Yitmiş iki millete birligile baḳmayan
Şerʿile evliyāsa ḥaḳīḳatde ʿāsīdur

5 Şer'ile ḥaḳīḳatüñ vaṣfını eydem sāña
Şerī'at bir gemidür ḥaḳīḳat deryāsıdur

6 Niçeki muḥkemise taḫtaları geminüñ
Mevc urıcagaz deñiz anı uşanasıdur

7 Şūride olanlaruñ bī-nihāyet dünyāda
'Aḳl u gönül ,fehm ü cān fikir anuñ nesidür

8 Biz ṭāliblerüz her dem 'ışḳ sebāḳın oḳuruz
Tañrı virür sebāḳı 'ışḳ ḫōd müderrisidür

9 Bundan içerü ḫaber işit eydeyin iy yār
Ḥaḳīḳatüñ ḳāfiri şer'üñ evliyāsıdur

10 Geyiklü Baba bize bir kez naẓar ḳılaldan
Ḥāṣıl oldı Yūnus'a her ne ki vāyesidür

F.69b,NO.188a,RY.46b,YE.30b,K.127a,Rt.33,A.9

30

Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün Mefa'ilün

1 Bu yoḳlıḳ yolına bugün bize yoldaş olan kimdür
İlümüze gönilelüm ṣorun ḳardaş olan kimdür

2 Ne ḳalduḳ işbu iḳlīmde aġır yüklerüñ altında
Bu yükleri bu yapları döküp ḫāldaş olan kimdür

3 Seni bunda viribidi teferrüc eylegil didi
Sen ev yaparsın iy ḫ^{v}āce evi tārāş olan kimdür

4 Bu ferşī gördük aldanduḳ henüz 'arşa iremedük
Bu 'arşa ferşe iy ḫ^{v}āce gör e ferrāş olan kimdür

5 Gelüñüz gidelüm gelün ki Yûnus geçdi gönildi
Ayaḳlara düşer Yûnus bu yola baş olan kimdür

F.70b

31

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Benem ṣāhib-ḳıran devrān benümdür
Benem key pehlevān meydān benümdür

2 Harāmīden benüm ḳorḳum ḳayum yoḳ
Bu zōr u bu ḳuvet Ḥaḳ'dan benümdür

3 Ebū Bekr ü ʿÖmer ol dīn ulusı
ʿAliyy-i Murtażā ʿOṣmān benümdür

4 Ṭopı kim alısar çevgānumuzdan
Bu çevgān ṭopıla meydān benümdür

5 Bañа gelsüñ yoḫṣul olan bay ola
Bu māl u sermāye dükkān benümdür

6 Ḥasan'dur cismüm içre nūr-ı imân
Hüseyn-i ṣāhibü'l-ʿirfān benümdür

7 Yūnus'am ben Yūnus iş bu cihānda
Benem sulṭān ḳulı sulṭān benümdür

F.71a,YE.35a,NO.193b,Rt.4,Ç.11a

32

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Niṣār ol ʿāşıḳ cānına ki dōstıla visāli var
Cānı birdür maʿşūḳıla daḫı ne dürlü ḥāli var

2 Cān u gönül ʿakl u fehim nisār olsun maʿşūḳaya
Pes ʿāşıḳuñ andan ayru daḫı ne mülk ü mālı var

3 Bu yir ü gök ʿarş ferş ʿışḳ dadıyıla ḳāyımdur
Bünyādı ʿışḳdur ʿaşıḳa her bir arada eli var

4 ʿĀşıḳlaruñ ne kim varı tecrīd gerekdür arada
Her nesneye ol ḥükm ider her yol içinde yolı var

5 Bākī dirlik seven kişi gerek ṭuta ʿışḳ etegin
ʿIşḳdan artuḳ her nesnenüñ degşirilür zevālī var

6 ʿĀşıḳlara iş bu ṣūret meselā bir gönlek gibi
Yüz biñ gönlek eskidürse ʿāşıḳlaruñ muḥālī var

7 Niçeler eydür Yūnus'a çün ḳocalduñ ʿışḳı ḳogıl
Rūzigār uġramaz ʿışḳa ʿışḳuñ ne ay u yılı var

F.71b,YE.36b

33

1 Ḳo ölmek endişesin ʿāşıḳ ölmez bākīdür
Ölmek senüñ neñ ola çün cānuñ İlāhīdür

2 Ölümden ne ḳorḳarsın ḳorḳma ebedī varsın
Çünkim işe yararsın bu söz fāsid daʿvīdür

3 Naẓar ḳıl bu gevhere ya bu bir gizlü nūra
Nūr ḳaçan yavı vara çün Ḥaḳ naẓar-gāhıdur

4 Kālū belā dinmedin ḳadīmden bileyidük
Key añlaġıl neydügin bilişlik ḳandaġıdur

5 Şükr eylegil Ḥāliḳa ol durur Ḥayyü'l-Bekā
Añа varursan muṭlaḳa bāri şükrle varı dur

6 Ezelī bilişidük birlige yitmiş idük
Sen bu ṣūrete baḳma vücūd cān viʿāsıdur

7 Bu ezelī birligi ya bu cihān dirligi
Yā bu gönül birligi bil ḳudret budaġıdur

8 Yadlık yoḳdur bilene dirlik tuta gelene
Bilelik söyleyene vuṣlat yolı ḳavidür

9 Ḥükm-i revān mülkine ol işi kendü bile
Çün iş geldi ḥāṣıla bu mülk varlık evidür

10 Yūnus beşāret sañā gel dirler dōstdan yañā
Külli şey'in yerci' ilā aṣlıh söz aṣlıdur

F.76b,NO.182a,YE.27a,K.77a,Ç.7a,M.12

34

1 Cān bir ulu kimsedür beden anuñ āletidür
Her ne lokma yirisen bedenüñ ḳuvvetidür

2 Ne denlü yirisen çoḳ ol denlü yürisen toḳ
Cāna hiç aṣṣı yoḳ hep ṣūret maṣlaḥatıdur

3 Bu cān niʿmeti ḳanı gelüñ bulalum anı
Asāyiş ḳılan cānı evliyā ṣoḥbetidür

4 Soḥbet cānı semirdür hem ʿāşıkuñ ʿömridür
Ḥaḳ Çalabuñ emrile erenüñ himmetidür

5 Erenüñ yüzi ṣuyı himmeti ʿarş'dan ulı
Kimi görsen bu ḫūlı eren ʿināyetidür

6 ʿİnāyetdür anuñ işi añlamaz degme bir kişi
Bilgil ki bu hümā ḳuşı ʿāşıḳlaruñ devletidür

7 Bu Yūnus'uñ yanar içi ḳamudan gönlidür kiçi
Ṣoya ṣayılmamaḳ ṣuçı hep erenüñ himmetidür

F.73a

35

1 Ḥaḳ'dan yıġar ol seni neñ varısa vir gider
Ne beslersin bu teni sinde ḳurd ḳuş yir gider

2 Ölene baḳ gözüñ aç dökülür ṣaḳal u ṣaç
Ilan çıyan gelür aç yiyüp içüp sir gider

3 Bize bizden ulular ḫulḳ-ı laṭīf ḫuylular
Ol eyü ʿamellüler ḫaber böyle dir gider

4 Kesgil ḥarāmdan elüñ kesgil ġaybetden dilüñ
ʿAzrāil el[illegible] dükkānı dir gider

5 Ecel irer ḳurur baş tiz dükenür uzun yaş
Düp düz olur tag u taş gök dürilür yir gider

6 Çün cān aġdı ḥażrete yörag it āḫirete
Tañla ṭuran tāʿate Tañrı evine ir gider

7 İy Yūnus sen ölicek sinüñ nūrla ṭolıcaḳ
İmān yoldaş olıcak āḫirete şīr gider

F.74b,YE.26a,K.60a,M.5

36

1 Cānını ʿışḳ yolına virmeyen ʿāşıḳ mıdur
Cehd eyleyüp ol dosta irmeyen ʿaşıḳ mıdur

2 ʿIşḳ ḳadehinden içüp nefs dileginden geçüp
Ḥaḳ yolına er gibi ṭurmayan ʿāşıḳ mıdur

3 Dōst sevgüsin gönülde cānıla berkitmeyen
Tūl-ı emel defterin dürmeyen ʿāşıḳ mıdur

4 Dāyim riyāżat çeküp ḫalvetlerde diz çöküp
Ḥaḳ dīdārı eserin görmeyen ʿāşıḳ mıdur

5 ʿIşḳa ṭanışıḳ sıġmaz degme cān göge aġmaz
Pervāne gibi oda yanmayan ʿāşıḳ mıdur

6 Kişi dertlü olıcaḳ dermān istegen olur
Kendü derdi dermānın sormayan ʿāşıḳ mıdur

7 İy Yūnus sen dostuñuñ cefāsına ḳatlanġıl
Yüregüñe ʿışḳ okın urmayan ʿāşıḳ mıdur

F.74b,YE.34b,RY.39b,K.185a,A.10,M.65

37

1 Ger vuṣlata irdüñise bu derdile firāḳ nedür
Dostı yaḳın gördüñise bu baḳduġuñ ıraḳ nedür

2 Vuṣlat eri olan kişi gerek varlıḳdan maḥv ola
İş bu yola girmeklige bir görelüm yaraġ nedür

3 Vuṣlat eri olduñısa göz ḥicābın bildüñise
Dostı ʿıyān gördüñise bu varlıġı bıraḳ nedür

4 ʿİlim ḫōd göz ḥicābıdur dünyā āḫret ḥisābıdur
Kitāb ḫōd ʿışḳ kitābıdur bu oḳunan varaḳ nedür

5 Zinhār gözüñi açagör nefs dūzaġını seçe gör
Dost maḥfiline geçe gör andan yigrek ṭuraḳ nedür

6 Eydürsin kim gözüm görür daʿvīyi maʿnīye irür
Gündüz güneş şūʾle virür gice yanan çerāḳ nedür

7 Yūnus dir eşkere nihān Ḥaḳ ṭoludur iki cihān
Gelsün berü dōsta giden Ḥūr u Ḳuṣūr Burak nedür

F.77b,NO.182a,YE.27b,K.81b,Ç.8b,A.8

38

1 Ḥaḳiḳatüñ maʿnīsin şerḥile bilmediler
Erenler bu dirligi riyā dirilmediler

2 Ḥaḳīḳat bir deñizdür şerīʿatdur gemisi
Çoḳlar gemiden çıkup deñize ṭalmadılar

3 Bular geldi ṭapuya şerīʿat ṭutdı ṭurur
İçerü girübeni ne varın bilmediler

4 Şerîʿat oġlanları baḥiş daʿvī ḳılurlar
Ṭarīḳat erenleri daʿvīye bilmediler

5 Dört kitābı şerḥ iden ʿāṣidür ḥaḳīḳatde
Zirā tefsīr oḳuyup maʿnīsin bilmediler

6 Yūnus ödüñi ṣıdur bu yola geldüñise
Ödleri ṣıdmayanlar bu yola gelmediler

F.78a,NO.182a,K.87b,B.48a,YE.31b,Rt.6,A.8,Ç.13b

39

1 Ḳoyup gel nakş u nigār nakşa yol virme zinhār
Nakşıla yola giren ʿaḳıbet dünyā sever

2 Dünyāyı bırak elden dünyā ḥicāb bu yolda
Biz velīden nebīden eyle işitdük ḫaber

3 Yā sevgil dünyā dutġıl yā gelgil yol iletgil
İki daʿvī bir maʿnī bu yolda sıġmaz dirler

4 Geç maḫlūḳ ṭā'atından göz ırma dost ḳatından
Aldanma fānī naḳşa fānī naḳşı niderler

5 Ḳalma bu degme renge yüz biñ yıllık fersenge
İki cihān bir adım şaşurmadın adarlar

6 Bu devrāndan öte gör kervān gitdi yite gör
Ḳorḳu var ṣaġda ṣolda ḳayıḳmadın giderler

7 Yaban yolın gözetme yol evde ṭaşra gitme
Cān yolı cān içinde cān rāzını cān ṭuyar

8 Cān rāzını cān bile cān rāzın virmez dile
Girçek 'āşıḳ dōstıla yalanı ḳaçan söyler

9 Evvel ḳadīmden berü vahdet evine gelen
Ref'i gider içerü Yūnus ṭaşra bī-ḫaber

F.78b,NO.183a,YE.32a,K.87b,Ç.16b,M.17

40

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilü

1 Merdān-ı Ḥaḳ bu dünyāda maḳṣūdlara ḳalmadılar
Mülk-i bekā bulmış iken meyl-i fenā ḳılmadılar

2 Ma'lūmdur āḫı yol eri Mevlā'yıçün n'itdükleri
Miḥnet içinde her biri miskīn olup gülmediler

3 Müştāḳlarun oldur işi müdām akar gözi yaşı
Muṭlaḳ Ḥaḳ'ı seven kişi māla cāna ḳalmadılar

4 Meşhūr olup geldi yola Manṣūr olan derdi bile
Mecnūn miṣāl oldı dile ma'şūḳdan ayrılmadılar

5 Maḥkūmısañ sen bu işe münkir gibi dime n'işe
Müşkili yoḳ başdan başa mü'min olan ölmediler

6 Maḫlūḳ bilūsinden geçen miʿrāc depe oldur uçan
Maʿnī şarābını içen mestlikden ayılmadılar

7 Yūnus bu ʿışḳdur ʿāşıka minnet şükür yüz biñ Ḥaḳ'a
Menzil bulan buldı mülke medḥile ayrılmadılar

B.11a,Divan-ı Aşık Yunus.58

41

1 İy baña eyü diyen benem ḳamudanı kemter
Şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server

2 Benüm gibi mücrim ḳul gel iste bir daḫı bul
Dilümde ʿilm ü uṣūl gönlüm de dünyā sever

3 Ẓāhirüm eyi [illegible] gönlüm fāsid ṣāʿatde
Bulunmaya Baġdad'da bencileyin bir ʿayyār

4 Ṭaşum biliş içüm yad dilüm ḫōş gönlüm mürted
Yavuz işe eyü ad böyle fitne ḳanda var

5 Ṭaşum köyner içüm ham dirligüm budur müdām
Yol varmadum bir ḳadem 'arşdan virürem ḫaber

6 Ḫırḳam suçuma perde endīşem fāsid yirde
Gönlüm ayruḳ bāzārda dilümde sözüm esrār

7 Kime kim ögüt virdüm ol Ḥaḳḳ'a irdi gördüm
Baña benüm ögüdüm hiç eylemedi eṣer

8 Dakındum şeyhlik adın ḳodum maʿşūḳ tāʿatın
Virdüm nefsüñ murādın ḳana Ḥaḳḳ'ıla bāzār

9 Yayıldı Yūnus adı suçdur cümle tāʿatı
Çalab'um ʿināyeti suçın geçüre meger

F.75a,YE.31a,K.63b,B.10a,Rt.5,M.6,Ç.16a

42

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy sözlerüñ aṣlın bilen gel di bu söz ḳandan gelür
Söz aṣlını añlamayan ṣanur bu söz benden gelür

2 Söz varḳılur gönülü şād söz varḳılur bilişi yād
Eger ḫōrluḳ eger ʿizzet her kişiye sözden gelür

3 Söz ḳaradan aḳdan degül yazup oḳımaḳdan degül
Bu yüriyen ḫalḳdan degül Ḫālik āvāzından gelür

4 Ne elif oḳıdum ne cim ne varlıḳdandur kelecim
Bilmeye yüz-biñ müneccim tālīʿüm ne-ılduzdan gelür

5 Şūʾle bize aydan degül ʿışḳ eri bu soydan degül
Rızḳumuz bu evden degül deryā-yı ʿummāndan gelür

6 Evvel gönül levhinde Ḥaḳ yazmışıdı çün bir varāḳ
Bu şimdi oḳınan sebaḳ ezel-i āzāldan gelür

7 Evvel ḫitāb ḳılur cāna cānı andan gelür tene
Biz āletüz bahāne ayruḳ ne elümüzden gelür

8 ʿAḳlumuz ol levhe baḳar gizli marâżlarum açar
Söz gelür gönlüme aḳar söz dile añsuzın gelür

9 Biz bir bahāne arada ayruḳ di elden ne gele
Ḥaḳ çün emir eyler cāna bu keleci andan gelür

10 Yūnus bu derdile āh it ḳahr evinde neyler raḥat
Bu derde dermān kefāret bir āhıla sūzdan gelür

F.72b,NO.188a,YE.37a,A.3

43

1 İşidün iy ulu kiçi size benüm haberüm var
Zihī devlet benüm bugün kim senüñ gibi yārum var

2 Yürürisem önümdesin söylerisem dilümdesin
Otururşam yanumdasın ayruḳda ne bāzārum var

3 Ne yüriyem ne ḫōd ārām ne ırak sefere varam
Çünki dōstı bunda buldum ayruḳ neye seferüm var

4 Irak yola bāzirgānlar assı itmege giderler
Çün gevher elümde durur di ayruḳ ne bāzārum var

5 Miskīn Yūnus'un bu cānı şol dosta ulaşalıdan
Dem-be-dem arturur 'ışḳı ulu yirden tımārum var

F.72a,RY.6b,YE.37a,NO.189b,K.151b,Rt.6,M.46,Ç.5a

44

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İsteyelüm iş ışşını bulı görelüm ḳandadur
Cān ḳulaġıla dińlerseń iş bu sözüm ṭurvandadur

2 Alı görüñ ṭurvandadan ʿışḳ eridür anı ṭadan
Bunda boyun buran âdem Ḥaḳ ḳatında dermāndedür

3 Kişi gerek bile anı hem uyanık ola cānı
Bilürsin dünyā seveni bayḳuş gibi virāndadur

4 Bayḳuş çıġırur vīrānda kimse murād almaz anda
Eyü ʿamel ide görüñ ol Ḥaḳ terāzū andadur

5 Varıcaġın terāzūya Ḥaḳ kendü baḳar yazuya
Göricek ṭaġlar eriye ol zebānīler andadur

6 Biti ṣunıla elüñe itdügüñ gele yoluña
Ṭanuḳlar bile bulına dōstun düşmenüñ andadur

7 Terk idesin taḫt u tācı bilesin itdügüñ göçi
Muḥammed Ḥaḳ yalvarıcı şefā'atçimüz andadur

8 İy Yūnus sen ʿāşıḳısañ īmān biligin berk ḳuşan
Varlıġuñ deñşür yoḳluġa cümle eksüḳlük sendedür

F.76a,YE.27a,NO.189b,K.72b,Rt.34,Ç.6b

45

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Muştulañuz ʿāşıḳlara bu ʿışḳ ulu devlet olur
ʿIşḳ kime kim irdiyise cānında bil ʿişret olur

2 Her seʏdügi terkin ura ḳayıḳmaya degme yaña
Her dem anuñ seyrān-gehi hem zāt u hem ṣıfāt olur

3 Seyri içinde çābük-bāz fikri dā'im nāz u niyāz
Çün sā'adet oldı hem-rāz hezārān münācāt olur

4 Müşāhede ḳapar anı hem bī-ḳarār olur cānı
Her dem daʿvīsüzdür maʿnī bī-dirīġ u raḥat olur

5 Ol bī-nişāndur cihāndan ne diyelüm dilmüz andan
Ol ʿālim ü deyyān zāt her zāt içinde zāt olur

6 Buḫl u tamaʿ sıġmaz aña ʿizzet de ḳaldı bir yaña
Yol bulımaz ḥırṣ u hevā kimde ki bu devlet olur

7 Ol işlere eli iren Ḥaḳ ʿışḳına gönül viren
Dōstını yüze yüz gören cümle varlıḳdan māt olur

8 Kime kindiyse ol nüzûl ana gelür cümle usûl
Ta'ziyete varursa ol ölüye rahmet olur

9 Yûnus erdür nihayetsüz 'ışk andan dahı gayetsüz
Ne gayet var ne nihâyet kamusı bir hazret olur

F.88a,YE.39a,RY.56a,K.154a,M.48,A.6

46

1 Bu vücûdum şehrine her dem giresüm gelür
İçindeki sultânun yüzin göresüm gelür

2 İşidürem sözini göremezem yüzini
Yüzini görmeklige cânum viresüm gelür

3 Ma'şûka halvetinün yidi kapusı vardur
Ol kapudan içeri girmâ kılagum gelür

4 Her kapuda bir kişi yüz bin çerisi vardur
'Işk kılıcın kuşarıp cümle kırasum gelür

5 Erenlerün sohbeti arturur ma'rifeti
Bî-derdleri sohbetden her-dem süresüm gelür

6 Leylî-i Mecnûn benem şeydâ-yı Rahmân benem
Leylî yüzin görmege Mecnûn olasum gelür

7 Dôst oldı bize mihmân bunca yıl bunca zamân
Gerçek İsmâil gibi kurbân olasum gelür

8 Erenlerün nazarı toprağı gevher eyler
Erenler kademinde toprak olasum gelür

9 Yârımdan elçi gelür cânumdan ulak diler
Merkebden inübeni yayan varasum gelür

10 Miskīn Yūnus'un nefsi dört tabīʿat içinde
ʿIşḳıla cān sırrına pinhān varasum gelür

F.83b,YE.40b,NO.189a,Rt.36,A.7

47

1 Yandı yüregüm dutuşdı bağrum cigerüm kebāb durur
ʿĀşıḳlarun̄ şerbetleri bu derdüme sebeb durur

2 Bir niçeleri ʿışḳ düzer bir niçeleri ʿışḳ bozar
Bir niçeler esrük gezer eyle kim var ḫarāb durur

3 ʿIşḳıla çalındı ḳalem ʿışḳa yesir durur ʿālem
ʿÂşıḳlar arasında Cebreil dahı ḥicāb durur

4 Medreseler müderrisi okumadılar bu dersi
Şöyle ḳaldılar ʿācız bilmediler ne bāb durur

5 ʿAzāzil daʿvī ḳıldı daʿvīsi yalan oldı
Yalan daʿvī ḳılanlarun̄ pes cezāsı ʿazāb durur

6 Ölmez (bu) ʿışḳ bilişleri esrük meclis (sar)ḫōşları
Dā'im bunlarun̄ işleri ceng ü şeşte rebāb durur

7 Yūnus imdi miskīn ol(ġıl) hem miskīnlere ḳul ol(ġıl)
Zirā miskīn olanları arzūlayan Çalap durur

F.84b

48

Mefā'ilün Mefāʿilün Feʿūlün

1 Senün̄dür pādişāhlıḳ ḳudretün̄ var
Yaratdun̄ yiri gögi heybetün̄ var

2 Nişānsuzın nişānuñ kimse bilmez
Egerçi bī-nihāyet ayetüñ var

3 Niçe eyde bile dil niteligüñ
Dile getürmege biñ-bir aduñ var

4 Ne oran u ḳıyas ne naḳş u nişān
Ne miyān u kenār nihāyetün var

5 Ne reng ü şekl (ü) hem ne cism ne hod resm
Ne ḳadd ü ḳāmetüñ ne şūretüñ var

6 Bu cümle ins ü cinne rahmetüñden
ʿİnāyet vechile ḫōş himmetüñ var

7 Ne dünyā āḫiret ne Ḳaf u ne Ḳaf
Bular ḳatre deryā melekūtuñ var

8 Ne ḫōd var intihā ne ḥadd mekān hem
Ne bir eniyetüñ keyfiyetüñ var

9 ʿAḳıllar māt olur niteligüñden
Ki bir zerrede biñ biñ ʿibretüñ var

10 Ser-ā-ser ṭop-ṭolu yir ü gök üzre
Yürür bu ḳudretüñ ḫōş mülketüñ var

11 Senüñdür ʿarş u kürsī levḥ u ḳalem
Döner çerḫ yer turur hoş ḥikmetüñ var

12 Bu yüz yigirmi dört bin nebīlerle
Bile Mi'rāc u Tūr münācātuñ var

13 Musaḥḥārdur ḳamu emrüñ içünde
Cemʿī ḳullaruña mürüvvetüñ var

14 Dört yüz ḳırḳ dört tabaḳāt evliyāya
Virilmiş anlara kerāmetüñ var

15 Altı bin altıyüz altmış altı
Oḳınur ḫalḳ üzere āyetüñ var

16 Degül Yūnus'a bes ya Raḥmeti çoḳ
Ḳamu günāhlulara raḥmetüñ var

F.85a,NO.181b,K.56a,M.3

49

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḥaḳ bir gönül virdi bana ḥa dimedin ḥayrān olur
Bir dem gelür şādı olur bir dem gelür giryān olur

2 Bir dem ṣanasın ḳış gibi ṣol zemheri olmış gibi
Bir dem beşāretden ṭogar ḫōş bagıla bōstān olur

3 Bir dem gelür söyleyemez bir sözi şerḥ eyleyemez
Bir dem dilinden dürr döker dertlülere dermān olur

4 Bir dem çıḳar ʿarş üzere bir dem iner taḥte's-serā
Bir dem ṣanasın ḳaṭredür bir dem ṭaşar ʿummān olur

5 Bir dem cehāletde ḳalur hiç nesneyi bilmez olur
Bir dem ṭalar hikmetlere Cālinūs u Loḳmān olur

6 Bir dem dīv olur ya perī vīraneler olur yiri
Bir dem uçar Belḳīs'ıla sulṭān-ı ins ü cinn olur

7 Bir dem görür olmış gedā yalın tene geymiş aba
Bir dem ġanī himmetile faġfūr u hem haḳan olur

8 Bir dem gelür ʿāṣī olur Ḥaḳ zihnini yavı ḳılur
Bir dem gelür kim yoldaşı hem zühd ü hem īmān olur

9 Bir dem günāhın fikr ider ṭos-ṭoġru ṭamuya gider
Bir dem görür Ḥaḳ rahmetin uçmaḳlara Rıḍvān olur

10 Bir dem varur mescidlere yüzin sürer anda yire
Bir dem varur deyre girer İncīl okur ruḥbān olur

11 Bir dem gelür Mūsā olur yüz bin münācātlar ḳılur
Bir dem girer kibr evine Firavn'ıla Hamān olur

12 Bir dem gelür ʿİsâ gibi ölmişleri diri ḳılur
Bir dem gelür güm-rāhleyin yolunda ser-gerdān olur

13 Bir dem döner Cebrāil'e raḥmet saçar her maḥfile
Bir dem gelür güm-rāh olur miskîn Yūnus ḥayrān olur

RY.31a,Rt.7,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO:442,s.97)

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Benüm gönlüm gözüm ʿışḳdan ṭoludur
Dilüm söyler yārī yüzüm ṣuludur

2 Öd aġacı bigi yanar vücūdum
Dütünüm göklere seher yilidür

3 Çoḳal-cevşen bu ʿışḳ odına döymez
Oḳı cāna batar ḳatı yalıdur

4 Senüñ ʿışḳun deñiz ben bir balıcaḳ
Balıḳ ṣudan çıḳa hemen ölidür

5 Oḳuram şāhumı kendü dilümce
Şāhum eydür baña her-dem geli dur

6 Seni sevenlerüñ ola mı ʿaḳlı
Bir dem uslıyısa her dem delidür

7 Yūnus sen Ṭapduḳ'a ḳılġıl duʿālar
ʿĀşıḳlar meydānı ʿarşdan uludur

F.86a,RY.9b

51

1 İy dōst seni severem cān içre yirüñ vardur
Dün-gün uyumaz oldum ʿacāyib ḥālum vardur

2 Sen güli görürikken dikene şunma elüñ
Düşmāndan ne ḳorḳarsın çün ṭoġrı yārum vardur

3 Düşmānlar eydür baña söz dimek ḳandan saña
Baña söz dimek ḳandan benüm üstādum vardur

4 Ele getürdügüni miskīnlere ḥarceyle
Niçe çok yaşarmışam sonucı ölüm vardur

5 Bunda kendözin gören ol durur yolda ḳalan
Benüm bir ḳarıncaya v'allāh isnādum vardur

6 Ṭaña la turıgelicek bülbülleyin söylerem
Gönülde maʿnī biter dertli ciğerüm vardur

7 Yūnus Emre kendözüñ ṭopraġa urġıl yüzüñ
Maʿşūḳaya yaraşur bir miskīnligüm vardur

F.86b,RY.43b,YE.34b,40b,K.122a,A.4

52

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sensin benüm cānum cānı sensüz ḳarārum yoḳ durur
Uçmaḳda sen olmazısan v'allāh naẓarum yoḳ durur

2 Baḳsam seni görür gözüm söylerisem sensin sözüm
Seni gözetmekden daḫı yigrek şikārum yoḳ durur

3 Söylerisem dilümdesin ger tek ṭursam gönlümdesin
Gönlüm gözüm seni sever ayruḳ nigārum yoḳ durur

4 Çün ben beni unutmışam şöyle ki sana gitmişem
Ne ḳālde ne ḥāldeyisem bir dem ḳarārum yoḳ durur

5 Eger beni Cercis'leyin yitmiş kez öldüriirisen
Dönem girü sana varam zirā ki ʿarum yoḳ durur

6 Seni gördüm güneş gibi cennet bana zindān gibi
Cennetüne zāhidün ḳo uçmaḳda arzum yoḳ durur

7 Yūnus daḫı ʿaşıḳ sana göster dīdāruni ana
Yārum daḫı sensin benüm ayruḳ dīdārum yoḳ durur

F.87b,YE.40a,A.6

53

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Eydivirem ne ḳıldugın benümile ol dil-pezīr
Her dem yini şiveyile beni yini ḳılur esīr

2 Her ḳancaru baḳarısam oldur gözüme görinen
Ol serverün lutfı bizi bu vechile ḳıldı baṣīr

3 ʿÖmrüm niçe olurısa azādlıgum muḥāl durur
Sayyād elinden kim alur duzaġa düşicek naḥçīr

4 ʿĀkilisen gelüp bana niteligin ṣorma anun
Niçe nişān eydibilem mis̱li yoġ anun bī-naẓir

5 Va'de olundı ḳamuya kim göreler yarın anı
Benüm yārum bunda durur bunda göründi ol Ḳadîr

6 Yūnus teveccüh ideli Ka'be-i 'ışḳa cānilan
Oldı muġaylān dikeni ayaġı altında ḥarīr

F.89b,K.64b,Ç.16b

54

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy dün ü gün Ḥaḳ isteyen bilmez misin Ḥaḳ ḳandadur
Her ḳandasam anda ḥāżır ḳanda baḳarsam andadur

2 İstemegil Ḥaḳḳ'ı ırāḳ göñüldedür Ḥaḳḳ'a ṭuraḳ
Sen senligün elden bıraḳ tenden içerü cāndadur

3 Gir gönüle bulasın Tūr sen-ben dimek defterin dür
Key güher er gönlindedür sanma ki ol 'ummāndadur

4 Ol 'ummānda yüz bin güher bir ḳaṭreye benzer tamām
Ol cāna yoḳ zamān-zevāl zevālli cān ḥayvāndadur

5 Her ḳanda ki gözin baḳa Çalap ḥāżırdur mutlaka
Şol cān ki ṭapmadı Ḥaḳ'a assısı yok ziyandadur

6 Eyle ṣūretüñi vīrān cān sırrıdur ana iren
Bātın gözidür dost gören zāhir gözi yabandadur

7 Çün ṣūretüñ vīrān ola gönlüñ bağı cinān ola
Cānun genci vīrān ola çünki bu genc vīrāndadur

8 Her kim ġaflet içre geçer cānı zevāl suyın içer
Dervīş sırrı 'arşdan uçar gerçegi yir yüzindedür

9 Miskīn Yūnus gözüñ aç bak iki cihān top-tolu Hak
Sıdk odına gümānı yak ol eşkere pinhāndadur

F.92b,NO.190a,YE.38a,Rt.7,A.5

55

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Firakuñ bağrumı tağlar ne bilsün kadrüñi sağlar
Seni görmeyeli dostum bu gözüm kanlı yaş ağlar

2 Akar yaşum sele benzer 'ömür geçer yile benzer
Güler yüzüñ güle benzer ne bilsün geçe bu çağlar

3 Gülüñ bülbül olur yārı anuñiçün kılur zārı
Gülistāndur anuñ yiri makām olmaz ana bağlar

4 Balı yağı n'ider bülbül diñ ana karşu gülsün gül
'Āşık yükini şöyle bil ki çekmedi yüce tağlar

5 'Āşık 'ışkun yükin çeker yücelerden yüce çıkar
Görür dost yüzine bakar gönül ma'şūkına bağlar

6 Dervīş Yūnus hōnī geldi teveccüh ma'şūka kaldı
Göñülde sevdügin buldı anuñla gönlüni bağlar

NO.194b

56

1 Eger gerçek 'aşıkısañ boynuñdağı menşūr nedür
Hak yolına sadıkısan yanlış sanu tezvır nedür

2 Sımak gerek gönlüñ butın fāsiddür cümle tā'atüñ
Geçmeyince 'ibādetüñ Hak'dan sana ma'zūr nedür

2 Yā bildügüñi eyit yā bir bilürden işit
Teslīmlik ucını ṭut sözi uzatmayalar

3 Ḳur'ān kelāmum didi gönüle evüm didi
Gönül ev ıssın bilmez ādemden ṭutmayalar

4 Gönül sındı buludı hem Ḥaḳḳ'a yaḳınıdı
Yiñe dikerem diyü bütüni yırtmayalar

5 Mumlu baldur şerī'at ṭortsuz yagdur ṭarīḳat
Dost içün balı yağa pes niçün ḳatmayalar

6 'Ārif cān virür ṭuymaz yalancı māla ḳıymaz
Yalanıla gerçeği ber-ā-ber ṭutmayalar

7 Ḳıymetin ṭuyarısañ neye deger iş bu dem
Erenlerüñ ma'nīsin almaza ṣatmayalar

8 Miskīn Ādem yañıldı uçmaḳda buġday yidi
İşi Ḥaḳ'dan bilenler şeyṭāndan ṭutmayalar

9 Şīrīn ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil
Ṣoḫbetlerde Yūnus'ı hergīz unutmayalar

F.91a,YE.33b,RY.23a,NO.183a,K.103a,B.10a,Rt.3,A.6

58

1 Bu semā'a girmeyen ṣoñına peşmān olur
İrişür bizümile ser-te-ser düşmān olur

2 Dostdur bizi oḳıyan üstümüze ṣaḳıyan
Şimd'üç buçuḳ oḳıyan derin dānışmān olur

3 Danışmānuñ cāhili oñamaz dervīşleri
Dervīşile danışmān yavlaḳ erişgen olur

3 Çünkim aduñ oldı fülān hep dirligüñ oldı yalan
Disüñ bize maʿnī bilen ḥaḳīḳatde mesṭūr nedür

4 Terk eylegil ten tertībin gider senden benlik adın
İçüñ ʿimāret olmadın ṭaşundaġı maʿmūr nedür

5 Eydürsin kim gözüm görür daʿvīyi maʿnīye irür
Gündüz güneş şūʾle virür gice yanan ol nūr nedür

6 Günde birüñ gide ṭurur koñşuñ sefer ide ṭurur
Ecel bir bir yuda ṭurur bu dünyāya maġrūr nedür

7 Küfr ile ṭutduñ dīnüñi vir yaġmaya gümānuñı
Getür görelüm burhānuñ belki ḫaber taḳrīr nedür

8 Hiç yoġıken olduñ diri aç gözüñi yolca yüri
Añlayasın sen bu sırrı bellü ḫaber manẓūr nedür

9 Daḫı yaḳın ḫaber diyem añlayasın bellü beyān
Nefs dilegin terk eyleyen ol ezelī maġfūr nedür

10 Mü'minisen gel gel berü Cebbār ola burc u bārü
Faḫr idelüm mürşidile maʿlūm ola münkir nedür

11 Bunda "belī" diyen kişi anda tamām olur işi
Bizden nişān isteyene ol Ḥallāc-ı Manṣūr nedür

12 Yūnus imdi söyle Ḥaḳḳ'ı Allāh oldı saña sāḳī
Gider gönüldeki şeki elündeki menkūr nedür

F.90a,NO.182b,YE.26a,K.59b,A.4,Ç.11b

57

1 ʿĀşıklar ortasında sōfīlıḳ ṣatmayalar
İḫlāsıla bu ʿışḳa riyāyı ḳatmayalar

Y. Ö.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

4 Bir niçenüñ gönline şeyṭānlar ṭolup durur
Erenler semāʿına bunlar gülüşken olur

5 Danışmān oldı geldi oḳıduġında buldı
Ehl-i derd dervīşlere cānı ḳarışġan olur

6 İy bī-çāre danışmān eyit dervīş dervīşān
Dervīşlere irişen işine peşmān olur

7 Yūnus eydür Mevlānā epsem otur yiründe
Bu ṣoḥbete döymeyen ṣoñra ṣavaşġan olur

F.88b,NO.184a,YE.25a,RY.51b,K.107b,B.11b,A.8

59

1 ʿIşḳ erinüñ gönli ṭolu pādişāhuñ ḫaznesidür
ʾIşḳsuz ādem ne añlasuñ serīʿatuñ maʿnīsidür

2 ʿIşḳdur ʿaşıḳlar dermānı ʿışḳdan ḥāṣıldur murādı
ʿĀsıḳ kişinüñ ṣoḥbeti ʿışḳsuz kişiye belādur

3 Kimi ʿavrat-oğlan sever kimi mülk-ḫānumān sever
Kim sermāye dükkān sever bu dünye ḥālden ḥāledür

4 ʿĀşıḳ bu dünyāyı nider ʿaḳıbet birgün terk ider
ʿIşḳ etegin dutmış gider her kim gelürse ṣalādur

5 Bezm-i Ezel'de pādişāh elüme ṣundı bir ḳadeḥ
İçeliden ḳıluram ah bilmezem ki ne belādur

6 Çün ezelden Yūnus senüñ ʿışḳıla esridi cānuñ
Dergāhına her-dem anuñ vālih ü ḥayrān ḳala dur

F.92a,NO.194a,RY.22a,K.101a,YE.33a,M24,Ç8b

60

1 İşidüñ iy ulular āḫir zamān olısar
Ṣaġ müsülmān seyrekdür ol da gümān olısar

2 Dānişmend oḳur dutmaz dervīş yolın gözetmez
Bu ḫalḳ ögüt işitmez ne ṣarp zamān olısar

3 Görüñ begler mürveti binmişler birer atı
Çekdügi yoḫṣul eti içdügi ḳan olısar

4 Yaʿni er gelmiş erden elini çekmiş şerden
Deccāl ḳopısar yirden āḫir zamān olısar

5 ʿAceb maḫluḳ irişdi göz yumuban dürüşdi
Helāl ḥarām ḳarışdı aṣṣı-ziyān olısar

6 Birbirne yavuz sanur itdügin kala sanur
Yarın maḥşer güninde işi beyān olısar

7 İy Yūnus imdi senüñ ʿışḳıla geçsün günüñ
Sevdügüñ kişi senüñ cānuna cān olısar

F.91b,K.35a,YE.31a,RY.49b,HB.15a,B.52b,M.38

61

1 İy dost bunca ḳıyl u ḳāl ne maḳsūd ḫōd bir ḫaber durur
Yā bunca cüst ü cū nedür görene bir naẓar durur

2 Taġlar aşup berye söküp ırak yire emek döküp
İstedügüñ bundayiken bu ne ʿaceb sefer durur

3 Hiç ırak isteme anı cānından içerü cānı
Senüñle biledür anı görmemek bī-baṣar durur

4 Hiç varmagıl ırak sefer ʿömrün geçer ecel irer
Dōst bundadur ḫalvet sever ne ġalaba ḥaşar durur

5 Cānundan ol daḫı yaḳın key edeb bekle key ṣaḳın
Bilüriseñ dōstlık ḥaḳın dāyim sāña ol yār durur

6 Dilüñ eydür Çalap ḥāżır pes ḳulaġun niçün ṣaġır
Senüñ sözüñe sen münkir v'allāh bu iş ḫaṭar durur

7 Sen uyursın ol uyanık eksügüni bilgil bayık
Daḫı niçe bulam ṭanık yoldaş u hem rāz-dār durur

8 Mescīd ü medrese sende sen yürürsin perākende
Irak ḳalduñ bu erkānda ḳatı bu iş düşvār durur

9 Bu tevḥīd ṭonını geyen varlıġını yoġa ṣayan
İş bu yola kāyım turan mutlak bilün ol er durur

10 Ol işler tamām olıcak ol düzenlik dirilicek
Gözüñ ḥicābın silicek yir-gök ṭolu dīdār durur

11 Yūnus derdile girüben ʿışḳun yolında dem-be-dem
Varlığın yoġa ṣayuban maʿşūḳa intizār durur

F.93b,K.119b,RY.42a,YE.30a,Rt.5,M.31,Ç.11b

62

Fe'ūlün Fe'ūlün Fe'ūlün Fe'ūlün

1 Ne bilsün bu ʿışḳı uṣañlar-uyalar
Ne döysün bu yola azıḳsuz yayalar

2 Gelüñ biz varalum Yūsuf'ı görelüm
Cemāli ḫonından bin açlar ṭoyalar

3 O vaḥdet ilinde diken yoḳ gülinde
Şeker çoḳ dilinde yüzinde ḥayālar

4 ʿĀşıklar ṭaġında maʿşūḳlar bağında
Budaḳ sürimişler duduḳsuz yayalar

5 Ḫarābātīlerden göründi çün kim ʿışḳ
Niderler bu ʿārı bu rengi yuyalar

6 N'olaydı ben anı göreydüm bu gözle
Ne döysün bu gözler döyemez ḳabālar

7 Bizi biz ḳoyalum anlar biz olalum
Birligi ṭuyanlar ikilik ḳoyalar

8 Yūnus sen bir olġıl gönülde sır olġıl
Ki dervīş olanlar bu sırdan ṭuyalar

RŸ.17a,B.16a

63

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu dünyāya gönül viren soñucı pişmān olısar
Dünyā benüm didükleri hep ana düşmān olısar

2 Îy dōstını düşmān dutan ġaybet yalan söz söyleme
Bunda ġammazlık eyleyen anda yiri ṭar olısar

3 Çünki olısar yiri ṭar ḳazançlu ḳazancı ḳadar
Mü'minlere geldi ḫaber ʿāşıḳlar dīdār göriser

4 Maḳṣūdumuz dīdārıdı şeyḫümüz girçek er idi
Evvel daḫı ol varıdı āḫir daḫı var olısar

5 Oldur āḫir oldur ebed hem dillerde Küfven āḥad
Evliyā geçdi dünyādan bir sāʿat kime ḳalısar

6 Alun evliyānuñ elin ṭoġrı varuñ Ḥaḳḳ'un yolın
Maʿnī budur bellü bilüñ bildüm diyen bilmeyiser

7 Yūnus imdi bildüm dime miskīnliğe elden ḳoma
Kimde miskīnlik varısa Ḥaḳ dīdārın ol göriser

YE.28b,K.179a,RY.67a,M.61

64

1 Evliyā/münkirler Ḥaḳ yolına ʿāsīdur
Ol yola ʿāşī olan gönüllerüñ pāsıdur

2 Ṭartduḳ bu ʿışḳ cefāsın ta irince maʿşūḳa
Zirā ki ol dost benüm derdümüñ devāsıdur

3 Henüz bu yir olmadın gökler yaradılmadın
Evliyālar vaṭanı pādişāh ḳalʿasıdur

4 Mevlānā Hudā-vendgār bize naẓar ḳılalı
Anuñ gerekdür naẓarı gönlümüz aynasıdur

5 Miskīn ol yāre miskīn gide senden kibr ü kin
Rūzigār gelür geçer pes kime ḳalasıdur

6 Geyiklü'nün ol Ḥasan söz eyitmiş kendüden
Ḳudret dilidür söyler kendinün söz nesidür

7 Oḳıyuban yazmadın yanıluban azmadın
Yūnus bu ʿışḳ sözüni kim bildi bilesidür

RY.58b,K.189b,YE.23b,M.67

65

1 Bilür misüz iy yārenler girçek erenler ḳandadur
Ḳanda baḳsam anda ḥāżır ḳanda istesem andadur

2 Kim ki dōstı sevdi ise hānūmānı terk iylesün
Degmeler dostı sevemez dōstuñ sevgüsi cāndadur

3 ʿIşḳsuzlara benüm sözüm beñzer ḳaya yanḳusına
Bir zerre ʿışḳı olmayan bellü bilüñ yabandadur

4 Yalancılık eylemegil ʿışḳa yalandur dimegil
Bunda yalan söyleyenün anda yiri zindāndadur

5 İy kendözini bilmeyen söz maʿnīsin añlamayan
Ḥaḳ varlıġın isteriseñ uş ʿilmile Ḳur'ān'dadur

6 Allāh benüm didügine virmişdür ʿIşḳ varlıġını
Kime bir zerre ʿışḳ vire Çalap varlıġı andadur

7 Niçeler eydür Yūnus'a kim ḳocalduñ ʿışḳı ḳoġıl
ʿIşḳ bize yiñile degdi henüz daḥı turvandadur

66

1 İşidüñ iy yārenler ʿışḳ bir güneşe beñzer
ʿIşḳı olmayan gönül meşeli taşa beñzer

2 Taş gönülde ne biter dilinde aġu düter
Niçe yumşaḳ söylese sözi savaşa beñzer

3 ʿIşḳı var gönül yanar yumşanur muma döner
Taş gönüller karamış sarp-ḳatı ḳışa beñzer

4 Ol sulṭān ḳapusında ol ḥażret ṭapusında
ʿĀşıḳlaruñ ılduzı her-dem çavuşa beñzer

5 ʿAynı ḥırṣ (ol) olmışdur nefsine ol ḳalmışdur
Kendüye düşmān olmış yavuz yoldaşa beñzer

6 ʿIşḳdur ḳudret körügi ḳaynadur ʿāşıḳları
Niçe ḳapdan geçürür andan gümüşe beñzer

7 ʿĀşıḳ gönli dölenmez maʿşūḳın bulmayınca
Ḳarārı yoḳ dünyāda pervāzı ḳuşa beñzer

8 Münkir sözini bilmez sözi ileri varmaz
Neye teşbīh idersin añlanmaz düşe beñzer

9 Geç Yūnus endīşeden ne gerek bu pīşeden
Ere ʿışḳ gerek öñdin andan dervīşe beñzer

RY.25b,YE.29a,K.156b,M.49,Ç.12a

67

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Nā-gehān cānān ilinden irdi bu cāna haber
Bu ḫarābāt iḳlīminde eglenme yüri ḳıl sefer

2 Bu ḫarābāt iḳlīmi anuñ melāmetdür ṭonı
Dökilür kanlar saçılur sad-hezerān bası yiter

3 Bu yirüñ külḫānları gülşenleridür ʿāşıḳuñ
Anda bülbüller yaḳarlar ʿışḳ odına bāl u per

4 Yidi deñiz gördüm anda birisi oddanıdı
Bu ḫarābāt ehlinüñ dirler yolı andan geçer

5 Gördüm anda ṭaḳılur cān boynına zülfeyn-i dost
Bir ḳıl ile ṣad-hezerān Manṣūr'ı berdār ider

6 Sordum anda var mıdur ʿuşşāḳa bu bendden ḫalāṣ
Didiler kim yok durur urġan ucın dilber dutar

7 Şāh u sulṭān ṣoḥbetinde sürilür nūrdan ḳadeḥ
Sāḳīler çaġrışup eydür dōst elinden kim içer

8 Varlıġın yaġmaya virdi irdi maʿnā-yı Resūl
Ol ḳapudan gir içerü yüri var ḳıl a ḫazer

9 Yūnus'a ṣorarısañ bu sözleri ḳandan alur
Meger ol dīvān-ı ʿışḳuñ defterinden yād ider

MECMUA (Millî Ktp. No.442)s.71

68

1 Dürlü dürlü cefānuñ adını ʿışḳ virmişler
Bu cefāya ḳatlanan dōsta ḫalvet irmişler

2 Her kim ʿışḳa irişe ʿışḳ anuñla barışa
Kim ʿışḳa müşteriyse cānına od urmışlar

3 Her kim ʿışḳa ṣataşdı ol dem ḳaynadı ṭaşdı
Kim delü dir kim uṣlu dört yanında ṭurmışlar

4 ʿIşḳ durur āfet belā döndürür ḥāldan ḥāla
Dōst elinden piyāle ḫōş melāmet olmışlar

5 ʿIşḳdur Yūnus'un cānı başında ser-encāmı
ʿIşḳa münkir ādemi bu meydāndan sürmişler

YE.40a,RY.65b,K.177a,Rt.8,M.60

69

1 Bu dünyānun meṣeli bir ulu şara beñzer
Velī bizüm ʿömrümüz bir tīz bāzāra beñzer

2 Her kim bu şara geldi bir lahza karar kıldı
Girü dönüp gitmegi gelmez sefere beñzer

3 Bu şārun evvel dadı şehd ü şekerden şīrīn
Āḫir acısını gör şu zehr-i māra beñzer

4 Evvel gönül almagı ḫūblara nisbet ider
Āḫir yüz döndürmegi ʿacūz mekkāra beñzer

5 Bu şārun hayālleri dürlü dürlü hālleri
Aldamış ġāfilleri cāzū ʿayyāra beñzer

6 Bu şārda hayāllerün ḥaddi vü şumārı yoḳ
Bu ḫayāle aldanan otlar ṭavara beñzer

7 Bu şārdan üç yol çıḳar biri cennet biri nār
Birisinüñ arzūsı maḳsūd dīdāra beñzer

8 Bu şārun sulṭānı var cümleye iḥsānı var
Sulṭānıla bilişen yoġiken vara beñzer

9 Kendü miḳtārın bilen bildi kendü ḥālini
Veli dahı ʿışḳıla evvel bahāra beñzer

10 Bī-çāre Yūnus'ı gör derdile ḥayrān olmış
Anuñ her bir nefesi şehd ü şekere beñzer

YE.38b,Divān-ı ʿĀşıḳ Yūnus.48,Divān-ı Ḳayġusuz Abdāl (Marburg/Batı Almanya Nüshası,NO.4044)varak 332a

70

1 Dōst senüñ ʿışḳuñ oḳı key ḳatı ṭaşdan geçer
ʿIşḳuña düşen ʿaşıḳ cānıla başdan geçer

2 ʿIşḳuña düşenlerüñ yüregi yanar olur
Kendüyi sāña viren dükeli işden geçer

3 Dün ü güni zār olur ʿışḳuñıla yār olur
Endişesi sen olan cümle teşvīşden geçer

4 ʿĀriflere bu dünyā ḫayāl ü düş gibidür
Kendüyi sāña viren ḫayāl ü düşden geçer

5 Dünyānuñ maḥabbeti aġulu aşa beñzer
Āḫirin ṣanan kişi aġulu aşdan geçer

6 Başında ʿaklı olan āḫrete ʿamel itmez
Ḥūrilere aldanmaz gözile ḳaşdan geçer

7 Girçek ʿāşıḳ ol ola cān virmege ol ive
Dōstıla bāzār içün niçe bin başdan geçer

8 Yūnus'un gönli gözi ṭoludur Ḥaḳ sevgüsi
Ṣoḥbet iḫtiyār iden yād u bi[illegible]işden geçer

NO.190b,K.186a,RY.56b,

71

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

1 Allāh diyelüm dā'im Allāh görelüm neyler
Yolda ṭuralum kā'im Allāh görelüm neyler

2 Allāh diyü ḳıl zārı oldur ḳamunun varı
Andan umalum yārı Allāh görelüm neyler

3 Çıḳarmayalum dilden ayrılmayalum yārdan
Irılmayalum yoldan Allāh görelüm neyler

4 Açlıḳ ṣoñı ṭoḳlıḳdur ṭoḳlıḳ ṣoñı yoḳlıḳdur
Bu yollar ḳorḳulıḳdur Allāh görelüm neyler

5 Sen ṣanmaduġun yirde nāgāh açıla perde
Dermān irişe derde Allah görelüm neyler

6 Gündüz olalum sā'im gicē olalum kā'im
Allāh diyelüm dā'im Allāh görelüm neyler

7 Adı ṣanı dillerde sevgüsi gönüllerde
Ṣol ḳorḳulı yollarda Allāh görelüm neyler

8 Adı ṣanı uṣatdum küfrümi ṣuya atdum
Miskīnlige el ḳatdum Allāh görelüm neyler

9 Her dem ṭalalum baḥre aldanmayalum dehre
Ṣabreyleyelüm ḳahre Allāh görelüm neyler

10 ʿAr-namūsı bıraḳdum külümi ṣuya atdum
Dervīşlige el ḳatdum Allāh görelüm neyler

11 Mecnūn gibi āvāre ʿāşıḳ olubān yāre
Di Yūnus sen bī-çāre Allāh görelüm neyler

12 Yūnus sen anı ṣanma bu ʿışḳ sāña sendendür
Cān kamuya andandur Allāh görelüm neyler

13 N'itdi bu Yūnus nitdi bir ṭoġrı yola gitdi
Pīrler etegin ṭutdı Allāh görelüm neyler

B.13a,Rt.3

72

1 İy pādişāh iy pādişāh her dem işin düze durur
Dünyā anuñ bōstānıdur sevdügini üze durur

2 Yavuzlıḳ eyleme ṣaḳın ecel sāña senden yaḳın
Niçelerüñ aṣlın kökin yard eyleyüp boza durur

3 Sen anda varursın anda çok yaraġ eylegil bunda
Cānlar bākī degül tende di bir ḳaç gün geze durur

4 Ṣorucı gelür yir yırtup ṣorar Tañrı'n kimdür diyü
İş bu cānum anı ṭuyup süñüklerüm sıza durur

5 İy Tañrı'yı bir bilenler cān Ḥaḳḳ'a ḳurbān ḳılanlar
Ölü degüldür bu cānlar ʿışḳ gölinde yüze durur

6 Ben gördüm erenler uçdı ʿışḳ ḳadeḥin ṭolu içdi
Ḥaḳ ḳatında nāzı geçdi şöyle yüzi yire durur

7 Erenlerüñ ḳulıyısan ölümüñ añа ṭur Yūnus
Niç'erenler geldi geçdi nevbet şimdi bize durur

YE.33b

73

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Niteki bu gönlüm evi ʿışḳ elinden ṭaşa gelür
Niçe yüksek yürürisem ʿışḳ başumdan aşa gelür

2 Niçe ki eydürem rāzum söylemeyem kimseneye
Gider bu ṣabr u karārum dōst ögüme düşe gelür

3 Ben bilürem aḥvālümi bencileyin er meded[illegible]
Benüm görene sevdügüm ne sevmekdür hōşa gelür

4 Hey niçe ġabreyleyiser dōst yüzini gören kişi
Ol ḥaḳīḳat gördüm diyen kendözinden şaşa gelür

5 Maʿşūḳanuñ tecellīsi dürlü dürlü renkler olur
Bir şivede yüz biñ gönlüm hemīşe cūşa gelür

6 Anuñ gibi pādişāha kimüñ gözi duş olursa
Sulṭān-ı vaḳt oldıysa ʿaḳlından ol şaşa gelür

7 Ol dostıla benüm işüm bulıdıla güneşleyin
Bir dem ḥicābı sürilür bir dem niḳāb başa gelür

8 Eger bañа ṣorarısañ cānı yoḳdur şol kişinüñ
Maʿşūḳa sevmekden artuḳ gönline endişe gelür

9 ʿAceb yine miskīn Yūnus ʿışḳdan artuḳ sevdi meger
Zirā ki bu ʿışḳdan yigrek hiç yoḳ durur başa gelür

YE.38a,A.5

74

1 Ṣabāḥın sinlere vardum gördüm cümle ölmiş yatur
Her biri bī-çāre olup ʿömrin yavı ḳılmış yatur

2 Vardum bunlarun ḳatına baḳdum ecel heybetine
Niçe yigit murādına irememiş ölmiş yatur

3 Yimiş ḳurd ḳuş bunı keler niçelerin bağrın deler
Şol ufacık nā-resteler gül gibice ṣolmış yatur

4 Ṭoprağa düşmiş tenleri Ḥaḳḳ'a ulaşmış cānları
Görmez misin sen bunları nevbet bize gelmiş yatur

5 Esilmiş incü dişleri dökilmiş ṣarı ṣaçları
Bitmiş ḳamu teşvīşleri Ḥaḳ varlığın almış yatur

6 Gitmiş gözinüñ ḳarası hiç işi yoḳdur ṭurası
Kefen bizinüñ pāresi sünüge ṣarılmış yatur

7 Yūnus ʿāḳilisen bunda mülke ṣüret bezemegil
Mülke ṣūret bezeyenler ḳara ṭoprak olmış yatur

RY.16b,YE.39a,B.54a,A.4

75

1 ʿIşḳun odı yüregümde neler eyler neler eyler
Bugün bir ʿāşıḳ gördüm bu derdümden haber söyler

2 Gelüñ hey dertlüler gelüñ bu derdümden siz de alun
Dertlü bilür dertlü ḥālin yā dertsüzler bunda neyler

3 Kimisi dost yüzin gördi kimi dahı görem dirdi
ʿĀşıḳ maʿşūḳına irdi uş yine bayrām eyler

4 Bugün Manṣūr olup nidem şeyḫümüñ yüzini görem
Maḳṣūdum buyıdı irem ʿāşıḳ yine derdin söyler

5 Yūnus eydür ʿāşık oldum maʿşūkuñ derdinden öldüm
Teveccüh maʿşūka kıldum anūñıla gönlin egler

NO.187b, Divan-ı Aşık Yunus, 54

76

1 Miskīn ādem oġlanı nefse zebūn olmışdur
Ḥayvān cānāvar gibi otlamaġa ḳalmışdur

2 Hergiz ölümin ṣanmaz ölesi günin añmaz
Bu dünyādan uṣanmaz ġaflet ögin almışdur

3 Oġlanlar ögüt almaz yigitler tevbe ḳılmaz
Ḳocalar tāʿat ḳılmaz ṣarp rūzigār olmışdur

4 Begler azdı yolından bilmez yoksul ḥālinden
Çıḳdı raḥmet gölinden nefs göline ṭalmışdur

5 Yūnus sözi ʿālimden zinhār olmañ ẓālimden
Ḳorḳa durūñ ölümden cümle ṭoġan ölmişdür

NO.187b

77

1 Bu dem yüzüm süre ṭuram her dem ayum yiñi ṭoġar
Her dem bayrām durur bāña yayum-kışum yiñi bahār

2 Bulut gölgeḳılmayısarbenüm ayum ışığına
Hem gedilmez ṭoluluġı nūrı gökden yire doġar

3 Anūñ nūrı ḳarañuyı sürer gönül hücresinden
Pes ḳarañulık nūrıla bir hücreye nite ṣıġar

4 Evvel ay niçe doġduysa ayruk dolanmadı hergiz
Eksilmedi ʿömri anūñ her kime kim ḳıldı naẓar

5 Ben ayumı yirde gördüm ne isterem gök yüzünde
Benüm yüzüm yirde gerek baña raḥmet yirden yaġar

6 Sözüm ay gün içün degül sevenlere bir söz yiter
Sevdügüm söylemezisem sevmek derdi beni boġar

7 Anuñ vaṣfın eydürisem ḫalḳ maʿşūḳın öger ṣanur
Ḥācet degül ögmek (aña) kendi nūrın kendi öger

8 N'ola Yūnus sevdiyise çoḳdur Ḥaḳḳ'ı seviciler
Sevenleri gördiyidi anuñ içün boynın eger

YE.30a,37b,K.114a,RY.37a,A.5,7

78

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Tanrıyiçün cānum cānı cefāyısa ṭapdur yiter
Senüñ firāḳuñdan beter ʿazāb daḫı var mı beter

2 ʿIşḳun odı yüregümde yanduġuma ʿālem ṭanuḳ
Ḳanda bir od yanarısa nişānı var dütün tüter

3 ʿIşḳuñ çeri ṣaldı benüm gönlüm evi iḳlīmine
Cānumı esīr eyledüñ nider baña yaġı Ṭatar

4 Ecel ṣalam iḳlīmlere vaṣyet ḳılam ʿāşıḳlara
Maʿşūḳadan diyem ṣaḳın oynar ʿaşıḳ gönlin atar

5 ʿAceb bu benüm derdüme neyiçün dermān bulınmaz
Kim bulısar dermān aña kişiyi beri dutar
kim

6 Resmi durur sulṭānlarun ḳullar günāh eyleyicek
Ya edebler ol ḳulını yā mezāda virür ṣatar

7 Yūnus şikāyet eylеme yārdan cefā gördüm diyü
Cümle ʿāşıklar ḥāceti maʿşūḳı ḳatında biter

YE.28b,RY.151a

79

1 Yār yüregüm yār gör ki neler var
Bu ḫalḳ içinde bize güler var

2 Ḳo gülen gülsün Ḥaḳ bizüm olsun
Ġāfil ne bilür Ḥaḳḳ'ı sever var

3 Bu yol uzaḳdur menzili çoḳdur
Geçidi yoḳdur derin şular var

4 Girdük bu yola ʿışḳıla bile
Ġurbetlik ile bizi şalar var

5 Her kim merdāne gelsün meydāna
Ḳalmasun cāna kimde hüner var

6 Gözleri giryān ciger i pür yān
Olmışlar çāk-ı girebān dīvāneler var

7 Yūnus sen bunda meydān isteme
Meydān içinde merdāneler var

Rt.5,Divan-ı Aşık Yunus 73

80

1 ʿIşḳıla gelen erenler içer aġuyı nuş ider
Topuġa çıkmayan çaylar denizile şavaş ider

2 Biz bu yoldan üşenmedük erenlerden uşanmaduḳ
Kimseyi yavuz şanmaduḳ her ne ider ḳolmaş ider

3 Ḳolmaşa virdük sözini sözile dögdük yüzini
Yaban cânâvârı gibi bilinler andan şeş eder

4 Bu ṣoḥbete gelmeyenler Ḥaḳ nefesi almayanlar
Sürüñ anı bundan gitsün ṭurursa çoḳ iş ider

5 Cāhildür maʿnīden almaz oturur ḳarārı gelmez
Öleceğini hiç ṣanmaz yüz bin yıllıḳ teşvîş ider

6 Ṭaġ ne ḳadar yüksegise yol anuñ üstinden aşar
Yūnus Emre'm yolsuzlara yol gösterür vü ḫōş ider

NO.195a,Ry.72a,K.182b,B.52a,M.63

81

1 Ol ʿālem faḫri Muḥammed nebīler ser-veridür
Yir ṣalāvāt [illegible] günāhlar eridür

2 Ḥaḳ anı ögdi yaratdı sevdi Ḥabīb'üm didi
Yir yüzinde cümle çiçek Muṣṭafā'nuñ teridür

3 Cebrāil daʿvet ḳılınca Miʿrāca Muḥammed'i
Miʿrācında dilediği ümmetinüñ varıdur

4 Sen ana ümmet olıgör o seni maḥrūm ḳomaz
Her kim anuñ ümmetidür sekiz cennet yiridür

5 Her kim anuñ sünnetiyle farżını kāim ṭutar
Ne diyem ki ʿaḳıbet ṣorı-ḥisābdan beridür

6 Ṣuçlu ṣuçsuz günāhkār şefāʿat andan umar
Ol cehennemde yananlar münkirüñ inkārıdur

7 Yūnus Emre'm işbu sözi cān içinde söyledi
Söyleyen bī-çāre Yūnus Ṭapduḳ Emre'm sırrıdur

B.27b

82

1 Yir yüzinde gezeridüm uġradum milketler yatur
Kimi ulu kimi kiçi key ḳuşaġı berkler yatur

2 Kimi yigit kimi ḳoca kimi vezir kimi hōca
Gündüzleri olmış gice ancılayın çoḳlar yatur

3 Ṭoġrı varurdı yolları ḳalem ṭutardı elleri
Bülbüle beñzer dilleri dānışmān yigitler yatur

4 Ulu-kiçi aġlamışlar server yigitler ḳomışlar
Baş ucında yay ṣımışlar ḳırıluban oḳlar yatur

5 Atlarınuñ izi ṭozlu öñleri tabıl-bazılu
İle güne ḥükmi yazlu şu muḥteşem begler yatur

6 Gice gündüz oglancuklar söylerken bülbül gibi
Ayrılmışlar anaları sinlerini bekler yatur

7 Elleridür ḳınalu hem ḳaravaşları ṭapulu
Ḳargu gibi uzun boylu gül yüzlü ḥatunlar yatur

8 El baġlamışdur ḳamusı Ḥaḳ Çalap'dandur umusı
Nökerlü ḳızdur kimisi alınmaduḳ çoḳlar yatur

9 Yūnus bilmez kendü ḥālin Ḥaḳ Çalap söyledür dilin
Bir niçesi yiñi gelin aḳ teleme yüzler yatur

NO.188a,YE.34a,K.138b,RY.39a,M.40,Ç.15b

83

1 Ne baḳarsın ṭaş ḳapuda gir içerü neler gezer
Ṭama' oturmış dāimā ṣaf baġlamış fitne düzer

2 Gel imdi gel ḳanāʿata gāfil olma tīz biñ ata
Olmaya kim ecel yite fāsid ola ṣatu-bāzār

3 Sen ḳandasan teslīm ile ḳamulardan aṣaġa dur
Uṣañ olma bu sözümden gör müfsidi nice ḳızar

4 Añа durur buḫl u ḥased key mübāriz durur ġāyet
Kökini ḳaz yabana at fārıġ otur iyiġam-güzār

5 Ḳoġıl bu yoḳlıḳ bābını ögren dostlıḳ edebini
Eydürsin ṣor iste beni bañа gelen ḳālden bezer

6 Kibr ü menidür subaşı delim kişidür yoldaşı
Sen olmaġıl anuñ eşi buña uyan yoldan azar

7 Riyā çöküḳ yirde durur key ṣaḳın oda buyurur
İḫlās gelüp cümlesin yur Yūnus yolı yavlaḳ ṣsezer

F.82a,YE.29b,RY.36b,K.112b,M.29

84

1 Bu dervīşlik ṭuraġı bir ʿacāyib ṭuraḳdur
Dervīş olan kişiye evvel dirlik gerekdür

2 Çün anda dirlik ola Ḥaḳḳ'ıla birlik ola
Varlıġı elden ḳoyup ere ḳullıḳ gerekdür

3 Ḳullıḳ eyle ereme ṣarḳdan ġarbı görene
Senden ḫaber ṣorana key miskīnlik gerekdür

4 Miskīn olugör bāri benlikden ıraḳ yüri
Gönlinde benlik olan dervīşlikden ıraḳdur

5 Ḥaḳ ere benüm didi varlıġın erde ḳodı
Erenlerüñ himmeti yirden göge direkdür

6 Bu dervīşlik berātın oḳımadı müftīler
Kim ne biliser bunı bir ʿacāyib varaḳdur

7 İy Yūnus ʿārifiseñ anladum bildüm dime
Ṭut miskīnlik etegin āḫir sañā gerekdür

F.81a,NO.186a,YE.33a,RY.28b,16a,K.99b,169a,M.55,23

85

1 İşidüñ iy yārānlar dem evliyā demidür
Gelsün ʿömür sürenler dem evliyā demidür

2 Ezelī bünyād urdı altı_günde dünyā ṭoldı
İsrāfil'e buyurdı dem evliyā demidür

3 Kırḳ biñ ḳırḳ dört ṭabaḳāt meşāyıḫ evliyālar
Dört ḳapudur ḳırḳ maḳām dem evliyā demidür

4 Yüz biñ yigirmi dört bin güzide peyġamberler
Ümmetine buyurmış dem evliyā demidür

5 Yūnus Emre ʿāşıḳsın ʿışḳa key döydüñise
Daʿvet it ʿāşıḳlara dem evliyā demidür

K.183a,RY.72b,M.63

86

1 ʿIşḳsuz ādem dünyede bellü bilün yoḳ durur
Her biri bir nesneye sevgüsi var ʿāşıḳdur

2 Çalabʾuñ dünyāsında yüz biñ dürlü sevgü var
Kabūl it kendözüne gör ḳangısı layıḳdur

3 Biri Raḥmāni'r-raḥīm biri Şeyṭāni'r-racīm
Anuñ yazuġı müzdi sevgüsne taʿalluḳdur

4 Dünyāda Peyġamber'üñ başına geldi bu ʿışḳ
Tercemānı Cebrāil maʿşūḳası Ḥālikdur

5 ʿÖmer ü ʿOsmān ʿAlī Muṣṭafā yārenleri
Bu dördinüñ ulusı Ebu Bekr-i Ṣıddıḳdur

6 ʿĀlem faḫri Muḥammed Miʿrāc'a aġduġında
Çalap'dan diledügi Ümmetine azıḳdur

7 Yūnus senüñ ʿaybuñı gözlegil ayruġı ḳo
Kimsenüñ ʿayıbına sen bakmaġıl yazuḳdur

F.79b,YE.32a,K.89a,RY.72b,M.18,Ç.7a

87

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Gelüñ soruñ bu cānlara ṣūretleri n'oldı gider
Dün-gün senüñven diriken ne bahāne buldı gider

2 ʿAceb degül giderise ṣūreti terk iderise
Yañlış yalan ġaybet degül dōstdan ḫaber geldi gider

3 Ḳanı anuñ mülk ü mālı terk eylemiş cümlesini
Ol pādişāh dergāhına ḫulk-ıʿamel aldı gider

4 Eyleki dōst olmışiken niçe iş düzülmişiken
Bellü bilün cān ṣūretün saḳalına geldi gider

5 Eyler idi satu-bāzār bir pūl içün girü bozar
Olmış bu dünyādan bizār yeñsüz gömlek geydi gider

6 Biñ uyaġur biñ bir ṭoġar buyruḳ eyle gelmiş meger
Kimdür bu dünyāya ṭoyar peymānesi ṭoldı gider

7 Ġaflete virme özüñi dünyā-perestlik eyleyüp
Görme misin bu dünyāya eyü-yavuz geldi gider

8 Ḳamu ʿālem ümid ṭutar ʿāḫiretde görem diye
Yūnus eydür dervīş olan bunda Ḥaḳ'ı buldı gider

F.80a,NO.195a,YE.32b,35a,RY.8b,31b,HB.11b,K.90b,208b
M.19,76

88

Müstefʿilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İşit sözümi iy ġāfil ṭañla seher vaḳtinde ṭur
Eyle buyurmış ol kāmil ṭañla seher vaḳtinde ṭur

2 İşit ne dir ḫorosuñuz ṭañla virilür rūzuñuz
Ḳat-dergāhın- ḳutġıl yüz ṭañla seher vaḳtinde ṭur

3 İşit sözümi ya saġır tā terezüñ gele aġır
Yalvar Çalaba'uña çaġır ṭañla seher vaḳtinde ṭur

4 Yatanlarun yatlu ḥāli hiç nesneye irmez eli
Seher eşer raḥmet yili ṭañla seher vaḳtinde ṭur

5 Ḳuşlarıla ṭurġıl bile kıl namāzı imāmıla
Yalvar günāhuñ gel dile ṭañla seher vaḳtinde ṭur

6 Oḳına Ḳur'ān-u Yā-sīn ḳulaḳ urup dinleyesin
Taġca günāhuñ yuyasın ṭañla seher vaḳtinde ṭur

7 Oḳına ḥadīs ü kelām diyeler ʿaleyhi's-selām
ʿĀşıḳısañ bellü bilem ṭañla seher vaḳtinde ṭur

8 Ḥalāl ola sañā uçmaḳ uçmaḳda ḥūriler ḳuçmaḳ
Kevşer şarābını içmek ṭañla seher vaḳtinde ṭur

F.83a,K.134b,YE.30b,RY.49a

89

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sensin bize bizden yakın görünmezsin ḥicāb nedür
Çün ʿaybı yoḳ görklü yüzüñ üzerinde niḳāb nedür

2 Sen eyitdüñ iy pādişāh Yehdillāhu limen yeşā
Şeriküñ yoḳ senüñ i şāh ṣuçlu kimdür ʿazāb nedür

3 Levh üzere kimdür yazan azduran kimdür yā azan
Bu işleri kimdür düzen bu suʾāle cevāb nedür

4 Raḥīm durur senün aduñ Raḥīm'lıguñ bize didüñ
Mürşidleriüñ muştıladı La taḳnetu ḥıtāb nedür

5 Bu işleri sen bilürsin sen virürsin sen alursın
Ne kim dilersen ḳılursın yā bu soru ḥisāb nedür

6 Biz umaruz mürüvvetüñden cümle iş senüñ ḳatuñdan
Senüñ o çoḳ raḥmetüñden bu bir avuç turāb nedür

7 Kün'i bir kezin söyledün her nesneyi var eyledüñ
Yine āḫir bir sözile anı ḳılmaḳ ḫarāb nedür

8 Ḳanı bu mülküñ sulṭānı pes ten isen ḳanı cānı
Bu göz görmek diler anı bu merciʾ ü meʾāb nedür

9 Yūnus bu göz anı görmez görenler ḫōd ḫaber virmez
Bu menzile ʿaḳıl irmez bu ḳoduġuñ serāb nedür

F.81b,RY.50a,NO.181a,YE.29b,K.110a,HB.15a,A.8,Ç.10b

90

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Ḥaḳīḳat her vücūduñ cānı ʿışḳdur
Ne cān kim cān içinde cānı ʿışḳdur

2 Bu cān cismümi kāyim ṭutar ancaḳ
O cān kim ẓāhir ü pinhān-ı ʿışḳdur

3 Bu ʿışḳ elinde ʿāciz cümle eşyā
Ne sır kim ḳamu ser-gerdān-ı ʿışḳdur

4 Bu ʿışḳ ḳandalığın bilmez kimesne
Bilürler ḥaddini pāyān-ı ʿışḳdur

5 Gehı Leylī olur Mecnūn gözinden
Geh olur Leylī'nüñ ḥayrān-ı ʿışḳdur

6 Gehī ḳan yaş aḳar Yaʿḳūb gözinden
Geh olur Yūsuf-ı Ken'ān-ı ʿışḳdur

7 Dirildür ölüyi ʿİsā deminde
Geh olur Mūsī-i ʿÜmrān-ı ʿışḳdur

8 Ene'l-Ḥaḳ çağırur Manṣūr dilinden
Cüneyd'de cübbe vü ʿirfān-ı ʿIşḳdur

9 Bu ʿışḳun dürlü dürlü rengi çoḳdur
Kimi giryān kimi ḫandān-ı ʿışḳdur

10 Fidī bu ʿışḳa cānum dinüm olsun
Bana hem dīn ü hem īmān-ı ʿışḳdur

11 Ne Yūnus anda yüz biñ cān-ı Yūnus
Ḳabūl itsün ne kim ḳurbān-ı ʿışḳdur

12 Vücūduñ cübbesin ʿışḳıla çāk it
Ṭala gör aña kim ʿummān-ı ʿışḳdur

NO.190b,YE.39b,K.176a,B.51b,RY.65b,M.59

91

1 ʿİlim ʿilim bilmekdür ʿilim kendin bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin yā niçe oḳumaḳdur

2 Oḳumaḳdan maʿnī ne kişi Ḥaḳḳ'ı bilmekdür
Çün oḳudun bilmezsin ḥa bir ḳurı emekdür

3 Oḳıdum bildüm dime çoḳ tāʿat ḳıldum dime
Eri Ḥaḳ bilmezisen ʿabes yire yilmekdür

4 Dört kitābuñ maʿnīsi bellüdür bir elifde
Sen elif dirsün ḫōca maʿnīsi ne dimekdür

5 Yūnus Emre dir ḫōca gerekse var bin ḥacca
Hepisinden eyüce bir gönüle girmekdür

Rt.7

92

1 İy dost senün ʿışḳuñ odı cigerüm pāre baş ḳılur
ʿIşḳundan yanar yüregüm yanduġum bana ḫōş gelür

2 ʿIşḳuñ odına yanduġum aġlamaḳ oldı güldügüm
Dōst saña zārı ḳılduġum münkirlere ṣavaş gelür

3 Söylerisem sözüm ṣavaş söylemezsem cigerüm baş
Cihān ṭolu durur ḳallāş her birinden bir ṭaş gelür

4 Gör niçe ṭaşlar atılur dōst içün başlar ṭutılur
Gelür gönüle batılur hālimüze ḫāldaş gelür

5 Bizüm ḥālümüzden bilen kimdür ʿışḳa münkir olan
Bizüm sevdügümüz Ḥaḳ'dur bu ḫalḳa göz ü ḳaş gelür

6 Niçe selāṭinler zebûn olur ʿışḳ elinden
Her kim bu yola düşerse ol bu yola yavaş gelür

7 Erenler buña ḳalmadı vardı yolına ṭurmadı
Ḥaḳḳ'ı girçek sevenlere cümle ʿālem ḳardaş gelür

8 Miskīn Yūnus bil sözüñi dōsta açup şol gözüni
Ḳangı burçdan baḳarısan ol sulṭāna güneş gelür

93

1 Ḫōcam ʿāşıḳ olanlaruñ işi āhıla zār olur
Ḥasretinden ol ma'şūḳuñ gözi yaşı ḳanlı olur

2 Düni güni ḳılur zārı yaʿni görmek diler yārı
İşitmezler bu ḫaberi ʿışḳsuzlar bī-ḫaber olur

3 ʿĀşıḳısañ dīdārına ḳoma bugüni yārına
Girenler ʿışḳ bāzārına kendözinden bīzār olur

4 Terk eyle gel sen senligüñ anuñ ʿışḳını bul anuñ
Bu ʿışḳ içinde ölenüñ ḳan bahāsı dīdār olur

5 ʿĀşıḳlar lā-mekān olur cihānun terkini urur
Cān u cihān ne nesnedür çün dostıla bāzār olur

6 ʿIşḳa yoldaş olıcaġız cümle işler olur geñiz
Maḳṣūd ele giricegiz dōst iline sefer olur

7 Ḳanı girçek ʿāşıḳ ḳanı gelüñ isteyelim anı
Bī-çāre Yūnus'uñ cānı dōst yolına ısār olur

B.14a, Divān-ı ʿĀşıḳ Yūnus.55

94

1 Gelmeyen gelmedi ṣapdı secde eyledi ṭapdı
Bu ʿimāreti kim yapdı bu mülke Süleymān nedür

2 Egriligi yaydan egri togruluġu oḳdan ṭoġru
Bu şehir içinde uġrı hem ḳāżı hem sulṭān nedür

3 Sendedür senden yat degül bellüdür muʿcizāt degül
Bu kelāmdur ḥüccet degül deryā içinde ʿummān nedür

4 Çig bişüp ḳazan ṭaşmadın rūḥ cisime ulaşmadın
Ana raḥmine düşmedin ol ṭoġmadın ölen nedür

5 İy Yūnus Emre ṭıfliken hiç nesneyi fehm itmedin
Cümle ʿulūmı keşf idüp bildürüp ögreden nedür

Bu

95

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Anca zār eyler kim şol bülbül eyler
Anı ol eylemez illā gül eyler

2 Ḳaçan gülde görür dostun cemālin
Çaġırur kim beni deli şol eyler

3 Ne görür gülde yā bī-çāre bülbül
Ki gülistāna ḳarşu ġul ġul eyler

4 Ne gördi Leylā'nuñ yüzinde Mecnūn
Aḳıdup göz yaşın āb u sel eyler

5 Ne göründi şu Ferhād'un gözine
Ḳayalar kesüben dosta yol eyler

6 Ne göründi Şāh İbrāhīm gözine
Tācını taḫtını tār u mār eyler

7 Kimin kāfir idüp kimin müselmān
Anı kimse itmez illā ol eyler

8 Kimine derd virür aṣla iñletmez
Kiminüñ dünyāda derdin bol eyler

9 Kimi baydur kimi yoḳsul dime kim
Eger baydur eger yoḳsul ol eyler

10 Kimine bir ʿabā virmez kim giye
Kiminüñ atına atlas çūl eyler

11 Kimini dünyāda ḥayvān yaratur
Kimini kendine muḫlis ḳul eyler

12 Kimin elin alur ʿArşa çıḳarur
Kimin yire çalar ḳara kül eyler

13 Bī-çāre Yūnus'un altun sözini
Cāhile söylemeñ ḳızıl pūl eyler

Ç.13a,A.4,Divan-ı Aşık Yunus 69

96

1 Dervîş olan kişiler deli olaġan olur
ʿIşḳ neydügin bilmeyen añā gülegen olur

2 Gülme ṣaḳın sen añā eyü degildür sañā
Kişi neyi gülerse başa gelegen olur

3 Āh bu ʿışḳuñ eṣeri her kime uġrarısa
Derdine ṣabretmeyen yolda ḳalaġan olur

4 Bir kişi ʿāşık olsa ʿışk deryāsına ṭalsa
O deryānuñ içinde gevher bulaġan olur

5 ʿĀşık lā-mekān olur dünyā terkini urur
Dünyā terkin uranlar dīdār göregen olur

6 Dervīş Yūnus sen dahı incitme dervīşleri
Dervışlerüñ duʿāsı ḳabūl olaġan olur

Ç.17b

97

1 Dervīşlige ḳadem uran her maʿnīde sulṭān olur
Dervīş niçe miskīnise anuñ gönlü mekān olur

2 Dervīş olan bil bağlaya ṭolaplayın çok aġlaya
Her ḳanda ṭolap varısa anda bağ u bostān olur

3 Dervīş oldur itden ḳaçar it besleyen ḳanlar içer
Ḳoġıl hem it beslemegi it besleyen sekbān olur

4 Dünyā seven dervīş degül dervīşligi olmaz ḳabūl
Dervīşlikden ḳaçanlarun hemān şeyḫi şeyṭān olur

5 Yūnus eger dervīşisen tark eyle küllī dünyāyı
Dünyā eger uçmaġısa dervīşlere zindān olur

A.5a

98

1 Yine seyreyledi gönlüm dōstun cemālin arzūlar
Hicre ḳatlanmaz gönül dōstun cemālin arzūlar

2 Her kim uġrarsa bu derde bulur himmeti erde
Açılı viricek perde dostuñ cemālin arzūlar

3 Kim ki gerçek mürid ola bil bağlayup gelsün yola
Şol yürekdeki derd ola dōstun cemālin arzūlar

4 Dōstum beni delü ḳıldı ʿaḳlumı fikrümi aldı
Ḥayāli gözümde ḳaldı dōstun cemālin arzūlar

5 Evvel dirdi gönlüm bana atlar ṭonlar gerek bana
Mevlā'm bir derd virdi bana dōstun cemālin arzūlar

6 Yūnus'un sözi yirince iñiler cānın virince
Ta ölüp sine girince dōstun cemālin arzūlar

B.54a

99

1 Erenlerden etek ṭutan menzil alup Ḥaḳḳ'a yiten
Muḥammed nūrına batan ol dünyāya ḳalmayandur

2 Kimdür bunda pālās giyen oldur anda hulle giyen
Dilde ağızda söylenen ol kimseye gülmeyendür

3 Bunda şeyṭāna yar olan varup anda avār olan
Ḥażretde yüzi ḳar'olan erden naẓar olmayandur

4 Dünyā için ġuṣṣalanan mescīd göricek ṭutınan
Anda imānsuz bulınan Allāh'ı bir bilmeyendür

5 Gönlünde ikilik ṭutan ol metaʿı bunda ṣatan
Yarın cehennemde yatan bunda namāz ḳılmayandur

6 Ḥūrilerle bile yatan uçmaḳ ḳoḳusına batan
Anda bülbül olup öten bunda zinā ḳılmayandur

7 Ḥūrilerle sırdāş olan Muḥammed'ile eş olan
Ol imānı yoldaş olan bunda yol yañılmayandur

8 Yūnus miskīn gözler yolı divşür özün bagı dalı
Bu gülistānuñ bülbüli kimse gülin dermeyendür

B.46b,

100

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Yirüñ gögüñ şafāsı Muṣṭafā'dur
Ḳamu ʿahdün vefāsı Muṣṭafā'dur

2 Ayuñ bedri hilāl alnı ve ḳaşı
Günüñ nūrı ziyāsı Muṣṭafā'dur

3 Çalap ʿarşı ayagında olur ferş
Cihānuñ müntenāsı Muṣṭafā'dur

4 Yarın maḥşer şefiʿ oldur şefiʿ ol
Sekiz uçmaḳ sakası Muṣṭafā'dur

5 Bī-çāre 'āsī ḳullara yarın ol
Şefāʿat eyleyesi Muṣṭafā'dur

6 Yarın peygamberler ʿāciz olısar
Girü elin alası Muṣṭafā'dur

7 Yūnus yalvar getür Ḥaḳḳ'a ṣalāvāt
Ḥaḳ'uñ dōstı Ḥabībi Muṣṭafā'dur

Ç.9a

ZA

101

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Bize dīdār gerek dünyā gerekmez
Bize ma'nī gerek da'vā gerekmez

2 Bize Ḳādir Gicesi'dür bu gice
Ḳo irte olmasun seher gerekmez

3 Bize 'ışḳ şerbetinden ṣun i sāḳī
Bize uçmaḳda kevṯer gerekmez

4 Badyalar ṭolu ṭolu içelüm biz
Biz esrük olmazuz ḫumār gerekmez

5 Eger bu derdile ḫasta düşersem
Safālık virmesün ṭımār gerekmez

6 Gerekmez yār gerekmez cān gerekmez
Bize dīdār gerek deyyār gerekmez

7 Yūnus esriyüben düşdi susaḳda
Çaġırur Tapduġ'ına 'ār gerekmez

F.94a,YE.42b,A.10

102

1 Keleci bilen kişinüñ yüzini aġ ide bir söz
Sözi bişirüp diyenüñ işini ṣaġ ide bir söz

2 Söz ola kese ṣavaşı söz ola bitüre başı
Söz ola aġulu aşı balıla yaġ ide bir söz

3 Kelecilerün bişürgil yaramazunı şeşürgil
Sözün uşıla düşürgil dimegil çağ ide bir söz

4 Gel āhı iy şehriyārı sözümüzi dinle bāri
Hezār gevher ü dinārı ḳara toprag ide bir söz

5 Kişi bile söz demini dimeye sözün kemini
Bu cihān cehennemini sekiz uçmag ide bir söz

6 Yüri yüri yolunıla gāfil olma bilünile
Key ṣaḳın key dilünile cānına dāg ide bir söz

7 Yūnus imdi söz yatından söyle sözi gāyetinden
Key ṣaḳın o şeh ḳatından seni ırag ide bir söz

F.94b,YE.42b,Divan-ı Aşık Yunus 75

103

1 Ḥaḳ cihāna ṭoludur kimsene Ḥaḳḳ'ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayru olmaz

2 Dünyāyı inanursın rızḳa benümdür dirsin
Niçün yalan söylersin çün hiç didügün olmaz

3 Āḫret yavlaḳ ırāḳdur toğrulıḳ key yarāḳdur
Ayrulıḳ ṣarp firāḳdur hiç giden girü gelmez

4 Dünyāya gelen göçer bir bir şerbetin içer
Bu bir köpridür geçer cāhiller anı bilmez

5 Gelün tanşuḳ idelüm işi ḳolay ṭutalum
Sevelüm sevilelüm dünyā kimseye ḳalmaz

6 Yūnus sözin anlarsan söz maʿnisin dinlersen
Sana bir ʿamel gerek bunda kimesne ḳalmaz

F.95b,NO.192b,A.9

104

1 N'idem ben bu gönülile benümile bile turmaz
Maʿşūḳ yüzin gördi meger ögütleyüp ögin dirmez

2 Tañrı'yıçün iy uşlular gönlüm bana alıvirün
Vardı bilişdi dōstıla girü bāña boyun virmez

3 Bunuñ gibi gönülile niçe dirlik idebilem
Bıraḳdı yabana beni bir gün gelüp ḥālüm ṣormaz

4 Gönlüm bāña yoldaşıken zühd ü tāʿat ḳılurıdum
Yıḳıldı bu tertīblerüm gönülsüzem elüm irmez

5 Gönül içerü dōstıla ben ḳapuda feryād u zār
Biñ yıl zārı ḳılurısam ḥālün nedür diyü ṣormaz

6 Eydürisem ey gönül ḳanı farıza yā sünnet
Eydür ki yoḳ teşvīş yime bu sevüye ʿamel irmez

7 İñileyin eydürisem gel boynunda boro ḳalmasun
Ḳaḳır-söger buşar bāña eydür ki iy Ḥaḳḳ'ı görmez

8 Aġız aġızdan ḳutludur ola ki sözüñüz duta
Ben yüz biñ kez söylerisem sözüm ḳulaġına girmez

9 Gönlüm dahı cānum dahı el bir itdi şol ikisi
Yüz biñ Yūnus'dan ferāġat dōst yüzinden gözin ırmaz

F.96b,NO.187b,YE.41a,44b,RY.14b

105

1 Niçeler bu dünyede günāhını yuyamaz
ʿÖmri geçer yoḳ yire iy dirīga ṭuyamaz

2 Bir niçe kişilerüñ ġaflet gözin bağlamış
Ḥaḳ yolına dirisen bir yufḳaya ḳıyamaz

3 Bu dünyā bir gelindür yeşil ḳızıl donanmış
Kişi yeñi geline baḳubanı ṭoyamaz

4 İy niçe arslanları alur aḳdarur ölüm
Azrāil pençesine bir yoḳsulca döyemez

5 Var imdi miskīn Yūnus ʿuryān olup gir yola
Yüz çoḳallu gelürse yalıncaġı soyamaz

F.98a

106

1 İy baña eyü diyen benem kamudan yavuz
Alnumı ay bilürem bu gözlerümi yılduz

2 Bu vücūdum şehrinde buçuḳ pullık uçuḳ yoḳ
ʿAmelüm maḥalleri ser-te-ser ḳalmış ıssuz

3 Ḥücrede vü bucaḳda Ḥaḳḳ'a lāyıḳ olmadum
Kiminde derd ü firāḳ kiminde eserlü söz

4 Ḫalḳ hep ayaġın ṭurur ben segirdüm oturdum
Geçdüm ṣadır yirine ḳalın döşek yirüm düz

5 Bunuñ gibi sāluslıḳ çünkim elüme girdi
Ayruḳ nişüme yarar derd ü firāḳ āh u sūz

6 Olmaz sözi dimezem ben maʿrifet ehline
Zirā disem inanmaz ḳ aġaçda bitdi ḳarpuz

7 Ben bir kitāb oḳıdum ḳalem anı yazmadı
Mürekkeb eylerisem yitmeye yidi deñiz

8 Ben oruç-namāz içün süçi içdüm esridüm
Tesbīḥ-seccāde içün diñlerem şeşte-ḳopuz

9 Yūnus'uñ bu sözinden sen maʿnī añlarısañ
Ḳonya menāresini göresin bir çuvalduz

F.97a,NO.182b,RY.33b,K.111b,YE.44a,45b,M.28

107

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Senüñle birligüm senden ırılmaz
Ḥayāt senüñledür sensüz dirilmez

2 Gözüm içinde sensin bile baḳan
Eger sen baḳmasañ yolum görinmez

3 Benüm münācātum senden yañadur
Sañā varmur yolum sensüz varılmaz

4 Ben beni senden ayrı ḳanda bulam
Ki sensüz Ḥaḳ nefes ʿömrüm sürilmez

5 Varlıġum sendendür benbirnāletwen
Ṣunʿāssı ṣunmasañālēt ḳurılmaz

6 Ālet ü ḥareket ḳamu senüñdür
Anuñçün işüne kimse ḳarılmaz

7 Sefer ḳılsam bañā yoldaş olursın
Ḳarār itsem yine sensüz turılmaz

8 Birligüñden öte hiç şerîkün yoḳ
Kim noḳsān irgüre ḥükmün yayılmaz

9 ʿĀlem ḥalḳı zebūn emrüñ içinde
Kimdür ki ḳullıġa boynı burılmaz

10 Bu ben ben didügüm eger ben isem
Bu benligüm bana niçün virilmez

11 Yārānlar saladur kapı açukdur
Bu kapuya gelen mahrūm sürilmez

12 Yūnus bu tevhīde gark oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaklı dirilmez

RY.46a,NO.181a,K.126a,YE.43b,Rt.9,M.33,A.10

108

1 Sana her işde iy Kādir bildük tercemān gerekmez
Sen olmadugun gönülde dīnile ımān gerekmez

2 Yudum şöyle meyyitümi miskīnem aran yetimi
Öldürem nefsüm.ıtını gelmesün koman gerekmez.

3 Her kim nefsine kalursa müselmān degül ölürse
Hayr itsün benden bilürse eglenmen zamān gerekmez

4 Çün kara sakal agardı ak çıkdı karayı örtdi
Anı kim Çalap uyardı ol göze tuman gerekmez

5 Yūnus derdiyilen tüter gönlinde Hak ʿışkı biter
Erenler etegin tutar ölürse yuman gerekmez

YE.43a,K.93b,RY.32b,M.21

109

1 Rızıkiçün gussa yime kimse rızkın kimse yimez
Rızıkiçün gussa yime pādişāh eksük eylemez

2 Benden ögüt isterisen eydivirem bildigümden
Budur Çalab'un buyrugı tutun oruç kılun namāz

3 Namāz ḳıluram diyüben münkir gelmeñ dervīşlere
Eger biñ yıl ḳılurısam kendü du'āñ yarlıġamaz

4 Namāz ḳılan ādemīler tehī ḳalası degül(dür)
Ol pādişāh dergāhından kimseyi maḥrūm eylemez

5 Bir kişinün yatlu sözin varuban kimseye dime
Biz uludan işitmişüz ḫınzırdan girüdür ġammāz

6 Yūnus çaġıruban eydür ben ḳulıyam dervīşlerüñ
Kim ola kim bu dünyada sulṭāna ḳullık eylemez

K.204b,RY.19b,A.9

110

1 Bu bir ʿacāyib ḥāldür bu ḥāle kimse irmez
Ölimlerüde ʿvī bilür yalı degme göz görmez

2 ʿİlmile ḥikmetile kimse irmez bu sırra
Bu bir 'acayib sırdur 'ilme kitaba sıgmaz

3 'Alem 'ilmin okıyan dört mezheb sırrın ṭuyan
ʿĀciz ḳaldı bu yolda bu ʿışḳa el uramaz

4 Bu ʿışḳuñ sırrı ʿaceb bu ʿışḳı eyle ṭaleb
Meger ki vire Çalap anı degme göz görmez

5 Anı ol kişi görür kim ecelsüzin ölür
Bu nasībi ol alur anlar ki cāna ḳalmaz

6 Her kim kaldı cānına irmeyiser ḫānına
Vardı düşdi ḥaşırda dahı bir cāna ḳalmaz

7 Ḥadīsdür Muṣṭafā'dan ʿışḳıla ikrār didi
Biñde bir ʿārif bunı bakup okıyubilmez

8 Yūnus cānını berk it bildüklerüni terk it
Fenā olmayan ṣūret şāhına vāṣıl olmaz

K.193a,RY.60b,M.69

111

1 Ben dervişem diyen kişi iş bu yola ʿār gerekmez
Dervīş olan kişilerüñ gönli gendür ṭar gerekmez

2 Dervīş gönülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür
Dögene elsüz gerekdür ḥalḳa ber-ā-ber gerekmez

3 Ḥalḳa benzetmeye işin süre gönlinden teşvīşin
Yüz biñi birdür dervīşüñ arada aġyār gerekmez

4 Eger dervīş iseñ dervīş cümle ʿālem sana biliş
Fużūlluġı ḥulḳa degiş arada aġyār gerekmez

5 Dervīş olan kişilerüñ miskīnlikdür ser-māyesi
Miskīnlikden özge bize māl u mülk ü şār gerekmez

6 Er elini alduñısa ere gönül virdüñise
İkrārıla geldüñise pes ere inḳār gerekmez

7 Yūnus sen gördügüñ eri arturma gördügüñ biri
Şudur budur diyübeni dervīş tār-u-mār gerekmez

YE.42a

112

1 Eger dilüm bendeyise kimse bana nesne dimez
Gönlüm ger revendeyise ʿālemde ḳarār eylemez

2 Eger gözüm bakarısa bakduġına akarısa
Gördügin benüm dirise oda düşer ʿār eylemez

3 Eger ʿāḳıl başdaysa gönülde ol tuşdayısa
İkisi bir işdeyise düşmān bana ḳār eylemez

4 Düşmān benüm nefsüm durur tamaʿıla ḥırsum durur
Tamaʿıla ḥırsa uyan gönüllerde yir eylemez

5 Gönülleri hep düzen ol dürlü nakışlar yazan ol
Cān gevdeden ayrılıcaḳ bu diller niçün söylemez

6 Gönüllerde yir eylemek Muḥammed'e gelmiş durur
Muṣṭafā'ya ümmet olan ṭamuda ḳarār eylemez

7 Öldüren ol dirgüren ol Yūnus imdi Ḥaḳḳ'ıla ol
Ḥaḳ'dan artuḳ hiç kimesne yok nesneyi var eylemez

K.209b,RY.9a,YE.41b,Ç.19b

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Bu ne dertdür ʿaceb dermān belürmez
Ya bu ne yaradur zaḫmı belürmez

2 Benüm gönlüm ʿaceb ʿışḳdan uşanmaz
Varur ʿışḳa düşer hiç bana ṭanmaz

3 Döner gönlüm bana ögüt virür ḫōş
ʿĀşıḳ olan gönül ʿışḳdan uşanmaz

4 ʿĀşıḳ ki cāna ḳaldı ʿāşıḳ olmaz
Cānın terk itmeyen maʿşūḳı bulmaz

5 ʿIşḳ bāzārıdur bu cānlar ṣatılur
Ṣataram cānumı hiç kimse almaz

6 ʿĀşıḳ bir kişidür bu dünyā mālın
Āḫiret ḳorḳusın bir çöpe ṣaymaz

7 Bu dünyādan āḫıretden içerü
ʿĀşıḳun yirü var kimsene bilmez

8 ʿĀşıḳ öldi diyü ṣalā virürler
Ölen ḥayvān durur ʿāşıḳlar ölmez

9 ʿĀşıḳlar meydānı ʿarşdan yücedür
Çalarlar çevgānı ṭopı belürmez

10 Begüm ʿārifisen yüri yoluñca
Bunda başlar yiter ḳanlar ṣorulmaz

11 Erenler ḳapusı Ḥażret ḳapusı
Bu ṭapuya gelen maḥrūm gönülmez

12 Yūnus bu deryāya ġarḳ oldı gitdi
Girü gelmeklige ʿaḳlı dirilmez

YE.41a,RY.62b,K.196a,HB.14a,Ç.20a

114

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Hiç bir kişi bilmez bizi biz ne işüñ içindeyüz
Ne ḥırsumuz baydur bizüm ne nefsimüz içindeyüz

2 Bir kimsenüñ devletine taʿn idüben biz gülmezüz
Ne münkirüz ʿālimlere ne tersenüñ ḥāçındayuz

3 Biz bunuñ niligin bildük dünyenüñ nesine ḳalduḳ
Arzūmuz nefsiçün degül dünyā teferrücündeyüz

4 Yūnus eydür hey sulṭānum özge şānum vardur benüm
Ḳo dünyā altun gümüşin ne bakır u ṭuncundayuz

F.95b

115

1 Bin̄de biri bu ḫalkuñ Raḥmān yolına girmez
Gel bir kişi göster kim şeyṭān yolına girmez

2 Uzatdı bu ḫalḳ işi ger erkek ü ger dişi
Müsülmān olan kişi ʿisyān yolına girmez

3 Hep ġafletile gāfil ġafleti n'ider ʿākil
Biñ söylesen̄ key cāhil ʿirfān yolına girmez

4 Gönül ṭolu ẓulmetdür işledügi bidʿatdür
Bu niçesi ümmetdür Ḳurʿan yolına girmez

5 Gel sen Yūnus iste bul Allāh'a yarar bir ḳul
Ḳul ḳaçan ola maḳbūl sulṭān yolına girmez

MY.399 K.1845 M.64

116

1 Ġayrıdur bu milletden bu bizüm milletümüz
Hiç dīnde bulunmadı dīn ü diyānetümüz

2 Bu dīn ü diyānetde dünyā vü āḫiretde
Yitmiş iki milletde ayrıdur āyātumuz

3 Ẓāhir ṣuya bañmadın el ayaḳ deprenmedin
Baş sücūda inmedin ḳılınur ṭāʿatümüz

4 Ne Kaʿbe vü ne mescid ne rükūʿu ne sücūd
Ḥaḳḳ'ıla dā'im becid olur münācātumuz

5 Ger Kaʿbe'ye varalum ger mescide gireliim
Gerek ṣuya yunalum beledür ʿilletümüz

6 Ṣu ne ḳadar arıda çün yavuz ḫuyuñ bile
Meger bizi pāk ide Ḥaḳ'dan ʿināyetümüz

7 Kimüñ sırrın kim bile çün irilmez bu ḥāle
Yarın anda bell'ola müslümān mürtedümüz

8 Yūnus cānun yiñile ki dostlugun añıla
ʿIşḳıla diñlerisen bilesin ḳudretümüz

NO.194b,YE.43b,K.112a,RY.34a,Rt.8,Ç.19a,A.10

117

1 Ṣōfıyam ḥalḳ içinde tesbīḥ elümden gitmez
Dilüm maʿrifet söyler gönlüm hiç ḳabūl itmez

2 Boynumda ʿicāzetüm riyāyıla tāʿatüm
Endîşem ayruḳ yirde gözüm yolı gözetmez

3 Söylerem maʿrifeti sāluslanuram ḳatı
Miskīnlige dönmege gönlümden kibir gitmez

4 Ḫōş dervīşem ṣabrum yoḳ dilümde inkārum çoḳ
Ḳulaġumdan gireni hergīz içüm işitmez

5 ʿĀlem çıraḳdur ṣadır gönlüm bunı gözedür
Nideyüm Ḥaḳ ḳorḳusı hergiz içümden gitmez

6 Görenler elüm öper tāc u ḫırḳaya baḳar
Şöyle ṣanurlar beni zerrece günāh itmez

7 Ṭaşumda ʿibādetüm ṣoḥbetüm ḫōş tāʿatüm
İç bazara gelicek bin yıllıḳ ʿayyār itmez

8 Görenler velî ṣanur selām virür utanur
Anca iş ḳoyarıdum el irüben güç yitmez

9 Ṭaşum dervīş içüm boş dilüm ṭatlu sözüm hoş
İllā ben itdügümi dīnin degşüren itmez

10 Yūnus eksükligüñi Allāh'uña arz eyle
Anuñ keremi çoḳdur sen itdügüñ ol itmez

YE.42a,NO.183b,B.10b,Rt.9,Ç.19a

118

1 Yine geldi ʿışḳ elçisi yine toldı meydānumuz
Yine teferrücgāh oldı ṣaġdan ṣola dört yanumuz

2 Yine maḥfiller düzüldi yine badyalar ḳuruldı
Yine kadehler ṣunuldı esrük oldı cānlarumuz

3 Ev içi ʿışḳıla ṭoldı ulu kiçi ʿāşıḳ oldı
Cānlarumuz ḥayrān oldı ṭaġıldı perīşānumuz

4 Bir niçemüz Ḥaḳ'dan aldı bir niçemüz Ḥaḳ'dan ṭoldı
Bir [illegible] Süleymān oldı ʿışḳ taḫtına binenümüz

5 Bir niçemüz Leylî oldı bir niçemüz Mecnūn oldı
Bir niçemüz Ferhād oldı ʿışḳdan ḫaber ṭuyanumuz

6 Meydānumuz meydān oldı cānlarumuz ḥayrān oldı
Her dem ʿarşa seyrān oldı Ḥażret ı oldı dīvānumuz

7 Düşmiş idük ol ḳaldurdı birligin bize bildürdi
İçümüzē ʿışḳ ṭoldurdı dürüst oldı imānumuz

8 Ṣorarısañ dōst ḳandadur ḳanda istersēn andadur
Hem gönülde hem cāndadur hiç ḳalmadı gümānumuz

9 Yūnus ʿışḳuñ vaṣfın söyler girçeklere ḫaber eyler
Maḥrūmlaruñ cānı köyner eşker'oldı pinhānumuz

YE.43a,NO.187b,RY.66a,K.177b,M.60

SİN

119

1 ʿIşḳ erine dünyāda çi ḥarīr ü çi palās
Zirā kim gönli anuñ ṭutmadı kibrile pās

2 ʿIşḳ ʿamelile biter layıḳ olursa yiter
Gerekse ʿuryān yüri gerekse geygil libās

3 Dilersen kim iresin ferāġat menziline
Var ḳanāʿat dārında nefsüñ boġazından aş

4 Nefsüñüñ varlıġını ʿaḳl-ı külle ulaşdur
Varlıġuñ yoġa deñşür cevher ol olma muḥās

5 Bu ḳamu günāhlaruñ yuyan miskīnligimiş
Var Yūnus sen miskīn ol gel tamaʿuñ yayın yaş

F.98b,YE.44b,NO.182a,K.82b,RY. ,M.14,A.10,Ç.22b

ŞIN

120

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bilenlere şormaḳ gerek bu tendeki cān neyimiş
Cān ḫōd Ḥaḳ'uñ ḳudretidür ṭamardaġı ḳan neyimiş

2 Fikir yumış oġlanıdur endīşe ḳaygu kānıdur
Bu āh u vāh ʿışḳ ṭonıdur taḫt'oturan ḫan neyimiş

3 Şükür anuñ birligine yoġiken uş var eyledi
Çünki aşıldan biz yoġuz mülk ü ḫanūmān neyimiş

4 Çalap viribidi bizi var dünyeyi görün diyü
Bu dünye ḫōd bāḳī degül mülke Süleymān neyimiş

5 Şoruñ Ṭapduḳ'lu Yūnus'a bu dünyeden ne añladı
Bu dünyenüñ ḳarārı yoḳ sen neyimiş ben neyimiş

F.99b

121

1 ʿĀşıḳ cānına ʿışḳ ḳoyan ol bir yüce Sübḥānımış
Cānum içinde bulmışam cānlara dahı cānımış

2 Sevdük yārıdur Muṣṭafā andan ola meyl ü vefā
Ṣıdḳı bütün gönli ṣafā hem bize ol imānımış

3 Ḫalḳ içindür bu dil sözi gönüldedür dostuñ rāzı
Gönül dōsta söyledügi ne dir ise Ḳur'ānımış

4 Bir dem gönüle ḳayaḳdum ol gizlü varaḳa baḳdum
Üş sırrumı ḫalḳa çaḳdum bir pāyānsuz ʿummānımış

5 Gelüñ ʿummāna ṭalalum isteyüp gevher bulalum
Ṣatalum ṣarrāf olalum zirā dükenmez kānımış

6 Eger bizden almazsañuz siz ṣatuñuz biz alalum
Zirā bizüm bu gönlümüz ser-māyeli dükkānımış

7 Ol dükkān açılmaduġı ḳoḳusı ṣaçılmaduġı
Sırrınuñ açılmaduġı kilidi kibr ü kīnimiş

8 Çün kibrüñ boynını ezdüñ ḥırṣ evini bile bozduñ
Dükkānı āreste düzdüñ alan alsun maʿdenimiş

9 Yūnus dahı uyanmadın kendü ölümin ṣanmadın
Bu ṭoġrı yola gelmedin her işleri gümānımış

NO.193b,A.11

122

1 Ḥaḳ'dan ḫaber geldi yine ḳullar yaraġ itsün dimiş
Dirilüben evliyādan bir el-etek dutsun dimiş

2 Yaḳındur işümüñ ucı azupdur müftî vü ḥācı
Göreyin diyen mi'rācı miskînligin dutsun dimiş

3 Fānî dünyāyı n'idelüm bāḳī evine gidelüm
Armaġan gerek dōstumdan bunda yükin dutsun dimiş

4 Bāḳī degüldür bu sarāy evvel-āḫir anda varur
Bunda yaraġ itmeyenler ol evi unutsun dimiş

5 Ben severin şol ḳulumı yoḳsul ola ṣabreyleye
Benden aña yol eyledüm mi'rācuma gitsün dimiş

6 Şol ḥahırla kazananlar güle güle yidürenler
Götürdüm perdelerini dīdāruma baḳsun dimiş

7 Her bir kişi dōsta vara armağanın dosta vire
Anda bizi añmayanlar bunda da unutsun dimiş

8 Ne bir acını ṭoyurdum ne bir gönülek giyürdüm
Ne bir gönüle girdüm yā baña niçe itsün dimiş

9 Eyidüñ Yūnus'a ṭursun yüzini ṭoprāġa sürsün
Ögüdin kendüye virsün oḳuduġın dutsun dimiş

F.99a,K.183b,RY.72b,M.63

~~123~~

1 Ḥaḳḳ'ı bulmaḳ isteyenler eylesün nefsüni dervīş
Çalap bize mürşid virmiş dervīş olubilsem dervīş

2 Nefs yolından geçemezin 'ışḳ şarābın içemezin
Gönlüm ḳara açamazın dervīş olubilsem dervīş

3 Ḥaḳḳ'a yaḳın olam mı ki raḥmetine ṭalam mı ki
İremedin ölem mi ki dervīş olubilsem dervīş

4 Bu ʿacāyib sevdā düşdi gönlüm ḳarār ḳılmaz benüm
Bildüm işüm cümle ḫatā dervīş olubilsem dervīş

5 Dosta bilişene irsem dōstun yolına yürisem
ʿĀrıla nāmūsı ḳosam dervīş olubilsem dervīş

6 Bir gün işüm tamām ola hep itdügüm gümān ola
Meger Ḥaḳ'dan emān ola dervīş olubilsem dervīş

7 Eger virürlerse eman ḳulluġum olmadı tamām
İy bī-çāre Yūnus hemān dervīş olubilsem dervīş

B.50a

124

1 Erenlerün yolları inceden inceyimiş
Süleymān'a yol kesen şol bir ḳarıncayımış

2 Ol ḳarınca söyledi Süleymān'a yol didi
Ol ḳarınca söyledügi cevāb alıncayımış

3 Götürmedi kimsene kimsenenün güçinin
Güç götürdüm diyenler eli irinceyimiş

4 Kim kime ne dirise eger ḫayr u eger şer
Allāh virür cezāsın gele yol inceyimiş

5 Gönlüm baña eydürdi seni severem dirdi
Gönlüm beni sevdügi dōsta irinceyimiş

6 Gönlüm eydür varayın saña girü geleyin
Gönlüm uyduġı baña dōstı buluncayımış

7 Yārenlerüm eydürler ʿāşık melāmet gerek
Geldi benüm başuma ol söz yirinceyimiş

8 ʿĀşıkuñ gözi yaşı dün-gün dökülür durmaz
ʿAşık ḳan aġladuġı maʿşūḳ ṣoruncayımış

9 Dört kitābuñ maʿnīsin oḳıdum taḥṣīl ḳıldum
ʿIşḳa gelicek gördüm bir ulu heceyimiş

10 Ben dervīşem diyenler ḥarāmı yimeyenler
Ḥarāmuñ yinmedüği ele girinceyimiş

11 Eydürler fülān öldi mülkile mālı ḳaldı
Ol māluñ irkildüği ıssı ölünceyimiş

12 İki kişi söyleşür Yūnus'ı görsem diyü
Biri eydür ben gördüm bir ʿāşık ḳocayımış

F.100a,K.163b,RY.53a,YE.45a,NO.189b,HB.10b,R.10,Ö.21a

125

1 Ben derdile āhiderdüm derdüm baña dermānımış
İsteridüm ḥasretiyle dost yanımda pinhānımış

2 Ḳandayıdum fikriderdüm göge baḳup şükriderdüm
Dōst benüm gönlüm evinde tenüm içinde cānımış

3 Ṣanurdum kendüm ayrıyum dost ġayrıdur ben gayrıyum
Beni bu ḥayāle ṣalan bu ṣıfat-ı insānımış

4 İnsān ṣıfatı kendü Ḥaḳ insanda(dur) Ḥaḳ toġru baḳ
Bu insānuñ ṣıfatına cümle ʿālem ḥayrānımış

5 Her kim ol insānı bile ḥayvānısa insān ola
Cümle yaradılmış ḳula insān ṭolu sulṭānımış

6 Tevḥīdimiş cümle ʿālem tevḥīdi bilendür Ādem
Bu tevḥīdi inkār iden öz cānına düşmānımış

7 İnsān olan buldı Ḥaḳḳ'ı meclis anuñ oldur sāḳī
Hemān bu bī-çāre Yūnus ʿışḳıla āşināyımış

Ç.22a

— GAYIN —

126

1 Ben sevdügüm nigārı nidem ol benden fārig
Ne virüp ḫōş görünem iki cihāndan fārig

2 Kimden kime varayın aḥvalüm söylemege
Sözüm kime diyeyin sözden lisāndan fārig

3 Cihānda kim giriser bu işüñ arasına
Ta kim ḥükm idebile sulṭān u ḫandan fārig

4 Gerek müsülmān olam biñ yıl ʿibādet ḳılam
Gerekse kāfir olam küfr ü ımāndan fārig

5 Gerekse ehl-i millet fāriżasın bekleyem
Gerekse şöhret kovam şöhret ü dīnden fārig

6 Gerekse ʿilm-i dında yüz bin kez minber depem
Gerekse şirk besleyem şirk ü gümāndan fārig

7 Niçe ticāretile mekseb gösterem aña
Şöyle tüvangerdür ol assı-ziyāndan fārig

8 Niçesi ḳullıġıla sevibilem ben aña
Hāṣ u ʿām anı sever cümle sevenden fārig

9 Anuñ gibi maʿşūḳa kim gönül virdiyise
Bī-ʿaded tertīb gerek ol andan bundan fārig

10 Yūnus sen severisen̄ ḥakīḳat maʿşūḳayı
Dervīşligile kül ol kevn ü mekāndan fārig̈

F.101a,YE.46a,K.124a,RY.45b,M.32,A.11

KÁF

127

1 Yanar içüm köyner özüm ben ölü(mü) anıcaḳ
Ölüm endīşesi ne ḫōş ululara danı(şı)caḳ

2 Öliserüz bellü beyān gizlü içümüz olur ʿıyān
Teneşür üstine ḳon(u)p ḫalḳ öñinde yuvunıcaḳ

3 Hiç bilmezem ben niçe idem ḳangı yana sefer idem
Yakasuz don geyem gidem bassuz ata bini(şi)cek

4 Gele baña ḳavum ḳardaş ola si(ne) degi(n) yoldaş
Kim olısar baña ḥāldaş ben sinümde ḳalı(şı)caḳ

5 Ḳalam ben ʿamālum(ı)la her niçesi ḥālum(ı)la
Gide ḳavum güle güle evden yana döni(şi)cek

6 Sañа eydürem ey paşa neler geliserdür başa
Kimi isiden bag̈rı pişe kim şarāba ḳanı(şı)caḳ

7 Yarın siyāset ḳur(ı)la cümle ḥalāyıḳ dir(i)le
Kim(i) emir sa(e)van birle kimi isiden yanı(şı)caḳ

8 Amal vir(e) anda cevāb amalsuza olur ʿitāb
Şol kişiye olmaz ʿazāb bunda āzād olı(şı)caḳ

9 Yūnus imdi sen ḳıl yaraḳ utanmayasın doğrı baḳ
Cümle ḥalāyıḳ dir(i)le adlu adı(y)la saylıcaḳ

GEORG YAZMASI

128

1 Şükür Ḥaḳḳ'a kim dost bize eyitdi dost yüzine baḳ
Açdum ben de gönlüm gözin sulṭānumı gördüm muṭlaḳ

2 Çünki gördüm ben Ḥaḳḳ'umı Ḥaḳḳ'ıla olmışam biliş
Her ḳancaru baḳdumısa hep görinendür cümle Ḥaḳ

3 Açuḳ duvacuḳ ḳapusı dostları içün ol Ḥaḳḳ'uñ
Dōstı olmaḳ dilerisen dostlardan oḳı bir sebāḳ

4 Ḥicābdasın bugün seni göstermezler belli sana
Ḥicāb didügümi añla dünyelikdür gözden ırak

5 Sen seni bilimeyince ere naẓar ḳılmayınca
Senligi bu ara yirden gidermezsen oldı duzaḳ

6 Yidi deñiz ü dört ırmaḳ seni mismil eylemeye
Çünki işüñ o Ḥaḳḳ'ıla olmadısa ḳaldun ırak

7 Evliyādur Ḥaḳ ḳapusı Yūnus durur ḳapucısı
ʿIşḳıla geldi bu yola ʿışḳı idindi hem ṭuraḳ

F.102a,YE.48a,NO.193b,A.11

129

1 Gel iy gözüm aġla gülmezem ayruḳ
Cānum dosta gider gelmezem ayruḳ

2 Ne ġam bu dünyede bir kez ölürsem
Anda ölüm olmaz ölmezem ayruḳ

3 Varlıġum yokluġa deñşürmişem ben
Bugün cāna başa ḳalmazam ayruḳ

4 Muḥabbet baḥrinüñ ġavvāsı oldum
Gerekmez Ceyhūn'a ṭalmazam ayruḳ

5 Yanmışam ʿışḳuña ṭa kül olunca
Boyandum rengüne ṣolmazam ayruḳ

6 Ḳo beni yaṭayın dōst işiginde
Yiter bir el daḫı almazam ayruḳ

7 Yansun cānum yansun ʿışḳuñ odına
Aḳsun yaşum aḳsun silmezem ayruḳ

8 Ḳo beni yanayın köynüklerümle
Ḳaçan ʿāşıḳ olsam ölmezem ayruḳ

9 Dilerem faẓluñdan ayurmayasın
Ḥ̱ᵛōcam senden özge sevmezem ayruḳ

10 Yūnus ʿāşıḳ dumur maʿşūḳın ister
Daḫı hiç nesne istemezem ayruḳ

B.7b, Divan-ı Aşık Yunus.84

130

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy çoḳ kitāblar oḳıyan sen ḳim dutarsın bana daḳ
Ta bilesin sırrı ʿıyān gel ʿışḳdan oḳı bir varaḳ

2 Oḳımagıl ilmüñ yüzin ʿilme ʿamel eyle güzin
Aç gönülden bāṭın gözin ʿāşıḳ-maʿşuḳ ḥāline baḳ

3 Gör maʿşūḳuñ ne işdedür ʿāşıḳ daḫı ol işdedür
İkisi bir sır işdedür iki ṣanup ḳalma ıraḳ

4 İkilikden geçemedün ḥāli ḳālden seçemedüñ
Ḥaḳdan yana uçamadun faḳılıḳ oldı sāña faḳ

5 Cübbe vü ḫırḳa taḫt u tāc bular virürler ʿışḳa bāc
Dört yüz mürid ü elli ḥāc terk eyledi ʿAbdü'r-Rezzāḳ

6 Amuñ gibi dīn ulusı ḫāç öpdi çaldı nāḳūsı
Sen dahı bıraḳ nāmūsı nefsüñ itini oda yaḳ

7 Ger sen sāña geldünise sıfat nedür bildünise
Ḥaḳḳ'a mutiʿ olduñısa ne kim ṛdirisen bāña ḥaḳ

8 Bilmeyesin bed-nām u nām bir ola sāña ḫāṣ u ʿām
Bildüñise ʿilmi tamām gel imdi oḳı bir varaḳ

9 Yirde vü gökde ʿışḳıla ʿışḳdan gelür her söz dile
Bī-çāre Yūnus ne bile ne ḳara oḳıdı ne aḳ

F.102b,RY.43a,K.121b,YE.46b,NO.189a,Rt.10,Ç.23a,M.31

133

1 Biz neye ʿāşıḳsavuz ʿālemler āña ʿāşıḳ
Kime degül diyelüm her biri ṣıdḳda ḥāzıḳ

2 Maʿşūḳanı kim sevse lāzımdur anı sevmek
Dōstumuzuñ dōstına yād endīşe ne lāyıḳ

3 Sen gerçek ʿāşıḳısan dōstuñ dōstına dōst ol
Ger böyle olmazısan dōstum dimegil bayıḳ

4 Kime az baḳarısañ aṣlı yüce yirdedür
Az görme çok gör anı böyle gelmişdür tarīḳ

5 Yitmiş iki millete kurbān ol ʿāşıḳısañ
Tā ʿāşıḳlar ṣafında ṭamām olasın ṣādıḳ

6 Sen Ḥaḳḳ'a ʿāşıḳısañ Ḥaḳ sāña ḳapu açar
Ḳo seni beğenmegi varlıġuñ evini yıḳ

7 Ḫāṣ u ʿām mutiʿ ʿaṣī dōst ḳulıdur cümlesi
Kime eydibilesin gel evüñden ṭaşra çıḳ

8 Yūnus'un bu danişi genc-i nihān sözidür
Dōsta ʿāşıḳ olanlar iki cihāndan ġ fārik

F.103b,K.93b,YE.47b,RY.33a,A.11,M.20,Ç.23b

132

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kerem ile bir berü bak niḳābı yüzüñden bıraḳ
Ayuñ on dördi misün balḳurur yüz ü yanaḳ

2 Şol bal aġızdan keleci yüz bin şekerden ṭatludur
Söyler olursa bu dilün deprenür olsa ol ṭudaḳ

3 Otuz iki incü bitmiş mercān içinde iy cānum
Kıymeti ʿālā incüden aḳlıġı da incüden aḳ

4 Yüzüñe ḳarşu bu güneş bir dem gelüben ṭuramaz
Gelüp kaşuñdan kiçi ay her dem oḳıyalı sabaḳ

5 Gören seni pervāne tek niçesi oda düşmesin
İki yañadın çün ṭurur ol iki şūʾleli çerāḳ

6 ʿIşḳuñ selāsilinde zencīre kim ki düşse
Āzādlıḳ istemez ol olsa vücūdı ṭoprak

7 Dil niçe vaṣf itsün ḥüsnüñile ḥulḳuñı kim
Hüsnüñi Ḥaḳ eylesün yavuz gözlerden ırak

8 İşitdüm boyun senün serviden ʿālāyımış
Daḥı gözüm görmedin boyunı sevdi ḳulaḳ

9 Yūnus Ḥaḳ tecellīsin senüñ yüzünde gördi
Çāre yoḳ ayrılmaġa çün sende görindi Ḥaḳ

F.104a,YE.47a,K.86b,Ç.22b

133

1 Maʿnī baḥrine ṭalduḳ vücūd sırrını bulduḳ
İki cihān serr-te-ser cümle vücūdda bulduḳ

2 Bu çizginen gökleri ṭaḥteʾs-serā yirleri
Yitmiş biñ ḥicābları cümle vücūdda bulduḳ

3 Yidi gök yidi yiri ṭaġları deñizleri
Uçmaġıla ṭamuyı cümle vücūdda bulduḳ

4 Gice ile gündüzi gökde yidi yılduzı
Levḥde yazılan soni cümle vücūdda bulduḳ

5 Mūsāʾnuñ aġduġı Tūrʾı yoḫsa Beytüʾl-Maʿmūrı
İsrāfil çalduġı ṣūrı cümle vücūdda bulduḳ

6 Tevrātʾıla İncilʾi Zebūrʾıla Furḳānʾı
Bunlardaġı beyānı cümle vücūdda bulduḳ

7 Bir ile iki üçi dördile biş ü altı
Yidi sekiz ṭoḳuzı cümle vücūdda bulduḳ

8 Yūnusʾun sözleri Ḥaḳ cümle didügi saddaḳ
Ne gördüysen ḳamu Ḥaḳ cümle vücūdda bulduḳ

YE.48b,NO.185b,K.167b,B.51a,M.54,A.11

134

1 Muḥammedʾe bir gice Çalapʾdan indi Buraḳ
Cebrāil eydür ḫ^{v}ācem Miʿrācʾa ḳıgurdı Ḥaḳ

2 Aç kendüne cinānuñ Behişt ü dīdār senüñ
Seni okur Sübhān'uñ ne yatursın kıl yarak

3 Ṭurdı Mi'rāc ḳaṣdına yüridi 'abdestine
Secde kıldı dōstına dimedi yaḳın ırak

4 Gitdi Cibrīl Ḥażreti getürdi Burak atı
Nūrdanıdı hil'āti gözi gevher yüzi ak

5 Ḳadem bir ṭaşa başdı ṭaş ḳopdı bile vardı
Ḳaḳ yā mübārek didi şöyle ḳaldı mu'allak

6 Ṭaş eydür gelesini bir ḳadem başasını
Resūl eydür gelürem buyururısa ol Ḥaḳ

7 Göklere ḫaber oldı yir-gök şādılıḳ ṭoldı
Eydürler Aḥmed geldi bezendi sekiz uçmaḳ

8 Gör Muḥammed neyledi gökleri seyreyledi
Ümmetini ṭoyladı 'arşa henüz varıcaḳ

9 Çün geçdi felekleri ün geldi kim gel beri
Ḳaldurdum perdeleri hemān cemālüme baḳ

10 Dīdārum sana 'ıyān gösterem bellü-beyān
İn Buraḳ'dan ol yayan 'arşuma baş bir ayaḳ

11 Ferişteler geldiler Buraḳ'dan indürdiler
Na'lini döndürdiler ol dem yüridi yayaḳ

12 Üveys yirinden ṭurdı 'arşda na'lin döndürdi
Muḥammed anı gördi viṣāle döndi firāḳ

13 Çün dost dosta ḳavuşdı yüz bin kelām danışdı
Ümmetiyçün çalışdı oldur Resūl-ı Muṭlaḳ

14 Mi'rāc'dan döndi yine girü geldi evine
Geldi gördi henüz kim döşecigi ısıcaḳ

15 Niçe bin yıllık yola bir demde vara gele
Yūnus eydür kim ola Muḥammed'dür o muṭlaḳ

16 Ümmete ümmet diyen ümmet ḳaydını yiyen
Eger ümmeti isen di İslām dīnine ḥaḳ

B.lb, KEF

133

1 Dōst yüzine baḳmaġa key safa naẓar gerek
Dōstıla bilişmege cān gözi bidār gerek

2 ʿİzz ü nāzdan geçüben tertībler terk idüben
Varlıḳlar dükedüben yüz biñ ol ḳadar gerek

3 Varlıḳdur ḥicāb ḳatı kim yıḳa bu ḥicābı
Dōst yüzinden niḳābı götürmege er gerek

4 Sen ḥicāb olduñ sāña ne baḳarsın dört yāña
Ḳayḳımaz öne soña kime ki dīdār gerek

5 Gel imdi ḥicābuñ yıḳ ḥırṣ evinden ṭaşra çıḳ
Ḥaḳ bağışlaya tevfīḳ ḳaṣdıla hüner gerek

6 ʿĀşıḳa ʿizzet ü ʿār v'allāh bedi' bu ḫaber
ʿAşıḳısan cānsuz gel ne ser ü destār gerek

7 Sen seni elden bıraḳ dōst yüzine sensüz baḳ
Manṣūr'layın Ene'l-Ḥaḳ dahı sebūḳ-bār gerek

8 Kim dōstıla bilişe lā-cerem derde düşe
ʿĀşıḳ cānı hemişe ser-mest ü ḫumār gerek

9 Sen seni aradan al cism ü ṣūret cānsuz ḳal
Anda bulasın visāl ayruḳ ne bāzār gerek

10 Dōstıla bilişen cān oldur kendüye ḳıyan
Varlıḳ leşkerin ṣıyan daḥı çāpük-ter gerek

11 Terk eyle ḳıyl u ḳāli dōsta virgil mecāli
Yoklıḳdadur visāli ḳamudan güzer gerek

12 Bu göz gördügi degül bu ʿaḳl irdügi degül
Dil vaṣf virdügi degül bı-lisān baṣar gerek

13 İşit işit key işit dost ḳatına sensüz git
Dōsta gidene ōndin kendüsüz sefer gerek

14 Az baḳmaġıl sen çoga çün dost içünden doga
Varlıġuñ ṣayġıl yoġa bunca ne ḫaber gerek

15 Unıt unıt ḳamusın söylegil sözün ḫāṣın
Dilersen dost göresin bundan ġayrı ser gerek

16 Dünyā vü āḫiretden niçe dürlü niʿmetden
Dōst yüzini görmege ḳamudan geçer gerek

17 Dünyā āḫret aḥvāli zen ü ferzend vebāli
Dilersen dōst viṣāli varlıḳdan ḥaẕer gerek

18 Boncuḳ degül sır sözi gel gidelüm ḳo sözi
Dōstı görmez baş gözi ayruḳsı baṣar gerek

19 Yūnus imdi yavı var bulmayasun il ü şār
Kim Ḥaḳ disün kim batıl dervīş burc u bār gerek

F.105a,NO.192b,K.76a,YE.48b,Rt.10,M.11,A.12,Ç.25b

136

1 Müsülmānam diyen kişi şartı nedür bilse gerek
Tañrı'nuñ buyruġın ṭutup biş vaḳt namāz ḳılsa gerek

2 Tañla ṭurup başuñ ḳaldur ellerüñi ṣuya daldur
Hem şeyṭānuñ boynını ur hem nefs daḫı ölse gerek

3 Ḳılurısañ ṭañ namāzın Ḥaḳ'la ola hem niyāzuñ
Āḫiretde ʿizz ü nāzuñ varup anda bulsa gerek

4 Öyle namāzın ḳılasın her ne dilerseñ bulasın
Tamudan azād olasın ḳullar azād olsa gerek

5 Ol ikindiyi ḳılanlar arı dirlik dirilenler
Olardur Ḥaḳḳ'a irenler her-dem anlar irse gerek

6 Aḫşam durur üç farīża ṭaġça günāhuñ arıda
Eyü ʿamellerüñ sinde şemʿ ü çerāg olsa gerek

7 Yatsu namazına ol ḥāżır ḥāżırları sever Ḳādir
İmāmuñ eksügin bitir imān pīş-rev olsa gerek

8 Her kim bu sözden almadı biş vaḳt namāzı ḳılmad
Bilüñ müsülmān olmadı ol ṭamuya girse gerek

9 Bildüñise cemāʿati ḥāżır olanlar cenneti
Ger ḳāhillik ḳılurısañ münāfıḳdan olsa gerek

10 Görmez misin Muṣṭafā'yı niçe bekledi vefāyı
Ümmetiçün ol şafāyı ümmet ana irse gerek

11 Beklerisen dīn ġayretin virmegil nefse murādın
Yūnus nebī ṣalāvatın ʿışḳıla degürse gerek

F.108a,YE.51b,B.10b,Rt.11

137

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek
Ölümüni anubanı dün ü gün aġlamaḳ gerek

2 Bu dünye ḳahır evidür hem bāḳī degül fānīdür
Aldanuban ḳalma buña tīz tevbeye gelmek gerek

3 Ne (durur) dünye çoḳlıġı eşkere (durur) yoḳlıġı
Varlıḳ sarāyın ḥaḳīḳat āḫireti bilmek gerek

4 Gel imdi ṭur bu fānīdan maḥrūm ḳalmadın bāḳīden
Ṭā'at ḳılup bu dünyeden ḳul naṣīb(in) almaḳ gerek

5 Ḳorkarısañ sen ṭamudan (gel) alçaḳ olġıl ḳamudan
Ol güni ince (ṣıraṭdan bil ḳamular geçmek gerek

6 Geçüp gitmek dilerisen ya düşmeyeyin dirisen
Şol ḳazanduguñ māluñı Ṭañrı'yıçün virmek gere

7 Ḳazanduġunı virüben yoḳsulları hoş görüben
Ḥaḳ ḥażretine varuban oddan o ḳurtulmaḳ gerek

8 Ḳur'an eydür ki attaḳū gine eydür ki taẓrā'ū
Ḳāhil olup oturmaġıl tīz tevbeye gelmek gerek

9 Yūnus'uñ sözi şi'irden amma aṣlı(dur) kitābdan
Ḥadîs ile dinene key (bilgil) sadık olmak gerek

F.109b

138

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Evvel bize vācib budur ḫōş ḫulḳıla 'amel gerek
İslām adı oḳınıcaḳ yoldaşumuz īmān gerek

2 İsrāfīl ṣūrın urıcaḳ cümle maḫluḳ uyanıcaḳ
Soru-ḥisāb ṣorılıcaḳ 'arāb dili lisān gerek

3 Gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler
Ol dem ḳancaru ḳaçalar baş kurtarası yir gerek

4 Çerge kurup oturalar serʿmāyemüz getüreler
Ol siyāset meydānında bu tertībleri bil gerek

5 Çaġrışalar ata aña ḳardaş ḳardaşdan uṣana
Yalvaralar ol Sübḥān'a niyāz ḳılası er gerek

6 Dükelinden bu ʿışḳ yaḳın Yūnus ḥaṭa ḳılma ṣaḳın
ʿIşḳdan sūʾal ṣorılıcaḳ cevāb viresi ḥāl gerek

F.110b,YE.51a

139

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu dünyeye gelen kişi aḫir yine gitse gerek
Müsafirdür vaṭanına birgün sefer itse gerek

2 Vaʿde ḳılduḳ ol dōstıla biz bu cihāna gelmedin
Pes ne ḳadar eglenevüz ol vaʿdemüz yitse gerek

3 Biz de varavuz ol ile ḳaçan ki vaʿdemüz gele
Kişi varacaġı yire göñlini berkitse gerek

4 Göñül niçe berkitmeye dōst iline giden yola
ʿĀşıḳ kişiler cānına bu yola ḫarc itse gerek

5 Cān neye ulaşırısa ʿaḳıl da ana ḫarc olur
Göñül neyi severise dil anı şerḥ itse gerek

6 ʿAceb midür 'aşıḳ kişi ma'şuḳını zikr iderse
'Işk başından aşıcaġaz göñlini zār itse gerek

7 Yūnus imdi sever iseñ andan ḫaber virgil bize
ʿĀşıḳun oldur nişānı maʿşūḳın eyitse gerek

YE.50b

140

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Gel iy dervīşlik isteyen eydem sāña n'itmek gerek
Şerbetleri elden ḳoyup aguyu nūş itmek gerek

2 Geḥmek gerek terbīyete ḳamu bildüklerin ḳoya
Mürebbisi ne dirise pes ol anı dutmaḳ gerek

3 Çeke ṣabr u ḳanāʿati tāze-kārlık ide ḳatı
Bu yola vireler iti bu yola yüz ṭutmaḳ gerek

4 Dünyādan gönlini çeke eli ile arpa eke
Unına yarı kül ḳata güneşde ḳurutmaḳ gerek

5 ʿAceb anı niçe yiye nefsi dilerse yiyleye
Ḳaçan kim iftār eyleye üç günde bir itmek gerek

6 Oldur erenler dirligi bular bilmez ʿayyārlıgı
Anuñla bulur erligi ḳahrı daḥı yutmaḳ gerek

7 Baḳma bu dünyā yüzine aldanma ḫalḳun sözine
Dönüp dīdār arzūsına ol Ḥaḳḳ'a yüz ṭutmaḳ gerek

8 Yūnus bunı kime diye kim ḳaṣd ide bir uluya
Şāyed birümüz işleye ʿāşıḳlara itmek gerek

YE.50b,K.167a,RY.8a,NO.191b,Rt.12,Ç.26b,M.54

141

1 N'idelüm bu dünyāyı n'eyleyüp n'itmek gerek
Dāimā ʿışḳ etegin ḳomayup ṭutmaḳ gerek

2 Çalabıum bu dünyāyı ḳahır içün yaratmış
Gerçegin gelenlerün ḳahrını yutmaḳ gerek

3 Ol yarınki yollara anda yoldaş isteyen
Bu dünyāda dōstını ḳulavuz dutmaḳ gerek

4 Uçmaḳ uçmaḳ didügün ḳullarun̄ yiltedügün̄
Uçmaġun̄ ser-māyesi bir gönül itmek gerek

5 Erenlerün̄ āhına ṭaġ-ṭaş ḳatlanamadı
Ḳalḳanı demir ise oḳları atmaḳ gerek

6 Yimiş yer yüzünde tōze güller açılmış
Sen gerçek bülbülisen̄ nazarda ötmek gerek

YE.51a,M.76,K.207b,RY.21a

142

1 Dervīş olan kişinün̄ dirligi arı gerek
Yol içinde hem anun̄ nāmūṣı arı gerek

2 Geç benlik daʿvāsından söyle sözün hāsından
Ol Allāh ḳorḳusından benzi anun̄ sarı gerek

3 Gitmeye baġrı başı dinmeye gözi yaşı
Her dem dervışün̄ işi āhıla zārı gerek

4 Kimseye ḫōr bakmaġıl hergiz gönül yıḳmaġıl
Yitmiş iki milletde dervīşlik yārı gerek

5 Ḳorḳmaya ṭamusından ummaya hūrisinden
Dāim anun̄ maḳsūdı Ḥaḳḳ'un̄ dīdārı gerek

6 Ṭoprak eyle yüzüñi miskīnlere iy Yūnus
Cümlesinden ziyāde erüñ ikrārı gerek

Ç.27a

143

1 N'iderüz dirlik ṣuyın biz cānı yaġmaya virdük
Cevherleri ṣarrāflara maʿdeni yaġmaya virdük

2 Bizüm il bāzirgānı hiç aṣṣı gözetmedi
Çün aṣṣı bizüm degül ziyānı yaġmaya virdük

3 Bu yolun ʿārifleri geçürmezler matāʿı
Biz ḫōd ʿuryān giderüz dükkānı yaġmaya virdük

4 Bizüm bāzārumuzda yoḳluḳ alur müşteri
Çün iş böyle ḫarīdār varını yaġmaya virdük

5 Dīn ü millet bāzārın yaġmaladı sen ü ben
Çıḳduḳ iki aradan sen-beni yaġmaya virdük

6 Küfrile ımān sözi ḥicāb oldı bu yolda
Ṣafālaşduk küfrile ımānı yaġmaya virdük

7 Zühdile çok istedük hiç müyesser olmadı
Terk idüben küllîsin gümānı yaġmaya virdük

8 Yüz biñ yıllıḳ ʿömr olsa bir ḳuşlıḳça degüldür
Geçdük bitmez ṣaġışdan zamānı yaġmaya virdük

9 Payānlu devr-i zamān çoḳ aegledi Yūnus'ı
Payānsuz devre irdi devrānı yaġmaya virdük

F.107a,YE.49b,Ry.54a,61b,K.128a,161a,Rt.11,M.34,52

144

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ne söz keleci dirisem dilüm seni söyleyecek
Kanda yürürsem yürürem senden yaña ḳaçar dilek

2 Ḥaḳdur seni sevmezlere cānsuz ṣūretdür dirisem
Anuñiçün cānlulara senün gibi maʿşūḳ gerek

3 Söyledüñ cümle ʿāleme henüz nikāb içindesin
Bir dem perdesüz yürisen iki cihān olur helāk

4 Dīv ü perī ins ü melek sever seni her maḫlūḳāt
Ḥayrān olup iteyinde turmış durur ḥūr u melek

5 Nūşdur senüñ elüñile zehr-i kātil içerisem
Bilmezem ne ṭaʿāmdur [illegible] yā

6 Gez şehd ü şeker yirisem sensüz aġudur cānuma
Çün cānumuñ sensin dadı ḳanda bulam senden yigrek

7 Yüz biñ eger cevr ü cefā uġrarısa ṣūretüme
Hiç eksilmez şādiliġı cümle diler seni sevmek

8 Ne var eger Yūnus daḫı ʿışḳ içinde zerreyise
ʿIşḳ odıyla ḳāyım durur yirile gök çarḫ-ı felek

F.108b,K.210b,RY.12a

145

1 Çalap nūrdan yaratmış cānını Muḥammed'üñ
ʿĀleme raḥmet ṣaçmış adını Muḥammed'üñ

2 Dōstum dimiş yaratmış hem anuñ ḳaydın yimiş
Ümmetden yaña komış yönini Muḥammed'üñ

3 Muhammed bir deñizdür ʿālemi ṭutup durur
Yitmiş biñdür peygamber gölinde Muḥammed'üñ

4 Dünyā mālın dutmamış hīç emānet artmamış
Derzi biçüp dikmemiş ṭonunı Muḥammed'üñ

5 Tañrı'arslanı ʿAlī sagında Muḥammed'üñ
Hasan'ıla Hüseyin solında Muhammed'üñ

6 Yılda yitmiş biñ ḥācı her biri niyyet ider
Varur ziyāret ider nūrını Muḥammed'üñ

7 Yūnus Emre'm ʿışḳludur eksiklidür miskīndür
Her kim yimez maḥrūmdur ḫ^vōnını Muḥammed'üñ

K.174b,RY.64b,M.59,Ç.25b

14b

~~Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün~~

1 Nişānı bu beñzi sarı gözleri yaşdur ʿāşıḳuñ
'Işk odına yanar canı cigeri başdur 'aşıkun

2 Dün-gün yürür ḥayrān olur ʿışḳ odına yanar erür
Döşegi ṭoprag u ḳabir yasdugı ṭaşdur ʿāşıḳuñ

3 Kimse bilmez ʿāşıḳ ḥālın gönlünde nedür aḥvālin
Süpürmege dost(uñ) yolın yüzi ferāşdur ʿāşıḳuñ

4 Mıskîn olur ʿāşıḳ kişi durmaz akar gözi yaşı
Mālı mülki cān u başı ʿışḳa tarāşdur ʿāşıḳuñ

5 ʿĀşıḳ ḳılar dün-gün āhı varur Ḥaḳ'a doğrı rāhı
Her dem gönül seyrengehi gönli mi'rācdur ʿāşıḳuñ

6 Her bir kişi bir iş dutar ol dōsta yaḳın olmaga
Gice gündüz nefsiyile her dem şavaşdur ʿāşıḳuñ

7 Yūnus eydür ol melāmet şeyḥlığı ʿāşıḳlıġa şat
ʿĀşıḳ da n'ister eyü ad bed-nāmı ḫōşdur ʿāşıḳuñ

NO.188a

147

1 İy şu ḳandan gelürsin vaṭānuñ ḳanda senüñ
Ḳanda çuḳur bulursañ yataġun anda senüñ

2 Sen yüceden çıḳarsın alçaḳ yire aḳarsın
Gönül Ḥaḳḳ'a dutarsın alçaḳ gönlün var senüñ

3 Seni bulut götürür ʿālemlere yitürür
Dürlü çiçek bitürür ḫoş ustādun var senüñ

4 Ağaçlara varursın köklerinden girürsin
Dunı sıra yürursin uzun elün var senüñ

5 Ḳandayısa yaş-kurı hiç sensüz olmaz biri
Ne ölüsin ne diri hiç tenüñ yokdur senüñ

6 Kimüñ deñize gider kimüñ tütüni tüter
İsmüñ diseñ ne durur ḫōş bāzārun var senüñ

7 Aḳup deñiz olursın ṭaġılup ṭoz olursın
Göllerde sāz olursın yapılan evler senüñ

8 Dünyede cānlu cānsuz olımayalar sensüz
Cāna cānsın gümānsuz hiç menendün yoḳ senüñ

9 Şimdi Yūnus şusadı diler ki senden içe
Bir içim biñ ḳızıla niçe bahañ yoḳ senüñ

K.143a,HB.11b,M.42

148

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ger uluya irdünise ṣūret nakṣı neñdür senüñ
Maʿnīyol bulduñısa iş bu dünyā neñdür senüñ

2 Gör geç yoluñda ḳamusın terkit bu dünyā daʿvīsin
Ḳoġıl bu bu ʿālem sevisin ʿāşıḳlıcaḳ neñdür senüñ

3 Sen dünyānuñ terkin urġıl gelüp ʿışḳ evine girgil
İlerki menzile irgil girü ḳalmaḳ neñdür senüñ

4 Bu vücūduñ ser-māyesi od u ṣu toprag u yildür
Her biri aṣlına gider gāfil olmaḳ neñdür senüñ

5 Dün ü gün ḳayġular yirsin n'ideyin yoḳsulın dirsin
Ol çömerddür rızḳuñ virür ḳayġu yimek neñdür senüñ

6 Büt-ḫāne vü şarāb-ḫāne mesçīd oldı gerçek cāna
Bir pūluñ varmaz ziyāna yalancılık neñdür senüñ

7 Çün āḫirete ḳavisin ḳo bu yalancı daʿvīsin
Bu māl u ḫazne sevisin ʿāşıḳısañ neñdür senüñ

8 Yigil yidürgil bī-çāre eksilürse Tañrıdañ vire
Birgün tenüñ yire gire girü ḳalan neñdür senüñ

9 Benüm diyüben direrisn ḥaḳīḳat daʿvī idersin
Pādişāh suçuña ḳalmaz güm-rāh olmaḳ neñdür senüñ

10 Yūnus ol ʿışḳ badyasından sen inen esrük olmışsın
Bī-ḫōd iken irdüñ Ḥaḳḳ'a ayuḳ olmaḳ neñdür senüñ

F.106b,K.79b,YE.49a,Rt.11,M.13

149

1 Dervīşler gönli ṣafa ḥükm ider Ḳāf'dan Ḳāf'a
İy niçe selāṭinler zebunı dervīşlerün

2 Dervīşlerün ḥālları Ḥaḳḳ'a gider yolları
ʿArş'da naʿlin dönderdi Üveysi dervīşlerün

3 Resūl aġdı Miʿrāc'a naẓar eyledi ḫ ḫᵛāce
Görün görün kim niçe vaṣfını dervīşlerün

4 ʿArşdan döndi Muṣṭafā anda aṣḥab-ı ṣafā
Dinledi sözlerini sır sözi dervīşlerün

5 Resūl indi ṭapuya elin urdı ḳapuya
Didiler kimsin ana miskını dervīşlerün

6 Resūl girdi içerü yārenler turdı örü
ʿĀşıklar dīdār gördi visālin dervīşlerün

7 Resūl eydür iy Ḳayyūm bunlar ʿacāyib ḳavim
Sır denizi kılmışsın gönlini dervīşlerün

8 Bunlara benüm didüm bunlara benin didüm
Unıtdurdum mālını gencini dervīşlerün

9 Dervīşlik bir pīşedür ḫırḳacuġı mişedür
Çoḳ cānavārlar yörür ṭonında dervīşlerün

10 Miskīn Yūnus neylesün niçe bir şerḥ eylesün
ʿĀşıḳdur ḳul söylesün vaṣfını dervīşlerün

K.200a,RY.36b,M.72

150

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Dōst diridüm istegüm dermānıdur ʿāşıḳlarun̄
Cām-ı ʿışḳı ḳoma kim peymānıdur ʿāşıḳlarun̄

2 ʿĀşıḳ ol ʿışḳ odına pervāne gibi yana gör
Oda yanan kimseler pes cānıdur ʿāşıḳlarun̄

3 Her gice cevlān ider Ḥaḳḳ'un cemālin görmege
ʿArş-ı ʿazīm dem-be-dem seyrānıdur ʿāşıḳlarun̄

4 Zāhidün zühdiyile cennet maḳāmı olur
Māsivānun̄ küllisi zindānıdur ʿāşıḳlarun̄

5 Her bakma seh ʿazīzüm ʿışḳ erine zinhār
Sırr-ı Mevlā'sıyıla pinhānıdur ʿāşıḳlarun̄

6 Şeyḫ-i kāmil ḫizmetinde(n) fārig olma iy Yunus
Kulluḳ itmek pīrine erkānıdur ʿāşıḳlarun̄

7 B.26b

LAM

151

1 Ḳul pādişāhsuz olmaz pādişāḥ ḳulsuz degül
Pādşāhı kim bileydi ḳul itmese yort şavul

2 Sulṭān hemîşe sulṭān ḳul hemîşe ḳulıdı
Ol ḳadīm paşayıdı uṣūl içinde uṣūl

3 Tanrı ḳadīm ḳul ḳadīm ayrılmadum bir adım
Gör ḳul kim Tanrı kimdür anla iy sāḥib-ḳabūl

4 Bize birlik sarāyın ṭogru beşāret ayın
Geç ikilik fikrinden ḳoġıl benligi yā ḳul

5 Gör imdi gizli seyri seyir içinde sırrı
Kul bilmez bu tedbîri kime degdi bu nüzūl

6 Eyid eyid ḳamusın ne kān u ne maʿdensin
Ṣūret-i pür-maʿnīsin pādişāhı sende bul

7 Gel imdi ḥicābuñ aç senden ayrıl sana ḳaç
Sende bulasın miʿrāc sana gelür cümle yol

8 Ḳanca vardun iy ʿākil bir aġızdan cümle dil
Cüzʾiyyāt-ı müselsel ḫaber virür ʿaḳl-ı kül

9 Yūnus bak niredesin ne yirde ne gökdesin
Bekle edeb perdesin gel imdi gel tapu kıl

F.111b

152

Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün

1 Ata belinden bir zamān anasına düşdi gönül
Ḥaḳ'dan bize destūr oldı ḥazîneye düşdi gönül

2 Anda beni cānı eyledi et ü sünük ḳan eyledi
Dört on güni diyicegez degirtmege düşdi gönül

3 Yürüridüm anda pinhān Ḥaḳ buyruġı virmez amān
Vaṭānumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi gönül

4 Beni beşige urdılar elüm ayaġum ṣardılar
Öndin acısın virdiler ṭuz içine düşdi gönül

5 Günde iki kez çözerler başına aḳça dizerler
Aġzuma emcek virdiler nefs ḳabzına düşdi gönül

6 Bu nesneyi terkeyledüm yürimege ʿazmeyledüm
On'iki sünügüm yazarlar elden ele düşdi gönül

7 Oğlan iken sulṭān ḳopar kim elin kim yüzin öper
ʿAḳıl baña yoldaş oldı sulṭānlıġa düşdi gönül

8 Bu çaġıla ṣaḳal biter görenüñ gülregi dutar
Güzeller katında biter sev-sevüye düşdi gönül

9 Ḫayırdan şerri çok sever işlemege becid iver
Nefsinüñ dilegin ḳovar nefs evine düşdi gönül

10 Ḳırkbeşinde ṣūret döner ḳara ṣaḳala aḳ iner
Baḳup şeybetin göricek yoldurmaga düşdi gönül

11 Yola gider başaramaz yigitliğe eli varmaz
Bu nesneleri ḳoyuban yuvanmaġa düşdi gönül

12 Oġl eydür bunadı ölmez kız eydür yirinden durmaz
~~Hiç kendü halinden bilmez ḥāldan ḥāla düşdi gönül~~

13 Ölicegez şükr ideler sinden yaña iledeler
Allāh adın zikr ideler çoḳ şüküre irdi gönül

14 Su getüreler yumaġa kefen ṣaralar ḳomaġa
Aġaç ata bindüreler teneşire düşdi gönül

15 Eger varısa ʿamelün giñ olısar sinüñ senüñ
Eger yoġısa ʿamelün oddan şarāb içdi gönül

16 Yūnus añlayuvar ḥālun şuña uġrayısar yoluñ
Bunda elüñ ireriken ḫayr işlere düşdi gönül

F.113b

153

1 Yavlaḳ ʿaceb geldi baña dünyā içinde işbu ḥāl
Gice ḳonuḳ olan kişi gine ṣabaḥ göçer fi'l-ḥāl

2 Eger girçek ḳonugısañ aç gözüñ uyanuġısan
Sen bu söze tanuġısañ girü ḳalur mülkile māl

3 Maluñı özge kişi yir sen var anda ḥisābın vir
Sinüñ hemān bir adım yir gel gör aḫir nedür bu fāl

4 Gözüñ görürken yi-yidür eylemegil bunca ʿözür
Bu dünyede ḥāṣıl nedür ḥayreyle bāzārı vir al

5 Ben diyeyin sözüñ ḥaḳḳın işit unutma key ṣaḳın
Uş ḳıyāmet geldi yaḳın gönlünden geçmesün ḫayāl

6 [illegible] yirinden bu
Mizān terāzū ḳurıla ḥükmini ide zü'l-Celāl

7 Sulṭān u ḳullar bir ola anda heybet ḳatı ola
Dahı ayruḳsı ḥāl ola ḳurtulmaḳlıḳ anda muḥāl

8 Bunda ḳorkmazısan Yūnus anda ḳorḳudurlar seni
Eger dirligüñ ḥaḳḳısa ṣıratı geçesin sehel

F.112b,YE.53a,K.86a,M.17,Ç.29a

154

1 Gerekmez dünyeyi bize çünki bāḳī bünyād degül
Bir ḳul biñ de yaşarısa ölicek bir sāʿat degül

2 Bu dünye ḳahır evidür niçe ʿömürler eridür
Uçmaḳda ḥuy ṣatan kişi yalan yanlış ġaybet degül

3 Şol senüñ müʾmin ḳullarıñ dünyā zindānı anlarıñ
Bu dünyāda müʾmin olan ḥurrem oluban şād degül

4 Bunda zālimlik eyleyen nefsi ḥarāmla ṭoylayan
Yüzleri ḳara ḳopısar öz canları raḥat degül

5 Kim durur kim iren aña dün-gün tā'at ḳılan aña
Virilür uçmaḳ anlara zirā bilişdür yād degül

6 Yūnus miskîn mestānesin sen seni gör ḳo bunları
Dünyāda riyālu dirlik kişiye eyü ad degül

F.115a

155

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḳoġıl bu dünyā bezegin bu dünyā yil durur ḫayāl
Ne vefā ḳılısar bize çün pusuda durur zevāl

2 İnanma fānī 'ömre kim bāḳī degüldür sevgüsi
Görüriken sulṭānları ḳoyup giderler mülk ü māl

3 Kes gider 'izzet başını terk eylesün fużūlluġı
Kesmeziseñ başın anuñ 'ışḳıla dirligüñ muḥāl

4 Bunca uzun endīşeler yoldaşımızıdı bizüm
Dōst fikretinden artuġı bilüñ ki küllī ḳıyl u ḳāl

5 Alġıl kendü elüñile girü kendü ḥisābuñı
Yoḫsa serhengler elinde ḳatı yaramaz olur ḥāl

6 Zevk u riyā didükleri boynunı urmayınca ben
Şāh-ı Kerîm'e ṣıdḳıla ḳanda bulısaram viṣāl

7 Öldür nefsüñ dilegini ilet teneşir üstine
Yoḫsa geñsüz ölicegez sana fermān olur ġasṣal

8 Her kim sana ṣorarısa i'tikāduñ nedür Ḥaḳḳ'a
Öpgil anuñ ayaġını budur aña cevāb su'āl

9 Yūnus sañā fārižādur işbu ṣırāṭ-ı müstaķīm
İleyünde ḥaşre-neşre Ḥaķķ'e'l-yaķīn gerek viṣāl

F.116b,YE.52b,K.74a,Ç.28b

156

1 Dervīşlik maķāmı ḥāl içinde ḥāl
Ķerāġatlık maķāmı dervīş olana muḥāl

2 Dervīş ayrılımaz evvelki demden
Hiç fürķat olmadı naṣībdür viṣāl

3 Dervīş fitne ķabın bunda uşatdı
Hareket itdi bunda olmadı battāl

4 Dervīşlik dirligi ṣırāṭ üzredür
[illegible]

5 Dervīş Ene'l-Ḥaķ derse n'ola ʿaceb mi
Hep varlık Ḥaķķ'undur ʿalā küllī ḥāl

6 Dervīş ırma gözüñ evvelki demden
Yūnus girüp durur hem āḫir hem evvel

F.116a

157

1 ʿIşksuzlara virme ögüt ögüdüñden alur degül
ʿIşksuz ādem ḥayvān olur ḥayvān ögüt bilür degül

2 Eksük olmañ ehillerden ķaça görüñ cāhillerden
Tañrı bizār baḫīllerden baḫīl dīdār görür degül

3 Ķara ṭaşa ṣu ķoyarsañ elli yıl ışladurısañ
Hemān ṭaş gine bayaġı hünerli ṭaş olur degül

4 Ṭaşdan çıḳar dürlü ṣular ayaġından bişer neler
Cāhil göñli ṭaşdan beter cāhil gelmez gelür degül

5 Yoz yapalaḳ devlengece emek yime irte-gice
Anuñ işi gözsepekdür ṣalup ördek alur degül

6 Şāh balaban şāhin-toġan zihī ögmiş anı ögen
Toġan za'īf olursa ṭoġanlıḳdan ḳalur degül

7 Ol iki cihān güneşi zāhir dünyāsın deñşürdi
Cāhil anı öldi ṣanur ol ḫōd ölmez ölür degül

8 Yūnus olma cahillerden ırak olma ehillerden
Cāhil ne var mü'minise cāhillikdan ḳalur degül

F.115b, YE.52a

158

1 Ma'nī eri bu yolda melūl olası degül
Ma'nī ṭuyan gönüller ḥergīz ölesi degül

2 Ten fānīdür cān ölmez çün gitdi girü gelmez
Ölürise ten ölür cānlar ölesi degül

3 Gevhersüz gönüllere yüz bin söz eydürisen
Ḥaḳdan naṣīb olmasa naṣīb olası degül

4 Saḳınġıl yāruñ gönlin ṣırçadur ṣımayasın
Ṣırça ṣınduḳdan girü bütün ... olası degül

5 Çeşmelerden bardaġuñ ṭoldurmadın ḳorısan
Biñ yıl anda ṭurursa kendü ṭolası degül

6 Şol Ḫıżır'ıla İlyās Āb-ı Ḥayāt içdiler
Bu bir kaç yıl içinde bunlar ölesi degül

7 Yaratdı Ḥaḳ dünyāyı peygamber dostlıġına
Dünyāya gelen gider bāḳī ḳalası degül

8 Yūnus gözüñ görürken yaraġun eyleyi gör
Gelmedi anda varan girü gelesi degül

F.111a,YE.54a,NO.187b,K.164a,RY.53b,57a,Rt.12,B.46b,
Ç.30a,M.53

159

1 Eyā ġāfil aç gözüñi gönlüñ yavlaḳ uzatmaġıl
Baḳġıl kendü dirligüñe kimse ʿaybın gözetmegil

2 Şöyle dirilgil ḫalḳıla ölicegiz söyleşeler
Bāḳī dirlik budur cānum yavuz adıla gitmegil

3 Bir gün ola bu dünyāya āhiretle dönmeli
Dün ü güni kılġıl tāʿat ayaḳ uzadup yatmaġıl

4 Gördüñ ki bir dervīş gelür yüz vur anuñ ḳademine
Senden şeyʾullāh idicek ḳaşuñ ḳaraġuñ çatmaġıl

5 Nefse uyup biş parmaġuñ bir kezden iltme aġzuña
Kes birisin vir miskīne gerek olur unutmaġıl

6 Söyledügüñ keleciyi işitdügüñ gibi söyle
Kendözüñden zireklenüp bir ḳaç söz daḫı ḳatmaġıl

7 Dünyā çerb ü şīrīn durur ādem gerekdür yiyesi
Kem nesneye tamaʿ idüp kesüp kemürüp yutmaġıl

8 Yūnus kim öldürür seni viren alur yine cānı
Yarın göresin sen anı er naẓarından gitmegil

YE.53a,RY.7b,K.166b,NO.186a,HB.14a,Rt.13,M.54,Ç.30a

160

1 Yoldaş olalum ikimüz gel dōsta gidelüm gōñül
Ḥāldaş olalum ikimüz gel dōsta gidelüm gōñül

2 Gel gidelüm cān ṭurmadın ṣūret terkini urmadın
Araya düşmān girmedin gel dōsta gidelüm gōñül

3 Gel gidelüm ḳalma ırak dost içün ḳılalum yarak
Şeyḫüm ḳatındadur ṭurak gel dōsta gidelüm gōñül

4 Terk idelüm il ü şārı dost içün ḳılalum zārı
Ele getürelüm yārı gel dōsta gidelüm gönül

5 Bu dünyāya ḳalmayalum fānīdur aldanmayalum
Bir iken ayrılmayalum gel dōsta gidelüm gōñül

6 Biz bu cihāndan göçelüm ol dōst īline uçalum
Arzū hevādan geçelüm gel dōsta gidelüm gōñül

7 Ḳulaguz olġıl sen bana gōñilelüm dōstdan yaña
Bakmayalum öñe-sona gel dōsta gidelüm gōñül

8 Bu dünyā olmaz pāyidār aç gözüni cānuñ uyar
Olġıl bana yoldaş u yār gel dōsta gidelüm gōñül

9 Ölüm haberi gelmedin ecel yaḳamuz almadın
Azrāil ḥamle ḳılmadın gel dōsta gidelüm gōñül

10 Girçek erene varalum Ḥaḳḳ'un ḫaberin ṣoralum
Yūnus Emre'yi alalum gel dōsta gidelüm gōñül

YE.53b,NO.187b,RY.(Mecmua)

161

1 N'ola gelsen şimden girü fesādı terk itsen gönül
Gah aglasan günahuna gah kana'at itsen gönül

2 İşüñ gücüñ fesādıla yaḳdı beni ḥırṣ odıla
İltsen yarı bir ugurdan yanar oda atsan gönül

3 Niçe bir ben sana uyam özümi belāya ḳoyam
N'ola gelseñ sen de benüm ögüdümi dutsañ gönül

4 Dünyā ḥalḳuñ düşmānıdur maḳṣūd ol cānlar cānıdur
Bilüñ ki dünyā fānīdür dünyāyı terk itsen gönül

5 Yūnus miskīn ḳalmaz cāna virür cānını ḳurbāna
Gelseñ sığınsañ Sübḥān'a ṭoğru yola gitseñ gönül

B.4a

162

1 Dervīşlik didükleri ḥırḳayıla tāc degül
Gönlin dervīş eyleyen ḥırḳaya muḥtāc degül

2 Ḥırḳanuñ ne ṣuçı var sen yolına varmazsañ
Varġıl yolınca yüri er yolı ḳalmaç degül

3 Dirsin şeyḫüm ʿışḳıla yalın ayaḳ baş açuḳ
Er var dirlik dirilmiş yalın ayaḳ aç degül

4 Ṭurmış maʿrifet söyler erene Yūnus Emre'm
Yol eriyle yoldadur yolsuza yoldaş degül

YE.54a

163

1 Senüñ ben dimekligün maʿnīde uṣūl degül
Bir ḳapu ḳullarına şaşı baḳmaḳ yol degül

2 Sen sańa yararısań bu sözden ṭuyarısań
Ḳancaru baḳarısań dimegil sėn ol degül

3 Yitmiş iki milletüñ hem maʿşūḳı ol durur
ʿĀşıḳı maʿşūḳından ayırmaḳlıḳ fāl degül

4 Küfrini atar iken ımānun urma ṣaḳın
Ḥırṣ bizümle düşmāndur bilişlidür il degül

5 İş bu sözden bir ḫaber muḫtaṣardur muḫtaṣar
İt bir eri iḫtiyar ḳahıtlıḳdan bol degül

6 Paşa bu kuş dilidür bunı Süleymān bilür
Sańa dırem iy ḥ'ace bu dil tehī dil degül

7 Ṣaġa-ṣola baḳmadın ḫōş söyler Ṭapduḳ Yūnus
Ol gerçege ʿāşıḳlar küllī ṣaġdur ṣol degül

Muaḫḫar Bazı Mecmūalar.

164

1 Müşkili ḥālleylemek degmenüñ işi degül
Bir kişiye vir gönli bu yolda ṭaşı degül

2 Bu kelāmuñ maʿnīsi evliyānun ḫānıdur
Yidürmegil cāhile sükkerimüz āşı degül

3 Evliyānun gönlinden şey'li'llāhuñ kesmegil
Sańa himmet eyleyen gözile ḳaşı degül

4 Er oldur ki menzili her-dem gösteri ṭura
Degme ʿārif bu düşi yoramaz işi degül

5 İşde bir yār bulasın cānun fidi ḳılasın
İnkārıla gelenler erün yoldaşı degül

6 Ḥaḳ tecellī ḳılmaġa cān aṣlını bulmaġa
Gönülden sür sivāyı naẓarı ṭaşı degül

7 Biz ol ʿışḳ ṣahbādesini ol dōst elinden içdük
Bize ol ḳadeḥ ṣunan dünyā dervīşi degül

8 Yūnus bir ṭoganıdı ḳondı Ṭapduḳ ḳolına
Ava şikāre geldi bu yuva ḳuşı degül

HB.11b,A.13

165

1 Cānlar fidā yoluna bu cān ḳayusı degül
Sen cān cānak bana cihān ḳarısı degül

2 Cānlar içinde cānum sensin genc-i pinhānum
Çün ʿıyān gördüm seni pinhān ḳayusı degül

3 Cānlar içinde cānsın sen bir Āb-ı Ḥayvānsın
Bize dīn ü ımānsın ımān ḳayusı degül

4 Yudum yaramı sildüm yaram kimdedür bildüm
Bana yārum ḳayusı yaram ḳayusı degül

5 ʿIşḳun beni fāş itdi saḳlayam dirdüm velī
Çün seni ʿıyān gördüm pinhān ḳayusı degül

6 Dermān ola mı bana derdüm benüm kim ona
Derdlü varayın sana dermān ḳayusı degül

7 Gelün ʿāşıḳ olalum ʿışḳa cevlān ḳılalum
Esrük olup yatmışam cevlān ḳayusı degül

8 ʿIşḳuñ oḳı demreni doḳınur yüregüme
ʿIşḳ içün ben öleyin demren ḳayusı degül

9 Cān u gönüli n'itdüm ʿışḳun odına atdum
Ṣıdḳı daḥı unutdum gümān ḳayusı degül

10 ʿIşḳuñ burcından uçdum cevlān uruban geçdüm
Ben dōstıla buluşdum cevlān ḳayusı degül

11 Baḥr ʿummāna ṭalmışam anda ṣadef bulmışam
Gevher alup gelmişem ʿummān ḳayusı degül

12 Ṭurdugum yir Ṭūr ola baḳdugum dīdār ola
Ne ḥācet Mûsâ baña sen-ben ḳayusı degül

13 Yūnus'ı ögütlerler ḳalḳ kervān göçdi dirler
Ben menzile irişdüm kervān ḳayusı degül

NO.192a, RY.63b, YE.52a, K.197b, Ç.29b

166

1 Bir kez gönül yıḳduñısa bu ḳılduguñ namāz degül
Yitmişiki millet- dahı elin yüzin yumaz degül

2 Erenler gelüp geçdiler dünyāyı ḳoyup göçdiler
Havāya agup uçdılar bular hümādur ḳaz degül

3 Cān odur kim Ḥaḳḳ'a ire ayaḳ odur yola gire
Er oldur alçaḳda ṭura yüksekde bakan göz degül

4 Münkir ile müddeʿiyi ṣayma buçuga ḳoyanı
Git aḥura ṭaḳ buları her kim (ki) ʿāşıḳ-baz degül

5 Ṭogrı yola gitdüñise er etegin ṭutduñısa
Bir ḫayır da itdüñise birine biñdür az degül

6 Yūnus bu sözleri çatar şanki balı yaġa ḳatar
Ḫalḳa metaʿların ṣatar yüki güherdür ṭuz degül

YE.54a,A.12

167

1 Tehī görmeñ kimseyi hiç kimsene boş degül
Eksükligile naẓar erenlere ḫōş degül

2 Gönlüni dervīş eyle dōstıla biliş eyle
ʿIşḳıla eri şol maʿnīde dervīş içi boş degül

3 Dervīş bilür dervīşi Ḥaḳ yolına ṭurmışı
Dervīşler hümā ḳuşı Çaylaḳ u bayḳuş degül

4 Dervīşlik aslı cāndan geçdi iki cihāndan
Ḫaber vīrür sulṭāndan hallüdür vāḥ boş degül

5 İy Yūnus Ḥaḳḳ'ı bilen söylemez ḥergīz yalan
İkilik ile gelen ṭoġrı yol bulmış degül

A.13

MİM

168

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar ṣoruñ baña ḳandayıdum
Diñlersenüz eydivirem ezelī vaṭāndayıdum

2 Ezelīden dilümde uş Tañrı birdür Ḥaḳ'dur Resūl
Bunı böyle bilmeziken bir ʿaceb maḳāmdayıdum

3 Ḳalū belā söylenmedin tertīb düzen eylenmedin
Ḥaḳ'dan ayru degilidüm ol ulu dīvāndayıdum

4 Yire bünyād urulmadın Âdem dünyāya gelmedin
Öküz balık eylenmedin ben ezelī andayıdum

5 Eyyūb'ıla derde esīr inilemedüm çekdüm cezā
Belkīs'ıla taḫt üzere mühr-i Süleymān'dayıdum

6 Yūnus'ıla balık beni çekdi deme yutdı beni
Zekeriyyā'yıla kaçdum Nūh'ıla ṭūfāndayıdum

7 'Aṣāyıla Mūsā'yıla kaçdum çıkdum Tūr ṭaġına
İbrāhīm'ile Mekke'ye bünyād bıraġandayıdum

8 İsmāil'e çaldum bıçaḳ bıçaḳ ana kār itmedi
Ḥaḳ beni azād eyledi ḳoçıla ḳurbāndayıdum

9 Yūsuf'ıla ben kuyıda yatdum bile çekdüm cezā
Ya'kūb'ıla çoḳ aġladum bulınca figāndayıdum

10 Mi'rāc gicesi Aḥmed'ün dönderdüm ʿarşda naʿlinin
Üveys'ile urdum tācı Manṣūr'ıla urġandayıdum

11 ʿAlī'yile urdum kılıç ʿÖmer'ile ʿadl eyledüm
Onsekiz yıl Ḳāf ṭaġında Ḥamza'yla meydāndayıdum

12 Yūnus senün ʿāşıḳ cānun ezelī ʿāşıḳlarıla
Ol Allāh'un dergāhında seyrān u cevlāndayıdum

F.117b,YE.61a,NO.185b,K.65b,B.5a,HB.10b,A.15

169

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar soruñ bana ḳandayıdum
ʿIşḳ deñizine ṭaluban deryā-yı ʿummāndayıdum

2 Yire bünyād urulmadın yir-gök melāik ṭolmadın
Levḥ ü ḳalem çalınmadın mülk-i yarandayıdum

3 Ol kim beni bekleridi her kandasam saklarıdı
ʿIşk urganı ucındagı kandıldagı cāndayıdum

4 Kaygu eli irmezidi gussa gözi görmezidi
Endīşe şehrinden taşra bir ulu mekāndayıdum

5 Bu işlerde olan kişi terkitsün cümle teşvîşi
İçerüden içerü bir key latīf nihāndayıdum

6 Benüm gibi bu cihāna yüz bin gelürse az ola
Benüm gelişüm şimdidür üstādda Kur'ān'dayıdum

7 Dört kitābı okumadın ayırup seçmek olmadın
Ezberledüm sebākumı bu ʿışkı hᵛānendeyidüm

8 Pādişāhdan destūr oldı bizi bunda mülke saldı
İki cihān uçmak oldı uçmakda Rıdvān'dayıdum

9 Yılduzıdum bunca zamān gökde melāik arzūmān
Cebbār-ı ʿālem hükmider ben ol zamān andayıdum

10 Toksan bin Hak kelāmını söyleşicek Habīb'ile
Otuz bini sırrolucak ben ol sır olandayıdum

11 Ben bu şüretden ilerü adum Yūnus degül iken
Ben olıdum ol ben idüm bu ʿışkı şunandayıdum

F.131b,RY.7b,YE.55a,67a,Rt.17,K.57a

170

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ben bende buldum çün Hak'ı şekk ü gümān nemdür benüm
Ol dōst yüzin görmez isem bu gözlerüm nemdür benüm

2 Gelsün münācāt eyleyen toksan bin hācāt söyleyen
Taşra ʿibādet eyleyen görsün ki dōst nemdür benüm

3 Mūsī olup Ṭūra çıḳam nūr oluban gözden baḳam
Söz oluban dilden çaḳam ṣūr u naġam nemdür benüm

4 Mūsī varur Ṭūr'a çıḳar anda varur nūra baḳar
Dōstdan ġayrı żerre ḳadar bu gözlerüm görmez benüm

5 Uş ben beni cem' eyledüm ol dōsta ımān eyledüm
Birligine ḳıldum ḳāmet riyā tā'at nemdür benüm

6 Ol dōst baña ümmī dimiş hem adumı Yūnus ḳomış
Dilüm şeker gevdem ḳamış bu söyleyen nemdür benüm

7 Ümmī benem Yūnus benem doḳuz atam dörtdür anam
'Işḳ odına düşüp yanam ṣūḳ u bāzār nemdür benüm

RY.(Mecmua)8a,Ç.42b

171

1 Ben bunda ġarīb geldüm ben bu ilden bizāram
Bu ṭutsaklık ṭuzaġın demi geldi üzerem

2 Ben bu 'ışḳ kitābını oḳıdum taḥṣīl ḳıldum
Ḥācet degüldür baña aġa ḳara yazaram

3 Dört kitābun ma'nīsi tamāmdur bir elifde
Ba didürmen siz baña ba diyicek azaram

4 Bir elif taḥṣīl iden münezzehdür 'ālemden
Endīşe iklīminde niçün durup gezerem

5 Yitmiş iki millete ṣuçum budur Ḥaḳ didüm
Ḳorḳı ḫıyānetedür yā ben niçün ḳızaram

6 Bir çeşmeden aḳan ṣu acı ṭatlu olmaya
Edebdür baña yirmek bir lüleden ṣızaram

7 Şerī'at oġlanları niçe yol eyde bāña
Ḥaḳīḳat deryāsında baḥrı oldum yüzerem

8 Çünki ben bunda geldüm ben anı bunda buldum
Manṣūr'am dāra geldüm kül oluban ṭozaram

9 Ḳarāñu dünler olsa yollar hiç eglenmese
Ḳulavuzum er olsa ben neyiçün azaram

10 Dōst bāña gelsün dimiş benüm ḳaydum yimiş
İş bu yüzüm ḳarasın teberrükler düzerem

11 Çün varam dōst ḥażrete el ḳavşurup ḫıdmete
Benden 'amel ṣorarsa bu 'amelden bezerem

12 Yūnus bu ḳuş dilidür bunı Süleymān bilür
Gerçek eren bu yolda ne didügin sezerem

F.118b,NO.185a,K.58b,YE.55b,Rt.18,A.15,Ç.35b

172

1 Ben bu cihāna gelmedin sulṭān-ı cihāndayıdum
Sözi girçek ḥükmi revān ol ḥükm-i sulṭāndayıdum

2 Ḥalāyıḳ bunda gelmedin gökler melāik ṭolmadın
Bu mülke bünyād olmadın mülk-i yaradandayıdum

3 Yüz yigirmi dört bin ḫāṣı dört yüz ḳırḳ dört ṭabaḳası
Devlet maḳāmında ol gün ulu ḫānedāndayıdum

4 Ġuṣṣa beni görmezidi ḳaygu eli irmezidi
Endīşe şehrinden ṭaşra bir yüce mekāndayıdum

5 Yūnus bu cümle varlıġun dōst ḳatında zerre degül
Güftile kelāmdayıdum hem bunda hem andayıdum

F.119b,YE.61b,YE.62a

173

1 Uş gine geldüm ben bunda sır sözin ʿıyān eyleyem
Bir sözile yiri gögi cümlesin ḥayrān eyleyem

2 Dilerisem ten eyleyem dilerisem cān eyleyem
Gönlümi Ṭūr cānum Mūsā ʿışḳı Süleymān eyleyem

3 Dirlik bana ḳarşu gele ben dirligün boynın uram
Ölüm eger vācib ola cānumı ḳurbān eyleyem

4 ʿİsā ki Meryem'e varur şöyle varam ben ol Ḥaḳḳ'a
Faẓlı yolunda ol Ḥaḳḳ'un ʿālemi ḫandān eyleyem

5 ʿAzrāil ne kişi durur ḳaṣd idebile cānuma
Ben anun kasdını gine kendüye zindān eyleyem

6 Ya Cebrāil kim ola kim ḥükm ide benüm āhuma
Yüz bin Cebrāil gibiyi bir demde perrān eyleyem

7 Bu bizden öndin gelenler maʿnīyi pinhān didiler
Ben anadan ṭoġmış gibi geldüm ki ʿuryān eyleyem

8 Yūnus senün gönlün evi Ḥaḳ varlıġı ṭoptoludur
Uş geldüm ki ʿaşıḳlara varlıḳdan iḥsān eyleyem

F.119,YE.60b,Rt.34,Ç.46a

174

1 Cümle ʿālem terkin urup ben dōst terkin urımazam
Andan ayru buçuḳ sāʿat ben ansuzın durımazam

2 Andan ayru diriligüm dirlik degül durur benüm
Ḳadīm odur görür beni ben ölüyem görimezem

3 Ḥūrī gelüp eydürise gönül bana virgü diyü
Dōstdan artuḳ kimseneye ben gönlümi virimezem

4 Dōst diyü geçdi bu ʿömrüm başarmadum dōst ḳullıġın
Ḳoyam başara ol beni ben hiç iş başarımazam

5 Bir kezden ol oldum āhı benden ümid yokdur bañā
Ben olısam pes ol ḳanı ben bu sırra irimezem

6 Dōstlar ögüt virür bañā gitgil anuñ yaḳınından
Daha yaḳın varam meger andan ayruḳ varımazam

7 Degmeler eydür Yūnus'a ḳatlan bugün -yarın diyü
Cehd ideyim bugünümi yarına irgürimezem

RY.(Mecmua)

175

1 Ben bir ʿaceb ile geldüm kimse hālum bilmez benüm
Ben söylerem ben dinlerem kimse dilüm bilmez benüm

2 Benüm dilüm ḳuş dilidür benüm ilüm dost ilidür
Ben bülbülem dōst gülümdür bilün gülüm ṣolmaz benüm

3 Ol dōst bañā gelsün dimiş ṣundum ḳadeḥ alsun dimiş
Aldum ḳadeḥ içdüm ṣarāb ayruḳ göñlüm ölmez benüm

4 Ne Ṭūr'um var ne ṭuraġum hiç yirde yoḳdur ḳarārum
Ḥaḳḳ'a münācāt itmege bellü yirüm olmaz benüm

5 Ṣor ṭurduġum yiri bañā gelürseñ gösterem sañā
Bir zerrece Ḥaḳ'dan ayru gözüm nesne görmez benüm

6 Ṭūr ṭaġında bir tecellī gör Mūsā'ya neler ḳıldı
Yūnus eydür Ḥaḳ ḳatında sözüm girü ḳalmaz benüm

RY.(Mecmua)16a

176

1 Ḳaçan kim ben beni bildüm yaḳın bil kim Ḥaḳḳ'ı buldum
Ḳorḳum anı buluncaydı şimdi ḳorḳudan ḳurtuldum

2 Hiç ayruḳdan ben ḳorḳmazam ya bir zerre ḳayurmazam
Ben şimdi kimden ḳorḳayın ḳorḳduġumıla yār oldum

3 ʿAzrāil gelmez cānuma ṣorucı gelmez sinüme
Bular benden ne ṣorısar anı ṣorduran ben oldum

4 Yâ ben onca ḳaçan olam anuñ buyruġın buyuram
Ol geldi gönlüme ṭoldı ben ana bir dükkān oldum

5 Dükkān ıssı dükkānından hali degüldür evinden
Ol bu eve geleliden ben bu ḫalḳa bir kân oldum

6 Cānlular benden el alur cānsuzlar erı ne bilür
Hem virürler hem alurlar ben bir ulu dīvān oldum

7 Yūnus Ḥaḳḳ'a ḳıldı ṭapu Ḥaḳ Yūnus'a açdı ḳapu
Bākī devlet benüm imiş ben ḳul iken sulṭān oldum

F.120b,K.132a,RY.73a,YE.59a,66b,Rt.18

177

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḫaber eyleñ ʿāṣıḳlara ʿıṣḳa gönül viren benem
ʿIṣḳa baha kim yitüre ʿıṣḳ maʿdenin bulan benem

2 Yir-gök ṭolu buʿıṣḳ durur ʿıṣḳsuz hiç nesne yoḳ durur
ʿIṣḳ baḥrisi olubanı deñizlere ṭalan benem

3 Deñiz yüzinden ṣu alup ṣunı virürem göklere
Bulutlayın seyrān idüp ʿarşa yaḳın varan benem

4 Yıldırım olup şaḳıyan gök melāikin ṭoḳıyan
Bulutlara hüküm sürüp yaġmur olup yaġan benem

5 Gördüm gögin meleklerin her biri bir cünbişdedür
Ḥaḳ Çalab'un zikrin ider İncil ü hem Ḳurʿān benem

6 Gördüm diyen degül gören bildüm diyen degül bilen
Bilen ol durur gösteren ʿışḳa esîr olan benem

7 Sekiz uçmaḳ ʿāşıḳlara köşk ü sarāydur anlara
Mūsī'leyin ḥayrān olup Ṭūr ṭaġında ḳalan benem

8 Ḳalem çalınıcak görgil ḫaber böyle durur bilgil
Ḳalu belā kelecisin bunda ḫaber viren benem

9 Delü oldum adum Yūnus ʿışḳ oldı baña kulavuz
Ḥażrete degin yalıñuz yüz süriye varan benem

F.121a,K.168a,YE.62a,E.27b

178

1 Ezelī bu ʿışḳı ben bu mülke sürüp geldüm
Biridüm anda şeksüz uş yine bire geldüm

2 Ol birüñ nūrı baña göründi er yüzünden
Cān gözile ol nūrı ben bunda sora geldüm

3 Ol nūrı göreliden unıtdum kendözümi
Sanasın Mūsā benem ḥācete Ṭūr'a geldüm

4 Ṭūr-ı münācāt baña ṭurduġum yirde olur
Benem bugün Bâyezîd uş gizlü sırra geldüm

5 Ezel benüm ilümdür Elest benüm yolumdur
Ezelile Elest'i ben bunda göre geldüm

6 Ben ezelden varıdum maʿşūḳıla yārıdum
Ḥaḳ beni viribidi ʿālemi göre geldüm

7 Çün gökden yire yaġdum yirden göge çoḳ aġdum
Âdem ṭonın ṭonandum devrānum süre geldüm

8 Et ü deri büründüm geldüm size göründüm
Adumı Ādem ḳodum andan zuhūra geldüm

9 ʿIşḳ esritdi cānumı uş Ene'l-Ḥaḳ didürür
Ḳorḳu gitdi gönlümden Manṣūr'am dāra geldüm

10 ʿIşḳdan dertlü olana dermānum vardur benüm
ʿIşḳ ṣayrusı olana erkāndur ṣora geldüm

11 Mecnūn ḳadehin aldum Leylī gönline ṭaldum
Çün Ḥaḳḳ'ı ʿıyān bildüm andan sınura geldüm

12 Bundan böylesi bilgil pādişāh iklīmidür
Dört yanum dīdār oldı gör ne ḫūb yire geldüm

13 Baña bu ʿışḳ ṭolalı adum Yūnus olalı
ʿIyān oldı pādişāh ḳulam şükrāne geldüm

NO.181b,HB.17a,B.30a,K.133a,RY.73a,3a,Ç.32b,M.37,A.15,7

179

1 Benüm bunda ḳarārum yoḳ ben bunda gitmege geldüm
Bezirgānam metā'um çoḳ alana ṣatmaġa geldüm

2 Ben gelmedüm daʿvīyiçün benüm işüm seviyiçün
Dōstun evi gönüllerdür gönüller yapmaġa geldüm

3 Dōst esrigi deliligüm ʿāşıḳlar bilür neligüm
Deñşürüben ikiligüm birlige yitmege geldüm

4 O ḫācemdür ben ḳulıyam dōst baġçesi bülbüliyem
Ol ḫācemün baġçesinde şād olup ötmege geldüm

5 Bunda bilişmeyen cānlar anda bilişimez anlar
Bunda bilişüp dōstıla ḥālüm ʿarz itmege geldüm

6 Yūnus Emre ʿāşıḳ olmış maʿşūḳa derdinden ölmiş
Girçek erün̄ kapusında ḥālüm ʿarz itmege geldüm

F.125b,NO.189b

189

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ne dirisem ḥükmüm yürür elümde fermān ṭutaram
Ne dirisem ḥükmüm revān çün hükm-i sulṭān ṭutaram

2 İnsile bu cinn ü perī dīvler benüm hükmümdedür
Taḫtum benüm yil götürür mühr-i Süleymān ṭutaram

3 İblīs ü Ādem kim olur kim azdura yāḫūd aza
Bu cümlesi eyü yavuz ḳamusın andan ṭutaram

4 Dünyâ benüm mülküm durur ḳavmi benüm ḳavmum durur
Her dem benüm yarġum yürür yarġumı ḫandān ṭutaram

5 Senün̄ gibi cān var iken Āb-ı Ḥayāt isteyeni
Ḳaranulıġa gireni ben anı ḥayvān ṭutaram

6 Ansuz olursam ölürem anun̄la diri oluram
Siz sanmañuz ki dirligi hemişe cāndan ṭutaram

7 Dīnüm ımānum ol durur ansuz olursam dünyede
Ne pūta-ḫāça ṭaparam ne dīn ü ımān ṭutaram

8 Yūnus eydür hiç şekk degül ol benven ü ben olvanın
Ben ne dirisem dost ṭutar dost didügin ben ṭutaram

F.122a,YE.61a,NO.187b,K.160b,RY.68b,B.50b,A.13,M.51

181

1 Cānum ben andan bunda ezelī ʿāşıḳ geldüm
ʿIşḳı ḳılavuz ṭutdum ʿışḳa ulaşup geldüm

2 Degülem ḳāl ü ḳīlde yā yitmiş iki dilde
Yād yoḳ baña bu ilde anda bilişüp geldüm

3 Geçdüm hod-bîn ilinden el çekdüm dükelinden
Ol ikilik bābından birlige bitüp geldüm

4 Dört kişidür yoldaşum vefā-dārum rāz-dāşum
Üçile hōşdur başum birine bışup geldüm

5 Ol dördün birisi cān biri dīn biri ımān
Biri nefsümdür düşmān anda ṣavaşup geldüm

6 Bir ḳılı ḳırḳ yardılar birin yol gösterdiler
Bu mülke gönderdiler o yola düşüp geldüm

7 ʿIşḳ şerbetinden içdüm on iki ırmaḳ geçdüm
Deñizler bendin deşdüm ʿummāndan ṭaşup geldüm

8 Ben andan geldüm bunda yine varuram anda
Ben anda varasumı anda ṭanışup geldüm

9 ʿAzrāil ne kişidür ḳaṣd idesi cānuma
Ben emānet ıssıyla anda bitrişüp geldüm

10 Aradum çıḳdum bir uca eglendüm teferrüce
Eren ṣoyın ṣoylayup ol ṣoya düşüp geldüm

11 Yūnus Emre'ye ne ġam ʿāşık melāmet bed-nām
Küfrüm imāna şol dem anda deñişüp geldüm

F.123b,YE.62b,K.71b,HB.15a,RY.54b,NO.192b,Rt.36,M.9,
Ç.31a

182

1 Dōst elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ġanimet görem bu demi cān şükrāne virügelem

2 Cānın dirīg ṭutan kişi dōst ḳatından ırak düşer
Fidī ḳılam yüz bin cānı ıraklıḳdan berü gelem

3 Cercisleyin ol dost beni yitmiş kez öldürürise
Bin kez dahı ölsün dise yüz bin kez ilerü gelem

4 Yüz bin kez ṭoġam uyaġam dōst burcında ceylān ḳılam
Hem bunda olam hem anda bunda anda varu gelem

5 Dost burcunda ṭoġmış iken niçün ırak varmaḳ bāna
Ol maḥabbet feleginde her sabaḥ çevürü gelem

6 Yavı ḳılındum ne çāre yürürem dün-gün avāre
Şoranlara cevāb budur isteyüben soru gelem

7 Bin yıl ṭoprakda yatursam hiç ḳomayam Ene'l-Ḥaḳḳ'ı
Ne vaḳt gerek olurısa ʿışḳ nefesin uru gelem

8 İnanmayan gel sinüme dost adını eyit ḳıġır
Kefen ṭonın pāre ḳılup ṭopraġumdan ṭuru gelem

9 Dōst yolından gider isem gelmekligüm geñiz ola
Dōst varlıġı benümile her dem nişân virü gelem

10 Bundan böyle n'olasını değme ʿaḳıl şerḥ itmeye
ʿĀşıḳlara miskīn Yūnus ḫōş ḫaber degürü gelem

F.127a,K.131a,NO.193a,RY.48b,Rt.18[illegible],Ç.39a

183

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bin̄ yıl eger vaṣfın diyem bir zerresin düketmeyem
Bir ḳaṭrede yüz bin̄ deñiz bir noḳṭasın şerḥ itmeyem

2 Ne mesel bag̱lasam olur ne ḫōd gönül ḳarār kılur
Kim benzedür miṣl ü miṣāl ḥāşā anı benzetmeyem

3 Kim ide bir nakş u ṣūret nakş u ṣūretden ol azad
Cümle ʿaḳıllar sende māt niçe ʿözür gözetmeyem

4 Çün ʿaḳıl fenāya vara delü ola ne başara
Delülere sensin çāre delü oldum pes n'itmeyem

5 Öğret imdi dil ne disün şart oldur seni söylesün
ʿevfīḳ yārı kılurısa ġayrı dile söyletmeyem

6 Ne dirisen sen di bana ḳoma beni benden yana
Benüm ḥācetüm bu sana bana beni istetmeyem

7 Çün pādişāh güçlü ola pes ḳul fużūl işlü ola
Ben senünem bana ne ġam ger ṣuç idem ger itmeyem

8 Çün kim girdüm bu deñize ne kenār var ne cezire
Çün dört yanumdan mevc ura teknem ḳavī hiç batmayam

9 Benüm degül bu keleci varlık senün Yūnus neci
Çün dilüme sensin ḳadir sensüz lisān depretmeyem

F.122b,RY.67b,K.138a,YE.54b,Rt.17,M.50

184

1 Sensin Kerīm sensin Raḥīm Allāh sana ṣundum elüm
Senden artuḳ yoḳdur umum Allāh sana ṣundum elüm

2 Ecel irdi vaʿde yitdi bu ʿömrüm ḳadeḥi ṭoldı
Kimdür ki içmedin ḳaldı Allāh sañā ṣundum elüm

3 Dilüm tetigi bozuldı cānum gevdemden üzüldi
Uṣda gözlerüm süzüldi Allāh sañā ṣundum elüm

4 Urdılar ṣuyum ılıdı ḳavum ḳardaş cümle geldi
Esen ḳalsun ḳavum ḳardaş Allāh sañā ṣundum elüm

5 Uş dikdiler kefen ṭonum Ḥażrete gönüldi yolum
Bunda ḳalan nemdür benüm Allāh sañā ṣundum elüm

6 Geldi ṣalacam ṣarılur dört yañā ṣala virilür
İl namāzuma dirilür Allāh sañā ṣundum elüm

7 Ṣalacamı götürdiler muṣallāya yitürdiler
Görklü tekbīr getürdiler Allāh sañā ṣundum elüm

8 Götürdiler bunda üşüp indürdiler anda şeşüp
Toprağum örterler eşüp Allāh sañā ṣundum elüm

9 Ṭoprağa çün düşürdiler el ṭoprağa üşürdiler
Ṭaşlarıla basdurdılar Allāh sañā ṣundum elüm

10 Uṣda beni götürdiler maḳbereme getürdiler
Ḥalka olup oturdılar Allāh sañā ṣundum elüm

11 Çün cenāzeden şeşdiler üstüme ṭoprak eşdiler
Hep ḳoyubanı ḳaçdılar Allāh sañā ṣundum elüm

12 Ḳaldum bir ḳarañluḳ yirde ayruḳ varımaz ol yirde
Ṣataşdum bir ʿaceb derde Allāh sañā ṣundum elüm

13 Ölmedi meşhed ṭolduḥça gündüzümüz oldı gice
Bilmeyüz ḥālumuz niçe Allāh sañā ṣundum elüm

14 Geldi Münker ile Nekir her birisi ṣordı bir dil
İlāhī sen cevāb virgil Allāh sāña ṣundum elüm

15 Aldı beni ince yola iltdi ṣıraṭ köprüsine
ʿAmelüme yok mededüm Allāh sāña ṣundum elüm

16 Yidi ṭamu sekiz uçmaḳ her birinüñ vardur yolı
Her bir yolda yüz bin çarsu Allāh sāña ṣundum elüm

17 Ḥalāyıḳlar melāikler ger esrükler ger ayuḳlar
Ṣaḥḥa size uyanıḳlar Allāh sāña ṣundum elüm

18 Görüñ ʿaceb oldı zamān gönülden eyleñüz figān
Ölür çün anadan ṭoġan Allāh sāña ṣundum elüm

19 Yūnus ṭap uzat bu sözi Allāh'uña dutġıl yüzi
Dīdārdan ayırma bizi Allāh sāña ṣundum elüm

F.124b,RY.31a,K.174a,NO.193b,YE.63a,M.58,Ç.38a

185

1 Muḥammed ile bile Miʿrāc'a çıḳan benem
Aṣḥāb-ı Ṣuffa'yıla yalıncaḳ olan benem

2 Ṣabrıla ḳanāʿatı viribidüm bunlara
Kırkını bir gönlege ḳanāʿat ḳılan benem

3 Ol kırḳdan birisine çaldumıdı neşteri
Kırkından ḳan aḳıdup ʿibret gösteren benem

4 Ādem Peyġamber'ile Ḥavvā yaradılmadın
Uçmaḳdan sürülüben ol müflis olan benem

5 Mūsā peyġamber'ile bin bir kelime ḳıldum
ʿİsā Peyġamber'ile göklere çıḳan benem

6 İbrāhīm Edhem vaḳtı terk itdi tāc u taḫtı
Allāh ʿışḳına baḳdı ol sırrı ṭuyan benem

7 ʿAbdü'r-rezzāḳ ol dervīş yoldaş idindi beni
Ḥallāc-ı Manṣūr'ıla dāra aṣılan benem

8 ʿÖmer-i Ḫaṭṭāb'ıla çoḳ ʿadl u dād işledüm
Oġlıla fısḳ içinde hadde basılan benem

9 Adumı Yūnus daḳdum sırrum ʿāleme çaḳdum
Levḥ ü ḳalemden öñdin dilde söylenen benem

10 F.126a,YE.58a,RY.52a,NO.187b,K.108b,HB.10b,Rt.14,
M.27,Ç.44b,A.14

186

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḥaḳ Çalab'um Ḥaḳ Çalab'um sencileyin yoḳ Çalab'um
Günāhluyam yarlıġagıl iy raḥmeti çoḳ Çalab'um

2 Ḳullar senüñ sen ḳullaruñ günāhları çoḳ bunlaruñ
Uçmaġuña ṣal bunları binsünler Burāḳ Çalab'um

3 Ben eydürem kim iy Ġanī nedür bu derdün dermānı
Zinhār esirgeme beni ʿışḳ odına yaḳ Çalab'um

4 Ne yoḳsul u ne baydasın ne köşk ü sarāylardasın
Girdüñ miskīnler göñline idündüñ ṭuraḳ Çalab'um

5 Ḳoġıl beni ḫōş yanayın kül oluban uşanayın
Ol sevdügün Muḥammed'e olayın çeraḳ Çalab'um

6 Ne ʿilmüm var ne ṭāʿatüm ne gücüm var ne ṭaḳatüm
Meger ḳıla ʿināyetün yüzümüzi aḳ Çalab 'um

7 Yunus'ı sen yarlıġagıl bu günāhlu ḳullarıla
Eger yarlıġamazısan key ḳatı firaḳ Çalab'um

F.127b,HB.11b,B.5b,YE.58a,RY.37b,K.114b,Rt.16,M.29
Ç.30b

187

1 Benüm cānum uyanuḳdur dōst yüzine baḳan benem
Hem denize ḳarışmaġa ırmaḳ olup aḳan benem

2 Irmaḳ gibi ben çaġlaram gāh gülerem gāh aġlaram
Nefsüm cigerin taġlaram kibr ü kini yıḳan benem

3 Kırdum bu nefsün çerisin bir itdüm burc u bārūsın
Paḳ eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem

4 Ben ḥażrete ṭutdum yüzüm ol ʿışḳ eri açdı gözüm
Gösterdi baña kendözüm āyet-i Küll dinen benem

5 Şāh dīdārın gördüm ʿıyān gümānsuzın bellü beyān
Kāfir ola inanmayan ol dīdāra baḳan benem

6 Benüm durur bu cümle iş ḥikmetile bu yaz u kış
Ben bilürem yād u biliş ırılmasuz duran benem

7 Bu cümle cānda oynayan ṭamarlarında ḳaynayan
Küllī lisānda söyleyen küllī dili diyen benem

8 Nemrūd odın İbrāhīm'e ben bāġ u bōstān eyledüm
Küfür yüzinden ṭoġuban gine odı yaḳan benem

9 Ol Ḥallāc-ı Manṣūr'ıla söyleridüm Ene'l-Ḥaḳḳ'ı
Hem yine anūn boynına dār urġanın daḳan benem

10 Ol Ḥaḳ ḥabibi Muṣṭafa Mi'rāc'a idicek sefer
Ol dem cānum fikr eyledüm ol sırrını duyan benem

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

11 Şimdi adum Yūnus durur ol demde İsmāil idi
Ol dōst içün ʿArāfat'a ḳurbān olup çıḳan benem

12 Bu çarḫ benüm ḥükmümdedür her ḳanda ben oturmışam
Mülk benümdür ḥükm iderüm yapan benem yıḳan benem

13 Saʿd benem saʿīd benem Yūnus daḫı benümledür
ʿİlm-i ledündür üstādum ol esrārı ṭuyan benem

F.128a,NO.192a

188

1 Aldı benüm gönlümi n'oldugum bilimezem
Yavı ḳıldum ben beni isteyüp bulımazam

2 Gönülsüz girdüm yola ḥālum ḫōş gelmez dile
Bir dem derdüm dimege bir dertlü bulımazam

3 Şākirem derdümile ṣataşdum güle güle
Dertlüler bulıcagız ben beni bulımazam

4 Eydürlerise bana senüñ gönlün kim aldı
Niçe ḫaber vireyin aglarum eydimezem

5 Bu benüm gönlüm alan ṭoludur cümle ʿālem
Ḳancaru baḳarısam ansuz yir görimezem

6 Ayıḳ olup oturma ayıḳsuzlar getürme
Severem ʿışḳ esrügin ben ayıḳ olımazam

7 Yūnus'a ḳadeḥ sunan Ene'l-Ḥaḳ demin uran
Erenler curʿasından içdüm ayılımazam

F.129b,YE.65b,NO.190a,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO:442, S.96)

189

1 ʿIşḳuñ şarābın içeli ḳandalığum bilimezem
Şöyle yavı ḳılam beni isteyüben bulımazam

2 Deryā-yı ʿummān olmışam güherlere kān olmışam
Şöyle ki ḥayrān olmışam kendözüme gelimezem

3 Yoluna başaldan ḳadem varlığumı ḳıldum ʿadem
Gözden ṭolanma dem-be-dem kim sensüz ben olımazam

4 Ṭolalı hüsnüñ illere ḥayrān ḳamu gönüllere
Niçe ṭolusın dillere senden nişān alımazam

5 ʿIşḳuñıla mest olānı derdüñi her dem bulanı
Viṣālüñ nişānın alalı cennetlere ḳalımazam

6 Benem dürüp bünyādumı Yūnus ezelden adumı
Kesdüm ḳamudan dadumı ʿışḳundan ayrılımazam

YE.64b

190

1 ʿAceb degül senüñiçün ger cān fidi ḳılurısam
Senüñ varlığun cān yiter ḫōşdur cānsuz ḳalurısam

2 Senüñ yüzüñ göricegiz cānum sāña gitdiyidi
Senüñ sevgüñ bāña yiter her ḳanda kim olurısam

3 Senüñ dādun olmayana sözüm ʿaceb kelecidür
Ne cānum var ne diriyem bir dem sensüz olurısam

4 Bāḳī ṣuyın içmişiken belürmez ölüm çaşnisi
Niçe zevāl ire bāña sevmegile varurısam

5 Niçe ki ben seni sevem ecel eli irmeyiser
Ḳaçan ṣunar ʿAzrāil el ben seni cānlanurısam

6 Ger ṣūretüm düşerise niçe noḳsān ire bāña
Ḳadîmî zerrenem senüñ niçe düşüp ṭururısam

7 Dahı Elest belürmedin ʿaşıḳıdum sen maʿşūḳa
Gözüm şaşı bakmaz benüm yüz bin ḳaba girürisem

8 Dahı cihāna gelmedin cānum seni sevmişidi
Minnet degüldür Yūnus'a niçe ṭapu ḳılurısam

F.131a,NO.194a,K.197a,YE.63a,RY.63a

191

1 Tehī görmen siz beni dost yüzin görüp geldüm
Bāḳī devrān-rūzigār dōstıla sürüp geldüm

2 Ne var söylenen dilde varlıḳ Ḥaḳḳ'undur ḳulda
Varlıġum hep ol ilde ben bunda ġarīb geldüm

3 Bezirgānam mataʿm çoḳ dest-girüm üstādum Ḥaḳ
Ben ziyānum aşşıya anda deñişüp geldüm

4 Yir ü gök yaradıldı ʿışḳıla bünyād oldı
Toprağa naẓar ḳıldı aḳsurdı durup geldüm

5 Gördüm yidi ṭamusın sekiz uçmaḳ ḳamusın
Ḳorḳıdan günāhumı andan ṣızurup geldüm

6 Ādem olup ṭurmadın nefsüm boynın burmadın
Yanıldum buġday yidüm uçmaḳdan sürlüp geldüm

7 Nūh oldum Ṭūfān içün çoḳ dürişdüm dīniçün
Dīnüme dönmeyeni ṣuya ġarḳ idüp geldüm

8 Yalan degüldür sözüm baḳ yüzüme aç gözüñ
Dah'örtülmedi izüm uş yoldan urup geldüm

9 Eyyūb oldum tenüme cefā ḳıldum cānuma
Çaġurdum Sübḥān'uma ḳurtlar ṭoyurup geldüm

10 Zekeryā oldum ḳaçdum irdüm aġaca geçdüm
Ḳanum dört yaña ṣaçdum depem deldürüp geldüm

11 Mūsā'yla Ṭūr'a çıḳdum biñ bir kelime ḳıldum
Bu ḥalāyıḳ bilsünler anda bulınup geldüm

12 ʿİsā oldum ḳudretden bahāne bir ʿavratden
ʿİnāyet oldı Ḥaḳ'dan ölü dirgürüp geldüm

13 Cercīs olup başıldum Manṣūr oldum aṣıldum
Ḥallāc pambuġı gibi bunda atılup geldüm

14 Muḥammed'i bir gice Ḥaḳ okıdı Mi'rāc'a
Ser-te-ser uçdan uca bile yüz sürüp geldüm

15 Yaluñuz Sübḥān'ıdı peyġamberler cānıdı
Yūnus ḫōd pinhānıdı ṣūret deñşürüp geldüm

F.132b,NO.192a,YE.56a,K.75a,Rt.15,Mecmua(Ankara Millî Kütp.FB.204,s.151)

192

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy yārānlar tınmañ bāña ben yine n'oldum bilmezem
ʿİlm ü ʿamel ṣormañ bāña dīvāne oldum bilmezem

2 Ayruḳsı nesne ṭatmışam bildüklerüm unutmışam
Cānumı ʿışḳa atmışam anda ne buldum bilmezem

3 ʿAḳlum yavı vardı besi ṭaġıldı fikrüm ḳamusı
Boşaldum uş ṭoldum velī neyile ṭoldum bilmezem

4 ʿIşḳuñ beni yaḳup durur gönlüm dosta akup durur
Divşürimezem ben beni dem-beste ḳaldum bilmezem

5 Ben ʿışḳsuzın olımazam ʿışḳ olıcaḳ ben ölmezem
ʿIşḳdur ḥayātum ḥāṣılı ʿışḳdan ġayrısın bilmezem

6 Bu ʿışḳ ile bulanuġam ne esrügem ne ayıġam
Ne uyuram ne uyanuġam ḥayrān u mestüm bilmezem

7 Sen beni şeyḫ oldı diyü benden naṣīḥat isteme
Ben ṣanuram key bilürem uş şimdi bildüm bilmezem

8 ʿĀşıḳ Yūnus sen cānunı Ḥaḳ yolına eyle fidā
Bu seyhıla buldum Hak'ı ben ġayrı nesne bilmezem

K.194a,NO.190a,RY.61b,HB.17a,M.76

193

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Evvel benem āḫir benem cānlara cān olan benem
Azup yolda ḳalanlara ḥāżır meded iden benem

2 Bir ḳarara ṭutdum ḳarār benüm sırrumı kim ṭuyar
Cāhil beni ḳanda görür gönüllere giren benem

3 Kün deminde naẓar iden bir naẓarda dünyā düzen
Ḳudretinden han döşeyüp ʿışḳa bünyād uran benem

4 Düz döşedüm bu yirleri çöksü urdum bu ṭaġları
Ṣayvan eyledüm gökleri girü tutup duran benem

5 Dahı ʿaceb ʿāşıḳlara iḳrār u dīn ımān oldum
Ḥalḳun dahı gönlindeki küfr ü islām gümān benem

6 Bir niçeye virdüm emir devletile sürdi ʿömür
Yanan kömür ḳızan demür örse çeküç şalan benem

7 Ḳar yaġduran buz ṭonduran ḥayvānlara rızḳın viren
Şöyle bilün ol maḥlūḳa ol Raḥīm ü Raḥmān benem

8 Ḥalḳ içinde dirlik düzen dört kitābı ṭoġru yazan
Aġ üstine ḳara dizen ol yazılan Ḳurʿān benem

9 Dōstıla birlige yiten buyruġı neyise dutan
Mülk bezeyüp dünyā düzen ol bağçevān hemān benem

10 Dünyāda ben ol Rüstem'em dünyā içinde bostānam
Ḳarşumdaġı sensin benüm seni sende gören benem

11 Benüm Ḥaḳ'un ḳudret eli benüm beli ʿışḳ bülbüli
Söyleyüp her dürlü dili ḥalḳa ḥaber viren benem

12 Ḥamza'yı Ḳāf'dan aşuran elin ayaġın şeşüren
Çokları taḥtdan düşüren ḥikmet ıssı sulṭān benem

13 Yaġmur olup yire yaġan bulud olup göge aġan
Gözsüzlerün gözündeki boz-pusuruḳ ṭuman benem

14 Yūnus degül bunı diyen kendüligidür söyleyen
Kāfir olur inanmayan evvel-āḥir hemen benem

F.130a,NO.180b,RY.34b,K.109a,YE.60a,64a,Rt.13,M.27,
Ç.43b

194

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kaʿbe vü büt-imân benem çarḫ uruban dönen benem
Bulut olup göge aġān yaġmur olup yaġan benem

2 Yaz yaradup yir ṭonadan gönlümüz evi ḫānedān
Ḫoşnud ata vü anadan ḳullıḳ ḳadrin bilen benem

3 Yıldırım olup şaḳıyan ḳaḳıyup nefsin doḳıyan
Yirün ka'rında berkiyen şol aġılu ılan benam

4 Ḥamza'yı Ḳāf'dan aşuran elin ayaġın şeşüren
Çoḳları taḫtdan düşüren ḥikmet ıssı sulṭān benem

5 Et ü deri sünük çatan cism eyleyüp diri ṭutan
Ḥikmet beşiginde yatan ḳudret südin emen benem

6 Gerçek 'āşıḳ gelsün berü gösterelüm ṭoġru yolı
Maḳām durur gönül şārı ırılmayup ṭuran benem

7 Yiri gögi benüm diyen maġrıb meşrik benüm diyen
Deñizlere gel kıġıran adum Yūnus 'ummān benem

F.140b,K.102b,YE.59b,RY.22b,NO.180b,Rt.13,M.25

195

1 Evvel ḳadīm öñden soña zevāli yok sulṭān benem
Yidi iḳlīme ḥükm idüp yiri gögi dutan benem

2 Ben bu yiri yaradıcaḳ yir üstine gök ṭurıcaḳ
Ulu deñiz mevc urıcaḳ Nūh'a ṭūfān viren benem

3 Kün didüm bu yire ṭurdı gökler daḫı ḳarār ḳıldı
Yüz biñ dürlü Ādem geldi getürüp gideren benem

4 Yūsuf'ıla çaḫa inen terāzūya altun uran
Keffesine başaduran Mıṣır ıssı sulṭān benem

5 Ṣūfīyilen sūfī olan sōfīyıla ṣāfī olan
Bel bağlayup tā'at ḳılan ol Kerīm ü Raḥmān benem

6 Ḳāf'dan Ḳāf'a ḥükm eyleyen dīvleri ḥükmine ḳoyan
Yile binüp seyrān ḳılan bu mülke Süleymān benem

7 Et ü deri endām çatan ʿālemlere gönül ḳatan
Ādem ṭonın ṭonanuban mülke ḳadem baṣan benem

8 Sekiz Uçmaḳ ʿāṣıḳlara köşk ü sarāydur anlara
Mūsī'layın Ṭūr ṭagında ḥayrān olup ḳalan benem

9 Ben ʿābidem ben maʿbūdam ḳamu yirlerde ḥāżıram
Żālimlerden dad alıcı miskīnleri dutan benem

10 Ṭapduḳ diyem cümle dile inanmışam degme ḳula
Yūnus daḥı ḫōd kim ola bu sözleri diyen benem

F.134b,YE.64b,K.99a,NO.180b,RY.7a,59a,M.23,A.14

19

1 Andan berü gönildüm dōstıla bile geldüm
Bu ʿāleme çıḳıcaḳ bir ʿacaib ḥāle geldüm

2 Ol dōst açdı gözümi gösterdi kendözümi
Gönlümdeki rāzumı söyledüm dile geldüm

3 Görne yuvadan uçdum rāzumı ḥalḳa açdum
ʿIşḳduduzagına düşdüm ṭutıldum ele geldüm

4 Ṭuzaga düşen gülmez ʿāşıḳlar raḥat olmaz
Söylerem dilüm bilmez bir ʿaceb ile geldüm

5 Ben bunda geldüm ise ilüme girü gidem
Ṣanma ki bunda beni altuna māla geldüm

6 Degülem ḳāl ü ḳılde bu yitmiş iki dilde
Ḥālüm aḥvālüm nedür bu mülke ṣora geldüm

7 Ne ḥāldayum ne bilem duzaḳdayum ne gülem
Bir ġarībçe bülbülem ötmege güle ġeldüm

8 Gül Muḥammed deridür bülbül anuñ yārıdur
Ol gülile ezelî cihāna bile geldüm

9 Mescidde medresede çok ʿibādet eyledüm
ʿIşḳ odına yanuban andan ḥāṣıla geldüm

10 Ḳudret ṣūret yapmadın ferişteler ṭapmadın
ʿĀlemi ḫalḳ dutmadın ilerü yola geldüm

11 Yine Yūnus'a ṣordum eydür Ḥaḳ nūrın gördüm
İlkyaz güneşi gibi mevc urup ṭoġa geldüm

F.135a,YE.57b,K.105a,RY.24a,50b,NO.195b,Ç.34a,

197

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Erenlerüñ himmetini ben bāña yoldaş eyleyem
Her ḳancaru varursam cümle işüm ḫōş eyleyem

2 Ḳoyam bu dünyāyı gidem çün āḫrete sefer idem
Ol uçmaḳda ḥūrileri ben bāña yoldaş eyleyem

3 Tene yumışaḳ geymeyem cümlesinden fārig olam
Döşegümi ṭoprak idüp yaṣduġumı ṭaş eyleyem

4 Uram yıḳam nefs evini oda yāña ḥırṣ u hevā
El götürem şimden girü nefsile ṣavaş eyleyem

5 Tenüm daḫı cānum daḫı hiç bilmedi Ene'l-Ḥaḳ'ı
Şimdiye dek bilmedise şimden girü ṭūş eyleyem

6 Bugün gülen kişi bunda yarın ağlayısar anda
Revān döküp göz yaşını yaṣduġumı yaş eyleyem

7 Miskīn Yūnus dir çaġırur ʿāşıḳıyam miskīnlerūn
Dervîş degülise ṭaşum içümi dervīş eyleyem

F.134a,YE.56b,K.79a,HB.11b,M.13,Ç.45b

198

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Hiç bilmezem kezek kimün aramuzda gezer ölüm
ʿĀlemi bōstān eylemiş rayehānın keser ölüm

2 Alur yigidi çaġında bülbüli ötmez baġında
Kimse ḳomaz ocaġında yigitleri alur ölüm

3 Bir niçenūn bilin büker bir niçenūn mülkin yıḳar
Bir niçenūn yaşın döker var güçini üzer ölüm

4 Birinūn alur ḳardaşın revān döker gözi yaşın
Hiç oñarmaz baġrı başın ḫayır işden bezer ölüm

5 Yigidi ḳoca ḳılınca ḳomaz kendüyi bilince
Birini ḳoyup gelince gözlerini süzer ölüm

6 Alur yigidi ḳocayı yaḳar ananın içini
Kız_ların şarı şaçını teneşirde çözer ölüm

7 Alur yigidin alasın divāne ider anasın
Gelinlerün el ḳınasın ṭopraklara ḳarār ölüm

8 Alur yigidin ḥāşını döker gözlerin yaşını
Mecnūn ider anasını yüreklerin yaḳar ölüm

9 Ḳanı anūn sevdük yārı ḳıl tāʿatūn arı yüri
Miskīn Yūnus eydür bunı ejderhālar yudar ölüm

F.136a,YE.60a,Cönk (Ankara Millî Ktp.NO.1,sayfa 6)

199

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ḳamu derd ehli gelüñ derd benem ü dermān benem
Kāfirdeki küfr-i nihān mü'mindeki imān benem

2 ʿĀlemde fitneyi ḳodum Manṣūr'ı kül itdi odum
Dilinde Ene'l-Ḥaḳ didüm boynuñdaġı urġan benem

3 Yūsuf'daġı hüsn ü cemāl Yaʿḳūb'daḳi hüzn ü melāl
Ġāh bedr olam gāhı ḥilāl gökde māh-ı tābān benem

4 Nemrūd'daki ṣūret ḳılan İbrāhīm'i oda atan
Bir ḳılını yandurmayan od u kül ü reyḥān benem

5 Yūnus bu cismüm adıdur cisim anuñ bünyādıdur
Adum eger sorarısan bilgil cāna cānān benem

B.30a

200

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 İy gönül bize kerem ḳıl bile seyrān idelüm
Cān u tenden geçüben gel ʿazm-i cānān idelüm

2 Ten nedür dostuñ yolında ben anı terk itmeyem
Dōst cemālin görmege gel cānı ḳurbān idelüm

3 Bu fenā-ender-fenāyı terk idelüm dōstiçün
Öz bekā-ender-bekā milkinde cevlān idelüm

4 Āsitān-ı mürşidüñ gel ḳıble-i cān ḳılalum
Ol şeh-i şāhlar şāhın gel biz de mihmān idelüm

5 Gel beri ṭaġılmayalum ḳatr-i bārān gibi
Cemᶜ olup deryālayın gel ḳaṣd-ı ᶜummān idelüm

6 Ben anuñ ᶜışkı şarābın içmişem her dem-be-dem
Dōst cemālin görmege gel ᶜarş-ı (Raḥmān) idelüm

7 Bu zaᶜīf Yūnus'a çünki bile yoldaş olmaduñ
İy gönül ol şāhı gel taḫt-ı (Süleymān) olalum

B.30b

201

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Bu fenā mülkinde ben niçe niçe ḥayrān olam
Niçe bir ḫandān olam ya niçe bir giryān olam

2 Geh feleklerde meleklerden dilekler eyleyem
Gāhı ᶜarş u şemsile gerdün olam gerdān olam

3 Adımum atdum yidi dört onsekiz binden öte
Ṭokuzı yolda ḳoyup şāh emrine fermān olam

4 Dōst ferāh ḳıldı terahdan ben teberrā eyledüm
Ṣūreta insān olam hem cān u hem cānān olam

5 Gāh bir müftī müderris gāh mümeyyiz gāh temiz
Gāh müdebbir naḳış u geh naḳşıla noḳsān olam

6 Gāh batn-ı Hūt içinde Yūnus'ıla söyleşem
Geh çıḳam ᶜarş üzere bin cān olam Selmān olam

7 Gāh inem esfellere şeyṭānıla şerler düzem
Geh çıḳam ᶜarş üstine seyrān olam cevlān olam

8 Geh varup bir sır olam hem işidem hem söyleyem
Bir cüvān olup gehi insān olam nisyān olam

9 Gāh ma'kūlāt u meşru'āt u takrīr ü beyān
Gāhi maksūrat olam gāh sâhib-i keyvān olam

10 Niçe bir şūretde insān ü sıfatda cānāvār
Niçe bir dilkü olam ya kurd u yā arslan olam

11 Niçe bir tecrīd ü tefrīd ü mücerred-münferid
Niçe bir cinni vü insi ya niçe şeytān olam

12 Niçe bir 'ışk meydānında nefs atın segirtdürem
Yā niçe bir başumı top eyleyüp çevgān olam

13 Birligile bir olam birlik benümle bir ola
Geh dönem deryā olam katre olam 'ummān olam

14 Gāh duzāhda yanam Firavn'ıla Hāmān'ıla
Gāh cennetde varam gılmanıla Rıdvān'ıla

15 Gāh bir gāzī olam Efrengile ceng eyleyem
Geh dönem Efreng olam nisyānıla isyān olam

16 Gāh bir mechūl olam merdūd olam Nemrūd olam
Geh varam Ca'fer olam Tayyār olam perrān olam

17 Gāh bir nāmî olam 'ilmile kām ıssı olam
Cehlile geh yüriyem nā-kām olam nādān olam

18 Geh yıkam gāhi yakam yir yüzini perrān idem
Geh varam 'arşa çıkam hem şāh olam sultān olam

19 Degmeler bu sırra irmezler ledünnīdür 'azīz
Hızrı koyup yolda ben kerrūbıla gerdān olam

20 Niçe bir derdlerile odlara yanam yakılam
Niçe bir şākir olam zākir olam mihmān olam

21 Yā niçe bir dostıla ol ben olam ben ol olam
Yā niçe ırak düşem maḥzūn olam aḥzān olam

22 Terk idem nārıla ḫāki bādı nārı aṣlına
Şeş cihetden ben çıkam bī-ten olam bī-cān olam

23 Niçe bir Cercīs ü Bercis olam u Mirrih olam
Niçe bir Cālinūs u Buḳrat olam Lokmān olam

24 Bu ṭokuz arslan u yidi evren ü dört ejdehā
Bunlarunla ceng idem Rüstem olam destān olam

25 Bir demî āsūde bir dem ġafletile ḫurd u ḫām
Bir demî aşūfte olam Mecnūn olam ḥayrān olam

26 Gönlümün gencine rencler irmedin bir yol bulam
Ya hū deryāya girem bī-reng ü bī-elvān olam

27 Cānile ʿārif olup senlik ü benlik terk idem
Geh varup dilsüz olam ögsüz olam ḥayvān olam

28 Çün di dirler n'ideyin dimezse yanar cān u ten
Ben dahı dürler dökem dōsta hezār destān olam

29 Kār olam bī-kār olam ʿāriflere esrār olam
Geh dönem gerdān olam güftār olam Nuʿmān olam

30 Geh varam balçıḳ olam geh dönüben gird-i ḫāk
Geh varam gevher olam yāḳūt olam mercān olam

31 Ādemîlikden çıḳam uçam melekler mülkine
Levn olam bī-levn olam geh kevn olam bī-kān olam

32 Geh muṭiʿ olam Ḫudā'nun emrine bin cān ile
Geh dönem ʿaṣı olam Mūsī olam ʿimrān olam

33 Geh varam Dāvūd olam çıkam Süleymān tahtına
Geh gine güm-rāh olup vaṣlı ḳoyup hicrān olam

34 Gāh zindāndan çıkam azād olam ābād olam
Geh gine derbān olam maḥbūs olam zindān olam

35 Dār olam girdār olam berdār olam Manṣūr olam
Cān olam hem ten olam hem īn olam hem ān olam

36 Geh beyābān (u) ḥarāb u geh serāb u geh türāb
Geh gine maʿmūr olam geh çetr ü geh ṣayvān olam

37 Gāh ʿizzetle varup müʾmin olam devletlü ben
Geh varam rükkān olam reh-ber olam ruhbān olam

38 Geh dönem ḫāmuş olam geh cūş idem geh ḫūş olam
Geh dönüp pür-rengilen hem bāġ u hem bōstān olam

39 Gāh varam bir sāz olam bir söz olam pür-sūz olam
Geh varam imkān olam imān olam iḥsān olam

40 Dem olam Ādem olam ʿālem olam ʿālemde ben
Dem olam bī-dem olam hem nām olam hem nān olam

41 Yūnus'a Ṭapduġ u Ṣalṭuġ u Barak'dandur naṣīb
Çün gönülden cūş ḳıldı ben niçe pinhān olam

42 Yūnus imdi bu sözi sen ʿāşıḳa di ʿāşıḳa
Kim saña ben ṣıdḳ olam hem derd ü hem dermān olam

43 Gāh ḫālis ü gāh muḫlis olam üş Furḳānıla
Gah Raḥmani'r-Raḥīm ya Ḥayy u ya Mennān olam

44 Geh dönem bir şems olam zerremde yüz bin ʿarş ola
Geh yine ṭuġyān olam ʿālemlere ṭufān olam

45 Evveli Hū ahiri Hū yā Hū illā Hū olam
Evvel āḫir ol ḳala vü men aleyhā fān olam

F.136b,K.52b,NO.184a,YE. M.1,Ç.39b

202

1 Ben seni sevdügümi işitsünler ḫāṣ u ʿām
Söyleşenler söyleşsün sensüz dirligüm ḥarām

2 Kim senün lezzetünden cānı dad almazısa
Yürür bir cānsuz ṣūret ʿālem ḥālinden bī-ġam

3 Ben bu dem seni gördüm niçesi ṣabr eyleyem
Seni bir görmeklige müştāḳdur cümle ʿālem

4 Seni seven kişiye ne ḥacet ḥūr u ḳuṣūr
Seni sevmeyen cāna tāmudur cümle maḳām

5 İki cihān varlıġı ger benüm olurısa
Sensüz baña gerekmez iş senüñledür tamām

6 Biñ yıl ʿömrüm varısa ḫarc idem bu ḳapuda
Gerçek ben ʿāşıḳısam gerek bu yolda ölem

7 Baña sen geregiseñ n'iderem kendözümi
Ger ben sen oldumısa ben beni yavu ḳılam

8 ʿĀlemlerüñ arzūsı seni bulmaġıçündür
Ben seni bulmışiken sensüzin nite olam

9 Çoḳ sorarlar Yūnus'a niçe ʿışḳ esrükligi
N'itsün ezel bezminde öyle çalındı ḳalem

F.141a,YE.58b,K.125a,NO.188a,RY.45b,M.33

203

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Beni añmaklıġa benden farıġvam
N.'iderem anuban bes ne lāyıḳvam

2 Benüm yoldaşlıġum edebė sıġmaz
Edebsüz kişiye niçün refīḳvam

3 Cihāna düşmişem elsüz-ayaḳsuz
Mekāndan ḳatı bu ḥālle ıraḳvam

4 Bu cümle egleyen döküldi ḳaldı
Ne esrük ne ḫumār ne ḫōd ayıḳvam

5 Ne ṣabr u meskenet ne ḫōd becid iş
Ne adım adaram ne hōd tarīkvam

6 Bugün cihāna geldüm uş giderem
Ṣanasın bir eve ḳondum ḳonuḳvam

7 Ḳanı Yūnus ḳanı cünbiş ḥarekāt
Ne ser-māyem ola ne var ne yoḳvam

F.141b,K.80b,M.14,Ç.57b

204

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Her ḳancaru dönerisem ʿIşḳıladur işüm benüm
Oldur gönülde teşvīşüm hem ʿışḳdur yoldaşum benüm

2 ʿIşḳsuzlara göynür özüm anuñçün faş olur rāzum
Göricegiz ʿāşıḳları ḳaynar içüm taşum benüm

3 Bu ʿışḳ bize Raḥmānīdür hem cānumuzuñ cānıdur
Anuñ içün şeyṭānıla her-dem bu ṣavaşum benüm

4 Benüm cānum bir ḳuş durur gevdem anuñ ḳafesidür
Dōstdan ḫaber gelicegiz bir gün uçar ḳuşum benüm

5 Geldüm dünyāyı seyr itdüm yā bugün yā yarın gitdüm
Ben bunda eglenemezem bunda bitmez işüm benüm

6 Yūnus eydür ben ʿāşıḳam hem ʿāşıḳam hem ṣādıḳam
Bu ayruḳ ʿāşıḳlar gibi yoḳdur ārāyişüm benüm

YE.61b,RY.7a,64a,K.152a

205

1 Ben ol yārı sevdügümi niçe bir gizleyübilem
Gönlüme sığmaz nideyin meger rāzum ile diyem

2 Dil ṭutuban yüridügüm yādlığuma delil imiş
Yaḳam yādlık perdesini ḥicābumı ben giderem

3 Anuñıla aḥvālümi ʿālemlere bildüreyin
Çağıruban muştulayam ʿālemi üstüme direm

4 ʿĀşıḳlaruñ gönli gözi maʿşūḳaya açıḳ olur
Ben gönlümi ḳul eyleyem bāşed ki maʿşūḳa irem

5 Cānum ḳurbān ḳilam aña ger cān (Kabūl) ḳılurısa
Ḳaçanısa ölesiyem niçe bunda diri ṭuram

6 Şükrāne cānum üstine ben dōstiçün ölürisem
Ölmek lāzımdur ḳamuya ben ölmedin ḳanca varam

7 Ol dōstıla benüm işüm ölmegile bitmeyiser
ʿĀmelümdür bile varur ṭopraguma ṭuta girem

8 Ḳamularun ʿamelüdür Münker Nekir olup gelen
Benüm ʿamelüm dōstıdı ʿamelümi ṭuta varam

9 ʿİlm ü ʿamel sözi degül Yūnus dili söyledügi
Dil ne bilür dōst ḫaberin ben dōstıla niçe birem

F.141a,YE.58b,K.125a,NO.188a,RY.44a,M.32

206

1 Niteki ol maʿşūḳıla ben rāzumı bir eyleyem
Ġark olam müşāhedeye ḥaḳdur kim nefīr eyleyem

2 Kimdür ki anı görüben gizlenübile aḥvāli
Göster baña ol kişiyi ben daḫı el-bir eyleyem

3 Bu ḫalāyıḳ eydür baña saḳla anı cān içinde
Bir zerresi yüz-biñ cihān eyit niçe sırreyleyem

4 Gör Mūsī'ye Ṭūr içinde bir tecellī neler ḳılur
Yir-gök ṭolu tecellīdür yā ben niçe ṣabr eyleyem

5 Şunuñ gibi çāpük naẓar bir Mūsī'den yüz bin Mūsī
Ser-mest ü ḥayrān ḳamusı ben niçe tedbīr eyleyem

6 Ḥācet degül ʿāşıḳlara Ṭūr'da münācāt eylemek
Ben ḳandasam dōst andadur her bir yiri Ṭūr eyleyem

7 Benümile dōstdan artuḳ hiç(bir) nesne bāḳī degül
Günümi ol ḫarca ṣayam dünümi şeb-gīr eyleyem

8 Hidāyet irdi ḳamuya hevasından geçmezlere
Tevfık yüzin yire urup 'ışkumı şīr-gīr eyleyem

9 Muḥaḳḳikler göre durur Yūnus göz ile gördügin
Düşüm degül söyledügüm necmile taʿbīr eyleyem

F.143a,YE.59b,Ç.45a

1 Teferrüc eyleyü vardum ṣabaḥın sinleri gördüm
Karışmış ḳara ṭoprağa şu nāzik tenleri gördüm

2 Çürimiş ṭoprak içre ten sin içinde yatur pinhān
Boşanmış ṭamar akmış ḳan batmış kefenleri gördüm

3 Yıḳılmış sinleri ṭolmış hep evleri ḫarāb olmış
Ḳamu endīşeden ḳalmış ne düşvār ḥālları gördüm

4 Yaylalar yaylamaz olmış ḳışlalar ḳışlamaz olmış
Bar dutmış söylemez olmış ağızda dilleri gördüm

5 Kimisi zevḳ ü ʿişretde kimi sāz u beşāretde
Kimi belā vü mihnetde dün olmış günleri gördüm

6 Ṣoğulmış şol ḳara gözler belürsüz olmış ay yüzler
Ḳara toprağuñ altında gül diren elleri gördüm

7 Kimi boyun burup yatmış ṭenini ṭoprağa ḳatmış
Anasına küsüp gitmiş boyun buranları gördüm

8 Kimi zāri ḳılup ağlar zebānīler cānın ṭağlar
Dutuşmış sinleri oda çıḳan dütünleri gördüm

9 Yūnus imdi bunı gördi anı bize haber virdi
ʿAḳlum şaşdı ögüm dirdi nitekim bunları gördüm

F.143b,NO.192a,

208

1 Ḥaḳ'dan naẓar oldı baña Ḥaḳ ḳapusın açar oldum
Girdüm Ḥaḳḳ'uñ ḫaznesine dürr ü gevher ṣaçar oldum

2 Devlet tācı başa ḳondı ʿışḳ ḳadeḥin baña sundı
Ṣusadugumca ben dahı her dem anı içer oldum

3 Esritdi ʿışḳa düşürdi ben ḥamıdum ʿışḳ bişürdi
ʿAḳlum başuma divşürdi ḫayrı şerden seçer oldum

4 Ḫayra döndi benüm işüm endīşeden azād başum
Nefsüm başını kesüben şer işlerden ḳaçar oldum

5 Kesildi nefs başı öldi fısḳ u fesād işler ḳaldı
Ḥaḳ'dan baña naẓar oldı ḳanatlandum uçar oldum

6 Uçdum bir ḫōş yire ḳondum bu dünyāyı bāḳī sandum
İy yārānlar ben uṣandum ḳondum gine göçer oldum

7 Göçenler menzile yitdi vardı anda ḳarār itdi
Geçdi ʿömür ḳavil yitdi varlıġumdan nā-çār oldum

8 Cānum nā-çārıdı bunda ḳalmışıdum bu zindānda
Gel didiler vardum anda varlıġumdan geçer oldum

9 Yūnus Ḥaḳḳ'a bilişeli cān u gönül virişeli
Şol Tapduġ'a irişeli gizlü rāzum açar oldum

F.144b,RY.20b,YE.66a,K.206b,M.75

209

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḳanı baña ṣabr u ḳarār-senün sözüni dinleyem
Ḳanı baña ʿaḳl u bili tuydurmadın seni sevem

2 Ḳanı baña ol ḥavṣala kim ḥālumı bilmeyeler
Ḳanı baña zūr u ḳuvvet kim senüñ ʿışḳuna döyem

3 Cānum seni seveliden benüm ḥālum ḥāle döner
Ḳanı baña uṣūl-i dīn ʿilmüñ edebin ögrenem

4 ʿİzzet ü erkān eyü ad ʿışḳ yolına noḳṣān durur
Ben niderem eyü adı çün terbiyet ʿışḳdan yirem

5 Gerçek sañā ʿāşıḳısam ʿarlanmaḳlıḳ nemdür benüm
Şükrāne cānumı virem ger melâmet ṭonın geyem

6 Zühd ü ṭāʿat uṣūl-i dīn ʿışḳ ḥaddinden ṭaşra durur
Nisbet degüldür añā hem secde vü rükūʿ u ḳıyam

7 Dōst ṣūreti gözgü durur baḳan kendü yüzin görür
Gelsün o kendüsüz gelen ben rāzumı añā direm

8 Cān gözile baḳan görür Yūnus gözile gördügin
Yoḫsa yaban gözi ile kimseneye ne söyleyem

YE.67a,RŻ.29a,K.170.b,M.56,Ç.48b

219

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōstdan bañā ḫaber geldi ṭurayım andan varayım
Ḳurbānlıga bu cānumı vireyim andan varayım

2 Şol bir iki ʿarşın bizün ne yini var ne yaḳası
Ḳaftan idüben egnüme ṣarayım andan varayım

3 Cān alıcı ḥod geliser emāneti vir diyiser
Ben emāneti ıssına vireyim andan varayım

4 Gitdi cānum ḳaldum eyle nā-çār olup girdüm yola
Dōstlar şād olduġın bile göreyim andan varayım

5 Münker ü Nekir geliser yir ü gök ünle ṭolısar
Ben bunlara cevābını vireyim andan varayım

6 Yazuġum çok günāh öküş yürür idüm dünyāda ḫōş
İtdüklerümün ḥısābın vireyim andan varayım

7 Besledügüm nāzük teni terk itmeyem dirdüm anı
Ḳara ṭoprağa ben anı ḳoyayım andan varayım

8 Ben bu ʿömür ḥırmenini dögdüm getürdüm uş yine
Yūnus eydür bu dükkānı direyim andan varayım

RY.15b,YE.77b,K.199a,RY.(Mecmua)5b

211

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ol Ḳādir-i Kün feyekūn luṭfīdici Sübḥān benem
Kesmedin rızkını viren cümlelere sulṭān benem

2 Nuṭfeden Ādem yaradan yumurdadan ḳuş düreden
Ḳudret dilini söyleyen zikr eyleyen Sübḥān benem

3 Kimini zāhid eyleyen kimini fāsıḳ eyleyen
ʿAyıblarını örtüci delilile burhān benem

4 Bir ḳulına atlar virüp ʿavret ü māl çoḳlar virüp
Hem birinüñ yoḳ bir pūlı raḥm idici Raḥman benem

5 Benem ebed benem bekā ol Ḳādir ü Hay muṭlaḳa
Ḫıżır ola yarın saḳḳa anı ḳılan Ġufrān benem

6 Dörtʿ dürlü nesneden ḥāṣıl bilün benem uşda delil
Odıla şu ṭoprag u yil bünyād ḳılan Yezdān benem

7 Ete deri sünük çatan ten perdelerini dutan
Ḳudret işüm çokdur benüm hem zāhir ü ʿıyān benem

8 Hem bāṭınam hem zāhirem hem evvelem hem āḫirem
Bu cümlesini yaradup hem tertībi ḳılan benem

9 Yoḳdur arada tercemān andagı iş bañā ʿıyān
Oldur bañā viren lisān ol deñize ʿummān benem

10 Bu yiri gögi yaradan bu ʿarşı kürsi durudan
Biñ bir adı vardur Yūnus ol ṣāhib-i Ḳur'ān benem

NO.180a,K.140a,RY.67b,B.25b,M.41

212

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu cümle erkānı ḳoyup birlik yolın ṭutan benem
Ḥırṣ u ṭamaʿ benden ıraḳ hem arduma atan benem

2 Baḳan benem gören benem alan benem viren benem
Ne Cebrāil ne Mikāil İsrāfil'i ḳılan benem

3 Yidinci ḳat yirlerde (ben) sekizfinci ḳat göklerde (ben)
Bu söylenen dillerde (ben) hükmi tamām ḳılan benem

4 Emrile bulut oynadan yirde bereket ḳaynadan
Elümde ḳudret şinigi ḫalḳa rızḳın viren benem

5 Bir ḳarāra ṭutdum karār benüm sırruma kim irer
Cāhil beni ḳanda görür gönüllere giren benem

6 Çaġram himmet leşkerine dirile dōst işigine
ʿArş önünde ʿaḳlumılā ḫıdmet ḳılup ṭuran benem

7 Gök yüzinde ferişteler Yūnus ne ḳaṣd ider bular
Dek ṭurmazsa ferişteler ʿarşa çomaḳ uran benem

8 Delü oldumıdı Yūnus ʿışḳ oldı baña ḳulavuz
Ḥażrete degin yalunuz yüzi süri viren benem

NO.180b

213

1 İy dōst ʿışḳun denizine girem ġark olam yüriyem
İki cihān meydān ola devrānum sürem yüriyem

2 Girem deñize ġark olam ne elif ü mim dal olam
Dōst bağında bülbül olam gülleri direm yüriyem

3 Bülbül olubanı ötem gönül olam cānlar utam
Başumı elümde ṭutam yoluna varam yüriyem

4 Bülbül olubanı gidem iy niçe gönüller güdem
Yüzüm ʿışḳıla dem-be-dem ṭoprağa sürem yüriyem

5 Şükür gördüm dīdāruñı aşdum viṣālüñ yārını
Bu benlik senlik şārını terkini uram yüriyem

6 Yūnus'dur ʿışḳ avāresi bī-çāreler bī-çāresi
Sendedür derdüm çāresi dermānum ṣoram yüriyem

YE.68a,RY.(Mecmua)10a

214

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ger rāzumı söylerisem kimse dilüm bilmez benüm
Eger ṣabır eylerisem gönlüm ḳarār ḳılmaz benüm

2 İy uṣlular iy uṣlular siz eyidüñ ben nideyim
Ol dōst yüzin göreliden ʿaḳlum başa gelmez benüm

3 Bunuñ gibi tertībile işüm niçe başa vara
Elümden iş ḳaldıysa cānumdan iş ḳalmaz benüm

4 Ne uṣluyam ne delüyem neye beñzer işüm benüm
ʿIşḳ deñizine ġarḳ olup gönlüm gözüm ṭoymaz benüm

5 Bu maḥabbet odı benüm yüregümde yaña durur
Deñize ġarḳ olurısam söynüp ḫaṭa ḳılmaz benüm

6 Yıl on iki ay ʿışḳ odı içümde uş yanup durur
Yanduġunca artar ḳoḳum devrüm geçüp ṣolmaz benüm

7 Cümle Ḥaḳ'a yol vardılar ṣabrıla Ḥaḳḳ'a irdiler
ʿIşḳuñ aṣlı oddan durur ṣabrumıla olmaz benüm

8 Niçe eyitdüm gönlüme var ṣabır eyle dek otur
Şol dem dahı bed-ter olur ögüdümi almaz benüm

9 Bu Yūnus'un çün ṣūreti ölüp ṭoprak olurısa
Bāṭınumdan ʿışḳ sevgüsi bilüñ ki hiç gitmez benüm

YE.56b,K.188a,RY.57b,NO.195a,Rt.13,M.66,Ç.43a

215

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Senden gelür cevr ü cefā ben āh u vah itmeyeyim
Düşmişem ʿışḳuñ odına yanup niçe dütmiyeyim

2 Uş yürüyem yana yana ṭop cigerüm döndi ḳana
ʿIşḳuñdan oldum dīvāne niçe zārı ḳılmayayım

3 Senüñ ʿışḳuñ deñizine düşübeni ġarḳ olayım
Kimsenem yoḳ elüm ala ḳoma beni batmayayım

4 Sekiz uçmaġuñ hūrisi gelürise bir araya
Sāña ümmet-olmayanı ben anlara ḳatmayayım

5 Yūnus Emre sen bu sözi yüz biñ dirisen az-ola
İşidenler ʿāşıḳ ola iñende uzatmayayım

YE.68a,B.29b

216

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy ehl olan eydüñ bāña ben niçesi dolanayım
Ne dürlü tedbīr ideyim yā niçe ṣaġınç ṣanayım

2 Cānumda ol büt bitüpdür gönülümi ol ṭutupdur
Hey beni ol avutupdur ayruḳ neye bağlanayım

3 Öyle idüpdür ol beni seçemezem dünden güni
Alsun teni ütsun cānı ḳoñ ben ańa aldanayım

4 Ben gevheriyem kānum ol ben bir ḳulam sulṭānum ol
ʿAḳlum u cānum gönlüm ol andan niçün uṣanayım

5 Ansuzlığum bańa ḥarām andan durur naḳdüm tamām
Buncılayın luṭf u kerem ḳanda bulup dińleyeyim

6 Oldur bańa Yūnus diyen oldur benüm bağrum delen
Oldur beni bensüz ḳoyan hem ben olam bu ben neyim

NO.190b

27

1 Dōst baḳalı yüzüme ben şehi görüp geldüm
Ol yüce yücesine bī-gümān irüp geldüm

2 Esrikligüme baḳma adum delüye ṭaḳma
Esrikliğüm ezelden ʿişreti sürüp geldüm

3 Ezelden bileyidüm Elest'e Belâ didüm
Ol ḳadīmî deñizden sil olup aḳup geldüm

4 ʿİşretüñe irmişem salā diyü durmışam
Cānı dīn ü ımānı şükrāne virüp geldüm

5 Nūr bańa ʿīsā oldı erenler duʿā ḳıldı
Niçe kezin ṭoprakdan ben öri turup geldüm

6 Manṣūr eydür Ene'l-Ḥaḳ dir sūretün oda yaḳ
Dińüz dāra gelsünler ben dārı ḳurup geldüm

7 Sormañ Yūnus'dan ḫaber dōst ḳandasa anda var
Ḫaberi gören virür ben anı görüp geldüm

YE.68a,NO.188a,

218

1 Zamān geçdi devir döndi ṣalādur ḳudse gidelüm
Bu cihāna gelen gitdi ṣalādur ḳudse gidelüm

2 Ṣālihler ḳalmadı gitdi bu cihānı fesād tutdı
Bu cihānuñ işi (bitdi) ṣalādur ḳudse gidelüm

3 Şeyāṭin fırṣatın buldı gönül ḳarāruban öldi
Eyü dirlik kesād oldı ṣaladur ḳudsa gidelüm

4 ʿĀlimler okıyup ṭutmaz ḫalkı görüben gözetmez
Gönüllerde ṣafā bitmez ṣaladur ḳudse gidelüm

5 Emr-i maʿrūf bu dem ḳaldı bidʿat gelüp sünnet öldi
Nasībli nasībin aldı ṣalādur ḳudse gidelüm

6 İy Yūnus sen sözüñ bilgil öz ḥāluña nazar kılgıl
Ölüm gelmezdin öñ ölgil ṣalādur ḳudse gidelüm

B.28a

219

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Yüz biñ cefā kılsañ bana senden yüzüm döndürmezem
Cānum daḫı alurısan senden yüzüm döndürmezem

2 Seni severem cānıla ḳul olmışam fermānıla
And içerem Ḳur'ān'ıla senden yüzüm döndürmezem

3 Kilīseye dirsen girem nakūs dahı dirsen çalam
ʿĀşıklara yokdur kalem senden yüzüm döndürmezem

4 ʿIsā mısın Mūsā'mısın ya Yūsuf-ı Kenʿān mısın
V'allāh ki cānlar cānısın senden yüzüm döndürmezem

5 Yūnus gerçek ʿaşıkısam Hak yolına sādıkısam
Hıdmetlere lāyıkısam senden yüzüm döndürmezem

Ç.37b, Divān-ı ʿAşık Yūnus.104

220

1 Ben bu yurtlu degülem bunda durup niderem
Niçe niçe tutsaklu tuzak üzdüm giderem

2 Ben ol kimseyem ki ferişteh baş indürür
Allāh'ile ʿahdüm var ol ʿahdümi güderem

3 Ol ʿahdümi oñdum uş kimündür benüm işüm
Niçe bir dahı ben bunda nefs eynini iderem

4 Pādişāh olan kişiye sekbān olmak olmaya
Çün nideyim ben dahı mihnet dadın dadaram

5 Atamı yidi dirler anamı dört bilürem
Atam anam birimiş niçün gussa yudaram

6 Yidiyile ikiden onsekizden on dörtden
On ikiden on birden öte adım ataram

7 Ben niçe sag işleri yolda kuyup gitmişem
Ol agacun budagın budar oldum budaram

8 Yidi zindān kapusın Yūnus soynuban çıkdı
Kalmaya sensüz dahı ben gussadan yadaram

A.15

221

1 İlk adım Yūnus'ıdı adımı ʿāşık dakdum
Terk itdüm ud u edeb şöyle haber bırakdum

2 ʿİzzete kalmışiken ʿāşıklık nemdür benüm
Ben kendü elümile yüzüme kara yakdum

3 Ne bucak var elümde tekye kılam ben ana
ʿĀşıklar hānmānını buşla boynuma dakdum

4 Benüm gibi bāzirgān kim şagıncıla bayır
Bir pūla gücüm yitmez Mısır metā'ın çatdum

5 'Isī yarım igneyle yol bulmadı hażrete
Benüm bunca dilekle ya kanda şığar rahtum

6 ʿĀşıklar mezhebinde şermisār oldı Yūnus
ʿĀşık maʿşūka irdi ben dünyāya kaykıdum

YE.59a,RY.72a,K.132a,M.36

222

1 Girdüm ʿışkun deñizine bahrileyin yüzer oldum
Geşt idüben denizleri Hızır'layın gezer oldum

2 Cemālüñi gördüm düşde çok aradum yayda kışda
Bulımadum tagda taşda deñizleri süzer oldum

3 Şordum deñiz balığına ırak degül salığına
Girdüm gönül sınugına gönülleri düzer oldum

4 Gönlümüz oldı ulu şār o şār gibi yā kanda var
Haznesinden aldum gevher dükkān yüzin bezer oldum

5 Ben ol dükkāndār kulıyam gevherlerile tolıyam
Dōst bāgınuñ bülbüliyem budakdan gül düzer oldum

6 Ol budaḳda biter imān imān bitse gider gümān
Dün-gün işüm budur hemen nefsüme bir Ṭatar oldum

7 Cānum bu tene gireli naẓarum yoḳdur altuna
Düşdüm ayaḳlar altına toprаḳlayın ṭozar oldum

8 Tenüm ṭoprak ṭozar yolca nefsüm iltür beni önce
Gördüm nefsün burcı yüce ḳazma aldum ḳazar oldum

9 Ḳaza ḳaza indüm yire gör bu nefsi yüzi ḳara
Ḥürmeti yoḳ peygambere bendlerini bozar oldum

10 Bu nefsile dünyā fānī pes dünyāya gelen ḳanı
Aldadun iy dünyā beni işleründen bīzār oldum

11 Yūnus ṭurdı girdi yola ḳamu ġurbetleri bile
Kendü cigerüm ḳanıla vaṣf-ı ḥālüm yazar oldum

K.180b,YE.66b,RY.71a,B.25b,M.61

223

1 Bu cihāna gelmedin maʿşūḳıla bir idüm
Ḳul huva'llāh ṣıfatlu bir bī-nişān nūr idüm

2 Ol dem ki dirligidi Ḥāḳḳ'ıla birligidi
Ol pāyānsuz devirde ne Mūsī ne Ṭūr idüm

3 Bile idüm ḥaẓretde ol bī-ḳıyās ḳudretde
Ne şeriküm varıdı ne kimseyle yār idüm

4 Yir gök yaradılmadın Ḳālū belā dinmedin
Levḥ-ḳalem çalınmadın Mi'rāc'a ḳādir idüm

5 Niçe kez geldüm gitdüm delim ṣūret yaratdum
Bu şimdiki devrede Yūnus'a aldar idüm

NO.181a,B.29b,A.14

224

1 Beni bunda viribiyen bilür ben ne işe geldüm
Ḳarārum yoḳ bu dünyāda giderem yumışa geldüm

2 Dünyāya çoḳ gelüp gitdüm erenler etegin ṭutdum
Ḳudret ünini işitdüm ḳaynayuban cūşa geldüm

3 Serd sözile gönül yıḳdum od oldum cānları yaḳdum
Sırrumı ʿāleme çaḳdum bu ḥalḳa temāşa geldüm

4 Ben oldum İdrīs-i derzi Şit oldum ṭoḳıdum bizi
Dāvūd'un görklü ṿāvāzı āh idüp nālişe geldüm

5 ʿĀşıḳ oldum şol ay yüze nisār oldum bal aġıza
Naẓar ḳıldum ḳara göze siyāh olup ḳaşa geldüm

6 Mūsā oldum Tūr'a vardum ḳoç olup ḳurbāna geldüm
ʿĀli olup ḳılıç şaldum meydāna güreşe geldüm

7 Deñiz kenārında ova ḳuyuda işleyen ḳoġa
ʿIsā aġzındaġı duʿā oluban ben işe geldüm

8 Ay oldum ʿāleme ṭoġdum bulut oldum göge aġdüm
Yaġmur olup yire yaġdum nūr olup güneşe geldüm

9 Ḳāl ü ḳīlden geçenlere yolda gözin açanlara
Añlayuban seçenlere vaḳʿa olup düşe geldüm

10 Benüm dertlüler dermānı benem ol maʿrifet kānı
Benem Mūsī-i İmrānî Ṭūr ṭaġından aşa geldüm

11 Yolum sañā oldı ṭuraḳ sabāḥın söyleyendür Ḥaḳ
Yūnus Emre dilinde Ḥaḳ olup dile düşe geldüm

NO.180b,YE.64a,K.155b,RY.25a,Rt.15,A.13,M.48,Ç.33a

225

1 İy dervīş diyen bana nem durur dervīş benüm
Dervīşlik yaylasında ḥareketüm ḳış benüm

2 Kendözümi görürüm ṣallanuban yürürüm
Buġz u kibr ü ʿadāvet gönlümi almış benüm

3 Dervīş adın idündüm dervīş ṭonın ṭonandum
Yola baḳdum utandum hep işüm yañlış benüm

4 Şeyḫüm ḳamudan ulu yolda uludan ulu
Gönlüm idi ḳayġulu nefsüm asāyiş benüm

5 Ḫırḳam tācum gözlerem fāsid işler işlerem
Her yanumdan gizlerem biñ bir fāsid iş benüm

6 Yoldan ḫaber ṣorarlar eydürem inanurlar
Ḳalbüm ṣāfı ṣanurlar vay ne düşvār iş benüm

7 İçerüme baḳarsan buçuḳ pullıḳ nesne yoḳ
Ṭaşramuñ ġavġasından ʿālemler ṭolmış benüm

8 Ṣūretüm güler ḫalḳa ḳanı ya ḳullıḳ Ḥaḳḳ'a
Bu dirligüme baḳa hep işüm yañlış benüm

9 Yūnus eydür yārenler iy gerçegüm erenler
Bu yolda olan ḥāller Allāh'a ḳalmış benüm

YE.65a,NO.183b

226

1 Deñizler olsa bir ḳadeḥ ṣusalıġum ḳanmaz benüm
İnildümi yenemezem gözüm yaşı dinmez benüm

2 Uş yine Manṣūr ḳadeḥin maʿşūḳa ṣundı elüme
Dört yanumdan od urdılar kimse ḥālüm bilmez benüm

3 Yana yana kül oluban sen maʿşūḳanuñ yolına
Günde biñ kez yanarısam dōstdan yüzüm dönmez benüm

4 Cānum ʿışḳuñ külüngüne Ferhād olup dutdum başum
Dāim ṭaşları keserem Şīrīnüm hiç ṣormaz benüm

5 Gel varalum bizüm ile ta giresin baġçelere
Maʿmūr olmış bostānlarum aġyār gülüm dirmez benüm

6 Bizüm ilün bāġçeleri ṭurmaz öter bülbülleri
Açılmış taze gülleri gülistānum ṣolmaz benüm

7 Yūnus eydür iy sulṭānum ʿışḳ odına yandı cānum
Virsen eger dermānını ayruḳ cānum ölmez benüm

YE.57b,69a,HB.17b,Rt.14,Ç.42b

227

1 Eyle ṣanmañ siz beni kendözümden ġelmişem
Ya kendü gönlümile bu ḳafese girmişem

2 Uşadam bu ḳafesi yıḳam ḥırṣ u hevesi
Zaʿīf ḳılam bu nefsi ta aṣluma ulaşam

3 Bilmezem aṣlum nedür ata ḫōd bahānedür
Ezel ana ḳarnında ḳan yiyüp dirilmişem

4 Ḳan degül benüm aşum ḥırṣ u hevā yoldaşum
Ḥażrete uçar ḳuşum meger tene girmişem

5 Gah mü'minem ṭāʿatde dem-be-dem münācātda
Gāh rindem ḫarābātda ben bir ʿaceb ḳolmaşam

6 Ḥikmet ile bak bana tā ʿıyān olam sana
Zirā ben bu ṣūretde yüz biñ dürlü gelmişem

7 Yūnus Emre sen ḳanda ḳalmayasın zindānda
Zindān ḳanda ben ḳanda kimüñ mālın yimişem

NO.190b,YE.63b,69a

228

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Eyyūb'am dil mübtelāyam derde dermān isterem
ʿĀşıḳam dil-ḫastayam cāna cānān isterem

2 Yaʿḳūb'am aġladum Yūsuf içün çekdüm firāḳ
Yūsuf'am zindān içinde faẓl-ı Raḥmān isterem

3 Mūsā'nuñ Tūr'ına vardum dōst cemālin görmeyi
Gitdi ʿaḳlum nāgeh ol dem sırr-ı Sübḥān isterem

4 Bir mekāna varmışam ki ol benüm yurdum degül
Ḫıżr'ıla zulmete irdüm Āb-ı Ḥayvān isterem

5 Defter-i 'amālümi yüklendüm itdüm ʿazm-i rāh
Menzil-i maḳsūda Ḥaḳ'dan emr ü fermān isterem

6 Yūnus Emre'm kimseler hiç bilmedi ḥālüm benüm
Ḥālümi ʿarż itmege bir merd-i ʿirfān isterem

Ç.36a,Divān-ı ʿĀşıḳ Yūnus 118,

NUN

229

1 Kullukdan ırag olma sultān göresin birgün
Göstere cemālini ḥayrān olasın birgün

2 Gel berü kulum diyüp kalbüñe nazar ṣalup
Cām-ıebedī ṣunup ḥayrān olasın birgün

3 Tālib meşeli ırmaḳ mürşid meşeli deryā
Seyr ü seferi ḫōş gör ʿummān bulasın birgün

4 Ḳıldıysa tenüñ ḳısmet cānuñ bulısar vaḥdet
Derdüñ varısa n'olduñ dermān bulasın birgün

5 Bī-çāre zaʿīf Yūnus neye ḥased idersün
Ḳamu esbābuñı döküp ʿuryān olasın birgün

B.9a

230

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā"ilün

1 Bugün ṣoḥbet bizüm oldı bize bizüm diyan gelsün
İçürdi ʿışḳ bize şeḥdin mūş eyleyüp yudan gelsün

2 Kanāʿat ḫırkası içre selāmet başını çekdüm
Melāmet göñlegin biçdüm ʿārif olup geyen gelsün

3 Bu ʿışḳ meydānı içinde çagurdumbir avāz itdüm
Müezzinlik bizüm oldı imām oldum uyan gelsün

4 Bu ʿummānda delim dürlü güher vardur ele girmez
Bahasuz inci bulunmaz cāna başa ḳıyan gelsün

5 Ṣūret nakşın gidermekle göñül mülki temiz olmaz
Akar raḥmet suyı çaglar göñül kirin yuyan gelsün

6 İ dostlar işidüñ sözüm dün itmişem bu gündüzüm
Ben yavı ḳıldum kendözüm bu Ḥaḳ yola giren gelsün

7 Yūnus miskîn anı görmiş eline hem diyān almış
ʿĀlimler oḳıyamamış bu maʿnīden tuyan gelsün

K.180b,RY.70b,Ç.58b,A.18,Mecmua (Millî ktp.NO.204,s.155)

231

1 Biz dünyādan gider olduḳ ḳalanlara selâm olsun
Bizüm içün ḫayır-du'ā ḳılanlara selām olsun

2 Ecel büke bilümüzi söyletmeye dilümüzi
Ḫasta iken ḥālumuzı ṣoranlara selām olsun

3 Tenüm ortaya açıla yaḳasuz gömlek biçile
Bizi bir arı vechile yuyanlara selām olsun

4 'Azrāil alur cānumuz ḳurur ṭamarda ḳanumuz
Yaytacağaz kefenümüz ṣaranlara selām olsun

5 Gider olduḳ dōstumuza iremedük ḳaṣdumuza
Namāz için üstümüze ṭuranlara selām olsun

6 Sözdür söylenür araya kimse döymez bu yaraya
İltüp bizi makbereye koyanlara selām olsun

7 Bunda hep gelenler gider hergiz gelmez yola gider
Bizüm ḥālumuzdan haber ṣoranlara selām olsun

8 'Āşıḳ oldur Ḥaḳḳ'ı seve Ḥaḳ derdine ḳıla devā
Bizüm içün ḫayır-du'ā ḳılanlara selām olsun

9 Miskîn Yūnus söyler sözi ḳan yaş ıla ṭoldı gözi
Bilmeyen ne bilsün bizi bilenlere selâm olsun

B.46b

232

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

1 Ol göz ki seni gördi ol niye naẓar itsün
Şol cān ki seni ṭuydı tende ne ḳarār itsün

2 'Işḳuña düşen 'âşıḳ derdüne yanar her dem
Vaṣluñdur aña dermān ḥekim ne ṭımar itsün

3 ʿIşḳuñ ezelī şāhum yoḳluḳda ḳomış varı
Bu remzi duyan ʿāşıḳ yoḳlugı şikār itsün

4 Sen bir ġanı sulṭānsun bī-ḥadd ü bī-pāyānsun
Vaṣfuñ ḳaleme sıġmaz dil niçe şümār itsün

5 Bu çeşniyi ṭadana bu gevheri yudana
Derdüñe düşen cāna hekīm ne tīmār itsün

6 Gerçek sāna ḳul olan gönlüni sāna viren
Kendüde seni bulan ḳancaru sefer itsün

7 Bu sırrı duyan ḳanı key ʿārifise cānı
Açıldı güher ḳanı alana ḫaber itsün

8 Bu yolda muḥkem durduḳ nefsin boyunın urduḳ
Sen şāha gönül virdük düşmān ne zafer itsün

9 İmdi key Yūnus ḳalmış ḥażretde yüzi ḳara
Çün nesnesi yoḳ müflis neyile bāzār itsün

10 N'itsün bu Yūnus n'itsün bu yola niçe gitsün
Gönlüni sāna virüp gözlerin ḫumār itsün

RY.33b,RY(Mecmua)5a,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO.442, s.75),Ç.58a

233

1 Evvel ḳadīmden geldüm yir gök yaradılmazdan
ʿArş-kürsī levḥ ü ḳalem hiç daḫı anılmazdan

2 Dōstıla ṣoḥbetdeydüm içerü ḫalvetdeydüm
Ādem niçe nesnedür hiç daḫı anılmazdan

3 Yüz biñ yigirmi dört biñ cānlar cānum içinde
Gizlü Muḥammed cānı daḫı içerü bizden

4 Hem cānlar ańa perde ol nūr içinde nūrda
ʿIşḳ anda ḳadīm durur cānlara ayrılmazdan

5 ʿIşḳdur Ḥaḳḳ'uñ varlıġı yir ü gök maʿmūrlıġı
ʿIşḳ bizi pertev itdi her biri birimüzden

6 Evvel Ādem yaratdı sonra peyġamberleri
Āḫir Muḥammed nūrı balḳıdı içümüzden

7 Ādem atadan berü velī evliyā Nebī
Ḥaḳ müşerref eyledi Aḥmed'i ḳamu yüzden

8 Yitmiş biñ yıl öñdinden yaratdı Muḥammed'i
Ḥaḳ kendü ʿāşıḳ oldı bahāne bir yılduzdan

9 Ol yılduz ki varıdı ḳandaydı Ādem cānı
Ya bunca peyġamberler añılmadın aġızdan

10 ʿĀlimler bunı bilmez dāgme ʿaḳl añа irmez
Hidāyetdür Yūnus'a keşf oldı ḫ^{v}ācemüzden

YE.73a,K.139b,RY.1b-39a,Ç.52a,M.41

234

1 Gözüm seni görmegiçün elüm sańa irmegiçün
Bugün cānum yolda ḳoyam yarın seni bulmaġiçün

2 Bugün cānum yolda ḳoyam yarın ʿıvāzın viresin
ʿArz eyleme uçmaġunı hiç arzum yoḳ uçmaġiçün

3 Bańa uçmaḳ neme gerek hergiz gönlüm ańa bakmaz
İş bu benüm zārılıgum degül aḫi bir baġiçün

4 Uçmaḳ uçmaġum didügün mü'minleri yiltedigüñ
Bir evile bir ḳaç ḥūri hevesüm yoḳ ḳuçmaġiçün

5 Bunda dahı virdüñ bize oġul u ḳız çift ü ḥalāl
Andan dahı geçdi arzum benüm āhum dīdāriçün

6 Şōfīlara vir sen anı bana seni gerek seni
Ben niçe terk idem seni şol bir ev ü çardaġiçün

7 Yūnus ḥasret durur sana ḥasretüni göster ana
İşüñ ẓulüm degülise dād eylegil varmaġiçün

F.145a,NO.181b,RY.14b,YE.70b,Rt.22,A.17

235

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Niçün sen nefs-i emmārı bu ġafletden uyarmazsın
Muḥammed ṣerʿî gülini senüñ yüzüne urmazsın

2 Hezārān dürlü ḥikmetler ḳatunda söylenürise
Şekāvet penbesin hergiz ḳulaġuñdan çıḳarmazsın

3 Günāhuñ çoġı şummından imānuñ gülleri şoldı
İnāyet ṣuyıla her dem niçün anı ṣuvarmazsın

4 Senüñ ol çoḳ günāhlaruñ seni uş ṣayru eyledi
Bī-çāre varuban niçün bu derde çāre ṣormazsın

5 Yārānlaruñdan utanup günāhı gizlü işlersin
Yaradan Ḫālik'uñ ḥāżır niçün ondan utanmazsın

6 Utanmazsın Ḥabīb'ünden o derdüne tabībüñden
Ne kim dilersen işlersin meger Ḥaḳ'dan utanmazsın

7 Girü senden olanları elünle sinleye ḳoduñ
Şunı şöyle görüriken ölümüñ nişe ṣanmazsın

8 İşitdün Muṣṭafā'yı kim bu yir yüzinde ḳalmadı
Şunı şöyle bilüriken yaraġun nişe ḳılmazsın

9 Yūnus sözün kime dirsin yā kimün ḳayġusın yirsin
Naṣiḥat ḫalḳa eylersin yā özün neye tutmazsın

K.145a,M.43

236

1 Dīn ü milletden geçer ʿışḳ eserini ṭuyan
Meẕheb ü dīn mi seçer kendüyü yoġa ṣayan

2 ʿIşḳ kime kim irerse kendüden ġayrı ḳomaz
ʿIşḳdan zerre ayrılmaz kendüliginden ṭuyan

3 Uçmaḳdan umusı yoḳ ṭamudan ḳorḳusı yoḳ
Kendözin yavı ḳılup ḫayr u şer elden ḳoyan

4 Ol benem dirse revā benligin bilen ḫaṭa
Terk eyleyüben rıżā ʿaḳl koyup ʿışḳa uyan

5 ʿĀşıḳları ṣorarsan bī-mezheb ü bı-millet
Yolda ḳalupdur saḳın gice vü gündüz ṣayan

6 Küfr ü imān ol yolda aṣṣı-ziyāna geçmez
Aṣṣı ziyāndan fārig varlıġı levḥin yuyan

7 Yūnus sen beni gider her ne ider dōst ider
ʿAczüñi bil ebsem ol var ʿışḳ rengine boyan

NO.182b,YE.76b,Rt.20

237

1 Bu dervīşlik yolına ʿışḳıla gelen gelsün
Yā dervīşlik neydügin bir zerre ṭuyan gelsün

2 Hele biz iş bu yola gelmedük riyāyıla
Bu melāmetlik ṭonın bizümle geyen gelsün

3 Göziyle gördügini örte etegiyile
Bu yol key ince yoldur yüregi döyen gelsün

4 Ulu kiçi erenler dimiş bizi sevenler
Ḳayıḳmasun girüye Allāh'ı seven gelsün

5 İş bu sözi eydenden bize nişān gerekdür
Söz muḥtasarı budur cānına ḳıyan gelsün

6 Yūnus sözile kimse ḳabilyete geçmedi
Budur vücūd der-miyān ortaya ḳoyan gelsün

NO.182b,YE.76b,Rt.20

238

1 Neylerler fānī dünyāyı Allāh sevgüsi var iken
Ya dahı kanda giderler ol dōst sevgüsi var iken

2 Allāh'ile olan kişi iḥsān olur anūñ işi
Neylerler ġayrı teşvīşi Allāh sevgüsi var iken

3 Görūñ bi'llāhı şu ḫalḳı istemezler güzel Ḥaḳḳ'ı
Ya neylerler mālı milki Allāh sevgüsi var iken

4 Dinleñ ᶜāşıḳlar bu sözi behremend eyleye sizi
Ya neylersin oġlı ḳızı Allāh sevgüsi var iken

5 Yūnus sen kendüni görme ᶜibādet ḳıl maḥrūm ḳalma
Ġayrısına gönül virme Allāh sevgüsi var iken

B.3b

239

1 Dervīşlerüñ yolına ṣıdḳıla gelen gelsün
Ḥaḳ'dan özge nesneyi gönlinden süren gelsün

2 Dervīşler didükleri bir dükenmez kān olur
Ḫāṣ u ʿām ḳul u sulṭān bu ḳandan alan gelsün

3 Dervīş ṭolınur ṭoġar her nefes göge aġar
Ben diyeyin ṭoġrıyı cānına ḳıyan gelsün

4 Dervīşlik bir loḳmadur yirile gökden ulu
Bu ʿaẓāmet loḳmayı yudup siñüren gelsün

5 Dervīşüñ gözi açuḳ düni güni uyanuḳ
Bu söze Tañrı'm ṭanuḳ baḳmadın gören gelsün

6 Dervīşüñ ḳulaġı ṣaḳ Ḥaḳ'dan işidür sabaḳ
Deprenmedin dil-dudaḳ sözi işiden gelsün

7 Dervīşüñ eli uzun çıḳarur münkir gözin
Şarḳa ġarba düp-düzin sunmadın iren gelsün

8 Dervīşler Ḥaḳḳ'un dōstı cānlarıdur Ḥaḳ mesti
ʿIşḳ şemʿīni yaḳdılar pervāne olan gelsün

9 Bu miskīn Yūnus'ı gör dervīşlik ide geldi
Nefsindendür şikāyet nefsin öldüren gelsün

YE.74b

240

1 Şükür şükür ol Çalab'a maḳṣūduma irdüm bugün
Müştāḳıdum bunca zamān pīrüm yüzin gördüm bugün

2 Ḳayġu beni almışıdı cānum zebūn olmışıdı
Gördüm pīrümün yüzini ol ḳayġuyı sürdüm bugün

3 Gelsün yārdan ayru düşen ġurbetile bağrı bişen
Dōst bāġçesi içindeki ʿışḳ bezmine girdüm bugün

4 Görün görün bu devleti bu ʿışḳıla beşāreti
Dōst bāġınun içinde ben ʿışḳ çadırın ḳurdum bugün

5 Eydür Yūnus yār ḳulıyam dōst bāġçesi bülbüliyem
Söyleyeyim şimden girü gül-zāruma irdüm bugün

F.146a,YE.75b,Rt.21,ç.57b,

241

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar ecel ire ölem birgün
İşlerüme peşmān olup kendözüme gelem birgün

2 Yanlaruma ḳona elüm söz söylemez ola dilüm
Ḳarşuma gele ʿamelüm n'itdümise görem birgün

3 Oġlan gider danışmana ṣalādur dōsta düşmāna
Şol dört tekbīr namāzıla (vaḳtım) tamām ḳılam birgün

4 Beş ḳarış bez durur ṭonum ılan-çıyan yiye tenüm
Yıl geçe obrıla sinüm unıdılup ḳalam birgün

5 Başuma dikeler hece ne irte bilem ne gice
ʿĀlemler ümidi ḥ^vāce sāna fermān olam birgün

6 Yūnus Emre sen bu sözi daḫı tamām itmemişsin
Tek yüriyeyin n'eyleyem üstāduma gelem birgün

F.146b

242

1 Ṣūretden gel ṣıfata yolda ṣafā bulasın
Ḥayāllerde ḳalmaġıl yoldan maḥrūm ḳalasın

2 Bu yolda ʿacāib çoḳ sen ʿacāib anlama
ʿAcāib anda ola dōst yüzini göresin

3 ʿIşḳ kuşaġın ḳuşanġıl dōstun yolını varġıl
Mücāhede çekersen müşāhede idesin

4 Bundan ʿışḳun şehrine üç yüz deñiz geçerler
Üç yüz deñiz geçüben yidi ṭamu bulasın

5 Yidi ṭamuda yanġıl her birinde kül olġıl
Vücūduñ anda ḳoġıl ayruḳ vücūd bulasın

6 Ḥaḳīḳatdür Ḥāḳ şārı yididür ḳapuları
Dergāhında yüz dürlü gerek ḳudret göresin

7 Evvelki ḳapusında bir kişi durur anda
Sañа eydür teslīm ol gel miskīnlik bulasın

8 İkinci ḳapusında iki arslan vardur anda
Niçeleri ḳorḳutmış olmasın kim ḳorḳasın

9 Üçünci ḳapusında üç evren vardur anda
Sañа ḥamle iderler olmasun kim dönesin

10 Dördünci ḳapusında dört pīrler vardur anda
Bu söz sañа rumūzdur gör kim delīl bulasın

11 Beşinci ḳapusında biş ruḥbān vardur anda
Dürlü metāʿlar ṣatar olmasun kim alasın

12 Altıncı ḳapusında bir Ḥūr oturur anda
Sana eydür gel berü olmasun kim varasın

13 Çün kim anda varasın ol Ḥūriyi alasın
Bir vāyeden ötürü yoldan maḥrūm kalasın

14 Yidinci ḳapusında yidiler otrur anda
Ṣañа ḳurtuldun dirler gir dōst yüzin göresin

15 Çün içerü giresin dōst yüzini göresin
Ene'l-Ḥaḳ şerbetini dōst elinden içesin

16 Şu didügüm keleci vücūddan ṭaşra degül
Tefekkür ḳılurısañ cümle sende bulasın

17 Yūnus işbu sözleri Ḥaḳ varlıġından eydür
İsterisen kānını miskīnlerde bulasın

F.147a,K.78b,YE.70a,NO.183b,B.15a,Ç.54a,Bursavî İsmail Hakkı Şerhi

243

1 Çarḫ-ı felek yoġıdı cānlarumuz var iken
Biz ol vaḳtin dōst idük ʿAzrāil aġyār iken

2 Niçe yıllar biz anda cemʿ idük cān kānında
Ḥakīkat ʿāleminde maʿrifet söyler iken

3 Yalap ʿışḳı cāndaydı bu bilişlik andaydı
Ādem-Ḥavvā ḳandaydı biz anuñla yār iken

4 Dün geldi ṣafī Ādem dünyāya başdı ḳadem
İblīs aldadı ol dem uçmaḳda gezer iken

5 Ol vaḳtin biz uçarduḳ cevlān urup göçerdük
Nūrdan şarāb içerdük Ḥaḳ bizi ṭoylar iken

6 Cānlar anda bilişdi ol dem gönül alışdı
ʿĀlem ḫalḳı ḳarışdı deñizler ḳaynar iken

7 Şükür bu deme geldük dōstları bunda bulduḳ
Tuz-etmek bile yidük ʿışḳ demin ṭoynar iken

8 Ne oġul vardı ne ḳız vāhididük anda biz
Koñşıyıduḳ cümlemüz nūr ṭaġın yaylar iken

9 Ne gök varıdı ne yir ne zeber vardı ne zīr
Yūnus dōstdan ḫaber vir ʿışḳıla köyner iken

F.148b,NO.192a,RY.31b,K.90b,HB.14b,Rt.21,Ç.57b,M.18

244

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Giderem ʿaḳlum başumdan şaşuban
Yanaram ʿışḳun odına düşüben

2 Od bıraḳdun̄ cānuma dün-gün yanar
Yanaram yalap yalap ṭutuşuban

3 ʿIşḳdan ne var eger ṣındumısa
ʿIşḳıla kim ṣınmadı uġraşuban

4 ʿĀşıḳ olġıl maʿşūḳın dīdārına
Maʿşūḳ olġıl ʿışḳıla ṣarmaşuban

5 Yūnus cānun̄ ʿışḳa vir şükrāneye
Kimseler bulmaz yarın isteşüben

Rt.22,Ç.51b

245

Mefā'ilün Mefā'ilün Feūlün

1 Gönül ḥayrān olupdur ʿışḳ elinden
Ciger biryān olupdur ʿışḳ elinden

2 Niçeler tāc u taḫtı māl u mülki
Ḳoyup ʿuryān olupdur ʿışḳ elinden

3 Özümün ḳalmadı ṣabr u ḳarārı
Gözüm giryān olupdur ʿışḳ elinden

4 Eridi ḳarlı ṭaġlar zerre zerre
Deñiz ʿummān olupdur ʿışḳ elinden

5 Ḳoyup İbrāhīm Edhem tāc u taḫtı
Yiri külhān olupdur ʿışḳ elinden

6 Zihī Manṣūr ki maʿşūḳ yolında
Başı ber-dār olupdur ʿışḳ elinden

7 Ne gördi Leylī'nüñ yüzinde Mecnūn
Ki ser-gerdān olupdur ʿışḳ elinden

8 Ne gördi Züleyhā Yūsuf yüzinde
İşi efġān olupdur ʿışḳ elinden

9 Maḥabbet derdine düşeli bülbül
Dili ḫandān olupdur ʿışḳ elinden

10 Yūnus Emre'm bu ḥasrete bu zāra
ʿAceb mihmān olupdur ʿışḳ elinden

B.12b, Divan-ı Aşık Yunus.133

246

1 Zinhār virmegil gönül dünyā pāyına birgün
Dünyāya gönül viren düşe ṭayına birgün

2 Bu dünyā bir evrendür ādemleri yuducı
Bize daḫı gelüben yuda ṭoyuna birgün

3 Görmez misin ṭopraġı ḫāṣları ḳuçmış yatur
Bizi daḫı anuñ tek ala tek ala ḳoynına birgün

4 Ol ḳuşun kim yuvası ṭoġan elinde ola
Ol anda ḳaçan ṭura gide yayına birgün

5 Miskīn bī-çāre Yūnus ṭutġıl eren etegin
Ṭa seni Ḥaḳḳ'a ilte düşgil ṣoyına birgün

F.149a,RY.69b,YE.72a,NO.187b,K.94b,M.21,Ç.58a

247

1 Andan yigrek ne vardur kişi bile kendözin
Kendözin bilen kişi ḳamulardan ol güzin

2 Kişi gerek çok bile ol gerek ögüt ala
Menzile irsem diyen bilürsin hazin hazin

3 Bu yol yavlaḳ uzaḳdur dünyā ana duzaḳdur
Bu duzaġa uġrayan komaya kılavuzın

4 Ben emin olsam diyen yā eminlik isteyen
Geçsün bu ḳāl ü ḳīlden ṭoprağa ursun yüzin

5 Kim ere ḳullıḳ ide ol ʿazābdan ḳurtıla
Muṭlaḳ ol yarlıġanur kim görürse er yüzin

6 Yūnus bir ḫaber virür işidenler şād olur
Gence uġrasam diyen izlesün eren izin

F.150b

248

1 Lā-şerikden oḳursın soñra şerik ḳatarsın
Bire iki dimegi kimden fetvā dutarsın

2 Dīn ü imān bünyādı ṭoġrulıḳla gerçeklik
Ol tamām olmayıcaḳ neyile dīn çatarsın

3 Çün Ḳur'ān gökden indi anı Allāh buyurdı
Andan ḫaber virsene hā kitabdan ötersin

4 Oḳursın tasnīf kitāb niçe binā vü iʿrāb
Ḫavf u recā sende yoḳ eyle ki bir Ṭatar'sın

5 ʿİlm oḳımaḳ bilmeklik kendözini bilmekdür
Pes kendözüñ bilmezsen bir ḫayvāndan betersin

6 ʿİlm oḳımaḳ maʿnīsi ʿibret anlamaġiçün
Çün ʿibretden degülsin görmedin ṭaş atarsın

7 On iki biñ ḥadīṯi cem' eyledi Muṣṭafā
Anı işitdün meger şerḥile söz ṣatarsın

8 Ḳılursın riyā namāz yazuġun çoḳ ḫayrun az
Diñle neye varur söz cehennemde yatarsın

9 Ḫalḳa fetvā virürsin yā sen niçün dutmazsın
ʿİlmüñ var ʿamelün yoḳ hā günāha batarsın

10 Sen faḳıhsuñ ben faḳīr sāña ṭañumuz yoḳdur
İḫlāsıla gelürseñ bizden nesne ütersin

11 Bu düzilen tertībi ayruḳsıdı mı dirsin
Başaramazsın ḥ^{v}āce endīşeden yitersin

12 Yūnus miskīn bu sözi ʿışḳ ʿāleminden söyler
Dime bilmedin aña kendözünden ḳatarsın

F.149b,HB.9b,NO.186a,K.106a,RY.50b,YE.72b,74a,Rt.31,
A.19

249

1 Ḥaḳ bir gevher yaratdı kendünüñ ḳudretinden
Naẓar ḳıldı gevhere eridi heybetinden

2 Yidi ḳat yir yaratdı ol gevherüñ nūrından
Yidi ḳat gök yaratdı ol gevherüñ buġından

3 Yidi deñiz yaratdı ol gevher ṭamlasından
Ṭaġları muḥkem ḳıldı ol deñiz köpüginden

4 Muḥammed'i yaratdı maḥlūḳa sefkātinden
Hem ᶜAli'yi yaratdı mü'minlere faẓlından

5 Gāyıb işin kim bilür meger Ḳur'ān 'ilminden
Yūnus içdi esridi ol gevher denizinden

F.151b

250

1 Egriligüñ ḳoyasın toġrı yola gelesin
Kibr ü kini çıkargıl erden naṣīb alasın

2 Ne virsen elüñile ṣol varur senünile
Ben disem inanmazsın varıcaġaz göresin

3 Gönülde pās oturur anda seni yitürür
İçerü sāh oturur girimezsin göresin

4 Onikidür hücresi yidi dervāzesi vardur
Anda iki dilber var bilmezsin ki ṣorasın

5 Var ḳardaşuñı öldür dahı ᶜavretüñ boşa
Anaña kābin ḳıydur Ḥaḳḳ'ı ᶜıyān göresin

6 Bī-çāre miskīn Yūnus ᶜışḳdan daᶜvī ḳılursın
Dōstdan ḫaber gelicek yüz süriyi varasın

F.153b

251

1 Gelüñ bugün yanalum yarın yanmamaġıçün
Ölelüm ölmeziken yine ölmemegiçün

2 Ṭartalum günāhumuz arturalum āhumuz
İdelüm ḥisābumuz ḥisāb olmamaġiçün

3 Erenlere gidelüm eteklerin ṭutalum
Bugün eyle idelüm yolda ḳalmamaġiçün

4 Baḳ göresin dünyeye geldüğüñi bil neye
İş bu fānī dünyeye maġrūr olmamaġiçün

5 Yūnus yok dünyā tadı çün kim fānīymiş adı
Muḥammed zindān didi biz şad olmamaġiçün

K.146a,RY.3a,M.44

252

1 ʿIşḳ ilinüñ ḫaberin disem işide misin
Yoldaş olup bu yola sen bile gide misin

2 Ol ilüñ bağı olur şerbeti aġu olur
Ḳadeḥ dutmaz ol aġu nūş idüp yuda mısın

3 Ol ilün zavādası cefā duta gidesi
Şeker ayruġa ṣunup sen aġu ṭada mısın

4 Ol ilde ay-gün olmaz ay gedilüp ṭolunmaz
Tertībler terk idüben şumar unıda mısın

5 Senlik-benlik terk idüp yoḳlıḳ evine girüp
ʿIşḳdan içüp esriyüp varlıḳ terk ide misin

6 İş bu tenüñ tertībi od u ṭoprak yil u ṣu
Yūnus sen gör özüñi ṣuda ṭoprakda mısın

F.156a,K.101b,RY.22a,YE.72a,76a,Rt.12,M.25,Ç.55b

253

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ṭalayın ʿışkun baḥrine ġavvās olayın bir zamān
İsteyeyin dāim seni seyyāh olayın bir zamān

2 Varayın her bir maḥfile sırrum dimeyem her dile
Sırdan ḫaber diyenlere mihmān olayın bir zamān

3 Yolunda Manṣūr olayın Ene'l-Ḥaḳ demin urayın
Aṣılup vaṣluñ dārına berdār olayın bir zamān

4 ʿIşkuñ odına yanayın dostun ġuyına ḳanayın
Gördügüm seni ṣanayın ḥayrān olayın bir zamān

5 Akıdayım ḳanlu yaşım arturayım başrum başın
Tā ki bulunca nakḳāşum seyrān ideyin bir zamān

6 Leylī ile Mecnūn olup Ferhād ile ṭaşlar yanup
ʿAbdü'l-Rezzāk gibi yanup giryān olayın bir zamān

7 Benligüm benden ḳoyayın senüñ ḳoḫuñı duyayın
Bunca zamān ben ḳuliken sulṭān olayın bir zamān

8 Ol dōst baña benden yaḳın ḥikmet bilen bulur Ḥaḳḳ'ın
Oḳuyup ḥikmet ʿilmini Loḳmān olayın bir zamān

9 Miskīn Yūnus aç gözüñi ḥazrete urġıl yüzüni
Mürşid-i kāmil yolına ḳurbān olayın bir zamān

Ç.50b,Mecmūa (Ankara Millî Ktp.NO.442,s.73)

1 ʿĀşıklara ne diyem ʿışḳ ḫaberinden şîrîn
ʿIşḳıla dīnleyene eydeyüm birin birin

2 Ḫayf durur ʿışḳsuzlara ʿışḳdan ḫaber söylemek
Kim gerçek ʿāşıḳısa ben rāzum ana dirin

3 Evvel yir-gök yoġıdı varıdı ʿışḳ bünyādı
ʿIşḳ ezelden ḳadīmdür ʿışḳ getürdi ne varın

4 Evvel ezel bezminde kim dōst yüzin gördiyse
Anuñ cānıdur ʿāşıḳ sor andan ʿışḳ ḫaberin

5 ʿIşḳı hiç bir nesneye mesel baġlasam olmaz
Dünyā vü āḫiretde ne dutısar ʿışḳ yirin

6 Emānetdür ṣakıngıl ʿışḳ ḫaberini zinhār
Oturup deġme yirde söyleme ʿışḳun sözin

7 Cevheriler ḳatında ḳā'ide böyle durur
Ḳadrini bilmezlere göstermedi gevherin

8 Yūnus'un ḫavṣalası ʿışḳ ṭolmışdur sīnesi
Derdin gizleyemedi geñsüz söyler ʿışḳ dilin

F.157a,NO.187b,YE.74a,RY.18a,K.201b,Rt.35,A.19

255

1 Sen cānundan geçmedin cānān arzū kılursın
Bilden zünnār kesmedin imān arzū ḳılursın

2 Men ʿarefe nefsehu dirsin illā degülsin
Melāikden yukaru seyrān arzū kılursın

3 Ṭıfl-ı nev-reste gibi etegin at idinüp
Ele çevgān almadın meydān arzū ḳılursın

4 Bilimedün sen seni ṣadefde ne gevhersin
Mıṣır'a sulṭāniken Ken'ān arzū ḳılursın

5 Ol ezel 'āleminde ebedi gözlemedin
Per ü bālün bitmedin ʿcevlān arzū kılursın

6 Yitmiş yidi perde var dostunı arzulama
Yidisinden geçmedin yaḳīn arzū kılursın

7 Otuzı gözde durur otuzı gönüldedür
Onın daḥı bilmedin görmek arzū kılursın

8 Sen bunda işe geldün uş yine varısarsın
Henüz sen ḳul olmadın sulṭān arzū ḳılursın

9 Yūnus düşdün bu derde Eyyūb'layın ṣabreyle
Derde ḳatlanımazsın dermān arzū ḳılursın

F.158b,NO.193a,K.178b,HB.13a,RY.60a,66b,A.17,Ç.53a

256

1 'İlmünde ġark oluban ben beni bilimezin
Dilile söyleyüben ṣıfatun̄ iremezin

2 Ṣıfatun̄ gelmez dile ḳandalıġun kim bile
Ṣun'uñı dimeklige ben lāyıḳ olamazın

3 Hem evvelsin hem āḫir ḳamu yirlerde zāhir
Hiç maḳām yoḳdur sensüz ben niçün göremezin

4 Görmedin delü oldum yañıldum günāh ḳıldum
Uṣsum 'aḳlum aldurdum esridüm ayılmazın

5 Çünki beni esritdüñ cān u gönül iletdün
Ayırma beni senden bulışdum yād olmazın

6 Bana cānı sen virdüñ ʿAzrāil'e bildürdüñ
Senden artuḳ kimseye emānet viremezin

7 İy Yūnus'ı yaradan ḥicāb götür aradan
Ṣādıḳam yoluñda ben yalan daʿvī ḳılmazın

F.156a,K.92b,NO.186a,RY.32b,YE.a

257

1 Bunca gönüller alan cihāna sulṭān mısın
Ḥükmün cānlar içinde cān içinde cān mısın

2 Naẓarun biñ cān alur derdüñ yürekde ḳalur
Gören kendüden vāmur ʿaşıḳa ḳıyan mısın

3 Uçan ḳuşlar uçunur esen yil görse turur
Dīvler hükmüne girür Belḳīs-Süleymān mısın

4 Yüzünden gün ṭutılur ay ṭoğmaya utanur
Gören heybete ḳalur Yūsuf-ı Kenʿān mısın

5 Ölü görse dirilür ḳalıbına cān gelür
Toprakdan avāz gelür ʿİsā biñ Meryem misin

6 ʿIşḳuñ dīne şūr eyler arslana zencīr eyler
Katı taşı mūm eyler Ferhād-ı zamān mısın

7 ʿIşḳuñ Ḥaḳḳ'a irgürür cān gözi dīdār görür
Görenler baş indürür İbrāhīm Edhem misin

8 Yüzüñ dīdār nūrıdur saçuñ Miʿrāc dünidür
Görem cānın unıdur Faḫr-i ʿālem sen misin

9 Yūnus sevdügüñ gözle Ḥaḳ yolını key izle
Rāzuñ gönülde gizle sen söze beyān mısın

F.157b,K.68b,B.53a,YE.69b,M.8,A.18

258

Mefā'ilün Mefā'ilün fe'ūlün

1 Bu ʿömrüm yoḳ yire ḫarc itmişem ben
Cānumı gör ne oda atmışam ben

2 Kimesne kimseye itmemiş ola
Anı kim kendüme ben itmişem ben

3 ʿAmelüm raḫtını dirdüm götürdüm
Ḳamu aṣṣum ziyāna ṣatmışam ben

4 Cihānda bir ṣınuḳ ṣaḳsıdan ötrü
Güherlerüm ziyāna ṣatmışam ben

5 ʿAmelüm ne ki varsa hep riyādur
ʿAcebdür iḫlāsı unutmışam ben

6 Giceye iresini kimse bilmez
Ṭūl-i emel başın uzatmışam ben

7 Dükeli ʿömrüñi ḫarcına sürdi
Ziyāndan bellüdür ne ütmişem ben

8 Aġuya bal diyü barmaḳ uzatdum
Aşuma zehr-i kātil ḳatmışam ben

9 Bī-çāre Yūnus'uñ çoḳdur günāhı
Anuñ dergāhına yüz ṭutmışam ben

RY.19a,K,204a

259

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōst yüzini göricegez niçe ḳarār ḳılsun bu cān
Yaġmaya virür ol demde yüz bin zāhid dīn ü ımān

2 Ta'na urman 'āşıḳlara her ne ḥāle dönerise
Fermān olımaz kendüye müşāhedeye ġarḳ olan

3 Cān u gönül fehm ü 'aḳıl 'ışḳ mevcine ġarḳ olıcaḳ
Pes niçe aṅsun ol kişi yazuġ u müzd aṣṣı-ziyān

4 Canında gözi yok kişi görmeyiser dost yüzini
Gözsüz niçe fehm eylesün ne rengdedür işbu cihān

5 Yüz bin melik ü selāṭin dōst yüzini göricegiz
Terk eyleye taḫtını vü 'izzet ü leşker hānümān

6 'Āşıḳ niçe harābısa velayeti arta durur
Anuñiçün ki dāimā virāndadur genç-i nihān

7 'Ayne'l-yaḳīn gören kişi ırmaz gözin dōst yüzinden
Niçe görebilsün anı bu sevüden ṭaşra ṭuran

8 Yūnus'a bu 'ışḳ ḳızġını Ḳomaz dilini ṭutmaga
'Āşıḳla ma'şūḳ rāzını dürüst diyemeye lisān

F.159a,RY.41a,K.118a,YE.71a,NO.186a,Rt.23,Ç.49b,A.20

260

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

1 Ol dürr-i yetīmem ki görmedi beni 'ummān
Bir ḳatreyem illā ki 'ummāna benem 'ummān

2 Gel mevc-i ʿacāib gör deryā-yı nihān gözle
Zī-bahr-i nihāyetsüz ḳaṭrede olur pinhān

3 Dem urmazıdı Manṣūr tevḥīd-i Ene'l-Ḥaḳ'dan
ʿIşḳ dārına dost zülfi asmışdı beni 'uryān

4 Bu ʿālem-i kesretde sen Yūsuf u ben Yaʿḳūb
Ol ʿālem-i vaḥdetde ne Yūsuf u ne Kenʿān

5 Bunda dimeden Mecnūn Leylā adını Mevzūn
Ne Leylā idüm anda ne Mecnūn-ı ser-gerdān

6 Yi-nūn-sin ulaşmadın cān ḳuyuya düşmedin
ʿIşḳ dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan

7 Bu cismüm belāsıdur adum Yūnus olduġı
Ẕātum ṣorar olursañ sulṭāna benem sulṭān

F.159b, K.194b, RY.62a, YE.73b, NO.188a, Rt.20, Ç.50a

261

1 Ol cān ḳaçan öliser sen aña cān olasın
Ölmiş gönül dirile anda ki sen olasın

2 Ölmeklik dirlik ola ölümsüz dirlik bula
Başlu gönül oñula merhemi sen olasın

3 Sen olduġuñ gönüller her dem cānın yiñiler
Bunlardur ölmeyenler ḥākimi sen olasın

4 Sen olduġun maḳāmda ehl-i dād olur anda
Güç olmaz ol dīvānda sulṭānı sen olasın

5 Cān bedenden uçıcaḳ menzilinden göçicek
Ol cihāna geçicek göze ʿıyān olasın

6 Tozını yil almaya bir zerre ırılmaya
ʿĀşık cānı ölmeye maʿşūkı sen olasın

7 Yūnus sen ʿāşıkısañ ʿışka muvafıkısañ
Korkma ulaşığısañ ne olursañ olasın

F.160a,K.130a,RY.48b,YE.71b,M.35,A.18

262

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ūlün

1 ʿAceb oldı ḥālüm bu ʿışk elinden
Göremezem yolum bu ʿışk elinden

2 Bu cümle ʿālemüñ tācı iken uş
Ayaklarda ġubaram ʿışk elinden

3 Garīb bülbülleyin zāri kıluram
Akar çeşmüm yaşı bu ʿışk elinden

4 Ġazal yapraklayın benzüm şarardı
Kararuban düşdüm bu ʿışk elinden

5 Yarın maḥşerde ben yırtam yakamı
Niçe feryād idem bu ʿışk elinden

6 Tag u taşlar erür bu ʿışk elinden
Deñizler cūşa geldi ʿışk elinden

7 Niçe bin enbiyā ʿışka giriftār
Yir ü gök toptolu bu ʿışk elinden

8 Çagurup eydeler gel güç görenler
Benüm çilem(?) nedür bu ʿışk elinden

9 Niderem ben yarun vaṣlından ayruḳ
Büküldi ḳad-balam bu ʿışḳ elinden

10 Yūnus sen Ṭapduġ'uña ḳıl duʿāyı
İçersüñ zehr-i ḳātil ʿışḳ elinden

NO.187b,YE.69b,

263

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Gönül uṣanmadun sen bu seferden
Çalab'um saḳlasun seni ḥaṭardan

2 Kişi kim kişinüñ ḳahrın çekince
Gidüp görünmemek yigdür naẓardan

3 Ṭoġaldan baġrumı ṭoġradı ġurbet
Sızar ṭamar ciger ḳanı ṭamardan

4 Vaṭan oldı diken ġurbet gülistān
Aġu içmek yig oldı ney-şekerden

5 Güher didükleri ʿilm-i hünerdür
Hüner-mende hüner yigdür güherden

6 Yūnus gögüs açup dōsta giderken
Çalab'um saḳlasun seni ḥaṭardan

RY.71b,K.181b,B.25b,M.62

264

1 Dīn ü millet ḳodurdı ol benüm gönlüm alan
Anı gören kişiye ne gönül ḳalur ne cān

2 Ṭuymayanlar ḥālümi dīnin ḳodı dir bañа
Neyile dîn beslesin cānsuz göñülsüz ḳalan

3 Ṣūretümde varlıġum cānıla göñülidi
Ḳodurdı ḳamusını bañа ʿışḳ bağışlayan

4 ʿIşḳun serhengi beni ḳomaz hiç bir nesneye
Ne İslām'da ne dînde añılmaz küfr ü īmān

5 Şarṭ u farż olmaz anda cānı ʿışḳda ḳalanda
Cevāb sözi dil söyler niçe bilsün bu lisān

6 ʿIşḳa meṣel bağlanmaz ʿışḳ işi ḥisāb olmaz
Dōstlıḳ ticāretinde añılmaz aṣṣı-ziyān

7 Beni benlikden ḳodı varlıḳ defterin yudı
Ḫavf u recā göstermez ḫayr u şer elden ḳoyan

8 Elden iş bıraḳdurdı niteliksüz baḳdurdı
Bizüm aḥvālümüzde añılmaz nāmıa nişān

9 Ṣormañ Yūnus'dan ḫaber dōst ḳandasa anda var
Yüz biñ gevherden fārigġ ʿışḳ deñizine ṭalan

K.118a,RY.41b,NO.182b,YE.71b,Rt.19,Ç.49a,A.20

265

1 Erenlere muḥib iken yā münkir olduġuñ neden
Key ṣaḳınġıl datlu cānuñ oḳları çıḳmadın yaydan

2 Ḳahır erenler atıdur ġayret daḫı hilʿātıdur
Erenler yayı ḳatıdur oḳları geçer ḳayadan

3 Bize muḥib olanları Ḥaḳ'dan dilerüz anları
Dönüp münkir olanları tīz çıḳarurlar aradan

4 Bunda el-ayaḳ öpilür görenüñ cānı ḳapılur
Garīb müsāfir yapılur zavye vü mescīd-ḫāneden

5 Aġu içerse mūş olsun süçi içerse ḫōş olsun
Yūnus ile yoldaş olsun gelsün Allāh'ına giden

Rt.21

266

1 Ol dōst bize gelmezise ben dōsta girü varayın
Çeküben cevr ü cefāyı dōstumuñ yüzin göreyin

2 Sermāyemüz bir cānıdı anı daḫı aldı bu ʿışḳ
Ne sermāye var ne dükkān bāzāra neye varayın

3 Ḳurılmış dükkān u bāzār dost içine girmiş gezer
Günāhum çoḳ gönlüm sizer ben dōsta çoḳ yalvarayın

4 Gönlüm eydür dōst benümdür gözüm eydür dōst benümdür
Gönlüm eydür göze ṣabr it bir dem ḫaberin vireyin

5 Ḥaḳ naẓar kıldugı cana bir göz ile bakmak gerek
Ana ki Ḥaḳ naẓar ḳıldı ben anı niçe yireyin

6 Ṭapduḳ eydür bu Yūnus'a bu ʿışḳ Ḥaḳḳ'a irse gerek
Ḳamulardan ol yücedür ben ana niçe ireyin

F.151a,YE.70b,K.116a,203b,RY.18b,40b,A.16

267

1 İy gönül bir dem bir vaḳıt dünyādan uṣanmaz mısın
Bunca fāsid işlerile yüzünden utanmaz mısın

2 Sen seni ḫōş ṭutġıl arı istiġfār eyle yārı
İmān bilüne bağlanup dīn ṭonın ṭonanmaz mısın

3 İy matāʿın ḳalba ṣatan güherine pūllar ḳatan
Aṣṣıyı ziyāna ṣatan aṣṣıya uzanmaz mısın

4 Ġayret içinde mübtelā günāhlar içinde ḳodı
Dīn yolında göñül ṣayrı ciddile ṭayanmaz mısın

5 Ölmez vuṣlat meyin içen maʿṣiyyet deñizini geçen
Mey-ḫāneden ʿaẓim idüp mescidlere ḳanmaz mısın

6 Yiri gögi seyrān ḳılan ʿarş u kürsi cevlān uran
Yūnus ḳatında iy göñül bir dem eglenmez misin

YE.75a,A.17

268

1 Şöyle ḥayrān eyle beni ʿışḳun odına yanayın
Her kancaru bakarısam gördügüm seni sanayın

2 Beni oḳıdı sulṭānum uş göñüldi gider cānum
Elden bıraḳdı benligi bunda niçe egleneyin

3 Senüñ ḳoḳun ṭuydı cānum terkin urdum bu cihānuñ
ʿAceb ḳandadur mekānun ya ben ḳanda isteyeyin

4 Dört mezhebüñ ʿāṣıḳıyam yidi meẕheb geçdi cānum
Ḳoġıl beni söyletmegil bu yollarda uyanayın

5 Yidi ṭamu didükleri ḳatlanmaya bir āhuma
Sekiz uçmaḳ eglemeye bunda niye egleneyin

6 Sekiz uçmaḳ ʿarz olursa yitmiş bin ḥūri gelürse
Aldamaya bu cānumı bunda nite aldanayın

7 Dilde söylenür ḫaberün hergiz bulunmaz eserün
Götür yüzünden perdeyi dīdāruña köyüneyin

8 ʿİlm-i ḥikmet oḳıyanlar ʿışḳdan fakīr durur bunlar
Manṣūr oldum aṣun beni hep dillerde söyleneyin

9 Yūnus dimedi bu sözi cāna ṭoldı dōst āvāzı
Kördür münāfıkuñ gözi ya ben niçe göstereyin

F.152a,K.208b,NO.190b,RY.8b,HB.12b,YE.75b,M.77,A.13

269

1 İlāhî bir ʿışḳ vir baña ben benligüm bilmeyeyin
Yavu ḳılayın ben beni isteyüben bulmayayın

2 Şöyle ḥayrān eyle beni bilmeyeyin dün ü güni
İsteyeyin dāim seni ayruḳ naḳṣa ḳalmayayın

3 Al gider benden benligi ṭoldur içüme senligi
Bundayiken öldür beni varup anda bilmeyeyin

4 Söylerisem gelmez dile kim söge baña kim güle
Bāri yanayın derdile ḥālüm dile gelmeyeyin

5 Uş yürüyem yana yana cigerüm ġarḳ oldı ḳana
ʿIşḳun bir oḳ urdı cāna niçe zāri ḳılmayayın

6 Ko ben yanayın tüteyin dōst baḫçesinde yiteyin
Bir gül olayın biteyin açıluban ṣolmayayın

7 Manṣūr'layın dāra beni şöyle ʿıyān göster seni
Ḳurbān ḳılayın bu cānı ʿışḳa münkir olmayayın

8 ʿIşḳdur bu derdün dermānı ʿışḳ yolına virdüm cānı
Miskîn Yūnus dir yā Ġānı bir dem ʿışḳsuz ḳalmayayın

HB.12b,YE.73a,Rt.23,Mecmua (Millî Ktp.442,s.73)

270

1 Ṭaşduñ yine deli gönül ṣular gibi çaġlar mısın
Aḳdun yine ḳanlu yaşum yollarumı baġlar mısın

2 N'idem elüm irmez yāre bulınmaz derdüme çāre
Oldum ilümden āvāre beni bunda eġler misin

3 Yavu ḳıldum ben yoldaşı oñulmaz bāġrumuñ başı
Gözlerümüñ ḳanlu yaşı ırmaġ olup çaġlar mısın

4 Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsin
Şu ḳarşuma gögüs gerüp ṭaş baġırlu ṭaġlar mısın

5 Ḥarāmī gibi yoluma arḳurı inen ḳarlu ṭaġ
Ben yārümden ayru düşdüm sen yolumı baġlar mısın

6 Ḳarlu ṭaġlarun başında ṣalḳım ṣalḳım olan bulut
Saçuñ çözüp benüm içün yaşın yaşın aġlar mısın

7 Esridi Yūnus'uñ cānı yoldayım illerüm ḳanı
Yūnus düşde gördi seni ṣayru mısın ṣaġlar mısın

RY.(Mecmua)46a

271

1 Cānlar cānını buldum bu cānum yaġma olsun
Assı ziyāndan geçdüm dükkānum yaġma olsun

2 Ben benligümden geçdüm gözüm hicābın açdum
Dōst vaṣlına ulaşdum gümānum yaġma olsun

3 Benden benligüm gitdi hep mülkümi dōst tutdı
La-mekān ḳavmi oldum mekānum yaġma olsun

4 İkilikden uṣandum ʿışḳ ṭonını ṭonandum
Derdi ḥanına ḳandum dermānum yaġma olsun

5 Varlık çün sefer kıldı andan dōst bize geldi
Vīrān gönül nūr ṭoldı cihānum yaġma olsun

6 Geçdüm bitmez ṣaġınçdan uṣandum yaz-u kışdan
Bōstānlar başın buldum bōstānum yaġma olsun

7 Taʿalluḳdan üzüşdüm ol dōstdan yana uçdum
ʿIşḳ dīvānına düşdüm dīvānum yaġma olsun

8 Yūnus ne ḫōş dimişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum ḳovanum yaġma olsun

F.154b,NO.191a,YE.73b,HB.13a,A.18

272

1 Anup ḳıyāmet gününi aġlaşalum ol gün içün
Ol gün melāmet günidür aġlaşalum ol gün içün

2 Ol günde yirler yarıla cümle ölenler dirile
Cümle günāhlar ṣorıla aġlaşalum ol gün içün

3 Ol günde gök çatlayısar insān niçe ḳatlanısar
Ol günde kim ḳorḳmayısar aġlaşalum ol gün içün

4 Āh ol günüñ ḳorḳuları ḳoca ḳılur maʿṣūmları
Niçe olur mücrimleri aġlaşalum ol gün içün

5 Ol gün ḳatı efgān ola irkek- dişi ʿuryān ola
Cümle ciger biryān ola aġlaşalum ol gün içün

6 İy Yūnus Emre gir yola ḥāl bilmezt ḳardaş n'ola
Meger dermān Ḥaḳ'dan ola aġlaşalum ol gün içün

B.17a

273.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Sübḥān bizi uyarısar niçe zamān yatmış iken
Cānlar teni isteyiser terk idüben gitmiş iken

2 Gör Ḫālik'in ʿināyetin deryā-yı bī-nihāyetin
Bize dīdār gösteriser bunca günāh itmiş iken

3 Ḥaḳḳ'uñ ʿināyeti çoḳdur erer ḳullarına dāim
Allāh Ḫālil'i ṣaḳladı Nemrūd oda atmış iken

4 ʿİnāyeti kime irse ol ḳul iken sulṭān olur
İşitmedüñ mi Yūsuf'ı bāzirgāna ṣatmış iken

5 ʿIşḳıla gelseñ yola Yūnus'layın olsan n'ola
Tāʿatini terk itmedi balık anı yutmış iken

6 ʿAhdüñ eylegil vefā gönlüñi eylegil ṣafā
Ḳanı Muḥammed Muṣṭafā ʿArşa Miʿrāc itmiş iken

7 Ḳan'enbiya vü evliyā geldi geçdi cümle veli
Ḳanı Dāvūd u Süleymān Ḳāf'dan Ḳāf'a dutmış iken

8 Ne ḳadar çoḳ ise māluñ ecel sāña ṣunar elün
Ne aṣṣı eyledi Ḳārūn bu dünyāya batmış iken

9 Ḳulaḳ urġıl benden yana ḫaberüm var diyem sāña
Laʿnet ḳıldı ʿAzāzil'i ʿArş'da mekān ṭutmış iken

10 Dōstdan belā gelicegiz Eyyūb'layın ṣabreylegil
Niçe ṣıḥḥat buldı teni bunca belā çekmiş iken

11 Anıcaġuz ṣol bir güni ditrer mi Yūnus'un cānı
İmān-Ḳur'ān yoldaş ile son menzile yitmiş iken

Ç.56a,A.19,Divan-ı Aşık Yunus.160

274

1 Hey yārānlar hey ḳardaşlar nicedeyin nideyin ben
Sen benüm ḳulum degülsin dir olursa nideyin ben

2 Zelil maġbun ḳala başum anda hiç dinmeye yaşum
Maḥşer güni içüm ṭaşum nār olursa nideyin ben

3 Şuç anıcaḳ göyner özüm ḳan yaşıla ṭolar gözüm
Yarın Ḥaḳ ḳatında yüzüm ḳar' olursa nideyin ben

4 Fesādıla ṭolu içüm hey ḥoca baġışla şuçum
Key cehennem benüm içün yir olursa nideyin ben

5 Ben fesād içinde ḳaldum Yūnus eydür artdı derdüm
Sine varıcaġız ḳabrüm dār olursa nideyin ben

B.lîb

275

1 Yoḳdur bende ʿamel ṭāʿat ben nideyin neyleyeyin
Ḳopucaḳ rūz-ı ḳıyāmet ben nideyin neyleyeyin

2 Dōst baña suʾāl idicek ʿAḳlum başımdan gidicek
Ḥicāb derdi ġarḳ idicek ben nideyin neyleyeyin

3 Helāline ola ḥisāb ḥarāmına ola ʿazāb
ʿİsyānıla yüzüm ḳara bēn nideyin neyleyeyin

4 Yitmiş bin zebāni yide ṭamuyı ḥaşrda ilede
Mücrimlere heybet ide ben nideyin neyleyeyin

5 Bir kez cehennem silkine ʿāsilere ide kīne
ya Rab iricek ol güne ben nideyin neyleyeyin

6 ʿĀşıḳlar maḳsūda ire ʿārifler dōst yüzin göre
Şöyle mücrim yüzi ḳara ben nideyin neyleyeyin

7 Yūnus Emre'm derdün ḳatı ḫayra geçmez bir ṭā'atı
Olmazsa Ḥaḳ 'ināyeti ben nideyin neyleyeyin

B.11b,

276

1 İy benüm 'ömrüm ḳuşı ḳanda varasın birgün
Ecel avlayup yudar ele giresin birgün

2 Gelüp gögsüne ḳona dutuşup cānun yana
Bir ḳadeḥ şerbet şuna içüp ḳanasın birgün

3 Görmege gelenleri hāṭırun şoranları
Sevgüli yārānları görmez olasın birgün

4 Yārānlarun̄ geleler seni ta'cîlleyeler
Soyalar tonlarını 'uryān olasın birgün

5 Binüp ağaç atına yañulup Ḫızr'a ṭañа
Şol ḳara yir altına gire yatasın birgün

6 Ṭap tımar eyle tene yaraḳ eyle bu cāna
Şol yılana çıyana naṣīb olasın birgün

7 Münker ü Nekir gele ḥāllerün̄ düşvār ola
Dilünce su'āl şora cevāb viresün birgün

8 Yūnus Emre'm nidesin̄ ḳaçup ḳanda gidesin
Erenler ṣoḥbetine gelmez olasın birgün

B.13b,Ç.59a

277

1 'Aceb şu yirde var m'ola şöyle ġarīb bencileyin
Bağrı başlu gözi yaşlu şöyle ġarīb bencileyin

2 Gezdüm Urūm'ıla Ş_am'ı yuḳaru illeri ḳamu
Çoḳ istedüm bulımadum şöyle ġarīb bencileyin

3 Kimseler ġarīb olmasun ḥasret odına yanmasun
H^Vōcam kimseler olmasun söyle garıb bencileyin

4 Söyler dilüm aġlar gözüm ġarīblere köynür özüm
Meger ki gökde yılduzum şöyle ġarīb bencileyin

5 Niçe bu derdile yanam ecel ire birgün ölem
Meger ki sinümde bulam şöyle ġarīb bencileyin

6 Bir ġarīb ölmiş diyeler üç günden şonra ṭuyalar
Şovuḳ suyıla yuyalar şöyle ġarīb bencileyin

7 Hey Emre'm Yūnus bī-çāre bulunmaz derdüne çāre
Var imdi gez şārdan şāra şöyle ġarīb bencileyin

Muahhar mecmualar'da mevcut

278

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḳanda bulam isteyüben iy gönül seni ḳandasın
Ḳanda vīrāne varısa va'llāhi gönül andasın

2 İy gönül sana uyaldan ḳalmadı yüzümün şuyı
Raḥmet gele ta ki sana ḳandayısan dīvāndasın

3 Bir laḥza olursın rūşen bir dem yürürsin perīşān
ʿĀlemlere nām u nişān derde esīr dermāndesin

4 Bir dem ʿābid bir dem zāhid bir dem ʿāṣī bir dem muṭīʿ
Bir dem gelür ki iy gönül ne dīnde ne imāndasın

5 ʿIşḳ başumdan aşıcaġuz mevc uruban ṭaşıcaġuz
Bir (dem) gelür ki iy gönül mescidile Ḳur'ān'dasın

6 Ḳayseri Tebrīz ü Sivās Naḥcuvān u Maraş Şirāz
Gönül sana Baġdād yaḳın ʿālemlerde dīvāndasın

7 Yūnus imdi ṭapdur hemin aḳıtma gözünüñ nemin
Eger bugün eger yarın çün Ḥaḳḳ'içün ḳurbāndasın

YE.78a

279

Mefa'ilün Mefa'ilün fe'ulün

1 Eger ʿışḳı seversen cān olasın
Gönüller taḫtına sulṭān olasın

2 Seversen dünyeyi mihnet bulasın
Erenler sırrını ḳaçan tuyasın

3 Cihān köhne-sarāydur sen begisin
Niçe bir eskiye ḥasretlenesin

4 Aġudur bal degül dünyā murādı
Niçe bir aġuya parmaḳ banasın

5 Ḳanadsuz ḳuşlayın ḳalduñ yabanda
Ḳanadlu ḳuşlara ḳanda iresin

6 Diken olma gül ol eren yolında
Diken olurısan oda yanasın

7 Niyāz içün buyurdı Ḥaḳ namāzı
Niyāzdan vay sana gāfil olasın

8 Sana erden ʿaşā gerek bu yolda
Ṭayanursan ʿaṣāya ṭayanasın

9 Erenler nefesin ʿaṣā idin sen
Erenler nefsine uyarsan fenāsın

10 ʿİbādetler başıdur terk-i dünyā
Eger mü'minisen aña inanasın

11 Atañ anañ ḥaḳ'ın yitürdünise
Yeşil ṭonlar geyesin ṭonanasın

12 Eger ḳoñşı ḥaḳ'ı boynuñdayısa
Cehennemde yarın bāḳī ḳalasın

13 Yūnus bu sözleri erenden aldı
Saña dahı geregise alasın

F.155a, YE.78a

1 İy dōst seni sevelden ʿaḳlum gitdi ḳaldum ben
Bıñarları terk idüp deñizlere ṭaldum ben

2 Bir zerre ʿışḳuñ odı ḳaynadur deñizleri
Düşdüm ʿışḳun odına ṭutuşuban yandum ben

3 Ol cānda ki ʿışḳ ola anda ġuṣṣa olmaya
Bu ʿışḳ baña gelelden ġuṣṣam gitdi güldüm ben

4 Bülbül de ʿāşıḳ olmış ḳızıl gülüñ yüzine
Gördüm erenler yüzin hezār destān oldum ben

5 Bu ʿışḳı baña virdüñ ben niderem kendözüm
İçüm ṭaşum nūr ṭoldı dōsta ʿaşıḳ oldum ben

6 Şımasañ būtın nefsün ʿabes ḳamu ṭāʿatün
Anı şımaġa çāre hele şimdi buldum ben

7 Dünyā ceẕāsın almaḳ soñucı vefāyımış
Cefāyı viribenin seni ṣatın aldum ben

8 Bir ḳurı aġacıdum yol üzre düşmişidüm
Er bāña nazar ḳıldı ṭāze cüvān oldum ben

9 Yūnus sen ʿāşıḳısan adunı miskin ḳoġıl
Cümlesinden iẖtiyār miskīnlikde buldum ben

F.153a,K.158b,YE.75b,RY.53a,B.5b,Rt.22

281

1 Ol vaḳtin bir olasın ayrulıḳdan ḳalasın
Cānsuz gel bu ḳapuya bāḳī dirlik bulasın

2 Cān ṭuta gelürisen cānum vardur dirisen
Cün şumār iderisen küllī ṣaġıncalasın

3 Bunda ne ṣaġınç şumār ya bunda kim kalur var
Çün böyle düşdi sefer gerek yolda olasın

4 Derdile gelmeyince dermāna irmeyesin
Bir cān yolda ḳorısan yüz biñ cānı buẖasın

5 Ḳalma fānī ṣaġınca ḳaṣd eyle bāḳī gence
Yüz biñ cihānda bātın ẖazīnesin bulasın

6 Dadarsan ʿışḳ dadından geçesin zāhir dinden
Ayrulıġun odından ol vaḳıt ḳurtulasın

7 Yavı varġıl bu yolda her bir dürlü menzilde
Cümle söylenen dilde gerek unıdulasın

8 İy Yūnus ḳanı ʿaḳluñ geñsüzin söyler dilün
Pāyānı yoḳ bu yoluñ sen ḳanda ṭolanasın

NO.181b,YE.75a,K.164b,RY.31a,B.51a,Rt.19,M.53,Ç.54a

282

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 İlāhī derdümüñ dermānı sensin
Günāhkār ḳullaruñ ġufrānı sensin

2 Senüñ emrüñ ile döner felekler
Hem ayuñ güneşüñ devrānı sensin

3 Ḫālil'üñ ḥullesi Ya'ḳūb'uñ āhı
Yūsuf'uñ bendile-zindānı sensin

4 Mūsā'nuñ münācātı Ṭūr ṭaġında
'İsā'nuñ göklerde seyrānı sensin

5 Gözümüñ nūrı vü gevdem ḥayātı
Gönüller tahtınuñ sulṭānı sensin

6 Yunus Emre'm sebaḳı senden oḳur
Elinde defteri dīvānı sensin

B.27b

283

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 İy gönlümüñ eglencesi eyit bana neyleyeyin
'Işḳuñdan oldum āvāre derdüm kime söyleyeyin

2 Mülk-i fenādan geçeyin ol dōst iline uçayın
Ṭalayın 'ışḳ 'ummānına denizleri ḳaynadayın

3 'Işḳuñ od urdı cānuma gelsün 'āşıḳlar yanuma
Dökeyin 'ışḳuñ ḫānını 'aşıḳları ṭoylayayın

4 Çü girdüm ʿışkun bagına bakdum soluma saguma
Dürlü yemişlerin yiyüp güllerini yıylayayın

5 Dün-gün ḳılayın āh u zār ʿāşıḳ olayın il ü şār
Dökeyin ḳanlu yaşumı zārılıklar eyleyeyin

6 ʿĀşıḳ olayın şol güle ṭolsun cihana ġulġule
Hezār destān olubanı dōst bāġını yaylayayın

7 Miskīn Yūnus ʿāşıḳlarun̄ dirligini dirilmedün̄
Bari gücüm yiṭdüginçe ṣoylarını ṣoylayayın

NO.189a,HB.17a,B.13a,RY(Mecmua)17b,A.20

284

1 Ayurma beni senden yaradan
Düşdüm [illegible] yaradan

2 Öldügüm içün gussa mı yirüm
Ala cānumı yine yaradan

3 Öldi diyeler ḳaydum yiyeler
Bir ḳuş oluban çıkam aradan

4 Aġlama direm şol gözlerüme
Ḳan yaş akıdur aġ u ḳaradan

5 Yirler mi ḳodum göl eylemedük
Siller aḳıtdum her bir dereden

6 Ben bir kulıdum sen sulṭānıdun̄
Düşdüm araya bilmem nereden

7 Varam kul olam şeyḫ işigine
ʿAbā dikinem yüz bin pāreden

8 Emre'm Yūnus'un murādı budur
Ala yarına çıḳa aradan

VAV

285

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar ḳorkaram ben ölem diyü
Öldügümi ḳayırmazam itdügümi bulam diyü

2 Birgün görinür .gözüme ʿaybum urulur yüzüme
Endīşeden del'olmışam nidem ben ne ḳılam diyü

3 Eger gerçek ḳulımışsam ana ḳullıḳ ḳılayıdum
Aglayadum bu dünyede yarın anda gülem diyü

4 Hemin geldüm bu dünyāya nefsüme ḳullıḳ itmege
Eyü ʿamel işlemedüm ʿazābdan ḳurtulam diyü

5 İy bī-çāre mīskīn Yūnus günāhun çoḳ neyleyesin
Sıgındum ol Allāh'uma didi hem ʿafv ḳılam diyü

YE.79a,K.187b,RY.57a,M.65

286

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōst gönlümi yagmaladı nolsa gerek şimden girü
Derdi bıraḳdı cānumı yansa gerek şimden girü

2 Derdünile cānum yanar ʿömür geçer devrān döner
Gün geldükçe benzün ṣolar ṣolsa gerek şimden girü

3 Bu ne ʿacāyib ser-güzeş çıḳardı bagrumuzda baş
Gözlerümden ḳanıla yaş aḳsa gerek şimden girü

4 Evliyādur Ḥakk'uñ sırı alnındaki Allāh nurı
Anı seven āh u zārı kılsa gerek şimden girü

5 Sen ḫ^vocasın ben bir ḳulam ebedî ḳullukda ḳalam
(Bu)sözüñi cümle ʿālem bilse gerek şimden girü

6 Fenā sarāyından göçüp beḳā sarāyına geçüp
ʿIşḳuñ şarābından içüp ḳanmsa gerek şimden girü

7 Görüñ ki Yūnus nitdi varuban ḥażrete gitdi
Ḳatredür ʿummāna yitdi ṭolsa gerek şimden girü

NO.187b,Mecmūa (Ankara Millî Ktp.NO.442,s.71)

287

1 Manṣūr-vār oldum bugün ber-dār iden gelsün berü
İnni ene'l-Ḥaḳ oḳudum inkār iden gelsün berü

2 Kul küllüñ min İndillāh ansuz degülem v'allāh
Ben Ḥaḳ'ıla Ḥaḳ olmışam aġyār iden gelsün berü

3 Levḥ ü ḳalemde yazılan tertīb-i tevḥīd oḳuram
ʿİlm-i ledün seyr ü sülūk güftār iden gelsün berü

4 Bir Tañrı'nuñ peygamberi ben andan aldum ḫaberi
Bir Tañrı vü peygambere ikrār iden gelsün berü

5 Men ʿarefe nefsehu feḳad ʿarefe Rabbehu
Bildüm bunı buldum anı inkār iden gelsün berü

6 Münkir-münāfıḳlar beni öldürelüm dirlerimiş
Beni yaradan öldürür yok-var iden gelsün berü

7 Gelsün beni ol öldüren külümi göge ṣavuran
Ben Küntü kenz'em mahfi'yem izhār iden gelsün berü

8 Ġāzī benem şehid benem ölüben öldüren benem
İrte gice ol dōstıla bāzār iden gelsün berü

9 Cümle cihān ġufrānıdur ḳamu ʿālem ḥayrānıdur
Yūnus anuñ ḥayrānıdur tekrār iden gelsün berü

RY.73b,YE.78b,K.137b,M.39

288

1 İy bizümle yār olup dosta giden gelsün berü
Yoḳ eyleyüp kendözin cān terk iden gelsün berü

2 Terk idelüm ḳāl ü ḳıylı isteyelüm ṭoġrı yolı
Hem bulalum gevher kānın cevher alan gelsün berü

3 Gevher bu cān maḳsūdıdur cān maḳsūdun Manṣūr'ıdur
Maḳsūd içün Manṣūr'layın ber-dār olan gelsün berü

4 İrmek dilersen maḳsūda çoḳ hizmet eyle her işde
Sen senligünden usan nūr-ı dīdār gelsün berü

5 Pinhān idenler kendözin anlar görürler Ḥaḳ yüzin
Görmek dilersen Ḥaḳ yüzin ikrār iden gelsün berü

6 Yūnus gel añlat ḥālüñi bildür nedür aḥvālüñi
Derde bıraḳdı cānını dermān iden gelsün berü

YE.79b,NO.190a

289

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Benem zārı ḳılan şol yāra ḳarşu
Gönülden cān viren dildāre ḳarşu

2 Giceler ṣubḥa dek ḥayrān u mestem
Oluban muntaẓır dīdāre ḳarşu

3 Seher-gāhın ṭurup zārı ḳıluram
Ṣanasın bülbülem gül-zāre ḳarşu

4 Alaldan cānumı ʿışḳ-ı İlāhī
Benem Mecnūn gibi āvāre karşu

5 Cemālün şem'ine pervāne gibi
Yaḳaram perr ü bāli nāra ḳarşu

6 Anuñ ʿışḳı şarābın nūş idelden
İrişür yüregüme yāre ḳarşu

7 Bugün Manṣūr benem ʿışḳuñ yolında
Yüriyüp ḳarḥ uram şol dāre karşu

8 Bī-çāre bülbülem dōst baḥçesinde
Varam virem ḫaber şol yāre karşu

9 ʿĀşıḳ Yūnus bugün ġurbetde ḳaldı
Ki ʿışḳı söyledür dildare karşu

K.184a;RY.73a,RY(Mecmua)5a,M.64,Ç.60a,

290

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 Severem ben seni cāndan içerü
Yolum ötmez bu erkāndan içerü

2 Nere varurısam gönlüm ṭolusın
Seni kanda ḳoyam bundan içerü

3 Beni ṣormañ bāña bende degülem
Ṣūretüm boş gezer ṭondan içerü

4 Beni benden alana irmez elüm
Ḳadem kim başa sulṭāndan içerü

5 Tecellīden naṣīb irdi kimine
Kiminüñ maḳṣūdı bundan içerü

6 Kime dokundısa ol dōst naẓarı
Anuñ şu'lesi var kândan içerü

7 Senüñ 'ışḳun beni benden alupdur
Ne ṣîrîn derd bu dermāndan içerü

8 Şerī'at-Ṭarīḳat yoldur varana
Ḥaḳīḳat-Ma'rifet andan içerü

9 Süleymān ḳuş dili bilür didiler
Süleymān var Süleymān'dan içerü

10 Sülūk seyir iden 'ışḳuñ erine
Niçe meẕheb olur dīnden içerü

11 Dīnin terk idenün küfürdür işi
Bu ne küfürdür ımāndan içerü

12 O bir dilber durur hiç yok nişānı
Nişān olur mı nişāndan içerü

13 Tā kim Yūnus gözi ṭuş oldı dōsta
Ki ḳaldı ḳapuda andan içerü

YE.78b,NO.193a,K.66b,Rt.35,M.7

291

1 Düşdi öğüme " hubbü'l-vatān gidem hey dōst diyü diyü
Anda varan ḳalur hemān ḳalam hey dost diyü diyü

2 Gele şol ʿAzrāil duta aşşı ḳılmaz ana ata
Binem şol aġaçdan ata gidem hey dost diyü diyü

3 Ḫalvetlerde meşġūl olam dāim açılam gül olam
Dōst bāġında bülbül olam ötem hey dōst diyü diyü

4 Şol bir biş-on arşun bizi kefen ideler egnüme
Dikem şol dünye ṭonların geyem hey dost diyü diyü

5 Mecnūn oluban yüriyem yücä ṭaġları büriyem
Mum olubanı eriyem yanam hey dost diyü diyü

6 Günler geçe yıl çevrile üstüme sinlem obrıla
Ten çüriye toprak ola ṭozam ney dost diyü diyü

7 Yūnus Emre var yolına münkirler girmez yolına
Baḥrı olup dost göline ṭalam ney dost diyü diyü

RY.40b

HE

292

1 Ḥaḳ'dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdülī'llāh
Şol ḳudret deñizini geçdük el-ḥamdüli'llāh

2 Şol ḳarşuġı ṭaġları mişeleri bāġları
Saġlık safālık ile aşduḳ el-ḥamdüli'llāh

3 Ḳurıyıduḳ yaş olduḳ ayaġıduḳ baş olduḳ
Ḳanatlanduḳ ḳuş olduḳ uçduḳ el-ḥamdüli'llāh

4 Varduġumuz illere şol ṣafā gönüllere
Baba Ṭapduḳ maʿnīsin ṣaçduḳ el-ḥamdüli'llāh

5 Beri gel barışalum yādısan bilişelüm
Atumuz eyerlendi eşdük el-ḥamdüli'llāh

6 İndük Rūm'ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük
Uş bahār geldi girü göçdük el-ḥamdüli'llāh

7 Dirildük bınar olduḳ irkildük ırmaġ olduḳ
Aḳduḳ deñize ṭolduḳ ṭaşduḳ el-ḥamdüli'llāh

8 Tapduġun ṭapusında ḳul olduḳ ḳapusında
Yūnus miskīn çigidük bişdük el-ḥamdüli'llāh

F.160b,YE.81b

295

1 Zinhār gönül evinde ṭutma yavuz endīşe
Biregü çün ḳuyı ḳazan ʿaḳıbet kendü düşe

2 Nefsüñ begenmeyeni ayruḳlara ṣanmaġıl
Ayruḳlara ṣanursañ bilgil kim işüñ şaşa

3 Kendüye yaramazı biregüye ṣanan ol
Adı müsülmān anuñ kendü beñzer keşişe

4 Ḳomaduġuñ nesneyi ṣunuban götürmegil
Ḳomaduguñ götürmek düşüre yatlu işe

5 Bu dünyede üç kişi Ḥaḳḳ dīdārın görmeye
Bir dikçi bir ḳovçı biri gammāzdur beşe

6 Yūnus bu naṣīḥatı ṭutan yatlu olmaya
Bir niçe ögüt durur dinlesen başdan başa

F.161b,NO.181a,K.136b,B.9b,YE.82b,RY.38b,A.24,Ç.67a

294

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ḫōşdur eger yürürisem ʿışḳ odına yaña yaña
Peş yanmadın nite olam çün ʿışḳ odı düşdi cāna

2 Cānum ʿışḳuñ külḫānıdur ṭartınmadın ur odını
Ḳamış ṣuyı şeker olur od bıraġıcaḳ külḫāne

3 Her nesne kim çig olıcaḳ od olmayınca bişmez ol
Benüm dirligüm çigidi ʿışḳ odı oldı bahāne

4 Bu işler tamām olıcaḳ ḫalvet olur maʿşūḳıla
Maʿşūḳ yüzin gören kişi gerek yana vü dükene

5 Devlet durur ol kişiye yanarısa ʿışḳ odına
Acı tütüni çıḳıcaḳ aydın olısar bu hāne

6 Ol döstıla bāzārumuz ʿülan vaḳtan berü degül
Severidük ma'şūḳayı henüz gelmedin cihāna

7 Rāżīyam ol oda ben günde biñ kez yanarısam
Gör niçe cān fidā ḳılur şemʿi öñinde pervāne

8 ʿIşḳa niçe yanarısam daḫı şīrīn gelür bāna
Cānum fidi olsın beni bu ʿışḳ odına atana

9 ʿIşḳ sulṭānı Ṭapduḳ durur Yūnus gedā bu ḳapuda
Gedālara luṭf eylemek hem kāidedür sulṭāna

F.162a,K.102a,NO.181a,NO.181a,RY.22b,YE.83b,Rt.26,Ç.71 a
M.25

295

1 Vücūd bir binā durur sırr-ı ḥikmet içinde
Gönül bir bünyād durur nakd ol bünyād içinde

2 Gönül sulṭān ḥakīm cān cümle iş ana ḳurbān
Dil daḫı bir tercemān yürür ḳudret içinde

3 Gönül oturur taḫta ḥükmider Ḳāf'dan Ḳāf'a
Nefis durmış ırakda meyli ʿişret içinde

4 Ol nefs kim cāna uyar maʿnīden şanma duyar
Her dem ana uymayan bil ʿināyet içinde

5 Evvel ḳapu şerīʿat geçse andan ṭarīḳat
Gönül evi maʿrifet ʿışḳ ḥaḳīḳat içinde

6 Şerīʿat şīrīn olur işidene ḫōş gelür
Ne kim dilerse ḳılur ol şerīʿat içinde

7 Ṭarīḳat cān yoldaşı cān ile olur işi
Ṭarīḳa giren kişi dün-gün ʿibret içinde

8 Maʿrifet gönül ile dün ü gün zārıyıla
Söylesem gelmez dile sırr-ı ṣıfat içinde

9 Ḥaḳīḳat ʿışḳdur ʿıyān görsün ol şebih beyān
Ḥaḳīḳat donanugeyen ağır hilʿāt içinde

10 Şerīʿat ṣūret evi tāʿata girer ḳavı
ʿĀleme çıḳdı çavı ʿubūdiyyet içinde

11 Ṭarīḳaṭ cāna gelür ṭāʿatını cān ḳılur
Girmeyen ziyān ḳılur iş bu devlet içinde

12 Ḥaḳīḳate irenler ḥaḳīḳati bulanlar
Ne baḫtludur cānları hep maḥabbet içinde

13 Her kim şerīʿat bile hem oḳıya hem ḳıla
Ol gerek kim er ola dün-gün ṭāʿat içinde

14 Ger ṭāʿat kılmazısa üstāda varmazısa
Şerʿīdan olmazısa adı laʿnet içinde

15 Şerī'at ana eydür ana 'abes ol addur
Anun makamı oddur şol ahıret içinde

16 Her kim tarīka gire gerek mal terkin ura
Yola toğrı cān vire bu tarīkat içinde

17 Ger toğrı turmazısa māl terkin urmazısa
Yola cān virmezise tuymaz sohbet içinde

18 Tarīkat anun degül ol kılmış yolın melūl
Hak kılmaz anı kabūl bulmaz rahmet içinde

19 Ger bahrı olmazısa denize dalmazısa
Seyrānun bilmezise yokdur kıymet içinde

20 Ma'rifet gönül şehri makāmun bulur Fakrı
Şehri gerekdür bahrı bu ma'rifet içinde

21 Ma'rifet andan ırak anun degüldür murak
İşi olsa da yavlak anun bu ad içinde

22 Her kim hakīkat süre kahrı lutfu bir göre
İş aça toğrı dura bu hakīkat içinde

23 Ger toğrı turmazısa yolına ırmazısa
Kahrı hōş görmezise adı yok ad içinde

24 Anun degül hakīkat ol devlet ol nasīhat
Evvel āhir 'akibet bulunca māt içinde

25 Bu dört menzildür utan ledün makāmun tutan
Oldur menzile yiten tamām murād içinde

26 Ol menzile yitenün dört nişānı var anun
Ol nişānı kılanun yiri rahmet içinde

27 Ṣūretüñ ḥalḳa düze Ḥaḳḳ'uñ yolunda ize
Çıḳa seyir eyleye ol semāvāt içinde

28 Tevekkül işi ola kanā'at aşı ola
'İnāyet başı ola nūr-ı raḥmet içinde

29 Ḳıyl u ḳāle mecāl yoḳ ol ḥāldür ana ḳāl yoḳ
Hergiz aña ecel yoḳ ezel-ebed içinde

30 İşdür bunca avazlar didügüm ma'ni sözler
Ṭapduḳ Yūnus'ı gözler bu vilāyet içinde

Şiir,Muahhar mecmualarda mevcuttur

296

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

1 'Āşıḳ oldum erene irmegile
Ḥaḳḳ'ı buldum ben eri görmegile

2 Ere irdüm erde buldum maḳṣūdum
Bulımadum ṭaşradan sormagıla

3 Ne yire baḳdumısa er oturur
Gönlin aldum yüz yire sürmegile

4 Ḥaḳ'dan imiş cānlara cümle naṣīb
Olmazımış Ka'beye varmagıla

5 Ka'be senüñ işigündür eyle bil
Bulımadum yol çeküp varmagıla

6 Beni gören bir pūla saymazıdı
Şimdi gören gösterür barmagıla

7 Bir gölidüm ḳıldı erenler naẓar
Deñiz oldum dört yana ırmaġıla

8 Geldi ün Yūnus diyü ṭurdum örü
Gözüm açdum ḳulaġum urmaġıla

F.162b,K.148b,NO.188b,YE.87a,RY.13a,63a,Rt.26,Ç.70b,
A.23

297

1 Gönül nite dolana maʿşūḳın bulmayınca
Kimse ʿaşıḳ mı olur gönülsüz ḳalmayınca

2 Gönüldür seven anı esīr eyleyen seni
Kimi azād eylersin sen azād olmayınca

3 Boynı zencirlü geldük key ḳatı esīr olduḳ
Bu nazar eylemedi hālumuz bilmeyince

4 Bir yanadan ararlar ayruḳ nesne ṣanurlar
Bahāsın ne bilesin sen ṣatun almayınca

5 Bahāsı cānum anuñ mālıla ṭavar degül
Sevdük mi ele girür sevdükler virmeyince

6 Cāna niçe ʿaşıḳısañ bu ḳayıddan geçemezsin
Deryādan ne alasın ırmaḳdan geçmeyince

7 Dostı ḳanda bulasın sende durmaġıla sen
Ol ʿimāret eylemez sen virān olmayınca

8 Sözi Yūnus'dan işit kibir ḳılma dut ögüt
ʿİmāret olmayasın ta ḫarāb olmayınca

F.163a,YE.86b,RY.11b,Ç.61a,A.23

298

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Vaṣf-ı ḥālın eydiserem vuṣlat ḥālın bilenlere
Yidi dürlü nişān gerek ḥakīkate irenlere

2 Bu yidisinden birisi eksük olursa olmaya
Birisi eksük gerekmez bu ṣarp yola varanlara

3 Evvel nişānı bu durur yirmeye cümle milleti
Yirenler ḳaldı yirini yir degmedi yirenlere

4 İkinci nişānı budur hiç nefsini semirtmeye
Zinhār siz andan olmañuz nefsine ḳul olanlara

5 Üçünci nişānı budur cümle heveslerden geçe
Heveslerden eri yolda ḳor yitemez yol varanlara

6 Dördünci nişānı budur dünyādan münezzeh ola
Dünyā seni ṣayru eyler ne ḳul ḳaysı ṣayrulara

7 Yūnus yidi nişān didi evet üçüni gizledi
Anı daḥı eydivirem gelüp ḫalvet ṣoranlara

F.162b,YE.86b,RY.16a,B.29a,NO.181b,Rt.25,A.22,Ç.65a

299

1 Miskînlikden buldılar kimde erlik varısa
Nerdübāndan yitdiler yüksekden baḳarısa

2 Gönül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
Taş yüzine ol ṣızar içinde ne varısa

3 Aḳ ṣaḳallu pîr ḳoca bilmez ki ḥālı niçe
Emek yimesin ḥaccā bir gönül yıḳarısa

4 Ṣaġır işitmez sözi gice ṣanur gündüzi
Kördür münkirün gözi ʿālem münevver ise

5 Gönül Çalab'un taḫtı gönüle Çalap baḳdı
İki cihān bed-baḫtı kim gönül yıḳarısa

6 Sen seni ne ṣanursan ayruġa da anı ṣan
Dört kitābuñ maʿnīsi budur eger varısa

7 Bildük gelenler geçmiş ḳonanlar girü göçmiş
ʿIşḳ şarābından içmiş kim maʿnī ṭuyarısa

8 Yūnus yoldan ırmasun yüksek yirde ṭurmasun
Sinle-ṣıraṭ görmesün sevdügi dīdārısa

F.164a,B.28b,YE.85b,RY.45b,A.24,Ç.66a,Mecmua (Millî Ktp.No2204,s.157)

300

1 Bir söz diyeyin sāña diñle cānuñ varısa
Hīç ṭamaʿ eylemegil ʿaḳluñ sāña yarısa

2 Yavuzlıḳ eylemegil laʿnet işitmeyesin
Senden ṣoñra söylene key eylügüñ varısa

3 Yavuzluḳdan kem bitdi yā eylükden kim yitdi
İylük Ḥaḳḳ'a yaraşur sende iḳrār varısa

4 İḳrār erüñ yārıdur varsa uçmaḳ yiridür
Bāḫil uçmaḳ görmege yüz biñ gözi varısa

5 Ma'nīde getürmişler ḳardaşdan yār yigrekdür
Oġuldan daḫı ṭatlu eger ṭoġrı yarısa

6 Yārun sāña mukābil ṭapusında sücūd ḳıl
Çıḳar cigerüñ yidür eger çāren varısa

7 Gördüñ yārun egridür neñ varısa vir ḳoġıl
Ululardan meṣeldür işitdügüñ varısa

8 Etmek yiyüp ṭuz baṣmaḳ ol nāmerdler işidür
Etmek anı ḳomaya ṭuzun ḥaḳḳı varısa

9 Çoḳ söz ḥayvān yükidür az söz erün görkidür
Bilene bir söz yiter cānda gevher varısa

10 Yūnus miskīn delüdür hem sözinden bellüdür
ʿAyıblamañ yārenler eksüklügü varısa

Rt.2,B.47b,HB.13b,Ç.66b

301

1 İy ḳopuzıla çeşte aṣluñ nedür ne işde
Bana suʾāl sorarsam eydiyir baña işde

2 Eydür ki aṣlum aġaç ḳoyın kirişi bir ḳaç
Gel ʿişretüm diñle geç ʿaḳlı ḳoma beleşde

3 Eydürler baña ḥarām ben uġrulıḳ degülem
Çünki aṣlum mismildür ne varımış kirişde

4 Baña kiriş didiler ʿışḳa giriş didiler
Benüm adum ʿışḳ virdi ben durmazam ḳalmaşda

5 Şadılıgıla geldüm iş bu ʿaleme toldum
Mürvetlere düzüldüm kodılar iş bu düşde

6 Aġaç deri dirildi kirişile bir oldı
ʿIşḳ deñizine ṭaldı bahāne yoḳ bu işde

7 Mevlānā ṣohbetinde sāzıla ʿişret oldı
ʿĀrif maʿnīye ṭaldı çün biledür ferişde

8 Ferişteyi anmakdan bilesin murād nedür
Gice gündüz biledür senünile her işde

9 Ol ferişteler adı Kiramen Kātibîndür
Yazmakdan uşanmazlar armazlar yaz u kışda

10 Birisi sağ omzunda birisi sol omzunda
Birisi hayrun yazar birisi şer cünbişde

11 Kağıdları dükenmez ne hōd mürekkebleri
Aşınmaz kalemleri kāimlerdür ol işde

12 Hem meyhāneye varur hem büt-hāneye girür
Bunlar saklarlar seni sen gāfilsin bu işde

13 Yūnus imdi Sübhān'ı vaşf eylegil gönülde
Ayru degül ʿārifden bu kopuzıla çeşde

F.167b

302

1 İstedügümi buldum eşkere cān içinde
Taşra isteyen kendü kendü nihān içinde

2 Kāimdür hiç ırılmaz ansuz kimse dirilmez
Adım adım yir ölçer kendü revān içinde

3 Bu tılsımı bağlayan cümle dilde söyleyen
Yire göge sığmayan girmiş bu cān içinde

4 Uğrı olmış uğrılar kendü kendüyi çakar
Sahne kendüsi olmış kendü zindān içinde

5 Dutun diyü çağırur uğrı dahı çağırur
Bu ne ʿacāyib uğrı bu çağıran içinde

6 Siyāset meydānında ġalabadan baḳan ol
Siyāset kendü olmış girmiş meydān içinde

7 Ḳudret ḳılıcın almış nefsüñ boynını çalmış
Nefsini depelemiş elleri ḳan içinde

8 Ṣayru olmış iniler Ḳur'ān ününi dinler
Ḳur'ān oḳıyan kendü kendü Ḳur'ān içinde

9 Yücü yüce ʿarş düzer kendözin anda bezer
Gör niçe cevlān ider ḫırḳa pālās içinde

10 Dürlü dürlü ʿimāret köşk ü sarāy yapan ol
Ḳara nikāb dutunmış girmiş külḫān içinde

11 Başdan ayaġa degin Hak nurı seni dutmış
Ḥaḳ'dan ayru ne vardur ḳalma gümān içinde

12 Birisen birlige baḳ ikiyi elden bıraḳ
Bütün maʿnī bulasın ṣıdḳ u imān içinde

13 Orucuna güvenme namāzuna ṭayanma
Cümle tāʿat ṭaḳ olur nāz u niyāz içinde

14 Oruc-namāz ġusl u ḥāc ḥicābdur ʿāşıḳlara
ʿĀşıḳ andan münezzeh ḫāṣṣu'l-ḫavāṣ içinde

15 Girdüm göñül şehrine ṭaldum anuñ baḥrına
ʿIşḳıla seyriderken iz buldum cān içinde

16 Ol izi ben izledüm ṣaġum ṣolum gözledüm
Çoḳ ʿacāibler gördüm yoḳdur cihān içinde

17 Şāh oluban oturur ḳula-buyruḳ ṭutdurur
Fermānını buyurur küfr-i fermān içinde

18 Yūnus senüñ sözlerüñ nişāndur bilenlere
Söyleyeler sözüñi devr-i zamān içinde

F.165a,K.62b,205a,YE.81a,HB.15b,NO.184a,185b,RY.20a,
Ç.63a,Rt.23

303

1 Cān olġıl cān içinde ḳalma gümān içinde
İstedügüñ bulasın yaḳın zamān içinde

2 Rükū' sücūda ḳalma ʿamelüñe ṭayanma
ʿİlm ü ʿamel ġarḳ olur nāz u niyāz içinde

3 İkiliği terk itgil birlik maḳāmın ṭutġıl
Cānlar cānın bulasın iş bu dirlik içinde

4 Oruç-namāz zekāt ḥāç cürm ü cināyet durur
Faḳīr bundan azāddur ḫāṣṣ-ı ḫavāṣ içinde

5 Şerīʿat ḳorıcıdur ḥaḳīḳat ordusında
Senüñ içün ḳorınur ḥāṣıl ordu içinde

6 Cānlar cānın bulasın sen daḥı cān olasın
ʿIşḳıla teferrücüñ ola dīdār içinde

7 ʿAyne'l-yaḳīn görüpdür Yūnus Mecnūn olupdur
Bir ile bir olupdur Ḥaḳḳe'l-yaḳīn içinde

YE.87a,F.166a

304

1 Dervīş olan kişiler ʿaceb nite dirile
Yol taḳāżası budur bir ola her birile

2 İkilik eylemeye hiç yalan söylemeye
ʿĀlem bulanurısa bulanmadın ṭurıla

3 ʿAceb öyle kim ola bulanmadın ṭurıla
Öylelik isterisen̄ yoldaş olġıl erile

4 Erile yoldaş olan key olası gönülden
ʿĀlem yoldaş olurdı olur mısa dilile

5 Dilden nesnene gelmez ṣuyıla gönül yunmaz
Girçegin gelenleri yederler bir ḳılıla

6 Dün ü günin çekerler o ḳıl üzülsün diyü
ʿÖmrin anda berkitmiş yedilür bir ḳılıla

7 İnce ṣanman̄ ol ḳılı güzāf ṣanman̄ bu yolı
Erenler geçdi geldi her biri bir hālile

8 Her kim ḥāli ḥāllendi ol beg oldı ḳullandı
Yūnus sen ḳūl olıgör beg söyleşür ḳulıla

F.167a

305

1 On sekiz biñ ʿālem ḫalḳı cümlesi bir içinde
Kimse yok birden artuḳ söylenür dil içinde

2 Cümle bir anı birler cümle ān̄a giderler
Cümle dil anı söyler her bir menzil içinde

3 Cümle göz anı gözler kimse yok nişān virür
Gören kim görmeyen kim ḳalduḳ müşkil içinde

4 Kim göre anı ʿıyān kim diye naḳş u nişān
Sözi Len terāni'dür Mūsā'ya Ṭūr içinde

5 Kimseden ayru görme her birile bile gör
Cümle ʿālem ṭoludur berrile baḥr içinde

6 Sidretü'l-Müntehā'dan andan içerü giden
Hiç nişān eydimedi menzil-i nūr içinde

7 Ṭoḳsan bin kelimesi otuz bin ʿām u ḫāṣı
Otuz bin ḫāṣlarına otuz biñ sırr içinde

8 Ol durur ol gizlü söz ʿārif söyler dün gündüz
Hiç nişān eyitmesün ḥūr u ḳuṣūr içinde

9 Yūnus sen dilerisen dōstı görem dirisen
ʿIyāndur görenlere işde gönül içinde

F.169a,K.65a,B.47a,YE.88a,Rt.25,Ç.63b,A.23

306

1 İsrāfil ṣūrı ura yir yüzi divşürile
Ḫarāb ola berr ü baḥr çarḫ-ı felek yoyıla

2 Kimse varmaya bunda cümlesi vara anda
Ol pādişāh önünde Ḥaḳ terāzū ḳurıla

3 ʿIyān ola cümle iş ḳurtılmaya yād-biliş
Gel fülān ibn-i fülān her bir ḳula ḳıġrıla

4 Cümle ḫalāyıḳ ṭura yir yüzin ṭolu ṭuta
Ḥükm eyleye pādişāh maḥşere dek sürile

5 Ḳopa ḳıyāmet hevli ikinci nefḫāyılan
Üçünci nefḫā içinde yirler yüzi yarıla

6 Baġlana biñ biñ ṣunūf ʿāṣıḳa yoḳ ḫavf u ḥayf
Yarın maḥşer güninde Yevme Yenfehu urıla

7 Yūnus yaraġuñ eyle yol ḳorḫulı key añla
Gökreḳ ḳaṭran deñizi ḳıldan Sırat gerile

F.169b,K.72a,Ç.69b,M.10

307

1 Kimse döymez bu naẓara ʿışḳıla kim pençe ura
Bu naẓara ḳarşu duran ḫānumānın ġarḳa vire

2 Çün elini ʿışḳa ura ʿışḳ oḳına kimdür ṭura
Gök yüzinde melāiki ʿışḳ anı indürdi yire

3 Gör Hārūt-Mārūt neyidi ḥaẓretde ferişteyidi
Naṣībin ʿışḳa aldurup maḳāmın zühreye vire

4 Āb-destümüz namāzumuz doġrulıḳdur ṭāʿatumuz
ʿIşḳıla baġladuḳ ḳāmet ṣāfumuzı ...m ayıra

5 Mescid medrese olduġı pāk cemāʿat ḳılınduġı
Halāyıḳlar ṣaf ṭurdıġı ʿışḳ şükrānesidür zire

6 İçümde yanar ʿışḳ odı gönlümden anuñ ḥasādi
ʿIşḳ odınuñ tütününden Yūnus'uñ beñzi ṣarara

F.170a,176b

308

1 ʿĀşıḳlar dōstı ḳoyup ḳanda vara
Zindāndur ʿāşıḳlara dōstsuz serā

2 Dōst yüzinden gözini ırmaz ʿāşıḳ
Anuñçün cānı dün ü gün āvāre

3 Maʿşūḳa yüz biñ dürlü yol gösterür
Pes ʿāşıḳ niçe ṭura bir ḳarāra

4 Maʿşūḳanuñ ḥaddinüñ pāyānı yoḳ
Anuñçün ṣıġmaz ʿāşıḳ ile-şāra

5 Zihi devlet zihi saʿadet zihi ʿışḳ
Kim bunda ol dōstıla iş başara

6 Kim bilişmediyse bunda dōstıla
Ġam durur dirligi ḳaldı bī-çāre

7 Dōst ismini ṭutagör bunda Yūnus
Yarına ḳorısañ işün Ḥaḳḳ'a vara

NO.194a

309

1 Var derdile yan yüri dermāna irişince
ʿIşḳıla kulluḳ eyle sulṭāna irişince

2 Ṣular gibi seyreyle bir yirde ḳarār itme
Alçaḳlara aḳ yüri ʿummāna irişince

3 Ġāyet ḫōr u ḥākir ol başda Ḫālil olasın
İsmāil gibi sen de ḳurbāna irişince

4 Eyyūb'layın ṣabr eyle Yaʿḳūb'layın çok aġla
Yūsuf-ṣıfat sen daḫı Ken'ān'a irişince

5 Yūnus sen bu gevheri ḫarcēyleme nādāna
Bu yolda nelem çekdüñ ol kāne irişince

Ç.60b,Divān-ı ʿĀşıḳ Yūnus.144,Mecmūa(Ankara Millî Ktp. NO.204,s.154)Mecmūa (Ankara Millî Ktp.NO.442,s.89)

310

1 Bī-mekānam bu cihānda menzilüm ṭuraġum anda
Sulṭānam tācıla taḫtum Ḥulle vü Buraġum anda

2 Eyyūb'am bu ṣabrı buldum Cercis'em bin kezin öldüm
Ben bu mülke tenhā geldüm bi-külli yaraġum anda

3 Yūsuf'am bāzāra geldüm Manṣūr'am bu dāra geldüm
Arslanam şikāra geldüm velākin yataġum anda

4 Bülbülem uş öte geldüm dilde menşūr ṭuta geldüm
Bunda müşküm ṣata geldüm geyigem otlaġum anda

5 Kim ne bilür ben ne ḳuşam şol ay yüzlü yara ṭuşam
Ezelīden ser-ḫōşam ben içmişem ayaġum anda

6 Delüyem pendi ṭutmazam degme yire ben gitmezem
Uş bu sözi işitmezem ṭutmışam ḳulaġum anda

7 Sır sözi eşkere olmaz anda od yanar belürmez
Dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çeraġum anda

8 Ben bu mülke ta'līm ḳıldum hem yidi kez cevlān urdum
Muḥammed nūrını gördüm bu benüm mekānum anda

9 Yūnus bu fikrete ṭaldı ḫep cihānı arda ṣaldı
V'allāhi ḫōş lezzet aldı ṭatmışam dimāġum anda

F.171a,RY.27a,YE.89a,NO.180b,K.98a,Rt.24,M.22,Ç.62b

311

1 Uş yine naẓar oldı bu bizüm cānumuza
Muḥammed bünyād urdı dīn ü ımānumuza

2 Peyġamberler serveri dīn diregi Muḥammed
Gör ne gevherler ḳodı bu bizüm kānumuza

3 Gelüñ ʿamel idelüm elümüz ireriken
Ecel irer ansuzın irgürmez ṣanumuza

4 İy diriġa nidelüm bizde ʿamel olmazsa
Ḫışm idüp yapışalar bu kefen ṭonumuza

5 Ṣorucılar geleler ṣorı ḥisāb ṣoralar
Ḳarāñu sin içinde otura yanumuza

6 Ölüm Ḥaḳ'dur bilürsin niçün gāfil olursın
ʿAzrāil ḳaṣd idiser günāhlu tenümüze

7 Miskīn Yūnus bu sözi kendözinden eyitmez
Ḥaḳ Çalap viribidi ṣabaġın dilümüze

F.171b,RY.23b,YE.83b,NO.185a,K.103b,Ç.65b

312

1 Yine bu bād-ı nev-bahār ḫōş nev'ile esdi yine
Yine kışuñ ṣovuklugı fuzūllıġın kesdi yine

2 Yine raḥmeti bī-ḳıyās yine ʿişret oldı dem-sāz
Yine geldi bu yini yaz ḳutlu ḳadem başdı yine

3 Yine yini ḫazīneden yiñi hilʿat geydi cihān
Yine virildi yiñi cān ot u aġaç sesdi yine

4 Ölmişidi ot u şecer dirilüben girü biter
Müşrikleme nükte yiter var eyledi nesli yine

5 Yine saḥra vü merġ-zār ḫōş aḳar esrük bu şular
Cihānlara ṣaçdı nişār cümle ʿālem dōstı yine

6 Yine yir yüzi ṭonanup ḳat ḳat olup renge batup
Bülbül güle ḳarşu ötüp cān budaġa aṣdı yine

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

7 Sözüm degül yaz ḳışiçün geldi maʿşūḳa işiçün
Oldı yiñi bağışlamak pādişāhuñ ḳaṣdı yine

8 Yine Yūnus başdan çıḳup ʿār u nāmūsı yıḳup
ʿĀşıḳlaruñ curʿasından ulu ḳadeḥ içdi yine

F.172a,YE.81b,RY.36b,K.111a,M.28

313

1 Bu dünyānun miṣāli beñzer bir degirmene
Ġaflet anuñ sepedi bu ḫalḳ ögünen una

2 Dünyā bir degirmendür ol Çalab'a fermāndur
ʿAzrāil'dür dimişler ol unı ögüdene

3 Olokdur Ḥaḳ varlıġı evliyādur çarḫ işi
Çarḫı çarḫa beñzedmiş ḳanı anı beñzedene

4 Andan ol çarḫuñ yiri ol çaḳıldaḳ ipleri
Endişendür bulaşuḳ ḳayġula perīşāne

5 Dün-gün öter çaḳıldaḳ degirmen döger anı
Aldar seni dün ü gün geçdi ʿömür ziyāna

6 Bu yir altun ṭaş gibi niçe kāim olmışdur
Bu gök üstün ṭaş gibi niçe aġa vü döne

7 Bir niçeler ṭurmışlar dün-gün nevbet öñerler
Bir niçeler ḳoymezler öñirdürler rindāne

8 Ṭoza bulaşmış yatur yaşı yitmiş ḳocalar
Nevbet irse yöñirür hem pīre hem cüvāne

9 Oṭluḳdur ḳabrüñ senün gör ʿazābından ṣaḳın
Muṣṭafā böyle didi inanursan Ḳur'āna

10 Niçe bu temsīlleri söyleyesin yüriyüp
Yūnus sen sa'y idegör derdüñ içün dermānı

RY.2b,K.142a,M.42

314

1 Dutġıl bir Tañrı ḫāṣını gel iḳrār it erenlere
Sileler gönlüñ pāsını gel iḳrār it erenlere

2 Öyle bir berkitgil ahdüñ hem māluñ olsun hem raḫtuñ
Ḥaḳḳ'ı bilmek olsun cehdüñ gel iḳrār it erenlere

3 Erenlerdür Tañrı ḫāṣı silerler gönülden pāsı
Dōstıladur mu'amlesi gel iḳrār it erenlere

4 Giden gönül teşvīşini bezeme ḫoyrat nakşını
Uçurmadın can kuşını gel iḳrār it erenlere

5 Geç bu uzun endişeden erdüre nefsin uşadan
Bakmagıl dōsta taşradan gel iḳrār it erenlere

6 Bu cān sañā bāḳī ḳalmaz anda varan girü gelmez
Soñ peşmānlıḳ aşsı ḳalmaz gel iḳrār it erenlere

7 Bu dünyāyı elden bıraḳ āḫirete eyle yaraḳ
Erenlerden olma ıraḳ gel iḳrār it erenlere

8 Eger seversen Allāh'ı ḫōş nidā eyle ol şāhı
Ḥaḳ raḥmet ider v'allāhi gel iḳrār it erenlere

9 Yūnus sen peşmān olmadın irişgil ere ölmedin
Bu dünyā sañā gülmedin gel iḳrār it erenlere

RY.30b,K.173b,YE. ,M.58

315

1 Sañā direm iy velī ṭur irte namāzına
Eger degülseñ öli ṭur irte namāzına

2 Ezāŋ oḳur müezzin çaġırur Allāh adın
Yıḳma dīnün bünyādın ṭur irte namāzına

3 Aġar perväze ḳuşlar tesbīh oḳur aġaçlar
Himmet alan ḳardaşlar ṭur irte namāzına

4 Namāzı ḳıl zikr eyle elüñ götür şükr eyle
Öleceğün fikr eyle ṭur irte namāzına

5 Namāz ḳıl yarag olsun āḫretde gerek olsun
Sinlekde çırāḳ olsun ṭur irte namāzına

6 Namāz ḳıl imānıla yatmagıl gümānıla
Gidesin imānıla ṭur irte namāzına

7 Çıḳa gide cān daḫı şöyle ḳala ten daḫı
Dervīş Yūnus sen daḫı ṭur irte namāzına

F.173b

316

1 Bir ʿimāret göster bana kim soñı vīrān olmaya
Ḳazanı gör ol mālı kim senden o girü ḳalmaya

2 Döküle altunuñ mālun ayrugıla ola ḥāluñ
Senden girü kalan malun sana bil assı ḳılmaya

3 Ol māl ki Ḫālil'üñdür ḫayırlara yilterler anı
Ol māl ki Ḳārūn'umdur ıssı hiç raḫat bulımaya

4 İsrāfil şūrını ura ṭaġları yirinden ṭura
Bir ḳarınca cevābını biñ Süleymānı virimeye

5 Bu dünye hep ıssuz ḳala altunı mālı döküle
Sebil olubanı yene hergiz ıssı bulunmaya

6 Hey Yūnus Emre ölince var yüri ṭoġru yoluñca
Dünyāsını terk idenler yarın ḥażretde ölmeye

F.173a,B.28b,NO.186a,K.136a,RY.38b

317

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ben dōst içün aġlarısam gözüm yaşını kim sile
Yaşum niçe dine berüm böyle ʿacāyib derdile

2 İy yārānlar gelüñ berü añladayum aḥvālumı
Hiç kimsene ola mı kim bu derdüme dermān ḳıla

3 Cümle ʿālem gelürise ansuz dermān olmayısar
Derdüme kim dermān olur çün gönlümde ol sevile

4 Ölüp sine girürisem etüm-tenüm çürimeye
Anuñiçün kim dünyeden ben giderem sevmegile

5 Yārenlerüm eydür bana ayrıḳ anı görmeyevüz
Fürḳate düşdi ṣūretüm bir menzilden bir menzile

6 Bir gözi yaşlu ʿārife uġradum eydür aġlaġıl
Bunda çoḳ aġlayan kişi anda gider güle güle

7 'İlm-i sabıḳdan ilerü dahı Elest belürmedin
Ben ol idüm ol ben idi şimdi niçesi kesile

8 Ol ḳıyāmet bāzārında her bir ḳula baş ḳayusı
Ne ḳayursın anı seven çün ol ʿaraṣatda bile

9 Ol dōstıla benüm işüm ölüp dahı bitmeyiser
Bu niçe ola kim bite çün gönülde dōst sevile

10 İsrafil ṣūrı urıcaḳ her bir ṣūret nefsüm diye
Ben añmayam hiç Yūnus'ı Ṭapduḳ gele ol dem dile

F.174a,K.92a,YE.83a,RY.32a,M.19,A.22,Ç.69b

318

1 Zihi şīrīn ḫulu dilber ki bu dem ṭuraġı cānda
Cān evini ala çün dōst hemān özi ṣıġar anda

2 Cān içinde dōstı bulan ayruḳ yirde ne istesün
Anı taşra ṣoranlaruñ ʿömri geçdi perākende

3 Anuñ kim ʿışḳı gözgüsi kendüde gösterür bāzi
Gönül esrük Ḥaḳ'a ʿāşıḳ esīr olmış bu dermānde

4 Anı bana ṣorarısañ yönüm dōstdan yaña benüm
[illegible] yönrüm arta durur [illegible]

5 Bu ṣūretde kim var dahı yönin ayruḳ yaña dönder
Benüm varlıġum dōst aldı eserümdür ḳalan bunda

6 Anı bana ṣoranlara niçe nişān eydivirem
Diliyle kim eydibile bu ʿışḳuñ ṭuraġı ḳanda

7 Zihi kim İlāhī devlet kime yoldaş olurısa
Ki dostıla sürdi ʿömri bu arada bu mekānda

8 Dōstdan yaña giden kişi kendüligin ḳoyasıdur
Dünyā duta gelen ḫarīf geçmeyiser bu dīvānda

9 Niçe şīrīn durur gel gör ki ḳocalar yigit olur
Esrükligi ayılmadın ne şūr ider bu meydānda

10 Yunus gel gör ʿāşıḳları niçe yavu varup durur
Dünyā-āḫret elden ḳoyup ne virende ne alanda

F.175b,NO.193a,B.50b,YE.84b,K.157a,202b,RY.18a,26a

319

1 Maʿnī berātın alduḳ uş gine elümüze
Ḥaḳ sözi viribidi pādişāh dilümüze

2 Ḥaḳ sözlerini söyler cānları ḥayrān eyler
Cāhiller giremezler bu bizüm seyrümüze

3 Sırrumuza girmezler iñen yoldaş olmazlar
Degmeler hāldaş olmaz bu bizüm hālümüze

4 Ḥālumuza ḥāldaş ol yolumuza yoldaş ol
Müşkilüñ beyān olsun baş indür yolumuza

5 Bu bir genc-i nihāndur nister ṣōfīlar bunda
Niçe ördek niçe ḳaz hoş iner gölümüze

6 [illegible]kīye biz tapduk [illegible]
Aḫrevī ḳabūl itdük şākirüz ulumuza

7 Yūnuṣ sen baḥrı olġıl nūr deñizine ṭalġıl
Bu Ḥaḳ sözleri alġıl iresin ḳānumuza

F.177a,NO.185a,K.107a,RY.51a,M.26,A.24,Ç.66a

320

1 Görenüñ ḥāli döner nişānsuz bī-nişāna
Esritdün cümle ḫalḳı ṣırf içürdüñ peymāne

2 Sen bunca ṣıfat birle pinhān iken iy server
ʿĀşıḳlar devletisin meşhūr olduñ cihāna

3 Anı işiden ḳulaḳ ebsem oldı ḳaldı ṣaḳ
Cümle gönüller muṭlaḳ ṣaddaḳ didi bürhāna

4 Saña biriken birlik oldur ebedī dirlik
Senden ayruġı bildük cümle ḳuru efsāne

5 Senüñ ḥikmetün ırak sensin cānlara ṭurak
Sen yandurduguñ çerāḳ bildük ebedī yana

6 Sen ḫāṣlaruñ bābısın ʿāşıḳlar kitābısın
Muṭlaḳ dīdār ḳapusın görenler maḥlūḳ sāña

7 Yir-gök ḳayım ṭurdugı deñizler mevc urdugı
Cennet ü ḥūr olduğı cümle sensin bahāne

8 Daḥı yir-gök yoġıdı cümle söz mensūḫıdı
ʿĀşıḳlar ṭaparlardı ol bī-nişān Sübḥāne

9 Senüñ ḳaşuñ ṭurmadın oḳ atar yay ḳurmadın
İsrāfil ṣūr urmadın niçe cānlar uyana

10 Bu göz kendözin görmez nişānuñ nişān virmez
Yūnus'un ʿaḳlı irmez inen oldı divāne

F.178a,YE.80a,NO.184b,K.67b,Ç.71b,M.8,A.21

321

1 Muḥammed'ün medhini idelüm baş üstine
Zirā ki ol Muḥammed yürüdi ʿarş üstine

2 ʿArşına başdı ḳadem ol Resūlu'llāh benem
Düşdi bu cümle sanem ser-nigūn ferş üstine

3 Bir ṭaşa kıldı naẓar muʿcizātıla yarar
Çıḳdı ber Tā vü Sin ü Yā dürrī naḳış üstine

4 Ṭaş elinde söyledi Ḥaḳ Resūl'sin sen didi
Anuñiçün ḳomadı bir ṭaşı ṭaş üstine

5 Muḥammed'e kāfirler üç kez aġu virdiler
Birin ḳuzuyla yidi ikin aşın üstine

6 Aġuyı ḳıldı şeker ol Resūlu'llāh meger
Vir ṣalāvāt zembur-vār derdile yaş üstine

7 Yūnus Emre'm sen gine Muṣṭafā'ya ḳıl selām
Ol daḫı ḳıla edā yüzile baş üstine

B.50a

322

1 Ḥaḳ yolını gözleriseñ gel yanalum dōstlarıla
ʿĀsıḳ izin izleriseñ gel yanalum dōstlarıla

2 Yoḳ bu dünyānuñ vefāsı bī-ʿaded küllî cefāsı
Hiç bunuñ yoḳdur vefāsı gel yanalum dōstlarıla

3 Hep yana yana bulmışlar Ḥaḳ dīdārına irmişler
Meğer ki ʿayān görmişler gel yanalum dōstlarıla

4 Nidem ṣanursın dünyāda yiter gezdügüñ hevāda
Dermān isteyelüm derde gel yanalum dōstlarıla

5 Ḳanı ata ḳanı ana bildüñ bu dünyāyı fenā
Anda raḥat gerek cāna gel yanalum dōstlarıla

6 Îy bī-çāre Yūnus hemān dōst yolına gerek ḳurbān
Vir cānuñı iste cānān gel yanalum dōstlarıla

B.27a

323

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kimüñ nesi var kim sāna vire ḳılınç yorutmaya
Cümle ʿālem ḥükmündedür kim ne bilür el ḳatmaġa

2 Viren alan sen olıcaḳ kim cünbiş eyleyübile
Ḳıymeti müşteri senün her metaunı ṣatmaġa

3 Cümle ḫazīneler senün kime dilersen viresin
Kimün ne zehresi ola destūrsuz el uzatmaġa

4 İki cihān varlığını ḳudret eli tutup durur
Yol yoḳ durur hiç kimseye sensüz bir adum atmaġa

5 Cümle ʿālemler üstine ḫayr u şerri sen yaşaduñ
Raḥmet ü ḫışm ḥavāledür kendü aṣlına ḳatmaġa

6 Tevfīḳ ʿināyet olmasa kim sebeb eyleyübile
Her ḳandasa fitne senüñ gücüñ yiter oynatmaġa

7 İblīs ü şeytān kim ola anda fuzūllıḳ ḳılmaġa
Yirlü yirine sen koduñ ḳul geldi kulluk ḳılmaġa

8 İy yārānlar siz bu sözi diñleñ gönül kulaġıla
Cān dudaġı ḫālis gerek birlik şarābın ṭatmaġa

9 Birlik diyen ḳatında hiç sen-ben dimek hiç yoḳ durur
Yūnus dilin sen yumşatduñ bu tevḥīdi eyitmege

F.178b,RY.17b,K.201b,YE.85a,M.73

324

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Her kime kim dervīşlik bağışlana
Ḳalbı gide pāk ola gümüşlene

2 Nefesinden müşkile ʿanber düte
Budaġından il ü şār yimişlene

3 Yapraġı dertlüyiçün dermān ola
Gölgesinde çok ḳademler işlene

4 ʿĀşıḳuñ gözi yaşı hem göl ola
Ayaġından sāz bitüp ḳamışlana

5 Cümle şāʿir dōst baḥçesi bülbüli
Yūnus Emre arada dürrāclana

K.165a,YE.88b,B.51a,RY.54a

325

1 ʿAḳlum başuma gelmedi ʿışḳ şarābın ṭatmayınca
Ḳandalığum bilimedüm girçek ere yitmeyince

2 Pes ḳolayından bir ʿāsıḳ ḳaçan ḥāsıla gelür
Kimse menzile irmedi er etegin ṭutmayınca

3 ʿĀşık gönlünde çok yol var o yolda bin dürlü hal var
Kimse bu yolı anlamaz küfr ü iman şatmayınca

4 Çün bülbül ʿāşıḳdur güle nazar Ḥaḳ'dan olur ḳula
Bir keleci gelmez dile gönüllerde bitmeyince

5 Var dīn īmān gerekise diril bu dünyāda eyü
Yarın anda bitmez işün bugün bunda bitmeyince

6 Bu gönlümdeki rāzumı ṣıġrınmazam size direm
ʿĀşıḳlar nice ḳatlana ʿışḳ metā'ın şatmayınca

7 Bī-çāre Yūnus'un sözin key ʿāşıḳ gerek anlaya
O ḳuş dilidür neylesün ol dinlenmez ötmeyince

YE.86b,B.6a,A.21,Ç.61b

326

1 ʿĀşıḳları ṭamuya yandurmaya
Uçmaġına bunlar baş indürmeye

2 Yidi ṭamu bir āha ḳatlanmaya
Yidi deñiz ʿışḳ odın söndürmeye

3 Buyruġın ṭutmazısan Ādem'leyin
Üç yüz yılda yaşuñı dindürmeye

4 Biñ yıl cefā çekmeyince Nūḥ gibi
Ṭūfānında gemiye bindürmeye

5 Ḳurbān olmayınca İsmāil gibi
Kimse içün gökden ḳoç indürmeye

6 Çobanlıḳ itmeyince Mūsā'layın
Kelīm'üm dāyüp Ṭūr'a göndermeye

7 Ḫulḳuñ olmayınca Muḥammed gibi
Ḥaḳ dīdārını sāña göstermeye

8 Yūnus koġı sen bu ḳurı da'vāyı
Vay ona ki Allāh uyandurmaya

YE.88b

327

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bir şāha ḳul olmaḳ gerek hergiz maʿzūl olmaz ola
Bir işik yasdanmaḳ gerek kimse elden almaz ola

2 Bir ḳuş olup uçmaḳ gerek bir kenāra geçmek gerek
Bir şerbetden içmek gerek içenler ayılmaz ola

3 Çevik baḥrī olmaḳ gerek bir deñize ṭalmak gerek
Bir gevher çıḳarmaḳ gerek ṣarrāf anı bilmez ola

4 Bir baḫçeye girmek gerek ḫōş teferrüc ḳılmaḳ gerek
Bir güli yıylamak gerek hergiz ol gül ṣolmaz ola

5 Kişi ʿāşıḳ olmaḳ gerek maʿşūḳayı bulmaḳ gerek
ʿIşḳ odına yanmaḳ gerek ayruḳ oda yanmaz ola

6 Bir ṭoyı ṭoylamaḳ gerek bir ṣoyı ṣoylamak gerek
Bir sözi söylemek gerek kimse anı bilmez ola

7 Kişi Ḥaḳ'ı bilmek gerek Ḥaḳ ḫaberin almaḳ gerek
Zindeyiken ölmek gerek varup anda ölmez ola

8 Miskīn Yūnus var dek otur yüzüni ḥażrete götür
Ṭapduḳlayın bir er getür hiç cihāna gelmez ola

RY.40a,HB.12b,B.8a,YE.85b,K.185b,Mecmua(Millî Ktp. Ankara,NO.204,s.152)

328

1 Ey ʿışḳ delüşi olan ne kaldun mu-rākende
Ol seni delü ḳılan yine sendedür sende

2 Dünyā aḫiret ol ḥaḳ yir-gök ṭoludur muṭlaḳ
Hiç gözlere görinmez kim bilür ne nişānda

3 Her kim anı gördüm dise gerek oda yaḳalar
Her kim ana şek getürür ne dinde ne īmānda

4 Ger meyḫāneye vardum ansuz yir göremedüm
Yine ana ṣataşdum girdüm daḫı külḫānda

5 Her kim aradı cismin cisminde buldı ḫaṣmın
Ne dünyā aḫret ana ne aṣṣı ne ziyānda

6 Bir niçesine ḳaç dir bir niçesine ṭut dir
Ḳaçanla bile ḳaçar bile turur ṭuranda

7 Uġrı diyü ḳullarını giriftār iden ol
Meded idüp irişen gine bile zindānda

8 Eydürler miskīn Yūnus niçün delü olduñ sen
Ne ʿaḳl u ne fehm ḳalsun iş bu sırrı ṭuyanda

329

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳ odı düşdi cānuma yaḳup beni yandurmaġa
Yidi deñiz ṣuyı yitmez ṣuṣalıġum ḳandurmaġa

2 Yidi deñiz ṣuyı nider ṣusamış ʿāşıḳ cānına
Şeyḫüm yüzi gerek baña gördükde baş indürmege

3 Şeyḫüm görem baş indürem el ḳavşuram ḳarşu ṭuram
Kendümi direm divşürem dōst iline göndermege

4 Dōst urdı ġürege yare yarem oñulmaz ne çare
Şu gonlüm düşdügı yıre elüm irmez dondurmege

5 Döndürür erüñ nefesi iricegiz Tañrı hāşı
Siler gönüllerden pāsı yirine nūr ṭoldurmaġa

6 Hem elüm alup ḳaldurur şad idübeni güldürür
Gönlüme raḥmet ṭoldurur eri Ḥaḳ'ı bildürmege

7 Yūnus ko yalan daʿvīyi gel arıta ko sīvāyı
Gönlün evüni kız eyle dost gelicek ḳondurmaġa

HB.17b,NO.194a,A.23,Mecmūa (Millî Ktp.NO.442,s.72)

330

1 İçümde bir derd oldı diyeyin dervîşlere
Dervîşlerün ḳademi ḳutluḍur her işlere

2 Her kimüñ ki derdi var dermān isteyü gider
Benüm dermānum sensin baġrumdaġı başlara

3 ʿIşḳdan sabaḳ alursın hem key ḳatı bilürsin
Nite revā görürsin ḥizmeti dervişlere

4 ʿIşḳunuñ cefāsından dünin günin aġlaram
Aḳan buñar ne miṣāl gözden inen yaşlara

5 Cāna tuzaḳ ḳuralum şāyed ʿışḳ ele gire
ʿIşḳı niçe avlarlar ṣoralum ṭutmışlara

6 Şöyle hevāî gelür duzaḳ ʿilmin kim bilür
Niçe duzaḳ ḳuralum bu ḳonmaduḳ ḳuşlara

7 Yūnus gönlün alanı sen kime söyleyesin
Ṣorarısañ ṣor imdi sen anı bulmışlara

NO.190a

xxx

1 ʿĀşıḳ-ı zinde ḳulun ḥükmi geçer cānlara
Eksilmez nuḳl u şarāb ʿışḳ ḫānın yiyenlere

2 İş bu cihān-ı ḫarāb dāim işidür ṭaleb
Ḫarāblıklar gösterür kendüyi bulanlara

3 ʿIşḳ dilde geñez olur ʿışḳ bilici az olur
Dünyā āḫret terk gerek ʿāşıḳın diyenlere

4 Dünyāyı elden bıraḳ olmaġıl Ḥaḳ'dan ıraḳ
Ser-māye kendüs'olmış varlıḳlar yuyanlara

5 Bundan ulu_issı maḳām ne şād vardur ne ġam
Ödler ṣıdurmaḳ gerek saladur diyenlere

6 Gel imdi Miskīn Yūnus yolunda yalan olma
Bilürsin ʿışḳ aldanmaz yalan söyleyenlere

NO.185a

332

Mefa'ilün Mefa'ilün Fe'ulün

1 ʿĀşık oldum bugün meydān içinde
Benem key pehlevān meydān içinde

2 Bu dem ʿışḳun suyıyla ġayrı yudum
ʿAceb ʿārif benem ʿirfān içinde

3 Bugün ʿışḳ baḥrinün ġavvāsı oldum
Gevherler bulmışam ʿummān içinde

4 Benem bugün ḫarābāt u melāmet
Benem ol yüriyen seyrān içinde

5 Egerçi küfr ṭonını geydi ṣūret
[illegible] ʿömr īmān içinde

6 Eger ʿārif iseñ bilgil ki binā
Girü kendüsidür dükkān içinde

7 Anı isteyici çoḳdur velākin
Benem maḥrūm hemen mihmān içinde

8 Yūnus ʿışḳunla kāimdür bu ʿālem
Anuñ çün devr ider devrān içinde

NO.194a

333

1 Kimseye düşmān ṭutmazuz aġyār dahı yārdur bize
Ḳanda ıssuzlıḳ varısa mahalle vü şārdur bize

2 Adımuz miskīndür bizüm düşmānumuz kimdür bizüm
Biz kimseye kin ṭutmazuz kamu 'alem yārdur bize

3 Pīşrev bize Ḳur'ān durur vaṭān bize cennet durur
Ol ṭamuyı Ḥaḳ yandurur ol gül-i gül-zārdur bize

4 Biz āḫret ġamın yiyicek dün ü gün yā Hū diyicek
Ḥaḳ'dan yaña gönelicek deñizde yol vardur bize

5 Dünyā bir ʿavretdür ḳarı yoldan ḳoyar niçeleri
Sürüñ gitsün ol ʿAyyār'ı anı sevmek ʿārdur bize

6 Dünyā ḥarāmdur ḫāṣlara lākin helāldür ḫamlara
Bu dünyāyı dōst ṭutmazuz ol dünyā murdārdur bize

7 Yūnus eydür Allāh dirüz Allāh'ıla ḳapılmışuz
Dergāhına yüz ṭutuban hemān bir ikrārdur bize

NO.185b,A.22

---

1 Bir ʿacāyib ʿışḳ geldi bende bu ḥāl üstine
Gönlümi taḫt eyledi oturdı cān üstine

2 Sen sulṭānsın ben ḳulam sen gülsin ben bülbülem
Ḥükmün ʿāleme yiter ne kim var ḳul üstine

3 Evvel bahār olıcaḳ aġaçlar ṭonanıcaḳ
Gör niçe medḥ iderler bülbüller gül üstine

4 Görürsin ʿāşıḳları gezerler ḫalḳ içinde
Kişi var görmez gözi oturmış yol üstine

5 Sözler eyitdüm diyü Yūnus nükte itmegil
Daḥı yigrek eydür var el vardur el üstine

NO.183a,YE.88a

335

1 Gitdi bu kış zulmeti geldi bahār yaz ile
Yeni nebāṭlar bitdi mevc urdı hep nāz ile

2 Yine merg-zār oldı uş yine gül-zār oldı
Ter naġme düzer oldı mūsiḳīde sāz ile

3 Ḫōş ḫaber geldi dōstdan yaratdı bāġ u bōstān
ʿİlm oḳur hezār destān bülbülleri rāz ile

4 Kim görmişdür baykuşuñ gülistāna girdügün
Leylekler zikr idemez bir laṭīf āvāz ile

5 Ya niçe ṣaḳlarısañ dür-dāne gevher olmaz
Keklik keklikle uçar hemişe baz baz ile

6 [illegible] gülden ala gül ḫuşı güldan güle
Baykuş vīrāne sever şāhinler perväz ile

7 Ḳanda ki bir gevde var kerkesler anda üşer
Ṭūṭīler evin şekker bulurlar ḳafes ile

8 Her şaḫṣuñ kendü ṭuşın kendüye ṭuş eyledi
Ṣadıḳlar iḳrār ile ṣūfīler namāz ile

9 Cāhil münāfıḳ münkir cümle ʿaḳlına şākir
ʿĀşıḳlar dīdār sever ʿārifler niyāz ile

10 Dervīşlik didükleri dilde ḫaber degüldür
Ḥaḳ ile Ḥaḳ olana anda menzil düzile

11 Ben dervīşin diyenler yalan daʿvī ḳılanlar
Yarın Ḥaḳ dīdārını görmeyiser göz ile

12 ʿİlm ü ʿamel ne aṣṣı bir gönül yıḳduñısa
ʿĀrif gönül yapdugı ber-ā-ber hicāz ile

13 Ulu dīvān ḳurıla anda ḳullıḳ ṣorıla
Biñ tekebbür virmeye bir ġarīb nevāz ile

14 Egriler egri ile ṭoġrular ṭoġru ile
Yalan yalanı sever gammazlar gammaz ile

15 Kimi dükkānda bakar kimi ḫōşluklar sever
Kimi bir pūla muḥtāc kimisi cān-bāz ile

16 Ḳula naṣīb degicek sulṭān elden alamaz
Zülkarneyn neyledi ya Ḫıżır u İlyās ile

17 Görmez misin Edhem'i taḫtını terk eyledi
Hak ḳatında ḫās oldı bir eski palās ile

18 Bu dünyāya inanma dünyāyı benüm sanma
Niçeler benüm dimiş giderler ham bez ile

19 ʿIşḳ yaġmurı ṭamlası gönül gögünden ṭamar
Sevgü yili götürür yaġmurı ayaz ile

20 Yūnus imdi ġam yime nidem ne ḳılam dime
Gelür kişi başına ezelde ne yazıla

NO.194b

336

1 Sen bu cihān mülkine geldüm gelmedüm dime
Dut evliyā etegin zinhār elünden ḳoma

2 Ġāfil olma ʿömr geçdi bir niçe yıluñ aşdı
ʿışḳdur ḳaynadı ṭaşdı buldum-bulmadum dime

3 ʿIşḳ bī-ḳarār deñizdür cānuñı ʿışḳa yüzdür
Deñizde baḥrī vardur yüzdüm yüzmedüm dime

4 Gemi deñize girdi bir zamān cevlān urdı
Bir gün gemi ġarḳ oldı bildüm bilmedüm didime

5 Deñizde haḳāyıḳlar cevlān urur balıḳlar
Yūnus deñiz mevcine ṭaldım ṭalmadum dime

NO.193a,A.25

337

1 ʿĀlem düşmān olurısa beni dōstdan ırımaya
Dōst ḳandayısa ben anda düşmānlıḳ ayırmamaya

2 Dōst ehli bizüm ile hem dōst bundadur bize ne ġam
Yüz bin cehdiderse düşmān dōst maḥfilin ṭurumaya

3 Düşmān baña nidebile işüm gücüm dōstdan yaña
Dōst [illegible] düşmān eli irmeye

4 Sulṭānlar ʿācizdür anda ne gönüldedür ne cānda
Maḥrūmdur iki cihānda kim dōst yüzi göremeye

5 Kime kim dōst ḳapu aça düşmānı elünde ḳaça
Yūnus aġzı güher saça degme ʿārif diremeye

Rt.2,Ç.73a

338

1 Dirligüm neyidügin eydeyin ḳıldan ḳıla
Irak yaḳın işide hās u ʿām cümle bile

2 Hās u ʿām muṭīʿ ʿāṣī dōst ḳulıdur cümlesi
Ḳullar yol varmayınca şāha kim varı bile

3 Dōsta gidenüñ yolı gönül içinden geçer
Bir ʿamel eylemedüm gifeyidüm gönüle

4 Dōsta giden kişiler unıdur kendözini
Ben nereye varursam beni ileden bile

5 Senlik-benlik olıcaḳ iş ikilikde ḳalur
İkilik dutan kişi niçe birike birle

6 Bundan böyle dōstıla bilmezem nolasını
Şimdiye degin ʿömrüm geçmiş yok sevdāyıla

7 Bu ḳıṣṣam uzun durur niçe dükedi bilem
Ḳanġı bir eksükligüm getüribilem dile

8 Yitmiş iki milletüñ ayaġın öpmek gerek
Yaramaġçün maʿşūḳa cümle millete bile

9 ʿĀşıḳ mıydı Yūnus vuṣlat bulaydı bugün
ʿĀşıḳ karār mı ider yarınki vaʿdeyile

K.116b,RY.54b,YE.82a,M.50

339

1 Maʿşūḳu mı isteyü iş bu cihān içinde
Delim teferrüc ḳıldum zemin ü āsumān içinde

2 Gezdüm cümle ʿālemi ʿarş u levḥ ü ḳalemi
ʿİlm-i kitābı daḫı delil beyān içinde

3 Çoḳ cehd idüp istedüm yir ü gögi aradum
Hiç mekānda bulmadum buldum insān içinde

4 Girdüm vücūd baḥrine ṭaldum anun ḳaʿrına
ʿIşḳıla seyr iderken iz buldum cān içinde

5 Ol izi ḫōş izledüm ṣaġum ṣolum gözledüm
ʿAcāyiblere irdüm yoḳdur cihān içinde

6 Nāgehān gördüm bir yüz yoḳdur anuñla hiç söz
Sırrın dirisem olmaz sıġmaz lisān içinde

7 Çünki gördüm yüzüni añа virdüm özümi
Beni benden iletdi ḳaldum ḥayrān içinde

8 Yūnus Emre yoḳ oldı küllī varı yok oldı
Andan artuk nesne yok ḳalmañ gümān içinde

RY.11a

340

1 Bir söz geldi dilüme eydem ölüm üstine
Gerek sünnı müselman gerek zalim üstine

2 Çün yaʿde ire cāna çıḳa yuḳaru ḫāna
[illegible] ölüm yolum üstine

3 Beni arı yuyalar meşhedüme ḳoyalar
Kāfirler esirgeye baḳa ḥālum üstine

4 Vay ki nola ḥālum bilinmezise aḥvālum
Yılan-çıyan ḳarınca üşe dilüm üstine

5 İltüp sine ḳoyalar gine eve geleler
Anca ṣavaş ḳuralar benüm mālum üstine

6 İy Yūnus nükte ḳılma sözler eydürem diyü
Niçe bilürler vardur el vardur el üstine

K.144a,M.43

341

1 Ṣanʿatuñ yigregi çün namāzımış ḫōş pīşe
Namāz ḳılan kişide olmaz yavuz endişe

2 Ṭañlacak ṭurı gelgil elüñi ṣuya urġıl
Üç kez ṣalāvāt virgil andan baḳġıl güneşe

3 Allāh buyruġın dutġıl namāzuñ ḳılup gitgil
Namāzuñ ḳılmayınca zinhār varmaġıl işe

4 Evüñde ḥalālüñe biş vaḳt namāz ögretgil
Ögüdüñ dutmazısa yazuġı yoḳdur boşa

5 Namāz ḳılmaz kişinüñ ḳazanduġı hep ḥarām
Bin ḳızılı varısa birisi gelmez işe

6 Namāz ḳılmayana sen müsülmāndur dimegil
Hergiz müsülmān olmaz baġrı dönmişdür ṭaşa

7 Yūnus imdi namāzun komaġıl sen ḳıla gör
Añsuzın ecel irer ʿömür yitişür başa

B.9b,F.172b,RY.30a,M.57

342

1 Bir ay gördüm bu gice ḳamu burclardan yüce
Esritdi göñlüm-cānum bilmezem ḥālüm niçe

2 Nūr Muḥammed nūrıdur Ḫālilu'llāh sırrıdur
Ṣanasın kim açıldı uçmaḳdan bir deriçe

3 Ol ayuñ şu'lesinden ʿālem münevver oldı
Göñlümdeki çerāġı uyardı ulu ḫ^voca

4 Müddeʿī bizi görmez gözine girersevüz
Gerekse yüz kez varsun Kaʿbe'ye ulu ḥacca

5 ʿĀşıḳlaruñ yüzünden bellüdür beñizinden
Her kim ʿāşıḳ olmadı beñzer ḳurı aġaca

6 Kur'aġacı niderler kesüp oda yaḳarlar
Bülbüller öticegiz nevbet degmez dürrāca

7 Yūnus'ı ögen ögsün sögen Yūnus'a sögsün
Keçe ṣuya ṣalupdur ne durur irte gice

YE.87b,HB.16b,NO.189a,K.172a,RY.30a,A.24,Mecmua (Ankara Millî Ktp.NO.204,s.156)

343

1 Yine yaz günleri geldi söyle bülbülcügüm söyle
Cümle çiçekler zeynoldı söyle bülbülcügüm söyle

2 Kış çıḳıcaḳ irdi bahār cānuñı ġafletden uyar
Cennete döndi her diyār söyle bülbülcügüm söyle

3 Yaşıl ṭon geydi aġaçlar pervāz urup uçar ḳuşlar
Nefesüñ cānlar baġışlar söyle bülbülcügüm söyle

4 ʿIşḳıla eylegil cūşı gider gönlünden teşvīşi
Çıḳuban gül-zāra ḳarşu söyle bülbülcügüm söyle

5 Ḳuru dikende gül biter ḥasretinden gine yiter
Dertli m'oldun benden beter söyle bülbülcügüm söyle

6 Bülbül ʿāşıḳ dur(ur) güle ʿāşıḳnuñ ḥālın kim bile
Güle ḳarşu ḫōş ʿışḳıla söyle bülbülcügüm söyle

7 Ḳudret ḫaznesi açıldı ʿāleme raḥmet ṣaçıldı
Ḥulle ṭonları biçildi söyle bülbülcügüm söyle

8 Şeyḫüm andadur ben bunda cānum ḳarar ḳılmaz tende
Zārılıġum dün ü günde söyle bülbülcügüm söyle

9 Ḳanaduñı açabilürsin açuban uçabilürsin
Deryālar geçebilürsin söyle bülbülcügüm söyle

10 Yuvandan yavruñ aldılar seni dīvāne ḳıldılar
Zamān böyle olur didiler söyle bülbülcügüm söyle

11 Geçdi yā ʿömrümün varı ḳor gidersin bu gül-zārı
Yūnus'un mūnisi yāri söyle bülbülcügüm söyle

B.49a

344

1 ʿIşḳun ile ʿāşıḳlar yansun yā Resūlu'llāh
İçüp ʿışḳuñ şarābın ḳansun ya Resūlu'llāh

2 Şol seni seven kişi ḳomış yolına başı
İki cihān güneşi sensün ya Resūlu'llāh

3 Şol seni sevenlere kıl şefāʿat anlara
Mü'min olan benlere cānsun ya Resūlu'llāh

4 ʿĀşıḳam şol dīdāra bülbülem şol gül-zāra
Seni sevmeyen nāra yansun [illegible] ya Resūlu'llāh

5 Dervīş Yūnus'uñ cānı ʿālem şefāʿat ḳānı
İki cihān sulṭānı sensün ya Resūlu'llāh

Ç.68a

345

1 Dostdan haber kim getürdi soruñ seher yillerine
Ḥaḳ Çalab'um bititmesin ayrılıgın ḳullarına

2 Vay bu ayrılıḳ firāḳı dünyā kime ḳaldı bāḳī
Ḥaḳ Çalab'um olmış sāḳī ḳadeḥ sunar ḳullarına

3 Ol ḳadehün içi ṭolı anı içen olur deli
Ol ḫocanuñ ṭālibleri bil bağlamış yollarına

4 Ḫocānuñ ṭālibi çokdur hiç bundan kemteri yoḳdur
Şumuñ (kim) mürşidi Ḥaḳ'dur uymaz nāsuñ āllerine

5 Nefsine muḫālif kişi ṭurmaz aḳar gözi yaşı
Bunda nefse uyan kişi ṭalmaz kevṯer göllerine

6 Kevṯer ḥavżına ṭalanlar ölmezdin öñdin ölenler
Nefsini düşmān bilenler ḳonar Tūbā dallarına

7 Tūbā ṭalından uçanlar yüce maḳāmlar geçenler
Şarāben ṭāhūr içenler bañmaz dünyā ballarına

8 Bu maʿnīden kimse almaz anda varan yine gelmez
Bu dünyāya kimse ḳalmaz gelen göçer illerine

9 İy miskîn Yūnus neylesün derdini kime söylesün
Bir dem tecribe eylesün bu dünyānuñ ḥāllerine

B.4b

346

1 Kandayıduñ ḳandan geldün dīvāne
Aç gözüñi bu ġafletden uyan e

2 Kāfile geçdi sen ġafletde bulunduñ
Ṣaḳın sermāyesini virme ziyāne

3 Ḳanı atan ḳanı anañ oġul ḳız
Kime vefā ḳılısar dur zamāne

4 Ḥaḳīḳat bilürsin birgün ölürsin
Ya niçün virürsin özüñi gümāne

5 Ḥaḳḳ'a ḳulluḳ eylemekden ḳaçasın
Yā niçün ḳulluḳ eylersin ʿavāne

6 Ḥaḳ içün bir pūluñ yoḳ viresin
Yā niçün virürsin aṣṣı ziyāne

7 Yūnus sen nefsüñi müslümān ṣanma
Meğer şimden girü cümle imāne

A.22

347

1 İçün taşuñ murdār iken ʿışḳ neylesün senüñile
Göñlüñ gözi uyur iken ʿışḳ neylesün senüñile

2 ʿĀşıḳlara yoldaş olup ṣādıḳlara yār olmaduñ
Ölmezden öñdin ölmedüñ ʿışḳ neylesün senüñile

3 Dünyā gözüñ rūşen idüp gönül gözüñ kör eyledüñ
Ẓulmet tolıcaḳ göñlüne ʿışḳ neylesün senüñile

4 Bize gerçek dervīş gerek cihān toldı daʿvā ile
Yalan daʿva iderisen ʿışḳ neylesün senüñile

5 Dervīşliği ṣanma hemān ṣūret düzmegile olur
Dilde ise senüñ işüñ ʿışḳ neylesün senüñile

6 Yūnus Emre ḫōş derdile süre gör gel devrānuñı
Ṭoğrı yola gitmez iseñ ʿışḳ neylesün senüñile

Ç.7la

YE

348

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kime ki dost geregise eydeyim ne ḳılasını
Terk eyleye kendözini hiç añmaya nolasını

2 Resim durur ʿāşıḳlara dōst öñünde ḳurbān olmaḳ
Minnet dutar cümle ʿāşıḳ cānını ʿışḳ alasını

3 Her kim ʿāşıḳ olmadısa ḳurtulmadı mekr elinden
Cümlesini ʿışḳ eridür dünyā aḫret belāsını

4 Lāyıḳ degüldür degme cān dōst yolında ḫarc olmaġa
Ümid dutar cümle ʿāşıḳ dōsta ḳurbān olasını

5 Dōstdan yaña giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dōst yaġmalar cān şehrini alur gönül ḳalʿasını

6 Dōst yolına gönülene girü dönmek olmayısar
Bilme misin bu ḫamusı senden girü ḳalasını

7 ʿĀşıḳuñ çü ḳahr nālesi hemen ṣabr etmek çāresi
ʿālemde ʿışḳ mey-ḫānesi nūş eyle gel sākîsini

8 Ṣūret gözi ne göriser dost meclisi ḳandalığın
Cān ḳulaġıdur işiden bu ʿāşıḳlar nālesini

9 Bu dünyede dōstdan artuḳ Yūnus nesne sevemedi
Bilmez misin ġayretsüze dost u düşmān gülesini

F.179b,K.97a,RY.27a,Rt.29,YE.92a,96a,M.22,Ç.81b,A.20

349

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Baña namāz ḳılmaz diyen ben ḳıluram namāzumı
Ḳılurısam ḳılmazısam ol Ḥaḳ bilür niyāzumı

2 Ḥaḳ'dan artuḳ kimse bilmez kāfir müselmān kim durur
Ben ḳıluram namāzumı Ḥaḳ geçürürse nāzumı

3 Ol nāzı dergāhda geçer maʿnī şarābından içer
Ḥicābsuz cān gözin açar dōst kendü siler gözüni

4 Dōst bundadur bellü beyān gördüm dōst dīdārın ʿıyān
Bu ʿilm-i ḥikmeti ṭuyan ider baña dek ʿazimi

5 Göñül gözi bīdār durur her ḳanda baḳsam yār durur
Kimde ʿaḳıl-fehim vardur ol bilür benüm sözümi

6 Gizlü sözi şerḥ eyleyüp dürlü nükteler söyleyüp
Degme ʿārif şerḥ itmeye bu benüm gizlü rāzumı

7 Sözüm maʿnīsine irün bī-nişāndan ḫaber virün
Dertlü ʿāşıḳlara ṣoruñ bu benüm derd ü sūzumı

8 Derd ʿāşıḳlar dermānıdur dertlü ʿāşıḳlar ganīdür
Ḳādir ü ḳudret üñidür işiden dir āvāzumı

9 Dōst isteyen gelsün baña göstereyin dōstı āña
Budur sözüm öñden ṣoña ben bilürem kendözümi

10 Yūnus imdi söyle Ḥaḳ'ı münkir dutar sāña daḳı
Bişür ḳotar Ḥaḳ ḥ^{v}anını ʿārifler datsun duzumı

F.180b,NO.185b,K.99b,RY.21b,YE.96a,M.24,Ç.85a,A.32

350

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Allāh sāña viribiye bir gün ecel serhengini
Gele gözüñe görine azdura beñzüñ rengini

2 Eyde sāña emānetin vir ıssı diler ilteyin
Ala senden emāneti ḳıla senüñle cengini

3 Emāneti sendeh ala gevdeni şöyle boş ṣala
Günāhlar boynuñda ḳala nefsüñ ura gülbengini

4 Māluñ çoġısa iy paşa ḫısmuñ ḳavumuñ üleşe
İledeler seni sine göresin yirüñ tengini

5 Seni sinünde koyalar menzil mübārek diyeler
Üstüne tiz tiz örteler bu dünyā ḥāk ü sengini

6 Karañu yirde olasın ʿamelüñile kalasın
Āh idüben çok çalasın āḫir peşmānlık çengini

7 Yūnus var imdi tevbe kıl cān sendeyiken it ʿamel
ʿĀşıkısañ kuşanı gör dervīşlerüñ paḫhengini

F.182a,HB.10b,K.104a,RY.24a,YE.96b,M.26,Ç.85b

351

1 Suʾālüm var ṭapuña iy dervīşler ecesi
Meşāyıḫ ne buyurur yol ḫaberi niçesi

2 Virgil suʾāle cevāb tutalum olsun sevāb
Şuʾāle kime gösterdi ʿışk evinüñ bacası

3 Evvel kapu şerīʿat emr ü nehyi bildürür
Yuya günāhlarını her bir Kurʾān hecesi

4 İkincisi ṭarīkat kulluġa bil bağlaya
Yolı ṭoġru varanı yarlıġaya ḫvocası

5 Üçüncüsi maʿrifet cān göñül gözin açar
Bak maʿnī sarāyına ʿarşa degin yücesi

6 Dördüncüsi ḥaḳīḳat ere eksük bakmaya
Bayram ola gündüzi Ḳadir ola gicesi

7 Bu şerīfat güç olur ṭarīkat yoḳuş olur
Maʿrifet ṣarplık durur ḥaḳīḳatdür yücesi

8 Dervīşüñ dört yanında dört ulu ḳapu gerek
Ḳancaru bakarısa gündüz ola gicesi

9 Aña iren dervīşe iki cihān keşf olur
Anuñ ṣıfatın öger ol h^{v}ocalar h^{v}ocası

10 Dört ḥāl içinde dervīş gerek siyāset çeke
Menzile irmez ḳalur yol eri yuvacası

11 Ḳırḳ kişi bir aġacı ṭaġdan indürimeye
Ya bunca mürid muḥib ṣıraṭ niçe geçesi

12 Küfür oḳın atarken īmānuñ urma saḳın
Yilüp ṣıyasın güçin sebl ola güvecesi

13 Dört ḳapudur ḳırḳ maḳām yüz altmış menzili var
Aña irene açılur vilāyet derecesi

14 ʿĀşıḳ Yūnus sözlerin muḥāl diyü söylemez
Maʿnī yüzin gösterür bu şāʿirler ḳocası

F.182a,B.48a,K.57b,YE.90b,NO.188b,M.4,A.27

352

1 Ḥaḳ nūrı ʿaşıḳlara her dem nüzūl degül mi
Kime kim nüzūl degmez Ḥaḳ'dan maʿzūl degül mi

2 Mine'l-kalbi ile'l-kalb yol var dimişler erler
Her gönülden gönüle rast ṭoġru yol degül mi

3 Ḳarġayıla bülbüli bir ḳafese ḳoysalar
Birbiri ṣoḥbetinden dāim melūl degül mi

4 Eyle ki ḳarġa diler bülbülden ayrılmaġa
Bülbülün de gönlünde maḳṣūdı şol degül mi

5 Cāhil ile ʿārifüñ meṣeli şuña beñzer
Cāhil ḳatında īmān maʿlūm mechūl degül mi

6 Işık ile Dānişmend sū'i işler her zamān
Dānişmend Işık'a eydür bī-şerī'at degül mi

7 Yitmiş iki milletüñ sözini 'ārif bilür
Yūnus Emre sözleri dāim usūl degül mi

F.183a,NO.185b,YE.55a,91a,K.61a,M.5

353

1 'Işk bāzirgānı sermāye cānı
Bahadur gördüm cāna kıyanı

2 Zihi bahadur cān terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni

3 Kamusın bir gör kemterin er gör
[illegible]

4 Tiz çıkarurlar fevka'l-'ulāya
Bil 'İsā gibi dünyā koyanı

5 Tiz indürürler tahte's-serāya
Şol Kārūn gibi dünyā kovanı

6 'Āşık olanuñ nişānı vardur
Melāmet olur bellü beyānı

7 'İlm ü 'amele olmagıl magrūr
Hak kabūl itdi kefen soyanı

8 Kodı atlāsı geydi palāsı
İbrāhīm Edhem sırdan duyanı

9 Çün Mansūr gördi ol benem didi
Oda yakdılar işitdüñ anı

10 Oda yandurtdun külin ṣavurtdun
Eyle mi gerek seni seveni

11 Zinhār iy Yūnus gördüm dimegil
Oda yaḳarlar gördüm diyeni

F.134a,HB.10b,K.62a,YE.91a,98b,Mecmūa (Ankara Millî Ktp. NO.442,s.83,A.30,Ç.83b

354

1 Ḳaçan kim ol dilber benüm gözlerüme ṭutaş oldı
Gönlüm cānum virdüm ana ʿışḳı bana yoldaş oldı

2 Gönlüm eydür benem ḳulı cānum eydür benem kulı
Hiç bilmezem kimdür yigi bu ikiden ṣavaş oldı

3 Bu ikisi arasında bildüm devlet benümimiş
Hiç danışuġum yoġiken başum anunla hoş oldı

4 Bir dem anunla dirligüm bin yıl ʿömründen yigimiş
Andan ayru geçen ġünüm yüregümde bir baş oldı

5 Her ḳançaru baḳarısam oldur gözüme görinen
Önüm ardum ṣaġum-ṣolum küncile göz ḳaş oldı

6 Hıżr u İlyās degüliken ölmez dirlige ṣataşdum
Hergiz yimez içmez iken içüm ṭop-ṭolu aş oldı

7 Anı seven ʿāşıklarun söylerisem ṣıfatını
Anuñ ʿışḳı urġanında ḳoyundan da yavaş oldı

8 Niçe arslan daʿvī ḳılur ʿışḳa boyun virmemege
Senüñ ʿışḳuñ zenciründen ḳızan evvel yavaş oldı

9 Cümle ʿālemüñ gönlünde vardur anuñ maḥabbeti
Anı cāndan sevmeyenün bil kim imānı ṭaş oldı

10 Senüñ ʿışḳuñ odı meger ṣıçramaya kimesneye
Bir zerre degdi Yūnus'a cihān içinde fāş oldı

F.184a,NO.194b,K.70b,YE.91b,M.10,Ç.77b

355

1 Yir gök yaradılmadın Ḥaḳ bir gevher eyledi
Naẓar ḳıldı gevhere sızurdı dür eyledi

2 Gevherden buġ çıḳardı buġından gök yaratdı
Gök yüzinün bizegin çok yılduzlar eyledi

3 Göge eytdi dön didi ay-gün yürisün didi
Ṣuyı muʿallaḳ ḳodı üstinde yir eyledi

4 Yir çalḳandı turmadı bir dem ḳarār ḳılmadı
Yüce-yüce taġlar Ḥaḳ göksüler eyledi

5 ʿAzrāil gökden indi bir avuç toprak aldı
Dört ferişte yoġurdı bir peygamber eyledi

6 Çün cān gevdeye irdi aḥsurdı öri turdı
El götürüp ol demde Ḥaḳḳ'a şükür eyledi

7 Allāh eydür Ādem'e çün kim irdün bu deme
Bu dünyāda ne didüñ dilün neyi söyledi

8 Yoġiken var eyledüñ toprağiken cān virdüñ
Ḳudret diliyle añduñ dilüm söyler eyledi

9 Bu söz Ḥaḳḳ'a ḫōş geldi ḳulın ʿazîz eyledi
Ne geçdise gönlinden virdi hazır eyledi

10 Bu söz Yūnus'a ḳandan kim vire ḫaber cāndan
Meger kim ol lutf ıssı añа naẓar eyledi

F.185a,K.85a,YE.95a,M.16,Ç.79b

356

1 Çalap Ādem cismini ṭoprakdan var eyledi
Şeytān geldi Ādeme ṭapmaġa ʿār eyledi

2 Eydür ben oddan nūrdan ol bir avuç ṭoprakdan
Bilmedi kim Ādem'üñ için gevher eyledi

3 Zāhir gördi Ādem'üñ bātınına baḳmadı
Bilmedi kim Ādem'i ḫalḳa ser-ver eyledi

4 Ḳırḳ yıl ḳalıbı yaṭdı adı ʿālemi ṭutdı
Gör şeytānı buġzından ne fitneler eyledi

5 Ādem ṭoprak yatmışdı at ʿālemi dutmışdı
Fikrine bak İblīs'üñ yaʿni hüner eyledi

6 Ol yüzleyen aslan sürdi Ādem üstine
Ādem'e mekr irgürüp yaʿni ẓafer eyledi

7 Ādem'ün göbeginden Çalap yaratdı anı
Vaff diyü ṭurdı urdı ḳaçdı güzer eyledi

8 Çün ṭurdı Ādem devri bu idi Mūsā ḳavli
İş bu söz yavlaḳ baña ḳatı eşer eyledi

9 Mūsā gönüldi Ṭūr'a Ḥaḳ'la münācāt kıla
Gördi kim bir su aḳar Mūsā naẓar eyledi

10 Mūsā eydür göreyin bu su ne yirden gelür
Ger böyle aḳarısa zīr ü zeber eyledi

11 İleri vardı Mūsā laʿīn oturmış aġlar
Gözünüñ yaşıyımış ol su bıñar eyledi

12 Mūsā ṣordı laʿīne aġladuġuñ nedendür
Nideyim aġlamadın dir işüm zār eyledi

13 Muḳarrebdüm Mūsā ben ol Ḥaḳḳ'uñ dergāhında
Götürdi urdı yire işümi şer eyledi

14 Sen bilmez misin Mūsā ben neden ayrılduġum
Şunlar ögüme düşdi beni ḫumār eyledi

15 Vargıl digil yā Mūsā raḥmet eylesün bāña
Tevbe ḳılup işine ḫōş istiġfār eyledi

16 Mūsā irdi ḥācete Hakk'ıla münacata
Unutdı emāneti söz muḫtaṣar eyledi

17 Ḥaḳ Mūsā'ya eyitdi unutdun emāneti
Ol nidāya cānını Mūsā nisār eyledi

18 Vargıl digil Yā Mūsā rahmet ideyim aña
Secde itsün Ādem'e çün istiġfār eyledi

20 Ben andan umarıdum derdüme dermān ḳıla
Dahı arturdı derdüm ya'ni ṭimār eyledi

21 Ben eger ṭapsam aña ol vaḳtin ṭaparıdum
Şimdi ḫōd ṭoprak olup zîr ü zeber eyledi

22 Ādem iblîs kim ola işi işleden Çalap
Ayı güni yaradup leyl ü nehār eyledi

23 Ma'nī nedür İblīsden cāhillik ḳamu bizden
Ne duyduñ iş bu sözden sırrı esrār eyledi

24 Çalap eydür şol ḳula 'ināyet benden ola
Ne şeyṭān azdurısar ne kimse kār eyledi

25 Altı biñ yidi yüzi yıldan geçen Ādem'i
Dile getürdi Yūnus söz muḫtaṣar eyledi

F.186a,K.83a,YE.94a,M.15,Ç.78b,A.31

357

1 ʿĀşıḳ mıdur ol maʿşūḳ içün virmeye cānı
ʿĀḳil midür ol dünyeyile isteye anı

2 Ādem midür ʿömrini ḳullıkda geçürmez
ʿĀrif midür ol añlamaya sūd u ziyānı

3 ʿĀlim midür ol ʿilmine lāyıḳ ʿameli yoḳ
Cāhil midür ol ʿışḳa ṣata iki cihānı

4 ʿĀbid midür ol işlemedi tāʿat u iḫlās
Fāsıḳ dimeñüz kendözini ṣuçlu bileni

5 Esrik midür ol ḳadeḥi nūşitmedi dōstdan
İyü dimeñüz ġafletile nefse uyanı

6 Gönül midür ol ḥikmeti ḳılmadı tefekkür
Yā göz midür ol yaş yirine dökmeye ḳanı

7 Miskīn Yūnus'uñ sermāyesi yoḳdur İlāhī
İllā sevicidür seni ʿışḳıyile seveni

NO. 183a

358

1 Biz bizi bilmezidük bizi kendüden eyledi
Aşḳāre ḳıldı bizi kendüy pinhān eyledi

2 Biz bile pinhānidük ġayrı sen ü ben idük
Muṭlaḳ bī-gümānidük hem bī-gümān eyledi

3 Toprağı ḳadarladı ṣūreti ḫaṭ bağladı
Durġurdı dört āleti adın insān eyledi

4 Çün yaratdı Ādem'i bileyidük biz ḳamu
Bu ḳamu ḫāṣ u ʿāmı bir maʿdenden eyledi

5 Aṣl-ı ma'dendeyidük ḳayġusuz ġanīyidük
Ol bī-nişān cihānda şöyle revān eyledi

6 Görgil Çalap fażlını yıḳmaz 'āṣī göñlüni
Biñ biñ kerem lutfıla ol tercemān eyledi

7 Ḳamu bir yire gider kimse niçesi yiter
İki birdür bir biter gör bir neden eyledi

8 Çün nefs oldı ḥavāle dağılduḳ degme yola
Ṭatlu oldı nevāle ol sen ü ben eyledi

9 Ne sen ü ben ne fülān ne dutarısa yalan
Dünyā çirkine ḳalan işin gümān eyledi

10 Ādem'den buñā degin ne ki gedā var ne bay
Geymegile yimegi bir dāneden eyledi

11 Elestde bileyidük göz açduḳ Belī, didük
Yūnus'ıla ġayrını ḳamu birden eyledi

F.189a,K.128b,YE.93a,NO.185a,RY.47b,Rt.33

359

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bencileyin gören kişi ben sevdügümün yüzini
Delü ola ṭaġa düşe yavu ḳıla kendözini

2 Kim şükrāne yitüriser bir kez seni görmeklige
Ḥaşā anı gören kişi niçe ırısar gözini

3 Dilile kim eydibile anuñ cemāli tertībin
Cān ṭutaġı gerek dada anuñ kılıncı ṭuzını

4 Kişi neyi severise dilinde sözi ol olur
Geñsüz söyleyesüm gelür göñlüm alanuñ sözini

5 Böyle şīrīn ḳılıncıla her ḳancaru baḳarısam
Yitmiş iki milletine geçiriserdi sözini

6 Hiç kimsene geñiyile dōstuna ʿāşıḳ olmadı
Maḥabbet burcunda ḳomış ʿāşıḳlaruñ yılduzını

7 Dertsüzlere benüm sözüm benzer ḳaya yanḳusına
Hāldaş dā bilür ḥāldaşınuñ göñlinden şol rāzını

8 Her kim severise seni ebed diri ḳalur cānā
Her dem senün ʿışḳuñla geçürür dün ü gündüzini

9 Zühre eger göreyidi Yūnus göziyle gördügin
Cengini elden bıragup unıdayıdı sāzını

F.188a,YE.101a.RY.23a,K.189a,A.31

360

1 Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dōstdan ḫaber şoran kişi güzāf degül dōstun işi
Bellü bilün maḥrūm durur bu dünyāda dōstsuz kişi

2 Kimdür ki dōst yüzin göre dōst dōst diyü cānın vire
Şoloḳdem ol dōsta ire unıda cümle teşvīşi

3 Dōst işi ʿaceb iş durur cān deñizin tutuşdurur
Cānsuzlara bir düş durur ger yorasın sen bu düşi

4 ʿIşḳ şevḳından ʿālem ṭoldı bu ʿāşıḳlar andan geldi
ʿIşḳsuz biten çiçek şoldı ʿışḳıladur dirlik ḫōşı

5 Ben niçe diyeyin anı ḳabūl itmez yüz bin cānı
Añā lāyıḳ dirlik ḳanı yoḳdur añā lāyıḳ işi

6 Kim bahā bulısar aña ol ḳıġurur andın yaña
Devlet irdi andan baña ḥacet degül hümā kuşı

7 Cān ne durur dōst önünde fetvā budur ḳamu dilde
Gel göresin bu maydānda ṭopdur dōstı seven başı

8 Dōstı seven ʿāşıḳlara ʿışḳı ṭuraḳdur cānlara
ʿIşḳdur yire göge direk ayruġı hep söz öküşi

9 Yūnus imdi sen beniken ʿāşıḳlara ne sen ü ben
Yoḳluḳ durur anı sevmek ḳoyun ayruḳsı bakışı

F.190a,B.7b,NO.192b,YE. 89b,RY.52b,K.162b,Rt.30,A.29
M.52

361

1 Girü durur yoḳlukdan ḳamularun baylıġı
Bunca varlık anuñdur gitmez gönli ṭarlıġı

2 Batmış dünyā mālına bakmaz ölüm ḥālına
İrmiş Ḳārūn mālına zihī iş düşvārlıġı

3 Bu dünyā kime ḳaldı kimi ber-ḫūrdār ḳıldı
Süleymān'a ḳalmadı anuñ ber-ḫūrdārlıġı

4 Sülaymān zenbīl ördi kendü emegin yirdi
Anuñıla buldılar bunlar peyġamberligi

5 Gel imdi miskīn Yūnus varuñ Ḥakk'a ḫarc eyle
Gördüñ elüñde ḳalmaz dünyā ber-ḫūrdarlıġı

F.191b,YE.92b,K.109b,RY.34b,M.27

362

1 Ol Çalab'umuñ ʿışḳı bağrumı baş eyledi
Aldı benüm gönlümi sırrumı fāş eyledi

2 Hergiz gitmez gözümden hiç eksilmez dilümden
Çalap kendü nūrını gözümē tūş eyledi

3 Cān gözi anı gördi dil andan ḫaber virdi
Cān içinde oturmış gönlümi ʿarş eyledi

4 Bir ḳadeḥ ṣundı cāna cān içdi ḳana kana
Ṭolu geldi peymāne cānum sarḫoş eyledi

5 Esrük oldı cānumuz dür döker lisānumuz
Ol Çalabumuñ ʿışḳı beni dervîş eyledi

6 Cānda yanar çerāġı gönüllerde ṭuraġı
Gönül daḫı cān daḫı ʿışḳıla cūş eyledi

7 Ben ḳaçan dervîş olam ya Ḥaḳḳ'a ḳulam diyem
Yüz biñ benüm gibiyi ʿışḳ ḫırḳa-pūş eyledi

8 Yūnus imdi avınur dōstı görüp sevinür
Erenler maḫfilinde ʿışḳı cünbiş eyledi

F.190b,RY.48a,K.129b,NO.190b,Rt.30,M.35

363

1 Ol dōst benden yana hiç bilmezin niçe baḳdı
İş bu vücūd şehrine bir ḫōş naẓar bıraḳdı

2 Gözüm anuñ yüzinden niçe gideribilem
Biñ dürlü ḳılıncıla gönlümi şöyle ḳapdı

3 Kimden öğüt istersem ṣabır gösterür baña
Ṣabrumun perdesini maḥabbet odı yaḳdı

4 Ṣabrıla benüm işüm niçe varısar başa
Şol dostumuñ nüvaḫtı cānuma cān bıraḳdı

5 Sevdükli sevdügile bile ḳopısar yarın
Benüm işüm yarına ḳoymaz bugün soyaḳdı

6 Yūnus sever dōstını cānından anuñiçün
Kişi neyi severse cānın ana uyaḳdı

F.192a,RY.37a,K.113b,NO.182b,YE.93a,M.29,A.31

364

1 Bañladı ol mü'ezzin ṭurdı ḳāmet eyledi
Ḥażrete ṭutdı yüzin döndi niyyet eyledi

2 Ḥażrete bagḷu elüm Fātiḥā oḳur dilüm
Bilini büküp Ḥaḳḳ'a ḫōş rükū'āt eyledi

3 Şu benüm ḥācet-gāhum Ṭūr ṭāgı oldı meger
Mūsī'leyin bu gönlüm ḫōş münācāt eyledi

4 Bir ṣūret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
Yıḳıldı tertīblerüm zühdümi māt eyledi

5 Ne du'ā ḳılam ne selām ne zikr ü tesbīḥ ḳılam
Bu biş vaḳt namāzumı 'ışḳuñ gāret eyledi

6 Gör Yūnus'ı neyledi ḫōş ḫaberler söyledi
'Āşıḳıdı ma'şūḳa dād u sited eyledi

F.194b

365

1 Tecellīyatuñ nūrına döymez vücūdum ṭagḷarı
Cismüm gemisinüñ zirā muḥkem degüldür bagḷarı

2 Ḳatreden deryālar düzen cān ḳuşı pā-bendin üzen
Yüz biñ deryāları yüzen gel sürelüm bu çagḷarı

3 Dildār içün dil şehrini pāk eyle arıt ġayrıdan
Zirā sulṭān taḫtıdur bunda ḳomazlar zāġları

4 Düşdükçe öge Ḥubbü'l-Vaṭān zerrece kalmaz me'men
Gözden sızup olur seven her dem yüregim yaġları

5 ʿĀḳil eli irmez ile irse daḫı gelmez dile
Dertli ḥālin dertli bile ṣayru ne bilsün ṣaġları

6 Maʿşūḳlıġuñ hilʿâtini her kime giydürdüñ ise
Gelmez gözine zerrece firdevs-i aʿlā bagları

7 Yūnus ḥüsnüñ kitābını bir ḫōş temāşā eylemiş
Anda ṣala ʿāşıḳlara daġ üstine ḳordaġları

B.15a,A.26

366

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ṭoldur ḳadeḥ ṣunġıl bize ʿışḳ şarābından iy sāḳī
Ol badyadan gerek bize andan içe ṣeyḥ ü fāḳī

2 Ṣoḥbetümüz İlāhīdür sözümüz kevser ābıdur
Şāhumuz şāhlar şāhıdur çalġumuzdur dost firāḳı

3 Kim ki bir dem ṣoḥbet ola müftī müderris māt ola
Bir İlāhī devlet ola andan içen oldı bāḳī

4 Ḫırḳa vü taḳye yol virmez ferecile ʿālim olmaz
Dīn diyānet olmayıcaḳ neylersün bunca varaḳı

5 Oḳıduñ yidi Muṣḥaf'ı tāʿat gösterürsün ṣāfi
Çünki ʿamel eylemedüñ gerekse var yüz biñ oḳı

6 Biñ kez ḥacca varduñısa biñ kez ġaza ḳılduñısa
Bir kez gönül ṣıduñısa gerekse yüz yıl yol doḳı

7 Göñül mi yig Ka'be mi yig eyit baña 'aḳlı iren
Göñül yigdür zirā ki Ḥaḳ göñülde ṭutar ṭuragı

8 Ḳoñşıyıla göñülleri ısmarladı Ḥaḳ Resūl'e
Mi'rāc gicesi dostıla bu keleci oldı daḳı

9 Yūnus senüñ işüñ budur dutġıl ulular etegin
Dilerisen pāk olasın göñüllerde olġıl bāḳī

F.192b,YE.90a,RY.42b,NO.193b,K.121a,Rt.33,M.31

367

1 Biz uludan işitdük evvel er yaratıldı
Pādişāhuñ birligin evvel ḳadīm er bildi

2 Bunca yıl bunca zamān biz işitdük bī-gümān
Çalap kendü ṣun'ından ere Tañrılıḳ ḳıldı

3 Eydürler bir ḳuşıdı ḥikmeti öküşidi
İki cihān 'ārifi ol ḳuşdan 'ibret aldı

4 Ol ḳuşun her bir yüni yüz biñ yigirmi dört biñ
Evvel ol ḳuş uçuban raḥmet göline ṭaldı

5 Çün gölden girü döndi budaḳ üzere ḳondı
Silkindi her bir yönden bir ṭamla su döküldi

6 Ol ṣuyuñ her birisin bir cān yaratdı güzin
Ol cānuñ her birisi bunda peygamber oldı

7 Evvelki bünyād oldı altı kez dünyā ṭoldı
Yidincisi buyıdı bu Ādem yaratıldı

8 Ādem ṭoprakdanıdı 'Azāzil oddanıdı
İşitdük 'Azāzili Ādem'e bakdı güldi

9 Secde geldi Ādem'e eydür inün ḳademe
Cümle firişte indi ʿAzāzil dura ḳaldı

10 Eydür ben oddan olam yüz bin yıl ṭāʿat ḳılam
Ṭapu buyuracaġın ṭāʿatın ʿarza ḳıldı

11 Ol ḫalḳuñ varlıġından pādişāh birliginden
Şol bir söz sebebinden sürildi laʿnet oldı

12 Her kim kendüyi gördi üstādı İblīs oldı
Kişi ne buldıysa miskīnligile buldı

13 Eksikligüm Ḥaḳ bilür ʿışḳı baña ol virür
Ḳılġıl Yūnus'a timār ʿışḳ beni benden aldı

K.150b,YE.100b,RY.64b,Rt. M.46

368

1 Saña ʿibret geregise gel göresin bu sinleri
Ger ṭaşısan eriyesin baḳup göricek bunları

2 Şunlar ki çoḳdur mālları gör niçe oldı ḥālları
Soñucı bir gönlek geymiş anuñ da yoḳdur yeñleri

3 Ḳanı mülke benüm diyen köşk ü sarāy beğenmeyen
Şimdi bir evde yaturlar ṭaşlar olmış üstünleri

4 Bunlar eve girmeyeler zühd ü ṭāʿat ḳılmayalar
Bu begligi bulmayalar zirā geçdi devrānları

5 Ḳanı ol şīrīn sözlüler ḳanı ol güneş yüzlüler
Şöyle ġāib olmış bular hiç belürmez nişānları

6 Bunlar bir vaḳt begler idi ḳapucılar ḳorlar idi
Gel şimdi gör bilmeyesin beg ḳangıdur ya ḳulları

7 Ne ḳapu vardur giresi ne yimek vardur yiyesi
Ne ışıḳ vardur göresi dün olmışdur gündüzleri

8 Birgün senüñ daḫı Yūnus benven didüklerün ḳala
Seni daḫı böyle ḳıla nitekim ḳıldı bunları

F.193b,YE.97b

369

1 Ol geçüdün korkusı uş beni yoldan ḳodı
Geçemez degme kişi köprüsin ḳıldan ḳodı

2 Yirde gökde ol dōstuñ hikmetleri bī-pāyān
Hikmetine ṭalaldan uş beni ḳālden ḳodı

3 İndi öküzi ol laʿīn âl ile azdurmaga
Siñek ile Ḥaḳ Çalap öküzi elden ḳodı

4 Öküz ṭaşun üstinde ṭaşı balıḳ götürür
Balıḳ ṣuyuḥ içinde bināsın yilden kodı

5 Cehennem key ḳarañu cehennem taḫteʾs-serā
Ḳula ayruḳ suʾāl yoḳ ḳulı suʾālden ḳodı

6 Dōsta ʿāşıḳ olanuñ güci sözine yiter
Güci sözine yiten sözine dilden ḳodı

7 Dōstun etegin dutan dōstıla bāzār ider
Bāzār iden dōstıla bāzārın elden ḳodı

8 İşitdüñ meryemoġlı dōstına varuriken
Gör āḫir yarım igne ʿİsāʾyı yoldan ḳodı

9 Yūnus eydür dimegil dōstı girçek severim
Dōstı girçek sevenler benligin elden ḳodı

F.194a,K.191a,NO.186a,RY.59b,YE.92b,M.68,A.25

370

1 Ben bende seyr ideriken ʿaceb sırra irdüm āḫī
Bir siz daḫı siz de görün dōstı bende gördüm āḫī

2 Bende baḳdum bende gördüm benümile ben olanı
Ṣūretüme cān olanı kimdügini bildüm āḫī

3 Ben istedüm buldum anı ol ben isem yā ben ḳanı
Seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum āḫī

4 Ṣūret ṭoprāḳdur diyeni gönlüm ḳabūl itmez anı
Bu topraġun cevherini ḥażrete irgürdüm āḫī

5 Münkir kişi ṭuymaz anı dertlülerün sizer cānı
Ben dōst bāġı bülbüliyem ol bāġçeden geldüm āḫī

6 Maʿşūḳ bizümleāür bile ayru degül ḳıldan ḳıla
Uzaḳ sefer bizden ḳala dōstı yaḳın buldum āḫī

7 Degme bir yol ḳandan baña ṭaġılmayam degme yaña
Ḳutlu oldı bu seferüm ḫōş menzile irdüm āḫī

8 Mansūr'ıdum ben ol zamān uş yine geldüm bunda ben
Yaḳ külümi ṣavur yile ben Ene'l-Ḥaḳ didüm āḫī

9 Ne oda yanam dağılam ne dāra çıḳam boğılam
İşüm bitince yüriyem teferrüce geldüm āḫī

10 Munʿim oldum yoḳsul iken benüm oldı kevn ü mekān
Şarḳa vü ġarba ser-te-ser yire göge ṭoldum āḫī

11 Nitekim ben beni bildüm diledügüm Ḥaḳḳ'ı buldum
Ḳorḳum anı buluncadı ḳorḳıdan ḳurtuldum āḫī

12 Yūnus kim öldürür seni viren alur gine cānı
Bu cānlara ḥükm ideni kim idügin· bildüm āḫī

F.195a,HB.10b,K.146b,YE.98a,RY.3b

371

1 Evvel daḫı varıdı cānumda bu ʿışḳ odı
Eşkere itmezidüm bilürdüm ki dōst ḳodı

2 Dört kitābı şerḥ iden bulmadı ʿışḳa çāre
Ne begler ne sulṭānlar ne müderris ne ḳādī

3 Yir-gök ḳāim ırılmaz yiller esüp deprenmez
Her nesne muḥkem olur ʿışḳ olıcaḳ bünyādı

4 ʿIşḳ anadan doġmadı kimseye ḳul olmadı
Ḥükmile esīr ḳılur cümle bilişi yādı

5 Günde biñ kez yanarsam rāzıyam ban şol oda
Zirā şekkerden şīrīn baña ʿışḳuñuñ odı

6 ʿIşḳa Mecnūn olanlar assı-ziyāndan fārig
Korḳmaz ıssı sovuḳdan pes ne biliser odı

7 Ezelden benüm fikrüm Ene'l-Ḥaḳ'ıdı zikrüm
Henüz daḫı ṭoġmadın ol Manṣūr-ı Baġdādî

8 ʿIşḳ odı cūş eyledi cānumı ḫōş eyledi
Kimse söyündüremez cānumda yanan odı

9 ʿIşḳ çengine düşenün melāmet olur işi
Anuñ içün bed-nāmdur miskîn Yūnus'un adı

F.196b,K.90a,NO.182a,RY.72b,YE.95b,Rt.28,M.18,Ç.75a

372

1 İki cihānı unıdur sañа gönül viren kişi
Yalan söyler ʿāşıḳ degül gözin senden ıran kişi

2 Bu fenānun terkin ura ol beḳānun ḳaydın göre
Zihi devletlü cān anuñ yüz aġıla varan kişi

3 Kendüligin terkin ura senüñ yoluñda cān vire
Ṣorısuz uçmaġa gire sen sulṭāna iren kişi

4 Her ki bu dünyādan geçer ʿışḳ ḳadeḥin ṭolu içer
ʿIşḳa cānuñ ṣaçu ṣaçar dōst gülüni diren kişi

5 Cān ne imiş dōst yolına ʿāşıḳ anı terkitmeye
Bu cānıla bin cān alur cānın Ḥaḳ'a viren kişi

6 Cānını şükrāne vire yüzin ayaḳlara süre
Erenler gönline gire Ḥaḳ'dan ḫaber ṣoran kişi

7 ʿAḳıl gide ḥayrān ola dünyede ser-gerdān ola
Küfri anuñ īmān ola ʿışḳa gönül viren kişi

8 Terkide fāsid işleri iş idine dervīşleri
Aḳıda gözden yaşları dōst ḫaberin duyan kişi

9 Gözlerini giryān ider cigerini biryān ider
Gönülleri ḥayrān ider ʿışḳ eşeri olan kişi

10 Çün dünye bilürsin fenā ne yatarsın döne döne
Uyḳı m'uyur ḳana ḳana dōst yolını ṣoran kişi

11 Şol kim ṣorar dost ḳandadur ḳanda dirisen andadur
Maʿşūḳıla seyrāndadur girçek ʿāşıḳ olan kişi

12 Miskīn Yūnus ṣabr eylegil bu dünyānuñ zaḥmetine
Dürlü cefāya ḳatlanur sen sulṭāna iren kişi

HB.17a,K.193b,YE.101b,RY.33b,61a,M.70,A.29

373

1 işidüñ iy yārānlar eve dervīşler geldi
Cān şükrāne virelüm eve dervīşler geldi

2 Her kim gördi yüzini indürür kendözini
ʿİlm-i bātından öter eve dervīşler geldi

3 Dervīşler uçar ḳuşlar deñiz kenārın ḳışlar
Zihī devletlü başlar eve dervīşler geldi

4 Dervīşler yüzi ṣulu görenler olur delü
Bātını ʿarşdan ulu eve dervīşler geldi

5 Seydî Balum ilinden şeker ṭamar dilinden
Dōst bāġçesi yolından eve dervīşler geldi

6 Yūnus ḳuluñ öñürsüz kimsesi yoḳ yaluñuz
Fidi olsun cānumuz eve dervīşler geldi

F.197a

374

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Dinüñ īmānuñ varısa ḫōr görmegil dervīşleri
Cümle ʿālem müştāḳ durur görmeklige dervīşleri

2 Ay u güneş müştāḳ durur dervışlerün ṣoḥbetine
Firişteler tesbīḥ oḳur zikir ider dervīşleri

3 Tersālar ṭapuya gelür ḥükm ısları zebūn olur
Ṭaġlar ṭaşlar secde ḳılur göricegez dervīşleri

4 Dl faḫr-i ʿālem Muṣṭafā ol maʿden-i ṣıdḳ u ṣafā
İsteriseñ andan vefā incitmegil dervīşleri

5 İncidesin āh ideler ʿömrin gülin ḳurıdalar
Gözsüz olasın yideler tā bilesin dervīşleri

6 Dervīş oḳı ırak atar hey dimedin cāna batar
Gāfil olma yiter ṭutar ḫōr görmegil dervīşleri

7 Yir-gök eydür ḫırḳa ḥaḳı himmetleri olsun bāḳī
Çün pādişāh oldı sāḳī esridiser dervīşleri

8 Gökden inen dört kitābı günde bin̄ kez oḳurısan̄
V'allāh dīdār görmeyesin sevmezisen dervīşleri

9 Devletlüler sever bizi her-dem ṣorar ḥālümüzi
Kördür münkirlerün gözi görmeyiser dervīşleri

10 Yūnus eydür bu ʿışḳ geldi ölmiş cānum diri ḳıldı
Sen-ben dimek dilden ḳaldı göricegez dervīşleri

F.197b,B.47b,K.152b,YE.98b,RY.7a,A.32

375

1 Menzili ırak bu yoluñ bu yola kim varası
Müşkili çok bu ḥāluñ bunı kim başarası

2 Bu yola yaraḳ gerek eksük gerek çoḳ gerek
Key demür yürek gerek bu ṣarp yola giresi

3 Īmān aldaġuçları bilüñ çoḳdur bu yolda
Nefsine uyanlarun gitmez yüzi ḳarası

4 Yitmiş bin riyā çeri vardur bu yolda bilün
Nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi ḳırası

5 Ṭoġrulık mancınıġı istiġfār ṭaşıyıla
Ṭoġru vardı atıldı yıḳıldı nefs ḳalʿası

6 Kimde kim ṭoġrulık var bilgil kim öldürür ʿār
İki cihāna yarar girçek er sermāyesi

7 İnce ṣırat köprüsi geñez imiş bu yolda
Dōsta giden kişinüñ ṭoġrulıḳdur çāresi

8 Yūnus imdi ṣalādur gel gidelüm yoḳlıġa
Göz eger lāyıḳısa Ḥaḳ dīdārın göresi

F.198b,NO.191a,YE.99a,RY.9b,Rt.32,A.28

376

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 ʿIşḳuñ odı düşdi cāna eritdi yürek yaġını
Kesdi hevāsetüñ kökin oda yandurdı baġını

2 Ḳazdı ḳahır ḳazmasıla cānda cefa ocaġını
Çaldı nefsümüñ (boynına) himmet eri bıçaġını

3 Raḥmet suyıyıla yudı göñlüm evin ap-arıca
Ḥıdmet ḳapusından añа ṣundı şükür ayaġını

4 Her kim bizi yererise Ḥaḳ dilegin virsün añа
Urmaḳlıġa ḳaṣd idenüñ düşem öpem ayaġını

5 Her kim bize ṭaş atarısa güller nisār olsun ana
Çıraġuma ḳaṣd idenün Ḥaḳ yandursun çırāġını

6 Miskîn göñlüñ ʿışḳ elinden iki büküldi vücūdı
Tevbe ḳapusından ṣundum añа īmān ṭayaġını

7 Gel imdi iy miskīn Yūnus hevāseti elden bıraḳ
Çalab'um rūzı eyle bize ḳanāʿat bıçaġını

F.199b

377

1 Gerçek ʿāşıḳ olanlaruñ hemen dōstı sever cānı
Unıdur kibr ü kinini ma'şuka terk ider cānı

2 Gerçek ʿāşıḳ ögüt bilmez zire ögüt aṣṣı ḳılmaz
Ḳarār itmez ögüt ile bulmaḳ ister ol sübḥānı

3 Gerçek ʿāşıḳ olanlaruñ yüzinde nişānı olur
Dün ü güni ṭurmaz aḳar gözleri yaşınuñ ḳanı

4 Bu cümle ʿālem sevdügi bu dīn ile bu īmāndur
V'allāhi ʿışḳsuz gerekmez şol dīn ile şol īmānı

5 Bir ucına varurısa ayru degül ʿāşıḳ cānı
Ṣoruñ cümle ʿāşıḳlara ḳıldan ḳıla bilür anı

6 Fuvel-āhir Ḥayyü'l-Ḳayyūm ʿāşıḳlara maʿşūḳıdı
ʿAḳlun varısa ḥisāb it geçiser (bu) ʿışḳ devrānı

7 Her kim ʿāşıḳam diyüben ḥasret geçürür varısa
Gözi ḥicāblıdur anuñ görinmedi ʿışḳ nihānı

8 Yūnus yüzüñ ḳaldurmaġıl ʿāşıḳlaruñ ayaġından
Fidī eyle yüz biñ cānı anda bulasın sulṭānı

NO.183a

378

1 Erenler bir deñizdür ʿāşıḳ gerek ṭalası
Baḥrī gerek deñizden girüp gevher alası

2 Gine biz baḥrī olduḳ deñizden gevher alduḳ
Ṣarrāf gerek gevherüñ ḳıymetini bilesi

3 Yüri var epsem ola (ne) simsārlık ṣatarsın
ʿAlī gibi er gerek iş bu sırra eresi

4 Muḥammed Ḥaḳḳ'ı bildi Ḥaḳḳ'ı kendüde gördi
Cümle yirde Ḥaḳ ḥāżır göz gerekdür göresi

5 Bile rızkını Ḥaḳ'dan Nahnu ḳasemna pinhān
Nefsin bilmiş er gerek göz ḥicābın silesi

6 Didüm iş bu nefesi ʿāşıḳlar ḥükmiyile
Bāḥıllıksuz er gerek bir ḳarāra ṭurası

7 ʿĀlimler kitāb düzer ḳarayı aḳa yazar
Gönüllerde yazılur bu kitābun ṣüresi

8 Yüri hey ṣüfī zerrāk ne ṣālūslıḳ ṣatarsın
Ḥaḳ'dan artuḳ kim ola ḳula dilek viresi

9 Ḥaḳ ṭuraġı gönülde āyātı var Ḳur'ān'da
ʿArşdan yuḳarı cānda ʿışḳ burcınuñ külesi

10 Şöyle delü olmışam bilmezin dünden güni
Yüregümde işledi ʿışḳ oḳınuñ yaresi

11 Gel imdi miskīn Yūnus ṭut erenler etegin
Cümlesi miskīnlikde yoḳluġımış çāresi

F.200b

379

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Pādişāhlar pādişāhı ol ġanī
Emrile viribidi bize cānı

2 Od u ṣu vü ṭoprağı (yili) bile
Anuñıla bünyād eyledi teni

3 Yaratdı yitmiş iki dürlü dili
Arada üstün ḳodı müsülmānı

4 Biz müsülmān Muḥammed ümmetine
Hil'at virdüñ bize dīn ü īmānı

5 Cān nūrdandur nūra ḳarışırısan
'Ayb eyleme ṣūret olursa fānī

6 Zekeriyyā aġaca sıġınmaġın
Bıçġuyıla iki dildürdüñ anı

7 Eyyūb'un ḳurda yidürdüñ tenini
Ṣabrıla buldı o daḫı dermānı

8 Ya'kūb'ı aġladup alduñ gözlerin
Yūsuf'ı Mıṣr'uñ sen itdün sulṭānı

9 Ḳamuya söz söyledür 'ibret içün
Yūnus'ı da söyledür ol Sübḥān'ı

F.203a

380

1 Niçe bir besleyesin bu ḳaddile ḳāmeti
Düşdüñ dünye zevkīna unutduñ ḳıyāmeti

2 Ṭoprakdan yaratılduñ yine toprakdur yirüñ
Ṭoprak olan kişiler nider bu 'alāmeti

3 Uṣlu degül delüdür yüce sarāylar yapan
'Akıbet vīrān olur cümlenüñ 'ımāreti

4 Düriş ḳazan yi-yidür bir gönül ele getür
Yüz Ka'be'den yigrekdür bir gönül ziyāreti

5 Kerāmetüm var diyen ḫalḳa ṣālūslık ṣatan
Nefsin müsülmān itsün varısa kerāmeti

6 Nefsin müsülmān iden Ḥaḳḳ yola ṭoġru giden
Yarın añа olısar Muḥammed şefā'aṭi

7 Yüz biñ peyġamber gele hiç şefā'at olmaya
Vay eger olmazısa Allāh'uñ 'ināyeti

8 Yūnus imdi sen daḫı girçeklerden olıgör
Girçek erenler imiş cümlenüñ ziyāreti

F.199a,YE.97a,RY.56b,NO.186a,K.186b,A.32,Ç.73a,M.65,
Camiü'n-Nezair.784

381

1 'Işḳuñ aldı benden beni bañа seni gerek seni
Ben yanaram düni güni bañа seni gerek seni

2 Ne varlıġa sevinürem ne yoḳluġa yirinürem
'Işḳuñıla avınuram bañа seni gerek seni

3 'Işḳun 'āşıḳlar öldürür 'ışḳ deñizine ṭaldurur
Tecellīyile ṭoldurur bañа seni gerek seni

4 'Işḳuñ zæncīrini üzem delü olam ṭaġa düşem
Sensin dün ü gün endīşem bañа seni gerek seni

5 Eger beni öldüreler külüm göge ṣavuralar
Ṭoprağum anda çaġıra bañа seni gerek seni

6 Sūfīlere ṣoḥbet gerek āḫīlere āḫret gerek
Mecnūn'lara Leylā gerek bañа seni gerek seni

7 Ne ṭamuda yir eyledüm ne uçmaḳda köşk baġladum
Senüñ içün çok aġladum bañа seni gerek seni

8 Cennet cennet didükleri bir ev ile bir ḳaç ḥūrī
İsteyene virgil anı bañа seni gerek seni

9 Yūsuf eger hayālüñi düşde göreydi bir gice
Terk ideyidi mülklerin baña seni gerek seni

10 Yūnus çaġururlar adum gün geçdükçe artar odum
İki cihānda maksūdum baña seni gerek seni

F.201b,NO.186a,HB.13a,YE.90a,Ç.82a,A.28

382

1 Dilsüzler ḫaberini ḳulaḳsuz diñleyesi
Dilsüz ḳulaḳsuz sözin cān gerek añlayası

2 Diñlemedin añladuḳ añlamadın diñledük
Girçek erüñ bu yolda yoḳluḳdur ser-māyesi

3 Biz sevdük ʿāşıḳ olduḳ sevildük maʿşūḳ olduḳ
Her dem yiñi dirlikde sizden kim uṣanası

4 Yitmiş iki dil seçdi aramuza söz düşdi
Ol bakışı biz bakduk yirmedük ʿām u ḫāṣı

5 İy Yūnus imdi velī yirde gökde ṭoptolı
Her bir ṭaşun altında biñ İmrānoġlı Mūsī

F.202a,YE.91b,K.62a,NO.181a,Rt.27,A.26

383

1 Nasīḥat ḳandīlinden bir işāret göründi
Tenüm içinde cānum andan yana süründi

2 Nefsümüñ ejdehāsı döndi baña ḥaml'itdi
Ḳanāʿat hay dimezse ḥaḳīḳatdür yir indi

3 Ḳanāʿati yār idin uyma nefs dilegine
İresin ḥaḳīḳate yirüñ bulduñ ṭur indi

4 Ḳanāʿat didügini eger sen ṭutmazısan
Nefsüñe uyarısañ ser-gerdān ol var indi

5 Yūnus Ḥaḳ tecellīsin şāʿir dilinden söyler
Cānda gevher varısa Ḥaḳ'dan yaña yürindi

F.202b,K.82a,NO.182a,YE.94a,M.14,Ç.76b

384

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 'Ömrüm beni sen aldadun āh nideyin ʿömrüm seni
Beni deprenimez ḳoduñ āh nideyin ʿömrüm seni

2 Benüm varum hep sen idün cānum içinde cān idüñ
Hem sen baña sulṭān idün āh nideyin ʿömrüm seni

3 Gönlüm saña egleridüm gül diyüben yıylarıdum
Ġarībseyüp aġlarıdum āh nideyin ʿömrüm seni

4 Giderimiş bunda gelen dünyā işi cümle yalan
Aġlar ʿömrin yavı ḳılan āh nideyin ʿömrüm seni

5 Ḫayrum şerüm yazılısar ʿömrüm ipi üzüliser
Gidüp ṣūret bozulısar āh nideyin ʿömrüm seni

6 Bārī ḳapudan ḳaçmasañ göçgünci gibi göçmeseñ
Ölüm şarābın içmesen āh nideyin ʿömrüm seni

7 Birgün ola sensüz ḳalam ḳurda ḳuşa ögün olam
Çüriyüben ṭoprak olam āh nideyin ʿömrüm seni

8 Miskīn Yūnus bilmez misin yoḳsa naẓar ḳılmaz mısın
Ölenleri añmaz mısın āh nideyin ʿömrüm seni

F.204b

385

1 Bu ne gülecek yirdür aġlasaña key ḳatı
ʿAzrāil seni ḳovar ḳaṭı can ʿalāmatı

2 Şanma ḳalasın bunda geñsüz varasın anda
Anca yatasın sinde ḳopunca ḳıyāmeti

3 Māl u mülkden ayrılup sine varasın ṭurup
Münker ü Nekir gelüp suʾāl idiser ḳatı

4 İki ferişteh ine gele ḳarşuña ḳona
Günāhlaruñı yaza ṣala boynuña biti

5 Günahlarun tartalar andan sırata ilteler
Zebānîler dutalar figānlar ola ḳatı

6 İsrāfil ṣūrın ura ḥalāyıḳ ṭurı gele
Baş açuḳ yalın ayaḳ ıssılar ola ḳatı

7 Ata oġuldan beze baḳmaya ana ḳıza
Şol gün geliser bize unutma ʿarāṣātı

8 Yūnus günāhun çoḳdur sen aġlarısañ ḥaḳ'dur
Yarın saña gerekdür Muḥammed şefāʿati

F.204a,B.16a,A.30

386

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Kime gönül virdümise benümile yār olmadı
Hālum bilüp derdüm ṣorup bana vefādār olmadı

2 Ḥaḳ'dan meger taḳdīridi gönül saña ʿāşıḳ oldı
Hiç kimsene bencileyin derde giriftār olmadı

3 ʿIşḳdan degül şikāyetüm kendü tāliʿümden durur
Kendü yolın aramayan cāhildür ol er olmadı

4 ʿIşḳ bir ulu ḫilʿat durur bir niçeye virdi Çalap
Bir niçeler maḥrūm kalup ʿışḳdan ḫaberdār olmadı

5 ʿIşḳ bir ulu naẓar durur ʿāşıḳ cānı dīdār durur
ʿIşḳı olmayan göñüller vīrānedür şār olmadı

6 İbrāhīm'e Nemrūd odın ʿışḳdur gülistān eyleyen
ʿIşḳdān çün irdi bir naẓar gül-zār oldı nār olmadı

7 Yaradıldı yir ile gök Muḥammed dostlıġına
Levlāk aña delil durur ansuz yir ü gök olmadı

8 ʿIşḳda ḳahırlar çoḳ olur ʿışḳ erine ġayret muḥāl
Yūnus ʿāşıḳ olduñısa ʿāşıḳlarda ʿār olmadı

F.205b,K.179b,RY.70b,Rt.31,A.29

387

Mefā'ilün Mefā'ilün fe'ūlün

1 Müsülmānlar zamāne yatlu oldı
Ḥalāl yinmez ḥarām ḳıymetlü oldı

2 Oḳınan Ḳur'ān'a ḳulaḳ ṭutulmaz
Şeytānlar semirdi ḳuvvetlü oldı

3 Ḥarāmile ḥāmir ṭutdı cihānı
Fesād işler iden hürmetlü oldı

4 Kime kim Tañrı'dan ḫaber virürsen
Ḳaḳır başın ṣalar ḥüccetlü oldı

5 Şakird üstādıla arbede ḳılur
Oġul atayıla ʿizzetlü oldı

6 Fakīrler miskīnlikden çekdi elin
Gönüller yıkuban heybetlü oldı

7 Peygamber yirine geçen hōcalar
Bu halkuñ başına zahmetlü oldı

8 Dutulmaz oldı peygamber ḥadīsi
Ḥalāyıḳ cümle Ḥaḳ'dan utlu oldı

9 Yūnus gel ʿāşıḳısañ tevbe eyle
Naṣūḥa tevbe ucı ḳutlu oldı

F.206a,Ç.76a

388

1 Geldi geçdi ʿömrüm benüm şol yil esüp geçmiş gibi
Hele bańa şöyle (gele) şol göz açup yummış gibi

2 İşbu söze Ḥaḳ ṭanuḳdur bu cān gevdeye ḳonuḳdur
Bir gün (ola) çıḳa gide ḳafesden ḳuş uçmış gibi

3 Miskîn Ādem oğlanını beñzetmişler ekinciye
Kimi biter kimi yiter yire ṭohum saçmış gibi

4 Bu dünyede bir nesneye yanar içüm köyner özüm
Yigid iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

5 Bir ḫastaya varduñısa bir içim (ṣu) virdüñise
Yarın anda ḳarşu gele Ḥaḳ şarābın içmiş gibi

6 Bir miskīni gördüñise bir eskice virdüñise
Yarın anda sańa gele Ḥaḳ şarābın içmiş gibi

7 Yūnus Emre bu dünyāda iki kişi ḳalur dirler
Meger Ḫıżır-İlyās ola Āb-ı Ḥayāt içmiş gibi

F.207a

389

Fa'ilâtün Fa'ilâtün fa'ilün

1 Eşkere ḳıldum bugün pinhānumı
Cān virüben buldum ol cānānumı

2 Cān-gönül ḥayrān ḳalupdur maʿşūḳa
Maʿşūḳıla sürerem devrānumı

3 Derd gerekdür derd gerekdür derd gerek
Kim gerek derde virem dermānumı

4 Bī-mekānam anuñ içün dünyede
Kimsene bilmez benüm mekānumı

5 Ḳanı buldum niderem ben ayruġı
Yaġmaya virdüm bugün dükkānumı

6 Ṭop benem çevgānı aldum çalaram
Kim ala bu ṭopdan meydānumı

7 Yir benümdür gök benümdür ʿarş benüm
Görüniçesi germişem ṣayvānumı

8 Yūnus oldıysa adum pes ne ʿaceb
Oḳuyalar defter ü dīvānumı

F.207b,Rt.32

390

1 İy yārenler eydimezem cānum neye ṭalduġını
Dilile vasf idemezem gönlümi kim aldugını

2 Gönlüm ṭolı ṣıġmaz dile ʿāşıḳdur ol kim ḥāl bile
ʿIşḳ niçeyi virdi sile añlayamaz nolduġını

3 ʿIşḳdan ḫaber bilenlerün ʿışḳ derdile ṭolanlarun̄
Küfri Īmān olanlarun̄ ʿayıblamaḳ güldügini

4 Aġlamak gülmek ʿāşıḳa dirilmek ölmek ʿāşıḳa
Ḳahırla luṭfı bir bilür bilmez melūl olduġunı

5 ʿIşḳ Yūnus'ı eyledi lāl Yūnus ḳanı ʿışḳa ḥalāl
Ḳon̄ varın itsün pāyimāl görmesün ayrulduġını

YE.101b,HB.13a,Rt.28

391

1 Erenlerün gönlinde ol sulṭān dükkān açdı
Niçe bizüm gibiler anda ḳonuban göçdi

2 Cümle erenler uçdı ṭaġlar yazılar geçdi
ʿIşḳ ḳazanına düşdi ḳaynayubanın ḫişdi

3 Bu dünyenün̄ meṯeli beñzer murdār gevdeye
İtler murdāra üşdi Ḥaḳ dōstı ḳodı ḳaçdı

4 ʿĀşıḳ mı diyem aña cān terkini urmadı
ʿĀşıḳ aña diyeler melāmet dile düşdi

5 Yine esridi Yūnus Tapduḳ yüzin görelden
Meger anun̄ gönlinden bir curʿa şerbet içdi

Rt.27,Ç.74a

392

Müfte'ilün Mefā'ilün Müfte'ilün Mefā'ilün

1 Bülbül-i ḫaste gül yüzün̄ gördi ʿarāsat eyledi
İrdi ʿāşıḳ maʿşūḳına şükr ü beşāret eyledi

2 Ġafletile yaturıdum şāh naẓar eyledi baña
Didi ki uyḫudan uyan geldi ʿişāret eyledi

3 Ḫayli zamāndı vaʿdeye ṣalmışıdı zaʾîfini
Gördi göñül şikestesin yapdı ʿimāret eyledi

4 Ben ġarībüñ ḫāṭırını ṣormaġa geldi şol ṣanem
Düzdi göñül ṣınuġını ḫāṭır ziyāret eyledi

5 Gör bu dervīşi Yūnus'ı tercemān-ı lisān oḳur
Dir ki bu ʿışḳıla beni Tañrı delālet eyledi

B.52a,Kl82a,RY.48a,M.62

393

1 İsteridüm Allāh'ı buldumısa ne oldı
Aġlarıdum dün ü gün güldümise ne oldı

2 Erenler meydānında yuvalanur ṭop idüm
Pādişāh çevgānında ḳaldumısa ne oldı

3 Erenler ṣoḥbetinde deste ḳızıl gül idüm
Açıldum ele geldüm ṣoldumısa ne oldı

4 ʿĀlimler müderrisler medresede buldılar
Ben ḫarābāt içinde buldumısa ne oldı

5 İşit Yūnus'ı işit uş yine delü olmış
Erenler maʿnīsine ṭaldumısa ne oldı

YE.63b,B.54a

394

1 Andan berü kim ʿışḳun benümle yoldaş oldı
Raḥmān yolına beni göstermege baş oldı

2 Cānum üzere ṭurdı Raḥmān çerisin dirdi
Şeyṭān elini urdı key yaġma ṭaraş oldı

3 ʿIşḳ nefs iline aḳdı ne buldıysa yaḳdı
Kibir kalʿasın yıḳdı anda çoḳ ṣavaş oldı

4 Dōst yüzin ʿıyān gördüm sır ḫaberlerin ṣordum
Didi gizlü bilmezsin uş söyledüm fāş oldı

5 Nefs ili oldı ḫarāb kibr ayaḳlarda ṭurāb
Gitdi perde vü ḥicāb dōst gözüme duş oldı

6 ʿIşḳ oldı elüm benüm gösterdi ṭoġrı yolum
Ḥaḳḳ'a şükür kim ḥālum bayaġıdan ḫōş oldı

7 Anlar ki göz açdılar bu dünyeden geçdiler
Bāḳāya ulaşdılar menzilleri ʿarş oldı

8 Bunlar bunda ḳaldılar dünyeye aldandılar
Yalancılar oldılar hep bunlar ḳolmaş oldı

9 Ölenler ḥālın bilmez göz açup ögin dirmez
Miskīn Yūnus Emre'nüñ meger baġrı baş oldı

Rt.31,A.29

395

1 ʿIşḳıla isteridük yine bulduḳ ol cānı
Gönlek idinmiş geyer ṣūretile bu teni

2 Girmiş ṣūretde gezer cümle işleri düzer
Girü kendüye söyler gevherile bu kānı

3 Bu dünye bir bāzārdur ṣūretler olmış dükkān
Bu dükkāna girüben oldur ṣatan bu kānı

4 Bir niçeler ḳayurur bunca maʿlūm ḳaldı dir
Viren oldur alan ol ṣormaz nedür ziyānı

5 Yūnus imdi sen senden ayru degil hem cāndan
Sen sende bulmazısan ḳanda bulasın anı

HB.15a,NO.191a,K.147a,YE.92a,99b,RY.4a,A.25,Ç.84a,M.44

396

1 İy dünyāya aldanan ḫayırla iḥsān ḳanı
Unutdun āḫireti şefḳatla īmān ḳanı

2 Kimde ki şefḳat vardur raḥmet daḥı andadur
Şimdi bir gönli açuḳ sünnī müsülmān ḳanı

3 İbrāhīm Ḫālil geldi Kaʿbe'ye bünyād urdı
Oġlına bıçaḳ çaldı İsmāil ḳurban ḳanı

4 Şeddāt bir uçmaḳ yapdı Nemrūd göge oḳ atdı
Ḳārūn'ı da yir yutdı Ādil Nuşirvān ḳanı

5 Kim ki istedi buldı ḳulluġı tamām oldı
Key Mıṣr'a sulṭān oldı Yūsuf-ı Kenʿān ḳanı

6 Resūl Miʿrāc'a aġdı gökden yire nūr yaġdı
Ḥabīb'üm diyü ögdi ol Faḫr-ı cihān ḳanı

7 Ebu Bekr'ile ʿÖmer yüzlerinden nūr ṭamar
Sīnesi ṭolu Ḳur'ān ʿOsmān-ı ʿAffān ḳanı

8 Bineridi Düldül'e bilinde Zülfekār'ı
Erenler açdı dîni Tañrı arslanı ḳanı

9 Çalap Tañrı'nuñ ḫāṣı Ḥażretde geçer nāzı
Peyġamber'ün ʿāmusı Ḥamza pehlevān ḳanı

10 Cüneyd-i Baġdādî vü Şiblī vü Maʿrūf-ı Karḫı
Anlar vardı bu yolı şimdi ol erkān ḳanı

11 Bāyezīd-i Bestāmī yidi ḳat gök seyrānı
Ol erenler sulṭānı gevher-i maʿden ḳanı

12 Geçdi bunlarun̄ çaġı dünyā ḳahrun̄ ocaġı
Ebu'l-Müslim Neceffî ṣāḥib-i ḳırān ḳanı

13 Bir gönül ele getür ferāġāt ol geç otur
Konya şehrinde yatur ol iki sulṭān ḳanı

14 Faḳıh Aḥmed Ḳutbi'd-dîn Sulṭān Seyyid Necmü'd-dîn
Mevlānā Celālü'd-dîn ol ḳutb-ı cihān ḳanı

15 Ol Seyyid Aḥmed Kebir müyesserdi aña nūr
ʿIyālleri cümle şīr ol ḫulḳ-ı merdān ḳanı

16 Yūnus Emre'm aç gözün̄ ṭoprak eylegil yüzün̄
Saña daḫı diyeler cigeri biryān ḳanı

RY.36a,K.199a,M.72

397

1 Baḳduġum yüzde gördüm O Ṭapduġ'um nūrını
Maḳṣūdum bugün buldum ben niderem yarını

2 Yarınum bugün baña ḫōş bayrām dügün baña
Uşda gelür ün̄ baña işidün̄ aḫbārını

3 Dōstun̄ ḫaberiyile nefsün̄ saña yār eyle
Yıḳ dōsta yaraġ eyle bu vücūdun̄ şārını

4 Vücūda gelmeyince kimse Ḥaḳḳ'ı bilmedi
Bu vücūddan gösterdi dōst bize dīdārını

5 Erüñ dīdārın gördüm gümān terkini urdum
Dōst bahçesine girdüm ögerem gül-zārını

6 Dōstun yüzi gül baña ʿāşıḳam yol bul aña
Ḳayḳımazam dört yaña çün buldum ʿışḳ erini

7 Elestü bī-rabbiküm Ḥaḳ'dan nidā gelicek
Mü'minler beli diyüp itdiler iḳrārını

8 Kālu beli dinildi münkir-muḥib bilindi
O demden duta geldi cāhiller inkārını

9 Yūnus'a küfr elinden şikāyete geldiler
İy sulṭānum girçek er kes gider zünnārını

RY.60a,K.192a,M.68

398

1 Ḥalāl ḳıldı maʿşūḳa ʿāşıḳ kendü ḳanını
Maʿşūḳ naḳşından oḳur her ʿaşıḳ Ḳur'ān'ını

2 Yārdan ayru olınca aşılup ölmek yigdür
ʿĀşıḳ kendü bıraġur boynına urġanını

3 Gitmez ʿāşıḳ gözinden hergiz maʿşūḳ ḫayāli
Nitekim Zelḫa virür Yūsuf'uñ nişānını

4 Dirlik budur ʿāşıḳa Maʿşūḳ yolında öle
Ṣorarlarsa eyidem ʿāşıḳuñ burhānını

5 Belḳīs'ıla Süleymān ʿışḳa düşdi bir zamān
İsteyüp bulmadılar bu derdüñ dermānını

6 Gökdeki Hārūt-Mārūt ʿışḳ içün indi yire
Zühre yüzin göricek unıtdı Raḥmān'ını

7 Güzāf görmeñ siz ʿışḳı kime uġradıysa
Sulṭānı iltür başdan yitürür ḫānmānını

8 Ferhād bu ʿışḳ yolında başın külünge tutdı
Hüsrev Şīrīn derdinden dōsta virdi cānını

9 Leylī'yle Mecnūn işi ʿaceb gelür bu ḫalḳa
Abdü'r-rezzāk terk itdi ʿışḳ içün īmānını

10 Zamāne vefāları cefā ḳılur Yūnus'a
Bir ṭoġru yār bulıcaḳ fidi ḳılur cānını

YE.96b,RY.5b,K.149b,NO.183a,Rt.30,A.30,

399

1 İy yārānlar iy ḳardaşlar görün beni nitdüm āḫī
Ere irdüm eri buldum er etegin ṭutdum āḫī

2 Cānum bir gözsüz cānıdı içi ṭolu sen ben idi
Ṭutdum miskīnlik etegin ben menzile yitdüm āḫî

3 Ḳorḳar oldum bir Tañrı'dan bīzār oldum yatlu ḫūdan
İsbu işüm ṣaġıncıla ben yoluma gitdüm āḫı

4 Añladum kendü ḥālumı gözledüm ṭoġru yolumı
Ṭutdum ulular etegin ḥażret'e ben yitdüm āḫī

5 Giderdüm gönlümden kini kin dutanun yokdur dīni
İy yārānlar ben bu sözi uludan işitdüm āḫī

6 ʿĀşıḳısañ miskīn Yūnus ḥażret'e dutġıl yüzüni
Añlayana gevher durur söz ṣarrāfa ṣatdum āḫī

YE.102a,RY.29b,K.171b,NO.190a,M.57,Ç.73b

400

1 Yine yüzüni gördüm yine yüregüm yandı
Dōst senüñ ʿışḳuñ odı yüregüme dayandı

2 Görklü yüzüni gören göñlini sağa viren
Bellü ṭapunda ṭuran ne ṭoydı ne uṣandı

3 Gevherdür senüñ özüñ güneşden arı yüzüñ
Şekerden datlu sözüñ her kim gördi utandı

4 Şu göñlüm ġarīb idi cigerüm kebāb idi
Görklü yüzüni gördüm içüm-ṭaşum bezendi

5 Yūnus Emre bī-ḳarār şol ḫūb yüze intizār
Senden ayrılmaz naẓar vardı yaḳıldı yandı

Ri.150

401

1 Müslümānlar kim görmişdür ʿaşıḳ tevbe itdügini
Ya kim işitdi denize od düşüben tütdügini

2 Şāhum senüñ ʿışḳuñ odı düşdi göñül deryāsına
ʿAceblemeñ ḳaynayuban maʿrifetler bitdügini

3 Yüz biñ ʿİsā'yilen Mūsā ʿışkıla ser-gerdān gezer
ʿAceblemeñ beni daḫı ʿışḳ nihengi yutdugını

4 Yüzgeçlik ögrenimeyen ḳul girmesün bu deñize
ʿIşḳ deñizi derin olur ʿacablemeñ batdugını

5 Ṣarrāflıgı ögrenmeyen bu gevheri boncuḳ ṣanur
Varur virür yok nesneye bilmez neye ṣatdugını

6 Her kim ol dōst dīdārını bunda ʿıyān görmezise
Yarın ol ser-gerdān geze hiç bilmeye nitdügini

7 Uşda miskīn Yūnus eydür Ṭapduġ'umuz dōst yüzidür
İnanmayan işbu söze eydebilsin eytdügini

NO.182b,Rt.29,A.26

402

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bu ʿışḳ deñizine ṭalan ḥacet degül añā gemi
Yāhūd ḳanda bulalum ṣoḥbetile bu demi

2 Dünyālıġum yoḳdur dime bu ġussayı öküş yime
Maʿşūḳı ger sevdünise gider gönüldeki ġamı

3 Ben sevdigüm maʿşūḳayı sen daḥı bir görseyidüñ
Virmeyedüñ bu ögüdi fidā ḳılayduñ sen cānı

4 ʿĀşıḳ kişi ögüt bilmez zirā ögüt aṣṣı ḳılmaz
Unıdur ol kibr ü kini terk eyler gider dükkānı

5 Girçek ʿāşıḳ olanlaruñ yüzinde nişānı olur
Dünin günin ṭurmaz aḳar gözleri yaşınuñ ḳanı

6 Bu cümle ʿālem sevdügi şol dīnile īmān durur
Va'llāhi ʿışḳsuz gerekmez şol dīniyile īmānı

7 Yūnus yüzüñ ḳaldurmaġıl ʿāşıḳlaruñ ayaġından
Fidā eyle yüz biñ cānı andan bulasın Sübḥān'ı

RY.52b,K.162a,YE.100a,NO.185a,M.52

403

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Yort iy göñül sen bir zamān āsūde fārig ḫōş yüri
Ḳorḳma ḳayırma kimseden ġuṣṣa vü ġamdan boş yüri

2 Ḥaḳīḳate baḳarısan nefsüñ sāña düşmān yiter
Var imdi ol nefsüñile vuruş-ṭokuş ṣavaş yüri

3 Nefsdür eri yolda ḳoyan yolda ḳalur nefse uyan
Ne işüñ var kimseyile nefsüñe ḳaḳı buş yüri

4 Dilerisen bu dünyā şerrinden olasın emīn
Terk eyle bu kibr ü kīni ḫırḳaya gir dervīş yüri

5 İsterisen bu dünyede ebedī serḫōş olasın
ʿIşḳ ḳadeḥin ṭolu götür yıl on'ki ay serḫōş yüri

6 Kimse bāġına girmegil kimse güline dirmegil
Var kendü maʿşūḳuñıla bāġçede al-alış yüri

7 Göñüllerde ig olmaġıl maḥfillerde çig olmaġıl
Çig nesnenüñ ne dadı var gel ʿışḳ odına biş yüri

8 Yūnus imdi ḫōş söylersin dilüñile şerḥ eylersin
Ḫalḳa naṣīḥat satınca er ol yoluñca ḫōş yüri

NO.191b,K.148b,RY.5a,Rt.28,Ç.81a,M.45

404

1 Gönlüm düşdi bir sevdāya gel gör beni ʿışḳ neyledi
Başumı virdüm ġavġaya gel gör beni ʿışḳ neyledi

2 Ben yürürem yana yana ʿışḳ boyadı beni ḳana
Ne ʿaḳilem ne dīvāne gel gör beni ʿışḳ neyledi

3 Ben yürürem ilden ile dost ṣoraram dilden dile
Ġurbetde ḥālum kim bile gel gör beni ʿışḳ neyledi

4 Beñzüm ṣarı gözlerüm yaş baġrum pāre yüregüm baş
Ḥālum bilen dertlü ḳardaş gel gör beni ʿışḳ neyledi

5 Ġurbet ilinde yürürem dōstı düşümde görürem
Uyanup Mecnūn oluram gel gör beni ʿışḳ neyledi

6 Gāh ṭozaram yirler gibi gāh eserem yeller gibi
Gāh çaġlaram seller gibi gel gör beni ʿışḳ neyledi

7 Aḳar ṣulayın çaġlaram dertlü cigerüm ṭaġlaram
Şeyḫüm añuban aġlaram gel gör beni ʿışḳ neyledi

8 Yā elüm al ḳaldur beni yā vaṣluña irdür beni
Çok aġlatduñ güldür beni gel gör beni ʿışḳ neyledi

10 Ben Yūnus-ı bī-çāreyem başdan ayaġa yareyem
Dōst ilinde āvāreyem gel gör beni ʿışḳ neyledi

Mecmua (Millî Ktp.NO.442,s.74),Ç.77a,Muahhar bazı Mecmualarda mevcuttur.

405

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Yoḳ yire geçürdüm güni āh nideyim ʿömrüm seni
Senüñle olmadum ġanī āh nideyim ʿömrüm seni

2 Geldüm ü geçdüm bilmedüm aġlayup ġussa yimedüm
Senden ayrılam dimedüm āh nideyim ʿömrüm seni

3 Seni baña yār ṣanurdum baña vefādār ṣanurdum
Aġyār imişsin bilmedüm āh nideyim ʿömrüm seni

4 Ḳanı sañа güvendügüm sevinüben özendügüm
Küllī ḳalur ḳazanduġum āḥ nideyim ʿömrüm seni

5 Gidüp gine gelmeyiser gelüp beni bulmayısar
Bu begligi sürmeyiser āh nideyim ʿömrüm seni

6 Çün beni ḳoyup gidesin varup sinleye giresin
Anda gelüp söyleyesin āh nideyim ʿömrüm seni

7 Ḫayrum şerʿüm yazılısar ʿömrüm ipi üziliser
Ṣūret benden bozulısar āh nideyim ʿömrüm seni

8 Miskîn Yūnus gidisersin ʿaceb sefer idisersin
Ḥasretile ḳalısarsın āh nideyim ʿömrüm seni

YE.97b,K.144b,Ç.82b,RY.

406

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Bir sāḳīden içdük şarāb ʿarşdan yüce mey-ḫānesi
Ol sāḳînüñ mestleriyüz cānlar anuñ peymānesi

2 Bir meclisdür meclisümüz anda ciger kebāb olur
Bir şemʿadur anda yanar ay u güneş pervānesi

3 Ol şemʿa ḳarşu yananuñ küllī vücūdı nūr olur
Ol od bu oda benzemez hiç belürmez zebānesi

4 Ol meclisün ʿāşıḳları İbrāhīm Edhemdür biri
Belḫ şehri gibi biñ ola her gûşede vîrānesi

5 Bizüm meclis mestlerinüñ demleri Ene'l-Ḥaḳ olur
Bin Ḥallāc-ı Manṣūr gibi en kemîne dîvānesi

6 ʿIşḳ şarābın içenlere gel bir naẓar eyleyi gör
Bunca yıldır niçe döner ol meclisün piyālesi

7 Yūnus bu sözlerüñ senüñ maʿnī durur bilenlere
ʿĀḳil-kāmil olan kişi bu maʿnīye inanası

RY.64b,K.175b,YE.98a,Rt.29,A.27,Mecmūa (Ankara, Millî Ktp.NO.442,s.92)

407

1 Çıḳdum erik ṭalına anda yidüm üzümi
Bōstān ıssı ḳaḳıyup dir ne yirsin ḳozumı

2 Kerpiç ḳoydum ḳazġana poyrazıla ḳaynatdum
Nedür diyü ṣorana bañdum virdüm özini

3 İplik virdüm Çulḥaya ṣarup yumaḳ itmemiş
Becid becid ışmarlar gelsün alsun bezini

4 Bir serçenüñ ḳanadın ḳırḳ ḳañluya yükletdüm
Çifti daḥı çekmedi ḳaldı şöyle yazılı

5 Bir siñek bir ḳartalı ḳaldurup urdı yire
Yalan degül gerçekdür ben de gördüm ṭozını

6 Balıḳ ḳavaġa çıḳmış zift turşısın yimege
Leylek ḳoduḳ ṭoġurmış baḳ a şunuñ sözini

7 Bir küt ile güreşdüm elsüz ayaġum aldı
Güreşüp baṣamadum köyündürdi özimi

8 Ḳaf ṭaġından bir ṭaşı şöyle atdılar baña
Öylelik yire düşdi bozayazdı yüzimi

9 Gözsüze fısıldadum saġır sözüm işitmiş
Dilsüz çaġırup söyler dilümdeki sözimi

10 Bir öküz boġazladum ḳaḳıldum sere ḳodum
Öküz ıssı geldi eydür boġazladum ḳazumı

11 Uġrulıḳ yapdum añа bühtān eyledi bañа
Bir çerçi geldi eydür ḳanı alduñ gözgimi

12 Ṭosbaġaya uġradum gözsüz sepek yoldaşı
Ṣordum sefer ḳancaru Ḳayserî'ye ʿazimi

13 Yūnus bir söz söylemiş hiç bir söze beñzemez
Münāfıḳlar elinden örter maʿnī yüzini

NO.184,Ç.87a,A.26,44,YE.105a,Niyāzî-i Mısrî,Ş.Ali Nevrekānî,Şeyḫ-zāde Muhyiddin,Şeyh İsmāil Ḥaḳkī Bursavî,

408

1 Dōst yüzini göricegez artar gözlerümüñ nūrı
Uçmaḳ gelmez naẓaruma hezerān biñ olsa huri

2 Dost gözümün nūrı durur bu gönlümüñ sırrı durur
Bir dem ansuz olımazam cānum anuñladur diri

3 Ol dostıla durur benüm dünin günin münācātum
Ben ḳandasam dōst andadur niderem Mūsā vü Ṭūr'ı

4 Ol dost durur ḳamularun ḥācetini revā ḳılan
Var ḥācetüñ andan dile yüzün dergāhına süri

5 Eger gerçek ʿāşıḳısañ key beklegil sır sözini
Bir sözden oda atdılar miskīn Ḥallāc-ı Manṣūr'ı

6 İşbu sözüm añlamayan eydem sañа neye beñzer
Ḥayvān durur anuñ gibi ṭaġda yürür süri süri

7 Yūnus girçek ʿāşıḳısañ ırılmadın toġru durġıl
Irılmadın ṭoġru varan ol göriserdür dīdārı

K.138b,YE.94a,RY.71b,M.40

409

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Ne kim senüñ cevrüñile geçürmişem ben günümi
ʿIşḳuñ odı çıḳarısar ʿarşa degin dütünümi

2 ʿIşḳun odı düşdi bañā ben yanaram ne ġam sañā
Yanup içüm kül olmışam gözetme ṭaşra ṭonumı

3 Yanup oda dirsem girem yatluġa baş indürmeyem
Senden yüzüm döndürmeyem çün sañā tutdum yüzümi

4 Gündüz ḥālum gören kişi kāfir ise köynür özi
Kim ne bilür ben bilürem kim niçe geçer dünümi

5 Ḳaṣdum budur şehre girem feryād u figān ḳoparam
Yine dönüben ḳorḳaram işide düşmān ünümi

6 Eydür Yūnus kim ḥaḳīḳat ben Mecnūn oldum ʿaḳībet
N'ola disen Mecnūn-ṣıfat ḫoş tutunuz Mecnūn'umı

YE.102b

410

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1 Girçek ʿāşıḳ olduñısa gel ʿışḳ kitābından oḳı
Cān gözini açduñısa ḥaḳīḳat bulasın Ḥaḳ'ı

2 Degme ʿālimler oḳımaz bu ʿāşıḳlar kitābını
Zirā ki ol yazmış anı ezel-ebed oldur bāḳī

3 ʿĀşıḳlaruñ ʿarş yüzinden maʿşūḳı gitmez gözinden
Dāimā oḳur sözinden zirā kim ol durur fāḳī

4 Şeyḫ ü dānişmend ü fāḳī gönül yapan bulur Ḥaḳ'ı
Sen bir gönül yıḳduñısa gerekse var yüz yıl oḳı

5 Yūnus ʿāşık olduñısa maʿşūḳunı bulduñısa
Maʿşūḳını bulan kişi yoḳ durur nesneden bāḳī

YE.102b

411

Mefa'ilün Mefa'ilün fe'ulün

1 Zihī deryā ki ḳaṭreden görindi
Ne deryādur ne ḳaṭredür gör indi

2 ʿAceb ḳaṭre ki deryā anda maḫfî
Bu maḫfî sırrı sen senden ṣor indi

3 Murādı on sekiz biñ ʿālemüñ sen
Bu ġaflet pes sañа sendendür indi

4 Sañа gel sen seni sende bulıgör
Sañа baḳ sendeki bil kimdür indi

5 Fenā ol kim bulasın zevk-i vuṣlat
Bu sözüm düş midür sañа yor indi

6 Ḥicāb-ı nūr u ẓulmet küllī sende
Niçe sen sen niçe ben ben ṭur indi

7 Sañа senden yaḳındur aşrı ṭap baḳ
Yoran mülkine sulṭān ol yor indi

8 Aṣılda ʿāşıḳ u maʿşūḳ u ʿışḳ bir
Bu birden gerçi kim yüz biñ görindi

9 Eger ayīne biñ olsa baḳan bir
Gören bir görinen biñ biñ görindi

10 Ṣaladur kime ġark olmaḳ dilerse
Yūnus bu baḥre gavvās ol gir indi

NO.191b,YE.102a,K.195b,RY.62a,HB.12a,Ç.77ş,A.26

412

1 İş bu vücūd bir ḳal'adur ʿaḳıl içinde sulṭānı
İş bu gönül bir ḫazīnedür ʿışḳ ṭutmış bekler anı

2 Naẓar üzre dil ḳapucı cümlesi ʿaḳla ṭapucı
ʿAḳıldur işler yapucı eyler cümle ābād anı

3 ʿAḳıl başda iş bitürür naẓar gözden baḳar görür
ʿAḳıl göñül içre ṭurur ol üç ḫaslet besler anı

4 ʿAḳıl taḫt eyledi başı şöyle bilür her bir işi
Dünyā içre ʿāḳil kişi degmez kimseye ziyānı

5 Başdur bu vücūduñ şāhı başdur ʿaḳluñ taḫtgāhı
Katı buşmagıl nigahı buşudur 'aklun düşmanı

6 Eger katı buşarısan başun negse koşarısan
Nefs ḥālına düşerisen ol buşduġı ʿāḳıl ḳanı

7 ʿAḳıl gitdi buşu geldi ʿaḳl evini buşu aldı
Sulṭān buşu oldı göze göstermez oldı cihānı

8 Eger tamaʿ ḳılurısañ gördügüne ḳalurısañ
Nefsün gümrāh ḳılurısañ naẓar daḫı oldı fānī

9 Naẓar gitdi tamaʿ ḳopdı naẓar yirin tamaʿ ṭutdı
Baḳduḳ yirde fitne bitdi işletdi yine nefsānī

10 Naẓar daḫı gözde olur kimde ne var baḳar görür
Tamaʿ aña düşmān olur gözden ṣavar ol nişānı

11 Īmān durur cān çerāġı gevde durur cān ṭuraġı
Kin durur īmāna yaġı gelse giderür īmānı

12 Eger kine ṭutarısañ gitdi senden īmān daḫı
Bi'llāhi ol Tañrı ḥaḳ'ı yoḳdur bu sözüñ yalanı

13 Yūnus ʿışḳuñ arta dursun cānuñ köynep düte dursun
Üstād ʿaybuñ örte dursun oldur üstādlar sulṭānı

B.51b,RY.28b,K.169b,NO.189b,M.55

413

1 Niçe yıllar ʿömür sürdüm anca aġlayuban güldüm
İşde ecel sañā geldüm esenledüm dünyām seni

2 Sürdüm ʿömrümi geçürdüm cānum ḥażrete uçurdum
Ecel şerbetin içürdüm esenledüm dünyām seni

3 Yürürdüm sag selāmet taḳdīr eyledi melāmet
Ecel ḳıldı ḫōş melālet esenledüm dünyām seni

4 Gelen geçermiş nidelüm gelün āḫrete gidelüm
Bu fenāyı terk idelüm esenledüm dünyām seni

5 Ḫayr u şerr itdügüñ işler ol görinen dürlü düşler
Bitdi bu ḳamu teşvīşler esenledüm dünyām seni

6 Dün ü gün iderdüm zikir ḳılurıdum Ḥaḳḳ'a şükür
Ecel irdi bizi oḳur esenledüm dünyām seni

7 Ben bir dervīşidüm dōstum Ḥaḳ'dan yañā oldı ḳaṣdum
Ecel duzaġına baṣdum esenledüm dünyām seni

8 Yārānlarum ḳardaşlarum Ḥaḳḳ'a lāyıḳ yoldaşlarum
Esen kalsun rāzdaşlarum esenledüm dünyām seni

9 İy Yūnus Emre bī-çāre özüñ dutġıl ṭoġru yāre
Ölüme yoġımış çāre esenledüm dünyām ḫseni

B.26b

414

1 Berk yapışdun̄ şol dünyāya ḳoyup gitmeyesin bigi
Ḳarañu yalınuz sinde varup yatmayasın bigi

2 Geldün̄ bu dār-ı mihnete aldandun̄ fānī lezzete
Heves idüp Ḥaḳ ṣoḥbete dadın doymayasın bigi

3 Behey miskīn aç gözüñi bu fānīden yum gözüñi
Günāhdan ḳara yüzüñi hiç aġu yutmayasın bigi

4 Behey miskīn ü ġāfil olma dünyā fānī bāḳī ṣanma
Ecel yiticek aġzuñdan loḳmān yutmayasın bigi

5 Dirnegi ṭaġıdan gelmiş cān u göñül maḥbūs olmış
Hep ʿazañı şeyṭān almış ögün dutmayasın bigi

6 Ṭaʿn idersin ʿāşıḳlara göñül gözi açıḳlara
Uymışsın münāfıḳlara ṣıdḳa gelmeyesin bigi

7 Yūnus özüñ yalvarursañ ṣıdḳıla yola girürseñ
El alup tevbe ḳılursañ maḥrūm ḳalmayasın bigi

B.2b

415

Fa'ilatün Fa'ilatün Fa'ilün

1 Ya İlāhī ger sūāl itsen bana
Bu [illegible] durur anda cevābum uş sana

2 Ben baña ẓulm eyledüm itdüm günāh
Neyledüm nitdüm sana iy pādişāh

3 Gelmedin didün ḥaḳuma kem diyü
Ṭoġmadın didün ʿāṣī Ādem diyü

4 Sen ezelde beni ʿāṣī yazasın
Ṭoldurasın ʿāleme āvāzesin

5 Her ne dilersen ḥaḳumda işledün
Ne ṭuşa durdumısa sen ṭuşladun

6 Ben mi düzdüm beni sen düzdün beni
Pür ʿayıb niçün yaratdun ya ġanī

7 Gözüm açup gördügüm zindān içi
Nefs ü hevā pür-ṭolu şeyṭān içi

8 Ḥabs içinde ölmeyeyin diyü aç
Mismil ü murdār yidüm bir iki ḳaç

9 Nesne mi eksildi mülkünden senün
Yā sözüm geçdi mi ḥükmünden senün

10 Rızḳun alup seni muḥtāc mı ḳodum
Yā öyünün yiyüben aç mı ḳodum

11 Ḳıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben kevşer şarābın iç diyü

12 Ḳıl gibi ṣıraṭdan Ādem mi geçer
Yā üzilür yā ṭayanur ya uçar

13 Yine faẓlundur ḳulunı geçüren
Geçüben kevşer şarābın içüren

14 Ḳullaruñ köpri yaparlar ḫayr içün
Ḫayrı oldur kim geçerler seyr içün

15 Pes gerek kim anda muḥkem ola ol
Kim görenler diyeler uş ṭoġrı yol

16 Terāzū ḳurdun günāhum ṭartmaġa
Ḳaṣd idersin beni oda atmaġa

17 Terāzū aña gerek baḳḳāl ola
Ya bezirgān tācir ü ʿaṭṭār ola

18 Çün günāh murdārlaruñ murdārıdur
Ḥażretüñde yaramazlar ḫārıdur

19 Pes niçün murdārı açup ṭartasın
Sen gerek luṭfıla anı örtesin

20 Şimdi dirsin seni oda urayım
Şerri bir denk artuġısa göreyim

21 Şerri azatmaḳ gerekdür ḫayrı çoḳ
Ḫayrı olmayanlar oldı anda yoḳ

22 Sen baṣīrsin ḫōd bilürsin ḥālümi
Pes ne ḥācet ṭartasın ā'mālümi

23 Ḫaşā li'llāh senden iy Rabbü'l-enām
Sen temāşā ḳılasın ben ḫōş yanam

24 Geçmedi mi intikāmuñ öldürüp
Çüridüp gözüme ṭoprak ṭoldurup

25 Bir avuç ṭopraġa bunca ḳıyl u ḳāl
Neye gerek iy Kerīm-i zü'l-Celāl

26 Ḳara ḳıldan çün(ki) aġardı aḳ ḳıl
Bu cihān sevdāların elden ḳoġıl

27 Çün Yūnus'dan gelmedi hergiz ziyān
Sen bilürsin āşikāre vü nihān

28 Olmasun bizden sañā ayruḳ cevāb
Söz budur va'llāhü ā'lem bi's-sevāb

NÜSHA FARKLARI

ELİF

1

1 girürisem:girmege NO,giderisem M//sensin:sen K,RY/Kuvvetüm sensin:sensin kuvvetüm NO,kuvvetümsin M.

2 Birinci mısra RY,K'da "Gönlüm (gevdem K) cānum ʿaḳlum bilüm benümile bile gelüp"YE'de "Gevdem cānum usum ʿaḳlum senünile bī-karārdur",NO'de "Cānum gönlüm ussum ʿaḳlum sensüz bīkarārdur" // Pervāz ururlar dem-be-dem:cān ḳanadı açuḳ gerek F,cān ḳanadı sevi gerek YE,NO,Ç/uçuban:açuban Ç.

3 idinür maʿşūḳı:ider maʿşūḳ anı F/ördek ü keklige:ördege keklige F/ṣalar:şişer K,RY,M/sürü idüben ṭutmaġa:sürü iltüben yimege K,sürüledüben yitmege RY,şikār idüben ṭutmaġa NO, sürü iltüben yetmege M.

4 diyem:direm F,NO,Ç,diyeyim YE/seve:sever M//dahı ṭuzaġımış mü'min cānların:ḫōd bir ṭuzaḳ durur eblehler cānın F, dahı ṭuzaḳdur mü'min cānların K,dahı bir ṭuzaġımış hayvan canların NO,dahı bir tuzakdur mü'minler gönli YE,bir ṭuzakdur mü'minler cānın Rt,M,Ç.

5 Birinci mısra F,NO,Rt. nüshalarında "Biñ (yüz NO) Hamzaca ḳuvvet virmiş Kadīr Çalap ʿışḳ erine ",Ç'da "Biñ Ḥamza'ca ḳuvvet virmiş ʿışḳ ehline Ganī Cebbār" //yirinden:yolundan K, M,RY,F,NO,YE/yol eyler:ḳasdider F/gitmege:baḳmaġa K,RY,M.

6 biñ:yıl NO/almış:alup K,RY,M//kesüp:keser RY,YE.

7 ʿaşıḳlarun̄:maʿşūḳun̄ RY,maʿşūḳanun̄ K,M//ḳadehi ṭolu yüridür:ṣoḥbeti ʿışḳıla ider F,ḳadehin ṭolu yürür M,ḳadehi ṭolu virüp Ç/ṣusamışları yaḳmaġa :ṣusamışlar ḳandurmaġa RY,K,M.

8 Beyit Rt,RY,YE'de yok.Birinci mısra F,Ç'da" ʿÂşıḳ olan miskîn olur Ḥaḳ yolına teslîm olur"/gerek:olur NO //kim niderise boyun bura :her ne dirsen boyın ṭutar F,kim ne diri-

se boyın vire YE,K,ne dirisen boyın virür Ç,NO.

9 F'de yok./Veyil ṭamusını:veyl ṭamusın K,RY,veylüñ ṭamusın NO,Rt,Ç/ʿāşıklar āhı:ʿāşıḳuñ ahı NO//ḳasdeder:ḳasd itdi Ç/ ide:eyler YE,ile NO.

10 Beyit sadece F'de mevcuttur.

11 Ṫamu'dan uçmaḳdan:Ṫamu'dan uçmaġı F,Ṫamu'yı uçmaġı NO//düşüp:düşmiş K,RY,YE,M,düşdi Ç/gine aṣlın ulaşmaġa :ol aṣlına uyakmaġa F,aṣlına uyaḳmaġa YE,NO,hem aṣlına uyaḳmaġa Rt,hem aṣlına ulaşmaġa Ç.

2

1 ʿışḳ daʿvisin: ʿışḳdan daʿvî F/ḥırṣ:nefs Ç.

2 Beyit F'de yok./anmaya:anmayısar K,RY,YE,Ç //kişi yüriye ʿizzeti:kişi kim yüriye ʿizzet K.

3 İkinci mısra F'de "Geçimez dost döşegine at u ḳatır yāḫūd deve"/yoḳ durur:yokdur K,RY.

4 diliyile ʿışḳ:delil-i ʿışḳı RY,dilegine ʿışḳ A/bilmediler:bilmezler F,K,RY,YE/neydügin:neydügini F,YE,K //cevābum: cevābumı Ç/ʿizzet midür :ʿizzetümdür F,YE

5 Bu beyit,F'nin ikinci beytinin birinci mısraı ile üçüncü beytinin ikinci mısraı birleştirilerek yukarıya alındı.

6 Beyit F'de yok./bunlar:bellü YE//ḥaẓırdur görmez:ḥaẓır turmaz YE,onları görmez revā Ç/Beyit A'da şöyledir:

Dünyā ʿizzetile bu ʿışḳ hiç sāz u kār olmadı
Va'llāh degül nükte benüm ʿışḳ ḥāẓırdur görmez revā

7 ayruḳ ne ṣıġar ol yire:ayruḳ nesne ṣığmaz anda YE,K,RY/ Beytin ikinci mısraı F'de üçüncü beytin ikinci mısraı olarak istinsah edilmiş,diğer nüshalarda küçük farklarla yukarıya aldığımız şekildedir.F'deki beyit şöyledir:

Her kim ʿizzetden geçmedi ʿāşıklık bühtāndur aña
Geçimez dost döşegine at u ḳatır yāhūd deve

8 Beyit F'de yok./bile:yolaA//eve:aga F,K,RY,A.

9 gelmeñüz:gelmegil F,YE,gelmeñüz siz A//ziyān ider:peşman olur F/varıcaġız Ç/ırak çava:uzun yola F.

3

Bu şiir Recez bahrinden "Müstef'ilün x 4" vezniyle yazılmış olabilir.Fakat pek çok cüz tahrif edilmiştir.Aynı şiir, K ve YE nüshalarında ikişer defa istinsah edilmiştir.K (159b) YE (80b) varaktaki şiirleri esas aldık.

1 bir kez yüzüñ:birgün yüzüñ F,senüñ yüzüñi YE,RT,K,RY,Ç /gören senüñ ʿömrince :gören ʿömrince K,RY,YE,Ç/gören ʿömri geçe NO,gören kişi ʿömrince F//İkinci mısra K,RY,Rt,A,YE,Ç'da;
"Tesbîhi sen olasın ol ayruḳ (ġayrı Ç) dīn ṭutmaya"
NO'de"Tesbīhi sen olasın ana ol ayruḳ dīn ṭutmaya"

2 Birinci mısra F'de "Tāʿata ṭuran zāhidüñ gözleri seni görürse",NO'de "Namāza ṭuran zahid nazar sana irerise",Rt, Ç'de "Tāʿat iden zāhide naẓarun irerise",A'da "Namāza ṭuran zâhid nazaruña irerise"//İkinci mısra K,RY,Ç,Rt'de "Unıda tesbīhini mihrāba secde itmeye",A,NO'de Unıda tāʿatüni mihraba secde itmeye",YE'de "Yañıla fikretini mihrāba sücūd itmeye"

3 Beyit NO'de yok./aluban:alup K,RY,YE,Ç,A,Rt./gözlleri: gözi K,RY,YE,Rt,Ç,A/Saña ṭuş olan:şeş olurısa YE,duş olurısa A//ayruḳ:K,RY,YE,Rt nüshalarında yok./çeyneyüben:çeyneyüp F, NO.

4 Beyit K ve YE'de mevcut.Mısralarda ikişer hece eksiklik var.YE'de birinci mısra K'dan farklı olarak "Yüzüñ şöyle berk urur cümle mülk aydın olur.

5 Sevdügüm için eger:sevdügüme eger baha K,sevdügüme baha RY,YE,Rt,Ç//dirlerise:dilerlerise RY,YE,Rt,Ç//milkin virem:milkini virüp K,RY,YE,Rt,NO,Ç//dahı:NO,RY,Rt,YE'de yoktur./bahası:baha Ç

6 ṭoptolu:milketi YE/Beyit K,RY'de;
İki cihān ṭoptolu bāġ u bōstān olurısa
Birsin iki cihānda kimse gümān ṭutmaya
şeklindedir.K(70a)daki beytin birinci mısraı "Seni iy ḳudret ıssı bildük bizi bilelden" şeklindedir.//NO'de ikinci mısra "Ḳabūl itmeyem anı beh hācetüm sensüz bitmeye",Rt'de "Yigsin iki cihāndan kimse gümān ṭutmaya"//ikinci mısra Ç'da "Senüñ ḳoḫundan artuḳ gül ü reyhān bitmeye",A'da "Senüñ ḳokundan yaḫşı gül ü reyhān bitmeye"

7 ʿāşıḳıla maʿşūḳadur: ʿāşıḳlara maʿşūḳ yiter F, ʿāşıḳa maʿşūḳa durur Ç//ʿāşıḳ olanuñ maʿşūḳı : ʿāşıḳuñ maʿşūḳaşı Rt,NO, A,Rı,hiç ʿāşıḳuñ maʿşūḳası Ç,YE/Beyit NO,A'da,
Gelür reyhān ḳoḫusı ʿāşıḳıla maʿşūḳdan
Hemişe ʿāşıḳ gözi hiç maʿşūḳdan gitmeye

8 sūrın:sūr K,RY,NO,sur A/ maḥlūḳāt gine ṭurıcaḳ :maḥlūḳ girü gelicek NO,Öli yirden turıcak YE,maḥlūḳ girü turıcak Ç, maḥlūḳ ayaḳ ṭurıcaḳ A//hiç:ṣadece F'de var.

9 İnübeni:inüben NO,Rt,Ç,A/sāzın:çengin A/eylerise:iderise K,RY,Rt,Ç,A,ursa NO // ikinci mısra K,RY,YE,Ç,Rt'de;"İşretüm sen olasun senden gözüm gitmeye"şeklindedir.Buradaki "Senden gözüm",A,Ç,NO'de "gözüm senden" biçiminde yazılmıştır.

10 Nider ʿāşıḳ:ne iderler F,NO,Rt,ni dirler Ç,A/sehsüz cihānı ya cānı:ya sensüz iki cihānı F,sensüz cānı cihānı RY, sensüz cān u cihānı NO,Rt,sensüz iki cihānda YE,sensüz iki cihānı Ç/ bu mısra A'da "Niderler hānumānı sensin cān u cihānı" //İkinci mısra NO,Rt,K,RY,A,YE'de "Yigsin iki cihāndan kimse gümān ṭutmaya"

11 Uçmaġuñ:uçmak NO,Rt,Ç,A/ eger:NO,Rt'de yok/bezenüp geleler:birin birin gelürise NO,bezenüben gelürise K,Ç,bezenüp gelürise Rt,Rt,A/ikinci mısra K'da "Senüñ ḳohundan yaḫşı gü ü reyḥān bitmeye",Ç'da "Sensin iki cihānda kimse gümān ṭutmaya"A'da "Seni sevmekden artuḳ göñlüm kabūl itmeye"/sevgünden:sevmekden NO/özgeyi:artuḳ NO,rt/hiç:nO,Rt'de yok.

12 Beyit F,Ye'de mevcut.F'deki şöyledir:
Bu dünyede ne ola kim âḫiretde ol olmaya
Hūrıla ġılmān gelicek ʿāşıḳ elin uzatmaya

13 Seveliden:seveli Rt,NO,Ç,A/oldı cānına: ider cānı NO,A, oldı cānı Rt,RY,her demi K,oldı ḥāli YE //dirlikdedür:dirlikde Rt,NO,RY,dirlikden YE/dem:gün Ç/hergiz:hiç YE/ʿömrin: ʿömrini NO,Rt,RY,K,A.

4

1 ayruḳ:imdi RY/ise:olsa Rt/baña:bize Rt,YE //ayruḳ:imdi Ç/baña:bize Rt,Ç/dostdan:Ḥaḳ'dan YE/ ikinci mısra NO'de: "Ne ġam ġuṣṣa günāhuma çün ʿināyet dostdan ola"

2 Beyit Rt,YE,RY'de yok./ol:ben NO/her dem açılam:hem açıluban F //söyleyem bülbül:ötüp bülbüli F

3 O dost yüzin gördi:şükür Ḥaḳ'ı gördi NO,dost yüzini gördi F//bilene işbu :añlayana bu F,bilene benüm Rt,Ç

4 Beyit nüshalarda farklıdır./F'de "bilişen" YE,Ç'da "palās" şeklindedir.Diğer kelimeler aynıdır.Beyit RY'de;
Çoḳlar ʿāsī oldı sańa al u aṭlās virdüñ añа
ʿIşḳıla palāsın bańa gerek ḫāṣṣü'l-ḫāṣdan ola

NO'de;
Ḫōcam oldum ʿāşıḳ sańa ḳaldum ʿibret ile tańa
ʿIşḳıla palāsın bańa gerek ḫaṣṣü'l-ḫāṣdan ola

Rt'de;

Sensüz iki cihān benüm zindān görinür gözüme
Senüñile bañā palās gerek ḫāṣü'l-ḫāṣdan ola

5 Beyit RY,NO,Ç,A'da yok./Hak'dan:dostdan F //şarabın: şerbetin F.

6 Beyit sadece RY'de mevcuttur.

7 Beyit sadece RY'de mevcuttur.

8 Beytin birinci mısraı A'da"ʿışka döyemedi özüm dinmez akar iki gözüm"RY'de,"Bunda yiken açgıl gözün dir önüne kendü özün"/'ışka döyemedi:'ışkuna döymedi NO/özüm:gözüm Ç/açıldı rāzum:söylerem sözüm Ye,F,söylerem rāzum Rt,Ç//işbu:her bir Rt,Ç/ikinci mısra NO'de;"Yunus Emre senüñ rāzın ʿālemlere destān ola",A'da;"Yūnus senüñ bu sözlerüñ ʿālemlere destān ola"

5

1 ʿIşḳdan bir elif oḳıyan:ʿışḳdan oḳuyan elif F,ʿışḳdan sen bir sebāḳ oḳı YE/oḳıyan:oḳırsañ NO

2 Beyit F'de şöyledir:
ʿIşḳ didügin ṭuyarısan ʿışḳa cāndan uyarısañ
ʿIşḳ yolına cāndur fidā añā fidā māl olmaya

NO'de;
ʿIşḳ yolına geldüñise ʿışḳ neydügin bildünise
ʿIşḳ yolına māl da fidi cān dahı muhāl olmaya

3 āsil-zādeler: nişānın :âsil-zādelerden nişân YE,bu mısranın NO'de terkibi şöyledir;"âsil-zadeler(den) sen eger nişān isterisen//İkinci mısra YE'de;"Özi cüvān da olursa sözi sebük-sal olmaya"F'de,"Özi oğlan da olursa sözinde vebāl olmaya"/Tercih ettiğimiz beyitte "sözi"yoktur.YE"den aldık.

4 Beyit NO'de yok.YE'de farklı olarak şöyledir:
ʿÂriflerden nişān budur her gönülden hāli degül
Erlik añā lā-müsellem çünki ṣāḥib ḥāl olmaya

5 Beyit NO'de yok.YE'de birinci mısra "Gör imdi sen bu zenburı âb-ı revân şîrîn ider"

6 Birinci mısra' F'de "Dürr ü cevher isterisen ʿârifle-re hıdmet eyle "/hıdmet:kulluk NO//Cahile bin söylerisen:ca-hil bin söz söylerise F,cahile yüz bin dirisen NO/maʿnîde: ma'nîsini NO

7 Beyit NO'de;

ʿIşḳ elinden Yūnus miskīn zehr-i kātil tiryāḳ olmış
ʿIlm-ü Kur'ān zühd ü tāʿat pes ʿışḳsuz halāl olmaya

YE'de;birinci mısra' "Yūnus baña zehr-i kātil dost elinden tiryāḳ ola"

6

1 añmaz mısın:añma mısın F//düşe sūretün ṭoprağa:ṣūretün toprakda ḳala A

2 duta:tuta RY//o:bu RY/halḳdan meded irmez:andan aman virmez RY/A'da mısra;"Ḳardaşuñ gelmez heybete anuñ eli ir-mez ola"

3 Beyit sadece A'da var.

4 RY'de beyit;

Gele sañā şol yuyıcı andan sonra ṣu koyucı
Gelüben kefen ṣarucı bunlar hālin bilmez ola

A'da ikinci mısra," Gele kefenüñ ṣarıcı senüñ ḥālün bilmez ola"

5 Oġlan gider:ḫaber idüñ RY/RY'de ikinci mısra' "Ṣoñra geldügüñ peşmāna aṣṣı sañā ḳılmaz ola",A'da "Dört tekbîrli namāzıla işün ḥāṣıl olmaz ola"

6 Sinden yañā:sinleye dek RY,A//yir altına :yir ka'rına RY/kimse ayruḳ:ayruḳ kimse RY

7 hep işüni bitüreler:seni dile getüreler A//añmaz :gelmez A/ RY'de beyit;

Kur'ān dile getüreler üç güne dek oṭuralar
Cümle işün bitüreler ayruḳ kimse añmaz ola

8 Beyit RY(Mecmua)'da;

Ey Yūnus sen bu ögüdi sen sañā virsen yig idi
Şimdi zamāne ḫalḳı kimse ögüdin almaz ola

İkinci mısra A'da;"Hem bu şimdiki maḫlūḳlarda kimse ögüt almaz ola"

7

Bu şiir ile "iy pādişāh iy pādişāh uş ben beni virdüm sana" mısraıyla başlayan şiir,nüshalarda birbiriyle karıştırılmıştır.Şiirin tek şiir olması mümkin degildir.Zirā,kafiye ve mahiyet itibariyle ;mahlās-hanelerin iki tane olması itibariyle bu şiir iki şiirden mürekkeptir.Ç'da ise kıt'alar halinde istinsah edilmiştir.

1 ʿāşıḳān: ʿāşıklar F/ʿışḳ mezhebi dîndür :meẕheb ü dîn ʿışḳdur F,meẕheb ü din YE,Rṭ// dost yüzini:ol dost yüzin Ç/ yas ḳamu :ḳamu yas K,NO,Ry

2 eylemez:ilmeye NO,olmaya YE//Ḥaḳdan gelen görklü avaz: şāhdan gelen görklü avaz NO,zihı Ḥaḳ'dan gelen avāz K,RY,Zira Ḥaḳ'dan gelen avaz YE,F,Ḥaḳ'dur Ḥaḳ'dan gelen avāz HB// andan gelen ündür bañā :savulmaz bir ündür bañā F

3 Ya ḳul ya sulṭān :bu ḳul o sulṭān F/ḳalsun işidenler : işidenler ḳala F,Ç,işidenler ḳalsun K,RY,M, pes işiden ḳalsun NO

4 Beyit sadece F'de var.

5 Beyit YE'de var./ben ʿışḳuñdan:ben bu ʿışḳdan Rt/sürülmeyem:ayrılmayam F//bundan dahı:eger bundan F/dahı:bile NO,böyle Ç/varam:gidem NO

6 bizi:beni Rt,M,Ç/var dünyāyı gör:var bu dünyāyı F, var dünyāmı bir K,RY/İkinci mısrā K'da;"Ol dostlarun̄ sevindügi yarın bugündür baña/bir arāyiş:ḫoş bāġçedür RY, ḫōş arāyiş F,NO,YE,niçedür Rt/seni seven :anı gören HB

7 M'de beyit yok./ḳullarına:ḳullara NO/va'deyledi:va'de kıldı RY,va'de eyleyen Rt,va'deyledün Ç//yarınkı:yarınki YE/ yarınkı gün görnem:yarın uçmaḳ virem F,yarın görineyim didün Ç/didi:diyen Rt//ol dostlarun :ol kullaruñ NO,ol dostlarum HB/yarınum:yarınki bugündür YE

8 Beyit sadece F'de vardır. Beyit 7.ci beyitle aynı redifi taşıdığı için bir varyant olabilir.

9 dîn nedür:din bilüp NO//n'olur:nedür NO/işi nedür öndin :işi budur F,YE,işüm budur önden NO,iste dur öndin sona M/Ç'da ikinci mısra,"Âşıka bugün yarın olur budur işüm öndin soña"

8

Bu şiir "iy âşıkān iy'âşıḳan 'ışḳ mezhebi dīndür baña" mısraıyla başlayan şiirle karıştırılmıştır.Bu karışıklık hususiyle F nüshasındadır.(Bkz.söz konusu şiirin dipnotu)

9

1 añma mısın :añmaz mısın HB,M/'ālem:kişi K,YE,RY,M// n'idesini:n'olduġını HB/bilimeye:bilmeyeler HB,bilmeyüp F/ bī-ḫōd:dem-beste HB

2 Beyit M'de yok./sûrını:ṣūrım F,sûrın YE/cümle maḥlūḳ ṭurı gele :hep maḥlūḳat yirden ṭura F,maḥlūḳ yirinden ṭura F//dirilüben ḥaşre vara :dirilüben anda vara YE,dirile ḳudse varıla HB/anda ḳāżī:ḳāżī anda F,zirā ḳāżī YE

3 götüre :ilede F,iltüben K,YE,RY,M//deri yaña sünük düte:deri gine sünükde duta M/dün-gün işi efgān:ḳatı ulu ef-

gan :katı ulu efgan F,şolok-dem bi figan K,YE,RY

4 çek anı: çeküp F,çeke YE/getür:getüre F//Hak:Tañrı F, YE,RY/tamu'da ditreyüben figān :tamu zāri kılup nālān F.

5 korkubanı ditrer kamu:kıyāmeti gördük ya'nī YE//buyrugın tutmayan:korkusın bilmeyen HB/anda bişe:başlar sinde K, RY,bişe sinde YE/Beytin birinci mısraı HB'da,"Melek tamuya çıkara tarta meydāna getire"

6 heybetinden gök:gökler heybetden F//yılduzlar:ılduzlar F/bağı:bendi HB/düşe yire perrān :düşe yire galtān F,düşe zır ü zeber YE.

7 Yazuklarumuz tartıla:Hak terāzusı HB/tartıla:dartıla F,RY//bilmedügün günāhlarun anda sāña 'ıyān ola:bir niçelerün günāhı kala anda pinhān ola RY,YE,K,M,Bunda belirmeyen sırlar anda bellü-beyān ola

8 Beyit HB nüshasında değişiktir:
Bî-çāre Yūnus'un özi kan yaşıla toldı gözi
Hażretüne dutdı yüzi meger meded senden ola
/der-gāhına dutgıl yüzi:erenlere toprak yüzi //andan:senden YE

10

Bu şiirin K'da sadece iki beyti mevcuttur.
2 kimün ki renci varısa:kim ki derd ü renci var K//bu: K,M'da her iki "bu" kelimesi yok.
3 Bu beyit ve sonrakiler M,K'da yoktur.RY'den olduğu gibi aldık.

11

1 kişinün:kişi kim K/yarı:yiri YE,RY
2 iklîm:iklîmi YE,RY
3 dutmazısa:tutmazısa YE/fâyide yok:fayda yokdur YE

4 vücûduñ delük degül:ditredüñ delük degül K,RY,M

5 gelmezise:gelmezisen YE//yoḫsa:ṣaḳın YE,ve ger M,K,M

9 bilürsin:bilesin RY

12

1 ʿışḳ baḥrisi:baḥri-i ʿışḳ NO//derya:ʿumman B/zerreler ʿummān:dost oldı seyrān NO,dost ili seyrān B,ʿarş oldı seyrān Ç

2 Beyit Ç'da;
Ḳaf benüm zerrem degül ay u güneş ḳul bañа
Aṣlum Ḥaḳ'dur şek degül nām oldı insān bañа
/aṣlum Ḥaḳ'dur:Ḥaḳ'dur aṣlum NO

3 ne ḳul ne sulṭān:ʿışḳ oldı seyrān bañа YE./Beyit Ç'da
Dosta giderken yolum mülke irişdi ilüm
ʿIşḳdan söyler bu dilüm ne ḳul ne sulṭān bañа

4 bu:ol YE//oldı:yiter B,NO/ʿışḳ:derd B./Birinci mısraʿ Ç'da "Yoġiken bu bārigāh sen var idüñ pādişāh"

5 girmedin:ṭolmadın B// şeyṭān:İblîs B/sayvān:seyrān NO
Beyit Ç'da;
Yir gök yaradılmadın cān kalıba girmedin
Şeytān laʿin olmadın ʿarş idi seyrān bañа

6 Beyit sadece B'da var.

7 Birinci mısra Ç'da,"Çün ṭoġdı ol Muṣṭafā ḳalbüme virdi ṣafā"/yaradıldı:çünki ṭoġdı YE/yüzi nūr gönli ṣafā:ḳalbi dolu bir ṣafā YE/nūr:gül NO//ol ḳıldı Ḥaḳḳ'a vefā:andan umar ḫalḳ vefā B,ol itdi Ḥaḳḳ'a vefā Ç

8 Beyit sadece B'da var.

9 dilin:ḫālden YE/ya:kim B/dehrî:diri NO//ben ḳuş dilin bilürem:ben bilürem ḳuş dilin B

NOT:

Şiirin mahlas beytinden evvel YE,Ç'da birer beyit daha vardır.YE'de;

Şerî'at ehli ırak iremez bu menzile
Aṣlum Ḥakdur şekk degül mürşidüm Ḳur'ān baña

Ç'da:

Şerî'at ehli ırak iremez bu menzile
Ben ḳuş dili bilürem söyler Süleymān baña

10 Beyit NO'de;

Yūnus bu il içinde dervişligin 'arz eyler
Delü olmış çaġırur dervişlik büḥtān baña

Ç'da;

Yūnus bu ḫalḳ içinde eksiklidür Ḥaḳ bilür
Divāne olmış çaġırur dervîşlik büḥtān baña

14

5 Beytin kafiyesi hatalıdır.

_B_

15

2 yatıcaḳ:yatacaḳ B/dola:ola Ç

3 Ḥabîbi:Ḥabîbüñ B

4 İkinci mısra Ç'da "Baña su'āl sordukda dilüm döne mi ya Rab"

5 baña:bize B

16

1 yine:gine RY

2 nedür dermān günāhlu derdüme:derdüm dermān nedür günāhlara RY//aña yine:yine aña K

3 sinleye:sinlere K/varıcaġaz:giricegez K

4 çün:RY'de yok,K'da çok.//ṣoralar:ṣorarlar RY

5 Ṣoralar:ṣorarlar RY//biz de:biz dahı RY/ṭutduḳ:dutduḳ K

7 nūr:RY'de yok.

17

1 Beyit Ç'da;
Gördüm ulu yol üzere bitmiş uzamış bir aġaç
Göñlüm baña eydür ile sǜāl aña bir iki ḳaç

2 Beyit Ç'da;
Bilürsin dünyā fānīdür bu uzamaḳ ne maʿnīdür
Bu fuẓûllıḳ nişānıdur gel imdi teslīmlige ḳaç

3 Beyıt Ç'da;
Didüm böyle uzamışsın budaḳlaruñ bezemişsün
Göñlüñ Ḥaḳḳ'a uzamışsın delil nedür neye muḥtâc

4 dahı saña ḳuş ḳonmamış:saña ḳuş ḳonmamış ola Ç

7 Emre:imdi F //kurı :bir Ç/teferrüclen:teferrüc it Ç

18

Şiirin "tut" redifleri RY;HB'da, "dut" biçimindedir.

1 Ḳaf'dan Kaf'a:başdan başa HB //ya bu ʿālem mālını:bu dünyānuñ mālın YE/ʿālem:dünyā RY,K

2 RY,K'da beyit yok./Sen Süleymān köşkinde taḫt ḳurup: Süleymān'un taḫtına şād olup F,Süleymān'un taḫtına oturduñ YE/bil:Ç'da yok.//dîv ü perīye düp-düz:dīve periye düpdüz F,HB,Ç,cümle dîv ü perîye sen YE

3 Sen Feriduñ ḫaznesin:Fir'avn'uñ ḫazînesin F,YE;"sen"

A'da yok./genciyle:gencini hem A,gencine Ç//Kārūn mālını dahı:Kārūn mālına katup F,Kārūn mālını alup NO,iledüp Kārūn mālın K,iltüp Kārūn malını RY,Kārūn mālını iletüp A

4 ağızdadur çeynenmiş:agzunda çeynenmiş bil F,NO,A,Ç// çeynenmişi ne dutmak:çeynenmişe ne yutmak K,HBçeynenmiş niye turmak NO,çeynenmişe ne durmak A/ha sen anı bilmeyüben A

5 Beytin birinci mısraı K ile RY,F ile NO'de birbirine benzemektedir.Beyit Ç,A,F,NO'de;

ʿÖmrün senüñ oḳ bigi(gibi Ç) yay içinde ṭoptolu
Ṭolmış oḳa ne ṭurmak hā sen anı atduñ ṭut

Birinci mısra HB'da "ʿÖmrün söyle delimdür yay içinde oḳ bigi" YE'de,Ömrün ṭolmış oḳ gibi gerilmişdür kirişde"

6 Beyit sadece A'da var.

7 Birinci mısra YE'de; "Bu dünyā bir deñizdür geldi boġazuna su",RY'de,"Çün denize ġarḳ olduñ su boġazuña yitdi" //delü:deli F/ṭalbınma:çabalıma A.

8 Birinci mısra F'de,"Her bir nefes kim gelür keseden ʿömr eksilür",RY,K'de "Her nefes kim ayrılur ol kîsedendür gider",YE'de"Her kim nefes gelür ol kîseden eksilür",NO'de "Her dem nefes ki gelür ol kisenden eksilür.//çün kise ortalandı:çün kise girü ṭolmaz RY,K,eksilen girü gelmez YE, çün kisen ortalandı NO/Beyit A'da şöyledir;

Her dem o nefes ki alup virürsin eksilür
Çün o nefes tamâm olur sen anı düketdün dut

9 Beyit sadece A'da mevcut.

10 Beyit F'de yok.Birinci mısra A,Ç,NO,YE'de "Ölüm vardur bilürsin niçün ġāfil olursın"//ḳamulardan:ḳamusından YE/ ayrılup:ayrılduñ NO/varup:varuban A

11 yüzyıllar hôşluğıla:yüzyıl eger hoşluğla HB;yüz biñ şādılığıla NO,biñ(yıl Ç)şadılığıla YE,Yüz biñ yıl şādılığıla A//geç andan dā ötdün:sen anı unutduñ YE,K,NO,geç tamam itdün A

19

1 Beyitteki "soran" kelimesi "sorana"şeklinde istinsah edilmiştir.Düzelterek aldık.

2 esas metinde "nesneden"kelimesinden sonra "bu" kelimesi ilave edilmiştir.Düzelterek aldık.

20

1 Îmâmdur:Îmām F//yüzi:yüzidür A,YE,K,RY/dāimdür:dāim RY,K,A/ salāt:es-salāt K,RY/ikinci mısra NO'de "Dost yüzi kıbledür dāim salāvāt"

2 Birinci mısra F'de "Gönül secde kılur dost mihrābına" A ve YE'de "Cān secdeye vardı dost mihrābına"//uruban ider: urup kılur F,koyuban dün-gün RY,K,koyup da dün gün YE

3 Beytin ilk mısra'ı F'de;"Dirildi bişümüz bir vakte geldi",NO'de;"Biş vakt namāz tertibümüz bir vakte geldi" /YE'de "biş" ve "bir" kelimelerinin yerleri degiştirilerek istinsāh edilmiştir.Biz değiştirerek aldık./İkinci mısra F'de "Bişi bir eyleyüp kim kıla tā'at"

4 şerî'at eydür bize:şerîat eydür sakın F,yārenler dir bize NO/ YE'de "şart" kelimesinden evvel "sen" ilave edilmiştir./bırakma:bırakman F//kişiyedür ider :kişiye kim ide F,kişiyedür kim ola NO,kişiyedür olur YE

5 Beyit K,RY'de yok.

6 dost yüzin:dostı göricek NO,dost yüzni F/kapuda kaldı:

kapı oldı A

6 beyit NO'de;
Maḥabbet peyki vaḳt olur aralanmaz hiç
Ne güzindür bize dost ile hil'at
YE'de;
Maḥabbet peyki vaḳt aṙalatmaz
Ne güzindür bize dostıla ḫalvet
K'da;
Maḥabbet miski hiç ırılanmaz
Ne ḫōşdur bize dostıla maḥabbet
RY'de;
Maḥabbet peyki ḫiç aralanmaz
Ne ḫōşdur bize dostıla maḥabbet

7 kimsene:biz kimse F,biz kimesne NO,kimse dîninе bir YE ,biz kimsenüñ A/dîninе:hiç dîninе A//tamām:tamāmet NO

8 neṙesıdur devletümüz:neṭesi devletlü rumûz F//anuñçün: anuñla F/Beyit NO'de yok.

9 Ḳālu belî didük:Belî kavlin didük F//İkinci mısra F'de "Henüz bir demdür ol vaḳt ü bu sā'at "YE'de "Dahı bugündür dem bu sā'at u vaḳt",RY'de "Dahı yeñidür ol demde bu sā'at" /Beyit NO'de yok.

10 Bekleyen:beklemek YE,K,RY,A,okıyan NO/ḳapusında:işiginde NO A//bulur:olur A

11 ḳapuda:işikde NO/ F'de birinci mısra ;Yūnus ol ḳapuda da kemine ḳuldur"//ikinci mısra NO'de "Diler ḳurtulmaya ol ezel-ebed"F'de "Ezelden ebede dekdür bu 'izzet",A'da"Diler kim olmaya ebed ol azat

21

1 'aşıḳ:harâb A,NO,bu kelime YE'de yok.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

2 Birinci mısra A'da "ʿÁşıklaruñ cān u gönli maʿşūḳda pāḳdur oluḍ"/gönli:gönül M/gözi:cānı NO/maʿşūḳın isteyü gider:maʿşūḳ depe gitmiş olur Rt,maʿşūḳ diye gitmiş olur F, maʿşūḳına gitmiş olur YE,K,M//ikinci mısra F,K'de"Ayruḳ sūretde ne ḳalur kim ḳılısar zühd ü tāʿat",YE' "Ayruḳ sūret kim ne ḳalur ḳılısar zühd ile tāʿat",A'da "Ayruḳ sūretde ne ḳalur kim işleye ol zühdi tāʿat"

3 ṭutmayan:ṭutmaya NO,K,ṭutanlar A//olur:olsa K,olan A,M/ beñzer:olur K

4 Beyit NO'de yok./Cümle işden olur:olur cümle işden YE,M

5 getürür:getürürse YE,getüre NO,yetürür ey bî-ḫaber A// mürsel:melek Rt/anda:bile NO/ikinci mısra YE,K'de "Cebrāil melek sıġmaz anda ḳadīm olıcaḳ işāret",F'de "Cebrāil-i melek sıġmaz şöyle olındı işāret",M'de "Cibrîl-i melek sıġmaz anda ḳadīm olıcaḳ işāret

6 dünyā:gününi hep A/aḫret ḳoyana:āḫret ḳoyanlara NO,YE, K,M,āḫiret ḳovana F//ṣorar:ṣora NO,M,ṣorarlar A,cümle murād: hep murâdāt A

7 nice gelür:ya ne gelür YE,gelmez anda F,Rt,niçe gelür M //ne ḫōd:var ne F/Beyit NO'de;

Anuñ gibi müşâhedeye kimüñ eli irer ise
Ḫırḳa tesbîḥ ne ḥācet ne terâzu ne ṣırat

8 ol ḳıyāmet bāzārında:yaru ḳıyāmet ḳopıcak NO,A/bir:A'da yok.//sen:A'da yok / hiç görmeyesin:görmeyiser A

Esas aldığımız Yunus Emre Divanı yazmalarında bulunmayan bu şiir,Macar Georg tarafından kaleme alınan "Tractatus" adlı eserdeki Yunus'un iki şiirinden birisidir.(bkz.Georg, Tractatus de Moribus,Conditionibus et Neguitia Turcoum,Urach

1480,s.134-136)Bu manzumeleri ilk defa Alman Türkolog Karl Foy ilim 'alemi tanıtmıştır.(bkz.Karl Foy,Die altesten Osmanischen Transcriptions-texte in gothischen Lettern:II, Mitthelungen des seminars für Orientalische Sprachen,Cilt 5, Berlin 1902,sayfa 233-293)Aynı metinlerin tenkidi için (bkz. M.Fuat Köprülü,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,3.bsk., Ankara 1976,s.287-288),Bu şiirlerin ilmî yayınını ve tenkîdini Prof.Dr.Talat Tekin Yapmıştır.Metni biz bu makaleden aldık.(Bkz.Talat Tekin,Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle İki Manzumesi,Erdem,C.3,s.8,Ank.1987,s.367-392)

23

1 Emr-i Ḥakk ʿuñ ser-be-ser cihāna:pādişāh ḥükmiyile ʿāleme F,pādişāh emri ile ʿāleme NO,Çalap emri içünde behāne YE Çalap emri içinde ʿāleme düp-düz gelür Ç

2 Beytin ikinci mısraı F'de "Işıdı nūr kandili havaya az az gelür"NO'de "İşidüñ ḥan dilinden havadan pervāz gelür", YE'de "Bakġıl nûr kandīline havāda pervāz gelür"

3 Beyit NO'de yok.F'de şöyledir:
Bir bakġıl saġa sola ḳayıḳma degme yola
Dinile ḳuş üñini niçe dürlü sāz gelür
/üñini:dilinden M/sāz:söz M

4 yuva ḫōd:yuva da YE

5 Beyit F,NO ve YE'de yok.

6 Beyit F'de başka bir beyitle karıştırılmıştır.(Bkz.3. Beytin dipnotuna)Aynı beyit NO'de yoktur./bir bakġıl:baḳdukça M,K/ṭaġılma degme yola:tanmaġıl dört yaña K,ġarkolma degme yaña Ç,ṭaġılmaġıl dört yaña M//niçe avaz:niçesi rāz M/ mısra Ç,YE'de "İçün ṭaşun araġıl gör (bir YE)kandan söz gelür"

7 söz ıssı sözin alur:sözi ḫōd ḥâsımı alur YE/alur:ala NO,K/kalur:ḳala NO //her kim bu ḥāli bilür:bu ḥālüm bilmeyenler YE/bilür:bile NO/kenözinden:kendüden Ç

8 Birinci mısra F'de "ʿIşk benligüm iletdi ʿakıl dört yana gitdi"/bu:bir Ç//Yûnus'un:Yûnus'a F

24

1 biliş:bilişen YE//kimse:kimesne YE

2 bir ṭona kan bulaşıcaḳ:ṭona ḳan bulaşmış olsa YE//pası:pisi F/edâ:revā F

3 pasın:pisin F/ḳoduñısa:ḳoduñısa YE//bütün:tamam YE/erden naẓar:imān revā YE

4 Beytin birinci mısraı F'de "Murdār dünyāya bulaşan arıvşirübeni dürişen"//ikinci mısra YE'de "Ezelde bu yunmayınca-ʿömri geçüp yunmayısar"

5 gönlüñ:gönül YE//bu:hiç F

25

1 maḳamı:menzili A/ḳadīm:ḳadīm ü A

2 Ol gösteren ol:gelüp işiden ol YE/birinci mısra A'da "Gören ol işiden ol görinem gelüp gören ol"

3 Ḳanda sözi iş oldı:söz ıssı ḳaçan oldı F,ḳaçan sözıssı YE//dil ḥikmetüñ yolıdur:dil ḫōd ḥikmet dilidür A

4 Beyit A'da mevcuttur.

5 oldur bu lezzetümüz :oldur bu gördügümüz YE,A//şerbeti gölidür:şerbetinüñ gölidür A

6 anı ana dirsin anuñ:an dirsin anı anuñ YE,hiṭāb añadur söz anuñ A//biz:hem biz A/ġayrı:bu ġayr F

7 sözin ṭak ḳılan:sözinden kalan YE,sözinden yalan F// ʿömrin:ʿömrini A

26

1 beni:beni bu YE//ger elünden gelmezse:elünden gelmezise F,NO,Ç/ger:çün A

2 ʿāşıklaruñ:ʿālemlerün A//elümde:arada F

3 Beyit YE,K,RY'de şöyledir:
Her kime kim maʿşûḳ nikâbını götürdi
İşi hicâbsuz oldı ana ne ṣatu bâzâr
/giderdiyise:götürdiyise NO,A,Ç//ne ḫayr u ne şer:ne ṣatı bazar Ç

4 hiç kimesne kendüden:kimesne kendözinden RY,YE,kimesne kendüden K/ḥāldan ḥāla:ḳâlile ḥāle A,ḳālden ḥāle YE,NO,K,Ç// İkinci mısra F'de "Cümlemüzün halini maʿşûk ider mukarrer" , NO'de "Cümlesinün haline maʿşūḳdur mukarrer",K'da "Âşıklar cānına maʿşūḳ durur minkār",Ç'de "Cümlenüñ hāline maʿşûk durur muḳadder"

5 Birinci mısra Ç;A'da "Her kim ʿışḳ ḳadehinden içdiyise bir curʿa"//İkinci mısra' RY,YE 'de "U"bağlama edatları yazılmadan kaydedilmiştir./F'de "Añna ne yad ne biliş ne esrük ü ne ḫumār",A,Ç,NO'de "Añna ne yad u biliş geh esrükdür geh ḫumār"

6 Beyit F,NO,A'da yok./Tek:dek YE/'aşık:ʿāşıḳam RY

7 Beyit F,NO,A'da yok./ḫaznedür:ḫaberdür K

8 İkinci mısradaki "saña" kelimesi sadece K'da var.Diğer nüshalardaki ikinci mısrada bulunan "eydeydüm" kelimesini eyideyidüm" okursak,vezin düzelir./yoḫsa:yoġısa F
A ve Ç'de beyit şöyledir;

Şerîʿat edebinden ḳorkaram söylemeye
Yoḫsa ben diyeyidüm dahı ayruḳsı haber

9 Beyit F'de yok.NO'de şöyledir:

Hayvânlar ne bileler ʿaşıḳlar ḳıymetini
Meger anlar bileler cân içinde cânı var

maʿşûkadan ḫaber:maʿşûka bir söz YE//kimseler kim:kimselerdür YE

10 Beyit F,A'da şöyledir;

Dost ḳılıcından Yûnus ölürise ġam degül
Dost göginde(uyanan F) maʿşûk burcından ṭoġar

NO'de;

Dost ḳılıcından Yûnus ölürise ġam degül
Dost gönlinde uyaġan maʿşûk burcundan ṭoġar

/Birinci mısra YE'de;

Eger ʿışḳı ucından ḳatl oluyorısa Yûnus

İkinci mısra Ç'da;Dost güninde uyaġan maʿşuḳ burcunda togar

27

1 kişiden ṣorġıl:ḫaber kişiye söyle sözi F//bir:ol Rt/ virgil gönül:vir gönlüñi F/eseri:izi YE,Rt

2 şunuñ:anuñ Rt,Ç/ki:kim F,YE,Ç/boş durur:boşdur Ç//düngün dāim YE,NO/ṣanman:sanma F,ṣanasın NO/bütün divārı:māl u davarı Rt,barid varı Ç

3 devlengeç:devlegeç Ç/ilden:ilde NO,elden Ç//ṣapar:ḳaçar Ç/zir'elinde: :yavrelinde Ç (Zirā elinde,vezim sebebiyle "zirelinde" okunmaktadır.

4 bir:şol F/erligi:birligi kim NO/anuñ:kim ki YE

5 ol:bir NO,Rt,YE ve Ç'da bu kelime yok./bir Muḥammed:dîn Muḥammed YE,NO,Muḥammed din F,Rt

6 Beyit Rt'de ve Ç'da yok./İven yolıdur mişe:iven toludur mişe mişe NO,irenler yolıdur mişe F,irenler ṭolu durur mişe YE.(Not: Bu ifadelerde bir tezad vardır.Erenlerin yolu mişe (ormanlık)olamaz.Mişe yolu Kolmaş (sofu) ile alakalıdır.İkinci mısra konuyu teyid ediyor.Müstensihler belli ki iven'i iren şeklinde yazmışlardır./Anteri:kolmaşı YE

7 danişmend:danişmen Ç,danişmenddür NO/er yolı:erdür veli YE//Tapduk:Emre Ç

28

1 Birinci mısra HB'de "Aç gözüni yir yüzüne iy ʿışḳ eri eyle naẓar"/ḳılgıl:eyle F//bezenüben:bezenüp uş RY,K,A,uzanuban HB/Ḥaḳḳ'a gider:geldi geçer F,YE,RY,K, geldi yine A

2 bunlar:bular A/yazın:böyle YE,F,K,RY/dostdan yana uzanuban:boynunı Ḥaḳḳ'a sunuban K,RY,güni güni özenüben YE,A,dün gün Ḥaḳḳ'a özenüben HB//ikinci mısra HB'da şöyledir "Ṣorsan bulara rāhı sen ne tarafa ʿazm u sefer"

3 öger:anar HB//her murġu:bu ḳuşlar F,Her murġ,RY,YE,A, her ḳuş bir HB/ol pādişāhı:pādişāsın HB

4 Öger anuñ:öger göz anuñ YE//illā ʿömür:evet ʿömri F,illā ʿömr ü K/rengi döner:benzi ṣolar F,HB,rengi gider K,anuñ rengi döner A

5 gine:yine YE,HB,A//ʿibret durur:bu ʿibretdür RY,K,bu ʿibreti HB/ṭuyar:bilür A

6 bu sırrı ger:ger bu sözi YE,A,ger bu sırrı RY//yiründe:

yürekde K,RY/gideydi:kalmaya idi YE./Beyit F'de şöyledir:

Her bir sözi tuyayıdun ya bu ġamı yuyayıdun
Yürürken uyıyayıdun gideydi senden kār u bār

7 ne gelmegün gelmek:ne gülmegüñ gülmek A/tuymadun:tuyamadun HB,tuymadunsa F/Bir:HB,F'de yok.

8 konan:bildük F//her kim bu maʿnīden:bu maʿnīden her kim F

9 kendözünden elüñ:kendülügünden el HB //bir digil:berü gil HB/Hak'dan:andan HB/ola:gelür F/mısra A'da;"Senden ne gele bu birlige çün Hak'dan durur hayr u şer"

29

1 söylemeklik:söylemegün F,söylememek NO/birinci mısra Rt'de "Söylemek söz harcısı söylememek hasıdur"

2 Birinci mısra Rt,F,A'da "Gönüllerüñ pasını ger sileyim dirisen",NO'de "Ol gönülüñ pasını eger sileyin dirisen"/şol sözi söyleyelüm:şu sözi söylegil ol F,şol sözini söylesin NO,şol sözi söyleye kim YE,şöylegil şol sözi kim A

3 diyene:disen e Rt/birinci mısra F'de,"Kuli'l-Hak didi Çalap sözi toġrı diyene//bunda:bugün F,Rt/söyleyen:diyenler A/yarın:irte F,Rt

4 birligile:bir göz ile Rt,A/bakmayan:bakamayan K//şerʿile evliyāsa:Halka müderris ise NO,A//beyit F'de şöyledir:

Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan
Şerʿüñ evliyâsıysa hakîkatde ʿāsîdür

5 Birinci mısra F'de "Şerîʿat haberini şerh ile eydem işit" NO'de "Şerîʿatuñ sözini şerʿile dinle iy yar",Rt'de "Şerîʿatun haberin şer'ile eydem size",A'da "Şerʿün haberin şerʿile-re diyeyin"//hakîkat:bil hakîkat A

6 Beyt YE'de yok./F'de ;
Ol geminüñ tahtası her niçe muḥkem olsa
Deñiz mevci ḳatı olsa tahta uşanasıdur
NO'de;
Ol geminüñ tahtası ne kadar muḥkemise
Deñüz mevc urıcaġuz ṣoyup uşanasıdur
A'da;
Ol geminüñ dört yanı ne kadar muḥkemise
Deryāda mevc urulıcak ṣoyup uşadasıdur
/niçe ki:niteme RY/uşanasıdur:oynadasıdur K,RY,uşadasıdur Rt

7 Beyit F,YE,NO,A,Rt nüshalarında yoktur.

8 Beyit YE,NO'de yok./okuruz:okuduk Rt/esas aldığımız beyitte "hod" kelimesi yoktur.Bu kelime RY'de "ʿışḳuñ" şeklindedir."Ḫod" kelimesini F'den ilave ettik./Beyit F ve A'da ;
Biz ṭâlib-i ʿilmlerüz (ʿâlimlerüz A) ʿışḳ kitābın okuruz
Çalab müderris bize ʿışḳ(ḫod F) medresesidur

9 Beyit F,YE,K'da yok.NO'de ;
Bundan ilerü ḫaber gelgil dinlegil benden iy yâr
Ḥaḳîḳatüñ kafiri şerʿün evliyâsıdur
/işit eydeyin:benden ey A

10 NO'de beyit şöyledir:
İrenler ṣafā naẓar ideliden berü
Naẓar oldı Yūnus'a eyle kim ṣafāsıdur
A'da beyit:
İrenler ṣafa naẓarın ideliden berü câna bize
Hep hâsıl oldı Yūnus'a her ne kim var ṣafāsıdur
F'de birinci mısra "Evliyâ ṣafā naẓar ideli günden berü"

31

1 Birinci mısra NO,YE'de "Ṣāhib ḳıran benem ḳudret (devlet YE)benümdür",Rt'de "Benem ṣāhib-ḳıran devrān benümdür"
Ç'da "Āşık oldum bugün meydān benümdür"//key:uş F,(Ç'da yok)

2 bu zûr u bu ḳuvvet:bu cümle ʿināyet NO,bu zûrıla bu kuvvet YE,bugün hep vâridât Ç

3 ol dîn ulusı:dîn ulularu NO,Rt //ʿAliyy-i ʿAliyyü'l-Rt

4 Birinci mısra YE'de "Bu topı..." şeklinde başlamaktadır F'de aynı beyit;

Kim ala bu ṭopı çevgânumuzdan
Ṭop uran meydânda çevgân benümdür

/ikici mısra Ç'da "Bugün meydanda top u çevgan benümdür"

5 Beyit F'de yok.YE'de "dükkân" kelimesi yerine "dergâh" yazılmıştır.NO'de ise şöyledir:

Bize gel bize gelen yoḫsul u bay
İçinde sermaye dükkan benümdür

6 Beyit RT'den alınmıştır.

7 Birinci mısra YE'de "Yûnus kim iş bu cihanda",NO'de "Yunus eydür bugün iki cihanda",Ç'da "Bu Yunus Emre'm bugün iki cihanda"

32

1 Niṣar:ṣaḥḥa YE/daḫı ne dürlü:daḫı dürlü YE

2 Maʿşûḳaya:maʿşūḳına F

3 tecrîd gerekdür arada:tecrîdi ʿışḳdur arada YE//ol hükm ider her yol:hükm idersün yol YE

5 tuta ʿışk etegin:ʿışḳ etegin tuta YE

6 bir gönlek gibi:gönlek gibidür F//eskidürse ʿâşıklarun̄ muḥali:eskirise ʿāşıkun̄ ne muḥāli YE

33

1 ḳo ölmek:koġıl ölüm F,koṅ ölmek NO/ʿāşık:ʿâşıḳlar F//

ikinci mısra F'de " Ölüm ʿāşıḳuñ nesidür çünki nûr-ı İlahîdür",NO'de "Ölmek senüñ degüldür (nen ola Ç)çün nûruñ İlahîdür."

2 Ölümden:ölmekden NO,YE,Ç,M/ebedî varsın:ebed varasın Ç /ikinci mısra F'de "Belki ebedî varsın ölmek fâsid işidür" /yararsın:yarasun NO,yararsa YE,varasın Ç

3 ya bu bir gizlü nûra:bu gizli gence nûra F//çün Ḥaḳ naẓargâhıdur:naẓargâh-ı İlahîdür YE,kendü naẓargâhıdur F,NO

4 bileyidük:beli didüm NO//bilişlik:bilişüñ F

5 Beyit sadece N:'de var.

6 Beyit F'de;

Ezelî bilişidük birlige yitmiş idük
Mevcûdât düşdi ırak vücûd cân yataġıdur

'de;

Birlige yitmiş idük muʿcizâta tuş idük
Biz bir uçar ḳuş idük vücûd cân budaġıdur

YE'de;

Ezelî bilişidük birlige yitmiş idük
Mu'cizata durmışıduḳ vücûd cân yalaġıdur

Ç'da;

Ezelî bilmişidün birlige batmışıduñ
Çün muʿcizâta düşdün vücûd cân ḳulaġıdur

7 dirligi:girligi Ç//bil:cân F,YE,Ç/budaġıdur:bataġıdur Ç /bu beyit NO'de 7.ci beyitle karışmıştır.(bkz. dipnot 6)

8 bilelik söyleyene:bilelik saḳlayana YE,bile birlik söyleyene NO

9 işi:işin F,YE,NO,ol işin kendü bile:işi kendü biline NO //çün iş:çünki NO,K,M

10 Beyit F'de yok./İkinci mısra YE'de "Ol kimseyi ol ana

küllü yerci' aṣlıdur",NO'de "Ol nesneye kim ol añа yâriçün visâlidür",Ç'da "Ol kimseyi evve ana yerci'u anuñ aslıdur"

34

1 "Kuvvetidür" kelimesi metinde "kuvveti durur" şeklinde geçmektedir.Diğer kâfiyeler gibi değerlendirip böyle aldık.

5 "Görseñ" kelimesi metinde "görürseñ" ve "'inâyetdür" kelimesi "'inâyeti budur" şeklinde istinsaḫ edilmişdir.

6 Beytin vezni bozuk.

7 Beytin vezni bozuk.

35

1 Birinci mısra F'de "Seni Ḥaḳ'dan yıganı her neyise vir gider",YE'de "neñ" kelimesi yokdur.//ḳurd:ḳurt F

2 Beytin ikinci mısraı K,M'de "Yılan çıyan gelürler (gelür aç M)yiyüp şişer kor gider"

3 Beyit YE'de yok./ḫulḳ-ı laṭîf ḫuylular:inen eyü ḫulular F//ol:şol F/böyle:şöyle F

4 F'de "bu" kelimesinden önce "sen" yazılmıştır.Fazla olduğu için almadık.

5 ṭaġ u ṭaş:ṭaġla taş F/irer:irer de M//gök:gökler F

6 çün:çünki F,M/it:eylen F,M//ṭuran:duranlar F,M

7 Beyit M'da yok./İy Yūnus sen:miskîn Yûnus F/Yûnus sen: Yûnus bu sen F//şîr gider:eşer gider YE

36

1 'ışk:dost A,M/virmeyen:komayan RY,K

2 Birinci mısra F'de;"Nefs arzusından geçüp ʿışḳ ḳadehin den içüp",A,YE'de "Nefs dileginden geçüp ʿışḳ ḳadehinden i-çüp"//Ḥaḳ:dost F/yolına:yolında A

3 Birinci mısra A'da "Dost didārını gönülde vü cânında ṭuymayan"/dost sevgüsin gönülde:ʿışḳ derdini gönülde RY,K,M

4 dâyim:dün ü gün F/ḥalvetlerde:ḥalvetde A//ikinci mısra M,RY,K'de "Dost didārın görmeyen sanma ki ʿâşıḳ mıdur",F'de "Ṣoḥbetlerde baş katup yanmayan ʿāşıḳ mıdur",A'da "Dost dīdā-ri eserin ṭuymayan ʿāşık mıdur "

5 Beyit A'da yok./pervane gibi:pervaneleyin F/oda:'ışka YE

6 Beyit F'de yok.YE'de alt mısra üste,üst mosra alta yazıl-mıştır./dertlü olıcak:derde düşicek A/dermānın kendi A

7 Birinci mısra F"de "Yûnus imdi ol dostuñ cefasına ṣabr eyle",YE'de"Yûnus gel imdi sen dost cefāsına ḳatlan",A'da "Yûnus imdi dostuñ cefāsına karışgil sende"/oḳın:odın F,K, M,oḳını A

37

1 Beytin birinci mısraı F'de Vuṣlatı olan kişiye bu der-dile firâḳ nedür",NO'de "Vuṣlat eri olanlara bu derd ü bu firaḳ nedür",Ç,YE'de "Vuṣlat eri olan kişi (kişiye Ç)bu der-dile firaḳ nedür//ikinci mısra Ç'da "İşbu yollara girelim girmeklige yaraḳ nedür"/yaḳîn gördüñise:yaḳîn gören F,YE

2 maḥv ola:el yuya F//girmeklige:giden kişi F/bir:tur K

3 Birinci mısra NO,Ç'da "Eger ʿışḳa irdünise cân u gönül

virdüñise/göz hicābın:gör hitābın F,YE/bildüñise:gördüñise K,sildüñise Ç

4 A'da birinci mısra "ʿİlim hod göze hicâbdur dünyā vü aḫret ḥisābdur"

5 Beyit YE,Ç'de yokdur./duzaġını:damını NO//maḥfiline: menziline F,meclisine A/turaḳ:durak A

6 daʿvāyı:daʿvīni NO,K,daʿvīye Ç//gündüz güneş:gündüzin F

7 Yûnus dir: Yunus'dur F,K,Ç,eydür A/eşkere:âşikâre A,Ç/ A'da "iki cihân"ın sonuna "bak bak" kelimeleri ilave edil-- miştir.//berü:ol A/ḥūr:ne ḥūr A

38

1 maʿnisin:erenlerin B,Ç,ḥaberin A/şerḥile:şerʿile B,Ç// erenler:erenler:ḥaḳīkat B,Ç/riyā dirilmediler:riyāyla bul- madılar A

2 ḥaḳīkat:bu ḥaḳīkat NO/şerîʿatdur:şerîʿat anuñ F,B,YE// İkinci mısraʿ B,Ç'da "Çoḳlar girdi gemiye denize ṭalmadı- lar",Beyit A'da şöyledir:

Ḥaḳîkat bir baḥresi bî-pâyân şerîʿat gemisi
Çoḳlar çıkup gemiden o baḥre ṭalmadılar

3 bular:bunlar NO,çoklar B,Ç/ṭapuya:kapuya B,A,şerîʿat: kapuyı B,Ç/içerü:içerüye A/girübeni:girmeyince B,Ç

4 Beyit sadece B,Rt,Ç'da var.Rt,Ç'da birinci mısra "Şe- rîʿat oġlanları baḥsidüp daʿvî ḳılur "

5 iden:idenler K/'asidür ḥaḳîḳatde:ḥaḳîḳatde ʿāsidür B,Ç //bilmediler:almadılar NO

6 Beyit F'de şöyledir:

Yûnus aduñ sâdıḳdur bu yola geldüñise
Adın degşürmeyenler bu yola gelmediler

Rt,B,Ç'de;

Yûnus nefsüni öldür bu yola geldüñise
Nefsin öldürmeyenler bu demi bulmadılar

/sıdur:sındur A//ödleri sıdmayanlar:ödi sıdmayan NO,ödi sınmayan kimseler A

39

1 gel nakş u niġar:nakş u niġarı F,gel nakş-ı niġarı NO,K/

2 Beyit F,NO,YE,Ç'da ;

Dünyâyı bırak elden dünyâ geçmez bu yoldan
İki ʿışḳ (ʿışḳı Ç)bir gönülden ʿarża (aşla F)geçmez bu haber

3 dünyâ:dünyâyı Ç/gelgil:sevgil F,gel böyle Ç/iletgil: gitgil Ç

4 geç maḫlûḳ:geç bu maḫlûḳ NO/ṭâʿatından:daʿvetinden Ç/katından:yüzünden K//nakşı niderler:nakşa beñ dirler K,M

5 Beyit K,M'de farklıdır.Esas aldığımız beytin ikinci mısraı yerine K nüshasındaki mısraʿ esas alınabilir.K'daki beyit şöyledir:"

Ḳalma bu degme renge ṭoġru yola gir yüri
Erenler yolda adumı şaşurmadın adarlar

6 Beyit K,M'de şöyledir;

Bu menzilden öte gör(öte gir M) kervân gitdi yite gör
Ol menzile erenler hergiz ḳayıḳmadılar

Ç'da birinci mısra "Yol derindür öte gör kervan gitdi yite gör"

7 evde:önde Ç

8 râzın virmez:virmez râzın F,YE//yalanı kaçan:yelen yabanda F,YE,NO

9 Beyit F'de şöyledir;

Evvel kadîmden berü gerçek yâñi ilerü
Geldi gider içerü Yûnus taşra bî-haber

NO,YE'de;

Evvel kadîmden berü gerçekler yol eyledi
Gelen girdi içerü Yûnus taşra bî-haber

40

Bu şiir B nüshasından alınmış olup "Yûnus Emre Fermayed" başlığıyla istinsah edilmiştir.

41

2 Mücrim kul:bir mücrim YE/gel iste bir dahı:bir dahı isteye F/gel:var B//gönlüm de:dilegüm F,YE,degülem Rt,B/dünya:ukba B

3 adda:yerde F/fâsid:fesad B,Rt/tâ'atde:haberde F//bulunmaya:bulunmada K/bencileyin bir 'ayyâr:niceleyin bir ebter F;M

4 müred:murâd M//yavuz işe:işüm yavuz F

5 Beyit B'de mısralar yer değiştirilerek kaydedilmiştir:

Yol varmazın bir kadem 'arşdan haber virürem
Bencileyin bir adem görmedügini söyler

/köyner:köyni F,YE,kin M//varmadum:varmadın F

6 Beyit F'de yok./fasid:yanlış B,Rt,gayrı Ç//gönlüm:gönül B/ayruk:fasid YE,K,M,Ç

7 kim:ki B/ol Hakk'ı irdi gördüm:anı Hakk'a irgürdüm M,K

8 dakındum:takınduk YE,dakınduk K/ḳodum:ḳoduk K,YE//virdüm nefsüñi:semürtdük nefs K,M;semirtdüm Ç

9 cümle:ḳamu B//Çalab'um:pâdişâh B,Rt/suçım:suçum Ç

42

1 iy sözlerün:iy her sözüñ NO//söz aslını anlamayan:söz bilmeyen anca NO,söz bilmeyen ayle YE/A'da beyit;

İy her sözün aṣlın bilen bilür bu söz ḳandan gelür
Her sözin bilmeyen ṣanur bu söz kendiden gelür

2 gönüli:ḳayguyı F,YE//ʿizzet:hürmet NO/her:bir YE,birinci mısra A'da "Söz kılur bilişi yad söz ḳılur ḳayġuları şad"

4 Beyit YE'de yokdur./Ne varlıḳdandur:varlıġındadur F/kelecüm:kelicim A//bilmeye:okımaz NO/yüz bin:hiçbir A/ne ılduz dan:ılduzdan NO,YE

5 rızḳumuz:rızḳumâF,naṣîbümüz NO/bu evden:bu şeyden YE, naṣîbümüz şeyden NO/deryâ-yı ʿummândan:ʿışḳ bize deñizden NO

6 Beyit NO'de var.

7 F'de beyit farklıdır.İki beyit birbiriyle karıştırılmış olmalıdır.(bkz.beyit 9)/YE'de birinci mısra "Çün Ḥaḳ emir eyler câna söz geldi andan nişâne"/biz:birer NO,A'da beyit şöyledir:

ʿIşḳ varupdur câna söz andan gelür lisâna
Biz bir âlâtuz hem bahâne hiç bilmezsüz nerden gelür

(NOT: A'da ,7.ci beyitten sonra bir beyit daha var.Asıl metne almadık.Aşaġıya kaydediyoruz:

Yir gök ṭoptolıdur Ḥaḳ iy ʿāşıḳ bir kez baḳ
Söyleyen o söyleden ol ḥalḳ ṣandı ki bedenden gelür

43

Bu şiir F'de 16 heceli,diğer nüshalarda ise 16-14 arasında degişmektedir.14 heceli olan beyitlerde cümle ve manâ bozuklukları olduğu için F nüshasını esas aldık.

1 benüm:bir NO,YE,K,RY,M,Ç//benüm bugün kim senüñ:ki benüm senün RY,benüm kim şunun YE,benüm senüñ NO,benüm ki şunuñ Rt/ikinci mısra M,Ç'de;" Zihî devletüm benüm ki senün gibi

yarüm var.

2 Beyit Rt'de;
Yürüsem önümdedür söylesem dilümdedür
Otursam yanumdadur ayrukmı bâzârum var
/ayrukda:ayruk K,RY,M,Ç

3 ne hõd:M,RY,YE,K,Rt'de yoktur./ırak sefere:ayruk yire NO ırak yire K,ırak seferüm YE,ne ırak sefer kılam Rt//çünki: çün RY,YE,NO,K,Rt,M/buldum:görem Ç,gördüm YE,Rt/neye:ne M,Ç

4 Birinci mısra YE'de "Irak ile bāzirgānlar aşşıyiçün yürürler",M,NO,RY,K'da "Irak il bāzirgānı aşşıyiçün yürürler" Rt,"Irak yire tācirler aşşıyiçün varurlar"//elümde durur:elümdedür RY,YE,K,M,ele girdi NO/bāzārum:seferüm F

5 Yūnus'un bu cānı:Yūnus'uñ cānı Ç,RY,YE,NO,K,Rt,M/cānı şol dosta ulaşalıdan:cāndan Hakk'a olalı ʿāşık NO,Şol Hakk'a ulaşalı M/ulaşalıdan:ulaşalı RY,YE,K,//artmur ʿışkı[illegible] den tımarum:artar ʿışkı dostumdan tımarum RY,K,ʿışkı uludan tımarı YE,Ç,ʿışkı çün uludan tımarum NO,derdi uludan tımarum Rt.

44

1 bulı görelüm:bulup görelüm F//kulaġıla dinlersen:iş bu kulaġı açuġısa iş bu F,kulaġıyla diñleñüz işbu NO,kulaġıyla diñle bu sözüm M,Kulaġı açuġısa iş bu F,Ç'da "işbu" kelimesi Uşbu şeklinde yazılmıştır.

2 ʿIşk eridür:ʿışka talar NO,ʿışka dolar Rt //boyun buran adam:boyununı buran F,boyın uran Rt/dermāndedür:turvandadur K

3 Beytin ikinci mısraı Ç'da "Bilürsin ki dünyâ fânî gör baykuşı virândadur",NO,YE'de Dünya olduġıçün fânî görün baykuş virandadur",M,K'da "Bilürsin kim dünyâ fânî baykuş girü virândadur",virândadur:yabandadur F,Rt.

4 çıġurur:çaġırur F,K/virânda:virândan F/murâd:karâr Ç/ anda:andan F//idegörüñ:ilte görün F,iletdüñ anda NO,ilet anda Ç/ikinci mısra Rt'de "İyü ʿamel eyleyenün terāzusı rüchāndadur."

5 ol zebânîler:zebânîler kim F/ikinci mısra Rt'de "Ne diyem tạġlar eriye ol ḳorḫular kim andadur"

6 Beyit Rt'de;

Biti buluna öñünde ne kim var ise yolunda
Ṭanuḳlar buluna bile dostuñ düşmânun andadur

M,K'da;

Biti bulına elünde nitdünse gele yolunda
Ṭanuḳlar bulına bilünde dostuñ düşmenüñ sendedür

NO'de;

Biti bulına elüne ne kim varısa yolunda
Ṭanuḳlar cümle bilünde dostuñ düşmanuñ andadur

YE'de;

Biti bulına bilünde dostuñ düşmanuñ andadur
Ṭanuḳ bulına elüñde itdügüñ gele yolunda

7 Birinci mısra Rt'de "Olḥaramîlik ol acı bulasın itdügüñ göçi" ,F,YE,NO,Ç'de "terk idesin taḫt u tâcı bulasın itdügüñ göçi"//Muḥammed Ḥaḳ yalvarıcı:bizümiçün yalvarıcı K,M/şefāʿatçümüz:şefāʿatumuz F,şefāʿatuñuz Rt

8 Beyit müstensihlerce karıştırılmış olmàlıdır;F'de;

Yunus eger ʿâşıḳısañ varlıġuñ degşür yoḳlıġa
İmān ḳuşaġın berk ḳuşañ di hep eksüklik bendedür

YE'de;

İy Yûnus ʿâşıḳısañ imān billigin ḳuşan
Varlıġuñ yoḳlıġa cümle eksiklik sendedür

NO'de;

Yûnus Ḥakk'ı sevdün ise imān ḳuşaġın berk ḳuşan
Varlıġuñ yoḳluġa deñşür cümle eksüklük andadur

M,K'da;

İy Yûnus sen ʿāşıḳısañ imān biligin berk ḳuşan
Varlıġun deñşürüp yoġa geçme ṣaḳınʿarafdadur

45

1 Birinci mısra'da "bu"kelimesi Sadece A,F'de var./ʿışk: ʿışkı K//kim:M'de yok/irdiyise:degdiyise F/cânında bil ʿişret:cânında ulu rahat YE,ʿaşıḳa ulu devlet K,cânında devlet RY

2 Beytin birinci mısraı YE'de "Her sevdügüni terkider ḳaykımaz degme yaña",M,K'da"Sevdügin terk ider aña ḳayıḳmaz degme yaña",RY'de "Her sevdügin terk ider aña ḳayıḳmaz degme yana"A;da"Her sevdügi terkdür anuñ ḳayḳımaz degme yaña"//İkinci mısraʿ YE,K,RY"de "Her dem seyrânı anuñ sırrıla ṣıfat olur",A'da "Her dem anuñ seyrânı sırrıle ṣıfat olur"

3 Beyit YE,K,RY,M,A'da şöyledir:
Seyri(sırrı A)içinde çâbûk-bâz fikri nâzıla niyâz
Çün saʿîd (saʿadet A) ola ġammaz âhı münâcât olur

4 hem bî-karār olur cânı:karār virmez olur cânı M/birinci mısra RY'de "Bî-karār müşâhede ḳapar anı alur cânı" //daʿvîsüzdür:daʿvîsüz RY,K,RY,M,A/bî-dirig u raḥat:bu derdile F,bular ol raḥat olur A

5 Beytin vezni hatalıdır./YE'de beyit;
Ol bî-nişān cihānda ne nişān didüm anda
O ʿālem-i ṭuyan cān içinde cān olur
RY'de;
Ol bî-n_işān cihānda ne nişān didüm andan
Ol ʿālim-i deyyân cânı zât içinde zât olur
K,A'da;
Ol bî-nişân cihândan ne nişân didüm(diyelüm A)andan
Ol ʿālemi duyandan (duyan cān A)zât içinde zât olur

6 Beyit YE'de yok.K,M,RY'de;
Buġz u kîn irmez aña ʿizzet ḳaldı bir yaña
Yol bulımaz ḥırṣ u hevā kimde saʿadet olur
A'da;
Buhl u kin ṣıgmaz anda ʿizzet ḳaldı bir yaña
Yol bulımaz ḥırs u ṭamaʿ kime saʿadet olur

7 Birinci mısra A,YE,K,RY,M'de ;" Ol işe eli iren her nükteye gideren"şeklindedir."misradaki "nükteye",YE'de nükteyi yazılmıştır.//yüze yüz:göze göz F,göz göre A/varlıkdan varlık YE,A,varın K,var RY

8 Beyit K'da oldukça farklıdır:

Kime ki degerse ol menzil ana varur cümle yol
Ne yire varurısa ol aña rahmet olur

Bu beyitteki "degerse:degdiyise RY,YE/cümle:YE'de yok.

9 Beyit RY'de;

Yûnus imdi beşâret işi oldı bî-ġayet
Ne ḥadd u ne nihâyet cümle bir ḥażret olur

M,K'da;

Yûnus imdi beşâret işi olur be-ġâyet
Ne ḥadd olur ne ġāyet cümle bir ḥażret olur

YE'de;

Yûnus imdi beşâret iş bundan daḥı ġāyet
Ne ḥad var ne nihâyet cümle bir ḥażret olur

46

1 bu vücûdum:iş bu vücûdum NO,F,A/her dem:bir dem F// sulṭânuñ:sulṭânlaruñ NO

2 Beyitin ikinci mısraı YE'de "Bir dem yüzin görmege câ-num viresüm gelür",NO'de "Bir kez dîdarın görmege cândar viresüm gelür",A'da"Bir dem dîdar görmege bin cân viresüm gelür"

3 Beyit F'de;

Ol sulṭânuñ ḥalvetiniñ yidi hücresi vardur
Yidisinden içarü seyrân ḳılasum gelür

NO'de;

4 İş bu vücûdum şehriniñ yidi ḳapusı vardur
İçerüden içerüye cevlân ḳılasum gelür

A'da;

İşbu vücûd şehrinün yidi ḳapusı vardur
İçerüden içerü cevlān urasım gelür

4 Beyit YE'de yok./vardur:ile NO,A//ʿışḳ ḳılıcın ḳuşanup : ḳudret ḳılıcın alup NO,A

5 Beyit YE'de yok./bi-derdleri:câhilleri NO,A

6 Beyit sadece F'de var.

7 Beytin birinci mısraı YE'de "Dost bize mihmân ğeldi hayli zamandan berü",NO'de "Niçe yıl niçe zamân yâr bize geldi mihmân"/A'da beyit;

Bunca yıl bunca zamân yar bize geldi mihmân
Yâr içün İsmâil gibi ḳurbân olasum gelür

8 Beyit A,YE,F'de yok.

9 Beyit sadece A'da var.

10 içinde:içinden Rt/beyit NO,A'da şöyledir;

Yûḥus Ḥaḳḳ'uñ menzili çâr-ʿanāṣır içinde
ʿIşḳ ile cān erini nihān göresim gelür

YE'de;

Bu Yûnus'un nefsi dört kitâbın içinde
Cânı dîn arasında pinhân varasım gelür

48

1 Birinci mısra F'de "pâdişâhlık senüñdür heybetün var"// ikinci mısra NO'de "anuñçün kim bî-çün zâtuñ var" /yir i gögi:yir ü gögi F

2 Beyit NO'de yok.nişânsuzsın:bî-nişânsın//ikinci mısraʿ K,M'de "ʿAceb sulṭān ʿaceb muʿcizâtuñ var"

3 Beyit F'de yok./birinci mısra' NO'de "Bu dil niçe eyde nitelügini"//dile:söze NO

4 Beyit F'de yok.NO'de "u" baglama edatları yerine tamamen "ne" kelimesi yazılmış.İkinci mısra'ın vezni bütün nüshalarda bozuktur.

5 Beyit F'de;
Ne reng ü ne şekil ne ḳad ne ḳâmet
Ne ǧcevher ne ʿarāż ne ṣûretün var
/birinci mısra NO'de "Ne reng ü şekl hem ne cism ü girdâr"

6 Beyit F'de;
Cümle ins ü melek vuḥûş u ṭuyûr
Ḳamunuñ üstine ʿibâdetüñ var
NO'de;
İns ü cin melek vuhūş u ṭuyūr
Cümle ḳoz ʿarş ʿamūñ ʿibâdetüñ var

7 Beyit sadece F'de var.

8 Beyit K ve M'da var./hadd:hod M

9 Beyit F'de yok.NO'de ikinci mısraʿ"Aduñ içünde biñ ʿibâretüñ var"

10 Beyit sadece K'da var.

11 Beyit K'da yok.NO'de şöyledir:
ʿArş u ferş ü ḳalem ü levh ü kürsî
Çarḫ-ı felek nücûm ḫōş ḥikmetüñ var

12 Beyit NO'de yok.Beyti düzelterek yukarıya aldık.Birinci mısra K,M'da " Bu yüz bin hem yigirmi dört biñ nebilerle", F'de mısra esas aldığımız şekildedir.Fakat nebilerle kelimesi "nebiye" yazılmıştır.İkinci mısra F'de "Gice Mi'rāc gündüz münācātuñ var" şeklindedir.Esās metin K'da alınmıştır.

13 Beyit NO'de var.

14 Beyit sadece F'de var.Vezni bozuk.

15 Beyit sadece F'de var.Vezni bozuk.

16 Beyit F,NO'de şöyledir:
Bu ʿamele Yunus niçe geçiser
Râyegân cümleye çok rahmetün var

49

Bu şiir Millî Ktp.(Ankara)yazmalarından Mecmua-i Eş'ar (NO:442)s.97'de beyit fazlalıklarıyla mevcuttur.Adı geçen mecmua'da "Akşemseddin'in Yunus tarzı İlahîleri de bulunmaktadır.Yunus'un bu şiiri Mecmua'da "Yunus Emre" serlevhasıyla kaydedilmiştir.Aynı şiir,Akşemseddin'in halifelerinden İbrahim Tennûrî hazretleri(O.887/1482)ne de atfedilmektedir. İ.Tennûrî'nin meşhur eseri "Gülzâr-ı Ma'nevî"yi hazırlayan müellifler ise aynı şiirin sonuna şöyle bir not düşmüşlerdir;"Bir kısmı Yunus Emre'ye ait olan bu İlâhînin sonuna İbrahim Tennûrî Hazretleri tarafından bazı ilaveler yapılarak çoğaltılmış olması sebebiyle-bazı yazarlarca-İbrahim Tennûrî ye nisbet edilmiştir."(bkz.Gülzâr-ı Manevî ve İbrahim Tennûrî, Hazırlayan,A.Rıza Karabulut,Ramazan Yıldız,Kayseri 1978,s.42-43,Eserde 17 beyit olan şiir,"Âşık" mahlaslıdır.

Topkapı Sarayı Kütüphanesi NO:950,Varak 40a-44a'da Yunus'un bu şiiri 20 beyit olarak "ʿÂşık"mahlasıyla kaydedilmiştir.Şiir,RY ve Rt nüshaları gibi Yunus Divanı'nın en eski yazmalarında,İbrahim Tennurî ve Akşemseddin'in şiirlerinin bulunduğu pek eski bir Mecmuada Yunus adına mukayyettir. Bundan,şiirin Yunus Emre'ye,ilavelerin İbrahim Tennurîye ait olduğu anlaşılıyor.ʿÂşık mahlâsı Tennurî'ye aittir.Tennûrî, aynı mahlası Gülzâr-ı Manevî'de de kullanmıştır.Biz şiiri RY,Rt ve Mecmûa-i Eşâr (Millî Ktp.NO:442)dan alıp karşılaştırdık.Diğer fazlalıkları,Tennûrî'ye ait olabilir ihtimaliyle almadık.

1 şâdî olur:şâdî kılur RY

2 Mecmua'da yok.

3 İkinci mısra Rt'de;"Bir dem cehâletde kalur hiç nesneyi bilmez olur"

4 Beyit Rt.de yok.

5 Beyit Rt'de yok.

6 cinn:cān Rt

7 Mecmua'da mevcuttur.

8 Mecmua'da mevcuttur.

9 Mecmua'da mevcuttur.Bu beyitten sonra Mecmua'da bir mısra daha vardır;"Bir dem sanasın zerredür hiç bilmeyesin kim nedür"

10 yüzin sürer anda yire:yüz sürer anda yirlere Rt

NOT: esas aldığımız metinlerde bulunmayan fazla beyitleri buraya kaydediyoruz:

Bir dem sanasın zerredir hiç bilmeyesin kim nedür
bir dem Çalap ʿışḳıyıla güneş gibi tâbân olur

Bir dem geyikdür mîşede bir dem balıḳ durur ṣuda
Bir dem gelür arslan gibi ʿālemlere sulṭân olur

Didüm gönül bu ne iş e düşdüñ bu bitmez teşvîşe
Eydür beni ṣuçlamañuz bu iş baña Ḥaḳ'da olur

Anda ki Ḥaḳ düzdi işi görmiş idüm ben bu düşi
Anda ʿıyān olan ḥikem bunda ḳaçan pinhān olur

ʿÂşıḳ bu göñül haline iremedin aḥvāline
Bu maʿnāya ol ire kim ʿākil aña ḳurbān olur

Niçe biline bu göñül kim pādişâhlar aña kul
ʿÂlemlere boy virmeyen ʿışḳ işine fermān olur

50

2 vücûdum:yüregüm RY//göklere:görene F

3 bu ʿışk:ʿışkuñ F,RY.(Bu kelime mecmualarda"bu ʿışk" şeklinde geçmektedir.)Esas aldığımız F,RY'de vezin bozulmaktadır. //katı yalıdur:yalın katıdur RY

4 F'de yok.

6 RY'de yok.

7 F'de beyit ;
Yûnus sen toprak ol eren yolında
Erenler menzili ʿarşdan uludur

51

Şiir YE'de iki defa yazılmıştır.İkisini karşılaştırarak 54b varaktakini esas aldık.

1 Seni severem:severem seni A/can içre:cânumda F,cânda YE //dün-gün uyumaz oldum:bilmezem gice gündüz ne YE,uyanmazam gice gündüz K,uyımazam gice gündüz RY,gice gündüz uyanmaz F/ ʿacayib:ʿaceb F,RY,YE,K

2 sen güli görüriken:güli göre turur iken F//düşmândan ne korkarsın:korkma düşmanlarundan F,korkma sen düşmanlaruñdan YE/yârum:yâruñ F,YE

3 sañа söz dimek kandan benüm:söz dimek kandan bañа F/üstâdum:üstâzum K

4 niçe çok yaşarısañ:dünyeyi kimse dutmaz F

5 bunda:bundan F/yolda:girü RY/ikinci mısra K'da "Ben kendözüm görmezem dertlü cigerüm vardur",RY'de "Benüm bir karıncaya ulu nazarum vardur"

6 Beyit F,K,YE'de yok. RY'de şöyledir;

Her ṣabaḥ ṭapuñla durup bülbülleyin söylersem
Göñlümde maʿnī biter dertlü cigerüm vardur

7 Yûnus Emre:Yûnus miskîn F/toprağa urġıl:toprak eylegil F//yaraşur bir:yaraşur benüm YE,ḫoş gelür ḳatı K,ḫoş gelür RY

52

2 Birinci mısra "Neye bakṣam seni görür gözüm ne söylersem sensin sözüm"//daḥı yigrek:artuḳ v'allāh benüm A

3 Beyit F'de yok.

4 Çün:uş YE/gitmişem :yitmişem A//ne ḳālde ne ḥāldeyisem:ne ḥāldeyisem YE,A

5 öldüririsen:öldürürisem YE

6 Beyit A'da var.

7 daḥı:öyle A//didârum:nigârum F/A'da ikinçi mısra "Yarīn murâdum sensin benüm ayruḳ murâdum yok durur"

53

1 dil-pezir:müdebbir K,dil-bedir Ç//beni:her K/Ç'da ikinci mısra " "Her dem yiñi siver ile her dem gitmeli zarsîr"

2 İkinci mısra F,Ç'da ;"Ne ḥavṣala ola bende yâhûd aña layıḳ basîr"

3 ʿÖmrüm niçe:ʿömrüm F//İkinci mısra Ç'de "Ṣayyâdun elinde ne eylesün ṭuzaġa dutulan nahçîr ",F'de "Ṣayyādun elindedurur ṭuzaġa ṭutılan nahçîr"

4 ʿAḳilisen gelüp baña ʿāḳılâne ḫōşdur nefes K//niçe niṣān eydibilem misli yoġ anuñ:niçe niṣān eydivirem ol misli yoḳdur F

5 olundı:kesildi F,Ç/kim göreler yarın:ki yarın göreler F //yarum bunda durur:yarınum bugündür F,yarınum bundadur Ç

6 Beyit F'Ç'de şöyledir;
Yûnus'uñ cümle bakımı ġarḳ oldı dost dīdārına
Hiç ḳalmadı ansuz ara ṭolu görindi çümle yir

54

1 Ḥaḳ: Ḥaḳḳ'ı F/bilmez misin:bilür misin Rt//her ḳandasam anda ḥāżır:andan artuḳ ne var ʿıyān NO,YE,A/baḳarsam:baḳarsan YE,A,dilersen NO

2 Ḥaḳḳ'a:şâha NO,YE,A//senligüñ:senligin A/tenden içerü cāndadur:ḳandan içerü cāndadur A

3 bulasın Tūr:bul andadur F/sen-ben dimek:benligüñ F, sen ü ben NO,dür:yuyasın A// Key güher er gönlindedür:ol ḫāṣ gevher bil andadur F,bilesin ol gevher er gönlündedür A -

4 Rt'de yok./bir ḳatreye benzer tamām:bir zerreden oldı ḳemter F,bir kelimesi NO,YE'de "biñ" şeklindedir. //ol cāna yok zamān-zevāl:yokdur bu cāna zevāl NO,ol cāna zevāl mi erer Rt,yok durur ol cāna zevâl A/zevâli cân:zevāl cānı F,NO, Rt.

5 Beyit yalnız Rt'da var.

6 eyle ṣūretüni virān:eylegil ṣūretün veren F/añа Ḥaḳḳ'a YE//dost:dostı YE,NO,Ḥaḳḳ'ı A/zāhir gözi:bu zāhir göz YE,NO/ ikinci mıraʿ Rt'de "Bāḳî gözdür anı gören zāhir gözleri sendedür"

7 Beyit F'de yok./cinān:irem YE,bôstân A/Beyit Rt'de;
Çün ṣūretüñ ören ola gönlüñ içi taran ola
Çünki geçer kervān ola her çi ki bu cihāndadur

8 Beyit NO'de yok./ her kim:kim ki F/gaflet içre:ʿışḳıla NO

gafletile Rt//sırrı:gönlü F/uçar gerçegi:geçer egerçi F/gerçegi yir yüzindedür:çünki mekānı andadur Rt/

9 miskîn Yûnus:Yûnus Emre F/gözüñ aç:aç gözüñ Rt/toptolu: doludur F,NO,YE//sıdk odına gümānı yak:gümānı sıdkı oda yak F,gümān u sıdk oda yak Rt. gümānı;NO,YE'de "gümānuñ" şeklindedir.

56

1 Hak yolına sadıkısan:ṣâdıkısañ Hak yolına NO/yolına:yolunda A/sanu:yata YE,NO,name K,Ç

2 sımak gerek:sımayınca gönlüñ NO,sınmak gerek A/fâsiddür: yazılmaz YE/cümle:kamu F//sañna:yañna K

3 kim:ki F.YE.NO//disün:gelsün F,Ç/bize:berü Ç/mestûrmenşûr YE,K

4 terk eylegil:terkeyle bu ten NO,Ç/terk eyle ten YE

5 Beyit NO'de yok,/gündüz güneş:gündüzin gün F,gündüz gice K

6 birüñ:biri A/koñşuñ:koşun A/turup:durur F

7 Beyit A,NO'de var.A'daki beyit şöyledir;
Küfrile tutdun dinüñi yagmaya vir gümānunı kim
Getür göreyim burhānunı kim bilesin makbûl nedür

8 Beyit NO,A'da var.A'da birinci mısra "Hiç yoġidün olduñ diri gözün aç ilerü yüri"/anlayasın:anlamazsın NO/sen:işbu A/haber manzūr:beyān takrîr A

9 Beyit A'da var.

10 Beyit NO'de;

Mü'minlerün gelgil beri fark idelüm müşkilleri
Ma'lūm ola münkirleri ortada bu kâfur nedür
NO'deki ikinci mısra Ç'da "Fark idelüm müşrikleri ma'lûm ola müşrik nedür"/gel gel berü:gel berü bil kim A/fahr idelüm: fark idelüm A/mürşidile:mürşidleri A

11 Beyit NO'de yok./beli :benüm A/olur:oldı K,A

12 Beyit NO'de;
Yûnus sen işitgil Hak'ı gider gönüllerden şeki
Çalap durur sana sākī elündeki menkûr nedür
Ç'da;
Yûnus imdi sen an Hakk'ı gider gönüldeki şeki
Çalap oldı sana sakî elindeki menkûr nedür
/oldı:olsun A/menkûr:mestûr K

57

1 Beyit B'de yok./Âşıklar:'ârifler A,Ç,F,NO,erenler Rt/ortasında:arasında NO,katında A/satmayalar:itmeyeler K,RY//ikinci mısra A'da "Âriflerüñ ihlâs işün riyâya katmayalar", Ç,YE "Çün sōfîye ihlās gerek 'āşıka riyā katmyalar",K'da"Sōfî ihlas olup 'ışka riyâ katmayalar",NO'de "Çün sōfī ihlās-ı 'ışkı riyāya katmayalar",F 'de "Çün sōfīya ihlās oldı 'ışka riyā katmayalar",RY'de "Sōfī bî-ihlâs olup 'ışka riyâ katmayalar"

2 Beyit F'de ;
Ya gel bildügünden eyit yâhūd bilenlerden işit
Teslîmüñ ucını dutup hiç sözi uzatmayalar
NO'de;
Bilmezligini bile ya bir bildüren ola
Yolına teslîm ola sözi uzatmayalar
K,RY'de;
Yâ bir bildügüñi diyüp ya bir bilürden işit
Teslîmlik ucunı dutup pes sözi uzatmayalar

YE'de;

Yâ bildügüñden eyit ya bildügünden işit
Yalanlar gerçeği berâber ṭoġrılar

3 Beyit B,Rt'de var.Rt'de birinci mısra"Kur'ān'ı viribidi göñüle ivüm didi"

4 Yalnız Rt'de vardır.

5 mumlu:mumsuz F/tortsuz:dortusuz B,tuzsuz A/yaġdur:yaġ K, B,A/Birinci mısra NO'de " Mumlu baldur tatlı söz yaġı anuñ ṭarîḳat",Rt'de" Tortusuz yaġdur ṭarîḳat mumlu baldur şerî'at"

6 Beyit F,YE'de yok./tuymaz:tınmaz Rt/RY,K'da birinci mısra "Yalancılar mala kıymaz girçekler virür tuymaz "//Ç,B,NO'de "Yalancı câna kıymaz gerçek cân virür ṭuymaz"/yalanıla:bu yalanıla RY,hem yalanıla A/gerçegi:girçegi B

7 Beyit K,RY'de;

Söz kıymetin bilenlere söyleyeler söz gevherin
Anlaruñ ma'nîsini almayana ṣatmayalar

Birinci mısra B'de iki defâ kaydedilmiştir.İkincisi Rt' ile aynıdır.Der-kenār ;"Kıymete tutarısan neye değe iş bu dem", B,Rt'de "Ḥaḳîḳate bakarsan neye benzer iş bu dem"//ṭuyarısan:ṭutarısañ YE,NO//almaza:almaya YE,bilmeze F

8 Birinci mısra Ç'da "Âdem şol dem yanıldı uçmaḳda buġday yidi"/miskîn:evvel B,Rt//B,Rt'de ikinci mısra "Tañrı'yı bilmeyenler İblîs'den tutmayalar"

9 Mahlas beyti K'da yoktur.RY'de;

Ḫulḳuñı şîrîn eylegil datlu sözler söylegil
Ta ṣoḥbet içre erenler Yûnus'ı unutmayalar

B,Rt'de;

Tatlu sözler söylegil şîrînlikler eylegil
Ṣoḥbetdeki yâranlar Yûnus'ı (Yûnus'ı hergîz Rt)unutmayalar

NO'de;

Şîrin ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil
Ṣohbetlerde seni Erenler Yûnus unutmayalar

A'da;

Ṭatlı diller söyleg̈il şîrîn ḫulḳlar eylegil
Ṣon demde miskîn Yûnus seni unutmayalar

58

Bu şiirin B'de sadece birinci beyti vardır.Diğerleri silinmiştir.

1 girmeyen ṣoñına:girmeyenler ṣoñra A/peşmān:peşimp̂n F, A/ikinci mısra A'da "Daḫl iden bezm-i ḫamrā peşimān olur"

2 Üstümüze:üstümüzde F//danışmān:danişmende K

Danışmanuñ cāhili danişmendüñ cāhilleri A/Beytin ikinci mısraı K'da "Danişmendüñ cāhili hiç ma'rifet añlamaz", RY'de "Danışmanuñ cāhili hiç añlamaz bu dili" /dervişile: dervişâne A/erişgen:ulaşgan F,uruşgan YE

4 niçenüñ:niçesi K,RY/şeyṭānlar ṭolup durur:şeyāṭin igva idüp NO,şeyṭān dolup dur yine A//gülüşken:erişgen F

5 danışman:danişmend F,K,A/oldı:oldur F,K,RY,NO//ehl-i derd dervişlere cânı:ahl dervişle cânı katı F,ehlidür dervişlere cânı K,RY,ehl-i derd demişler hep câna A/ḳarışgan: kırışgan A,

6 iy:hey NO,YE,F/eyit:di A/dervîş dervîşān:dervişe dervişlik YE//dervişlere irişen:dervişile irişen NO

7 Beyit K'da yoktur./eydür:eydür ki A//döymeyen:tuymayan NO,irmeyen YE,gelmeyen A/ṣavaşgan:ṣavaşkan NO,sevişgen F, sövişgen A

59

1 pādişāhuñ ḫaznesidür:pādişāhdan nevāledür F//ne:niçe F /şerîʿatuñ:çün şerîʿat NO,F/maʿnîsidür:ḫavāledür F,maʿnî nesidür Ç

2 Beyit F'de şöyledir:
ʿIşḳdur ʿāşıḳuñ cānı ʿışḳa gidi ḫānumānı
ʿIşḳ erinüñ armaġanı ʿışḳsuz kişiye belādur
/ ʿāşıḳlar dermânı:ʿāşıḳun dostı Ç,ʿāşıḳuñ devleti NO/ʿışḳdan:ʿışḳda K/ḫâṣıl dur murâdı:ḫâṣıl murâdâtı NO//ṣoḥbeti: dostı Ç/ʿışḳsuz kişiye :ʿışḳsuzlarun NO

3 ʿavret oġlan sever:sever ʿavret oġlan Ç/bu dünyā ḫāldan ḫāladur :her birinüñ vâyesidür NO

4 Bu,NO'de yok.nider:neyler M

5 Bezm-ı ezelden:ezeliden ol F,ezelden ol YE,NO,Ç//kı ne "belâ"dur;ne piyâledür F,ne piyâlesidür NO

6 Birinci mısra F'de " İy miskin Yûnus nişānuñ ʿışḳdan esridi bu cānuñ",NO,"Ezel Yûnus senüñ ʿışḳa esrimiş cānuñ", YE'de "Ezel Yûnus senüñ çün ʿışḳuñdan içdi cānuñ",Ç'da "Ezelî ey Yūnus çün ʿışḳdan esridi cānın"

60

1 iy:hey F/āhir:ʿacib HB,B//seyrekdür: ṣayru gider K,RY

2 bu ḫalḳ:maḥlūḳ HB/işitmez:gözetmez M/ne ṣarp zamān:ṣaġır hemān F,ṣaġır zamān HB,ʿaceb zamān B

3 görüñ:gitdi F,kanı HB/mürveti:mürvetin B//çekdügi:yidügi F,HB,çekdügidür K,M/yoḫṣul:yoḳsul F

4 gelmiş:kopdı F,B,toġmış HB/elini çekmiş:ṭartmaz elini HB

elini çekmiş sizden M//âḫir zamān:amānlar uyan F,B

5 Beyit F,RY,K,YE,M'de yoktur.

6 yavuz ṣanur:yanu yana F,yanu yanar B,yana YE/itdügin: ütdügini M//iṣi beyân:cümle ʿıyān F,kim B,YE/ikinci mısra HB'de "Bunda ḫōd ne iderse yarın anda bulısar"

7 Beyit HB'de kısmen silik olarak şöyledir:
Yûnus yoldan ırmasun yirde .....
Sinle ṣırat görmesün sevdügi dîdâr olısar

61

Şiir Receżsbaḥrinden "Müstef'ilün X4 "vezniyle yazılmış olabilir. Fakat pek çok cüz vezinsizdir.

1 bunca:bu niçe Rt,Ç/kal ne:kal K,RY,M/kalden YE/haber durur:naberdür YE//ya bunca:yine bunca YE,ya ne bunca Rt/ cüst ü cu:dost u cāh RY,dest ü cāh K,M/görene:ʿākiller: K,M, ʿākile RY

2 söküp çeküp//istedügüñ:istedügi K,RY/ bundayıken:sendeyiken F/ʿaceb:ʿacāyib K,M

3 Hiç:gel F,sen Rt,Ç/ırak:ırag K,M//biledür anı görmemek: bile turanı görmeyen F/görmemek/:görmemeklik M

4 varmagıl:kılmagıl F,Rt,Ç/sefer:yirler RY,YE,yire K,M ʿömrün:ömür Rt,Ç// bundadur:sendedür F/ne:bu Rt,Ç

5 Beyit Rt'de mevcuttur.

6 Beyit F'de yok./dilün eydür:eydürsin kim Rt,Ç//senüñ sözüñe sen:sen senüñ sözüñe K,M/ḫatalar durur:düşvār durur Rt,Ç.

7 bilgil:kılur F,YE/bayık:artuk YE//dahı niçe bulam:niçe

bulam buna Rt/yoldaş u hem rāz-dār:(dâyim F) müdām sañā ol yār K,RY,YE,M

8 sen yürürsin:sen dört yañā F,sen yabanda YE,F,Rt,perakende:şöyle günde M//ırak ḳalduñ:ne ḳaldun F/ḳatı bu iş:işüñ ḳatı F,v'allāh bu iş Rt,Ç/düşvâr:gaddār F

9 bu:M'da yok./varlıġını yoġa:varlıġın yoklıġa F,varlıġın yoġa YE//iş bu yola:hep işlere Rt/muṭlaḳ:bellü F/muṭlaḳ bilün ol er:bil ki muṭlaḳ oldur Rt

10 düzenlik:dirligi F

11 Beyit Rt,Ç'da;
Yûnus dōstı görd'utandı ḳamu varlıġı yoḳ ṣandı
ʿÖzür ḳuşaġın ḳuşandı maʿşūka muntaẓırdurur
F'de;
Miskîn Yûnus anı gördi gönli vü cānı sevindi
Ḳamusını yire ṣaldı maʿşūkına intiẓâr durur
YE'de;
Yūnus ol dostını gördi yavlaḳ özüni unutdı
Cümle varlıḳ yoġa maʿşūḳaya intizâr durur

62

1 döysün:varsın RY

2 cemāli hōnından:ki yüzi nūrından RY

3 Beyit B'de;
ʿĀşıḳlar ilinde diken yoḳ yolında
Güher çoḳ gölinde ṭalanlar bulalar

4 Beyit RY'de;
Melekler dağında ṣâdıḳlar bağında
Ecelsüz ne gün var ʿömürler ṣayalar

5 Beyit B'de yok.

6 Beyit RY'de yok.

7 Beyit B'de yok.

8 gönülde sır olgil:bir olgil bir ileB//ki dervîş olanlar: bir olan 'aşıklar B

63

1 sonucı pişmān:soñı peşimān K//ikinci mısra M'da "Dünyā benüm diyen dünye peşmān olısar"

2 dutan:kılan YE/gaybet yalan söz:gaybet ü yalan YE,gaybet yalan bu K// eyleyen:iden K,M/tar:dar RY

3 tar:dar RY

5 dünyadan bir sā'at:bir sā'at ye dünyā YE(Beyitteki Küfven āhad,Kur'ān'dan alınmıştır.Bkz.İhlās Sūresi,āye 4).

6 evliyānuñ:evliyā RY,K/toğrı:hem toğrı K,M/varuñ Hakk'uñ:varuñ hem Hak RY/Hakk'uñ:Hak M

64

2 tartduk:tatduk YE

3 olmadın:olmadan M/yaradılmadın:yaradılmadan M

4 gönlümüz aynasıdur:gönüller aynasıdur YE,gönlüm āyînesidür K,M

6 Geyikli'nüñ oğ Hasan:niçeleri görürsin söz YE//söyler: söyleyen RY,K/kendünüñ:pes kendünüñ RY,K

7 bildi:bildi ki K

65

1 bilürmisüz:bilür misin NO,yârenler:âşıklar A/erenler: ʿâşıklar A//istesem:istersen NO,itersem YE,isterisem ol A

2 Beyit RY,YE'de yok./sevdi ise:severise NO //dostı sevemez:sevemez dostı NO.

3 beñzer:beñzer bir A/Birinci mısra Rt'de "ʿIşksuzları benüm sözüm kaya yankusı sanmagıl"//olmayan:olmaya NO,YE

4 ʿışka yalandur dimegil:ʿışka yalan söylemegil NO,YE,Rt, A

5 kendözini:kendi özün A/anlamayan:almayan NO,YE,bulmayan Rt//uş ʿilmile Kur'ānadur:"ilm içinde NO,ʿilimile RY,ʿilm-i YE,ʿilim içre Kur'ānadur A

6 virmişdür ʿışk varlıgını:virmiş durur varlıgını NO,A, virmişdür ʿışk varlıgın YE,virmiş virür ʿışk varlıguñ Rt// kime bir zerre ʿışk vire:kimde ki bir zerre ʿışk Rt

7 kim kocalduñ ʿışkı koġıl:kocaldı vü ʿışkı kodı NO,kocalduñ ʿışkı koġıl dir A//degdi:geldi YE/turvandadur:turfandadur A

66

1 işidüñ:işidünüz K,M/meşeli:misâl-i YE,RY/Beyit Ç'da;
Manîden añlarısan "ʿişk bir güneşe beñzer
ʿIşksuz kişinüñ gönli benzetseñ taşa beñzer

2 gönülde:gönülden Ç/dilinde:dilinden Ç//söylese:söylerse Ç

3 Beyit YE'de şöyledir:
ʿIşkı olan gönül yumışur muma benzer
Câhilüñ maʿrifeti aña taşa temaşaya bañzer
var:iren Ç/yumşanur:yumışar M/ikinci mısra Ç'd a "Câhil gönli taşdandur zemheri kışa benzer"

4 ılduzı:yılduzı K,M

5 Beyit sadece YE'de var.

6 Beyit Ç'da var.

7 Beyit Ç,YE'de var./ma'şūḳın bulmayınca:ya dosta irmeyince YE//ikinci mısra Ç'da "Her dem her dem dölenir pervāzı ḳuşa benzer"

8 Beyit Ç'da var.

9 Geç Yūnus endîşesin:Yunus geç endîşesin YE,bu düşvâr-ı pîşeden Ç/gerek:beter YE//Ç'da ikinci mısra' "Evvel kişiye 'ışḳ gerek andan dervîşe benzer"

67

Bu şiir Millî Ktp.(Ankara)Mecmū'a-i Eş'ār FB.442 ,sayfa 71'den alınmıştır.Tahminen XV.ci yüzyılın sonlarında yazılan bu eserde Akşemseddin,İbrahim Tennurî ve diğer pek çok sûfî şāirin İlahîleri vardır.Yunus'un şiirleri sağlamdır.İlgili şiirler kritige dahil ettik.Bu şiir sadece Mecmua'da bulunmaktadır.

68

1 ol:bu YE,Rt

2 'ışḳa irişe 'ışḳ anuñla barışa:'ışḳ eri ise 'ışḳa müşteri ise YE,Rt//kim 'ışḳa müşteriyse:'ışḳa müşteriyise RY, 'ışḳ anuñ yarıysa YE,Rt

3 Beyit Rt,YE'de ;
Kime ki 'ışḳ ulaşa her dem ḳaynaya ṭaşa
Kim eyü dir kim (iyü dirlik hem Rt)yavuz dört yanında turmışlar

4 ʿışk durur afet belâ:ʿışk ulu belâ YE,ʿışkdur âfet ü belâ RY,ʿışk durur dürlü belâ Rt//hoş:key YE

5 ʿışkdur Yunus'un:miskîn Yunus YE,Rt

69

Bu şiir Kaygusuz Abdal(XIV-XV.Yüzyıl)'ın külliyatının bulundugu H.904 (M.1501)tarîhli (Marburg nüshası) Divan'da Kaygusuz Abdal'a atfedilmektedir.(Bkz.Varak 332a).Aynı şiir için bkz.Abdurrahman Güzel,Kaygusuz Abdal,Ankara 1981,s.172.Şiir,eski Yunuş Divanı yazmalarından sadece YE'de mevcuttur.Muahhar Mecmualarda ve matbuʿ "Divân-ı Âşık Yûnus"ta Yunus Emre adına kayıtlıdır.Şiirin Kaygusuz adına kayıtlı başka yazması yoktur.Bu bakımdan Kaygusuz Divanı'na yanlışlıkla girmiş olmalıdır.Biz şiirin kritiğini Kaygusuz Divanı (Marburg) ,YE ve Divan-ı Aşık Yunus'u değerlendirerek yapmaya çalıştık.

1 bir ulu şâra:muʿazzam şehre(Kaygusuz D., Marburg)

2 geldi:gelse Divân-ı A.Yunus/kıldı:kılsa Divân-ı A.Yûnus/ gitmegi:gitmesi Divân-ı A.Yûnus

3 Divân-ı A.Yûnus'ta yok.

4 Divân-ı A.Yûnus'ta yok.

5 şâruñ:şehrüñ Divân-ı A.Yunus//aldamış:aldanmış Divân-ı A.Yunus

6 Divân-ı A.Yunus'ta yok.Birinci mısra Kaygusuz Divânı'nda; "Bu şarda hayâl çokdur hadd ü şümârı yokdur"

7 Beyit Divân-ı A.Yunus'ta ve YE'de yok.

8 Beyit Kaygusuz Divânı'nda yok./cümleye:kamuya Divân-ı A. Yunus

9 Beyit Kaygusuz Divanı'nda;
Kendü mikdārın bilen kişi bildi kendözin
Anuñ her bir nefesi şehd ü şekere benzer

10 Beyit Kaygusuz Divānı'nda;
Kaygusuz Abdāl'ı gör derdile hazan oldı
Veli dem-i ʿışkıla evvel bahāra benzer
Divan-ı A.Yunus'ta;
Bu miskîn Yûnus dervîş şararmış ḥarāb olmış
Veli ʿışkın deminde evvel bahāra benzer

70

1 oḳı:odı K,RY//ʿāşık:kişi K,RY

2 Bu beyit NO'de yoktur./dükeli:cümleye K

3 Beyit K,RY'de yok.

4 ḥayāl u düş gibidür:ḥayāl gibidür el-ḥaḳ K

5 dünyānuñ maḥabbeti:bu dünyānuñ sevgüsi NO

6 āḫrete:ücrete RY,NO/itmez:ḳılmaz NO//Ḥūrilere:Ḥūriyıla NO

7 Beyit K,RY'de yok.

8 Beyit K,RY'de yokdur.NO'de;
Gönül gözi uludur dost sevgisi ṭoludur
Maḥabbet ihtiyār iden yad u bilişden geçer
(Beyti muahhar mecmualardan aldık.)

71

Bu şiir Rt nüshasına sonradan ilave edilmiştir.B'de "Âşık Yûnus Rahmetu'llāhi ʿAleyhi" serlevhasıyla ḳayıtlıdır.

1 yolda:yola Rt

2 Beyit B'de yok.

3 çıkarmayalum:gidermeyelüm B/yārdan:andan B//ırılmayalum:ta azmayalum Rt

4 Beyit B'de yok.

5 sen:bir B/nāgāh:şayed Rt

6 Allah:sübḥān B

7 korḳulı:korḫulu Rt

8 adı sanı:ad u sanı Rt

9 Bu beyit ve sonraki beyitler sadece Rt'de var.

73

1 nitekim:niteki YE/ev:ʿışḳ elinden:mevci yüregümden A//yürürisem:uçarısam A

2 Beyit A'da "Ben dilerüm ki râzumı hiç [illegible] hiç kimseneye söylemem/Ṣabr u ḳarārum o alur çün ögüme düşe gelür"

3 Beyit A'da var.
4 Beyit YE'de var.
5 İkinci mısranın vezni bozuk.Maʿşūḳanuñ:maʿşūḳımuñ A/renkler olur:renk ber-renk A

7 Beyit A'da şöyledir;
Benümile dost meşeli biledür bu dilde güneş
Bir dem nikābsuz yüze yüz bir dem nikāb-veşe gelür

10 Beyit A'da şöyledir:

Yunus yüzün gëtürmegil ʿâşıklarun̄ toprag̀ından
Zirā bu ʿışḳdan yegrek hiç iş yoḳdur bilişe gelür

74

1 sinlere:sinleye YE/sinlere vardum:vardum sinlere A/cümle:bunları B,şunlar RY,niçe A//ikinci mısra RY'da "Her birisi bir bî-çare boyın Ḥaḳḳ'e virmiş yatur"/yavı kılmış:yok olmış B,yuf kılmış A

2 vardur bunların: bunlarun vardum A//irememiş:irmeyüben YE/ikinci mısra A'da "Niçeler muraduñ assına iremeyüp ölmiş yatur"

3 Beyit A,B,YE'de yok.

4 RY'de yok.Topraga:duzaga YE//bunları:anları A/gelmiş: olmış A//Beyit B'de şöyledir:
Ḥaḳḳ'a ulaşmış cānları görimez olmış gözleri
Sürmiş anlar devrānları nevbet bize şalmış yatur

5 Hak varlıg̀ın almış:emr ü nemde YE/beyit A'da;
Çürümiş incü dişleri dökülmiş gökçek ḳaşları
Bitmiş ḳamu teşvîşleri varlıg̀ını virmiş yatur

6 Beyit A,B,YE'de yok.

7 RY'de beyit;
Hep ġubar olmış tenleri Ḥaḳḳ'a ulaşmış cānları
Yūnus gördüñ ölenleri nöbet bize gelmiş yatur
/âḳilisen̄ bunda: gerçek ʿāşıḳısan̄ YE//mülke:niçe B

75

1 bugün:budem Divân-ı A.Yûnus

2 aluñ:sanuñ NO

3 uş yine bayram eyler:'āşık derdin neye söyler Divān-ı A.Yunus

4 görem:gördüm NO/irem:irdüm NO

5 ma'şūkuñ:ma'şūka NO//gönlin:gönlüm Divān-ı A. Yūnus

77

Bu şiir YE'de ve A'da ikişer defa istinsah edilmiştir.YE (30a)varaktakini aldık.A'da her iki şiirde fazla beyitler vardır.Bu fazlalıkları değerlendirdik.

1 bu dem:müdām A/süre:sile A/turam:duram RY,A//yayum:yazum A,K/yiñi bahār:evvel bahār A

2 Beyit K,RY,YE'de şöyledir:
Benüm ayum ışığına bulutlar(bulut YE) gölge kılmaya
Hiç gedilmez toluluğı nūrı yirden göge ağar

3 Bu beyit,5,6,8.beyitler RY nüshasında "Tañrı'yıçün cānum cānı cefāyısa tapdur yiter" mısraıyla başlayan şiirin 5,6,7,8.beyitleri olarak kaydedilmiştir.Her hālükārda beyitler bu şiire aittir./A'da ikinci mısra "Pes nūrıla karañulık bir hücreye niçe sıgar"

4 Beyit A'da mevcuttur.

5 Birinci mısra A'da "Ben yirde gördüm anı gök yüzünde isteridüm"şeklindedir/bana rahmet:rahmet baña A

6 sevdügüm:sevdügi YE/A'da beyit şöyledir:
Sözüm ay gün sözi degül söz bilene bir söz yiter
Sevdügümi dimezisem anuñ dadı beni boğar

7 Beyit A'da mevcuttur.A'da bu beytin hemen altında (sayfa 7) bir beyit daha vardır.Bozuk olduğu için buraya kaydediyoruz:

Yir gök dolu tecellîdür anı sevmek ḥareketidür
Bir ben degilem anı sever cümle ʿâlem ḥep anı sever

8 Beyit A'da şöyledir:
Yūnus gözüñ aç göresin ol yüce dostı
Bil senüñ gönlüne ʿilm nūrı cemâl pertevinden doğar
(Beytin ikinci mısraı A'da (sayfa 7);"Sevenleri gördükçe Yūnus dahı boynın eger"

78

1 beter:var mı YE/var mı:bundan YE

2 dütün tüter:tütün düter YE

4 vaṣyet kılam:vaṣiyetüm YE

5 Bu beyit ve sonraki beyitler RY'de "Bu dem yüzüm sūre ṭuram her dem ayum yini ṭogar " mısraıyla başlayan şiirin 3,4,5.beyitleri olarak kaydedilmiştir.(Bkz. söz konusu şiirin dipnotu.)

79

6 Bu beyit sadece Divân-ı A.Yûnus'ta var.

7 sen bunda:sen gitme Divān-ı A.Yunus

80

Bu şiirin B'de,baştan iki beyti vardır.
1 Birinci mısra NO' "Gerçek ʿāşık olan kişi zehr-i kâtili nûş ider"/aġuyı:aġu RY//deñizile:deñiz birle K,B,M

2 erenlerden:ʿāşıklardan NO//kimseyi RY,K,M/kimseyi yavuz sanmaduḳ:Ḥaḳ yolından ırılmaduḳ NO/ne ider:ne kim ider RY,ne ki ider M

3 virdük:var kim NO/dögdük:dögelüm NO//yaban cānāvarı: yarmaz cānāvārlar NO/gibi:bigi NO/andan şeş: شودM

4 Bu beyit NO'de yok.ṭururısa:durursa

5 Beyit NO'de yok./oturur:oḳur M//hiç:RY'de yok.

6 ṭaġ ne ḳadar:ṭaġlar niçe NO//Yûnus Emre'm yolsuzlara: yolsuzlara Yunus Emre NO/yol gösterür vü:yolın gösterür hoş M

81

Bu şiir sadece B'de mevcut olup "Yûnus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

82

1 milketler:yigitler C

2 kimi vezir kimi ḫōca:gündüzleri olmış gice NO/ḫōca:ḫ^{v}āce K//gündüzleri olmış gice:kimi vezir kimi ḫōca NO/ikinci mısra Ç'da "Kimi dervîş kimi ḳoca mü'min muḥaḳḳikler yatur"

3 Ṭoġrı varurdı yolları: ʿÂlimlerdür dilleri YE, ʿulemanuñ kulları NO,'ilmi ile meşhūrları Ç//bülbüle beñzer:bülbül gibi YE

4 aġlaşmışlar:aġlamışlar YE/ḳomışlar:düşmişler YE//baş:başı K/ḳırıluban:ḳurıluban RY,dökülüben NO,dikelüben Ç,sımışlar Ç

5 Atlarınun izi ṭozlu:yanakları narin tozlu YE,atları izi tozılı RY,yedekler narin tazılı NO/tabıl-bazılu:ṭavıl bazılı K,M//ikinci mısra RY,K,M'de "Karġu gibi uzun boylu bahadur yigitler yatur",YE'de "Ḥükm ider ile güne bazlu ...begler yatur.

6 Beyit YE'de yoktur.NO'de şöyledir:

Uşacuklar oğlancuklar bülbül gibi öter güler
Anadan ayrılmış bular kızıl-al çiçekler yatur

7 Beytin vezni bozuktur.RY,K'da yoktur.İkinci mısra 5.beytin ikinci mısraıyla karışmıştır.(bkz.5 numaralı dip not) /hem:hep NO/karavaşları:karavaşlı YE/tapulu:şekerleb NO

8 bağlamışdur:bağlamışlardur M//nökerlü:gelindür M,K,oğlan u RY/alınmaduk:alınmadın YE,bunun gibi K

9 Hak Çalap söyledür:Çalap'dur söyleden M//teleme:deleme YE,degirmi RY,K,M/ikinci mısra Ç'da;
Şol bedr-ay gibi akdur münevver yüzlüler yatur

83

1 bakarsın:oturursın F/taş:daş RY,dış YE/kapuda :kapudan M /neler:anlar K//oturmış:arturur F

2 imdi gel kanâ'ata:imdi kanâ'ata RY,K/tîz bin ata:tezyinâta YE

3 kandasan:kandasın M/ile:ol F,olur YE/dur:tur F,YE//usan olma bu sözümden:edeb tâcın başuna ur F/ müfsidi:müfessir K

4 Beytin F'de birinci mısraı "Yaramazdur buhl u hased kibir mübârizdür gayet"/key: kim K,M//fârig otur iy gam güzâr:fârig olan işi sezer K, fârig ol kıl hazer RY

5 yoklık:dünyâ F,kullık K//ikinci mısra F'de "Bulursañ usta-bânını öge varan kâlden zarar"

6 kibr ü menidür:kibre irmeyendür M/subaşı :subaşu M/buña: aña F

7 F'de birinci mısra "Var didügüm yerlerde dur hıkd u hasedi oda ur"/çökük:çök RY,YE,çürük M/durur:turur M//yavlak sezer:yavlak durur F

84

Bu şiir RY,K,M'de ikişer defa istinsah edilmiştir.RY (16a),K(169b),M(23) esas alınmıştır.Diğerlerindeki farklar gösterilmiştir.

1 bu dervîşlık turağı:dervîşlik didükleri F,K (169b),M(55)

2 dirlik:birlik M(55)/Ḥaḳḳ'ıla:dostıla K (99b),M(55)//ere ḳullıḳ:erene ḳullıḳ M(55),K (169),ere dirlik K(99b),M(23)

3 şarḳdan ġarbı:baḳup Ḥaḳḳ'ı F

4 Beyit F'de yoktur./olugör:olıgör M(23),ola görem Ç/ırak:girü Ç,K (169a),M (55)/dervîşlikden:miskînlikden RY,YE,K(99b) M(23)

5 benüm didi:anuñ içün YE,ögübeni RY,M(23)/erde:ire NO

6 Beyit M(55)'de yok.berâtın:defterin RY(68b),K(169a) // mısraʿ K(99b),RY(16a),M(23)'ye;"Anuñçün bilmezler bu bir gizlü varaḳdur",F'de "Anlar ne bilsün anı bu bir gizli varaḳdur.",Ç'da "Kim ne biliser bunı bu bir gizli varaḳdur".

7 İy Yûnus:Yûnus sen F/ârifiseñ:âşıḳısañ Ç/añladum bildüm dime:artuḳ eksük söyleme K/M(55)'te "İy Yûnus bildüm dime artuḳ eksik söyleme"//miskînlik etegin:erenler etegin K(169a) erenler nefesin K(99b),RY(68b)M(55)

85

1 bilüñ:bilki Ç /yoḳ durur:yokdur F//her biri:her birsi F/ beytin ikinci mısraı M,K'de "Sevgüsi var her şey'üñ birbirine ḳaşıḳ durur"

2 yüz biñ dürlü sevgü var:biñ dürlü sevgü vardur YE,yüz biñ sevgü var ola K//kendözüñe:gör kendüne K,M/layıḳdur:layıḳ durur K

3 Birinci mısra F'de " Biri Raḥmān-ı racîm biri şeyṭān-ı racîm F //ikinci mısra Ç'da "Anuñ yazuġumuz di sevgüye taᶜallukdur ",K,M'de "Yazuġına müzdine sevgü taᶜalluk durur"

4 maᶜşūkası Ḫālikdur:maᶜşūkı ol Ḫālikdür YE,maᶜşūkî Ḫālik durur K,M

5 ṣıddîkdur:ṣıddīk durur RY,K

6 aġduġında:aġıcaġız F,YE,Ç//ikinci mısra RY,K,YE,M "Çalap'dan diledügi iş bu yine bu halāyıkdur"

7 Beyit F'de ;
Yūnus sañā ḥakîkat bu durur buyurdugı
Gözüñle gördügüne dönüp baḳma yazıkdur
Ç,YE'de ;
Yûnus sañā ḥakîkat budur Ḥakḳ'uñ buyurdugı (buyruġı Ç)
Göze nāzlı(gözüñüle Ç)gördügüñ dönüp baḳma yazıḳdur
/yazuḳdur:yazuḳ durur RY,K,M

87

Bu şiir üç nüshada mükerrer yazılmıştır.YE(32b),RY(31), K(90b) varaḳları esas aldık.

1 gelüñ soruñ:ṣoruñ görüñ YE(35a),gelüñ ṣoralum HB,F/sūretinden n'oldı gider:bu sūretden n'oldılar RY,M,M//dün-gün: dün ü gün YE (35a)/senüñven:senüñem NO, sen-ben dirken M,K; HB'de bu son kısım şöyle bitiyor ;"Yoldaşıken ne bahāne buldı gider "/buldı gider:buldılar RY,K,M

2 ġaybet:ḫaber RY,K,M/Beyit HB'de yoktur.

3 Beyit NO'de;
Oġul kız u mülk ü mâlın bunda ḳomış ḫānümānuñ
Ol pādişāh Ḥażretine hemin ḫulḳın almış gider
YE'de;

Oġlı ḳızı hānumānı māl u mülki bunda ḳodı
Ol Allāh'uñ dergāhına hemān ʿamel almış gider

HB'de,

Oġlı ḳızı hānūmānı genc ü mālı bunda ḳodı
Ol pādişāh dergāhına ḫulḳ-ı ʿamel aldı gider

//aldı:almış K,M(76)

4 Beyit HB'de yoktur.Beytin birinci mısraı iki şekilde yazılmıştır.F,YE(32b),RY(8b),K(208b) nüshalarında; "Eyleki dost olmışıdı ol işler düzülmişidi",YE'de (35a) bir Yûnus ismi geçmektedir; "Şöyle Yûnus olmışiken bu işleri düzmiş iken"/geldi:güldi F,K,M(76),gülmiş YE(35a)

5 eyleridi:eyleridik M/girü:gine F,K//olmış bu dünyādan: bu dünyādan olmış NO,YE(35a),şimdi n̈oldı māldan K(91a)//yeñsüz gönlēk geydi:yakasuz ton geydi HB,M,yakasuz ton geymiş K (91a)/geydi:giymiş RY(8b)

6 Beyit NO,HB,K'da yok.F'de şöyledir;
Biñi ṭoġar biñi gider buyruḳ böyle geldi meger
Kim ola dünyāya doyar peymānesi ṭoldı gider

7 Beyit sadece RY'de var.HB'de bu beytin altına gelecek şekilde başka bir beyit daha kaydedilmiştir.bazı kısımları silindiği için asıl metne alamadık.Aşaġıya kaydediyoruz:

.....imdi söyle sözüñ tevbeyle ...özün
.....bu dünyāya toprak olup ṣoldı gider

8 Birinci mısra nüshalarda iki şekilde mukayyettir;F'de "İrte gice söyleşürler Ḥaḳḳ'ı bulalum diyüben",M,K,RY,YE(32b) "İrte gice söyleşürler anda Ḥaḳ'ı bulsam diyü",YE(8b)Ḥalāyıḳlar söyleşürler yayan Ḥaḳḳ'ı bulsam diyü"//dervîş:miskîn F,K, RY,YE/bunda Ḥaḳ'ı:Ḥaḳḳ'ı bunda F,NO

88

1 F'de birinci mısradaki"tañla" ,dinle şeklinde istinsāh

edilmiştir.Redife gör düzelttik.Birinci mısra K,YE,RY'de "işit sözümi ya velî eger degüliseñ öli"//ol kâmil:ol ulı K,. YE,RY.

2 Beyit K,RY'de;
İşit ki gör ne dir ḫorōs ṭañla virür Ḥaḳ size Rūz
Dergâha dutgıl yüzüni tañla seher vaktinde ṭur
YE'de;
İşit gör ne dir horos Ḥaḳ ṭañla virür rūz
Dergâha ṭutgıl yüz ṭañla seher vaḳtinde tur

3 ya:iy F/ta terezüñ:terāzuñda YE,RY,K//

4 Beyet K,RY'de yok./yatlu:yatlı F

5 kuşlarıla ṭurġıl :ḳoñşılarıla ṭur RY,K//günāhuñ gel: günāhuñı F

6 okına:oḳuna K,RY//tağca:dağca K/günāhuñ:günehler F

7 Beyit F'de mevcuttur.

8 Beyit K,RY,YE'deşöyledir:
Halāl ola uçmaḳ sañа uçmaḳ içre ḳuçmaḳ sañа
Kevṣer şarābını içmek sañа ṭañla seher vaḳtinde ṭur

9 kendözüñi:kendözüñ K,RY

89

1 sensin:sen hod F//çün ʿaybı:ʿayıbı yok HB,NO şol ʿaybı A

2 eyitdüñ :didüñ NO/beyitteki âyet(Ahzab/4) HB'de şöyle geçmektedir;"ما جعل ... و من يشأ" //senüñ i şāh:durur ḫāşā HB,durur i YE,senüñ şahê A,senüñ ḫāşā Ç

3 azduran kimdür yā azan:azduñ kimdür azan NO//su'āle: suvāle K

4 Beyit HB'de yok.Raḥîmlıġuñ:raḥîmlügüñ F/muştıladı:muştuladuñ Ç

5 sen bilürsin:sen görürsin NO/sen alursın:ḳılursın HB//dilerseñ:ḳılduñ sen NO,ḳılan sen/ḳılursın:ḳılduran HB/ya bu soru:bu su'ālü A/Ç'da mısra "Ne ki ḳılduñ sen bilürsin bu ṣoru vü ḥisāb nedür"

6 Beyit NO,RY,A'da mevcûttur./iş senüñ ḳatından:işler ḥażretinden RY,Ç/raḥmetüñden:mürvetüñden NO,RY/türāb:ṭoprak NO

7 Beyit sadece NO'de var.

8 Beyit HB'de yok./pes ten iseñ:bu ten ise F/bu merci'ü meâb:bu merḥûma me'āb F,gönlündeki rebāb RY,K

9 Yunus bu göz anı:iy Yunus bunı görmez Hb/görenler hod: görenler de K//ʿaḳıl irmez:ʿaḳl irişmez NO/bu ḳoduġuñ:bubakduguñ YE,ol ḳurduġuñ HB,A/serāb:ṣırāt HB

90

1 Beyit RY'de yok./her:cümle YE

2 Beyit RY'de yok./cismümi:cismüñ NO,cismüñi YE,cismüñi M

3 Beyit RY'de yok.

4 Beyit RY'de yok./ḳandalıġın:nidügin NO,YE//ḥaddini pâyân-ı:ḥadd-i bî-pâyânı YE,B,RY,hadd-i bî-pâyân NO

5 Beyit NO,RY,nüshalarında yok.Leylâ'nuñ hayrānı:mahbûb-ı hayrânı K,B,M

6 Beyit K,B,RY'de yok.

7 deminde:deminden M

8 Cüneyd'de:Cüneyd'e NO,B,YE

11 ne kim:ki YE

12 Beyit NO'de yok./ʿışḳıla:düzedi YE,düzd-i RY//ʿummân-ı :deryā-yı YE

93

Bu şiir B'de "Yūnus Fermayed Rahmetu'llahi 'aleyhi"serlevhalıdır.

1 Ḫōcam:gerçek Divān-ı A.Yūnus/maʿşūḳın:dilberüñ Divān-ı A. Yūnus

2 yârı:dostı B/işitmezler:işitmez Divān-ı A.Yunus

5 cinānuñ:mekânuñ B

6 Beyit B'de yok.

94

Bu şiir B'de "Yūnus Emre Fermayed" başlığıyla istinsāh edilmiş olup vezni bozuktur.Matlaʿı da yoktur.

95

1 Birinci mısra A'da "Bunca zārılığı kim bülbül eyler"

2 ḳaçan:baḳar A//deli:āh deli Ç

3 Beyit A,Ç'da yok.

4 ikinci mısra A'da "Aḳar gözi yaşı yüzin sel eyler"

5 şu:şol A

6 Beyit A'da yok.

7 A,Ç'da yok.

8 Beyit A'da yok.iñletmiş:oñaltmaz Ç

9 Beyit Ç,A'da yok.

10 Beyit A'da yok./atına:atları Ç

11 Beyit A,Ç'de yok.

12 Beyit A,Ç'de yok.

13 İkinci mısra Ç'da "Söylemeyin nâdâna kızıl pūl eyler " A'da "Câhil duymasın kara pul eyler"

98

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed" başlıklıdır.

99

Bu şiir B'de "Min kelâm-ı Yûnus Fermayed Velehu"başlıklıdır.

-ZE-

101

3 Beytin ikinci mısraında bir hece eksiktir.Aynı mısra YE'-de "Badyalar tolu durur içelüm biz" şeklindedir.Mısra dördüncü beyte aittir.

4 tolu tolu:tolu durur YE,A/ikinci mısra YE'de yok./biz:A'-da yoktur.

5 Beyit A'da var.

6 Beyit A'da var.

7 ʿâr:ḫumār YE

102

1 bişürüp:düşürüp Divān-ı A.Yūnus

2 Beyit F'de yok./bitüre başı:kestüre başı, Divān-ı A.Yūnus

3 şeşürgil:şeşirgil F//çaġ ide:çaġada F

4 hezār gevher ü dinārı:hezārān gevher dinārı F

5 yüri yüri yoluñıla:yürüye yürüye yol gele Divān-ı A.Yunus//ṣaḳın key:ṣaḳın kim Divān-ı A.Yūnus

103

1 anı sen senden iste o:Kendunde istesen ne ol NO,Kendunde istese gine A

2 NO,A'da birinci mısra " Dünyāya benüm dirsiñ be-ġāyet uzanırsın"//çün:NO'de yok./hiç:sen F,A

3 yavlaḳ:yolı A/key:eyü A//ṣarp:sarpça A/giden:varan F

4 Beyit NO'de şöyledir:
Hep bir şerbetden içer dünyāya gelen göçer
Hemān bir köpridür geçer cāhiller anı bilmez
A'da beyit N: ile aynı olmakla beraber "Hep bir" ifadesi "Her biri şerbeti " şeklindedir.

5 Birinci mısra F'de "Gelün ṭanışuḳ idelüm işüñ ḳolayın ṭutalum",NO'de "Gelün bir tanşuk idelüm işüñ oñarın ṭutalum", A'Da "Gelüñ danışıḳ idelüm izi onadın görelim"//sevelüm:sevelüm hem A/dünyā kimseye:dünyā kimse F

7 sözin:imdi A/söz maʿnīsin diñlersen:maʿnī key dinlerisen NO,maʿnīsini F/ikinci mısraʿ F'de "Saña eyü dirlik gerek

bunda kimsene kalmaz",gerek:gerekdür ki A

104

Bu şiir YE'de iki defā istinsah edilmiştir.14a varaktakini esas aldık.Şiir,Recez bahrinin "Müstef'ilün X4" vezniyle yazıldığı halde bazı cüzleri bozulmuştur.

1 ben bu gönülile:beni beni bu gönülle NO,ben bu gönlü ki YE/bile turmaz:bile bir dem ṭurmaz F//maʿşūḳ:ol dost YE/ögin dirmez:ögüt almaz F,YE

2 alıvirüñ:bulıvirüñ F//bilişdi dostıla:dostıla buluşdı F, oturdı dostıla NO,YE/girü bañā:bañā girü F,ayruḳ bañā YE

3 Beyit YE'de yok./idebilem:iltebilem F,NO//bıraḳdı yabana beni : beni yabana bıraḳdı NO/gün:dem F

4 bañā yoldaş:benümle yār YE//yıḳıldı bu:yıḳdı ḳamu NO

5 feryādıla zār:feryādıla FY//bin yıl:bin bin RY/ḥālüñ nedür:iş bu nedür F,iş bu kimdür NO,iş bu n'oldı RY/diyü:diyüp RY

6 ḳanı fâriża ya sünnet:ḳanı sünnet ü fariża NO,ḳanı sünnet ḳanı farż YE,ḳanı farż u ḳanı sünnet RY//ki yok: ki yort NO/teşvîş yime:teşvîşi ko F,teşvîş itme NO

7 Birinci mısra RY'de yazılmamıştır.YE'de beyit yok./gel: gör F/söger buşar:buşar söger F

8 ola ki:bolay ki NO,YE//kez:yıl F,RY

106

YE'de iki defa istinsah edilen bu şiirin 44a varağındakini esas aldık.

2 şehrinde:mülkine NO/uçuḳ:aṣṣum F,vücûh NO,içün K,ucuz M //ʿamelüm maḥālleri:bu ʿamelüm meclisi K,M,ʿamelüm mahallesi

RY/ser-te-ser:ser-be-ser F,NO

3 Beyit M,RY,K'da yoktur./olmadum:ʿamel yoḳ F//kiminde: kimde F/firāḳ kiminde:firāḳ var kimlerde F

4 ben segirdüm oturdum:ben severem oturam K,RY,M,ben sözümi ataram YE,ben geçüp oturmışam NO//kalın döşek:döşek ḳalın F

5 bunuñ:benüm M//nʾişüme yarar:nʾişüme görür NO,RY,ne işe görür K,M

6 Beyit F,NO'de yok.YE'de;
Olmaz sözi ṣaġınç uran gevherleyin balḳıyan
İnanmazsın aġaçdan bitdi dirisem ḳarpuz

7 Beyit M,K'de yok./eylerisem:eyleyeydüm RY

8 Beyit K,M'de yok./tesbîḥ seccâde içün diñlerem:Tesbîḥ u seccādeyçün diñledüm F,RY

9 Beytin ikinci mısraı NO'de farḳlıdır;"Müşkilüñ ʿıyān ola bilesin anda rumūz"//mināre:menāre YE,F

107

1 birligüm:dirligüm Rt,bu birligüm A//hayāt senüñledür:ʿināyet senüñdür K,M,RY,YE,hayātum senüñ ile NO,A

2 Beyit RY,YE'de;
Sensin gözüm içinde bile baḳan
Sen baḳmazısañ bañа yolum görilmez
NO'de;
Sensin bu gözüm içre bile baḳan
Sen bile baḳmasañ yolum görinmez(görilmez A)

3 Beyit Rt,NO,A'da mevcuttur./münacatum:yönüm daim NO//varur:varan NO,Rt.

4 Beyit NO'de yok./Hak:bir M/YE'de beyit şöyledir:
Senden ayru ben seni kanda bulam
Sensüz bu Hak nefes 'ömrüm sürülmez
/RY'de beyitn birincimısraı "Sen ayru ben beni kanda bulayum"

5 sendedür:sende durur K,M,sendedür A/âletven:âlet K,M,A/ Birinci mısra Rt'de "Varlığum sendedür bir âletüm ben"//kurulmaz:sürülmez Rt

6 Beyit YE'de yoktur./K,M'de birinci mısra "Bu âlet hareket cümle senden"/kamu:cümle Rt,A/senündür:senden A

7 Beyit NO'de mevcuttur.

8 Beyit NO'de yok./birligünden:birlikden YE//kim:ki K,M

9 ʿĀlem ḫalkı:ḫalḳ-ı ʿālem NO//burılmaz: ṣorılmaz NO,virilmez A

10 bu:ki K,M/ben ben:benven NO,Rt //bu:çün YE (bu:RY'de yok.) İkinci mısra NO,Rt'de "Niçün bu benlige elüm iriş̧mez" A'da "Anıñiçün ne durur benlikden ölüm ayrılmaz"

11 Beyit NO'de yoktur.

12 ikinci mısra Rt'de "Hiç girü gelmege ʿaḳlı dirilmez" /dirilmez:derilmez A

108

1 saña her işde iy Ḳadir bildük:İlahî sensin ol Ḳadîr saña YE//gönülde:gönülde YE/dinile:hiç dermân YE

2 Birinci mısra A'da "Dervîşem miskîn yetim sizdi sünügüm etüm",RY'de ".....miskîn ....sızdı süñük ü etüm ", K'da "Ben dervîşem miskîn yetim sızdı sünügüm etüm"//

gelmesün koman gerekmez:baña nefis iti gerekmez RY,M,baña nefs iti gerekmez K

3 eglenmek:hiç aman YE

4 çün:çok K,M/karayı:kırı RY//ki :kim RY/ol:o K

5 yumañ:yumaḳ K,M,ġusūl RY

109

1 rızkın kimse yimez:kimse rızkın gözetmez RY/A 'da beyit;
Rızkiçün ġussa yimegil pâdişâh eksik eylemez
Eger yüz yıl yilersen kimse rızkın kimse yimez

2 eydivirem:eydirem A

3 namāz:namāzı K/diyüben:diyü K,/gelmen:alma A

4 âdemîler:âdemler K/tehî:teni A//dergâhından:dergâhında A/eylemez:komaz A

5 sözin:sözün A//İkinci mısra A'da "Biz işitdük uludan kim ḫaberin yürekdedür gammāz"

6 çaġıruban:çaġırup A/A'da mısra "Kimdür ol kim bu dünyāda sultānlara ḳulluḳ itmez"

110

1 irmez:iremez M

3 uramaz:urmaz RY

5 kim:ol RY

7 oḳıyu:oḳıyı M

8 berk:terk K,RY

112

Bu şiir Recez Bahrinden (Müstef'ilün X4) vezniyle yazılmış olabilir.Fakat pek çok cüz hatalıdır.

1 dimez:virmez YE//ger:YE,Ç'da yok./revendeyise:revânda ise Ç/ʿālemde:cihânda Ç

2 Beyit YE,Ç'da vardır.Ç'da;
Şu gözlerüm bakarısa bakduğına akarısa
Gördügüm benüm dirise düşer oda ʿâr eylemez

3 ʿakıl:devlet YE/gönülde ol:ʿakıl dahı //Beyit Ç'da;
Eger ʿakıl işdeyise devlet dahı başdayısa
Gönlüm yarar işdeyise düşman bana kâr eylemez

4 Tamaʿıla:taʿmaʿum K,tamaʿala RY,endişeyle Ç//Ç'da ikinci mısra "Endişeyle hırs evini gönüllerde yir eylemez".

5 Birinci mısra YE'de "Oldur bu işleri düzen cümle nakışları yazan",Ç'da beyit;
Odur tertîbleri düzen dürlü nakışları yazan
Bu cân gevdeden gidicek ye diller niçe söylemez

6 Beyit YE'de mevcuttur.

7 Beyit Ç'da ;
Söyleyen ol söyleden ol Yûnus imdi sen Ḥakḳ'ı bul
Ḥak'dan artuk bir kimse yok nesne var eylemez

113

1 Beyit Ç'da yok./bu ne dertdür ʿaceb:Yarab bu ne dertdür HB,YE,yâre bu ne dertdür RY

2 benüm gönlüm:nideyim gönlümi HB,Ç/gönlüm ʿaceb:garîb göñlüm RY,delü göñlüm YE//ṭaṉmaz:daṉmaz RY,ṭınmaz YE

3 gönlüm bana:bana gönlüm RY

4 Beyit YE'de yoktur./ki:HB'de yok./Âşık ki:her kim ki Ç /ikinci mısra Ç'da "Cân terkin urmayan maʿşûka irmez"

5 Beyit sadece YE'de var.

6 âhiret:âhir RY//korkusun:guṣṣasın Ç /çöpe:pula YE,HB/

7 Birinci mısra YE,RY,K'da "Bu dünya ol âhiretden içerü"

9 ʿarşdan yücedür:ʿışkdan görinür HB/çalarlar:salarlar YE

10 Beyit HB,Ç,YE'de yoktur.

11 Ḥażret:mürvet K,RY,YE/bu ṭapuya gelen:ṣıdkıla gelenler RY,YE,gelenler sıdkıla K/gönülmez:ḳalmaz K

114

Bu şiir yalnızca F'de vardır ve beyitleri eksiktir.

115

3 söylesen:söyledügi RY

116

1 bu:her NO,Ç//dinde:dünyâda K/dîn:hiç din YE,hiç bir dilde Ç

2 Beyit NO,Rt,Ç'de;
Bu dîn ü diyânetde yitmiş iki milletde
Bu dünyâ ol âhretde ayrıdur âyâtumuz (erkânumuz NO)

3 banmadın:yunmadın YE,Rt,Ç,A,girmedin NO//sücûda:secdeye A/inmedin:varmadın NO

4 Birinci mısra A,Ç'da "Ne rükū ʿve sücûd ne Ka ʿbe (kıble A)ve ne mescid" /NO'de" Ne rükû ʿ vardı ne sücūd ne virürdi ne mescid"/Ḥaḳḳ'ıla dâ'im:dā'im dostıla Rt,Ç,A

5 ger:gerek YE,NO,Rt,gerekse RY,A//gerek:gerekse A,YE,K, RY,Rt/beledür:çün biline NO,çün biledür A,RY,çün bile Rt,Ç

6 Ç'da yok./huyuñ:fi ʿlüñ NO,Rt,A/bizi pak ide:bilelik ola Rt,A.

7 Beyit Ç,YE,RY'de yoktur./sırrın:sözin NO

8 cānuñ:ḥāluñ NO//ikinci mısra NO,A'da "Ansuzuñ bir üñ gele bilesin kudretümüz "//ikinci mısra Rt'de "Ansuz sana üñ gele bilesin kudretümüz "/bellʾola:biline A

117

1 gönlüm hiç kabul itmez:nideyüm gönlüm tutmaz YE

2 yolı:yolum NO,Rt

3 Beyit YE'de yoktur.

4 inkârum çok:şükürüm yok B/lenkerüm yok (Rt ?)//içüm:gönlüm NO

5 Beyit NO'de yok.

6 ḫırḳaya:ḫırḳama Ç

7 ṭaşumda:taş yüzden YE//ikinci mısra YE'de "İç bāzârda gelince yüz bin ʿayyārlar yitmez"

8 velî:sûfî NO,B,Ç/selâm virür:söyleşümle YE//iş koyarudum:işler başardum B/el irüben:elüm irüp YE,el virüben B

9 illâ ben itdügümi:illâ itdügüm işi YE,elümle ben itdügüm Ç

10 Allah'uma ʿarz eyle:key ʿarz eyle Allah'a YE yüri Allah'a arz eyle Ç//keremi çokdur:işi mürvetdür YE/itdügüñ:itdügin Ç

118

1 ṣağdan sola:ṣağlu ṣollu RY,K,M

2 Beyit NO'de ;

Yine badyalar ḳuruldı yine ḳadeḥler sürüldi

Yine gördük dost yüzini esrük oldı cānlarumuz

/Birinci mısra YE'de "Yine mahfiller düzüldi yine bezimler kuruldı"/sunuldı:kuruldı K

3 Beyit NO'de yok./İkinci mısra K,M'de "Bir niçe Süleymān oldı ʿışḳ tahtına binenümüz"

4 Beyit K,RY'de yok./aldı:oldı NO//bir niçe:kimümüz NO/ binenümüz:aġanumuz NO/Beytin ikinci mısraı RY'de beşinci beyitle karışmıştır.

5 Beyit YE'de yok.M,K'da sadece birinci mısra ʿ yazılmıştır.RY'de beytin ikinci mısraı bir üst beytin(bkz.4.beyt) ikinci mısraı olarak kaydedilmiştir.

6 Beyit K,M'de yok.Birinci mısra NO'de " Cānlarumuz hayran oldı devrānumuz devran oldı"//ʿarşa seyrān:ʿarş seyrāngah RY/divānumuz:revānumuz RY

7 Beyit K,M' de yok.ol:Hak NO/birligin bize bildürdi:gönlümüze ʿışḳ t oldurdı NO//içümüze ʿışḳ ṭoldurdı:kendözini ol bildürdi NO

8 Beytin K,M,NO/dost:RY'de bu kelime yok.

9 Beyit NO'de;

Yunus sen sözüni eyit yokdur ʿaşıḳlara ḳayıt
Gizlü degül bu söz bayıḳ eşkeredür pinhānumuz

/pinhānumuz:nihānumuz YE

SİN

119

1 çi:ne F/çi ḫarîr ü çi palās:ḫarîr eskice palās A//kim: ki NO,A/gönli anuñ:gönlin anuñ K,anuñ gönli YE/kibrile:kirile M

2 ʿışḳ:iş F,NO/olursa:olmazısa A//gerekse geygil:gerekise giy NO,gerekise gey YE,F/libās::atlas F,palas K,M

3 dilersen kim:dilerisen F/ feraġat:bu feraġat YE//nefsün: nefsi F,NO

4 nefsüñüñ varlıġını:nefs-i cüz'î F,nefsinüñ varlıġını M, nefs-i kül A/ulaşdur:ulaşdurup YE//degşür:degişen YE/cevher ol olma muhās:ḳalmasun sende heves F,YE,ḳalmasun tende heves NO,kalmasuñ heves A

5 Beyit F'de ;

Bu ḳamu tāʿatlaruñ başı miskînligimiş
Gel imdi miskîn Yunus ṭamaʿuñ yayını yas

Ç'de;

Bu ḳamu günāhlaruñ soñı pişmānlık imiş
Var Yūnus bu dünyānuñ ṭamaʿı yayını yas

A'da Ç'ile aynı fakat "pişmānlık" kelimesi A'da miskînlik" şeklindedir./sen miskîn ol gel:bu dünyānuñ NO

ŞİN

129

2 tahta oturan:vezin dolayısıyla "taht'oturan"okunmalıdır.

121

1 İkinci mısra A'da " Cān içinde bildüm anı kamu cānlara cānımış"

2 Beyit A'da yok.

3 Beyit A'da yok.

4 gönüle ḳayaḳdum:gönülde ḳaḳıdum NO

5 gelün ʿummâna:gönül ʿummâna A/isteyüp:isteyüben A//ṣatalum ṣarrāf:alalum-ṣatalum ṣarrāf A

6 Beyit A'da yok.

7 Beyit A'da;
Ol dükkân oluban açılan câna ḳokusı ṣaçılan
Ol şerbetile içilen ah gülişe girü gitmiş

8 Birinci mısra A'da "Cümle kibrüñ boynını ezdüñ ḥırṣ evini bile bozduñ"

9 gelmedin her işleri:dönmedin hēnüz işi A

122

1 Ḥaḳ'dan:dostdan F/yarag̈:yaraḳ F//İkinci mısra F'de "Dirgensünlür meşāyıḥa er etegin dutsun dimiş"

2 Beyit F'de yok.

3 Beyit F'de;
Fânî dünyeden geçerüz bâkî mülkine göçerüz
Armag̈an gerekdür dosta yüklü yükin dutsun dimiş

4 Beyit F'de yok.ol evi:bakî evin RY

5 Bu beyit RY,K,M'da ;

Bunda İslâm şol kuluma yohsuliken sabrı ola
Yirden göge yol eyledüm dîdâruma baksun dimiş

6 Beyit RY,M,K'de yok.

7 Beyit RY,K'da yok.

8 Beyit F'de yok./ne bir acını:ben ne bir acı M/giyürdüm: göyürdüm M

9 sürsün:vursun K//okuduğun:okıduğuñ RY

124

1 erenlerüñ yolları:cânum erenler yolı Ç,F,Rt,işbu erenler yolı NO//kesen:veren RY,YE,gösteren Ç

2 Beyit NO'de mevcuttur.Vezni bozuktur..

3 götürdüm diyenler:götürürin diyen F//Beytin HB' nüshası kısmen farklıdır.Bu beyit de esas alınabilir:
Bir kişi bir kişinün götürmeye cefâsın
Cefâ götürdüm diyen eyi irinceyimiş
Beyit Ç,Rt'de;
Kimesne kimesnenün cefnâsın götürmeye (götürürse Rt)
Ol cefâ götürdügi eli erinceyimiş

4 Beyit HB,F,Rt'de yoktur.

5 Beyit HB,F'de yoktur.//sevdügi:dostlugı NO

6 Beyit YE,RY,K,NO 'de yoktur./HB'de beyittir;
Gönlüm eydür varayın tez yine geldüm sana
Gönlüm bana uyduğı dostı görünceyimiş

7 Birinci misra HB,F,Rt,Ç'de " Eydürleridi bana 'âşık avâre olur"/geldi benüm başuma:başıma geldi bildüm HB,geldi başuma gördüm F,Rt,Ç/ol söz:söz NO,sözi YE,K,RY

8 Beyit K,RY,YE,NO'de yoktur.F'de mısra"'Âşıkuñ gözi yaşı dingin degüldür durmaz",Ç'da "'Âşıkuñ gözi yaşı düni gün durmaz akar"

9 Beyit HB'de yok./dört kitâbun ma'nîsin:gökden inen kitâbı K,RY/tahsîl:hâsıl F/kıldum:itdüm K,RY/ikinci mısra Rt, Ç'da "Aradum varak varak bir nâzik heceyimiş",RY,K,YE,"'ışk başa gelicek bir ulu heceyimiş"

10 Beyit sadece F'de var.

11 Beyit F'de var.

12 görsem:irsem NO,gördüm Ç

GAYIN

126

1 ben sevdügüm nigarı:ol ben sevdügüm F,YE/ol benden:benden ol A//görünem:göredüm K,M/

2 varayın:varayım K,YE/söylemege:söyleyeyim K,M//kime diyeyin:kim diye ana K,YE,M

3 u handan :kandan K,M

4 Birinci mısra YE,K,M'de "Gerekse zâhid olam bin yıl 'ibâdetile ",A'da "Gerekse zâhid olam bin 'ibâdet kılam" // küfr:ol küfr A

5 Mısra F,M'de"(Ger M) Eger ehl-i milletile fariża şart bekleyem"//şöhret ü:gerekse K

6 Beyit YE'de yok. F'de mısra " Gerekse 'illiyyinde yüz bin kez minber uram",A'da "Gerekse 'illiyinde biñ yıl minber uralın"/şirk:sıdk F/besleyem:eyleyem A/şirk :ol şirk A

7 mekseb gösterem añа:kesb gösterem ben añа F//mısra F'de

Şöyle kadirdür ol kim sûd u ziyandan fârig̀",YE'de "Şöyle tüvânlar ol sûd u ziyândan fârig̀"

8 kullığıla:ticâretile A/sevi bilem:sevlibilem F,sevi kılam YE/sevili bilem A,K//cümle:ol hep F,ol cümle YE,A

9 Birinci mısra K,YE,M'da "Anuñ gibi maʿşûḳaya kim kendözin virdiyise"//bî-ʿaded tertîb:tertîbden geçmek F

10 maʿşûḳayı:maʿşūḳını M/ikinci mısra F,YE'de "Fârig ol cümlesinden kevn ü mekândan farig̀/Beyit A'da ;

Yûnus imdi ḥaḳîḳat maʿşūḳı sevdüñise
Bu cümlesinden âzâde ol andan bundan farig̀

KAF

127

Esas aldığımız nüshalarda bulunmayan bu şiir Macar Georg tarafından kaleme alınan "Tractatus" adlı eserdeki Yunusun iki şiirinden birisidir.(bkz.Georg,Tractatus de Moribus Conditionibus et Neguitia Turcoum",Urach 1480 ,s.134-136)Bu manzumeleri ilk defa Alman Türkolog Karl Foy ilim 'alemine tanıtmıştır.(bkz.K.Foy,Die altesten Osmanischen Transcriptions texte in gothischen Lettern:II,Mithelungen des Seminars für Orientalische Sprachen,C. 5,Berlin 1902,s.233-293)Aynı metinlerin tenkidi için bkz.M.Fuat Köprülü,Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,3.bsk.,Ankara 1976,s.287-288;Bu şiirlerin ilmî neşirleri ve tenkîdi yapılmıştır.Bkz.Prof.Dr.Talat Tekin,Yunus Emre'nin Gotik Harfleriyle iki Manzumesi,Erdem, C.3,Ankara 1987,s.367-392,(şiir,379-380.sayfalardadır)

128

F'de 16 heceli olan bu şiir,NO,YE'de 14 hecelidir.Biz F'yi tercih ettik.

1 kim:NO,YE'de yok./dost:ʿışḳ NO/dost bize eyitdi dost yüzine:dost yüzine YE,bize didi var dosta A//ben de:A,YE,NO'de yok./sulṭānumı:sulṭānı NO,A

2 gördüm ben Ḥakk'umı :ben gördüm Hakk'ı YE,NO/A'da mısra "Çünki gördüm Ḥak'ı Ḥak'la oldum biŧişik"//görinendür: görinen YE,NO,A/cümle:A da yok.

3 YE'de yok.NO;A'da beyit;
Açuḳ durur ḳapusı dostlarıçün ol Ḥaḳḳ'uñ
Deñiz diyü bakmagıl yirler ü gökler sebāk

4 Beyit A'da;
Bu göz hicābdur ki sañа seni göstermez sañа
Hicāb didügüm añla dünyāyı elden bıraḳ

5 eren:er NO,YE/seni:senli A/ere:bir er A/ḳılmayınca:eylemeyince YE//A'da ikinci mısra "Senlik-benlik arada görkim oldı duzaḳ".

6 eylemeye:gitmeye NO//olmadısa:olmayıcak NO,olmayınca YE,kalduñ:iş YE,NO/ikinci mısra A'da "Çünki işüñ Ḥak'la olmayınca işün firāḳ"

7 evliyādur:evliyā NO,YE,A/Yūnus durur:Yūnusdur NO,YE, Yūnus Ḳapucusı A/ḳapucusı:ṭapucısı NO//bu:hem NO,YE,A'da yok/ṭurak:buraḳ NO

129

5 Birinci mısra Divân-ı A.Yūnus'ta "göyündü ʿışḳuña ta kül olunca//rengüne:derdine,D.A. Yūnus

6 Birinci mısra Divân-ı A.Yunus'ta "Beni irşād eiden mürşid-i kâmil"

10 Beyit Divan-ı A.Yunus'ta:
Söyler ʿĀşıḳ dilinden hem Yūnus
Ḳaçan ʿaşıḳ oldum ölmezem ayruḳ

130

1 sen kim:çün kim RY,K,sen mi NO/baña:bize RY,M,K/dak:ṭak RY,K,YE,M//tā bilesin sırrı ʿıyān:sırrı ʿıyān isterseñ NO,bilürseñ sırrı ʿıyān YE,okurusañ sırrı ʿıyān M,RY,K ,sırrı ʿıyān kılduñısa Rt/varāk:sebāk F

2 okımagıl:sen okıduñ NO,okı bu ʿilmüñ YE,okıma bu ʿilmüñ M,RY,Ç,K,gel okı bu ʿilmüñ Rt/ʿilme ʿamel:ʿilm ü ʿamel YE/eyle:gerek F//göñülde:zâhirde NO,bātından YE,hānende RY,canuñdan M,K,Rt,Ç/ḥâline:yüzine K

3 Beyit F'de;

Bakgıl ʿāşık ne işdedür maʿşūkda ol cünbişdedür
İkisi bir teşvîşdedür iki ṣanup bakma ırak

NO'de;

Gör ʿāşıkı ne işdedür maʿşūkda ol teşvîşdedür
İkisi bir ṣagışdadur iki ṣanup olma ırak

YE'de;

ʿAşık dahı ne işdedüse maʿşūk dahı ol işdedür
Her ikisi bir işdedür iki ṣanup olma ırak

Rt'de;

Görün maʿşūk ne işdedür ʿāşık da ol cünbişdedür
İkisi de bir işdedür iki ṣanup olma ırak

Ç'da ;

Görgil ʿāşık ne işdedür ya maʿşūk ne teşvişdedür
İkisi bir sırrı işdedür iki ṣanup ḳalma ırak

4 ikilikden geçemedün:çün ikilikden geçmedüñ NO,sen ikilikden geçmedün K,hM/hâli kâlden:hem kâli kîlden NO,kâlu kîlden RY,K,kâli kîlden M//Ḥak'dan yaña uçamaduñ:hem dost iline uçmaduñ NO,dostdan yaña uçamaduñ F,dostdan yaña sen uçmaduñ Rt,Ḥakdan yana bir uçmaduñ M/

5 Birinci mısra Ç'da "Ḫırka takye taḫt u tāc virse gerek ʿışka ḫarāc"/cübbe vü hırka:hırka vü cübbe Rt/taḫt u tāc:tac-taḫt M/bular virürler:virse gerekdür F/bular virürler

ʿışḳa bâc:virür cümle ʿışḳa ḫarāc NO,virse gerek ʿışḳa ḫarâc YE/

6 anuñ:şunuñ NO Rt/dîn:'ışk M/ḫāç öpdi:ṭapdı puta YE,Ç// nefsüñ itini:gel berü bütün F,bir bendi(?)NO,var berātuñ YE nefsüñ işini K/Rt'de ikinci mısra şöyledir "Sen dahı var bütunı sı gel bu vücūduñ oda yaḳ."

7 Beyit NO'de yok.F,Ç'da ;
Ger sen seni bildüñise ne kim iderseñ bāña ḥaḳ
Rt'de;
ʿİlmi tamām kılduñısa sûret terkin urduñısa
Şıfat nedür bildüñise ne iki dirisen bāña ḥaḳ

8 Beyit NO'de yok.RY,M,K'da;
Bilimedüñ nedür bu nām bir ola sāña ḫaş u ʿām
Bilürisen bellü beyān gel imdi oḳı bir varāḳ
YE,Ç'da;
Bilmedüñ(Ç) Bilimedüñ(YE)bed-nām u nām bir ola sāña ḫāş u ʿâm
Bilürisen bellü beyân gel imdi oḳı bir varāḳ
/bilmeyesüñ:bilmedüñ sen Rt/ola:oldı Rt//bilmedüñse:bilmedüñse Rt

9 Beytin birinci mısraı F'de ;
ʿĀşıḳ maʿşūḳ birdür bile ʿışḳdan gelür her menzile
Rt; Yirde gökde bu ʿışḳ bile ʿışḳdan gelür bu söz dile
NO'de;ʿIşḳdan gelür bu söz dile ʿışḳsuz kişi ḫōd ne bile
/yirde vü gökde:yirde-gökde YE,RY

131

1 neye:kime F,ʿāşıḳsavuz:ʿâşıḳsak M,ʿāşıḳsāz Ç//her biri: ṣıdḳla ḥāẕıḳ:bir ḳamuyadur teşevvuḳ YE,bir ḳapudur bir ṭarîḳ F,bir ḳapudur ṭartaşuḳ A

2 kim:neyi M,Ç/birinci mısra F'de ve YE'de;"Biz neyi seversevüz maʿşūḳa anı sever"

A'da"Beni begenmez sevmez maʿşūḳa anı sever

3 dostuñ dostuña:dostumuza dost A//İkinci mısra F'de "Bu ḥālde kalurısañ dosta degül yaraşıḳ",YE'de "Bu ḥālde kalurısañ dotvan dimegil bayıḳ",A'da " Bu ḥālde tururısañ dostum dimegil bârik"

4 yüce:ulu A//mısra F'de"Buñ yirinde ṭurana sığını geçer ferik",YE'de "Yüce yirde ṭurana ṣafla geçirür ṭarîḳ",A'da" Geñ yirde ṭuranlara ṣalcıla gider ṭarîḳ"

5 A'da mısra " Cümle bir olmışa kurban ol ʿāşıḳısañ ger"// tamâm:imâm RY

6 Ḥaḳḳ'a ʿāşıḳısañ:Ḥaḳḳ'ı sevdünise A//varlıguñ evini:varlık evini bir F,YE,varlık evini hep yak-yık A

7 gel evüñden:kim bunlardan K,gel bunlardan RY/kim bunlardan Ç/ṭaşra:daşra RY

8 Beytin bininci mısraı RY,K,M,Ç'de "Yunus'un bu sözleri genc-i nihandür bilene",A'da "Bu Yunus bu taşı kendi cihānı sözi"/iki:cümle A

132

1 ile:it F/bir:Ç'da yok./nikâbı:nikâb F//ikinci mısraʿ K'da "Ayuñ on dördi mi nedür bir görelüm ol gül yañaḳ",Ç'da Ayuñ ondördi misün balḳurur ol gül yañaḳ "

2 Birinci mısra Ç'da "Aġzuñdaki keleci yüz bin şekerden ṭatlu",F,YE'de " Şol aġzundan keleci yüz bin şükrāneyile"// ikinci mısraʿ F'de "Destûr gelsün ṭaşraya söylesün dil ü dudaḳ",YE'de "Destûr vir gelsün sañа söylesün dil ü dudaḳ",Ç'da "Destûr virgil sen sañа söylesin dil ü ṭutaḳ"

3 Beyit YE,F'de farklı ve vezni değişiktir:

Otuz iki mirvârı mercâna düzmiş gibi
Kıymeti dürden olmış yaraşur incüden ak

4 bu:Ç'da yok./Ç'nın ikinci mısraı YE'ninki ile aynıdır.
Beyit F'de şöyledir:
Sıfatuñ arılıgı bulgur u nohud gibi
İki kaşuñ ay alnuñ genc aya virür sabāk
YE'de ;
Haddü'nuñ arılıgı mirvârı düzmiş gibi
İki ʿayın nun olmış genç aydan iltür sabāk

5 Beyit F,Ç,YE'de farklı ve vezni değişiktir;
Gören pervâneleyin niçe oda düşmesün
Gözlerünün bakışı cān alur iki çırak

6 Beyit her üç nüshada vezin yönünden bozuktur.F'de "'Işkun zemzemesinden ʿāşık boynı zencirlü/ʿAzadlık istemez şöyle [illegible]sak" YE'de
"Işkuñ selāsilinden gören boynı zencirlü
Azadlık istemezler geçer şöyle tapadak

7 Beyit vezin yönüyle bozuktur.F'de;
Kangı bir nesneni ki niçe şerh eylesün
İlâhî sen beklegil yavuz gözlerden ırak
YE nüshasında birinci mısra F'de kısmen farklıdır:
Kangı bir nesneni dil vasf eyleyü bile

8 Beyit F'de;
Boynuñ yuvuk boynından hiç fark eyleyemedüm
Gümāna viren beni küpeli iki kulak
YE'de;
Boynunı serv boynından hiç serh eyleyemezin
Beni gümāna getüren tomalı iki kulak

9 Vezni bozuktur.

133

1 bahrine:evine NO,YE.A/vücûd sırrını:vücûd seyrini YE, vücûdı seyrân NO,vücûd yolunı A//ser-te-ser:seyrini YE

2 Beyit A,NO'de vardır./çizginen:dönen A

3 Beyit YE'de yok./yidi gök yidi yiri:yidi yiri yidi gögi A,NO

4 gökte yidi:hem ayıla A//yazılan:yazılı YE

5 Mûsâ'nuñ:Mûsî YE/yohsa:ḳudsde NO//çalduġı:urduġı NO,çalan YE/İsrâfil çalduġı sûrı:ol İsrâfil ṣuru A

6 Beyit M'de yok.Zebûr'ıla Furkan'ı:Furḳân'ıla Zebûrı NO, YE//bunlardaġı:bunlardahı K,B,bulardaġı A/cümle:biz cümle A

7 Beyit NO,YE'de yok.

8 sözleri:didüği NO,A/cümle:cümlemüz YE,cümle sözi A/saddaḳ:muṣaddaḳ baḳ A//isterisen baḳ:istersen Hakk'ı NO,istersen anda Hak YE,ḳanda isterisen baḳ K,B

134

Bu şiir B nüshasında "Yunus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

3 Beyitte geçen "abdestine" kelimesi kanaatimizce ʿarş üstine olmalıdır.

4 Beyitte "peyik" okudugumuz kelime " پيك " seklinde yazılmıştır.

5 Beyitte Ḳalk okuduğumuz kelime ḳâf "قَالْق" şeklindedir.

KEF

135

1 key:bir A/bilişmege:oturmağa YE,NO/bîdâr:başar M,K,Ç

2 nâzdan:nazmı A/tertîbler terk idüben:terbîyetler terk idüp K,tertîbleri terk idüp A/dükedüben:döküp A

3 Birinci mısra K,M'de "Varlık hicâbdur ere er kanı bu hicâbı",Ç'da "Varlıkdur hicâb ere er kanı hicâb göre",NO'de" kim yıka bu hicabı varlıkdan hicabet katı"// götürmege:gidermege NO,K,M

4 sen hicâb olduñ:hicâb olduñ:hicab olduñ sen F//öñe sona kime ki:öne sona şuna kim F,sana bana kime ki NO/ki:kim Ç

5 yık:yaḳ K,NO/ḥırṣ:dost NO//ḳaṣdıla:bu işe K

6 ʿizzet ü: ʿizzetle NO//ʿaşıḳısan canuñ gel:ʿaşıḳ olan kişiye Ç,K/gel:var Rt/ü:ne NO/Beyit A'da:

ʿÂşıḳa ʿizzet ü ʿâr lâzım degül bu yolda
ʿÂşıḳuñ ʿırzı namûsı gider ne destâr gerek

7 sebük-bâr: cânuñ er YE,çabuk-ter K,Ç,M/ikinci mısra "Taʿalluḳ burcından uyaḳ daḥı çâbük-ter gerek"

8 Beyit Rt'de yok./Birinci mısra YE,Ç,M,K'da "ʿÂşık olan kişiler lâ- cerem derde düşer",NO'de "Her kim dosta irişe lâcerem gönli düşe"//ikinci mısra Ç,M,YE,K 'da "ʿIşḳla bilişen cânları (cân M)sermest ü ḫumâr gerek"

9 Beyit F,Rt'de yok./al:sal NO//ayruk ne bâzâr:ayruksı hüner YE/ikinci mısra M,K,Ç'da "Bulmağa andan visâl sañā öñdin fer gerek"

10 Beyit YE,K'de yoktur./dahı çâpük-ter:key cânla suvar NO

11 Beyit NO'de;

Terk eyle kâl ü kıyli dost götürmez bu hâli
Deñizdür dost visâli cümleden güzer gerek

YE'de;

Cân u ferzend ü mal dünya âḫiret hayâl
Dostlar görmez bu meʾâl kamudan güzer gerek

12 Beyit F'de;

ʿĀḳıl irdügi degül bu göz gördügi degül
Dil söz virdügi degül bî-lisân bî-ser gerek

Rt'de;

Bu ʿaḳlı irdügi degül dil söz didügi degül
Bu göz gördügi degül bî-lisân-baṣar gerek

/vasf:söz NO

13 Beyit NO'de yok./Birinci mısra YE'de"Gel gidelüm sen-bensüz dosta irelüm gümānsuz",M,K'da "Gelgil gidelüm sen-süz dosta irelüm gümānsuz"//gidene öñdin kendüsüz:giden kişinüñ kendüsüz YE,giden kişiye benliksüz K,M/Beyit Ç'da:

Bu göz gördügü degül dil vaṣf virdügi degül
Cümlesinden ziyâde erün ikrārı gerek

14 Beyit F,NO'de yoktur./doğa:baḳa K,YE,M/ne ḫaber:çok sōz YE,ne ḳadar Rt

15 Beyit NO,K'da yok./unıt:unud YE/sözün:sözin K,Ç/göresin: iresin K,M,Ç/bundan ġayrı ser:saña bundan güzer K,Ç,M

16 Beyit K,M'da var.

17 Beyit NO'de var

18 Beyit Rt,F'de var.Rt'de şöyledir:

Boncuḳ degüldür bu söz gidelüm sensüz bensüz
Dost yüzin görmez bu göz bir ġayrı naẓar gerek

19 imdi:imdi sen NO,bundan K,M//burc u bâr:olan ṣabır K,Ç, M,bürd ü bâr Rt./Beyit A'da;

Sen seni elden bıraḳ dost yüzine sensüz baḳ
Çünki yūnus gence yilersen ol gence vîrân gerek

136

1 Tañrı'nun:Tañrı B,Rt/Tañrı'nun buyrugın tutup:hōş arı abdest aluban YE

2 turup:tur B/başun:başunı B/ellerüni:iki ellerün YE,elüni vur B,Rt//ikinci mısra F'de "Tamudan azadlu oldur kullar âzâd olsa gerek",B'de "Nefsüñ düşmān durur öldür hemişe ol ölse gerek",Rt'de " Nefsüñ düşmān durur öldür nefs hemişe ölse gerek"

3 Beyit YE'de var.

4 İkinci mısra F'de "Nefs düşmanın öldüresin nefs hemişe ölse gerek"/Beyit YE'de;
Öyle namāzın kılanlar hem bahtludur bunlar
Zihî kim ol ʿāşık cânlar hem Hızırla olsa gerek

5 Beyit YE'de :
Olgıl ikindiyi hâzır hāzırları sever Kadīr
Hak'dan gelen saña nedür imān nedür bilsen gerek

6 sinde:sana RY/beyit YE'de;
Kıl ahşamuñ üç farzını tagca günāhun arıya
Senüñ içi hem geniye nūrıla pes tolsa gerek

7 Beyit YE'de yok./imânuñ eksügin bitir:her dem imânuñ yenile B,Rt

8 Beyit YE'de yoktur./F'de beyit:
Her kim müslümān olmadı biş vakt namāzı kılmadı
Bilüñ müsülmān olmayan ol tamuya girse gerek

9 Beyit YE'de var."olsa" metinde "olsan" şeklindedir.

10 Beyit YE'de yok.

11 Beyit YE'de şöyledir:

Yunus imdi bu sözleri ḳulaḳ gerek işitmege
İşidenler yarın anda Ḥaḳ dīdārın görse gerek

137

5 sıratdan bil:metinde "köpriden" şeklindedir."bil" metinde yoktur.

138

1 hoş ḫulḳıla:eyü ḫulḳ u F//okınıcaḳ:ḳonıcaġaz F

2 cümle maḥlûḳ:bu cümle YE

3 Perdelerin:perdesini YE/yavuzdan:yavuzı YE//baş:bir YE

4 çerge:terezi F//meydānında :gönlerinde F/bil:imân YE

5 çaġrışalar:nidivere YE//yalvaralar:çıġrışalar YE/kılası er:içün mekan YE

6 ʿışḳdan suāl ṣorılıcaḳ:ʿışḳdan naṣîb ṣunulıcaḳ F/cevāb viresi ḥāl:cevāb içün zamān YE

140

1 gel iy dervîşlik isteyen:kim dervişlik isterise Rt,Ç/ eydem:evvel YE,diyem Rt/şerbetleri elden ḳoyup:şerbeti elünden koyup Rt,şerbeti ḳoyuban aġuyı Ç/Beyit NO'de;
Bu yola varmaḳ dileyen bu yola yüz tutmaḳ gerek
Maḳṣûda irmek dileyen ḳalbini dur tutmak gerek

2 Beyit NO'de yok./gelmek gerek:gelgil imdi M,K,RY/ḳamu: cümle Rt,Ç

3 Beyit NO'de yok.Rt'de şöyledir:
Tuta sabırla ḳanaʿatı taḥammül eyleye ḳatı
Terkeyleye ṣūretini bildügin unutmak gerek

4 Beyit Rt'de yok./ḳata:ḳatup Ç/güneşde:güneşe K,RY

5 Birinci mısra Rt'de "Diyem añā niçe ide nefsi dilegün bu yolda"/yiyleye:ḳohlaya K,M,yaylaya YE,biłmeye NO//kaçan kim:ḳanca ki Ry,kanda ki K,M/itmek:yimek Rt

6 Beyit RY'de yok./bular:anlar YE,NO/ayyârlıġı:aġyarlıġı K,NO//erligi:iyligi YE/ḳahrı dahı:cevr ile ḳahr NO/Beyit Ç, Rt'de ;

Böyledür dervîş dirliği ḳoya cümle ʿayyārlığı
Andan bulısar erligi ḳahırlar çok yutmaḳ gerek

7 Beyit Ç,Rt'de var./bu dünyā:dünyâ Rt/yüzine:sevüsine Rt/ halḳuñ sözine:halk gövüsine Rt

8 Beyit RY'de;

Yūnus er naẓarında taze güller açılmış
Girçek er bülbülise naẓarda ötmek gerek

YE'de ikinci mısra " Şayed yaramaz işleye ʿaşıḳlara yitmek gerek"

141

1 neyleyüp:ya neyleyüp K

2 ḳahır:bir ḳahır M/yaratmış:yaratmışlar YE//gerçegin gelenlerüñ:şol gerçek gelenler YE

3 ḳulavuz:ḳulaġuz YE

4 didügüñ:didük YE/ḳullaruñ:ḳullaruñı YE

5 ṭag ṭaş ḳatlanımadı:ṭaġ u ṭaş ḳatlanmadı RY//demir:demür M/oḳları:oḳlarını M

6 Beyit RY'de yoktur./sen gerçek bülbülisen:gerçek er bülbülise bir YE

143

Yunus'un bu şiiri RY,K,M'de ikişer defa istinsah edilmiş-

tir.RY(61b),K(128a),M(34) varaklardaki şiirler 9 beyit,diger varaklardaki 7 beyit olarak yazılmıştır.söz konusu üç nüsha birbirinden aynen kopya edilmiştir.

1 dirlik suyın:bu hayat suyın F,bu gönli biz K(161a),M (52)// cevheri:gevheri M,F,cevherleri YE

2 Beyit F'de;

Benem ol bāzirgân kim hiç aṣṣı gözetmedüm
Çünki aṣṣıdan da geçdük ziyānı yaġmaya virdük

şeklindedir.Rt'de ise yoktur.

3 Birinci mısra' K(161a)M (51)'de;

Bizüm ilün kâfirleri geçürmezler her metā'i

RY'de (54a) "Bizüm il kâfirleri geçüre her metā'ı",YE'de"Bu yolun tâcirleri geçürmez meta'ını",K,M'(128a)'da "Bu yolun gafilleri geçürmezler meta'ı"//biz ḫod:şöyle F,biz bunda RY (54a),K(161a)/Beyit Rt'de;

Bizüm il kâfilesi geçürmez her meta'ı
Biz bunda 'uryān geldük dükkān yaġmaya virdük

4 Beyit F'de yok.bizüm:bu bizüm K(161a),RY(54a)/alur müşteri:olur müşteri M,olurs sermâye YE,Rt//varını dükkānı K (161a),RY(54a)

5 Beyit F'de yok.K(161a),M(51)'de;

Sen-ben olıcaġaz iş ikilikde ḳalur ...
Çıḳduḳ ikilik evinden sen-ben yaġmaya virdük/RY(54a)'-deki ikinci mısrada "ikilik evinden" şeklinde geçmektedir.

6 Beyit YE'de yoktur.Sözi hicab oldı:dahı hicabımış F, sözi hicab oldı M//küfrile:'ışḳıla K(161a),M(52)/imānı: gümānı K (161a),M(52)

7 Beyit F,Rt'de yoktur.Beyit YE'de ;

Zühdile yol eyleyüp hiç müyesser olmadı
Çün böyle düşdi ḫaber gümānı yaġmaya virdük

/gümânı:īmânı K

8 Beyit F'de;
Yüz bin yıllık fikrile henüz kuşlık olmadın
Geçdük bitmez sağınçdan gümânı yağmaya virdük
/ʿömr olsa bir kuşlıkça degüldür :ʿömr ile henüz kuşlık olmadın YE,M//zamânı:yeksân Rt,devrân M (51)

9 Birinci mısra F'de "Pâyânlu devr-i zamân niçe eglesün Yûnus'ı",RY(61b),K(128b),M(134)"Pâyânsuz devr-i zamân çoḳdandur bu Yûnus'a",YE'de "Pâyânlu devr-i zamân çoḳlar eydür Yûnus'ı //devre:ṭura Rt/irdi:irdük F

144

2 sûretdür:sûret K//maʿşûḳ:sûret K

3 perdesüz yürisen K,RY

6 Birinci mısra RY,K'da; "Şehd ü şeker ger yirisem aġu durur bu cânuma"

7 şâdılıgı cümle diler:cümlesin yur F.

145

2 ümmetden:ümmedden K/komış:ṭutmış Ç

3 bindür peygamber:bin peygamberler RY

4 derzi:terzi RY

5 Hüseyin:Hüseyni RY

6 biri:biribir K

7 Yûnus Emre'm:Yûnus Dedem RY,K,M

147

1 çukur bulursan:alçak varısa HB

2 Beyit HB'de;
Alçak yirdedür yurdun̄ ṭoprag̈a yüzün sürdün̄
Baḳıcaḳ didâr gördün̄ alçak gönlün̄ var senün̄

3 Beyit HB'de yok.

4 Beyit HB'de yok.

5 Beyit M,K'da var.

6 Beyit HB'de;
Kimün̄ denize gider kimüñi düden yudar
Asluñı ṣorsam nedür niçün tenün̄ yoḳ senün̄

7 HB'de beyit;
Dirilip deniz olduñ ṭag̈ıluban düz olduñ
Hem göllerde sāz olduñ .....

8 Beyit HB'de var.

9 HB'de beyit;
Deryāya düşüp geldün̄ Yūnus'a kürek olduñ
.....biñ kızıl ṣayalar azdur senün̄

148

1 Beyit K,M,YE'de şöyledir:
Ol uludan olduñısa dünyā bahtı neñdür senün̄
Ol sūrete bakduñısa sûret nakşı neñdür senün̄
Rt'de;
Gerçek ʿāşıḳ olduñısa cihān naḳşı neñdür senün̄
Dost ayına bakduñısa sûret nakṣı neñdür senün̄
Ç'da;
Gerçek ʿāşıḳ olduñısa sūret nakşı neñdür senün̄
Dost yüzine bakduñısa cihān nakşı neñdür senün̄

2 Beyit Rt'de vardır.

3 Beyit Rt'de yok.K'da:
Sen senüñ terküni urġıl gel bu ʿışḳ evine girgil
ʿĀşıḳısañ ol menzile bu kibr ü kin neñdür senüñ
YE'de:
Sen senüñ terküni vir gel ʿışḳuñ odına gir
ʿĀşıḳısañ menzile ir bu kibr ü kin neñdür senüñ

4 Beyit Rt'de yok./su toprag̀ u yildür:su vü toprak degül F//aṣlına gider:gider aslına Ç,K,M/gafil olmak:ġafillik K

5 Beyit K,M,Ç'da;
Nideyüm yoḫsulam dirsin rızkiçün ġussa yirsin
Rızku (Rızkı Ç)pâdişâh virür ġussa yimek neñdür senüñ
YE'de;
Nidem yok yoḫsulın dirsün rızḳ içün ġussalar yirsün
Ol pādişāh viri-turur ġussa yimek neñdür senün

6 Büt-hâne vü şarâbhâne:büthaneyle sarabhâne Ç,YE,şarabhaneyle büthâne Rt/oldı:olmış Rt,Ç/cāna:ere Ç/bir puluñ varmaz:gel işün verme Rt

7 çün āḫirete:çünki ahrete F/da'vīsin:dünyāyı K/sevisin: sevüsi K,sevisi F,sevgüsi M

8 eksilürse:eksilmez YE/Tañrı'n :Tañrı F,Allāh Ç//birgün tenüñ:bir tenüñ kim K,bir sen kim Ç,çok arzular toprak olur Rt/gire:girsün YE

9 Birinci mısra Ç'da "Çün benüm diyü diresin ḥaḳīḳat daʿvā idersin",F'de"Benümdür diyü dirersin Ḥaḳ'dan daʿvī mi idersin"/diyüben:diyü YE//ḳalmaz:bakmaz F/gümrāh:bu kör K,YE, M,K

10 Birinci mısraʿ K,M,Ç"Yunus sen (hoş Rt)esrimişsin ol pādişāh meclisinde",Ç,YE'de "Yunus sen esrimişsin ol pādişāh badyasından (bâdesinden Ç)

149

Şiirin matla beyti yoktur.

4 aṣḥāb-ı ṣafa:ol ṣāhib-ṣafa K,M

6 örü:öri RY

7 bunlar ʿacāyib:bunlardur ʿaceb K,M

150

Bu şiirin B'de "Yunus Emre fermayed"seklinde bir baslığı vardır.4.Beyit vezin yönünden hatalıdır.6. beytin redifi metinde "aşıklaruñ" değil "dervişlerüñ" şeklindedir.

LÂM

153

1 dünyā:bu dünyā YE/iş bu :bir hal K,M//gine:yine YE/sabah göçer:göçer ṭurmaz K,M,ṣabah olur Ç

2 mülkile:bu mülk ü K,mülk ü YE/ikinci mısra M'da "Bir nazar eyle nicesi girü ḳalur bu mülk u māl"

3 Beyit F'de;

Māluñı bireyi yirisen sen anda hisābın vir

Senüñ durur bir adım yir göre niçe urılur fāl

YE'de;

Maluñı biregüler yir sen anda hisābını vir

Hemān senüñ bir adım yir ḥısımdan ile gelür fāl

4 gözün:kendün F/yi:ye Ç/eylemegil bunca:yokdur diyü itme F,yokdur kalmaz YE//hayreyle bazarı:yi-iç gül oyna Ç,M, K,yi iç bazar eyle YE

5 geldi:ḳalur YE/gönlünden geçmesün:ırak diyü itme K,M,Ç

6 İkinci mısra F,YE'de;

Geçe devrān-ı rûzigār eyle yazmış celle-celāl"

7 bir:sır YE/heybet katı:katı hāllar F//hāl:sırr F,YE/ ḳurtulmaklık:ḳorḳulı iş F,ḳurtuluş YE

8 İkinci mısra M,K "Dirligüñ olsa bulasın ṣırat geçmege mahāl"

155

1 bu dünyā bezegin:dünyā bezegini F/yil durur:yildür ya F//ne vefā ḳılısar bize çün:ne ḳılısar bize vefā çünki F

2 Beyit F'de;
İsteme ʿömr-i fânîyi dünya kime kaldı bâkî
Yüzbiñ melik yüz bin sulṭān rāyegân kodı mülk ü mâl
YE'de;
İnanma fânî ʿömrüne kime ebed kaldı bâkî
Yüz bin melik selâtinler kodılar emlâkı mâlı

3 Beyit F'de yok.YE'de ikinci mısra "Bunda pîşîn ölmez isen girü diriligün muḥāl"

4 Beyit F'de;
Niçe uzun endîşeler yoldaşıdı bizümile
Dost firketinden artuġı cümle ḳatı durur battâl
/YE'de F'nin aynısı fakat "Bu niçe" şeklinde başlıyor.

5 Beyitn ikinci mısraı K'da "Serhengler eline düşicek sende kalur mı mahal",YE'de "Yohsa serheng elinde yavuz olur müşkil hâl"

6 Beyit F'de yok.YE'de şöyledir;
İp daḳ riyâ boynına aṣa ḳo ʿöd aġacına
Sulṭān öñinde yol degül ta bulasın sende visāl

7 Beyit F,Ç'da yok./nefsüñ:nefis K/dilegini:dilegin K/teneşir:naʿaṣ K//ikinci mısraʿ K'da "Yohsa ki geñsüz ölicek süriben iledür gaṣṣāl"

8 ṣorarısa sañā:sañā ṣorarısa Ç/anuñ ayaġını:elini ayaġın F/ana cevāb:cevābına F,o cevāba YE

9 ṣıraṭ-ı müstakîm:ṣıraṭa uġramaḳ K//Ḥaşre:ḥaşr u Ç/Ḥaḳḳ-el-yaḳîn gerek viṣâl:Ḥaḳḳ'a yaḳın gerek visâl YE,sañа eyü hisāl K

157

1 ʿışḳsuzlara:ḥayvānlara YE/ögüdünden:ḥayvān ögüt YE//âdem :kişi YE/ögüt:ʿışḳı YE

2 Beyit F'de yok.

3 YE'de beyit:
Bir ṭaşa ṣu ḳoyarısan elli yıl ḳaynadurısañ
Derlemeye dür çıḳmaya ṭaşdur ol ıslanur degül

4 Beyit F'de yok.

5 Beyit YE'de;
Emek yimen irte-gice yavuz yaplaḳ devlengece
Anuñ aynı köstebekdür ṣalup ördek alur degül

6 Beyit YE'de yok.

7 Beyit F'de yok.

8 Beyit YE'de;
Kāfile gelip geçe ṭurur selâl olsun ʿāşıḳlara
Yaraḳlular vara ṭursın miskîn Yūnus ḳalur degül

158

Şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.(53b)varaktakini esas aldık.

1 mèlûl:maʿlûm NO//ṭuyan:diyen NO

2 çün gitdi girü:gidenler gine F/gitdi:gide RT

3 Beyit NO,YE'de yok./gevhersüz:gevher seven F/gönüllere:gönüllerde K/söz:kğz M,B,yıl F,eydüriseñ:eydürise F,Rt.B

4 şakıngıl:şakın YE/sımayasın:sındurmagıl YE//girü:soñra K

5 Beyit F,B'de mevcuttur./çeşmelerden:çesmelerde B,Rt//kendü:kendi B

6 Hızır'ıla:Hızırla şol F,Hızır u /İlyâs:sol İlyâs M

7 peygamber:Muhammed RY

8 yaragunñ:yaragın Ç/eyleyi gör:eyle bugün F

159

1 eyā:iy RY,RT,K,YE/aç gözüñi:açgıl fikrüñ YE,gözüni aç NO //bakgıl:bak şu

2 ölicegiz söyleşeler:anıcagaz sögmeyeler Ç//cânum:hālim Ç

3 Bir gün ola:dilerisen Ç,RY,M,NO,ger dilersen YE//dün ü düni Rt/güni:gün RY,K,YE/ikinci mısra YE'de "Tā'at eyle gice ayak uzadup yatmagıl"/dün ü güni:düni gün Ç

4 Rt'de beyit yok./vur:ur NO,sür YE/kademine:ayagına Ç/idicek:iderse YE/karagunñ:kapagun RY,K,M/Beyit HB'de;

Kanda miskîn görürisen şeyhullāh eylegil andan
Baş indürgil kademine kaşun karagun çatmagıl

5 Beyit RY,K,M,Ç'da yoktur./olur:ola NO,YE,Rt

6 gibi söyle:bigi dinle NO//kendözünden zireklenüp:zireklenüp gezeriken /söz dahı:dahı sen K,M/Birinci mısra Rt'de "Şöyle dükeli keleci işitdügün gibi degül"

7 Beyit Rt,Ry'de vardır./kesüp kemürüp:kösüp götürüp Rt

8 viren alur yine:yine viren alur Ç,NO/yine:gine K,M'de yok./yarın göresin:ta bulasın HB

160

Bu şiir Recez bahrinin 'Müstef'ilün X4' vezniyle yazılmış olup bazı cüzler tahrif edilmistir.

1 Beyit YE'de;
Bir nazarda kalmayalım gel dosta gidelüm gönül
Haydaş olalum ikimüz gel dosta gidelüm gönül

2 Beyit NO'de yok.

3 Beyit NO'de yoktur.

4 Beyit NO'de yok.

5 bir iken:ikimüz NO

6 biz bu cihandan:bu dünyadan biz NO

7 kulaguz:kulavuz NO//bakmayalum öne:kaygımagıl öndin NO

8 bu dünyā olmaz:dünyā degüldür NO//bañna yoldaş u:bir yoldaş ile NO

9 ölüm:Hakk'uñ YE

10 erene varalum:fāşıkı bulalum NO/soralum :alalum NO

161

Bu şiir"Yunus Emre Fermayed-Velehu Aydān" ser-levhalıdır,

163

Bu şiir,Muahhar mecmualarda "Yūnus" adına kayıtlıdır

164

1 vir:virgil A/taşı:naşı A

2 ḫānıdur:civānıdur A//câhile:câhillere A//aşı:anuñ aşı A(ikinci mısranın vezini bozuk)

3 evliyānuñ gönlinden:evliyādan dâima HB//eyleyen:ideni bilkim A

4 Beyit A'da;
Er odur kim menzilin her dem gösteri tura
ʿÂrif olmayan bu düşi yoramaz düşi degül

6 Beyit A'da yok.

7 Beyit A'da yok.

8 ava:avı A/yuva:yuvanun A

165

1 yoluna:olsun sañā RY,K/bu cān:cânān NO//sen cânı:ol ca cân NO

2 Beyit NO'de;
Cânda içre cânsın gencine-i pinhânsın
ʿIyān göreyin seni pinhān kayusı degül
Ç'de birinci mısra"Sen bir gani sulṭânsın cânlar içinde cânsın"

3 Beyit K,YE'de yok.

4 Beyit sadece YE,Ç'da var./yarum:dostun Ç

5 Beyit muahhar mecmūalarda var.Diğerlerinde yok.

6 Beyit RY,K,YE'de yok.Ç'da şöyledir;

Her kim derde uğrarsa dermān arayı gider
Bana derdüm kayusı dermān kayusı degül

7 Beyit RY,K,YE'de yoktur.

8 dokınur:ṭokundı K,kâr etdi NO/yüregüme:cigerüme Ç//ışk içün ben:kul ʿışk içün YE,senüñ içün NO,ben ʿışk içün K/ikinci mısra Ç'da ;Bana ʿışkuñ kayusı temren kayusı degül"

9 Beyit NO,K,RY'de yoktur.

10 Beyit NO,RY,K'da yok.

11 Beyit YE,RY,K'da yok.

12 Beyit K,YE,NO'de yok.

13 Beyit NO'de yok.RY,K'da;
Bu yūnus'ı andılar kervân göçdi didiler
Ben uyuyup kalmışamkervân kayusı degül
Ç'da;
Dirler ʿāşık Yūnus'a eglen bile gidelüm
Ol dost arzûsı düşdi eglen kayusı degül

166

Bu şiir Recez bahrinden "Müstef'ilün X4" vezniyle yazılmış olabilir.Fakat bazı cüzler bozuktur.

1 bir kez gönül:yıkduñısa:sen bir gönül yıkarısan A

2 Beyit YE'de;
Kanı erenler geldi geçdi bunlar yurdı ḳodı göçdi
Pervâz urup Ḥakḳ'a uçdı hümâ kuşıdur ḳaz degül

3 Birinci mısra YE'de "Yol oldur ki ṭoğrı vara göz oldur ki Ḥakk'ı göre"/yüksekde:yüceden YE

4 Beyit A'da mevcuttur.

5 Beyit A'da yok.

6 Beytin ikinci mısraı A'da"İltür sarrāflara satar yüki gevherdür koz degül"

167

Bu şiir muahhar mecmualarda ve A'da mevcut olup,Yunus Emre adına mukayyedtir.

5 yol bulmış:yola varmış A

MİM

168

1 Beyit F'de şöyledir:

ʿAkluñ irerse sor bana ben evvelde kandayıdum
Dilerisen diyivirem ezelî vatāndayıdum

/dinlerseñüz:dinleriseñ B,HB,dilerisem YE

2 Birinci mısra HB'de "Ezel dilümdeki budur Tanrı birdür Hak Resûl",B'de "Evvel dilümde bu durur Tañrı'm bir durur Hak Resūl"//bir ʿaceb makamdayıdum:sanma ki gümāndayıdum F, B,bir ʿaceb gümāndayıdum A

3 Beyit B'de iki defa yazılmıştır.Esas aldığımız beyte göre B'deki mısralardan birer tanesi degişiktir;

B'de;Dahı Elest söylenmedin tertîb dahı düzülmedin
B'de;Yunus balık söylenmedin mülk-i yaradandayıdum

Beyit YE'de şöyledir;

Kālū belâ söylenmedin mülki yaradandayıdum
Öküz balık söylenmedin tertîb düzen eylemedin

4 Beyit NO,K'da yok.

5 Beyit HB,B,K'de yoktur.

6 Birinci mısra B,K,A'da;

Öküz ile balık dahı dem eyledi yidi bile(yutdı beni K) HB'de;"Öküzile balık dahı dem eyleyüp dutdı beni"/çekdi deme:dem eyledi YE/beni:bile F//kaçdum:kaçup K,kaçuban NO, A,kaçdum bile B,HB

7 F,B'de yok.YE'de birinci mısra "Mūsā'yıla sürdüm çıkdum Tūr ṭaġında münācāta"A'da "Ḥsā-yı Mūsā'yıla bile kaçdum çıkuban ṭura uçdum",HB'de "ʿİsā'yıla Mūsā'yıla bile çıkdum Tūr ṭaġında", Mekke'ye:Kaʿbe'de NO/bünyād:minber A

8 Beyit HB,K,YE'de şöyledir;
ʿArāfat'da çaldum bıçaḳ İsmāil'e kâr ḳılmadı
Allāh beni kıldı azad ol ḳoç u ḳurbāndayıdum
/ana:baña F/Ḥaḳ beni azad eyledi:Ol Allah'uñ dergāhına B

9 Beyit A'da;
Yūsuf'ıla bir zamān ḳapuda yatup çekdüm
Yaʿḳūb'ıla çoḳ aġladum bulunca figāndayıdum
NO'de birinci mısra ;"Yūsuf'ıla ḳaldum ḳuyıda bile çekdüm anda cezâ"/ben:bir YE/bile çekdüm cezā:cefâ çekdüm bile F// bulunca figāndayıdum:bulınca efgāndayıdum F,o zâr u efgânda idüm YE

10 Beyit YE'de yok.Birinci mısra HB,B,NO'da;
Mirâc gicesi Resûl'ün (Ahmed'üñ K)ʿarşda naʿlinin dönderdüm/ "/dönderdüm:döndürdüm F,urundum tâcı NO

12 Beyit HB'de yok.Birinci mısra YE,K'da;"'Ali'yile saldum kılıç ʿÖmer'ile ḳıldum ġazā",A'da beyit;
ʿÖmer'ile ṣaldum ḳılıç ʿAli'yile ḳıldum gazā
Ḳaf ṭaġında on sekiz yıl Ḥamza'yıla meydāndayıdum

13 seyrân u:seyrânda B/ikinci mısra F'de ;"Mülke bünyād urulmadın seyrān u cevlāndayıdum",A'da" Ol Allah'uñ dergâhında cevlân-ı seyrândayıdum"

169

Bu şiir YE'de iki defa kaydedilmiştir.(55a) varakta esas alınmıştır.

1 RY'de birinci mısra "Gelüñ şoruñ iy yârenler ben ol vaḳtin ḳandayıdum"/ṭaluban:ṭalup RY

2 Yirɛ bünyâd urulmadın:bu yirler bunda gelmedin Rt/melâ'ik:melek K,melekle YE/ṭolmadın:ṭoyurladın YE//çalınmadın: urulmadın RY,K,YE

3 K'da beyit;

Allah beni bekleridi her ḳandasa ṣaḳlarıdı

Mehlekeninde ʿışḳuñuñ tenden geçüp cāndayıdum

//ikinci mısra RY 'de "Ḳudret ḳandîli içinde ol ḳandîlde cāndayıdum",Rt'de "Ben ol kudret ḳandîlinün içindeki cāndayıdum",YE'de beyit"Allah beni bekleridi her ḳandasam ṣaḳlarıdı/ʿIşḳ urganı içinde ol ḳandîl-i cândayıdum"

4 Beyit RY'de yok.Birinci mısra F'de "Ḳayġu eli baña irmez ġuṣṣa hergîz beni görmez",YE'de "Ḳayġu eli irmez ġuṣṣalar ḫōd beni görmez"//bir ulu:laṭîf YE

5 Beyiṭ K,F'de yok./bir key lâṭîf nihāndayıdum:bir gizlü niṣāndayıdum RY

6 Beyit F'de;

Benüm gibi miskîn ḳulı yüz bin gelürse az ola

Benüm geliṣüm ṣimdidür uçmaḳ da Rıḍvân'dayıdum

YE'de;

Benüm gibi bir miskîni yüz bin gelürise azdur

Benüm geliṣüm ṣimdidür uçmakda rıḍvāndayıdum

7 Birinci mısra RY'de "Dört kitâbı oḳıdum erüp seçüp komadum",YE'de " Dört kitābı oḳımadum ayırup seçmek olmadın",Rt'de "Dört kitâbı oḳımadum ayrup seçüp ḳaḳımadum"//ezberledüm :ben okudum YE,F/bu ʿışḳı:Kur'ān'da YE,F

8 Beyit F'de yok.

9 Beyit RY,Rt'de yok.YE'de ikinci mısra; "Hükm kılur Cebbâr-ı ᶜālem ben ol nücûmdayıdum"

10 Beyit NO'de (185b) bir başka şiirle karışmıştır./söyleşicek:eyleyicek F,söyleyicek Rt//NO,F,YE 'de ikinci mısra "Otuz biñi sırrolıcak ol vaktin ben andayıdum"

12 Beyit RY'de;
Yūnus eydür ben ol vaktin benümile degülidüm
Ol ben olup ben ol olup bu ᶜışkı ṣunandayıdum

170

1 çün:ol Ç

2 ṭoksan:sañа Ç//ki:ol Ç

4 Beyit Ç'da yok.

5 dosta imân:dostı imām Ç

6 dimiş:didi Ç/Yunus:Ümmî RY

7 Ç'da beyit;
Hem Ümmî'yem hem Yūnus'am yidi atam dörtdür anam
ᶜIşk odına düşem yanam ṣatu-bâzâr ᶜ nemdür benüm

171

1 ben bunda:bu ile F,bu mülke Rt//ṭutsaklık:duşġarlık K dostlık YE YE/tuzaġın:turaġın NO/demi:dahı K,güni NO,

2 ben bu ᶜışk:çün ᶜışkuñ F/okıdum:okuyuban A/kıldum :itdüm F/okıdum:okuyuban A/Rt ve Ç'da mısraᶜ "Dört kitābın maᶜnisin okudum tahṣîl itdüm"/aġa:aġ u NO/ikinci mısra F'de; "Ne ḥācet kim karayı aġ üstine yazaram",Ç'da"Ak üstine kara

yı ya ben niçün yazaram

3 tamamdur:bellüdür F/birinci mısra Rt'de "Yidi mushaf maʿnîsi bellüdür bir elifde"//didürmeñ:didürtmeñ NO,dimeyün A/ikinci mısra A'da "Bî-dîdürmegil bana ben bu yoldan azaram"

4 Beyit F'de yok./elif:elifi A//iklîminde:iklîmine A/durup:düsüp YE

5 hıyānetedür:hıyânetdedür NO/ya:NO,K'da yok./ben:pes K, YE/kızaram :korkaram Ç

6 akan:sızan F,sızar YE/tatlu:datlı F,tatlı K//bir:hep bir A/bana:bize F

7 yol eyde bana:yol keser bana Rt,cevâb idiser bana A/bana:bize F,Ç//deryâsında:deryâsına NO/bahri oldum:gark oluban NO,çün bahrı oldum A

8 Çünki ben bunda geldüm:çün ben suçumı bildüm K,RY.NO /anı:beni ben NO,ben beni A/Rt'de birinci mısra "Ben andan bunda geldüm ben anı bunda buldum"//kül oluban:uş kül oldum F Ç'da beyit söyledir:

Mansūr'ıdum bir zamān gine geldüm bî-gümân
ʿIşkuñ evine yanam uş kül oldum tozaram

9 Beyit yalnız Rt'de var.

10 bana:bize Rt/benüm kaydumı:kaydum göreyüm benüm A,çün benüm kaydum YE,K,bizüm kaydumuz Rt//iş bu yüzüm karasın:ben yüzüm karasından F,yüzümüñ karasından Rt/

11 Beyit sadece K'da var.İkinci mısraʿda "bu" kelimesi yerine "itdügüm" kelimesi yazılmıştır.kelimeyi biz degistirdik.

12 eren:ʿāşık F/didügin:kılasın F,tapdugın NO.tuyduguñ Ç Süleymân bilür:Süleymân dahı bilmez A.süleymân anlar Ç/ ikinci mısra A'da "Gerçege eren bu yolda dili duyduğın sezerem

172

Bu şiir YE'de aynı şekilde iki defa istinsah edilmistir.

1 ben bu cihāna:bu cihāna ben F//ol :ben YE

2 ḫalāyıḳ:bu yirler YE//bu:YE'de yok.

3 ulu:o YE

4 yüce:laṭîf YE

5 dost ḳatına:ḳatında bir YE//ikinci mısra YE'de; "Hem anda hem bunda idüm güft ile kelâmdayıdum

173

1 gine:yine YE/ben bunda:ki ben YE//bir:bu Ç/ḥayrān:beyân F,seyrân Ç

2 dilerisem:gerekise YE/Rt'de "ten" ve "cân" kelimelerinin yerleri değişiktir.//gönlümi Tūr:gönlüm Tūrı YE/'ışkı:taḫtı YE

3 uram:buram YE,Rt//cānumı:ben cānı Rt

4 Beyit Ç'de mevcuttur.

5 Beyit Ç'da yok./ne kişi durur:dahı kim ola YE/idebiḷe: ide benüm YE//ḳasdını gine:kendü ḳasdını Rt/gine:YE'de yok.

6 Beytin YE'deki mısraları ters yazılmıştır;
Ne Cebrāil gibi bir ahde perrân eyleyem
Yüz biñ Cebrāil kasd ide benüm āhuma
Rt'de;
Ne kişidür İsrāfil hükmide benüm āhuma
Yüz biñ İsrāfil gibiyi bir ahda perrân eyleyem

7 didiler:kıldılar F//ben anadan ṭoġmış gibi:ma'nī benden ṭoġmışlayın Rt

8 Birinci mısra Rt'de "Yūnus senüñ her bir sözin toptoludur Hak varlugı"/Hak varlığı top-toludur:toludur Hak varlığı YE//ki ʿāşıklara:ʿışk erine YE,ʿaşıklaruma Ç/ihsân:in'ām Ç

174

Bu şiir muahhar Mecmualarda Yunus Emre adına kayıtlıdır.

176

Şiir YE'de iki defā istinsah edilmistir.YE (59a)varagı esâs aldık.

1 Beyit F'de;

Nite kim ben beni bildüm yakın bil kim Hakk'ı buldum
Hakk'ı bulıncaydı korkum şimdi korkudan kurtuldum

Rt'de birinci mısra "Evvelki ben beni bildüm ol idi ki Hakk'ı buldum"

2 Beyit Rt,F'de var./hiç ayrukdan ben korkmazam:ben kimseden korkımazam Rt//yâr:bir Rt

3 cânuma:yoluma RY,K,yanuma YE//bular:bunlar F/benden ne sorısar :beni ne sorsunlar F,benden ne sorarlar YE/anı sorduran ben oldum:ben anda sorılup geldüm YE

4 yâ:di RY,K//gönlüme:gönlümüz F/bir dükkân:bir kân F,dükkân YE,K

5 Beyit F'de yok/degüldür evinden:degül durur ondan RY// ben:RY,K'da yok.

6 Beyit F'de;

ʿIşklular bizden alalar ʿışksuzlar hōd ne bileler
Kimler ala kimler vire ben bir ulu dükkân oldum

/cānlular:canlu RY,K /el alur:alısar YE/cānsuzlar:cānsuz cānı RY,cānsuza ne K,erine bilür:hōd ne biliser YE//virürler: virüp K,RY,viriser YE/alurlar:alısar YE

7 Birinci mısra F'de "Yunus'a Ḥaḳ açdı ḳapu Yūnus Ḥaḳḳ'a ḳıldı ṭapu//devlet benümimiş:devlete irdüm RY,K,devlet benümkimiş F,benüm işüm devlet bāḳī Rt

177

1 ḫaber eyleñ ʿāşıḳlara: hey yāranlar hey ḳardaşlar B, muştılañuz ʿāşıḳlara K//ikinci mısra F'de "ʿIşḳ baḫrisi olubanı denizlere ṭalan benem",B'de bu mısra iki ayrı beyitte geçmektedir.Der-kenārda F'nin aynısıdır.Diğeri;"Olmışam ʿışḳuñ baḫrisi deñizlere ṭalan benem"/ʿışḳ maʿdenin bulan: maʿden ü kân olan YE

2 Beyit F'de yoktur./yir ü gök ṭolu:yir gök ṭolu bu YE/hiç nesne:yigreği YE//ikinci mısra F,B'de ḳarısıktır.(bkz.dipnot 1)

3 Beyit B'de;

Deñiz içinde şuları şunuviren buluṭlara
Bulutlayın pervâz urup ʿarşa yakın varan benem

K'da;

Deñiz yüzinden şu alan bu göklere su viren
Bulutlayın perrân olan ʿarşa yakın varan benem

4 Beyit B,K'da yoktur./gök melāigin:gökde melāik F//sürüp: süre F

5 gögün meleklerin:ol ʿarş meleklerin B,gökler melāikin K gögün melekleri F/cünbişdedür:işdeyimiş F//Ḥaḳ Çalab'uñ zikrin ider:ṭurup zikr iderler Ḥaḳḳ'ı B,dün gün Çalab'a zikr ider K/İncil ü hem Ḳur'ān:hem İncîl ü Furḳān K,incil daḫı Ḳur'ān YE,İncil-i Hak Furḳān B

6 Beyit F'de yok.degül gören:gören degül K/degül bilen: bilen degül K//ikinci mısra B'de "Gören oldur gösteren ol 'aşık olup gelen benem"/ol durur:oldur K/gösteren:gören ol K

7 Beyit YE'de yok./uçmak:cennet B/anlara:bilene F//ikinci mısra B'de "Mūsî'leyin Tūr ṭaġında ḥayrān olup ḳalan benem"

K'da "Mûsâ gibi Tûr tağında hayvân olup ṭuran benem"

8 Beyit K,B'de yok.

10 delü oldum:benüm adum B, ʿâşıḳ oldum K/ḳulavuz:ḳulaġuz YE,B//Ḥażrete:Ḥażretdeyiken K/degin:ṭoġru B/süriyü:süriyüp B,süriyi F //Not:Bu beyit "Bu cümle erkânı koyup birlik yolun ṭutan benem" mısraıyla başlayan şiirin 8.beyti olarak da yazılmıştır. (bkz.)

178

Bu şiir RY,A'da ikişer defa yazılmıştır.

1 Birinci mısra HB'de "Ben ezelî bu mülke bu ʿışḳı süre geldüm",Ç'da " Ezelden ben bu ʿışḳı bu mülke süre geldüm"// ikinci mısra K,RY,M'de "Bir dem şeksüz andayıdum gine ol yire geldüm"

2 birün:yüzün B,yirün M,A/nûrı:yüzi NO/göründi:gözikür A /er yüzünden:er gözinden RY,K,her yüzden HB//ikinci mısra HB,NO,Ç,A'da "Ben dahı Mūsā'layın ḥācete Tūra geldüm",B'de, "Bugün Bâyezīd benem çün size sırra geldüm"

3 Beyit K,RY'de mevcuttur.

4 ṭurdugum:durdugum HB,Ç,dördünci A/olur:gelür M,RY,Ç, Ç//benem bugün:bugün benem RY,bilüñ Bâyezîd A/sırra:şara HB İkinci mısra M'da "Bugün Bāyezîd benem bu gizlü sırra geldüm",Ç'da Bugün Bāyezîd benem çün gizlü sırra geldüm"

5 Beyit HB,NO'de yoktur.ezel:evvel K,M

6 Beyit A,NO'de yoktur.

7 Birinci mısra Ç,HB,NO-A'da;"Yirdeydüm göge aġdum gökden yire çok yaġdum"/devrānum:cevlānum NO,K,M,A

8 et ü deri:et-deri Ç,eti deri M,ete deri A/sīze:saña RY

Beytin ikinci mısraı RY'de "Seni korkmasun diyü ismüm Adem ura geldüm",Ç'da "Âdem dońın urundum işte zuhûra geldüm","Seni korkumasun dîv Âdem adın ura geldüm"

9 'Işk esritdi cānumı :'ışkuñ esritdi beni HB,B,RY,K,M, didürür: didürür ol K,dir dilüm NO//korku gitdi gönlümden: korku gitdi gönülden M,'aklum gitdi başumdan HB,Manşūra dāra geldüm Ç

10 dertlü:sayru M,RY,K,olana:gönüle Ç//sayrusı:hastası HB /olana:olanı K,NO

11 Beyit HB'de yoktur./Birinci mısra' Ç,NO'de "Mansûr kadehin aldum Mecnūn kânına taldum"//çün:Hak K/bildüm:buldum K,M,NO,gördüm Ç/andan sınura:öndin soña NO,andan sinüre Ç

12 Beyit RY,NO'de yoktur./Beyit HB'de ;

Bunuñ bundan böylesi hünkâr iklîmiyimiş
Dört yañum didār oldı vay ne hoş yere geldüm

Ç'da;

Bundan böylesi bunun hündigâr iklîmidir
Dört yanum didar olmış bir ne hoş yire geldüm

13 Beyitin birinci mısra'ı RY,K'da "Ben bu yola geleli adum Yunus olalı"/ıyān oldı:añlandı NO,götürüldi RY,K./pâdişāh:pâdişâhlık RY,K/şükrâne:şüküre K,NO, mısra' Ç'da şöyledir;

Ben bu 'ışka talalı adumı Yūnus kodum

A'da ;

Yūnus söyler sözleri câhiller hiç añlamaz n'idem

179

1 bunda:gine NO

2 beyit NO'de;

Ben geldüm sevi içün gönüller dost evi içün
Ben gelmedüm da'vî içün gönüller yapmağa geldüm

3 Birinci mısra NO'de " ʿĀşıklar bilür neligüm dost sevgüsi delüligüm"

4 o hācemdür:dost pādişāh NO//ol hācemün bāġçesinde:girüp dost bāhçesine NO

5 Beyit F'de;
Bunda biliş olan cānlar anda bilüşürlerimiş
Bilişüben hācemile hālüm ʿarż itmege geldüm

6 Beyit NO'de;
Siz Yūnus'dan soruñ haber dost kandaysa
Haberi gel görenden al ben anı görmege geldüm

180

1 dirisem hükmüm:dirsem buyruġum YE,K,RY,B,M,dirisem yortum NO/yürür:revân A/idərisem:idersem F//hükm-i:hükm ü /tutaram:dutaram K,RY

2 Beyit YE"de yok./A'da birinci mısraʿ "İnsile bu cümle perîler benüm hükmümdedür"//ikinci mısra M,K'da "Tahtum revân gökde benüm hükm-i Süleymân dutaram",A'da "Tahtum benüm gökde revân mühr ü Süleymân tutaram",NO'de "Ben taht-ı revân hatemüm mülk-i Süleymân tutaram"/benüm:benüm ben RY

3 kim azdura yāhūd aza:ya aza yāhūd azdura F,YE,birinci mısra NO'de "İblis diler bu âdemi dâimâ azdura yoldan"//ikinci mısra F'de "Cümle benem eyü yavuz kamusın benden dutaram"/andan:senden NO

4 Beyit K,RY,B,M'de yoktur./mülküm durur:rızkum durur F,YE, A/kavmi:kavim A//yürür:urur YE,NO/yarġumı:yarlugı NO/handān: cândan YE,dostdan NO,hâne revân A

5 senüñ:şunuñ NO,A/hayât :hayvân A//karañulıga:nirānı kulluga /gireni:girüben NO

6 olursam:ḳalursam B,M/anuñ/anuñla diri oluram:anuñıla - dirilürem B,K,RY,M,anuñıla diri yürürem YE,anuñıla yürürem NO

7 ne pūta hāça:ne pūt u ḫāne B,K,ne pūtu hāça RY,YE/ne dîn ü imân :ne din ne imân NO

8 Birinci mısra F,YE'de "Yūnus eydür ben olvanın az görmegil ben olvanın/NO'de beyit F'ye benziyor, fakat "görmegil" kelimesi NO'de "görmeñüz" farkıyla yazılmıştır./benven ü ben olvanın:benven ü ki ben olvan B//ne dirisem:ne disem ol F

181

1 cānum ben andan:evvel daḫı ben RY,HB//kılavuz:ḳulaguz Ç, HB,YE /ṭutdum:ṭutup F/ʿışka ulaşup:anda bilişüp NO,RY,YE,ol yola düşüp HB

2 kâl ü:bu ḥâlde NO,ḳâl u ḳîlden F,YE/yâ:bu K/dilde:dilden YE,F//yad yok:yazuḳ NO,yad yoḳdur Rt/bana:bize Rt/ilde: yolda HB/anda:küllî K,M,Ç

3 ol ikilik bâbından:bu ikilik elinden NO,bu ikilik bâbından YE,şol ikilik bâbından Ç,K,bu ikilik yolundan HB,bu ikilik bilinden RY//bitüp:yitüp HB,aşup NO,RY,YE,buşup M

4 Beyit YE'de yok./vefedârum:rāzdaşum:vefâdâr-ı râzdaşum F,YE,vefâdâr hâldaşum HB,key vefâdar rāzdaşum Rt

5 dördüñ birisi:dördündür biri HB//biri nefsümdür düşman :nefsümdür bana düşman K,M,biri nefsümdür şeyṭân YE/anda:yolda F

7 Birinci mısra Rt'de "İskender oldum uçdum yidiyüz ırmaḳ geçdüm",M,K'da " "ʿışḳ deñizinden içre oniki ırmaḳ geçdüm"/ şerbetinden:şarābından F,şerbetini NO/oniki ırmaḳ:onsekiz ırmaḳ F/deñizler bendin:deñizlerinden M/deşdüm:açdum Ç//ʿummāndan:ʿummāna RY,YE/ṭaşup:aşup NO,HB,düşüp RY,YE

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

8 Beyit RY,Rt'de yok./andan geldüm :geldüm andan NO/yine girü F//ben anda:hem yine HB/ṭanışup:danışup HB/Beyit K,M'-de;

İrdüm menzil ucına yine varuram yine
Ben anda varasıyım dosta danışup geldüm

9 ne kişidür:de kim olur YE,dahı kim olur RY/idesi:ider RY //bitrişüp:biṯişüp YE

10 Beyit sadece NO'de var.

11 Yunus Emre'ye:imdi Yunus'a F,K,M,Ç,cānum ʿāşıḳa NO,cānum Yūnus'a HB,cânum Yūnus'dur YE/şol dem:aldum M/degşüp:denşirüp NO,YE

182

Bu şiir RY'ye ait mecmūa'da da mevcuttur.(bkz.31a)

1 güle güle:hiç gümānsuz F,gümânsuz NO //gürem:görün F

2 ḳatından:ilinden K//yüz bin cānı:cism ü cānı RY,K/berü:beri F,yaḳın NO

3 ol dost beni:beni eger K,RY/beni:bizi NO//ölsün dise : öldirse Rt,ölürisem F,NO/ilerü:ileri F

4 uyaġam:ṭolunam Rt/cevlân:cilve NO/ḳılam:uram K/ikinci mısra NO'de "Hem andayum hem bundayum anda bunda girü gelem",RT'-de "Hem anda olam hem bunda anda-bunda varu gelem"/varu:varı F

5 Beyit F'de yok.//ıraḳ varmaḳ bāña:yıraḳ urmaḳ bāña RY, yavı varmaḳ bāña YE//Beyit NO'de ;

Ḳaçan unıdulurısam ben dost burcından ṭoġmış iken
Ol Muḥammed ḳullabından her ṣabaḥ çevrinügelem

Ç'da ;

Ḳaçan unudulurasam ben dost adına ṭoġmışam
Ol maḥabbet feleginde her ṣabaḥ çeviri gelem

6 Beyit RY,K'da yok./yürürem:yürürven Rt//isteyüben soru gelem:ben esrügem diyü gelem NO,Ç

7 yatursam:olurısam NO,Ç,toprak yaturısam K//ne vakt gerek olurısa:kaçan bana gerekise RY,Kne vakt bana gerekse NO/ ʿışk:dost Rt/nefesin:ʿayesi K/uru:virü Rt

8 eyit kıġır:kıġır bana NO//kefen tonın:kefenümi RY,K,beyit Rt'de ;

İnanmayan gel sinüme çaġur dost adını eyit
Kefen tonın pâre kılam cân şükrâne virü gelem

9 Beyit Ç'da mevcuttur.

10 şerh etmeye:ʿâkiller bilmeye RY,K//ikinci mısra F,NO'da "Yunus eydür ʿâşıklara dost haberin verügelam"//Rt'de beyit;

Bundan böyle nolasını hiç bir ʿâşık söylemedi
Ne vakit bana gerekse dost nefesin virü gelem

183

1 biñ yıl eger vasfın diyam:biñ bin vasfuñ eydürisem Rt, bin yıl vasfuñ eydürisem RY,K,M,biñ yıl vasfuñ söylerisem YE //bir katrede yüz bin deñiz:bir katre yüz biñ deñizüñ RY,K,M /noktasın:katresin F

2 göñül:göñlüm Rt/kılur:bulur F//kim:hiç YE/beñzedür:beñzede F,beñzemez YE/anı:onı M,ben F,ki hiç YE

3 ide bir:eyleye K,M,beñzede YE/bir:bu Rt/ol:sen F//cümle: niçe F/ʿakıllar sende:ʿakıllar senden RY,K,M,ʿakıl anda YE/niçe ʿözür:tene özür YE/ʿözür:ʿözri RY,K,M

4 çün ʿakıl:ʿakıl çün F,ʿakıl kim K/ola:olan F//sensin:senden Rt/oldum:olup RY,K

5 şart oldur seni söylesün:farż u sünneti söylesün RY,M,M, farżdur ki seni söylesün Rt//tevfîk:bana tevfîk RY/ ġayrı di-

1003

le söyletmeyem:gaybet dile söyletmeyem RY,K,M,sensüz lisān depretmeyem YE

6 Beyit YE'de yok./F'de söyledir:
Ne kim dirisen di bana koma beni benden yana
Benüm hācetüm ol durur seni bana istetmeyem
İkinci mısra M,RY,K'da "Hācetüm bu durur sana beni sana istetmeyem"

7 İkinci mısra YE'de "Ben beniken bana ne havf ger adım ger atmayam",M,K'da "Ben senünem bana ne gam her ne idem ger itmeyem"/çuç idem:suç eyidem Rt

8 çün kim:işte Rt//dört yanumda:yanumdan RY,K/ teknem: turam F,tekyem RY,YE

9 sensin Kadîr:Kadir sensin F/lisân depretmeyem:dilümüzatmayam F,dilüm depretmeyem YE

184

Bu şiir, RY(12b) ve K(210b)varaklardaki ;
Sensin Kerim sensin Rahîm Allah sana yalvaralum
Senden artuk yok mededüm Allah sana yalvaralum
matlaı ile başlayan şiirle aynı olduğu halde redifler müstensihlerce karıştırılmıştır.Biz esas aldığımız nüshaya göre redifi"Allah sana sundum elüm"şeklinde aldık.

1 yokdur umum:yokdur emüm F,yok mededüm RY (12b),K(210b) kimsenem yok RY,yok kimsenem M,yok merhemüm Ç

2 Beyit K,RY'deki her iki şiirde yok./irdi:geldi F/yitdi: irdi F/ömrümden kadeh NO

3 Beyit RY(12b),K(210b)'de;
Tenümde cānum üzilür iki gözlerüm süzülür
Dilüm tetigi bozulur Allah sana yalvaralum
/gevdemde:gögüzden F/uşda gözlerüm:gözlerüm nūrı NO,gözlerüm

göge F,YE

4 Beyit aldığımız şekliyle sadece F'de var.RY(12b),K(210) nüshalarında ;

Urdılar ṣuyum ılınur ḳavum ābdeste göñilyür
Yaḳın ḥaṣmum ḳıgurur Allāh sañā yalvaralum

5 Beyit YE,RY(12b),K(210b)'da yoktur./uş dikdiler:uş biçildi F, ol NO//bunda kalan nemdür benüm:ʿaceb niçe ola ḥālüm F, ḳaldı ḳamu hānümānum NO

6 Beyit RY,K'da yok.YE'de;

Geldi cenāzem ṣarılur ḥalḳ ābdest içün arınur
Yaḳın ḥışımlar döginür Allah sañā ṣundum elüm

NO'de;

Geldi ṣalacam ṣorulur ḳamular ābdeste durur
Yaḳın ḳavımlar ürişür Allah sañā ṣundum elüm

/Yukarıda esas aldığımız beyitle YE,NO'den aldığımız beyitler farlıdır.7.Beyit RY (12b),K(210b)'de olduğu şekliyle alınmıştır.

7 Bkz. 6.beytin dipnotu.

8 Beyit F,YE'de yok./indürdiler anda şeşüp:sinüme ḳodılar eşüp NO/Birinci mısra RY,K'da;"Varup milketüme üşüp indürdiler beni şişüp"//ṭoprağum örterler eşüp:yumdılar ṭoprağum eşüp RY,K,M,NO

9 Beyit RY(12b),K(210b)'da vardır.

10 Beyit RY,K'da yoḳtur.Uş beni:ṣalacamı F/maḳbereme:maḳbereye YE/getürdiler:yitürdiler F

11 Beyit RY,K,NO'de yoḳtur./eşdiler:urdılar YE/Beyit Ç'da;

Kefenlediler beni üşüp sine kodılar dürişüp
Gömdiler ṭoprağum eşüp Allāh sañā ṣundum elüm

12 Beyit RY(12b)de mevcuttur.

13 Beyit sadece RY(12b),Ç'da vardır.Birinci mısra Ç'da " "Oldı meşhed oldı hiçe gündüzümüz oldı hiçe"şeklindedir.Esas aldığımız birinci mısrada da bir mantık hatası vardır.

14 Beyit RY,K,M'da;

Münker ü Nekir ʿAzrāil özi ḳara gözi çaḳır
Her birisi bir dil oḳur Allah sañā ṣundum elüm

Ç,NO'da;

Geldi Münker ü Nekir her birisi bir dil oḳur
Ölümisin cevâb virgil Allah sañā ṣundum elüm

RY(12b);

Münker ü Nekir ʿAzrāil her birisi söyler bir dil
ʿAmelümde çoḳ mededüm Allah sañā ṣundum elüm

15 Beyit F,YE'de yok./beni ince yola:bu ince yol beni NO, Ç/ʿamelüme yoḳ mı didüm:nidem yok ʿamelümden NO

16 Beyit RY,K,YE'de yok.NO'de.;

Sekiz uçmaḳ yidi Ṭamu yolı birikmiş bir yire
Yüz bin câsûs değme yire Allah sañā sundum elüm

RY(12b);

Yidi Ṭamu sekiz uçmaḳ yol berkimiş bir yañada
Her birisi yavuz çārsū Allah sañā sundum elüm

Ç'da;

Sekiz uçmaḳ yidi Ṭamu yolı berkimiş bir yire bu
Yüz bin cānsuz degmez bize Allah sañā ṣundum elüm

17 Beyit F,RY,K'da yok.NO,Ç'da birinci mısra "Melāikler halāyıḳlar kim esrük kimi ayıḳlar"

18 Beyit NO'de yok.Aynı beyit YE,K,RY'de,mahlas beyti olarak geçmektedir;

Yūnus ʿaceb oldı zaman gönülden eylegil figân
Kâfir olur gümān ṭutan Allah sañā ṣundum elüm

/ikinci mısra YE'de ; "Ölür çün anadan ṭoġan Allah sañā ṣundum elüm"

19 Beyit F,NO'de mevcuttur.Ç,NO'de;
Yunus Emre'nüñ bu sözi cānsuz izledün bu râzı (izi Ç)
Dergâhuna urdı yüzi Allah sana sundum elüm
RY(12b)'de;
Yunus Emre'm sen bu sözi cānsuz dikdüñ bu özi
Ḥażretüñe ṭutduk yüzi Allah sañā ṣundum elüm
M'de;
Yunus ʿaceb oldı zamān gönülden eylegil figān
Kâfir olur gümân tutan Allah sañā ṣundum elüm

185

1 Muḥammed ile bile:Gökde peygamber ile F,Muḥammed ile bir gice YE,anda Muḥammed .dile Ç/Mi'râca çıḳan:Mi'râcı kılan F,HB,Ç,Mi'rāca aġan NO,A

2 viribidüm bunlara:ḫoş virüpdür anlara Rt,hoş döşedüm bunlara YE,hoş döşedüm dünyede RY,K, hoş virüpdür anlara F vireyidüm bunlara HB,viren benüm anlara A//bir gönlege:bu gönülden YE,bir gönülde RY,HB,bir gönlekde K,M,NO,Ç/mısra Rt'-de "Kırk kişi bir gönlekden başın çıḳaran benem"

3 ol ḳırḳdan:ḳırḳlaruñ birisine YE,RY,M,K,ol ḳırḳından birine Rt/çaldumıdı neşteri:neşteri çaldumıdı NO,Rt,Ç//ḳırḳından :barmaġından RY,ḳırḳında A,varında M

4 Beyit Rt,Ç'da mevcuttur.

5 Beyit HB,YE,NO'de yoktur.K,M'de;
Zâhididüm bir zaman duʿā ḳıldum bî-gümân
ʿİsâ peygamberile göklere aġan benem
/göklere çıḳan:göklerde ḳalan Rt

6 Edhem vaḳti:görki nėtdi HB,Edhem baḳdı F/terkitdi tâc u taḫtı:tâc u taḫtı bıraḳdı F,tâc u taḫtı terk itdi HB//Allah ʿışḳına baḳdı:Ḥaḳ yolına uyaḳdı F/ol sırrı ṭuyan:ol sırr u dermân A

7 Beyit NO'de yok.asılan:çekilen YE,A

8 Beyit NO,F'de mevcuttur./çok:hem F/işledüm:eyledüm A/ ḥâdde:anda NO,hadde F

9 dakdum: ḳodum Rt,ṭaḳdum A/sırrum:sırrumı Rt/ʿāleme çaḳdum:yire bıraḳdum RY,K,YE/ikinci mısra HB,NO,F'de "Bundan dahı ilerü(ilerü dahı A,F)dilde söylenen benem"

186

1 sencileyin:iy raḥmeti HB//günāhluyam yarlıġaġıl:günāhlarumuz yarlıġa F,Rt,günāhluyuz yazı_kluyuz HB,günāhluyuz yarlıgagıl Ç /iy raḥmeti çok:sencileyin yok HB

2 Beyit YE'de yok.Rt'de birinci mısra "Uçmaġa koy sen bunları binsünler burak Çalab'um",sal:koy F,koyġıl Ç/Beyit HB'de
Günāhları çok bunlarun kerāmetünle yarlıga
Uçmaġuna koy bunları binsünler Burak Çalab'um

3 Beyit F,HB'de yoktur./eydürem:eytdum B/kım:ki YE,Ç/iy: ya Ç

4 yoḫsul u ne baydasın:ne sulṭān ne baylardasın HB,F,ne yoḫsul u baylardasın YE,RY,Rt,M/köşk ü:köşk ne HB,köşkde B /sarāylardasın:sarāydasın B

5 Beyit F,HB,Rt'de yok./birinci mısra RY,M,K'da;"Gel koġıl beni yanayum başdan başa uşanayum"uşanayum:savrulayım Ç

6 Birinci mısra Ç,HB,Rt'de "Ne ʿilmüm var ne tâʿatüm ne gücüm var ne kuvvetüm",B'de "Ne ḳaddüm var ne ḳāmetüm ne ʿaklum var ne tāḳatüm",YE'de "Ne nakdüm var ne taḳatum ne ʿilmüm var ne tâʿatüm",RY,K'da "Ne zühdüm var ne taḳatüm ne ʿilmüm var ne tā'atüm"//İkinci mısra F,Ç'de ;"Meger senden ʿināyetüm kıla yüzüm ak Çalab'um"

7 Yunus'ı sen yarlıġaġıl:yarlıġaġıl sen Yunus'ı F,HB,Rt,Ç

187

Bu şiiri Abdülbakı Gölpınarlı "Yunus Emre ve Tasavvuf" İbt,1961,s.348,adlı eserinde İsmail Emre(?)nin şiiri olarak göstermiştir.Daha sonra yayınladığı "Yunus Emre,Risalatü'n-Nushiyya ve Divan,İst.1965,s.92,adlı eserde Yunus Emre'ye ait göstermektedir.Şiirin son üç beytinde İsmail,sa'îd ve Yunus isim (veya sıfat)leri bulunmaktadır.Esasen manzumenin bir "Devre-i Arşiyye"olduğu açıktır.Bu tür de mutasavvıf hangi makamda ise o makamdan dem vuracaktır.Bu meyanda Yunus adına mukayyed olan bu şiiri biz çekinmeden divana aldık.

1 uyanukdur dost yüzine:ʿāşıḳ durur ol maʿşūḳaka NO

2 bigi:gibi NO//nefsüm:nefsüñ F/ṭaġlaram:ṭoġraram F

3 eyledüm:eyledüñ NO/yuyan:seyyâr NO

4 âyet-i kül:eyitdi gül didār NO

5 gümānsuzın:hiç gümansuz F

6 hikmetile bu:hikmetümile F//bilürem:ḳıluram NO/duran: ḳarar NO

7 Beyit NO'de;
Cümle cānlarda oynayuban ṭamarlarda ḳaynayuban
Küllî lisânda ḳaynayuban cümle dile takrār benem
şeklindedir."Lisānda" kelimesi F'de "dillerde"şeklindedir. vezinden dolayı lisānda kelimesini aldım.

8 İbrāhim'e:Hālil'e NO//gine:yine NO/adı:evvel NO

9 hem yine:benem gine F

10 Ḥaḳ Ḥabîbi:Ḥabîb-i Hak NO/idicek sefer :sefer ḳılıcaḳ NO //fikr:ḥaḳ F/ol sırrını:gizlü sırrı NO

11 Beyit NO'de ;

Evvel adum Yunus idi şimdi İsmāil durur
Ol dost Arafat'da ḳurbān olan ḳoç benem

12 "Bu",F'de yok/ben oturmışam:benem oturan NO// ikinci mısra F'de;Mülk benüm elümdedür yakan benem yanan benem"

13 sa'îd:sâ'at NO/esrârı ṭuyan:'ālim ü esrâr NO

188

1 noldugum bilimezem:noldugumı bilmezem NO//isteyüp bulımazam:isteyüben bulmazam NO

2 gönülsüz:geńsüzin NO/ḥālum ḫōş gelmez dile:ḥālümdür gelen dile YE,NO,ḥālümden gelmez dile F,//ikinci mısra Mecmūada "Derdümi söylemege bir dertlü bulımazam"

3 derdümile:derdünile YE/ikinci mısra Mecmūa'da "Bir derklü göricegez ben beni bilümezem"

4 eydürlerise:ṣorarlarısa,Mecmūa/ḫaber:cevāb,Mecmūa/vireyin:vireyüm NO,Mecmua,virelüm YE

5 bu benüm:hey benüm,Mecmūa/'ālem:cihan YE,NO//ikinci mısra YE,NO'de "Her ḳancaru bakarsam hiç ansuz yir görmezem"/ansuzın,Mecmūa

6 Beyit YE'de yok./oturma:oturmań F/getürme:götürmeń F// severem 'aşk esrügin:ben severüm esrügin NO

7 İkinci mısra YE'de "İçmişem bir cur'asın hergiz ayılımazam",Mecmūa'da "Erenler cur'asından içdüm ayılımazam"

190

Şiir Recez bahrinden(Müstef'ilün x4)vezniyle yazılmış olup bazı cüzler bozulmuştur.

1 ger:biñ F//cānsuz:ansuz RY,K

2 Beyit NO'de vardır.

3 daduñ almayana: ki derdüñ olmaya F/kelecidür:gelür benüm K,gelür aña RY//diriyem:eydürem F

4 Beyit F'de yoktur./bāḳī:ʿışḳuñ NO,bengi YE/içmişiken RY içeliden NO,içmiş gibi YE/belürmez:hiç görinmez NO,hiç belürmez YE,çaşnisi:ucı NO,YE//ikinci mısra NO'de;

Senüñ sevgüñ bakı durur degdi baña bilür isem

/varurısam:yüririsem RY

5 Beyit RY,K'da;

Eger seni sevdümise ecel eli irmez baña

Niçe sunısar ʿAzrāil ben seni cānlanurısam

/el:YE'de yok./ikinci mısra NO'de "Niçe sunsın ʿAzrāil ben sana cān virür isem"

6 ger:bu RY,K/noḳṣān:zevâl F//kadîmî zerrenem senüñ:ol kadımî kimsevenüñ F,ben kadîmi zerre senün YE/düşüp:ṭururısam: ṭurup düşerisem K

7 Beyit NO'de yoktur./ʿāşıḳıdum sen maʿşūḳa:ben ʿāşıḳıdum ol maʿşūḳı F/ikinci mısra F'de "Gözümi yüzine tutam yüz biñ ḳaba girürisem",YE'de "Gözüm niçün şaşıbaḳmaz ḳaba yüz biñ girürisem"

8 Beyit NO'de;

Kün feyekûn dinilmedin sen maʿşūḳ idün ben ʿaşıḳ

Nisbet degül saña Yunus niçe ṭapu ḳılurısañ

/seni:anı F/sevmişidi:severidi F,YE//ikinci mısra F,YE'de "Minnet degül Yunus saña niçe ṭapu ḳılurısam"

191

1 tehî:heyin K//devrân rüzigâr:devr-i rûzigâr F,devlet rû-

zigâr NO,Mecmûa

2 Beyit F'de yok./ne var söylenen:ne söylenürse NO,oldur söylenen Rt/Hakk'undur:dostundur Rt//varlıgum:varlıgun YE

3 Çok:şadece Rt'de mevcuttur./destgirüm üstādum Hak:her işde üstādam K,Ç//ikinci mısra F'de "Ziyānum aşşıya cümle anda dünişüp geldüm"

4 Beyitin birinci mısrā K'da "Evvel ki bünyād oldı yidi kat yiri yaratdı",Ç,YE'de "Evvelki bünyād urdı yidi kat yir yaratdı",NO'de "Evvel bünyād urmadın yidi kat yir durmedin" /yir ü:yidi Rt//topraga:topragum NO/kıldı:oldı Rt,itdi Ç/aksurdı:ahsurdı K,aksurup Rt ,Mecmūa,agsurı Ç

5 sekiz ucmak kamusın:andan sekiz ucmagın Ç,K,YE,F//korkudan :korkumdan NO,korhudan K,Ç

6 turmadın:turmadum K,YE,Rt,dirildüm NO/nefsüm:nefs K/boynın:boynunı K,NO,YE/burmadın:burmadum Rt,K,YE,NO/Beyit Mecmūa'da şöyledir:

Âdem oldum bilmedüm nefsün boynın urmadın
Yanılup bugday yidüm cennetden çıkup geldüm

7 Beyit F,Mecmūa ve Ç'da var./dürişdüm:çalışdum Mecmūa/İkinci mısra F'de "Döymeyenin tagadan suya bogdurup geldüm "

8 Beyit F'de var.

9 çagurdum:çıgurdum F,bagurdum Rt,NO/Sübhānuma:sultānuma K,sultāna YE/toyurup:döriyüp F

10 Rt'de birinci mısra "Zekeriyya ben oldum kaçdum agaca girdüm"/irdüm agaca geçdüm:varup agaca sıgundum K//geçdüm: düşdüm Ç/saçdum:saçup F/deldürüp:biçdürüp NO

11 Mūsā'yla: Mūsā oldum NO,K,YE,Ç/kıldum:didüm F/ikinci mıs-

ra NO,Ç,Rt'de ; "Bu halayık nola seni ben anda bilüp geldüm", YE'de;"Bu halayık ne olasun anda bilüp geldüm",F'de "Bu halk bizi ne bilsün anda bilinüp geldüm"

12 oldı:irdi Mecmua/ölü:öli Rt/dirgürüp:dirildüp Ç

13 Cercis olup:bir çöp oldum NO,K,YE,Rt,Mecmua/basıldum: sıyruldum NO/ikinci mısra NO'de "Hasmum ile külümi göge savurup geldüm ",K,YE'de "Odumıla külümi göge savurup geldüm",Ç, Rt,Mecmua'da "Kıssamıla külümi göge savurup geldüm"

14 Ç,Rt,Mecmua'da mevcuttur.ucdun uca:yüce yüce Mecmua,

15 Yunus hod:Yunus'da Rt,Mecmũa/deñşürüp:degişüp Ç

192

Şiirin vezni (Müstef'ilün x4)olmakla birlikte bazı cüzlerde bozulmaktadır.

1 yārānlar:dostlar K,M/tınmañ:ṣormañ M/yine:gine K

2 Beyit NO'de yok./ṭatmışam:dutmışam HB,datmışam RY/ʿışka:oda HB

3 Beyit NO'de yok./besi:benüm RY,HB/ṭagıldı:ṭoġıla HB// boşaldum:başıdum HB/veli neyile :yine kimihle HB

4 ʿışḳun: ʿışḳum RY,K/göñlüm:cānum HB

5 Beyit HB'de yok./ben ʿışḳsuzın:ben hiç ʿışḳsuz K,M/ben ölmezem:ölimezem RY//ʿışḳdur hayātum ḥāṣılı:ʿışḳ ḥāṣılum ḥayātı RY

6 Beyit K,M,NO'de yok./hayran u mestüm:dembeste kamdum NO

7 Beyit NO'de tamamen bozulmuştur.HB'de şöyledir:
Siz beni şeyḥ oldı demen benden naṣīḥat istemeñ
Ben ṣanurdum kim bilürem uş şimdi bildüm bilmezem

8 Hak:dost K,'ışk RY,NO//ikinci mısra HB'da "Şeyhile buluram ben Hak'ı ayruksı nesne bilmezem",NO'de" Şeyhile buldum beni ayruksı cihanı bilmezem"

193

Bu şiir YE'de iki defa kaydedilmiştir.Varak 60a'dakini esas aldık.Bir kaç beyti de"Ka'be vü büt imân benem çarh uruban dönen benem" mısraıyla başlayah mezkûr şiir burada düzeltilerek değerlendirildi.

1 Beyit NO(180b)de yukarıda karıştırıldığını belirtiğimiz şiirin 6.beyti olarak tekrâr yazılmıştır./benem ahir benem:ahir öñdin soña YE, u āhir benem K//kalanlara:kalmışlara F,Rt

2 Beyit NO'de yok./Fakat NO (180b)deki "Ol kâdir-i kün feyekûn" şeklinde başlayan şiirde aynı beyit kaydedilmiştir./Birinci mısra K,M,RY'de "Bî-karāram karâr benem sırruma kim irer benüm"/sırrumı kim tuyar:sırruma kim irer Rt,Ç //ikinci mısra Ç,F'de;Gözsüz beni kaçan görür gönülde gizlenen benem"

3 Kün deminde nazar iden:gönüllere nazar iden RY,gönüllere nazar uran K,M kün deminde nazar uran F,NO,YE /düzen:kuran F,YE,diren NO//hān:çap NO,hûn M/'ışka bünyād:'ışk nevbetin F
Gin
4 Beyit F,Rt'de vardır.Çöksü urdum:baksu kodım Rt//ikinci mısra Rt'de "Sayvan gerdüm bu gökleri girü soñra düren benem"

5 Beyit F,Rt'de vardır./oldum:benem Rt/ikinci mısra F'de "Halkuñ gönlinde küfrile islāmıla imān benem"

6 Beyit F,NO'de yok/ çekūç:hüküm YE

7 Beyit F,YE'de yoktur.NO'de aynı beyit (182b)deki "ol Kadîr-i künfeyekûn ..."şeklinde başlayan şiirin bir beyti olarak kaydedilmiştir.O şiirde şöyle geçmektedir:

Ḳar yaġdurup yir ṭondurup hayvānlara rızḳın viren
Bu cümle işleri gören hem cānlara cānān benem

8 Beyit F,Rt'de mevcuttur./düzen:süren Rt/yazan:düzen Rt //dizen:yazan Rt

9 Beyit F,Rt'de mevcuttur.Yiten:biten Rt/buyrugı neyise: buyurdugı nesne Rt//bezeyüp:yaradup Rt

10 Beyit NO'de mevcuttur.

11 Beyit NO'de mevcuttur.

12 Beyit NO'de yoktur./ḥikmet:çoḳlar YE//ikinci mısra F'-de;"Simurg-Kaf ardındaġı ol aġılu ilan benem"/ḥikmet:çoḳlar YE/Beyit Rt'de;

Diller-damaḳlar şeşüren ʿışḳ ḳazanunı ṭaşuran
Ḥamza'yı Ḳaf'dan aşuran ol aġulu yılan benem

13 Beyit YE'de mevcuttur.

14 Beyit F,Rt'de mevcuttur.Diğer nüshalarda Yunus ismi geçen beyitler "Ka'be vü but imān benem..."şeklinde başlayan şiirin mahlas beytiyle karışmıştır.(bkz.) Beyit RY,K'da;

Maġrıb meşrik benüm diyen ırmaḳlara gül ḳıġıran
Yūnus diyen di kim olur bu sözleri diyen benem

NO'de;

Delü oldumıdı Yūnus ʿışḳ oldı bañā ḳulavuz
Ḥażret'e degen yalunuz yüzi süri viren benem

Aynı beyit NO'de yukarıda işaret ettigimiz şiirin maktaıdır

Bu şiirin bazı beyitleri "Evvel benem āḫır benem cānla-

ra cân olan olan benem" matla mısraıyla başlayan şiirle karışmıştır.

1 Ka'be vü:Ka'be-yi RY//bulut:bulud YE/göge agan:havayagan RY,havayagup F,/yagmur:rahmet F

2 Bu beyit YE'de varak(60a)ayrıca istinsah edilmiştir./ata vü anadan:atadan anadan NO,YE,hoşnudam ata anadan F

3 Bu beyit YE'de(60a)//yirün ka'rında:yir ka'rasında F, ol yir ka'rında NO

4 Bu beyit "Evvel benem âhir benem cânlara cân olan benem" mısraıyla başlayan şiirde de geçmişti.(Bkz.)Mezkûr beyit bütün nüshalarda ikişer kerre yazılmış olduğundan buraya tekrâr aldık.Beytin K,RY,YE'deki şekli şöyledir:

Elin ayagın şeşüren Hamza'yı Kaf'dan aşuran
Gözsüzlerün gözindeki boz-pusaruk duman benem

5 Cismeyleyüp:kudretiyle NO,hükm eyleyüp F/diri:dırnak K/ aynı beyit YE(Varak 60a)da da mevcuttur.

6 gerçek 'âşık gelsün:"âşık olan gelsün F//makam durur gönül şârı:makâmumdur gönül şârı F,makâmdur gönül şehri RY, makâmdur gönüller şârı YE,Rt/Beyit NO'de;

Dertlü kişi gelsün beri göstereyin ana yiri
Gönlüm evi güzin şehri devr içinde zaman benem

7 Beyit NO'de yoktur.Birinci mısra F'de "Yire göge bünyâd uran uran ırılmadın kâyım turan"/yiri gögi:yire göge YE//denizlere gel:ırmaklara göl F/adum Yûnus:Yûnus Emre RY,K,(NOT: Bir önceki şiirin dipnotuna bakınız.)

195

Bu şiir RY'de iki defa yazılmıştır.Şiir Recez bahrinden (Müstef'ilün X 4) vezniyle yazılmış olup bazı cüzleri bozulmuştur.

1 ḳadîm:kıdem YE//yiri gögi dutan:diri dutanı sulṭān F

2 ulu deñiz:ol deñizler YE,NO

3 kün:Tūr F,K/bu yire:göklere F,yirler NO/gökler daḫı ḳarār kıldı:yüridüm göge sayvān kurdı RY,buyurdum gök sayvān ḳurdı K

4 Yūsuf'ıla:Yūsuf'am ben RY,K,M/Mıṣır:Mıṣr'uñ F

5 Beyit YE,NO'de yok./sūfiyilen:sûfiyile F//ḳılan:iden F

6 binüp:yitüp RY

7 Beyit F,YE'de yok./endām:ibzâm NO

8 Beyit F'de yok.

9 Beyit F'de yok.

10 Beyit NO'de şöyledir:
Maġrib-maşrıḳ benüm diyen ırmaḳlara göl ḳıġıran
Umar ya kim ola Yūnus bu sözleri diyen benem
Diğer nüshalarda şöyledir:
Yûnus degül bunı diyen kudret dilidür söyleyen
Kâfir ola inanmayan evvel āḫir hemān benem
NOT: Yūnus Divānlarındaki "benem"redifli şiirler incelendiğinde mühim bir karışıklık görülecektir.Bu şiirler redifleri dikkat edilerek düzeltilmeye çalışılmıştır.

196

1 dostıla:ʿışḳıla F//bu ʿāleme çıḳıcaḳ:bes bu ʿāleme çıḳdum F/bir ʿaceb:ʿacāyib RY,K

2 gönlümdeki:gönüldeki K,RY/söyledüm:söyleyü RY,K

3 Birinci mısra YE'de "Ḥalḳa rāzumı açdum gör ne yuvadan

uçdum

4 ʿāşıklar rahat:ʿāşık hiç rahat YE,A,Mecmūa,NO/söylerem dilüm:kimsene ḥālüm YE,söylerem ḥālüm NO//dilüm bilmez:dil bilinmez,Mecmūa

5 Beyit YE'de yok./geldümise ilüme girü:geldüm bu dem girü ilüme F,ilüme girüye gidem A//ikinci mısra K,RY'de "Sanmayasın ben bunda altuna mala geldüm"

6 Birinci mısra F'de "Degülem kîl ü kâlden ya yitmişiki dilden/ikinci mısra K,NO,RY'de "Ḥālüm nedür aḥvālüm bu mülke ṣora geldüm"

7 Birinci mısra YE'de "Tuzakdayum ne gülem ne ḥāldeyem ne bilem"

8 bülbül:bülbül de F//cihāna:cihānda NO,Ç

9 çok ʿibādet:çok çok ṭāʿat A/eyladüm:kılmışam,Mecmūa

10 ṭapmadın:depmedin Ç

11 RY,K'da beyit(ve A'nın ikinci mısraı);
Turdum Yūnus'a vardum yārum ḫaberin ṣordum
Ölürken didār gördüm şōd olup güle geldüm

197

1 erenlerüñ himmetini:ʿāşıklaruñ himmetlerin HB//Her kancaru varurısam cümle:ol āḫirete varıcak anda YE,K,M,āḫirine varmaḳlıġa ben işümi HB/āḫirete gitmeklige bunda işüm ḫoş eyleyem Ç

2 Beyit HB'de ;
Koyam bu fānīyi gidem ol āḫirete ʿazm idem
Uçmaḳda Ḥūri ḳızların ben baña ḥāldaş eyleyem
F'de "bu"yok.//Ḥurileri:Ḥūrilerden F

3 Birinci mısra F'de "Zerrîn kuşaġın giymeyem bu dünyeden

farig olam",HB'de " Taze vü yumşak görmeyeyüm (gidermeyem M) cümlesinden farig olam/Ger döşegüm toprağısa idüp yasduğumı taş eyleyem"

4 Birinci mısra HB'de "Söyündürem hırs odunı oda yakam nefs odunı",K,YE'de "Varam yıkam hırs evini oda yakam nefs atını " /nefsile:hefsümle K

5 Enel-Hak'ı:bular Hak'ı HB

6 Birinci mısra K,HB,M'de "Bunda bugün gülen kişi anda yarın ağlayısar"//Beyit Ç'da;

Yûnus çağuruban eydür fâşıkıyam dervişlerün
Taşum dervîş degül ise içümi derviş eyleyem

7 dir çağırur:çağırup F,eydür ki K,çağurup eydür NO/miskinlerün:dervîşlerün HB//ikinci mısra F'de "İçüm miskîn degülise miskîn taşum uş eyleyem",NO,K'da' Taşum mıskîn degülise içüm miskin eyleyem"

198

1 Kezek kimün:kez kimündür YE,nevbet kimündür(cönk)//F'de, ikinci mısra "Halkı bostân idinmişdir diledügin üzer ölüm",YE'-de "Bu halkı bostân eylemiş sevdügini üzer ölüm"

2 Beyit sadece cönkte var.Vezni bozuk.

3 Beyit Cönk'te yok.Üzer:ezer YE

4 Cönkte yok.Hayır işden bezer ölüm:habersüzin gelür ölüm F

5 Cönkte yok./kılınca:olınca F//gelince:gülince F

6 Beyit Cönk'te var.

7 Beyit Cönkte var.

8 Beyit Cönkte var.

9 Mahlâs beytinden önce Cönkte bir beyitle bir mısra' var. Sonrası tamamen siliktir.Bu beyit ve mısraı kaydediyorum;

Selvi boylu kızları süzülür elâ gözleri
İlikdigi çegizleri müjdelere döker ölüm
Begler gider seyrânına hiç kimse gelmez önüne

199

5 İkinci mısra'da "bilgil"kelimesinden sonra "ki" gelmektedir.Vezni bozduğu için almadık.

200

Bu şiir B'de Yunus Emre Fermayed ser-levhalıdır.

6 Beyitteki Rahmân kelimesinin yeri boştur.Metin tarafımızdan düzeltilmiştir.

7 Metindeki "Süleymân" kelimesi tarafımızdan konulmuştur.

201

1 niçe niçe:niçe bir F//niçe bir:ya niçe K

2 feleklerde:feleklerdenF//eyleyem:dileyem Ç/gâhi:gâh F/ şemsile:şemsde F/gerdûn olam:sırdaş olup K,M

3 adımum:adım K,adumı NO/onsekizbinden:onsekizden biz NO, onsekizden ben F//tokuzı:ben tokuzı K/koyup:kodum F,koyam Ç

4 Birinci mısra K'da;

Şekl-i evvelden çü ben bu dem teberrâ eyledüm

/teberra:ginâ NO//sûretâ:sûret-i K,F,sûreti Ç/hem cân u hem cânân olam:cân olam hem kân olam F,K

5 gah:hem K,NO/mümeyyiz:müzeyyin NO/temiz:temyiz F//müdebbir nâkıs u geh:bir dâdbir ü nâkıs F,K

6 batn-ı bahr- i ,bahrü'l- /Yûnus'ıla söyleşem:söyleşem Yunus'ıla NO//ikinci mısra K'da "Geh çıkam ben la olam Yalman olam Selmân olam",NO'da "Geh çıkam balı olam Selmân olam Lokmân olam"

7 inem esfellere:esâfilde inem K,M,NO//üstine:üzre vü F

8 Beyit F,NO'de ;
Gâh işidürem işitmezem itmezem ʿaceb
Niçe bir nisyân olam hayvân olam insân olam

9 Maʿkûlat u meşrûʿat: maʿkûlât-ı mahsûlat Ç,F,maʿkûlât u mahsûrât NO/takrîr:takdîr Ç//maksûrât:makhurât NO,YE/sâhib-i sâhibü'l- NO,YE

10 Beyit M,K'da;
Geh olam sûretde insân geh sıfatda cânâvâr
Geh olam uslu delü geh kurd u geh arslan olam

11 Beyit M,K'da yoktur./ikinci mısra F'da "Ye niçe cin niçe ins ü niçe bir şeytân olam"/şeytân:sultân NO

12 Beyit K,M'da;
Geh girem meydân-ı ʿışkda neʃsümi öldürmege
Başumı top eyleyüp urmaklıga çevgân olam

13 Mısra F,NO,Ç'da "Gâh birlik içre birlik eyleyem ol birile"

14 Beyit M,K'da yoktur:/Hamân'ıla:Hamân olam F//gılmânıla:gılmân olam NO

15 Birinci mısra K,M'de; "Gâzî olup geh Firengile yüriyüp ceng idem"/ceng eyleyem:cengler idem NO//dönem Efreng olam:dönüp Fireng olup K,M

16 Birinci mısra K,M'de "Geh göresin sen beni mechûl merd ü deni temiz/Mechûl olam:Mechûl-i merdûd F

17 Beyit F'de;
Niçe bir âmî olam nâmi olam câmi olam
Niçe bir kâmî olam nâkam olam nâdân olam
/NO'de birinci mısra F'den biraz farklıdır;" Geh niçe kâmi olam nâmî olam sāmi olam"

18 Beyit F,NO'de;
Geh ola odlar yaḳam diller yıḳam cānlar yaḳam
Geh varam 'arşa çıkam geh şah u geh sultan olam

19 Beyit F'de yok.NO'de;
Kimse bu söze irişmez min ledündür iy ʿazîz
Ḫıżr yolda ḳaldı ben gerdûn ile gerdân olam

20 Niçe bir derdler ile:yâ niçe bir derdile K,M//şâkir:şakird NO.

21 Beyit F'de yok.

22 nârıla ḫâki bâdi nârı aṣlına:ḫâk ü bâdı vara aṣlına yine F,ḫâk ü bâd ü āb u nārı aṣlına NO//bî-ten:bi-cism F,bî cân NO

23 Beyit NO'de;
Niçe bir Çermūh olam çarmıh olam Cercis olam
Niçe bir ḥikmet ile Camasb olam Lokmān olam
/M,K'da birinci mısra"Niçe bir derdile Eyyūb olam Cercis olam"

24 bu ṭokuz arslan u:ṭokuz arslan birle

25 Beyit K,M'de yok./bir dem:olam YE/ġafletile:hūşyâr-ı ġâfil

26 Beyit M,K'da yok.

27 Beyit F'de;
Ya niçe bir ben diyam sensin diyem utanmadın
Yâ niçe densüz olam dilsüz olam ḥayrān olam

NO'de birinci mısra F'den alınmıştır "Niçe bir sen ben diyem ben sen utanmadın"

28 Beyit F'de yok.M,K'da :
Fısḳıla ʿömri niçe geçürem vaḳtı durur
Cān virüp dost yolına ben de hezār destân olam

29 Beyit F'de yok.bî-kār olam 'ariflere:neykār olam nev-kār olam NO

30 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de "Niçe bir balcıḳda olam hâr olam",YE'de Niçe bir balçıḳda vü alçaḳda yatam hûr u zâr"

31 Beyit M,K'da :
Ben Âdemîlikden geçem uçam melekler mülkine
Gâh kevn olam bî kân olam bâ-kân olam"
/uçam:göçem YE/kevn:levn F

32 F'de mısra "Gâh münkâd u muti-i Ḥaḳḳ Allah'un hāsı",M,K'da "Teñri'nüñ geh ḫāṣ kulı olup mutıʿ olam ańa"/ʿasī olam:her dûn olam F

33 varam:duram F/çıḳam Süleymân taḫtına:taḫt-ı Süleymâna çıḳam F//olup vaslı ḳoyup:ola hem-râh olam F,NO,YE

34 Beyit K'da ;
Terk idüp zindânı geh ʿālemde ben azād olam
Geh gine dönüp gelüp ḳul oluban zindân olam
/ikinci mısra NO,F'de "Geh yine Manṣûr olam abād olam zindān olam "

35 M,K'da birinci mısra "Ben ki dâr olam dahı berdār olam Mansūr olam"şeklindedir.F'de berdâr ve Manṣūr ;cân ve ten kelimelerinin yeryeri değişiktir.

36 harâb u:harābāt NO//maʿmûr:Maḥmūd K/geh çetr ü geh sayvan olam;geh cin olam geh cân olam F:ḥayrān u sergerdān olam NO

37 Beyit F'de;

Gāh izzetde ʿazîz ü gâh zilletde hakîr
Geh varam erkân olam reh-bin olam rûhbân olam

NO'de;

Geh ʿizzetden ʿazîz u gāh zilletden zelîl
Geh varam imkân olam imân olam ihsān olam

38 dönem:dönüp F/geh cûş idem geh huş:bî-hoş olam serhoş F, NO//geh dönüp pür rengilen:söyleyem destân olam F,NO/hem bāġ u :mestân olam NO

39 Beyit M,K,F'de yoktur.ikinci mısra YE'de "Geh varam dükkân olam dehbân olam rüchân olam"

40 Beyit F'de'yok.dem olam:bî-dem olam:geh kerem olam hem sırruma nam olam K,M

41 M,K'de beyit;

Yūnus'a Ṭapduġ'ıla Ṣaltuḳ'dan irmişdür nasîb
Cūşâ gelicek gönül ben niçesi pinhân olam

YE'de şöyledir:

Yûnus'a Tapduḳ'dan oldı hem Baraḳ'dan Ṣaltuḳ'a
Bu nasîb çün cûş ḳıldı ben niçe pinhân olam

/Ṣaltuġ u:Ṣaltuġıdur NO//pinhân:mihmân NO

42 Beyit K,M'de yok.

43 Birinci mısra K'da "Geh olam hālis geh muhlis geh şekl-i diger"/Raḥmanür-rahîm:dönüp Rahmân olam K,er-Rahmān ile NO

44 İkinci mısra NO'de "Geh yine ṭuman olam ṭuman olam ṭufān olam ẓulmet olam",K'da "Geh yine ṭuman olam ʿālemlere tufan olam "

45 Beyit M,K'da "Söz benüm degül durur ḳudret dilinden söylerem/Evvel āḫir ol ḳaluban küllü men ʿaleyha fān olam"/

illâ hu:veyâ menhû NO/olam:NO'de yok.//evvel āḫir:Hayyu

u Kayyûm NO/Beyitte geçen âyet için bkz.Sûre-i Raḥmān /Âyet 26 (yer yüzünde her şey fânîdir) meâlinde.

202

1 işitsünler:söyleşür F,bilsün cümle NO//söyleşenler:söyleyenler NO/söyleşsün:söylesün K,NO

2 cânı dâd:cân dadın RY,K,M/almazısa:alurısa K

3 Beyit NO'de yok./görmeklige:dem görmege F,RY

4 kişiye:ʿāşıḳa NO

5 Beyit NO'de;
İki cihān arası bāġ-ı bostân olursa
Sensüz baña gerekmez ben senüñile tamām

6 varısa:olursa YE,F//gerçek ben:ben gerçek F,NO/ölem:ḳalam NO

7 Beyit F,NO'de yoktur./kendözümi:kendözümi ben YE//ben sen:baña sen YE

8 Beyit F'de yok./bulmışiken:bilmişiken K/sensüzin:ya sensüz NO,ben sensüz YE/nite:niçe M

9 Birinci mısra F'de "Çoḳlar Yunus'a dir niçedür ʿışḳ esrükligi"/ṣorarlar:eydürler NO/ʿışḳ esrükligi:bu ʿışḳ esrükligi YE,RY,esrüksin ʿışḳa NO//öyle :şöyle F,NO,böyle K

203

Şiirini kafiye kelimeleri K,M,Ç nüshalarında "fârigmen/lâyıkmen/reffîkmen/ırakmen/ayıkmen/ḳonuḳmen/yokmen"şeklindedir.Bunları aşağıda tekrar belirtmeyecegiz.

1 beni:ben beni K//bes ne:neye K,M,Ç

2 kişiye:kişile K,Ç,M

3 Birinci mısraı muahhar mecmûalardan aldık.//Birinci mısra M,K'da "El ayak dutmaz düşdüm cihana"şeklindedir./F'de beyit şöyledir:

El dutmaz ayaḳ dirmez cihāna düşdüm
Ne ḳarār ne mekân he ḫōd tefrîkmen

4 Beyit F'de şöyledir:

Cümle tekebbürligim döküldi ḳalmadı:
Ne esrügem ne maḥmūr ne ḫōd ayıḳvam

5 meskenet:ne sükûn F/tarıkvam:refîkmen K,M,Ç

6 bir eve kondum:yolcı idüm ya F

7 M,K,Ç'da ikinci mısra "Ne sermâye ne varlık ne hed (hû) yok men

204

Bu şiir RY'de ikin defa istinsah edilmiştir.

2 anuñçün faş olur rāzum:anda fâş rāzum benüm K//göricegiz ʿāşıḳları ḳaynar:ʿışḳsuzları göricegez köyner K,RY(64a),

3 ṣavaşum:vesvāsum K

4 ḳuş durur:ḳuşdur kim RY//dostdan ḫaber gelicegez:Haḳ'dan destûr olıcagaz K,RY(65a)

5 Beyit YE,K,RY(64a)'de yoktur.

6 ṣādıḳam:sâkinem RY//ayruḳ:ġayrı RY

205

1 ben ol yārı:ol bir yārı YE,ol yārı K,RY,M,şol bir yārı NO/niçe bir:niçesi YE,niçe K,RY,M/bilem:gidem NO//ṣıġmaz:ṣıġmazam YE,ṣıġırumadum NO/n̂ideyin:YE'de yoḳ/nidem M,M,RY,NO'de yok./râzum ile diyem:râzumı yile virem K,RY,M,rāzumı ṣaḳlayu gidem NO

2 dil ṭutuban:dilüm dutup F,eli dutuban K,M/yüridügüm:söyledügüm NO/delilimiş:delil olmış YE,delildür NO//ikinci mısra K,M,RY'de;

Yadlıġumuñ perdesini söyleyüben giderem

/yaḳam:yırtup bu NO,perdesini:perdesin NO/hicābumı ben:kim hicâbumı YE,hicābumı yırtup NO

3 K,M,RY'de beyit :

Anunıla halumı ʿālemlere bildürem

Çaġıruban dört yaña ʿālemi üstüme direm

NO'de birinci mısra "ʿĀlemlere söyleyeyin ol dost ile aḥvālümi"

4 Beyit NO'de yok./maʿşūḳaya:maʿşūḳ dapa F,YE/açıḳ:açuḳ YE gitmiş F//bu gönlümi ḳul eyleyem:gönlüm ile ḳavl itmişem F

5 Beyit NO'de yok./ḳılam ana: ḳılurıdum F/ger cân:cānı F// ölesiyem:öliserem F/niçe bunda:niçün böyle F

6 ben ölmedin:ölmeden YE,ben ölümden F,NO/ḳancaru varam: girü kalam NO

7 Beyit F'de yok./ʿamelümdür bile varur:ʿamelüdür bile gelür NO,ʿamelüm bile varur RY/tuta:bile NO

8 Beyit F,NO'de yok./Münker Nekir:Münker ü Nekir F

9 Beyit RY'de yok./ʿilm ü:ʿilmile NO/dili:sözi NO//birem: olam K,M

206

Bu şiir Recez bahrinden (Müstef'ilün x 4) vezniyle yazılmış olup bazı cüzleri bozulmuştur.

1 niteki:ḳaçan kim Ç/olam:olup YE/ḥaḳdur kim nefir:irmege tedbîr F,ḥaḳdur ki taḳrîr eyleyem Ç

2 gizlenübile:gizlenü ḳaldı YE

3 bu ḥalāyıḳ:ḥayāyıḳlar YE,Ç/saḳla anı cân:saḳın anı sır yE//sır içinde saḳla anı Ç//bir:bin Ç/eyit:ya ben Ç

4 Beyit F'de yok./Birinci mısra Ç'da ;"Tūr ṭagında bir tecellî gör Mūsā'ya neler ḳılur"/tecellîdür:tecellîye Ç/ya ben niçe ṣabr:ben niçe ṣabır YE

5 Beyit Ç'da yok./bir Mūsī'den:bir naẓarda F//ben:di F

6 ḥācet degül:farż degüldür F,farż degül YE/ʿāşıḳlara:kamulara F //ḳandasan:ḳandaysam Ç

7 Beyit F'de yok.Ç'da;
Evvel āḫir dostda artıḳ hiç kimse bāḳī degül
Ol harca günümi sürdüm dün ümi şebgîr eyleyem

8 irdi:degdi YE/hevāsından geçmezlere:hevāsetden geçmezler YE//yüzin:yüz YE/Beyit Ç'da şöyledir:
Ne hidâyet değdi bize ḳamu hevesslerden geçe
Tevfîk yüzün yire uram ʿışḳunı sergir eyleyem

9 duru:turur YE/göz ile:gözi ne F,Ç//ikinci mısra F'de " Düşüm söyleyeyüm sana necmile taʿbîr eyleyem"/düşüm degül: degüldür YE

207

1 şu:o NO

2 Beyit NO'de:
Kimi ġamda kimi şād-mān yatarlar sinide pinhān
Boşanmış ṭamar akmış ḳan kan olmış ṭonları gördüm

3 hep evleri evleri NO

4 Birinci mısra NO'de "Teferrüc eylemez olmış bu diller söylemez olmış"

5 kimisi:kimi NO/saz u:ʿişret-i NO//belâ vü:ʿazāb u NO

6 şol kara:ol elā NO//ṭopraġuñ altında:çürümiş ṭoprak olmışlar NO

7 Birinci mısra F'de ;"Kimisi boynını egmiş tenini ṭopraġa salmış"/boyun:boynın F

8 oda çıḳan: nâra çıḳar NO

9 imdi bunı:bunı ḳanda F/anı:gelüp F//şaşdı ögüm dirdi:vardı bilüm şaşdı F/bunları:şunları F

208

1 naẓar oldı baña:baña naẓar oldı F/Haḳ ḳapusın açar :ḳanatlanup uçar YE//girdüm:düşdüm YE/dürr ü gevher:dürlü güher YE,RY/ Haḳ gevherin K, M

2 başa:baña K/ḳadehin:ḳadehi F/ikinci mısra F'de "Cānum içdi ʿışḳdan ḳandı ḳarayı aḳdan seçer oldum",YE'de "Cânum içdi ʿışḳdan ḳandı dadın alup içer oldum"

3 ben ḥamıdum ʿışḳ:ḥamıdum beni YE,çigidüm ʿışḳa M,K,cigerüm ʿışḳa RY//ʿaḳlum başuma :ʿaḳlumı başa F/divşürdi:degşürdi YE

4 Hayra döndi .: ḥayır oldı K,RY,M,endişenden azād:endişeḫü

oldı K,M,RY/başum:düşüm RY/birinci mısra YE'de "Ḫayır durur benüm ḳaṣdum ben seni severem dostum"//ikinci mısra F'de"Nefsümüñ başını kesdüm ḳanatlanup uçar oldum"/kesüben:kesdüm YE

5 Beyit F'de yok.kesildi nefs başı öldi:kesdüm başın nefsüm öldi YE,kesildi nefsümüñ başı K,M/işi.:işler YE//ḳanatlandum uçar oldum :şer işlerden geçer oldum YE

6 Beyit F'de yok.uçdum:uşdum K/bâḳî:bekâ YE//iy yâranlar ben :yārenler uşda YE/gine:yine YE,girü RY

7 yitdi:irdi YE/itdi ḳıldı YE//ikinci mısra F'de ʿömür geçdi ḳavil yetdi gönildüm uş göçer oldum" /yetdi:geldi YE/nâçâr :geçer K,RY,M

8 Beyit F'de yok.K,RY'de;
Dutsaġıdı cânum anda ḳalmışıdum bir vîrânda
Gel didiler vardum anda gönüldüm uş göçer oldum

9 Yūnus Ḥaḳḳ'a bilişeli:Yūnus Emre ulaşalı biz YE,miskîn Yūnus bilişeli F// şol Ṭapduġ'a:Ben Ṭapduġuma YE,Ṭapduguma F/ gizlü râzum:gözlerümi K,RY,M

209

1 sözüni dinleyem:sevgin gizleyem Ç//ṭuydurmadın:ṭuyubanı YE

2 baña zûr:bende zûr K,M,ol zûr YE/kim Ç'da yok.

3 benüm ḥālüm:ḥālüm ne YE,ḥālüm Ç/ʿilmüñ edebin ögrenem : ʿilim edebin bekleyem YE,ʿilmüñ edebin bekleyem RY,ʿilm edebini bekleyem Ç

4 erkân:hörmet YE/noḳsān durur:noḳsāndur K,RY,M//ben niderem:niderem ben Ç

5 gerçek saña:eger gerçek F,RY//virem:vir YE

6 Beyit YE'de yok./degüldür ana:degül durur RY,degüldür bana Ç

7 gözgü:gizlü Ç//o:ol Ç

8 göziyle:gözi ne Ç

210

Bu şiir YE'de "nun" ile (varayın)şeklinde rediflenmiştir.

1 bana haber geldi:haber geldi bana YE/turayım:turayın YE //kurbânlıga bu cânumı:şükrâne kılup cânumı YE

2 şol:ol YE/yeni:yini RY//idüben:idinüp YE/sarayım:geyeyin YE

3 Beyit RY(Mecmua)da mevcuttur.

4 Beyit muahhar bazı mecmualarda vardır.

5 Beyit YE'de yok.

6 Beyit K,RY'de yok.

7 Beyit K'da yok./nâzik:her dem YE/itmeyem:ideyim RY //koyayım:karayım YE

8 Birinci mısra RY,K'da "İş bu ömrüm hırm ânını dirdüm divşürdüm ben anı"/bu dükkânı:ben bu kânı RY,K

211

Bu şiir NO'de 19 beyittir.İlk 10 beyit K,RY,M ile aynı olduğu gibi,NO'da da iki mahlas bulunmaktadır.Bu durumda NO iki şiirden müteşekkildir.NO'dakı ikinci şiir "Bu cümle erkânı koyup birlik yolın tutan benem" mısraıyla başlar.(bkz.)

Bu şiir aynı zamanda Recez bahrinden (Müstef'ilün x 4)vezni ile yazılmış olup bazı cüzlerinde tahrifat vardır.

1 Sübhân:Rahmân NO//cümlelere:cümleye K,B,M

2 nutfeden:yokdan K,RY,B,M/yumurdadan:yumurtadan M

3 kimini:kimisini NO/eyleyen:kılan NO/fâsık eyleyen fısk işden NO//delilile:ol delil-i NO

4 çoklär:çiftler NO//birünüñ yok:yok birinüñ NO/rahm idici:ol Rahim ü NO

5 Kâdir ü Hay:Kâdir-i Hak NO//Hızır ola yarın:yarın Hızır ola NO

6 nesneden:nesne K,RY,M/benden üşde:üşde benem NO//odıla: od u M,K,RY,hem od u B/ kılan:uran K,M

7 ete:et ü YE

8 evvelem :evvel ü K,M//ikinci mısra NO'de "Hem ben olam hem ol benem hem ol kerim ü hān benem"

9 denize:denizde K,M

10 durudan:durıdan NO

212

(Bu şiir için bir önceki "Ol Kadir-i künfeyekun..."mısraıyla başlayan şiirin dipnotuna bakınız.)

214

1 ger rāzumı:eger rāzum Rt,Ç//eylerisem:kılarısam K,M,iderisem/NO'de ikinci mısra Rt'de"Eger yüz yıl ağlarısam kimse yaşım silmez benüm"

2 eyidüñ ben nideyim:eydüñ ben neyleyeyüm K/eyidüñ:eydüñüz Rt

3 işüm niçe başa vara:benüm işüm varmaz başa YE,işüm başa niçe vara NO,benüm işüm nolsa gerek K, benüm işüm kalmaz başa YE//ikinci mısra K,M'da 4.mısra ile karışmış olup şöyledir;" ʿIşḳ baḥrine ġarḳ olmışam gönlüm gözüm doymaz benüm"/iş: ʿışḳ YE

4 Beyit K,M'da yoktur./usluyam ne delüyem:ne delüyem -usluyam Ç/işüm benüm:benüm işüm YE,Ç//gözüm:oldum Ç

5 durur:yarur M,K,turur//ikinci mısra YE'de 6.beyitle karışmıştır;" Yanduġunca artar derdüm geçüp söyünemez benüm"(bkz.)

6 Beyit YE'de yok. ʿışḳ:bu ʿışḳ RY/uş yanuḥ durur:turmayup yanar NO//yanduġunca:yanduġumca NO/birinci mısra Rt,Ç'da şöyledir;"Yıl oniki ay bu ʿışḳ küli od içinde yanup durur"

7 vardılar:varanlar NO,Ç/Ḥaḳḳ'a irdiler:vardılar Ḥaḳ'a NO //ṣabr umıla:ṣabırla hiç NO

8 eyitdüm:didüm bu K,M,Ç/ṣabır eyle dek:ṣabr eyle Ç//bedter RY,YE,NO,Ç

9 Bu Yūnus'un çün:Yūnus'uñ ẓâhir ṣûreti:YE,K,RY,M,Yūnus'uñ ẓâhir ṭopraġı Ç/ölüp:düşüp NO//bâṭınumdan:batınından Rt/ʿışḳ: dost NO/gitmez:ölmez K,Ry

215

Bu şiir YE'de "Mim" ile,B'de"Nun" ile kafiyelidir.

1 ah u vah itmeyeyin:ben kimseden tutmayayın B

2 ʿışḳ odına:uş yürüyem YE/şu gözlerüm:ṭop cigerüm YE//niçe zārı ḳılmayayın:uyuyuban yatmayayın YE

3 düşübeni:ben boyunca B//beni:şeyhüm B

4 gelürise bir araya:bir araya cemᶜ olursa B/ikinci mısra YE'de "Hergiz manendin olmaya seni anlara katmayayım"

5 Beyit B'de ;
Yûnus Emre'nün bu sözi yüz bin dirisem az ola
ᶜĀşıklara maᶜlûm ḥālüm bari söz uzatmayayın

217

1 dost bakalı yüzüme:yār bak ahî yüzime NO

2 bakma:bakman YE/dakman:takma YE//ᶜişreti:sohbeti YE

3 ol kadīmi deñizden:ol deñizinden kadimüñ NO/akup:girüp YE

4 Beyit YE'de yok.

5 nûr:ᶜışk NO//niçe kezin:bir iki kez YE/öri:ölüp YE

6 Beyit YE'de yok.

7 sormañ Yûnus'dan:Yûnus'dan sorma NO//anı:tenhā YE

218

Bu şiir B'de "Yunus Emre ermayed "serlevhalıdır.

219

Şiir Recez bahrinden Müstef'ilün x 4 veznine uygundur.Fakat bazı cüzlerin vezni bozulmuştur.

2 fermânıla:kurbānıla Divān-ı A.Yunus

3 Beyit Ç'da yok.

4 ya Yûsuf-ı Ken'ān mısın:Peygambar-i Ken'ān mısın Ç

5 Beyit Divan-ı A.Yunus'ta;
ʿÂşıḳ Yūnus gerçek iseñ Ḥaḳḳ yolına ṣādıḳ iseñ
Ḥiḍmetine lāyıḳ iseñ senden yüzüm döndürmezem

221

1 ud:ut YE

3 bucaḳ:aṣṣı YE/elümde:önümde K//hānmānını:cemʿiyyetin YE ,hammanını M/buşla:başla YE

4 bāzirgân:bendegâr YE/bayır:bayar YE//Mısır metāʿın:metāʿum dirdüm YE

5 dilekle:metā'la YE/yaḳanda sıġar:ḳanda sığısar YE,di kanda sıġartdum RY

6 ḳaykıdum :uyaḳdum YE

222

1 girdüm ʿışḳuñ:düşdüm bu ʿışḳ YE//geşt idüben:seyrân itdüm YE

2 yayda:yazda YE//bulımadum:uş gezüben YE

3 baġıgına:malikine B,RY,K,M//gönülleri:gönüllerin B,gedüklerin RY,M,ger göledin K

4 Birinci mısra YE'de " Viran gönlüm eyledüm şar buncılayın şar kanda var"/aldum:M'da yok.

5 Beyit YE'de;
Biz ol dükkândar ḳulıyuz gevherlerile ṭoluyuz
Ol baḥçenüñ bülbüliyüz budaḳdan gül üzer oldum

6 Beyit B,RY,K,M'de yoktur.

7 cānum bu tene gireli:cânum girmedin bu tene YE

8 tenüm:cānum RY,YE,B/iltür beni:beni egler YE//nefsün: nefsüm YE

9 yire:yine YE/gör bu nefsi:gördüm nefsüm YE,gör nefesün RY

10 bu nefsile:nefsil e bu YE/pes:bu YE//aldaduñ iy:aldamış bu YE

11 ṭurdı:imdi YE/kamu ġurbetleri bile:diler ki bu ᶜışḳı bula YE//kendü :eydür YE

223

1 ṣıfatlu:ṣıfatla A

2 Beyit NO'da;
Ol dem ki birligidi nitesi dirligidi
Ol pâyânsuz ḳudretde ne Mūsî ne Tūr'idüm
A'da ;
Ol dem bu birlikde ol nite sen dirlikde
Ol pāyānsuz devirde ne Mūsā ne Tūr idüm

3 ḥażretde:ben ḥażretde A

4 Beyit A'da;
ᶜarż u semâ ḥalḳ olmadın ḳâlu belî dinilmedin
Levḥa ḳalem çekilmedin ben Miᶜrâc'a ḳâdir idim

5 İkinci mısra NO'de "Bu şimdiki sûretde Yūnus olup durıdum"

224

1 bunda:bende RY,burda NO/bilürben:bulur bunda: K,bilür ki NO,bilürem ben A

2 ünini:sesini A

3 oldum:olup K,oluban A/cānları:cānlara K,cānlar A//ʿaleme:bu ḫalḳa Rt/bu ḫalḳa:ʿāleme Rt,bu ḫalḳa ben A

4 İdrîs-i:İdrîs ü A/şit:Cercis YE/görklü:güzel Ç

5 şol:şu YE/ay:M,K'da yok./niṣâr:şeker NO,A //ḳıldum:ḳılmış A,Ç

6 oldum:olup NO,YE/ḳoç olup:ḳoçıdum RY,K,ḳoç oluban A/geldüm:aldum A//meydâna güreşe:güreşüp meydâna YE,RY,K,meydâna güleşe Ç

7 deñiz kenârında ova:deñizlerde olan gemi K/ova:oġa A//ʿİsâ aġzın dağı:İsânuñ aġzında NO,Ç/oluban ben:oldum bile YE, olup bile A/işe:boşa A

8 oldum:olup A//olup güneşe:oldum göge YE,oldum güneşe Rt

9 yolda gözin:Hak yola göz YE,yolına gözi bir A//anlayuban :hōş anlayuban YE//Beyit Rt'de;

Ḳâl ile ḳıylden geçenler yolda gözlerin açanlar
Anlayubanın seçenler vakʿa olup düşe geldüm

10 dertlüler:ol dertlü YE,Ç,dertlü RY//Mūsî-i İmrânî:ol devr-i Süleymânî RY,Dāvūd Süleymânı YE,ol Mūsî devrânı NO, A

11 Yūnus Emre dilinde:be Yunus Emre dilde YE/dilinde:dilinden NO//Beyit A'daki şekliyle de tercih edilebilir:

Göñül oldı baña turaḳ ṣabāḥın söyleyin duraḳ
Yūnus dilinden dinle Haḳ Haḳ diyüben ḳoşa geldüm

225

1 ikinci mısra NO'de "Ya bu aduma lâyıḳ ḳanı elümde iş benüm"

2 Beyit YE'de yok.

3 Beyit NO'de;
Dervîş dirler aduma bakarlar sûretüme
Bilmezler dirlügümi gel sitâyişin benüm

4 Beyit YE'de yok.

5 Beyit NO'de yok.

6 Beyit N9'de ;
Şuçumı örter ḫırḳam dirligüm cümlesi ḥam
Bir gün yarıtsar yerüm ya ne düşvār iş benüm

7 Beyit NO'de yok.

8 Beyit YE'de yok.

9 Beyit NO'de;
Dervîşlige inanduḳ ulu şuçda bulanduḳ
Yûnus eydür umdugum Ḥaḳ'dan raḥmetmiş benüm

226

Şiir YE'de iki defa yazılmıştır.Biz YE'den varak 57b'i esas aldık.Recez bahrinin (Müstef'ilün x4) vezniyle yazılan bu şiirin bazı cüzleri bozulmuştur.

1 deñizler:deñiz Rt/olsa:oldı HB//inüldümi yeñemezem:iñildilerüm dükenmez YE,iñildilerüm eksülmez Ç

2 uş:ol YE,beytin birinci mısraı Rt,Ç'da "Manṣūr ḳadeḥin niçe kez maʿşūḳa şundı elüme"

3 sen:ben HB

4 Beyit HB'de yok.YE'de ikinci mısra "Her ne ḳadar ṭutarısam henüz Leylâm gelmez benüm"şeklindedir.Yukarıda Rt'deki esās alınmıştır.

5 Beyitin ikinci mısraı HB,Rt'de 6.beytin ikinci mısraıy-

3 Beyit NO'de;
Dervîş dirler aduma bakarlar sûretüme
Bilmezler dirlügümi gel sitâyişin benüm

4 Beyit YE'de yok.

5 Beyit NO'de yok.

6 Beyit NO'de ;
Şuçumı örter ḫırḳam dirligüm cümlesi ham
Bir gün yarıtsar yerüm ya ne düşvār iş benüm

7 Beyit NO'de yok.

8 Beyit YE'de yok.

9 Beyit NO'de;
Dervîşlige-inanduk ulu suçda bulanduk
Yûnus eydür umdugum Ḥak'dan raḥmetmiş benüm

226

Şiir YE'de iki defa yazılmıştır.Biz YE'den varak 57b'i esas aldık.Recez bahrinin (Müstef'ilün x4) vezniyle yazılan bu şiirin bazı cüzleri bozulmuştur.

1 deñizler:deñiz Rt/olsa:oldı HB//inüldümi yeñemezem:iñildilerüm dükenmez YE,iñildilerüm eksülmez Ç

2 uş:ol YE,beytin birinci mısraı Rt,Ç'da "Manṣūr ḳadeḥin niçe kez maʿşūḳa sundı elüme"

3 sen:ben HB

4 Beyit HB'de yok.YE'de ikinci mısra "Her ne ḳadar ṭutarısam henüz Leylâm gelmez benüm"şeklindedir.Yukarıda Rt'deki esās alınmıştır.

5 Beyitin ikinci mısraı HB,Rt'de 6.beytin ikinci mısraıy-

la karıştırılmıştır/ta:kim Rt,Ç//ikinci mısra Rt'de "Ma'mure durur bostânum ağyâr gülüm üzmez benüm",Ç'da "Dâim öter bülbüllerüm gülsitānum ṣolmaz benüm"

6 Bkz.5.beytin dipnotu./beyit Rt'de:
Bizüm ilüñ bāġçeleri dâyim tâzedür gülleri
Dâyim öter bülbülleri gülistânum solmaz benüm
Ç'da ;
Bizüm ilün bāġçeleri dāim tazedür gülleri
Maʿmūr durur bostānları ağyār gülüm üzmez benüm

7 Beytin ikinci mısraı YE'de "Eger ḳılurısam dermânum hergiz cânum ölmez benüm"/virsen eger:virmeyesün Rt,virmeziseñ Ç

227

1 ṣanmañ siz:ṣanmaġıl YE//göñlümile:ɛlümile NO

2 NO'de birinci mısra "Uṣatdum bu ḳafesi oda yaḳam bu hevesi"//tâ:gine NO

3 ezel:zirâ NO/ḳanıla:kan yiyüp NO

4 kan mıdur benüm aşum:ḳan mıdur benüm işüm YE//Hażrete: dergāha YE/meger tene:bu ʿacebe YE

5 Beyit YE'de;
Rindem ben ḥarābātda sōfiyem münâcātda
Hem andayam hem bunda veli ḥayrān kalmışam

6 Beyit YE'de yok.

7 Beyit NO'de;
Yûnus beden bendinde ḳalmayasın zindānda
Ben ḳanda zindān ḳanda kimün mâlın almışam

228

2 Çekdüm:kıldum Ç

3 Beyit Divan-ı Aşık Yunus'ta:
Tûr'a vardum dost cemâlin görmege Mûsâ gibi
Gitdi ʿaklum bihūş oldum sırr-ı Sübḥān isterem

4 varmışam:gelmişem,Divān-ı Âşık Yunus

NŪN

229

Bu şiir sadece B'de vardır ve "Bî-çâre Yunus Neverallahu Kabrehu" serlevhasıyla mukayyeddir.

230

1 ikinci mısra YE'de "Bu ʿışḳ bize zahr içürdi nûş eyleyüp yudan gelsün",Ç'da "ʿışḳ bize zehr içürmişdür,nūş eyleyüp gelsün,RY,K'da "Biz bu ʿışḳ şehdini içdük nūş eyleyüp yudan gelsün",A'da "Bize bu ʿışḳ zehr içürdi nûş idüben yudan gelsün",

2 ḳanāʾat:selāmet YE/başını:başumı RY//gönlegin:ṭonların YE /biçdüm: biçdük M,A,RY,Ç/ʿārif:hâris YE,harîf A

3 içinde:içre RY,A//imâm oldum:imamlıḳdan ṭuyan YE

4 ikinci mısra YE'de 5.beytin ikinci mısraına kaydedilmiştir./dürlü:dürr ü YE,dürlü dürlü A/câna:başa:māla cāna Ç,cāna māla A

5 kirin:jengin YE

6 Beyit RY,K,Ç,A'da yok.Muahhar mecmūalardan alınmıştır.

7 Mısra YE'de "Âşıḳ Yūnus'ı gör ne söyler eline divān almış",A,Ç'da "Yunus miskîni görmişler eline bir divān almış", /hem:RY'de yok./âlimler oḳıyamamış:âlimlerden oḳımamış YE

231

Bu şiir eski mecmualardan sadece B'de var.Bu nüshada mahlas"Âşık Yunus";serlevha ise" Min kelâm-i Yûnus Emre"şeklindedir.Şiirin bir yazmadan tamamı C.Öztelli tarafından yayınlanmıştır.(bkz.C.Öztelli,Yunus'un Yayınlahmamış Şiirleri,Emre,Eskişehir,1967,sayı 33,s.6).Yeni Mecmualarda da Yunus'a maledilmektedir. 232

1 ol:bu A,bir Ç/ol niye naẓar:bunda ne ḳarār RY,K,ol kime naẓar A//şol:bir A,ikinci mısra RY'de "Maʿşūḳası çün sensin daḫı kimi yâr itsün"

2 derdüne:derdünle RY,Mecmūa (NO.442)/her dem:dün-gün Ç /ikinci mısra Mecmua(NO:442)da "ʿışḳuña ola ṣâdık pes ol niçe ʿar itsün"/hekim:daḫı RY,K

3 Beyit Mecmua (442)'da yok./şāhum:hâcem (Mecmua (NO.204) //ʿāşık:ʿārif,Mecmua (NO.204),Ç

4 ganî:ulu Ç/bî-pāyānsun:nihāyetsüz K,nihāyetsün Ç//sığmaz:gelmez,Mecmua (NO.442,204)/niçe:ḳanda, Mecmūa (NO. 204)

5 Beyit RY'de yok.A'da şöyle;
Şarāb-ı ʿışḳa ḳoyana sözüm cāna kıyana
Cāna māla kıyana ḥekimler timār itsün
çeşniyi:şerbeti, Mecmua (NO.442)/bu:ol RY,K//derdüne : buderde (Mecmua(442)

6 Beyit RY,Ç,Mecmua NO.204'de yok.

7 Beyit Ç,RY,Mecmua (NO.204)'de yok./key ʿārifse:ger ʿāşıḳısa K,eger dertlüyse A//güher:güherler A/alama:alanlar A

8 Beyit Ç,Mecmua (NO.204,442)'de yok.A'da şöyledir:
Şimden girü ḳorḳu ne ġuṣṣa vü ne ḳayġu
Çün durduḳ dosta ḳarşu düşman ne ẓafer itsün

9 Beyit Ç,Mecmua (NO.442,204)'de yok.

10 Beyit A'da yok./yoḫa:yolca Ç

233

1 evvel kadîmden:ezel ḳadîm YE,evvel kadîmben Ç//levḥ ü ḳalem:hiç ʿilm ü Kur'ān ʿışḳ YE

2 Birinci mısra YE'de "İçerü ḫalvetde idüm dostıla ṣoḥbetde idüm"/Âdem niçe:bu Âdem ne YE

3 biñ:yıl YE,Ç'da yok.//ikinci mısra YE'de "Muḥammed cānı gizlü daḫı içerümüzden"

4 Beyit YE'de yok./nem:her RY//cānlara:cānlardan RY,cānlar Ç,Ç'da Hep cānlar añā yār ol içerü de nur"

5 Yir ü gök:bu yir gök YE/ikinci mısra YE'de "ʿIşḳ kadîmdür ırılmaz bu cānlar ayrılmazdan",Ç'da "ʿIşḳ bizi pertev ḳıldı her biri birimüzde bir yüzden"/birümüzden:bir rumūzı RY

6 Âdem:Âdemi Ç/ikinci mısra Ç'da "Âḫirde Muḥammed Muṣṭafā'yı yaratdı içerümüzden"

7 Beyit Ç'da ;
Âdem atadan beri veli enbiyāları
Ḳatı ṣoñra Muḥammed'i gönderdi hepümüzden
YE'de;
Âdem atadan berü evliyā nebī velī
En ṣoñra ol Aḥmed'i gönderdi hepimizden

8 bin yıl öñdinden:yıl öñ yaratdı YE//Ḥaḳ kendü:kendüsi K,RY,Ç,M

9 Birinci mısra YE'de "O yılduz yaradılmadın bu cānlar ḳandayıdı/peyġamberler:peyġamberleri Ç

10 Birinci mısra YE'de "Buña ʿakıllar irmez ʿālimler bunı bilmez"/keşf oldı:ṣunıldı YE,keşifdür Ç

234

1 elüm:ʿaḳlum NO//cānum:cānı A/ḳoyam:ḳodum F/bulmaġıçün :görmek içün YE

2 ʿivāzın:ʿıvāzum Rt/ʿıvāzın viresin:ʿivāz virmek için RY,yarın baña ne viresin A/

3 Birinci mısra YE,RY,A,NO'da "Baña uçmaḳ gerekmez gönlüm daḥı hiç uyaḳmaz(ayaḳmaz A)//aḥı bir:cennet NO,durur bir F/ bāġ:çārdaġ Rt/A'da bu mısra "iş bu benüm yarılıġum degül baġ u çārdaġ içün"

4 uçmaġum:uçmak RY/yeltedügün:neyidügüñ RY,aldadugun A,NO //bir evile:vardur evle F/hevesum yoḥ:arzum yokdur F

5 oġul u ḳız:ol ḥüriyi NO,F,A/çift:cüft F,YE//ikinci mısra F'de "Andan geçdi arzum tamam arzum saña irmegiçün ",Rt, N:'de "Andan daḥı geçdi arzum ʿazmum saña ḳaçmaġıçün"

6 ben niçe:ḥāṣā ben F/ev ü:evle F,ola YE/ikinci mısra NO'de "Bes hevesüm senden yaña göñlüm gözin açmaġıçün",Rt'de "Benüm hiç hevesüm yokdur ṣol bir ev ü çārdaġıçün"

7 Beyit RY'de yok./ḥasretüñi göster aña:ḥasretin göstersin aña YE/ḥasretin göstergil Rt//varmaġ içün :ister içün F, dâdeyle dâsitân içün YE,A

235

Her üç metinde de hiç bir fark yoktur.

236

1 seçer:bilür NO/kendüyi:kendözin YE

2 kime kim irerse:kime irdiyise NO//zerre:zerrece YE

4 Beyit YE'de yok./benlûgi bilen:birligin bilse NO//eyleyüben:idübenin Rt

5 ʿāşıkları:ʿışḳ ehlini NO/bî:ne NO //ḳalupdur:ḳalandur NO

7 beni:senligüñ NO,seni Rt/ne ider:niderse NO

237

2 yola:yolda RY

4 Allāh'ı seven:ol şāha gelen Rt

6 kimse:kimseyi B

238

B nüshasından aldığımız bu şiirde "Yūnus Fermayed Velehu Aydān" serlevhası bulunmaktadır.

240

1 şükür şükür ol Çalab'a:çok çok şükür sen F,çok çok şükür ol YE

2 gördüm pirümüñ yüzini:irdi pîrüm şādılıgı YE,irdi yarum şādılıgı Rt/pirüm:yārum Rt

3 gurbetile:firkātinle YE,firkâtile Rt,izzetile Ç/bāgçesi içindeki:bāgınuñ içinde YE//ʿışḳ bezmine girdüm:ʿışḳ tertibin ḳurdum F,YE

4 Beyit Rt,Ç'da var.İkinci mısra Ç'da "Dost bagçesinüñ içine ʿışḳ bezmini ḳurdum bugün"

5 eydür Yūnus:Yūnus eydür F,YE/söyleyeyin:söyleyeyim Rt/

İrdüm:geldüm YE,girdüm F

241

3 vaktüm:F"de yok.Muahhar divanlarda böyledir.

242

1 ṣûretden:ṣırāṭdan (Bursavî İ.Hakkî/Şerhli Metin'de)/yolda ṣafā:anada maʿnī F//yoldan:erden F,NO,Ç

2 ʿacāib añlama:ʿacebe aldanma F,B,ʿacâibe aldanma NO,Bursavî//dost yüzini:kim dost yüzin NO,gir dost yüzin Ç

3 dostuñ yolını varġıl:ʿışḳa ḳul olup gelgil NO,dosta bilişüp varġıl Ç//idesin:bulasın NO,göresin F

4 geçerler:geçeler NO

6 Birinci mısra YE'de "Ḥaḳîḳat dört şehirdür anda yidi kapu var"/yididür ḳapuları:yidi ḳapu içeri NO,Ç//ikinci mısra F"de, Dergāhında yazludur girüp ḳudret göresin",YE'de "Dergāhında yazılu gir kudretler bulasın",Ç'da "Dergâhuñda yazılu gönül ḳudret bulasın"

7 bir kişi ṭurur anda:iki arslan var anda B,bir ḳapucı var anda (Bursavî), bir kişi otrur anda Ç/ṭurur: olur F,oturur YE, //teslîm ol gel:selîm ol sen F/ikinci mısra NO'de "Saña eydür gelmegil olmasun ki varasın",Bursavî'de "Saña eydür berü gel olmaya ki varasın"

8 vardur:yatur NO,var YE/kim:ki YE/ikinci mısra Bursavî'de, 9.beytin ikinci mısraıyla aynıdır.

9 NO'de yok./saña ḥamle iderler:ḥamle iderler saña Ç

10 NO'de beyit yok./dört pirler:dört rehberler Bursavî,dört pîr oturur Ç/vardur:oturur YE/görkim:görgil YE,B,Ç

11 biş:beş YE/vardur:otrur NO//metāʿlar ṣatar:metāʿgösterür B,mataʿlar var ṣatar F

12 Beyit NO'de yok./Ḥûr:Ḥûrı B,YE,Ḥūrīler Bursavî/olmasun ki :olmaya ki YE

13 kim:sen F/ol Ḥūriyi:girüp Ḥūri B,evvel Ḥūri NO/vāyeden: Ḥūriden,Bursavî/yoldan:yolda F,erden NO

14 kurtuldun̄ dirler:dirler ḳurtuldun̄ F,NO/gir dost yüzin: gerek dostı NO

15 Beyit Ç ve NO'de var.Ç'da ikinci mısra "Sañā eydür ḳurtuldun̄ gir dost yüzin göresin"

16 Beyit NO'de yok./şu:şol B/didügüm keleci:didügüm sözlerüm F//cümle:Hakk B,YE

17 mıskînlikde:miskînlerde B,miskînlere YE/Beyit Bursavî'de şöyledir:

Yûnus sen bu sözleri ʿıyān ʿıyān söyledün̄
İsterisen̄ kânını miskînlikde bulasın

243

1 felek:HB'de yok.//ol vaḳtin:dostile NO,anun̄la HB,Rt,Ç/ dostidük:yârıduḳ HB

2 niçe:bunca K,Ç,M/niçe yıllar:evvel ḳadem NO,ezel daḥı HB /cân kânında:cem'i kânda NO,HB//ikinci mısra NO,HB'de "Maʿrifet ʿāleminde sırr sözin söyler iken",RT'de "Maʿrifet ʿālemin-de sır sözin saḳlar iken"

3 bu bilişlik andaydı:Âdem Havvā ḳandaydı NO//Âde-Havvā ḳandaydı:bu bilişlik andaydı NO

4 dün geldi sāfi Âdem:geldi safāylan Âdem bu RY,K,M//İblis aldadı ol dem:İblîse uydı şol dem HB/gezer:ḥayrān M,RY,K,Ç

5 Beyit F,RY,M,K'da yoktur.Birinci mısra Rt'de "Biz ol vaḳtın göçerdük cevlan urup uçarduk"/Hak bizi:ol bizleri NO

6 Beyit HB,NO'de yok. /alışdı:ilişdi F

7 Beyit HB,NO,F'de yok./tuz etmek duz itmek RY

8 F'de,8.beyit ile 9.beyit birbirine karışmıştır.F'de birinci mısra "Ne gök varıdı ne yir ne zeber vardı ne zîr",Ç, NO,Hb'de "Ervah idük anda biz ne ogul vardı ne kız"//koñşıyıduḳ cümlemüz:ne hu koñsuyduḳ anda biz ṭur NO

9 Birinci mısra F'de (bkz.dipnot 8) "Ne oġul varıdı ne kız ervâh idük anda biz"//ne zer varıdı ne zir:ne zir varıdı ne zeber NO

244

2 bırakduñ:bırakdum Rt

3 Birinci mısra Ç'da "Ne var eger ʿışḳundan ṣındumısa"

245

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed-velehu Aydan"serlevhalıdır.2 ve 8ci beyitler Divân-ı Âşık Yûnus Emre'de ilave edilmişlerdir.

246

1 zinhar virmegil gönül:virmegil ʿömrüni YE,NO,virmegil bu ömrüñi RY,K,M,Ç

2 âdemleri:âdemîler NO,YE//bize daḥı gelüben:uş bize daḥı gele YE,nevbet bize geldükde NO

3 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de "Gör aḥi niçeleri

ṭopraklar ḳuçmış yatur"/ḳuçmış:ḳuçup K//daḫı anuñ ṭek:de anlar gibi F,daḫı ancılayın RY,YE

4ol:şol F/elinde:ḳatında F,altında RY,yanuñda NO/birinci mısra' K,M,Ç'da "Ol kuşuñ ki yuvası anuñ ola ṭoġan elinde"//ṭura: dura F,RY

5 miskîn bî çare:bî-çâre miskîn/ṭutġıl eren etegin:göreüm bildim dimegil F,dut erenler etegin RY,ṭutgıl erenler etegin YE//ta seni Ḥaḳḳ'a ilte:dut erenler etegin F/ta:ol NO,YE

248

1)şerikden:şerike F/sonra:yine HB,NO,Rt//dimegi :dimegil F/fetvâ:fitne F

2 Beyit F,HB'da yok./dîn ü imân:din-imânuñ YE,dinüñ imânuñ K,RY/ṭoġrılıkla:doġruluk Rt//olmayıcak:olmayınca YE/çatarsın :dutarsın Rt

3 HB'da yok./indi:idi F//anı Allah:Allah anı Rt/virsene:bir baña F/hā kitâbdan:ḫalḳ kitâbın A

4 Beyit NO,Rt'de yok./Birinci mısra K,RY'de "Dḳursun taṣnîf kitâb çekersin niçe ʿazāb",YE'de "Oḳur-taṣnîf-kitâb biñ anca daḫı ʿazāb",HB'de "Oḳursın taṣnîf kitâb bin anca gerek ʿazāb" A'da "Eydürsin taṣnîf bir kitâb ġayr-ı âmil olur ʿazāb"/ikinci mısra YE"de "Ḫavf sende yok eyle ki bir yaġmacı Ṭatarsın" /sende:hiç sende A/bir:A'da yok.

5 Birinci mısra NO,A,HB'de "ʿİlm oḳımaḳ bilmekdür bilmeklik kendüyi (nefsini A)bilmekdür",F'de "ʿİlm oḳımaḳdan gerek kendözini bilmekdür",YE'de "ʿİlm oḳımak bilmek bilmek kendüñi bilmek",Rt'de "ʿİlm oḳımaḳ bilmekdür belki kendüyi bilmekdür" //pes kendözin:kendözüñi F,sen kendüñi A,HB,sen kendedözüñ NO,çün kendüni Rt

6 Anlamaġıçün:almaḳdur ancak F,bilmek içündür HB//ʿibret-

den degülsin:ʿibret almaduñ sen F,ʿibretden bilmezsin HB, anlamazsın A

7 oniki biñ ḥadîsi:on biñ ḥadîs işitdüñ RY,K//anı işitdüñ meger:unutduñuz anı siz F,anı unutduñ beñzer YE,NO,RY//Beyit Rt'de şöyledir:

Dört kitâbuñ maʿnîsi Muṣṭafâ cemʿ eyledi
Anı unutduñ beñzer şerḥ ile söz ṣatarsın

8 Beyit Rt'de yok.cehennemde yatarsın:cehennemde bitersin F/ ikinci mısra A'da "Tekyeye ḳılmazısan niyâz cehennemde yatursın"

9 F,Rt'de ikinci mısra 10.beytin ikinci mısraı olarak yazılmıştır.Bu mısra "İḫlâsıla gelürseñ bizden nesne utarsın" şeklindedir.(bkz.10.beyit ve dipnotu)//ha:ta HB,dek NO

10 İkinci mısra F,Rt'de farklıdır.(bkz.dipnot 9)/fâḳîḥsun: gânisin NO,fâḳısañ RY,K/birinci mısra Rt'de "Sen fâḳisen saña deküm̃üz yokdur"

11 Beyit sadece F'de var.

12 Beyit YE'de yok.Beyit NO'de :

Yûnus bu sözleri hem ʿışḳ ʿilminden oḳımış
Ger gönlüne yararsa bir ḳaç daḫı ḳatarsın

F'de;

İşit Yûnus sözinden ʿibret alġıl özinden
Eger ḳabûl iderseñ bir ḳaç daḫı ḳatarsın

HB'de:

Yûnus Emre bu sözi ʿışḳ kitâbından oḳur
Dime bilmedin aña kendözüñden ḳatarsın

Rt'de:

Yûnus işbu sözleri ʿışḳ kitâbından oḳur
Ger gönlüne yararsa bir ḳaç daḫı ḳatarsın

251

1 Beyit RY'de yok.

4 Beyit RY'de yok.

5 Yunus:Yunus'da RY,M//zindân didi biz :bize didi zindan RY

252

Bu şiir YE'de iki defa istinsah edilmiştir.Varak 76a'da farklı beyit yer mevcuttur.Rt'de kafiye "işidemidüñ/gidemidüñ/ yudamıduñ vs. şeklindedir.

1 Beyit Rt'de:
ʿIşḳ eri ḫaberini eydem işidemidüñ
Bizümile ol yola sen bile gidemidüñ
YE'de (76a):
Ol dost ili ḫaberin disem işide misin
Hem-rāh oluban bize ol ile gide mısın
/bu:ol F

2 YE'de (76a):
ʿIşḳ mālı cefā olur şerbeti aġu olur
Ol aġu ḳadeḥ ṭutmaz nûş idüp yuda mısın
/Rt'de ikinci mısra"Hiç ḳadeḥ ṭutmaz anı sen içüp ṭuta mıduñ"

3 Beyit (76a)'da:
Ol ilüñ zavādası cefā ṭuta gidesi
Ol cefāya ḳatlanup sen aġu yuda mısın//
ṭada mısın:yuda mısın F,YE/şeker:ḳadeḥ Rt

4 Beyit YE'de:
Biz ne didük sen añla ʿārif sözidür diñle
Ṣaġışlardan geçüben şümār unıda mısın
Rt'de:
Ol felkde dün-gün olmaz ay gün ṭoġup ṭolunmaz
Cümle ṣaġış terkidüp şümār unıda mısın

//terk idüben:terkin uruban RY/şumār:işmâr Ç,YE,hisābın K, RY,M,işimüz F

5 Bu beyit YE(76a) ve Rt'de mevcut./evine:girüp:iline gidüp Rt//ʿışḳdan içüp esriyüp:dünyālıġı dükedüp YE

6 işbu:uşbu Ç/bu ṣûretün YE (76a),âdemînüñ Rt/od u ṭoprak yil ü ṣu:od u ṣu yil ṭoprak durur YE (76a),od u yil ṭoprak sudur F//gör özüni:cevāb eyle F,suʾāl eyle YE,Ç

253

1 dâyim:dāim Ç

2 varayın:düşeyim Ç/sırrum:tersa Ç//sırdan:menden Ç

3 Mısra Ç'da "ʿIşḳıla Manṣûr olayım Ene'l-Ḥaḳ'dan dem urayım"

4 Birinci mısra Ç'da "Fürḳatinle yanayım derdüñ ḥūnına ḳanayım"

5 ḳañlu:dāim Ç/arturayım:arturuban Ç

6 Beyit Ç'da yok.

7 Beyit yalnız Ç'da var.

8 Beyit yalnız Ç'da var.

9 Beyit Mecmūa'da şöyledir:
Yūnus sen Ḥakk'uñ perdesin keşf-i râz idüp açma
Mürşid-i kâmil pîrüme ḳulluḳ ideyim bir zamān

254

1 ʿāşıḳlara:ʿāşıḳuz NO,Rt/diyem:söyleyem YE,K,RY,diyelüm A, NO,Rt/şîrîn:güzin K,RY//diñleyene:diñleriseñ K,RY/eydeyüm :

söyleyem K,RY

2 Beyit sadece Rt,NO'da var./ḫayfdur:haydur Rt,//ben rāzum: rāzumı Rt

3 Beyit NO'de yok./yir:yir ü K/yoġıdı:yoġıken F/ʿışḳ bünyādı:bünyādıma ʿışḳ //ezelden ḳadîmdür:ḳadîmdür ezelî F,kadîmdür irdi YE/Rt'de beyit b:

Daḫı yir-gök yoġıdı varıdı ʿışḳ bünyādı
ʿIşḳ ezelîdür cānum ʿışḳ getürdi ne varın

4 Mısra Rt'de "Evvel ezel bezminde kim gördiyse dost yüzin "//sor andan:andan ṣoruñ NO,andan sor Rt,A/ʿışḳ :cân YE

5 Beyit NO'de yok./bir:YE'de yok./bağlasam:eylesem Rt//dünyā vü:dünyāda vü YE,dünyede Rt,dünyede F/dutısar ʿışḳ: ne dutsuñ ʿışḳı YE

6 Beyit YE'de:

Emânet emânet dutġıl ʿışḳ ṣoḥbetin zinhâr
Oturur degme yirde söyleme ʿışḳuñ yerin

A,NO'de ;

Zinhâr zinhār emânet ṣaḳınġıl ʿışḳ ḫaberin
Degme yirde oturup söyleme ʿışḳ esrârın

K,RY'de;

"el emânete ṣaḳınġıl ʿışḳ ṣoḥbetini zinhâr
Oturup degme yirde söyleme ʿışḳuñ ḫaberin

Rt'de;

Zinhâr zinhâr emânet ṣaḳınuñ yâr ṣoḥbetin
Değme yirde oturup söylemeñ ʿışḳ esrârın

7 Birinci mısra Rt'de;"Cevherîler cem'ünde hem kâide böyleymiş",NO'de " Cevherîler cem'inde hem kāide böyleymiş"/cevherîler:ṣarrāfların F//ḳadrini bilmezlere:ḳadrin bilmez kişiye F/göstermedi:göstermeye NO

8 ṭolmışdur sînesi:ile ṭolmış sinesi F,ṭolmışdurur sînesi YE//gizleyemedi:ṣaklayamadı F/dilin:sözin K

255

Bu şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.(60a)varaktaki şiiri esas aldık.

1 kılursın:kılarsın (RY'de bu redif hep aynı şekilde harekelenmiştir.)bilden zünnâr:zünnârını A

2 illâ:evet F//seyrân:cevlân K (NOT: RY'de varak 66b'daki metinde şiirin 3.beyti olarak der-kenâra başka bir beyit daha yazılmıştır.Diğer nüshalarda olmayan bu beyti ihtiyatla dipnota aldık:

Balıklayın sudasın bilmeyesin kim seni
ʿAlāyıḳdan yuḳarı 'ummân arzu ḳılarsın

3 nev-reste gibi:nevresteyiken F,nâ-reste gibi HB,RY//ele çevgān:çevgān ele K/ikinci mısra Ç'da "Meydān ele girmedin cevlān arzu ḳılarsın"

4 bilimedün:bilmedüñ mi Ç/Mıṣır'a sulṭānıken:Mıṣra Sulṭān olmadın F

5 Beyit sadece A'da var.

6 Beyit sadece NO'de var.

7 Beyit sadece NO'de var.

8 Beyit sadece RY (60a)de var.

9 Bu derde Eyyûb'layın:her derde Eyyûb gibi F//ḳatlanımazsın:ḳatlanamazsın F,ḳatlanımadın NO,A (NOT: A'da bu beyitten sonra iki beyit daha vardır:

Gözinden hicâb gitmedin göñlüñ çirkin yumadın
Ḥaḳ sözi añlayubilmedin dîdâr arzu ḳılarsın

Bāġçe yolın bilmedin bāġbanıla bulışmadın
ʿIşḳ yolına düşmedin cennet arzu ḳılarsın

256

Bu şiir RY,K nüshalarında "mim"le kafiyelenmiştir ve "bilmezem/varımazam/olımazam ..." şeklindedir.

1 oluban:olalı F,olubanı NO/ben:uş ben F/bilimezin:bulımazın NO,YE,bilmezin F//dilile:delilile YE/sıfatuñ:vaṣfuña F, ṣıfatuña NO,ṣıfatuñı K/iremezin:varımazın YE,RY,K

2 dile:dile bu K//sunᶜunı :sunᶜuñ F,NO/dimeklige:ṣaymaḳ dilile F,ṣıġmaz dile YE,söylenmez dilile NO/ben:ben hiç F/ olamazın:olmazın F

3 zâhirᵓ:ḥâżır YE,ḥāźırsın NO

4 uṣṣum:uṣum K,RY/ayılmazın:bilimezin NO

5 çünki:çünkim F/iletdüñ:alıtduñ aldaduñ NO//yad olmazın: ayrılmazın F

6 Beyit F'de maḥlāṣ beytiyle karışmıştır.Bu nüshada şiir

Bana cānı sen virdünᶜAżrāile buyurduñ
Teslîm ideyin cānı yalan daᶜvī ḳılmazın

beytiyle bitmektedir./bańa cānı sen virdüñ:sen virdüñ bańa cānı K,RY/viremezin YE,NO

7 Beytin F'deki şekli için bkz.dipnot 6)/YE'de maḥlāṣ beyti yok./hicâb götür:götür hicâbı RY,NO/ṣādıḳam yolunda ben: teslîm itdüñ cānumı NO

257

1 gönüller alan:gönül iledüp F,gönül aldayup B,gönüli algönüller eden A//cānlar içinde:cânlara geçer F

2 naẓaruñ:bakışuñ F//görenler kendüden varur:görenler hayrân ḳalur A/ᶜāṣıḳa ḳıyan:ᶜuşşâḳa Kurᵓān F,A,ᶜāşıḳ-ı ḥayrân YE,ᶜāşıḳ-ı Kur'ān K, M

3 esen:seni F//Belkîs:şâh-ı K,M,YE,belhâ B //Beyit A'da;
Esen yil görse ṭurur dîvler hükmüne girür
Yüzüñden mühür urur Mülke Süleymân mısın

4 tutılur:dutılur F,YE/ṭoġmaġa:doġmaġa F,YE//heybete:heybetde K,M/ikinci mısra A'da "Görenler mestân olur Yûsuf-ı Ken'ân mısın"

5 ḳalıbına cân gelür:cân ḳalıbına girilür YE,B,cânı kalıba girür A,hükmüñ cânda sürilür K,hükmüñ cânda ṣorılur M //ṭoprak:türâb M/âvâz:cevâb YE,K,M/biñ:ibn K,'îsâ-yı A

6 dîne ṣur eyler :cânа nûş B,beni esîr eyler K,M,'âşıḳı seyreyler A//ṭaşı mum eyler:ṭaşum eyler mum YE/ferhâd-ı zamân:yoksa Ferhâd sen F,ṭaş kesen Ferhâd B,ferhâd-ı kühân YE Ferhâd-ı kühân A

7 cân gözi:ol gözler F,YE,gözlerüñ B,her kim A/dîdâr:didârun A//İbrâhîm Edhem:sâhib-i devrân K,M

8 Beyit K,M
Yüzüñ pertevi nûrdur tab'uñ dilüñ mesrûrdur
Gören cânın unıdur ḥüsn içinde cân mısın
A'da:
Yüzün dîdâr nûrıdur gören cânın unıdur
Ṭapuñ Mi'râc dünidür 'âlem mısın
/saçun:tapun B,YE

9 rûzan:râzı F/sen söze beyân:söze ḥakîm sen F,B,YE/Ḥaḳ yolını:erenler yolını A

259

1 göricegez:göricek K,RY,A,Ç/karar ḳılsun:katlansuñ K,kılsun RY//virür:vire NO/zâhid din ü îmân:zühd ü dîn-imân K,RY /Ç'da mısra "Ol dem yaġmaya virür yüz biñ zâhid dîn-îmân"

K,RY/Ç'da mısra " Ol dem yağmaya virür yüz bin zâhid dîn ü imân"

2 urmañ :yokdur YE,NO/'āşıklara:'āşıka YE,K,RY/her:K,RY'-de yok.//olımaz:degüldür NO,A,degül YE,degül K,RY/kendüye:'āşıka K,RY

3 mevcine:deñizine Rt,Ç/pes niçe:neyile F,ne bilsin YE,niçün itsün K,RY,neyile bilsün Ç//yazuġ u müzd:yazuk mazuk A

4 görmeyiser dost yüzini:göremez Hak dîdârını NO,K,görmez Hak didârını RY,YE//ne renkdedür iş bu cihān : ne rengdür dîn ü cihān NO,ne renge zeyn-i cihān YE,ne renkdür bu cihân K,RY /Rt'de beyit:

Cānına kıymayan 'āşık görmeyiser dost yüzini
Gözsüz niçe fehmeylesün kim niçedür nûr u duhān

A'da:

Anda kim yokdur cān gözi görmez Hak'dan didār
Gözsüz niçe fehmeylesün ne rengdedür reng-i cihân

5 Beyit K,Rt,Ç'de yok./melik ü:begile RY/göricegiz:göreyidi F,görecik A//eyleye:ideydi F,eyleyeler NO/tahtını:tahtı NO ten tertîbi F,tahtıla RY,taht u tācı A

6 Beyit Rt,Ç'de yok./velâyeti:vilâyeti F,K,RY,vilâyeti A /orta durur:arka turur ana A/ki dâimâ virândadur:ki hemişe virāndur NO,kim virāndadur dāimâ YE,viranda olur her dāimā RY,K

7 Rt,Ç'de beyit yoktur./kişi ırmaz gözin:'āşık gözin ırmaz NO,YE,RY,'âşık ırmaz gözin K,A//turan:duran RY,varan YE

8 bu 'işk kızgını:bu 'ışkı odı NO,bu 'ışk firkāti YE, 'ışk kızgını RY,K,dost varlığı Ç/ Rt'de birinci mısra "Yūnus senüñ dost varlığı komaz dilüni tutmaga"//tutmaga:dutayıdı F,tutayıdı YE,NO/ "āşıkla:'āşıka F,'āşık u YE,Ç'āşıkıla K,RY/ rāzını:râzın K,RY/dürüst diyümeye lisân:diyümüle dosta lisān NO, kaçan diyübilür lisān K,RY

260

1 ol:bir F,şol NO,A

2 ʿacāib:ʿacāibi A/gözle:gözler NO,gizlü YE,Ç,gizler K,RY //zî-bir YE,ol A

3 Beyit F'de yok./urmazıdı:urmışıdı NO/birinci mısra Ç'da "Tevhîd-i Ene'l-Ḥaḳ'dan dem urmazıdı Manṣûr

4 bu:A'da yok./ben:men RY/Yaʿkûb:Yaʿkūbsın A

5 Beyit A,Ç'de var./dimeden:diyemi Ç//A'da ikinci mısra "Gâh leylî idüm anda gâh Mecnûndum ḥayrân"

6 Beyit F,Ç'da yok./sin:YE'de yok./ḳuyuda:ḳalıba YE,NO// geldük:geldüm NO,YE,Rt/giderüz:giderem NO,YE,Rt./Beyit A'da:

.....olmadın cān ḳalıba girmedin
ʿIşḳ dadıla mest geldüm mest giderem bundan

7 Birinci mısra F'de "Adum Yūnus olduġı bu cisim belāsıdur" /cismüm:cism RY//zâtum:adum F,aṣlumı NO/ṣorar olursañ :ṣorarısañ NO,YE,A

261

1 anda:şunda F/Beyit A'da:

Ol göñül hiç ölmeye kim cānı sen olasın
Ölmiş göñül dirile kim anda sen olasın

2 ölmeklik:ölmegi F,ölmek A/dirlik:dirilmek A//göñül:yürek A

3 İkinci mısra F'de "Güç olmaz ol divānda ḥâkimi sen olasın" A'da "Daha ölmez diyü anda sulṭānı sen olasın"

4 Beyit F'de yok./ehl-idil olur:ʿadl ehli dâd YE,ehl-i dil olur K,M

5 uçıcaḳ:uçucaḳ RY,menzilinden:menziline F//göze ʿıyān: gizlü pinhān RY,K,gizlü nihān YE/Beyit A'da :

Sen ḳafesden ucıcaḳ bu maḳāmdan göçicek
Ol maḳāma geçicek gizli-nihân sen olasın

6 Beyit F'de ve YE'de yok./ zerre ırılmaya:zerresi ṭaġılmaya A

7 Ulaşıġusañ :ulaşıḳısañ F,YE/birinci mısra A'da "Yunus eger ʿaşıḳısañ ʿışḳa yaraşıġısañ"

262

2 bu cümle ʿālemüñ:ḳamu ʿalemüñ başınuñ YE//ʿışḳ:bu ʿışḳ YE

3 Beyit NO'de yok.

4 gazal:yeşil NO/düşdüm:döküldüm NO

5 niçe:çaġurup YE

6 YE'de yok.

7 Beyit YE'de yok.

8 Beyit NO'de yok.

9 Beyit NO'de yok.

10 Ṭapduġ'una:Ṭapduġ'uma YE

263

1 Beyit Ç'da:
Girdüñ yola usanmaduñ seferden
İlâhî beklegil bizi ḥaṭārdan

3 ṭoġaldan:ṭoġalı RY,M/ṭoġradı:doġradı K,RY/Beyit Ç'da:

Ciğerüm doğrayupdur tāb-ı ġurbet
Ciğer ḳanı sızupdur ṭamardan

6 gögüs:gögsin RY/giderken:gidelden RY,B//seni:anı RY

264

1 din ü millet ḳodurdı:dîn milletümi NO/ol:bu Rt A//anı: Ḥakk'ı A

2 ṭutmayalar:bilmeyenler NO,ṭutmayanlar RY,döymeyenler A/ dinin dir:dîn ḳodı dirler NO/ikinci mısra Ç'da Niçe dinin saklasun cansuz gönülsüz kalan"

3 Cânıla gönülidi:gönül ile cān Rt,Ç/gönülidi:gönlümidi NO //kodurdı kamusını:cümlesin yagmaladı Rt

4 ʿışḳuñ:ʿışḳınuñ NO/nesneyi:nesnede NO//İslâmda:imânda Rt, Ç/añılmaz:bilinmez Rt

5 ʿışḳda:ʿışḳa RY//cevâb sözi dil söyler:cevābsuz dil söylenür YE, cevâb söz söylemez NO,cevâbsuz söz söylenür A/bu lisān:düş ṣanan NO

6 bağlanmaz:bulunmaz NO/ʿışḳ işi hisāb olmaz:ʿışḳ ıssına hisâb olmaz RY,YE,ʿışḳ aṣṣı hisāba gelmez NO/Birinci mısra RT'-de 8.beytin birinci mısraı olarak kaydedilmiştir.

7 Beyit sadece NO,Rt var.NO'de şöyle:
Beni ṣaġışdan ḳodı varlıḳ leşkerin yudı
Ḫavf u recā göstermez ḫayrla-şerr yaġmalayan

8 BeyitA'da yok/Ç'da ikinci mısra 6.beyitle karıştırılmıştır.

9 anda var: andadur YE//yüz bin gevherden fâriġ:yüz gevherden fāriġdür RY,K,A

266

Bu şiir K,RY'de ikişer defa yazılmıştır.K(203b),RY(18b) varaklar esas alınmıştır.Bu iki nüshada kafiye kelimeleri mim'le bitmektedir.Bunları tek tek göstermeyecegiz.

1 ben dosta girü:ben gine dosta K(116a),ben girü dosta RY, men yine dosta A//çeküben:pes ben RY,çekeyim F,YE/dostumuñ yüzin göreyin:dost yüzin görüvireyin F/yüzin:yüzini A

2 sermâyemüz bir cānıdı:sermâye bir avuç ṭoprak F//sermâye :sermâyem YE,A

3 ḳurulmış dükkân u bâzâr:ḳurılmışdur dost dükkânı F/içine:içinde YE//ben dosta:dosta ben K,RY

4 vireyin:sorayın F

5 ki Ḥaḳ naẓar ḳıldı:kim ol naẓar ḳıla F/gerek :gerekdür A/añа:şuña A/Ḥaḳ:YE'de yok.

6 Ṭapduḳ eydür bu:Ṭapdug'um eydür F,Ṭapduḳ çün:Ṭapduḳ eydür ki A//ḳamulardan ol:ol ḳamulardan K,ḳamumuzdan A

267

1 Birinci mısra A'da " Hey göñül sen bir dem ḥûb-ı dünyādan uṣanmaz mısın "

2 sen seni:sensüzin YE/ḫōş ṭutġıl dāimā A//bilüñe baġlayup :bilin baġlanup YE

3 aṣṣıyı:iy aṣṣıyı A

4 göñül:göñüller A/ciddile:adlile A

5 Beyit YE'de yok.

6 Beyitte geçen "gögi"kelimesi YE'de yok./uran:kılan YE// A'da "dem" kelimesinden sonra "راحت"şeklinde bir kelime daha vardır.

268

Bu şiir,RY,K nüshalarında "mim" ile kafiyelidir.

1 şöyle hayrān eyle beni:İlâhî bir ʿışḳ vir baña YE/ʿışḳuñ odına yanayın:ḳandalıġum bilmeyeyin M,RY,K

2 Beyit F'de:

Hem beni oḳur Subḥān'um işigine dün gün yönüm
Anda çıḳar benüm günüm bunda neye egleneyin

YE'de;

Ol sulṭânum gelsün dimiş uş göñüldi gitdi yolum
Elden çıḳaruban göñlüm ya ben ḳanda egneyeyin

HB'de:

Çün Subḥān'um oḳur beni uş göneldi gider yolum
Elden çıḳaruban göñlüm ya ben kanda egleneyin

NO'de:

Çün beni oḳur sulṭānum uş göñüldi gider cānum
Çün elden gider varlıġum ya ben niçe egleneyim

3 Beyit YE'de yok./ḳoḳun:ʿışḳuñ F/terkin:terkini F/bu:F'-de yok//ʿAceb ḳandadur:hergiz belürmez HB,hergiz bilinmez F, bilmezem eyit NO/isteyeyin:arayayın F,egleneyin HB

4 Beyit RY,K,M,F'de yok./dört mezhebüñ ʿāşıḳıyam:ʿāşıḳlar dört mezhebin YE,dört mezhebdür ʿāşıḳlar NO //ikinci mısra NO'de "Dimeñüz niçe şâhidler ben Mecnûn-ı divāneyin/bu yollarda:ben yollara YE

5 Beyitin ikinci mısraı NO'de "ʿIşḳuñ beni yaġmaladı ya ben niçe ḳatlanayın"/YE'deki ikinci mısra 4.beytin ikinci mısraıyla karışmıştır.Bu beyit F ile aynıdır.)/eglemeye:aldamaya F/bunda niye egleneyi@senden niye usanayın HB/egleneyin :aldanayın F

6 Beyit HB,A,YE'de yok.K,F'de :

Yüz bin Hûri gelürise aldamaya bu cânumı

ʿIşkuñ gönlüm yaġmaladı senden niçe usanayın

İkinci mısra M,RY'de:

ʿIşkun beni yaġmaladı ben niçesi ḳatla nayın

7 Beyit K,RY,NO,YE'de yok./dilde:her dem F/söylenür:söylene HB,söyleşür A//ikinci mısra HB'da "Silgil gözüm perdesini seni görüp güveneyin",A'da "Götür cemâlin perdesin seni görüben öleyin"

8 Beyit YE'de yok./fakîr durur bunlar: feraġatdur bunlar F,fārigdur bu cânlar HB,maḥrūm olur anlar NO//asuñ beni:yaḳuñ beni NO,asılubañ K/hep :her HB,koñ NO

9 Birinci mısra F'de "Yûnus Emre'mün bu sözi câna ṭoldı avazesi",HB'de "Yūnus dimez iş bu sözi cāna ṭoldı dostuñ rāzı"/Beyit YE'de:

Yūnus eyitdi bu sözi cānı ṭoludur dost rāzı

Çıḳsun münkirlerüñ gözi bunda kime göstereyin

NO'de;

Yūnus Emre bilür sözi kördür münkirlerün gözi

Cān toludur dostuñ gözi ya ben niçe götüreyin

/münâfıḳuñ:münkirlerüñ F,HB

269

1 Beyit Mecmua'da:

Hey ḫōcam bir ʿışḳ vir baña ḳandalıġum bilimezem

Şöyle yavı ḳılayım beni isteyüben bulmayayın

/ben benligüm:ki ben beni YE,ḳandalıġum Rt

2 dün ü:dünden HB,YE//isteyeyin dāim seni:dāim isteyeyin seni HB

3 bundayiken:dirligümde Rt

4 Birinci mısra Mecmûada "Derdüm gelürise dile müddeîler bañna güle"/söylerisem gelmez:hālüm getürürsem YE,gelürse göynügüm dile Rt

5 uş:ben Mecmūa/birinci mısra HB'de "ʿışkuñ bir ṭaġ urdı cāna uş yürürem yañna yañna"//bir ok:bünyād HB/zārı ḳılmayayın: niçesi yanayın YE/Rt'de ikinci mısra "Top ʿışḳ eṣer itdi cāna niçe zārı ḳılmayayın"

6 YE'de beyit yok./Beyit Rt'de :
Bülbül olayın öteyin dost bāġçesinde yatayın
Gül oluban açılayın ayruḳ dahı ṣolmayayın
Mecmua'da:
Dost baḫçesinde biteyin bülbül oluban öteyim
Gülile bile biteyim açılayım ṣolmayayım

7 Beyit YE,Mecmūa'da yok./şöyle ʿıyān göster seni:ʿıyān göster anda senı Rt

8 ʿışḳdur bu:nedür bu YE,ʿışḳ durur Rt/virdüm:ḳodum Rt// miskîn Yunus:dir ya Gāni:miskîn Yūnus eydür bunı YE,Yūnus Emre eydür bunı Rt

271

1 aṣṣı ziyāndan geçdüm:geçdüm aṣṣı ziyāndan HB/aṣṣı:aṣṣı vü A

2 ulaşdum:irişdüm F,uçdum A

3 Beyit F'de yok. /ikinci mısra NO'de "Ḥaḳîḳat küfrin bildüm imânum yaġma olsun",YE'de "Alan viren dost oldı cihānum yaġma olsun"/mekân kavmi:mekāna ḳavm A

4 Beyit HB'de yok.F'de şöyledir:
İkilikden uṣandum birlik hānına ḳandum
Derdi şarābın içdüm dermânum yaġma olsun

5 Beyit A'da yok.andan dost:dost andan F//ikinci mısra NO,HB'de "Alan viren dost oldı lisânum yaġma olsun"

6 Beyit YE'de yok.bostānlardan basın:bostân başını HB

7 Beyit F,YE'de yok./üzüşdüm:el çekdüm A

272

Şiir "Yûnus Emre Fermayed" serlevhasıyla kaydedilmiştir.

273

1 niçe:bunca Divān-ı A.Yūnus

3 Birinci mısra A,Ç'da "Eger günāhdan ḳorḳarsañ zikrini söyle Allah'uñ

5 Beyit Divān-ı A,Yunus'ta:
Ḥaḳdan yaña dönicegiz Yūnus'layın dönmek gerek
Terk itmedi ʿibādetin ḳırḳ gün balıḳ yutmuş iken

6 Birinci mısra Divan-ı A.Yunus'ta:"Gel ahdüne eyle vefā hem ṣıdḳıla eyle ṣafa"

7 Beyit Divan-ı A.Yunus'ta:
Evliyâ-enbiyâ ḳanı geldi geçdi cümleleri
Dāvūd u Süleymân ḳanı Ḳaf'dan Ḳaf'a ṭutmışiken

274

Bu şiir sadece B'de mevcuttur.Serlevhasında "Yūnus Emre Fermâyed" kaydı vardır.

275

Şiir sadece B'de vardır,"Yunus Emre Fermayed" serlevhasıile kaydedilmiştir.

276

Bu şiir B'da "Yunus Emre Fermayed-Rahmetullahu ʿAleyhe" serlevhalıdır.Mahlas Ç'da "Âşık Yunus" şeklindedir.

1 ʿÖmrüm ḳuşı: kutsuz nefsüm B//avlayup yudar:arayup yorur Ç

2 ikinci mısra Ç'da "Gele gögsüne ḳona tenler dutuşup yana "

3 hāṭırun:hāl hāṭır Ç

5 Beyit Ç'da mevcuttur.

6 Beyit B'da mevcuttur.

7 dilünce:Arapça B

8 Yunus Emre:Âşık Yunus Ç

279

1 İkinci mısra YE'de "Ḳamu derdüne hem dermân olasın"

2 Beyit YE'de: Eger dünyâ . seversen mübtelâsın
Mèānî sırrına ḳanda iresin

3,4,5.beyitler YE,F'de yok.

6,7.beyitler yalnız F'de var.

8 Beyit YE'de var.

9 Bu beyit ve sonrakiler YE'de yok.

13 Beyit YE'de :
Sözi bu Yūnus'uñ gözlüleredür
Eger ʿāşıḳ olursañ uyanasın

280

1 bıñarları terk:ırmakları seyr F,B

2 ʿışḳ:ol K/ġussa olmaya:ne ġussa ola b//bu :ol YE/geleldeñ:geleli YE

3 güldüm:ḳaldum Rt

4 de ʿāşıḳ olmış:sen ʿāşıḳısañ K,hem ʿāşıḳımış RY

5 Beyit Rt'de:
Niderem bu dünyeyi ʿışḳuñı virdüñ bana
İçüm ṭaşum nūr ṭoldı hezār zebān oldum ben

6 Beyit Rt'de var.

7 Beyit Rt'de var.

8 Beyit yalnızca F'de var.

281

1 vaḳtin:vaḳit Rt,vaḳitden Ç/bir olasın:kim bir ola YE/ayrulıḳdan:ikilikden NO//bāḳī dirlik bulasın:dirlikde bulınayın Rt

2 cānum vardur:ger cānum var NO,ya cānum var Rt//ṣaġıncıla ḳalasın NO/ikinci mısra Ç'de "Cān iş murād edersen külli ṣaġıncılasın",Rt'de "Cān işmār iderisen̄ daḫı ṣaġıncılasın"

3 saġınç:saġıncu NO,işmār Ç//çün:çünki YE/yolda:bu yolda NO

4 derdile gelmeyince:gelmeyince derdile YE,derdile olmayınca NO/irmeye:irġşilmez Rt//bir cân:bu cānı NO/yüz:biñ Rt/cānı:cānlar NO,YE,Rt

5 bāḳī:baḳma YE,bākī NO//cihānda bâtın:iki cihānca bāḳī NO,Ç//bâtın ḫazînesin bulasın:ol deñlü sen olasın YE

6 geçesin:geçersin YE/dînden:adından Ç/ikinci mısra Rt'-

den başka diğer bütün nüshalarda "Ayrulığın odından sen senden utanasın" şeklindedir.

7 Beyğt Sadece Rt'de var.

8 iy:ya RY/ʿakluñ:senüñ YE/dilüñ:bu dilüñ YE//yoluñ:ilüñ YE,Ç/sen ḳanda :yazıda Rt

283

2 Beyit HB'de yok./ol dost iline:ol dostdan yana A/denizlerin kaynadayın:yaylaların yaylayayın NO,RM,denizlerin boylayayın A

3 ʿışḳuñ:çü ʿışḳ HB,A/ʿāşıḳlar yanuma:ʿāşıḳları ṭoylayayın NO//dökeyin:çekeyin NO,A/ʿışḳuñ ḫōnını:ʿışḳ derdi ḫānın ʿāşıḳları:ʿāşıḳlaruñ B

4 çü girdüm:girem ol,girdüm NO,girem A/ʿışḳuñ:ʿışḳınuñ NO /baḳdum:baḳayım A//dürlü yemişlerin yiyüp :yiyem dürlü yimişlerin B,dürlü çiçekler dirüben

5 Birinci mısra B'da:"ʿĀşıḳ oldum ben il ü şār dün gün işümdür āh-u-zār",Beyit NO'de:

ʿÂşıḳum ben il ü şara düşsün ʿālem āh u zāre
Dögüben dertlü başu mı zārılıḳlar eyleyeyin

Muahhar bazı mecmualarda:

Yırtam yaḳamı il ü şar dün güni ḳılam āh ü zār
Aḳıdayın göz yaşını zārılıklar eyleyeyin

6 olayın şol:oldum ben B/şol:ol NO,A/tolsun:düşsün A,NO,toldı B/cihāna:ʿāleme B,NO,A//A'da ikinci mısra "Destân olayın dilden dile dost bağçesin yaylayayın"

7 Birinci mısra A'da "Yunus miskîn ol dost içün eyü dirlik dirilmedin"/ʿāşıḳlaruñ:ol dost içün NO,erenlerüñ Rt/dirligini :dirlik NO//bāri gücüm yitdügince:gücüm yitdügince bāri HB

284

1 düşdüm:düşüp Ç

2 Birinci mısra Ç'da "Öldügüm içün ġam çekerem",NO'de "Oñuldugı içün ne ġussa yirüm"

3 Beyit Ç'da yok.Mecmua'da ikinci mısra "Ben bir kuş olam uçam aradan"

4 Birinci mısra NO'de "Şol gözlerüme aġlama direm"/direm:didüm Ç//okıdur:döküben NO/aġ u :akdan Ç

5 Beyit Ç'da yok./göl eylemedük:ḳan aşlamaduḳ,Mecmua

6 Beyit Mecmuadan alınmıştır.Diğerlerinde yok.

7 ḳul olam:yüz sürem Ç/şeyḫ:dost NO//ikinci mısra Ç'da "Bir ḫırḳa giyem bin-bir pārçeden"

8 Birinci mısra NO'de "Miskîn Yunus'un maḳsūdı budur",Ç'da "Âşıḳ Yūnus'uñ budur maḳsūdı"/ala:ire NO

VÂV

285

2 urulur:uralar RY,M//del' olmışam:ṭoptoluyam K,M

3 ḳılayıdum:ideyidüm K,M

4 itmege:eyleyü K,YE//ḳurtulam:ḳurtılam YE

5 ol Allāh'uma didi hem:Allāh'a didi va'desi K,M/ḳılam:idem YE

286

1 Beyit NO'de:

ʿIşḳuñ gönlüm yaġmaladı n̓olsam gerek şimden girü
Bir od bıraḳduñ cānuma yansam gerek şimden girü

2 derdün ile cānum:evvel oda düşüp NO

3 Beyit NO'de:
Ne ʿaceb sergüzeştler baġrum ṭolu serzenişler
Ṭurmaz aḳar ḳanlu yaşlar aḳsa gerek şimden girü

4,5,6.beyitler NO'de yok.Bu beyitler Yunus Divanına ilk defa girmektedir.

7 Mecmuadan aldığımız maḥlās beytinin vezni hatalıdır.Aynı beyit ise NO'de çok farklıdır:
Didüm Yunus delü olmış maʿrifet baḥrine ṭalmış
Ol deñizde gevher bulmış olsam gerek şimden girü

287

1 inni ene'l-Ḥaḳ:inni enellāh YE,RY

6 öldürelüm:oldı delim K,M

7 Beyitte geçen "Küntü kenzen mahfiyyen..." sūfilerin hadis-i kutsî kabul ettikleri "Ben bir gizli hazineydim..." mealinde bir sözdür.

8 ölüben:olup YE,ulu ölüben K,M

288

1 Beyit NO'de:
İy benümle yār olan sence giden gelsün berü
Varlıḳların elden ḳoyup ḫān iden gelsün berü

2 idelüm:eylesün YE/isteyelüm%:isterise YE//hem bulalum gevher kânın:benem ol ṣarrāfuñ ḳulı YE

3 bu cān:cānuñ NO//içün:çün NO

4 Beyit YE'de yok

5 Beyit YE'de şöyledir:
Mihmān idenler kendözin irdi Ḥaḳḳ'a anlar gezin
Ger dilersen dost yüzin iḳdām iden gelsün berü

289

2 dek:degin /oluban:oturup Ç

3 sehergāhın:sehergâhî Ç/ṭurup:varup M

4 Beyit muahhar mecmualardan alındı.

5 RY(Mecmua)da vardır.

6 RY(Mecmua)da va_rdır.

7 dāre:yâre RY

9 dildâre:gurbetde RY,aġyāre Ç /birinci mısra Ç'da Yunus Emre mahlaslıdır:
Bugün ġurbetde kaldı Yunus Emre

290

1 ötmez:aşmaz NO

2 Birinci mısra Mecmualarda "Nireye baḳarısam ṭoptolusın" NO'de "Ḳancaru baḳarısam toptolu sensin"YE,'de Nireye varursam gönlüm ṭolusın"/bundan:benden NO

3 bende:ben NO,benden K,M/degülem:degülven YE//gezer:yürür NO,durur (muahhar mecmualarda)

4 Beyit K,M,YE'de yok./ḳadem kim başa:kim ḳadem başa Rt

5 K,M,YE'de yok.

6 dokundısa:degdiyise RY,NO/Rt'de beyit:
Kime dîdâr güninde su'le degse (degdiyse Rt)
Lâ cerem maksūdı kendüden içerü

7 yalnızca Rt'de mevcuttur.

8 Bu beyit esas aldığımız nüshalarda yok.Mecmualardan aldık.

9 Beyit muahhar mecmualardan alınmıştır.

10 Birinci mısra YE,Rt,NO'de "Unutdum (kalmadı NO)dīn-diyānet kaldı benden"//niçe:ol ne NO,bu niçe YE,bu ne Rt/olur:durur YE/Bu beyit kanaatimizce iki beyit olup birbiriyle karıştırılmıştır.Birinci mısra YE ve Rt'den esas alınabilir.

11 Beyit YE,K/bu ne:ol ne NO

12 O:ol NO/hiç yok nişānı:yokdur nişānı Rt,hiç nişānı yok YE,NO//ikinci mısra Rt'de "Nişān istemen bî-nişā ndan içerü" NO'de "Nişānı yok durur bî-nişân içerü",YE'de "Nişān yokdur bî-nişāndan içerü"

13 ta kim:nagâh YE,meger NO,geçeriken Rt/tuş :şeş Rt/dosta: sana NO//ikinci mısra YE'de "Kul oldı ol kapuda āstāndan içerü",NO'de "Kaldı ol kapuda andan içerü"

HE

292

1 şol:şu F

2 bağları:tagları YE

3 ayagıduk baş olduk:kanatlanduk kuş olduk F

4 baba:Halka F

5 barışalum:irişelüm YE

7 dirildük:dirfillü F/ırmaġ:ırmaḳ YE

8 ṭapusında:ḳapusında YE/ḳapusında :ṭapusında YE

293

1 gönül:gönlün NO/evinde:evine K,B,RY/ṭutma:dutma F,K,RY// biregiyçün:kimse içün A,NO,ḳardaşına K,RY,yārı içün B,işi içün YE,Ç/ḳazan:ḳazup F/kendü:kendi YE

2 Beyit NO,F,YE,Ç,A'da yoktur.

3 Beyit K,RY,B'de yok./ṣanan ol:ṣananlar NO,YE,ṣatanlar A,ṣanur ol Ç//İkinci mısra NO,YE'de "Ḳaçan ola müslümân zihî benzer keşişe"/beñzer:beñzer bir A

4 nesneyi sunuban:aradan nesneyi F,aradan nesne Ç/nesne ṣanuban A//düşüre yatlu işe:budura yatlu pişe F,zihî kim yatlu beşe NO,divşüre yatlu işe B,zihi kim yatlu işe YE,ha budur dertlü başa Ç

5 Birinci mısra F'de "Yarın Ḥaḳ didārını görmeyiser üç kişi"/ikinci mısra K,RY,B'de "Gammāz u nemmâmdur biri kulak urandur iy paşa"şeklindedir.Aynı mısradaki "u" B'de yok."nemmamdur"kelimesi RY'de "nemmâm" şeklindedir./Diğer farklar:
bir dikçi bir ḳovcı:biri ḳovucı bir dikçi YE,A/ḳovcı:kovıcı F

6 Yūnus:Yūnus'un A/Beyit F'de:
Yūnus'dan bir nasihat dutan yavuz olmaya
Bil kim eyü sözile her bir iş gelür başa
İkinci mısra NO'de "Bu bir iki kaç kelâm maʿnīdür başdan başa",B'de "Her bir eyü sözile her bir iş gelür başa", YE'de "Bir iki kelecidür dinlerisen başdan başa"

294

1 ʿışḳ odına:ʿışḳunıla NO//pes:ben NO/nite:niçe F/olam:ola

Rt/düşdi:düşe Rt

2 Beyit F'de yok./ṭartınmadın:derd-i mendin RY/ur odunı: odunın urur NO,at odunı Rt//ḳamış:ḳamu M,K,RY,YE,Rt/ṣuyı:sular Rt.

3 her:ol NO/olıcaḳ:olıcaġaz F,olısar NO/olmayınca:bulmayınca Ç

4 Beyit K,M,RY,YE'de yok.Beyit NO,Ç'de şöyledir:
Ol işler tamām olıcaḳ ḫalvet olur ʿāşıḳ başı
ʿÂşıḳ maʿşūḳa iricek cümle varlıġı yoḳ sāña

5 Beyit F'de yok.NO'de:
ʿĀşıḳ gerek ʿışḳ odına niçe niçe yanar ise
Āḫir dütüni çıḳıcaḳ aydın olur taġrîd-hâne
//devlet durur:zihî devlet K,RY/kişiye:kişinün K,M/yanarısa ʿışḳ odına:ʿışḳ odına ne yanarısa Ç/olısar:olur RY,YE//bu ḫāne:tevhîd-ḫāne Rt,Ç

6 Beyit K,RY,YE'de yok./Birinci mısra F'de "Benüm dostıla bâzârum yaradılalıdan degül"/bâzârumuz:bâzârum NO/vaḳtan:vaḳitden Ç//Maʿşūḳayı:ma'şūḳı biz NO

7 Beyit F'de yok.NO'de:
Maʿşūḳınuñ yüzin gören gerek yaña kül ola
Gör niçe cān fidā ḳılur şem ileyinde pervāne
Rt'de birinci mısraʿ "Maʿşūḳ yüzin gören kişi gerek ki yana dükene"

8 Beyit Rt,Ç, NO'de var.Rt,Ç'de şöyle:
Niçe öküş yanar ise dahı şīrīn gelür baña
Yüz biñ selâm u cān fidi ʿışḳ odına göyinene

9 sulṭānı:maʿşūḳı F/Ṭapduḳ durur:Ṭapduḳdur NO,K,M,YE/bu: ol NO,YE'de yok.//gedālara:gedālarına F/eylemek :itmek F,işlemek RY/ḥem:ḫod NO,M,K,RY,YE'de yoḳ,kāidedür Ç

296

Bu şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.Varak 13a'da-bulunanı esās aldık.Rt'deki metin oldukça fazla yanlışlar ve eksiklerle kaydedilmistir.

1 erene:erine Ç,erlere A/irmegile:varmağıla YE,A,girmegile K//ben eri:er yüzin F,görmegile:bulmağıla NO/A'da mısra"gönül aldum yüzi yire urmağıla"

2 İkinci mısra A'da"Ere vardum erde buldum maksūdum"/K'da ikinci mısra "Erene irmekde buldum maksūdı"/maksūdum:maksūdı NO//taşradan:ben taşradan Ç

3 ne:her F,YE,her neye A/yire:nereye YE/er:ol K//sürmegile :urmağıla NO/ A'da mısra' "Hakk'ı buldum ben eri bulmağıla"

4 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de;"Hakdan irer dürlü nasî. cānlara"/YE'de,F'den sadece "irmiş" kelimesi farklıdır.

5 Beyit A'da:

Ka'be senüñ işigindür bilesin
Bulımadun yol çeküp aramağla

Ç'da ;

Hakdan imiş cümle cānlara naşîb
Hakīkatdan imiş çün 'ināyet cānlara

/eyle bil:bilmiş ol F,bilesin YE,NO,A/birinci RY(13b)'de "işigindür Ka'be bilürseñ senüñ",Ç'da " Ka'be senüñ işigündür bilürsen"/bulımadum:bulımazsın F,bulımaduk YE/

6 Beyit Rt'de böyledür.A'da "

Bakabilen bakdı gördi kendi özin
Görmeyene göstermeye parmağıla

7 Beyit 63b'de yok./bir gölidüm:bıñarıdum F/kıldı erenler :erenler kıldı RY,NO,Ç,A,YE

8 geldi üñ:üñ geldi RY,Ç,K,NO,YE/diyü turdum örü:dur u dur dum F//urmağıla:burmağıla RY(13b),NO,YE,Ç,A

297

1 nite dolana:ḳanda dolanur RY,nite dolanur A/maʿşūḳın :maʿşukasın YE,maʿşūḳ Ç

2 Beyit F'de yok./seven:anan YE,alan A//eylersin:idersin YE,Ç/āzād:esîr /2.mısra "Seni kim āzād ider sen esīr olmayınca"YE

3 esîr:yesîr F//ḥālümüz:ḥālümi RY,ḥālümüzi A

4 Beyit F'de yok./irenler YE,irenler RY/ayruk nesne sunalar YE,dostdan ḫaber ṣorarlar RY//bahasın:bahasını A

5 Beyit F,YE'de yok.A'da :
Baha sayarısam olmaz mala ṭavara gelmez
Sevdügün ele girer mi sevdüklerün virmeyince

6 Beyit sadece A'da var.

7 Beyit F,YE'de yok.RY'de, mahlas beytinden sonra 8.beyit olarak yazılmıştır.(bkz.dipnot 7)Beyti yukarıya biz aldık.

8 Şiirin RY nüshasında 7.beytinin üstünde YE ve F'de olmayan iki beyit daha vardır.Bunlarla beraber RY,sekiz beyitten müteşekkildir.RY'deki 7.beyitte "Saîd" mahlası bulunmaktadır. Diğer iki nüshada Yunus'a mal edilen bu şiiri, biz,Yunus'un kabul ediyoruz.RY'den almadığımız beytin birincisi şudur:

Kāfirler Taňrı dirler boğazlamadın yirler
Bular müsülmân olmaz er yüzin görmeyince

Sözi Saîdden işit ḳılma kibir ögüt tut
Ol seni ṣora gelmez sen yavu varmayınca

Mahlās beyti YE'de :

Sözi Yūnus'dan işit girü ḳalma öğret tut
ʿİmāret olamazsın sen ḫarāb olmayınca

A,Ç'da:

Yūnus'dan işit sözi ḳalma girü ögüt ṭut
ʿimāret olmayasın ta sen ḫarāb olmayınca

298

1 vaṣf-ı ḥālın:vaṣlet ḥâlin F,YE,vaṣf-ı ḥālüm RY/eydiserem :eydiyorur NO/vuṣlat ḥālın:vuṣlatı RY

2 Birinci mısra B,YE,NO,Ç'de "Yidisinden bir dürlüsi eksük olursa olmaya",RY'de "Bu yidi dürlü nişānuñ eksük olursa olmaya",Beyit A'da:

Birisinden bir dürlüsi ansuzın olursa olmaya
Kanā'atile ṣabr müdām gerek hem bu yola gidenlere

şeklindedir./bu yidisinden birisi:yidi nesneden birisinF//ikinci mısra NO'de " Kanā'at u sabr u müdām gerek yola gidenlere",RY'de "Berkidük eksük gerekmez Ḥaḳ yolına gidenlere"

3 evvel:evvelki RY/bu durur RY,budur kim YE/yirmeye:yermeye F(NOt:F'de bu kelime dāima "yerme" şeklinde yazılmıştır.) /milleti:ʿālemi B,YE,dilleri NO,Rt,A//ḳaldı yirini:yerini ḳaldı F,ḳaldı virini A,ḳaldı yirinü Ç/vir değmedi:nesne değmez B,YE,NO,hiç nesne değmez yirenlere A

4 Beyit RY'de yok./budur hiç:oldur kim F//siz andan olmañuz:siz de benzemeñüz NO,zinhār siz de beñzemeyüñ A

5 Beyit B,YE,RY'de,F ve NO'deki "Dördünci nişān..." şeklinde başlayan konuyla yer değiştirmiştir. NO'de bulunan farklar:heveslerden:hevāsından NO//hevesler eri yolda ḳor:hevāsından er arġurur NO,heves eri doğurur A,hevesler arı ırġurur/ varanlara:virenlere A/B'de beyit:

Üçünci nişānı budur dünyede münezzeh ola
Dünyā saḫṣı kötrüm eyler ne yol sökel olanlara

RY'de B'ye benzeyen beytin ikinci mısraı şöyledir:

Dünyā ṣayru-sökel eyler ne yol ḳaysı sökellere

Esas alınan beyte göre Ç ve YE'de ikinci mısra:

Dünyā şaḫṣı sökel eyler ne yol sökel olanlara/şeklindedir.

6 Beyit için bkz.Dipnot 5/dünyāda:dünyādan F//ikinci mısra NO'de " Dünya şaḫṣı sökel eyler yol ḳayġusı sökellere"

Dördüncü nişan,konusu YE,RY'de kaydedilmemiştir.Beyit B'de:

Dördünci nişānı bu durur cümle heveslerden geçe
Hevesler eri ırġurur ṭayanamaz yol varanlara

7 Birinci mısra B'de;"Yūnus yidi nişān didi üçüncisin gizlü ḳodı",A,YE'de "Yūnus yidi nişān didi dördüncisi gizlü durur",NO'de Yūnus yidi dürlü nişân didiyse üçi gizlüdür",beyit B'de :

İy bî-çare miskîn Yūnus yidi dürlü nişān didi
Üçün daḫı diyivirem gelüp ḫalvet ṣoranlara

//gizledi:gizleyü ḳodı Ç/eydivirem:diyü virem F,RY,diyeyimki A,gelüp ḫalvet:ḫalvet gelüp A

299

Şiir B'de "Âşıḳ Yūnus Fermayed" serlevhalıdır.Aynı nüshada Yunus mahlasıyla geçmektedir.

1 miskînlikden:miskînlikde F,meskenetden RY//yitdiler:atarlar B,A,yiterler YE,iterler RY/yüksekden:kim yüksekden RY,YE, yüksekden kim B

2 Beyit B'de yok./ol:şu YE,şol A/yüzine:içinde Ç

3 ḳoca: ḫōca F/bilmez ki :bilimez F

4 münkirüñ:münkirler RY

5 baḳdı:baḫdı B//kim gönül :kim bir gönül RY

6 Bu şiir,6.beyitten sonra Yunus'un diğer;

Bir söz diyeyin sańa dinle cānuñ varısa
Hiç ṭamaʿ eylemegil ʿaḳluñ sańa yarısa

matlaıyla baslayan şiiriyle karışmıştır.B'de bu şiire ait kısımlar esas aldığımız şiirden farklı olduğu anlaşılarak üzeri çizilmiştir.RY ve B'deki farklı beyitleri kaydediyorum: RY,B:

Gördüñ yaruñ ṭoġrıdur baş ḳoġıl ayaġına
Çıḳar ciğerüñ yidür eger çāren varısa

RY,B;

Gördüñ yāruñ egridür neñ varısa vir-koġıl
Ululardan meşeldür işitdügüñ varısa

RY,B;

Az söz eren yükidür çok söz hayvān yükidür
Bilüre bu söz yiter sende gevher varısa

B'de ikinci mısra yok.RY'de derkenâr:

Etmek yiyüp tuz başmaḳ ol nā-merdler işidür
Etmek anı ḳomaya tuzuñ haḳḳı varısa

F'den aldığımız bu beyit,nüshalarda farklıdır./ayruġa da:hem ayruġa YE/RY,B'de birinci mısra iki şekilde kaydedilmiştir. Der kenār:

Ne ṣanursañ sen sāña anı ṣanġıl dostuna

Diğer mısra':

Şer ṣanursan ayruġa anı bulasın sen de

7 Beyit sadece F'de vardır.

8 yoldan:yolından Ç/ırmasun:azmasun B,azuban F//sinle:sinile RY,sine Ç/ṣırat:ṣıratı A/görmesün:görmez RY,görmeye F

300

Bu şiirin bazı beyitleri Yūnus'un bundan evvel kaydettiğimiz "Miskinlikden buldılar kimde erlik varısa" mısraıyla başlayan şiiriyle karışmıştır.

1 diyeyin:diyeyim Ç//hiç :kim B,kem Rt,Ç/eylemegil:eyleme B,Rt

2 Beyit B,Rt,Ç'da :

Eylik erüñ yārıdur ölürse uçmaḳ yiridür
Senden ṣonra söylenür ne dirligüñ varısa

3 Beyit sadece HB'de var.

4 Beyit sadece HB'de var.

5 Beyit HB'de :

Ma'nīde gëtürmişdür ḳarındaş yigrek durur
'Iyāl daḫı tatludur eger vefedârısa

6 RY(45b),B(28b)deki şiirlerde bu beytin birinci mısraı "Gördüñ yāruñ toġrıdur baş koġıl ayaġına",HB'de "Vardıñ yaruñ toġrıdur var ḳademine baş ko"

7 Beyit B'de yok./ululardan:uslulardan Rt,Ç/meseldür:ögüt-dür Ç

8 anı:seni HB(Bu beyit RY 45b'de der-kenārdır.)

9 Beyit B,Ç,Rt'de;
Ansuz sözüñ gör nedür çok söz ḥayvān yükidür
'Ārife bir söz yiter tende gevher varısa
RY(45b),B(28b)'de:
Az söz eren yükidür çok söz ḥayvān yükidür
Bilüre bu söz yiter sende gevher varısa

10 Yūnus miskîn:Emrem Yūnus HB

302

1 Bu şiir NO'de parçalanmış olarak istinsah edilmiştir.RY'-de yarısı mevcuttur.K'da 205a'da ikinci defa ve yarım olarak istinsah edilmiştir.

1 kendü:kendüyi K,YE,kendüsin NO/kendü nihān:kendözi ten K,kendüsi cān NO,kendüsi ben Ç

2 kāimdür hiç:kadîm durur F,kāyımdur ol K,ol ḳalemdür HB /ırılmaz:ayrılmaz Ç//kendü:hükmi F

3 Beyit RY'de yok./ṭılsımı:ṭılısmı F/cümle dilde söyleyen :yire göge sıġmayan K,cümle dili söyleyen YE,bu dillerde söy-leyen HB//yire göge şıġmayan:cümle dilde söylenen K,gör niçe cevlân ider F/girmiş bu cân içinde:girmiş gönül içinde Rt,hır-ka palan içinde F,sıġmış bu cān içinde YE,gelmiş cihān içinde NO,girmiş gönlüñ içinde HB

4 Beyit F,RY'de yok./kendü:girü NO,gine YE//ṣaḥne:ṣaḥsa K/kendü:girmiş K

5 Beyit K,NO,RY'de yok./dutuñ:ben azıban HB,dutuñ dutuñ Ç/diyü:dutuñ Rt,ṭutuñ YE

6 Beyit RY'de yok./baḳan ol:baḳanlar HB//girmiş:kendü NO, Rt

7 Beyit RY'de yok./K'da ar ka arḳaya gelen aynı mahiyette iki beyit vardır:

Ḳudret ḳılıcın almış kendü nefsin depeler
Kendüsi cellâd olmış elleri ḳan içinde

ʿIşḳ atına atlanmış ḳudret ḳılıcın çalmış
Nefsüni depelemiş elleri ḳan içinde

Beyit HB'de :

Ṭartmış ḳudret ḳılıcın kesmiş nefis başını
Hırsını depelemiş elleri ḳan içinde

Ç'da:

Çekmiş ḳudret ḳılıcın çalmış nefsin başını
Depelemiş nefsini elleri ḳan içinde

Birinci mısra Rt'de "Çekmiş kudret ḳılıcın urmış nefsün boynunı",YE'de "Ṭartmış ḳudret ḳılıcın çekmiş nefsi başını",F'-de "Dartmış ḳudret ḳılıcın çalmış nefsüñ boynını"

8 Beyit RY'de yok./ṣayru:ḥaste HB/üñüni:üñini YE,NO//İkinci mısra K'da "Bu ʿacāyib ṣayrudur ʿilm-i Ḳur'ān içinde"/ 'Ḳur'ān oḳıyan kendü :Ḳurʿān kendüsi olmış YE

9 Birinci mısra F'de 3.beytin birinci mısraıyla aynıdır.İki beyit karıştırılmış olmalıdır./düzer:düzen Rt/bezer:sezer Rt//ider:urur Rt,düzer NO/palās:nâlân Rt,pālān YE,NO,pilân F

10 Beyit RY,NO'de yok./dürlü dürlü:sıra sıra HB/Birinci mısra YE'de "Dürlü dürlü niʿmetler yapar köşk ü sarāylar"//dutunmış:urırımış Ç

11 Beyit K'da yok.Bu beyit ve sonraki beyitler RY,NO'de ay-

rı bir şiir zannedilerek matla' şeklinde istinsah edilmiştir.Her iki beytin birinci mısraları kısmen farklıdır: NO'de "Başdan ayağa değin ṭalmışdur ol cān içinde",RY'de "Başdan ayağa değin Ḥaḳ'dur cān içinde",Ç,Rt'de "Başdan ayağa değin cümle hüküm iden ol",F,YE'de "Başdan ayağa degin Ḥaḳdur ki seni dutmış",K (205a)'de"Başdan ayağa degin Ḥaḳdur cihān içinde"

12 Beyit Rt,HB,K'da yok./baḳ:gel F,Ç/ikiyi:ikilik YE,ikiliği RY,NO//bulasın:bilesin Ç/imân:gümân RY,NO,K(205a)

13 Beyit F'de yok.Rt'de :

Namāzuña inanma ṭā'atuña dayanma
'İlm ü 'amel garḳ olur nâz u niyâz içinde

K'da:

Orucuna inanma namāzuna gügenme
'Âşıḳ andan münezzeh ḥaz u niyâz içinde

(NOT :bu beytin kafiyesi z ile bitmektedir.Bir baska siire ait olabilir.)

14 Beyit NO,HB'de yoktur./ḥassü'l-ḥavās:ḥāsıl heves Rt,ḥālis heves F,

(NOT :bu beytin kafiyesi "s" ile bitmektedir.Bir başka şiire ait olabilir.)

15 Beyit RY,NO,YE'de yoktur./ṭaldum:daldum HB/baḥrına:ka'rına (K.205a)//seyriderken:giderken F

16 Bu beyti tamamlayan bir başka beyit daha vardır:

İsteridüm Tañrı'yı gönülde bulmaḳlığı
İzler iken ḫoş buldum ḫırḳa-palās içinde

(NOT:Bu beyit 9.beytin bir tekrarı gibidir.Onun için esas metne almadık.)

17 Beyit sadece K'da var.

18 nişāndür:ma'nîdür F,Ç/söyleyenler sözüni:gelmemiş sencileyin K

NOT: Bu şiirin HB'de bir tane fazla beyti daha vardır.Fakat beytin sadece son kelimeleri okunabilmektedir.Kaydediyoruz:

.....şikâra
..... avâz içinde

303

Bu şiir,"istedügümi buldum eşkere cân içinde" matla mısraı ile başlayan şiirle karışmıştır.İşâret edilen bu şiirin 14 ve 15.beyitleri yukarıdaki şiirin 2 ve 4.beyitleriyle benzerlik içindedir.

1 istedügüñ:istedigin F

3 ṭutġıl:dutġıl F

4 ḫaṣṣ-ı ḫavāṣ:ḫāṣıl heves YE

5 ḳorınur:kurarlar YE/ordu:ortı YE

6 Beyit F'de yok.

7 bir:bin YE

305

1 bin:B'de yok./ʿālem:ʿalemüñ Ç/cümlesi:söylenür K//artuḳ: ayrık B,A,YE,Rt/söylenür:söylenen B,Ç,A,söyleyen YE,Rt.

2 cümle añа giderler:cümlesi añа gider K//bir:B'de yok. menzil:tebdîl F

3 göz anı:cümlemüz Ç/gözler:görür K

4 kim diye naḳş u nişān:eyden naḳş u nişānı Rt,ne naḳş u ne hōd hişân F,anda naḳş u yā nişân Ç,A,B,eylemez naḳş u nişān YE//ikinci mısra K'da "Çünki geldi Len Terânî Mūsā'ya Tūr içinde",A,Ç,B'de "Sözü durur len Terān Mūsā'ya Tūr içinde",YE'de "sözidür Len Terānî Mūsā'ya Tūr içinde"

5 Beyit K,F'de yok./gör:gör kim A//berrile:ber YE,hep berrile A

6 Beyit F'de yoktur./giden:giden bil A/eydimedi:eyitmesün Rt,YE,itmesün B,Ç,A/menzil-i menzili RT,B,YE/ikinci mısra Ç'-de 8.beyitteki gibidir.

7 Beyit F'de :

Toḳsan biñ Ḥaḳ kelâmı altmış biñi ʿam u ḫāṣ
Otuz biñi ḫaṣṣü'l-ḫaṣ ol durur sırr içinde

B'de birinci mısraʿ "Otuz biñ kelimesi otuz bin ʿām u ḫāṣı" / ʿām u ḫaṣı:ḫāṣ u ʿâmı Rt,

8 ol durur:oldur ol B,YE//nişān:nişānı F/eyitmesün:eydemedi K,dinmedi F/İkinci mısra A'da "Budur evvel bir gizlü söz ʿârifi söyleden gündüz"

9 dilerisen:âvâresün YE,iverisen B,Rt,överisen K//ʿıyāndur görenlere:ʿıyān ol görni turur Rt,B,ʿıyān görünen K,ʿıyān görünür YE/işde göñül:ol göñüller F

306

1 Beyit F'de :

İsrāfil sūrı urıla yirüñ yüzi degşirile
Ḫarāb ola yaş u ḳurı çarḫ-ı felek de yorıla

2 Beyit F'de:

Kimsene ḳalmaya bunda fenā ola hepsi sinde
Mikāilün dükkānında şol Ḥaḳ terazu ḳurıla

3 Beyit F'de:

ʿIyān ola çün cümle iş ḳurtılmaya yad u biliş
Gele fülān ibni fülān hep adıyıla çaġrıla

4 Beyit F'de:

Cümle ḫalāyıḳ hep bite yir yüzini düpdüz duta
Ḥükm eyleye Cebbâr-ı vaḳt maḥşer dapa hep sürile

5 Beyit F'de:
Ḳopa ḳıyāmetüñ hevli ikinci nefḫānuñ ḳavli
Üçünci nefḥa içinde yir ü ġök yüzi yarıla

6 Beyit F'de:
Çün gele ṣıddîḳ u zaʿîf ʿāṣıḳa yoḳdur havuf
Yarın maḥşer güninde Yevme Yeşfau ḳurıla

7 Beyit F'de :
Yūnus var yaraġuñ eylen yol ḳorḳuludur key oñlaṅ
Öñünde ḳatran deñizi ḳıldan ṣırāt da gerile
/añla:inle Ç//gökren:öñünde F,öñin Ç

307

Bu şiir sadece F'de vardır ve bu nüshada kısmen farklı olarak iki defa yazılmıştır.

1 Beyit (176b)'de:
Beni ʿışḳdan esriden havāle eyledi Ṭura
Ṭaġı eyledi panbuḳlayın ḳaya pâre pâre

2 Beyit (176b)'de:şöyle
ʿIşḳ elin kirişe ursa oḳına kim ḳarşu Ṭura
Gök yüzinde melāyike ʿışḳ oḳı indürdi yire

3 ferişteyidi:176b'de sadece "idi"

4 ikinci mısra 176b'de :
ʿIşḳa bağladuḳ ṣafumuz ṣafumuzdan kim ayıra

5 Birinci mısra 176b'de:
Mescid değülse olduġı anuñ cemāʿat ḳılınduġı
F'de esas aldığımız mısra:
Ḥalāyıḳ ṣaf ṣaf turduġı ʿışḳ şükrānesidür zirā

6 gönlümde:aġzum 176b//ʿışḳ odınuñ:yanan ʿışḳuñ 176b

309

Bu şiir,Mecmua (NO.204)de "irince" şeklinde kafiyelenmiştir.

1 derdile:derdüne (Divān)//ʿışḳıla:ṣıdḳıla (Divān)

3 ġayet:şöyle Ç,dāim (Mecmua,NO.442)başda:başed (Mecmua), ṣāyed (Mecmua,NO.204)

4 Beyit Ç ve Divan'da:
Eyyūb gibi ṣabr eyle Yaʿḳūb gibi çok aġla
Yūsuf gibi sen dahı Kenʿān'a irişince

5 ḫarc eyleme:niçün virdüñ Ç//bu:ol Mecmūa (NO.204)/çekdüñ :çekdi Mecmūa (NO.204)

310

1 bî-mekânam:lâ-mekânam YE/menzilüm:menzil ü YE/ṭuraġum: duraġum RY//İkinci mısra NO'de; "Bunda söyleyü geldüm bāġıçe vü bāġum anda"/sulṭānam:ben sulṭānam K,sulṭānam ki F/tācıla taḫtum:tāc u taḫtum RY,K,F,M/hulle:hullem K,M

2 bu ṣabrı:bu cevri YE/bin kezin:ki biñ kez RY,biñ kez NO ,yetmiş kez YE//bî-küllî:dükeli YE

3 Beyit F'de yok.Birinci mısra YE'de "Manṣūr'am uş dāra geldüm Yūsuf'am bāzāra geldüm"/bu:NO'de yok.

4 uş:M,K'da yok./dilde:dilden M,K,RY/ṭuta:duta K,RY,M//müşküm:müşki NO,müşküm Ç/geyigem:giyigem NO

5 Birinci mısra F'de "Kim ne bile ne ḳuşam ben şol ay yüze ṭutaşam ben",Ç'de "Kim bilür ne ḳuşam ben her dem ol yüze duşam ben",YE'de "Kimse bilmez ben ne ḳusam her dem ol yüze ṭusam",NO'de "Kim ne bilür ne ḳuşam ben şol yüze ṭuşam ben" //Ezelîden serḫoşam ben:ben ki ezelden serḫoşam M,K,tā ezelîden serḫoşam ben YE

6 Beyit RY,M,K'da yok.//ṭutmazam:dutmazam F//sözi: sazı NO/ṭutmışam:ben ṭutmışam NO,ve likîn F//Birinçi mısra Ç'de "Deliyem pend ṭutmazam ben değme nesne gütmezem ben"

7 eskere clmaz:āşikāre dinmez NO,eskere dinmez YE,F,Ç/anda od yanar belirmez:anda su oda köyünmez F,semender oda köyünmez YE,Ç,su anda oda göyünmez NO//yanar:yanan NO/bu benüm :benüm ol NO

8 Beyit YE,Ç'da yok.Rt,Ç'da :

Felek-i Atlās'da durdum yidi kezin cevlān urdum
Muḥammed nūrını gördüm bu benüm ṭuraġum anda

F'de:

Ben bu mülke kıldum cevlān yidi kere urdum seyrān
Muḥammed nūrını gördüm benümdür mekânum anda

/hem yidi kez:yidi kerre NO,yidi kez ben RY//bu benüm mekānum :benüm ol ṭuraġum NO

9 bu fikrete ṭaldı:çün bu fikre YE,bu fikre NO,bu fikre kim M,K,bu fikre ki RY/hep cihānı:dünyāyı YE,Rt.cihānı NO,M, K,RY//V'allāhi hoş lezzet oldı:V'allahi ol lezzetini ben M,K vallahi ol lezzete ki RY,görüñ ki lezzet aldı YE,vallāh ki key lezzet aldı Rt/ṭatmışam:bu benüm Ç

311

1 din ü :din-i NO

2 gevherler:gevher K/kodı:komış F

3 gelün 'amel:hay gel 'amel F//irgürmez:irürmez K,RY,irmezüz F,irdürmez Ç

4 olmazsa:olmasa K

5 hisâb:ḥācet K//Karañu:karañulu Ç/otura:oturalar NO,günāhlu:günāhlı Ç

6 niçün:isdün K,RY//idiser:iderse K/tenümüze:cānumuza F, NO

7 ikinci mısra RY,K'da " Ḥaḳ Çalap emr itdi bu sözi lisānumuza"/sabāġın:sabāḳın NO,YE,Ç

312

Bu şiirin vezni recez bahrinden (müstef'ilün x4) olup bazı cüzleri bozulmustur.

1 yine kısuñ ṣovuklıgı:gine uş ḳışuñ serdliği K,M,yine ol ḳışuñ serdligi RY,YE

2 raḥmeti:raḥmetdür F,raḥmet K,RY,M/oldı:M,K,RY'de yok. //bu :M,K,YE'de yok/yini:yeni YE

3 yine:gine K,M/yini:yeni YE//agaç:secer F/sesdi:süsdi F

4 dirilüben:uş dirildi YE,dirildiler F/girü biter:ü bitdiler F//nükte:ḥüccet M,K/var eyledi nesli yine:kim sözlerin kesdi yine K,M

5 yine:gine K,M/ṣaḥra vü mergzār:seher merg-zārı F,ṣaḥra vü murġ-zār M,K/bu:F,YE'de yok./ṣular:ṣuları F

6 Birinci mısra F'de "Yine görüñ gök ṭonanup ṭonı ḳat kat renge batup",YE'de "Yine görüñ gök donanup ḳat ḳat donı renge batup/ötüp:turup F,koyup YE

7 Beyit F"de maḳtaᶜ olarak kaydedilmiştir:
Sözüm yaz u ḳışçün degül v'allah bu düş içün degül
ᶜĀşıḳlaruñ curᶜasından Yūnus ḳadeḥ ṣusdı yine

8 ᶜār u:faḳr K,RY//içdi:süsdi YE

313

Bu şiirin 5.beyitten sonraki beyitleri RY'de yoktur.

314

1 dutġıl:iste YE/it erenlere:eylegil ere YE(YE'de bu redif hep aynı sekilde devam etmektedir.)//sileler gönlüñ:sildür gönlünüñ YE

2 RY,M,K'da beyit yoktur.

3 erenlerdür:evliyādur YE/muʿamlesi:maġmelesi YE,muʿamelesi RY.(Esas aldığımız K'da vezin gereği "muʿamlesi" seklinde yazılmıstır.)

4 Beyit YE'de yok.naḳsuñı:nefsüñi (RY'de der-kenâr)

5 RY,M,K'da yoktur.

6 soñ:soruñ RY

7 Beyit YE'de yoktur.K,M nüshalarında bu beyitin altında bir benzer beyit daha vardır:

Bu dünyāyı elden bıraḳ āḫirete eyle yaraḳ
Cennetde ola saña ṭuraḳ gel ikrâr it erenlere

8 Beyit YE'de yoktur.

9 Sen pismān:pesimân K,M//dünyā:cihān YE

316

Bu siir recez bahrinden (Müstef'ilün x4) vezniyle yazılmıstır.

1 İkinci mısra F'de:

Ḳazan sol malı kim senden dökilüp girü ḳalmaya

NO'de:

Ḳazan ol malı kim senden girü ḳalmaya"/esās aldığımız mısradaki "o" kelimesi RY,B'de yok.

2 Birinci mısra F'de "Dökilüp ḳalısar malun ayruklar ala halāluñ",NO'de "Dökülse altun māluñ ayrula ḳala hāluñ"/ altunuñ:altun ü RY//ikinci mısra NO'de "Girü ḳalan mülk ü maluñ saña aṣṣı ḳılımaya"/maluñ:B'de düşmüş/bil aṣṣı:aṣṣısı F/bil:kelime sadece B'de var./ḳılmaya:ḳalmaya RY

3 Birinci mısra F'de "Ol mal ki Halilîdür ḫayırlara yelter seni"/ḫayırlara :ḫayıra RY,K,B,NO(vezin gereği F'yi tercih ettik.)//ki Ḳārūn'uñdur:ki ol Ḳārūn'uñdur F/hiç:B,NO-K,RY'de yok./bulımaya:olmaya F

4 ṣurını:surın RY,NO/ṭaġları yirinden ṭura:ṭaġlar yirinden ṭura:taġlar yirinden dura RY,taġ u depe sürile NO,ṭaġlar depeler sürile F//cevābını:cevābın RY,NO

5 Beyit NO'de makta ile karışmıştır.(bkz.Dipnot 6)/hep: sadece F'de var./altunı malı:altun u malı RY,K//olubanı: oluban RY,K,NO/yeñe:tite B,RY,yine K/nergiz:hiç B,NO,K,RY /issi:ışşı K,issisini NO/bulunmaya:bulımaya NO

6 Beyit B,RY,K'da :

İy Yūnus sen ölince yüri ṭoġru yolunca
Dünyāsını terk iden yarın anda ölmeye

NO'de makta 5.beyitle karışmıştır:

Yūnus dünya ıssız ḳala altun mal döküle kala
Sebil oluban yeñe ḫiç issini bulımaya

317

1 Ben:ol F//ikinci mısra F'de:

Ya bunca āh u zārıla bu gözyası becid gele

YE'de "Bilmezem yaş nice diñer böyle ʿacāyib derdile",A'da "ʿAceb hiçe diñe bu yaş bunca ʿacāib derdile"

2 añıadayum:añladayın YE//Beyit F'de :

İy yāranlar iy ḳardaslar kime diyem aḥvālumı
Yā şu benüm bu derdümün dermānını kim ne bile

/ikinci mısra A'da "Bir kimsene kim ola ki ol derdüme dermân ola"

3 Beyit F'de:
ʿÂlem dermân olurısa sensüz dermân olmayısar
Sensüz dermān niçe ola çün gönülde dost sevile

4 Anuñiçün kim dünyeden ben:ayrılmayam sevdügümden çün F,yüregümde sevdā ṭura YE,yüregümde sevisi var"

5 yārenlerüm eydür bana:iy ʿāşıḳlar siz ṣanmañuz Ç,YE,M, A,RY/ayruḳ anı görmeyevüz:seni niçün göremedük F//fürḳate düşdi sûretüm:fürḳat düşdi aramuzda YE,R,K,M,Ç

6 Beyit F'de yok.YE,A'da:
Ḳanda bulam ol kisiyi ki cānlar cānuḍur ol
Kim aġlayu gelür ise gider idi güle güle

7 BeyitF'de:
ʿAhd-ı sâbik dinilmedin henüz elest buyrulmadın
Ol benidüm ben olıdı pes bu niçesi kesile
//ol benidi:ol benidüm RY,ben ol idüm YE/simdi niçesi:bu - şimdi nite YE/ikinci mısra A'da "Ol Ḫudā'ya benḳul idüm pes şimdi nite ola"

8 Beyit F'de yok./baş:can Ç

9 Beyit sadece F'de vardır.Bu,kelimesi"ben" seklinde yazılmıstır.

10 Beyit F'de :
Yarın maḥşer ḳopıcaġız ḳamu ḳul nefsüm diyiser
Ben Yūnus'ı hiç anmayam Ṭapduġı getürem dile
//gele ol dem:didirem dile YE,Ṭapduḳ diyem dile

318

Şiir RY,Knüshalarında ikişer defa yazılmıştır.Biz bu şiirlerden RY(18a)ve K(157a)varaktakilerini esas aldık. Diğer farklılıkları varaklarını göstererek kaydettik.

1 ki bu dem ṭurağı cānda:durağı revān içinde F,bu dem ṭurağı içinde YE,RY(26a)//ikinci mısra F'de "Cān evini ol almısdur ayruḳ ne ṣığar anda",K(202b),RY(26a),YE ve NO'de"Çün cān evini dost almış ki ayruḳ ne ṣığar anda"

2 dostı bulam:yol bulan K(202b),anı bulan K(157b),RY(18a) /yirde ne:ne yirde F,B/istesün:ister K(202b)//soranlaruñ: ṣananlaruñ F,sürenlerüñ :K(202a),ṣoranlar K(157b),RY(her iki şiir)ve B,soranlara NO/perākende:yabanda RY(26a),K(202a)

3 kim ʿışḳı :ʿışḳıñuñ F,ʿışḳıñuñ F,ʿışḳı RY,K,NO,YE/gösterür:gösterdi F,YE/bizi beni RY(18a)//ikinci mısra RY(18a) ,K(157b)'de "Benüm varlığum andadur eserüm yok durur bunda" /K(202b)'da esas aldığımız mısra'dan biraz farklıdır.

ʿĀşıḳ olmış gönül Ḥaḳḳ'a zelil olmış bu dermānde

4 ṣorarısañ:ṣorarsañız YE/yönüm dostdan yaña benüm:bu yönüm dostdan yañadur F,benüm yönüm andın yaña K(157b),B//durur günde:günden güne B,K(157b)

5 Birinci mısra NO'de "Bu ṣûretde daha var gönin ayruk yana döner"/döner:tutar K(202b),döne F//ikinci mısra B'de "Benüm varlığum andadur eserüm yok durur bunda",Benüm varlığum dost idi eserüm ḳaldı bunda",RY(26a),K(292b). 'de"Benüm varlığum dostıdı eserüm kalmadı bende"

6 eydi virem:eydivirin F/ikinci mısra K(203a)'da "Kim eydi bile bâri kişinün ṭurağı ḳanda"/diliyle:hālile YE

7 Beyit F'de:

Zihî İlahî devletdür kime yoldaş olurısa
Kim dostıla sürdi ʿışḳı bu arada bu mekânda

K(157b),RY(18a)'de bu beyit yok.//dostıla sürdi:sürer dostıla NO

8 Beyit F,K(203a),RY(26a),YE,NO'de:
Dost yüzini gören kişi kendüzini ḳoyasıdur
Dünye dutan gelen harîf dutsaḳ olur bu erkânda

9 Birinci mısra YE,NO,RY(26a)'de "Gör niçesi şîrin durur ḳocalar yigit olur"//esrükligi ayılmadın:ayılmadı esrükligi F,K,(203a),RY(26a),eylemedin esrükligi YE,NO

10 yavu:yavı F,K(203a)/ikinci mısra K(157b),RY,B'de "Cân u cihân terkın urup ne alanda ne satanda"

319

1 gine:yine NO,RY//Hak:'ışk F/sözi:sözin F,NO

2 Birinci mısra F'de ""işḳ sözlerin söyler cân cânları eyler hayrân",NO'de"Hak sözleri söylerin cânlar hayrân iylerin ,A'da "Hak sözüni söylerüz canları ḥayrân eylerüz"

3 iñen:anın F,Ç/anuñçün RY,K,ana A/degmeler:degme Ç/ḥâldaş:yoldaş NO//beyit Ç'da:
ʿIşḳ sırrını söylerüz cânlar taze eylerüz
Ṣôfılar iremez hergiz bu bizüm sırrumıza

4 yolumuza yoldaş:sırumuza sırdaş F/müşkilün:marâżumuz A/beyân olsun:ʿıyân olsun F,NO,A/yolumuza:ulumuza F

5 ṅister sôfîlar:câhiller ne işler A,câhiller ṅister A,ṅister degmeler F,sofılar almaz Ç//ḫoş:su NO/iner:oynar K,RY,M ,NO//Beyit Ç'da:
Bu gencümüz nihândur ṣofılar almaz bundan
Kaz(u)ördek duramaz gelür bu bizüm gölümüze

6 bâḳiye biz ṭapduḳ:yaḳımı biz yaḳduḳ F,F,ṣu baḳma kim biz

bakduk NO,şol bakış kim biz bakduk A/koduk:bırakduk NO,RY, K,M/āḫreti:āḫireti RY

7 nūr deñizine :ʿışḳ göllerine F,nūr göllerine NO//Beyit Ç'de :

Yūnus imdi baḫri ol göller içine ṭal
ʿĀşıḳlar sözinden al iresin kânumuza

320

1 nişānsuz:nişānı sen YE,nişānın K//ikinci mısra K'da "ʿĀlemleri esritdün sırf içürüp peymāne",Ç'da "Esrükdür cümle ʿālem sırf içürdün peymāne"//ḫalḳı:ʿālemi NO,YE,bir niçeyi A /içürdüñ:içildi F

2 Beyit YE,NO,A:

Sen bî-ṣıfat ṣıfatsın bî-nihāyet nihānsın
ʿĀşıḳlara devletsin meşhūr oldun cihāna

3 anı:sözün F,seni YE,ünün NO/ebsem:dini YE,kendüden F,andan NO/ḳaldı:gitdi F//mutlaḳ :dirilür mutlaḳ YE(dirilür,fazladır.)/didi:dir bu NO

4 Birinci mısra A,YE'de "Sana biriken birlik oldur bu cihāngîrlik",Ç,NO'de "Saña biriken birlik oldur cihāna dirlik" F'de "Saña biriken birlik oldur ebedî dirlik"//ikinci mısra A,NO,YE'de "Senden ayruḳsı dirlik cümle bâd-ı efsâne",F'de, "Senden ayruḳsı dirlik oldı ḳamu efsāne"

5 ṭuraḳ:ṭoprak NO//sen:sünün Ç/çerâġ:çıraḳ F,YE,NO/bildük ebedî:ebedî ʿömür F,ʿÖmre ebedî NO,ʿömri ebedî YE/A'da ikinci mısra "Senüñ yandurdugın çerāḳ ʿömr-i ebedî yana"

6 ben ḫāṣlarun:ḫāṣṣü'l-ḫavās F,ḫāṣṣü'l-ḫavāssın YE/ʿāşıḳlar kitābısın:ʿāşıḳlara kitābsın YE,ʿaşıḳlarun kitābısun YE//görenler:göricek F/ḳapusın:ḳapusısın A

7 Beyit NO'de :

İsrāfil sûr urdugı cennet pür-nûr oldugı
Deñizler mevc urdugı külli sensin bahāne

Ç'de:

Yir ile gök durdıgı deñizler mevc urdugı
Cennet-kevser oldugı cümle sensin bahāne

cennet ü:cennetde YE,cennet dîdār K/sensin:sañna F

8 Beyit K'da:

Dahı yir gök yogıdı mevc-i ʿışḳuñ çogıdı
Seyr iden Ṭapdugıdı girmisdi ol cihāna

İkinci mısra YE'de ;

ʿIşḳ maʿşūḳı Ṭapduḳ'dı ol bî-nişān cihāna

NO'de:

ʿĀsıḳ-maʿşūḳ ṭapdugı ol bî-nisân cihāna

9 Beyit NO'de var.Diğerlerinde yok.

10 bu:A'da yok./kendözin:kendüsi NO/nisānuñ nisān:nisān nisānuñ F,Ç,nisānuñ kimse A,NO//inen:anuñçün YE

321

Şiir "Yunus Emre Fermayed" ser-levhalıdır.

6 Beyitteki "Zenbûr" kelimesi " زنبور " şeklinde yazılmıştır.

322

Şiir Yunus Emre Fermayed ser-levhalıdır.

323

1 F'de birinci mısra "Kimüñ ne zehresi vardur sañna kılınç yorutmaga//hükmündedür:elündedür F/ne bilür el yolına el K, M,yolına al RY

2 eyleyü:eyeleyi YE,eyleye F//ikinci mısra F'de "Her kandasa kudret senün pîr ü yigit oynatmaga

3 hazineler senüñ:hazneler senündür F//zehresi :zehresini F/ola:var YE,RY,vardur F/el:adım F

4 yok durur hiç:yokdur hiç YE,yokdur hiç bir,RY,K,M

5 'ālemler:'álemüñ F/sen yasaduñ:saçan sensin F,çün sen kodun YE//rahmet ü hışm:hışm u rahmet F,RY,YE

6 İkinci mısra F'de :"Her kandasa kudret senüñ her işe el uzatmaga"

7 Beyit YE'de yok.Birinci mısra F'de şöyledir:"İblis ü Âdem kim olur bunda fuzūllık eyleye"//kılmaga:itmege K,RY,M

8 Dudagı:tutagı K,M/birlik şarābın :'ışk şarābın F/tatmaga:içmege K,M

9 Birinci mısra F'de "Bu birligi tuyan cānun hiç fikri bunda degüldür",YE'de "Bu birligi tuyanlar hiç sende bende degül durur",RY'de "Birlik diyenler hiç sen ü ben bende degüldür"/sen yumşatduñ:yumış durur F

324

1 gümüşlene:bagışlana K,B

2 müşkile:mişkile YE/düke:tüte B//budagından:butagından B

3 dertlüyiçin:hem dertlüye YE//gölgesinden:gölgesinden B,K

5 dürrāclana:turraclana B

325

1 şarâbın:şerbetin B,Ç

2 Birinci mısra'nın vezni bozuktur.YE'de ise beyit yoktur.Beyit A'da :

Pes bir kişiye ḳolayında ḳaçan ḥāṣıl olısar
Hiç kimse menzil almamış er eteğin ṭutmayınca

Ç'da :

Pes ḳalanda bir kişi ḳaçan ḥāṣıl olsa gerek
Kimse menzile irmedi ḳulavuza yitmeyince

3 Beyit YE'de:

Göñülden göñle yol var bin dürlü gönülden ḥāl var
Kimse bu yolı añlamaz küfri imāna ṣatmayınca

4 bülbül ʿāşıḳdur:bülbül ʿāşıḳ YE//bitmeyince:yanmayınca YE/Beyit A'da:

Bülbül dahı ʿaşıḳ güle Ḥaḳ naẓar eylesün ḳula
Bir gülci gelmez dile ol göñülde bitmeyince

5 Birinci mısra YE'de: "Var din imân gerek ise dirlik-diril bu dünyada",A'da beyit yok.Ç'da :

Sañа imân gerekise ikrâr eyle gerçek ere
Yarın anda işün bitmez bugün bunda bitmeyince

6 Beyit YE'de:

Göñlümdeki rāzumı ṣığınmazam seyriderem
ʿÂşıḳlar söze nice ḳatlana ʿışḳ metaʿın ṣatmayınca

A'da:

Bu göñüldeki rāzumı gizledüm didüm size
ʿÂşıḳ ḳaçan ḳatlana neyiser ʿışḳ metāʿın ṣatmayınca

7 O:B'de yok./ A,Ç'de:

Ṭañ etmeyin bu Yūnus'a dürlü (dertlü-dertlü Ç)ötdüğüçün
Ki Yūnus'da bir bülbüldür diñlenimez ötmeyince

327

1 Beyit B'de yoktur./şāha:şehe RY

2 Beyit B'da yok./şerbetden:ḳadeḥden HB

3 çevik:HB'de yok.çünki A//ṣarrāf anı bilmez:hergiz ṣarrāf bilmez B,hiç ṣarrāf çıḳarmaz K,hiç ṣarrāfuñ bilmez RY,hiç ṣarrāflar bilmez YE

4 ḫōş teferrüc ḳılmaḳ:ol maʿşūḳı bulmaḳ HB/ḳılmaḳ:itmek B//güli yıylamaḳ:taze gül ḳoḳmaḳ B/ikinci mısra HB'de başka bir beyitle karışmıştır:

Bir güli yıylamaḳ gerek ol gül elde ṣolmaz ola

5 Maʿşūḳayı bulmaḳ:maʿşūḳını bilmek B

6 Beyit HB'de ve A'da var./kimse anı:feriştehler A

7 Beytin tamamı B'de,ikinci mısra' ise,HB'de vardır."Zindeyiken" kelimesi B'de "Bundayıken" şeklindedir.

8 miskîn Yūnus:ʿÂşıḳ Yūnus B,Yunus imdi K,RY,YE/vardek:sen tek B/yüzüni:elüni HB/ḥażrete:dergâha B//Ṭapduḳ'layın:özün gibi K,RY,YE/hiç cihāna gelmez:bu dünyāya ḳalmaz HB,B/A'da beyit şöyledir:

Yūnus var yiründe otur daʿvāyı maʿnīye götür
Ṭapduḳ'layın bir er getür bu dünyāya ḳalmaz ola

NOT: Bu şiir B'de "Âşık Yunus„mahlaslıdır.Fakat Tapduk Emrenin ismi de geçtiği için,Âşıḳ Yūnus'un şiiri olması mümkün değildir.

328

1 İkinci mısra A'da "Ol deli ḳılan seni girü sendedür sende

2 İkinci mısra A'da "Dünyā vü āḫiret muṭlaḳ ṭopdoludur hep Ḥaḳ"//bilür ne :biledür A

3 Beyit A'da var.

4 Birinci mısra A'da "Eğer meyhâneye varursam yir bulımazam ansuz"//yine:girü A/girdüm:gördüm A/dahı:ise A

5 Beyit A'da:
Çün er yide cisminde bula ḫaṣmını
Ne dünya vü ne āḫret ne assı vü ne ziyāna

7 uġrı diyü:bir niçe YE/ol:oldur YE//ikinci mısra A'da: "Mürid olup iş olan yine bile zindānda"/YE'de "gine"den evvel "ol" kelimesi yazılmıştır.Vezni bozduğu için almadık.

8 Beyit A'da:
Bu miskîn Yūnus'a dirler niçe bu ʿışḳ esrigi
ʿAḳıl niçe ḳalısar iş bu sırrı duyanda

329

1 yakuþ beni:yaḳubanı HB//ṣusalıġum:ṣusuzluġum A/Beyit NO'de:
ʿIşḳuñ od urdı cānuma beni yakup yandurmaġa
Yidi denüzler suları yitmez ʿāşıḳ ḳandurmaġa
A'da birinci mısra "Bir od bıraḳduñ cānuma yaḳubanı yandurmaġa"

2 Beyit NO'de:
Deñiz ṣuyını ṅidersin ṣusamış ʿāşıḳ cānına
Baña şeyḫüm gerek şeyḫüm bu yola baş
İkinci mısra Mecmūa'da "Baña şeyhüm gerek şeyḫüm göricek baş indürmege "

3 Beyit HB'de oḳunamayacaḳ haldedir./kavşuram:kavşurup NO /ṭuram:duram NO//Beyit A'da:
Baş indürem göñül virem el ḳavşurup ṭoġru varam
Direm divşürem ben beni dost iline göndermege

4 Beyit NO,HB'de yok./yarem:hiç A/ikinci mısra A'da "Gönlüm uçdı ol ile elim irmez döndürmege"

5 döndürür:dönderür HB/iricegez:gelicegez NO,gelicek(Mecmua)//yirine ḫur:elüm alup NO/ṭoldurmaġa:ṭolurmaġa HB ḳaldurmaġa NO

6 Beyit HB'de:
Elüm aluban ḳaldurur beni şad eder güldürür
Gönüle maʿrifet tḳldurur ere Ḥaḳ'ı bildürmege

7 gel arıta ḳo sivāyı:ṭoldur içüne sevgüyi (Mecmua)//gönlün evüni kız eyle:temiz it gönlün evini NO/Beyit A'da:
Döndüri bilsem gönlümi dost yolına ḳılsam bari
Gönlün evin arıt Yūnus dost gelicek ḳondurmaġa

333

Bu şiir Recez bahrinden "Müstef'ilünx4" vezninden bozulmuştur.

1 ḳanda:her ḳanda A/mahalle vü:mahalle-i

2 yardur:birdür NO

3 gül-i :güli A

4 Beyit A'da:
Vatanumuz cennet durur yoldaşımuz ol Ḥaḳ durur
Ḥaḳ'dan yaña yönelicek deñizden dahı yalvar bize

5 Birinci mısra A'da "Dünya bir ʿavret durur yolundan iltür niçeleri"/ʿayyārı:aġyārı NO

6 Bu:A'da yok./murdār:nūrdân A

7 dirüz:didük A/Allah'ıla:ol Allah'a A

334

1 gönlümi taḫt eyledi:gögsümi taḫt idindi NO

3 gör niçe:görince NO
4 Beyit YE'de yok.
5 eyitdüñ:işitdüm NO

336

1 evliyâ:erenler A//ḳoma:ḳoyma A

2 A'da "Ġāfilin ʿömrün geçdi bir iki yilin aṣduñ//buldum bulmadum:yenmez misin begüm dime NO

3 yüzdüm yüzmedüm:yüzem yüzmeyem NO/A'da yüzdüm kelimesinden önce "sen de" kelimesi kaydedilmiştir.Metinden çıkardık.

4 gemi deñize girdi:gemi deñiz durur NO//bildüm-bilmedüm :bozdum bozmadum A

5 deñizde:yirdeki NO/cevlān urur:deñizdeki A

337

1 ayırımıya:yıramaya Ç

2 cehdiderse:cehd ḳılursa Ç//ṭurumaya:ṭuramaya Ç

4 ʿĀcizdür:ʿâciz Ç/göñüldedür:göñülde Ç

5 düşmanı:düşman Ç//diremeye:iremeye Ç

338

1 dirligüm:dirilgüm RY/neyidügün:neydigimi K,M

2 varmayınca:virmeyince YE

4 ileden:ileden biledür YE

5 ikilikde:ikilikden YE//niçe birike birle:niçe girer birile YE

6 bilmezem n̓olasını:bilmezin n̓olasını YE

7 dükedi:dükede YE/getüribilem:getürebilem YE

8 yaramaġçün: anuñçün YE

9 mıyıdı:imişse YE//karar mı ider:niçe karar kılsan YE

340

2 kösülerler:köynerler M

4 Birinci mısra "n'ola" kelimesinden sonra "benüm halüm" şeklinde devam etmektedir."benüm"fazla olduğundan çıkardık.

6 maktaʿ beyti Yunus'un "Bir ʿacāib ḥāl geldi bende bu ḥāl üstine" mısraıyla başlayan şiirin maktaıyla uygunluk arzetmektedir.Yukarıdaki beyitte geçen "nükte" kelimesi her iki yazmada "tekye"şeklinde yazılmıştır.İşaret ettiğimiz beyitte de "nükte"dir.Biz böylece kaydettik.

341

6 müsülmāndur:müsülmān K,M

7 ʿömür:ʿömri M,K

342

1 yüce:NO'de yok.//gönlüm:ʿaḳlum NO
2 İkinci mısra NO'de 3.beytin ikinci mısraıdır.
3 ikinci mısra' NO,A'da 2.beytin ikinci mısraıdır./uyardı:nūr itdi K,RY
4 beyit sadece NO'de var.
5 Bu beyit NO'de 6.beyitle karışmıştır.NO,A'da birinci mısra "ʿÂşıḳlarun sözinden kan yaş akar gözünden"/bellü dür beñizinden:bellü olur renginden K,RY
6 öticegiz:öticegez K,RY/durrāca:ṭurraca YE
7 İkinci mısra "ʿIşḳıla geldük yola yanalım irte gice"

343

Bu şiir sadece B'de olup "Yūnus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

T.C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

345

Bu şiir"Yunus Fermayed Velehu-Aydan"başlıklı olup sadece B'dedir.

9 Bu beyitteki Yunus,mahlası "Yūnus'ı" seklinde yazılmıştır.

YE

348

Bu şiir,YE'de iki defa istinsah edilmistir.Varak(92a)dakini esas aldık.

1 ki:kim F/eydeyim:ben diyem Rt,Ç,eydeyin F,ideyim ki A/terk eyleye kendözini:ey dost baş terkin A

2 Beyit YE'de yok.İkinci mısra Rt,Ç'de "Şükrāne ṭutar ʿışḳ eri dosta ḳurbān olasını"

3 Beyit RY'de ve YE'de yoktur./kim:kim ki Ç/olmadısa:olmadı Ç/cümlesini:ḳamusından F/eridür:ayırur F

4 Beyit YE'de:

Degme cānlar lâyıḳ degüldür dost yolına ḫarc olmaġa
Minnet ṭutar ʿışḳ eri ol ol cānın alasını

Rt,Ç'da:

Lāyıḳ degül degme cāna dost yolında ḳurbānlıġa
Minnet ṭutar gerçek ʿāşıḳ cānunı dost alasını

5 Birinci mısra Rt'de "Dost yolına giden kişi terkeyleye kendözini"/kendözinden geçmek:kendüden el çekmek K,RY//şehrini:şarını F/alur:olur K,M,yıḳar Rt

6 gönüleñe:gidenlere A/girü:yine YE//ikinci mısra M,K,RY, YE,A'de:

Bilmez misin ġayretsüze dost u düşmān gülesini

7 Beyit sadece K,M'de vardır.

8 Sūret gözi ne göriser:degme kişi ne biliser YE,A/kandaliğın:kandadur F//işiden bu ʿāşıklar:işidenler ʿāşıklaruñ A

9 Yūnus nesne sevemedi:nesne sevme sen ey Yūnus YE,Yūnus bir nesne sevmedi RY,Yūnus nesneyi sevmedi Rt,F//ikinci mısra A,Rt,K,YE'de 6.beytin 2.mısraıyla karıştırılmıştır:

Bilmez misin kamusını senden girü kalasını

349

Bu şiir Recez bahrinden "müstef'ilün x4" vezniyle yazılmıştır.

1 diyen ben kıluram:dime ben bilürem F/diyen:diyen kanı A

2 kim durur:kimdür NO,kimdügin F//geçürürse:geçürdise F, geçürdiyse YE,NO,geçürdisem A

3 dost kendü siler gözümi:ol bilür benüm sözümi NO,kendü siler dost gözümi F,dost kendüsi siler gözi K,RY,M,dost kendü siler gözi K,RY,M,dost kendü siler gözümi A

4 gördüm dost didārın:dost didārın gördüm F,gördüm didārumı NO//ikinci mısra YE'de "Bu ʿilm ü hikmetde tuyan baña degindür ʿazimi",F'de "ʿİlm ü hikmet okıyanuñ buña degindür ʿazimi",A,Ç,NO'de "Bu ʿilm-i hikmeti tuyan buña degindür ʿazimi"

5 Beyit A,NO'de var./her:A'da yok./yār:didār A//ikinci mısra A'da "Her kimde ʿakıl vardur ol añlaya benüm sözümi"

6 Beyit F'de:

Her dem dost yolın bulmayup gizlü maʿni şerh eyleyüp
Degme ʿāşık serh itmeye benüm bu gizlü rāzumı

Ç,NO'de:

Her dem dosta(dost sözin Ç)söz söyleyüp gizlü sözler şerheyleyüp
Degme harîf (ʿārif) şerhetmeye bu benüm gizlü rāzumı

7 sözüm:sözün A//bu benüm derd ü sūzumı:benüm bu derdlü sözümi F,bu benüm dertlü sözümi NO,K,M,derṭli sözümi A

8 ḳadîr ü:ḳadrüñ NO/işiden:işidenler YE,F,A

9 Bu dem sözüm:iş bu sözüm A/kendözümi:bu rāzumı M,K,YE, razumı RY

10 Yūnus:iy Yūnus A/söyle:dirsin K/münkir dutar:münkirleri NO,münkirler hep ṭutsun Ç,münkir dutsun F/dakı: ڤـشان A/bişür ḳatar Ḥaḳ ḫōnını:bişüp durur Ḥakk'uñ ḫōnı F,bişür ḳurtar Ḥaḳ ḫānını NO

350

1 Allāh sañā viribiye:Çalap viribiye sañā F//gözüne görine:görine gözüne F,HB

2 vir issi diler ilteyin:issidiler ṭapşurayın F,issi diler vir ilteyin HB,vir issi diler ilteyim RY,K,M//İkinci mısra YE'de:"Senün senden emanetin alup ölçe fersengini"//ala:alup K,RY,M/ḳıla senünle cengini:ide senünle cengini F,ölçe göre fersengini RY,K,M

3 gevdeni:bu gevden K,RY,M/ṣala:ḳoya YE,ḳala K,RY,M//günāhlar:günāhuñ HB,vebāller F/ nefsüñ ura gülbengini:dahı vire gülbengini HB,nefsüñ ura külüngüni Ç

4 māluñ çoġısa:māluñ u varuñ F/sine:hāşā F,HB,YE/yirüñ:sinüñ F/iledeler:ilteler Ç

5 sinünde:yuvana HB,sinlekde RY,sinleye Ç//örteler:yumalar F/ḥak ü sengini:ḥār ḥasengini HB,her sengini K,ḥasengini RY, YE

6 olasın:ḳalasın HB/ʿamelüñile:ʿilm ü ʿamelünle YE,ʿamelüni HB/ḳalasın:alasın HB//ah idüben çoḳ:çoḳ âh diyüben HB,ahdiyeyin Ç//İkinci mısra F'de "Çok ah idüp söyleyesin peşmānlıguñ nenginin"

7 var imdi tevbe ḳıl:imdi tevbeye gel F,Ç/it:eyle F,YE//

ʿāşıḳısañ:ʿışḳıla gel F,ʿaḳlıla HB/dervişlerüñ:bu dervişlik F,HB

351

Bu şiir K'de baştan bir kaç beyit eksiktir.Kanaatimce bu eksiklik sayfanın kopmasından kaynaklanmaktadır.

1 suʾālum var ṭapuña:bir sùālüm var sañа YE,bir sùālüm sañа F/ecesi: ḥōcası YE/Mısra A'da "Sùālüm var ṭapuña iy senüñ nicesi"

2 şuʾle:ʿışḳla B/Beyit K,M'de yok.

3 Beyit K'da yok./emr ü nehyi:emir-nehiy B,emri nehyi A// her bir Ḳurʾān:ḥarf-i Ḳurʿān A

4 Beyit YE'de yok./ḳulluġa:yokluġa B//yolı:bu yolı A/varam yarlıġaya:varanlar yarlıġar B,varana:bağışlaya NO/ḥōcası:ḥācesi F

5 Cān gönül gözin:can gözi gönlin YE,NO,B/açar:aç A//sarayına ʿarşa degin:sarāyını ʿarşdan niçe NO/ikinci mısra A'da: "Baḳa maʿnī-i sūrete ʿarşdan yücesi"

6 ḥaḳīḳat:ḥaḳīḳatdür K/ere:eger B,her ki K,M

7 Beyit NO'de yok.güç olur:güç işidür A/güç olur:güç işidür A/yoḳuş olur:gelür añа B//yücesi:cāddesi YE/ikinci mısra B'de "Maʿrifet sarplıgından hakikat mâcerâsı",A'da "Maʿrifet dür ṭarlıġı yollar mücāhidesi",M,K'da "Maʿrifet de ṣarpraḳ ḥaḳīḳatdür çāresi"

8 Beyit NO'de yok.

9 Beyit NO'de yok./añа iren:anı varan K,YE//ol ḥōcalar hocası:vasf-ı ḥālün hiçesi B//Beyit A'da:

Anuñ gibi dervişe iki cihān keşf ola
Anuñ her ayeti الم نشرح لک و الضحی تدر hecesi

10 Beyit NO'de yok./derviş gerek:gerek derviş K,YE//yol eri yuvacası:yol üdüci yücesi B

11 ündürimeye:gücin indüre F,indürmeyeler K

12 Beyit K,YE'de yok./göçin:kişi NO/ikinci beyit B'de iki defa yazılmıştır.Her iki beytin ikinci mısraları şöyledir:
1 Yilüp sayasın gücin sebil ola hecesi
2 Güvecüni ısırsın ziyān olur gücisi
Beyit F'de:
Küfrüñ atarken ṣaḳın imānuñ urmayasın
Yoḳsa sırsın güveci sebil olur güveci

14 sözlerin:bu sözi F/Birinci mısra B'de "ʿĀṣıḳ Yūnus bu sözlerin mecāz diyüben söylemez",NO'de " Yūnus iş bu sözleri mecāz diyüp söylemez"

352

1 kime kim nüzûl degmez:kime nüzûl degülse NO/Ḥaḳ'dan ʿışḳdan K,YE

2 Beyit NO'de yok.Birinci mısra F'de "El-ḳalbü mine'l-ḳalbi ṣoruñ nedür"/YE'de bu mısranın "ṣoruñ nedür" ḳısmı "bil nedür"

3 birbiri:herbiri F

4 diler:ayur NO/ayrılmaga:ayrılmagı K,M//gönlünde maḳṣūdı: maḳṣūdı bi'llāhi F

5 meṣeli:miṣāli K,M,NO//ikinci mısra NO'de "Câhilüñ ehl ḳatında imān maʿlūm degül mi",YE,M,K'da "Câhilüñ ʿārif ḳatında imânı maʿlūm degül mi"

6 Bu beyit sadece K,M'da mevcuttur.İkinci mısrada bir hece fazlalık vardır.

7 Yūnus Emre:miskīn Yūnus F

353

Bu şiir YE'de iki defa kaydedilmiştir.

1 gördüm:dirler K

2 Beyit HB'de yok./zihî:vallāh (Mecmua)/urur:uran YE,Mecmua//kılıç:kılınç YE/giyeni:geyeni F

3 kemterin er gör:gözleme eksük K//alçak :öli F, ġafil F, /Mısra Mecmua'da: "Hor görmegil sen palās giyeni"/Beyit A'da:

Yirme āmedi yireni ger bilürsen
Hōr görmegil sen palās giyeni

4 Fevka'l-ʿulāya:Beytü'l-maʿmūra HB,K,YE//bil:bin F,HB,YE, şol, Mecmua/dünya koyanı:dine uyanı F,dünyā ḳovanı K,HB

5 Beyit YE,K'da yok./şol:bin F/ḳovanı:seveni, Mecmua

6 Beyit K,YE'de yok./nişānı vardur:vardur nişānı, Mecmua

7 Beyit HB'de ve Mecmua'da vardır.Mecmua'da birinci mısra "ʿilmüm var diyü maġrūr olmaġıl"

NOT: HB'de,bu beytin bir üst beyti olarak diğer nüshalarda olmayan bir beyit daha kaydedilmiştir ;birinci mısraı siliktir. ikinci mısraını alıyoruz:

.....kim
İşitmedügi laʿnet olanı

8 Beyit Mecmua,Ç,A'da mevcuttur.Beyit Ç'da:

Atlası ḳodı palāsı giydi
İbrāhīm Edhem sırdan duyanı

A'da:

Atlāsı yitirdi palās götürdi
Edhemî dirler bunı duyanı

9 çün:A'da yok./ol:ya HB/Beyit Mecmua'da:

Hallāc-ı Mansūr ol benem didi
Oda yaḳdılar gördün mi anı

A'da ikinci mısra " Oda yandırdı benem diyeni"

10 yandurtdun:yandurduñ F,HB,YE/savurduñ:savurtduñ K//eylemi:öyle mi K,böyle mi Mecmua//Beyit A'da:

Oda yandurur külin savurur
Şöyle mi gerek Ḥaḳḳ'ı seveni

11 gördüm dimegil:sen gördüm dime HB//oda yaḳarlar:dāra çekerler A

354

1 kim:NO,YE'de yok./dilber:maḥbūb-ı cihān YE/gözlerüme : gözüme YE,K,M,gözüme yüzi NO/ṭutaş:tuş NO,YE,ṭudaş F//İkinci mısra F'de "Aldı uṣṣumı ʿaḳlumı gönülüme yoldaş oldı",YE,K,M de "Gitdi aña ögüm uṣum ʿaḳlum aña yoldaş oldı"

2 kimdür yigi bu ikiden:kimindür ol ara yirde F,kimüñ yigisün arada K,kimün begı bu ıkısı YE,kimün begisin arada Ç

3 Bu:M,K,Ç'da yok./benümimiş:neyimiş K,M,ne imiş Ç

4 Beyit F,NO'de yoktur./yigimiş:eyüymiş YE,bin ʿömrümden pâk imiş Ç

5 oldur gözüme görinen:karşumda görürem anı NO,oldur gözüme ṭuş olan F//gencile göz kaş oldı:genc yaz oldı ger kış oldı F/ikinci mısra NO'de:

Hergiz ṭolunmaz gözümden genci gözüme ṭuş oldı

6 Ḫıżr u:Ḫıżır NO,K,M,YE/ölmez dirlige:ben key dirlige YE ben ol dirlige NO,key dirlige K,M//iken:oldum NO/içüm ṭoptolu:ḳarnum açurmaz NO,M,K,açumaz YE

7 Beyit NO,F'de yok.Diğer nüshalarda aynen benziyorlar.

8 Beyit NO'de var.

9 Beyit NO'de yok./Birinci mısra M,Ç,K'da "Yirde gökde zer-

rede toptoludur mahabbeti"//ikinci mısra Ç,K,M,YE'de "Andan yana esrimeyen bil ki imānı taş oldı"

10 Birinci mısra NO'de "Sakın kim ʿışkuñ odından sıçratmayasın kimseye"/cihān içinde: ʿālem içre o YE

355

1 sızurdı:sığmadı F/dürr:su YE

2 Birinci mısra YE'de "Sudan bug çıkardı bugdan gök yaratdı/bugından:ol bugdan F//yılduzlar:ılduzlar F

3 eytdi:eyitdi F,YE/yürisin didi:yüzün üstinde K,M,yürsün didi F//kodı:dutup F,kıldı YE/üstinde:üstini F

4 çöksüler:çöksiler F,meclisler YE,çü küsûr Ç

5 gökden yire F//bir:YE'de yok.

6 irdi:girdi F,YE/öri turdı:örü geldi YE,turı geldi F//el götürüp ol demde:el götürdi şol kadar F

7 çünkim:şükür F,çünki YE/irdün:irdüm K//didün:tuydun F/neyi:neye F,YE

8 anduñ:ögdüñ K,M/söyler:şikār K,M,Ç

9 geçdise:geçdi ise YE/virdi hāzır:vird-i hātır Ç

10 kim vire haber:haber viresi F,haberin virür YE//meger kim ol lutf issi:lutf issi kereminden YE,meger ol sultān F

356

1 Âdem'e:gördi anı M,K,çün anañ YE

2 Beyit sadece F'de var

3 Beytin ikinci mısraı Ç,K,M,YE,A'da 2.beytin 2.mısraıyla aynıdır./zāhir:zâhirin Ç,A

4 Bu beyit A,K,YE'de yoktur.

5 yatmışdı:yatmışıdı M,K,batmışıdı Ç/dutmış dı:dutmışıdı K, M/at:atlar A/ʿālemi:dünyāyı Ç//fikrine bak:fikreyle gör K,YE-M, fikreyle İblîs'i gör A

6 yüriyen:yürin A/atları:atlarını A/irgürüp:eyleyüp F,A/ irgürüp Ç

7 diyü turdı urdı koçdı:diyüp turı geldi anlar F,diyü turup geldi geçdi YE

8 Beyit F'de:

Çün gitdi Âdem ahdi yetdi Mūsā'nuñ vaktı
İblîs'e işbu işler yavlak eser eyledi

A'da:

Çün döndi Adem devri geldi Musa kavli
İş bu söz bana kanı yokluk eser eyledi

/turdı:geçdi YE/bu idi Musa kavli:bozdı niçe binise M,K,vü yazdı niçe bin ise Ç

9 gönüldi:yöneldi YE,A/Hak'la:Hakk'a F,Hakk'ıla A/kıla:ide F,münācāta A//su akar:akar su F

10 bu su ne yirden:iş bu su nirden F,iş bu su kandan A,bu su nerden çıkar Ç,YE//ikinci mısra M,K'da "ʿÂlem böyle akışı zîr ü zeber eyledi ",A,YE'de "Böyle bu akarsa ʿālem (ʿālemi A)zîr ü zeber eyledi"

11 laʿîn oturmış:gördi laʿînî F//İkinci mısra F'de "Gözi yaşımış su gözin bıñar eyledi",YE'de F'nin aynısıdır.Fakat"su" kelimesi yoktur. M ve K'da "bıñar" yerine "Hażar" kelimesi yazılmıştır.

12 nedendür:niçündür F//dir işüm:işümi F,YE

13 Beyit F'de:
Muḳarreb idüm ben ol Ḥakḳ'uñ dergāhında bol
Götürdi urdı yire cāndan bizār eyledi
YE'de F nüshasında bulunan "ol" kelimesi yoktur.YE'de ikinci mısra "Götürdi urdı yire ḳatı beter eyledi"

14 bilmez:bilme F,YE/Mūsā:ya Mūsā Ç//şunlar:anlar K,M,anlar Ç/ḫumār:evkār F,giryân A

15 digil ya:eyitgil F,A,eşitgil YE//kılup işine:ḳıldum işüme F,YE/ḫōş:di M,K,çoḳ A

16 Hācāta:Ḥażrete F,münācāta K,M,Ç/Ḥaḳḳ'ıla münācāta:başladı münācāta F,Ḥakḳ'ıla hācāta K,M,Ç//Bu beyit A'da 17.beyitle karışmıştır:
Unutdu Mūsā emāneti sözi muḫtasar eyledi
Allahdan nida geldi kanı emanet denildi

17 Mısra F'de "Çalap'dan irdi nidā kanı emānet didi"//İkinci mısra K,Ç'da "Ol söze ol dem Mūsā cānın nisār eyledi"Beyit A'da :
Ol nidāya cānı fidi Mūsā nisār eyledi
Varġıl ayıtġıl yâ Mūsā raḥmet ideyin añа dinildi.

18 digil:eyitgil F,eşitgil YE/ideyim:ideyin F//

19 la'îne:iblîse YE/didi Ḥakḳ'uñ buyruġın :bu sözi didi ana K,M,didi bu sözi añа YE//İkinci mısra YE'de "Secde itdi Âdem'e döndi inkār eyledi",M,K'da "Secde işitdi Âdem'e sözi inkār eyledi.

20 kıla:ıla K,M//dahı arturdı derdüm:derdüm dahı arturdı F

21 Beyit K,M,Ç,YE'de :
Ben ṭapsam ṭapayıdum ol vaḳtın ṭapayıdum
Kalmadı ḫōd ṭopraġı zir ü zeber eyledi
A'da:
Ben ṭapsam añа ol vaḳt ṭapardum didi

Ḳalmadı ḫōd anuñ ṭoprag̀ı zîr ü zeber eyledi

22 işi işleden:iş işledendür M,K,YE,Ç//yaradup:yüridür YE

23 Beyit F,Ç'de:
Maʿnî nedür İblîs'den fużūllık durur bizde
Ṭuydunsa iş bu sözden sırrı āşkār eyledi

24 azdurısar:ünı azdurdı K,YE,Mazdurdı A

25 sözi muḫtasar eyledi:şimdi tekrar eyledi F/Beyit YE'de:
Altı biñ yidi yüz yıllık Âdemi zikreyledi
Dile getürdi Yūnus söz muḫtaṣar eyledi
K'da:
Altı biñ yidi yüzlik Âdem dile getürdi
Zikr eyledi bu Yūnus söz muḫtaṣar eyledi
A'da:
Ben ṭapsam aña ol vaḳt ṭapardum didi
Ḳalmadı ḫōd anuñ ṭoprag̀ı zir ü zeber eyledi

358

1 kendüden:yaradan F//āşkāre:āşıkāre F,K,RY

2 Beyit NO'de yoktur./g̀ayrı:g̀ayr-ı F/g̀ayrı sen ü ben:yoḳ g̀ayrı sen ben YE//bî-gümān:gümān YE

3 ḳadarladı:ḳardurdılar NO/Birinci mısra F'de "Ṭoprag̀ı ḳudretinden sûret ü ḫaṭ bag̀ladı",RY'de "Ṭoprag̀ı ḳadarladı sûret ü ḫaṭ bagladı"/İkinci mısra F'de "Dört ferişte yo'gurdı Âdem andan eyledi/adın insān eyledi:ismüm âdem eyledi YE,ism-i a'-zâm eyledi NO,adın Âdem eyledi K,RY

4 kamu:kamu NO//bu kamu:kendüden YE/İkinci mısra K'da "Birden durur ḫās u ʿām bir maʿnīden eyledi",RY'de,"K'ya uygun olan mısrada"maʿnīden,maʿdenden şeklinde yazılmıştır.

5 aṣl-ı maʿdendeyidük:aṣl idük maʿden idük NO//İkinci mısra K,RY'de "Ol g̀ayḳusuz cihāndan bunda revān eyledi",

F'de "Şol bî-nişān cihāndan şöyle nişān eyledi"

6 biñ bin kerem lutfıla:yüz biñ yigirmi dört biñ NO,YE

7 Beyit Rt'de yok.kimse niçesi:yiter kimse nite ikidür NO, YE//Beyit RY,K'da :

Ḳamu birdür bir görür kimdür aña iki dir
İki dime bir yiter gör birinden eyledi

8 tatlu:dartlu K,dagutdı F

9 Birinci mısra F'de "Seni ne bilen filān ne söylerise yalan",RY'de "Sen ü ben ile ḳalan ne dutarısa yalan "//ḳalan:dalan Rt

10 ne ki gedā var ne bay:ne gedāyı ne begi NO,ne eli var ne yegin F,niçe gedā ve begin Rt/geymegile:yimegi NO,F

11 Birinci mısra Rt,YE'de "Ezel'de bilevidük Elestde beli didük"//İkinci mısra F,NO'de "Eyiden Yûnus idük cümle birden eyledi,YE'de "Evvelden Yûnus idük ḳamu birden eyledi"

359

1 kişi:A'da yok./ben:bu A/ṭaga düşe:başdan çıḳa YE

2 Beyit F'de yok./görmeklige:görmegile K//niçe:ḳanda YE

3 dilile kim eydibile:ne dil ile eydibilem YE/tertibin:vasfını A/Beyit F'de:

Ben niçesi diyübilem cemāli tertîbin anuñ
Kim cān dudaġıdur dadan anuñ ḳılıncı ṭuzını

4 ol olur:ol durur A/gönlüm alanuñ sözüni:dāima anuñ sözini F,gönlüm alanuñ gözini K

5 Beyit A'da mevcuttur.

6 Beyit F'de:

Kişi kendüligiyile dosta läyıḳ olmazımış
Maḥabbet burcından ol ḳor ʿāşıḳlaruñ ılduzını

Birinci mısra YE'de "ʿĀşıḳ gerekdür müdām ḳanda olursa ḫōş-de ola"

7 Beyit A'da yok./dertsüzlere:cānlulara YE//İkinci mısra F,YE'de "Ḥāldaşı bilür kişinüñ gönlinde gizlü rāzını"

8 Beyit F,YE'de yok./seni:anı A

9 Beyit A,K,RY'de:
Eger zühre görseyidi Yūnus seni sevdügini
Terk iderdi ʿişretini unıda cümle sāzını
Birinci mısra F'de "Bu Yūnus'un gördigini eger zühre göreyidi"

360

1 ṣoran kişi güzāf degül dostuñ:ṣorarısañ güzāf degüldür dost F,YE,NO//ikinci mısra F,Rt'de;"Bellü bilüñ hiç nesnedür bu cihānda dostsuz kişi",M,RY,K,B'de "Maḥrūmdur iki cihānda bellü bilüñ dostsuz kişi",NO'de " İki cihānda maḥrūmdur bellü bilün dostsuz kişi"/

2 kimdür ki:her kim ki F,YE/diyü cānın vire:diyü ben cān vire F,NO//şolokdem:ol vaḳtin F,ol demde YE/unıda:unıtdı YE, anda RY

3 deñizin ṭutuş durur:deñize düşe durur NO,deñize ṭalmış durur F//ger yorasın sen:gel ki yorasın bu NO,gül ki yorasın A

4 B'de bu beyitten ṣonrası kaydedilmemiştir.Birinci mısra-F'de " Dost ʿışḳından ʿālem ṭoldı her bir ʿāşıḳ andan oldı", Rt'de "ʿIşḳ sevḳinden ʿālem dolar ʿāşıḳ olan andan güler",YE-de "ʿIşḳ şevḳinden ʿālem ṭoldı her bir 'aşıḳ andan aldı",NO'-de "ʿIşḳ şevḳinden ṭoldı ʿālem bu ʿāşıḳlar anda geldi"//dir-lik:dostlık F,YE

5 Beyit A'da yok.Ben niçe diyeyin:niçe diyeyin ben F/itmez :ḳılmaz NO,YE//dirlik:ḳıymet YE,F/añа layıḳ işi :anuñ dengi ṭuşı YE,NO,anuñ deki ṭuşı F,anuñdeki kişi Rt

6 Beyit A,YE'de yok.Birinci mısra F'de "Kim yol bulısardur

ana ol kıgurur andan yana

7 Beyit A,F,NO'de yoktur./cān ne durur dost önünde:cān mahaldür dost yolında K,RY

8 Beyit A'da yok.Birinci mısra F'de "ʿIşḳı seve ʿāşıḳ gerek ne olısar ʿışḳdan yigrek",NO'de "Dostı seven ʿāşıḳ gerek ʿışḳdur cānlara direk",YE'de "Dostı seven ʿāşıḳ gerek ulaşmaya...tizrek"//ayruġı:ḳalanı F,YE

9 sen beniken:sen ü ben K,RY,yan dügin A/Birinci mısra YE-de "Yunus imdi ʿışḳuñ sözin ʿāşıḳlara söyle sözin",NO'de "Yunus imdi sen bir dükân ʿāşıḳlara ne satuban"/anı sevmek:dostı A/ikinci mısra F'de "Yoḳlıdamış dostı seven ḳomaz ayruḳsı baḳışı"

361

1 gıru durur:kem durur F,girüdür YE/yoḳlıḳdan:yoḫşıllıḳdan F,yoḫşıllıġdan YE/ḳamularun:niçelerün F/baylıġı:varlıġı F,YE//anuñdur:var iken F/gönli:gönül F

2 irmiş:yitmiş F

3 ḳaldı:ḳaldı ya YE/ḳalmadı:olmadı F

4 buldılar:bildiler RY/bunlar peyġamberligi:anlar berḫūrdarlıġı F

5 varuñ Ḥaḳḳ'a:neñ var yola F// gördüñ:gördüm F/dünyā:YE'-de yok,bu dünyānuñ F/berḫūrdarlıġı:varlıġı F

362

1 Ol Çalab'umuñ ʿışḳı:ol Çalab'uñ ʿışḳı benüm F,Ḥaḳ Çalab'un ʿışḳı çün Rt

2 Birinci mısra Rt'de;"Yürürisem gönlümde söyler isem dilümde"/gözümden:gönülden F,öñümden NO/dilümden:dilden F//nu-

rını:nūrından NO

3 oturmış:oturdı F

4 bir ḳadeḥ şundı cāna:ʿışḳdan geldi bir ḳadeḥ Rt//cānum: cānı RY

5 Beyit M,K'da yok.RY'de ikinci mısra "Ḥaḳ Çalab'uñ sevgüsi bizi derviş eyledi"

6 Beyit K,M'de mevcuttur.

7 M,K'da beytin birinci mısraı yok./ḳaçan:niçe Rt/ya Ḥakk'a ḳulam diyem:velâkin añа ḳulam NO,ta ki añа iş olam F, lâkin añа ḳul olam YE//ikinci mısra Rt'de "Yüz biñ benüm gibi ḳul Ḥaḳḳ'a varış iyledi",K,M'de "Biñ benüm gibi ʿışḳa ḥırḳaya pûş eyledi "

8 avınur:avınudur M,K/görüp:gördi F/sevinür:ögünür RY// erenler:yârenler NO/maḥfilinde:maḥfelinde NO/ʿışḳa:ʿışḳa F/ʿışḳa cünbiş:ʿışḳumuz cūş Rt

363

1 Birinci mısra M,K'de "Ol dost yine bizden yañа bilmezem niçe baḳdı",NO'de "Şol maʿşūḳa benden yañа bilmezem niçe baḳdı",YE'de "Ol dostum bizden yañа bilmezem niçe baḳdı",A,RY'de"Ol (şol A)dost benden yañа bilmezem niçe baḳdı"

2 gideribilem:giderem ırak NO,A//bin dürlü:şol şīrīn YE, Fanuñ içün NO/kılıncıla:ol benüm NO/gönlümi:gönüli K,M/söyle:aldı NO/ḳapdı:yıḳdı F

3 Beyitin NO'dakı mışraları ters yazılmıştır.Birinci mısra' ikinci mısraʿa,ikinci mısra ise birinci mısra olarak kaydedilmiştir./ṣabır gösterür bañа:hep bañа ṣabr baḳdı NO//sabrumuñ perdesi:ṣabır sermāyesini F/,ṣabruñ ḥōd perdesini YE

4 niçe:ḳaçan NO,A//İkinci mısra A,F'de "Cānuma cān bağışlar bañā şol dost nüvaḫtı",YE'de Cāna cān bağışlar bañā şol dost nüvaḫtı"

5 ḳopısar:ḳapısar F//benüm işüm:bu ʿışḳ NO/ḳoymaz:göymez F,NO,RY/bugün ṣoyaḳdı:belki bile ṣoyaḳdı NO,YE,bugünki dem ṣayaḳdı F

6 Birinci mısra F'de "Yûnus dostına ırmaya kendü kendözinden",A'da "Yunus dost mürveti kendözinden ırmayan",NO'de "Yunus'un dostı mürveti kendözinden ırmayan" //añā:şuña YE/uyaḳdı:uydurdı K,RY,M/İkinci mısra A'da:"Kım neyi severise cānı şuña uyaḳdı"

364

Bu şiirin bir naziresi Yunus muakkiblerinden "Saîd Emre" tarafından yazılmıştır.Bkz.Abdülbaki Gölpınarlı,Yunus Emre ve Tasavvuf, s.245

365

1 tecelliyatuñ:tecellî zāt̲un B/degüldür:degül A

2 düzen:düzer A/pâ-bendin:yüksek A//yüzen:yüzer A

3 eyle arıt:idegör A//taḫtıdur bunda:yurdıdur anda A

4 ile:ol ile A

7 Beyit A'da:
Yūnuṣ̲hayālin şevḳıyla صلوٰة āyīne eyledi
Edinün sala 'āşıḳlara ṭaġ üstüne ḳor ṭaġları

366

1 Beyit F'de:
Ṭoldur bize ṣun ḳadeḥi ʿışḳ şarābından iy sāḳī
Ol deñizden içür bize ki andan içer şeyḫ u fāḳī

YE'de:

Ṭoldur ḳadeḥi ṣun berü kim iy sāḳī
Şol kevşerden gerek bize andan şayḥ u faḳī

M,K'da:

Ṭoldur ḳadeḥi ʿışḳ meyinden ṣun iy sāḳī
Bize ol meyden gerek andan içer şeyḥ u fāḳī

RY'de:

Doldur ḳadeḥi ʿışḳ şarābından su berü iy sāḳī
Ol meyden gerek bize andan içer şeyḥ u fāḳī

NO'de:

Ṭoldur ḳadeḥi ṣun beri ʿışḳ şarābından iy sāḳī
Andan içer ḳamu ʿālem müftî müderris şeyḥ-fāḳī

2 sözümüz:süçümüz F,NO,Rt/âbıdur:ṣuyıdur F//çalġumuzdur dost:çalġumuz ol NO,çalġumuz RY,K,M

3 Beyit NO'de yoktur.Kim ki bir dem:her bir dem Rt,kime bir dem YE//bir ol K,RY,M

4 ḥırḳa vü tekye:tāc ile ḥırḳa NO,ḥırḳa tācla YE,ḥırḳayıla tāc Rt,F/virmez:varmaz RY/ʿālim:'ilim YE//olmayıcaḳ:olmayınca M,K,YE,NO,RY/neylersin bunca:aç gör bu NO,oḳunur cümle YE, oḳısan ḳamu F

5 tāʿat gösterürsün:ki tāʿat gösterür M,K,NO,RY,hilʿat gösterür ol Rt,ha tāʿat gösterür F// yüz biñ:yüz yıl F,Rt,YE,NO

6 biñ kez ġaza:yüz yıl tāʿat Rt//gerekse:fayda Rt/yüz yıl yol dokı:var yollar dokı F,yüz yıl dokı YE,eylemez Rt,K,M/ dokı:ṭokı NO

7 Birinci mısra Rt'de "Soruñ baña ʿaḳlı iren gönül miyiz Kaʿbe mi yig"/İkinci mısra F,NO'de:"Göñül yig durur zirā kim göñüldedür dost turaḳı",YE'de "Eydürem ki gönül yigdür göñülde tutdı durağı",Rt'de "Ben eydürem gönül yigdür göñüldedür Ḥaḳ durakı"

8 Birinci mısra F'de "Gönüllerin konşılarun ısmarladı Hak Resūl'e"//dostıla:ol dostıla RY,NO,K/dakı:bāḳī NO,YE

9 Beyit NO'de:
Yunus Farāiżdür dutġıl gönüller etegin muhkem
Diler isen pâk olasın gönüllerde ḳur tuzaġı
Rt'de birinci mısra "Yunus sana farizadur tutgıl miskinlik etegin"/F'de "senün" kelimesi yoktur./pâk:bāḳī F

367

Bu şiir Rt Mecmuasında "Saîd" mahlaslıdır.Abdülbaki Gölpınarlı bu nüshayı esas alarak şiiri "saîd"e ait göstermiştir. Bizce şiir Yunus Emre'ye aittir.Zira mezkur şiir En eski nüshalardan K,YE,RY ve K'dan istinsah edilen M'de Yunus mahlaslı olduğu gibi muahhar Mecmuaların pek çoğuna Yunus mahlasıyla girmiştir.Aynı zamanda şiirin bünyesinde Yunus'un kullandığı ifade formları vardır.

1 biz:bir K/uludan işitdük:işitdük uludan Rt,evvel işitdük ki YE//pādişāhun birligin:Çalab'un kudretini Rt/ḳadīm:ḳadem Rt,K

2 işitdük:istedük YE//ere:evvel YE

3 eydürler:er didügüm Rt/ḳuşıdı:ḳuş YE//ol ḳuşdan ʿibret aldı:bundan ʿibrete ḳaldı Rt

4 Beyit Rt'de:
Yüzbiñ yigirmi dört biñ buyurur anuñ yükin
Ol ḳuş uçuvaruban rahmet göline ṭaldı
/yigirmi dört biñ:yigirmidür YE//evvel ol ḳuş:ol ḳuşun evvel YE

5 Beyit YE'de yok./girü:gine K//yönden:yükden Rt/ṭamla:ṭamlam RY

6 ṣuyun :ṣunuñ YE//peygamber:ṣıġmaz YE

7 İkinci mısra Rt'de "İşbu yidincidür kim bu Âdem yaradıldı"/kez:gün RY

8 Beyit sadece Rt'de mevcuttur.

9 Beyit YE'de yok./dura kaldı:inemedi K,dura geldi YE

10 Beyit sadece Rt'de var.

11 Beyit Rt'de yok.laʿnet:nimet YE

12 kim:ki RY/Üstādı İblîs oldı:İblîs oldı Üstādı YE//kişi: her kim Rt/ne buldıysa:neyi buldısa RY,K/miskinligile:miskinlige YE

13 ʿışḳı baña ol virür:ʿışḳı baña güç ḳılur YE,ʿışḳuñ baña ol virür RY//ḳılġıl Yūnus'a ṭımār ʿışḳ:Yūnus'a ʿışḳ virdi ol K/Beyit Rt'de:

Eksüklüven Ḥaḳ bilür ʿışḳuñ baña güç ḳılur
Hünkār Ṣaîde ṭımar ṭap beni benden aldı

368

2 sunlar ki çokdur malları:bunlar kim çokdur müzdleri YE //geymiş:giymiş YE

3 begenmeyen:benüm diyen YE//yaturlar ṭaşlar olmış üstünleri:yatuban ṭaş olmışdur üstleri YE

4 eve:ġura YE

5 ḳanı ol:ḳanma ol YE//ġāib:ġayıb F/bular:bunlar F/hiç belürmez nişānları :zinā geçdi ʿömr eyledi YE

6 ḳapucılar:ḳapıcı ḳullar YE

7 yimek:niʿmet YE//dün olmışdur gündüzleri:ṭaş olmışdur üstinleri YE

8 kıla:ide F/kıldı:itdi F

369

1 ol:bu NO,A/korkusı:köprüsi NO/uş:uşan K/beni:bizi NO// geçemez degme kişi:degme kişi geçemez M,K,degme harîf geçmez NO,A,geçmez değme ʿārifler F/köprüsin:köprüyi NO,A

2 Beyit F'de yok./Beyit A,NO'de:
Yirle gök arası toptolu raḥmet durur (ḥikmet durur A)
Hikmetine talanları kendi fi'linden ḳodı
/bî-ḍāyān:çok durur YE

3 Beyit F'de yok.öküzi:öküz RY,öküze YE//sinek ile:saña gele RY/Beyit A'da:
Laʿîn indi öküzi alile aldamaga
Sinegile öküzi Ḥaḳ Çalap elden ḳodı

4 İkinci mısra YE,RY'de "Balık götüren deñizün bünyādın yilden kodı"(Bu mısradaki "denizüñ" kelimesi "deñiz","suyun" kelimesi "sunuñ" şeklindedir.)A'da "Balığı götüren suyuñ bünyādın yilden ḳodı"

5 Beyit NO,A'da yoktur.Birinci mısra F'de farklıdır:"suāl: sormak RY,sorı YE

6 Bu beyit F,NO,A'da yoktur./

7 Beyit K,RY,YE'de yoktur.A,NO'da beyit:
Dostıla bāzār itdi dost etegini ṭutdı
Dostıla bāzār iden bāzārın (ġayrını A) elden ḳodı

8 Beyit YE'de yok.F'de :
Ol meryem oġlı ʿisā durup dosta giderken
Şol bir yarımca iğne ʿİsā'yı yoldan ḳodı
A,NO'de:
Ol Meryemoġlı ʿİsā dosta gide yorurdı
Görüñ yarım igneyi ʿİsā'yı yoldan ḳodı

9 Birinci mısra "İmdi iy miskin Yūnus dostı severin dime" /eydür:ayruk RY,YE/severim: severin F,YE//gerçek sevenler:seven ʿāşıḳlar NO,A

370

1 bende:bunda YE,K/ʿacīb:ʿaceb F,RY//gördüm:buldum HB,YE

2 ben olanı:bir olanı F//ṣūretüme:bu ṣūrete RY,K/olanı: vireni YE,RY'de yok./kimdügini:kim durur F,kimdügin K

3 ben istedüm buldum:isteyüp bulmazdum HB,K,RY,isteyüben bulımazam F//seçemedüm:seçemezem HB

4 ṭoprakdur:ṭoprak YE//bu:bir HB/ṭopraguñ:ṣūretüm YE

5 Beyit K,YE,RY'de yoktur.anı:bunı F

6 Beyit K,RY'de yok.Birinci mısra YE'de "Bile benümledür bile ayru degül ḥālden ḥāle"//uzaḳ:ırak F/yaḳîn:bende YE

7 Beyit YE'de yok/bir yol:yola HB,yol K,RY//ḳutlu:kutlı K /irdüm:geldüm HB

8 Beyit K,RY'de:

Mansūr'idüm ol zamānda anuñçün geldüm bunda
Külümi göge ṣavurup ben Ene'l-Ḥaḳ oldum aḥī

F'de:

Mansūr'idüm ben ezelde anuñ için geldüm buńda
Yaḳ külümi ṣavur göge ben Ene'l-Ḥaḳ oldum aḥī

YE'de:

Mansūr idüm ben bir zamān uş yine geldüm bunda ben
Yandur oda savur külüm ben Ene'l-Ḥaḳ didüm aḥī

9 Beyit HB'de yok/yanam dağılam :girem yaḳılam YE/bağılam: aşılam YE//işüm bitince yüriyem:feraġat işüm bitürem YE/geldüm:çıkdum K

10 benüm oldı:şimdi benüm YE/ikinci mısra F'de "Yirden göge magrıb-maşrık yire göge toldum ahī",RY,K'da "Yirden göge maşrık magrıb şarkdan garba toldum ahī"HB'de "Şarkdan garba toldum ahi" ifadesi okunmuyor.

11 Beyit K,RY,YE'de yoktur./bildüm:buldum F/diledügüm: buoldı kim F

12 gine:yine YE//bu :ben YE

371

1 evvel dahı:ezeliden F//İkinci mısra M,Rt,K,RY,YE'de "Eşkeretmedüm kimseye bildüm anı dost kodı",NO'de "Āşkār itmezdüm kimseye bilürdüm kim dost kodı"

2 şerh eden:okıyan F,Rt,NO,Ç

3 Beyit Rt'de yoktur./kāim:oynar F,NO//İkinci mısra F'de "Akibet şol cānuñ kim ʿışkuñ ola bünyādı",YE,NO'de "Akibet şol cānuña çün ʿışk ola bünyādı"

4 hükmile esir kılur:Hükmine kıldı esir F,NO/bilişi:biliş ü F,NO,Ç

5 Beyit F,NO'de yoktur.ben şol oda:şol oda ben YE/İkinci mısra YE'de :"Zirā cümle şīrīnden şīrīndür ʿışkuñ odı",Ç'da beyit:

Ben rāzıyam şol oda günde bin kez yanarsam
Şekerden dahı tatlu şīrīndür ʿışkuñ odı

6 Beyit YE,RY'de yoktur.ʿışka:ʿışkıla //pes ne biliser: ne biliserdür K,ne bileyin ol NO/Ç'da mısra "Korkmaz ışşı savukdan pes ne bilür ol odı"

7 Beyit NO,M,K,RY,YE,Rt'de yoktur.

8 Beyit Rt,F,NO'de yoktur.YE'de :

Çānumı ḫōş eyledi gönlümi ḫōş eyledi
Aġyarı niçe söyündürsün ezelden yaḳan odı

9 Beyit RY,M,K'da:
ʿIşḳ odın yanduruban ansuzın bir gün girüp
Dillerde söyleniser miskîn Yūnus'un adı
//melāmet olur işi:melāmet olur cānı F,beşāret oldı cānı YE melāmetlikdür işi Rt//anuñ içün:andan girü YE

372

Bu şiir RY'de iki defa istinsah edilmiştir.Farkları aşağıda gösterdik.

1 İkinci mısra yeni yazmalarda "ʿĀşıḳ degül söyler yalan senden gözin ıran kişi"/senden:dostdan A

2 Beyit RY(61a)da,M,K'da ve YE'de yoktur.HB'de ikinci mısra tam okunamıyor.Muahhar bazı mecmualarda "Anuñ zihi devletlü cān yüz aġıla varan kişi

3 Beyit RY(33b)'de yok.HB'de birinci mısra "Mülk ü mālun terkin ura senüñ yolunda can vire"/Beyit RY,M,K'da:
Kendinüñ terkin vuran senüñ yolunda cān virür
Şorusuz uçmaġa girür sen sulṭānı seven kişi

4 Beyit K,M,RY,de yok./her ki :kim ki RY/geçer:geçer RY /içer:içe RY/saçar:saçar RY/dost gülüni diren:dost vaṣlına iren HB

5 Birinci mısra RY,M,A'da "Can u cihan ne nesnedür dost yolına ḫarc itmege (terk etmege A)//İkinci mısra HB'de okunamıyor.YE'de "Bir cānına bin cān ala bir cān aña viren kişi",A'da "Bir cānına bin cān alur dosta gönül viren kişi"

6 Beyit RY(61a)da yok.HB'deki birinci mısra okunamıyor./ cānını şükrāne:cānın şükrāneye RY/ayaḳlara:ayaḳlara RY//soran:duyan RY/A'da mısra "Erenler gönline gire dosta gönül viren kişi"

7 Beyit sadece A'da var.

8 Beyit YE'de ve RY(33b)'de yok./fasid:cümle A /cümle A

9 Beyit YE,HB'de yok.

10 Beyit YE,HB'de yok./fenâ:fânî K/uykı:uyḫu K,M

11 Bu beyit RY(61a)'da,M ve K'da mevcuttur.RY(61'de Yunus mahlasıyla kaydedilmiştir." Yunus eydür dost ḳandadur kanda dirisen andadur" seklindedir.

12 Beyit M,K,RY(61a)'da yoktur./Sen sultana eren kişi:ere boyun viren kişi YE

374

1 durur:K'da yok.

2 Beyit B'de :
Dervişlerün ʿamâline yirler gökler müştâḳ durur
Feriştehler zikr iderler göricegez dervişleri
/Ay u güneş:şems ü ḳamer A//tesbîḥ oḳur:tesbîḥinde F/ider: iderken A.

3 Birinci mısra B"Taḫt işleri zebûn olur tersalar imâna gelür"/ḥükm:taḫt A

4 ol faḫr-ı ʿâlem:ʿÂlem faḫri ol RY,YE,ol ʿâlem faḫri F/ ʿâleme faḫr A//ol maʿden-i ṣıdḳ u ṣafa:ṣıdḳı bütün ʿışḳı safa K,RY,ʿışḳı bütün ṣıdḳı ṣafâ YE,ʿışḳdur bütün ṣıdḳ u ṣafâ A//isterisen ondan:andan isterisen A,K,RY,YE,F

5 incidesin:incidürsen A /ʿömrin gülin ḳurıdalar:gözsüz olasın yideler B,ʿömrin günin çürideler K,ʿömrüñ güni ḳurıdalar YE,ʿömrin kökin ḳurıdalar F// gözsüz olasın yideler :ʿömrin gülin ḳurudalar B/bilesin:bilince A

6 Beyit A,YE,B,F'de yok./butar:utar RY//olma:olman RY

7 himmetleri:himmeti A/olsun:oldı K,B//çün pādişāh:ol pādisā F,ol pādişāh B

8 Beyit K,RY,A'da yoktur.Gökden inen dört kitābın:dört kitābuñ maʿnīsini B

10 Beyit K,A,RY'de yok./bu:bir B//sen-ben dimek:senlik-benlik B/dilden:benden F,bizden YE/göricegez:bulucağaz B, görücegez A

375

1 Beyit RY'de:

Müşkili çok bu yoluñ bu yolı kim varası
Tertibi çok bu hāluñ bunı kim başarası

/yola:yolı YE,A//bu halun:bu yolun F,bu işün A

2 eksük gerek çok gerek:çok eksük gerek gerek F,RY,

3 aldağuçları:aldayıcılar NO,aldanguçları A,YE/bilün çokdur:çok var durur RY,bilüñ vardur YE,pāye virür bu yolda A //nefsine uyanlaruñ:nefse uyan kişinün gitmez A

4 Beyit NO'de yok.Yitmiş biñ riyā çeri:yüz biñ riyā çerisi F/mısraın tamāmı A,RY'de "Yüz biñ riyā çerisi harāmî var bu yolda"//nefs öldürmiş er:nefs öldürmiş gerek A

5 istiğfār taşıyıla:toğrı tokundı meger Ç,RY,A/birinci mısra YE'de "Toğrı mancınığı istigfār taşıyıla"//vardı atıldı:urdı ol meger YE,vardı ol meger NO,RY'de ikinci mısra " İstiğfār topıyıla yıkıldı nefs kalʿası"

6 bilgil kim öldürür ar:Hak Çalap anı sever F,YE,Çalap da anı sever NO//yarar:yazar Rt,yiter RY/girçek er:ol erüñ NO,YE,F,A

7 sırāt:sūret NO/geñez imiş:ṣıfatımış F,YE,zaîfimiş NO ,ḳurulmış A//kişinüñ:ʿāşıḳuñ RY

8 Beyit RY'de:
Şeyḫ Yūnus gel gil sala gidalüm ṭoġrı yola
Lāyıḳısan gel bile v'allāh didār göresin
NO'de:
Yūnus imdi ṣala gel gidelüm yoḳlıġa
Ṭa bulasın dün ü gün didārında baḳası
/göz eger:gözlerüñ F/göresi:baḳāsı Rt .

377

Bu siir NO'de bir hayli problemlidir.

380

1 besleyesin:bisleyesin K,M/bu ḳaddile:sen bu ḳadd ü NO, Ç,A

2 Beyit F'de yok./yine ṭoprakdur yirüñ:girü ṭoprak olursın (Câmiün-Nezāir)/yine:gine K,K/nider:neyler Ç

3 delüdür:delü kişi A/yüce sarāylar yapan:ḫalka sülūsluk ṣatan F/ikinci mısra F'de başka bir beyitle ḳarışmıştır:"Nefsin müsülmān itsün varısa kerāmeti "
/cümlenüñ:ḳametüñ NO

4 düriş:derviş NO,dürüş RY//yüz:yüz bin NO/yigrekdür:artuḳdur NO,A/ziyāreti:ʿimāreti YE,cāmiün-Nezāir,A

5 diyen:diyü NO,Ç,A/ṣatan:ṣatma Ç//nefsin:nefsüñ A/itsün: eyle Ç

6 Beyit K'da yok.Ḥakk yola ṭoġru giden:Ḥaḳ yolın ṭoġru varur F/Ḥakk'a ṭoġru yol giden NO,Ḥaḳ yolına ṭoġrı gider A//clısar:idiser RY(Bu beyit ḳanaatimizce sonradan Raif Yelkenci tarafından kaydedilmiştir.)Muḥammed:peygamber A

7 peygamber gele:biñile gelürse K,RY/Şefaat: Câmiün Nezâirde bu kelime yok.//eger olmazısa:vay ana ki olmazısa A

8 Yûnus imdi:derviş Yûnus Ç /cümlenün ziyâreti:kamunun ibâdeti Câmiün Nezâir

381

1 baña seni gerek:Mevlâm seni isterem seni A//ben yanaram: ah iderem NO,Hb,A

2 yirinürem:yerinürem F,A//avımuram:eglenürem Ç,barınuramA

3 Beyit NO,HB'de yok./tecellîyile:tecellîsine YE

4 zencirini üzem:şarâbından içem F/üzem:şeşem NO,YE,Ç/delü olam:Mecnûn olup YE,delü olup Ç/taga düşem:tağlar aşam Ç tağda gezem A//sensin dün ü gün:düni güni sensin Ç

5 eger:meğer YE/öldüreler:yanduralar HB,Ç,savuralar:savursalar Ç//toprağum anda çağura:bu toprağumdan HB,ben toprağumdan çağuram NO/Mısra Ç'da "Zerrelerüm çağursalar Mevlâm seni isterem seni"

6 sûfîlere:âşıklara NO/ahîlere âhret:zâhidlere cennet NO /Mecnûn'lara :Mecnûn'a da A/Beyit Ç'da:

Ġâfillere dünyâ gerek zâhidlere ukbâ gerek
Mecnûn'lara leylâ gerek baña seni gerek seni

7 Beyit HB'de mevcuttur.

8 Beyit Ç'da ve muahhar mecmualarda vardır.

9 Beyit F,YE'de yok.Birinci mısra NO'de:"Yusuf bir gice seni eger düşde göreyidi",A'da "Yûsuf eger hayâlüni bir gice düşde göreydi"/

10 çağururlar adum:diler benüm adum YE,çağururlar çün adum A,durur benüm adum F/gün geldükçe:vardugınca NO,ün geldükçe A

382

1 dilsüzler:dilsüz el NO,dilsüz K,dilsüz ileyi A

2 diñlemedin:eyitmedin Rt/diñledük:eyledük F//girçek:gerçek NO,YE/erüñ:A'da yok.

3 dirlikde:doġaruz Rt/sizden kim:siyretden NO,size kimA

4 dil seçdi:dilcedi F,Rt,dil seçildi A/aramuza söz:araya şınur F,Rt, araya sözi NO,araya bir söz YE,düşdi:düşüp K, çekildi A/ol:şol A/bakışı biz:bakışıla YE/yirmedükyermedük F/YE'de bu kelime yok.

5 iy Yûnus imdi veli:miskîn Yûnus ol veli F,Yùnus istersen veli Rt,iy Yûnus Nebi veli K//biñ imranoġlu Mūsā:Yüzbiñ İmranoġlı Mūsā NO,biñ ʿömr ile Mūsā YE biñ ola divānesi K

383

1 ḳandîlinden:ḳandalıġından K,M//içinde:içre K,M,sürindi :yöneldi Ç

2 Birinci mısra YE,Ç"Nefsüm bir ejdehā olmış döndi bañа hamle iderdi",YE,K'da "Nefsüm bir ejdeha olmış dönmiş(döndi YE)bañа ḥamle ider"//ḥaḳīḳatdür:yir ü gögi F/yir indi: yir imdi K,YE

3 Birinci mısra YE,Ç,NO'de "Ḳanâ'at yārdur dîne uymaz nefs dilgine (derdine NO),M,K'da "Ḳanâ'at yār olsun dirsen uyma nefs dilegine"//iresin:irmegiçün K,M,irmezsen Ç//indi:imdi K, M,Ç

4 sen:NO'de yok./ṭutmazısan:ṭutarısan K,M//ol var indi: ol yor indi F,ol yor imdi K,M,yüri--imdi YE

5 şâir:şi'r F/dilinden söyler:dilince eydür NO//cānda: cānunda M,K,Ç,cāndan YE

385

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed Rahmetullahi ʿAleyhi" serlevhalıdır.

1 Bu beyit A'da ,3.beyitle karışmıştır:
Mâl u mülkün koyuban sine varasın sine
Ancak yatasın sinde kopucak kıyāmeti
/Birinci mısra F'de "Mālı mülkü koyuban kanda gidersin miskin"/kopunca:görince F

3 Beyit F,A'da yok.

4 Beyit B'de:
Şol iki feriştehler gelüp karşu turalar
Aʿmālün yazalar boynundan aşa biti

5 Beyit B'da:
Zebānîler yideler hem cırāta gideler
Çekişeler yırtalar figānlar ola katı
A'da:
Günāhlarunı tartalar sırāt üstüne ilteler
Zebānîler pek tuta figānlar kılar kati

6 Beyit F,A'da yok.RŸ'ye ait Mecmua'da (16a) birinci mısra "İsrāfil sūrın ura ölenler diri ola"

7 bakmaya ana:ana bakmaya B//bize:başa F//A'da beyit:
Atalar oğlundan bize bakmaya analar kıza
Şol gün geliser unutmanuz arāsātı

8 Beyit F,A'da:
Miskîn Yūnus sen dahı girçeklerden olıgör
Erenler pîş edinmiş şabrıla kanāʿati

386

1 virdümise:virürisem F

2 Ḥaḳ'dan meger:meger Ḥaḳ'dan Rt,RY,K,A/taḳdîridi:taḳdîr miş A/gönül sana ʿāşıḳ oldı:gönül sana ʿāşıḳ idi RY,ʿāşıḳ oldı gönlüm sana F//kimsene:kimseler F,A/derde:ʿışḳa Rt,F

3 Beyit RY'de yoktur./değül şikāyetüm:şikayetüm yokdur F /kendü taliümden durur:tālîʿümdendur benüm K//cāhildür ol: âdem degül F

4 Virdi:virür F//mahrūm ḳalup:ḳaldı maḥrūm F,maḥrūm kaldı K,RY,A/ḫaberdar:naṣîbi RY,K

5 Beyit A'da yok./ʿāşıḳ cānı didār durur:gönüllerde didār durur A,Ry,gönüllerde gezer durur K,ʿāşıḳ cānlar erenlerdür F//ʿışḳı olmayan:ʿışḳa düşmeyen F,düşmedük Rt/virānedür şar:virān durur sar F,virānedür şehr RY

6 ʿışḳdan çün irdi bir naẓar:ʿışḳdan naẓar ericegez gülzār F,ʿışḳdandan nazar olıcagaz gülzar A,çün erişdi ʿışḳ eseri gülzâr K,RY

7 Birinci mısra F'de:" Ḥaḳ yaratdı yiri gögi ol Aḥmed'ün dostlıġına",Rt'de Ḥaḳ yaratdı yiri gögi ol Muḥammed dostlıġına"//delil durur ansuz yir ü gök:delil oldı ansuz yir-gök var F,Rt/delil durur:delildür Rt/ü:RY'de yok.

8 muḥāl:gerek F/Yūnus ʿāşıḳ olduñısa:Yūnus girçek ʿāşıḳısañ RY,K

387

2 oḳınan:oḳıyan F//şeyṭānlar:şeyṭān Ç

3 Birinci mısra Ç'da "Ġammāz u bî-namāz tutdı cihānı"

4 virürseñ:viresin Ç

8 Beyit Ç'da;

Peygamber şartını kimse tutunmaz
Halāyık Tañrı'dan key utlu olsun

9 Birinci mısradaki "gel",Ç'da mısra sonundadır.

388

Şiirin 5. ve 6ncı beyitlerin kafiye ve redifleri aynı şekilde yazılmıştır.Birisininki değişik olabilir.

389

2 kalupdur:kılupdur Rt

4 Rt'de birinci mısra "Bî-mekānam ben cihānda anuñiçün"

5 Rt'de birinci mısra "Kānı buldum u niderem ayrugı"

390

Bu siir recez bahrinden "Müstef'ilün x4" vezninde olabilir.Fakat bazı cüzleri bozulmuştur.

1 talduğunı:tolduğını YE/neye:niye HB//idimezem:itsem olmaz HB

2 tolı:tolu YE/ʿāşıkdur:usludur YE//niceyi virdi sile:niçesi virdi yile YE,niçün virdi yile Rt

3 ʿışkdan haber bilenlerün:ʿışkdan dertlü olanlarun Rt,HB /tolanlarun:ölenlerün YE

4 kahırla lutfı bir bilür:kahrıla lutf bir olur YE

5 lal:dal HB//görmesün:bilmesün YE

391

1 anda konuban:konuban anda Ç

2 kaynayubanın:kaynayuban Ç

3 üşdi:düşdi Ç

4 melāmet dile:kim melāmete Ç

5 curʿa:zerre Ç

392

1 (ü):tarafımızdan ilave edildi.

2 şāh naẓar eyledi baña:meger sāh naẓar eyledi K,M,B// uyḫudan:uyḳudan RY

3 Birinci mısra RY'de "Haylı zamānıdı vaʿdesine şalmışıdı ben zaîfi

4 İkinçi mısra RY'de "Bilmez misin ḫâṭır soran Kaʿbe ziyāret eyledi",Bu mısra bazı yeni mecmuālarda "Yapdı gönülümi benüm döndi ziyāret eyledi" şeklindedir.

5 bu:Rt'de yok./dervişi:derviş RY,B//İkinci mısra RY'de "Bu ʿışḳa beni Allah delālet eyledi"/ʿışḳıla:ʿışḳa K,M

393

Şiirin B nüshasında bazı kelimeleri silinmiş olduğundan okunamamaktadır.

1 isteridüm Allāh'ı:.....Ḥaḳḳ'ı B

2 Bu beyit B'de silinen kısımlarıyla birlikte şöyledir:
.....ele geldüm
Erenler çevgānına girdümise ne oldı

3 Birinci mısra B'de "Deste kızıl gül idüm erenler mahfilinde"

4 ʿālimler:B'da silik,okunamıyor./müderrisler:ʿulemalar YE

/buldılar:buldısa YE//ḫarābāt:ḫalvetler B

5 B'de birinci mıṣradaki "delü olmış" ḳısmı var.Diğer kısımlar silik./olmış:oldı YE//erenler maʿnīsine:erenlerüñ baḫrine B

394

1 kim:A'da yok./bu cümle:benümile A//yolına:yolını A

2 urdı:çün urdı Ç

3 buldıysa:vardıysa A

4 sır ḫaberin:sırruñ ḫaberin A

5 Beyit A'da var

6 elüm benüm: benüm elüm A

7 bakāya:aḫrete A

8 bunlar:bunlar ki A/dünyeye:dünyeye hem A//ḳolmaş:ḳallaş A

9 ḥālin:ḥālini A/öğin dirmez:öñini görmez A//Emre'nüñ:Emre'müñ A

395

1 isteridük:isteridüm NO/yine:gine K,NO,M/ol: o NO//geyer:giyer YE,giyür HB,girü NO,giri A/bu teni: cānı HB

2 sūretde:sūrete NO//ḳanı:ḳamı

3 Beyit NO,Ç'da yoktur./bir:RY'de yok./sūretler olmış dükkān:sūret olmış dükkānı K,RY,M

4 bir niçeler:bir göç niçe NO/kaldı:gitdi Ç/dir:dirler A //ṣormaz:ṣorar NO,ṣorsa HB

5 Birinci mısra NO'de "Yūnus gel imdi senden iste senden ayru degül"/değil hem cāndan:degilsem cāndan HB,degilsin cāndan NO,A,degülsin andan YE//sen:NO'de yok./eger A/Mısra Ç'de "Sende bulımazsan ḳanda bulasun anı "

396

1 aḫireti:bu āḫreti RY/şefḳātle:şefāḳat RY

2 şefḳāt:şefāḳat RY/vardur:var durur K,M//gönli:gözi RY

3 Beyit,esas aldığımız nüshalarda yoktur.Muahhar mecmuälardan metne dahil ettik.

4 Beyit,esas aldığımız nüshalarda yoktur.Muahhar nüshalardan kaydettik.

5 Beyit K,M'de yoktur.

6 ögdi:andı M

8 İkinci mısra RY'de "Erenler aşdı bu dini Aliyy-i Arslan ḳanı

9 Beyit RY'de yok.

10 vü Şiblî:ḳanı Şiblî K,M//ol:bu K,M

11 Beyit RY'de yok.

12 Neceffî:nacaġı RY

13 gönül:güli RY

14 Esas aldığımız nüshalarda yok.Muahhar mecmualardan aldık.

15 Yeni mecmualardan aldık.

397

1 o:RY'de yok.

2 uşda:düşde RY/aḫbārını:aḫbārumı RY

3 yıḳ:baḳ RY/yaraġ:yaraḳ RY

5 urdum:vurdum K,M

8 o:ol RY

9 Yûnus'a küfr:Yûnus küfür RY//iy:i RY/zünnārını:inkārını K,M

398

1 ḳıldı:ider K,RY/ḳānını:cānını NO,ḥālını Ç//nakşından:ʿışkından K,RY,nefsinden NO

2 yigdür:yig durur YE,A//boynına:bulsa K

3 gözinden:gönlünden YE/hergiz:her dem A//zelhā:zeliha RY, K,A

4 öle:gide Rt,NO,Ç,tura YE,nide A//ʿāşıḳuñ:bu sözüñ YE

5 isteyüp:isteyüben Ç

6 Rahmānı'nı:Z

7 Beyit A,NO'de yok./siz:bu YE/kime uġradıysa:kime kim uğrarısa YE,kime ki yoldaşısa Ç//iltür başdan:yıḳar taḫtdan YE

8 sadece YE'de mevcuttur.

9 Mecnūn:Mecnūn'un Rt/işi:ḥāli YE/ḫalḳa:ḫalḳa eyā A

10 Birinci mısra YE'de "Zamān bī-vefāları cefā ḳılur Yūnus'a" /ḳılur:gelür NO,ḳılar A

399

1 yārānlar:erenler K,M,ṣādıḳlar Ç/ḳardaşlar:ʿāşıḳlar Ç

2 ṭolu:dolu RY//miskînlik:miskînler Ç

3 bir ben:NO,Ç/Tañrı'da NO//işüm:sözüm Ç

4 Ḥażrete ben:ben menzile NO

5 gönlümden:gönülden K,RY,M//ben:YE'de yok.

6 dutġıl:ṭutġıl YE//ikinci mısra NO'de "Añlayana gevher sözdür ṣarrāflara ṣatdum aḫī"/söz ṣarrāfa:ṣarrāfa söz K,M,ṣarrāflara Ç

401

Bu şiir Recez bahrinden müstef'ilün x4 vezniyle yazılmış olup,bazı cüzleri bozulmuştur.

1 müslümānlar:iy yārānlar Rt/görmişdür:işitdi Rt//İkinci mısra NO'de :"ʿIşḳa tevbe idenlerüñ kim görmişdür bitdügini"

2 gönül:gönlüm NO//ʿaceblemeñ:ʿaceblerler Rt/bitdügini:yitdügini NO/maʿrifet:siz maʿrifet A

3 ʿİsā'yılan:ʿİsāyıla Rt,ʿİsā gibi A/ʿışḳıla:ʿışḳunda Rt/gezer:yürür NO//ʿAceblemeñ:ʿAceblerler Rt/yutduġını:yudduġını Rt

4 ögrenimeyen ḳul:ögrenmeyen ḳul Rt/ḳul:ḳon A//deñizi derin olur:deryāsı dipsüz durur Rt

5 boncuḳ ṣanur:niçün ṣatar NO/A'da mısra "Ṣarrāflıġı ögrenmeyen bu boncuḳ ṣanur bu gevheri"//varur virür:ḥarcider NO

6 ol dost:anuñ Rt/görmezise:görmeye NO//geze:ola NO

7 Mısra Rt'de "Yūnus eydür er ḳulıyam Ṭapduġumuz dost yüzidür"/uşda:işde A//İkinci mısra NO'de "Bunı inanmayan bilmez maʿnī niye gitdügini",A'da "İnanmayan iş bu söze āḫrete nitdügini"

402

1 bu:M,K,RY'de yok.

2 yoḳdur:yok K,M/ġussayı:ġussa RY,ġussaya M,K//maʿṣūḳı ger:maʿṣūḳı YE,K,RY,M

3 maʿṣūkayı:maʿṣūḳı NO,RY,K,M/bir:K,M'da yok.//bu:K,M'da yok./sen:K,M,RY'de yok.

4 ögüt bilmez:bilmez ögüt YE//ikinci mısra K,M,RY'de "Unıdur kendüligin terk eylemekdür dükkānı"

5 dünin günin:dün gün YE,dünün günün NO/gözleri:anuñ gözleri YE,gözi RY,gözlerinün ḳanlı yaşı NO

6 şol:şu RY/imān durur:imāndur RY,NO//diniyile:dinile YE,NO

7 cānı:cān NO

403

1 yort:NO'de yok./fârig:NO'de yok./ḫoş:yavaş Ç//ḳorḳma ḳayırma kimseden:söyleme dinme (tınma Ç)kimseye NO,Ç/ġussa vü ġamdan:ġamdan-ġussadan RY,Rt

2 Beyit NO,Ç'da yok./vurus-ṭokuş ṣavaş:hem vurus-ṭokuş K, M,urış ṣavaş-ṭokuş Rt

3 eri:seni NO,Ç/yolda:NO'de yok.//kimseyile:kimsede NO, kimseyilen Rt

4 Beyit K,M'de bu beyitle ḳarışmıştır ve söyledir:
Ḥaḳîḳate baḳarısañ nefsüñ sańa düşmen yiter
Terk eyle bu kibr ü kini ḫırḳaya gir derviş yüri
/İkinci mısra NO'de 5.beyitle karışmıştır:
Ṭolu getür ʿışḳ ḳadeḥin yıl on iki ay boş
/olasın emin:emin olasın Rt

5 Beyit NO'de 4.beyitle karışmıştır:
Diler iseñ bu dünyenüñ şerrinden emin olasın
Ṭolu getür ʿışḳ ḳadeḥin yıl on iki ay bu yüri
/olasın:olmaġı Rt

6 kendü:imdi NO,Ç/bâġçede:bāḫçede K,M/al:ol NO

7 gönüllerde:ṣoḥbetlerde NO/iğ:çeğ (جِدْ)K,M

8 dilüñile:dinleyene Rt

404

Bu şiir,Müretteb ve En eski Yunus divanlarında yoktur. Ankara Millî Ktp.Mecmualarından NO:442'de kayıtlı kıymetli ve eski mecmuanın 74.sayfasında;Çorum İl Halk Ktp.bulunan muahhar İlahi Mecmuasında(Ankara Millî Ktp.Mikro Film Arşivi NO:4764/A,varak 77a) mevcuttur.

1 Birinci beyit Mecmua'da yok.

4 bağrum pāre yüregüm baş:ʿışḳuñ baña bāḳi yoldaş (Mecmua)/cānum:dertlü (Mecmua)

5 Ç'de beyit yok.Mecmuadan aynen aldık.Bazı yeni mecmualarda beyit şöyledir:

Mecnūn oluban yürürem o yārı düşde görürem
Uyanup melūl oluram gel gör beni ʿışḳ neyledi

6 Beyit Ç'da:

Gāh çağlaram seller gibi gāh duraram yirler gibi
Gāh eserem yiller gibi gel gör beni ʿışḳ neyledi

Bazı muahhar mecmualarda:

Geh eserem yiller gibi geh ṭozamam yollar gibi
Gāh aḳaram siller gibi gel gör beni ʿışḳ neyledi

7 Esas aldığımız nüshalarda yok.

8 Esas aldığımız nüshalarda yok.

9 Ben Yūnus-ı:miskîn Yunus (bazı yeni mecmualarda)

405

1 yok yire geçürdüm güni:yok yirlere harc eyledüm Ç//olmadum:olmışam Ç

2 ü:YE'de yok./Birinci mısra K,RY'de "Geldük ü geçdük bilmedük aġlayup ġussa yimedük"//dimedüm:dimedük K,RY//Beyit:Ç'da: Geldük ü geçdük duymadum,senden ayrılam dimedüm
Aġlayup ġuṣṣa yimedüm āh nideyim ʿömrüm seni

3 şadece Ç'da vardır .

4 Beyit RY,K'da yok./sańa:senünle Ç//külli ḳalur:ḳaldı külli YE

5 Beyit YE'de:

Gidüp girü gelmeyesin gelüp beni bulmayasın
Bu benligi sermāyesin āh nideyim ʿömrüm seni

Ç'de:

Anda varup gelmeyesin beni anda bulmayasın
Bu begligi sürmeyesin ah nideyim ʿömrüm seni

6 Beyit Ç'da var.

7 Beyit Ç'da yok.

8 Beyit Ç'da yok./ʿaceb:uzak YE/nideyim:nideyin

406

Bu şiir Ankara Millî Ktp.442 numaralı Mecmua içinde (s. 92) "Şeyh İbrahim Tennurî adına kaydedilmiştir.Aynı şiirin iyi bir istinsahı Milli Ktp.FB/204 numaralı Mecmua'da da vardır.En eski kaynak ve Divanlarda Yunus'un olduğu belirtilen şiir İbrahim Tennurî'nin olamaz.Sehven böyle yazılmıştır.

1 sāḳīden:kadehden RY/içdük:içdüm YE,RY,Mecmua//ol sāḳīnüñ mestleriyüz:bir ḳadehden esrimişem YE,Mecmua/Beyit A'da

Bir süçiden esridüm ki ʿarsdan yüce meyḫānesi
Bir sāḳīden içdüm şarāb cānlar ṭolı peymānesi

2 Beyit Mecmua'daki:Mecmua'dan aldık.YE'de yok.RY,Rt'de şöyledir:

Ol meclis kim (ki,RY)bizüm vardur anda(bunda Rt)
Ol şemʿa (şem' Rt)kim bizde yanar ay u güneş

A'da ikinci mısra "Şol şemʿalar ki anda yanar ḳuşı anuñ pervānesi"

3 Birinci mısraı Mecmuadan aldık.Ol semʿa karşu yananuñ :ʿışḳ odına yananlaruñ K,RY,Rt(/Birinci mısra YE'de şöyledir: "ʿIşḳuñ odına yaḳdılar ʿaşıḳları bıraḳdılar",A'da "Anda yanan pervanenüñ endāmı külli nūr olur"/ol od bu:ol bu oda hiç A

4 Mecmua'da birinci mısra "Bizüm meclisün begleri İbrahim-Edhem gibidür",YE'de "Ol kadehüñ begleri İbrāhim Edhem gibidir"

RT'de "Bizüm meclisün bekrileri şol şâh-ı Edhem gibidür", K,RY'de "Bizüm meclisün begleri ol şah-ı Edhem gibidür", A'da "İbrâhim Edhem gibidür anun bekri harîfleri"//İkinci mısra K,RY,Rt'de "Belh şehrince biñ var ola her kûşede virânesi",A'da "Her küşede yüz biñ Belh şehrince var virânesi",Mecmua'da "Belk şehrince yüz biñ ola her küşede meyhânesi"

5 Bu beyitten sonraki beyitler Mecmua'da yok.K'da birinci mısra "Bizüm meclisler ehlinün darı Ene'l-Hak olur",YE'de "Bunda bi-mest olanlarun Ene'l-Hak imiş dilegi"//biñ:yüz YE/en kemine:öykünmeye K,RY,anuñ kemin Rt

6 Beyit sadece K'da var.

7 Beyit RY,K,Rt'de (bu cezbe Rt):
Yûnus hazine sözlerün câhillere söylemegil
Kim bilürsin niçe geçer câhillerün zamânesi
A'da:
Yûnus işbu sözleri câhillere söylemesin
Uş göresin niçe gelür câhillerün zemânesi

407

Bu şiir Niyazî-i Mısrî (ö.1694);Şeyh Ali Nakşibendî el-Nevrekânî (ö. ?);Şeyh-zâde Muhyiddin Mehmed Efendi (ö.1544) ve Şeyh İsmail Hakkı Bursavî (ö.1725) tarafından ayrı ayrı serh edilmiştir.Şeyh-zade'ye ait serhin iki nüshası vardır:
1-Süleymaniye/Esad Efendi Bl.NO:1461
2-İstanbul Ü.Ktp.Ty. 4015,varak 66b-98b

Şeyh Ali Nevrekanî'ye ait şerhin tesbit ettiğimiz tek nüshası Ankara Millî Ktp. yz.A/392-8 numaradaki Mecmua ve Resail içindedir.Varak 156b-158b(Bu metin tarafımızdan yayınlanmıştır.Bkz.Mustafa TATÇI,Yunus Şerhleri-I- : Şeyh Ali Nakşibendî-el-Nevrekânî'nin Çıkdum Erik Dalına Şerhi, Dolunay Dergisi,Nisan 1990,Kahramanmaraş,s. s.

İ.Hakkı Bursavi'nin şerhinin müellif hattı bilinmektedir: Süleymaniye Ktp/Esad Efendi Bl. NO:1521/2,varak 26b -41a; Bu şerhin başka nüshaları tarafımızdan tesbit edilmiş ve Yunus Emre Bibliyografyası,Ankara 1988,adlı eserde verilmiştir.

Niyazî-i Mısrî Hazretleri tarafından yazılan şerhin ise nüshaları sayılamayacak kadar çoktur.Bu şerhin bazı yazmaları için a"Yunus Emre Bibliyografyası"na bkz.(s.9-12)

NOT:

Biz bu şiirin kritiğini yaparken söz konusu şerhlerdeki beyitleri de göz önünde bulundurduk.Buna rağmen şiir her nüshada büyük farklılıklar taşımaktadır.

1 çıkdum:bindüm (Mısrî şerhinin bazılarında böyle başlıyor.Bkz.Balıkesir İl Halk Ktp.NO 451'deki şerh.)/yidüm:dir dirdüm YE//kakıyup dir ne yirsün:geldi eydür uğruladun NO ,Bursavî/Şeyh-zadede ikinci mısra "Öküz ısısı bana dir uğurladun kozumı"/(NOT:Şeyhzâde,bu beytin değişik bir kaydı daha vardır:

Çıkdum erik talına dirdüm anda üzümi
Bostân ısısı kakıyup dir niçün silkdün kozumı

2 Beyit NO'de yoktur./nedür:ne bu YE/A,Nevrekanî;bu ne Ç, A,İ.Hakkı/diyü:diyüp Ç,Mısrî/özini:özümi A,Mısrî,Nevrekânî

3 Bursavî'de beyit:

İplik virdüm Çullaha sardı yumak eyledi
Becid haber gönderdi gelsün alsun bezini

Birinci mısra Şeyhzâde'de "İplik virdüm çulhaya sarmış yumak eylemiş",YE'de "Çulhaya iplik virdüm çözmiş yumak eylemiş" //ısmarlar:çağırur YE

4 Beyit NO ve Şeyh-zâde metinlerinde yok./kanluya:katıra YE//İkinci mısra Bursavî ve Ç'de:

Çift dahi çekmedi kaldı şöyle kazını(yazılı Ç)

5 kaldurup:kaldurdı Ç,salladı,Bursavî,key salladı yire A

6 Beyit NO'da yok./yimege:kurmaġa Ç//baḳ a:bakuñ(Mısrî)

7 küt ile:kişiyle NO,putıla A/güreşdüm:güleşdüm Ç,Mısrî, Bursavî/ve yeni yazmalarda//güreşüp:anı da (Şeyh-zâde),NO,A, başamadum:yinemedüm (Şeyh-zâde),şunı da (Mısrî),(Bursavî),Ç/ göyündürdi:göyündürdüm Ç

8 Beyit NO'de yok./yire:yola Ç,Bursavî /bozayazdı:üzeyazdı (Mısrî)/Beyit A'da: "Öyle ki yola düşdi boza yazdı yüzümi"

9 Beyit NO,Mısrî,Nevrekanî,Ç nüshalarında yok. /sözüm:anı (Bursavî)//İkinci mısra Şeyhzâde,YE ve Bursavî'de "Bilsüz çaġırur eydür alımadı sözümi(añlamadın sözini/Bursavî)"

10 Beyit Mısrî'de yoktur.Birinci mısra Bursavî'de "Andan kurtılamadum n'oldugumı bilmedüm",NO'De "Anlardan kurtulmadın nitdügümi bilmedin"

11 Beyit Nevrekânî,Mısrî şerhlerinde yoktur./uġrulık:uġrulayın (Bursavî)/İkinci mısra Ç,YE'de "Çerçi de geldi eydür kanı aldun gözini"(NOT:gözgümi:Bu kelime pek çok kişi tarafından "gözügi" yahut "gözini" şeklinde okunmuştur.)

12 Beyit Ç,Mısrî,Nevrekanî nüshalarında yoktur./ṭoṣbaġaya: bir baġaya NO,Bursavî/sepek:yılan NO,köpek (Bursavî),sepet A //İkinci mısra Şeyh-zâde,Bursavî'de "Sordum ḫaber virmedi Kaysarîyadur ʿazmi",NO'de "Ḫaber sordum virmedi Kaysarîyadur ʿazmi"

13 Birinci mısra Bursavî'de "Yûnus Emre'nün sözi hiç sözlere benzemez"/söylemiş:söyledi NO,Ç//İkinci mısra Bursavî'de ve NO'de "Câhillerün ucından (içinde NO)örtdi maʿni yüzini", Nevrekânî ve Mısrî'de " Erenler meclisinde bürür maʿnâ yüzini , Şeyhzâde'de "Şerîat meclisinde bürür maʿnâ yüzini"

408

1 göricegez:göricek YE/gözlerümüñ:gözlerüm RY,K//İkinci mısra YE'de "Uçmaḳ nazaruma gelmez ḫôd hezerân bin ḥûri"/olsa: gelse K,M

2 ansuz:onsuz RY

3 dünin:günin:düni-güni YE//vü:RY'de yok.

4 andan dile yüzün:anda yüzündür YE

6 İkinci mısra YE'de "Anun gibi öküş âdem ṭaġumdan yürür süri süri"

410

Şiirin 5.beytinde"durur" kelimesinden sonra "hiç" kelimesi yazılmıştır.Vezni bozduğundan dolayı almadık.

411

1 derya ki ḳaṭreden:ḳaṭre ki deryādan RY

2 Beyit YE'de yok./maḫfi:maḫfidür A/ʿAceb:zihi HB/sırrı sen senden sor:sır sendedür sor NO,sırrını sen de gör RY,K,Ç

3 Beyit HB,RY,K'da yok./sendendür:kimdendür NO/İkinci mısra Ç'da 6.beytin 2.ci mısraıyla karışmıştır.

4 Beyit RY,K'da yok./seni sende bulıgör:sana gelsen seni bil HB ,sana sen gel seni bil YE //bil kimdür:kimdür gör NO,Ç

5 fenā ol kim:dilersen kim RY,K/zevk:şevk K,RY

6 Beyit NO'de yok./sende:sende bil A/ṭur:vir YE,durur A

7 Beyit HB'de yok./yaḳındur:yaḳın ol NO/aġrı ṭap baḳ:göz açup bak YE/mülkine:mülkiyle YE/yor:yorı YE/A'da beyit:

Sana senden yaḳın ol ṭaşra bakma
Yoruban mülke sulṭān ol yorı imdi

8 Beyit HB'de yok.Birinci mısra K'da "Çü 'ışk 'aşık ma'şuk birdür"/bir:birdür NO//kim:yüz Ç

9 olsa:ola N://İkinci beyit YE'de 8. beyit ile aynıdır./ bir görinen bin bin:birdür görinen bin HB

10 kime:kimse RY,K/dilerse:gerekse HB//gir:dal RY,tal K,yurındı A

412

1 ṭutmış:dutmış K,RY,M

2 abād:avādanı RY

3 üç ḥaṣlet:ol ḥaṣṣa NO/besler:bisler K,M

4 degmez kimseye:kimseye degmez NO

5 bu:RY,K,M,B'de yok./başdur ʿaḳlun :ʿaḳıldur başuñ RY, ʿaḳıldur B,K//nigāhı:sen nigāhı NO,nāgāhî B

6 ḳatı:ʿaḳla NO

7 ʿaḳl evini:ʿaḳıl evin RY,NO//sulṭān buşu oldı:imdi sulṭān buşı oldı RY,NO

8 İkinci mısra NO'de "Nefis yaña bilmezisen naẓarunda oldı fānī"

9 ḳopdı:bitdi NO/ṭutdı:dutdı RY,K,M//baḳduḳ yirde:baṣduḳ yire K,B,M/bitdi:ḳopdı NO/yine dir: RY,NO,K,M,RY'de yok./ nefsānī:nefsānī anı NO

10 görür:olur K,M//ṣavar:ṣorar B,NO

11 imān durur:imānuñ K,M,imāndur B,RY/cān:cānuñ K,B/gevde durur:gevdedür B,K,M,RY/cān:bu cān K,B//kin durur:kinedür K, M,NO,B

12 ṭutarısan:dutarısan RY,K,M

13 dursun:ṭursun B,NO/göynüp:göynep B,gönüp RY//üstādlar: üstad RY

413

Bu şiir B'de "Yūnus Emre Fermayed" ser-levhalıdır.

414

Bu şiir B'de "Yunus Emre Fermayed" serlevhalıdır.

415

Bu şiir,B nüshasında baştan 17.beyite kadar eksiktir.Kopmuş bir yaprak olabilir.

1 İkinci mısra RY,K'da : "Eydürem iş bu cevabı ben sana"

2 ẓulm:ẓulûm RY/itdüm:RY'de yok.

3 didüñ ḥaḳuma :ḥaḳḳumda didüñ HB//didüñ ʿāṣi:ʿāṣi bana YE, ʿāṣi beni NO/ʿāsi:ʿāsâ F

4 Beyit YE'de yok.

5 Beyit NO,YE,HB'de var.Diğer nüshalarda yok.HB'de birinci mısra "Ḥakkumda her ne dilersen işledüñ",YE'de "Her ne ḥakḳumdan dilerseñ işledüñ

6 Beyit K'da yok./'ayıb niçün yaratduñ:ʿayıb niçe getürdüñ F,ʿayıb ile yaratdın NO

7 İkinci mısra YE'de "Pür-heva vü toptolu şeytan içi",K,RY (siliktir ve der-kenar)'de "Pür-hevā nefs ü hevas şeyṭān içi" HB'de "Pür durur nefs ü hevā şeyṭān içi"

8 Birinci mısra RY,K,HB'de "Ölmeyeyin diyü zindān (ḥabs HB) içre aç"//iki:niçe K

9 nesne mi eksildi:nesne eksildi mi F,nesne eksiltdüm mi K,nesne mi eksitdüm RY//ya sözüm geçdi mi:söz mi geçdi yoksa NO,nesneñe çözdüm mi RY,nesne geçürdüm mi K,geçdi mi ḥükmüm ya F

10 Beyit F'de :
Rızḳuñı yiyüp seni aç mı ḳodum
Ya yiyüp öynüni muḥtāc mı ḳodum

11 yaparsın:gerersin F.RY//İkinci mısra NO,F'de "Sen seni gel duzāḫumdan seç diyü",K,RY'de "Emr idersin duzaḫumdan ḳaç diyü"

12 Beyit YE'de yok./ya üzilür ya ṭayanur:ya ṭayar ya üzilür NO/üzilür:düşer F

13 Beyit sadece HB'de var.

14 oldur:budur YE,NO,HB,F

15 Beyit F'de :

Ta gerek bünyādı muḥkem ola ol
Ol geçenler eydeler uş ṭoġrı yol

RY,K'da:

Bünyādun gerek senüñ muḥkem ola
Kullaruñ varmaġıçün ṭoġrı yola

YE'de:

Ne ḳadar gerek ki muḥkem ola ol
Kim geçenler diyeler uş ṭoġrı yol

NO'de

Gerek senüñ dahı muḥkem ola ol
Kim geçenler diler uş ṭoġru yol

16 terāzu:terzi F/ḳurduñ:urduñ HB/günāhum:hevāset F,NO,günāhuñ YE/tartmaġa:dartmaġa F,HB/idersin:ḳıldun HB,NO,YE

17 aña gerek:gerek aña HB//. ya bazirgān tâcir ü:yâ bezirgân ol ho ya HB,ya bāzirgān ya tācir B,tâcir ola çerçi ya K, RY,NO,ya bezirgān veyāhūd YE

18 Beyit K'da yok.İkinci mısra B'da"Hazretün hod yaramazlar adıdur",RY'de "Hazretünoe anı yumak karıdur",NO'de "Ḥażretünüñ yumış anı kârıdur"/Ḥażretünde:ḥażretünden F,YE

19 Beyit K'da yok./HB ve F'de mısralar ters yazılmıştır./ pes niçün:pes ne ḥācet F,pes neden HB,ol nedür kim RY,nedür murdarı NO/murdarı:anı açup NO,RY//İkinci mısra B'da "Sen gerek kim lutfınıla örtesin",RY,NO'de "Dilerüm kim lutfunıla ötesin",YE'de "Kim gerekdür fazluñıla ötesin"

20 Beyit NO,YE,B,HB'de vardır.YE'de:

Eydürsin kim seni oda urayım
Şeriküñ bir denk artuḳ ise göreyim

/NO'de mısra"Şirki bir dem bir denk aġarsa göreyin"/şerri bir denk:şerrüñ ḫayruñ B

21 gerekdür:elinde YE,degül mi B//ikinci mısra YE'de "Ḫayr için itmek degül mi hayrı çok",B'de "Ḫayrı çok itmek degül mi hayrı çok"

22 sen basîrsün:sen ʿālimsin YE,sen ḫōd NO/ḥālümi:ḥālümüz NO//pes ne:ya ne K,RY/pes ne ḥācet:ne ḥācet kim NO/aʿmālümi: aʿmālümüz NO

23 NO,YE,F,HB'de mısralar ters kaydedilmiştir./temāşa:teferrüc HB//senden iy:ya ġafūr YE,hayy-i ya NO

24 çüridüp:öldürüp K,RY,YE,NO

25 kıyl u ḳâl:ḳâl u ḳıyl NO//neye gerek iy Kerîm-i:ne gerekdür iy Kerîm ü YE,ne gerekdür ya Kerîm ü ya Celîl NO,bu neye gerekdür ya zül-Celâl RY,K/Kerîm:Rahîm HB

26 Beyit RY,NO'de mevcuttur.NOT:ki,tarafımızdan ilave edilmiştir.İkinci mısra NO'de "Cihān ġav ġaların elden bırakġıl"

27 Beyit,son beyitle karıştırılmıştır.NO,RY,K'da yok.Birinci mısra HB,F'de "Degmedi sāna Yūnus'dan hiç ziyān"

28 Beyit YE'de yok.Birinci mısra K,RY'de "Değmedi sāna Yūnus'dan bir sevāb",HB,A'da "Değmesün senden dahı budur cevāb" //İkinci mısra B'de "Son sözüm v'allahu alem bi's-sevāb",HB'de "Söz hemān vallahu a'lem bi's-savab"//NOT: F'de son beyitten sonra bir beyit daha kaydedilmiştir.Aşağıya kaydediyoruz:

İy Kerîm ü Lem-Yezel iy pādişāh-ı lâ-yezāl
Saltanāt külli senündür kim yoḳdur zevāl

-

ŞAHIS-YER- MİLLET-SOY İSİMLERİ İNDEKSİ

-ŞAHIS ADLARI İNDEKSİ-

'Abdürrezzak(Şeyh-i San'an):130/5,185/7,253/6,398/9
Âdem(Peygamber):12/5,12/8,57/8,125/6,168/4,178/7-8,180/3, 185/4,191/6,195/3,195/7,201/40,233/6,233/7,233/9,243/3, 243/4,253/6,326/3,355/5,355/7,356/ tamamı,358/4,358/10, 367/7,367/8,367/9,415/3,415/12
Ahmed: Bkz.Muhammed.
'Ali(Aliyyü'l-Murtaza):31/3,86/5,145/5,169/11,224/6,249/4, 378/3,396/8
Anter:27/6
Ashab-ı suffa:185/1
Ayyâr:41/3,117/7,333/5
Barak(Barak Baba):201/41
Bâzedıd-ı Bistamî:178/4,396/11
Belkîs:49/6,168/5,257/3,398/5
Bercîs:201/23
Bukrat:201/23
Cafer(-i Tayyâr):201/16
Calinus:49/5,201/23
Cercis(Circis):52/5,182/3,191/13,201/23,310/2
Cüneyd-i Bagdadî:90/8,396/10
Dâvûd(Peygamber):201/33,224/4,273/7
Ebûbekir:31/3,86/5,396/7
Ebu'l-Müslim Necefî:396/12
Eyyûb(Peygamber):168/5,191/9,228/1,255/9,273/10,309/4,310/2, 379/7
Fahr-i 'âlem: Bkz.Hz.Muhammed.
Fakîh Ahmed Kudbid'ddin:396/14
Ferhâd:1/6,95/5,118/5,226/4,253/6,257/6, 258/6,398/8
Feridûn:18/3
Firavn:49/11,201/14
Geyüklü Baba(Geyüklü Hasan):29/10,64/6
Habîb/Habibullah:Bkz.Muhammed.
Halil/Halilullah:Bkz.İbrahim Peygamber.

(x)İşaret ettiğimiz numaralardan birincisi şiire,ikincisi beyite aittir.

Hallâc-ı Mansûr/Mansûr:40/4,56/11,67/5,75/4,90/8,168/10,
135/7,171/8,178/9,185/7,187/7,187/9,191/13,199/2,201/35,
217/6,226/2,245/6,260/3,268/8,269/7,287/1,288/3,289/7,
310/3,353/9, 370/8,371/7,406/5,408/5
Hâmân:49/11,201/14
Hamza:1/5,169/11,193/12, 194/4,396/9
Haramî:27/6
Hârût:307/3,398/6
Hasan(Hz.Peygamber'in torunu):31/6,145/5
Havvâ:185/4,243/3
Hızır:158/6,201/19,211/5,222/1,228/4,276/5,335/16,354/6,388/7
Husrev:398/8
Hût:201/6
Hüseyn(Hz.Peygamber'in torunu):31/6,145/5
İbrâhim(Hz.Halil,Halilullah):12/8,168/7,187/8,199/4,273/3,
282/3,309/3,316/3,342/2,386/6,396/3
İbrahîm Edhem(Edhem,Şah Edhem):55/6,185/6,245/5,257/7,335/17,
353/8,406/4
İdris(Peygamber):224/4
İlyâs(Peygamber):158/6,335/16,354/6,388/7
İmrân:201/32
'İsâ(Peygamber,İsa bin Meryem,Meryemoğlı):49/12,90/7,173/4,
185/5,191/11,191/12,217/5,219/4,221/5,257/5,282/4,353/4,
369/8,401/3
İsmail(Peygamber):46/7,168/8,187/11,309/3,326/5,396/3
Kârûn:18/3,273/8,316/3,353/5,361/2,396/4
Leylâ/leylî:46/6,90/5,95/4,118/5,178/11,245/7,253/6,260/5,
381/6,398/9
Lokmân:49/5,201/23,253/8
Mansûr:Bkz.Hallac-ı Mansûr.
Ma'rûf-ı Kerhî:396/10
Mârût:307/3,398/6
Mecnûn:40/4,46/6,71/11,90/5,95/4,118/5,178/11,201/25,245/7,
253/6,260/5,289/4,291/5,303/7,371/6,381/6,398/9,404/5,
409/6
Meryem:73/4,173/4,257/5,369/8
Mevlânâ(Mevlânâ Hudavendgâr,Mevlânâ Celaleddin):58/7,64/4,
301/7,396/13,316/14

Muhammed(Hz.Peygamber,Ahmed,Fahr-i 'Âlem,Resûl,Mustafa,Habîb,Nebî):12/7,15/3,22/5,27/5,67/8,81/1,81/2,81/3,86/4 ,
86/5,86/6,99/7,100/Redif,110/7,112/6,121/2,134/1,134/6,
134/7,134/8,134/12,134/13,134/15,145/Redif,149/3,149/4,
149/5,149/7,157/7,158/7,168/2,168/2,168/10,169/10,185/1,
186/5,191/14,196/8,233/3,233/6,233/7,233/8,235/1,235/8,
248/7,249/4,251/5,257/8,287/4,310/8,311/1,311/2,313/9,
321/şiirin tamamı,326/7,342/2,344/Redif,366/8,374/4,378/4,
379/4,380/6,385/8,386/7,387/8,396/6
Mûsâ(İmranoğlu Musa):12/8,49/11,90/7,133/5,165/12,168/7,170/3,
170/4,173/2,175/6,178/3,178/7,185/5,191/11,195/8,201/32,
206/5,223/2,215/4,223/2,224/6,224/10,228/3,283/4,326/6,
356/8,356/9,356/10,356/11,356/12,364/13,379/8,382/5,401/3
408/3
Mustafa (Bkz.Muhammed)
Nebî(Bkz.Muhammed)
Necmeddin-Kübra(Seyyid):396/14
Nemrûd:187/3,199/4,201/13,273/3,386/6,396/4,
Nûh(Peygamber):108/6,168/6,191/7,326/4
Nu'mân:201/29
Nusirevân:18/3,396/4
Osmân(Hz.)31/3,86/5,396/7
Ömer(Ömer-i Hattab):31/3,86/5,185/8,168/11,396/7.
Peygamber:Bkz.Muhammed
Resûl:Bkz.Muhammed
Rüstem(Zaloğlu Rüstem):201/24,193/10
Saltuk:201/41
Selmân:201/6
Seydi Balum:3
Seyyid Ahmed-i Kebir:396/15
Süleymân(Peygamber):12/9,18/2,94/1,118/4,20/4,124/1,124/2,
163/6,168/5,171/12,173/2,180/2,195/6,200/7,201/33,257/3,
273/3,290/9,316/4,361/3,316/4,398/5
Şeddât:11/2,396/4,
Şiblî(Şeyh Şiblî):396/10
Şîrîn:226/4,398/8

Şit(Peygamber):224/4
Tapduk (Baba Tapduk,Tapduk Emre):27/7,81/7,120/5,163/7,164/8,
195/10,208/9,262/10,266/6,292/4,292/8,294/9,295/30,317/10
327/8,397/1,391/5,401/7
Üveys:134/12,149/2,168/10
Ya'kûb (Peygamber):90/6,168/9,199/3,228/2,260/4,282/3,309/4
379/8.
Yunus(Peygamber):201/6,273/6,
Yusuf (Peygamber):90/6,168/6,168/4,168/9,199/3,219/9,228/2,
245/8,257/4,260/4,273/4,282/3,309/4,310/3,379/8,381/9,
396/5,398/3
Zekeriyyâ(Peygamber):168/6,191/9,379/6,
Zelhâ(Zeliha/Züleyhâ):245/8,398/3,
Zülkarneyn:335/16

- YER-MİLLET VE SOY İSİMLERİ İNDEKSİ-

Arafat:187/11 (.)
Bagdad:41/3,278/6
Beytü'l-Ma'mûr: (Bkz.Ka'be)
Belh:406/4
Hicaz:335/12
Ka'be:133/5,296/4,342/4
Kayseri:278/6,407/12
Ken'ân:255/4,257/4
Konya:106/9,396/3
Maraş:278/6
Mısır:195/4,255/4
Rum(Urum):277/2,292/6
Sivas:278/6
Şam:277/2
Şiraz:278/6
Tatar:78/3
Tebriz:278/6
Tur:48/12,54/3,133/5,165/12,173/2,177/7,178/3,178/4,191/11,
206/6,223/2,224/6,224/10,305/4,356/5,364/3,383/3

(.)İsaret ettiğimiz numaralardan birincisi şiire,ikincisi beyite aittir.

LÜGATÇE

LÜGAT HAKKINDA AÇIKLAMA

Yunus Emre Divanı'nın lügatını hazırlarken her seviyeden insan gözönünde bulundurulmuştur.Kelimelere verdiğimiz manâlar,hususiyetle Yunus Emre'nin şiirlerinden çıkarılan manâlardır.

Arapça ve Farsça kaynaklı kelimelerde meydana gelen ses değişmeleri en doğru bir şekilde okunup,şiir metinlerinde kullanıldığı veya istinsah edildiği şekilde kaydedilmiştir.

Türkçe arkaik kelimelerden,uygun gördüklerimizi mısrada geçtiği şekliyle misal olarak kaydettik.Bu misallerdeki birinci sayı şiire,ikinci sayı ise beyite aittir.

Örnek:

"ırılmak(t):oynamak,ayrılmak,uzaklaşmak."Tağlar yirinden ırıla ..."(9/6)

Kelimelerin hangi dilden geldiğini belirtmek için umumiyetle kelimeden hemen sonra parantez içinde (a),(f),(t) şeklinde kısaltmalar koyduk.Bunlardan (a),Arapça'nın,(f) Farsçanın,(t) ise Türkçe'nin kısaltmalarıdır.

Bu lügat hazırlanırken bilinen lügatlardan başka,Türk Dilinin bütün kıymetli ve tarihî yadigar(eser)larını kullandık.

- LÜGATÇE-

-A-

Abâ(a): Yün esvab.Hz.Peygamber'in giydiği bol,yünden yapılmış elbise.

Âbâd/âbâdân(f): Bayındır,şen,ma'mûr

Âb-ı Hayât (f.a):hHayat suyu,ebedî dirilik verdiğine inanılan efsanevî su.Âb-ı Hayvan da denilir.Tasavvufta hakîki aşk.İlm-i ledün,marifetullah,mürşid-i kâmilin sözleri.

Âb-ı Hayvân(f.a) Bkz.Âb-ı Hayat.

Âb-ı Zemzem(f.a) Zemzem suyu.Ka'be civarında bulunan mübarek kuyunun adı.

'Abdü'r-rezzak : Şeyh-i San'an.Bir Hristiyan Çobanının kızına aşık olup,dinini değiştirerek evlenir.Bunun üzerine O'na bağlı olan dervişler ayrılırlar.Birisi ayrılmaz.Esasında bu bir İlahî imtihandır.Daha sonra evlendiği kadın islam olur ve şeyh eski hayatına döner.Kendisinden ayrılmayan tek dervis Seyh San'an'ın makamına geçecektir.Bu kıssa Feridüddin Attar'ın "Tezkire"sinde geniş olarak dile getirilmiştir. Edebiyatımızda "Aşk" sembolüdür.

'Abes(a):Boş,ma'nâsız,faydasız.Değersiz.

'Âbid(a):İbadet eden kul,zâhid,çok ibadet eden kişi.Tasavvufta "ehl-i şeria" anlamında kullanılmaktadır.

Aceblemek: Tuhaf bulmak,hayret etmek,hayretle karşılamak.

'Acûz(a): Yaşlı kadın.Kocakarı.

Ad urunmak(t): Ad konulmak,isim verilmek,adlanmak.

'Adl(a): Doğruluk,adalet.

Ag(t): ak,beyaz

Agaç at (t):tabut,sal.

Âgâh (f):Uyanık,bilen,ârif.Gönül gözü açık olan.

Agmak(t) :Çıkmak,yükselmek,yukarı çıkmak.

Agu(t):Zehir,ağı.

Agup-dönmek (t) Yuvarlanmak,sağo-sola hareket etmek.

Agyâr (a):Yabancılar,başkaları,gayrılar.Tasavvufta kesret.

Ahad(a):Bir,tek.Cenab-ı Hakk'ın Vahdaniyyetinin hakikati için kullanılır,zat isimlerindendir.

Ahbâr(a):Haberler.

Ahd(a): Söz verme.
Ahî(a):Kardeş,fütüvvet ehli.Daha sonra esnaf mutasavvıf için kullanılmıştır.
Ahmed(a) Hz.Peygamber'in adlarından birisi.
Âh u vâh(f) :Aglayıp sızlama,inleme.Haykırma.
Âh u zâr(f):Aglayıp inleme.
Ahvâl(a) Haller,vaziyetler.
Ahzân(a)Hüzünler.
Akibet(a)Birşeyin sonu, nihayet,netice.
Akil(a)Akıllı,aklî düşünen ve hareket eden.Tasavvufta zâhid için kullanılır.
Akl-ı Cüz'(a)Yarım akıl.Parça akıl.İlahî zatı anlamayan ve küllî akıldan haberdâr olmayan akıl.
Akl-ı küll(a)Bütün akıl,tam akıl.İlahî zatı idrak eden akıl.
Ak teleme(t) Ak süt,kesik süt .Mecazen temiz suret için kullanılır.
Akmak(t):Saldırmak,hücûm etmek,yürümek,meyletmek
Al/âl(a):Hile,desise
'Alâ(a)Yüce,ulu
'Alâ küll-i hal (a):Şöyle böyle,olduğu üzere,olduğu kadar.
Aldamak(t):Kandırmak,inandırmak.Aldatmak.
Aldaguç(t):Aldatıcı,hileci,dünyevî ihtiraslar v.b.;Metinde "İman aldaguçları" (375/3) (x)
Aldanguç(t):Aldatıcı.
Aldanmak(t):İnanmak,sanmak,safça kabul etmek.
Aldar(t):Aldatır.
Aldayı tutmak(t):Boyuna aldatarak oyalamak.(Deyim)
'Aleyhisselâm(a):Selam üzerine olsun.Peygamberler anıldığında ta'zîm için söylenir.
Alınmak(t): Bakire(?),Evlenmemiş kız(?); bu kelimenin geçtiği mısra "Nökerli kızdur kimisi alınmaduk çoklar yatur"
Alışmak(t):Alevlenip yanmaya başlamak.
Ali(a):Hz.Ali,Hz.Peygamber'in amcası Ebu Tâlib'in oğlu ve damadı.Dördüncü Halife.On yaşında iman etmiş ve hiç putlara tapmamıştır.Gazalardaki kahramanlığı sebebiyle"Esedullah"

(x)Metinden verilen örneklerin şiir ve beyit sayısına işaret eder.Birinci sayı şiire,ikincisi beyite aittir.

denmiştir.Hz.Ali,cennetle müjdelenenlerden olup mutasavvıflar tarafından "şah-ı velâyet" tanınmıştır.

Alu(t):Alçak,alık,aptal.

A'mâl(a):İşler,ameller,hayırlar.

'Amel(a):iş,hayır,çalışma.

'Amm(a):Ümûmî,herkese ait,halk.

'Am u has(a)Halk ve seçkinler.Metinde,zahir ehli ve batın/tasavvuf ehli anlamında.

Âmî(a)Avamdan olan kişi,halkın aşağı tabakasından.Tasavvufta hakikatten haberi olmayan.

'Amu(a):Amca

Ân(f):O,güzellik,melahat.

An(a)Lahza,çok az bir zaman,

'Anber(a)güzel koku.

Anca(t):O kadar,onca,

Anda(t):Orada,oraya,o konuda,o hususta,o zaman

Andak(t)Hemen,o anda,derhal.

Andan(t):Ondan,ona,ondan sonra.ondan ötürü.

Anı(t):Onu,

Anın(t):Bununla,bu sebeble,bundan dolayı.

Anlar(t):Onlar.

Anmak(t):hatırlamak,sözünü etmek.

Ansuz(t):Onsuz.

Ansuzın(t):Birdenbire,birden,bir anda.

Anter:Hz. Ali tarafından öldürüldüğü rivayet edilen bir silahşor.

Anun(t):Onun.

Ap arı(t):Tertemiz,saf.

Arafat(a)Mekke'de hacıların arefe günü ve gecesi kaldıkları mübarek dağın ismi

Arasat(a):Arsalar,kıyametde her canlının dirilip toplanacağı meydan.Mahşer yeri,haşır-neşir yeri.

Ârayiş(f):Süs,bezek,ziynet.

'Araz(a)İşaret,alamet,tesadüf,kaza.Tasavvufta,zâtî olmayan hâl ve keyfiyet.Cevhere arız olan ve cevherden hariç bulunan.

Arbede(a):Kavga,gürültü.

Âreste(f):süslenmiş,bezenmiş.

Arı(t):Temiz,pâk,saf,müberra,berî,güzel,parlak.
Arıtmak(t):Temizlemek,tenzih etmek.
Arkurı(t):Eğri,karşı,ters,aykırı,tersine.
Armak(t):Yorulmak,yorgun düşmek.
'Arş(a):Dokuzuncu gök.Bütün âlemi çevreleyen,âlem tasavvurunun sonu ve en yüksek noktası kabul edilen yer.Tavan.
'Arş-ı 'azim(a):En büyük 'arş,Cenâb-ı Hakk'ın arşı.Zati âlem.
'Arş-ı Rahman(a):Cenab-ı Hakk'ın 'arşı.Allah'ın izzet ve saltanatı için kullanılır.
Artuk(t):Başka,başkası,gayrı, fazla,artık.
Arturmak(t):Fazlalaştırmak,artırmak,arttırmak.
Arz(a):Yeryüzü,toprak,zemin,dünya.
Arzuman(f):Dilek,istek.
'Asâ(a):Degnek,baston,dayanak.
Âsân(f):Kolay,suhûletli.
'Asâyiş(f):Huzur,rahatlık,sükûn.
Ashab(a):Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunmus olan zevat.Peygamberimizi görenler.
Ashab-ı suffa(a/F terkip):Hz.Peygamber'in sofasında kalan fakirler.Bu zevat mutasavvıflara göre tam bir ledünnî hayat yaşamışlardır.
'Âsî(a):İsyân eden,emirlere itaat etmeyen kişi.
Asil-zâde(a-f)Asil bir kişinin oğlu,şerefli bir aileye mensup.
Asitân(f):Eşik,dergah,tekye.
'Asitan-ı mürşid(f-a) Mürşidin tekkesi,şeyhin bulunduğu yer.
Assı(t):Fayda,menfaat,kazanç.
Asûde(f):Rahat,sakin,müsterih.
Aş(t):yemek.
'Âşık-bâz(a-f):'Âşıkla oynayan.
Aşıkmak(t):Acele etmek.
Asıklıcak(t):Acele edince,acele ederek.(bkz.148/2)
Âşikâre/âşkâre/eşkere(f):Belli,meydanda,açık,bedihi.Bu kelime Yunus'un dilinde genel olarak "eşkere" şekline dönüşmüştür.
Aşmak(t):Geçmek,taşmak."yıl aşmak"gibi.
Aşrı tapmak(t): ? (bkz.411/7)

Asurmak(t):Geçirmek
Aşuru gözetmek(t):
Asüfte(f):Perisan,dağınık, 'âşık
'Atâ(a):Verme,bağışlama,ihsanda bulunma,cömertlik.
Âvâz(f):Sada,yüksek ses,şöhret,
'Avâne( ):Beraber,taraftar,yardımcı.
Ayag/ayak(f):Ayaklı içki kadehi.
Ayagın durmak(t):Ayakta durmak.
Âyât(a):Ayetler.
'Ayb/'ayıb(a):Kusur,leke,utandıracak hâl.
Âyet-i kül(a):Kur'ân,âlem,insan-ı kâmil.
Âyîne(f):Ayna,mir'at.
'Ayne'l-yakîn(a):Görerekinanmak,görüşle inanca ulaşmak.
Ayruk(t):Ayrı,baska,gayrı.
Ayruksamak(t):Farklı şekilde,aykırı olan.
Ayruksımak(t):Başka türlü,başka şekilde olan,aykırı olan başkası
Ayuk/ayık(t):Aklı başında,uyanık.
Ayuksuz(t):Aklı başında olmayan,sarhoş.
'Ayyâr(a):Hilekâr,desiseci,iki yüzlü,içi başka dısı baska
Bkz.(117/7, 333/5)
A'zâ(a):Bedenin bir uzvu.
Âzâd(f):Serbest,hür.
Azadlık(f):Hürriyet verilmiş,serbest bırakılmış.
Âzâl(a):Ezeller,başı olmayan zamanlar.(Ezelin cem'i)
'Azâzil(a):Şeytan,iblisin bir adı.
Az bakmak(türkçe deyim):Küçümsemek.
Azdurmak(t):Değiştirmek,"Benzün rengini azdurmak "(bkz.350/1)
Azdurmak(t):Bozmak,yoldan çıkarmak,değiştirmek.
Azık/azuk(t):Erzak,yiyecek,(mecazen)ibadet.'
'Aziz(a):Sevgide üstün tutulan,hürmetli,saygı değer.Tasavvuf-ta mürşid-i kâmil.
Azmak(t):Şaşırmak,sapıtmak,yoldan çıkmak,ayrılmak,sapkınlıga düşmek.
'Azm eylemek (a-t):Karar vermek,niyet etmek,gayret etmek.Yo-la çıkmak.
'Azrail(a):Ölüm meleği,dört büyük melekten birisi.

-B-

Bâb(a): Kapı,kısım,mevzu',fasıl.

Bâc(f):Vergi,cizye,harâc,

Bâd(f)rüzgâr,nefes

Badya(Yunanca):Agzı geniş,topraktan yapılmış kap.Şarab tası. Yunanca "batheia"dan.

Bâg(f):Bahçe,büyük bahçe,bostan.

Bagır(t)Gögüs,ciger,sine,yürek.

Bâgi(a):Tecavüz eden,saldıran,haksızlık eden,zâlim.

Bahadur(f)Cesûr,yigit.

Bahîl(a)Cimri,hasîs,tamahkâr,malı nı kıyamayan.

Bahîllik(a):Tamahkârlık,hasîslik,cimrilik.

Bahis(a):İddialı söz,noksan.

Bahr(a):Deniz.

Bahrî (a)Bir cins deniz ördeği,denize ait balık vs.

Bahtılu/bahtlu:Bahtlı,tali',iyi,kısmetli.

Bâl(f):Kanat.

Bâlâ(f):Yüksek,yukarı,yüce,uzun.

Balaban:lri,doğan kuşu.

Balıcak(t):Küçük balık.

Balkımak(t):Parlamak,ışıldamak,çakmak.

Balkurmak(t)Parlamak, ışıldamak,çakmak.

Ban(t):Ulu,büyük,bey,büyük çadır.

Bang(f):Haykırma,yüksek ses.

Bañlamak(t)Ezan okumak,seslenmek,bagırmak.

Bañmak(t):Batırmak,bulaştırmak.Suya banmak.

Bar:Kir,pas.

Bar(f):Yük,kal'a duvarı.

Barak Baba:Barak Baba hakkında fazla bilgi yoktur.Cami'üd-Düvel'de Barak Baba'nın Sarı saltuk müridanından olduğu yazılıdır(Bkz.Hasan F.Turgal,Anadolu Selçukîleri-Münecimbaşı'ya Göre,İst.1935,s.74;Yazıcızade Ali,Türk-i Al-i Selçuk,Topkapı,Revan,1391,varak 375a;Eflakî,Menakıbu'l-Arifîn, (Çev.Tahsin Yazıcı)Ank.1961,C.II,s.484,Hilmî Ziya,Anadolu Tarihinde Diñî Ruhiyat Müşahedeleri,Mihrab, Sayı 13-14,1340,s. 434-448.Kendi risalesirde de Sarı Saltukla alakası üzerinde durulur:A.Baki Gölpınarlı,Yunus Emre ve Tasavvuf,İst.1961,s. 252-259,455-472.Şeyh Barak,1307veya 1308'de Mogollar tarafından öldürülmüştür.

Bâran(f):Yagmur.
Bâr tutmak/dutmak(f-t):Paslanmak
Bâri(a)Yaratan,Allah.Düzenleyen tertip eden Allah.
Bârigah(f):Yüksek divan,izinle girilebilen yüksek yer.Otag, Cenab-ı Hakk'ın huzuru.
Barmak(t):Parmak.
Bârû(f):Kale duvarı,hisar burcu,sûr.
Basar(a):Görme kabiliyeti,göz.kalb gözü.
Basaret(a):Göz açıklığı ,derinliğine görüş.
Basîr(a)Herşeyi bilgisiyle gören Allah,Basîret sahibi kişi, kalb gözüile gören.
Baş(t) :Yara.
Başa çatmak(t):Bir araya gelmek,baş başa vermek,bir işe girişmek.
Başa varmak(t):Sona gelmek,bitmek.
Bâşed ki (f):Ola ki,olur ki.
Baş gözi(t):Zahirî göz,gönül gözünün zıddı.
Başlu(t):Yaralı.
Bâtıl(a):Hurafe,sahte,Hak olmayan.
Bâtın(a):İç yüz,öz.Gizli,görünmeyen.Cenab-ı Hakk'ın bir ismi.
Batn(a):Bkz.bâtın.
Bay(f):Zengin,mîr,emîr,zengin.
Bayagı(t):Önceki,eski,eskisi gibi.
Bayezîd(-i Bestamî): Hicrî 3.Asırda yaşayan büyük ve kudsi gönüllü veli.Baba adı İsa,Nişabur'un Bistam köyünde doğup büyümüştür.Şakîk-i Belhî ile sohbetleri var.Hicrî 264 yılında öldü.
Bayık(t):Gerçek,açık,açıkca,aşikâr.
Bayımak(a):Zengin olmak,zenginleşmek.
Bayındırmak(t):Zenginleştirmek.Ma'mur etmek.
Bâzirgân(f):Tâcir,tüccâr
Becid:Acele,çabuk,derhal,devamlı,ısrarlı,gerçek.
Bedi'(a):Eşsiz,örneksiz.benzersiz.İşitilmemiş,görülmemiş.
Bed-nâm(f):Adı kötüye çıkmış.Fena tanınmış.
Bedr(a):Dolunay.
Bed-ter(f):Daha kötü,beter

Begayet(a-f):Çok ziyadesiyle,pek fazla,aşırı,son derece.
Beg(t):Bey,zengin kişi.
Behişt(f):Cennet,firdevs.
Behremend(f):Nasibli,behreli,hisseli.
Bekâ-ender-bekâ:Bekabillah makamlarından ikincisi.Bakîlik içinde bakilik.mutlak ebedîlik.
Bekrî(a):Gece gündüz içen,alkolik,içkiye düşkün.
Belâ/belî(a):Evet,Ruhların Elest meclisinde Cenab-ı Hakk'ın "Elestü bi rabbiküm" sorusuna verdikleri cevab.
Bele(t):Böyle
Belî(a):Bkz.Belâ,
Belkîs:Saba melikesi,Süleyman Peygamber zamanında yaşadığı O'nun tarafından imana davet edildiği rivayet edilir.Yemende Sebe bölgesindehükûmet etmiştir.
Bellü(t):Belli,aşikâr,açık.
Bellü-beyan(t):Apaçık.Aşikâr
Bellü bilmek(t):İyi bilmek,kanaat getirmek.(T.Deyim)
Belürmek(t):Belli olmak,meydana çıkmak.
Benâm(f):Namlı,tanınmış,meşhûr,ünlü olmak.
Bencileyin(t):Benim gibi,bana benzeyen.
Bend(f):Baglanan,baglanmış,bag,bogum.
Beniz(t):Beniz,yüz,alın,renk.
Benven(t):Benim.
Berât(a):Nişan,rütbe,imtiyaz,taltîf için verilen belge.
Bercîs(a):Müşterî yıldızı.
Ber-dâr(f):Dâr ağacına asılmış olan.
Bere-Berre(f)Kuzu.
Ber-hudar/ber-hurdâr(f):Hayırlar elde etmiş kişi.Kısmetli,mesud olan.
Beriyye(a):Mahlûkat,yaratıklar,insanlar,halk.
Berk(t)Saglam,katı,sert,kuvvetli
Berkitmek: Kuvvetlendirmek,saglamlaştırmak.Pekitmek
Berr(a):Kara,toprak.
Berü(t):Yakın,beri,bu yana,beriye,bu tarafa.
Berye(a/beriyye):Çöl,kır,sahra.
Bes(f):Yeter.kâfî,yetişir.
Bes/besi:Çok,fazla,ziyadelik.Bir çok.(Bkz.192/3)

Beşâret(a):Müjde,iyi haber,muştu,muştuluk.
Beşe/Peşe/Paşa (?)(t):Agabey,ulu,başkan,yüksek rütbeli kişi, ileri gelen kişi,paşa.
Bevvâb(a):Kapıcı.
Beyâban(f):Çöl,kır.
Beytü'l-Ma'mûr(a) :Gökte Ka'be hizasında bulunan Allah'a en yakın meleklerin tavaf ettiği ev.
Bezek(t):Süs,ziynet.
Bezemek(t):Süslemek,tezyin etmek.
Bezenmek(t)Süslenmek.
Bezirgân(f):Bkz.Bazirgan.
Bezmek(t):Usanmak,bezmek,bıkmak.
Bıçgu(t):Kesecek âlet.Bıçkı,testere (379/6)
Bıragumak(t):Bırakmak
Bınar(t):Pınar.
Bî-'aded(f.a):Sayısız.
Bî-basar(f.a):Görmeyen,gözsüz.
Bî-cân(f):Cansız.
Bî-cism(f.a):Cisimsiz,bedensiz.
Bî-çâre(f):Çaresiz.
Bî-dâr(f):Uyanık.
Bid'at(a):Sonradan çıkan şey.Hz.Peygamber'den sonra ortaya çıkan adet ve inanışlar.İslam adına ortaya atılan yanlış telakkîler.
Bî-dem(f):Nefessiz,kansız,
Bî-dirîg (f):Esirgemeyen,esirgenmeyen,elinden geleni yapan. Korumasız.Zayıf.Aciz; yazık demeyen.Eyvah demeyen.
Bî-elvan(f.a):Renkleri olmayan,renksiz.
Bî-gam(f.a) :Gamsız,kedersiz,üzüntüsüz.
Bî-gane(f):Yabancı.
Bigi(t):Gibi.
Bî-gümân(f) :Şüphesiz.
Bî-hod(f):Kendisinden geçmiş,bayılmış,mest.Divan'da,nefsini yok eden,nefissiz,kâmil insan için kullanılır.
Bî-hûş(f):Kendisinden geçmiş,şaşkın,sersem.
Bî-kân(f):Cevhersiz,kaynaksız.
Bî-kevn(f-a):Var olmayan.
Bî-kıyas(f,a):Ölçüsüz.Mukayese edilemeyen

Bi-külli(a):Büsbütün,tamamen,tamamıyla.
Bil(t):Bel
Bile(t):Birlikte,beraber.
Bilelik(t):Beraberlik,maiyet.
Bî-Levn(f-a):Renksiz.
Bilik(t):Kemer,sadak."İman biligin berk kuşan"(44/8)
Biliñmek(t):Seyrimek,sıçramak,titremek. "Yaban canavarı gibi biliñler anda şeş eder"(80/3)
Bi-lisân(f-a):Dilsiz.
Biliş(t):Bildik,tanıdık,âşinâ,ma'rifet.
B'illah(a): Allah için.(yemin ifadesidir.)
Bilü(t):Bilgi,ilim,irfan,idrâk.
Bî-mekân(f-a)Yersiz,yeri olmayan,yurtsuz.
Bî-mest(f):Mest olmayan,aklı başında.
Binâ(a):Arapçada,fiillerin yapısını inceleyen bilim dalı.Fiillerin çatısı.
Bî-nazir(f-a):Eşsiz,benzersiz.Eşi bulunmayan.
Bî-nihayet-(f-a):Nihayetsiz,sonsuz.tükenmez.
Bî-nişan(f):İzi olmayan,belirsiz.alâmetsiz.
Bir demi (f):Bir an için,bir anlık zamanda.
Biregü(t):Bir kimse,başkası,birisi.
Bî-reng(f):Renksiz.
Birikmek(t):Birleşmek.Aynileşmek.Beraber olmak.
Birin birin (t):Bir bir,teker teker,birer birer.
Bir kezden(t):Birden,hep birden.
Birle(t):ile
Bir niçe(t):Bir çok,pek çok.
Biryân(f):Kebâb,kızarmış,yanmış.
Biş(t):Beş.
Bişe(f):Orman,meşelik,sazlık.
Bişmek(t):Pişmek,olgunlaşmak,beslemek,geliştirmek.
Biti(t):Mektup,yazılmış,şey,amel defteri.
Bitimek(t):Yazmak,kısmet etmek,mukadder kılmak.Nasib.
Bititmek(t):Kısmet etmek,nasîb etmek,yazmak.meydaha getirmek.
Bitmek(t):Erişmek,ulaşmak,belirmek,yetişmek.meydana çıkmak.
Bitrişmek(t):Hesablaşmak,anlaşmak,ödeşmek.
Bitürmek(t):Meydana getirmek,yetiştirmek.
Biz/bez(t):Kumaş,çaput,bez.

Bizâr(f):Rahatsız,bıkmış,usanmış,küskün.
Bizek/bezek(t):Süs,ziynet.
Bizmek(t):Bezmek,usanmak.
Boncuk:Boncuk,inciye benzetilen cam süs eşyası,
Bostân(f):Bağçe,yeşillik,bağlık yer.
Boşanmak(t):Boşalmak,boş olmak.
Boz-pusaruk(t):Boz renkli,sisli,kip-kirli,alacalı,bulanık.
Bucak(t):Köşe,tenha yer.
Bûd u vücud(f-a): Varlık,var oluş.
Bug:Buğu,buhar.
Bugz(a):Kin,kalbdan düşman olmak,nefret.
Buhl(a):Cimrilik,pintilik,hasıslik,el sıkılığı.
Bukrat(:İskender'den yüz yıl önce yaşayan meşhur Yunan hakîmi,Hipokratis.
Bular(t):Bunlar,bu kişiler.
Bulaşık(t):Karışık,bulaşık,alûde.
Bulıncadı(t):Buluncaydı,buluncaya kadardı.
Buñ(t):Sıkıntı,gam,zaruret.
Bunamak(t):Bun olmak,saflaşmak,aklî muvazeneyi yitirmek.
Bınar(t):Pınar.
Burak(ä):Cennet binegi,
Burc:Kale çıkıntısı,sabit yıldız.
Burılmak(t):Dönmek,bükülmek.
Burmak(t):Bükmek,sarmak,boynu omuza düşmek.
Bustân/bostân(f): Bağçe,büyük bağçe.
Buşmak(t)Kızmak,öfkelenmek.
Buşu(t):Öfke,kızgınlık.
But/büt:Put,metinde birkaç yerde İlahî sevgili,mürsid veya Allah için.Put,kilise resmi anlamında da geçmektedir.
Buy(f):Koku.
Buyruk(t)Emir,ferman.
Buhtan;İftirâ,Birisine yalan isnad etme ,
Bünyâd(f)Temel,esâs,asıl.
Bünyâd urulmak(f.t):Kurulmak,yapılmak.
Burd-bâr(f):Uysal,halim,mütehammil,sabırlı.
Bürhan(a):Delil,isbat,tanık.
Bürrân(f):Keskin.

-C-

Cafer-i Tayyâr: Hz.Peygamber'in amcası oğlu.Hz.Ali'nin kardeşi.Mute savaşında iki kolu kesilmiş ve şehid olmuştur.Tayyâr lakabı O'na,Hz.Peygamber tarafından şehid olduğunda verilmiştir.Peygamberimizin Ca'fer için "Cennette meleklerle uçuyordu" dediği rivayet edilir.Bu yüzden, "Uçan" manasına "Tayyâr" denilmektedir.

Câh(f):Mevki,mansıb,yer,rütbe,makam.

Câlinus(Yunanca):Bergamalıdır.(131-200)İkçağın Yunan hekimlerindendir.

Câm(a):Kadeh.

Câm-ı 'Işk(f-a):Aşk kadehi,İlahî aşk.Metinde bazen mürşid-i kâmilin sözleri.

Cân(f):Cism-i latif,rûh-ı hayvan,metinde bir yerde mürid anlamında.(bkz.406/1)

Cah alıcı(t):Azrail.

Canavar/cânver(f):Can taşıyan,hayvân,canlı,canavar.

Cân-bâz(f):Cânıyla oynayan.

Cây-gâh(f):Yer,mevki,mahal.

Câzû(f):Cadı,büyücü,sihirbaz.

Cebbâr(a)Kudret ve ululuk sahibi,Allah.Esmaül-Hüsnadandır.

Cebbâr-ı 'Alem(a)Dünyayı iradesine mecbur eden.Dilediğine istediği işi yaptırmaya muktedir.Allah.

Cebrail(a)Vahiy meleği,dört büyük melekten birisi.Cibrîl.

Cehd(a)Fazla çalışma güç ve kuvvetini sarfetme,azim ,ceht. Gayret.

Cehl(a):Cahillik.Bilmezlik.

Celâl(a):Büyüklük.Ululuk.

Celîl(a):Büyüklük,ulu.Allah.

Celle(a):Yüce,aziz olan.

Cemâl(a):Yüz güzelliği.

Ceng:Muharebe,savaş.

Cercis(a):İsâ Peygamberden sonra geldiği rivayet edilen ve Onun şeriatine uyan bir peygamberdir.Kur'anda ismi geçmez.Yetmiş kez öldürülmüş,her öldürüldüğünde yeniden dirilmiş.

Cevelân/Cevlân(a):Gezinme.Dolaşma,dolanma.

Cevher(a):Kıymetli taş,maya,öz.
Cevherîler:Kamil insan için bir istiaredir.Bkz.254/7.
Cevşen:Zırh,savaş elbisesi.
Ceyhûn:Irmak.Bkz.129/4
Cebrîl/Cibrîl:Bkz.Cebrail.
Cim(a):Eski yazıda bir harf.
Cinn(a):Ateşten yaratılan bedensiz varlıklar.Muhtelif şekillere girebilirler.Latif varlıklar oldukları için gaybî bazı bilgiler getirebilirler.Kelimenin lugât manası, hissetme kabiliyeti olan,seyreden,gizlemek vb.
Cur'a(a):Kadehin bir yudumu.Cûş(f):Coşmak,kaynamak.
Cübbe(a):Zühd alameti.Uzun ve bol elbise.
Cüft(f):Çift,ikili,eşi olan.
Cümle(a):Bütün,hep.
Cünbiş(f):Kımıldanma,oynama,eğlence,hareket.Zevk.
Cürm(a):Kabahat,kusur.Hata,günâh.
Cüst ü cû(f):Arayıp sorma,araştırma.
Cûşa gelmek(f):Coşmak,kaynamak.
Cüvan(f):Genç,delikanlı
Cüz':Kısım,parça.
Cüz'iyyât-ı müselsel(a):Herşeyin bir başka şeyin devamı olması.Tasavvufta ve Yunus'ta Ma'den nebat ve hayvan kategorilerinin bir birini takib eden yaratılış tertibi.Her tabaka kendi içinde parça buçuk halinde olup yine kendi aralarında ontolojik tabakalar halindedir.Bunlardan her cüz'ün seyri istisnasız Allah'a doğrudur.

-Ç-

Çabûk-bâz(f):Çabuk,aceleci.Tez oyuncu.
Çağ(t):Zaman,vakit,mevsim.Yaş,asır. "Sözün usıla düşirgil dimegil çag ide(çagada ?)bir söz"(102/3)
Çagada(t):Çocukça,çaga:Yeni doğmuş,tüyü bitmemiş.(Bkz.102/3)
Çagırmak(t):Davet etmek.
Çagıru(t):Davet,davetiyye.
Çagide(t) Çocukça,ham,manasız.(?)
Çagşaban(t):Dagılarak

Çâh(f):Kuyu,çukur.
Çakıldak(t):Değirmende öğütülen buğdayın taşlar arasında bitdiğini bildiren ve değirmen taşına çarparak "çak-çak" sesi çıkaran alet.
Çakmak(t):İyice anlatmak,bildirmek.Tanıtmak,aksettirmek.İfşa etmek.Gammazlamak,kovalamak.
Çalap(t):Tanrı,Hak.
Çalınmak(t):Çizmek,çizilmek,silinmek.Yazı için.
Çâpuk(f):Çabuk,tez.çevik.
Çapuk-baz(f):Çevik.
Çâr(f):Dört.
Çardag :Çardak.
Çarḫ(f):Gök,felek.
Çarh-ı Felek(f):Gök,dolaba benzeyen gök yüzü.Mecazen tali,baht.
Çarh ur:dönmek,semâ etmek.
Çarsû(f):Çarşı.
Çatmak(t)Kurmak,tanzîm etmek.Birbirine baglamak. "Din çatmak" (bkz.248/2)veya"endam çatmak" gibi.
Çav:İklîm,memleket,şöhretli bir yer.
Çav(t):Şöhretli.
Çavuş yıldızı(t):Zühre yıldızı(?):Bkz.66/4
Çekmek(t):Tartmak,ölçmek,yemek,zorla almak.
Çeng(f):Kanuna benzeyen bir çeşit saz.
Çerag/çerak/çırak(f):Fitil,ışık,mum,kandîl,çıra.
Çerb(f):Besili,semiz,yaglı(159/7)
Çerçi:Bazı küçük eşya ve tuhafiye malzemesi satan kişi.
Çerge:Çadır.
Çerh(f):Bkz.Çarh.
Çeri:Asker.
Çeşni(f):Lezzet,tad.Tadımlık miktarda.
Çeşte(f):Altı telli saz,tanbur.Şeştâ'dan gelmektedir.(Bkz. Burhan-ı Katı)
Çetr(f):Çadır,gölgelik.
Çevgan(f):Gûy u çevgân,Cirit oyununda kullanılan değnek.
Çeynemek(t):Çiğnemek.
Çırak(f):Çıra,mum,çerag.
Çıyan(t):Zehirli ve sürüngen küçük bir böcek.
Çi(f):Ne,nasıl,

Çig(f):Ham,pişmemiş.
Çizginmek(t):Dönmek,"Bu çizginen gökleri"(Bkz.133/2)
Çogaç(t):Gün,güneş.
Çokal:Eskiden savaşlarda atlara giydirilen çelik zırh.Bir çeşidini savaşçılar da giyer.
Çokallu:Zırhlı.
Çomak(t):Değnek,sopa,ucu topuzlu sopa.
Çöksü(t):Bir şeyin kımıldamaması için üste konan şey,baskı. büyük çivi.Mıh.
Çökük(t):Çukur yer.Alçaklık.
Çul(t):.Kıldan dokunan döşek.
Çulha:Dokumacı
Çün(f):Çünkü,madem ki,nezaman ki.

-D-

Dad(t):Tat,lezzet,çaşni
Dâd(f):Adalet.
Dâd u sitad(f):Alış veriş.
Dahı(t):Bundan başka,aynı zamanda,hem de.
Dak(t):Özür,kusur.
Dakı(t):Dahı,da,de.
Dakmak(t):Takmak,ad takmak.Ad koymak.
Dak tutmak(t):Özür/Kusur bulmak.
Dâra gelmek:Dâragacına gelmek.İdam edilmek.Mecazen,İlahî sırrı "Hallac-ı Mansur gibi" ifşa etmek.Şer'î olarak bu sırrın ifşası haramdır.
Danışık(t):Tanışık,ülfet,ünsiyet.
Daniş(f):Bilgi,ilim.
Danışman/Danişmend(f):Bilgin.Medrese müderrisi.
Daniş(f):Söz,bilgi.
Dapa(t):Taraf,yön,...a doğru,a karşı.
Dâr(f):Daragacı.
Dâr(a):Ev,yapı,yer,yurt.
Dâr-ı mihnet:Mihnet evi.Mecazen dünya için.
Datlu(t):Tatlı.
Da'vî(a):Dava,idda,metinde asılsız söz anlamından çok hakikati bilinmeyen şeriat sözleri.

Dâvûd:İsrail oğullarından bir peygamber ve hümükdârdır.Süleyman peygamber'in babası olan Dâvûd,sesinin güzelliğiyle tanınmıştır.Kitâp sahibi bir peygamberdir.Zebûr,Davud'a inmiştir.

Deccâl(a):Kıyamete yakın meydana çıkacak olduğuna inanılan Deccâl,bazılarını dinden imandan edecektir. .Hz.İsâtarafından öldürülecek bir yalancı peygamber olduğu rivayet edilir.Tasavvufta Deccal,Dünya sevgisinden ileri gelen nefsî güçlerden ibaret olup,bunlar,riyaset,rubûbiyet, büyüklenmek(kibir),hile vs.dir.Bu kuvvetler 'akl-ı ma'âşa bağlı olup,nefsî söz konusu güçlerle hareket eden kişiler tasavvufta deccale benzetilmişlerdir.Deccâl'in bir gözünün şaşı olması ise,nefsî güçler sebebiyle uhrevî ve ulvî alemleri görememesi anlamına gelir.

Degin(t):Kadar,dek.

Degmek(t):Ulaşmak,erişmek.

Degme(t)Herhangi,herbir,her,rastgele.

Degritmek(t):Oynatmak,hareket ettirmek,dolaştırmak.

Değşirmek(t):Değişmek,değiştirmek.

Değşirilmek(t):Çevrilmek,döndürülmek.

Degül(t):Değil.

Degürmek(t):Ulaştırmak,eriştirmek,yetiştirmek.

Dehr(a):Dünya,zaman.

Dek(t):Kadar,-a kadar.

Dek/tek(t):Eş,benzer,gibi.

Dek durmak(t):Sessiz,sakin durmak.uslu oturmak.

Delâlet(a): Delil olmak,kılavuzluk.Dogru yolu göstermek.

Delim(t):Çok,birçok,ziyade,fazla.

Delük(t):Delik,açık.

Dem(f):An,zaman,vakit,soluk,nefes.

Dem-be-dem(f):Vakit,vakit.Daima.

Dem-beste(f):Susmuş,soluğu kesilmiş,nefesi baglanmış.

Demren/temren(t):Okun ucuna geçirilen demir.

Dem-sâz(f):Uygun arkadaş,dost,sırdaş.

Denk(t):Eş,benzer,eş değer.

Denlü(t):Kadar,

Densüz(t):Münasebetsiz,ölçüsüz hareket eden, saygısız.

Deñşür(t):Değiştirmek;"Varlıgun denşür yoklıga"(44/8)
Depe/dapa(t):Taraf,yön.
Depemek(t):Tarafa gitmek,yöne gitmek.
Deprenmek(t):Kıpırdamak,kımıldamak,hareket etmek; kurumak.
Depretmek(t):Kımıldatmak,oynatmak; kurutmak.
Der(t)Ter."Agaç deri dirildi"(301/6)Yeni bitmek,tazelenmek.
Derbân(f):Kapıcı.
Dergâh(f):Tekye.Zikir ve ibadet edilen yer.Kapı yeri,kapı eşiği.Tarikatlerin müessese devrinde irşad için kullandıkları teferruatlı geniş mekan.Dergahlar, semahane,halvet veya çile odası,aş hane,derviş hücreleri vs. bölümlerden teşekkül eder.Hakikî sufî alemleri gönlünde dergâh kabul eder.
Deriçe(f):Küçük kapı.
Dermânde(f):Acil,kala kalmış,bî-çâre,zavallı,beceriksiz.
Dermek/dirmek(t):Toplamak,biriktirmek.
Dervâze(f):Büyük kapı,büyük bir binanın büyük taşra kapısı. Kale kapısı.
Dervîş(f):Yoksul,mütevazî kişi,tarikate girmiş kimse.Sülûka ahdeden ve vasıl-ı İllallah olmak isteyen kişi.
Derzi(f):Terzi.
Destâr(f):Sarık,imâme,tülbent.
Dest-gir(f):Elden tutan,yardım eden.,yardımcı.
Destûr(f):İzin,müşahede,ruhsat.
Devlengeç:Çaylak;bazı yazmalarda dölengeç/dülengeç şeklinde harekelenmiştir.
Devlet(a):Baht,saadet,talih.
Devr(a):Dönme,dönüp,dolaşma.
Devrân(a):Dünya,felek,,zaman,talih.
Devşürmek/divşürmek/Diñşürmek(t):Dermek,toplamak,bir araya getirmek.Derlemek.
Deyr(a):Kilise,manastır.
Deyyân(a):Hakkıyla mükafatlandıran ve cezalandıran,hâkim, Allah.(Bir kudsîhadiste yaratıcı kendisini melik ve deyyan olarak anar.Burada deyyân,insanın başlangıçtan sonuna kadar mâcerâsını tamamlayıp hesâba çeken anlamındadır.
Deyyâr:Bir kimse,yurt sahibi,manastır sahibi.

Dimek(t):Demek,söylemek.
Didâr(f):Yüz,çehre.
Dihbân(f):Köy,bekçisi.
Dikçi(t):Dedikoducu,kovçu.
Dilber(f):Gönül alan,kalbi çelen,güzel,mecazen mürşid için.
Dildürmek(t):Yardırmak.
Dilenigörmek(t):Hemen dilenmek,dilenmeye bakmak.
Dil-hasta(f):Gönül hastası.
Dilkü( ):Tilki.
Dil-pezîr(f):Gönüle hoş gelen,gönlün begendiği.
Dil tetiği(t):Dilin konuşma kabiliyeti.
Din(a):İnanç,iman,taat,inanç,adet,huy,verilecek karsılığa hükmetmek.
Dinâr( ):Altın sikkeli para.
Dirgenmek(t):Toplanmak,birikmek,bir araya gelmek.Dayanmak.
Dirgürmek(t):Diri etmek,diri kılmak,diriltmek.
Dirîg(f):Esirgeme.
Dirigâ(f):Hayfa,ne kadar yazık.
Dirilik(t):Yaşamak,hayat sürmek.İhya olmak.İlahî hayatla hayatlanmak.
Dirilmek/derilmek(t):Toplanmak.cem' etmek.
Dirlik(t):Yaşayış,geçim,hayat,saglık.
Dirmek(t):Toplamak,dermek.
Dirnek(t):Dernek,toplantı.Elenmek için toplanan kişiler.
Div(f):Şeytân,cinn.
Divân(f):Huzur,meclis.
Divân-ı ışk(f.terkip):Işk meclisi,mürşid huzuru.
Divşürmek(t):Devşirmek,toplanmak.Bir araya getirmek.
Diyânet(a):Dindarlık.Din hükümlerini yerine getirmek.
Doksan bin Hak kelâmı:Cenab-ı Hakk'ın Hz.Peygamber'e Mirâc'-ta 90 bin sır söylediği,bunlardan 30 binini halka,30 binini seçkinlere dediği ;30 binini ise sır olarak sakladığı rivayet edilir.
Dokumak(t):Vurmak,birbirine geçirmek.çakmak,isabet ettirmek.
Dolanmak(t):Dolaşmak.
Don(t):Ton,elbise,kıyafet.
Donanmak(t):Süslenmek,giyinip kuşanmak.
Dölenmek(t):Mutmain olmak,temayül göstermek.Sükûnet,karar kılmak,çogalmak.

Dörimek/dürimek(t):Meydana getirmek,türemek,meydana gelmek.
Döritmek/düritmek,düretmek(t):Yaratmak,bir araya getirmek, türetmek.
Dört ejderha:Dört unsur(Hava,ateş,su toprak.)
Dört kapı(t):Şeriat,tarikat,hakikat,ma'rifet.
Dört yâr(t):Dört dost,Hz.Ebu Bekr,Ömer,Osmân,Ali.
Döşek(t):Yaygı,kilim gibi fakat daha yumuşak bir minder.
Döymek(t):Tahammül,dayanmak.
Duduksuz(t):Serbest,rehin olmayan,kapalı olmayan.(147/4)
Dun(t):Alt,taraf,kök.(147/4)
Dûr(f):Uzak.
Durak/turak(t):Makam,mahal.durulan,eglenilen yer.yurt.
Durgurmak(t):Durdurmak,kaldırmak,ayakta tutmak.
Durmak/turmak(t):Ayaga kalkmak,kıyam
Durrâc( ):Bkz.Dürrâc/Durac.
Durutmak(t):Durdurmak,durdurmaya çalışmak.
Dürrâc(a):Keklige benzer bir güzel kuş.Turac.
Duş:Bkz.tuş.
Dutmak(t):Tutmak,sahib olmak.Yapmak,yerine getirmek.
Dutsak(t):Esir.
Dutuşmak(t):Alev almak,tutuşmak.
Duvacık kapısı(t):Dua edilen yer.Allah'ın rahmet sıfatına sığınma.Bugün dua kapısı şeklinde kullanılıyor.(128/3)
Duzag(t)Tuzak.
Duzah(f):Cehennem.
Dükeli(t):Bütün,hep,cümle,hepsi,herkes.
Dükkândâr(a-f)Dükkân sahibi.
Düldül:Hz.Ali'ye,Hz.Peygamber tarafından verilen binek atı.
Dün(t):Gece.
Dün ü gün:gece ve gündüz.
Dünyâ-perest:Dünyaya meyil veren.Maddiyatı çok seven.
Düp-düz(t):Düm-düz.Tamamıyla,baştanbaşa.
Düpdüzin(t):Tamamıyla,birbaştan birbaşa.
Dürdane:İnci tanesi.
Dürimek/dörimek(t):Bir araya getirmek,meydana getirmek,tretmek.Türemek.
Dürişmek(t):Çalışmak,isbat etmek.gayret etmek.
Dürlü(t):Türlü.

Dürr(a):İnci

Dürr-i yetîm(f-a):Tek,iri,baha biçilmez.Eşsiz inci,Hz.Muhammed.

Dürülmek(t):Katlanmak,toplanmak.

Düş(t):Rüyâ,vak'a.Yunus'ta düş yerine bazan seyr veya seyrân kelimeleri kullanılır.

Düşmek(t):Vaki' olmak,maglup,müstevli olmak,hücum etmek.

Düşvâr(f):Güç,zor,Yunus'ta bozulmuş olärak "düşgar" şeklinde de geçiyor.

Dütün(t):Duman.

Düzmek(t):Tertib ve tanzîm etmek.Düzen vermek,sıralanmak.Hazırlamak,imal etmek.

Düzenmek/düzünmek(t):Kendini düzeltmek,düzene sokmak.süslemek.

-E-

Ebed(a):Sonsuz,gelecek,sonu olmayan gelecek zaman.

Ebleh(a):Pek akılsız,ahmak,bön.

Ebsem/epsem:Suskun

Ebu Bekir(Sıddık):İlk halife,peygamber'den ilki.Doğru ve sözünün eri manasına "Sıddîk" sıfatıyla anılmıştır.

Ecel :Ölüm vaktı,ahirete göçmek.

Efgan(f):Bagırıp çagırma,istimdat,feryâd.

Efreng/Firenk (f):Avrupalı,Frenk.

Egerçi(f):Her nekadar,ise de,gerçi.

Eğin(t):Sırt,omuz.

Eglemek(t):Geçiktirmek,vakit geçirmek, oyalamak,avutmak.

Ehil/Ehl:Yabancı olmayan,âşinâ,mahir,usta,becerikli;metinde, kâmil insanın bir sıfatıdır.

Ejdeha(f):Yılan,ejderha.Metinde nefis için bir benzetmedir.

Ekincik(t):Olgunlaşmamış küçük boylu başak.(388/3)

Eksüklik/eksiklik(t):Kusurlu,hataları bulunan kişi.Aciz.

Eksümek(t):Eksilmek,azalmak,azaltmak.

Elest(a):"Elestü" Arapça'da "degil miyim?demektir.Kur'an'da 7 surenin 172-173. âyetlerinde,Allah'ın "ben sizin Rabbiniz değil miyim ?" sorusunda geçer.Ruhlar bu soruya "Evet Rabbimizsin" diye cevab verdikleri için biribirlerine tanık tutulmuşlar ve şehadet etmişlerdir.Kıyamet gününde her ruh burada verdiği sözü yerine getirmek,Rabbini tanımak zorundadır.Sufiler bezm-i elest'de verilen cevabla-

rın bazılarının olumlu"Kalu belâ";bazılarının olumsuz"lâ" şeklinde olduğuna inanırlar.Bu cevaba göre kıyamette üç sıra insan görülecektir:Rabblerinin sorusuna tastik eyleyip gözleri ve dilleriyle kabul edenler;soruyu sadece kulaklarıyla duyup kararsızlık gösterenler.Sadece lâ deyip Rabblerinin birliğini kabul etmeyenler.

Yunus Emre "elest"te verilen söze,"ahd-i sabık" terkibi ile de anlatır.O'na göre bu sır,dünyada iken bilinir ve anlaşılır.

Elhamdülillâh(a): Allah'a hamd olsun.

Elif(a):Eski yazımızın ilk harfi.Klasik dinî ve lüdünnî şiirimizde Allah,zat-ı uluhiyyet veya makam-ı ma'rifet için kullanılır.

El-hakk(a):Doğrusu,hakikaten.

Elif-dal-mim:Eski harflerle'emed, kelimesinin yazıldığı harflerdir."Son,nihayet" manalarındadır.Elif Hakkı,mim Muhammedi,dal ise sırr-ı Muhammed veya nûr-ı Muhammedîyi temsil eder.

El-kalbü mine'l-kalbi (a):Kalbden kalbe,gönülden gönüle.

Elvân(a):Renkler,görünüşler.

Em:İlaç,çâre,devâ.

Emân(a):Emniyet,korkusuzluk.Yardım,imkân.

Emânet(a)Metinde "can" anlamındadır.(210/3)

Emcek(t):Meme,kuru veya yalancı meme denilen çocukların susturulması için kullanılan alet.

Emek yimek(Türkçe deyim):Gayret sarfetmek,emek çekmek.

Emr-i ma'rûf(a):'Aklın ve şeriatin caiz ve güzel gördüğü şey, buyruk.

Endâm(f):Beden,vücûd,vücûdun görünüşü,boy.

Endişe( ):Düşünce,fikir.

Enel'l-Hak:Ben Hakk'ım.Hallac-ı Mansur-ı Bagdadî'nin asılmasına sebeb olan şatah.

Er(t):Mürşid,insân-ı kâmil anlamındadır.

Er dimek(t)Eğer dimek,er,"eger" kelimesinin muhaffefi olarak kullanılıyor.(Bkz.19/7)

Eren(t):Evliyâ,ermiş kişi.

Erişgen(t):Ulaşan,yetişen,devamlı erişen,erişmek için ugraşan.

Erkân(a):Rükûnlar,direkler,esaslar,âdet,töre.

Erte/irte(a):Yarın,sabah.
İrte-gice(t):Sabah akşam.
Esbâb(a):Sebepler,birşeye vâsıta olanlar.
Esen(t):Sag,salim,rahat,mes'ut.
Esenlemek(t):Veda etmek,esenlik dilemek.
Eser(a):İz,yapı,nişan.
Esfel(a):En aşagı,en alçak,en sefil.
Esilmek(t):Dökülmek.
Eskice(t):Eski elbise,yıpranmış giyecek.
Eslemek(t):Dinlemek,kulak asmak;kabûl etmek.Baş egmek.
Eslenmek(t):Kulak asılmak,dinlenilmek.
Esrâr(a):Sırlar,gizli ma'nalar,hikmetler.
Esrimek:Mest olmak,sarhoş olmak.Hâle girmek.
Esritmek(t)Sarhoş etmek.
Esrük/esrik(t):Sarhoş,mest,coşkun,ehl-i hal.İlahî aşk sarhoşu.
Eşker/eşkere:Âşikâr,açık,meydanda."Âşikâre"den.
Eşmek(t):Yürümek,yol almak,atı eskin sürmek,koşturmak.
Etmek(t):Ekmek.
Evet(t):Metinde bir yerde "Fakat" manasınadır."Yunus yidi nişan didi evet üçüni gizledi"(298/7)
Evgâr(f):Davar sırtındaki yara, kötürüm,yatalak,yaralı.
Evren(t):Büyük yılan,ejderha.
Evvel:Allah'ın bir sıfatı.Öncesi olmayan.
Evin(t):Yiyecek,dane,tohum,iç."Evin tutmak : Danelenmek."
Eyâ:Ey,hey.
Eyin(t):Sırt,arka.
Eyitmek(t):Söylemek,anlatmak,söyletmek.
Eyle(t):Öyle,o şekilde.
Eylenmek(t):Edinmek,eylemek,yapmak.
Eyü:Eyi,iyi.
Eyyûb(Peygamber):Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir.Sabır sembolüdür.İsrailoğullarındandır.
Ezel(a):Zamanın önsüzlüğü,başlangıçı olmayan zaman.
Ezelî vatan:Elest bezmi,ruhlar âlemi.

-F-

Fahr(a):İftâr,ögünme.

Fahr-ı 'âlem(a-Farsça terkip):Hz?peygamber.

Fak:Tuzak.

Fakı:İslam fıkhını iyi bilen,Fakıh.

Fakıh Ahmed Kutbiddin:Menakıbül-Arifîn müellifine göre Sultanül-Ulemâ dervişidir.Horasan'dan gelerek Konya'ya yerleşmiştir.Muhyiddin'in "Hızır-nâme"sinde Fakıh Ahmed,Anadolu'da yaşayan en eski sufilerdendir.Hayatı hakkında fazla bilgi yöktur.Menkabelere dayanan bazıbilgileri,Seyyid Harun,Hacı Bektaş Velayetnâmesi gibi menakıbnamelerden öğrenmekteyiz.Bilinen İki küçük eserinden birincisi "Kitabu Evsaf-ı Mesacidi'ş-Şerife ve diğeri "Çarh-nâme"dir.Doğumu ve ölümü bilinmemektedir.Ölümü'nün M/1230'lu yıllarda olabilir.

Fakr(ä):Tasavvufî bir ıstılah olarak ,sülûk mertebelerini yaşayıp nefsin kendi nefsi olmayıp Hakk'a ait olduğunu idrâk etmek,anlamındadır.Yunus'ta fakr tamamen nefis yoksulu anlamındadır.

Fânî(a):Geçici olan,yoklukla ilgili.

Farig(a):Azade,vazg eçmiş.Elini eteğini çekmiş.

Fârik(a):Farig'dan,vaz geçmiş.

Fariza/farida(a):Allah'ın emri,farz,yapılması elzem olan.

Fasık(a):Allah'ın emrinden çıkan.kötülük yapan.Fıska düşen.

Fasid(a):Kötü,fena,yanlış,bozuk,fesad çıkaran.Kavgacı,bozucu.

Fâş(a):.Faş etmek;meydana çıkarmak.Açıklamak.Gizli olanı ortaya çıkarmak.

Fâtihâ(a):Kur'an'ın birinci suresi.Başlangıç,açış,giriş.

Fazilet(a):Hüsn-i ahlak,ilim ve iman,değer,meziyet.

Fazl(a):Fazilet,olgunluk,iman ve cömertlik.

Fehm:Anlama,anlayış,kavrama.

Fenâ-ender-fenâ:Yoklukta yokluk.Fenafil-fena.

Fenâ(a):Dünya için kinaye.

Feragat(a):Tok gözlülük,hakkından vaz geçmek.Davadan vaz geçmek.

Ferâh(a):Bol,geniş,iç açıcı.Şenlendiren.

Fereci(a):Genişliğe,ferahlığa mensup.Bilginlerin ve şeyhlerin giydikleri önü açık,yakasız,geniş kollu ve uzun giyecek.

Ferhâd(f):Doğu Edebiyatında bir aşk kahramanının adı.Sevgilisi "Şîrîn" e ulaşabilmek için dağlar delip yol aşmış

bir fedakarlık örneği.Mühendis ve nakkaşlığı da var.
Fĕrik(a):Bölük,topluluk.
Ferişte,ferişteh(f):Melek,günahsız,masûm.
Feraş/ferrâş(a):Döşeyen,hizmetçi,döşeyip süpüren,hizmetkâr.
Ferş(a):Yer,yeryüzü,döşeme,yaymak.
Fesad(a):Bozuk,fenalık,karışıklık.
Fevka'l-Ulâ( ):En yüce,yüksek.Pe k yüksek.
Fısk(a):Hak,yolundan çıkma,Allah'a isyân etme.Ahlaksız,kötülük.
Fidâ/fidi (a):Bagışlama,fedâ,ugruna verme.
Figan(f):Aglayıp-sızlama.
Fil-hâl(a):Bu anda,haman,şimdi.
Firak(a):Ayrılık,ayrılma.
Fir'avn:Hususiyle Musa peygamber çağında yaşayan İlah olduğunu iddia eden Mısır hükümdarı.Kur'anda kıssası uzunca anlatılır.
Firdevs:Cennet,Cennetin altıncı katı.Bôstân.
Firişteh(f):Bkz.Ferişteh.
Firkat/fürkat(a):Ayrılma,ayrılış.
Fitne:Karışıklık,ortalığı karıştırmak,mâl u mülk.
Furkân(a):İyi ile kötü,hak ile bâtıl,helâl ile haramın farkını gösteren.Kur'an'ın sıfatı.
Fuzul/fudul(ı):Luzûms uz,fazla şey veya söz.
Fuzullık(a-t):Münasebetsizlik,dışarı iş yapma,sıradan.
Fürkât(a):Bkz.Firkat.

-G-

Gaffâru'z-Zünûb(a):Günâhları afveden,bağışlayan,acıyıp merhamed eden.Allah.
Gâh(f):Bazan,arasıra.
Gaib/gayıb(a):Görünmeyen,göz önünde bulunmayan,gizli ve bilinmeyen âlem.
Galaba/galebe(a):Çokluk,kalabalık.
Galtân(f):Yuvarlak,tekerlenen,yuvarlanan.
Gam-güzâr:Gam geçiren,tasa çeken,ömrü gam ile geçen.
Gammâz(a):Münafık,fitneci,birini birine çekiştiren.
Ganî/ganı(a):Hiç bir şeye ihtiyacı olmayan,tam manasıyla zengin,müstagni.Allah.
Gâret(a):Çapulculuk,yagma.

Garîb(a):Gurbette olan kişi.Metinde,emsaline üstün olduğu için cemiyette yalnız kalan veliler veyâ ezel bezminden dünyaya gönderilişinin hikâyesini bilen kişi.Ehl-i fenâ.
Garîbsemek(a-t):Garib kisiler gibi davranmak.
Gark(a):Suda,boğulmak,batmak.
Gark olmak(a-t):Batmak,o şeyde boğulmak,o şeye benzemek.
Gassâl(a):Ölü yıkayıcı.
Gavvâs(a):Çok gayretli,çalışkan.
Gaybet(a):Başka yerde bulunmak,gıybet,bir şeyin diğer bir şey içinde gayb olması.Dedi-kodu.
Gayr(a):Ayrı,başka.
Gazî(a):Din uğruna harb eden.
Gedâ(f):Yoksul,dilenci.
Gedilmek(t):Bir yanından eksilmek,bütünlüğü azalmak.Gedik açılmak.77/2.
Geh(f):Bazan,arasıra.
Gen̄(f):Geniş.
Genc(f):Hazine,define.
Gencay-genç ay(t):Hilâl,yeni doğan ay.
Genç-hâne(f):Hazinenin bulunduğu yer.
Genc-i nihân:Gizli hazine.
Genc-i pinhân:Gizli hazine.
Gen̄ez(t):Kolay,uygun,kolayca."Geniz" şeklinde de geçiyor.
Gensüz/gensüzin(t):İsteği olmadan,istemeyerek,ister istemez.
Gensüz söylemek(t):İsteği olmadan,istemeyerek söylemek.
Geniyile(t)Genişliğiyle,
Genç yaz:İlk bahâr.
Ger(f):Eger.
Gerdân(f):Dönen,dönüçü.
Gerdûn(f):Kainat,felek.
Geşt(f):Gezmek,dolaşmak.
Gevde(t):Gövde,vücûdun gögüs ve karın kısmı.
Gevher(f):Mücevher,inci,esâs,söz.
Geyikli Hasan:Bursa kurbinde Keşiş Dağı eteğinde ve Orhan Han zamanında türbe,tekye ve câmi' bina etmiştir.Dağda geyiklerle müsahebet edermiş.
Gil/gil :Emir teklik 2.şahıs eki.Anmagıl gibi.
Gile:Şikayet,vadi.

Gılman(a):Cennetdekilere hizmet eden güzel ve genç delikanlılar.Genç uşaklar.

Gin/gen(t):Geniş,bol.

Gine(t):Gene.

Girdâr(f):Amel,fiil,iş.

Gird-i hâl:toz kabarcığı,toz zerreciği,tevazu için bir benzetmedir.

Giriftâr(f):Tutulmuş,esir,düşkün,mübtelâ.

Girm(f):Kurt,kurtçuk.

Girü(t):Geri,tekrâr,sonra,yine,başka.

Giryân(f):Aglayan,aglayıcı.

Göçgünci(t):Bir yerden bir yere göçen,göçebe,göçer.

Gökçek(t):Güzel.

Gökrek(t)Gömgök,daha mor.Bu kelime metinlerde " كوكرن "şeklinde yazılmıştır.Muahhar metinlerde"gökrek" şekli de var. "Gökren katran denizi kıldan sırat gerile"(bkz.306/7)

Gönelmek(t):Yönelmek,yüzünü döndürmek,teveccüh etmek.

Gönilmek/gönülmek/könülmek(t):Yönelmek,teveccüh etmek,yüzünü döndürmek.

Gönlek(t):Gömlek.

Gönül(t):Gönül,yürek,kalb,fuad.

Gönülek(t):Gömlek.

Görk(t):Güzellik,yüz güzelliği,meziyet.iyi huy.

Görklü(t):Güzel,mübarek.

Göymek/köymek(t):Parlamadan içten yanmak.

Göyni/göynü(t):Yanık.

Göynük/köynük(t):Yanık,yara,acı,hicran.

Göyünmek/köyünmek(t):İçin için yanmak.

Gözgü(t):Ayna.

Göz-sepek(t):Bkz.Gözsüz sepek.

Gözsüz-sebek(t):Köstebek.

Gubâr(f):Farsça.

Gufrân(a):Cenâb-ı Hakk'ın günahları afvı,rahmeti.

Gulgule(a):Çıglık.Gürültü,büyük ugultu.

Gulgul eylemek(t):Bagırıp çağırmak.

Gûr(f):Mezâr,kabir.

Güristân(f):Kabristân,mezârlık.

Gussa(a):Tasa,üzüntü.sıkıntı. kaygu.

Güç(t):Zor,kuvvet,istek.(?)
Güç görmek(t.deyim):Zorlamak.
Güç götürmek(t.deyim):Zorlamak,arzu etmek,istemek.
Güç üzmek(t.deyim):Olmasını istemek.Güçlükle halletmeye çalışmak.Zorlamak.
Güft(f):Söz,lakırtı.
Güftâr(f):Söz,konuşma.
Güher(f):Mücevher,kıymetli taş,inci,gevher.
Gülbaŋg/gülbenk(f):Yüksek ses.Bir ağızdna çıkan dua,ilâhî Hususiyle sufilerin meclislerde ve törenlerde okudukları tanzim edilmiş dua.
Gülistân(f):Gül bahçesi.
Gülişgen(t):Çok gülüşen,birkaç kişiyle birlikte kahkaha atan.
Gülrek(t):Kahkaha atan,çok gülen.
Gülzâr(f):Gül bahçesi.
Gümân(f):Şüphe,zann.
Gümrâh(f):Yolunu,kaybetmiş.
Gün(t):Gündüz.
Gur:Mezar.
Güzâf(f):Boş,asılsız.söz.
Güzer itmek(f-t):Geçmek.
Güvece() ?-"Yilüp sıyasın güçin sebl ola güvecesi"
Güzide(f):Seçilmiş,begenilmiş kişi,şey.
Güzin(f):Seçkin,seçilmiş,seçen.

-H-

Habîb(a):Sevgili,sevilen,dost.Allah'ın isimlerinden.
Habs(a):Zaptetme,tutma,hapis,alıkoyma.
Hâcât(a):Hacetler,dilekler,istekler.
Hacet(a):İhtiyac,lüzûm,muhtaclık.
Hacet-gâh(a):Dilek yeri, ihtiyâcın bildirildiği yer.
Hacerü'l-Esved(a):Karataş,Ka'be'nin duvarındaki mukaddes.
Haç( ):Put,Haç,istavroz.
Hadd(a):Şeriatçe verilen ceza.
Hadîs(a):Hz.Peygamber'in emri ve hareketi,Sünnet-i nebevî.
Ha dimedin:Hemen,derhâl,ha demeye vakit kalmadan.
Hâk(f):Toprak.
Hakk(a):Allah.

Hakk(a):Doğruluk,doğru,gerçek.

Hakke'l-yakîn(a):Bularak inanmak.Görüşün olur haline gelmesiyle hakikate,inanca yükselmek.Yakîn'in son mertebesidir. İrfan ehlinin makamıdır.

Halâyık(a):Yaratıklar,yaratılmışlar.İnsanlar.

Haldaş:Aynı durumda,hal arkadaşı.

Hâlık(a):Yaratan,Allah.

Hâlis(a):Saf,duru,saffetli,pek beyaz.Hilesiz,katıksız.

Halil(a):Sadık,samimi,dost.Hz.İbrahim'in sıfatıdır.

Hall(a):Giren,dahil olan.

Hallâc-ı Mansur:Bkz.Mansur.

Halvet(a):Yalnızlık.Allah'la beraber olup gayrıdan hazer etmek.

Hâmân:Hz.Musâ zamanındaki Firavun'un veziri.

Hamır/hamr(a):Şarab,içki.

Hammâr(a):Şarapçı,meyhaneci,mürşid.

Hamza:Hz.Muhammed'in,kuvvetiyle tanınmış amcası.Uhud harbinde vefat etmiştir.

H^vân(f):Yemek sofrası,yemek,ta'am,aşçı dükkânı.

Hân:Hakan.

Handân(f):Gülen,güler,gülücü.

Hanende(f):Okuyan,şarkı söyleyen.

Hânümân/hanman(f):Ev,bark,ocak.

Hâr(f):Hakir,aşağı,hor,zelil,bayağı.

Harabât(a):Meyhane;tasavvufta tekye,mürşidin gönlü.

Haramî(a):Yol kesen,hırsız,haram yiyen.

Harc:Layığı,uygunu,elverişlisi,has olmayan.Harici'den,âdi,ucuz.

Harîf(a):Kimse,adam,iş eri,meslektaş.

Harîr(a):İpek.

Hârût,Marût(a):İki melek.Büyü ile uğraştıkları için kıyamete kadar kalmak üzere Babil'de bir kuyuya baş aşağı asılmışlardır.

Hâsıl(a):Husule gelen.Olan,meydana gelen.

Has u 'am(a):Herkes,ileri gelenler ve halk.

Hass-ı havas(a):Hasların hası,gerçege ulaşanlar.Seçkinlerin seçkini.

Hassü'l-has(a):Bkz.Hass-ı Has.

Haşâ/haşali'llah(a):Asla,hiç bir vakit.Katiyyen;Allah için bu iş,bu şey olmaz.Allah göstermesin,asla.
Haşr/haşır(a):Toplanma,kalabalık hale gelme.Ölülerin dirilip bir yerde toplanması.Mahşer.
Hatt(a):Çizgi,yol,yazı,satır.
Hatar(a):Tehlike,uçurum,emniyetsizlik,korku.
Hâtır(a):Gönül.
Hattâb(a):Oduncu.Hz.Ömer'in lakabı.
Havale(a):Görmeyi önleyen,ma'nî engel,hâil,bir işi bir başka kişiye bırakma.Ismarlama.
Havas(a):İleri gelenler,seçkin kişiler.
Havf(a):Korku,korkut.
Havf u recâ(a):Korku ve dilek.Korkma ve dileme.
Havsala(a):Zihnin bir şeyi kavrama kabiliyeti.Anlayış,akıl.
Havvâ(a):Yaratılan ilk kadın,Hz.Adem'in zevcesi.
Havz(a):Havuz,su biriktirmeye mahsus üstü açık,etrafı duvarlı yer.
Hay:Haydi anlamında hitap.
Hayâ:Hicab,utanma.
Hayf(a):Amansızlık,haksızlık,zülûm.
Hayr(a):Meşru iş,faydalı ve nurlu iş.İhsan.
Hayrân(a):Şaşırmış,şaşkın.
Hayy(a):Daima diri,ölmek ihtimalinden uzak.Allah.Hayatı zerreden küreye tedricen yayılan ve herşeyde hareket şeklinde tezahür eden varlık.
Hayyü'l-Bekâ(a-Farsça terkip):Ebedî diriolan Allah.
Hazer:Çekinme,zarâr verebilecek şeyden kaçınma.Korunma.
Hâzık(a):Tabîb,hekim,işinin ehli.
Hazne(a):Hazineden bozulmadır.
Hecâ(a):Ağızdan bir hareketle çıkan ses topluluğu.Harflerin "elif-bâ" şeklindeki sıralanışına verilen isim.Yunus'ta bu kelime "mezartaşı" için şekli bir benzerlik kurularak zikrediliyor."Başıma dikeler hece" Vs.
Hemân(f):Aynı şekilde,öylece,derhâl.
Hemişe(f):Daimâ,boyuna,hep
Hemrâh(f):Yoldaş,aynı yolda,yol arkadaşı.
Hem-râz(f):Sırdaş,sır arkadaşı.
Herfiz(f):Asla.

Hevâ(a):Heves,istek,arzu,nefse ait şeylere istek.
Hevaset(a):Nese uymak,kötülük,heva ve hevese kapılma.
Heves(a):Çelip-geçici istek,nefsin hoşuna gitmek.Devrân edip gezmek.
Hevl(a):Korku.
Heybet(a):Hürmetle beraber korku hissini veren hal.Azamet, sakınıp korkulacak hal.
Hezâr/hezerân(f):Bin,binler,binlerce.
Hezâr-destân(f):Bülbül şakıması // Aşıkın sözleri ve şöhreti için benzetme.
Hıdmet(a):Hizmet.
Hıkd(a):Kin tutma,öç almak için fırsat gözetme .
Hınzır(t):Domuz/doñuz .
Hırka(a):
Hırkapûş:Hırka giyen,sâfî,zâhid,derviş.
Hırmân/hırmen(f):Harman,yalan-kizb.
Hırs(a):Aç gözlülük.Tamakârlık,kızgınlık,arzu.
Hısım:Akraba,aralarında yakınlık kurula n kişiler.
Hışm(a):Öfke,hiddet,gazab,kızgınlık.
Hıyânet(a):Hainlik,vefasızlık,sözünde durmayan.
Hızır(a):Ebedî hayatın sembolü,Musa şeriatine bağlı bir peygamber veya eren.Âb-ı Hayat içtiği için ölmezliğe erişmiştir.Hızır,İlyâsla beraber yardım isteyen kulların yardımına koşarlar.Hızır daha çok karada yardımcıdır.
Hicâb(a):Örtü,perde,utanma,sıkılma.
Hicaz(a):Arabistan'da Mekke-i mükerreme ile Medine'nin bulunduğu yerler.Haccın yapıldığı mekân.
Hikmet(a):Bir işteki sebep.gizli yön.
Hilâf(a):Zıt düşünceli,karşı fikirli,aleyhtar.
Hil'at(a):Eskiden devlet büyüklerine ihsân ettikleri süslü elbise,kaftan.
Himmet(a):Çalışma,gayret etme,bir işe girişmek,manevî yardım. manen birine yardım etmek.
Hitamü'l-mürselîn:Hz.Peygamber.
Ho(f):Hod,kendi,migfer.
Hoca/hace(f):Bilgin,ulu kimse
Hod(f):Kendi,esasen,bizzat.
Hodbîn(f):Bencil,kendisini begenen.

Hon(f):Han,sofra,yemek.
Horlık:Aşagılık,aşagı olmak.
Horos(f):Horoz.
Hu(f):Huy.
Hûb(f):Güzel.
Hubbü'l-vatan(a):Vatan sevgisi imandandandır.Hadis.
Hudavendgâr(f):Efendi,sahib,hükümdar.Mevlâna'nın lakabı.
Hulk(a):Huy,tabiat.
Hulle(a):Cennet elbisesi.Belden aşağı ve belden yukarı iki - kısımdan müteşekkildir.
Hur/huri(a):Ahver ve Havra kelimelerinin cemidir.Ahu gözlüler,pek güzel cennet kızları.
Hurd(a):Ufak,küçük parça.Hurd u ham;parça parça.
Hurrem(a):Sevinçli,mesrûr,şen.Ferahlık veren.
Husrev(f):Husrev ve Şîrîn hikayesinin erkek kahramanı.Padişah oğlu olup Ferhad'ın sevgilisi Şîrîn'i sevmiştir.
Hûş(f):Akıl,fikir,zekâ.
Hût(a):Balık.
Hüccet(a):Senet,vesika,delil.
Hüccetlü(a):Reddedilmeyecek,delilli,senetli.
Hümâ(f):Devlet kuşu,yükseklerden uçan ve kişinin başına konarak talihini değiştiren kuş.Türkçe'de Umay kuşu da deniliyor.
Hürmetlü:Şerefli,saygın,riayet edilen.
Hüsn(a):Güzellik.
Hüşyâr(f):Aklı basında,akıllı.
Hüve(a):O (Allah).Allah'ın zat ismidir.
Hüzn:Gam.

-I-

-Icagaz/icegez/ıcagız/icegiz(t):Zarf fiil eki -ınca/ince.
-ıcak/-icek(t):Zarf fiil eki.-ınca/-ince.
Ilan(t):Yılan.
Ilduz(t):Yıldız.
Irag(t):Uzak,ırak.
Irahman(a):Rahman.
Irılmak(t):Ayrılmak,uzaklaşmak.oynamak.
Irmak(t):Ayırmak,uzaklaştırmak.
-ısar/-iser(t):Gelecek zaman eki.-acak/-ecek.

Issı/ısı/isi(t):Sahip.
Ismarlamak(t):Tevdi etmek,emanet etmek.
Issı(t):Sıcak,sıcaklık,hararet.
'Isyân(a):İtaatsizlik.Emre karşı gelme.Ayaklanma.
Işık(t):Ehl-i sünnetden olmayan,bâtinî ve sia temayüllü bir grup.Bektaşî ve hurufiler içinde yaşadıkları sanılıyor.
Işıtmak(t):Aydınlatmak,parıldatmak.
Işk(ä):Aşk,candan sevme,sevgi.
'Işk-bâz(a-t):Aşkla oynayan,sevgiyle oynayan kişi.
Işmar:İşaret,göz.
Iyân(a):Ayan,açık,belli.

-İ-

İ(t):Ey.
İblis(a):İnsanları Allah yolundan çıkarmaya çalışan şeytân Vesvese veren.Hannâs.
İbrahim Edhem:İlk sûfilerden ve sahabeye ulaşanlardandır.Belh şehzâdesi iken malını yagmaya vermiştir.
İbrahim(Peygamber):Halilullah.İsmail Peygamber'in babası.Nemrud'un âteşe attığı Peygamber.Fakat Allah'ın izniyle yanmamıştır.Tevhid dininin babasıdır.Hz.Peygamber'in büyük atasıdır.
'İbret(a):Ders,insanı gafletden uyaran hadise,tuhaf,'acayib.
İçre(t):İçinde.
İdris:Kuran-ı Kerim'de ismen zikredilen Peygamberlerdendir. Hz.Şît'in oğlu.Terzilerin piri.
İg(t):Eksen,ip vb.şeyleri dolamaya yarayan ucu sivri iğne. "Olokdur Hak varlığı evliyadur çarh iği"(313/3)
İgen/iñen(t):Çok,fazla,ziyade,pek.
İhlâs:Karşılıksız sevgi.Kalb safiyeti.İçten,samimi sevgi,yalnız Allah rızası için yapılan ibadetler.Hulusi kalb ile yapılan ibadetler.
İhsân(a):Allah'a,O'nu görüyormuş gibi ibadet etmek.İyilik, lutuf,bağış,güzellik.İyilikle muamele etme.Kulun murakebe içinde olmasıyla İlahîinayetin erişmesi.
İhtiyar(a):İstek,arzu,razı olmak,katlanmak.Yaşlanmış kişi.
'İkâb(a):Azab,eziyet.
İklîm(a)Bölge,ülke,memleket.

İl(t):Memleket,ülke,şehir.
İl/el(t):Başkası gayrısı,el
İlâhî(a):Ey Allah'ım,ya Rabb mealinde dua.
İletmek/iltmek(t): Götürmek,ulaşmak.
İley/ileyi/ileyü(t):Taraf,yön,nezd huzur.Divan'da her üç kullanış da mevcuttur.
İl-gün(t):Başkaları,yabancılar,
İlkyaz(t):Bahar,ilkbahar.
İllâ(a):Mutlaka,eger,aksî halde,ne olursa.Ba husus.
'İlm-i bâtın(a):Öz,ilim,hakikat ilmi,tasavvuf.Ledünn.
'İlm-i sâbık(a):Elest bilgisi,ruhların henüz bedene girmeden önce kavradığı hakiki bilgi.
İltmek(t):İletmek,götürmek,ulaştırmak.
İlyâs:Beni İsrail Peygamberlerinden olup Kur'an'da ismi geçiyor.İlyâs,zamanındaki hükümdârlarla çok mücadele etmiştir. Denizde olan kişilere yardım ettiği söylenir.
'İmâret(a):Bayındırlık,ma'mûr olma.Yoksul olma,yoksullara yiyecek dağıtan.Hayır evi.
İmdi/indi(t):Şimdi,o halde.
İmrân(a):Musa Peygamberin babasının adı.
İn(f):Bu,şu.
İn'am(a):Nimet verme,lütûf ve ihsanda bulunmak.
'İnayet(a):Yardım,lütûf,meded.
İncü(t)İnci.
İnen(t):Çok,pek,daha çok,gâyet ziyade.
İnletmek(t):İnletmek,sızlatmak.İçten içten,acılı ve içten sesler çıkartmak.
İnni ene'l-Hak(a):Muhakkak Hak benim,mealinde.
İn olmak():bu olmak.
İns(a):İnsan cinsi.
İntiha(a):Son,nihayet,uç
İntizar(a):Bekleme,nazar etme.Bakma.
İr(t):Er,vaktinden evvel.
İ'râb(a):Düzgün konuşmak,Arapça'da,kelime ve fiillerin sonunda bulunan harekelerin değişme sebeplerini öğreten ilim.
İrgürmek(t):Eriştirmek.Ulaştırmak.
İrişmek(t):Ulaşmak,yetişmek.
İrkek(t):Erkek.

İrkilmek(t):Birikmek,toplanmak,duraklamak
İrte(t):Sabah,yarın sabah,bir gün,bir gece sonra.
İrte gice(t):Sabah akşam.
İrte namazı:Sabah namazı.
İrürmek(t):Eriştirmek,ulaştırmak.Yetiştirmek.
İsâ:Hz.Peygamber'den önce şeriat sahibi bir peygamber.Kur'an'-da babasız doğduğu yazılıdır.Hz.Meryem'e ruhul-kudüs,doğ-rudan rûh üflemiş İsâ meydana gelmiştir.Bu bakımdan İsâ, Âdem Peygamber gibidir.(Kuran-ı Kerim 3/59)Hastaları eliy-le dokunarak iyileştirdiğinden Mesih sıfatıyla anılır.İsa, ölüleri dirilten başka bir özelliğe de sahiptir.Kur'an'da İsa'nın ölmediği beyan olunur.(Bkz.Sûre 4/157-8).İsâ,Yunus Emre'de kamil insan'ın bir makamı olarak,ölü gönülleri di-rilten bir mürşid olarak zikredilir.İsâ,göge yükselirken üzerinde bulunan "dünyâlık" bir iğne yüzünden 4.katda takı-lıp kalmıştır.Manevî makamlar dile getirilirken bu hadi-seden de faydalanılmıştır.
İsâr(a):Dökme,saçma,serpme.İkram etme.
İsî(a)Bkz.İsâ Peygamber.
İsi/ısı(t):Hararet,sıcaklık."Isıcak",sıcak.
İsmail(a)Hz.İbrahim'in oğlu.Kur'an'da ismi zikredilir.Babası İbrahim tarafından kurban edilmek istenmiş,kurban edile-ceği sırada yerine koç gönderilmiştir.(Sure 37/103)Edebi-yatımızda İsmail,daima koç ile beraber işlenmiş olup feda-kârlık örneğidir.
İsnad(a):Bir söz veya haberi birine nisbet etmek.Birine dayan-dırmak.İftira etmek.
İsrafil(a):Büyük meleklerden birisidir. Kıyametin kopması i-çin öttüreceği sur ile ünlüdür.
İstemek(t):Aramak,arayıp sormak.İzini araştırmak.Taleb etmek
İstigfar(a):Tevbe,magfiret dileme.
İş(t):Eş.
İşik(t):Eşik.
İşmâr(a):İşaret.
'İşret(a):İçki,içki içme,tasavvufta sufi/derviş meclisi,İlahî sohbet ve dem.
'İtâb(a):Tekbîr,şiddetle hitab,Azar,temsleme,paylama,inâitme.

İtteku(a):Sakınınız.Kur'an'da geçen bir söz.
'İvâz(a):Karşılık,bedel.
İv(a):Ev.
İven(t):'Acele eden.
İvmek(t):Acele etmek.
İy(t):Ey.
'iyâl(t):'İyâl, hane halkı,geçimini temin etmek zorunda olduğumuz kişiler.
İye/eye(t):Sahip malik,efendi.
İze(t):Yürüye,takip ede.(295/27)
İzhâr(a):Açıga vurma,meydana çıkarma,gösterme,aşikar etme.
İzlemek(t):Takip etmek.İzi sıra gitmek,ardından gitmek
'İzz/'izzet(a):Değer,kıymet,yücelik,üstünlük,ululuk,şeref.
'İzzetlü( ):Şerefli,ulu hürmete layık.

-K-

Ka'be(f):Beytullah.
Kâbin(f):Nikah,güveğinin geline verdiği ağırlık.Eşya para
Kabz(a):Alma,sıkıntıya gönül darlığına düşme.
Kaçan(f):Ne vakit,ne zaman.
Kaçmak(t):Koşmak,segirtmek.
Kadarlamak():Dizmek,sıralamak,tanzim etmek.
Kadd():Boş,bos,
Kadd-bâlâ :Yüksek boy.
Kadem(a):Ayak,adım,bir uzunluk ölçüsü,uğur.Hayır ve bereket.
Kadem basmak:Adım atmak,bir işe başlamak.
Kadîm(a):Zaman itibariyle eski olan,öncesi olmayan.Allah'ın bir sıfatı.
Kadîr(a):Kudret sahibi,kudretli,çok güçlü.Allah'ın bir sıfatı.
Kâdir(a):Kudret sahibi,herşeye kudreti yeten.
Kadir gecesi(a-t):Ramazan'ın ve senenin en kudsî gecesi kabul edilen Kur'an âyetlerinin ilk defa vahy edilmeye başlandığı gece.
Kaf:Eski yazımızda bir harf.
Kaf tağı(a):Dünyayı çepeçevre kuşattığı söylenen efsanavî bir dağ.Simurg adlı efsanevî kuş burada yaşar.Tasavvufî metinlerde insan bedeni veya gönlü için kullanılır.Uzak bir mekan için de sembol olabilmektedir.

Kâfile(a):Sefere çıkan bir topluluk.
Kaftan:Hil'at,elbise.Mükafat için giydirilir.
Kaftan kafa:Başa başa,bir uçtan bir uca.
Kâhil(a):Tembel,hareketsiz,gayretsiz.
Kahır/Kahr(a):Üzüntü duyma,çok kederlenme,zorlama,ezme,mahvetme.
Kaht/kahıt(a):Kıtlık,kuraklık.
Kaim/kayım(a):Daimi bulunan,sebat eden.Saglam ayakta duran. Mevcut.
Kakmak(t):Kalkmak,ayağa dikelmek.
Kakımak(t):Kızmak,öfkelenmek,hiddetlenmek.
Kâl(a):Söz.
Kalem (a):Halka ait zuhur yerlerinde Hakk'ın taayyünlerine bir evveldir.Levh-i mahfuz,Muhammedî nur.İlk zuhur.
Kallâş(a):Hilekâr,düzenci,kalleş.
Kalmaç(t):Geveze,hilekar.Bkz.kolmaş.
Kalp():Geçmez,tedavülden kalkmış.
Kâlû belâ/beli:Evet dediler.Ruhlar yaratıldığı zaman Âdem o ğullarına "Ben rabbiniz değil miyim"İlahî nidası geldikten sonra mü'minlerin verdiği cevap.
Kâl u kıyl(a):Dedi kodu.
Kâmet(a):Boy,endâm.
Kâmî(f):Muradına ermiş.
Kamu(t):Bütün,hep.
Kân(f):Maden ocağı,kaynak,cevher.
Kanaat(a):Aza rıza göstermek,hırs göstermemek.Allah'ın verdiği ile yetinmek.
Kanca(t):Nereye.
Kancaru(t):Nereye,ne tarafa.
Kanda(t):Nerede.
Kandan(t):Nereden.
Kandagı(t):Nerede,hangi.
Kandîl(a):Metinde ilk yaratılan cevher,nûr-ı Muhammedî.
Kangı/kankı(t):Hangi.
Kangısı(t):Hangisi.
Kanı(t):Hani,nerede.
Kanlu(t):Kagnı,öküz arabası.

Kapmak(t):Maddî varlıklardan uzaklaştırmak.Kendisine çekmek. (45/4)

Ka'r/ka'ra(a):Dip,çukur.

Karanu(t): Karanlık.

Karanulık:Karanlık.

Karavaş:Cariye,hizmetçi,kız.

Kâr:Kazanç,iş.

Kargı/kargu:Mızrak

Karımak(t):İhtiyarlamak,yaşlanmak.

Kâr u bâr(f):İş-güç.

Kârûn(a):Musâ devrinde yaşayan zengin bir kişi.Malıyla magrur olunca,Cenab-ı Hakk'ın zekât emrini dinlemediğinden Musa peygamber'in duasıyla,malıyla birlikte yere batmıştır. Edebiyatımızda kanaatkâr olmayan zengin ve gurur sembolü kişiler için kullanılır.

Kasd/kasıd(a):Bir işi bilerek ve bir gaye ile yapmak.Niyet, tasavvur,istikamet.

Kasir(a):Kısa,ufak,küçük boylu.

Kat(t):Yan,huzur.

Katı(t):Çok,gayet,pek iyice,fazla,sert,agır.

Katre:Damla,su damlası,bir damla.

Katre-i bârân:Yagmur damlası.

Kavi:Kuvvetli,saglam,berk,pek.

Kavl(a):Söz.

Kavl etmek:Sözleşmek.

Kavum/kavim:Bir peygamber'e tabi ve baglı insan topluluğu. Dil,âdet,örf,kültür birliği olan cemaat,topluluk.

Kayakmak:Meyl etmek.

Kayd(a):Endişe,telâş,gaile.

Kaygu(t):Korku,endişe,tasa,üzüntü.

Kaygusuz(t):Korkusuz,endişesiz.

Kayı/kayu(t):Kaygı,endişe,tasa.

Kayıd yimek:Üstüne düşmek,ilgilenmek.Mukayyed olmak.

Kayıkmak(t):Meyle tmek,temâyül göstermek.Geri dönmek.

Kayurmak(t):Düşünmek,.ir şeyden kuşkuya düşmek,endişelenmek.

Kaykımak(t):Meyletmek,değer vermek.

Kayim/kaim:Ayakta,devamlı,sabit sağlam.

Kaysı/kaygusı:Endişe,tasa,kaygı.
Kayu/kayı/kaygı:Kaygı,tasa,tasa.
Kayyum(a):Ezelden ebede kadar duran,daimî olan.Bakî ve kaim olan Allah.
Kazgan:Kazan.
Kâzı(a):Kadı.
Kefâret/keferet(a):Yapılan günaha karşı ceza almak üzere verilen sadaka,tutulan oruç,günahtan arınma.Aslı keffâret.
Kelâm:söz.
Keleçi:Söz,manâlı sez.
Kelim:Kendine söz söylenilen,kendine hitab olunan.Söz söyleyen.Konuşan.Hz.Musâ'nın sıfatı.
Kem(f):Az,eksik,noksan,fena,kötü.
Kemine(f):Hakir,zavallı,aciz değersiz,
Kemter(f):Değersiz,değeri az.,daha aşağı.
Ken'an(a):Filistin,Yakûb'un doğduğu yer.
Kendözi(t):Kendisi,kendi özi,benliği.
Kerâmet(a):Bagış,kerem,ikrâm,ağırlama.Velilerden zuhur eden ma'rifet.Velâyet ehlince isteyerek keramet göstermek makbûl değildir.
Kerim(a):Kerem sahibi,cömert,ulu büyük Allah.
Kerkes(f):Akbaba,Farsça kerges.
Kerpiş(t):Topraktan yapılan güneşte kurutulan tuğla.
Kerrûb(a):Allah'a en yakın melekler.Büyük melekler.
Kesâd(a):Alış-veriş durgunluğu,kıtlık.Eksiklik.Verimsizlik.
Kebs(a):Çalışıp kazanma,elde etme,edinme.
Kesilmek(t):Ayrılmak,uzaklaşmak.Vazgeçmek.
Kevn(a):Var olma,varlık.
Kevn ü mekân:Kainat.
Kevser(a):Cennette bir ırmak.Madâî ve manevî çokluk,bolluk, bereket.
Key(f):İyi,İyice,hakkıyla,çok iyi şekilde,çok,pek,adam akıllı.
Keyvân(f):Zühal yıldızı.
Kez:Defa,kerre.
Kezek/kezik:Nöbet,sıra.
Kezin:Def'a,kerre.
Kıble-i cân:Can kıblesi.
Kığırmak:Çağırmak,davet etmek.okumak,seslenmek.haykırmak.

Kıgrılmak(t):Çagrılmak.
Kılınç(f):Hareket,iş,huy.
Kîl/kıyl(a):Söz.
Kıyl ü kâl(a):Dedikodu,kuru laf.
kıvanmak(a):Sevinmek,memnûn olmak.
Kıyâs(a):Karşılaştırmak,benzetmek,mukayese.
Kıymak(f):Öldürmek,heba etmek,öfkeyle bakmak.
Kızgın:Öfkeli.
Kızıl(t):Bakır,altın para.
Kızlık(t):Kıtlık,pahalılık.
Kızmak(t):İsınmak,kayırmak.
Kibr(a):Gurur,gösteriş,benligini aksettime.
Kiçi ay:Hilâl
Kimesne(t):Kimse.
Kimsene(t):Kimse.
Kîne(f):Kin,düşmanlık,bugz.
Kiramen katibîn(a): İnsanların iki tarafında bulunup yaptığı fiilleri yazan melekler.Sure 82/Ayet 10-12'de zikredilir. "Şüphe yok ki size koruyucular memur edilmiştir.Elbette büyüktür onlar.Yazarlar,bilirler,ne yaparsanız."
Kiriş:Kalın direk.
Kisvet(a):Elbise,kisve,kısbet.
Koca:İhtiyâr.
Kocalmak(t):İhtiyarlamak.
Koduk:Eşek yavrusı.Sıpa.
Koga:Kova,bakraç.
Kolmaş/kulmaş:Geveze,saçma sapan ve asılsız sözler söyleyen,
Konmak(t):Geçici olarak sakin olmak.
Koñşı:Komşu.
Koşmak:Haşr olmak.Meydana çıkmak,kalkmak,ayakta durmak,bitmak.
Kopuz(t):Eski bir telli saz.Türklerin millî sazıdır
Korıcı(t):Muhafız,korucu.
Kötarmak(t):Boşaltmak,tahliye etmek,bir kapdan bir kaba boşaltmak.
Kovcı(t):Gammaz,dedikoducı.
Kovucı(t):Söz götürüp getiren,insanların ayıbını gözetleyip söyleyen.Münafık.
Köhne:Eski.

Könülmek/gönülmek(t):Yönelmek,teveccüh etmek,yüzünü döndürmek
Körük(t):Ateşi alevlendirmek için kullanılan demirci âleti
Kösülemek(t):Uzatmak.
Köymek(t):İçin için yanmak.
Köynemek(t):İçi yanmak,aşk ateşiyle yanmak.
Köynük/göynük(t):Yanık,yara.
Köynüklü(t):Gönül yakıcı,yanık,tesirli.
Köyündürmek:Yakmak,yandırmak.
Kuçmak(t):Kucaklamak,sarılmak,deraguş etmek.
Kuds(a): Ulvilik,kudsîlik,yücelik.
Kılavuz:Yol gösteren.
Kul hüvallah(a):De ki O Allah(birdir)Sure-i İhlas/Ayet 1
Kuli'l-Hak:Gerçeği söyle; Kur'an'da çok sık tekrar edilen bir ifade kalıbı.
Kullanmak(t):Kul köle olmak,köle sahibi olmak.Kendisine bağlı adamları olmak.
Kulûb(a):Kalbler.
Kusûr(a):Kasrlar,köşkler.
Kuşanmak:Kemer bağlamak,silahlanmak,yeltenmek.
Kuş dili:Kur'an'da Mantuku't-Tayr terkibiyle Süleymân Peygamber bahsinde geçer.Neml Sûresi/Âyet 16'da "Ey insanlar bize kuş dili öğretildi..."Kuş dili mutasavvıf indinde ilmledün,gaybî bilgi,ma'rifet.
Külhân(f):Hamam ocağı.
Küll(a):Hep,bütün,çok.
Küllî(a):Bütün,tam,umûmî,hepsi,tamamı,
Külüng(f):Taşçı kazması.
Kün(a):Allah'ın olmasını istediği şey ve iş için iradesini ifade eden Arapça'da "ol" emri.Tasavvufta bu kelimenin akl-ı küll ve nefs-i küllü işaret ettiği söylenir.
Künc(f):Köşe,bucak.
Kün demi():Allah'ın "ol" emrini verip âlemleri yarattığı an. (Bkz.Kur'an/Yasin-82)
Kün feyekün:Birşeyin olmasını irade ederse Allah,"ol" der,o şey oluverir.Sure-i Bakar/117.
Küntü kenz(hadis):Gizli hazine.
Kürelik(t):Taşkınlık,azgınlık.
Kürsî(a):Arş'ın altında bir düzlükte olan,levh-i mahfuzun bu-

Küt: Kötürüm,eli ayağı tutmaz.

-L-

La-cerem(a):Şüphesiz,elbette,
La'în(a):Lanetlenmiş,rahmetten sürülüp atılmış,
Lâl(f):Dilsiz.
Lâl eylemek:Susturmak,susmak,konuşmamak,dili tutulmak.
Lâ-mekân(a):Mekan ihtiyacı olmayan,mekansız.Allah.
Lâ-şerik:Ortağı yok.Allah.
Lâ-taknatü:Umut kesmeyiniz (Sure 39/Âyet 53)
Latîf(a):Cisimsiz,mütenasip,güzel,mülayim,yumuşak.
-Layın/-leyin(t):gibi'lik eki.Deryalayın vs.
Ledün(a):Ehlullah'ın ve velilerin elde ettikleri Vehbî ilim. İlm-i ledün;Allah'ın sırlarına ait bilgi,gayb ilmî.
Ledünnî:Ledünne müteallik,gayb ilmiyle alakalı.Hakikî ilimle ilgili.
Lem-yezel:Daimî,zail olmaz,bakî,zevalsiz.
Len teranî(a):Beni hiç göremezsin (Sure-i Araf/143)
Leşker(f):Asker.
Levh ü kalem(a):Levh:Üstü,düz şey,levha demektir.Buruc suresinin 21-22. âyetlerinde" Ey Muhammed!Doğrusu sana vahyedilen bu kitâb,levh-i mahfuz(korunmuş levha)da sabit, şanlı bir Kur'ân'dır,denir.Kalem: Bu levhaya alacakları yazacak olan İlahî kalemdir ki,Kalem suresinin ilk âyetinde geçer.Mutasavvıflara göre levh Allah'ın bilgisi,kalem de Onu görünür hale getiren Allah'ın iradesidir.
Levlâk(a):Habibim!Sen olmasaydın ben eflâki yaratmazdım" mealindeki bir hadis-i kudsiye işaretdir.
Levn(a):Renk,boya.
Leylî:Leylâ vü Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.
Lokman :Kur'an-ı Kerimdde kendi adı ile geçen sûrede anılmaktadır.Ünlü bir hekîmdir.Bazıları onun bir ermiş,hattâ,bir peygamber olduğunu iddia ederler.Hakkında Hazret-i Eyyubun kız kardeşinin veya teyzesinin oğlu olduğu,Habeşî bir köle olduğu gibi rivayetler vardır.

-M-

Magbûn(a):Aldanmış,şaşkın.

Magfûr(a):Rahmetlik olmuş,magfiretlik.Arkasından duaya muhtac.
Mâh/meh:Ay.
Mahfî(a):Gizli.
Mahfil(a):Toplantı yeri,oturulan görüşülen yer.
Mâh-ı tâbân(f):Parlak ay.
Mahlukat(a):Yaratılmışlar.
Mahmûr(a):Serhoşluğun verdiği sersemlik,ağırlık.Serhoş.
Mahsûsat(a):His ile,duyularla idrâk edilen,anlaşılan şey.
Mahşer(a):Kıyamette ölülerin dirilip toplanması ve toplanacakları yer.
Makber(a):Mezar.
Makbere(a):Kabir,mezar,medfen.
Maksûd(a):İstenen,dilenen şey.Kasd edilen.
Maksûrat(a):Kısılmış,kısaltılmış,kesilmiş.
Ma'kûlat(a):Aklın idrak ettiği hususlar,akılla bulunacak,anlaşılacak şeyler.
Mâlik(a):Cehennemin kapıcısı,Zebânîlerin başı olan azab meleği.
Ma'mûr(a):İmâr olmuş,düzenlenmiş.
Mancınık:Eski savaslarda kullanılan taş atan bir sapan.
Ma'nî(a):Manâ,anlam.
Mansûr-ı Bagdâdî:Adı Hüseyin,lakabı el-hallac,el Beyzavî.9-10. Yüzyıllarda yetişmiş büyük ve coşkun sufi.Aşka maglup olup Makam-ı fenafillah'ta sırrı ifşa etmiş,"Ene'l-Hak"diyerek Vahdet-i vücûdun halka yayılmasına sebep olmuştur. Zamanının şeriat âlimlerince "Şer'e" muhalif bulunan bu sözlerden sonra Hallac'ın asılmasına karar verilmiştir. Sufilerce gerçek bir Aşk şehidi kabul edilen Hallac'ın Divanı ve Kitabü't-Tavasîn isminde eserleri vardır.
Manzûr(a):Nazar edilen,bakılan.
Mâr(f):Yılan.
Mârâz(a):Hastalık.
Ma'rifet(a):Allah'ın zatına ait bilgi.İrfan.
Marut(a):Harut ile birlikte sihir yaptıkları için kıyame kadar Babil'de bir kuyuda baş aşağı asılmış olan melektir.
Mâsivâ:Hak'dan gayrı şeyler.Eşya.
Ma'siyet(a):İsyan,itaatsizlik.
Maslahat(a):İş,husus.
Ma'sûm(a):Günahsız,suçsuz.

Ma'şûka(a):Sevgili,Allah.

Mat:Saf dışı olmuş,yenik,yenilmiş,maglup

Ma'zûl(a):Azledilmiş,kovulmuş.

Me'âb(a):Dönülecek,sığınılacak yer.

Mechûl(a):Bilinmeyen,gizli kalmış.

Mecnûn(a):Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı.Amir oğullarından Kays adlı bir Arap delikanlısının leylâ adlı bir kıza âşık olduktan sonra aldığı sıfat.Yunus Emre'de ve tasavvufî edebiyatımızda cezbeye girmiş bir derviş için kullanılır.Fenafillahtaki kişiyi temsil eder.

Mecnûn-sıfat: Mecnun gibi.Mecnunluk makamında.

Mekir/Mekr(a):Hile.

Mekkâr(a):Hilekâr,düzen-baz.

Mekr eylemek:Hile yapmak.

Mekr irgürmek:Hileyle yaklaşmak,hileye getirmek.Hileye ulaşmak.

Mekseb(a):Kazanç.

Melaik(a):Melekler.

Melâl(a):Sıkıntı,gam.

Melâmet(a):Kınama,ayıplama,azarlama;Bir sufi terimidir.Benlik terbiyesi için kendisini hor gösteren ve aşağı gören insanların meşrebidir.Bu kişiler,halk tarafından kınanır,hakîr davranılır.Melâmet içindekilere Melamî denir.Fakat bu tabir bir tarikat ismi değil,bir meşreb ismidir.Melamet hırkası:Kınama hırkası.

Melekût(a):Ruhların ve meleklerin âlemi.

Melûl(a):Kırgın,üzüntülü,usanmış,.

Me'men(a):Güvenilir,emin yer.

Men aleyha fân(a):Kur'ân,Sure 55/âyet 26-27) "Yeryüzünde ne varsa geçicidir,ancak yücelik ve kerem sahibi Rabbinin zatı kalıcıdır.

Men 'arefe nefsehû:Hadis,"Nefsini bilen Rabbini bilir."Bu sözün,Hz.Ali tarafından söylendiği de rivayet ediliyor.

Menâre:Eş,benzer.

Meni(f):Benlik.

Menkûr(a):Boynuzdan yapılmış,boru.

Mennân(a):İhsan sahibi,dilemeden veren.Esmaül-Hüsna'dan.

Mensûh(a):Nesh olunmuş,iptâl edilmiş,kaldırılmış,hükümsüz.Bırakılmış.

Menşûr(a):Yayılmış,açılmış,neşr olunmuş,yayımlanmış,ferman.
Mercân(a):Denizde mercan balığının ürettiği kıymetli-genellikle kırmızı renkte-bir eşya.
Merci':Rücu edilecek,dönülecek yer.
Merd(f):İnsan.
Merdâne(f):Yiğit,yiğitçesine,mertçe.
Merdûd(a):Reddedilmiş,kovulmuş,sürülmüş.
Merg-zâr(f):Çayırlık,çimenlik,yeşillik,sulak yer.
Mesel(a):Misal,benzer bir şeyle izah getirme.Mesel baglamak: Örnek vermek,misal getirmek.
Meskenet(a):Miskinlik,Yunus Emre'de bazan "makam-ı fenâ" için.
Mest(f):Serhoş.
Mestân(f):Serhoş,sekran.Kendinden geçmiş.
Mestûr(a):Örtülü,kapalı,örtülmüş.
Meşâyıh(a):Şeyhler.
Meşhed(a):Şehidlik.
Meşruat(a): Meşru' şeyler,haram olmayanlar.
Meta'(a):Fayda,menfaat,kıymetli şey
Mevc(a):Dalga.
Mevlânâ:Belh'te doğdu.Mevlevîliğin pîri.Mesnevî'nin ve Divan-ı Kebîr'in şairi.Büyük Türk İslam Mutasavvıfı.Yunus Emre'yle görüşmüş ve sohbetiyle irşadda bulunmuştur.Şems-i Tebrîzî tarafından yetiştirilen Mevlânâ Celaleddin-i Rumî,17 Aralık 1273'te Konya'da vuslat etti.
Mevzûn(a):Vezinli,ölçülü.
Mey-hâne(F):Metinlerde Mürşid'in bulunduğu tekke veya mürşid-i kâmilin gönlü anlamında ele alınır.
Meyl(a):Gönül aşkı,gönüleğilmesi,istek.
Meyl-i Fenâ(a):Fanî olana,geçici olana meyl etme.Dünyaya eğilme.
Mezada virmek:Satışa sunmak,
Mezheb(a):Gidilen yol.Dinin tefer uat kısmında açıklıklar getiren görüş ve kabuller.İslam'da dört mezhep olup mutasavvıf indinde bunların tamamı Hak'tır.
Mihmân(a):Konuk,misafir.
Mihnet(a):Sıkıntı,eziyet.
Mihr(f):Muhabbet,sevgi,aşk.

Mihrâb(a): Camide namaz kılarkan imamın önünde durduğu yer.
Mikail(a):Mertebesi çok yüce olan dört melekten rızıkları dağıtan melek.
Milk(a):Elde bulunan,tasarruf edilen şey,malk,mülk.
Milket(a):Memleket,ülke.
Millet(a):Din,mezhep,aynı dinde olan topluluk.
Minber(a):Cami'de imamın hutbe okuduğu yer.
Mine'l-kabbi ile'l-kalb(a):Hadis olduğu söylenen bir söz."Kalbten kalbe(yol/pencere) vardır" şeklinde dir.
Minkâr(a):Kuş gagası.
Min ledün(a):Gaybdan,gizli olan şeyden.Ledünden.
Minnet(a):İyiliğe karşı duyulan hiss.İyilikleri başa kakmak.
Mi'râc(a):Hz.Peygamber'in Allah tarafından göklere davete icâbeti.Yükselişleri,gökteki seyrânı.Kelime,Merdiven anlamındadır.
Mirrih/Merih(a):Merih yıldızı.
Mirvarı/Mirvarid:İnci.
Miskâl(a):4,5 gr. kadar ağırlık ölçüsü.Çok küçük bir ağırlık ölçüsü.
Miskîn(a):Hiç bir şeye mâlik olmayan yoksul ,halsiz,hareketsiz. Bu kelime Yunus'ta "Fenafillah" karşılığında kullanılmaktadır.
Miskinlik: Metinde "Fenafillah",benlik terki anlamlarındadır.
Mismil/mısmıl(f):Temiz,pak,arı.besmeleyle kesilmiş hayvan eti.
Mişe:Meşe,meşelik,orman.
Miyân(f):Orta,ara,vasat.
Mu'allak(a):Askıda,boşta,karar verilmemiş,
Mu'amle(a):Muamele'den halk söyleyişi.Davranış,
Mugaylan dikeni:Deve dikeni,çölde yetişen bir diken.
Muhakkik(a):Tahkik eden,gerçeği inceleyen,araştıran.
Muhâl(a):İmkânsız,olamaz,olmayacak.mümkün olmayan.
Muhâs:Bakır.
Muhib(a):Seven,sevgi,besleyen,dost.
Muhit-i a'zâm(a):Dünya yuvarlağını çeviren büyük deniz,okyanıs
Muhkem(a):Sıkı,sağlam,kuvvetli,berk,sağlamlaştırılmış.
Muhlis(a):İhlaslı olan,özü-sözü doğru,riyasız,dürüst.
Muhtasar(a): Kısaltılmış,özetlenmiş.
Mukarreb(a):Yaklaştırılmış,Allah'a yakın.

Yükseköğretim Kurulu

Mukarrer(a):Kararlaştırılmış.Karar verilmiş.
Munis(a):Alışılmış,ehlileşmiş,cana yakın.
Muntazır(a):Bekleyen,gözleyen.
Murdâr(f):Kirli,pis,leş.
Murg(f):Kuş.
Murtaza(a):Hazret-i Ali'nin lakabı.Begenilmiş,seçilmiş.
Musâ(Mûsî):Kur'an'da zikredilen peygamberlerden birisi.Musevîliğin kurucusu olup İsrail oğullarını Mısır'dan çıkarmış,esaretten kurtarmıştır.Kendisine tevrat gönderilmiştir.Tûr Dağı'nda Allah'ın tecellîsine mazhar olmuş ve konuşmuştur.Bundan dolayı Kelîmullah' danmiştir.Kitaplı sahibi peygamberlerden olan Musa kavmine "evamir-i aşere"(on emir)yi bildirmiştir.
Musahhar(a):Teshir edilmiş,ele geçirilmiş,istenilen hale konmuş.
Musallâ(a):Namaz kılınan yer,cenaze namazı kılınan yer.Musalla taşı:Cenaze konulan yer.
Mushaf(a):Kur'an-ı Kerîm,sahifeler.Kitap.
Mustafa(a):Istıfa edilmiş,seçilmiş,seçkin.Hz.Peygamber'in mübarek sıfatlarından birisidir.
Muştılamak/Muştulamak():Müjdelemek.
Muştuluk( ):Müjde.
Muti'(a): İtaat eden,isyan etmeyen,rahat.
Mutlak(a):Serbest,salıverilmiş,kati,değişmez.Yalnız,tek.Bir yere bağı olmayan.
Muvafık(a):Uygun.Yerinde,denk.
Mübâriz(a):Münakaşaya kalkışan,kavgaya girişen,döğüşen.
Mübtelâ(a):Belaya ugrayan,düşkün,tutkun,hasta.
Mücahede(a):Ugraşma,savaşma, çalışıp çabalama.Tasavvufta nefsi yenmeye çalışma.
Mücahede çekmek(T.deyim):Nefsi yenmek için ibadet ve riyazat içinde bulunmak.
Mücerred(a):Yalnız,tek,herşeyden ayrılmış.Hak'dan gayrı herşeyden arınmış.
Mücrim(a):Suçlu,kabahatli.
Müctebâ(a):Seçilmiş,seçkin.Hz.Muhammed.

Müdâm(a):Devamlı,sürekli.
Müdbir(a):Talihsiz,düşkün,idbâra uğramış.
Müddeî(a):İddiacı,davâcı,metinde Şer'î hakikatleri anlamayan softa manasına.
Müdebbir(a):Evvel'den tedbir gören,herşeyi ilmiyle ihata edip iş yapan Allah.
Mülk(a):Elde bulunan,tasarruf olunan şeyler.Ülke,memleket.
Mülket/milket(a):Ülke.
Mülk-i ezel():Ruhlar âlemi.
Mümeyyiz(a):Ayıran,ayırıcı,seçen,farkeden.
Münâcât(a):Allah'ayalvarma,dua etme.
Müneccim(a):Yıldızların hareket ve durumundan hükümler çıkaran.Yıldız bilgini.Astrolog.
Münevver(a):Nurlu,ışıklı,aydın,aydınlatılmış.
Münezzeh(a) :Temiz,arı,noksanlardan uzak.
Münferid(a):Tek başına ferdî.Yalnız.
Mün'im(a):Nimet veren,yedirip içiren.
Münker(a):Kabirde soru soran iki melekten birisi.
Münkir(a):İnkarcı.
Müntehâ(a):Son,uç,nihayet.
Mürebbi(a):Terbiyeci,mürşid.
Mürid(a):Bir mürşide bağlanan,sülûka giren kişi.
Mürekkeb(a):Terkip edilmiş,birleştirilmiş,yazı yazmaya yarayan madde.
Mürsel(a):Gönderilmiş,yollanmış,peygamber,resûl.
Mürşid(a):Doğru yolu gösteren,irşad eden kılavuz,şeyh,tarikat piri.
Mürted(a):İslamdan dönen.Tasavvufta yoldan çıkan derviş.
Mürvet/mürüvvet(a): Mertlik,erlik,yiğitlik,iyilikseverlik,cömertlik.Adamlık.Ana baba saadeti.
Müselsel(a):Ardı ardına giden,zincirleme.
Müşahede(a):Görme,görüşme,şahid olma.Tasavvufta İlâhî âlemi görme.
Müşerref(a):Şerefli,yüksek kıymeti olan.Değerli.
Müşk(f):Misk.
Müşkil(a):Zor.güç
Müşrik(a):Allah'a ortak koşan.İkilik.
Müştak(a):Hasret çeken,göreceği gelen.Özlem çeken.

Müyesser(a):Kolaylıkla olan,nasib olacak olan,elde edilen.
Müzd(f):Sevab,eçir,karşılık,mükafat.

-N-

Nâdân(f):Bilmeyen,cahil,kaba,anlayışsız.
Nagam(a):Nagmeler,türküler.
Nageh/nagehan(f):Ansızın.
Nagme(a):ezgi,teganni,güzel ses,ahenkli mırıldanma.
Nahcîr(f):Av.
Nâgâh(f)Ansızın,birden bire.
Nahnu kasemna(a):Biz taksîm ettik.Zuhruf/32
Nâ-kâm(f):Muradına maksadına erişmemiş.
Nâkıs(a):Noksan,eksik.
Nâkûs(a):Kiliselerde çalınan çan.
Nakş(a):Birşeyi çeşitli renklerde boyamak.Resim,tezyin.
Nâlân(f):İnleyen,inleyici,feryâd eden.
Nâle(f):İnleme,feryâd.
Na'lin(a):Nalın,ayağa giyilen basit bir giyecek.Pabuşvari bir avakkabı.
Nâliş(f):Feryâd ediş,aglayıp inleyiş,inleme.
Nâmî(a):Yerden biten,yetişen,büyüyen bitki,nebat.
Nân(f):Ekmek
Nâr(a):Âteş,od.
Nâ-reste(f):Ergenlik çagına gelmemiş,çocuk.
Nass(a):Kat'i,açık,belli delil.Kur'andaki manaca açık olan hükümlerin tamamı.Delil olarak gösterilen.
Nasûh(a):Bozulması imkânsız tevbe.Kesin olarak karar verilmiş şey.Yemin.
Nâzâr(a):Göz atmak,yan bakmak,tetkik;Tasavvufta mürşidin müridine iltifat etmesi,tenezzüli.
Nazar-gâh:Bakılan yer,seyredilecek yer.Gönül.
Nazar urmak:Bakmak,himmet etmek.
Nazük(f):Nazik,ince,narin.
Neci:Kim,ne oluyor,ne söz.
Necm(a):Yıldız.
Necmüddin Kübra():Kübreviyye tarikinin piridir.Öl.618/1221, medrese ilimlerinden sonra tasavvufa yöneldi.Kasrî,Yasir, Ruzbihan Mısrî gibi tasavvuf büyüklerinden ilm-i ledün tahsil etti.Harezm'de irşad ederken Mogollar tarafından

şehid edildi.Melâmî ve Üveysî meşrebi vardır.Mevlana'nın babası Sultanul-Ulema Bahaüddin Veled,O'nun müridi kabul edilmektedir.Tarikatı Cehrî zikre müdavim olup Hz. Ali meşreblilerce yaşanmakta,yaşatılmaktadır.

Nefha:Üfürme,nefes.

Nefir():Cemaat,topluluk.

Nehy(a):Yasak etme,yasak.

Nekir(a):Mezarda sorguya çekecek iki melekten birinin adı.

Nem:Yaş.

Nem(t):Neyim.

Nemdür():Neyimdir.

Nemrûd:Halil İbrahim Peygamber zamanındaki keldavi hükümdarı olan Nemrud,Putlara tapmadığı için İbrahim peygamberi âteşe attırmıştır.Allah'ın inayetiyle âteş etkisiz hale gelmiştir.Nemrud,Babil'in kurucusudur.

Nerdüban/nerdüvan(f)Merdiven.Aslı nerd-bân.

Neşr(a):Kıyamette bütün insanların tekrar dirilmesi."Haşr u neşr" yayılma-değilme.

Nevâle(a):Nasib,kısmet.Tali'.

Nevâz(f):Okşayıcı,taltîf edici.

Nevbet(f):Pâdişâh ve vezirlerin sarayı önünde günün muayyen vakitlerinde çalınan mızıka.Sıra,nöbet.

Nev'i(a):çeşit,nev'e ait.

Nevkâr(f):Yeni işe başlamış,acemi.

Neysân(f):Ney gibi,kamış gibi.

Ney-şeker(f):Şeker kamışı.

Niçe(t):Nasıl,ne suretle,ne kadar,çok.

Niçe bir(t):Ne zamana kadar.

Niçesi(t):Nasıl,ne şekilde.

Nigar(f):Sevgili,güzel,resim.

Nihân(f):Gizli,aklı.

Nikâb(f):Yüz örtüsü.Peçe.

Ni'met (a):Lutuf,ihsan,rızık.Yiyecek.

Nisâr(a):Döküp saçma,düğünlerde saçılan para vs.

Nisbet(a):Münasebet,yakınlık,bag.

Nisyân(a):Utanma.

Nişân(a):Alamet,iz,belirti,eser.

Nişe(t):Nasıl,neden,niçin.

Nite(t):Nasıl,ne halde.
Niteki/nitekim: Nasıl ki,nasıl kim.
Nitelik:Mahiyet,keyfiyet,nelik.
Niteliksüz:Keyfiyetsiz,mahiyetsiz.
Niyâz(f):Yalvarma.Dua.
Nöker:Hizmetçi,hizmetkâr.
Nûh(a):Nuh peygamber.Tufandan korunmak için bir gemi yapmış ve bütün canlılardan birer çift almıştır.Kur'an'da ismi zikredilen bir Peygamberdir.
Nukl(a):Meze,çerez.
Nûş(f):Tatlı,bal.
Nûş itmek(f.t):İçmek.
Nuşin-revân:Nuşirevân,eski İran'ın adalet timsali olmuş bir hükümdarıdır.Hürmüz'ün babası,Hüsrev'in dedesidir.
Nutfe(a): Meni,saf ve duru su.İnsanı meydana getiren hücreler.
Nüvaht(f):Okşama,çalgı çalma.

-O-

Obrılmak(t):Devrilmek,çökmek,oyulmak.
Ocak(t):Maden ocağı.
Od(a):Âteş.
Od urmak:Ateşlemek,ateşe vermek.
Ogrı/oğru:Hırsız.
Okımak/okumak(t):Çagırmak,davet etmek.
Ol:o.
Ol dem:O zaman,o an.
Olok dem:O dem,o anda,o dakikada.
Onmak(t):Şifa bulmak,iyileşmek.Salah bulmak.Düzene girmek.
Onulmak(t):Şifa bulmak.İyileşmek,yara kapanmak.
Oran:Ölçü,hesab,derece.kıyas.
Osmân:Çar-yar'dan 3.südür.Hz.Peygamber'e iki defa olmuş hilmi ve ilmiyle meşhur olmuştur.

-Ö-

Öd:Yürek
Ödi sımak:Korkmak,korkmak,korkudan kalbi çarpmak.
Ög:Akıl,hatır,zihin.
Ögin dirmek:Aklını başa toplamak.Kendine gelmek.
Ögirdürler:Sallanırlar,bagırırlar,bögürürler.

Öglenmek(t):Kendine gelmek.Aklını başına toplamak.
Ögmek:Düşünmek,beklemek (?) "Bir niçeler turmışlar dün-gün nevbet ögerler/Bir niçeler göymezler ögirdürler rindane" (313/7)
Ögün tutmak:Yediği yaramak.
Ögür(t):Eş,arkadaş.
Ögsüz(t):Akılsız.
Ögütlemek:Nasihat vermek.
Öküş(t):Çok fazla,ziyade.
'Ömer:Çar-yâr'dan İkinci halife.Lakabı Fârûk ve İbn Hattâb'-tır.Adaletiyle meşhurdur.
Öndin:Önce,evvel,ilkin,önceden.
Önürsüz:Önceliksiz,evveli olmayan.
Öri/örü turmak:Ayaga kalkmak.
Ötmek:Geçmek.
Ötrü/ötürü(t):Dolayı,sebebiyle.
Öykünmek(t):Taklit etmek.Taklide çalışmak.
Özenmek(t):Tama' göstermek,gıpta etmek.Bir işte ihtimam göstermek.
Özge(t):Başka.

-P-

Pâ-bend:Köstek,ayak bağı.
Pâdişâ(f):Padişah.
Pâlas(f):Keçe,aba, çul,eski elbise.
Palheng(f):Dizgin,yular,kemend.
Panbuk:Pamuk.
Pâre(f):Parça.
Pâs(f):Gam,keder,iç,sıkıntısı,üzüntüsü.
Pas olmak():Paslanmak,kederli,üzüntülü olmak.
Pâşâ/beşe:Evin büyügü,yüksek rütbeli;askerî bir rütbe olup eskiden hangi manâda kullanıldığı ihtilaflıdır.
Pâyân(f):Son,nihayet,uç,kenar.
Pâyidâr:Devamlı,saglam,itibarlı.
Pây-mâl(f):Ayaklar altında kalmış,çignenmiş.
Pehlevan(f):Pehlivan.
Perakende(f):Dagınık,darmadağın.
Peri(f):Melek.

Perrân(f):Uçan,uçucu.
Pertev(f):Işık,nûr.
Per u bâl(f):kanat ve kol.
Pervane(f):Geceleri ışık etrafında dönen küçük kelebek.
Pervâz(f):Kanat açmak.uçmak.
Pes(f):O halde,öyle ise.
Peşe/beşe:Baş,reis,paşa,başkan.(Bkz.Paşa)
Peşiman(f):Pişman.
Peymâne(f):Kadeh.
Pinhân(f):Gizli,saklı.Pîr(f):İhtiyâr,yaşlı.Bir tarikin kurucusu.
Pişe(f):San'at,iş,meslek."Dervişlik bir pîşedür"(149/9)
Pîş-kadem(f-a):Önde giden,kendisine uyulan.
Pîş-rev(f):Önden giden,öncü,önder.
Piyâle(f):Kadeh,şarab..
Poyraz:Kuzeyden esen keskin ve soğuk rüzgâr.
Pul(f):Para.
Pür(f):Dolu,çok.
Püryân(f):
Pusaruk:Sis,duman.
Pür(f):Dolu,çok.

-R-

Rabbü'l-enam(a):Bütün yaratılmışları yetiştirip besleyen Hak.
Ra'd(a):Gök gürültüsü,gök gürlemesi.
Rahîm(a):Acıyan,merhâmet eden,esirgeyen,koruyan,ahirette mümin kullarına rahmet eden.Allah.
Rahm(a):Acıma,merhamet etme.Esirgeme.
Rahmân(a):Çok acıyan,esirgeyen,merhamet eden.
Rahmet(a):Acıma,esirgeme,koruma,yarlıgama.
Raht(f):At takımı,yol levazıtımı,mal-mülk.Eşyâ.
Rast(f):Doğru.
Râyihâ(a):Koku.
Raygan/Rayegân(f):Pek çok,bol,ucuz,bedava,
Râz(f):Sır,gizli şey.Gizlenen şey.
Râz-dâş(f):Sırdaş,sır saklayan.
Râzî(f):Sırla ilgili
Rebâb(a):Bir çeşit kemençe.

Recâ(a):Umma,ümit etme,dileme,dilek.
Ref'i(a):Yüksek,ali.Bülent.
Refik(a):Arkadaş
Rehber(f):Kılavuz,mürşid.Yol gösterici.
Reh-bîn(f):Yol gören.
Remz(a): İşaret,sembol,sırrı anlatmak için baş vurulan söz,kelime vs.
Renc(f):Zahmet,eziyet.
Resm(a):Adet,usul,tavır,davranış.
Resûl(a):Peygamber,yeni kitap ve şeriatle gönderilen Peygamber.
Revâ(f):Layık,uygun.
Revân(f):Akan,giden,ruh,can.
Revân olmak(t.deyim):Akmak,geçmek,yürümek.
Revzen(f):Pencere.
Reyhân(f):Büyük yapraklı feslegen çiçeği.
Rıdvan(a):Cennet bekçisi,cennet kapısısı,
Rızk(a):Allah'ın kullarına lutf ettiği yiyecek içecek.Rızk,tasavvufta manevî lutuf anlamında da kullanılır.
Rind(f):Kalender,aydırış etmeyen,dünyayı umursamayan.
Rindâne(f):Kalenderler gibi hareket eden,rindçe davranan.
Riyâ(Özü-sözü bir olmamak. İki yüzlülük.
Riyâzat(a):Tasavvufta sülûk esnasında nefsin istekleri bertaraf etmek için aç kalma,açlıkla terbiye,az ile kanaat etme.
Ruhbân:Korkmak,çekinmek.Rahib,Hristiyan din adamı.
Rum:Anadolu.
Rumûz(a):Manâsı gizli sözler.
Rûz(f):Gün.
Rûzî(f):Rızık,azık,nasîb,kısmet.
Rüchân(a):Üstün olma,üstün gelme,üstünlük.
Rüku'(a):Namazda eğilme hareketine verilen ad.Allah'ın huzurunda eğilme.
Rüstem(f):İran'ın mitolojik kahramanlarındandır.Zal'ın oğludur.Kuvvet ve cesaret timsâlidir.
Rüzigâr(f):Zaman,devir,dünya.

-S-

Sabak/sebak(a):Ders,meşk

Saçu(t):Dügün ve toyda saçılan şeker ve para kabilinden şeyler.

Sa'd(a):Kutlu,uğurlu,kutluluk,uğurluluk.

Saddâk(a):Gerçektir,doğrudur.

Sadef:İnci kabugu.Sert ve parlak,kıymetli bir maddenin kabuğu.

Sad(f):Yüz.

Safâ(a):Saflık,arılık,temizlik,gönül şenliği.

Safa-nazar:Temiz bakış,feyiz veren bakış.Mürşidin bakışı.Himmet.

Safî(a):Temiz,p ak,arı.

Sagınç(t):Emel,arzu,istek,mülahaza,düşünce.

Sagınmak(t):Düşünmek,mülahaza etmek,sanmak.

Sahavet(a):Cömertlik.

Sahha(a):Birşey içen kimseye "afiyet olsun" manasında söylenen söz.

Sahib-kabûl(a-f):Kabul eden,kabiliyetli,anlayışlı.

Sahib-i keyvân:Zühal gezegenine mensup.Bu gezegen insana keder verdiği için bu terkip "keder sahibi" anlamındadır.

Sahib-kıran(a-f):Uğurlu zamanda tahta çıkan hükümdâr,her zaman başarı ve üstünlük kazanan hükümdâr.

Sa'îd(a):Ugurlu,kutlu,mübarek.

Sâim(a):Oruçlu.

Sak(t):1-Uyanık,çabuk duyan,ihtiyatlı,rahat,emin.
2-Ok yayının kiriş geçen ucu.

Saka(a):Sakka'dan.Evlere su taşıyan kişi.

Sâkî:Kadeh sunan,su dağıtan.Tasavvufta mecazen mürşid.

Sakka(a):Su taşıyan kişi.

Salâ(a):Çağırma,birşey için bağırarak davet etme.Namaza çağırma.Minarede okunan salavat.

Salaca:Ölü taşınan dört kollu düz tahta.

Salavat(a):Hz.Peygamber'e yapılan dualar.

Salık:Doğru yolu gösterme,haber verme.Tarif etme.

Salmak(t):Göndermek,sevketmek.

Saltuk/Sarı Saltuk:13.yüzyılda yaşayan Bir mürşid.Mahmud-ı Hayranî müntesibidir.Tapduk Emre'nin mürşidi olduğu rivayeti de vardır.

Salûs(f):Hilekâr,düzenci.Riyakâr.
Samed(a):Son derece yüksek ve daimî olan Allah.Esma-i Hüsna'dan.
Sanem(a):Put,sevgili,güzel.
Sanmak(t):Düşünmek,tasarlamak,zannetmek.
Sanu/sanı(t):Fikir,düşünce,istek.Zan,tasavvur.
Sarp:Katı,zor,aşılması güç,yüksek.
Sarraf:Altun ve gümüş gibi değerli madenlerden anlayan.Metinde,mürsid manâsına.
Sataşmak(t):Birşeyle karşılaşmak,bir şeye uğramak.
Sâtu-bâzâr(t-f) Alış veriş.
Savmak(t):Geçiştirmek,def etmek,bastırmak,bertaraf etmek.
Savulmak(t):Çağı,zamanı geçmek.Geçiştirilmek.
Savurtmak(t):Dağıtmak,etrafa yaymak.
Sa'y(a):Çalışma,gayret.
Sayakmak/suyakmak(t):Aslına ulaşmak,aslına dönmek.
Saymak(t):Tutmak,addetmek,birşey yerine kabul etmek.
Sayru(t):Hasta.
Sayvan(a):Saçak,pervaz,kemer,sâyebân,gölgelik,çardak.
Sayyâd(a):Avcı.
Sâz-kâr(f):Uygun,muvafık.
Sebâk:Ders.
Sebil( ):Allah rızası için yaptırılan su hayratı veya umumî olarak bütün hayırlar.
Sebük-bâr(f):Yükü hafif,hafif yüklü.
Sefer kaydı(t.deyim):Yol hazırlığı,yol teyaşı.
Segirtmek(t):Koşmak.
Segirtmek(t):Koşmak.
Segirtdürmek:Koşdurmak.
Sehel/sehl(a):Kolay,düz yer.
Seher-gâh(f):Seher vakti.
Sekbân(f):Köpek besleyicisi.Padişahın köpeklerini besleyen kişi.
Sekiz uçmak(t):Cennetin sekiz katı.
Selâtin(a):Sultanlar.
Selmân:Asîen Fars olup âteşperest iken Hristiyan ve sonra Müslüman oldu.Medinede Hz.Peygamber'le görüştü.Büyük ve meşhur sahabelerdendir.

Sem'(ğ):İşitme.
Semâ':Ayin,devrân.
Semirmek(t):Tavlanmak,şişmek.
Serâ():Yer,toprak,malı çok olmak.Zenginlik.
Serâb:Çölde ışık tesiriyle yeşillik ve suluk gibi yerlerin oluşması.
Ser-be-ser(f):Baştan başa.
Ser-encâm(f):Başa gelen,vak'a,bir işin sonu.
Ser-gerdân(f):Başı dönmüş,başı dönen,şaşkın,sersem.
Serheng(f):Çavuş,kavas,yasakçı.Kapı bekçisi.
Sermâye:Metinde ahiret için gerekli ibadet ve taat,ömür.
Ser-mest(f):Serhoş.Kendinden geçmiş.
Ser-nigun(f):Baş aşağı olmuş,ters
Ser-te-ser(f):Baştan başa.
Server(f):Baş reis.başkan,başbug,ulu kimse.
Serv-i revân(f):
Sesmek(t):Bitmek,yetişmek(bkz.Süsmek,312/3)
Setr(a):Örtülmek.
Settâru'l-'Uyûb(a):Ayıpları günahları örtüp gizleyen.Esmaü'l-Hüsna'dan.
Seven(t):Aşık.365/4.
Sevgü(t):Sevgi.
Sevi/sevü(t):Sevgi,aşk.
Sevici(t):Âşık,seven.
Sevişgen(t):Çok seven.
Seydî Balum:Geyikli Baba'nın arkadaşı veya tarik yoldaşı,Germiyan ogullarından olması muhtemeldir.
Seyr(a):Yürüyüş,geziş, eğlenmiş,;manevî makamlarda yaşanılan müşahede.
Seyrân-gah:Gezme,seyir yeri.
Seyr ü sülûk/Seyr ü sefer:Bir tarikate girip manen makamlar elde etme.Manevî terakkî.
Seyrek(t):Aralıklı,az,nadir.
Seyyâh(a):Çok yer gezen.
Seyyid Ahmed Kebir:Kesin olarak tesbit edilemedi.Ahmed Fakıh olabilir.(Bkz.)

Sıddîk(a):Tam doğruluk sahibi.Hz.Ebu Bekr'in sıfatı.
Sıdk(a):Doğruluk.gerçeklik.
Sıdırmak(t):Kırdırmak.
Sıfatullah:Allah'ın sıfatı,esmaullahın tecellî mahalli,eşya âlemi.
Sığınmağın:Sığınacak yer,melce.
Sığrınmak(t):
Sımak(t):Kırmak,bozmak,yenmek,bozguna uğramak.
Sınmak(t):Kırılmak.
Sınuk(t):Kırık.
Sırat-ı müstakîm(a,terkip farsça):Hak yol,doğru yol.
Sırça():Câm,billur.
Sırdaş:Sırrı saklayan,sırrı bilen iki kişiden birisi.
Sıymak(t):Koymak,sıyrılmak.
Sızmak(t):Akmak,erimek.
Sızurmak(t):Sızdırmak,damlatıp tüketmek,eritmek.
Sidretü'l-Müntehâ(a):Arşın sağ tarafında altıncı veya yedinci gökte bulunan ağaç.Yanında cennet vardır ve cennetin nehirleri onun altından akar.Bu agaca Tubâ diyenler de olmuştur.Muttakilerin ve şehidlerin ruhunun mekânıdır.Bu ağacın ötesine hiç bir mahlûk geçemez.Ötesi Allah'ın zat âlemidir.Beşer bilgisi,sidrede biter.
Sikender:Öl.323,Mekadonya kralı.Filib'in oğludur.Büyük İskender veya Zülkarneyn olarak Edebiyatımızda sürekli işlene gelmiştir.Ermiş veya peygamber'den kabul edilmiştir.
Sil:Sel.
Silkinmek(t):Vücudu sarsılmak,üstü nü temizlemek vs.
Simsâr(â):Komisyoncu,alıp satmada aracılık eden.
Simurg(f):Yuvası Kaf dağında olduğu söylenen efsanevi kuş. Boynu uzun ve yüksekte uçtuğundan Arab'lar "Anka" derler. Bu kuş "Zümrüdüanka" şeklinde de edebiyatımıza girmiştir. 30 kuşun şekli onda birleştiği için Simurg dendiği,Attar'ın "Mantıku't-Tayr"ında söylenmektedir.Devlet kuşu denilen de budur.Yüce makamları ve şekillere tasarrufları cihetiyle Simurg ,mürşid-i kâmillere benzetilmiştir.
Sin:Mezâr
Sinle:Mezarlık,mezar taşı.

Sîr(f):Tok,doymuş.
Sited/sıtad(f):Alış,satın alma.
Sitâre(f):Yıldız.
Sivâ(a):Gayrı,başka,Allah'tan başka her şey.
Siyâset(a): Ceza vermek,asmak.
Sizmek:Sızmak,akmak.
Sûfî:Ehl-i tasavvuf.Zahid.Çoğu beyitte "softa" anlamındadır.
Sogulmak:Suyu,seli çekilmek.Göz ferinin azalması,solmak.
Sorıcı/sorucu(t):Münker Nekir.
Soyakmak(t):Aslına dönmek.
Soya sayılmak(t):Soyuyla övünmek,asil kabil edilmek.İtibarlı kabul edilmek.
Soylamak(t):Araştırmak,tahkik etmek.
Soy soylamak(t):Ululamak,söylu gösterme,ta'zîm,makam ile manzum-müsecca destan söylemek.
Sögmek:Sövmek.Küfr etmek.
Sökel:Hasta.
Sösmek:Büyümek,uzamak,bitmek.
Sövünmek:Kendi kendisine sönmek.Parlaklığı gitmek.
Subaşı:Komutan,subay,zabıta memuru.
Subh:Sabah
Sûd(f):Fayda,kazanç,menfaat.
Sudak:Bir derya'da çıkan bir cins balık.
Sud u ziyân(): Kâr ve ziyân.
Suffa():Safa.
Su'i:Kötü.
Sûk(a):Çarşı,pazar.
Sultân-ı vakt:Vaktin sultanı.Kutup.Kutbu'l-aktab.
Sun'(a):Yapma,yapış,âmel,iş,kudret,yaratış.
Sunmak:Uzatmak,saldırmak,hamle etmek.
Sûr(a):İsrafil adlı meleğin kıyamet günü çalacağı boru.
Sûret(a):Şekil,yüz,resim,tarz,biçim.
Susak:Su kabı,maşraba,tahta kova.
Susalık(t):Susuzluk,susama.suya doymamak.
Sûz(f):Yanıp yakılma.
Sübhân(a):Her türlü kusur,ayıp ve eksikten münezzeh.Allah.
Süçi:Şarab.
Sücûd(a):Secdeye varmak.
Süflî(a):Aşağıda bulunan,alçak,adî.

Sükker(a):Şeker.

Süleymân(a):İsrailogullarından Hz. Dâvûd'un oğlu.Hem peygamber hem hükümdârdır.Kuş dili bilirdi.Saltanatının kudreti ve tahtıyla meşhurdur.

Sülûk(a):Bir yola girme.Tasavvufta menzil ve meratip alma. manevi yolculuk.

Sünnet(a):Hz.Muhammed'in sözleri,yaptığı ve yapılmasını tasvîp ettiği işler,hususlar.

Sünnî(a):Hz. Peygamber'in izinden giden.Ehl-i sünnet ve'l-cemaatden olan.

Sünük(t):Kemik.

Sürülmek(t):Devam etmek,sürülüp gitmek.

Süzülmek(t):Kaymak, "gözleri süzülmek"

-Ş-

Şâd(f):Sevinçli.

Şâdî(f):Gönlü ferah olan,sevinçli.

Şâh/şeh(f):Metinde "Allah" manâsında. "Eğer seversen Allah'ı hoş nida eyle ol sahı" 514/8

Şakımak(t):Nagmeli ötmek,guzel ve nagmeli konuşmak.

Şâkir(a):Şükreden.

Şam:Suriye'de bir şehir adı.Suriye'nin tamamı için de kullanılır.

Şâr(f):Şehir.

Şaraban tahur(a):Tertemiz içecekler.(İnsan suresi/21)

Şaşmak(t):Şaşırmak,bozulmak,yanlış yola gitmek.

Şeb-gîr(f):Gece giden kervan,gece uyumayan.

Şebih(a):Benzeyen.benzeme.

Şeddâd(a):Yemen'de yaptırdığı büyük binalarla ve "İrem bagı" ile şöhret kazanmış,Tanrı'lık davasına kalkıştığı için Allah'ın gazabına ugramış bir hükümdâr.Ad oğlu.

Şefaat(a):Afv için vesile olmak.Şefaat etmek.Manevî yardım. Niyaz.İstirham.

Şefi'(a): Şefaat eden.Şefaatçi.

Şehd(f):Bal.

Şehid(a):Allah yolunda canını veren.Şahîd olan.Tasavvufta,Hakkı müşahede eden kişi.

Şehriyâr(f): Hükümdar,şah,padişah.

Şek(a): Şüphe.

Şekavet(a):şüpheler.

Şekeristan(f):Şeker kamışı tarlası.Metinde sözün kaynağı.

Şekûr(a):Şükürleri kabul eden Allah,çok şükreden.Hz.Muhammed'in sıfatlarındandır.

Şem(a):Mum.

Şems(a): Güneş.

Şerh(a): Yarmak,açıklamak.

Şerik(a): Ortak.

şerm-sar(f): Utanan,utangaç.

Şeş(f): Altı.

Şeş cihet() : Altı yön.

Şeşmek(t):Çözmek,ayrılmak,başını koparmak.

Şeş olmak(t):Tesadüf olmak.

Şeşte/Şeştâ(f):Altı telli tanbur.

Şeşürmek(t):Çözmek,bağını koparmak,başlamak.

Şevk(a): Hararet,istek,arzu,coşku.

Şeyatin(a):Şeytanlar.

Şeybet(a):Saç sakal, ağarması,kocamak,ihtiyarlık.

Şeydâ:Çılgın,divane.

Şey'en-li'llah(a):Allah için birşey,dervişlerin ve dilencilerin birşey isteyecekleri vakit söyledikleri söz.

Şeyh(a):İhtiyar,pîr,tasavvufta "mürşid".

Şeyli'llah(a):Allah için.

Şeyu'llah(a):Allah için(şey) istemek.

Şikâr(f):Av.

Şîr(f):Aslan.

Şîr-gir(f):Arslan tutan,arslan avcısı.mecazen güçlü.

Şirîn(f):Tatlı,Ferhad'ın sevgilisinin ismi.

Şit(a):Adep peygamber'in oğullarından olup dokumacıların piri sayılır.

Şive(f):Naz,eda,cilve,işve.

Şol(t):Şu.

Şoldem:O zaman

Şolokdem(t):O zaman.

Şu'le(a):Işık,âlev.
Şumâr/şümâr(f):Sayı,adet,hesab.
Şur etmek:Gürültü,karıştırmak,karısıklık çıkarmak.
Şükrâne(a):Şükrân alâmeti,nişanesi,muştuluk.

-T-

Ta'alluk(a):Bir şeyin başka bir şeyle bağlı olması.Ait olma
Ta'at(a):Allah'ın emirlerini yerine getirme,itaat etme,ibadet etme.
Tabâkât(a):Katlar,bölümler.
Tabıl:Davul.
Tabıl baz/Tabl-baz(f):Davul çalan.
Ta'bîr(a):Yorum.Manâsı olan söz.
Ta'cillemek(a):Acele ettirmek.
Tâcir(a)Ticaretle uğraşan.
Tâ-sin-yâ(a): 321/3'te geçen bu hurûf,semboliktir.Beyit:

Bir taşa kıldı nazar mucizatıla yarar
Çıkdı ber tâ vü sin ü ya dürlü nakış üstine

(Beyitte Hz.Peygamber'en bahsedilir.)Ta,sûre-i Taha'nın "Tâ"-sıdır.Sin,yâ ise,"yâsin" suresine işarettir.İkisi birden Hz. Peygamber'in zahirî ve bâtınî yönünü işaret eder.
Tag(t):Dag.
Taga(t):Taka,büyük kayık.
Tagca(t):Dağca.Dag kadar.
Tahte's-Serâ(a):Yerin altı.Toprak altı.
Taht-ı Süleymân:Süleymân Peygamber'in tahtı.Rüzgarla hareket edermiş.
Tak:Bkz. dak.
Takaza(a): İhtiyac,gerekli olma.Lüzûm,icab etme.
Takrîr(a):İyi ifade etmek,kararlaştırmak.
Taksîrlik(a):Birşeyi yapmaya kudreti varken çekinip yapmamak.
Takye:Takke.
Talbınmak(t):Sıçramak,çırpınmak."Delü bigi talbınmak"18/7
Tali'(a):Baht,talih,doğan.
Talmak(t):Dalmak.
Taluban:Dalarak,dalıp.
Tama'(a): Aç gözlülük.
Tamar(t):Damar.

Tamla(t):Damla,
Tammak(t):Damlamak.
Tamu(t):Cehennem.
Tañ (t):Sabah vakti.Güneş doğmadan önceki zaman.
Tañ-(t):Hayret etmek.Şaşmak.
Ta'n itmek:Kınamak,yermek.
Tana kalmak(t):Şaşmak,şaşırmak.,hayret etmek.
Tanık/tanuk(t):Şahid,Münker-Nekir.
Tanışık(t):İştişare,danışma,birbirini tanıyan.
Tanışman:Danışman,bilgin,danişmend.
Tanla/tanlacak(t):Sabahleyin.Seher vakti.
Tanlamak(t):Şaşırmak,hayrette kalmak.
Tanmak/tınmak(t):Takmak,tanımak,ses vermek.
Tanrı arslanı:Hz.Ali'nin lakablarından,sıfatlarından birisi.
Tanrı hası:Mürşid,ideal insan.İnsan-ı kâmil.
Tanşuk(t):Tanışık.Tap(t):Yeter,kâfi.
Tapduk/Tapduk Emre.Yunus Emre'nin şeyhi.Barak Baba veyâ Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi.
Tapdur(t):Kafi,yeter,kifayet eder.
Tapmak(t):İtaat etmek,baglanmak,bulmak.
Tapşurmak(t):Emanet etmek,teslim etmek.
Tapu(t):Huzur,makam,nezd.
Tapu kılmak(t):Hizmet etmek.Ulumanmak.
Tapuya gelmek:Huzura gelmek.
Tar(t):Dar.
Taraş olmak:Alt-üst olmak.
Tartmak:Çekmek.
Târ u mâr(f):Darmadağınık.
Tasnif(a):Kitap tertib etmek.Sınıflara ayırmak.
Tasrif(a):Sarf etmek.Fiil çekimi bilgisi.Sarf.
Taş(t):Dış,zahir.
Taşra(t):Dışarı.
Tatar():Mogol.Eskiden Ulak,posta olarak kullanılan Tatar Türkleri.
Tavar:Mal,davar.Binek hayvanı.
Tavus-ı yâr:Dostun tavusu.Mecazen Cebrail'e işarettir.
Tayak:Dayanılacak şey,eşya.İnsan vs.
Tayanmak:Güvenmek,itimat etmek.

Tayın:Öğün,rızık.Nimet "Dünya tayını"(246/1)
Tayınmak(t):Kaymak,sürçmek.
Tayyâr (a):Hz.Ali'nin kardeşi,Peygamber'in amcası oğlu. (Bkz.Ca'fer-i Tayyâr)
Teberrâ(a):Beri olma,yüz çevirme,uzaklaşma,çekilme.
Teberrük(a):Uğur sayma,mübarek sayma.
Tecellî(a):Görünme,belirme,Allah'ın sır ve kudretinin eşya ve canlılarda görünmesi.
Tecrid(a):Tek olmak,soyunmak,Allah'tan başka herşeyden ayrılma,ayırmak.
Tedbîr(a):Birşeyi temin edecek veya def edecek yol.Cenab-ı Hakk'ın hakîm isminin manasına uygun hareket etmek.
Tefekkür(a):Fikretme,düşünme.
Teferrüc-gâh(a-f):Gezinti yeri.
Tefrid(a):Fertleşme,teklige erme
Tehi(f):Boş.
Tek(t):Gibi,bir.
Tekebbür(a):Kibirlenme,böbürlenme.
Tekye(f):Zikir veya ibadet için toplanılan yer.Dervişlerin toplandıkları yer.
Teleme(t):Maya ile kestirilmiş süt.Beyazlık ve saflık(Mecazen)
Temennâ(a):Dilek,istek.
Temsîl(a):Birşeyi birşeye benzetmek için baş vurulan yol,söz. Benzetmek,temsil etmek.
Teneşir():Ölülerin yıkandığı tahtadan yapılan dört ayaklı masa.
Teng(f):Dar.
Terâh(a):Gam,gussa,kader,tasa,üzüntü.
Terbiyet(a):Eğitim,irşad,terbiye.
Tercemân(a):Metinde "Cebrail" anlamında.
Terezü:Terazi
Terk urmak(t.deyim)Terketmek,bırakmak,vazgeçmek.
Tersâ/terse(f):Hristiyan.
Tertîb(a):Tanzim,dizme,düzene koymak.Metinde "namaz" manasına da kullanılır.Tesbih okımak:
Tesbih okumak:Sübhanallah demek,Allah'a şanına layık olarak zikretmek,anmak.
Teslimlik:Bağlılık.

Teşviş(a):Kargaşalık,karışıklık.
Tetik:İş,hareket,"dilin tetiği bozulmak"
Teveccüh(a):Yönelme,bir tarafa çevrilme,dönme.Alaka gösterme.
Tevekkül(ä):İşi Allah'a havale etmek.Kadere razı olmak.
Tevfîk(a):Yardım,Allah'ın kişiye nusreti.Manevî yardım.
Teze:Taze.
Tezvîr(a):Söze yalan karıştırmak,Yalan söze ziynet verme.Süsleme.
Tıfl(a):Çocuk.
Tıfl-ı nev-reste:Yeni yetme çocuk..
Tılsım:Gizli şey,fevkalede tesiri olan şey.Define bulmaya engel olan mevhum şey.
Tımar(f): Tedavi.
Tınmak(t):Ses çıkarmak,söz söylemek.
Tiryâk(a):Panzehir.
Tiz(f):Çabuk,acele.
Tizreü(a): Kelime Kur'anda Tazrau' şeklinde olup"ekin" anlamındadır. Yusuf Suresi/Ayet 47'de "Yusuf:Devamlı yedi sene ekin ekip biçtiğiniz ekinin yediğinizden artamını başağında bırakın" denmektedir.Bu kelime Kur'anda "ekin bitirmek, mahsulat yetiştirmek için kullanılmaktadır. (Bkz. Kur'an-ı Kerim Lugatı,El Miftah,Mütercim Mahmud Çanga,İst.1986,sayfa 225)
Togan(t):Doğan kuşu.
Togmak(t):Dogmak.
Togru(t):Dogru.
Tokuz Arslan: Dokuz kat gök.(Eski telakkide gökler dokuz kat idi.)
Tolınmak/tolunmak(t):Dolunmak,batmak,dolanmak.Gurûb etmek.
Ton(t):Elbise.
Tonanmak(t):Donanmak,süslenmek.
Top(t):Hep,tekmil,büsbütün.
Toptolu(t):Tamamen dolu,dopdolu.
Tortsuz:Tortusuz,birikintisiz,çöküntüsüz.
Tosbaga(t):Kaplumbaga.
Toy(t):Şenlik,şakı,ziyafet.
Toylamak(t):Ziyafet çekmek,yedirip içirmek.
Toymak(t):Doymak,tatmin olmak.

Tûbâ(a):Cennette bulunan kökü gökte,dalları yerde bir agaç. Berrak ve saf.Saadet.Hoşluk.

Tudaş olmak:Rast gelmek.

Tufan:Çok şiddetli ve her tarafı kaplayan su.Nuh peygamber zamanındaki Nuh peygamber'in kavmine uygulanan manevî ceza,büyük su kaskını.Bu tufanda Nuh'un gemisi dışındaki bütün canlılar yok olmuştur.

Tugyân(a):Taşma,taşkınlık,azgınlık.coşkunluk

Tûl-i emel:Hırs,tamah,tükenmez arzu.olmayacak dilek.

Tûr: Tûr-ı Sîna.Hz.Musa'ya İlâhî tecellinin mazharı olduğu dağ.Edebiyatımızda Tur,duruma göre bazan gönül çoğu zaman ise beden için kullanılmıştır.Daha çok mutasavvıflar ledünnî manâda kullanırlar.

Turak/durak(t):Menzil,durulacak yer.Yerleşilen yer.Yurt

Turı gelmek(t):Ayaga kalkmak.

Turılmak(t):Durulmak,sakinleşmek,açılmak.

Turmak(t):Du mak,ayaga kalkmak.

Turvanda:Turfanda.

Tuş:Denk,benzer,eş.

Tuş:Taraf,yön,cihet,rast gelmek,karşısına durmak.

Tuşa durmak(t)Tarafına durmak.O yöne yönelmek,karşısına durmak.

Tuş eylemek:Rast getirmek.Karşı karşıya getirmek.

Tuşlamak:Rastlamak,karşılamak.

Tuş olmak:Rastlamak,yönelmek.

Tutmak/dutmak:Fark etmek.Kabul etmek,elde bulundurmak.

Tutak(t):Dudak.

Tutaş(t):Yakın,yaklaşmış.

Tutulmak:Zaptedilmek,mahkûm etmek,alıkonmak.

Tuydurmak(t):İşittirmek,duyurmak.

Tuymak(t):Duymak,işitmek.

Tuyûr(a):Kuşlar.

Türâb(a):Toprak.

Tüvanger(f):Paralı,zengin.

-U-

U:ve

Uban/üben(t):Zarf fiil. -Üp'tan genişletilmiş bir ek."ag-
layuban:aglayıp gibi.
Ubûdiyet(a):Bendelik,kulluk,kölelik.
Uç(t):Son,nihayet.Kenar,sınır.
Uçmak/uçmag(t):Cennet.
Uçuk(t): Uçmaga layık amel,iş(?) Uçmak'tan."Bu vücudum şeh-
rinde buçuk pulluk uçuk yok"(106/2)
Uçunmak(t):Korkudan benzi sararmak,rengi gitmek.
Ud/ut():Utanma,hayâ,şeref.
Ugrı/ugru:Hırsız.
Ugrılık:Hırsızlık.
Ugrulamak(t):Çalmak,hırsızlık yapmak.
Ulak(t):Postacı,haberci,parça.
Ulanmak(t):Yıpranmak,eskimek.
Ulaşık(t):Kavuşmuş,vuslat etmiş,ulaşmış.
'Ulûm(a):İlimler.
Ulvî(a):Yüce,yüksek.
Ummak(t):Beklemek,ümid etmek.Temennî.
'Ummân(a):Büyük deniz.
Umu:Ümit,emel,arzu.
Urgan(t):Halat,kalın ip.
Urılmak:Çalınmak,dikilmek,üflenmek.
Uruşkan(t):Dögüşgen,kavgacı kişi.
'Uryân(a):Çıplak.
Us(t):Akıl
Usan:Gafil,ihmalkâr,ihtiyatsız.Gevşek. 62/1
Usan dutmak:Gevşek davranmak,ihtiyatsız bulunmak.
Usanmak:Bıkmak.
Usûl(a):Ana,bada,ced.Asıllar,kökler,temeller.
Usûl-i din:Dinin temelleri,asılları,ilm-i kelâm.
Uş(t):İşte.
Uşadmak(t):Parçalamak,ufaltmak.
Uşanmakt):Parçalamak,toz haline gelmek.Ufalanmak.
Uşatmak(t):Parçalamak,kırılıp dökülmek.
Uşda(t):İşte.
Ut(t):Bkz.Ud.
Utlu(t):Utangaç,utanır,hayalı.

Utmak:Oyunda,yenmek,kazanmak.
Uya:Ahmak,akılsız,her şeye her söze uyan,tembel.
Uyakmak:Gurûb etmek,batmak.
Uyagur(t):Uyanık.
Uyak(t):Metinde "uymuş,benzemiş" anlamında.
Uyanık(t):Agâh,ârif.
Uyanmak: Işık parlamak,yanmak,gafletten uyanmak.
Uyhu(t):Uyku,gaflet.
Uymak(t):Karar etmek.(1/10)"Işk şarabın içen canlar uymaz göçmege konmaga"
Uz gelmek:Münasip,uygun gelmek.
Uzlet(a):Bir yana çekilip yalnız yaşama.Allah'tan başka herşeyden tecrid olunarak yaşama.

-Ü-

Ü:Ve.
Üçler(t):Siyaset-i batınıyyeden ilk üç kişi.Kutbul aktab, kutbu'l-irşâd,kutbu'l-arif.
Uleşmek(t):Paylaşmak,bölüşmek.
Ümmî(a):Anasından doğduğu gibi kalıp,okuma öğrenmeyen.Ana, tasavvufta "Dört unsur"dur.Ümmî,bu duruma göre "Anaya,dört unsura" bağlı demektir.
Ün(t):Nida,ses.
Ürümek(t):Yürümek,yürürlükte olmak.
Üstad(f):Ehil,usta.Mürşid.
Üstün:Sütun,direk.
Üstün(t):Üstün,yukarıki
Üşde(t):Bkz.Uş,uşda.
Üşenmek(t):Tedirgin olmak,rahatı kaçmak.
Üşmek(t):Toplanmak,yığılmak,üşüşmek.
Ütmek(t):Kazanmak.
Üveys:Veyse'l-karanî
Üveysî(a): Veysel-Karanî meşrebli,şeyhini görmeden sülûk eden kişi,hallîderviş,manen sülûk eden.
Üzmek(t):Koparmak,ayırmak.kesmek.
Üzmek(t):Tasalandırmak,ayırmak.
Üzülmek(t):Kopmak,kesilmek,sökülmek,dağılmak.
Üzüşmek(t):Keşişmek,koparılmak.

-V-

Vâcib(a):Lüzûmlu,Mecbûrî olan.Yerine getirilmesi zarurî Allah'ın emirleri.
Va'de(a):Belirtilen zaman,ecel,ecelin takdir ettiği zaman
Vaff(a):Yeter,kafi.Vadini yerine getiren.(356/7)
Vâhid(a):Bir olan.Beraber olan.Tek olan.
Vâlih(a):Şaşa kalmış,hayran.
Varak(a)Tek yaprak halindeki kâgıt.Nebat yapragı.Kitap yaprağı.Varasumı
Varasumı(t):
Varlum(t): Varalım,gidelim.
Vasf-ı hâl(a-f):Halidurumu.Halin anlatılması.
Vasf itmek():Anlatmak,tarif etmek,övmek.
Vâsıl(a):Ulaşan,erişen,kavuşan.
Vasl(a):Kavuşma,ulaşma.
Vasyet(a):Vasiyet'ten.Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.
Vattaku(a):

Vâye(f):Nasib,kısmet,fayda,kazanç.
Vech(a):Yüz.
Vefadâr():Vefalı,sözünde duran.
Velî(a):Ermiş,seven,dost,sahib.
Veli/velikin(f):Amma,fakat,lakin,velakin.
Ve nahnü akrebü minküm(a):"Ve biz sizden daha yakınızdır"mealinde bir ayet.(Vakıa/84)
Veyil(a):Yazık,vay haline, felaket,hüsran.Cehennemde bir çukur ismidir.
Vilayet(a):Bir şeyi kudretle elde etme,dostluk,Muhabbet,yakınlık.Velilik derecesi.
Vi'a(a):Kab,içine birşey konulan zarf.
Virân(f):Yıkık,harab.
Virgü(t):İhsân,bağış,vergi.
Viribidi(t):Vermişti.
Viribimek(t):Vermek,yollamak,göndermek.
Visâl(a):Kavuşma,ulaşma,birleşme.

Vuhûş (a):Vahşiler,vahşi hayvanlar,insandan kaçan,evcil olmayan hayvanlar.Yırtıcılar.

Vü(a):Ve.

-Y-

Yaban(t):Dışarı,kır,şehir dışı.

Yaban gözi(t):Zahirî göz.Hakk'ı idrak edemeyen ve göremeyen göz.

Yad:Yabancı,tanıdık olmayan,garîb.

Yadlık:Yabancılık.

Yadmak:Uzaklaşmak,mustarip olmak."Kalmaya sensüz dahı ben gussadan yadaram"(220/8)

Yagı(t):Düşman.

Yagma:Yagmalamak,insanlara saldırarak canlarını ve mallarını alıp perişan etmek.

Yâ hu:Ey o (Allah) Derviş selamı veya niyâzı.

Yakım(t):Mersiye,ağıt,yakım yakmak.

Yakmak(t):Gidermek,yok etmek.

Yakmak(t):Nazım etmek,düzmek,söylemek,manzûm olarak ve makamla söylemek,yakım yakmak.

Yakîn(a):Şüphesiz,gerçek şekilde bilme.Saglam ve kati bilme.

Ya'kûb(a):İsrailoğullarından Yusuf Peygamber'in babası olan peygamber.

Yâkût:Çeşitli renkleri olan kıymetli bir süs taşı.

Yalabımak/Yalapmak(t):Parlamak,parıldamak,ışık saçmak.

Yalap yalap(t):Parıldamak,alev alev,parıl parıl.

Yalıncak(t):Yalın bir şekilde,çıplak.

Yalunuz/yalnız(t):Yalnız.Tek başına,ferdî.

Yanku(t):Akis,yankı,aksisedâ.Kaya yankısı.

Yap:Artık,yabancı maddeler,yükler.

"Bu yükleri bu yapları döküp haldaş olan kimdür"(30/2)

Yapalak(t):Tüylü.

Yapmak(t):Kapamak,örtmek.

Yaña(t):Taraf,Metinde "yanak" anlamında.132/5

Yarag/yarak(t):Azık,yol hazırlığı,levazımat,metinde"tevhid ve ibadet" anlamında.

Yarak etmek(t):Hazırlık etmek.Sefer için gerekli hazırlığı yapmak.

Yaramak(t):Uygun düşmek,yaramak,mümkün olmak,elverişli,uğurlu ,Hak kazanmak.
Yaramaz(t):Günahlı kul,yararsız,kötü şey.Zararlı.
Yaraşuk:Layık,uygun,
Yaren():Arkadaş,dost,"f.Yârân"
Yargu(t):Hüküm,muhakeme
Yarın(t):Mahşer günü.
Yarınkı gün(t):Mahşer günü,ahiret.7/7
Yarlıgamak(t):Afvetmek,suçunu bağışlamak.
Yarlıganmak(t):Bagışlanmak.
Yâsin (a):Kur'an-ı Kerim'de 36.surenin ismi.Surenin birinci âyeti müteşabihtendir.Mutasavvıflar indinde "insan-ı kamile" veyahut "Muhammed'e" hitab eden bir cümledir."Ey Muhammed" gibi.
Yastanmak(t): Yaslanmak,dayanmak.
Yaşıl(t):Yeşil."yaş"tan.
Yaşın yaşın(t):Gizli,gizli.
Yat():Usûl,yol,hazırlık,tedbîr.
Yatlu:Kötü,fenâ.
Yatlug(t):Kötü,fena.
Yatlu hal:Kötü hal.
Yatlu söz:Asılsız yabancı söz.
Yavaş olmak:Yumuşak huylu,mütehammil. 354/6.
Yavı kılmak:Kaybetmek,ortadan kaldırmak.
Yavı varmak:Kaybolmak.
Yavlak:Pek çok,gayet,
Yavuz:Kötü,fena,yaman,kara yagız.
Yay:Yaz(mevsim)
Yayınmak(t):Dagılmak,yayılmak,kuş yayılmak.
Yayınmak(t):Yiyecek bulmak için kuşun gezinmesi.
Yaylamak(t):Yaylaya çıkmak.Yazı yaylada geçirmek.
Yay sımak:Yay kırmak.
Yazı(t):Yaban,kır,ova.
Yazlamak(t):Yazı yaylada geçirmek.
Yazu(t):Kader,alın yazısı.
Yazuk(t):Günah,suç

Yedi evren:Yedi gök.

Yedilmek:Çekilmek,yedekte götürülmek.

Yehdillahu limen Yeşa:Allah dilediği doğru yola götürür"
(Kur'an'da pek çok surede vardır)

Yelmek/yilmek:Koşmak.

Yeltemek/yiltemek(t):Meylettirmek.Arzu uyandırmak.Heveslendirmek.

Yeñ:Elbisenin ucu,yeni.

Yeni bahar(t):İlkbahar.

Yeni yaz(t):İlkbahar.

Yeñsüz gömlek(t):Kefen.Kolsuz gömlek.

Yermek/yirmek: Kötülemek,çekiştirmek,zemmetmek.

Yerinmek/yirinmek(t):Kederlenmek,üzülmek,tasalanmak,mahzun olmak.

Yesir():Esir,tutsak.Esir'den.

Yevme yeşfe'u(a):Şefaat günü.

Yezdân(f):Cenab-ı Hak.

Yımak(t):Men etmek,engel olmak,uzaklaştırmak.

Yıl çevrilmek:Bir yıl bitmek.

Yıymak:Koklamak.

Yidi dört on sekiz:Yedi deniz;dört unsur;Onsekiz bin âleme işaret eden sayılar.

Yidi evren:Yedi iklim.

Yidiler.Siyaset-i bâtıniyyeden 7 kişi.Üçlerden sonra gelen grup.

Yidi mushaf:Kur'an'ın 7 arap lehçesine göre okunuşu.Kıraat-ı Seb'a.Manâsı değişmemek üzere Kur'an'ın Kureyş,Huzeyl,Havazin Kinane,Sakîf,Temim ve Yemen ehlince okunuşu.

Yig:Yeg,üstün,

Yigirmi(t):Yirmi

Yiglemek(t):Üstün tutmak.

Yigrek(t):Daha iyi,hüreccah,üstün.

Yil(t):Yel,rüzgar.

Yilmek(t):Koşmak,bir şeye değer verip ardından gitmek.

Yiltemek(t):Teşvik etmek,heveslendirmek.
Yimiş:Meyve,yemiş.
Yini:Yeni.
Yini(t):Yine,gene,
Yinile(t):Henüz,şimdi.
Yi-nun-sin:Yunus harfleri.Yunus Emre bu harflerle kendi ismini yazdığı gibi,Yasin' kelimesine de işaret ediyor olmalıdır.Bu Sure bilindiği gibi mutasavvıflarca Kamil insana veya Muhammedî nura işaret eder.
Yir(t):Yer,yeryüzü.
Yirini kalmak (t):Kederlenivermek,tasalanmak,üzülmek.
Yirinmek:Üzülmek.
Yirmek(t):Yermek,zemmetmek,kötülemek.
Yitmek(t):Kafi gelmek.
Yitürmek(t):Ulaştırmak,eriştirmek,yetiştirmek.
Yiylemek/yıylamak:Koklamak.
Yohsa(t):Yoksa.
Yolmak(t):Dagıtmak.
Yorılmak(t):Çözülmek.
Yoran:Hükmeden.
Yormak(t):Ta'bîr etmek.
Yort:Hüküm,nüfuz.
Yortmak(t):Hızlı koşmak,devamlı yol yürümek.
Yort savul(t):Koş,kaç,uzaklaş.Yolun ortasından çekil.
Yorutmak:Yürütmek.
Yoyılmak(t):Zail olmak.Bozulmak.silinmek. Çarh-ı felek yoyılmak.(306/1)
Yoz yapalak(t):Yoz tüylü/Bu kelime "boz yapalak" şeklinde de okunabilir.Kanaatimizce bu okuyuş doğru olmalıdır.
Yögrük/yörük/yürük(t):Yörük,tez koşan.
Yögrüşmek(t):Yürüyüşmek.Koşuşmak.
Yönirmek(t):Yönelir,o tarafa gider.313/8
Yöntelmek(t):Yönetmek.
Yörimek(t):Yürümek.
Yufka(t):İnce,nezik.
Yuhu(t):Uyku.
Yukaru iller:Azerbaycan ve İran için söylenir.
Yumak(t):Yıkamak.Çekmek."El çekmek"

Yumış(t):Hizmet
Yumış oğlanı(t):Erkek hizmetçi.
Yummak(t):Kapatmak.
Yumşanmak(t)Yumşamak.
Yunmak(t):Yıkanmak.
Yurtlu(t):Vatanı olan,meskenli,oturacak yeri olan.
Yûsuf(a):Yâkûb peygamber'in oğlu olup güzelliği ile tanınmıştır.Yusf ile Zeliha hikâyesi Kur'an'daki en güzel hikâyelerden birisidir.
Yutmak(t):Hazmetmek,içinde bırakmak.
Yuvaca(t):
Yuvuk(t):Geyik.
Yuvunmak(t):Yunmak,yıkanmak.
Yuyucı(t):Ölü yıkayıcı.6/4
Yürimek:Hareket etmek.,gezmek,dolaşmak.
Yüzgeçlik(t):Denize dalışlar yapmak,dalgıç olmak.

-Z-

Zag(a):Karga.
Zâhid(a):Sofu.Kendini sadece ibadete veren.
Zâhir(a):Görünen,açık,belli,meydanda.Esmaül-Hüsna'dan.Zâhir Allah.
Zahm(a):Yara.
Zaîf(a):Zayıf,kuvvetsiz.
Zâkir(a):Zikreden.
Zâlim(a):Zulmeden,güç kullanan.
Zârî kılmak():Aglamak,sızlamak,inlemek.
Zârilik(f):Aglayış,inleyiş.
Zât(a):Kendi,herşeyden münezzeh olan Allah,asıl,esas,öz,hakikat.Nefs.
Zavada/zevade :Yiyecek,azıklar.
Zavye/zaviye:Tekye,küçük dergâh.
Zebânî(a):Günahkârları cehenneme atmaya mecbur melek.
Zeber(f):Üst.
Zebûn(a):Hz.Dâvûd'a inen İlâhî kitâp.
Zehre(f):öd,yürek,cesaret,güç,kudret.
Zehr-i kâtil:Öldürücü zehir,içki.
Zekeriyâ(a):Peygamberlerden birisi.Kavminden kaçarken agaç

kavgugunda yakalanarak testereyle biçilmiştir.
Zeliha/zelha:Mısır azizinin karısı.Yusufu sevmiştir.
Zelil:Hor,alçak,hakir.
Zembûr(a):Arı.
Zemheri:Karakış dönemi.21 Aralık/31 Ocak arası.
Zemzeme(a):Ezgili,nagmeli ses.
Zerrâr(a):Mürai,riyâkar,iki yüzlü.
Zerre(a):Çok küçük parça,atom.
Zevâl(a):Son.
Zevalli(a):Sonlu,nihayeti olan,ölümlü.
Zeyn:Ziynek,süs.
Zihi(f):Ne hoş,ne kadar,güzel,ne iyi.
Zinde:Canlı,kuvvetli.Hayatta.
Zinhâr(f):Sakın,katiyyen,aman,asla.
Zîr(f):Alt üst.
Zire():Zira,çünki.
Zireklenmek:Anlayışlı davranmak.Akıllı hareket etmek.
Ziyan etmek:Telef etmek,yıkılmak.
Zâr(f):Aglayış,inleme.
Zuhûr(a):Ortaya çıkma.
Zûr(f):Kuvvet,güç.
Zühd(a):Kendisini ibadete vermek,dünyevî şeylerden uzaklaşmak.
Zühre(a):Çoban yıldızı.Yedi gezegenden birisi.Parlaklığı ile meşhur olan bu yıldız,3 kattadır.Harut ve Marut adlı iki kötülük meleğiyle birlikte anılır.
Zül-Celal:Celal sahibi Allah.
Zülf:Uzun saç.
Zülfekâr(a):Hz.Ali'nin iki ucu olan meşhur kılıcı.
Zünnâr(a):Papasların kuşandıkları yün kuşak.

TENKİTLİ METİNDE ESAS ALDIĞIMIZ YAZMALARDAN BAZI ÖRNEKLER

KARAMAN NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 1b)

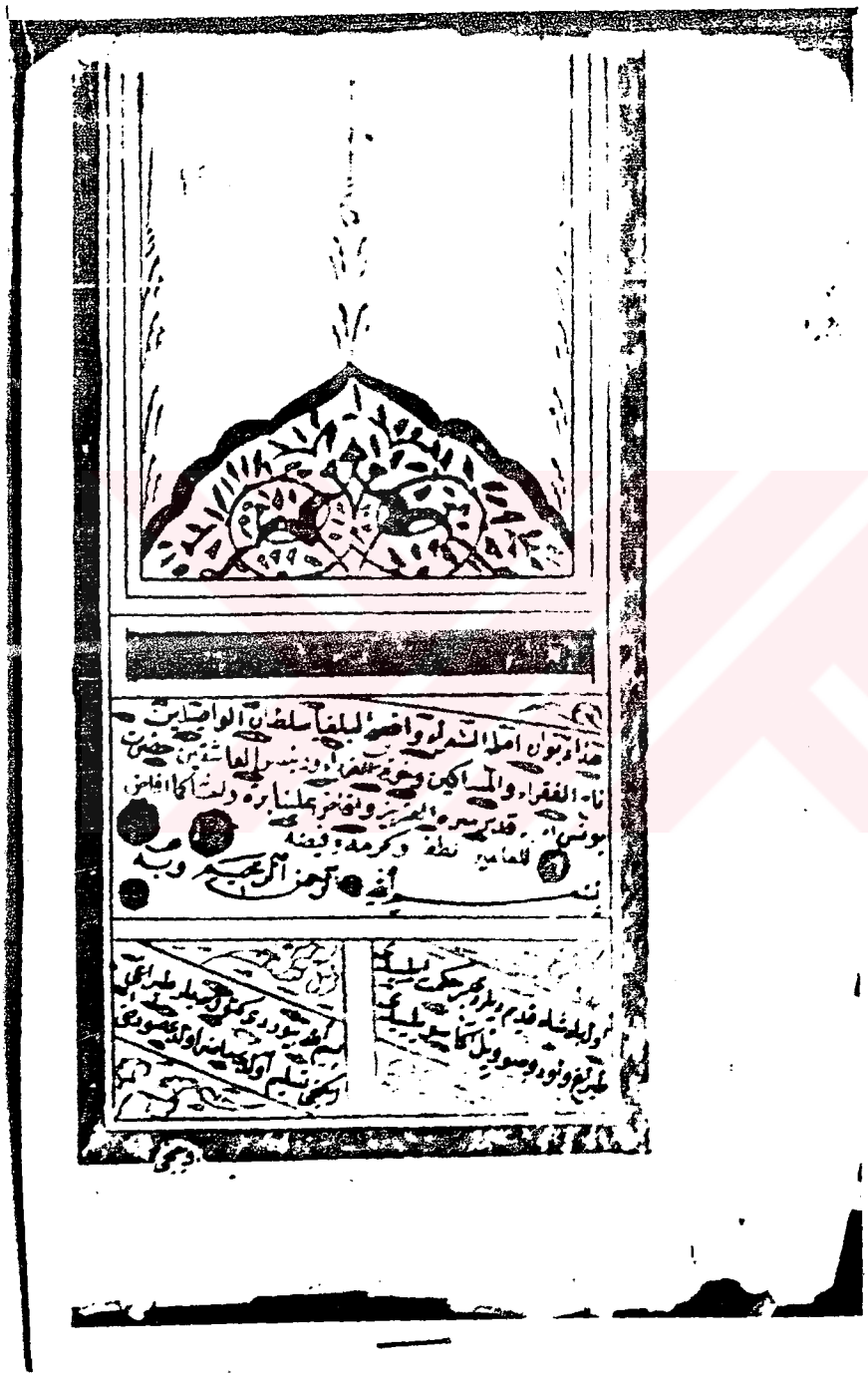

(Varak 2a)

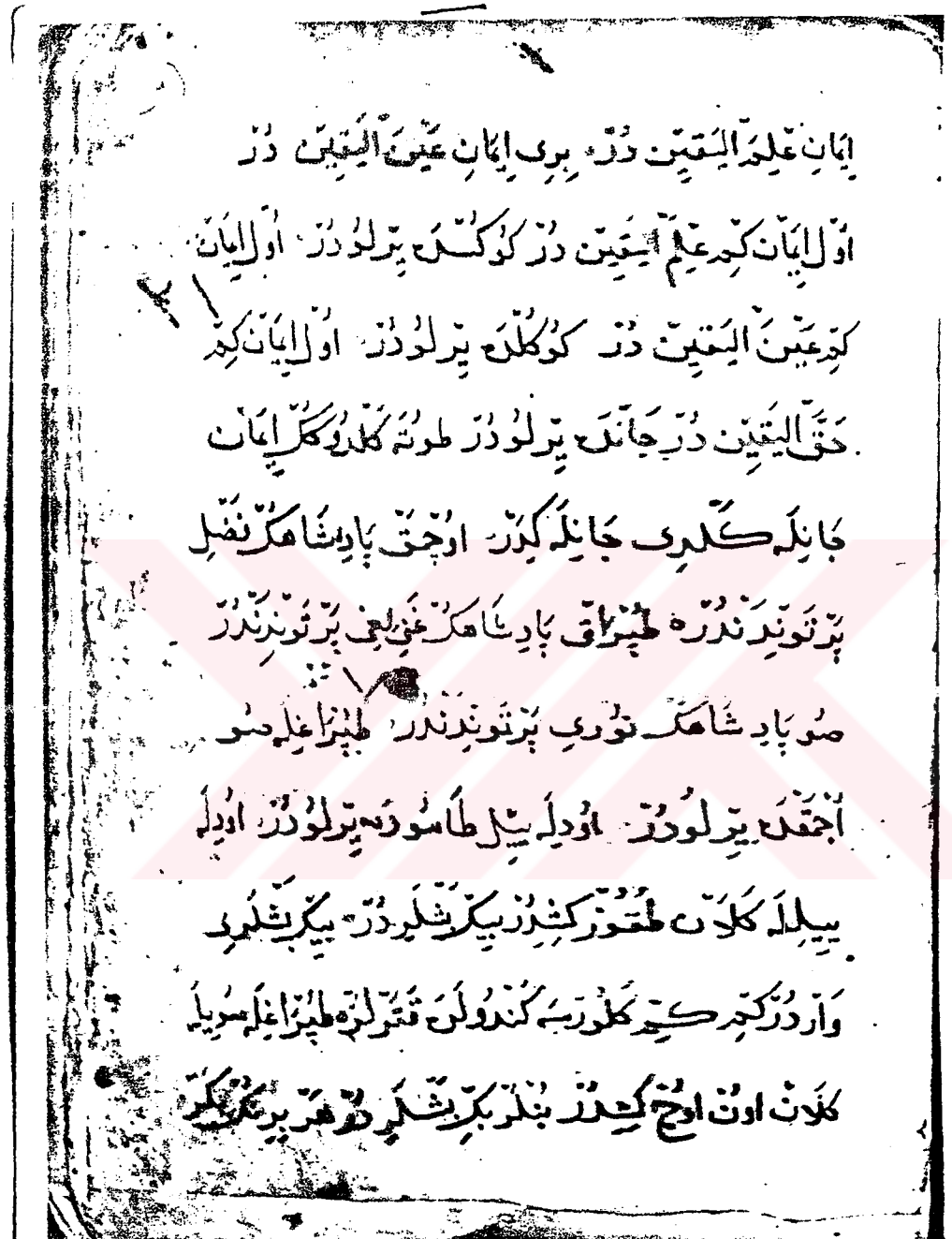

ایمان علم الیقین در بری ایمان عین الیقین در

اول ایمان کم علم الیقین در کوکلده پرلور در اول ایمان

کم عین الیقین در کوکلده پرلور در اول ایمان کم

حق الیقین در جانده پرلور در طوتمه کلدوکل ایمان

جانلر کلدی جانلر کلدر اوچق پادشاهک نضلی

پرتوندر نور در طیراق پادشاهک غنیلغی پرتوندر نور در

صو پادشاهک نوری پرتوندر نور در طیراغلر صو

اچنده پرلور در اودلر یللر طاشده پرلور در اودلر

یللر کلان طعنور کشیلر در بیک کشیلر در

وار در کم کلور کندولرن قتر لره طیراغلر صویلر

کلان اوت اوچ کیدر بنلر بیک کشیلر در هر بری بیک

(Varak 2b)

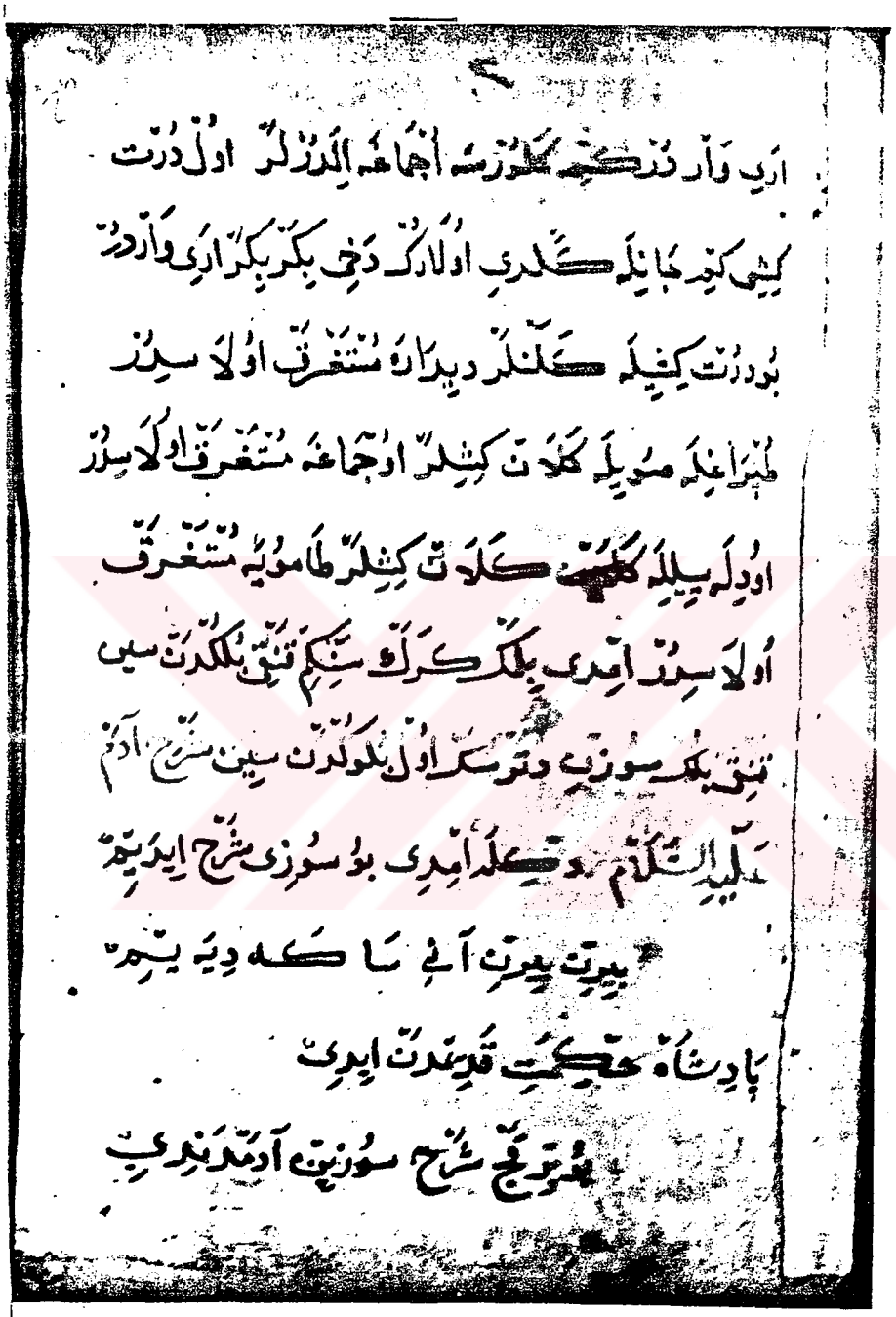

(Varak 3a)

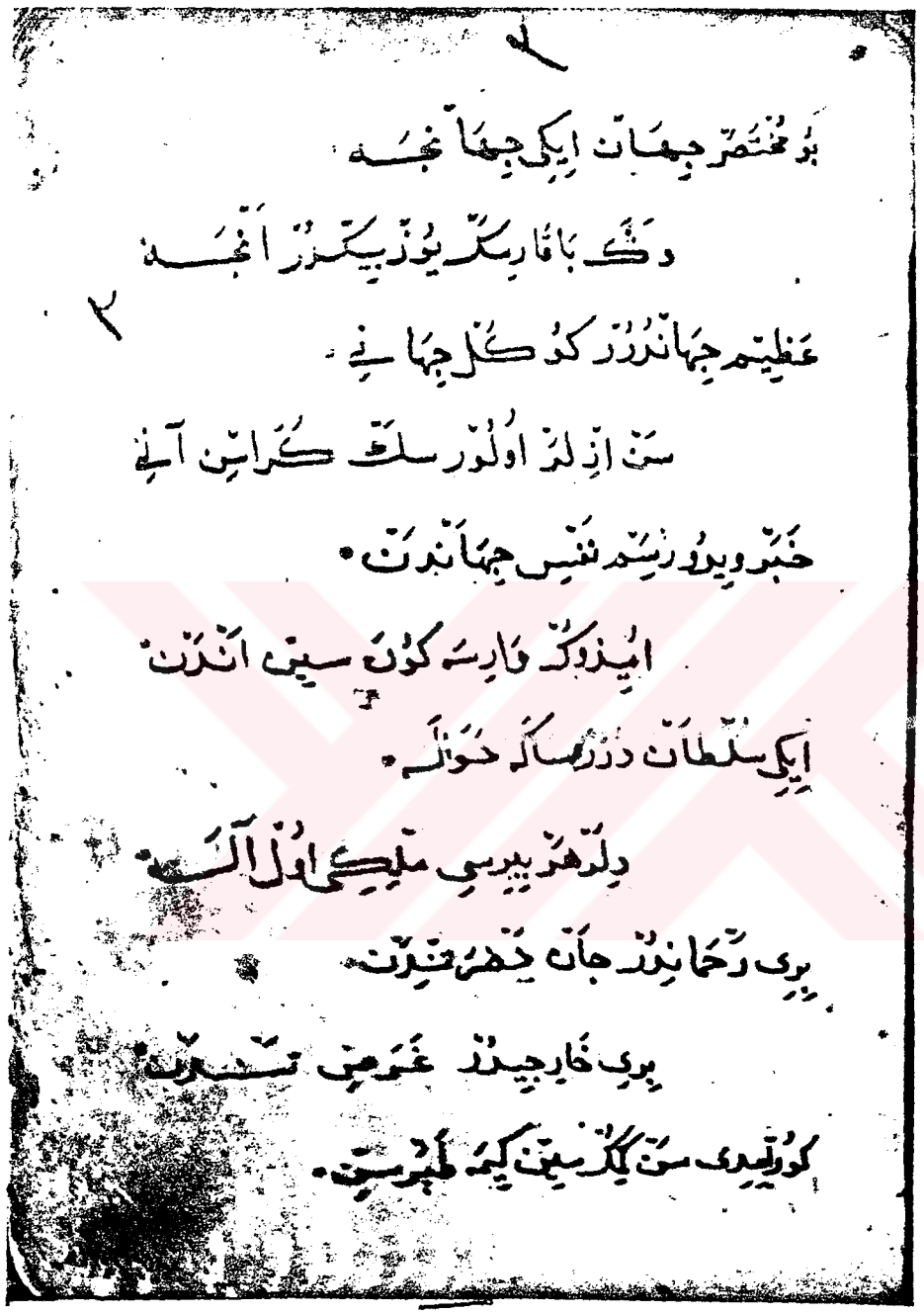

بو مختصر جهان ایکی جهان انجه

وتک باقارسکز یوز بیکدن انجه

عظیم جهاندن کو کل جهانی

سن ازلدن اولور سلک کرامین آنی

خبر ویرور سنی نفس جهاندن

ایشیدوکز وارسه کون سیر انلدن

ایکی سلطان درر ساکه خوانی

دلدهر بیرسی ملکی اول آنی

بری رحمان درر جان خیر قلدن

بری خارجیدر غمی تسلدن

کورنیدی سن یکی سین کیم طپرسین

(Varak 3b)

٤

كِمَه تَابُرا چَپ كِمَه يَسَپُرسِتِ٥

اُل اُوج يِكَرَدُرُر رُحمَانِ لشكر٥

يِكلِرُ كِمِيَه تَاسُوسِي كَيَ اَرَه

طُتُن عَالَمُرُر سَنَى حَشَرَاتِ٥

مُدَام اَيرلُو دُر بُلَارُكَ آتِ٥

نِشَانِ اُولُرُر يُوزلَرِي قَارَه٥

نَفَرِينُ شِكَايَت نِيرَالِه وَارَه٥

سَتِين كِمسَنَ بُلُردُن اُولِيَاسِن

يُونَسِي دِيوَانِه يَازِلِيَاسِتِين٥

طُوتَمَه نَسُكَ سُوزِتِن جَانَ بِلَرِيكَ

بُرنُورَ اُولَا جَانُوكُ سُوزَ اَسلَرِيكَ

حسنت

(Varak 4a)

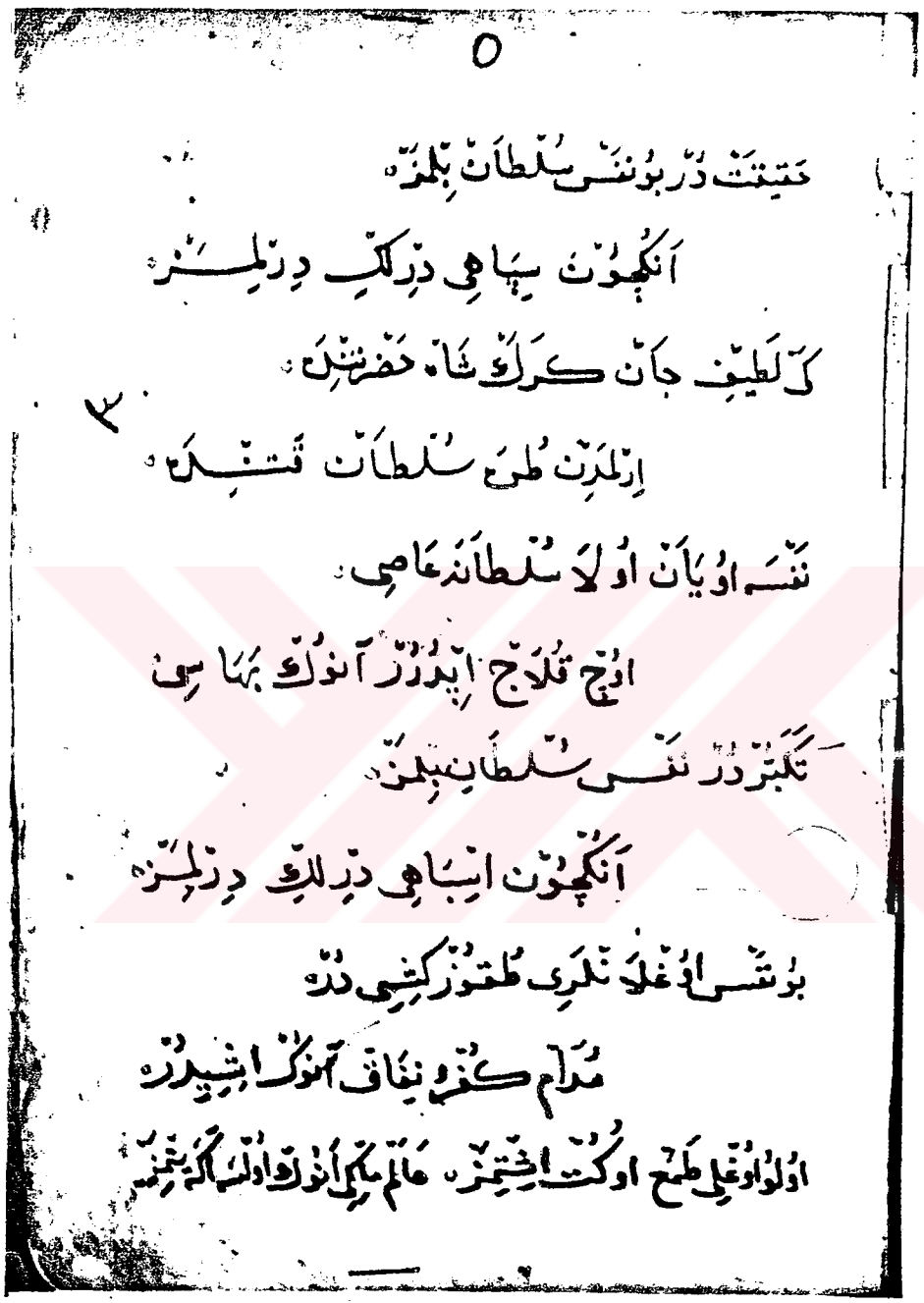

٥

حقیقتده دربو نفس سلطان بلمز

انکچون پیاهی درلکی درلمز

کی لطیف جان کرك شاه حضرتلری

ارلدن طوغ سلطان قتلی

نفس اویان اولا سلطان عاصی

اوچ قلاچ ایدر آنوك پیاسی

تکبر در نفس سلطان بلمز

انکچون ایاهی درلکی درلمز

بو نفس اوغلی نلری طقوز کشی در

مدام کفر و نفاق آنوك ایشیدر

اولو اوغلی طمع اوکت اشتهر عالم ملکی آنوك اولسا کفایتمز

(Varak 210b)

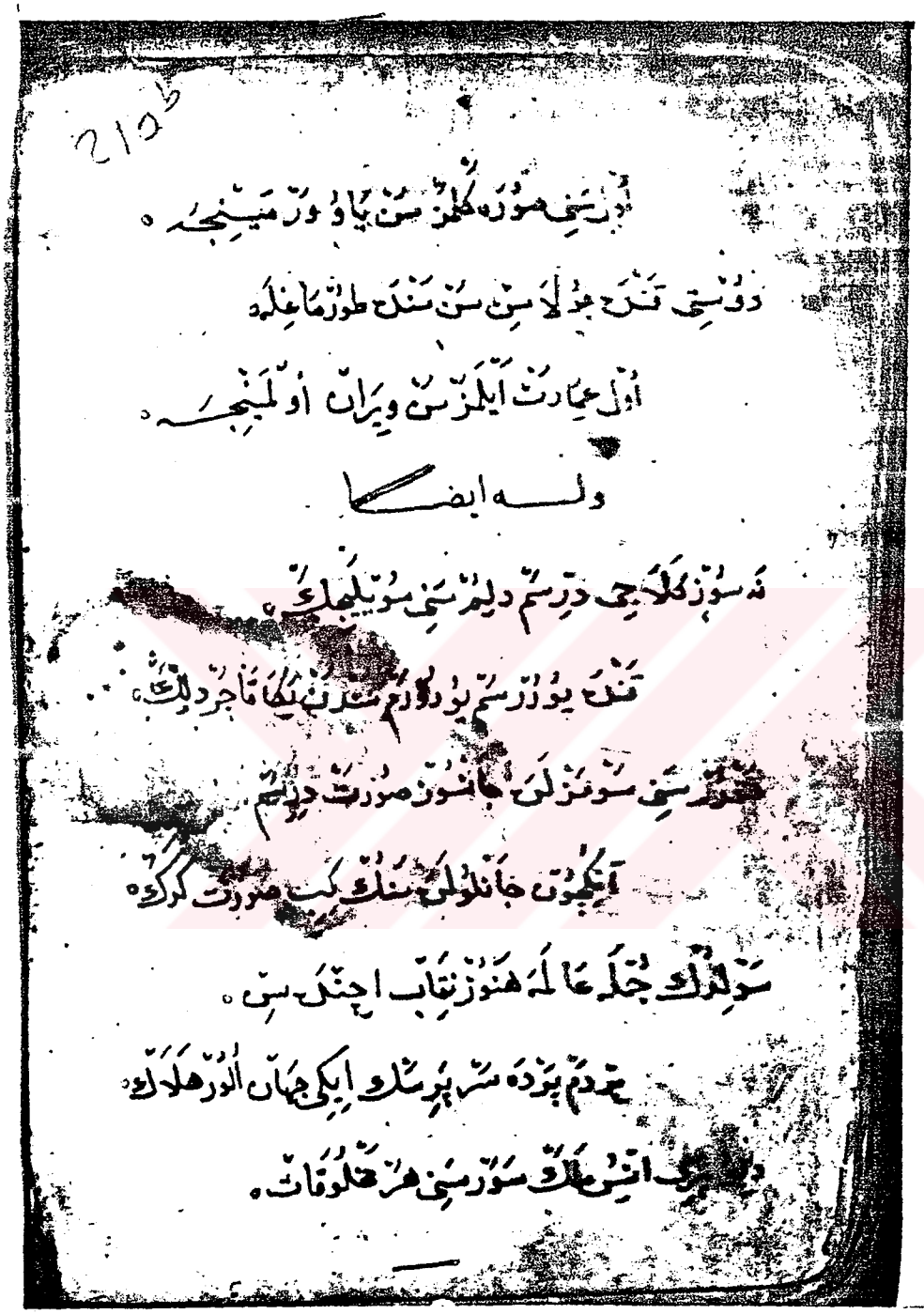

(Varak 211a)

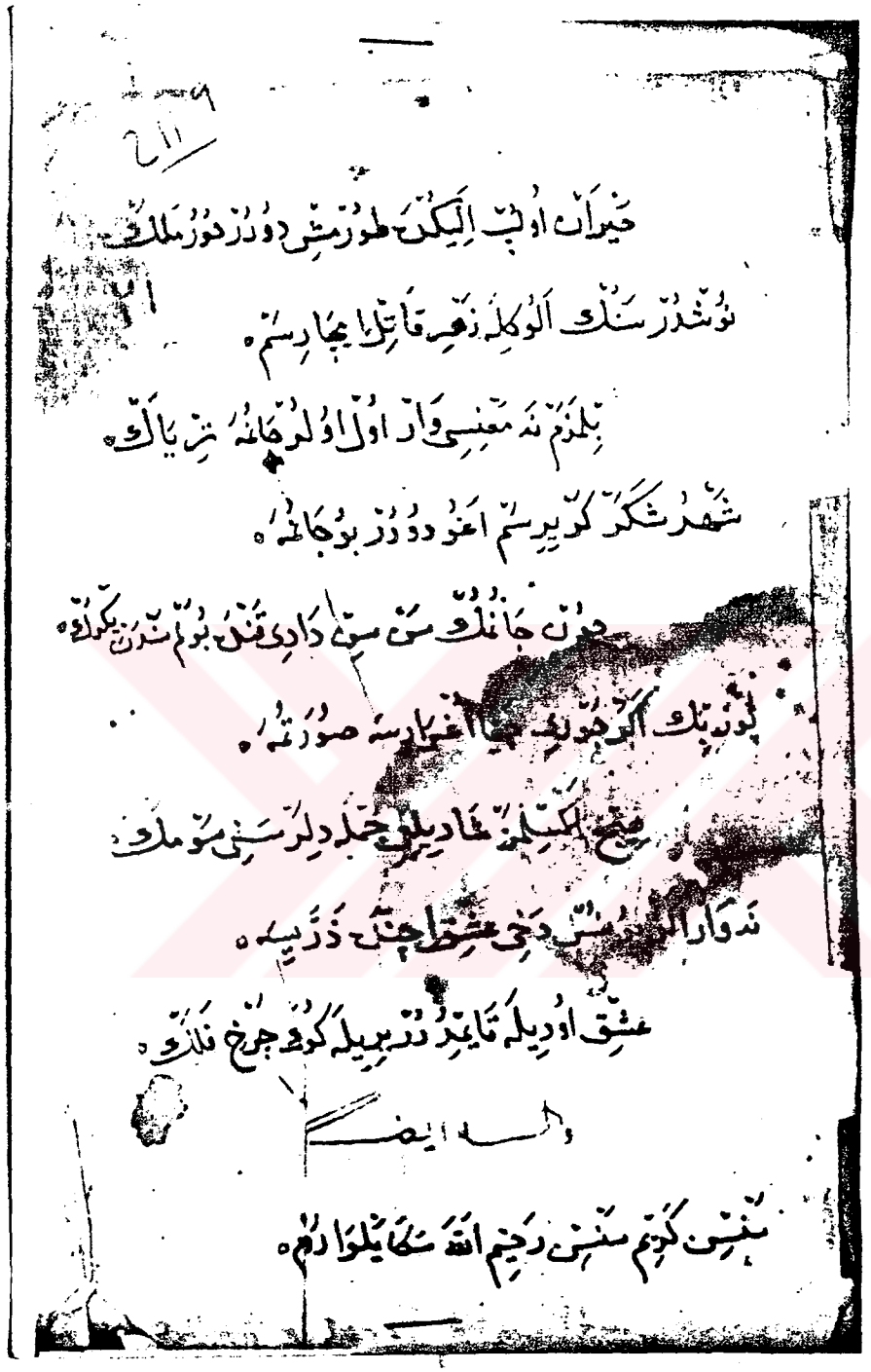

(Varak 21[illegible]/ Son varak)

YAHYA EFENDİ NÜSHASINDAN ÖRNEKLER :

(Varak 51b)

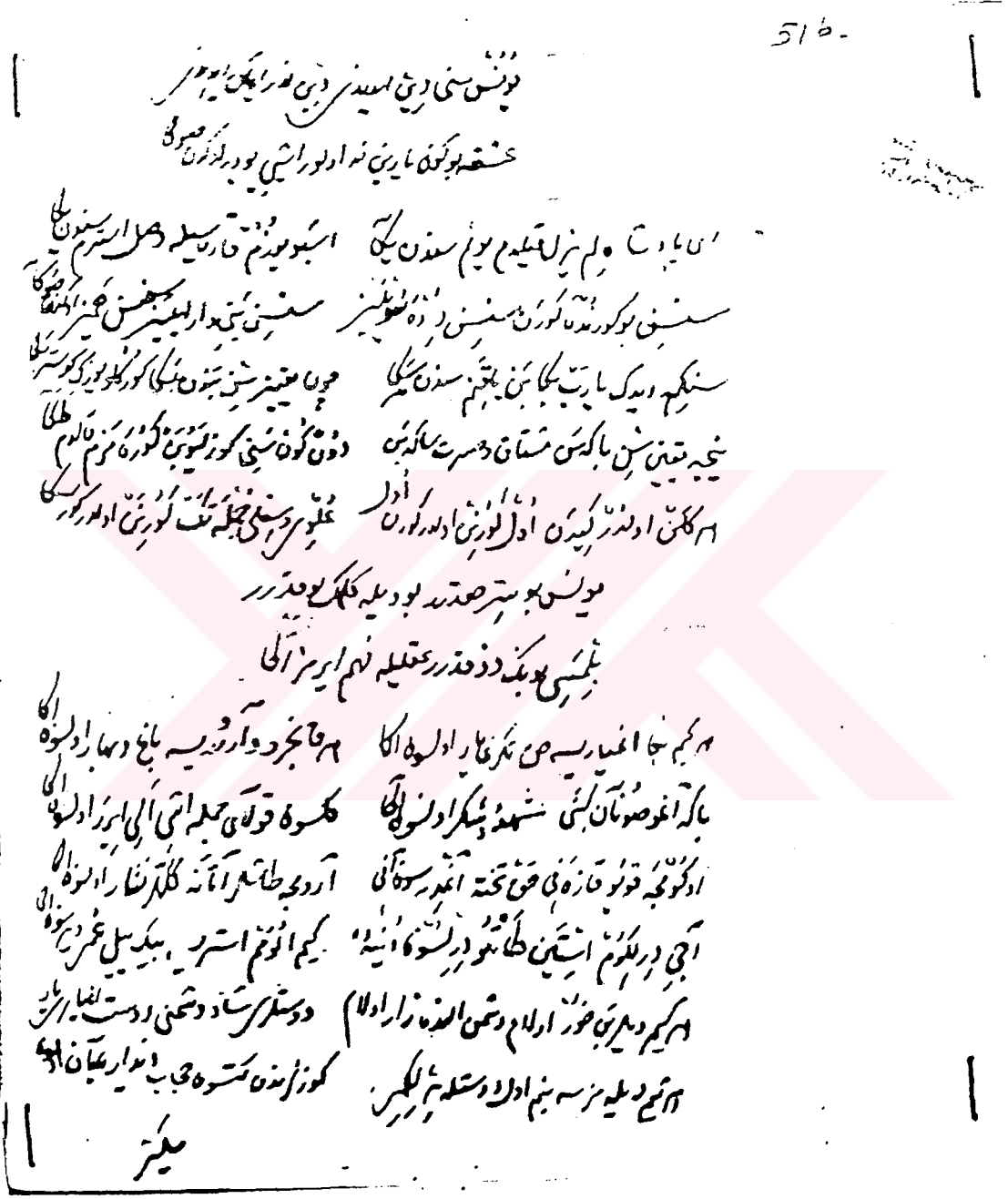

(Varak 52a)

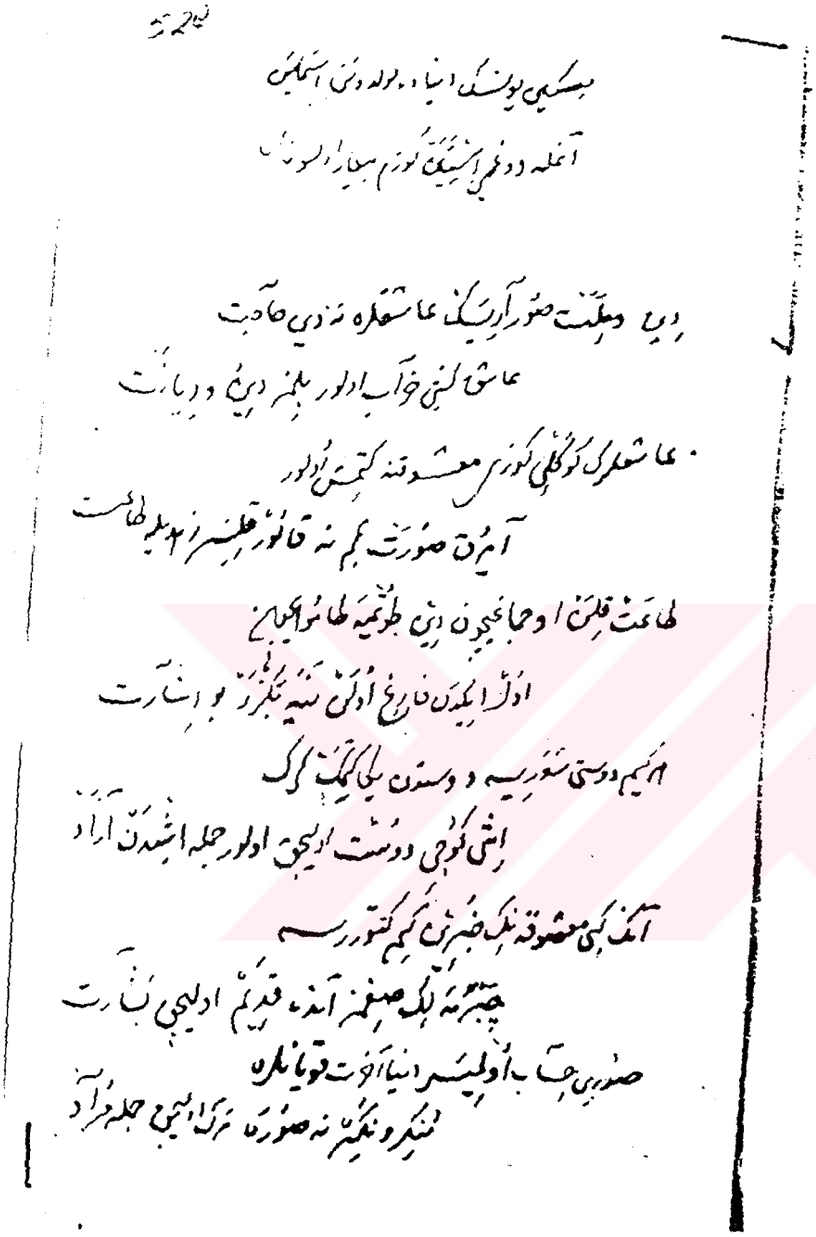

یونس

RAİF YELKENCİ'NİN NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 48b/49a)

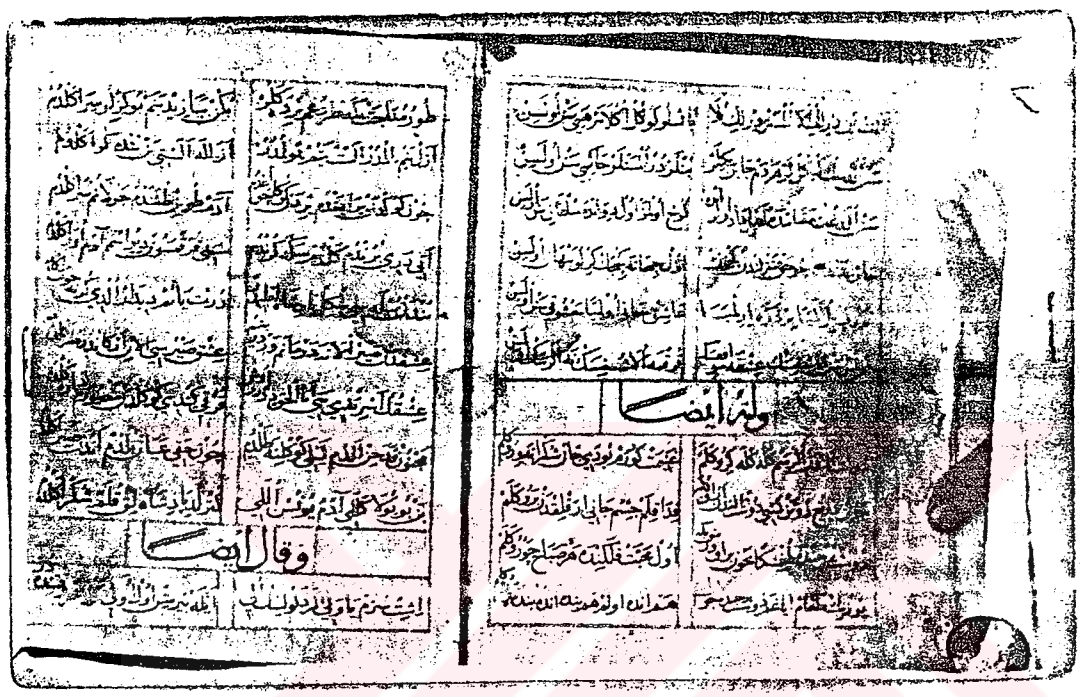

(Varak 49b/50a)

(Varak 55b/56a)

(Varak 24b/25a)

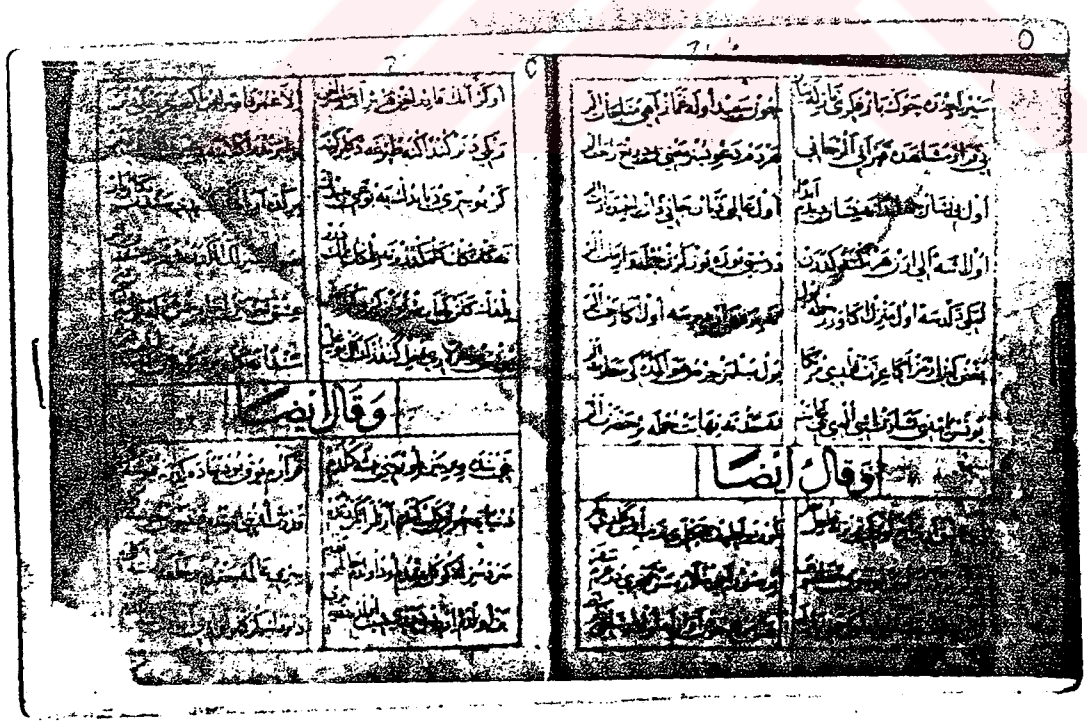

(Varak 25b/26a)

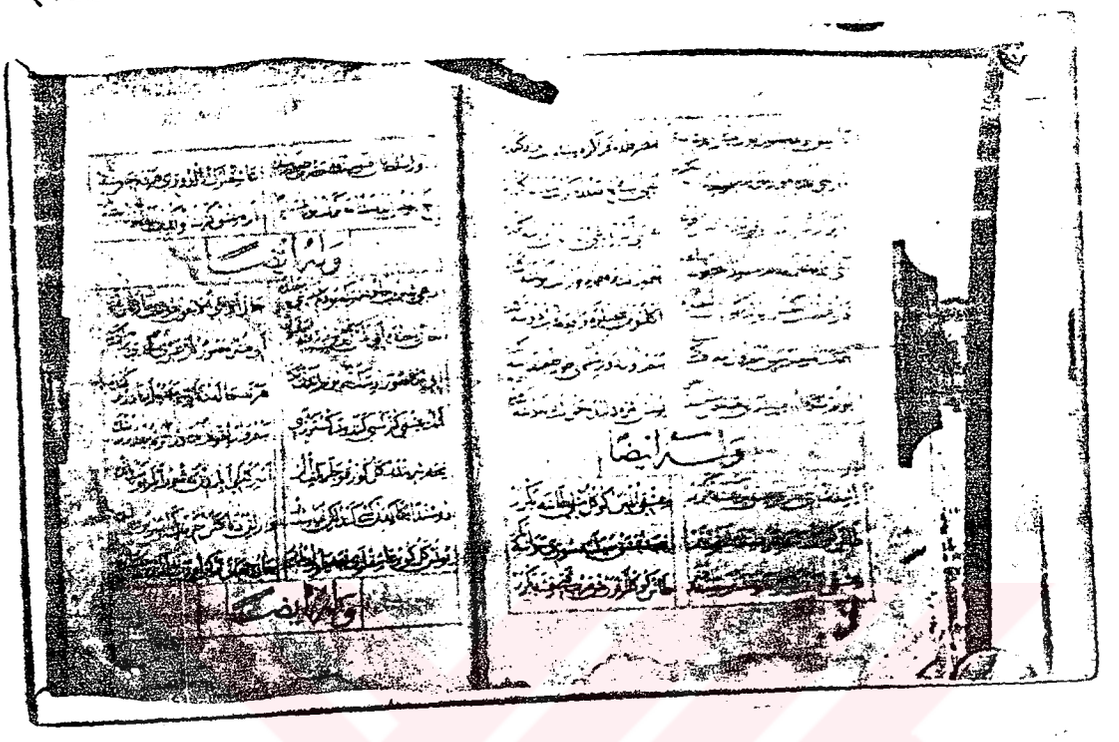

(Varak 7b/8a)

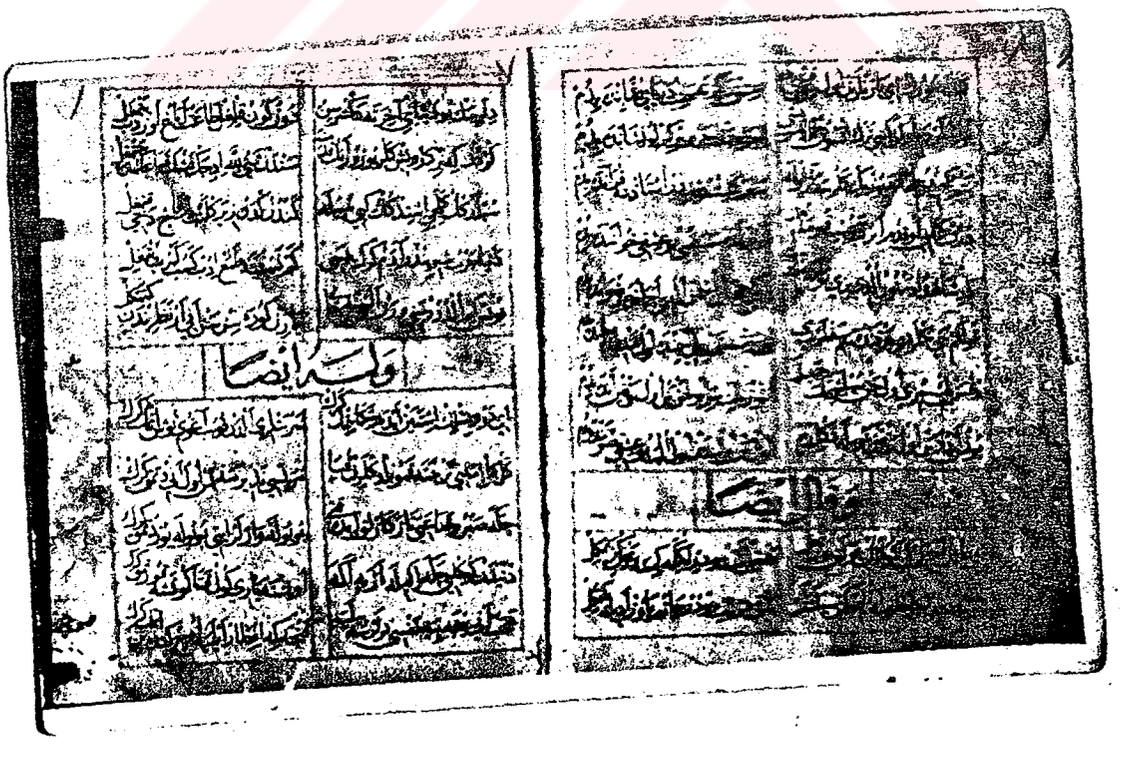

NURUOSMANİYE NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:
(RİSALATÜ'N-NUSHİYYE'DEN)

(Varak:176b)

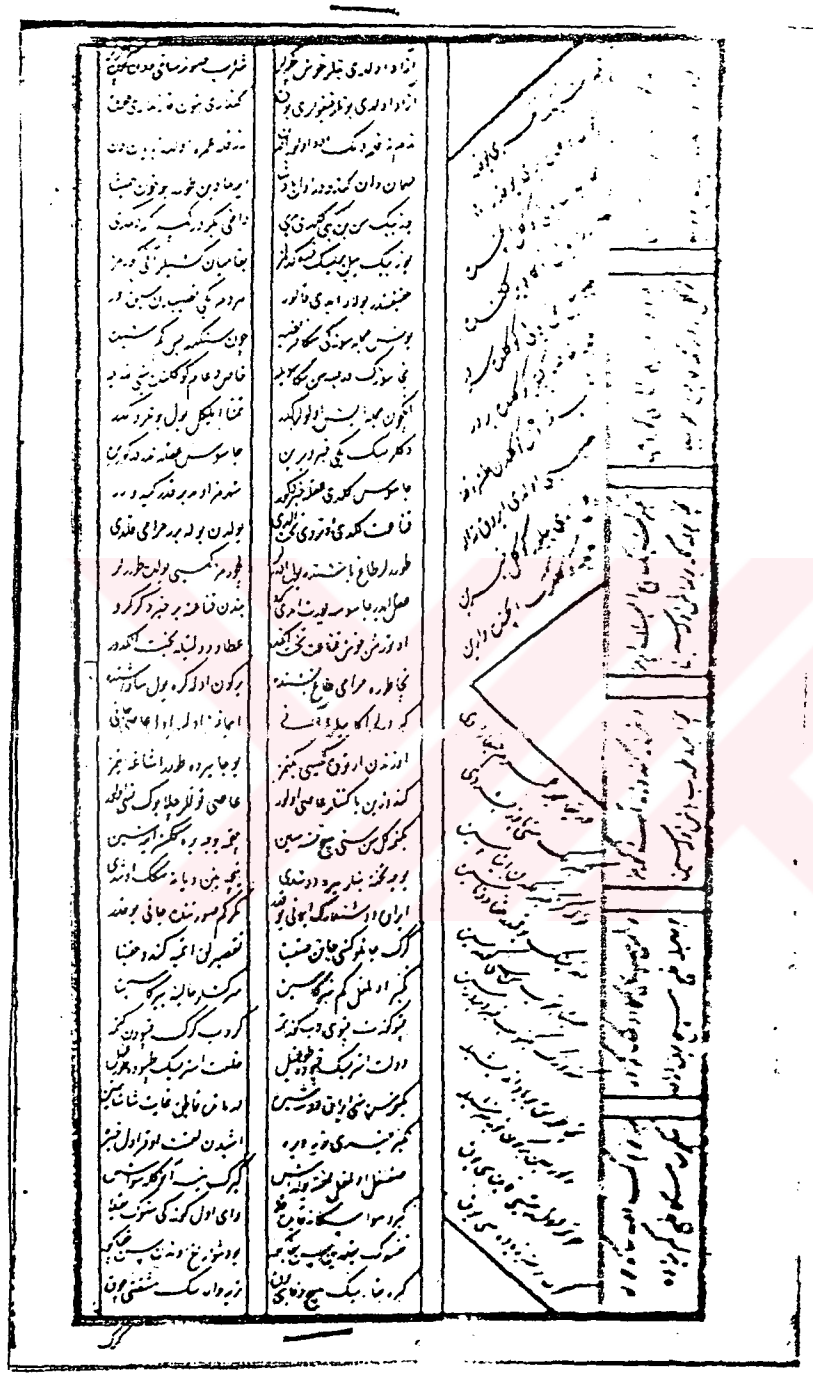

Varak:177a

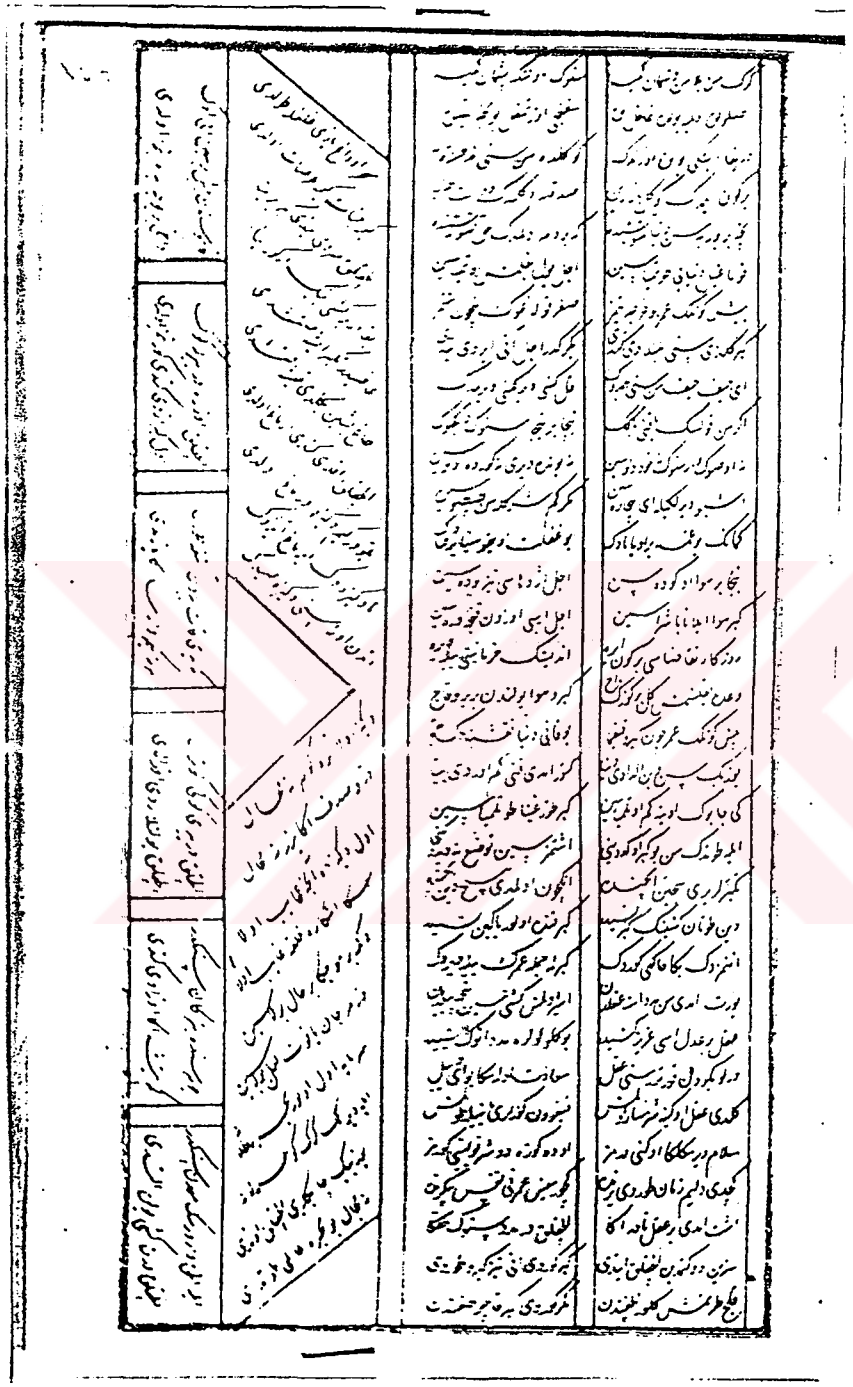

Varak:177b

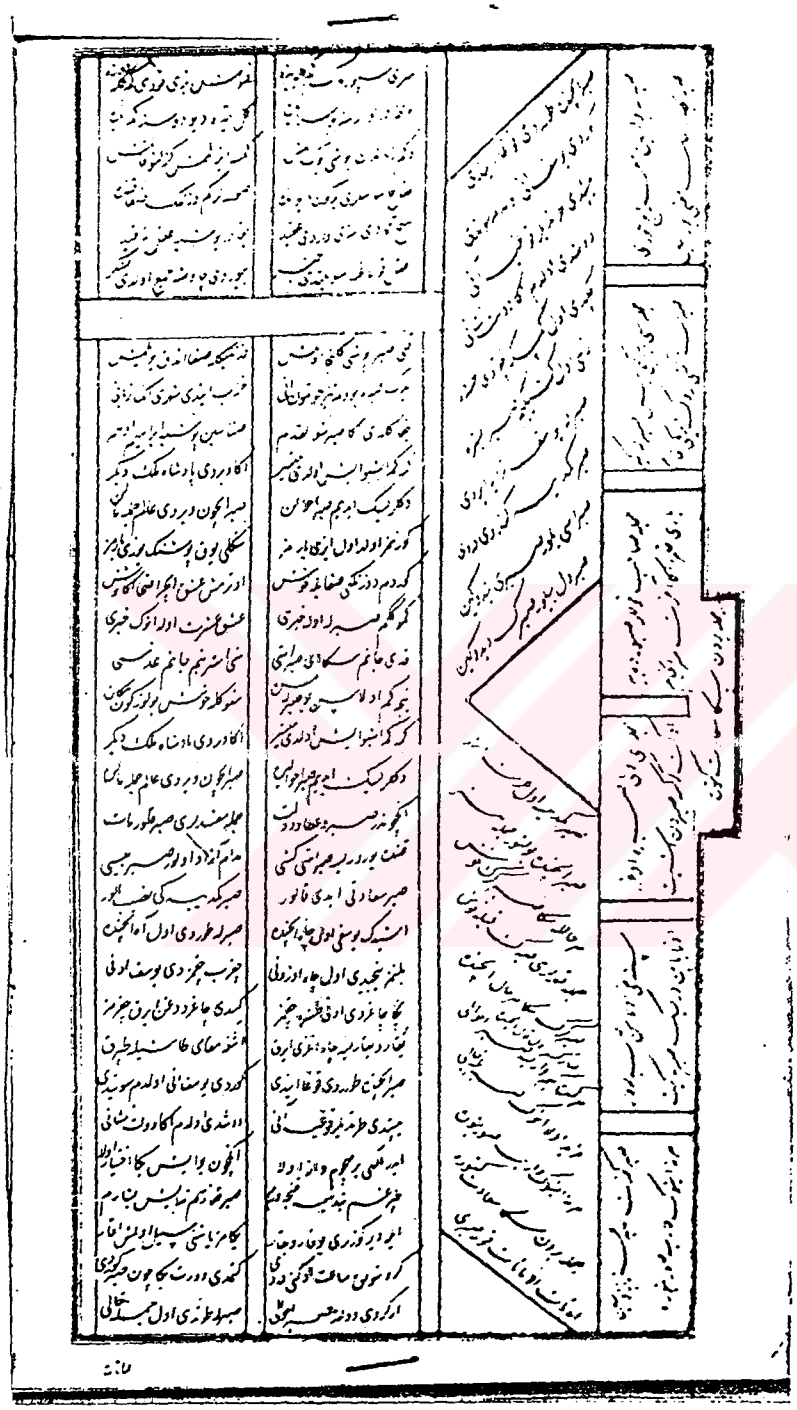

Varak:178a

BURSA NÜSHASI
Genel
882

٢٥
٨١٢

جبرائل امدی حضرت رسالت پناه صلعم یه بعد حق
سبحانه و تعالی دیدار شوقیله براق
مسخر قلوب و کشف دیدار فایض الانوار
توجه ایدی ظلمت لیلی نور نهاری اولوب
فانیا مبارک دیدیکده قالدی معلق
رسول اکرم اولدقده بیورمشدر که
ایدر محمد قلوی یوزی سکز
امتی اولیکی عرشه
ایدی براقدن اول
نعلینه

882

(١) ... یکی جلبری ایدی براق
آچ کیل جانک جنت و دیدار رسنک
مرد معراج قصرنه یوری ایدی ستنه
کندی رسنک حضرتی کتوردی براق آتی
قدم بر طاشه بصدی طاش قویدی بله وارمدی
طاش ایدر کلمه سن بر قدم بصه سن
لو کلمه خبر اولدی یر کوک شاد اولدی
کور محمد نیلدی کو کلمی سیر ایلدی
دین ادم سکا عیان کستم بلکو بیان
فرشتهلر کلمز براقدن اندر دکر

اویس بنده طردی هرشه غلوه دندردی
محمد آنی کوردی وصاله دیدی فراق

معمر آجون دندی پنه کیدوب کلدی وینه
کلدی کوردی هنوز کم دوشکی اسباق

یوقسا بلدم کم اولم محمدک اوممتندن
یوقسا بلدم کم اولم محمدک اوممتندن

اگر امتم ایسلادی اسلام دینه حوه
اگر امتم ایسلادی اسلام دینه حوه

آی دمی کوشدمی نورنت محمدک
دنیاوجهانه کولدمی دینت محمدک

بقش کتوب کوردی اکا فخر کائنات
بقش کتوب کوردی اکا فخر کائنات

هرکس وارادیلر خلقنده محمدک
هرکس وارادیلر خلقنده محمدک

کسه وصفنه ومدحنه دیه اینه محمدک
کسه وصفنه ومدحنه دیه اینه محمدک

امتنک دولتی ماهدلر محمدک
امتنک دولتی ماهدلر محمدک

دنیاده عالم کوره مش صاحب محمدک
دنیاده عالم کوره مش صاحب محمدک

(2b)

درويه وگردم سنكله دعا قلدم بولمره
كوردم كتلر يانور بولكوبي قاتلم
كيمي قز كيمي كليب دنيادن چكمش كيتمش
كوردم اولترحالن دم ايتمدلكرت
يولداشي اولوب ايمان يانده عصه يولغ
يانور شيخ دانشمند هورمش سكوكوتن
ذاقلودار نه ياجاكرمش كيمسانلر
يانور يكدوقوجه نه اردنه بلور نه كيمسه
ثم صوده وارم حسابكرمش كيمسانلر
كوردم اولغلبقلري احمقده دلدجانلري
جاغرغمان دصلادرگلمكده
عاشق يونس كورنلرد دنيادن كوچمش كيدر

قرا كوياكلوز شنه وار ديبم سن بكي
بول يايشدكي شول دنيايه قويب كيمسن بكي
هوس ايدب حوض جنتي آلمدن كه فاني لذته
كناهن قويوب ياپوزوبه چوچ اغزيمالي بكي
كلدكي بودار رحمته كوركي بوفانيده يوم كوزوكي
اجل بنجه آلنكده كلمدن اول تيمالي بكي
بهي مسكين غافل اولمه دنيا فاني باقي ضمه
مرك قضا شيطان آلمش اوكي دمبلي بكي
بهي مسكين غافل اولمه دنيا فاني باقي ضمه
ايمش بن شاقلده صرفه كليمسن بكي
درنكلها غرن كلمش جانكوكل بجوش اولمش
طمن ايدرسن شاقلده كوكل كوزي آچيلمه
بوش اوزه بلورسك صرفه يولم كيمورسك
آل آلمشويه قلورسك محمد قلمسن بكي

هاجیلر دوه قزلر قوم دکینه بنزلر — طاشه شیطانه آتولر بن آی اورمق استرین

دوشونمز نفسم جهنمین بن آی فرمق استرین

یدی طولابن باتیرین کوزمه جهنم صفرسین
اول حجر الاسود طاشه بوردی سرمد استرین
عجب آلتمک ایشه یرمش قتنه نک باشنه
حقد کنارم حقد بوینه آرمق استرین
یونس ایدر سندم حقد ایچ ایرادم تمام
عاشق یونس

مناجات تلقین لا آله الا الله

کوکل بورجندن طوغرق حضرتنه آغر
کوکلده اکسوکلی بتورر
کوکلده کوکلده کز لودر
بنده کولن یزلودر کوکلده
پرک کوکلی صدکی آخرتوکی یاراغی
عاشق یونس یچار آندن سکاوز چار
یونس فرمانیله

یانلز فانی دنیای الله سوکیسی وار کن
الله لوالان کشی اصحاه اولکی آنک ایشه
کوزک باشه شوخلقی ایتمن لوزل حقی

طاشه شیطانه آتولر بن آی اورمق استرین

دوشونمز نفسم جهنمین بن آی فرمق استرین
اول حجر الاسود طاشه بوردی سرمد استرین
حقد کنارم حقد بوینه آرمق استرین

ذکر ایضا

یوکل ملکم لا آله الا الله
رحمن اولین یغز لا آله الا الله
دوشه دوشه یوه لا آله الا الله
سویلیکم طوذلودر لا آله الا الله
هرسوزکده بلولی لا آله الا الله
کوکلری اچکه لا آله الا الله

ذکر ایضا

یاد حق قندیکیلر اولدوست سودای وارکن
یانلز کرکیدر تشویش الله سوکیسی وارکن
یانلز نه مال ملکی الله سوکیسی وارکن

یونس ترمایدی

ای مسکین آردم اوغلنی کندوذکا کلمکنه
آرزلر بویولدن آلدی آنلرچون کامل اولدی
کوذلرمدن یاشکر سیل کبی دردکی چکرسنه
ای ترک صلوة اولنجه نفسه اویمه باک
غفلتدن کچدی یومرک قیامتی یلمک یوسه

عاشق یونس

زی نفس بیلن مسکاده کلور بکاده کلور
انجمه جانلر دوکلدی قانلر
یونس حالوم اللهه معلوم
چون آدمک قولدن بش وقتک قیلمق
یارقلر یانمق صوسزلغ قانمق
یونس دیر خوشمی یانمق ماشمی

یونس ترمایدی

الله اوی زیارت دیه بن آنده وارمق

رحمة الله علیه

ملک عشقه دکنه بو معنیه آنکه
الله دیه یولنی شاه الله بولکه
شول بولدکی فاره سن نوره بلمه لکه
نه تار لحد اولنجه کیمسه بیلمکه
بنم برسم اولدرسن کندوکی بلکه

وله ایضا

آخر ایرولن مسکاده کلور بکاده کلور
بقا سوذ طونلر مسکاده کلور بکاده کلور
بر بولا ولوم مسکاده کلور بکاده کلور
بر کون عزرائیل مسکاده کلور بکاده کلور
حشر اونمق مسکاده کلور بکاده کلور
جهنم حشمی مسکاده کلور بکاده کلور

رحمة الله علیه

محمد کوزل نوره کوزملک کوزملک

Not yet here
(42)

بانیلرسن اوغلی قنی الله سوکسی وارکن "نغمه دم الوجیلی عفتلی پرین دیو

غیرسن کوکلی پرمه الله سوکسی وارکن

الی سوون جنت عوری

وله ایضاً

کاه لفلسک کناهکار کاه قناعت اشک کوکل

الشکه یاری تراوغوه ن یار اوده اشک کوکل

نولکلسک منه بم اوکودمی دشک کوکل

بلوکه کم دنیا فانیدر دنیای تاکه اشک کوکل

کلسک صغنسک مجانه طغرنبولکشک کوکل

وله ایضاً

قفصده عنی قوشیجه جانم قپوده آواز ایلر

ماشوه انا الحق دیوبن جاغده فریاد ایلر

شلق ایرن مشوقه جوشه دشاد ایلر

هم کلی هم ریحانه خوش

بویی الوق قاشلری نوه کوزلاری صاد ایلر

وله ایضاً

HACI BEKTAŞ-I VELİ KTP.NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 10b)

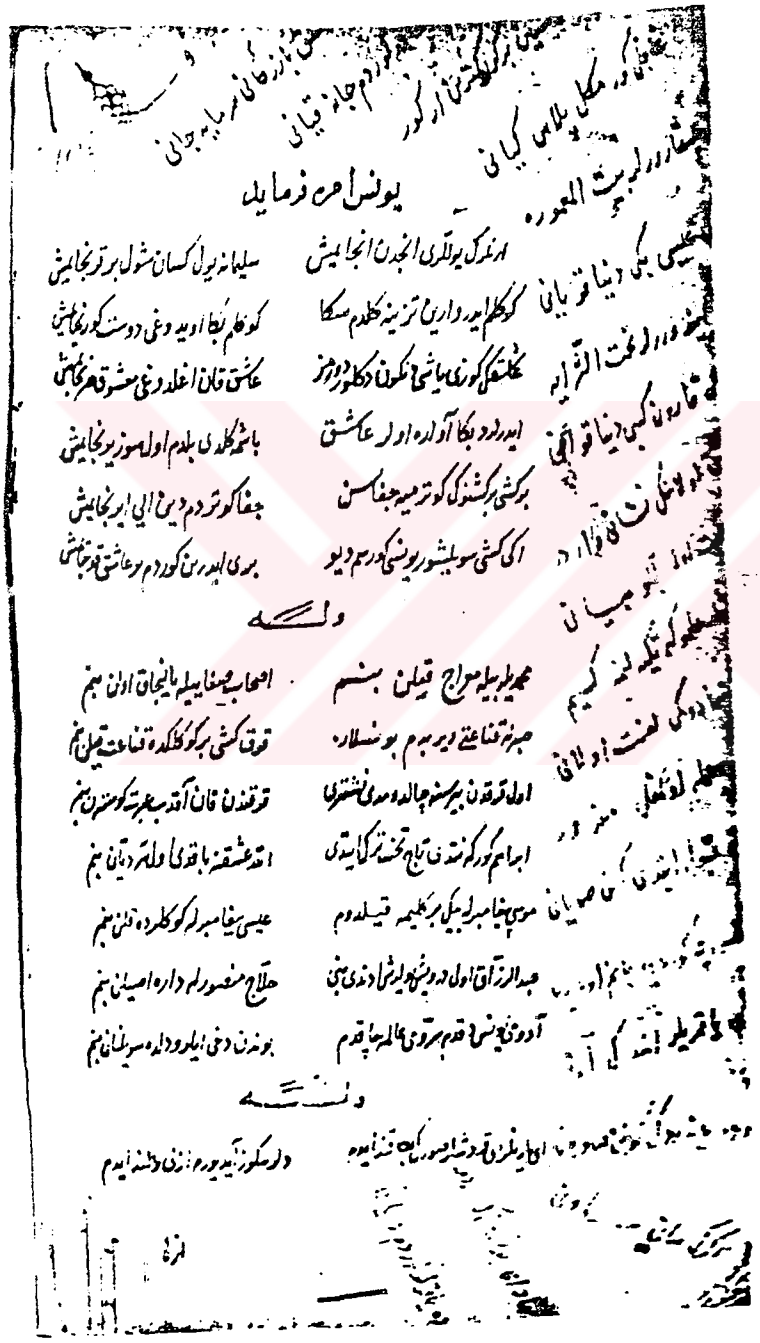

یونس امره فرماید

ایرنلر کل یولاری انجون انجا ایش — سلیمانه یول کسان مشول بر ترنجا ایش
کوکلم ایدر واریم ترنیه کلدم سکا — کوکلم بکا اوید وغی دوست کورنجا ایش
کشکی کوری یاشی نکون دکلور دوشمز — عاشق قان اغلادوغی معشوقه هر نجا ایش
ایدر لرد بکا آواره اولر عاشق — باشمه کلدی بلدم اول سوزیر نجا ایش
برکشی برکشنوک کوتر میه جفا سن — جفا کوتردم دیو الی ایر نجا ایش
اکی کشی سویلیشور یونسی کورم دیو — بری ایدرن کوردم بر عاشق قوتجا ایش

ولسه

محمد یله معراج قیلن بنم — اصحاب صفا یله مانجاق اولن بنم
صبر قناعتی دیر بهم بو نسلار — فقر کشی بر کوکلده قناعت قیلن بنم
اول قرقدن بیرسنه چاله دوندی نشترلی — قرقدن قان آقدی عبرته کوستردن بنم
ابراهیم کورکمندن تاج تخت ترکایتدی — اقد عشقه باقدی ولایه دیان بنم
موسی یغامبر لیکی برکلیمه قیلدوم — عیسی یغامبر لم کوکلده وقتن بنم
عبد الرزاق اولدم درویش لیکی دندی بنی — حلاج منصور لم داره اصیلنان بنم
آدم دن یونس دکدم بر دوی عالم چاقدم — بو نردن دنی ایلدوم ایله مسیلنان بنم

ولسه

دل سکورنجه یوردم زندن دلسه ایدم

(Varak 11a)

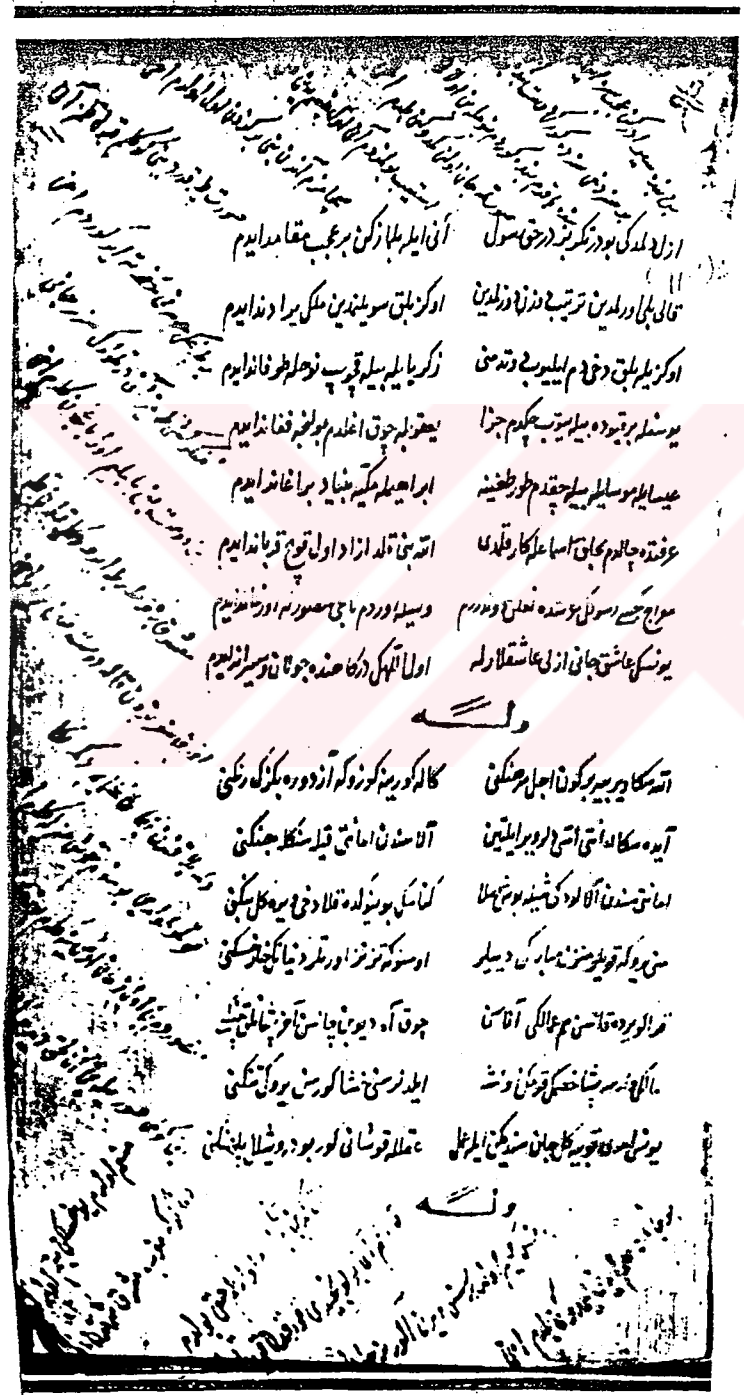

(Varak 11b)

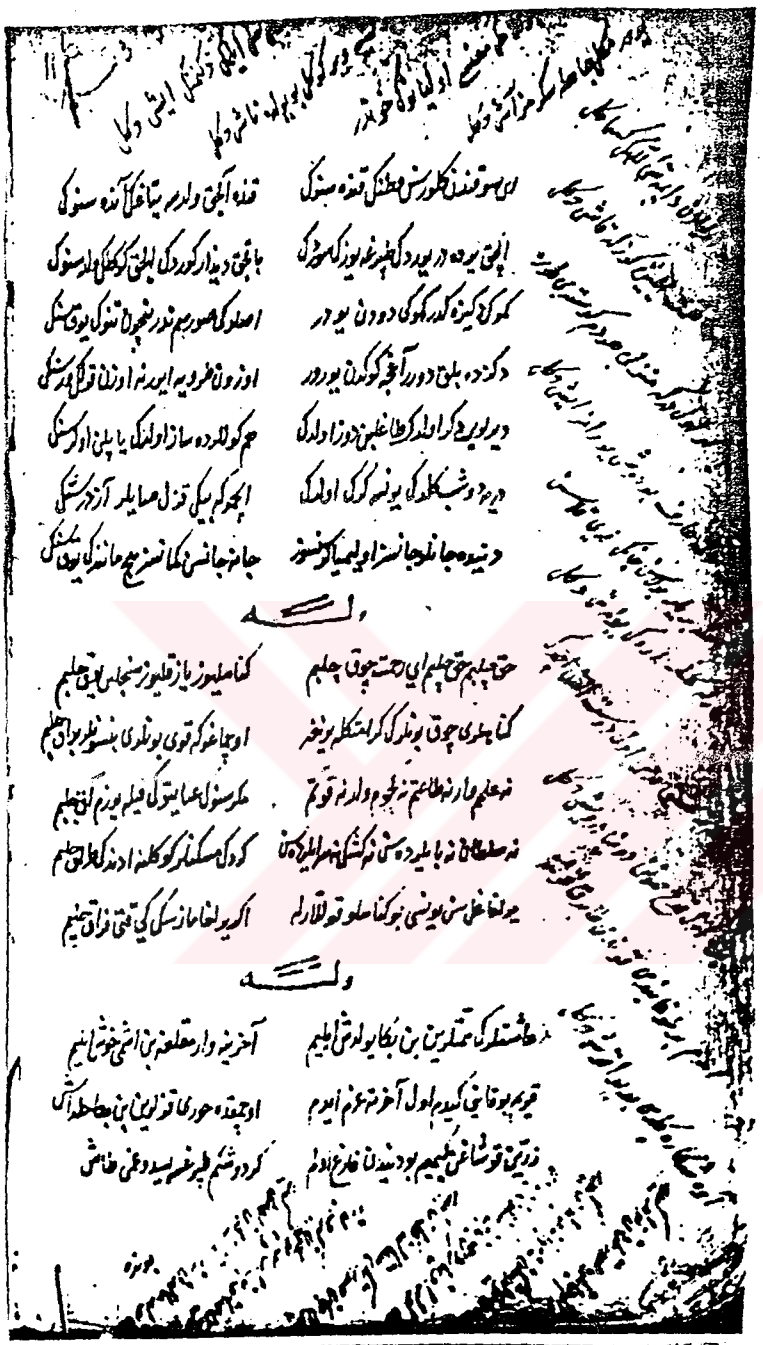

(Varak 12a)

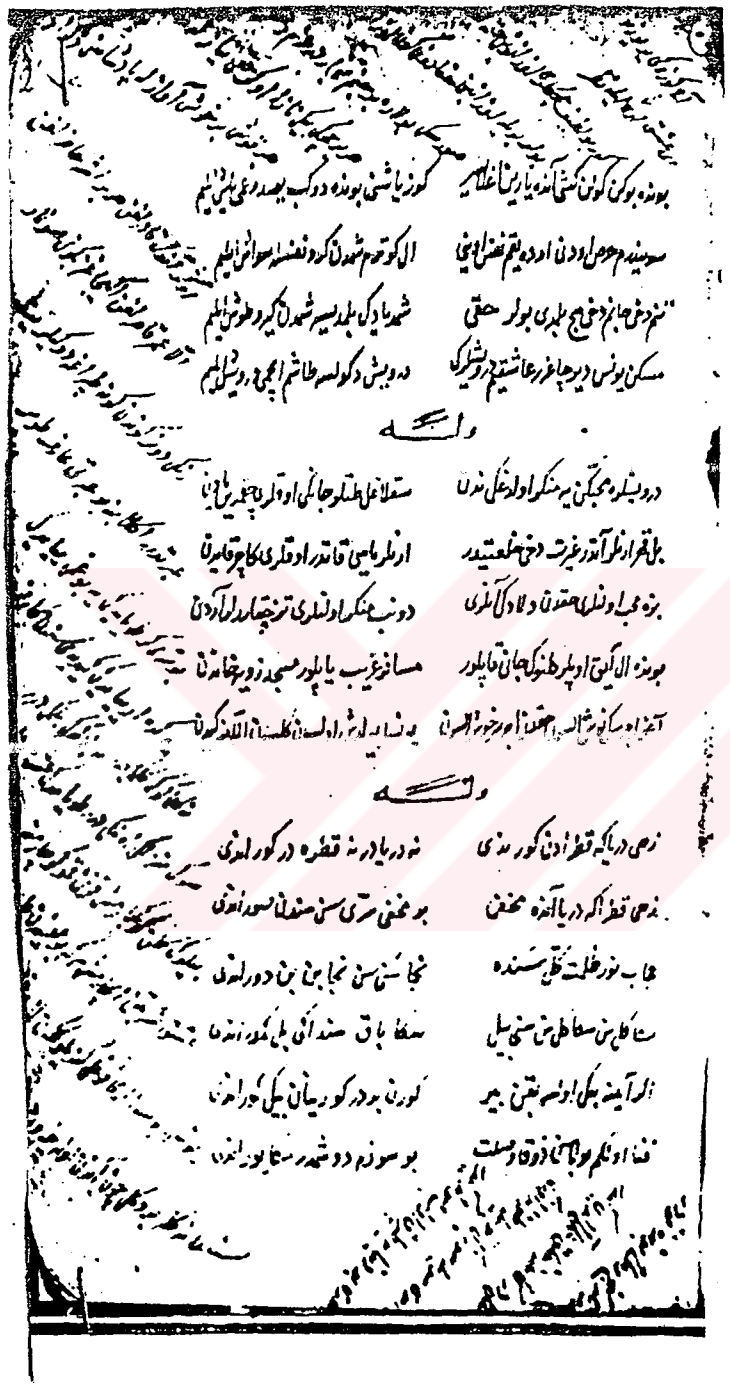

(Varak 12b/ 13a)

(Varak 13b/14a)

(Varak 14b/15a)

(Varak 15b/16a)

AVUSTURYA NÜSHASINDAN ÖRNEKLER:

(Varak 1)

ديوان سلطان المشايخ حضرت
يونس

وديوان سلطان العارفين اشرف زاده رومي قدس سره العزيز
و هذا ديوان سلطان العاشقين نيازي المصري قدس سره الهم
بكتابتهن عزيز اوده نك وفي يراذ بقي مسوزدر

(Varak 1b/2a/2b/3a)

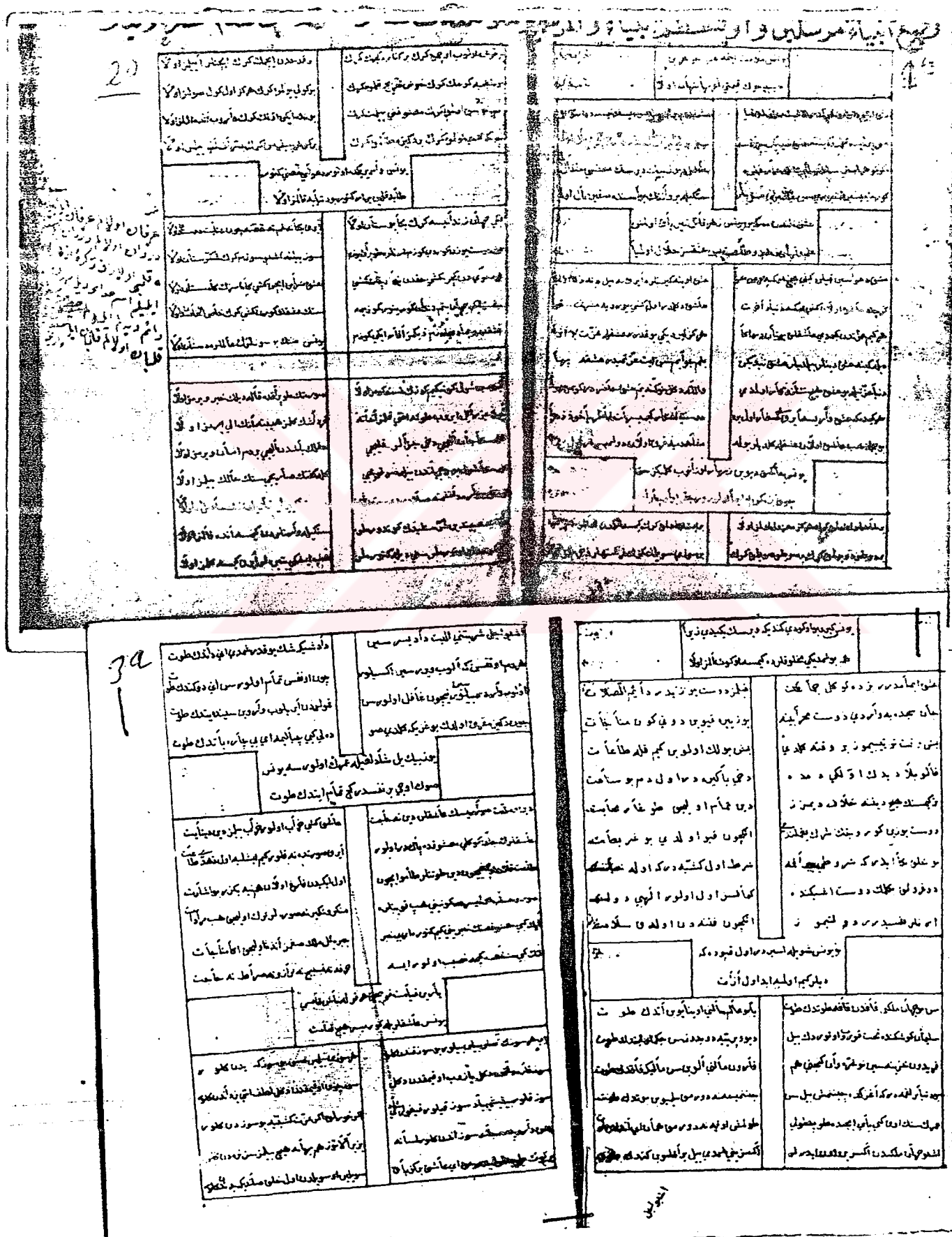

(Varak 3b/4a/4b/5a)

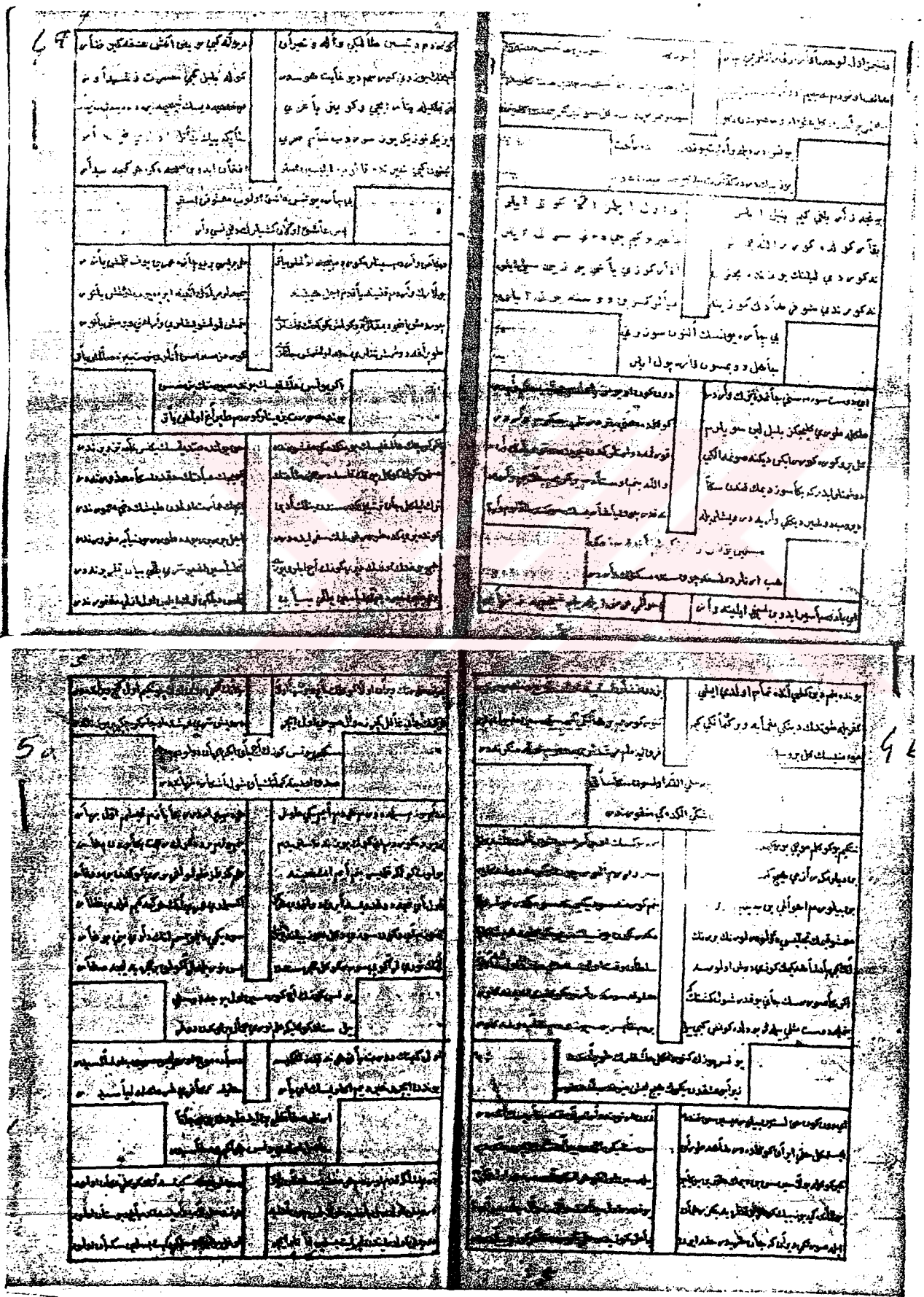

M.CANPOLAT NÜSHASI:

(Sayfa 2;ilk sayfadır)

(Sayfa 54)

ای غافل اج کوزکی کوکلک یولق اوزتمغل — بقغل کندوده رلکوکله کمسه عینک کوزتمکل
شویله دیرلکلر خلقله اولجکز سویلشلر — باقی درلک بوده رجا زیاوزادیله کتمکل
دلریسک بودنیای آخرته دکشورسن — دونکونی قلغل طاعت ایقاوزره طورتمغل
کوردک که بردرویشی کلوردیوزورآنک قدمنه — سندزشیلله ایدیجک قاشلک قپاغلک چتمغل
سویلدوکلک کلجی ایشتدوکوکلکه سویله — کندوزکدن زیرکلنوب برقچ دخی سن قتمغل

یونس کم اولدوردسنی وردن الوزجانی
یارن کوره سن سن آنی ارنظرندن کتمکل

ای درویشلک استین ایدم سکانتمک کرک — شربتلری الدن قویب اغوی نوشلتمک کرک
کل کل مدی تربیه قوبلت کلریک اقویه — سرتبسی تاره اواهم آن دتمق کرک
چکه صبرقناعتی تازه کارلک ایدقتی — بویوله وارلرای بویوله یوزدتمق کرک
دنیادن کوکلنی چکه الیله آرپه اکه — اونده یاروکول قتوب کونشه قتمق کرک
عجب آنی یه نفسی دلرسه قتولیه — قدره که افطارایلیه اوج کونده براتمک کرک
اولدرارنلردرلکی بولرلرلز اغیارلغی — آنوکله بلورارلکی قهردخی یوتمق کرک
یونس بونی کمه دیه کم قصداده بواولیه — شاید بربوزاشلیه عاشقلرده اتمک کرک

معنی بجرنه طلدق وجود سرتی بولدق — ایکی جهانی سرتسر جمله وجود بولدق
یدی کوکی یدی یری طاغلری دکزلری — انجما غله طاسوی جمله وجوده بولدق

(Sayfa 55)

موسی یك اغدوغی طوزی یخسه بیت المعمور
اسرافیل چالدغی صوری جمله وجوده بلدق

کجیله کوندزی کوکده بیدیلدزی
لوحدن یازیلن سوزی جمله وجوده بلدق

تورا تیله انجلی زبورله فرقانی
بونلرد نغی بیانی جمله وجوده بلدق

بیرله ایکی اوچی دردله بشر آلتی
بیدی سکز طقوزی جمله وجوده بلدق

یونسك سوزلری حق جمله دیدکی صدق
قندن استرایسك بوق جمله وجوده بلدق

درویشلك دیدکلری بر عجایب طوز قدر
درویش اولان کشیه اول در لك کرکدر

چون آده برلك ولا دوستیله در الا الله
وارلغی اللدن قویب اره قوالق کرکدر

حق اردینوم دیدی وارلغن اردہ قودی
اُرنلرولک همتی یردن کوکه درکدر

قللق ایله ارنه شرقدن غربی کورنه
سندن خبر صورنه کی مسکین لك کرکدر

مسکین اولاکوزباری بنلکدن کرو یودی
کوکلنده بنلك اولان درویشلکدن ایراقدر

بودرویشلك دفترین اوقمادی مفتیلر
کیم نه بلیسر بونی بر عجایب ور قدر

ای یونس بلدم دمه ارتق اکسك سویله
طوت اُرنلر نفسك اتلهی آخر سکا کرکدر

اشبو وجود بر قلعه در عقل ایچنده سلطانی
بوکوکل خزینه در عشق دمش بکلرانی

نظر اوزره دل قپوجی جمله سی عقله طابو جی
عقلدر اشلر یاپوجی ایلر جمله آبادانی

عقل باشده ایشی بتودی نظر کوزدن تقرکودی
عقل کوکل اجره طودی اول اوچ خصلت بشلر جانی

(sayfa 56)

عقل ختی یلنی باشی شویله بلور هر باشی — دنیه اجرت تی کشی دکمز کسیه زیانی
باشدر وجودك شاهی عقله دخت کاهی — قتی بشمز ذکاهی بشود رعقلك دشمنی
اکر قتی بوشار ایسك باشك نفسه قوشارسك — تشرحسنه دشارسك اولیشك عقل قتی
عقل کتدی بشوکلدی عقل اوتی بشوالدی — سلطان بشو اولدی کزه کوسترمز اولیك جهانی
اکر طمع قلورسك کورکوکه قلورسك — نفسوك کمراه قلورسك نظر داخی اولدانی
نظر کتدی طمع قوپدی نظر یرن طمع دهتدی — بصدق یزفتنه بتدی اشلتدی دینه نفسانی
نظر دخی کوزده الورکدی نور بقار الور — طمع اکا دشمن الورکوزدن صوار اول نشانی
ایمانك جانوك چراغی کوزده در بوجان طراغی — کیتسه درایمان دیاغی کلسه کدر ایمانی
اکر کینه دوطر اسك کتدی سندن ایمان حتی — بالله اول تکری حتی یوقدر بوسوزم زیلانی

یولنز عشقوك اورته طورسون جانك کویوب شونه طرسون
استاذ عیبوك اورته طورسون اولدر استاذ در سلطانی

قانی بکا صبر قرار سنك سوزك دکلیم — قانی بکا عقل یلی طوید رمدن سنی سویم
قانی بکا اول حوصله کم حالمی بلمیاسر — قتی بنده طور قوت کم سنك عشقوکه دویم
جانم سنی سولدن بنم حالم حاله دویدر — قانی بکا اصول دین علمك ادبن اکرنم
عزت ارکان ایوادی عشق یولنه نقصاندر — بن ندرم ایوادی چون تربیت عشقدن یرم
اکر کرچك عاشقسم عار لمقلق ندر بنم — شکرانه جانمی ودم کرملامت طونن کیم
زهد طاعت اصول دین عشق حدیندن طشدر — نسبت دکلدر اکه هم سجده ودکوع قیام

Sayfa 74

یولنر دلن سن یومشدلك بو توحید ایتمکه

اول دوست بزه کلمز سه بن دوستلکینه وار
سرمایه یوز بر جان ایدی آنیداخی الله عشق
قورلمش بازار دکان دوست اچینه کرمش
کوکلم ایدر دوست بنومدر کوزه ایدر دوست بنومدر
حق نظر قلدیغ جانه برکوزله بقمق کرك

چکرمن جوری جفای دوستلك یوزن کورمم
نه سرمایه وار نه دکان پازاره نیه وراین
کناهم چوق کوکم سزر دوستلکن چرقیلوادیم
کوکلم ایدر کوزه صبرایت بردم برخبرورده
اکاکه حق قلدی نظرین آنی نیجه یرده

طپه دایدر بویله بوعشقه حقه ارسه کرك
اول تاسوزدن یوجه درین کاینجه ایرر

بوعمرمه یوقیره خرج ایتمشمدن
کسنه کسیه ایتمامش اولا
عملومه رختنی دزدمه کوتردم
جهاندم برسنوق سقیدن ارتدم
عملومه نکه وارسه هپ ریادر
کجایه ایرسینی کسنه بلمز
دوکلی عمرنی خرجینه سردی
آغویه بال دیو پارمقاوزاتدم

جانمی کورنه اوده ایتمشمدن
آنی کم کندومه ایتمشمدن
قواصتم زیانه صتمشمدن
کوهر لارم زیانه صتمشمدن
عجبدر اخلاصی اونتمشمدن
طول امل باشنی اوزتمشمدن
زماندن بللودرنه اوتمشمدن
آشومه زهر قاتل قتمشمدن

بیچاره یونسلك چوقدر کناهی

MİLLİ KÜTÜPHANE, MECMUA-İ ES'AR NO:442'DEN ÖRNEKLER:

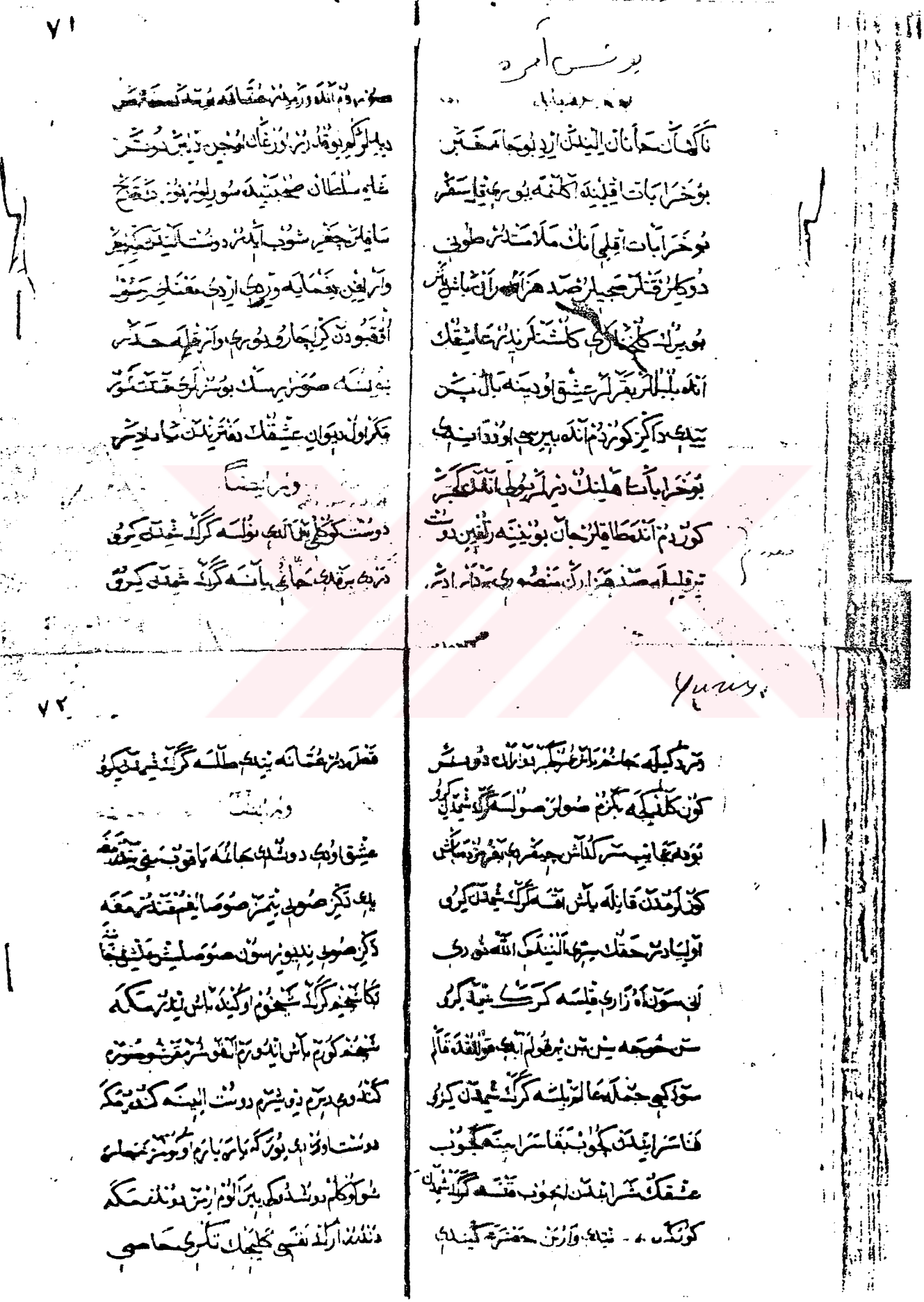

سنا کوکلردن یاپی برسنه توزخوندمقه
هم اوتوم اوب قالدرمشادیه دوبی موندرمز
کوکلمه رحمت طولدرمزدی حقی بلدرمکه
دیمه قویلان دغوبی طولدرمیجوک سوکوبی
کوکلمه اوینه بیلمه دوست کلمجک توندرمقه

طلبین عشقدکجرینه غوطه اولیم بحرزمان
استیمانیم دائیم سنی یاد اولیم بیرزمان
وردیم هرنه عقلمه یرم دیمایم هیچ دیمه
سیردن خبر وبرمدن غیری لایم بیرزمان
یوکلکه منصور اولایم حق دن اوکرنمیم

آصلدیم سوصلک دار بنه بیرباره اولایم بیرزمان
عشقک اودینه یانایم دردلره صوبیرمایم
کوردکوسلی صانایم حیران اولایم بیرزمان
اقدایم قتلویاشم ارتراییم بغرم باشین
تاکه بولنجه نقاشم سیران ایلدیه بیرزمان
لیلی ایله مجنون اولوب فرهاد له طاغلرپرتو
عبدالرزاق لبی یانوب کیریان اولایم بیرزمان
یلسن حقک پرده سین کشفه زهیدوا
مرتبه کامل پیرومه قوالق ایلدیم بیرزمان

فی حوجم تیرعشق وتیرنکافذالهم یلمز

سنوبله حیران ایله یاری قیلایم بی نشان اولیم
سنوبله حیران ایله بی نشان دم حکمون
استیمانیم دائیم سنی یاد قیلمه یایم
الکدیرمیدن بلکی طولدرمیجوم سلکی
یوندیکن اولدرمیجی زخمیمه یایم
دوست تجاسنده بنایم بلبل اولدم بنایم
کوللیه بله یانایم چلایم صوسیانه
دردم کلورسه دله مدعیلر یکا کولمه
یاری بنایم دردله حالم دله لسانه
تن یورمزم یانه یانه جکرم غرق قانه
عشقک نیرانی زهی خانه یه مزی خلیلم

عشقدن یورمدیلم مرهم عشق یطلبه ورم جانی
یتسم ایلدم یوجه اتمی بیرم عشقه اولیم
تن یورمزم یانه یانه عشق بویاری بی خانه
نه عاقلم نه دیوانه کل کورمبی عشق بیکدیه
تن یورمزم الدن ایله دوست صورم دلدن دله
غربتده حالم کم بله کل کورمبی عشق بیکدیه
غربت ایله یورم دوستی دوشمه کوزدن قر
اویانوب مجنون اولورم کل کورمبی عشق بیکدیه
که طورمزم بیرکه که آسرم تللر کبی
که جفلرم سللر کبی کل کورمبی عشق بیکدیه

٧٥

يوسف

كيم مسافر كوندرم ياش عشقك كاغذ بولماسون
سائر يلان درله قرماسون كل لور سن عشق يلدن
تن برسن بيمار ته بلكه تن جانه يار ته
دوست اينه كون يده كل كوندر بني عشق يلدن

شول كوندر كه سني كوردي اوزيه نظر ايتسون
شول جان كه سني صويدي تندنه مزار ايتسون
كيرجك ساكه قول اولان كوكلمي ساكه ويرن
كندوده سني بولالا فخار ايله سرفراز ايتسون
سن بر يني سلطان سن بحثي بايان سن
وصفنك قلمه كلمز ذاتيجه ثنا ايتسون

٧٦

يوسف

عشقوكده سن مني شيدا ديدكلرى سوزدن
عاشقكه اولمه صادق يوز كوجه سلام ايتسون
يوز شهر صاغانه بوكوفري بوصانه
بوندده دوست جانه حكيمه بنا ايتسون
بوسيرى صوين كلني عارفه جانى
آجلدكوكم كلي آسخر ايتسون
ايتسون بويونه ايتسون بويونه بيجه كيتسون
كوكلين سكا ويروب عقلين خوار ايتسون

عربى

يوز مقاربه بقابرى سقوا سلم سلطانم
جهنم نارنه بقابرى سقوا ليله سلطانيه

٨٢

يوسف أمره

ليريانى سندن يانردن
دوشدم الرم تن بوكلرمه
الدوكجون غصه صيرم
الجانمى يه يارمن
الديه الرقيدم يالر
بن بيرسوزمى اولم اوجام ايرادن
اعلا مادرم شوكوزلروم
قان ياش آقه آخ قلردن
بيرلرمى فوقان اعلا مادق
سيلان آقدم هر يزدن
سفوه بيمه فرين ايتسون سن سلطانيدلد

يوسف أمره

دشدم ارمه يلمزين دن
ورم قولاولم يخ ايكنه
عبادكه سنك بيمارمدن
امرم يوشدر اى بودر
الا بارى حقا ايرادن

يوسف أمره

عيشى مانه كلني سن مانه جانى
جانه كوندرم جانه بيانى
والله بيانه جان لركن اولدن
قيلمه كرم هيشت كيانى
بن حقا ايرادن الهامه

شول عیسی کبی دنیادا قوپانی
من ایلمدم لر تخت القراسه
شول هارون کبی دنیا سورمانی
قوسن تیرکون کشلن کرکدر
بحور کورمه کلیسن پلاس کیانی
علم واردیو معرور اولما غافل
حق قبول قیلدیکی کمسن صوپانی
هوی اطلاسی کیدی بلاسی
ایمدی حواد هم سیرین طوپانی
عاشق اولانلر واردی نشانی
مالمت اولر ملامتیانی

حاجی محمود اولسمدیک

اودم یقدیلر کورندمه انی
بوده بندن دلک کولی صورندلا
مرثیه می کرک سنی سولی
زنهار لیچ نوسن کورم دیمکل
اودم یقدیلر کورندم دیلی

مرثیه

عبد الرحیم مرحوم

ضجله خلقدک عالمی جمله اولدک
هم حالیکه هم رازقه دیدارکه مشتاقیم
بندلرکه غمخواری یا حور یا جنتلری
بیچوکمسن حالیمزی دیدارکه مشتاقیم

چوبان اغزی

چوبان یاپه

انیبنوم کوکلومه نلدنمعوقیلیارم
ماری قیلدوم بن بنی استیوم ایمارم
کوکلمسزکردوم بولمه حالوم خوش کلمز دلبه
درد دی سوبلکا کابرد تلوبلیمارم
همی بنوم کوکلومه الن طوتوب جله عالم
قجروی بقرمسه انسونمین بیرکورمرم
سا کرمزدن دیله صقندم کوکلمه کوله
بردن نلوکروجکن بن بنی بلومارم
ایچی الوب تمه ایچسن کرکنورمسه
سوبم عشق اسرکن بن ایچی الومارم

صورمه ایسه بکا سوکوکلمه کلدی
بنجه جوابرینی اغلرم رایسه مزم
یوسه قدح صونن انلمزدن اوراق
ارانلرحم عسندن اچلدوم ایلمارم

Dessen durch einander

دوکرایندن سربلن سلطان حاجی بیرامک
توجیه اوربلن سلطان حاجی بیرامک
روضه سندن نوبهجر عرشه انر بلکه عیان
کوتی چقلر کورز سلطان حاجی بیرامک
هیچ کمانک اولمه سونکم نماسی مقبول اولمه
الیک اولا بنک سلطان حاجی بیرامله

عیسی یغمبر یلی اولمش کوکدہ نیور دیور
یتلمش حمد سبی سلطان حاجی بایرامك
دیدی شیخ حامد اکا اولسون رکوعك صکی کور
کوردی اوکندن صکی سلطان حاجی بایرامك

حق یرکدی کوردی کاهاده همدن خبری اولور
نیردہ کلور شاهد اولور نیردہ کلور کیریان اولور
نیرہ کیدہ للہ قلور هیچ شئه یلمز اولور
نیردہ کلور طلب ایکنلر محالوس لقمان اولور
نیردہ کلور شئه یمز نیرسوزی شرح ایلایمز
نیرہ یلیدن للکن کلور لس مدعیان اولور

نیردہ جعفر عرش اورزہ نیردہ مرات تخت الثری
نیردہ حسانس قطر نیردہ مولسر عمان اولور
نیردہ کور نیر اولمش کدایان تنه کیمش عصا
نیرہ موسی یه یلک قیلہ مقصور حمامان اولور
نیردہ کلور شاهد اولور حق دیرکیا دیلور
نیردہ کلور کیو بولدیغی هم زهد هم ایمان اولور
نیردہ کاهن فکر ایله مصطفر طاهیه یدر
نیرکور حق رحمتی اجفلر رضوان اولسون
نیردہ حسانس نیردہ یوخ یلیسین کم یلمز

نیرو دیر عظمتك محمد مصطفی حقی
اولمغی بلورسه کاشفی نسندن یدرسکا
کیرحت ایلمکیلاکا محمد مصطفی حقی

(Yunus) یونس پیغمبر

یونس تجرهکی دریالی بوق سلطان یم
یلیه قیلمه حکم ایلیوب بیرك کوکسوان یم
بن نوبی بر یحق بیراوسنه مرد و یکك
اولوکیر موج اوسه حق نوحه طوفان یم
بنی آدم آدم جمله عالم علمی نوبان
قدم طوبی طوبا اوبن ملکه قدم همدم یم
یونس دیکل بعلم بین فدیت یلیه سوکان

ایرحمت ایتمه سنبی جان سلطان عزیز

الهی بهر مرسلدن محمد مصطفی حقی
انبیا بله کوجوره اولدن محمد مصطفی حقی
کناهم حق کیه وارمه دخی بن کیمسه یوقمه
انیه کیمسن کنه کاهی محمد مصطفی حقی
الهی استه کیم بوناس ایله قرانی
انبیا بله کوجوسوندن محمد مصطفی حقی
هکایت اولوسن اجفلر رحمت سنه یلر
دوکولکه کوزلرندن محمد مصطفی حقی
انبیا یلخدندہ اولمه محمد دن

کوکلاعرشدن اولودر نیچه بیلک عرش
کوکل ذره سینک بردانه سیدر
کوکل سراردرسم عقله صغمز
حصل حاصل توحیدینک خزنه سیدر
بوکلتر اشرف اوغلی رومی کوکلی
حسنق مجروح وهم وبرانه سیدر

اشرفزاده

شولرکم دوست الندن ایجدی جامی
اولر بلمدی هرگز خاص عامی
اولر اسرار دردی دائم ایلمز
اولر فهم ایلمزلر صبح وشامی
بولردہ دین دنیا بتدبیری یوق
اولرک فکری حقدار والسلامی
اولر وار لقدرک حقه وبرلر
اولرک حقله دائم فیامی
اولر سیدلر بحر ورلایجسورز

انه اوده یانم داغیلم نه داره چقام بوغیلم
ایشم تتیجه ریم تفرجه کلدم اخی
صورت طیراقدر دیانی کوکلم قبول ایتمز انی
بوصورتینک جوهرینی حضرته ایرکوردم اخی
یونس کیم اولدر سنی بویرن الورینه جانی
بوجانده حکم ایدنی کیم ایدوکن بلدم اخی

یونس

جان جانان نه نسنه در عاشق انی ترک ایتمیه
برجانه بیک جان بولور سکا جانن ویرن کشی
کیمکه بودنیادن کچه عشق قدحنک طولو یجه
عشقه جانن مجانی بیله عشق کوینی دیرن کشی
جانی شکرانه ویرنده بوزین ایقلره سوره
ارنلر کوکلینه کیدیم حقدن خبر ویرن کشی
مسکین یونس صیرا ایله کل دنیانک زحمتنه
درلو جفایه صبر ایدرسن سلطانه ایرن کشی

یونس

150

اولرمزهب ایدنمز براماسی
اولرلک شانه کلدی رسول
کرلاحوف علیهم حق کلامی
اولاری شرف اوغلی رومیه صور
بولاری کوسترہ سکا مدامی

یونس

بن بنده سنیراید رکن عجب سترہ ایردم اخی
تلوسترہ سزده کورلک دوستی بنده بولدم بنی
بنده استه دم بنده بولدم بنم ایله بن اولدم
صورتمه جان اولدن کیم ایدوکن بلدم
بنده استه دم بلدم بنی بن اولیسم پس اول قنه
بیلمزم اندن بنی بر کزدن اول دولدم اخی
متجم اولدم یوخسول ایکن بنم اولان کون ومکان
بردلو کیمی شرقدن غربه طوب طولو طرلدم اخی
منصور اولدم اولزمانده انکچون کلدم بونه
یاوکوتمی صاووریکوکه بن انا الحق اولدم اخی

پلپلنی یوق بوبولن بویولی کیم واره سی
مشکلی چوق بوایشک بونی کیم باشره سی
بویوله برق کرک کسک کرک چوق کرک
درکبی یورتمک کرک بوصارب یوله کیره سی
بنجه صرصکبره آسان ایمش بولدن
دوسته کیدن کشینک طوغریلقدر چاره سی
کیرک کر طوغریلق وار بیلک تمامدر اول ار
ایکی جهانه یرار اول ارک سرمایه سی
طوغریلق منجلغی طوغری طاقندی مکر
استعفار طاشی ایله یقله نفس قلعه سی
ایمان نمنجقلری الله ویردی بویولده
نفسه ویران کشینک کتمز یوزی قاره سی
یتمش بیک یاشجرسی حرامی وار بویولده
نفسن ایمدرمک کرک اول چزیی قره سی
سن کیرکورای یونس اشیو یوقلق یولینه
حق یاری قیلورایسه حق دیدارن کوره سی

برکیمه کتمه عجائبدن کلدی خطاب
سنه [illegible] والجلال نه طور رسن قیل برق
کله شه حضرتی کتردی براق آتی
نوردن ایدی خلعتی دلی جوهر یوزی آق
طوردی معراج قصدینه یونلدی ابدستنه
سجده قیلدی دوستنه دیمدی یاقن ارآق
برقدم طاشه باصدی طاش بویله یله اغدی
طور یا مبارك دیدی شویله قالدی معلق
طاش ایدر کلور مسین بردخی بوزین کورم
رسول ایدیه حلور دستور ویر برابسه حق
فرشتهلر شمال یلر براقدن ایندیر دیلر
نعلینن درندر دیلر بردم بوریدی یاباق
چون دوست دوسته قاوشدی یوزبیك کلام سویلشدی
مشکچون حالشدی اولدی رسول مطلق
یوزبیك یاطلق یوله بردمده واروب کله

یونس

سرته سر یوجه یوجه کوکلری سیر ایدوب کلدم
برچوب اولدم باصلدم مان صورکین آصلدم
الم ایله کوکلوم کوکه صاوروب کلدم
یالکز سبحان ایدی پیغمبر لرجان ایدی
یونسك پنهان ایدی خبر ته بشوب کلدم

یونس

برشاهه قول اولمق کرك ابد معزول اولمز اوله
براشیك یاصلنمق کرك لمسه الذن المز اوله
برقوش اولوب اوچمق کرك برکناره کچمك کرك
برشرابی ایچمك کرك ایچنلر ایلمز اوله
یاتیر بحری اولمق کرك بردریایه طالمق کرك
برکوهه چقار مق کرك صراف انی بلمز اوله
برمجلسه ایرمك کرك انده دوستی کورمك کرك
برکوز فاز نمق کرك ابد فانی اولمز اوله
برطوبی طوبلمق کرك برصوبی صوبلمق کرك
برسوزی سویلمك کرك ملك دخی بلمز اوله

کشی

کشی عاشق اولمق کرك معشوقنی بولمق کرك
عشق اودینه یانمق کرك غیری اوده یانمز اوله
یونس کبی اولمق کرك صرار وبن صولمق کرك
بردرده روشن اولمق کرك درمانی بولنمز اوله

یونس

شول کوزکه سنی کورمیه اول نیه نظر اتسون
شول جانکه سنی دوشه نه تنده قرار اتسون
عشقکدوشن عاشق دردیکله یانردون کون
وصلکدر نکادرمان حکیم نه تیمار اتسون
عشقك ازلی خوتجم یوقلقله قومش واری
بوردمزی دویان عارف یوقلیغی شکلر اتسون
سن برغیری سلطانسن بیحد بی نهایت سین
وصفك قلمه کلمز دل قنده شمار اتسون
نقشون بوس نقشون بویوله نیجه کتسون
عقلنی سکار سرسون کوکلینی خمار اتسون

یونس

یونس ایدر کیم اوله فخر عالم متفق
صل علی المصطفی سید الکونین حبیب خدا

یونس

تهی صنمان سزیزی دوست یوزن کوروب کلدم
باقی دوشت روزکار دوست یلدن سوروب کلدم
یری کوپو یارتدی عشق ایله بونیارایدی
توپراغه نظر قیلدی اقصیروب دوره کلدم
آدم اولدم بن سلدم نفسك بویله اغدی ورماز
یانیلوب بغدای یدم جنتدن جیقوب کلدم
نوح اولدم توفان ایچون چوق چاشدم دین ایچون
دینمه دوشمه یکی صویه غرق ایدوب کلدم
موسی اولدم طور الدم بیك بیکایم قیلدم
عیسی اولدم قودرتدن بهانه برعورتدن
عنایت ایردی حقدن اولوب برلدوب کلدم
محمدی برکیجه حق اوقودی معراجه

جزبهٔ حق المیسنجه نیلسون شیخ بکا
حق تعالی ویر مینجه نیلسون شیخم بکا
جزبهٔ حسنك اچلش سن تجلی یلیوب
حق تجلی قلمینجه نیلسون شیخ بکا
تاج عزت داد حقدن باشی دولتلو کیره
باشده دولت اولمینجه نیلسون شیخ بکا
حق تجلی قلمغه دل خانه سی معمور کرك
خانه معمور اولمینجه نیلسون شیخ بکا
دائما خرص وهوادر هب ایشم کوجم بنم
بن هوادن کچمینجه نیلسون شیخ بکا
عاشق یونس سن بوسن کیمدن اوکرندن بالله
حقدن الجی اولمینجه نیلسون شیخم بکا

یونس

کل ای عاشق حقی بوله یم درسن برکامل مرشده وارمینجه اولمز
رسولین جمالك کوریم درسن برکامل مرشده وارمینجه اولمز
بیچه لوکزر مرشد ارایی ارایانلر بولدی دره دولی

بلد

ای یونس سن بوکودی کندی نفسکه ویرسن یکدی
بلده ریمه صقین بکا کل ایمدی واربر مرشده صورنیه کلدین

یونس

ایدم جولان قیلدم سیر آن مست اولوب حیران شیخ ایشیکنده
بیچه برالفت ایدم عزلت چکدم خلوت شیخ ایشیکنده
براقدم عاری استدم یاری کسدم ذوالتاری شیخ ایشیکنده
الدم همتی کچدم ظلمتی ایچدم حیاتی شیخ ایشیکنده
یونسم الحق دیدار ه مشتاق عاشقم عشاق شیخ ایشیکنده

یونس

عاشق ولدم دره وارماغله کوکل الدم بوزیره اورماغله
اره واردم اره بولدم مقصودم بولامادم طشردن صورماغله
بقه بیان بقدیکوریکندین کوزمین کوسترمیه برماغله
هرنیه بقدمسه اولرام تورور حقی بولدم بن اری بولماغله
حقدن ایشم چون عنایت بلدی اولزایمش کعبه وارماغله
کعبه شیخن ایشیکدر بیلکدن بولامادق یول چکوب ارماغله
برکولیدم ارنلر قیلمه نظر دکزاطلدم دردت یانم ارماغله

بیك بیلدم اوقسان اقلدن قرالمی برکامل مرشده وارمینجه اولمز
اکلامدن عاشقلر کیدرمی یوله بیچه صادقلرین بغرینی دله
محمد دللیله رجبرئیل بیله برکامل مرشده وارمینجه اولمز
قاضیلر مفتیلر بیله کلدیلر کتابلری بریره دیره دیلر
سن بوعلی کیمدن الدك دیدیلر برکامل مرشده وارمایجه اولمز
یونس امی بوندہ معنا اولرایدی برکامل مرشده سنه وارردیدی
حضرت موسی یحضره وارمیدی برکامل مرشده وارمینجه اولمز

یونس

اویان هیغافل هیغافل اویان واربر مرشده صورنیه کلدین
عقلنی باشنه کلسن درنیه واربر مرشده صورنیه کلدین
بوبریالاقدوقونانلر کوجر اجلن شریتن کشرك ایچر
کچب فنادن بقایه کوجر واربر مرشده صورنیه کلدین
هی قولاوزسز قوشلر کوجر مرشد کامل طوغریوبولچر
مرشدسزاولانقالورمش ناچار واربر مرشده صورنیه کلدین
اخشام اولنجه یاتاق کوزتمه صباح اولنجه اوتاق کوزتمه
سن یونفسکه فرصت کوزتمه واربر مرشده صورنیه کلدین

کل ای یونس دیوطوردم اورو کوزتجدم قولاغم برماغله

یونس

وره ره بیله بان پیریه درمان ایریمجه عشقیله قولق ایلیه سلطانه ایریمجه
صوکرکبی سیر بیله بریره قرارایمه الجقاره ق بوره تاعمانه ایریمجه
غایه خور وحصه اول شایه خلیل اکرمه اسمعیل کبی سنه قربانه ایریمجه
یوسف کبی سنه یعقوب کبی جوقاغله یوسف کبی سنه کنعانه ایریمجه
یونس کن بوکومره فوج ایله نادانه اول بوله نارچکدیه اولکانه ایریمجه

یونس

عارفلرك نده مسکن ریایه قانمیه لر عارفلرك نده مسکن ریایه قانمیه لر
عارف جان وبرر طوعیز بانیمه الدقیمز یلان ایله کرچکی برابر طوتمیه لر
یابلدیکلدن بیت یاپر بلندلرایشت سوکوتیلك اوجن سوزیه اوزانمیه
طوزسزیاغ شریعت مولوبالدرطریقت دوست ایچون نماز یاغه پس بیچون قانمیه
لطف ایلر سویلکل شیرین خلقلر یکل صوندمنده درویش یونس سنی نوتمیه

یونس

کوزم سنی کورمك ایچون الم سکا ارمك ایچون
برکون جانم بولده قویم یارین سنی بولمق ایچون

یوکون جانم فدا قیلم یارین عوض نه ویرسن
عرض ایله اوچا غنی ارزوم بوق وچا غیجون
اوچاق اوچاق دیدیکك مؤمنلر الداد یغلك
بر وایله برقاچ حوری هوسم بوق بوق قوچا غیجون
بونده دخی وبردك بزه اول حوری بی جنت وجلال
ندن دخی کچدی اوزم سنم دیدار بچون
صوشیله وبرسن آنی بکا سنی کرك سنی
بنم هیچ هوسم یوقدر شول برج توپرا غیجون
یونس حسرتنه در سکا حسرتنی کوستراکا
یشك ظلم دکلیسه دد ایله داد سنکجون

یونس

یوکون صحبت بزم اولدی بزه بزم دویان کلسون
بزه عشق زهر ایچرمشدر نوش یدوب دویان کلسون
بوعشق بیدادی ایجنده جغرنه براواز ایتلم
موزنلك بزم اولدی امام اولدی اویان کلسون
قناعت خرقه سنی ایچده سلامت باشنی چکدك

نهمر

ای یونس حقی بلدن سویلمز هرکز یلان
یکیلکیله کلن طوغرمی یول وارمش دکل

یونس

سن برکوکل یقارسن بوقلد یغن غازدکل
بیش یکی ملت دخی الن یوزین یومز دکل
جان اودرکه حقه ایره آیق اودرکه یول وارا
اراولدر آچقده طوره یوکسك بقان کوزدکل
قنی ارنلر کجه یلر دنیای قویوب کوجه یلر
هپ اغوب اوجه یلر بونلر همادرقازدکل
منکرایله مدعی بی صایمه بجوغه انلری
طرت آخوره اوریولمزی هرکیمکه عاشق بازدکل
یونس بوسوزلری جاتر صانکه بالی یاغه قاتر
الننی صرافلر صاتر یکی کوهردرفوزدکل

یونس

برای کوردم بوکیجه قویرجلردن یوجه
سردی عقلم جانم بلمزم حالم نیجه

ملامت کوملکن بیجنك حریفاولوب کیان کلسون
بوغمانده ولی درتو کوهرواردر یاله کیرمن
بهاسزانجوبولنماز جانه ماله قیان کلسون
صورت نقش کیدر مکانه کوکل ملکی تمیز وشز
افرزخت صویی چاغلار کوکل رنکین بویان کلسون
یونس مسکنی کورن کمه البته بردیوان انمش
عاشقلر اوقیامش بومعنیدن دویان کلسون

یونس

تهی کورمك کمسه یی هیچ هیچ کمسه بوش دکل
اکسکلکیله نظر رندره خوش دکل
کوکلیکی درویش ایله دوست ایله بیلش ایله
عشق اری شول معنیه درویش ایچی بوش دکل
درویشلر بیلور درویشی حق بولینه طور منی
درویشلر هما قوشی چایلق وبایقوش دکل
درویشلك اصلی جاندن کچمك ایکی جهاندن
بالوکه یاپرقوش دکل

(خبر)

ول ایك شعله سندن عالم منور اولدی
صنا سنکه آیدی اوچ مقدن بردوجه
اول محمد نور یدر خلیل الله ستر یدر
کوکلده که چرآغی یاندردی اول خوجه
عاشقلرك سوزندن قان یاشی آقر کوزندن
هرکیم عاشق اولمدی بکزقوری اغاجه
قوری اغاجی نیلرلر کسوب اوده اترلر
بلبللر سویلشیجك نوبت دکمز درجه
یونسی اوکن اوکسون یونسه سوکن سوکسون
کجه صویه صالوبن یانه طورارته کجه

یونس

سالکلك مطلوبی هودر عارفلك عرفانی هو
عاشقلك معشوقی هودر طالبلك سیرانی هو
شرجان اهلینه صوردم دیدی هودر لامکان
لامکان اهلینه صوردم لامکانلك کانی هو
بزدن مندن اولان کشی یه صوردیلر درد اصلنه

سنی هودر فصلی هودر دردمك درمانی هو
عالمك نوحن منور قبلدی نور هوبیله
ذکری هودر فکری هودر سری هودر شانی هو
عاشقك سری زلدن بر اولوب درنوریله
بومعماده مسلسل کیم انك دیوانی هو
یونسك بغری باشی هوعشقی هودر شوقی هو
پردواسز درده دوشمش ناله وافغانی هو

یونس

بودرویشك طوراغی بر عجیب طوراقدر
درویش اولان کشیه اولدرلك کرکدر
چون بنده درلك اوله حقله برلك اوله
وارلغی الدن قویوب اراده قوللق کرکدر
قولق ایله رینه شرقدن غربی کورینه
سندن خبر صورانه دی مسکنلك کرکدر
مسکین اوله کوربارمی بنلکدن ایوق یوری
کوکلنده بنلك اولان درویشلکدن ایراقدر

چوق

مدعیلر آتر طاشی کلسون قبول ایدن کشی

یونس

ی خواجم سنی کورلدن کوزیمه جهان کورنمز
بن سکا کوکل ویرلدن نه جهان بوجان کورنمز
عاشقك بغری باش اولور کوزلری قانلو باش اولور
سری عالمه فاش اولور اراده زبان کورنمز
نیه ربنی جلالك مشتاق جان استرجمالك
کتمز کوزمدن خیالك بوحسنه کوکلم خوش اولمز
جمله دن الم بویشی اولمز اراده هجران کورنمز
یونس استدی میدانی باشده صوب لده چوکانی
عرشی اوستنده درسیرینی اراده رضوان کورنمز

یونس

یکی جهان زندان ایسه کرك بکا بستان اوله
ایرق بکا نه غم غصه چون عنایت دوستلر اوله
اولمز دوست بوزین کورمزم کوزم ارنلر طیراق یوزم
سوزم پیله نه کرك شکرستان اوله

چوق اولور بنم دیدکی وارلغن اردم قودکی
ارنلرك همتی بردن کوکه دوکدکی
بودرویشلك پرآتن اوقوماندی مفتکر
کیم نه بلیسز یونی بو برکزلو وراقدر
یونس سن عارفیسك آکلدم بلدم دیمه
طوت مسکنلك اتکن آخر سکا کرکدر

یونس

عجب دکل درتلی اولسه عشق اودینه یاندن کیشی
عشقه یقین بوریمه سن ایواندن صاندن کیشی
چون صاقنور ایوآرین برقلسون الدن عشق یوندن
تیز یوکدرقنادین چوق بوداغه قوناندن کیشی
شول کوزلرم یاشله طولمه صالمدی بنی اوزاق یولمه
درتلی حالن نه بیلمه بورکی صاغ اولان کیشی
شول کوزلرم یوله بقمه نم ایدریاشم آقمه
غیری یوزه نیجه بقار دوست جمالك کورن کیشی
یونس یوله قویه باشی آقر کوزلرینك یاشی

هرد عویدن کچن کیشی حقدن بکا اوچن کیشی
عشق شرابن ایچن کیشی کداسرك کدمستان اوله
سنسز ایکی جهان بکا زندان کورینور کوزیمه
سنك عشقك کورن کیشی کرك خاص خاصان اوله
عشقه دویامدی اوزوم کلسز آقر ایکی کوزم
یونس سنك اشیو سوزك عالمله داستان اوله

یونس

یشیل یکزیا رنلر عشق برکونشه بکزر
عشق اولمیان کوکل مثالی طاشه بکزر
طاش کوکلده نه بتر دیلنده اغو طوتر
نیجه یومشق سویلسه سوزی صواشه بکزر
عشق اولان کوکل بناد یومشق نور مومه دونر
طاش کوکللر قرارمش ضرب قتی قیشه بکزر
اولی سلطان قپوسنده اول حضرت طپوسنده
عاشقلرین یلدیزی هردم چاوشه بکزر
کچ یونس اندیشه دن نه کرك بوپیشه دن

اره عشق کرك اویدن اندن درویشه بکزر

یونس

مسکنید بولدیلر کیمه ارلك وارایسه
نرده یاندن اثرلر یوکسکدن بقارایسه
کوکل یوکسکده کزر دیمه یولدن ازاره
صواش یوزندن شویلر ایجنده نه وارایسه
آق صقالو برقوجه بلمز که خالی نیجه
انك چکدیسین هیچه برکوکل بقارایسه
عشق سنکله سن ایکسن ارغاده انی صان
درت کتابك متنی بودر عقلان وارایسه
یونس بولدن ازمسون یوکسلیر بره طاره مسون
سنده عشق واطکوزمیلی سودیکن دیه وارایسه

یونس

بوساقیدن بیمدم شراب عرشك یوجه میخانه مثی
اول ساقیلر مشتریلر یوزجانلر انك پیمانه سی
اوکیلر بزدن اولور انلره بکر کتاب اولور

اول

اول شمعه کیم بزده یندی ای کونش پروانه سی
بزم مجلس مشتلرینك دملری تالحق اولور
یوزجانجه ومنصور کبی انك کبیه دیوانه سی
اول مجلس بکر یلری ابراهیم ادهم در بری
بلخ شهرنده یوزبیك اولیه هرکوشه ده ویرانه سی
عشق اودینه یانانلرین کلی وجودی محو اولور
اول اود بو اوده بکزمز هیچ بلور مز زبانه سی
یونس بوکونه سوزلرك صقین غافللرین زمانه سی

یونس

اندن بری دوست یولنده باشیمه بلا کلدم
بو عالمه ایچه کچدی بو عجب خانه کلدم
اول دوست آچدی کوزمی کوسترمدی کندوزمی
کوکلمه کی راز ایدی سویلمه دیو کلدم
کورنه یولدن ازدیلم خلقه یاقی محو اولدم
عشق طوزاغنه دوشدی طوزانه یه کلدم

طوزاغه دوشن کولمز عاشق هیچ راحت اولمز
سوبلرم دل بانمز بر عجب ایله کلام
بن بونده کلدم ایسه ایلومه کیدوکیدم
صانمه کربنی بونده التون ومالله کلدم
وکیلم قال وقیلله بوتمشی یکی دیلده
اویی کنوزلر بونده بوملکه سورمکیدم
نه مالله یرنه بیلم طوزاقدنه کتمه کولم
بر عمریجه بلبلم بکه کلدکله کلدم
کل محمد دیلر بلبن انك یاریدر
اول کلیمه ازلی جهانه بلا کلدم
مسجد ومدرسه سنده چوق جوق عبادت قلنشم
عشق اودینه یانوبن اندن بری اله کلدم
قدرت صورت یاپمدن فرشتهلر طاپمدن
عالمی خلق طوتمدن ایلرو یولم کلدم
ینه یونسه صوردم حقك نوری کوردم
اغلرکن ذیدارکوردم شاذ اولوب کلدم

اره عشق کرك اویدن اندن درویشه بکزر

یونس

مسکنید بولدیلر کیمه ارلك وارایسه
شرع یاندن اثرلر بوکسکدن بقارایسه
کوکل بوکسکده کزر وهمدم بولدن ازاره
صوایش یوزندن شوصیلر ایجنده نه وارایسه
آق صقالو برقوجه بلمزکه خالی نیجه
املك چکمه سین هیچه برکوکل بقارایسه
عقل شکایه سنه یکسن ارغاده انی صان
درت کتابك جنسی بردر عقلان وارایسه
یونس بولدن اومسون بوکسایشده طاردمسون
سنده سوداکوزن سیون سودیکن دیدیسه

یونس

بوساقیلدن بیمه خراب عرشدن یوجه میخانه مینج
اول ساقیلك مشتریلری یوزجانلرانك پیمانه سی
[illegible]

اول

اول شمعه کیم بزده یانر ای کونش پروانه سی
بزم مجلس مشتاقلرینك دملری انالحق اولور
بوزجاجیج ومنصور کبی انك کبنه دیوانه سی
اول مجلس بکریلری ابراهیم ادهم دربری
بلخ شهرناه یوزیبك اولمه هرکوشه ده ویرانه سی
عشق اودینه یانانلرین کلی وجودی محو اولور
اول اود بواوده یکزمز هیچ بلورمز زبانه سی
یونس بوکونه سوزلرك صقین غافلرینه دیمه
بلمزمسین نیجه کجر غافللرینه زمانه سی

یونس

اندن بروبیرلدم دوست ایله بلیر کلامم
بوعالمیه اچقیچوق برعجب حاله کلیم
اول دوست آچدی کوزمی کوسترمدی کندوزمی
کوکلمده کی رازلر سویلدمده بیرکلدم
کورنه یوادن ارجلدم خلقیه یاوکی آچدم
عشق طوزاغنه دوشدم طوزلدم یوبیکلدم

طوزاغنه دوشن کولمز عاشق هیچ راحت اولمز
سویلرم دل بلمز برعجب ایله کلام
بن بوکونه کلدم ایسه ایلرمه کیدرو کیدم
صاغمه کربنی بونده التون ومالله کلدم
کلیم قال وقیلدن بویتمش ایکی دیلده
اوچی کتورب بونه بوملکه سوره کلدم
نه حاله یتورنه بیلم طوزاقدنه یتمز کولم
برغریبجه بلبلم بیکه کله کلدم
کل محمد دریلر بنبز انك یادنیدر
اول کلیله ازلی جهانه یایلدی کلیم
مسجد ومدرسه سنده چوق جوق عبادت قلنشم
عشق اودینه یانوبن اندن بری اله کلدم
قدمت صورت یامدن فرشتهلر طاپمدن
عالمی خلق طوغمدن ایلرو یولم کلدم
بنه یونسه صوردم حقك نوری کوردم
اغلرکن زیدار کوردم شاد اولوب کلدم

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

DÜZELTME

Divan'ın 18. şiiriyle 21. şiiri metin tenkidi sırasında yer değiştirmiştir. Dolayısıyla huruf-ı hece sisteminde bir hata meydana gelmiştir. Dipnotlarda da aynı kayma söz konusudur. İki şiiri ve dipnotlarını ileride düzeltmek kaydıyla, aynen bıraktık.

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi